u — ~~B nette~~ J. —

R
2723

R IV C 2

#

Alexandri
ab Alexandro
Dies geniales, libri 6.
Colon. 1539.

4-IV B
2955
L 5114542x

GODEFRIDVS HITTORPIVS

LECTORI STVDIOSO S. D.

CVM MVLTAE SINT & magnæ artes, quibus uel uitæ dignitas constituitur, uel laborantis reipub. commoda prouehuntur, non mediocris ingenij laus hæc mihi uidetur, quem quisque studij doctrinæq; usum ad communiores literas ornandas adferre possit, eum utilitati publicæ condonare. Nam cum nullum uitæ genus, nullus florentis reipub. status sine literis constitui possit, magnam merentur studij gratiam, qui ad eas uel conseruandas uel illustrandas, in hac graui communium temporum conuersione, animum conuertunt. Neque enim præclarius quisquam de uniuersis rebus humanis mereri potest, quàm qui nulla re alia nisi communi uirtutis uoluntate commotus, earum rerum studia excitat, quarum gloria reipub. splendor, & quicquid hæc rerum uniuersitas habet uel honesti uel iucundi, illustratur. Vt enim certi quidam sunt officiorum gradus, quibus alius alij præstat atque antecellit, ita in primis eius est laudabilis industria, qui literarum dignitatem ad eam honoris amplitudinem, unde paulò ante fœda hominum barbarie deiecta est, adducere conatur. Cæterarum rerum uel facilis est iactura, uel aliunde compensatur utilitas. Literarum neglecta dignitas non solum omnem antiquitatis memoriam, omnē eruditionis elegantiam extinguit, uerumetiam magnis & præclaris conatibus rempu. spoliat. Atq; hanc causam esse puto, ut intolerabilis ferè eorum sit barbaries & portentosa quædam implacabilis naturæ acerbitas, qui nullis uirtutis stimulis ad communium literarum studia amplectenda impelluntur. Insolens res est, & plena ferocitatis hominis natura, quæ nullis literis ad uitæ placabilitatem animorumq; moderationem conformatur, quando ex omnibus naturæ beneficijs nihil præstantius homini à Deo Opt. Max. concessum est ipsa illa literarum cognitione, quarum est utilitas omnis cum reipub. dignitate coniuncta. Has qui studio, cura atq; diligentia promouet, omnium consulit rationibus, omnium seruit gloriæ. Quæ mihi causa si non esset, quamobrem omnes animi mei sensus ad literarum dignitatem libenter conuertere soleam, committendum tamen mihi non fuerat, ut in excudendo hoc ALEXANDRO ab Alexandro, optimo quidem autore, sed multis ferè annis suppresso, & nu-

429.
BIBLIOTH: ACADEM: HORPAT:

per in Gallijs infideliter edito, quam cæteris rebus nauare operam soleo, eam studiosæ iuuentuti detrectarem. Est enim in hoc autore non illa solum, quæ alioqui iacentes hominum animos ad omnem uitæ honestatem amplectendam excitare solet, admirabilis antiquitatis effigies, multiplex eruditionis elegantia, & selecta optimorum exemplorum copia, uerum maior quædam lectiõis utilitas, quàm uulgus hominum animo complectatur. Continet enim uaria gentium ordinumq; instituta, admirabilia prudentum consilia, & ea etiam iurisperitorum senatusq; consulta, quæ hactenus à paucis admodũ sunt intellecta. Quare etiam magis necessaria huius libri est lectio cùm omnibus illis, qui ingenuarum artium exemplorumq; certas formas ceu locos communes sibi colligere studeant, tum uerò iureconsultis, quorum ut solicitudini pro nostra summa ac perpetua in rem literariam uolũtate opitularemur, curauimus magna fide ac industria passim ad marginem ipsa legum capita signari, quarum declarationem faceret autor ipse, quo melius ex ipsis iureconsultorum fontibus lector deprehendat, quantum utilitatis ad res magnas atq; arduas intelligendas adferat diligens huius libri lectio. Priores annotationes sine animi iudicio, sine ordine temerè uidentur adiectæ, tanquam quidam rerum indices: nos maluimus in describendis legum capitibus, sine quibus intelligi autoris sensus non potest, studiosorum commoditati seruire, ut propensum in rebus arduis conatum nostrum agnoscere possint. Cuius animi nostri fidem iam alteram lectori hanc esse uolumus, quòd cum tota pagina in priore illa editione esset uel omissa uel turpiter deprauata, totusq; liber passim esset plurimis lacunis defœdatus, curauimus diligẽtia maximè ARNOLDI ARLENII ornatissimi iuuenis, ut ex Bononiensibus bibliothecis solidum nobis exemplar daretur, ad cuius imitationem nostra hæc editio effingeretur: quam ob id debet optimus quisq; boni consulere, q in ea paranda nihil nisi utilitatem communem simus secuti.

VALE.

QVAE DE AVTORIS VITA EX HISCE COMMENTARIIS COLLIGERE LICVERIT.

DE ALEXANDRO hoc, nihil à recentioribus βιογράφοις scriptum comperitur: cùm tamen eorum tempore uixerit, quorum uitæ à diuersis conscriptæ sunt, nimirum Fran. Philelphi, Geor. Trapezuntij, Iohan. Platinæ, Iouiani Pontani, Theodori Gazæ, Nico. Perotti, Do. Calderini, Hermolai Barbari, Pauli Cortesij, Raphaelis Volaterrani, quos partim Romæ prælegentes audiuit, partim officio sibi deuinxit, partim etiam quæstionibus propositis (ut fieri solet inter doctos) exercuit. Philelphum iuuenis senem obseruauit, illumq; Romæ M. T. Ciceronis Thusculanas quæstiones summo artificio prælegentem audiuit. Nicolaum Perottum & Do. Calderinum scribit sua ætate Martialis apophoreta magna æmulatione Romæ in scholis eodem tempore prælegisse. Professione fuit iurisconsultus, in qua eò usq; progressus est, ut & in agro Neapolitano, & Romæ causas sæpe defenderit: ubi & ædes ostentis umbrarumq; illusionibus infames se aliquando incoluisse scribit, ac in agro Vaticano prædiolum habuisse. Tandem ubi in iudicijs gratia & corruptionibus omnia transigi uideret, patronisq; contra uim potentiorum nihil amplius præsidij esse, relicto foro, & causarum actionibus, in mitioribus studijs ætatem consumpsit: satius esse ducens, ut ipse de se inquit, modico ciuiliq; cultu contentum uiuere, quam bona animi turpi quæstu pessimo exemplo sœuare.

PRIMI LIBRI GENIALIVM DIE-
RVM CAPITA.

Locus ex Tranquillo de testamento Cæsaris in natali Joviani Pontani invicem discussus cap. I. pag. 1.

Qui reges vel principes apud varias gentes cognomenta ex suo nomine posteris reliquerint. cap. II. 3.

Quale ius in magistratus Tribb. plebis Romæ fuerit. cap. III. 5.

Quid verbum SINO cum negandi ad verbio apud JCC. designet, et quam vim habeat in edictis. cap. IV. pag. 6.

Ex quot militibus decuria, centuria, manipulus, vexillum, turma cohors et legio a Romanis scribi consueverint. Cap. V. 7.

Ex quibus caussis dictator ap. Rom. olim et quare fieri consuevit. Cap. VI. 9.

Locus ex Terentii Phormione elucidatus et vetus Scitum a Græcis ad Romanos deductum. Cap. VII 10.

Spero te amaturum fore, velamandum fore, veterum autoritatibus latine dici, contra opinionem quorundam grammaticorum. Cap. VIII. 11.

Pleraque veterum Romanorum cognomenta, quibus caussis indita fuerint. Cap. IX. 12.

Quare partus ancillæ cuius fructus legatus fuit, ut reliquorum animalium in fructu non sit. Cap. X. 15.

Miracula de somniis apud nonnullos cognita et comperta Cap. XI pag. 16.

Quæ forma castrorum qualisque disciplina olim fuit et quot portæ in Romanis castris ipse consuevere. Cap. XII. 17.

Quot cognominibus Fortuna dea apud Rom. cognominata et quib. templis donata fuerit. Cap. XIII. pag. 19.

Quoties opima spolia ex hostium ducibus, Romam relata fuerint, et quotics Jani templum clausum fit. cap. XIV. 21.

Verbum Liberorum et Parentum in edictis Prætorum quos comprehendat. cap. XV 23.

Quæ et quot curiæ Romæ fuerint, et verbum curiæ absolute enunciatum, quam designarit. cap. XVI 23.

Quæ fuerint Roman. Tribuum nomina et unde denominata sint ac quæ apud exteros celebrantur. Cap. XVII. 24.

Historia de Scipione Asiatico et morte Æmiliani Scipionis, quæ in certo auctore fuit. Cap. XVIII. pag. 27.

Quanta et quam varia Jurisconsultorum opinio fuit de supellectili et quæ supellectilis nomine comprehendantur. Cap. XIX. 28.

In qua ætate milites a Romanis legi consuevere et quæ fuerit disciplina militaris, quodve iusiurandum. Cap. XX. 29.

Dissensio inter duos ludi professores super verbo invenio et reperio

contra obseruationes Grammatici, cuiusp̃iam. Cap. XXI. 33.

Ex quibus victoriis olim Cons. deinde sequuti duces triumphare consueuerint. Cap. XXII. 33.

Disceptatio Francisci Philelphi cum Grammatico, an Cicero aliquando ludum aperuerit. Cap. XXIII. pag. 36.

In quo gradu cognationis apud plerasq; gentes matrimonia iuncta erint et quam diuersi mores in contrahendis nuptiis fuerint. Cap. XXIV. 37.

Quid sit artemon apud Iureconsultos: et quod dicatur plumbum in ripa positum. Cap. XXV. 40.

Quod esset collegium fratrum Arualium Romæ institutum, quive alii Sacerdotes et quot societatum genera fuerint. Cap. XXVI. 41.

Quot lictores apparitores quehabebat dictator, quot Cons. aut Prætt. Quæstoresve, quive seruos habebant. Cap. XXVII. 43.

Quod regium diadema tam apud Romanos quam apud exteras nationes gentesque fuerit, et quæ insignia Cap. XXVIII. 45.

Quæ fuerint auspicia, quæ e pullis emissis e cauea captarentur et quæ secundos eventus quasue infortunia afferrent. Cap. XXIX. pag. 47.

Pythagoras, Parmenides et Zeno philosophi, tum Ennius et Nevius, Pacuuius, Horius poetæ, unde originem duxere. Cap. XXX. 48.

SECVNDI LIBRI GENIALIVM DIERVM CAPITA.

Locus ex Propertio ab Accio Syncero Neapol. in conuiuio familiari commode emendatus. Cap. I. pag. 49.

Qui quæstores Romæ, quotque fuerint, qualisque potestas et manus erat aut iurisdictio. Cap. II. 51.

Quid responderit super controuersia testamenti in quo fundus seu ædes filiæ legatæ fuerant. Cap. III. pag. 54.

Quæ deorum ædes extra urbis pomerium sitæ fuerint et ex his quæ in urbem postea receptæ. Cap. IV. 54.

Quæ solennes cæremoniæ more Rom. in sponsalibus olim et nuptiis esse consueuere et quæ apud exteros. Cap. V. 55.

Immane exemplum Tullii, supra corpus patris ambulantis et filii Lucretiæ idem facinus admittentis. Cap. VI. 59.

Tria errata interpretis epistolar. fam. Ciceronis commode explanantur. Cap. VII. 60.

Quot Romæ pontifices quodue officium et quæ fuerint insignia, quibusq; legibus maxim. pontif. astrictus erat et quid apud exteros. C. VIII. 61.

Rara exempla a complurib. experta de umbrarum figuris et falsis imaginibus et quæ ipse didicit atq; expertus fuit. Cap. IX. 64.

Quæ sint pedamenta apud Iureconsultos, cuiusue generis et quid buprestis et pityocampa. Cap. X. 65.

Qui Romani duces ex oppidis et prouinciis ui subactis cognomenta desumpserint et de SCIPIONIBVS

familia, & quid apud exteros. Caput xi. 66

Quid sit triplex forum, de quo in Martiale fit mentio, quæve fora olim Romæ fuerint, quæve apud exteros præcipua. Caput xij. 69

Quæ mulctæ militares maiores, & quæ minores militib. & ob quæ delicta inferri solebat. Ca. xiij. 70

Quæ solennia in Herculis sacro ad aram maximam seruabantur, & quæ apud exteros, quæve aræ Herculis Romæ fuerint. Caput xiiij. 73

Quo tẽpore primũ prætores creari cœpere, & quod ius, quæve illorum potestas fuerit. Caput xv. 75

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone, quando delicta non cõsummata, ac si perfecta fuissent, puniri debeant. Caput xvi. 77

Quòd Theophrastus sensit, quibusdam uiperarum morsibus tibicines mederi, probatum experimentum. Caput xvij. 78

Qui uici, uiæ, uel cliui præcipui Romæ fuerint, & unde nomina originis sumpserint. Cap. xviij. 79

In quibus membris in homine insit religio quædam, propter quam illa sanctè coli debeant & obseruari. Caput xix. 81

Quibus finibus, quáque mensura, iter, actus, aut uia constent, & quid pes, cubitus, palmus, iugum, dipletrum, stadiúmve sit. Caput xx. 85

Miraculum de homine, qui plus in mari quàm in terris degebat, maximáq; æquora uelocissimè trana bat. Caput xxi. 87

In quibus deorum sacrificijs, uictimas aut hostias antiquo more cædere non licebat. Caput xxij. 88

Nunquid quod lege Falcidia cautum est de quarta bonorum hæredi debita, posit uoluntate testatoris comminui uel tolli. Caput xxiij. 90

Loci ex Iuuenale parum ab interpretibus diligenter habiti, contra nonnullorum opinionem explanantur. Caput xxiiij. 91

Variæ apud diuersas gẽtes puerorum institutiones, & infantibus Romanis quæ documenta fuerint. Caput xxv. 92

An inter auguria stern utamenta sint & offensiones pedũ, & quæ illorũ prædictio fuerit. Ca. xxvi. 98

Quæ potestas proconsulis foret, quive erant proconsules, & an idem iuris quod consules haberent. Caput xxvij. 99

Licere uti accusatiuo casu nonnunquã in uerbis localib. cõtra regulas grãmaticorũ. Ca. xxviij. 101

Equester ordo quando primum cœptus fuit, quæq; ipsius ordinis potestas & officium atq; insignia fuerint. Caput xxix. 102

Quid sit charta opisthographa apud iureconsultos, de qua Vlpianus mentionem fecit, & quot chartarũ genera fuerint, & quid cistarius apud eundem Vlpianum. Caput xxx. 104

Solere magnos successus ex infima fortuna, & futuras calamitates plerunq; signis præmonstrari. Caput xxxi. 106

Par exemplũ Tarquinij Superbi & Thrasybuli Milesiorum tyranni, ac Sexti Tarquinij & Zopyri Assyrij, Caput xxxij. 107

TERTII LIBRI GENIALIVM DIERVM CAPITA.

QVID dicatur idem apud philosophos, & qd idem à iureconsultis, discussum cum Hermolao in conuiuio familiari. Caput I. 108

Gentium diuersarũ mores in condendis humandisq; corporibus defunctorum, & qui Romanorũ usus fuerit. Caput ij. 110

Consularia comitia per quos fiebant, quæue potestas consulis, quantumq; ius & quæ dignitas foret. Caput iij. 112

Quæ sint Sigillaria, uerbum sæpius repetitum apud Scæuolã iurecõsultũ, tertio de legatis. Ca. iiij. 116

Quæ delictorum pœnæ maiorum criminum apud diuersas gentes, more & legibus fuerint constitutæ, & quæ minorum. Caput v. 116

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone explanatur, & q̃ regiæ, q̃q; atria Romæ fuerint. Ca. vi. 121

Quo apparatu, quibusq; cæremonijs apud ueteres defuncta corpora igni tradebantur, qualisq; põpa exequiarum foret. Caput vij. 123

Miraculũ Tritonum & Nereidum, quæ uarijs in locis tẽpestate nostra cõperta fuere. Cap. viij. 128

Qui xystici, quive thymelici apud iureconsultos dicti sint, quódve officium, & quid nomina designarint. Item qui intelligantur per aquæ aspersores in sacris certaminibus apud iureconsultum, & quid pancratiastes & pancratium. Ca. ix. 129

Locus ex Iuuenale de trulla quid designet, ex autoritate iurisconsultorum & aliorum testimonio explanatur. Caput x. 131

Exempla frugalitatis priscorum, & quàm parco uictu contenti fuerint, & quando luxus primum urbem inuaserit. Caput xi. 131

Quæ sint puræ & lectæ hostiæ in deorũ sacrificijs, & quæ uictimæ qbus dijs dicatæ fuerint. Ca. xij. 135

Quæ origo censorum, quæve potestas, & ex quàm paruis initijs in quantum magnitudinis deue nerit. Caput xiij. 139

Quid sit apud iureconsultos cœnaculariam exercere, quid catadromus, quid cloaca, sphæristerium, & quid hypocausta. Caput xiiij. 141

Solere futuras calamitates multò antè signis præmonstrari, & miraculum quo uastitas regni Neapolitani prædicta fuit. Cap. xv. 142

Qui duumuiri, triumuiri, quinqueuiri, septemuiri, decemuiri, quindecimuiri, & centumuiri fuerint. Caput xvi. 145

Quoties contra ambitum illorum qui appetunt magistratus, pluribus legibus à Romanis obuiam itum sit. Caput xvij. 147

Idus cuiusque mensis apud ueteres Romanorum maximè festas, & feriatas fuisse, & quid apud exteros. Caput xviij. 148

Defensio Vlpiani definientis instratum quid esset, & quid differt pulsare à uerberare, contra grammaticum illum falso accusantem. Caput xix. 150

Quibus legib⁹ Romano ciui data immunitas fuerit,

ne uapularet: & quæiura competãt dominis in seruos, & patronis in liberos. Item in exilium mittendi ratio apud diuersos. Caput XX. 151
Qui ludi apud Romanos frequẽtes fuerint, qui apud exteros, quæve sint nuces ocellatæ apud Tranquillum. Caput xxi. 154
Quæ uota olim solẽnia fuere apud Romanos, & quæ apud exteros, quive uota concipere, & quomodo soliti sint. Caput xxij. 156
Cõsueuisse Romanos illorum bona quos maximis criminibus damnarant, publicare, & quæ porticus Romæ insignes fuerint. Ca. xxiij. 160
Quàm multiplex annus apud diuersas gentes fuerit, & qui annus Romanis, quódve principium anni sit. Caput xxiiij. 161
Qui topiarij apud iureconsultos dicti sint, & legato fundo instructo, an ueniant topiarij, & quæ seruorum species apud eosdem. Ca. xxv. 163
Trium summorum uirorum somnia pares exitus habuisse, quive somnia qualia uiderant, uera fuisse experti sunt. Caput xxvi. 164
Qui rex sacrificulus olim apud Romanos foret, quódve illi nomẽ, & quæ sacra obiret. Ca. xxvij. 165
Thusci unde duxerint originẽ, quæue duodecim urbes fuerint, quarum consilio bella gerebantur. Caput xxviij. 166

QVARTI LIBRI GENIALIVM DIERVM CAPITA.

LOCVS ex Martiale cum Iohãne Veneto discussus, dum caloris incommoda sub umbra fraxini propulsarent. Caput I. 167
Quæ apud Ro. fuerint militaria signa, quæ apud exteros, quóve pacto educi consueuerint, & quid tesseræ, quid uexillum sit. Caput ij. 170
Quæ fuerint Romanis comitia centuriata, quæ curiata, quæ tributa, & quæ calata. Cap. iij. 173
Quando primùm ædilitas cœperit, & quot fuerint ædiles, & qui curules, & qui plebeij. Ca. iiij. 178
Iudicium ignaui iudicis super controuerso iure perperam iudicantis, haustum aquæ per fundum alienum non deberi. Ca. V. 180
Quanta seueritate à Romanis contra licentiam magistratuum, & quoties occursum sit. Ca. vi. 181
Qui ordo in disponendis aciebus, & quæ norma militiæ apud Romanos olim seruari solita fuerit, & quæ apud exteros. Ca. vij. 183
An sapienti uxor ducenda sit, & quæ ad propagandam sobolem indulta cõmoda à Romanis fuerint. Caput viij. 186
Ingens miraculum rerum quæ in Germania & Britannia, tam ex uitibus quàm fluctu maris proueniunt. Caput ix. 190
Locus ex Iuuenale declaratur, & quotuplex apud ueteres libertatis genus fuerit, qualiterq; ciuitas amittebatur uel dabatur. Ca. X. 192
Qui fuerit modus consulendi senatus, & ubi haberi, & quo pacto suffragia ferri solerẽt, & quid apud exteros. Ca. xi. 197
Quæ origo sacrorum Lupercalium sit, & quomodo celebrari, quãdoq; coli solerent, & quàm uariæ deorum effigies fuerint. Ca. xij. 203
Quæ uitia ex loci natura aut cæli climate, quibusdã gentibus ita innata sint, ut illa habeant propria et perpetua. Ca. xiij. 205
An sit idem deprecari quod recusare, contra quorũdam grammaticorum opinionem. Ca. xiiij. 206
Triplex quæsitum super nonnullis uerbis iurisconsultorũ subobscuris, quis sit illorũ significatus, quæve pecuniæ olim fuerint. Ca. xv. 207
Quæ portæ urbis Romæ præcipuæ fuerint, & unde nomina sumpserint, & ex quibus causis cognomenta. Ca. xvi. 210
Quo ritu, quibusq; cæremonijs hostia apud priscos dijs immolabatur, et quomõ fiebant sacra, et quid apud exteros. Ca. xvij. 212
Quæ militibus operam in bello nauantibus militaria dona ab imperatoribus olim dari solita fuerint. Caput xviij. 218
Delusiones dæmonum malorum à multis expertas fuisse, qui diuersis imaginibus homines delusere. Caput xix. 220
Quando dies tam apud Romanos quàm exteras gentes incipiat, et qui dies atri, quive fausti sint. Ca. XX. 222
Locus Martialis in distichis elucidatus, in quo plerique interpretes grãmatici lapsi sunt. Ca. xxi. 226
Exempla legis Iuliæ et Papiæ, quibus quæ lege Iulia indulta erant, lege Papia fuere prohibita. Caput xxij. 227
Quod ius, quæue potestas dictatoris Romæ et exteris fuerit, et à quibus dici et quanto tempore debuerit. Ca. xxiij. 228
Quid mina, quid drachma, quid aßis, denarius, sestertium et talentum apud gentes diuersas ualuerit. Caput xxiiij. 231
Quæ theatra Romæ fuerint, et qui circi, quorumq; extent uestigia, et quæ penitus conciderint. Caput xxv. 234
Qui fuerit medius unguis et infamis digitus, quibusq; digitis quæ fuerint qualitates & nomina. Caput xxvi. 235

QVINTI LIBRI GENIALIVM DIERVM CAPITA.

LOCVS ex Martiale, apud Gabrielẽ Altilium in conuiuio familiari inuicem discussus. Caput I. 237
Quot plebis tribuni à primordio urbis fuerint, quæve potestas, et qui consulari potestate, et qui tribuni ærarij. Ca. ij. 239
Quonam modo per feciales inirẽtur fœdera, aut bella indicerentur, et quid ab exteris seruatum sit. Caput iij. 241
Pleraq; ueterum prænomina unde deducta fuerint et denominata, et de Nonis Caprotinis quæ tradantur. Ca. iiij. 245
Quid sit apud iurecõsultos heliocaminus, quid zeta, & unde deductũ nomẽ et denominatũ. Ca. v. 246
Quãdo primũ terregnũ cœptũ fuerit, et qbus de causis terreges Romæ creari cõsueuerit. Ca. vi. 247
Sacrificiũ Latinarũ quõ in Albano fiebat, et quæ erãt feriæ, quive ppli ad sacrũ cõuenirẽt. Ca. vij. 248
Qui ludi Olympici, qui Pythij, qui Isthmij, & qui Nemei olim apud Græcos, & qui circenses Romæ fuerint. Ca. viij. 249
Mira exẽpla quæ in montibus et lapidib. hodie uisuntur, unde originẽ et causas duxerit. Ca. ix. 254
Quã uariũ et multiplex iusiurãdũ apud diuersas gẽtes fuerit, et p quos deos iurare cõsueuerit. Ca. x. 255
Quid sit exedra, quid menianũ, de qbus apud iurecõsultos mẽtio frequẽs, et quid embãma. Ca. xi. 258
Quot uirgines uestales, quæve illarum disciplina & institutio fuerit, quáve afficiatur pœna incesti data (mnata. Ca. xij. 258
Ex quibus ueteres captare auspicia solerent, et auspiciorum quæ prospera, quæve piacularia sint. Ca. xiij. 261
Quid senserit Hieronymus Porcarius de iniquo iudice, quibusq; modis litigantes frustretur & deludat. Ca. xiiij. 265
Quæ in sermonibus quotidianis uulgata prouerbia apud Romanos in usu fuerint, et quæ apud exteros frequẽtia. Ca. xv 267
Qui primo legẽ theatralẽ Romæ tulerit, et quot leges plebẽ ab optimatib postea distinxerit. Ca. xvi. 269
Quid apud Scæuolã iureconsultũ sit hierosiarchus, & quid sit calix diatretus. Ca. xvij. 272
In quo discretus ordo plebeius à patritio fuerit, et in quo patritius à senatorio, quódve discrimen in uestibus apud diuersas gentes. Ca. xviij. 272
Qui nũerus augurũ, quæve potestas aut ius quondã fuerit, et quõ auguria captarentur. Ca. xix. 280
Qui essent equi funales in Tranquillo, cõtra nõnullorũ interpretationẽ probabilis opinio. Ca. xx. 283
Qui fuerit apud ueteres cœnandi usus, quæve hora prandij & cœnæ, quotq; singulis lectis cœnitabãt, & quid apud exteros. Ca. xxi. 285
Quæ ipse dictu admirabilia de umbrarũ figuris, noctib. ferè singulis Romæ expert⁹ fui. Ca. xxij. 290
Qui cultus domorũ quondã fuerit, & quare maiorũ imagines in postibus, & arma in atrijs et uestibulis haberẽt, & quid de exteris. Ca. xxiiij. 290
In extis inspiciendis quæ prospera, quæve dira sint, & quæ boni, quæve mali prænuncia. Ca. xxv. 294
Consualia, equitia, & ludi Apollinares quando à Romanis fierẽt, quóve modo Diti sacra fiant, et quo tẽ (pore. Ca. xxvi. 296
Quæ sacra expiationis causa à Romanis seruabantur, et quibus ex causis fierent, quæue apud exteros. Ca. xxvij. 298
Quæ affinitas cum Sex. Tarquinio Superbi filio, & quæ Collatino cum Bruto, & Lucretiæ cum utroq; fuerit. Ca. xxviij. 302

SEXTI LIBRI GENIALIVM DIERVM CAPITA.

LOCVS ex tertio Ciceronis de officijs, quid uenditor emptori præstare teneatur, cum Sigismũdo in suburbano discussus. Ca. I. 304
Quæ maxia fuerint oracula, qve tẽpla celebria apud plerasq; gẽtes i magna religiõe et cultu. Ca. ij. 306
Qui fuerint legati consulũ uel prætorũ, quæve iurisdictio aut illorum potestas sit. Ca. iij. 310
Qui magni dij, qui cões, aut indigetes dicti, quæve deorum cognomenta, et Iunonis Romæ templa fue (rint. Ca. iiij. 312
Ex quibus oppidis, quibusq; regionibus aut terrarum oris, ingenio clari & præcipua doctrina uiri plures euasẽre. Ca. v. 315
Quo apparatu, & qua pompa, quantoq; omniũ studio olim Romani triumphos agerẽt, quis ordo seruari, & quæ in triũpho ferri cõsuerãt. Ca. vi. 316
Responsum Raphaeli Volaterrano, quære legum & causarũ studio intermisso, in his mitioribus studijs oblectaremur. Cap. vij. 322
Quæ sit Bona dea, & quæ à ueterib. illi sacra fierẽt, quidve Rubigalia, Floralia & Vinalia forent. Ca (put viij. 323
Tantùm & quantùm comparatiuo nõnunquã conuũgi, ædemq; pro domo sæpe apud autores inueniri Ca. ix. 325
Quæ lege duodecim tabularum utiliter & cõmodè, quæve parũ consultè, & nimis seuerè scripta uidesacrũ septimontiũ in qui (bantur. Ca. X. 325
bus locis urbis fieret, quive septẽ colles urbis sint, quæve in illis præcipuæ dignationis loca forẽt. Ca
Qui flamines primi Romæ fue (put xi. 331
rint, quódve flaminis officium, quibusq; essent cæremonijs addicti. Ca. xij. 335
In quot cohortes, manipulos, centurias, decuriasq; phalanx diuidatur, & quæ illius descriptio fuerit,
Res sacræ, religiosæ & sanctæ, quæ (Ca. xiij. 336
censerentur apud ueteres, quibusq; sacrũ aut sanctum facere licuit. Ca. xiiij. 337
Locus Ciceronis ex Catone maiore de lege Voconia quæ esset, et quæ Furia et Falcidia, explanatur. Ca
Quid responderim Hieronymo (put xv. 341
Massaino, cur in eodẽ forem statu semper, cũ ad honores admitterentur alij. Ca. xvi. 342
Quibus ex causis ouare ducibus licebat, et in quibus ouatio differt à triumpho. Ca. xvij. 345
Qui erãt tribuni militũ in Romanis castris, quæve potestas et officiũ foret, aut iurisdictio. Ca. xviij. 344
Qui ludi scenici, q Megalẽses, q Taurij, Cõpitalitij, Iuuenales et Honorarij fuerint. Ca. xix. 345
Qui esset urbis præfectus, quódve officiũ, quarumq; rerũ cognitionẽ aũ aduersionẽq; haberet. Ca. xx. 351
Miraculũ de hoĩe qui extrusus è carcere, rursusq; in eũ intrusus, inferna se loca adiuisse enarrauit. Ca
Quot militũ ordines, cuiusve ge (put xxi. 353
neris milites in Romana militia olim militare consuerant, et qui apud exteros. Ca. xxij. 355
Quid sit lex, quid plebiscitũ, senatúsve consultũ, quid prætorũ edicta, uel respõsa prudentũ. Ca. xxiij. 361
Qui primi de plebe ad dictaturã, consulatũ, et prætura m, aliosq; magistratus euecti fuerint, et de ephoris quæ tradantur. Ca. xxiiij. 364
Quas acies, quósve exercitus, qui duces parua manu profligârint, quæve flumina Xerxis exercitus potârit. Caput xxv. 366
Quid uariæ gentes de dijs senserint, & quàm impia & detestanda sacra apud exteras gentes fuerint. Caput xxvi. 368

FINIS.

INDEX RERVM AC

uocum, non quidem omnium, sed scitu maxime dignarum, in sex Genialium Dierum Alexandri ab Alexandro libros, operosissime per Bar. Laurentem eōgestus, fidelissimeq; iuxta seriem alphabeti digestus.

Meminerit lector, litera a numeris adiecta, superiorem paginę medietatem: b, inferiorem: ubi vero neutra harum adscitur, vtranq; medietatem indifferenter indicari.

Abalos insula quæ 298
abdomina à quibus & cur epulis interdicta 134.b
abiectis armis plausum facere, quid 172.b
abiȝ & Calui Scythis qui qualesq; habiti 206.a 212.b
abluendi cadaueris & ungēdi & uestiendi mos olim quis 123.a
abluendorum infantium mos olim quis 95.b
abolla quorum uestis 275.b
aborigenum rex quidam, ubinā Romæ cæsus & sepultus 332.b
abraam à q̄ ethnico imperatore inter Lares cultus 538.b
abradatæ conus in bello cuiusmodi 31.b
abretano Ioui quid immolare, piaculare sit 136.a
abrogari quæ leges poterant 362.a
abrogatio legum quando aut quō fieret 341.a
abscindere aurem amicitiæ causa, ubi frequens 41.b
abscissi, Romæ olim qui & quomodo habiti 246.a
absentes ædilitatē qui nacti 179.b
absentibus quando triumphus decerneretur 317.a
absentium ratio ubi nulla 177.b
absinthio marino qui maxime utātur in sacris 214.a
absolutionis notula seu literæ apud Romanos quæ 119.a
absq; mola salsa & igne nullum fieri sacrum 216.a
absq; philosopho ubi nullum fiat sacrum ibidem
abstinere uino quibus sit maxima mulcta 119.b
abydus quorum regia 122.b
Academia Athenis quid 130.a
acadinus fons quid miri præstare solitus 257.a
acæna quid 72.a
acca Larentia quæ 41.a
accæ Larētiæ cur īstituta sacra 42.a
accendendi ignis in sacrificio mores qui 216.b
accensas faces gestare, quibus in ludis familiare 351.a
accensi qui 8.a 358.a
accēsus quis & q̄d eius officiū 43.b
accessus ad inferos proximus, ubi olim creditus 125.b
accij Synceri laus 49.b
accipitris effictio ægyptijs q̄d 84.a
accipitrem necasse, Aegyptijs quantum nefas 119.b
accipitres qualia adferre omina putentur 263.a
accius poeta tragicus, quando & unde natus 49.a
accubādi in conuiuio mos 285.b
accusatori horæ ad dicendum præscriptæ, quot 200.b 201.a
accusatori subscriptores aut suggestores in dicēdo adesse 120.b
acerra quid 123.a
acetabulū q̄t fit drachmarum 86.b
achæi q̄t & q̄les summū magistratū gerentes habere soleāt 113.a
achæorum de imperatore suo instatutum quod 4.a
achaicus conuentus ex quot constiterit ciuitatibus 166.b
achaicus quis qua de re cognomina tus 67.a
achates annulus quis 237.a
achersites unde dictus 68.a
acherusius specus quis 125.b
achillas cuius occisor 5.b
achilles apud quos uel nominari iussus 74.b
achilles quantis donis ab Agamemnone donatus 220.a
achillis asylum ubi 153.b
achillis mentionem facere ubi capitale sit 323.a
achillis præceptores qui 96.b
achillis templum non intrari ab auibus 74.a
achillis super morte Patrocli quantus luctus 123.b
achillē q ut deū colant 313.b
aciei disponendę modi seu formę q̄les ac quot 183.a
aciem catenis qui colligent 185.b
acierū uulgaris apud Romanos ordo quis 183.a
acierum instrucdarum alia atq; alia ratio 184
acilij de Antiocho triūphº qs 321.a
acinacē qui quō p deo colāt 368.b
acinaces quorum proprij 356.a
acino uuę passæ quis poeta aliquando strangulatus 316.b
acor quis quorum deus 368.b
acradina Syracusis quid 332.a
acreæ Veneris templum quibus adire uetitum 309.b
acrocorinthus quid 331.b
acrocorinthum qui haberet, q̄d habere dictus 332.a
acron dux à quo uictus 21.a
acronis error 122.a
actuarij quō orationes quantūuis p̄cipitatas excipe soliti 105.b
actus proprie quid sit 85.b
actus quadrati duo, quid 85.b
actus in comœdijs ac tragœdijs q̄t tantum seruare soliti 346.a
acutis lapidibus cur forum à Catone stratum 69.b
Acdad siue Acdadus q̄s deus 313.b
adagiorum aliquot paucis explicatorum, catalogus 267. 268
adagiū sceleratū inter patronos caussarum, quod 266.b
adamas perpolitus in medio marmore ubi repertus 255.a
addicti, q̄les serui dicerentur 246.a
adspotæ qui dicti 153.a
adiatorix q̄ in triumpho & quanto Augusti luctu occisus 319.b
adijciales cœnę quæ 146.a 334.a
adipales cœnæ quæ 334.a
adlecti patres q 197.b
administrationibus quæ regio partita 100.b
ad myrtum canere 94.a
adolescētę Maię q immolent 95.b
adolescētes ubi in sacris flagellantur 217.a
adoneus qs quibus sit deus 315.a
adonia Athenis sacra quæ 351.a
adonis quæ dea uocata 314.b
adoptiones irritæ quæ 62.a
adoptiui filij q̄æ ferrēt noīa 246.a
adorari reges ubi & quō solēt 82.a
adorationē q imperatores aut exerint, aut respuerint 82
adorea quid 218.a
ad palum exerceri 30.b
ad præpositionis, uis 101.b
ἀδραχυς πόλεμος quid 268.a
adranus quorum deus 313.b
adriaticū mare unde sic dictū 166.a
adscriptitij milites qui 358.a
ad triarios rem redisse, quid 268.b
aduenas qui p hostijs mactare solent 195.b 369.a
adulta Iuno quibus propicia præcipue habita 58.b
adultus Iupiter quibus potissimum inuocari solitus 58.b
adultera, ubi pro supplicio oīmbus exponi solita 169.a
adulterā ubi uiro liceat punire, non uxori adulterum 169.b
adulteria qua potissimum lege coercita 168.b 169.a
adulteria ubi uel impunita, uel ignota 169.a
adulterij apud diuersos quām diuersa pœna 169
adulterij suspectam quō Hebræi experiri aut punire soleant 169.b
adulterinæ Lysimachi literæ quō à Pyrrho deprehensæ 81.b
adulteri quām grauiter à Cæsare Tiberio puniti 169.a
adulteroꝝ Athenis pœna q̄ 169.a
adulteris opportuna sacra q̄ 323.b
adunci nasi indicium 82.b
Aeacus cur Iouis filiº habitus 75.a
æça quo signo militari usa 170.b
æclon quid 286.a
ædes deorum Romæ q̄les 54.b 55
ędes Herculis Romę q̄ uariæ 74.a
ædes Iunonis Romæ quot 315.a
ędes sacras dicare q̄s fuerit 144.b
ædes, quō & singulariter & pluraliter usurpetur 325.b
ædes sacras de cælo tāgi, quid auspicij sit 262.a
ædes siue sacella in Capitolino colle quot 331.a
ædium sacrarū cura penes quos esse soleat 139.b
ædificia in publicū porrecta demoliri, quorum fuerit 139.b
ædificiorum apud diuersos ratio q̄ diuersa 293.b
ædiles an fuerint sacrosancti 179.b
ędiles in Thessalia qui qualesve fuerint 179.a
ædiles primum creati, qui, quales & quot fuerint 178.b
ędiles quibus potissimum incumbere solerent 351.a
ædilium munus quod 178.b
ędiliū potestas nimia coercita 179.a
ædilibus animaduertenda q̄ 178.b
ędilitas quando cœpta 178.b
ædilitas quibus interdicta 179.b
ædilitatis honor quantus 179.a
ędilitatis repulsam passus, ac postea imperium adeptus qs 179.b
ędiliratem cum alio magistratu iungi licuisse 179.b
ęgira (si recte scriptū) urbs ubi 166.b
ęgirensia uaticinia quo tantum sanguine poto edantur 310.b
ægisthus quām mire fabuletur enutritus 106.b
ægyptus in quot præfecturas seu regiones partita 100.b
ęgyptus quando primū & à quo in prouinciam redacta 5.b
ægyptus quid præ cæteris regionibus proprium habuerit 102.b
ægyptij cuiusmodi in bellis usi signis 170.b
ægyptij & Athenienses quomodo fœnus inhibuerint 11.a
ægyptij quomodo sacerdotes eligere soliti 64.b
ęgyptij quorum animalium figuris affectus hominū indicarint 84.a
ęgyptioꝝ cū sororibus incestº 37.b
ægyptiorum dea 313.b
ęgyptioꝝ regum cognomina 5.a
ægyptiorum ridiculus in sacrificijs mos 217.a
ægyptiorum sacerdotum sanctitudo quanta 212.b
ęgyptioꝝ sacra Romæ uetita 85.a
ęgyptijs principes deoꝝ qui 312.b
ælij Catti cōsulis abstinentia quanta 133.b
ælioꝝ quanta aliquādo Romæ modestia & frugalitas 133.b
æmylia tribus unde dicta 26.a
æmyliani Scipionis res gestæ quantæ 27.b
æmylioꝝ (rectiº Aemiliorum. lege cum iudicio. nos in hac tm̄ editi one autorē nostrum sequmur) origo & etymologia quæ 14
æneas quod militare signum uexerit in Latium 170.a
æneæ regia quæ 122.b
æneus taurus, quorum fuerit olim militare signum 170.b
ænobarbi unde dicti 13.a
æolius canendi modus q̄lis 171.a
ęq̄nimitas, cuius aliqñ tessera 172.b
æquimelium quid 160.a
æquinoctiales horæ quæ 225.b
aēr purus aut crassus ubi 205.a
aerem, rerum omnium principium quis asserat 254.a
ærę grano q ad qd uterentur 226.a
ærarium à Cęsare expoliatum, q̄ fuerit dies 53.b
ęrarium Romæ in cuius dei æde fuerit, & cur 53.b
ærariū sanctius ubi & quod 53.b
ærarij cura à qbus ad q̄s trāslata 53
æraria diuersorum populorum ubi quondam fuerint 54.a
æraria extra urbem quibus in oppidis Romani habuerint 53.b
ære diruti qui 71.a
ęre fuso, non signato, qui in cōmercijs utantur 208.b
ære graui quomodo uterentur Romani in emptionibus 209
ærei nummi in Latio inuentor qs 209.a
æris quantus in Macedonia prouentus 196.b
æschines orator cuias 316.a
ęschylus quo ī certamine, à q̄, quanto cum mœrore uictus 350.a
æsculapij festa Athenis q̄n 150.a
ęsculapij phanū extra urbē q̄re 55
æsculapio quæ tantum animalia offerantur 136.b
æsopi patina quāti cōstiterit 286.b
æstatem aureā uouere, q̄d sit 157.b
æstate quō prandere solerēt 133.a
æstiuus annulus quis 237.a
æs ubi seminet & crescat ut frumentum 191.b
ætas admittēdoꝝ in senatū q̄ 203.a
ętas cōsulum aut aliorum magistratuum quæ tantum fuerit 115.b
ætas fungendi magistratus, apud diuersos alia atq; alia 182.b
ętas militię adscribēdoꝝ olim q̄ 29.a
ætas munerȝ publici p̄stituta q̄ 181.b
æthiopis fortuitus occursus, q̄d quibus præsignarit 265.b
æthiopes quid seu quantum Dario tributi penderent 196.a
æthiopes quō & q̄ diuersē à reliqs nationibus scribere soliti 105.b
æthiopes quo modo puerorū indolem experiantur 94.b
æthiopes quo pacto mori ac sepeliri soleant 111.b
æthiopum amictus militaris, cuius sit coloris 30.a
ætnæ incendio quis se, ut deus haberetur, iniecerit 314.a
ætoli natura quales 205.b
ætolorum concilium quale 249.a
ętoloꝝ in prælio mos q̄s 360.b
Affinitas Sex. Tarquinij & Collatini quanta 302.b
affixos fudibus homines, q quomodo dijs immolarent 369.b
afracta quid 172.a
Ἀγαθῆς τύχης ędes olim celeberrima ubi 21.a
agamemnonis præceptor qs 96.b
agaritis quorum numen 313.b
agathoclis ī epulis moderatio quanta 287.a
agema ala quæ 8.b
ager Romanus ubi terminaret 10.a
ageronalia festa quæ 324.a
agesilaus quam Lycurgi legem abrogarit 121.a
agesilaus qua de re accusetur 186.b
agesilaus rex quām pueriliter cū filiolo ludere solitus 155.b
agesilai apophthegmata 11.a 314.a
agesilai pia sīa & laus 212.b 364.a
ἀγγάρους quos Persæ uocent 45.a
aggerum in Quirinali colle nomina quæ 333.b
agis rex quō aliqñ cōfugerit 153.b
agidis regis ornatus militaris 30.a
agidis regis quantum in fœneratores odium 11.a
agillina, cuius olim regionis urbs, & quo deinceps noīe dicta 166.b
aglaia quę 238.b
agmina Germanorū in prælijs qualia 336.b 337.a
agna cui deæ sacra 136.b
agon, qualis aut quorum in sacrificijs uox 216.a
agon (si recte scriptū) quid 324.a
agonales dies qui ibid,

agonalia quid 324.a
agonensis porta Romę quæ 333.b
agones in sacris qui 216.a
agonius collis Romæ quis 333.b
agoranomi Græcis qui 179.a
agradianæ portæ ubi 211.a
agrarij triumuiri qui 145.b
agraſpidæ(ſi recte ſcriptum) qui dicti 357.a
agricolarum dij qui 313.a
agricultura quàm fuerit olim honesta 133.b
agrigentini quales Platoni 293.b
agrigentini quàm ſtudeant ſeu inſaniant equis 340.a
agri male culti aut arati pœna olim quæ 133.b
agrippæ unde dicti 14.b
agrippæ Herodi quæ auis regnum portenderit 263.b
agrippei Scythis qui quãtiq; putentur 206.a
agrippina qualem in ſenatu aliquãdo locum adepta 202.a
agrippinæ q̃t lictores tributi 44.b
agrorũ luſtrandorũ ratio q̃ 301.a
agrorum metiẽdorum alia atq; alia ratio 72.a
agyi dij qui 302.b
agyleus qs deus & cur dictus 302.b
Aiacis aſylum ubi 153.b
aiax quid, quòd cum Hectore pugnaſſet, adeptus 220.a
aĩ dei ara ubi 81.a
ἀκτουμνῆται Græcis qui 228.b
ἀκτοφάγοι(ſi recte ſcriptum eſt) quæ dea cognominata 136.b
Axoviti uiciſſe, quid 268.a
Alabandei quàm ridicule ſimulacra fingant 205.a
alabandus quorum deus 314.a
alæ dijs appictæ quot 205.a
alalcomenij quam apud ſe deam natam iactitent 314.a
alano habitu quis imperatorũ primus uſus 277.b
alarij qui 360.a
alæ diuerſa apud græcos noia 8.b
alaudam quis quam legionem nuncuparit 8.b
alba creta q̃æ pedes illinerẽt 146.b
alba ueſtis quibus gẽtibus ſit ueſtis lugubris 123.b
alba i ueſte q̃ ludos ſpectarẽt 350.b
albanorum in ſepeliendo conſuetudo quàm ridicula 110.b
albanorũ reges quo cognomine appellati 4.a
albi quid præ ſe ferant 85.a
albis lapillis q̃ quid notent 224.a
albis ſcutis qui uterentur 355.b
albis ueſtibus ubi tantum mulieres, nigris tantum uiri utant 280.b
albo gallo quis ſemp ſacrificare ſoleat rex 136.b
album pontificis & aliorum 61.b
album prætoris 76.a
albunea dea quæ 313.b
albus color cui rẽpori dicatus 255.a
alcibiades quo in bellis nauali bus uſus ſigno 172.b
alcibiadis i clypeo inſigne q̃le 355.b
alcibiadi exitium ſuum q̃modo præ ſignatum 224.a
alcæus poeta cuias, & quid primus inuenerit 316.a
alces à quo quibus in ludis publicitus exhibiti 348.b
alcmeon cuius diſcipulus 48.b
alcmon riuulus ubi 211.a
alea quibus & quando uetita 156
alea q̃ principes quàm maxime delectati 155.a
alexander Epirota q̃le habuerit aliq̃n Dodonæ uaticinium 307.a
alexander Indum nauigans, q̃ libus nauium ſignis uſus 172.b
alexander Macedo per quos contextis ueſtibus uſus 190.a
alexander quid exercitij ociоſis militibus impoſuerit 31.a
alexander quos potiſſimum militiæ adſcriberet 29.b
alexãder quoto Februarij die & natus & mortuus 223.b
alexander Seuerus q̃ multa introduxerit noua uectigalia 196.b
alexander Seuerus qua ſe oblectare ſolitus re 155.b
alexandri contra Darĩũ uictoria inaudita 366.b
alexandri dies natalis quis 149.b
alexandri imaginem in annulis qui olim tulerint 84.b
alexãdri in annulo ſignum quod & quale 84.b
alexandri præceptor quis 96.b
alexandri tabernaculum quomodo ornari ſolitum 18.a
alexandri ueſtitus militaris q̃ fuerit inſignis 30.a
alexandri Seueri laus 11.a
alexandri Seueri modeſtia ſeu ſuperbia in triumpho 320.b
alexãdri Seueri ſingulare quoddam inuentum 61.b
alexãdria quot & quas habuerit regias 122.b
alexandrię & alibi q̃ triũpharint, nõ Romæ, quanquã Romani 317.a
alexandriæ magnificentia quomodo ex auibus prędicta 264.a
alexandriã faſces Romani cur non ingrederentur 45.b
alexandrinæ naues quo ꝓprio utantur inſigni 172.b
alexandrini natura quales 205.b
alexandrinorũ uetus in conſcribendis militibus mos 29.b 30.a
alexandro Alexandrio quid Romæ aliq̃n monſtri apparuerit 65.b
alexandro quę aues interitum præſignarint 263.b
alexandro q̃d coacta Pythia reſponderit 306.b
alexicacos qs deus cognominatus 74.a 315.a
alia atq; alia fuiſſe legionariorũ, ꝓtorianorũ, auxiliariũ unius & eiuſdẽ exercitus, ſigna 170.b
alica quibus ignota 284.b
alienam ſegetem pellicere, quæ lex quomodo uetuerit 326.b
alieni æris cognitio penes quos eſſe ſoleat 139.b
alieni æris ſolutio quomodo & q̃ ri gide exigi ſolita 330.a
alieno milite an & quomodo Romani uſi 9.a
alienũ canem ędes intraſſe, quid portendat 264.b
alitta q̃ qbus ſic uocetur dea 314.b
alliũ iurando teſtari q̃ ſoleant 256.a
allobroges cui Romano cognomẽ dederint 67.a
allobroges in cuius fuerint clientela 292.b
alloquutionis templum ubi 81.a
alogij reus apud Græcos, qs 182.a
alopecia tribus quæ 27.b
alphenus cuius diſcipulus, et eius de ſupellectili ſententia 28.a
alphenus ex tonſore quantus euaſerit iuriſconſultus 363.b
altaria terreſtrium & inferorũ q̃ diuerſe fierent 215.b
altenius mons ubi, & quid ibi miri fiat 79.a
altitudo certa domorum ubi, à q̃, & cur præſcripta 294.a
alueum luſoriũ è gemmis precioſiſſimis qs triumpho intulerit 318.b
Amalthea cui⁹ ſibyllę nomẽ 144.a
amanuenſes qui 164.a
amanus quorum deus 313.b
amare cui inteſtino addicat 296.b
amaricinum quid 267.a
amaſis quõ ab unoquoq; uitæ rationem exigi iuſſerit 139.b
amaſis Perſæ in Barcæos quanta pfidia 258.a
amaſis regis cuiuſmodi in ocio oblectamenta 155.b
amaſi quale à militibus impoſitum diadema 46.b
amaſtris arx quæ 332.a
amata quæ uirgo, ſuo nomine tacito, uocari ſoleret 259.b
amatorius uultus q̃ colore inſinuetur 83.a
amatũ non fuiſſe, ubi & quibus decus ſit 93.b
amazone quis in annulo pro ſigno uſus 84.b
ambaruale ſacrũ ubi & cur & quando fieret 135.b 136.a 300.b
ambitio Athenis q̃d intulerit 148.a
ambitio quanta Romanos aliquando ihuaſerit 148.a
ambitioſi quàm ſoleant populo aſſentari 174
ambitus q̃ uariis legib⁹ retuſus 147
ambitus ſeu area templi alicuius, q̃bus cæremonijs cõſecretur 341.a
ambronum in pręlijs aggrediendis mos 183.b
ambroſia q̃ in ſacris ornent 214.a
amburbialis uictima quæ 300.a
ambuſtus, cui⁹ Romani cognomen & unde 14.b
ametridis(alij Ameſtridis) reginæ q̃ ſceleratum & impiũ uorum 159.b
amicos Romani q̃s noĩarẽt 229.b
amictus Gabinus quis 22.a
amictus mortuorũ, laneos an lineos eſſe oporteret 123.a
amictus regum aliquot, q̃lis 276.a
ammon à qbus maxie cultus 369.a
ammonis effigies qualis 309.a
ammonij oraculũ ubi & q̃ olim celebre 308.b 309.a
ammoniorum oraculorum petẽdorum cæremoniæ quæ 309.a
amnemones in Gnido qui 198.a
amneſtia lex quæ 330.a
amœbæum carmẽ ubi potiſſimum cani ſolitum 59.a
amoꝑga uxorem qs 27.a
amori & Amicitiæ q̃ qua de cauſa ante ꝓlium ſacrificent 183.b 184.a
amori ſiue amouendi à ſacris, qui 341.b
amphiaraus quis, & qbus poſt mortem honoribus cultus 308.a
amphiarai templũ & oraculũ quanti olim putarum 308.a
amphictyonici conuentus populi q̃ & quot 249.a
amphictyonum cõuẽtus qualis aut unde 248.b
amphictyonũ conuentus ex quibus conficeretur aut cõſtaret 166.b
amphicypellum quid 131.b
amphimaſchalos q̃æ tunica 278.b
amphippi qui 358.a
amphitheatra olim Romæ qualia ac quanta 234.b
amphitheatrales togæ 274.b
amphora uini una qs aliquãdo ambitus damnatus 147.b
amphorarum diuerſitas quæ 86.b
ampliationis tabella quæ 119.a
amygdalæ quibus quotidianus cibus & panis uice ſint 133.a
Anacharſis in Athenienſes dicteriũ quod 200.b
anachis deolus quis 313.a
anacreontis q̃ mira mors 316
ἀναγνώσεις qui dicti 105.b
ἀνακαλυπτήρια quæ 58.b
analecta quid 226.b
anandatus quorum deus 313.b
anaſterion qs apud Athenas menſis 162.b
anatis dea quæ 259.a
anaximãdri opinio de dijs q̃ 368.b
anaximenes quid primus excogitarit 225.b
anaxyrides quid 277.a
ancaria q̃ ſeu quorũ dea 314.b
ancilla ſerpẽtem enixa, quid portenderit 107.a
ancillarũ ueſtes quales 276.b
anci Martij regia ubi, & q̃d ibi Cicero aliq̃n paſſus 122.a
ancon quid loci Carthagine olim eſſet 117.b
ancora cuius olim regis in annulo inſigne 84.b
ancora ꝓ caduceo qui uſi 244.b
ancorę imago in femore quibus natiua fuerit 84.b
ancylia unde ferri ſolita 42.b
ancylių mouendorũ & condendorũ conſuetudo quæ 43.a
andramitis Lydorũ rex quid prim⁹ fecerit 93.b
andria Cretenſibus quid 286.a
andrimachidarũ in locandis nuptui filiabus mos 39.b
andronitis, quæ domorum pars fuerit 293.a
andronodorus q̃æ legiſlator 326.a
anemotis Pallas q̃, & cuius rei dominium habeat 157.b
anetis qualis dea 39.a
anetiſtos quę dea à quibus ſic appellata 314.b
angerona qualis dea, & quomodo effingi ſolita 236.a
angiportus patritius 79.b
anguillæ effigies quibuſdã q̃d 84.a
anguillarum tergore qui olim caſtigarentur 96.b
anguillas coronatas qui dijs offerre ſoliti 136.b
anguium in Syria mirabilis quædã natura 79.a
animaduerſio dominorũ in ſeruos qualis 152.a
animaduerſio in malos tutores aut filios contumaces, ad quem pertineret 353.a
animaduerſio in peccantem quare fiat 116.b
animaduertere in reos aut facinoroſos, quorum fuerit 144.b 145.a
animalia ab Aegyptijs immolari ſolita quæ 136.a
aĩalia alia atq; alia diuerſis dijs ſeu deabus ſacra, quæ 136.b
aĩalia hoſtijs apta quæ 135.a
animalium figuris qui olim pro literis uſi 105.a
animalium pellibus qui pro ueſtib⁹ uſi 278.a
animas mortales eſſe qui philoſophi opinati 368.b
anienſis tribus quando cæteris tribubus addita 26.a
anio uetus & nouus, quales Romę fluuioli 333.a
anna Perenna q̃lis nympha 148.b
annales maximi qui dicti 63.a
annaria lex quæ 182.a
annar⁹ rex q̃ fuerit luxurioſus 287.a
annularis ſeu medicus 236.b
annulus nuptialis cui digito inſeri ſolitus 84.a
annulus ſponſæ quis dictus, & qualis fuerit 56.b
annulo donari à rege apud Perſas, quid 41.b 85.a
annulo ferreo ubi promiſcue utantur omnes 85.a
annulo quis digitus cur potiſſimum ornetur 236.b
annuli aurei quando è digitis olim deponendi fuerint 84.b
annulorum aliquot ſpecies 237.a
annulorũ aureorũ ius an aliq̃n ꝓmiſcuum Romæ fuerit 102.b
annulorum aureorum promiſcuus uſus quando cœperit 84.b
annulorum ius quib⁹ initio Romæ conceſſum 102.a
annulorum quæ in caſtris differentia 344.b
annulis q̃lia diuerſi inſculpta ſeu infixa habuerint ſigna 84.b
annulos quos & q̃ initio geſtarent Romani 84.a
annus à diuerſis gentibus quomodo metiri aut diſtingui ſoleat 161
annus cui dicatus 161.b
annus magnus qs ſeu q̃d ibidẽ
anni ſymbolũ Aegyptijs q̃le ibidẽ
annum uerum qui tandem reperirint 161
anni & tempora ut à tribunis pl. numerarentur, non à cõſulibus, aliq̃n motum fuiſſe 240.b
anni quot ſub tribunis ſine conſulibus acti 241.a
annorum aliquot diuerſorum cata logus 162.a
annorũ nũcerus unde Athenis, unde Lacedæmone fieri ſolitus 147.a
annona duplex qb⁹ dari ſolita 219.a
annonæ curа penes quos magiſtratus Romæ fuerit 178.b
annonæ ꝑfectus q̃d curaret 355.a
an omnis Cęſarum uoluntas, lex habenda ſit 364.a
anonymi pueri ubi ſint 95.b
an partus ancillę in qua uſusfructus legatus eſt, in fructu ſit iuriſconſulti habendus 15.b
an ſapienti uxor ducenda 186.b
anſer cui ꝓprie dicatus 136.b 137.a
anſerem mortuum quis philoſoph⁹ quàm luxerit 339.b
anſeres ſacri ubi quondam Romæ alerentur 331.a
anſeribus q̃ uel utantur in ſacris, uel non utantur 136.a

antæus unde genitus 75.a
antæi regia olim ubi fuerit 122,b
antenodora cuius deæ ædes 324.a
anteriorem capillum qui cur abradant 279.a
antesignani qui dicti 355.a
antesignanis cedentibus, quō acies mutaretur 185.a
antesterion qs qbus sit mēsis 162.b
anthesis tribus qñ cæteris addita, & eius prærogatiua 26.a
antica regio auguribus quæ 282.a
antichir quid 236
ἀντίδωρα 239.a
antidora cōtra Venerē 212.b
antigonꝰ rex quomodo Romæ occisus 121. a
antigoni de Pyrrho elogiū 27.b
antigoni regis insolentia & diadema 47.a
antigoni regis p̄ceptor quis 96.b
antimachus poēta qs ac cuias 316.a
antiochia quorum regia 123.a
antiochiꝰ cadus quāti capax sit 86.b
antiochus q̄ noīe alā militū p̄cipuā (si recte scriptū) noīarit 8.b
antiochi apophthegma 364.a
antiochi in exercitu ornando luxus quantus 104.a
antiochi Soteris tessera quæ 172.b
antiochi supbia inaudita 68.b
antisteria quid 324.b
antisthenes quàm paruo contentus uixerit 134.a
antistius quàm de nihilo repudiarit uxorem 188.b
antonini Cæsaris tessera q̄lis 172.b
antonini cognomine qui imperatores usi 3.b
antonini Philosophi laus, innocētia & integritas quanta 76.a350.b
antonini Pij laus 11.a
antonius Cleopatræ ubi aliqñ p̄ter morem triumpharit 317.a
antonius qua ludi specie, q̄ omine, à quo uictus 156.a
antonius orator cur ex multis oratoribus suis nullā ediderit 364
antonij in Actiaco prælio signū nauale quod 172.b
antonij in triumpho quanta ostentatio 320.a
antonij tessera qualis 172.b
antonio quæ uolucres suam præsignarint cladem 263.a
antoniorum (forte Antoninorū) familia unde orta 12.b
anus ubi & quo autore luctētur uulgo cum uiris 97.a
anymphi qui dicti 212.b
anyti ambitio quanta 148.a
Aosis quale flumen 167.a
Apaturia Athenis quid 351.a
apelles quo habitu fortunam depinxerit 20.a
apena quid 252.b
aperto capite esse an tecto, utrū salubrius 81.a
aperto capite semp incedere, quàm salubre 31.a
apes cuius aliquando infantis ori insederint 264.a
apes quem olim infantem melle aluerint 106.a
apes quid præsignare auguribus dicantur 264.a
aphester Gnidijs quid 198.a
aphetæ qui dicti 153.a
aphetor quid 64.a
aphrica cui cognomē dederit 67.a
aphricanus minor quis 67.b
aphri natura qui 205.b
aphri pastoritij quomodo & q̄ uota facere soliti 159.a
aphrodisiū iuramentū quale 257.b
aphrodite quę dea uocetur 314.b
aphrorum deus quis 313.b
aphrorum uestes militares cuius essent coloris 30.a
apis aut Serapis quid 309.a
apis quibus maxime cultus 368.b
apidis oracula qualia, & quibus modis redderentur 309.a
apidi ex qua tantū aqua potus exhiberetur 336.a
apium herba qualis 60.b
apium quibus in sacris adhiberi solitum 298.b
apij coronæ quales 251.b
apio in quibus ludis uictor coronabatur ibidem
apio opus esse ubi olim prouerbiabatur 61.a
apobate quid ludi sit 156.a
apocinus quid 97.b
apocleti Aetolis qui 201.b
apocletū Aetoli quid uocent 198.a
apodectæ Athenis quid 141.a
apolidę (si recte scriptū) qui 165.b
apollo & Liber apud quos eisdem & sacris & honoribus colerentur 315.a
apollo et Minerua quibus gentibus patrij dij sint 314.a
apollo, quorum aliquādo fuerit testera 172.b
apollo ubi natus & alitus 307.b
apollinis cognomina quàm essēt diuersa 314.b
apollinis simulacra in diuersis templis quàm diuersa 306.b
apollinis tēpla Romæ ubi & quàm multa 55.b
apollini quàm uarie apud Græcos latari solitum 155.b
apollinares ludi cur, quādo & à quo instituti 297.a
apollonius Tyaneus (aliàs Thyanæus) qd à dijs petere solitus 215.b
apollonio Tyaneo unde & q̄ precibus annulus 85.a
apolloniū quis imperator cū Christo quomodo coluerit 338.b
apophthegmata aliq̄t insignia 19.a 27.b 29.a 98.a
apotheosis quid 97.b
apostasium quid 153.a
apostropha dea quæ 314.b
apotheosis quid 313.a 314.a
apotheoseos cæremoniæ seu rationes olim quæ 313.b
apparandę expeditionis tēpus præfinitum olim quod 173.a
apparitiones spirituum nocturnas, nō esse oīno nugas 290
apparitores q̄, & ex q̄ potissimū natione fierent 43
appellationes à q̄ ad quē quō uel licitæ uel illicitæ fuerint 353.a
appellationes omnes ad quem magistratum pertinerent ibid.
appendices conuiuij quæ 97.b
appetitio dea ubi olim culta 20.b
appia uia quāta & q̄ celebris 140.a
appius Claudiꝰ quàm cōfidens in iudiciū uenerit, tametsi reus 120.b
appius cur Cęcus seu cęcatus 73.a
appius Pulcher qua fortuna iudicium populi aliqñ euaserit 177.b
appij in Potitios sacerdotes quanta cædes 73.a
appij unde dicti 13.b
appij Cæci qualis censura 140.b
appuli qui & ubi sint 49.a
aprilis cui deæ sacer 163.a
aprilis Idus cui & quamobrem festæ 148.b 149.a
apri milliarij qui 157.a
apros integros una mēsa qui apponerent 285.b
apuli (aliàs Appuli) cui uento sacrificare soliti 157.b
Aqua à quibus adorata 368.a
aqua mellita quibus dijs aut deabus libetur 137.b
aqua Mercurij Romæ ubi & quàm celebris 211.a
aqua omnia constare, cuius philosophi opinio 110.b
aquæ asperfiōe quid olim inter gentiles fieri putatum 212.b
aquæductus quid sit 85.b
aquæductuū cura penes quos olim esset 139.b
aquæductus Romæ q̄ & q̄t 333.a
aquę & ignis quis olim in expiando usus 302.a
aquæ manaria quid 28.b
aquæ principium rerum omniū quibus attribuant 254.a
aquam in certaminibus qui quibus aspergere soliti 130.b
aquarū in periuros miracula ac uindictæ quæ 257.a
aquarum in sacris usus ac religio quanta 214.b
aquas quibus hostię aspergerentur, humi posuisse, quid ibid.
aqla aurea cui antè lata 46.b
aquila qñ & quale omē ferat 262.b
aquilæ auguriū q̄ impediat 285.a
aquilæ militaris signi apud Romanos color quis 170.a
aqlæ seu fulminis nomina unde qui busdam data 68.a
aquilę signū quàm nobile apud Romanos, & unde illis allatū 170.a
aquilam qui tanquam numen adorarint 368.b
aquilæ centum quibus in sacris, & pro quibus offerrentur 157.b
aquilij iurisperiti laus, & domus eius Romæ ubi 333.b
aqlij cur sic appellati 13.a
aquilina fistula quæ 213.b
Ara duodecim dijs dicata 22.b
ara ex solis dextris animalium cornibus cōstructa quæ 307.b
ara ex solis sacrificiorū cineribꝰ conflata quæ 307.b
ara maxima Herculis q̄ & ubi 73
aræ deorum apud quos pro asylis essent 153.b
aræ Herculis uariæ 74.a
aræ inferorū quō ornentur 297.b
arę inferorū raro accessæ 297.a
arārū diuersitas quanta 213.b
aras deorū tāgere, qbusdā qd 255.b
arabia ad quid ab Alexandro Magno destinata 123.a
arabicæ reip. diuisio quæ 273.a
arabū abominādus qdā mos 40.a
arabum deus quis 313.b
arabum in ædificando luxus quantus 293.b
arabum pontifices q̄ ornent 64.b
arabum sepultura quàm sit inhonesta 111.b
aranææ lœtiferi morsus ubi 79.a
ara Paphiæ Veneris quid miri habeat 310.a
arare à triumpho statim quis non erubuerit 133.b
aratri uel condendis uel euertendis urbibus usus quis 341.a
aratus quàm grande aliquando uotum fecerit, sed inhumanum, & q̄modo persoluerit 158.b
aratus quoties fuerit impator 4.a
arati satellites quot 357.a
arbores chartis faciendis appositæ quæ 104.b
arbores diuersæ, dijs diuersis sacratę quæ 213.b
arbores infaustæ quæ 214.a
arbores maximas qui pro dijs uenerati 368.a
arbores priuatis dijs sacræ q̄ 213.b
arbitria principum quando fuerint leges 361.b
arbusculæ in Phasi contra adulterium medicina quæ 169.b
arbusta 66.a
arcades annū q̄ terminent 161.a
arcano cōcilio quæ gentes usę 201
arcarij qui 163.b
arcera quid 105.b 106.a
arceri à sacris qui soleant 213.a
arces, aliquot insignes, seu oppida instar arcium 332.a
archagatho medico qd Romæ primo datum 194.a
archelai regis super Euripide luctꝰ quantus 123.b
archemoro qui ludi qua de causa instituti 251.b
archi Thessalis qui 228.b
archias (forsitan Architas) Tarentinus q̄ se oblectare solitus 155.b
archidamus q̄ leui de causa q̄ graiter mulctatus 364.b 365.a
archierosynes quis 63.b
archigetes quis à quibus cognominatus deus 314.b
archilochꝰ cur à Lacedæmonijs eiectus 71.a
archinus Thebanus quid 228.b
archita (alibi Architas) quō & à quibus aliqñ captus 316.a
architas cuius discipulus & ubi natus 48.b
archontes Athenis q̄ & q̄t 147.a
archontum diuersa noīa q̄ ibid.
arcima quid 105.b
arcium aliquot insignium catalogus 331.b
ardali ara ubi & qualis 308.a
ardeolæ qd uolatu portēdāt 263.a
area Romæ ante Telluris ædē, cuius aliqñ fuerit domus 160.a
areopagitæ à quo constituti 197.b
areopagitæ quomodo sentētias ferre soliti 118.b
areopagus qd & ubi, ac quātus eius honor ibid.
areopagus quomodo & cur tam in cultè regeretur 331.b
areta cuius filia, & quàm docta, & quid miri fecerit 316.b
aretium, q̄ cuius regiōis urbs 166.b
arganum quid 40.b
argentū deliquatū ubi & quō è terra fodiatur 191.b
argentū & aurum qbus aliqñ maxime inuisum ac uile 209.a
argentū nationibus deuictis tributi noīe impositū, nō aurum 233.b
argentū ubi primo signatū 209.a
argenti celati pondo quot semel in triumpho allata 318.b
argenti libras quot, diuitibus transgredi non liceret 133.b
argento & auro qui theatra ornarint 270.b 271.a
argētarij rhedis uti quibus olim indultum 202.a
argenteam fuisse aqlam militarem Romanoꝝ, & cur 170.a
argētei nummi usus quando primū Romæ inualuerit 209.b
argeos quę simulacra ueteres appellarint 260.b
arges quis cur dictus 68.b
argilla quibus auspicijs condita, & unde sic uocata 265.a
argilletū seu Argiletum ubi 79.b
arginipasa, quæ quibus olim fuerit dea 314.b
argiui natura quales 205.b
argiui quàm Philippo aliquādo adulati 177.a
argiuorū moneta qualis 209.b
argiuorum post funus quàm sumptuosa magnificentia 127.b
argorū factiones quot 173.a
argyroaspidæ (aut argyraspidæ) q̄ dicti 355.b
aricię forū qd aliqñ passum 70.a
arietis capite qui pro galea in bellis usi 31.b
arietis exta quomodo in sacrificijs coquantur 296.b
arietis insolito colore auspiciū quale 265.a
arietem agris hostiū immittere, Grę cis quid 244.b
arietes ubi sint sacrosancti 203.b
arij q̄ & quō pugnent 361.a
arimaspi q̄libus utant fistulis 213.b
arion equus qbus in ludis quàm mirè uictor euaserit 251.b
aristander quid quō Alexādro Magno diuinarit 262.b
aristarū solarū decussiōe qd quidam tyrannus innuerit 107.b
aristides qua potissimum re gloriari solitus 134.a
aristides unde in exiliū actus 151.b
aristidis sapientia in uitanda cōtentione 184.b
aristidis uestitus quis 278.a
aristide iustior, quid 268.b
aristippꝰ Socratic. qñ floruerit 316 b
aristo qs ac cuias 316.a
aristobulus unde quis dictus 68.a
aristocratia quid 229.b
aristodemus tyrannus quo astu oppressus 108.a
aristodemi in optimatum filios edictum quod 71.b
aristogitonis nomen cur seruis indi prohibitum 164.a
aristogitonis quàm sanctum fuerit Athenis nomen 154.b
aristomenes quot cētenarios hoīm uno sacrificio mactarit 369.b
aristomenis cor quale 295.b
aristophanis i poetico certamine iudicis, iudiciū quàm mirum 350.a
aristophōtes quàm sæpe causam dixerit, semp absolutus 120.b
aristotelis pro Nicanore cuiusmodi uotum 158.a
aristotelis uestitus qualis 278.a
arithmetica ubi uulgo pueros doceretur 97.a

arma quæ quibus uel cõcessa, uel uetita 355.b
armata dea quæ 314.b
armata concilia Gallis quid, & quo modo fierent 244.b
armatos in conciliũ uenire, quibus peculiare 200.a
armenia in quot gubernatiões diuisa 100.b
armillæ quibus solis darentur 219.a
armilustrum 301.a 332.b
armorũ amissorum pœna 71.a
armorum apud diuersos diuersitas quanta 355
armorũ seu ornatuũ militariũ quanta diuersis uarietas 360.b
armorum quãta esset militibus obseruatio 18.a
arnarion Achæis quid 198.a
arnienſis tribus quando in urbẽ recepta 25.b
arnophagon cuiusmodi apud Athenas iudicium 147.a
arnophoron quale quantũve Athenis concilium 197.b
arotæ Syracusis qui 154.a
arpides, calcei quales 276.b
arripare 40.b
arrogationes in quibus comitijs fieri solitę 176.b
arrosio muriũ qd portẽdat 265.a
ars ludicra quãdo adhuc Romæ probro fuerit 130.b
arsaces quis fuerit 4.b
arsacis cognomen qui reges usurparint 4.b
artabæ diuersitas quæ 86.b
artaxata quorum regia 122.b
artaxerxes cur Macrochir uulgo cognominatus 236.a
artaxerxes (rectius legendum Astyages) quo cõtra Cyrum colore uestium usus 30.a
artaxerxis cum filiabus suis incestus matrimonialis 37.b
artaxerxis in delinquentes milites pœna quæ 71.b
artaxerxis pro salute uxoris cuiusmodi uotum 158.b
artemisia regina quàm Xerxi honorata 202.a
artemisiæ trophæum 36.a
artemon quid sit 40
artes patritiorum ac plebeiorum q̃ distinctę 272.b
artes sordidæ quæ, & quibus prmisę 272.b
artetij seruus qua de causa quomodo digne mulctatus 155.a
arthemis quæ quibus dea 315.a
artibus diuersis q̃ uariè diuersi afficiantur 206.b
artificio incũbere, qb⁹ sordidũ 273.a
artini in Epidauro qui 197.b
artium liberaliũ doctores à quo ciuitate donati 193.b
artolaganus quid 284.b
artopteſius panis ibid.
aruales fratres qui, quot, & unde dicti 41.a
aruinæ cur qdam nominati 13.b
arulam super aram in sacris q quomodo faciant 213.b
arundine qui rex cum pueris equitarit solitus 66.a
arundinetum
arundinum fructu quæ gens uulgo uictitet 133.a
aruspex quomodo cæsæ hostiæ uiscera rimaretur 216.a
ἀσάνδιος qui Persis dicti 45.a
arx Capitolio adhærens, quæ quandiu tave fuerit 331.b
arymphæi quanto quibus in precio fuerint 206.a
Asarota quid 226.b
asclepiades medicus cuias, ac quantus 316.b
ascoliasmus quid 97.b
asculanorum dea quæ 314.b
asianos in cõportandis preciosiſſimis qbuſq; militiã, mos qs 173.b
asiaticarum gẽtium fortissima olim quæ 167.a
asiaticorum aliquot excellentiũ ingeniorum catalogus 316.a
asiaticus quis Scipionum cognomi- natus 67.a
asiarchæ Trallianis qui 228.b
asina unde qdã cognoïatus 15.a
asinalis tribus quæ 26.b
asinus ad tibiã seu lyrã, qd 267.a
asinus atq; asinari⁹ qbus noibus quã 265.b
asinus cui victoriã p̃diuinarint
asinus cui deo proprie immolari solitus 136.b
asinus leonem occidens, q̃le Alexãdro Magno omen 264.b
asini & regis uocabula quo in ludo mereri solita 156.a
asini nomine uocari, quantũ Aegyptijs probrum 235.b
asini uellera quærere, quid 267.a
asinij Pollionis tẽperantia 289.a
asinũ q̃ gens cui deo offerat 136.b
asini quando feriarentur 296.b
asini qbus q̃ de causa inuisi 171.b
asini ubi nulli, ubi multi 235.b
asinia quæ quibus dea 315.a
asius canendi modus, qualis 171.a
asparagi spinas in sacrificijs cremare, quibus nefas 217.a
asparago ubi spõsę coronẽtur 57.a
aspendiorum nummi quales 209.b
asper cur dictus Trebonius 14.b
asphalus quid 2.a
as quid sit
assari quæ oporteret in sacris, q̃ eli- xari 217.b
assentatio cãdidatorũ quãta 174.b
asses librarij & triunciales 232.b
asses quot singulis cœnis impendendi, præfixi 133.b
asses spõsæ iam cũ uiro cõgressæ, q̃t & quõ spargi soliti 58.a
asses unciales & semiunciales 232
assiduus quis dictus 329.b
assis moneta qualis 232.b
assueti prædæ & rapinis, inter milites qui haberentur 358
assurgere cui, quid 81.a
assyrij qñ potissimũ se iauent 226.a
assyriorum reges qui aliquando uocati 4.b
assyriorũ regum thesauri ubi reconditi consueuerint 54.a
astarte quorum deus 313.b
astorum natura quæ 206.a
astragali Græcis quid 155.a
astragalizontes qui 155.a
astrologorũ aliquot insignium catalogus 87.a
astus ne an uiolentia in hoste magis laudetur 36.a
astutiæ singularis tyrãnorum aliq̃t, exempla 107.b 108.a
astyagis somniũ quale, & quos exitus sortitum 164.b
astymphalissiorũ deus quis 313.b
astynomi Athenis qui 147.a
asyla aliquot seruis ubi 153.b
asyla, apud Spartam quæ ibidem
asyla bestiarũ omnium ubi 204.a
asylorũ aliquot recensio 153.b
asylorum immunitas per quem seu quos sublata 153.b 154.a
Ataulphi Gothorũ regis supbia 3.b
atellanarum actores quo priuilegio donati 26.a
atheas rex quàm fuerit equorũ studiosus 250.a
athenais quidnam prophetissæ fuerit 144.a
athenæ cui uento sacra facere consueuerint 157.b
athenæ eædẽ ne nũc q̃ olim, an aliæ & aliæ dicendæ 109.b
athenæ in quot olim factiones diuisæ 173.a
athenę in q̃t ordines distinctę 273.a
athenarum aer qualis 205.a
athenis quoto cuiusq; mẽsis die cui deo sacrificetur 135.b
athenienses quàm ægrè quenquam externũ ciuitate donarent 195.a
atheniẽses quomodo & q̃ piè mortuos sepelire soliti 111.b
athenisis moneta qualis 209.b
athenienſium in bene meritos dona quæ 220.a
athenienſium in consultando infeliciras propè fatalis 200.b
athenienſium in faciendis uotis cæremoniæ quæ 158.a
athenienſium in Isthmijs priuilegium quod 251.a
atheniẽsium in literas hostis deprensas modestia quæ 82.a
athenienſium in nubendis filiabus mos 39.a
athenienſium magistratus quis esse solitus 113.b
athenienſiũ magistratus quibus ministris seu insignibus incedere solerent 44.b
athenienſium militare signum quale 170.b
athenienſium regum cognomenta quæ 4.b
atheniẽsium senatus quãtus 197.b
athenienſium summus magistratus quis 147.a
athenienſium thesaurus ubi recondi solitus 54.a
athenienſium tribuum noïa 26.b
athenienſibus qui leges scriptas tradiderint 326.a
athenio qs quãtus⁹q fuerit 173.a
athenionem uocare quid præ se ferat 173.a
ἄθως qui dicti 369.a
ἀθυρίσιον quid 235.b
athletæ uicti, quo pacem modo peti ostendant 186.b
athletarum paria loci⁹q quo modo per sortes disponerentur 250.b
athletarum q̃ uariæ species 130.a
athletarum statuæ q̃ habitu seu statu fieri solerent 205.a
athosis, cuius unius & uxor & filia fuerit 37.b
atinium plebiscitũ quid tribunis plebis permitteret 6.b
atlantum mos in dãdis nominibus, quis 95.b
atomos quis rerũ principia statuerit 254.a
atri dies qui 59.b 222.b
atris uestibus ubi tantũ uiri utãtur, albis tantum mulieres 280
atrium ab Asinio Pollione structũ, quod 122.b
atria q̃ pars domus essent 293.a
atria quid & quàm uaria 122.b
atria quomodo ornari & inaugurari solita 292.b
atriarij qui 163.b
atropheę Fortunæ ędes 20.a
attalida tribus quę 26.b
attalus quidnam germano Eumeni fecerit 40.a
attalus qd primus instituerit 190.a
attali regia ubi 122.b
attali regis oblectamentum in ocio quale 155.b
atteius quibus diris M. Crassum deuouerit 159.a
atticũ talentum quot argenti libras ualeret 233.a
attilio q̃ de causa uelut parricida in mare deiectus 143.b
Auari natura qualis 238.a
auctylũ mos p̃liandi quis 361.a
auenti amni quis collis Romæ suũ debeat nomen 332.b
auentinus cur diu intra urbem non admissus 332.b
auentini etymologia ibidem
auentini templa quæ ibidem
auẽtino mõti qs nomẽ dederit ibi, auentinũ q primi incoluerint ibid.
auerno propria uictima q̃ 137.a
auerruncus deus quis 20.b
aues cui infanti alimentum aliquando præstiterint 106.a
aues quatuor supra tribunal ubi & cur pendeant 118.b
augili (aliàs Augilæ & Augyli) q, & quomodo iurare soliti 256.a
augilarum dij qui 298.a
augurale insigne quod 282.a
augurandi cæremoniæ quæ 282.a
augurandi ex arce mos augurę qualis 261.b
augurandi ius qs, licet augur, nõ haberet 281.b
auguratũ semel uni datũ, nunq̃ eidẽ uiuo adimi potuisse 281
augurẽ qui semper adesse uoluerint senatui 199.b
augures quantæ fuerint olim existimationis 281.a
auguri tangere uetitũ quid 282.b
auguria ex auibus captandi peritissimæ nationes quæ 262.b 263.a
augurla quàm olim à Romanis curata 99.a
augurij ex arce petẽdi ratio q̃ 282.a
auguris mentiẽtis pœna & infortunium 48.a
augurum munus quod 65.b 281.b
augurũ numerus initio ac deinceps quantus 281.a
augustale i castris tabernaculũ, quõ & ubi fieri solitum 18.a
augustales ludi qui 351.a
augustales sacerdotes qui 137.a
augustales sodales 42.a
augustarũ nomen quæ mulieres sortitæ 3.a
augustus Cæsar per quos confectis uestibus usus 190.a
augustus Cæsar quid nũmis suis incuti iusserit 210.a
augustus quàm infirmo fuerit indice 236.a
augustus q̃ti senatores fecerit 198.b
augustus quo ludi genere maxime usus 155.a
augustus quos ut præceptor docuerit 96.b
augustus q̃ties fuerit imperator 4.a
augustus q̃ties Ianũ clauserit 22.a
augusti in annulo signum q̃d 84.b
augusti in corpore quales essent notæ 84.b
augusti in desertores stationũ pœna quæ 18.a
augusti in Pollionem petulãtia seu mordacitas 59.a
augusti nomen q̃ die Octauius adoptus 148.b
augusti præceptor quis 96.b
augusti scelus 189.a
augustiani qui 360.a
augusto qui dies maxime fuerint suspecti 224.a
augusto quid à militibus aliquando obiectum 220.a
auiũ diuersarũ auguria quæ 265
auium & piscium millia quot una cœna cui apposita 286.b
auium laniatio (actiua) quibus honesta sepultura 110.b
auium oïs generis circũuolatus, qd Gordio portenderit 264.a
auiũ præpetum felices quæ 262.b
auium apud augures quæ siue quot species 262.b
aula locus in Parthenio qs 204.a
auletes q̃ rex cur dictus 5.a
auletes cur Ptolemæorum quidam cognominatus 5.b
aura captandi auspicij qualis debeat esse 285.a
aura seu tempestas nuptijs aduersa, quæ 56.a
auratis cornibus quæ uictimæ procedant 137.b
aurea catena qui cur quem deũ uinxerint 314.b
aurei nummi Romæ quãdo primũ signati 209.b
aureis columnis uites alicubi sustentari 294.a
aurelia porta quę 211.b
aureliani Cæsaris q̃ seuera in rapacitatem militarẽ disciplina 345.a
aureliani exercitium 51.a
aureliani in triũpho insolentia qua lis 320.a
aurelioꝝ origo & etymologia 14.a
aurẽ dextram minimo scabere crebrò, quid præ se ferat 257.a
aureoꝝ uasorum pondo quot in triumpho uno aliq̃n lata 518.b
aureos annulos gestandi ius quibus datum 103.b
aureum sceptrum cui sacerdoti ferre liceret 336.a
aureus gallus lãceæ affixus, cuius insigne 170.b
aureus ne an ferreus olim esset annulus nuptialis 84.a
aureus quot drachmis cõstet 233.b
aurichalcum apud quos preciosius auro 208.b
auricularis digitus quis 237.a
aurifera fluenta quæ 167.a
aurifodinis damnati qui 118.a
auri gestandi usus quando inualuerit 103.b
auri usum quis militibus interdixerit, quisve indulserit 104.a
auris ima cui dicata 84.a
aurium indicia quæ 85.a

auro quando signari cœptũ 84.b
auroræ lacerti qui 82.b
auroræ quid ſolitum litari 137.b
aurũ in auribus ferre, qd 83.a 280.b
aurũ ubi proueniat ſeu naſcatur in uitibus 190.b 191.a
aurum quis primus ueſtibus intexe re docuerit 190.a
aurũ Tholoſanũ habere, quid 269.a
auſpex quis 56.a
auſpicandorum comitiorum mos quis 177.a
auſpicatũ ſemp & ſacrificatũ opor tuiſſe antè quàm fieret ſenatuſcon ſultum 199.b
auſpicij è pullis capiẽdi ritus 47.b
auſpicij tempora certa quæ 282.b
auſpicij triſtis ſigna ĩ ſacrificijs quæ 137.b
auſpicia dira quando ſint feliciora bonis 138.b
auſpicia ex animalib⁹ diuerſis diuer ſa 48.a
auſpicia ex ſignis militaribus quę et quõ capi ſoleant 170
auſpicia in cõuiuijs ſiniſtrã q̃ 289.a
auſpicia quæ quibus cedant 283.a
auſpicia qui magiſtratus non habe rent 99.b
auſpicioꝝ aliquot annotatio 262.b
auſpiciorũ gñia quot & quæ 261.b
auſpicijs optimis q̃ gerant 285.a
auſpicijs qui præeſſent 63.b
autochthones q dicantur 279.b
autographum quid 104.b
auxiliarios qua cautione ſibi adſci ſcerent Romani 9.a
Azauenici cognomen qs ſibi uſur parit 68.a

Babylon cuius regia 122.b
babylon quãtũ ſingulis dieb⁹ aliqñ tributi daret 196.b
babylonis portę aliquot quibus no minibus dictæ 212.a
babylonicarum mulierum temulen tia, impudentia, laſciuia, impudici tia quanta 289.a
babyloñ q̃ uaſrè à Zopyro circũ uenti 107.b
babyloniꝝ inceſtus infand⁹ 37.b
bacchanalia Aegyptiaca turpitudi nis quantæ 349.b
bacchanalia per totã Italiam quan do interdicta 349.a
bacchanalia q̃ aliqñ menſe fierẽt, & quanta eorũ licentia 274.b 349
bacchanalium miniſtræ quæ, mini ſtrive qui 349.a
baccharum apud Heleos mores & orationes 349.b
bacchaꝝ in qbus feſtis uſus 349.a
bacchi cognoĩa uaria q̃ 315.a
bacchi apud Babylonem feſta qua lia 349.b
bacchylides pœta cuias 316.a
bactrianoꝝ legiſlator quis 326.a
bactriani q & q̃ horridi 60.a
bactrianiſmus quid 97.b
bagoë nympha quam deſcripſerit artem 144.a
bagoĩ q reges dicti 5.a
balbura cuius conuentus oppidum 166.b
balburiei inſignia quędam exempla & iucunda 338.b
baleares cui Romano cognomen tum dederint 67.a
baleares quàm oderint aurum et ar gentum 209.a
baleares quõ plientur 360.b 361.a
balearium in elocandis uirginibus mos quis 39.b
balneandi horæ hyeme aut æſtate quæ 225.a
balnea Agrippæ quot 226.a
balnea Cumana q̃ ſint celebria 65.a
balnea patritiorum & plebeiorũ di ſtincta ubi 226.a
balnea quando tm̃ paterent 225.b
balnea uiroꝝ ac mulierũ etiã inter ethnicos quoſdã diſtincta 225.b
balneis q imperatores plus ſatis de diti fuerint 226.a
balſamum qs in triũpho primus oſ tenderit 318.b
balteos argenteos quibus olim fer re liceret 104.a
bambinſa Tigrani qd fuerit 54.a
bambycatij quàm execrentur aurũ & alia metalla 209.a
barathrum quid loci Romæ fuerit 117.a
barbæ radẽdæ mos quando primũ Romæ introductus 279.a
barbam apud aliquem ponere, Lon gobardis quid 41.b
barbã primã q qbus cõſecrẽt 273.b
barbam tondere aut alere, qbus ſit luctus indicium 123.b
barbata q̃ qb⁹ cognoĩata dea 314.b
barbata Venus ubi 204.b
barbarorum ueſtes quales 273.b
barchçi ubi, & quanta illorum in de functos crudelitas 110.b
barritus quid 183.b
βασιλεὺς qs magiſtratus Athenis di ctus 147.a
baſilicæ aliquot Romanæ q̃ 69.a
baſilicæ domorum quę, & quem in uſum fierent 293.a
baſſianus imperator, cur Caracalla dictus 280.a
baſſiani imp. exercitiũ, quod 31.a
baſterna quid 106.a
bataui regem recens electũ qui ho norare ſoliti 46.b
batauis quo in honore equeſter or do fuerit 103.b
batauorũ ſatellitio quis imperator maxime ſiſus & uſus 357.b
batrachium forum ubi 70.a
baucalium quod uaſis genus 131.b
Beatus apud Scythas quis 95.a
bebius quanta clade à Liguribus cę ſus 367.b
bebos qs qb⁹ ĩ ludis dederit 348.b
belgarum in conſultationibus ſilen tium & mos quis 200.a
belgarum ueſtitus quis 278.a
belides, cuius urbis portæ 212.a
bellariorũ aliquot apud ueteres de ſcriptio 284
bellicrepa ſaltatio quæ 347.a
belliſari⁹ an Romę triũpharit 317.b
bellona quæ dea 315.a
bellonæ ædes cur in urbem diu non admiſſa 54.b
bellonæ in ædẽ quãdo ſenatus euo caretur 316.a
bellonæ pro tẽplo qd conſul initio belli facere conſueuerit 22.b
bellonæ q̃ ridicule & immaniter ſa crificari ſolitum 136.a
bellum iuſtum quod 244.a
bellum ſine lachrymis, quid 268.a
bellũ illaturis, non propulſaturis, di es atros obſeruari 224.b 225.a
belli ſumendi initiũ ex cuius dei da batur æde 22.a
belli indictio qui olim fieri ſolita 43.a 244.a
benefactor unde quis aliquando co gnominatus 68.b
beneficiarij qui 359.b
beneficiariorum ſatellitio quis ma xime uſus 357.a
beneficium accipiens, quo debeat eſ ſe animo 238.b
beneficium à quibus tanquam deus ueneratum 368.b
beneficij mentio cui habẽda 239.a
bene meritus de repub. nemo indo natus 219.b
bene precandi aut deuouendi in ſa cris mores olim qui 300
beneſperãtis Fortunæ ędes 20.a
bene ualere, cuius aliquando fuerit teſſera 172.b
berecynthia dea quæ 313.b 315.a
berecynthiæ ſeu magnę matris ędes ubi 332.a
berenice qd Hieroſolymis p uoto exoluendo fecerit 158.b
beroſus quid primus inueniſſe dica tur 105.a
beroſo quid honoris apud Athenas exhibitum 49.a
bes quid 2.a
beſtia paupiẽ ſeu damnũ faciẽs, cui & quomodo mulctanda 327.b
beſtiæ cum hominibus publicè ĩ pu gna commiſſæ 548.a
beſtiarum pellibus ueſtiri, in Libya quid fignet 280.b
beſtiarum ſimulacra, qbus Romani perienda mos quis 94.b
beſtijs obijci quoꝝ pœna 118.a

betullæ (rectius betulæ) uirgis q faſces conſtarent 45.a
Bibacitas quorũdam quanta 287.b
bibendi ratio apud diuerſos olim quæ 287
bibere uinum, ubi capitale 132.b
bibienus quomodo adulterum de prenſum punierit 169.b
bibliotheca Attali, qualium fuerit chartarum 105.a
bibliotheca Philadelphi quàm fue rit inſignis 5.a
bibliotheca Ptolemæi quando & à quo combuſta 105.a
biblos quid olim ueteres nuncupa rint 105.a
bibracte Heduis quid 332.a
bibulus COS. cuius ex q̃ fili⁹ 303.b
bicarium quod uaſis genus 131.b
bicus quid uaſis ſit ibid.
bidental quid 262.a
biduũ & duas noctes q aliqñ poran do continuarint 287.b
bifrons Ianus quorum monetæ in cuſſus 209.b
bifrons qs deus effictus 22.a
bifronti acie qui pugnent 184.b
bigamia qbus olim inuiſa 187.a
bigæ quoꝝ nummoꝝ nota 232.a
bigati nummi qui 209.b 232.a
bilis quibus potiſſimum in ſacrifi cio dimouenda 315.b
bimæ pecudes quàm ſint ſacrificijs aptæ 135.b
bina corda qbus ſint auibus 295.b
bini & bini ſummũ magiſtratum ge rentes apud q̃s olim eſſent 113.a
bini reges apud q̃s olim ſimul crea rentur 113.a 229.a
bionis in lugentes dicterium feſtiuũ 123.b
bipẽnibus qui maxime utantur pu gnando 361.a
bis idem delictũ militię an uenia di gnum 73.a
bis nuptæ aut nupti, ſacerdotio etiã ethnico inhabiles 213.a
bithyni Iouem qui uocent 89.a
bithynia quàm excellentia protule rit ingenia 316
bithynoꝝ regum cognomentũ 4.b
bitumen in luſtrando adhiberi quo modo ſoleret 302.a
Blemmyarum immanitas in ſacrifi cijs quæ 369.a
blutium cuius regia 122.b
Boariũ forum Romæ cuius dei ędẽ habuerit 69.a
bobutinenſes quomodo fuerint ci ues Romani 194.a
bocorus quorum legiſlator 326.a
boëdromiũ qs qbus ſit mẽſis 162.b
bœotici ſcyphi quales 131.b
bœotij natura quales 206.a
bœotiorum conuentus ubi 249.a
bœotiorum in contrahendis nupti is mos 38.b 39.a
bogus rex à q̃ Romæ occiſus 121.a
boiorũ præcipua tribus quæ 26.a
boiorum ueſtitus militaris quo fue rit olim colore 30.a
bombycũ mira natiuitas, uita, ope ratio & mors 191.b
bona damnatorum quem in uſum conuerti ſolita 160.a
bona dea, quæ 315.a 323.
bona dea q̃ alio noĩe dicta 137.a
bonæ deæ ſacra qualia 323.a
bonæ deæ templũ quo fuerit in col le 332.b
bona fortuna, cuius aliquãdo in cly peo inſigne 355.b
bonæ fortunæ ædes 20.a
bona Porſennę uenalia, p clamari in auctionibus ſeruoꝝ, quid 146.b
boni uiri officia quæ 306.a
bononia q̃bus fuerit colonia 194.b
bononienſes in quorum eſſent Ro mæ clientela 292.b
bonuſeuentus deus quomodo effin gi ſolitus 204.b
bonus maritus, quàm præſtet ma gno in rep. uiro 188.a
boreas à quibus qua de cauſa uoto honoratus 137.b 315.a 157.b
bos à qb⁹ p deo cultus 48.a 368.b
bos cuius lege cur immolari prohi bitus 135.b
bos ſuluus cui p pria uictima 137.a
bos iugalis an ad ſacrificia utilis fue rit 135.b
bos quot cẽtuſſibus Romæ ſemper æſtimatus 117.b 209.a 232.b
bouis imaginem qui nummis olim incuſſerint 209.b
bouẽ ex pane fictũ qui cui aliquan do obtulerint 138.a
boues ad ſacra unde peti potiſſimũ, & quõ farciri ſoleant 135.b
boues præferoces ubi ſponte à muli ere ſe offerri ſinant 137.b
boum aures & cornua qbus in bel lo p conis ſint 31.b
boum cornibus uina libare in fœde ribus pangendis, quid 243.b
boum cornua cur quo in templo ſuſpendi ſolita 332.b
boum cruda coria quomodo à qui buſdam militiæ uſa 31.b
Bracha quorum ueſtis 277
brachia cui deæ ſacra 82.b
brachia & manus inermes tendere, militiæ qd præ ſe ferat 186.a
brachmanes qualibus utantur char tis 105.a
brachmanes (aut Brachmanę) quan to ſint Indis in precio 206.a
brachmanum in defunctos ſepeliẽ dos impietas quanta 110.b
brachmanum in puerorũ indole ex perienda mos quis 94.b
brachmanum impudẽs impudicitia in uirgines pauperes quæ 38.b
brachmanibus quot paſſim licueris habere uxores 38.b
branchidaꝝ templum quod 307.a
branchus quis, & quàm Apollini di lectus 307.a
braſſica à quo cunctis oleribus præ lata 285.b
braſſica quaꝝ p cipuus cibus 95.a
braſſicã qui cur primo apponere ſo liti 285.b
braſydę ſentẽtia q̃dã inſignis 186.b
breuiloquentia Laconum 82.a
britãni an ulla habuerint olim con cilia 249.b
britanni olim cuiuſmodi uterentur ædibus 293.b
britanni qbus aĩalibus in epulis uel ſacrificijs abſtineant 136.a
britannorum impietas & libido im pudens in ſacris quæ 370.a
britannorum mos quidam abomi nandus 40.a
britannoꝝ q̃ ridiculus ueſtit⁹ 278.a
britãnorum ueſtitus militaris q̃ fue rit colore 30.a
britomars quæ dea cognominata 137.b 315.a
britomartus à quo uictus 21.b
brixiana q̃ cuius oppidi porta 212.a
bronci unde dicti 13.b
brutus primus cõſul, quis q̃ſq; fu erit 303.a
brutus q̃ fuerit Superbo propinqu⁹ ſanguine, licet depulſor 302.b
bruti alicuius animalis uerba q̃mo do expiarentur 302.a
bruti cũ Lucretia affinitas q̃ 302.b
bruti de uſufructu ancillæ, ſententia quæ 15.b 16.a
bruti nauis q̃ ſigno ab alijs interno ſceretur 172.a
bruti in Aegypto urbs, q̃lis 307.b
brutiaci templi et oraculi quanta fa ma 307.b
brutij natura quales 205.b
brutiarij q̃les olim habiti 358.b
brutoꝝ familiæ p prium qd 303.a
Bubo, q̃ cuius cõuentus urbs 166.b
bubonis auſpicia qualia 263.b
bubone aut lupo templũ intrante, quid fieri ſoleret 300.a
bubulcorum familia unde ſic uoca ta 12.b
buccina quõ in p torianis, & quõ in cõſularibus caſtris uteret 171.a
buccinatores quando in bellis cane re ſoliti ibid.
bucephalo exequias quis aliquãdo curarit 340.a
bulla cur in pectore hæreat 83.a
bulla patritiorũ qd eſſet rei 273.a
bulla quid, & qui quando illa dona rentur 96.a
bullæ definitio quæ 268.a
bullam eſſe, quid 268.a

bullam in pectore q gestarēt 273.a
buleuticum in theatris quid 270.a
bupalus cuiusmodi fecerit Fortunę simulacrum 20.b
bupeciorum (si recte scriptū) familia unde sic dicta 12.b
buphonus quis 64.a
buprestis quid 66.b
burri cur quidam dicti 13.a
busiris q̄s Thebas cōdiderit 508.b
busiritæ cur nō utātur tubis 171.b
busti alieni nō uiolādi leges q̄ 340.a
buteo quid,& eius augurium quale 13.b 263.a
buteonis cognomen unde quidam Romæ nactus 13.b
buxentinis cur ciuitas Ro.aliquando negata 194.a
buzigia familia quæ 64.a
Byblus,cui⁹ aliq̄n fuerit regia 122.b
byzantiȝ à Turcis expugnandi prodigia quæ 142.b
byzena temeritas quid 268.a
byzenus quis fuerit 268.a
byrsa Carthagini quid 331.b
byssus ubi & quō ,pueniat 191.b
byssum induere,Indis quid 280.b

CAballatio quid,& quibus imprecari solita 159.a
cabira,cui⁹ cōuēt⁹ urbs 166.b
cacogamia iudicia quę 187.a
cacotechnos unde q̄s dictus 68.b
cadauer patris ubi fœneratores à filijs olim exigerent 11.a
cadaueri inhumato quo more iusta exhiberentur 298.a
cadaucra quō & cur quidam conuiuijs inferrent 285.b
cadauera quomodo primū Romæ humarentur 110.a
cadauera q̄t diebus,prius q̄ sepelirētur,asseruari solita 123.a
cadaueribus humanis quæ gĕres uescantur 111.a
cadmæa (si recte scriptū) Thebanis quid 332.a
cadmea uictoria quid 268.a
cadmus q̄s Thebas cōdiderit 308.b
cadmus q̄d prim⁹ inuenerit 105.a
cadmi asylum ubi 153.b
caduca auspicia quæ 262.b
caducei diuersarum nationum quales 244.b
caduceum effigie anguium circūdatum deferre,quid 244.b
cadus quid 86.b 131.b
cadyscus quid 131.b
cæci cur quidam Romæ cognominati 12.b
cæciliȝ unde dicti 14.a
cæcinæ(aliàs Cæcinnæ)mira quędā ars 45.a
cæcitate quæ aqua periuros afficiat 257.a
cælibatus cur & ubi olim mulctatus 139.b
cælijȝ montis tĕpla & domus 332.b
cælum & Solem qui maxime colurint 368.a
cælum & Terra Varroni q̄d 312.b
cære, cuius regionis urbs, & q̄ alio nomine dicta 166.b
cæremoniæ denariæ & tricenariæ quales 157.a
cęremōię inaugurādi regno q̄ 46.a
cæremonię in maxima Herculis ara quæ 73.b
cæricæ horæ quæ 225.b
cæsar dictator quibus in triumpho dicterijs impetitus 321.a
cæsar quid significet,& quæ familia cur sic dicta 14.b
cæsar quibus nominibus prȩcipuas legiones appellarit 8.b
cæsaris ad Mundam Hispaniæ nęcessitas quanta 18.b
cæsaris dictatoris superbia 84.a
cęsaris cōtra Põpeiū tessera q̄ 172.b
cæsaris epulū triūphale,quātū 321.a
cæsaris in triūpho ostĕtatio q̄ 320.a
cæsaris nomĕ quis imperator recusarit 3.b
cæsares adorari se q̄ uoluerint 82.a
cæsares aliq̄t inter deos relati 313.b
cæsares an diadematibus usi sint,& qui 46.b
cæsares ex ,puincijs subactis cognominati qui 68.a
cæsares qui quoties quotidie balnearentur 226.a
cęsares nō usi satellitibus,qui 357.b
cæsarum quis aliquando scabellum regis Persarū factus 367.b
cæsones unde cognominati 14.b
cæsorum in bellis filij quid olim adiscerentur 220.a
caia,quomodo unica litera scribi soleret 245.b
caia & Caius, quibus olim peculiaria nomina 245.b
caius Gracchus unde occisus 27.b
caius,Tarentinis quid 245.b
caij & Caiæ noīe cur spōsus & spōsa oīs in spōsalibus noīaret 56.a
calabra curia ubi 24.a 351.b
calabria cui uĕto maximx sit obnoxia 157.b
calabri qui 49.a
calæ quid 358.b
calamaria fistula q̄ utantur 213.b
calamis qui in prælijs usi 361.b
calamitates quomodo cælitus præmonstrari solitæ 142.b
calamitosi quomodo apud Scythas opem implorent, seu fœdus ineāt 243.b 244.a
calamitosi quō quid nouere aut denouere soliti 159.a
calamica ueștis quæ 277.a
calasfiries(aliàs calasfirię) apud Aegyptios qui 29.b 360.a
calasfiriū institutores qui 29.b
calasfirium stipendia quæ 360.a
calata comitia quæ, quomodo fierent,quid tractarent 176.b
calcaria currenti addere,q̄d 268.a
calceamenta tantum candida quos ferre oporteret 64.a
calceus præpostere indutus, Augusto quid 265.a
calcei diuersæ gĕtium q̄les 277.a
calceoꝝ species quàm uariæ 276.b
calceis senatorum lunam adscripsisse,quid notaret 275.a
calculum edisce soliti qui 97.b
calculis nigris q̄ dies notent 224.a
calda abluere,castitati ,pdesse 351.a
calda quō olim lauaretur 226.a
calderini cū Perotto simultas quanta 226.b
calĕdæ singulę cui sacrę 150.a 314.b
calendaria sacra quæ 248.b
calendaris quæ dea à quibus cognominata 314.b
calendis singulis quid regibus Sparę dari solitum 150.a
calicibus duob⁹ potare, Scythis q̄d 220.a
calicum dijs propinandorum ordo quis 286.b
calida lauare,quibus à q̄ uetitum seu diffusum 226.a
caligæ militares quibus muniri solitæ 32.a
caligati qui 358.b
caligatos quos semper esse oportuerit 32.a
caligis nondum inuentis,quō crura tegi solita 46.a
caligula Cęsar Batauis ad quid usus 357.b
caligula quam licentiam seruis contra dn̄os permiserit 153.a
caligula qualis & ante imperium,& in imperio fuerit 154.b
caligula quas aues sibi ut deo mactari iusserit 136.b
caligulæ auaritia 196.b
caligulæ cauillus 23.b
caligulæ insania 68.b
caligulę insolentia & despectio in iurisconsultos quanta 364.a
caligulæ iuramētum maximum q̄d 257.a
caligulæ quæ aliq̄n tessera 172.b
calistephanos quid 250.a
calistiæ semine qui uice panis utantur 135.a
callaici q̄ effera & impia gĕs 369.a
calleci q & ubi sint 67.a
callecus q̄s unde cognosatus 67.a
callicratidis in Iones dicterium festiuum 154.b
callicyriȝ Cretibus qui 154.a
callimachus cuias, ac quid scripserit primus,& quo tempore 316.b
callimachi impietas q̄ 368.b 369.a

callineos unde q̄s dictus 68.a
callipyges quæ dea uocata 314.b
callyriȝ Syracusanis qui 154.a
calonum quis usus, & quę etymologia 358.b
calotechnos quis inter Græcos cognominatus 68.b
calpa quid 252.b
calphurniȝ unde orti 12.b 14.a
calua Fortuna quæ 20.a
calua q̄ dea cognominata 314.b
caluæ ubi uulgo & mulieres sint,nō solum uiri 279.b
caluariam celare auro, & ex ea bibere,quibus religiosum 369.b
calutio natura q̄ laborent 279.b
caluum uellere,quid 267.a
cambysis ærarium ubi 54.a
cambysis horrida in corruptum iudicem pœna quæ 118.b
cābysis cū sororib⁹ suis incest⁹ 57.b
cambysis somnium quale 164.b
cambysi quale ex Brutiaco oraculo datum responsum 307.b
camertes quot,q̄s,quare ciuitate donarit 193.b
camelaria quid 141.b
camelariȝ qui ibidē.
camelas qui in prælijs usurpent,nō camelos 361.b
camelis q̄ militiæ utantur 361.a
camelos qui cui seu quibus immolare soliti 135.b
camillon quid 58.b
camill⁹ cui fortunę ædē dicarit 19.b
camilli dictatura q̄ fuerit lōga 10.a
camilli triumphi quot 34.b
camilli qui dicti 214.b
cammæ callidum uindicandi mariti sui facinus 56.b
campani natura quales 205.b
campanis Romanas uxores ducere aliq̄n pro munere cōcessum 59.a
campanorū ala,quot eqtum fuerit, & quanti precij 8.b
campus Martialis ubi 333.a
cāpus Martius unde dictus,& cuius olim fuerit 160.a
cāpus Rediculi q̄s & ubi 55.b
campus sceleratus q̄s 59.b
canarium augurium q̄d 137.a
candaces q̄ reginæ nominatæ 5.a
candelabrū tot lychnorum quot dies anni,ubi & unde sixum 22.b
candida Alexādri fascia Lysimacho fortuitu imposita, quid ueri portĕderit 46.a
cādida in toga qui ludos spectare soliti 350.b
candidati cur sine toga ad comitia uenire iussi 147.b
candidatorum mos 174.a
candidatorum supplicatio ac humiliras quanta 175.b
candys q̄rum regū diadema 46.a
canendi studium olim apud Romanos quantum 98.a
canēdi tibia modus quàm diuersus apud diuersos 171.a
canere ad tibiā,quō olī habitū 93.b
canem diuersæ gentes q̄bus immolarent 137.a
canē Romani cui immol⁹ēt 203.b
canes,cuius templum nō ingredi dicerentur 74.a
canes quàm uariè à diuersis immolarentur 137.a
canes quē in usum & q̄ impiū apud Hyrcanos nutrirentur 110.b
canes quibus in templis tanquā ędi-tui fuerint 6.b
canes ubi dominorum rogis semet ipsos iniecerint 126.a
canes mortuos q̄ quasi homines luxerint ac sepeliuerint 339.b
canib⁹ obijcere cadauera hūana,ubi olim peculiare 110.b
canib⁹ in triumpho quis imperator uectus 320.a
canibus quis ,p̄ satellitibus aliquando usus 357.b
canibus regijs cibū dare tributi nomine, q̄ olim coacti 196.a
caniculæ sidus quo animali placari solitum 137.a
canis cui deæ immolaretur 323.b
canis cui infanti aliquando hubera præbuerit 106.a
canis,cuius aliquando fuerit militare signum 170.b
canis ē sacris electi ratio 73.b
canis in talorum ludo quid 155.a
canis prægnans itineranti obuia, q̄d portendat 265.a
canis ubi aliquādo loquutus 142.b
canis quibus gentibus ut rex aut deus,præsit 309.a
canū multitudo ubi per aĕrem ferri uisa 142.b
canū pellibus q̄ diȝ cur ornĕt 137.a
canopica cuius urbis porta 212.a
cantabrorum mira quædam amicitiæ lex 41.b
cantheriū in fossa,quid 267.a
cantherius quid 66. 267.a
cantica nuptialia apud Græcos qualia 57.b
cantilenæ aliq̄t nuptiales apud Græcos 59.a
cantu & chorisqui præstent 206.b
caparonia uestalis quomodo & cur seipsam occiderit 261.a
capenæ portæ q̄ multiplices aquarum decursus 210.b
capillata arbor quæ 260.b
capilli tōdendi aut nō tōdendi mos quàm diuersus diuersis 279
capillis operiri cadauera, cui⁹ olim fuerit indicium 125.b
capillor̄ luxus quantus 280.a
capillum compositum quæ Palladi mitterent 273.a
capillū pectere & barbam Spartani qñ potissimū soliti 172.a
capillum desectū qui quibus qua de causa uouerent 158.a
capillus uestaliū quomodo aut ubi asseruaretur 260.b
capistro quis apud Macedones cingi soleret 32.a
capita bubula uicus quis 80.a
capita hostiarꝝ prȩcisa, suum lambere sanguinem,quid 296.a
capita hostium q̄ foribus seu postibus affigere consuerint 292.b
capita legis Iuliæ permulta 168.b
capita q̄b⁹ in sacrificio uelāda 213.a
capita scutis subdere, Romanis q̄d signet 186.a
capitales duumuiri qui 144.b
capitalia militū crimina q̄ 70.b
capite aperto seu operto quibus sacrificetur 90.b
capite censi qui 359.a
capite censis quis imperator maxime usus 359.b
capite minuti, an ad hæreditatē admitterentur 329.a
capite nudo qui prȩlientur 360.b
capite raso quos semper esse oporteat sacerdotes 64.b
capite uelato an nō uelato sacrificātem esse necesse sit 323.b
capitis iudicium quomodo Romæ ferretur 120.b
capitis sanctitas & principatus 81.a
capitolia extra Romā plura 331.b
capitolini ludi qui 351.a
capitolinus cliuus ubi 80.a
capitolinus collis quis antea & unde dictus 331.a
capitolio quæ seruarentur ibid.
capitolium à quibus quoties restitutum 331.b
capitones unde appellati 13.a
capnomantes qui dicti 216.b
cappadoces libertatem à Romanis deprecati 101.a
cappadoces natura quales 205.b
cappadocia in quot præturas seu satrapeas partita 100.b
capparim iurare solitus quis 256.a
capra quem infantem aliq̄n lactasse dicatur 106.b
capra quibus dijs dicata 136.b
capra ubi sacrificijs inepta 136.a
capra ubi spōte ad sacrificium prodeat ē syluis 204.a
capræ aspectus q̄d portĕdat 264.b
capræ q̄b⁹ dijs aptē sacrificēt 136.b
capram q̄ adorarint 368.b
caprarij ubi in summo sint honore 203.b
caprariorū familia quare sic appellata 12.b
capricornum qui nummis incusserint 210.a
caprifici lac quibus in sacris usui fu

erit 246.a
capriliorũ familia unde nomen ade pta 12.b
caprini oculi quale de se præbeant indicium 82.b
caprinis pellibus quorum arcus or- nari consuerint 31.a
caprotinæ Nonę quę,& quid in his Romæ fieri consuetum 246.a
caprotinæ quid 222.b
capsæ quid Iugurtha reconditũ ha- buerit 54.a
capsarij qui 163.b
capti,quomodo in triumpho uehe- rentur aut ferrentur 319.a
captis urbibus quid Romani facere consuerint 146.b
captiui à quibus & inter quos lenis- sime habiti 196.a
captiui equi quomodo in triũphis ducerentur 318.b
captiuoꝝ ex cruciatu longo, q quõ augurari solerent 369.a
captiuorũ sanguine q litarẽt 370.a
captiuos q in sacris mactẽt 369.a
captiuos quot cũ imperatore mor- tuo q iugulatos sepelirẽt 347.b
capua q̃ auspicio condita 263.a
capuæ distincta fora quæ 70.a
capus quid 66.b
caput extorum quod 294.b
caput hostię qui abscindẽdo execrẽ tur & abijciant 216.b
caput quanta hoĩs pars 82.a
caput reuelare cui quid 81.a
caput uictimæ fluctu maris abſor- beri,quid 296.a
caracalla imperator q̃ tyrannice Pa pinianum occiderit 364.a
caracallæ cognomen unde 280.a
caracallæ imper. exercitatio assidua quæ 31.a
caracallæ incestus quis 38.a
caramanges Persis qui 113.b
carano quę bestię quam felicitatem portenderint 264.b
caras quid Caribus primus tradide rit 262.b
carbasus cuius proprium indumen- tum 335.a
carbilius quid Romæ primus feciſſe dicatur 96.b
carbone candente qui cur barbam suam adurere soliti 279.a
carbone incenso q̃ sibi fœmina mor tem consciuerit 303.b
carbone mortuo sacrificare,qd præ se ferat 216.b
carbone notari solitũ quid 119.b
carcerum diuersa apud diuersas gen tes cognomina 117
cardaces q,& quàm furaces 327.b
cardamo q ut pane utantur 133.a
cardia urbs q̃ auspicio cõdita 295.a
cares q̃libus in bello conis usi 31.b
cares quo fructuum genere potiſſi- mum abundent 133.a
carthago quomodo mortuos sepe- lire consueta 110.b
cartheia insula quæ habuerit excel- lentia ingenia 316.a
cartibulum quid 284.a
caruilius Ruga quid primus Romę tentarit 189.a
casa Romuli ubi & qualis, q̃ve fue- rit tecto 331.b
casaluades quid 220.b
casaluium Athenis quid ibid.
caseum recentem tangere cui illici- tum 336.a
casiaca qualis uestis 276.a
casorides & casoritæ quid 220.b
caspij quàm sint impij in senes,& q̃- modo eos conficiant 111.a
cassij & Bruti occisorum Cæsaris,af- finitas quæ 303.a
cassij de regno affectato dãnati do- mus,quid postmodũ facta 160.a
cassis Alexandri Magni quo fuisset ornatu 31. b
cassius iurisconsultus quis 363.b
castimõia ethnicoꝝ sacerdotũ 212.b
castitati q̃lis ablutio cõducat 351.a
castnienſi Veneri quid immolari so leret 136.a
castor uiris ad iurandum prohibi- tus 257.b
castori & Polluci q̃ dies sacra 149.a
castori & Polluci qui uota facere so liti 159.a
castoris & Pollucis ędes ubi 69.a
castorium melos quale 171
castra mouendi signum, quo cantu fieri solitum 171.b
castrari adulteri ubi solerent 169.b
castrenses ludi qui 351.a
castrensis corona qualis 218.b
castrorum militarium apud Roma nos forma quæ 17.a
castrorum mutatio crebra,laudi an uitio danda 17.b
catadromus quid sit 142.a
cataldus q̃rũ episcopus & patronus, & quid prodigij non ita pridẽ ex- hibuerit 143.a
catalogi qui dicti 29.a
cataphratti qui 357.b
caphrattorũ arma q̃ & quot 357.b
cateiæ qbus propriæ,& qd 356.a
catenę cur dijs qbusdã iniectę ibidẽ. 314.b
catheorũ uirgines q̃ lege aut more nuptui dentur 39.a
cati qui dicti 14.a
cato Cẽsorius quoties accusatus & absolutus 120.b
cato q̃ fuerit assiduꝰ in senatu 199.b
cato quibus ludis maxime deditus fuerit 155.a
cato qbꝰ quàm maxie hostis 148.a
cato quõ humari uoluerit 110.b
cato quõ se oblectare solitus 155.b
cato q̃s laterones habuerit 357.a
cato senex quomodo in ciuitatẽ ue nerit 194.a
cato Vticẽsis quid cõtumelię Pom- peio intulerit 121.a
cato cui uxorẽ suam aliquãdiu mu- tuatus 40.a
catone cõstantiorẽ esse, quid 268.b
catones q̃ habitu incesserint 273.b
catõis in seruos aspitas quãta 152.b
catonis Cẽsorij q̃lis cẽsura 140.a
catõis de coercẽdo fœnore laus 11
catonis de militibus nimio condu- ctis dicterium seu cauillus 360.b
catõis de Scipione elogiũ 27.b
catonis de sua uxore quàm insigne testimonium 96.a
catonis effigiem q tyrannus in tri- umpho duxerit 318.b 319.a
catonis in eũdo pedibus dexteritas ac laboriositas quæ 230.b
catonis in docendo filio suo studiũ quantum 96.b
catonis in educandis infantibus di- ligentia quæ 95.b
catonis in essœminatos Romanos scomma 188.a
cattorum capillus qualis 279.b
cattorum in ferendis annulis mos quis 85.a
catularia porta quæ,aut unde sic di- cta 211.a
catuli recens editi,quibus cœnis ad- hiberentur 137.a
catuloꝝ & perdicũ pugna qs impe rator oblectare se solitus 155.b
catulus lactẽs cui pro qua re macta- ri solitus 137.a
catum quid sonet 14.a
caua ædiũ & perist ylia 292.a
caucasij q̃ Herculẽ uenerent 74.b
cauciꝰ qs,& cur sic cognoïatꝰ 67.a
caudex cur Appius dictus 13.b
caudis equinis qui super galeas mi- litiæ usi 31.b
cauendum in metandis castris potiſ- simũ quid 17.a
cauneas ficus uenales clamãs, quale M.Crasso omen tulerit 265.a
caunorum uestitus militaris,cuiꝰ es- set coloris 30.a
causaria missio quæ 359.b
causarij qui ibid.
causiani quos deplorent, & quibus congaudeant 92.b
causidici quõ inter se cõspirãtes,cli- entes inuicem emungant 266
causidicis munera dari uetita 330.b
cautio in pontifice eligendo seu ad- mittendo quæ 62.b
cautiones aliquot militares 31.b
Ceas seu Ceades quid carceris fue- rit 117.b
cecropia Athenis quid 331.b
cecropia Minerua quæ 315.a
cecropidæ qui 4.b
cecropis cognoïe q reges usi 4.b
cecrops q̃ꝝ primus rex 26.b
cedẽdi ultro ac rursus instandi arte qui uterentur 185.b
cedendo seu fugam simulando qui maxime pugnent 361.b
cedẽtis aut pugnã detrectantis con- fessio quid præ se ferat 186.a
cedri succus quàm efficax in conser uãdis mortuis, & quàm noxius ui uentibus 110.b
celeres à Romulo qui dicti 356.b
celeris cognomen unde 13.a
celes quid 252.b
celibaris quid 57.a
celosta quid 220.b
celtæ q Herculẽ cognolarint 74.a
celtiberi q̃ cuneo ualeant 184.b
celtiberi q̃ ridicule deũ suum igno- tum colerent 369.a
celtiberi quomodo deflerent defun ctos 124 125
cenestellæ cognomen unde 13.b
ceninenses qui, & quid contra Ro- mulum egerint 21.a
censio hastaria 72.a
censor quis filium suum reum capi- tis egerit & occiderit 140.b
censorem bis eundem fieri non licu isse 141.a
censores apud diuersas gentes qui qualesve fuerint 139
censores à tribunis plebis in uincula coniecti qui 141.a
censores in q̃s magistratus ius habe rent,in quos non 139.a
censores primi oĩm creati q 138.b
censoꝝ altero mortuo,an licuerit in eius locum sufficere aliũ 140.b
censorum munus quod 138.b
censorum origo,potestas, dignitas, officium 138.b & deiñ
censorum potestas à quo primum imminuta 140.a
censura quãti olim apud Siculos ha bita 139.a
cẽsura quot annorum primo, quot deinceps fuerit 138.b
censurã adipisci q soleant 140.b
censuram quis aliq̃n unus ac solus præter morem gesserit 140.b
censura clari qui 140.a
cẽsus quis quõ diceretur 342.a
census senatorius quantus 202.b
centenariæ cœnæ quæ 157.a
centesima rerum uenaliũ quõ à Ti- berio relaxata 196.b
centũ boues, centũ oues, centũ sues q̃ in sacro simul offerrent 157.b
centumuirales causæ quorum sole- ant exercitium esse 146.b
centũuiralia iudicia qualia 146.a
centumuiri Carthagine soliti esse q fuerit 146.b 147.a
cẽtumuiri Romæ qui,quot,& quo- modo creati 146.a
centuria Pitamites & Laconica An tonino quid 360.a
centuria quot constet 337.a
centurię simplicis quadruplares de- curiæ quot 337.a
centuriæ quot legionem iustam essi ciant 8. b
centurias,peditũ esse,nõ eqtũ 7.b
centuriata comitia quæ, & quomo do indicerentur 174.a 176.a
cẽturiatis comitijs q pessent 154.b
centurio cui absq̃ medio subsit 9.a
centurio ordinarius quis 337.a
centurio primus quibus alijs nomi nibus dictus 8.a
centurioni duplex dari,quod pediti simplex daretur 321.b
centurionibus qs q̃tidie, & pssertim manè,salutandus 345.a
cepas qui ,p dijs habuerint 256.a
cepus à qbus ,p deo cultus 368.b
cera defunctos q & cur oblinãt 111 a
cerã qui tributi noïe darent 233.b
ceramicus Athenis quid 220
ceramon quid carceris in Cypro fu erit 117.b
ceraunia cuiꝰ regionis urbs 166.b
cerberus unde & cuius ope ab infe- ris eductus 74.b
cercetibus grauissima olim pœna q̃ 120.a
cercopithecũ ,p deo q colant 368.b
cercuria quid 172.a
cereæ tabellæ quotuplices olim & quales 104.b
cereales ædiles qui 178.b
cereales ludi q & cui dicati 350.b
cereæ imaginũ olim apud Roma- nos in magnatum domibus ratio quæ 292.a
cereas dapes quis aliquando exhi- buerit 284.b
cereos mittẽdi in Saturnalibus mos unde 89.b
cereris apud Athenas sacra q̃ 351.a
cereris & Alexandri effigiebus (lice at ita loqui) quis pro insigni mili- tiæ usus 170.b
cereris quàm diuersa sacra 309.b
cereris sacra quàm olim Græcis & Romanis sancta 350.b
cereri qd offerre fas aut nefas 137.b
cereri quõ olim litarum 90.b
cereri sacrum cur obscœnis dictis fi eri solitum 323.b
ceres quõ effingi consuerit 284.b
ceris discoloribus suffragia quando & qui ferrentur 155.a
certaminis ineundi indicia qui soli- ta fieri 171
certaminum diuersorum apud Grę cos olim celebritas quanta 252.a
certatores scenici quo habitu in sce- nas prodirent 346.a
cerua à lupis fugata,libera euadens, quale faceret omen 264.b
cerua cui deæ sacra 136.b

ceruā quē aliqñ ifantē aluerit 106.b
ceruleus color cur quibuſdam inuiſus 279.b
ceruleus ſeu venetus color cui tempori dicatus 253.a
ceruis in triūpho quis uectus 320.a
cerycium quid 244.b
ceſiarū in triſtādo cum natis,& gaudendo cū mortuis,mos 92.b 93.a
ceſpius qs mons quare dictus 335.a
ceſtici ludi unde & ubi inſtituti 351.a
cethegor familiæ ,ppriū qd 12.b
cetra quid 355.a
cetrati qui ibidē
Choalemus unde qs dictus 68.b
chabriæ documentū excipiendo impetui commodum,quod 205.a
chalcicon Spartæ quid 153.b
chalcidici pulli qui 47.b
chalcidenſes q̄ aliqñ in Italia occuparint loca 50.b
chaldaicus annus quantus 162.a
chalciœcum Spartæ quid 153.b
chalcus 232.b
chamæpus quis dictus 57.b
chaos qui ſtatuerint 254.a
charnius quid 63.b
charonda(ſi recte ſcriptū)quorū legiſlator 326.a
charonia & Sacra, cuius urbis portæ 212.a
chartæ ex quarum arborum corticibus olim fieri ſolitæ 104.b
chartar diuerſa gña quot ibidē
cheloni,q̄les ſeu q̄r nūmi 209.b
chij in q̄t factiones diuiſi 173.b
chij quomodo à ſeruis mercenarijs oppreſſi 360.b
chiliarchus Perſis quid 228.b
chilones unde ſic uocati 13.a
chior libertas olim quæ 196.a
chior mœnia nobiliſſimi lapidis q̄ à Cicerone deſpecta 24.b
chiorum moneta quæ 209.b
chior natura cōmunis quæ 205.b
chirodotæ tunicæ quæ 273.b
chirographum quid 104.b
chironomia q̄d ſaltādi gen⁹ 347.a
chius in ludo talorū,quid 155.a
chlamyde Alexādri Magni qs in triumpho Romæ uſus 320.b
chlamys quale ueſtimentum 278.b
chlænæ,cuiuſmodi ueſtes,& quorū uictorū prēmia 13.b 252.a 276.a
choë qs Aegyptijs ſit menſis 162.b
cholargea curia ubi 24.a
chœnix,q̄ra modij pars 86.a
chœreatæ qui dicti 26.b
chone qs Athenis cognoïatus 68.b
choragiū thymelicum quid 130.a
chori & tibicinis quis quandove in ſcenicis uſus 346.a
chori,quale ludorum genus quibus fuerit 351.a
chorios q̄ Minerua dicta 315.a
chreocopia lex quæ 11.a
chreſtus inter Græcos quis cognominatus 68.b
chrię Græcis quid 96.b
chriſto quātum propter qd debeāt mortales 370.b
chriſtū cū Orpheo & Apollonio qs impator ethnicus inter Lares ſuos coluerit 338.b
chronius qs Athenis mēſis 162.b
chryſaorei Iouis templum Caribus quid 249.a
chryſippi cū īceſtuoſis cōſēſus 37.b
chryſius quid 233.a
chryſoaſpidæ qui dicti 355.b
chryſoſtomos qs olim dictus 68.b
chydorus fluuius quis, & à quibus epotus 368.a
Ciaxares qd primus egerit 100.b
cibaria anſerum in Capitolio à quibus curari ſolita 141.a
cibi uulgares diuerſarum nationum qui 133.a
cibus puerorū apud Perſas qs 94.b
cibus ſponſi & ſponſæ apud diuerſos quis 58
cicadas q̄ cur capillis ſuis innectant 279.b
ciceriæ effigies quomodo in triumphis ferretur 319.b
cicero an aliqñ aperuerit literarium ludum 36.b 37.a
cicero quādo & unde imperator dictus 4.a
cicero quō ciuitatē adeptus 194.a
cicerones unde ſic dicti 12.b
ciceronis domus quid poſt exilium domini facta 160.b 332.a
ciceroīs in epiſtolis & Officijs & ,p Milone loca aliquot explanantur 60. 122.a 304.b 341.b
ciceronis lex de ambitu 148.b
ciceronis præceptor quis 96.b
ciceroni in exilium profecturo q̄ ſit uulgo commiſeratum 120.b
ciceroni quæ aues ærumnas ſuas p. diuinarint 263.b
ciceroni quid ex publico pro adem pta domo redditum 332.a
ciceroni quid honoris Romæ ultra omnes contigerit 299.b
ciceroni quid præ omnibus conſulibus negatum 231.a
ciconia cuiuſmodi auſpicium adferre ſolita 263.a
ciconia in ſceptro, q̄r regū inſigne, & qd ſignificarit 47.a
ciconiā in Theſſalia occidiſſe, quantum ſcelus 119.b
cicuriorū nomen unde 14.b
cicuta aut uenenum,ubi publica ſit pœna 118.b
cicutæ ſorbitiōe qui caſtrent 212.b
cidaris q̄r regū diadema 46.a
cidaris ac tiarę differētia q̄ 47.a
cilices natura quales 205.b
cilicū regis diadema quale 46
cimbri mortuos quō lugeāt 124.a
cimbri quid pro ornatu galeę uſurparint 31.b
cimbri quo cantu ſeu pulſu militiæ uſi 171.b
cimbri q̄modo turmas in acie colligarent catenis 185.b
cimbrorum quanta in ſacrificijs impietas 369.a
cimbror militare ſignū q̄d 170.b
cimbror natura et uires q̄les 206.a
cimiliarchium aurum quod 53.b
cimon q̄ ridicula de cauſa Themiſtocli prælatus 98.a
cimonis erga patrem defunctum pietas quæ 111.b 339.b
cincinnatus triūphalis uir quām ſtudioſus agriculturæ 133.b
cincinnati cognomen unde 15.a
cincius (ſi recte ſcriptum) quam legem tulerit 147.b
cineres ex qua ara nullis oīno uentis diffl entur 310.a
cineres q̄r in urbē referre & in foro condere liceret 338.b
cineres quoto à crematione die, & q colligere ſoliti 127.a
cineres triumphantis à rogo in urbem ferri & condi licuiſſe 112.a
cingulū hoīs cui deo ſacrum 82.b
cingulum militare qbus apud Macedones uetitum 32.a
cinxia cuius deæ cognomē 314.b
cinxia Iuno à qbus coleretur 315.b
cipra(ſi recte ſcriptū) quæ dea à quibus cognominata 314.b
circenſes ludi cui deo ſacri 345.b
circenſes,q̄les & unde dicti 252.b
circenſium gña quot 253.b
circenſiū ritus qui 253
circi ex aquilarum genere auſpiciū quale 263.b
circio uento cur Auguſtus uotū fecerit & ſacrum 157.b
circorum aliquot deſcriptio ac magnitudo quæ 235.a
circūciſio qb⁹ gētib⁹ familiaris 93.b
circus auis qualis 263.a
circus maximus à quo primum deſignatus 269.b
cirrum in capitis uertice qui ſolum nutriant 279.b
cirrha quor regū regia 122.b
ciſiarius quid 105.b
ciſium quid ibid.
ciſſiæ cuius urbis portæ 212.a
ciſtophori quor nummi 209.b
cithara qui militiæ utantur 171.b
citharœdorum certamen publicum ubi & quale 251.b
citharœdis à cōuiuio qs imp. ſe oblectare ſolitus 288.b
citirizi promōtorio qs regum ſuos theſauros committerẽt 54.a

cīue Ro.artes indignæ quæ 193.b
ciuica corona unde fiat, quantiq̄ fuerit olim honoris 218.b
ciuile ius penes quos ſolos olim fuerit 63.a
ciuis Romanus quo tantūmodo ad mortem damnari ſolitus 120.a
ciuis Romani priuilegia quæ, & à q̄ ſublata 151
ciuium Romanorum imagines qs primus in triumpho duxerit 318.a
ciuitas quām liberaliter ſine diſcrimine dari ſolet 194.b 195.a
ciuitas ſine ſuffragio quibus data,ac poſtea cum ſuffragio 194.a
ciuitatē,id eſt,ius ciuis Romani, an & quomodo q̄is amitteret 192.b
ciuitatem quām parcē Romani initio darent 193.a
ciuitatem qui ſuā externis non communicarint 195
ciuitate donati, an & ſuffragiorum ius habuerint 193.a
ciuitates Achaici(lege cum attentione.deeſſe uidetur uni⁹ oppidi nomen)conuentus quæ & q̄t 166.b
ciuitatum aliquot exterarum ac urbes portæ qbus noībus dictę 212.a
ciuitatum duarum an unus & idem poſſit eſſe ciuis 193.a
Clacci cur quidam dicti 13.a
clades & uictoriæ aliquot incredibiles quantæ 366
clandeſtina conciliabula cur & inter ethnicos uetita 178.a
clamor diſſonus aut æqualis in primo congreſſu,qd præſignet 183.a
clamoribus aut ſibilis in theatro qui exploderentur 351.b
clarigatio quid 244.a
clarij Apollinis uates quæ 310.a
clarium,cuius fori nomen 69.b
clarota quid nominisſit 154.a
claſſium luſtrādar mos quis 301
claua caput hominis in ſacrificio q feriār,& poſtea cruci affigāt 369.b
claudia tribus unde dicta 25.a
claudia Veſtalis quō patri ſuo triūphum ſtabilierit 260.a
claudiæ aquæ quæ 333.a
claudius Cæſar quem mēſem ex ſuo uocarit nomine 163.a
claudius Centiman⁹ cuius literæ inuentor fabuletur 14.a
claudius quo maxime ludo uti ſolitus 155.a
claudij Cæſaris teſſera quæ 172.b
claudij de Boijs trophæum 35.b
claudij imperatoris in fœneratores edictum 11.b
claudiorum familia unde Romam uenerit 13.b
claues portarū caſtrenſium in cuius eſſent cuſtodia 344.b
claui urbis qui 80
claui à dictatoribus pangi ſoliti,qui fuerint,& eorum origo 9.b
claui figendi cauſæ 9
clazomenę cuius regionis quale oppidum 167.a
cleander quā præfecturam,quomodo,ſub quo geſſerit 353.a
cleātes qb⁹ uſus fuerit chartis 105.a
clearchus q̄ mire ſeu diuinit⁹ humatus 339.b
clearchi quantus faſtus 46.b
cleombrotus ad quod aſylum cōfugerit 153.b
cleomenes cur lacedęmonijs & q̄ le ui de cauſa inuiſus 134.b
cleonis opinio de legib⁹ quę 340.b
cleopatra & Antonius quanto ſibi adfectu deuincti fuerint 41.a
cleopatra quō ī triūpho ducta 319.a
clepſydris quot hora finiretur 225.b
clibanarij Perſis qui 358.a
cliſthenes quomodo diuiſerit tribus Athenienſes 26.b
clitellas boui admouere, qd 267.b
ɔ litera inuerſa,quid olim Romanis ſignarit 245.b
cliui Romæ præcipui q & q̄t 79.b
cliuia auſpicia quæ 262.b
cloacæ quid ſint,& quām multę Romæ fuerint 142.a
clodius cur à patrib⁹ ad plebē trāſiſſet 365.b
clodij in cenſores ſanctio quę 140.a
clodij unde originē habuerint 14.a
cloëliæ ſtatua ubi & qualis 80.b
cloëlij unde Romā tranſlati 245.b
cluacinę Veneris templum ubi 80.b
cluentiorum origo quæ 14.a
cluere quid 80.b
cluſium cuius regiōis ciuitas,& quo alio nomine dicta 166.b
clypeis qui uterentur 355.a
clypeorum inſignia ſeu picturę quę quibus olim fuerint ibid.
clypeus Mineruæ, Vitellio qd 286.b
Cneus unde deductum 245.a
cnei Cornelij q̄ ſpecioſus triūphus 320.b
Coclitis cognomen unde 13.a
cœmeteria ubi & quomodo olim fieri ſolita 112
coëmptio nuptialis quō fieret 56.a
cœnaculariam exercere quid 141.b
cœnaculum quid ſit 141.b.295.a
cœnæ funerales quales 127.b
cœnandi loca hyeme & æſtate q̄ di uerſa 284.a
cœnandi tempus olim quod 287.b
cœnis panes tantum adhibere ſoliti qui 284.b
cœtus occulti & inter ethnicos uetiti 178.a
cogeonus Getis quid 231.a
cogi ad comitia qui negrent 178.a
cogitata peccata an & q̄modo punienda 78.a
cognati adulterorum quomodo & à quo puniri ſoliti 169.a
cognomenta aliena ſumere, quibus quando licuerit 174.b
cognomina aliquot Romanor q̄bus de cauſis,quibuſdā indita 12
cognomina ex oppidis aut regionibus deuictis,quibus Romæ obuenerint 66.b
cognomina Herculis quām multa ac diuerſa 74.a
cohors milliaria quæ 337.a
cohors Polybio,Calliſtheni, Ephoro,Gorgiæ ex quot conſtet 337.b
cohors ſacra apud Athenas quę, & qualibus conſtaret 357.a
cohortis Pelignæ qualia tela 356.b
cohortes circa latera qui quō habere ſueti 357.a
cohortes legionis iuſtę q̄t ſint 8.b
cohortes ſcutatæ ſeu cetratæ quæ 355.a
cohortes urbanæ quo à legionarijs & p̄torianis internoſcerent 357.b
cohortium differentiæ 8.a
cohortium milliariæ & quingentariæ quanta uariatio 337.b
coi q̄ impie ſenes è medio ſuſtollere ſoliti 111.a
coire in templis publice in ſacrificijs ſoliti qui 370.a
coitiones occultas facere non licere 178.a
coitus indiſcretus apud quas olim nationes licitus 39.b
colabriſmus quid 97.b
colan quidam urinator q̄tus 88.a
colchi quot pueros & uirgines tributi nomine penderent 196.a
colias in talorum ludo quid 155.a
collatina porta cur ſic dicta 211.a
collatini cum Superbo cognatio q̄ 303.a
collega conſulis quomodo fieri ſolebat 115.a
collegium augurū totum,non unus aliquis aut duo iudicabat 281.b
collegium ſacerdotale Romæ primum quod 41.a
collem marinū qui cur maxime q̄ſi deum coluerint 368.b
colles Parnaſi qui & quot 306.b
colles Romæ quot 210.b
collina porta Romæ quo alio nomine dicta 211.a 333.b
coloniæ à municipijs quomodo differant 194.a
coloniar gña q̄ diuerſa 194.b
colonides quid 80.b
colophō cuius regionis urbs 167.a
colophone quomodo oracula edātur 310.a
colorare barbā aut capillum, quale 279.b
color deo gratus,quis 214.a
color ueſtium militarium apud diuerſos q̄ diuerſus 30

colores ſcutorum ſeu clypeorum q̃ fuerint alij atq; alij 355.b
colorum hoïs phyſiognomia iuxta Platonem 83.a
colubros ab equis depaſci, Crœſo quid 265.a
columba cuiusauſpicij quõ ſit 263.b
columba cui deæ ſacra 136.b
colũba ubi aliqñ uaticinata 307.a
columbã qui ꝓ dea uenerati 368.b
colũbas tabellarioꝝ uice fuiſſe 45.a
columellę unde qdã nuncupati 13.b
columnæ in defuncti memoriã erigi ſolitæ ubi 127.b
comæ cura apud quos 279.a
comam alere aut tõdere apud quos quid indicet 123.b
comã alere qui milites ſoliti 172.a
comam qui nutrirent 278.b
comas in altum protentas quõ fœminæ gererent 277.b
comati Galli cur dicti 279.b
comatos quis imperator maxime oderit ibidem
comedi ex uictimis aut comburi qd apud quos licebat 217
comere capita Spartanis militibus quid 172.a
cometis uiſis, quid fieri ſolitũ 299.a
comi in Gallia qd aliqñ mõſtri hor ribilis uiſum & auditum 142.b
comica ſcena quõ in theatris fieret 270.a
comitia Cęſar cum populo quomodo partitus ſit 175.b
comitia cõſularia quomodo & per quos fieri ſolita 112.b
comitia illegitima quæ 178.a
comitia per quos diuerſis de cauſis indici ſolita ibidem
comitia q̃ facile pturbarentur 175.b
comitia quibus diebus fieri non licuerit 177
comitia quocunq; fulmine impediri 261.b
comitiales dies qui 223.a
comitiati tribuni qui 177.a,344.a
comitij locus ubi & eius etymologia 80.b
comitijs calatis quot tm̃ tribus interesse ſolent 176.b
comitijs cõſularibus quos interesse decebat 176.a
comitiorum genera quot 174.a
comitiorum princeps quis 174.b
commentaculum uirga qualis 213.a
commentarienſes qui dicti 358.a
commercium ſine pecunia quomodo fiat 208.b
commiſſum ante matrimoñ ſolen nitatem adulterium, an, ſi poſtea matrimonium fiat, diluatur 168
commodi ſuperbia quanta 68.a
commodo Cæſari quomodo ſit aſſentatum in mutandis menſiũ nominibus 163.a
commonitio peccãtis q̃re fiat 116.b
commoriẽtium ſodalitas apud Aegyptios quæ 41.a
communes dij qui 312.b
communitas uxorũ q̃ execrabilis, & qui tamen philoſophi eam introduxerint 169.b
comœdiæ in quibus ludis exhiberi ſolitæ 346.a
comœdiarum genera quot ibid.
comœdorum inſigne quod ibid.
cõpedes Græciæ quæ & quot 332.a
comperendini dies qui 223.a
compitalitij ludi quibus dijs cur & quando inſtituti 346.b
compluuiatæ uites 66.a
compluuium ibi.
comus quid 97.b
concaua ſaxa qui habitent 293.b
concentus diuerſorum inſtrumẽtorum qd notare ſoleat 171.a
conceptiuiæ feriq quæ 248.a
conchæ in montibus unde 254.b
conchylia in marmoribus ubi inueniantur 255.a
cõcilia aliquot diuerſarũ nationum q̃t conſtiterint perſonis 198.a
conciliorum in diuerſis regionibus loca olim quæ 249
concinnare quid 208.a
concinnator litium quid ibid.
concio quõ à cõſule, quõ à tribuno plebis aduocari ſolita 173.b
concionis aduocandæ ſignum quo cantu fieri ſolitum 171.a
cõcionẽ è libello legere licuiſſe 201.a
concordiæ & Saturni tẽpla ubi 80.a
cõcumbere in epulationibus qui ꝓ more habuerint 286.a
concubinarum apud Perſas honor quantus ibid.
concubinas in cõuiuia qui adducãt, uxores non item 289.a
concubitus promiſcuus 39.b
concuſſu & crepitu armorum quid indicari ſolitum 173.a
conditio pacis aut fœderis cũ hoſte armato quibus uetita 242
confarratio 56.a
confarrationis fœdus quàm fuerit ſanctum 57.b
confarrationis iure matrimonia ini re ſoliti qui 63.a
confeſſio facturi rẽ diuinã, q̃lis inter ethnicos fuerit 212.b,213.a
conflictus aggrediundi mos aut cæremoniæ quæ 183.a
confœderationes quibus moribus apud diuerſos fierent 243
congiaria diuerſa quomodo & à q. bus data 291
congiarium quid 291.a
congñ quot amphorã faciant 86.b
coni à Cyro uſi, quales 31.b
conidus centurio quàm mirum habuerit caſſidis ornatum ibid.
cõiecturæ aliquot certæ ex ſomniꝭ quæ 16.b
coniuges nudas ad tẽpla ducere ſoliti qui 370.a
coniugij ineundi rationes diuerſæ apud diuerſos 38.39
coniugium inter diuerſas nationes, an & quõ ratum olim fuerit 59.a
conipodes Epidaurijs qui 197.b
conſciſcere ſibi mortem, q̃ laudi, quã probro duxerint 303.b
conſcripti patres qui 197.b
cõſecrãdi cæremoniæ q̃ 337.b,338.a
conſecrare quid iniuſſu populi, illicitum 338.a
conſecratio alicuius rei, quibus uerbis, ritibus aut cautelis fieret ibi.
conſecrationis uerba q̃ oporteuerit articulate exprimi 338.b
conſecrationi alicui intereſſe qui uetarentur 341.b
conſi ara qualis & ubi 297.a
conſilij ſedes ubi 83.a
conſtantiæ exẽpla mira 48.b,49.a
conſtantinus Maximus quãto & ab ethnicis & à Chriſtianis honore affectus 314.a
conſualia qui fuerint ludi 296.b
conſualium ludi quales 297.a
conſuetudine mala delectari, qui ꝓ peſſima re imprecari ſoleant 159.a
conſuetudo ſepeliendi uulgatiſſima olim quæ 112.a
conſul cui immediate ſubſit 9.a
conſul q̃ cautione ſeu periculo adire ſolitus 43.b
conſulares prouinciæ quæ 100.b
cõſulatus cum plebe quando communicatus 365.b
conſulatus inſignia olim quæ 113.b
conſulatus quõ dari ſolitus 112.b
conſulatum quis prius quàm ciuitatem adeptus 223.a
conſulis officiũ q̃d ac poteſtas 114.b
conſulis poteſtas, ius, dignitas, honos, maieſtas quæ 43.b,112.113. 114.115.
conſuli ante finitum honorem, conſulatum abrogari licuiſſe 115.a
conſulem à tribunoplebis in carcerem duci potuiſſe 240.a
conſulem unum legitime creatũ aliquando alterius nominandi ius habuiſſe 113.a
conſules de plebe qñ creati 241.a
conſules extra urbem & ſecuribus uſos cum faſcibus 43.b
cõſules quot ſimul creari ſoliti 113.a
conſules ubi, quõ & quando uota emittere ſoliti 158.b
conſulum alter plebeius quãdo primum admiſſus 178
cõſulum uter alteri præferretur, aut uter faſces prius reciperet 113.b
conſulum utri comitia habendi munus dari ſolitum 178.a
conſulibus quomodo imperia aliquãdo ultra annum prorogarentur 116.a
consulibus in caput cuius Romani an & quomodo ius fuerit 115.a
conſulibus ſtatim à creatione quid agendum 114.a
conſultandi inter pocula morem q habeant 286.a
conſus quis ſeu cuius rei deus 296.b
conſuuius pater quis 22.b
conopios Hercules ubi 74.a
conops quid ſignificet 20.b
cõtuberniũ q̃d ſit & ex q̃t cõſter 8.a
cõtumelia à qbus ut dea culta 20.b
cõuẽtus Hiſpanię olim q & q̃t 100.b
conuentuum aliquot in diuerſis nationibus loca quæ 248.b
conuẽtuum aliquot publicorum & celebrium deſcriptio 166
cõuertẽs fortuna q̃ olim dicta 20.a
conuertentis fortunæ ædes 20.a
conuicia apud diuerſos quibus uerbis fiant 235.b
conuicia inſtar iocorum quõ in triumphantes iacerentur 321.a
conuicij pœna quæ 330.b
conuiua ſerius ueniens, q̃modo plecti ſoleret 289.b
cõuiuæ pauciſſimi & plurimi in eadem menſa, quot 284.b
conuiuandi cæremoniæ ſeu mores gentibus diuerſis olim q̃les 284. & deinceps
conuiuando q de magnis rebus agere ſoleant 243.a
conuiuarum unius menſę numerus apud diuerſos quis 284.b
conuiuia à quo cibo auſpicari ſolita 133.b
conuiuia quorundã q̃ longa 286.b
copaidem coronatã qui dijs offerre ſoliti 136.b
copię magnæ à paruis delectę q̃ 366
copides quid 286.a
coponius q̃ leui de cauſa ambitus damnatus 132.a 147.b
corallio qui galeas & ſcuta in bello ornent 31.b
coralliũ qui uates proprie ferre ſoliti 64.a
corbana quid 54.a
corbulonis in cohortẽ hoſti cedentem pœna 71.b
corculorum cognomen quibus datum 14.a
corculum unde Scipio dictus 14.b
corcyrion quid 172.a
cordile, aliàs Crodile quid 47.a
cordis auſpicia qualia 295.a
cordis parui aut grandis omina quę 295.b
cordi q̃ potiſſimũ uires iſint 296.b
cordus cur quis cognominatus 15.a
coriannos quid 237.a
cor in extis deeſſe, quid 295.a
corinna q̃ fuerit inſignis poetria, & quoties Pindarum publice uicerit 350.a
corinthi quot meretrices in quo tẽplo proſtare ſolerent 370.a
corinthiaca moneta qualis 209.b
corinthiorum tribus quot 26.b
corinthus q̃ ſit nobilitata meretricatu 268.b
corijs boum qui ꝓ nũmis uſi 209.a
corijs piſcium aut ſerpentum qui ꝓ ueſtibus uſi 277.b 278.a
corio duro qui in prælijs muniretur 358.a
coriolani nomen unde 60.a.66.b
cornelia Gracchorum mater q̃ à uiro amata 27.a
cornelia tribus unde 26.a
cornelius Gallus quorũ primus fuerit præſes 5.b
cornicines quando militiæ canere ſoliti 171.a
cornicularij qui 358.a
cornicis auguriũ quo alio augurio impediatur 283.a
cornicis ſepulchrum circa Myridis paludem quale 340.a
cornicum natura 56.a
cornix à ſiniſtra, cuius ominis 263.b
cornix nũcij uice cui regi fuerit 45.a
cornix, q̃ olim felix nuptias contracturis auſpicium 56.a
cornu dextrum qui præferant ſiniſtro, & contrà 184.b
cornua & tubæ ſimul canentes, quid innuere ſoleant 171.a
cornua in prælio quæ 337.a
cornuta Venus ubi 136.b
cornuum cantus quid innuere ſolitus 171.a
corœbus quid primus in Olympia aſſequutus 249.b
corœbi ſepulchrum ubi & q̃ illuſtre 70.a
corollæ conuiuales à quibus primũ inuentæ 285.a
corona ciuitas quo auſpicio condita, & unde dicta 265.a
corona quæ matronæ donari ſolitę 190.a
coronæ à Caligula excogitatæ, quales 219.a
coronæ à Veſpaſiano templis dicatæ, quales 214.a
coronæ ſpõſarum ex quibus herbis fieri ſolitę 57.a
coronam triumphantis q̃s quõ in curru triumphali teneret 320.b
coronæ triumphantium quõ uel in curru, uel quo poſt triumphum ferrentur 320.b
coronæ triumphantium unde fieri ſoleant ibid.
coronarum militibus dari ſolitarũ ſpecies quot 218.a
coronarium aurũ cui quõ daretur, & à quo tandem ſublatum 321.b
coronatæ quæ uictimæ ꝓcedere ſoleant 137.b
coronatas oues ante ſe agere qui ſolerent 343.b
coronatos epulari quibus familiare 285.a
coronatos incedere ubi, qñ & quibus uulgo licitum 45.a
corpora defuncta quo ritu olim crematentur 123
corpus pro re an & quõ addici debeat 330.a
corſi q̃ ſint crudeles 206.a
corticibus arborum qui pro ueſtimentis uſi 277.b
coruini nomen unde 13.b
corũcanꝰ q in ciuitatẽ uenerit 194.a
corũcani uſi in ciuitatẽ uocati 195.a
coruus, qualis ſupplicij locus apud Theſſalos 117.a
coruus quid portendat 263.b
coruo Romani quomodo exequias fecerint 340.a
coruum ſuos pullos deuorare, & in nidũ reliquias ferre, quid 263.b
corycæum eſſe quid 269.a
corynephori cuius tyrãni ſatellites 357.a
corynephori q à qbꝰ appellati 154.a
corytus q̃ cuius regionis urbs 166.b
coſconius uicus 80.a
coſmi Cretenſibus qd 113.b.228.b
coſſi quid ſint, & cur quidam ſic cognominati 13.a
coſſi uinolentia quæ 352.b
cotarum nomen unde 14.b
cothurnus quid ſit 267.b
cotrabiſis quid 131.a
cotula (forte cotyla) quot uncias cõtineat 86.b
coturnicum & gallinaceorũ certamine, qui ludere ſoliti 156.a
cotyle quid uaſis ſit 131.b
cotylã quot unciæ faciant 86.b
couinum quid 105.b.106.a
Craſſus ad Parthicũ bellũ ꝓficiſcẽs, quõ ab Atteio execratus 159.a
craſſus dies q̃ ex re populare grati-am aucuparus 351.b
craſſus orator q̃ egregiè ſemel in iudicio confuſus 364.b
craſſi domus Romę ubi 333.b
craſſi familiaritas in ſalutando, & te meritas in quadã re, quãta 81.b 3.b
craſſo quid auſpicij fuerit, caſtra bis fulmine ici 262.a
cratere regio bibere, quale qd Scythis ſit 220.a
crateri militare inſigne q̃le 170.b
crateræ ordo in epulis quis 287.b
cratetis pauptas quanta 134.a
crathis fluuij potus, quales faciat capillos 280.a
creãdorum regum ratio diuerſis nationibus quàm uaria 229
creatio põtificum à collegio ad populum per quem & quãdo tranſlata 62.b

creditores quàm olim sæuirēt in debitores 330.a
creditum p̄stituta die nō soluentis, quàm crudele apud Indos suppli cium 330.a
cremandi cadauera Romæ mos unde & cur introductus 110.a
cremandi corporis mortui ritus ac cęremonię quæ 125.b
cremare corpora cur quibusdā fuerit nefas 368.a
cremari in funere soliti qui, & qui non soliti 128.b
creophagorū in circuncidendis mulieribus mos 93.b
crepi qui dicti 203.b
crepidæ quales calcei 276.b
creta notari, quid 119.b
cretēses inter auxilia Romanorum mercede sæpe militasse 31.a
cretēses aliqñ aquilā gestasse 170.a
cretensium in bello usus quis 31.a
cretensium natura qualis 205.b
cretēsium pueri quid primum discere soliti 97.a
cretes nescire pelagus, quid 268.b
creticus Romæ quis & unde cognominatus 60. 67.a
cretum dea præcipua quæ 314.a
cretum præfecti quot 198.a
crimina ante ius scriptum quō punirentur 326.a
criminum minorum punitio cuiusmodi 71.a
crinem nodo substringere, Sueuis quid sit 280.b
crinium in luctu detōdendorū mos quis & apud quos 123.b
crinibus humū uerrere, quid 83.b
crithologus (si recte scriptum) quis olim diceretur 155.a
crobylum quid 47.a
crocodili à quibus ut numina culti 48.a 89.a 368.b
crocodili effigies quid Aegyptijs p̄ se ferat 84.a
crocoton quid 39.a 276.b
crœsi regia ubi 122.b
crœso quid portenti, antequā à Cyro caperetur, oblatū 106.b 142.b
crœsus quid uasis sit 131.b
crotō q̄rū philosophoꝝ parēs 48.b
crotone salubrius esse, quid 268.b
crotoniatæ quàm miserāda clade à q̄bus ad internecionē cæsi 366.a
crotoniatæ quid aliquando contra Locrenses uouerint 158.b
crotoniatarum quàm confusum esset concilium 198.a
cruci q̄ magistratus Carthagine affigerentur 182.b
crucifigi in sacrificijs canes ubi solerent 137.a
cruenti & incruenti uictorum q̄ uersa præmia 36.a
cruorem mutuum lingere qui qua in re soliti 243.a
crupellarij Gallis qui 358.a
cruri utriq; armillam æneā q̄ fœminæ innectant 277.b
cruribus taurorum qui cui deo sacri ficent 135.b
cruſtumenorum deus quis 314.b
cruſtuminia tribus à quo nuncupata 25.a
cruſtuminium urbs ubi 25.a
cryſtallo inclusa solis imagine, quis pro signo militiæ usus 172.a
Cubitorum differentia 85.b
cubitus quot palmis seu digitis constet 85.b
cuculli aut cucullus quorum uestis 274.a 277.b
cucurbitæ exarefactę quid usus prę- stent 131.b
cucurbitæ lanigeræ ubi 191.b
cuiq; Iunonē & Genium qui cur dederint 312.b
cuiusmodi aliquando monstrum in Epiro captum 129.b
culeus quot amphorarū sit 86.b
culiciarius Apollo ubi aliquādo cultus 20.b. 21.a
culmo q̄ tēpla cur tegerentur 331.b
culter sacrificij qualis 216.b
cultrarij in sacris qui 216.a
cultro eodēubi & dijs immoletur, et de noxijs suppliciū sumatur 216.b
cultus deorum quāta olim impietate commisti 369
cululli (aliàs cululi) quid 260.b
cumę q̄ uafrè Aristodemi tyranni- de liberatæ 108.a
cumanorū stoliditas quanta 206.a
cumei quō adulteras puniant 169.a
cunctator cur quidam dictus 14.b
cuneis in aciebus usi q 184.b
cuneus Romanorum qui solitus fieri 185.b
cupedinis forum 69.b
cupezia calcei quorum 277.a
cupido cum sagittis, cuius olim insigne 355.b
cupido quorū pręcipuus deus 314.a
cupressus arbor quæ 128.a
cupressus cui sacra 213.b
curatores uiarū Athenis quanti prę cij fuerint 140.a
curatores urbi quot p̄fuerint 353.a
cur autor huius operis, relictis causis forēsibus, quieti se dederit 322.a 314.b
curetis quæ dea 24.a
curia per se, quid sibi uelit 24
curiæ Athenarum q̄ multiplices 24.b
curiæ in decurias diuisæ 23.b
curiæ olim Romæ quot 24.a
curiæ uetercs ubi 24.a
curiarum genera duo 301.b
curias lustrandi ratio quæ 176.a
curiata comitia q̄, et quomodo indicerentur 361.a
curiatæ leges unde latæ 361.a
curijs singulis quot præpositi flamines 354.a
curiatij unde Romā uocati 245.b
curiones quarum prępositi appellati 24.b
curiones unde uocati 14.a
curionis theatrum quale 254.b
curiositas Aegyptiorū in dinoscendis hostijs puris quanta 135.b
curius Dentatus q̄uili & paruo uictitarit 133.b
currum ex aduerso nitētem q̄s uno digito repulerit 236.a
curru quis primū triūpharit 320.a
curruum diuersę aliquot species seu uocabula quæ 105.b
curribus quæ gentes in prælijs utātur 361.a
cursandi circum altaria in sacrificijs cæremoniæ quæ 217.b
cursores aliquot insignes 87.a
curſoris nomē unde Papyrio obuenerit 14.a
cursu qui ualeant potissimum 87.a
custodes legum, Tiberio qui 227.b
custodes seu laterones quot q̄ principes olim habuerint 357.a
custodię qui quō in triumphis tradentur ad necandum 319.b
cutes hostiū qui quomodo tractare consueti 292.b
cutibus hostiū pro uestę seu tegmine qui usi 30.a. 278.a
Cyathis arx quæ 332.a
cyathus quid seu quantum 86.b
cybele quo alio noïe dicta 313.b
cybelen q̄ nūmis incusserint 209.b
cybeles aut (ut autor noster utitur) Cybelis cognoïa diuersa q̄ 315.a
cybeli quid solum immolari cōsuerit 136.a
cybelis sacerdotum ornatus, præsertim apud Sueuos 64.a
cybium (si recte scriptum) quale poculi genus 131.b
cyborium quid 131.b
cyclas quorum uestis 276.b
cyclius modulus q̄lis & quorū 171.a
cyclopes unde geniti 75.a
cyclops apud Romanos quis secundā quoſdam cognominatus 15.a
cycnus qualium nautis auspiciorū sit 265.b
cydonum laus 31.a
cylibantum quid 28.b. 284.a
cyllarauium quid 69.b
cymbalis q̄ militiæ utantur 171.b
cynosarges 55.b. 74.b
cynosarges (expende locum illum) Athenis quid 130.a
cynosurci qui dicti 27.a
cypellum quid uasis sit 131.b
cyphela quid uasis sit 131.b
cypriarū uirginū impudicitia quanta 39.a
cypriorū dea p̄cipua quæ 314.a

cypriorū principis p̄rogatiua Athenis quæ 26.b
cypris q̄ dea cognoïata 314.b
cyprius uicus quis, & cur ac unde dictus 59.b 79.b
cyrus qualem hymnum quibus dijs milites suos in ipso prælij aditu canere iuberet 184.a
cyrus quāta strage à Tomyri regina occisus 366.a
cyrus quo contra Artaxerxem (lege, si uis, Astyagem) colore in bello usus 30.a
cyrus quō expositꝰ & educatꝰ 106.a
cyrus q̄ militię usus signo 170.b
cyrus quō sepeliri uoluerit 339.a
cyrus quos & quō tabellarios suos disponeret 45.a
cyri consilium de optimo milite deligendo quod 29.b
cyri disciplina militaris 31.a
cyri exercitiū militare 17.b
cyri impiū q̄s habuerit fines 301.a
cyri in castris tabernaculum q̄modo fieri solitum 18.a
cyri quale de Dario somniū, & quos euentus sortitum 164.b
cyri tessera aliqñ qualis 172.b
cyro exitiū per quas aues præsignatum 263.a
cyrippus unde quis dictus 68.a
cyrnæorum mos in educādis infantibus quis 95.a
cytheron mons ubi 306.b
cyziceni cuiusmodi bouem Palladi aliquando obtulerint 138.a
cyzicenorum dea quæ 314.a

DAcisiani Claudio q̄ dacorum in male pugnātes aīaduersio qualis 71.b
dactylotum quid 131.b
Δακτυλώθρα Græcis quid 58.b
daduchus quid 64.a
dæmones Platoni quid 313.a
dæmonum uariæ apparitiōes 221
Δεκτυλώθρα quid 236.b
dama q̄rū apud Syros nomē 154.a
damiatrix & Damia quid 323.b
damium sacrum quod 323.a
damnādi apud Romanos quàm uarij modi 117. 118
dānatiōis notula seu lr̄ę quę 119.a
damnatorū corpora qui bestijs obijciant, non sepeliant 339.b
damnatorū cōsanguinei, licet insontes, ubi cum damnatis ipsis plectentur 118.b
damnatus uoti q̄s 158.b 159.a
darici stateres quorū nūmi 209.b
darius quali in castris militaribus signo usus 172.a
darius quanta clade ab Alexandro uictus 366.b
darij primi felicitas ac solertia 164.b
dario quo augurio regnum Persarū prædominatum 263.a
daunij cur semp cādido uestitu abstineant 280.b
dauus & Geta quorum Athenis nomina 154.a
Deæ à quibus potissimum iurando testarentur 257.b
deæ nullā effigiē habētes, q̄ 259.a
deambulare à cœna quis potissimū solitus 288.b
debitores q̄ crudeliter ex qua lege tractarentur 330.a
decaduchus quid 147.a
decas q̄d carceris Spartę fuerit 117b
decedere cui de uia, quid 81.a
december cui deæ sacer 165.a
decēbres Idus cui rei sacræ 150.a
decem cohortes legionē iustam efficere 8.a
decēiugi curru quis aliquando aurigarit, ac uictor fuerit 252.b
decemmatrus 90.b 149.a
decempeda 72.a
decemuiri Athenienſium q̄ 147.a
decēuiri quàm diuersi diuersis temporibꝰ creati 143.b 146.a 326.a
decēuiris creatis, quot annis Roma consulibus caruerit 241.a
decēnali exilio aut quindecennali q̄ plecterentur 151.b
Δεικτικὸν quid 236.b
decima prædarum quomodo uouerì soleat & exolui 158.b
decimę seminum ex agris, q̄bꝰ olim darentur 196.b
decimani Probo qui 360.a
decimi p̄nomen unde 245.b
decimum quenq; immolandum uouere, q̄bus olim peculiare 159.b
decius Brutus cuius filius ob adulteram matrem habitus 303.a
decoctoribus certa in theatris loca p̄stituta 271.a
decori in scenis obseruatio quanta 346.a
decretum pontificū ratū q̄d 63.a
decumana statio quæ 17.b
decuriæ iudicū unde eligi solitæ, & q̄ uarijs noïbus appellatæ 102.b
decurię phalāgis q̄ druplarij q̄t 337.a
decurię q̄bus noïbꝰ appellatę 24.b
decurias, eqtum esse, nō peditū 7.b
decurias q̄t cēturia cōtineat 337.a
decurio quis 272.a
decurionatus quāti habitus ibidē
dedicare templū aramve, quibus illicitum 338.a
deditiōis indicia apud diuersos q̄ diuersa 186.a
dedititij qui dicti 197.a
defuncti caput inaurare, & illi hostias mactare qui soliti 298.a
defuncti corpus aut urnam tangere, quid 81
defunctis post funus erigi quæ solebant 127.b
defunctorū corpora quomodo oppignorari solita 330.a
defunctorum manes qui deos tantum putarint 298.a
defunctos in fictilibꝰ q̄ cōdāt 256.a
defunctus q̄s quō triūpharit 319.b
dei cognomen qui tyranni aliquando sibi arrogarint 68.b
deiecti de gradu ante finitū honorem suum, qui & cur 182.a
deiecti de ponte, qui dicti 178.a
deificandi aliquem apud Romanos consuetudo quæ 313.b
deijcere de ponte, quid 268.b
deiotari thesaurus ubi recondi solerer 54.a
delatores à q̄busdā quàm digne tractati 227.b
delatoribꝰ q̄ p̄mia cōstituta 227.b
delectu habendo qui primi nomina ri soleant 141.a
deli quō & cur neq; moriatur quisquam, neq; nascatur 307.b
deliaca oracula quanto reliq̄s oīmbus apertiora 308.a
deliacæ sortes quanti olim haberentur 307.b
deliaci tēpli reuerētia quāta ibid.
delicta non cōsummata, quomodo punienda 77
delos quàm sancte ab Athenienſibꝰ olim habita 308.a
delos quo alio noïe dicta 307.b
delphica fibylla quibus temporibꝰ uixerit 144.a
delphica uasa quæ dicantur 28.b
delphici oraculi laus 306.a
delphici templi situs seu locus qualis 306.b
delphin cuius olim in clypeo insigne 355.b
delphini sub signo nati, q̄les 87.a
delphinus hoïem uehēs, q̄rū nūmis olim incussus 209.a
delphis q̄rū thesauri crediti 54.a
delphos urbs quæ & ubi 306.a
delubra olim celebria quæ 399.b
deluentinus quorum deus 314.b
delus ad q̄d à Græcis semp usa 54.a
demadis in Draconis leges q̄le apophthegma 119.b
demaratus Corintho eiectus, Romæ quid 229.a
demarchus Neapoli quid 228.b
demetria cuius deæ festa 252.a
demetrias quorum regia 122.b
demetrij curiositas in uidēdis sacris uisu illicitis, quanta 149.b 150.a
demetrij erga patris flagitia pudor, quid patri, p̄fuerit 83.a
demetrij libido quanta 38.b
demetrij Polyorchetis in ocio studium seu oblectamentū quod 155.b
demetrij tessera quæ 172.b
demetrio quid honoris decreuerint Athenienses 163.a

demiurgus quid 113.a 228.b
demiurgi Achæis q̃ & quot 198.a
democrates Tarẽtinis quid 228.b
democratia quid 229.b
democriti ad imbres excitãdos documentum 211.a
demosthenes ad q̃d aliquando asylum confugerit 153.b
demosthenes cur à serpente cognominatus 68.b
demosthenes q̃ fuerit blæsus 338.b
demosthenis ĩ clypeo cuiusmodi in signe 355.b
demosthenis uestitus qualis 278.a
demyli filius quomodo & quoties olympia uicerit 250.a
denarius numer⁹ quomodo per dextram infinuetur 89.b
denariorũ gñia quàm diuersa 232.a
denicales feriæ quæ 127.b
dens ĩ sternutãdo cui excussus 98.b
dentati cuiusdam laus 1.b
dentati cur quidã dicti 14.a
dentes equi uno digito excutere solitus quis 236.a
dentes nascendo q̃ui habuisse feran tur 14.a
deoꝝ aræ, suarũ arboꝝ frõdibus or nandę, non alienarum 215.b
deoꝝ deaꝝve noĩa, cognoĩa, potestates, differẽtiæ q̃ 312.313.314
deoꝝ extra urbem tẽpla quę 55.a
deoꝝ iuxta Varronẽ millia q̃t 312.b
deorum noĩa, in quoꝝ singulari tutela urbs esset, cur palam facere nõ liceret 314.a
deorũ omniũ simulacra Romæ in q̃ templo fuerint 331.b
deoꝝ quę habita in epulis ratio 286
deorũ ridiculæ imagines ubi 89.a
deorum simulacris cur uincula adnexa 204.a 314.b
deoꝝ species Platoni quot 315.a
depesta quid 131.b
depontani senes qui, & cur sic dicti 178.a
depositũ abiurãtis pœna 330.a
de, præpositionis natura 207
deprecari quid sit 207
deprensi extra ordinem à Scipione quõ castigati 32.b
derbices q̃ seuerit uel crudeles potius sontibus plectendis 119.b
derbicũ in parcẽtes pietas summa q̃, & ea quàm impia 111.a
derceta, quàm mõstrosa dea 204.b
deserentis aciem, & militare nolentis, ubi eadem ratio 140.b
desertores q̃ seuere à diuersis imperatoribus puniti 70.b
deseruisse signum militare, quãtum scelus 170.b
desides aut segnes ubi & quomodo mulctari solerent 139
designatores in funebribus ludis q̃ dicerentur 347.b
despectissimi inter milites q̃ 358.a
desultorijs equis duobus qui in prę lijs utantur 361.a
deucalion & Pyrrha, cessante diluuio, q̃d oraculũ cõsuluerint 307.a
deum urbis noĩare, nefas 89.a
deunx quid 2.a
deuorari à crocodilo, quib⁹ magni muneris loco habitum 368.b
deuoti à principe dijs, qui tractaren tur 159.b
deuotio quæ dicta 159
deuouẽdi ratio q̃ & psolutio 158.b
deutoruga qualis uestis 276.a
dextans quid 2. a
dexteriorẽ bigæ equum qui cui mactare soliti 136.b
dextra capitis pars qbus comata sit, non siniſtra 279.a
dextra & siniſtra regiones auguriꝫ quæ 282. a
dextra utrinq̃ data ubi nuptiæ iniri solitæ 56.b
dextræ autoritas quæ 83.b
dextræ digitis expassis effigies quid præ se ferat 84.a
dextræ effigies apud Lingones q̃d innuat 84.a
dextræ signũ ferre, Syris q̃d 244.b
dextrarum religio 83.b
dextras captiuorum qui quomodo dijs immolent 369.b
dextras dextris in fœderibus iungere, q̃ quõ soliti 243.b
dextro pede nudo, non siniſtro, qui prælientur 360.b
dextrum an siniſtrum in auspicijs fe licius 261.b
dextrũ cornu siniſtro qui longe prę tulerint 185.a
Diadema Alexãdri Magni q̃d 46.a
diadema regiũ, cuiusmodi aut quale quid olim fuerit 45.b
diadema quorum insigne 62.b
diademata diuersoꝝ regũ q̃lia 46
diadematus, qs Romæ qua de causa cognoĩatus 46.a
dialia cuius festa 138.a 252.a
dialis flamen unde dictus 334.a
dialis flaminis munera q̃ 335.b
diamantes quæ tribus dicta 26.b
diampares cui⁹ oppidi porta 212.a
dianæ ædes Romæ uiris cur inaccesa 161.a
dianæ Ephesiæ flamen q̃lis, q̃ve nomine fuerit 336.a
dianæ nomen à quibus Mineruę detur 315.a
dianę Persicę q̃d offerri solitũ 136.b
dianæ Persicæ phanum quàm olim religiosum putaretur 309.b
dianæ quod aĩal dicatum 136.b
dianæ sacra dies quæ 149.b
diarectum quid 272.b
diatretus calix quis 272.b
diaulus 86.a 155.b
dibapha purpura quæ 275.a
dicandæ aræ scu statuæ mores Græcis qui 338.a
dicenti in senatu, q̃ diu dicere conti nuo licuerit 200.b
dicere ius ad assem, quid 268.b
dichalca 232.b
dicondyli digiti qui 236.a
dictator è plebe primꝰ qs 30.a 365 b
dictator quãtæ apud quos fuerit po testatis 230.a
dictator quibus de causis crearet 9
dictator quõ diceret, à qbus, q̃ loco & tẽpore 10.a 112.b 229.b 230.a
dictatoris etymologia quæ 230.a
dictatoris instar q qualesve fuerint apud exteros 228.b
dictatoris q̃ quantave in omnes eti am cõsules potestas 230
dictatori an & quatenus equo uehi liceret 230.b
dictatori mulctam irrogare qs potuerit 240.a
dictatori quot lictores cum fascib⁹ & securibus adesse soliti 43.b
dictatorẽ à consule, ubicũq̃ esset, dici consuesse 9.b
dictatorem à populo, & è plebe dictum aliq̃n fuisse 230.a
dictatore creato, quorum magistratuum potestas cesset 5.b
dictatores duo quãdo & qui simul fuerint 10.a
dictatura uñ Romã traducta 228.b
dictaturæ Cæsaris & Syllę q̃les 230
dictaturæ tẽpus pstitutũ q̃d 230.b
dictaturam quot mensibus tm̃ gere re, licitum 10.a
dicteria in Iulium triumphantem iacta, quàm fœda 321.a
dicto ueniam poscere quando ueteres solerent 269.b
dictynna quæ quibus dea 315.a
didõis soror quomodo à Romanis pro dea coli solita 148.b
didymꝰ cur testiculis suspẽsus 169.b
dies olim siue breuis, siue lõga, quot semp esset horarum 225.b
diei initia apud diuersos quàm diuersa 222
diei partes olim q̃ & quot 225.a
diem dicere q̃d, & quõ seu à quibus id fieret 120.a
dies fausti & infausti q̃ 222.b 223.b
dies manium qui 222.b
dies matrimonio contrahendo liciti seu illiciti qui 59
dies quibus senatum haberi non liceret, qui 202.b 203.a
dies quot annũ faciant Persis 161. a
dies Sigillariorum qui 116.b
dierum aliquot differẽtiæ 223 a
dierum obseruatio à quibus impune contempta 224.b
diebus atris & infaustis, nec sacra facere licuisse 225.a

diebus singulis quis aliquando nouis annulis usus 85.a
dies eosdem eadem de causa huic lę ros, illi tristes esse 223.b
dies eosdẽ diuersoꝝ annoꝝ eisdẽ & ꝑfaustos & infaustos fuisse 224.b
differratio 57.b
differendæ sententiæ notula iudicibus Romanis quæ 119.a
differẽtiæ inter uoces aliquot consignificatiuas 150.b 362.b
differẽtia uestitus patritij & senatorij 275.a
difficultas quorundã principũ in salutãdo aut resalutãdo quãta 81.b
diffidij ara Romæ ubi 333.b
digamia quibus olim uetita 335.b
digitus medius cur dicatur infamis 235. b
digito medio annulos qui dent, qui non dent 236. b
digitum attollere, quid 237.a
digiti minio ꝓximi officiũ q̃d 84.a
digiti cui deo sacri 82.b
digitoꝝ pedis noĩa quæ 236.a
digitorum quinq̃ suum esse cuique nomen 236.a
digitorum singulorum græca nomina quæ 236.b
digitis q maxĩe ualuerint 236.a
digitis micare q̃lis ludus 156.a
digladiari à cõuiuijs q soliti 288.b
digladiatorum sæua pugna cur Romæ admitteretur 347.b
dignus qui cum in tenebris micetur, quid 268.a
dij à salijs noĩari soliti qui 42.b
dij Germanorum qui 368.b
dij nocentes cur honorati 20.b
dij nuptiarum qui & quot 58.b
dij qui quibus in iurando testari uetiti 257.b
dij Roma eiecti qui 85.a
dij uariarũ gentiũ q̃ uarij 368. 369
dijs duob. unã cellã nõ dicari 338.a
dijs singulis sua fuisse sacra 212.a
dimachæ qui 358.a
dindymenũ oraculũ quale 307.a
dindymena dea quæ 313.b
diobolus 232.b
diocletianus quõ deus factus 314.a
diodoti sententia optima q̃ ægre ꝑ. ualuerit in senatu 121.a
diœcetes quid 228.b
diogenes Cynicus quõ seruum fugitiuum castigarit 152
diogenes Cynicus ubi & cur in faciem sepultus 112.a 339.a
diogenes quantulo contentus uixerit 134.a
diogenis in uictores olympicos dicterium quod 268.a
diogenis uestitus quis 278.a
diomedea necessitas, quid 267.b
diomedearũ auiũ natura q̃lis 6.b
diomedes quorum deus 313.b
dion quẽ tyrannũ ꝓfligarit 224.b
dioniani milites quales 360.a
dionysia Athenis quid 351.a
dionysiaci in Bisaltia tempĺi miraculum quod 310.a
dionysiarchus quid 228.b
dionysius à quo pulsus 224.b
dionysius dialectic⁹ cuias 316.a
dionysius ex quo magistratu ad tyrannidem uenerit 77.a
dionysius qua cauillatione sibi monarchiam diuinarit 200.a
dionysius quàm uafrẽ Syracusaꝝ tyrannidem adeptus 108.a
dionysius q̃rũ Romæ nomẽ 154.a
dionysius tyrãnus q̃s mulieres uno tẽpore simul duxerit 38
dionysius tyrãnus qbus se ludis oblectare solitus 155.a
dionysii bibacitas quanta 287.b
dionysii de iuramẽtorum fide qualis sententia 257.b
dionysii tyrãni cãdelabrum quot lychnorum 22.b
dionysii tyrãni satellites q̃les 357.a
dionysii tyrãni schola ubi, et qs eius præceptor 37.a
diorigius Achæis quid 228.b
dioscuris quàm frugale prãdium exhiberetur 133.b
diphilum quid 70.a
dipletrum quid 85.b
diplon cuius urbis porta 212.a
dipõdius quantũ appenderet 232.b
dipylus cuius urbis porta 212.a
dirinoxeni q cur dicti 195.b
discerpti homines, ubi et quib⁹ matarentur 369.a
discincti, quõ olim habiti 32.a
disciplina militaris 29
disciplina puerorum apud diuersos olim quæ 93.a
disciplinæ aliquot militares 18
discipulorum aliquot insignium Pipiniani, catalogus 363.b
discrimen uestium esse quis philosophus uetuerit 277.a
discorum iactui quæ olim uirgines studerent 97.a
discus quid 155.b 156.a
dispensatores qui 164.a
disphẽdomena quàm horribile sup plicium. 119.b
dissectio canis in sacrificio Bœotijs quid 137.a
dissidijs coniugatorum sedãdis magistratus peculiaris 189.b
dissidium Marij & Syllæ quo augurio præsignatum 265.b
dithyrãbus cui⁹ dei hymnus 217.b
diti q̃bus uictimis sacrificet 297.b
diti quõ uorum fiat 159.a
ditis & Proserpinæ ara ubi Romæ fuerit 297.a
diuersa anni principia q̃ 162
diuersorum ordinũ in exercitu cur alia atq̃ alia signa 357.b
diuidendi regiones nomina olim diuersa quæ 100.b
diuidere sentẽtiã in senatu q̃d 199.b
diuinationes ex cruciatu & laniatu hoĩm lõgo, q̃ quõ captarẽt 369.b
diuites q̃ lege gñosis ꝑlati 270.b
diuitiæ maxĩæ olim habitę q̃ 134.a
diuitiarũ deus quo habitu pingi soleat 204.b
diuitiarũ ratio quanta 270.b
diuortia qua cautela à qbus permissa 189.a 329.a
diuortij causæ olim quæ 188.b
diuortij faciendi ipsissima ꝟba quæ 189.a
Documenta militaria præcipua quæ 31.b 32.a
dodona urbs q̃, & cuiusmodi habuerit oracula 307.a
dodonęi põtifices cuiusmodi essent pedibus 64.a
dodoneis quorum fuerit prophetisa 144.a
dodonæũ oraculũ seu templum qs diripuerit 307.a
dodrans quid sit 2.a
dolichus 155.b
dolium nebulas humidas emittens, ubi 211.a
dolon quid sit 208.a
domandorum equorum ars cui ascribatur 296.b
domesticis laribꝰ quid immolari solitum 137.a
domi suæ qui mortuos suos sepelirent 112.a
domibus q nullis utant 295.b
domiciliũ plebis, Appio decemuiro quid loci fuerit 117.b
dominorum in seruos crudelitas q̃ & quõ coercita 152.b
domitius Aenobarbus cuiusmodi erexerit trophęa 36.a
domitianus cui mensi suum indiderit nomen 163.a
domitianus cuius deæ filius dici uoluerit 215.a
domitianus qua calumnia Pompeianum & Flauium Sabinum occiderit 154.b 155.b
domitianus quo maxime ludo delectatus 155.a
domitij Aenobarbi quàm stulta superbia 317.a
domitij Neronis proteruia in ædili tate quanta 141.a
domitiani inhibitio castrorũ geminandorum 19.a
domitiani in theatris inhiantes profusio 92.b
domitiani licet tyranni, pium quod dam statutum 342.a
domitiani os quale 85.a
domitiani uesanæ superbia 68.b
domorum apud diuersos figura seu

structura quæ 293.b
domus aliquot magnorum uirorũ quàm fuerint humiles 294.a
domus Athenis quid carceris fuerit 117.b
domus in Palatino quæ 332.a
domus aliquot Romæ ſpectris q̃ infames 65.b
domus tribunorum plebis cur ſemper pateret 6.b
dona olim ampliſſima q̃ 218.a
dona uxori dare, ubi & cur ſponſo uetitum 56.b
donabi ſepulchrum 70.a
donatiuum quid 291.a
dorienſium tribus quibus à Cliſthene noïbus dictæ 26.b
doriphorus Mariandynis qd 154.a
dorius canendi modus q̃lis 171.a
dormiẽtium in ſtationibus animaduerſio olim quæ 18.a
dormire in utrancꝫ aurẽ, qd 267.b
doryxeni qui dicti 196.a
dos uxoria olim quanta 189.a
doſo quis cur dictus 68.a
dotatæ cognomẽ q̃ cur nacta 189.a
dotatæ ex publico quorum uirorũ filiæ ibid.
dotes dandi aut recipiendi cõſuetudo diuerſis gentibus quæ 189
dotis uxoriæ alienandæ an & q̃modo uir haberet ius 189.a
Drachma quot obolis aut ſcrupulis conſtet 86.b 232.a
drachma pars unciæ quota 232.a
drachmæ quot Iſthmiaco, q̃t Olympico uictori darentur 251.b
drachmarꝫ gña q̃ diuerſa 232.a
drachmas q̃t inglini Athenis tributi noïe darẽt, q̃t inglinæ 195.a
draco 66.a
draco, cui⁹ olim ĩ clypeo ſignũ 355 b
draco curuus in ſe reflexus, cuius ſymbolum 161.b
draco qnꝫ iugerũ à quibus, ꝓ quo deo cultus 48.a 368.a
draconis effigie qui quem deum colant 306.b
draconẽ ĩ extis apparuiſſe, qd 296.a
dracon & Solon q̃rꝫ legiſlator 316.a
dracon q̃les ediderit leges 119.b
dracon quõ & cur occiſus 120.a
draconis ĩ furta lex q̃ ſeuera 327.b
draconarij milites qui 170.b
draconetti narratio mira de monſtro marino 128.b 129.a
druidæ natura quales 205.b 206.a
druidarꝫ crudelitas quãta 369.a
druidarum ſuperſtitio olim penè ſu perſtitioſiſſima 368.b
druidibus initium anni quod 162.a
druidꝫ grauiſſimũ ſuppliciũ q̃d 120 a
druidis quæ ſectæ in alijs regionib⁹ adæquentur 206.a
druſillæ matri quid Tiberius negarit 44.b
druſorũ cognomen unde 13.b
Duces hoſtiũ mortui quomodo in triumphis ferrentur 319.a
duci in triũpho ſolita quæ 319
ducibus ſummis quæ darent 219.b
ducti ad inferos & reducti mirum quoddam exemplum 353. 354
ductor ordinis primi, & ductor popularium 8.a
ductores ordinum quanti ab Alexãdro æſtimati 345.a
ductum in triumpho, aliquãto poſt etiam triumphaſſe 317.b
ductus literarũ à ſummo ad imũ, & à dextra ĩ lçuã facere ſoliti q 105.b
duilij de ꝓuocatione lex q̃ 181.a
dulopolis ubi & qualis 154.a
duobus equis merẽtes, quo alio nomine dicti 358.a
duo cur uni aliquando in certaminibus commiſſi 254.a
duodecim faſces cõſulũ quõ p uices unus tm̃ cõſul haberet, non ſimul uterꝫ 113.b
duodecim horis quõ dies omnis diuideretur 225.b
duodecim tabularum fragmẽta aliquot, qualia 326.b 329.b
duodeuigeſimani qui 360.a
dupla regi Spartano cur darent ob-ſonia 285.b
duplaris decuria quot cõſtet 337.a
duplaris phalãgis partes ibi.
duplex puniẽdi peccati cauſa 116.b
duplicata exta qd portendãt 295.a
duumuiri q̃t & q̃ uarij diuerſis temporibus creati 143.b 144.b
duumuirorum munus quod 144.b
dux & rex inter Germanos quomodo quis fieret 229.b
dux prudens quõ aciem ex tempore dirigere debeat 183.a
Dyaſar ſiue Dyaſares q̃rꝫ de⁹ 313.b
dyerota quid 172.a
dymæ, cuius regionis ſeu cõuentus ciuitas 166.b
dymon quis deus 313.a
dynaſtes Paphlagonibus qd 228.b
dynos quid 131.b

EAdẽ ne Roma nunc q̃ olim, an alia & alia dicẽda 109. b
eantidis trib⁹ progatiuũ 26.b
Ebenũ à qb⁹ tributi noïe datũ 233.b
ebenum in triũpho quis primus oſtenderit 318.b
ebrietas quædam mira ac noua barbarũ gentium 132.b
ebrietas q̃ edulio diſcuti putet 285 b
ebrij quàm olim exoſi 132.a
ebrius princeps quomodo Athenis plecti ſolitus 132.b
ebuli ſententia de poculorum ordine lepida quæ 287.b
ebulium rex q̃ nequiter cælebs uiue ret 39.b
ebutia lex in ambitioſos q̃ 147.b
Ecbatana duarum eſſe urbium nomen 307.b
ecbatana quorum regia 122.b
è cælo auguria quõ ſumãtur 261.b
echus Elidenſibus quid 160.b
Ede ignis dñe, cui deo in ſacrificijs proloqueretur 216.b
edendi in cõuiuio apud Indos mos quis 286.a
edicta prætorũ quam uim & quando haberent 363.a
edictum ædiliũ ad mercatores proprie ſpectans, quod 305.a
eduſa 370.a
eduſæ à qbus ſacrificetur 95.b
Effigies Iani quõ fieri ſolita 22.b
effigies firpeç quot ſingulis annis in Tiberim cur deijcerent 260.b
efferminati natura populi q 206.a
effoſſos tumulos q̃ habitent 299.b
effrenatis eqs q̃ maxie pugnẽt 361 a
effundere uinũ, aut ueſtes ingnare, qbus lætũ ſit omen 264.a
Egeria 370.a
egeriæ q̃ mulieres immolẽt 95.a
egnatiæ nymphç ara quid miri p̃ cæteris habere fabuletur 216.b 217.a
egyleæ qui dicti 26.b
ἑκατόμπυλαι Thebæ quæ 308.b
Elea ſeu Ilea urbs ubi 48.b
elegos quis primus ſcripſerit 316.b
elegiæ Proptij q̃ repertæ, & quomodo deprauatæ 51.a
elementa quatuor cum ſole & luna quales dij habiti 312.b
elementorum commiſtionem qui olim ſtatuerint 254.a
elephantis in triũpho uecti q 320.a
elephantinis libris q̃ decreta darentnr 201.b
elephantinos dentes qui tributi nomine darent 233.b
elephantos in ludis à populo honoratos fuiſſe 92.a
elephantos quis primus in triũpho duxerit 318.b
elephantorum pugnas qui quando ederent 348.b
elephantũ quis cuius legionis uexillo inſcripſerit 170.b
eleus quis deus dictus 314.b
eleuſa cuius regia 122.b
eleuſina & Lençа ſacra quàm impia & ridicula 74.a
elicio Ioui qd, cur, à q̃ dicatũ 332.b
eligendorꝫ ex certo gñe regũ cõſuetudo olim quæ 229.a
eluiani (ſorte Heliani) ſodales quando inuenti 42.a
elymos qd, & unde fiat 213.b
Embamma quid 258.b
ἐμβάπτο quid ibidẽ
emere ad pollinctum, quid 127.b
emeritorum ætas 72.b
emiſſarius 66.a
empedocles quàm inſanierit ut haberetur deus 314.a
empedoclis ueſtitus quis 278.a
emporitani natura quales 205.b
emporitanorꝫ regio ubi 206.a
emptiones ac uenditiones quõ ſine pecunia fiant 208.b
emptorẽ q̃tenꝰ decipe liceat 305.b
emptori quid uenditor præſtare teneatur 304.b
Encomia canere in cõuiuijs, quibus peculiare 285. b
encomion quid 35.b
encotyle quid 131.b 156.a
endromis q̃æ ueſtis 274.a 277.b
ennius q̃ in urbe natus 49.a
ennius quem morbũ bibendo contraxerit 287.b
ennius quomodo ſibyllas alicubi ſit imitatus 144.a
enoplia ſaltatio 347.a
enſes q pro cuius dei ſimulacro adorarint 368. a
enyaterius modulus q̃lis 171.a
Epaminundas cur Themiſtocli antelatus 98.a
ꝓpaminũdas quàm fuerit ſtudioſus paupertatis 134.a
epaminundæ in dormientem uigilem aĩaduerſio ſeuera q̃ 18.a
epaminundæ præceptor quis 37.a
ἐπατον quid 40.b
ἐπαύλια ſ. δῶρα quæ 58.a
epharmiora Cretibus quid 154.a
ephebicum in theatris quid 270.a
epheborum ludi qui 156. a
ephemerides quid 224.a
epheſiæ Dianæ templũ quanti olim habitũ, et q̃ priuilegiatũ, & qua nocte combuſtum 153.b 310.a 223.b
epheſiũ Maſſilienſibus quid 332.a
epheſus, quale cuius regionis oppidum 167.a
epheſii q̃ fuerint neqtioſi 278.b
ephialtes q̃ paup & abſtinẽs 134.a
ephialtis rogatio de teſtamentis, q̃ iniqua 328.b
ephori, quales apud Lacedæmonios fuerint magiſtratus 364.b
ephori Sparrani cui magiſtratui romano aſſimilati 179.a
ephororꝫ inſolentia 364.b 365.a
ephororũ in reges Spartanos calumniæ inauditæ 365.a
ephororum tribunal qui aliquãdo concacarint impune 205.b
ephoros quis ſuſtulerit 365.a
ephorus hiſtoricus, cuias 316.a
epicharis in tormentis quanta patientia 49.a
epicharmus cur ab Hierone mulctatus 96.a
epicharmus cuius diſcipulus 48.b
epicnemedij Locri ubi 326.a
epicureis ſingulorum menſium feſti dies qui 150.a
epicurus q̃ñ natus, & quàm diſcipulis ſuis amatus 150.a
epicurus, quibus cuius ſit dei cognomen 315.a
epicurus ubi docere ſolitus 161.a
epicuri imaginem quomodo multi olim uſurparint 84.b
epicuri ſumma laus à ſumma frugalitate 133.a
epidorpiæ quid 28.b
epinicion quid 35.b
epiodium quid 339.a
epiphanes q̃rũ regis cognomẽ 5.a
epiporpoma 31.b
epiredium quid 105.b
epirus quorum ſit 307.a
epitaphium quid 339.a
epithalamius hymnus quis 58.b
epitus poeta quid primus inter Latinos inceperit 133.b
epizeli Athenienſis mõſtrum & miraculum 30.b
ἐπτάπυλαι Thebæ quæ 308.b
epulandi mos diuerſis quis 285.b
epulari in templis licuiſſe 217.b
epulis trãſactis, quid apud diuerſos fieri ſolitum 288.b
epulones qui & unde dicti 146.a
epulum triumphale quale 321.a
Equa leporem enixa quando, & qd portenderit 106.b
equa quẽ infantem aluerit 106.b
equa ꝓgnante qs aliquando Olympia uicerit 250.a
equabus hermaphroditis in triumpho quis uectus 320.a
equabus qui cur in prælijs utantur, non equis 361. b
eqnæ iubę ꝓ criſtis apud q̃s uſę 31.b
equas q̃ gẽs ſolũ dijs immolet 136.b
equas q cur finibus ſuis eductas, coire ſinant 250.a
eques à cẽſoribus quomodo notari ſeu mulctari ſolitus 139.a
equeſter ordo Romæ quis, & quando cœptus, & quantus 102
equeſtris Fortunæ templum 20.a
equeſtris ordinis diuiſio q̃ 102.b
equeſtribus ſtatuis q donati 220.b
equi aliquot à quibus Cæſaribus q̃ honorifice tumulati 340.a
equi caraphrattorũ cuiuſmodi lamis quaſi plumis tegerentur 357.b
eq figurã qui ſeruis inurant 278.b
equi olim celeritate nobiles, qui & ubi 250.a
equi quando ferientur 296.b
equini capitis pelle cũ auribus & ubis q militiæ ꝓ galea uſi 31.a
equitãdi ſtudiũ Perſis quantũ 97.b
eqtandi artẽ quis inuenerit 296.b
equiratu quæ natio ualeat, nõ pediratu 358.a
equitatu qui ualeant 206.b 361.a
equites Auguſtani à quo primũ inſtituti 102.b
equites in peditatum mutabiles, qñ liberet, qui 358.a
equiti triplex præmium cedere, ubi pediti ſimplex 321.b
equitia (id eſt, torneamenta) ubi Romæ fierent 333.a
egtia cui & à quo inſtituta 297.a
equitibus cur in bellis duo fuerint equi 186.b
equitibus quid præter arma cõportandum 186.b
equitiorum familia unde ſic appellata 12.b
equitis Romani cẽſum, quantũ eſſe oporteret 103.a
equitum in bellis exercitatio q̃ cautu fieret 171.a
equitũ ornatus in ouatione 343.b
equitum quãta & Græcis & Romanis differentia 358.a
equitum Ro. honor quantus & dignatio 102.b 103.a
equis caſtratis qui cur maxime utãtur 267.a
equis triumphantium qui qualesve inſiderent 320.b
equo deſcendere honoris cauſa, qui bus quos oporteret 44.b
equo uehi Perſis quid 280.b
equorum cadauera qui quaſi hoïm ſepeliuerint 339.b 340.a
equorum dea quæ 159.a
equorũ nutritio à quibus ꝓ ſæuiſſima imprecatione habita 159.a
equos & iumenta tondere, apud q̃s quid indicet 123.b
equũ qui cui deo immolarẽt 136.b
equũ qui nũmis incuſierint 209.b
equũ uendere quis ex q̃ tribu quem mutuo coegerit 25.b
equus October dictus, quis 149.b
equus quibus dijs ſacer 136.b
equus Tiberij quid monſtri oſtẽdere uiſus 30.b
Eraſiſtratus quis ac cuias 316.a
erebinthius quis deus dictus 315.a
erebo quõ immolari ſolitũ 137.a
erechtheũ Neptuni delubrum ubi, & quid habeat miri 310.a
eremodicium iudiciũ quod 208.b
ἔρημος quid ibid.
erganis Aethiopum regis ſingulare quoddam facinus 64.b
eritheræ qui dicti 153 a
eroticus cuius deæ hymnus 217.b
eruditio puerorũ apud Perſas qualis 94.b
erythiba quid 21.a
erythibius Apollo ubi cultus 21.a
erythræa qd & qñ uaticinata 144.a
Eſculus cui ſacra 213.b
eſſeſcentia lex quid patrono ademerit 152.b
eſſedonum ſuperſtitio quæ 298.a
eſſedonum quàm abominandus in defunctorꝫ corpora mos 111.a

essedum quid 105.b 106.a
essæi Hebræis qui 336.a
Eteobutades qui 64.a
etherica ala quæ 8.b
ἀθυάρχης quid 352.b
ἀθυαρχία quid ibid.
Euagoras quàm ægrè ciuitate donatus 195.a
euclia cuiusmodi dea 39.a
eucnemos unde qs dictus 68.a
eucratis rex quid & quàm dura à filio passus 60.a
eudemus unde qs dictus 68.a
eudoxi annus quid 162.a
eudoxꝰ qs qñve fuerit 315.b 316.a
euelpidis Fortunæ templum 20.a
euemeri Tegeatis impietas q̃ 368.b
euergetes quotus Ptolemęorũ 5.a
euergetes quid sonet, & unde quis ita dictus 5.b 68.a
euianes cuiusmodi Baccho festa celebrent 349.b
eumeni satellites seu custodes quot dati 357.a
eumenidibus quid & quomodo litaretur 137.b
eumenidibꝰ ubi sacrũ fiat 297.b
eumenis regia ubi 122.b
eumenis signa militaria q̃ 170.b
eumolpidas publicis consiliis aliqñ præfuisse 197.b
eumolpis cuius deæ flamen appellaretur 336.a
eundem honorem bis ambire an & quõ liceret 181.b
euni Syri ars & audacia mira 68.b
eunosti phanum quibus ingredi uetitum 309.b
eunuchas facere quis primꝰ instituerit 93.b
eunuchis quis rex cur pro satellitibus uteretur 357.b
eunuchum esse, cuius oporteret deę flaminem 336.a
euocati milites qui 358.b
euocatio manium ubi potissimum fieri solita 298.b
euocationes deorũ quõ fierẽt 89.b
eupator, cuius Mithridatis cognomen 5.a
euphrosyne quæ 238.b
euribiadis superbia intẽpestiua 184.b
euripides in ludo talorum qd 155.a
euripides tragicus quõ ab Archelao rege luctus sit 123.b
euripidis in sibi non sapientem, sententia quæ 269.a
europi regis oblectamẽtum in ocio quale 155.b
eustatonus quale seu quorũ Syracusis nomen 154.a
eutimus poeta quomodo uiuus deificatus 314.a
eutimus poeta quoties Olympia uicerit 350.a
eutychus quidã noïe suo quid Augusto ominis tulerit 265.b
Exactio tributorum quo per irrisionẽ Athenis noïe dicta 117.b
exarchus (si recte scriptum) Lõgobardis quid 228.b
excellentium aliquot ac doctorum uirorum catalogus 315.b
excluſi comitijs Romæ qui 177.b
excubię in cuius deæ sacris fierent 323.b 324.a
excubiæ quo cantu militię indici soleant 171.a
excubiæ ante uallũ ratio q̃ 18.a
excubitores Alexander quot semp haberet 357.a
excuneati qui dicti 270.a
execratio sæuissima Lacedæmonijs quæ 159.a
exedra quid sit 258.a
exempla aliquot crudelium iudicio rum siue quæstionum 322
exempla aliquot strictæ disciplinæ militaris 18.a
exempla parẽtum corã pueris olim quæ 96.a
exemplum singularis sæuitiæ Tarquinij & Thrasybuli, par 107
exequialis cœna quæ 127.b
exercitia diuersarum nationũ q̃ diuersa 206.b
exercitia iuuẽtutis Ro. quæ 155.b
exercitia militaria diuersa 30.b 31.a
exercitia puerilia Romæ q̃ 98.a
exercitus an crebra mutatiõe castrorum exercendus 17.b
exercitus educendi indicia quomodo fierent 171.a
exercitus in aëre ubi & quando uisus 143.a
exercitus lustrãdi mos quis 301.a
exercitus lustratio quõ & qbus tm̃ aĩalibus fieret 136.a
exercitus magni ad internecionem cæsi qui 366.a
exercitus unius castra diuersa à quo uetita 19.a
exertis dextris incedere, quid 186.a
exerto humero qui prælient̃ 360.b
exilio plectẽdi genus q̃tuplex 151.a
exilium qualis pœna ibid.
exotica unguenta ubi & olim uendi prohibita 134.b
expeditionibus apti, sed prælijs inepti olim qui 31.a
expiandi mores q̃ diuersi 299.a
expiandi seu purgandi species pręcipuæ quæ & quot 301.b 302.a
expurgari quis quõ, dijs sibi perpetuò iratis, posset 302.a
exquiliarum etymologia, & capita eius quot 333.a
exquiliaꝝ tẽpla & domus q̃ ibid.
exquilias quis præcipue incoluerit & auxerit ibid.
exquilina porta q̃ aliàs dicta 210.b
exquilina tribus à quo reliquis addita 28.a
exta ab aquilis rapta, q̃ sint augurio felici 296.a
exta cruda in manus obtulisse, Spartanis quid 83.a
exta hoĩm q quõ in sacrificijs rimarentur 369.b
exta muta ac regalia q̃ 296
exta quõ specialiter coqueret̃ 296.b
exta solennia depasci à serpente, qd sit 264.b
exteri Romæ ad magistratum prouecti 198.b 365.b
externi in imperiũ adsciti 195.a
externi milites an & quõ à Romanis militiæ admissi 29.b
externorũ militũ quanta apud q̃sdã existimatio 29.b
exteros etiã Romę triũphasse 317.b
extis singulis suã inesse uim 296.b
extorum inspiciẽdorum ratio olim quæ 294.b & deinẽ
extorum nomine quę intestina contineantur 294.b
extra ordinem de rep. dicere quibꝰ liceret 200.a
extremos pueri capillos q iaculatores lapide tangerent ex industria impune 358.a
exul quando ciuitatem amisisse censeretur 193.a
Εὐὰν quid Græci uocent 343.a
ἐυμεταβολώτερος κοθόρνου, quid 267.b

FAba alba aut nigra in iudicio ferendo Græcis qd 119.b
fabam quibus nec serere, nec esse, nec aspicere liceret 335.b
fabas iacere aut assumere, quibus festis solitum 138.a
fabis q in suffragãdo uterent̃ 200.a
fabius Rullus q̃ potissimũ re Maximi nomen adeptus 25.a
fabij Gurgitis quàm fuerit insignis censura 140.a
fabij unde appellati 12.b
fabricij abstinentia quanta 104.a
fabulino qui sacrificent 95.b
fabulinus deus quis 370.a
faces nuptiales è q̃ tm̃ arbore, & à qbus accẽdi tm̃ solitæ 58.b
faciẽ carpe q̃ lex qbus uetet 326.b
facies duas eadẽ ceruice ,pminẽtes, q nummis olim incusserint 209.b
factio oĩs forensis in q̃s tribus à Fabio Rullo coacta 25.a
factiones aliquot diuersarum nationum quales 173
factiones Circensiũ q̃t & q̃les 253.a
factiones Græcoꝝ potissimę q̃ 173.a
fagi corticem quibusdã religiosum esse 214.a
fagus ubi aliqñ uaticinata 307.a
fagutal ubi & quid 80.a 331.a
falacer qs uel deus, uel dei flamẽ dictus 334.a
falarica quorum propria 356.a
falcidia lex qd ueraret 341.b 342.a
falcidię legis sententia de testatore seu legato, excutitur 91
falcones cur quidam dicti 13
falconis anguria qualia 263.a
falsum testimonium dicentis suppli cium, quod 330.a
fama dea ubi culta 20.b
fame & siti ubi uulgo mori senes cogantur 111.a
familia libertatis uindex ac patrona quæ 181.b
familiaritatis intimę apud diuersos indicia quę 41.b
familiarũ aliquot, ex qbus solis reges eligerent̃, nomina q̃ 229.a
famulorum in conuiuijs celebribus munera quæ 285.a
fannia lex 133.a
far ad sacrificia impurũ, q̃d 135.a
farina frumenti cuius urbis mœnia designata 264.a
farris hemina aut q̃rtarius, quãtum & quorum donum 218.a
fari quo tempore uel liceat, uel non liceat 223.a
fas ad quid pertineat 362.b
fasces dictatoris quot 230.b
fasces etiam uestalibus præferri solitos 260.a
fasces & lictores cõsulũ quot 113.b
fasces lictorum ex qualibus uirgis fierent 45.a
fasces p uices modo apud hunc, modo apud illũ COS. fuisse 113.b
fasces è lauro quando magistratui anteferrentur 44.b
fasciarum usus añ caligas qs 46.a
fascinationes quomodo olim repelli putarentur 301.b
fasciolæ crurules quæ 276.b
fascium summissio 44.b
fasianos quis imperator fibi tanquã deo mactari edixerit 136.b
fasti dies q & unde dicant̃ 223.a
fatentes crimina sua sponte, ubi absolui solerent 119.b
fatua dea q̃ & uñ dicta 323.b 370.a
fauciæ tribus incerta origo & infelicitas 25.b
fauiani qui dicti 203.b
faunalia qñ agerentur 150.a
fauni uxor q̃ fuerit casta 323.a
fauno quid immolaret̃ 136.b 204.a
faunus qualis deus 204.a 313.b
fax nuptialis quando faceret dirum omen 57.b
Febris phanum quotuplex 20.b
febris phanũ ubi 20.a 80.a 332.a
februarius cui deo dicatus 163.a
februarius quibus infelix ac suspectus 223.b
februarij idibꝰ qd soleat fieri 148.b
februatæ Iunoni quãdo, quomodo & à quibus sacrum fiat 203.b
februo cur & quãdo potissimũ litaretur 300.a
feciales qd ex Feretrij Iouis æde sumere soliti 21.b
feciales unde primũ creati, & quot initio fuerint 241.b
fecialium iuramentum 256.b
fecialium munus quod 242.a
fecialiũ potestas q̃ termino circumscripta 242.a
fel cui deo cur dicatum 295.b
fel nigri canis & genitale sub limine sponsi cur 58.a
fel qbus animalibus qua in regione nullum 295.b
feles à quibus ut dijs cultæ 368.b
feles aut aliæ bestiæ ꝓ dijs cultæ, q̃ magnifice ab Aegyptijs sepeliren-tur 340.a
felicitas seu Victoria, cuius aliquando fuerint tesseræ 172.b
felicitatis portẽta aliq̃t mira 106
felis morientis in Aegypto quantus luctus 124.b
felli quæ uis tribuatur 296.b
fellis omina qualia 295.b
femora & suræ equitum cur armis carerent 358.a
fenestræ portæ nomen unde 211.b
ferales cœnæ quę 138.a
feralia cuiusmodi festa, aut unde dicta 59.a 138.a
feralibus cœnis quid apponi solitum 298.b
ferculorum cœnis solennibus inferendorum cęremoniæ quę 285.a
ferculorum in epulis numerus seu multitudo quę 286.b
ferentarij qui 358.a
ferentina porta unde dicta 211.a
feretrij Iouis templum 21.a
feretrius Iupiter unde cognominatus 21.b
feretrũ cadaueris ferre soliti q 124.b
feriæ Idibus dicatæ, quæ 148.b
feriarũ gña quot 248.a
ferina caro qbus q̃tidianꝰ cibꝰ 135.a
feronia quorum dea 192.b
ferreo calceo quis usus 277.a
ferri in triũphis solita quæ 318
ferro q uentrem tm̃ & ceruicẽ mili tiæ tegant, cætera nudi 278.a
ferreos annulos quibꝰ passim ferre 204.a
permitteretur 103.b
ferula qui olim plectẽrentur 96.b
fescennini uersus unde & qui appellati 58.b 59.a
festa magnæ licentię apud diuersos quæ 90.a
festi dies qui 223.a
festorum aliquot catalogus 324.a
festum Fortis Fortunæ quando celebraretur 19.b
festulæ quàm olim celebres fuerint auguratu 281.a
Fibra quid 295.a
fibræ gallinaceoꝝ quales 296.a
fibulas aureas quibus solum habere permissum 105.b
fictilia aut marmorea edulia quis aliqñ exhibuerit 284.b
fictilia quàm dijs grata 217.b
fictitijs uictimis qñ uti liceret 138.a
ficubus qui maxime uictitarẽt 133.a
ficus optimæ cuiates 284.b
fidei dandæ in fœderibus barbarici mores qui 243
fidei & Termini tẽpla ubi 89.a
fidei sacrum quõ fieret 89.b
fidei seruandæ tenacissimi olim populi qui 258.a
fidei templum ubi 331.a
fidenæ, cuius olim regionis oppidum 166.b
fidenatis cognomine quis cur Romæ dictus 60.a 67.a
fides qbꝰ uel nulla uel parua 258.a
fides quomodo cui detur 83.b
fidibus militiæ qui usi 171.b
fidibꝰ sonare quãto oli in p̃cio 98.a
fidei templum ubi 333.b
fidius quis seu quoꝝ deus 256.b
fiduciaria tutela quæ 329.a
figura membri uirilis à quibus Romæ q̃ religione culta 149.b
figuræ aliæ atq; aliæ sceptris insculptæ 47.a
figuræ castroꝝ aliæ atq; aliæ 17.a
figuris animalium q pro literis uterentur 105.a
filamines qui primũ, & inde flamines dicti 334.b
filiabus Aristidis quid honoris publice exhibitum 189.a
filiæ regis sacrorum quid haberent priuilegij 166.a
filiæ quibus in hæreditatem succedant, non filij 328.b
filiæ ad Vestę sacerdotium cogẽdæ aut non cogendæ, quę 259.a
filicidæ pœna quæ 118.a
filij ingenui ubi seruilia pati coguntur 94.b
filij parentes mortuos efferre ubi solerent 123.b
filijs, patre uiuo, pecunia cur non credenda 10.b
filius patrem alere non obnoxius, quis 327.a
filo qui sacerdotes quõ & quando uterentur 334.b
filum puniceum qui ferre pro pileo soliti 354.b
fimbrias pelliceas gestare qbus decorum 277.b
fines impij Ro. olim qui 300.b
firmatio matrimonij apud diuersos quomodo fiat 39.a
fistularum species aliquot 213.b

fistulis qui militię usi 171.b
Flagris q uel in se, uel in alios inter sacrificandum sęuiant 217.a
flamen Iouis seu Dialis à q primum institutus, & quătæ autoritatis fuerit 334.a
flamen nocentibus quandiu sit asylum 336.a
flamines an senatus & militiæ muneribus uacarent 335.a
flamen Vulcanalis cui deæ quo die sacrum faceret 324.a
flamines curiales qui 334.a
flamines in Cæsarũ honorem instituti, qui & quàm diuersi ibid.
flamines q & unde crearent ibid.
flaminibus quibus & quădiu, puinciæ demandatæ 335
flaminibus tactu, nominatu, auditu illicita quæ 335.b
flaminica q̃, & eius munus q̃d 335.a
flaminię amictus ac officia q̃ 336.a
flamini diebus festis uisu nefas quid esset 335.a
flamini cui omnino iurare interdictum 257.b
flamini neq; sine uxore esse licitũ, neq; mortua una aliã ducere 335.b
flaminij cõtra Gallos uotũ 158.b
flaminij de Gallis trophæũ 35.b
flaminij q̃ speciosus triũphus 320.b
flaminio q q̃ de causa priuati 334.b
flaminioꝝ familię, ppriũ q̃d 12.b
flaminis etymologia quæ 334.b
flaminis, pdendi causa dictatorẽ alię q̃ creatum fuisse 10.a
flaminiũ non fuisse ppetuũ, sed adimi ob demeritum potuisse 334.b
flaminum insigne quale ibid.
flaminum munus quod ibid.
flammæ ex cuius equi ore egredi uisæ 30.b
flammeum sponsæ cuius esset coloris 57.a
flaua coma quibus accepta, quibus contempta 279.b
flauius Sabinus quàm fuerit innocenter ac fortuito occisus 155.b
flexumines qui 356.b
flora quæ qualisve fuerit & meretrix & dea 323.a 324.b
flora quo alio nomine dicta, & quo modo ei uino litetur 137.b
floræ & Salutis templũ ubi 333.b
floralia quæ & unde dicta, & cur ac quando fierent 324.a
florentinus quid nomine supellectilis comprehendat 28.a
florũ in triumphis sparsio q̃ 320.b
fluctibꝰ quæ natio parẽtes suos operiendos sepeliat 111
fluctibus seu Neptuno quid nauræ obijcere soliti 296.b
flumentana porta quæ 211.b
fluminibus q mortuos tanquam sepulchro injcerent 111.b
fluonia 370.a
fluoniæ Iunoni à qbꝰ immolet 95.a
fluſius pater quis 22.b
fluuij aliquot sacri 214.b
fluuij auriferi qui 167.a
fluuij à Xerxis exercitu epoti qui & quot 367.b 368.a
fluuiatilis canis pelle quæ natio pro galeis usa 31.b
fluuiolorum seu riuulorũ urbis Romæ catalogus 333.a
Focaneus 66.a
focarij qui 163.b
focus olim quid 292.a
fœderatæ ĩ Hispania ciuitates quot 195.a
fœderarę in Sicilia urbes quæ 194.b
fœderati qbus donis ornarẽt 220.a
fœderis percutiendi mores ac tempus 242
fœderum monumenta ubi aut quõ custodirentur 242.b
fœdissima animalia qui pro dijs coluerint 368.b
fœmina quibus gentibus dominet, non uir 229.b
fœiæ q̃ à quibꝰ arcerent ludis 250.b
fœiæ quot tm̃ uestibus uterentur in Aegypto, quot uiri 280.b
fœię ubi honoratiores q̃ uiri 246.a
fœminarum apud Germanos & Spartanos autoritas quanta 202.a
fœminarũ de uenustate publicũ certamen ubi 252.b
fœminarum hęreditates quomodo coercitæ 342.a
fœminarum ordo quõ olim discretus 103.a
fœminarũ pugnas quis noctu commiserit 348.a
fœminarum Romanarum nomina tantum quot 15.b
fœminas etiam inter se in Olympicis certasse 250.a
fœminas non dare cognomenta famillijs 246.a
fœminas qui principes publicis concilijs admiserint 202.a
fœminis cur noia citius quàm maribus inderentur 98.a
fœminis probrosis legata et lecticas quis ademerit 342.a
fœmininæ uictimæ ubi illicitę 138.a
fœminini generȩ uictimas, potiores esse quàm masculini ibid.
fœneratorũ aliquot libidinosa crudelitas 11.a
fœnerator olim quanto grauius alicubi q̃ fur damnatus ibidẽ
fœni manipulꝰ q̃æ olim signũ 170.a
fœnum in cornu gerere, quid 268.a
fœnus quibus gentibus ignotum, q bus exosum 11.a
fœnus quõ paulatim abrogatũ 10.b
fœta uulpes occurrens, quid portendat 265.a
fœtꝰ aĩaliũ quoto à partu die ad sacrificia puri haberentur 135.b
fœtus biceps aut mancus in auspicii quid 296.a
foliȷs palmarum scribas olim usos pro chartis 104.b
folliculorum ludus 155.a
follium ludus q̃lis & q̃rũ sit 156.a
fons uno quotannis die uini saporẽ habens, ubi 310.a
fontanilis porta quæ 211.b
fontes obliuiõis & mẽoriæ ubi 308.b
fontis cuiusdam mira natura 307.a
fontis oleo manãtis miraculũ 18.a
fontium aliquot periuros ulciscentium, miracula 257.a
fora aliquot apud exteros qui cognominata 69.b 70.a
fordicidia q̃ alio noĩe dicta 137.a
fordicidijs quales tãtum uictimę cæderentur 296.a
fore amandum aut amaturũ, an Latine dicatur 11.b
fores Iani quot 22.a
fores uirga lictorũ percuti, quid indicaret 44.b
forma domorũ Romę qualis 295
formę certamen publicũ inter mulieres ubi 252.b
formicę cui aliq̃n tritici grana dormienti ingesserint 106.b
formicas sanguinem uictimæ auferre quid 296.a
fornacalia cuiusmodi uel festa, uel sacra 135.a 324.a
fornacarius quis 164
fornix Calphurniꝰ & Fabiꝰ ubi 80.b
foroꝝ Athenienſiũ cognoia 70.a
foroꝝ Romę noia quæ & q̃t 69
fortis Fortunę ędes ubi 19.b 20.a
fortuna mala quibꝰ de causis olim culta 20.a
fortunæ cultores seu despectores, q facti 20.b
fortunæ deæ quàm diuersa fuerint cognomina 19
fortunę quàm uaria simulacra 20
fortunæ Malæ templum ubi 333.a
fortunę Primogenię tẽplũ ubi 333.b
fortunæ tẽpla Romæ ubi 55.b
fortunarum trium incerti noĩs, templum ubi 20.a
forum Romanũ ubi & quod 69.a
fossarum pro castris latitudo & altitudo quanta 18.b
foueas qui quõ habitẽt 293.b
Framea & scutum, ubi adolescentiũ ornatus 274.b
frameæ quibus proprię 356.a
fratres ubi præcedant filios in hæreditate 328.b
fratris filiam ducere Romę licitum fuisse 38.a
fregellæ quid 79.b
fremitus equorum à quibus obseruaretur 264.a
frigida qui tantum lauent 226.a
fritellus quid 155.a
frons cui deo sacra 82.b
fronti quoꝝ nota inuri solita 152.a
fronticius (forte rectius Frõditius) unde quis cognominatus 15.a
frontis indicia q̃ diuersa 82.b
frontones cur quidam nũcupati 15.a
frugalitas Romę olim q̃ 132.b 133.b
frugalitatis aliquot in regibus exẽpla 287.a
frugalitatis exempla inter græcos olim quanta 134.a
frugem alienam noctu pauisse, qua lege fuerit capitale 328.a
fruges euocari & aliò traduci quomodo solerent 326.b
fruges quomodo olim teri seu pinsi solitæ 132.b
frugi cognomẽ qs unde adeptꝰ 15.a
frugũ primitię cui offerrẽtur 137.b
frumẽti prouisio quorũ magistratuum interfuerit 178.b
Fucato capillo quis imperator incedere solitus 269.a
fucatũ capillũ q maxĩe oderit 279.b
fugato aut fugienti hosti quæ gens ex natura non insteat 185.b
fugientem exercitum qui potissimũ insequerentur 185.a
fugientes temere ex prælio, quõ & à suis reprimerentur 186.a
fugitiui serui ubi aut quõ seruitute eximerentur 155.b
fugulatis lacus ubi 333.a
fulcimenta uitium q̃tuplicia 66.a
fulgetras adorare quid 262.a
fulgurum species diuersæ q̃ ibid.
fulmina dira aut felicia quæ 261.b
fulmine ictos nõ cremari in funere 128.b
fulmine icta q̃ sint religiosa 340.a
fulmine quoꝝ sepulchra tacta 339.b
fulminis auertẽdi ratio Græcis quæ 262.a
fulminum genera tria quæ 262.b
fulminũ iactus qui dij possidere creditι 299.a
fuluij Flacci laus à modestia 317.b
fuluio quid à Catone obiectũ 220.a
funales equi qui 283
funda qui maxime pugnent 361.a
fundis quot & qualibus Baleares utantur 358.a
funditores qui 388.a
funebres aues quæ 262.b
funebres ludi quales 347
funebris laudatio unde initium habuerit 126.b 127.a 340.a
funeralis lex quæ 125.a
funere perfecto fieri solita quæ & q̃ diuersa 127.b
fungi qui quomodo in pumicẽ cõuertantur 255.b
fungos in cariosis nauibus natos, uuas aues fieri 191.a

funꝰ efferẽdi ritꝰ olim qs 124.a 125.b
fuo quid olim uerbi fuerit 12.a
furcam gestare soliti qui 152.a
furca qui quõ plecterentur 118.b
furciferi q & quomodo dicti 152.a
fur diurnus aut nocturnus quõ tractari solitus 327.b
fures cui imperatori maxime inuisi 328.a
fures & sicarios qui quãdo inuicem committerent 347.b
fures q̃ sint odiosi Scythis 327.b
fures ubi & cui furta offerant 211.b
furia lege quid statutum 341.b
furij de Gallis triũphus qualis 321.a
furinalis flamen à qua dea cognominatus 334.a
furiorum etymologia 14.a
furta militũ quõ aliq̃n punita 72.a
furta p lancẽ & liciũ, q̃ 327.b 328.a
furta q̃ seuerè xij. tabulis punirentur 327.b
furta qbꝰ uel licita uel impunita ibi. ibi.
furto seu rapto qui uiuant
furtũ leuius q̃ fœnus, qbꝰ fuerit 11.a
furtũ uel minimũ, ubi capitale 119.b
furum dea quæ 159.a
fustibus inter se decernentes puellæ ubi & cui deæ sacrificent 136.b
fustibus qui per centuriones castigarentur 344.b
fusos in uia torquere cur quidam fœminis uetuerint 190.a
futino deæ quid noua nupta facere cogeretur 39.a

GAbij à Tarquinio quàm nequiter oppressi 107.a
Gabini q̃ mirę aliq̃n uictoria hostium potiti 22.a
gabinius quem Ptolemæũ in regnũ reduxerit 5.b
gabiusa porta quæ 211.a
gabrielis Altilij laus 237.b
gabyrus quorum deus 313.b
gades quibus præ uulgo deabus tẽpla dicarint 20.a
gaditanorum modorum & saltratio num species q̃ uariæ 347.a
gagneo qui sacrificare soliti 157.b
γάϊος unde dictum 245.b
galatæ natura quales 205.b
galatæ qualibus utantur tubis 171.b
galatæ quid pro ornatu galearum usurparint 31.b
galatarũ in clypeis insignia q̃ 355.b
galatarum ridiculus in funere mos olim quis 126.b
galbæ imperatoris in fortunã fraus quõ ultra 20.b
galbæ quomodo imperium prædiuinatum 295.a
galbæ unde quidam dicti 13.a
galbula auis quæ ibid.
galea cui regi pro diademate imposita. 46.b
galearum insignia apud diuersos dĩ uersa 31.b
galenus (si recte scriptũ) Cæsar quæ aliq̃n fecerit uota 156.b
galenus Cæsar quales nummos cuderit 210.a
galeni in patrem captum scomma quod 367.b
galeni uestitus qualis 275.a
galeria tribꝰ quando in urbem recepta 25.b
galeriæ tribus prærogatiua 26.a
galero albo quis flamen solus uteretur 334.b
galerus cuius olim proprium fuerit insigne 62.b
gallia & Britannia in quot olim, pincias diuisæ 100.b
gallia in quot factiones diuisa 173.b
gallia quàm à circio uẽto afflicta alĩ quando sit 157.b
galli deûm matri, quomodo secando membra sua immolent 136.a
galli qualibus militiæ uestibus usi 30.a
galli quàm honorẽt fœminas 202.a
galli q̃ sumptuose ornarint galeas suas & scuta 31.b
galli quid potissimũ dijs uouere soleant 158.a
galli quomodo homines in sacris mactare & excruciare soliti 369.b
galli mutuã in funere pecuniam cur darent 125.b
gallina cui nationi in epulis & sacris interdicta 136.a
gallinacei pro conis apud quos fuerint 31.b
gallinacei quàm habeant nobiles fibras 296.a
gallinaceorũ & coturnicum pugna publica olim ubi fieret 251.b
gallinaceum aliquando Persis ut regem præfuisse 309.a
gallinaceus quibus dijs sacer 136.b
gallinarum cantus quid mali præferre putetur 265.b
gallis natura insitum quid 205.b
gallogręci quàm mirè pliẽtur 360.b
gallorum contra Romanos uotum quale, & econuerso 158.a
gallorum immanis in sepultura magnatum mos quis 126.a
gallorum in pingues odium atque lex 93.a
gallorum in pugna arma seu ornamenta quæ 361.a
gallorum in sacris impietas quanta 369.a
gallorum præposteri cantus quid prædiuinent 263.b
gallorum plericq; pro uallo castrensi quid habuerint 18.b
gallorum uestes quales 277.a
gallos duos qui nummis incutiant 209.b

gallos omnium ſæpiſſime uictos fu
iſſe & rebellaſſe 317.b
gamelia luno à qbus coleretur 315.b
gamphaſantes qui, & quanto pere-
grinos odio proſequantur 195.b
ganges flumen à quibus ut deus cul
tus 315.b
ganges q̃ clarum flumen 167.a
ganymedis lacus ubi 80.a
Garamãtici nomẽ q̃s recuſarit 67.a
gardates Perſis habiti qui 360.a
garus piſcium nõ ſquamatorum ad
quid utilis 212.b
gaſter quod uaſis genus 131.b
gaſterium quid ibid.
gaza cuius fuerit ærarium 54.a
gaza Perſicè quid ſonet ibid.
gazæ quid mõſtri aliq̃n uiſum 129.a
γέλως quid 245.b
Geganiæ familię proprium qd 14.a
geganij unde Romã deducti 245.b
geganij unde uocati 14.a
γέλως quid 245.b
gelonorum truculentia & ornatus
militaris 30.a
gemea ala quæ 8.b
geminũ fel in extis, quid 295.b
gemmus pater quis dictus 22.b
gemmarum uſus in annulis quis &
unde 84.b
gemmiferi fluuij qui 167.a
gemmis ſignare q̃n deſitum 84.b
gemoniæ ſcalæ cuiuſmodi pœnarũ
locus 117
genca (ſi recte ſcriptum) Antiocho
cuiuſmodi ala 360.a
genarum indicia quæ 83.a
genas radere q̃ lex q̃b⁹ uetet 326.b
geniales dij qui 312.b 370.a
genialis lectus quõ & cui ornari ſo-
litus 58.b
genitalibus membris ſacrificatum
ut dijs olim fuiſſe 370.a
geniti ex ſerua aut illegitimo coniu
gio, Athenis quales 228.b
geni⁹ qs putat⁹, & an duo ſint 312.b
gẽtes uarię q̃ uarijs utãt militię & in-
ſtrũentis & ornamẽtis 360.b 361.a
gentium maiorum deæ q̃ 312.b
genu alterum alteri imponere in ſe-
natu, quàm uitioſum 200.b
genuũ in totam legionem animad
uerſio quæ 71.b
genuũ tribunipl. lex 10.b
genuum hominis religio quæ 83.a
geometria celebres qui 206.b
geometria ubi uulgo pueros doce-
retur 97.a
georgius Trapezuntius qd miri ali
quando uiderit 129.a
germalia ubi 332.a
germanici de Germanis uictis tro-
phęum 36.a
germanici nomen quibus menſibus
inditum 163.a
germanico quid ab Apide prædixi-
natum 309.a
germani ex cuiuſmodi rebus auſpi-
cia ſumant 264.a
germani furibus non infenſi 327.b
germani pro uallo quid uſurpare ſo
liti 18.b
germani pyras mortuorũ quõ ex-
truere ſoliti 125.b
germani quàm fuerint olim hoſpita
les 196.a
germani quibus ludis & quàm carẽ
ludere ſoleant 156.a
germani quod ſignum nummis in-
cuſſerint 209.b
germani quo in honore ſacerdotes
habuerint 64.b
germani quo reges ſuos honore af-
ficere ſueti 46.b
germani quomodo adulteras puni-
re ſoliti 169.a
germani quomodo lauent 226.a
germanis fœnus olim ignotum fu-
iſſe 11.a
germanis non fuiſſe templa, & quid
pro templis fuerit 214.a
germanis ſatellitibus qui Cæſares
uſi 357.b
germanorum aliquibus plures uxo
res licitæ 40.a
germanorũ dij qui 313.b 368.b
germanorum & Indorũ ſepulchra
qualia 339.a
germanorum in bellis inſignia cui-
uſmodi 170.b
germanorum in cõflictu diſciplina
qualis 185.b
germanorũ in dandis dotibus mos
quis 139.b
germanorum in ædificãdo mos qs
293.b
germanorum in educandis pueris
mos 93.a
germanorum in prælio aggrediun
do mores qui 185.b
germanorum in ſacrificijs truculen-
tia quanta 369
germanorum in ſententijs reijcien-
dis aut recipiendis mos quis 200.a
germanorum in ſpõſalibus inſignis
mos 56.b
germanorum legati quid aliq̃n Ro
mæ in theatro fecerint 271.b
germanorum matrimoniale ius q̃d
189.a
germanorũ natura coĩs quæ 206.a
germanorum ſcuta qualia 355.b
germanorũ ſeruitus qualis 152.a
germanorũ ſtipendia olim q̃ 360.a
germanorum ueſtitus qualis 278.a
gerri qui, & quàm crudeles in funere
regis eſſe ſoleant 126.b
geruſia curia quorũ fuerit 24.a
geſſa (alibi gæſa) quibus ꝓpria 350.a
geſſatæ Gallis qui 360.b
geſtamen triumphantis quale quid
fuerit 320.a
geſtis ad Sagram certius, qd 267.b
geſtuum chironomiæ quanta diuer
ſitas 347.a
getæ Cæſaris mirus in apparãdis fer
culis mos 286.b
getæ quàm crudeliter manes uiroꝝ
expient 298.b
Gilippi peculat⁹ quõ ꝓditus 209.b
gingrinæ tibiæ quæ 171.b
Gladiatores in quibus potiſſimum
ludis exhiberentur 347.b
gladiatoria munera exhibere quorũ
initio fuerit 53.a
gladiatorius ludus q̃n exhiberi ſoli-
tus, & qbus ei intereſſe uetitũ 127.b
gladiatorũ munus quis primus Ro
mæ ediderit 348.a
gladiaturam quis aliq̃n ꝓhiberit, et
qbus tm̃ exhibere pmiſſum 348.a
gladio breuiori qui pugnent 361.a
gladios & lanceas in ſanguine ho-
ſtiæ tingere, quid 243.b
gladius Hiſpanus qualis 356.a
gladius quibus olim proprius ibi.
glandem ſecundis menſis exhibere,
quibus fuerit magnum 284.a
glandium uſus quibus frumenti lo-
co fuerit 133.a
glans ex aliena arbore in alienũ fun
dum cadens, cuius ſit 327.a
glaſtum quid ſit 50.a
glaucopis dea quæ 315.a
glaucus quidam Demyli filius, quõ
Olympia uicerit 250.a
γλαῦκας εἰς Ἀθήνας, quid 268.b
glires epulis cur interdicti & à qui-
bus 134.b
Gnidius ſenatus capitũ quot 198.a
gnidurgis quid 172.a
gnoſos cuius aliq̃n regia 122.b
Gordiani cuiuſdam relatio de ſpe-
ctris 65.b
gordij q̃lẽ eligere ſoliti regẽ 229.a
gordiũ cur ac quàm multæ aues cir-
cunuolarint 106.b
gorgias Leontinus q̃ ſalſe in Olym-
pijs irriſus 279.b
gorgonis mulieris Spartanę celebre
apophthegma 188.a
gorpias menſis quis 162.b
gortyni qua afficiant adulteros pœ-
na 169
gonatus unde dictus 68.b
Gracchi & Scipiõis ſimultas ac fami
liaritas 27
gracchi in deiectos de gradu plebiſ-
citum quod 182.a
gracchi lex pro incoſumitate ciuis
Rom. quæ 151.b
gracchoꝝ alt̃ ubi & quõ occiſus 80.b
graculo nihil eẽ cũ fidib⁹, qd 267.a
gradiuus quis deus cognoĩatus 55.a
græca ſacra Romæ quę dicta 350.b
græcæ literæ ubi & cur olim diſci ue
titæ 105.b
græcarũ literarum inuẽtor qs 105.a

græci uerecũdiores cæteris nationi-
bus erga cognatas 37.b
gręcina capitis poſtulata, uiri ſui iu
dicio abſoluta 189.b
græcis initium anni quod 162.a
græcoꝝ aliq̃t abſtinentia q̃ta 134.a
græcorũ in condendis defunctis an-
tiquiſſima conſuetudo quæ 111.b
græcorum in funere ducis aut regis
mos quis 126.b
græcorum in obſidione Troiæ inſi-
gne quod 355.b
græcoꝝ more bibere, quid 285.a
græcorum mos audito fauſto nun-
cio 45.a
græcoꝝ mos in uouendo qs 158.a
græcorum natura qualis 205.b
græcoſtaſis ubi Romæ olim fuerit
24.a
græc⁹ ſermo q̃ Romæ inuiſus 202.b
graminea corona cur & unde dari
ſolita 218.b
grammatheæ qui 63.b
grammatiæ Syris quid 286.a
grammaticum cuius & quod pocu
li genus 131.b
γραμματοφόροι qui 45.a
γραφὴ quid 104.b
gratiæ quot, & quomodo pingi ſo-
litæ 238.b
gratiarum ædes ubi ibid.
gratitudinẽ naturaliter homini inſi-
tam eſſe ibid.
gratuitũ balneum quis Romę exhi
buerit 226.b
grauedines quõ leuari putent 236.b
gregarij qui habiti 360.a
gregario militi quid in caſtris habe-
re uetitum 32.a
grex idem apud iuriſperitos quis di
catur 109.b
grues à recto flectere curſu, nautis
quid 263.a
grues uolantes à quibus tabellarijs
ſuperati 45.a
grypi Perſis qui 82.b
Gurges cur quidam dictus 14.b
gutturnium quid 28.b
Gyala quid 131.b
gygius canendi modus qualis 171.a
gylippi cule⁹ militaris q̃ ſordid⁹ 30.a
gymnaſia Athenis celeberrima quæ
& quot 130.a
gymnaſia q̃ olim à græcis culta 97.a
gymneſiæ quàm impiè mortuos ſe-
pelire ſoliti 111.b
gymneſiarũ in elocandis nuptui uir
ginibus mos 39.b
gymnaſium Herculis apud Athe-
nas, quid 74.b
gymneta quale Argiuis nomẽ 154.a
gymnico certamine qui potiſſimũ
ualeant 206.b
gymnopodia Spartanis quid 351.a
gymnoſophiſtæ in Aethiopia qua-
les quantiq̃ putentur 206.a
gymnoſophiſtæ q̃ ſobrij ſint, & q-
bus ſolum ueſcantur 212.b
gymnoſophiſtarũ in conuiuijs con
ſuetudo quæ 286.a
gynæceum quæ domus pars fuerit
græcis 293.a
gynæcia (ſi recte ſcriptum) dea quę
137.a 323.b
gypſo quæ gentes corpora ſua mili
tiæ illiniant 30.a

HAbentibus patrem ſuperſti-
tem, qui magiſtratus inter-
dicti 180.a
habere equũ Seianum, quid 269.a
habere pauca, & nullius indigere q-
dam precati 215.b
habis rex quàm miſerè & mirabili-
ter educatus 106.b
habitudo corporis quæ 29.a
habitus ſepeliendoꝝ olim q̃lis 112.a
hacantus quid primus in Olympijs
introduxerit 250.b
hadriani Cæſaris apophthegma de
iureconſultis 363.b
hadrianus quo uocabulo legionem
ſummam impartierit 8.b
hęredes qui quõ fierent 328.b 329.a
hæreditates mulieribus quis q̃ ple-
biſcito ademerit 342.a
hæreditatum ius apud diuerſos q̃ di
uerſum 328.b
hærere aquis, quid 267.b
halæ unde quidam dicti 13.a
halia qui apud Rhodum ludi 252.a
halicarnaſſus quorum regia 122.b
hallucus quid 236.a
halma quid 155.b 347.a
haloa Athenis quid 351.a
halteres quid 156.a
hammonis imago qualis 204.b
hammonis reſponſum de ſacris grę
corum inſigne 160.a
hannibal cur ſæpe mutarit capillos
280.a
hannibalis ab urbe reditus, cuius dei
occaſionem dederit 55.a
hannibalis cum Gallis ictum fœdus
quale fuerit 202.a
hannibalis nomen ſeruis indi cui fu-
erit capitale 154.b
hannibalis ſuperbia quæ 81.b
hãnonis in clypeo inſigne q̃d 355.b
harmeniorum (forte Armeniorũ)
uirgines nupturę, quàm fœde ſe ge
rant ante nuptias 39.a
harmodij nomen quàm ſit Athenis
ſanctum 164.a 154.b
harmoſtæ qui dicti 228.b
harmoſtes Spartanis quid 344.a
harmoſyni Spartanis qui 190.a
harpagones quid 294.a
harpaſtum quid 155.b
harpocratẽ in gemmis pro ſignis ali
quos uſurpaſſe 84.b
harpocrates cuiuſmodi deus & un-
de natus 85.a
haſdrubal quo die perierit 19.b
haſta centumuiralis quę 146.a
haſta cruenta quæ & quando pro-
poni ſolita 146.b
haſta publica quæ ibid.
haſta ſalutis quæ ibid.
haſtę in fines hoſtium proiectio, qd
præ ſe ferret 244.a
haſtæ puræ quæ 219.b
haſtam dare uel adimere 72.a
haſtam mittere aut caduceum, quid
ſignet 244.a
haſta qui maxime prælientur 360.b
haſtas inuicem pmutare, Macronis
quid 243.b
haſtas q pro dijs coluerint 368.a
haſtati qui 356.a
haſtati in q̃ aciei parte locandi 183.a
haſtatos qui ſequerentur 184.a
Hebes tali qui 82.b
hebetes quæ regio producat 206.b
hebręi ubi publicas pecunias depo-
nere ſoliti 54.a
hebræis grauiſſima mulcta ſeu pœ-
na quæ 119.b
hebræis initium anni quod 162.a
hebræoꝝ pontificis ornatus 64.a
hebrus quàm inclytum cuius regio-
nis flumen 167.a
hecate quæ q̃busdam dea 315.a
hecatę ſacra qualia 217.b
hecateus cuias fuerit 316.a
hecatombas uouere quãdo ſolitum,
& quid ſit, & quõ fiat 157.b
hectoris præceptor quis 96.b
hedera cui ſacra 213.b
hedera quibus inuiſa 214.a
hedera q̃ ſacris oĩb⁹ coronẽt 214.a
hedera qs ꝓ diademate uſus 47.a
hederæ tactus cui illicitus 335.b
hedui natura quales 206.a
hedui quid primi ex peregrinis Ro-
mæ habuerint 198.b
heduorũ in ſententijs dicendis mo-
res qui 200.a
heduorum ſummo magiſtratui qd
non liceat 6.a
heleorum tribus quot 26.b
helicon quibus ſacer 306.b
heliocaminus quid 246.b
heliogabalus cui imperatori fuerit
deus 215.a
heliogabalus quàm cõtẽpſerit ſe-
natum 199.a
heliogabalus quàm turpia feſta ſiue
ſacra inſtituerit 349.b
heliogabalus quid ridiculi primus fe
cerit 202.a
heliogabalus quomodo inquinarit
prætorij præfecturam 231.b
heliogabali in ſecundis mẽſis luxus
quis 284.b
heliogabali in triumpho petulantia
quanta 320.a
heliogabali in theatris ꝓfuſio 92.b

heliogabali ꝓfusus in annulis usus 85.a
heliopolis seu Thebæ Aegyptiæ à q̃ conditæ 308.b
heliopolitani Aegyptijs q̃ quales q̃ æstimentur 206.a
heliotrapeza cuius carceris nomen 117.b
hellenes q̃rum reges dicti 4.b
helota quale Lacedæmonijs nomen 154.a
heloræ à Spartanis q habiti 195.b
helotæ q̃ seruitute astricti 152.a
helotæ qui 93.a
hemina, q̃ta sextarij pars 86.b
hemina quot drachmis constet seu cyathis 86.b
hepar cuius rei sedes 294.b
heptaphonos q̃ portic⁹ dicta 160.b
hera quæ dea cognominata 314.b
hera quarum Romæ nomen 154.a
heraci qui dicti 27.a
heracleum quod poculi genus 131.b
heraclitus quem sepeliendi morem docuerit 110.b
heraclitus quo se ludi genere recreare soleret 155.b
herbam dare quid 268.b
herbam do, quid signet 186.a
herbis quibusdam quosdam emascu latos fuisse 212.b
hercitę qui 163.b
hercules à quibus gẽtibus maxime dilectus & cultus 74.b
hercules basilicus in talis quid 155.a
hercules Conopius ubi cultus 20.b
hercules Gallicus quis 204.b
hercules inuictus cuius aliq̃n fuit tes sera 172.b
hercules quàm diuerse à diuersis cognominatus 74.a
hercules q̃ fuerit fœcundus 57.a
hercules quis quos ludos Pelopi instituerit 249.b
hercules quot putati 74.b
herculis cognomen qui uulgo meruerint 75.a
herculis imago, cuius militare signũ 170.b
herculis templum Romæ ubi 55.b
herculi decimam uouere, q̃ olim fanum fuerit 158.b
herculi & Cereri quotidie quibus rebus immoletur 136.b
herculi in Co quàm ineptè sacrificetur 74.a
herculi q̃ impie à diuersis nationibus olim immolatum ibid.
herculi qui potissimum uota facere soleant 159.a
herea, cuius deæ festa 252.a
hermea festa quæ 90.a 252.a
hermen Aegyptij quem uocẽt mensem 162.a
hermionensibus quid præter morẽ uulgarem uetitum sit 125.b
hermocrates quo auspicio urbẽ Cardiam condiderit 295.a
hermodor⁹ cur Ephesо exactus, & qd deiñ Romę merit⁹ 278.b 326.b
hermogenis dissecti cor quale inuẽtum 295.b
hermolai Barbari laus 108.b
hermothybies Aegyptijs qui 360.a
hermothybium aut Hermothybiorum stpiendia quæ ibidem
hermunduri quõ uouere aut deuo uere quid soliti 158.b
hermus quas regiones alluat, & cui flumini mixtus, in quod mare influat 167.a
herodes q̃ supbe causam apud Hircamim(alij Hyrcanum) reus dixerit 120.b
herodotus historicus cuias 316.a
heroibus q̃ aĩalia immolentur 135.b
herophila cui⁹ Sibyllæ nomẽ 144.a
heros cuius dei nomen 313.a
herostratus qua nocte Ephesinæ Dianæ templum combusserit 223.b
hesiodus cui poet ęquo in certamine prælatus 350.b
hesperũ qui nũmis incutiant 209.b
hesus quorum deus 369.b
heteromaschalos q̃n tunica 278.b
hetruriq̃ cõuentus ubinã olim & q̃n seu quoties cogi solit⁹ 166.b 167.a
hetrusca disciplina quõ Romani fili os suos instituerẽt 281.a
Hiatibus horrentium animalium q pro cristis in bello usi 31.b
hiberorum diuisio olim quæ 26.a
hiberorum & Albanorũ galeæ cuiusmodi 31.b
hiberorum mirus quidam amicitiæ mos 41.b
hiceteria quid 244.b
hiectus Argiuus quam in adulteros legem tulerit 169.a
hierapolitani antri miraculũ 310.b
hieratica charta qualis 104.b
hierax cur qs cognominatus 68.b
hiero ex quanta miseria ad quãtam dignitatem peruenerit 106.a
hierodidascali qui 272.b
hierõis canes qd miri fecerint 126.a
hieronomi qui 272.b
hieronymi Massaini laus 342.b
hieronymi Porcarij laus 265.b
hieronymi tyranni flagitia 48.b
hierophantæ qui 272.b
hierophantæ quõ castrarẽtur 212.b
hierophylaces qui 272.b
hierosiarchus quid 272
hilaria qui dies dictus 225.a
hinnitus equorũ qui in auguriꝭ ma xime obseruent 264.a
hippagogi qui 358.a
hipparchi quid seu qui 72.b 228.b
hipparchia ala quæ 8.b
hipparchus Bithyn⁹ quàm fuerit ex cellenti ingenio uir 316.b
hypparchus quàm sæuus tyrannus, & à quibus occisus 164.a
hippia quæ dea uocata 314.b
hippias cuius filius, & quãtus tyrannus & quomodo cæsus 164.a
hippicum quot stadia faciant, & qd sit 86.a
hippiæ philosophi paupertas quanta 134.a
hippię somnium quale 164.a
hippius qs deus cognoĩatus 296.b
hippoclidis saltatio qualis 97.b
hippodromia forum quod 70.a
hippolyto q̃ crinẽ cõsecrent 273.b
hippolytus quis 64.a
hipponę deę quibus pro aĩalibus uota fieri solita 159.a
hipponax poeta cuias 316.a
hippopotamum quis Romæ in q̃dam ludis dederit 348.b
hippopotamus in imo sceptri quid significet 47.a
hipposelino qui uictores donari soleant 252.a
hippothonus Iupiter ubi cultus 21.a
hippotonos quis deus dictus 74.a
hiporoxoꝛæ qui 358.a 361.b
hircinis cornibus q̃p cristis usi 31.b
hircos qui cur pecudibus miscęri sinant 250.a
hircum qui adorarint 368.b
hircum qui cui offerant 136.b
hircus quorum poetarum & præmium & uictima 350.a
hircus ubi ad sacra ineptus 136.a
hirpiæ familiæ quales, & earum priuilegia quæ 309.b
hirpini unde dicti 264.b
hirundines cuius ominis sint 263.a
hirundines quibus nunciꝭ uice fuerint 45.a
hirundinum & cornicum certamen publicum ubi 252.a
hispania in quot & quas prouincias diuisa 100.b
hispaniq̃ oppida Latio donata quot 195.a
hispaniæ uniuersæ ius Latij unde tributum 195.a
hispanoꝛ in plijs agilitas q̃ta 361.a
hispanoꝛ natiua, pprietas q̃lis 205.b
hispidũ cor qb⁹ aliq̃n fuerit 295.b
histrionem qs præfectum prætorio crearit 231.b
histriones à q̃ Roma pulsi 130.a
histriões quàm chari Augusto 26.a
histriones q̃ studio ab Augusto culti 130.b
histrionũ sedes in theatris q̃ 270.a
histrionũ species diuersæ 130.a
histrius uicus ubi, & quid aliquando passus 80.a
Hodidocos quid signet, & quid conuictij præ se ferat 235.b
hœdinę chartę quaq̃ liàs dictę 105.a
hœdus cui deo offeratur 136.b

holographum quid 104.b
holoserica quis primus usus 275.a
homer⁹ à q̃ aliq̃n poeta uict⁹ 350.b
homerus, qualis nũmi nomẽ 209.b
homeri locus de rerum commutatione excussus 210.a
homeri præceptor quis 96.b
homicida apud Memphitas quomodo tractaretur 19.a
homicidia inter Germanos qui luerentur olim 117.b
homicidij expiatio quæ 214.b
homicidij inf Romanos initio pœna quæ 117.b
hominem deuotum quõ occidere licuerit impune 159.b
hominem occidens, modio legumenis ubi absolui solitus 119.b
hominẽ sacrum cur facilius occidere licuerit, q̃ non sacrum 338.b
hominem saginare ad sacra, & inde mactare soliti qui 369.b 370.a
hoĩes de rupibus aut speculis sacrificij causa q̃ præcipitarint 369.b
hoĩes immolare dijs q̃ soliti 369.a
hoĩes immolare quando Romę uetitum 370.a
homines immolari & denoueri q̃modo soleant 159.b
homines qui quomodo uel dij, uel dæmones fiant 313.a
homines seniores ubi mactentur & edantur ut boues 111.a
homines uiui in simulacro ingenti pro uictimis exusti 369.a
homines uiui Romæ sacrificij causa defossi 370.a
hominis ciuilis officia quæ 306.a
hominis plus in aqua quàm humo degentis miraculum 88.a
homo cuiusmodi lancearum ictu à Thracibus mactari solitus 369.b
homolocti quõ fœdus iũgãt 249.a
homoloidę cuius oppidi porrę 212.a
homotimi Persis qui 355.a
honesta missio quæ 359.b
honestas puerorũ apud Persas quãta 95.a
honorarium ius quod 363.a
honorarij ludi qui 348.b
honores & dignitates q̃ indigne q̃dam assequantur 342.b
honores summis uiris in theatro q̃les exhiberentur 351.b
honori quõ sacrificetur 90.b
honoris templum ubi 55.b
hoplites quod ludi genus 155.b
hora cuius deæ cognomen 313.b
hora quorum dea, & qui uota illi facere soliti 159.a
horæ accusanti & reo præscriptæ q̃t 200.b 201.a
horæ diei & uigiliæ quot 225.a
horæ sponsalibus accõmodę q̃ 56.a
horæ templum ubi 23.a
horarũ discrimina quõ in castris fieri aut cani solita 171.a
horarum genera quot 225.b
horas nõ semp æquales fuisse 225.b
horatius unde Cocles dictus 13.a
hordæ quid 225.a
hordales dies qui 225.a
hordeacea fistula qui in sacris utantur 213.b
hordeũ pro frumento quibus aliq̃n pœnæ nomine datum 70.b
horicorũ (si recte scriptum) deus qs 31.b
hormius modulus qualis, & quãdo à græcis uti solitus 171.a
horologia olim qualia 225.b
horologij cura penes quos Romæ esse soleat 141.a
horologij inuentor primus qs 316.a
hortæ ædes cur semp recluſa 324.a
hortari quid 324.a
hortensii q̃re sic uocati 12.b
hortum colere, cuius regis delectamentum fuerit 155.b
horus quis Aegyptijs deus 368.b
hospitales nationes quæ 196.a
hospites q̃ fuerint inuisi Spartanis & alijs quibusdam 195.b
hospiti quot tantũ diebus apud Indos conuersari liceret ibid.
hospitibus qs equos pauerit 267.b
hospitij symbolum Lingonibus q̃le 244.b
hospitio aut amicitiæ renunciandæ mos olim quis 245.a
hospitum insignium aut legatorum peregre uenientium tractatio cui magistratui commissa 52.b
hostia qua cautela cæderetur 216.a
hostia ueruſtiori aut iuniori quãdo litari solitum 138.a
hostiæ cuiꝰ deo suæ 213.b
hostiæ dijs ingratæ, quales ibidem
hostię maiores aut minores quomodo ornarentur 214.b
hostiæ solidæ quæ 135.b
hostiarum genera quot 135.a
hostilia curia ubi quondam Romę fuerit 23.b
hostilibus laribus cur aliquando immolatum 137.a
hostium spolia in qua domus parte seruarentur 292.b
hostius parricida quõ plexus 118.a
Hulceratas aues auspicijs inutiles esse 281.b
hulceroso auguri quid uetitũ 281.b
humana corpora ubi ꝓ uallo usurpata 18.b
humana uictima quando olim immolari solita & desita 80b. 90
humana uictima qui cui sacrificent 74.a 203.b 205.b 369.b
humana uox quo ex simulacro aliquando edita 19.b 20.a
humandis corporibus necessaria, in quo templo uendi soleant 243.a
humani sanguinis poculo q̃lia fœdera iniri solita 243.b
humano cruore qui cui litẽt 369.b
humano sanguine cuius dei simulacrum ablui solitum 370.a
humi tradere cadauera aut cremare capitale ubi sit 111.a
hunnoꝛ fœdus q̃ddã mirabile 41.a
Hyacinthia Spartanis qd 351.a
hyacinthino cono quis in bello usus 31.b
hyacintho q coronẽt in sacris 214.a
hygnas qs quibus in ludis exhibuerit 348.a
hyatarum tribus ubi fuerit, & à q̃ dicta 26.b
hyberni q̃ crudeli pietate parentes mortuos prosequantur 111.a
hydroporę mulieres ubi 132.a
hyeme quõ olĩ prædere solitũ 133.a
hylea tribus quæ 26.b
hymnoꝛ species aliquot 217.b
hypepaꝛ pulchritudo quãta 252.b
hypboles qd ultimus Athenis pertulerit 151.b
hyperborei q̃lib⁹ utant domib⁹ 293.b
hyperboreorum quàm detestãdus in senio confectos mos 111.a
hypethræ quid 130.a
hypingos cuius deæ hymnus 217.b
hypocausta quid sit 142.a
hypocles Cumeus quas colonias deduxerit 50.a
hyporchema quid 217.b
hypothyra quid 294.b
hyrcanorum q̃ execranda in sepeliendis defunctis consuetudo 110.b
hysteria quale festum 136.b

IAcula Marij qualia 356.a
iaculis & romphea qui potissimum pugnent 361.a
iaculum ab aquila è manu satellitis ablatum, Dionysio quid 262.b
ialemos quid 124.b
iani nomina diuersa 22.b
iani quotuplex in foro statua 22.b
iani templa quot 22.a
iani templum cur & pacis & belli index fuerit 23.a
iani templũ q̃ties clausum 21.b 22.a
iani templum ubi & cuiusmodi fuerit 22.a
ianua pontificis quo insigni dinoscꝛetur 62.a
ianuæ cur & à quo serra diuidi iussæ 294.a
ianuę spõsi quõ ornari solitæ 58.a
ianualis porta quæ 211.b
ianuarij idibus qd fieri solitũ 148.b
ianuarium & Februarium quis anno addiderit 161.b
ianuarius cui deæ sacer 163.a
ianus bifrõs cuius nũmi signũ 233.b
ianus quomodo & initium precationis & finis esse soleat 215

ianus q̃t aras Romæ habuerit 22.b
iapyges qui & ubi sint 49.a
iapygi uento qui uota faciãt 157.b
iasonis Marassalani immeriti suppli cium quod 322.b
ἱατρὸν quid 236.b
Iberorum (aliàs Hiberorum) in sepeliendis defunctis quàm crudelis ac mirus mos 110.b
iberorum in pingues lex 93.a
ibes, Iberis quid 228.b
ibes seu ibides à qbus ut diis coleren tur 368.b
ibidis sepulchrum in Aegypto qua le 340.a
ibim occidisse in Aegypto, quantũ peccatum 119.b
ibis ubi tanquam deus culta 89.a
Icadæ epicureis quid 150.a
ichneumões à qb⁹ ut diis culti 368.b
icta seu tacta fulmine, quanti habe rentur 339.b
ichthyomantes qui 264.b
ichthyophagorũ natura quæ 87.a
ichthyophagorum sepeliendi mortuos consuetudo quæ 111.b
Idæa dea quæ 323.b
Idæa quo alio nomine dicta 313.b
idea Platoni quid 109.b
idem diuersis legibus prohiberi & iuberi 227.a
idem proprie quid dicendum 109
identitas reꝝ secundum iurisconsul tos & physicos q̃ diuersa 109.110.a
idibus Martijs quid fieri suetum, & quõ eæ aliqñ uocari iussæ 148.b
idomeneus q̃ impium ob uotum è Creta pulsus 159.b
idos Aristoteli quid 109.b
idus Iulij quibus diis sacræ 149.a
idus Martij q̃ alio noie dictæ 223.a
idus singulorum mensium quàm & cui solennes sint 148.b
Iecori quæ proprie uis insit 296.b
iecur geminum quid notet 295.a
ieiunio qui inter ethnicos uacarent 212.b
ieiuniũ quomodo Romæ aliquando indiceretur 351.a
ἱερεῖον quid 272.a
Ignauiorem muliere dici, quantum Persis conuicium 235.b
ignem deũ qui p̃cipue colant 312.b
ignem manu excipere quid 85.a
igni oĩa cõstare, cuius assertio 110.b
igni qui rerum omnium principiũ asscribant 254.a
ignibus quis adulteros punire solitus 169.b
ignis à quibus ut deorum præcipuus ueneratus 368.a
ignis & aqua cur sponso & sponsæ in limine domus tangenda 56.b
ignis in templis assidui qualis olim ratio 258.b
ignis peruigil quibus olim gẽtibus in sacris esset 259.a
ignis quod uel ex fumo, uel ex flam ma omen præberet 216.b
ignis sacer quas aliquando fœminas præibat 3.b
ignis sacer quibus olim præferri solitus 46.b
ignis sacrificij ex quibus lignis fieri uetitus 216.b
ignis ubi frequẽs damnatorum pœna 119.b
ignis Vestę extinctus, quomodo resuscitari soleret 260.b
ignitæ tunicæ supplicium cuiusmodi 121.a
ignito ferro quis quomodo in fœde re faciendo usus 243.a
ignobiles quibusdam qui 273.a
ignominiæ solutio quõ fieret 72.b
ignominiæ nota q̃ qdã affecti 72.a
ignominiosa missio quæ 359.b
ignotum deũ qui colere soliti 369.a
ἰυπαιᾶν, græcis quid 175.a
ἱκετεύειν quid 244.b
Ilicet, cuius in sacris uox 218.a
ilicet, qñ & ubi potissimum dici solitum 127.a
ilienses cur Herculi sacrificare uetuerint 74.b 269.b 270.a
iliẽses quõ à Roma, honorati 194.b
ilion cuius regia 122.b
illaqueatum hostem occidendi qui quem usum habeant 361.b
illegitime nati, an ciuiũ numero habendi 195.a
illegitimæ nuptiæ quæ 59.a
illegitimus filiꝰ an patrem alere teneatur 327.a
illyrici quàm aliquando Epidaurijs inuisi 196.a
illyricus in q̃t ,puincias diuisa 100.b
Imaginẽ Christi & Abraæ qs ethnicus inter lares habuerit 338.b
imagines deorum apud Romanos quandiu nullæ 368.a
imagines deorum à q̃uetitæ 88.b
imagines deorum ubi nullæ 214.a
imagines in circensibus deferri quõ & quæ solerent 253.b
imagines in defuncti memoriam fieri solitæ quæ 127.b
imagines in funus productæ 292.a
imagines principum & iudicum q̃modo effigiandæ 118.b
imagines uariorum deorum quomodo pingi solitæ 204.b
imaginum olim in domibus Rom. quanta cura 292.a
ἱμέριον Iupiter quis 211.a
ἡμερόδρομος quis dictus 87.a
immolandi initium à quo animalium genere factum 136.a
immolans ubi nihil de sacrificio gustaret 217.b
immolantes ubi uictima soli uescerentur ibidem
immolare, q̃ta sacrificij pars 216.a
immunes à tributis inter græcos olim qui 196.a
immusylꝰ an ex aqlino gñe fit 262.b
impares hostiæ quibus mactari solitæ 138.a
imperatiuæ feriæ quæ 248.a
impator qs aliqñ diceretur 356.b
imperatores cũ plebe balneari soliti, qui 225.b
imperatores oppressa rep. q dicti 4.a
imperatores qui quibus mensibus sua indiderint nomina 163.a
imperatores senatum honore prosecuti qui 198.b 199.a
imperatores unde Cæsares & Augusti dicti 3.a
imperatoris officium quod 311.a
imperatoꝝ aliq̃t frugalitas 287.a
imperatoꝝ aliq̃t uestitus qs 275.a
imperatoꝝ capita q ornarent 82.a
imperatorum & ducum alij atq; alij ornatus in bello 30.a
imperatorũ imagines quando nummis incudi cœptæ 210.a
imperatorum imagines pro qua re in bellis uti solitę 170.b
imperatorum in theatris locus qs 269.b 270.a
imperatorum noie q libera rep. uocati 3.b
imperij Ro. fines olim qui 300.b
imperium stabile quod 107.b
impetiginosis tẽpla ingredi ubi uetitum 213.a
impetratiua auspicia quæ 261.b
impetus inferẽdi aut excipiendi con silium seu ratio quæ 183.b
impransum manere apud q̃s quem oporteat 286.a
imprecatio pessima apud Getes q̃ 159.a
imprecationes diræ quo fieri solitę modo 159.a
impressiones improuisę quomodo fierent 185.b
impuberes pueros qui quando cui mactarent 369.a
impudicitia dea cur & à quibus culta 20.b
Inarculum uetereꝰ quam uirgam dixerint 165.b
inarime qd à terrę motu pasꝰ 50.b
incendiaria auis quę sit, & cuiusmodi augurium ferat 263.b
incendioꝝ curã q haberent 352.b
incensimarium aurum q̃d 53.b
incensio mutandorum castrorum cur instituta 19.a
incensio machinarum ualli, quibus & ubi pro uallo fuerit 18.b
incestum facere qs dicatur 169.a
incestus cum matre ac filia ubi licitus 37.b
incestus diuersæ species quibus gentibus quotidianę 37.b

incestus matris & filij, apud q̃s olim laudatus 4.b
incisas in æs, & in ære literas, an & quõ indifferẽter dicaĩ 101.b 102.a
inclusia uestis quæ 273.b
incruenta Aegyptiorũ sacra 89.a
incruẽta q̃ꝝ deoꝝ sacra 88.b
indefinita edẽdi tẽpora qbus 288.a
index digitus quis 236.a
indi natura quales 205.b
indi quot in tribus singulos populos diuiderent 27.a
indi q̃ sint abstemij 132.b
indigetes dij qui 313.a 370.a
indigetes Indorum qui 313.b
indis grauissima ĩ fontes pœna qualis 119.b
indorum in funere alicuius consuetudo quę 126.b 127.a
indoꝝ in nubẽdis filiabꝰ mos 39.a
indoꝝ regum cognomẽta q̃ 4.b
indorũ regũ sceptra unde fiãt 47.a
indorũ uestitus q̃ uarius 277.b
inebriandi absq; potu modus qs, & q hoc uterentur 132.b
infames dies qui 59.b
infamis digitus quis 235.b
infans penè editus, in matris aluum reuersus ubi & quid 107.a
infantes apud quos nõ nisi lacte materno alantur 96.a
infantes lacte alẽdi ubi exponi Romæ soliti 69
infantes nobilissimi à quibus Saturno immolarentur 369.a
infantibus ubi uena capitis Iana inuratur 94.a
infelicitatis portenta aliquot miranda 106.b 107.a
inferi quãdo placẽtur 203.b
inferis sacrificandi mores & tempora quæ 297.b
inferorum deorum aræ quomodo aut ubi statuerentur 297.a
inferorũ hostiæ quales 213.b
infinitati quis rerum omnium principium assignet 254.a
infula sacerdotis, qualis 215.a
ingenia diuersaꝝ gentiũ q̃lia 205.b
ingenioſos q̃le solũ, p ducat 206.b
ingluuiei summæ exempla 289.a
ingrati dedecus quantum 258.b
ingrati ubi maxime odiosi 259.a
inhospitalitas aliq̃t nationum quanta 195.b
inhumatũ cadauer, q̃d putãdũ 298.a
iniꝛce iniꝛce, Aphris qd signet 173.a
iniꝛci in pyram corporis mortui solita quæ 126.a
initium anni q̃ties olim uariatũ 162
iniurato nemini militare licitum fuisse 344.b
iniuges boues cui immolarent 136.b
in lenre unguentum, quid 267.a
ino quo post apotheosin nomine dicta 313.b
in, præpositionis energia 101.b
insani cur quidã cognoĩati 14.b
insanire per digitũ, quid 236.b
in sinũ despuere, quid 269.b
insepulti qui abiscerentur 359.b
insigne Iouis cõtra titanas q̃d 170.a
insignia nummorum apud Romanos olim quæ 209.b
insignia peculiaria diuersarum aliquot dignitatum 62.b
insomnia diuersorum quos exitus sortita 164.165
insomnia ferè contrarios euentus sortiri 165.a
insolentia magnatum quorundam singularis 81.b
instaurationes ludorũ q̃ties & q̃ ridicule opus esse putaretur 351.b
instratum quid sit 150.b
instrumenta castigandorum puerorum olim quæ 96.b
instrumentorum aliquot domesticorum catalogus 294.a
insubres cuiusmodi militiæ usi signis 170.b
insubres quo uestiũ colore militiæ usi 30.a
insula ab oĩ cęde immunis q̃ 307.b
insulariꝰ qui 163.b
insulas aliqñ regna nuncupari 51.a
intercalandi mos olĩ apud diuersos quis 161.b 162.a
interceptor alienæ litis, quis 208.a
intercessio quibꝰ potissimũ competeret 240.a
intercisi dies qui 223.a
interdicere igni & aqua 118.a
interdictoꝝ ptoris autoritas quanta 363.a
inter os & offam multa cadere, q̃d 267.b
interpres tabularũ XII. primus qs, & quid nactus 326.b
interpretandi iuris ius aut facultas, quorum esset 365
interreges q, & quãdo primum creati 247.a
interregnũ q̃t dies duraret ibidẽ
interregũ potestas ac munꝰ 247.b
interrex à quibus & quando creatus 247.a
inter sacrum & saxũ, quid 267. a
interula quale uestimẽtum 273.b
inuenio q̃d & quõ significet 33.a
inuentores literarum qui 105.a
inuitæ ad Vestæ sacerdotium quæ cogi potuerint 259.a
inuitamẽta ad liberos procreãdos in Persida & alibi quanta 187.b
inuiti ad senatum qui uel cogerentur, uel non cogerentur 199.a
inuum quæ festa q uocarint 203.a
loci in triũphis quõiaci soleãt 321.a
iocinoris caput desiderari in extis quid 294.b 295.a
iocus lepidus in Demetrium libidinosum 38.b
iol cuius olim regia 122.b
iolai templum quàm miræ sanctitatis habitum 74.b
iones q̃ sint seruituti dediti 154.a
iones quem primi luxum adinuenerint 134.a
ionicus canendi modus q̃lis 171.a
ionum in psallendo & saltando peritia 97.b
ioues à Varrone q̃t numerati 74.b
ioui qbus potissimum animalibus litetur 135
iouiani Pontani laus, habitatio, patria 1.a
iouis filij qui dicti 75.a
iouis filium quis se finxerit 46.b
ἰοὺλοσ quid sonet 14.b
Iphicratenses eqtes q 358.a
iphicratis disciplina 30.b
ἱππατροφία quid 159.a
Iracea cuius urbis porta 212.a
iracundi quo sint colore 83.a
irasci, cui intestino tribuat 296.b
ire in sentẽtiam aliorum, quos senatores oporteret 199.a
irrisionis sedes ubi 82.b
irus q̃s ex se fontes emittat 167.a
Isauria cui cognomẽ dederit 67.a
isiaci sacerdotes quõ uestirent 64.a
isichias cuius nomen 64.a
isidem iurare quibus solis inter Grecos permissum 255.b
isidi quod animal sacrum 136.b
isidi propria uictima quæ 137.a
isidis apud Sueuos figura q̃ 204.b
isis qñ à Romanis exacta 85.a
isidis sacerdotum religio ac cęremoniæ quæ 335.b
isidis sacris inaugurandorum cæremoniæ 46.a
isidis templa Romæ quot 324.a
isis dea quæ 313.b 315.b 323.b
isis à quibus maxime culta 368.b
ismenias Thebanus q̃ uafre in adorando Persaꝝ rege se gesserit 82.a
ismenias Thebanꝰ quõ quosdam tibia sua sanarit 78.a
ismenus quis deus dictus 315.a
isocratis dictum de iustitia difficulter acquirenda, quod 266.b
isomerinæ horæ quæ 225.b
isthmij ludi quales 251.a
isthmiorum quanta olim celebritas & studium ibidẽ
istri ac Nili aquas q reges inter gazas suas reconderẽt 215.a
Itali natura quales 205.b
iter quid sit 85.b
iterduca cuius deæ cognomẽ 314.b
ithome arx quæ 332.a
ithometi Ioui q̃t cẽtenarij hominũ uno sacrificio mactati 369.b
Iuba quorum deus 313.b
iubæ in desertores pœna 70.b
iubæ regia ubi 122.b

iubæ eqnæ à quibus pro ornatu gale in bello usæ 31.b
iubennus (alĩ Vibennus) cui monti nomen dederit 332.b
iucundi labores acti, quid 269.a
iudæor& & Aegyptiorũ sacra quando ex urbe exacta 85.a 179.a
iudæorum pontifex q̃ ab Alexãdro honoratus 64.a
iudicandi ad mortem indicta causa Romæ usus quis 119.a
iudicandi noxios ad mortem cõsuetudo olim quæ 121.b
iudicia mulier& inter q̃s quãta 202.a
iudicia in q̃t ordines diuisa 92.a
iudicia olim Romę q̃ uaria 241.a
iudicia q̃t modis eludant 265.b
iudicis corrupti pœna 330.b
iudicis mali mores 266
iudicium de haustu aquæ ex alienis fundis legato discutitur 180
iudicum imagines quomodo Thebani effingerent 118b
iudicum in iudicijs qualia olim fuerint iuramenta 121.b
iuga Exqliar& quæ & quot 333.a
iugæ Iunonis ara & tutela q̃ 315.b
iugalis Iuno unde dicta 56.b
iugã cur Iunonẽ cognoĩarint 79.b
iugarius uicus unde dictus ibid.
iugera agri q̃t cuiq; olim Romæ fuerint 133.b
iugeri minima pars quæ 86.a
iugerum quid 85.b
iugulandæ victimæ ars quæ 216.a
iugulari hoĩs exhausto sanguine ex ta tangere, quid 243.b
iugum 66.a
iuli seu Iulij unde dicti 14.b
iuliæ leges quãm uariæ 168.b
iuliani Cæsaris religio q̃ 212.b
iuliani Saluius & Didius q 364.a
iulij Cæsaris somnia aliq̃t q̃lia 164.i
iulij & Augusti curiæ 24.a
iulij unde in ciuitatẽ adsciti 195.a
iulis insula quæ 316.a
iulius Cæsar cui pedem suũ osculandum præbuerit 84.a
iulius Cæsar qb⁹ Idib⁹ occisus 148.b
iulius quo ornatu solus ipse in bellis uteretur 30.a
iulus cuius deæ hymnus 217.b
iumenta gregarijs militibus in castris uetita 32.a
iumentũ aliorsum q̃ q̃ utendũ accepit, ducẽs, an fur sit 327.b
iumentũ iunctum emittere stercus, auspicium quale 264.b
iunceo amictu q ornentur 278.a
iunianus Maius q̃ fuerit insignis somniorum coniector 16
iunij Idus quibus festæ, & quo alio nomine dictæ 149.a
iuniores an in senatu sententiam rogarentur 199.b
iuno q̃ quibusdam dea putet 315.a
iuno q̃ Romanis culta 314.b
iuno ubi nata, & p̃cipue culta 314.a
iunoni quãm diuersè ac impiè sacri ficaretur 315.b
iunoni quod pecus sacrum 136.b
iunonis quãm sint uaria nomina ac potestates 314.b
iunonis Reginæ & Mineruæ tẽpla Romæ ubi 332.b
iunonis ulnæ quales 82.b
iupiter Inuentor 73.a
iuramẽta diuersa apud diuersos 32.b
iuramẽta iudicum sanctissima olim quæ 121.b
iuramẽta magistratuũ q̃lia 182.a
iuramenta quibus gentibus nullius sint religionis 257.b
iuramẽti cognoscẽdi ius penes quẽ magistratũ fuerit 138.b
iuramento quis milites adigere soleret 344.b
iuramentorum apud ueteres formę quãm uariæ 256.a
iuramentũ legitimũ militare quando cœptum 32.b
iuramentum per depositam pecuniam quomodo fiat 328.a
iuramentum pontificis 63
iurãdi mos apud Siculos q̃s 257.a
iurandi per res seu creaturas quãm olim diuersi modi 255.b
iurare cui flamini nefas 335.b
iurare totius exercitus nomine quo modo ueteres solerent 32.b
iurare quæ gens neq; cogat quenq̃ neq; cogatur 257.b
iurari à militibus olim solita q̃ 32.b
iure scripto qui non usi 326.b
iuribus diuersis eadem & edici & interdici 227.a
iurisc5sultorum aliquot insignium catalogus 363.b
iurisdictio proconsulis quæ 100.a
iurisiurandi militaris forma & ordo 32.b
iurisiurãdi modus ac uerba apud di uersos quãm diuersa 256
iuris primaria diuisio quæ 362.b
ius ad quid pertineat 362.b
iusiurandum à quibus & quãm seuerè iudicari solitum 139.b
iusiurandum consulis quod 115.b
ius necis consuli ubi & ubi non esset 43.b
iustitiæ effigies qualis 204.b
iustitiam q solũ petere soliti 215.b
iustus q̃s Gręcor& cognoĩatus 68.b
iuuenales ludi q̃ et quõ fierẽt 347.a
iuuenalis satyrici loca discutiuntur 91.b 92.a 131.a 192.a 235.b
iuuenca cui ꝓpria uictima 137.a
iuuẽca q̃r& poetar& uictima 350.a
iuuenculæ partus gemellorum, omi nis qualis 264.b
iuuenes ante prandiũ ubi & quõ qd boni fecerint, examinarent 286.a
iuuenes uiuos defodere sacrificij ergõ, quibus peculiare 369.b
iuuentus Romana in q̃bus se causis primum exerceret 146.b
iuuentutis ædicula ubi 331.b
iuuenum dea quæ 159.a

Κ
Ακρξενίσκ 196.a
κόμπη quid 66.b
κατάπηγσσ quid 235.b
κηρύκιον quid 244.b
κιναλαλισμὸς quid 156.a
κλεινὸσ quid 93.b
κουπτὶ uicisse, quid 268.a
κόρακ qualis supplicij locus 117.a
κρατὴρ Λικδ̃ν Græcis quid 208.a
κ seu θ per se posita, quid in iudicijs signarent 119.a
κύβοι quid 155.a
κύκλοι quæ Græcis loca dicta 146.b
κύλικεσ Græcis quid 284.a

Labarum quid, & quõ ꝓ uexillo usurpatum 171.a
labdalum quid 54.a
labeones quare sic cognoĩati 13.a
labeonis de supellectile iudiciũ 28.b
laberio Mimo quid aliq̃n in theatro acciderit 270.b
laborem⁹, cuius aliq̃n tessera 172.b
laborioſi uota cui faciant 159.a
labradei Iouis sceptrum 47.a
lac cui offerri soleat 136.b
lacænarum quanta ad scenas procli uitas 348.a
lacænas solas uiros parere, & eis dominari 93.a 188.a
lacedæmonij in quorum essent Romæ clientela 292.b
lacedæmoniũ quomodo educẽt infantes seu pueros 93.a
lacedæmoniorum in clypeis insigne quale 355.b
lacedæmonior& in approbandis sententijs confusio quæ 200.a
lacedæmoniorum peritia militaris & ordo 9.a
lacedæmonior& trophæum 35.b
lacerna quale & quorum uestimentum 274.a 278.b
lacernę albę us⁹ q̃s & q̃n esset 280.a
lacinię Iunonis templum ubi 315.b
laciniã adhæsisse, quid 265.a
lacones q̃ paucis Artaxerxi & Philippo responderint 82.a
laconistæ qui dicti 68.b
laconum & Messeniorum conuentus ubi 249.a
lactacẽ herbã ferre, Persis qd 244.b
lactaria colũna q̃ & ubi 69.a
lacte qui ut quotidiano cibo uteren tur 133.a
lactis quibus in sacris q̃s usus 137.b
lactisma q̃le saltatiõis genus 347.a
lactucas q cur primũ apponãt 285.b
lactucini unde dicti 12.b
lacus seu calix Palicor& in Sicilia, qd miri præstaret 257.a

lacus stadior& xxx. à cuius unius iumentis ꝑotus 368.a
lacydi philosopho quãm fuerit quidam anser charus 339.b
ladę cursoris miraculum 87.a
lęna qualis uestis 278.b 282.a
lænati (alibi Lęnates) unde quidam dicti 13.b
læstrygones unde geniti 75.a
Igtari q̃bus in epulis, cũ lautissimis, non liceret 127.b
lęuũ fulmen cur felici⁹ dextro 261.b
lagus q̃rũ rex cognoĩatus 5.a
lamachi ducis Athenarum paupertas quæ 134.a
lamachi ĩ bis peccãtes dictũ 73.a
lamentationes funebres q̃s Athenis & cur sustulerit 128.b
lamia meretrix quẽ regẽ propẽ dementarit 38.b
lamiæ cur quidam dicti 14.b
lamię unde ortũ habuerint 14.a
lamisc⁹ q̃s, & q̃d miri habuerit 236.a
lamyrus cur q̃s cognoĩatus 68.b
lanceam habere genitiuis notis, qui bus olim familiare 84.b
lanceæ quibus propriæ 356.a
laneę uestes q̃b⁹ ĩ sacris inuisę 214.b
laneum ne an lineũ oportuerit esse mortui uestitum 123.a
lanificiũ mulieribus olim quãm fuerit decorum 190.a
lanigerę arbores ubi 191.b
lanitiæ quos uel cõmitterent, uel q̃modo cõmitterentur 347.b
λαοῖσ ἄφασισ, q̃s q̃b⁹ diceret 218.a
laperſæ quid 256.a
lapidare delinquẽtes, ubi consuetudo uulgaris 119.a
lapidei pontes quãdo primum Romæ structi 62.a
lapides auriferi ubi 255.a
lapidens populus ubi, & quis fictas 205.a
lapidibus q passim damnatos occidant 119.b
lapidibus q quos obruant 118.a
lapidicinis damnati qui 118.a
lapidum aliquot miracula 255
lapidum diuersæ species unde quotidie producantur 254.b
lapidum iaciẽdorum quãm certi ac periti Indi 358.a
lapis in Caryſto q̃ſi lana intext⁹, qd miri p̃ cõb⁹ lapillis habeat 127.a
lapis niger fabrefactus, cuius dei figura 204.b
lapparum cognomentũ unde 13.a
laquearia cœnationũ ✠ fatilia, qualia Nero commentus 285.b
laqueis q̃ mulieres quõ ex eqs prælientur, non gladijs 361.b
laralia cuiusmodi sacra 324.a
lar deus, cuius aliq̃n tessera 172.b
lar Tolumni⁹ quorum rex, & à quo uictus 21.a
larentalia quid 42.a
larẽtię Accę unde sacra ĩstituta 41.b
lares cuiusmodi numina sint, & qui aliàs dicti 312.b
lares in qua domorum parte custodirentur 292.a
lares quãm ridicule ornarentur, & quid illis immolaretur 137.a
lares quõ Platoni fierent 313.a
largitorẽ bonorũ & malorũ aliũ atq̃ aliũ esse q̃ tenerẽt 368.b
laribus quæ dicentur arma 359.b
larib⁹ quid ex cõuiuijs cedat 286.b
larib⁹ quod aĩal dicatum 136.b
laribus quõ olim sacrificatũ 90.b
lariũ in larario cultus unde 338.b
lariũ nũerus Aegyptijs q̃s 315.a
larua fora quæ 69.b
lasanum quid 131.a
laserpitij pondo q̃t C. Cæsar ex æra rio rapuerit 53.b
lasthenis uelocitas quanta 87.a
laterculis coctilibus qui pro chartis usi 105.a
lateres aureos quot C. Cæsar ex ęra rio sustulerit 53.b
lateritias domus qui primi inuenerint 293.b 294.a
latiar cuiusmodi sacrum 248.a
laticlauus equitũ qualis 103.a
laticlauus quorum peculiaris uestis 201.b 275.a
latij ius hr̃e, qd p̃ se ferat 194.b
latinæ feriæ ubi, quõ, & à q̃bus agerentur 248
latinæ literæ unde inuentę 105.a
latinarũ feriarũ dies quot 248.b
latinè tm̃ ĩ senatu loq licuisse 202.b
latinè ubi nullum edi oraculum licuerit 306.b
latinis principes deorũ qui 312.b
latino sermõe uti, quibus pro munere impartitum 105.b
latinor& cõcilia ubi olim haberi solita 248.b
latinorum deus quis 313.b
latio suffragij à q̃ solũ dare 194.a
latomiæ, quid carceris fuerit 117.a
latrocinia honesta ubi 206.a
latrocinijs natura dediti q 205.b
latrones q̃ milites olim dicti 360.b
latrunculorũ ludus quis 154.b
lauandi mos Scythis quis 226.a
lauandi in balneis horæ præstitutæ quæ, ac modus quis 225.b
laucia quæ festa 52.a
laudationes reorum unde seu quando sublatæ 121.a
laudes deorum inter epulandũ quõ canerentur 217.b
lauerna quorum dea 211.b
lauernæ q uota facerent 159.a
lauernalis porta quæ 211.b
lauicana porta quæ ibidem
laurea corona cur potissimũ in triumphis uterentur 320.b
laurea quis ouando usus 343.b
laureata iacula q̃ q̃n ferrent 44.b
laureatæ literæ quæ 44.b
laureatam seu uittaram esse nauem, quid indicaret 45.a
laureati fasces q̃n COS. ꝓlati 44.b
laurentius Valla taxatus 11.b 12.a 33.a 101.b 150. 207.a 325.a
laureola in mustaceis 268.a
lauretũ q̃ in colle Romę esset 332.b
lauri accensæ auspicia quæ 302.a
lauri in sacris usus quis 301.b
lauro quib⁹ in ludis qui coronarentur 251.a
laurus cui sacra 213.b
lautitię & luxurię gña q̃ uaria 134.b
laxamathæ quãm mirũ habeãt præliandi modum 361.b
laxamatharũ uirgines qua tm̃ ratione nubant 39.b
Leænę in tormẽtis patiẽtia q̃, & qs ei inde honor 49.a
lebetes ænei ubi spõte numerosum sonum edant 307.a
lebetes q̃t quo in festo ubi sua sponte replerentur 310.a
lecastriæ quid 220.b
leccæ cognomen unde 13.b
lectæ hostiæ quæ 135.a
lecticæ usus quibus uetitus 278.b
lecticarum muliebrium usus & priuilegium 278
lecti ĩ cœnaclis seu triclinijs q̃t 284.a
lecti ĩ funere defunctis strati q 125.a
lectisternia qñ & quõ fierent 299.a
leda post deificationem quo uocabulo dicta 313.b
legata quõ distribuerent 2.b 3.a
legatarij qui dicti 3.a
legati absq; imperatore qui triũpharint 311.a
legati consulum qui & unde crearẽtur 310.b
legati cur aliquando in ordinẽ redacti 312.a
legati externi q̃ ciuiliter olim è publico tractarentur 52.b
legati ĩ Aphricã, priuilegiũ q̃d 312.a
legati legionũ ubi crearent ibid.
legati munus exteris quibusdã quan ti habitum ibid.
legati Persarum quõ semel Athenis expediti 186.a
legati quot uni imperatori aliquando concessi 311.b
legatio libera quæ ibi.
legatis audiendis q̃s potissimũ mensis destinatus 202.b
legatis etiã lictores fuisse 311.b
legato seorsim absq; cõsule triũphũ aliq̃n concessum fuisse 311.a
legatorum ius quale 242.a
legator& officiũ & autoritas q̃ 311.a
legatos suscipiendi cæremonię Græcis quæ 242.b
legatũ filio patrẽ fuisse 311.a

legatus militiæ cui absq; medio sub sit 9.a
legendi à conuiuijs studio qui maxime tenerentur 288.b
leges aliquot cõuiuales 289.b
leges aliquot de primitijs non inuehendis in urbem,quæ 324.b
leges aliq̃t,p seruis cõtra dños 152.b
leges aliquot theatrales 270
leges cõstituendæ vestaliũ q̃ 259
leges cõtra luxũ q̃ diuersæ 134.b
leges de publicandis ,pscriptor& bonis,q̃les & unde latæ 160.b
leges diuersę de dãda,aut adimẽda, aut negãda ciuitate Ro. 193
leges in fœneratores 10.b 11.a
leges pro tergo aut capite ciuis Romani quæ 151
leges q̃ demũ ratę fierent 361.a
leges q̃ multæ cõtra ambitũ à diuersis latæ 147
leges quõ à iudicibus iniquis aut indoctis opprimant 322.a
leges quõ & unde initio fierẽt 362.a
leges sanctas quàm deceat esse breues 340.b
leges scripras q primi proposuerint 326.a
leges sepulchrales q̃ & q̃ uarię 339.a
leges Spartanor& quales 326.b
legibus malis constanter uti, melius esse,q̃ bonis inconstanter 340.b
legio & phalãx an idẽ sint 336.b
legio ex q̃t cohortibus fiat 8.a
legio tota p quẽ securi pcussa 71.b
legionarij à ptorianis & alijs q̃modo internoscerent 357.b
legionarij qui 360.a
legionẽ nõ semp eiusdẽ nũeri esse 8
legiones singulas suam aquilam habuisse inter Romanos 170.a
legionibus singulis quot præessent tribuni militares 9.a
legionibus nictricibus quõ epulum exhiberetur 321.b
legionis educendę signum quo cantu fieri solitum 171.a
legionis etymologia 8.b
legionũ diuersa nomina 8.b
legis actio quid 327.a
legis XII. tabular& decreta aliquot, qualia sint 326.b 327.a
legislatores aliq̃t diuersor& q. 326.a
legis uim q̃ dicta seu responsa habeant 362.b
legitimæ nuptiæ quæ 59.a
legitimi milites qui 358.b
legulei inepti qui 116
legum bonarum occasio seu indicia quæ 340.b
λειτοὺργοι qui 44.b
leleges q̃ nihili olim Trallibus habiti,& q̃ leui mulcta occisi 119.b
lemnij cur Venerẽ nõ colant 74.b
lemniorum deus quis 314.a
lemniſci quid 285.a
lemonia tribus à q̃ nũcupata 25.a
lemuralia quot diebus quove mense fieri solita 138.a
lemuralibus quid offerri & quibus solitum 137.b 138.a
lemures qui quomodo iuxta Platonem fiant 313.a
lemures quomodo è domibus ejici soliti 138.a
lemuria (fortè Remuria)quãdo agi solita 59.a
lenços Ionib⁹ mensis qs 162.b 163.a
lenones olim Romæ quàm fuerint contempti 246.a
lenonibus quis aliq̃n præfecturã ut bis commiserit 352.b
lenotia oppidum quod 166 b
lentiginosi q̃ olim inuisi 213.a
lentuli unde sic uocati 12.b
leo cui dormiẽti sudorem detersit 106.b
leo ensifer, cuius olim in annulo fuit signum 84.b
leonẽ q nummis incusserint 209.b
leonẽ q ,p deo colerent 368 b
leones centũ quo in sacro & ,p quibus offerrentur 157.b
leonib⁹ in triũpho q̃s uectus 320.a
leõis aspect⁹ qd portẽdat 264.b
leontini à Phalaride qd iussi 71.b
leonũ pellib⁹ q ,p conis usi 31.b
leonũ pugnas q qñ exhiberẽt 348 b
lepidi unde nuncupati 14.b
leporẽ & currum qui nummis incusserint 209 b
leporib⁹ ubi insint iecora bina 295
leporis effigies Aegyptijs qd 84.a
lepra,cuius regionis urbs 167.a
lepræi quõ adulteros puniãt 169.a
leptis q̃ diues olim esset 196.a
lepus ab equa enixus aliqñ qd portenderit 106.b
lepus cui genti in epulis aut sacrificii is interdictus 136.a
lepus occurrẽs qd portẽdat 265.a
lesbiorum fœditas venerea q̃ non dicenda 38.a
lethe fons ubi 308. b
lethes amnis ubi & qualis 125.b
lethes Persis qd carceris esset 117.a
leucothea q̃ alio noïe dicta 313.b
leucus auis quæ 263.a
leuiores pœnę Romanis q̃ Camilli de maritandis qualis 117.a
lex Camilli de maritandis ordinib⁹ 159.b
lex cõtra ambitũ prima q̃ 147.a
lex curiata quæ 62.a
lex Græcorũ in tyrannos 77.b
lex in cælibes 187.a
lex in prętores quæ 363.a
lex Iulia de adulteris quõ in quo casu intelligenda 168
lex Pompeia de quæstura 53.a
lex quædã crudelis & illex in Coniugio 111.a
lex quõ unius alicuius ob gratiã aliqñ ad tẽpus abrogaret 362.b
lex ueſtiũ militibus publice dandarũ,unde lata 30.b
Libandi in cõuiuijs mos qs 286.a
libare,quota sacrificij pars 216.a
libellus repudij olim quis 189.a
liber quid,seu quę corticis arborum pars 104.b
libera seruo nubẽs, quomodo olim habita sit 228
liberę in Hispania ciuitates q̃t 195.a
liberæ in Sicilia urbes quæ 194.b
liberalitas q̃rũdã principũ erga publicos artiũ ,pfessores quãta 97.a
liberalis hoïs natura 238.a
liberi qui parentes non alant,q̃modo tractandi 327.a
libero qd p̃cipue immolaret 136.b
liberorum & parentũ uocabulo qui comprehendantur 25
liberos quatuor aut plures habentis,priuilegium quod 187.b
liberos solum & libertinos militare consuesse 359.a
libertas Indorum & Taprobanitarum quanta 152.a
libertas minima quæ 197.a
libertas minor seu media quę 196.b
libertas quibus ciuitatibus seu gentibus uel data uel adempta 194.b
libertas seu licentia in Saturnalibus quę 90.a
libertate donati quomodo triumphantem sequi solerent 320.b
libertatem accipiens, quomodo simul & prænomẽ reciperet 245.b
libertatem in lusu deponere soliti qui 156.a
libertatis atrium unde structũ 122.b
libertatis porticus cuius aliquando fuerit domus 332.a
libertatis templum à quo & ex qua pecunia structum 332.b
libertatum diuersitas, & inter Græcos quanta 196.a
libertatũ species tres 192.b
liberti ingrati quomodo noua seruitute afficerentur 152.b
liberti leuiter peccantes, quomodo punirentur 153.a
libertinas ducere q̃b⁹ uetitũ 227.a
libertini pro ciuibus se gerentes,qd à Claudio passi 153.a
libertini quando ius suffragij habere cœperint 25.a
libertinis quis primus senatum inq narit,& quis purgarit 198.b
liberrorum annulo donatorum ius & conditio 84.b 85.a
liberrorum bona ad quem quomodo do pertinerent 328.b
libertorum dea quæ 192.b
libertorũ insigne quod 96.a
libertus inter senatores duos medi⁹ ambulans,q̃ expeditus 199.a
libitinę ędes q̃& rer& emporiũ 298.a
libitinensis porta quæ 211.b
libo quàm negter à Tiberio p fraudem circunuentus 153.a
libra Italica quot uncijs seu denarijs constet 86.b
libra quot chrysijs constet 233.a
libralis assis quantũ appẽderet 232 b
libs,cuius olim regia 122.b
libycorum deus quis 313.b
libycus Hercules quis 75.a
libyssinus q̃s quibus deus 315.a
licẽtiæ magistratuũ quibus legibus, & quoties obuiatum 181
lichanos quid 236.b
lichas quid fit 85.b
licinia & Mutia leges,cuius belli occasio fuerint 193.b
licinij in Alabãdeos scomma 205.a
licinij q & unde dicti 13.a
licijũ igni non obnoxiũ,ad q̃d olim præcipue usum 127.a
lictores cũ bacillis tm̃,q̃b⁹ & ubi honoris causa permissi 44.a
lictores dictatoris quot 230.b
lictores in urbe q̃b⁹ tm̃ pmissi 44 a
lictores prætoris quot 76.b
lictores q̃s prim⁹ habuerit 43.a
lictores unde dicti 43.a
lictores utrũ singuli p se, an bini seu terni magistratũ præcederẽt 43.b
lictorum munera quæ 44.b
lienis (aliàs lyenis) locus & omina quę 295.b 296.a
lienosi natura q̃ seu quales 296.a
lienosi q̃ populi natura sint 279.b
ligiræi quõ oracula ederent 310.a
ligna aris imposita,cuinã ultro arserint 216.b
ligna delibrata seu decorticata q ,p dijs honorarint 368.a
ligna mali ominis quæ 216.b
ligna q̃b⁹ in aquis lapidescãt 255.b
lignea edulia quis aliquãdo proposuerit 284.b
ligures natura qui 206.a
ligurum quotuplex diuisio 206.a
limen offendisse,quid 265.a
limi qui & unde dicti 13.a
lindi quàm ridicule Herculi sacrificent 73.b
lineas tm̃ uestes q̃ natio gerat 280.b
lingonib⁹ ciuitatẽ q̃s dederit 195.a
lingua q milites mulctarenẽ 72.b
linguæ hostiar& quibus apud Græcos darentur 216.b
linguam mendacis quis quot clauis transfigi iusserit 329.b
linguas tostas q̃bus cur in cœnæ fine apponere mos sit 284.a
linteaminibus qualibus in cõuiuio quidam uterentur 286.b
linteata cohors Sãnitibus qd 337.b
linteis qd olim inscriberẽt 104.b
linteor& thoracũ q̃s olim usus 357 b
linteũ sarissę appositũ, qd q̃bus milit iæ indicaret 171.b
litare,quota sacrificij pars 216.a
literæ chartęq; Phœnicũ q̃les 105.a
literarum diuersarum inuẽtores diuersi qui ibid.
literas aut epistolas q cur pyrę mor tuorũ inijcerent 126.b
literati serui qui 278. b
literis primum usi qui 105
literis q cur inurerentur 152.a
litibus publicis per quos dies suspenderetur 299.b
lituus augurũ qualis 282.a
lituus cuspide incurua, q̃bus sceptri uice fuerit 47.a
lituus q̃bus in bello peculiaris 171.a
litu⁹ quor& peculiare insigniũ 62.b
liuij & Claudij censorum quanta simultas 25.b
liuius poeta qñ floruerit 316.b
lixæ cũ uirgis ubi magistratus præire soliti 44.b
lixæ eqtib⁹ interuagari ,phibiti 32.a
lixæ qui dicerent 358.b
Loca augurandi certa fuisse,nõ fortuita 282.b
loca populi & patrũ in spectaculis discreta 269.b
loca senatus uocãdi quæ 199.b
locandi domos ratio alia atq; alia, & quæ 141.b
locari ad dexteram,quid 83.b
locationis leges penes quos esse soleant 141.a
lochia Alexãdriæ quid 123.a
loci in conuiuijs ratio q̃ 288.a
locrenses natura qui 205.b
locrẽses quàm impia & ridicula uota dijs facere soliti 159.b
locrẽsis moneta qualis 209.b
locrẽsium aduersus Crotoniatas uotum quale 158.b
locri Epizephyrij quãta clade Crotoniatas affilixerint 366.a
locrorum insperata ad Sagram uictoria quanta 267.b
locrorum multiplicitas ac differentia quæ 326.a
locus honoratior in mensa quis, & cui dari soleret 288.a
locustę quorum sint quotidianus cibus 133.a
locustarũ in Cyrenaica quanta uis, & nullas earum occidisse,quantũ peccatum 119.b
loquutiones brutorũ quomodo exprimerentur 302.a
lora in sinu qui & cur gestarẽt 43.a
loricarum tegmina quàm apud diuersos diuersa 31.b
lorum quorum insigne 96.a
lotio antiquo qui in balneis utant, non aqua 226.a
lotionibus quot ac quàm assiduis q̃ sacerdotes uterentur 335.b
loto qui ,p pane utantur 153.a
lotometra q̃ panes cõficiant ibid.
lotophagor& sepultura quæ 111.b
lotus capillata quæ 260.b
λ quis prog proferre solitus 338.b
λ quorum olim in clypeis insigne 355.b
λ seu ν per se posita, quid iudicib⁹ significarent 119.a
Lucani quõ pueros educarẽt 93.b
lucensibus cuiusmodi fuerit ius ciuitatis 194.a
lucernas quis rex in ocio ,p uoluptate fabricaret 155.b
lucij Crassi magnanimitas 174.b
lucij prænomẽ quæ familia cur sem per uitaret 246.b
lucina quæ dea 314.b 370.a
lucinæ lunonis templum ubi 333.a
lucinę q̃d hoïs mẽbrũ sacrũ 83.a
lucipores qui 245.b
lucius unde dictum 245.b
lucos & nemora Germanis fuisse ,p templis 214.a
lucretię cum stupratore suo cognatio quanta 302.b 303.a
lucretius quo sub rege præfectus urbis 352.a
luctuosos dijs supplicare, non sacrificare debere 358.a
luctus apud Spartam public⁹ de rege mortuo quis 125
luctus indicia apud diuersas natiões quæ 123.b
luctus indicia in publica calamitate qualia 280.a
luctus publicus cur lustro cõdendo uetitus 300.b
luctus publicus quibus in sacrificijs omitteretur 338.a
luct⁹ summi indicia & exẽpla 126.b
luctus tẽpus quot olim dierum esset aut mensium 128.a
lucullus qua potissimum re adeò clarus fuerit 158.b
lucullus qualem aliquãdo nauẽ Romam miserit 45.a
lucull⁹ quo ornatu solus ipse in bello usus 30.a
luculli laus ob fœn⁹ expulsum 11
lucus Herculis apud Athenas q̃ celebris,& à quo incensus 74.b
lucus Vestæ ubi 332.a
ludibrijs cui à q̃b⁹ sacrificet 73.b
ludicra sub conuiuijs aut pòst exhiberi solita quæ 288. 289
ludicrum quinquenale triplex quis instituerit 350.a
ludiões quõ à populo honorati 92.a
ludi ab ædilibus potissimum curari soliti qui 351.a
ludi Apollinares ubi extra urbem fieri soleant 55.a
ludi funebres ubi & quibus soleant exhiberi 127.b
ludi in Græcia q̃ uarij 351.a
ludi magni q & qñ instituti 345.b

ludimagister Romę primꝰ qs 96.b
ludi per ædiles edendi,qui 179.b
ludi quàm leuibus de causis pollui crederentur 351.b
ludorum aliquot publicorum inter Græcos ratio quæ 249.b 250.a
ludoꝝ aliquot puerilium apud Greꝯ cos,catalogus 155.b
ludoꝝ differentia & cura Romanis olim quanta 345.b
ludoꝝ lusorioꝝ ſpēs uariꝫ 155.156
ludorū tibiæ unde fierent 213.b
ludos ſingulis diis ſuos fuiſſe 345.b
ludouicus Matha quàm p̄ter æquū in carcere excruciatus 322.b
ludus literarius Ciceronis 36.37
ludus ſaltatoriꝰ ubi publice olim fuerit 97.b
lugduni quid imperatores Romani facerent 234.a
lugdunum Gallis olim quid 249.a
lugēdi mos apud diuerſos quàm diuerſus 123.124.125.
lugēdi tēpora cur p̄finita 338.a
lugubriū ueſtiū color quis 125.a
lumen in naui prætoria quid innuere ſoleret 172.b
luminaria quot & quō Scipio nauibus diſtribuerit ibidē.
lumiaria (rectius limiaria) domꝰ auguralis ſēp patere oportuiſſe 283.a
lumine noctu qui cur nō utāt 361.a
luna à quibus culta 368.a
lunæ ædes quo fuerit in colle 332.b
lunę & Soli qd Athēis libaret 137.b
lunæ noctilucæ tēplum ubi 332.a
lunæ quod aīal ſacrum 136.b
lunaris annus quis 161.b
lunulæ q̄ fibulæ dicerent 273.a
lunulas in pedibus q ferrent 273.a
luno ſacrificantibus quid felicitatis obtingat 188.a
lupa q̄s infantes aliq̄n aluerit 106.a
lupæ quid 220.b
lupanariū aliquot cognoīa 220.b
lupercal ubi 332.a
lupercalibus qd immolaret 137.a
lupercalium origo,cæremoniæ,licētia quæ 203
lupercorum impudentia,licentia,nequitia quanta 203.b
lupiarum urbs ubi ſita 49.a
lupi effigie q quē colant 306.b
lupi roſtrū in foribꝰ uillaꝝ cur 58.a
lupinum quis habuerit tertium pedis digitum 236.a
luporū omina qualia 264.b
lupum auribus tenere,quid 267.b
lupum qui ut deū uenerati 368.b
lupus in fabula, quid 269.a
lurconis lex in ambitioſos 148.a
luſcinia in cuius infantis ore aliq̄n cecinerit 263.a
luſciniæ augurium quale 263.a
luſitania qualis prouincia,& eiꝰ conuentus quot 100.b
luſitani deſtinatos morti quomodo occidant 119.b
luſitani qualibus utātur in bello galeis 31.b
luſitanorum in prælijs arma & ornamenta quæ 360.b
luſitāos comā alere ut fœias 279.a
luſoriū opus à quo imperatore deſcriptum 155.a
luſtrandæ urbis Romæ tempus & cæremoniæ quæ 300.a
luſtrandi res diuerſas cæremoniæ olim quæ 301.
luſtratio eorum qui funeri interfuerant,quomodo fieri ſolita 127.a
luſtrationes quare aut quomodo fierent 300.b 301
luſtricus dies quis 95.b
luſtris cōdēdis qd p̄cari ſolitū 300.a
luſtrum quibus diebus fieri prohibitum 302.a
luxu qui præſtent 206.b
luxus menſarum Romæ qs 283.b
luxus Perſarū quantus 284.a
luxus qn̄ primū Romam inuaſerit, qn̄ Græciam 134
luxus ueſtiū apud Romanos 278.a
Lyæus cuius dei nomen 315.a
lycabas quid 161.a
lycæum Athenis quid 130.a
lychni cognomen unde quis habuerit 68.b
lychnus inextinctus in quibus olim templis ſeruaretur 258.b
lyciacus conuentus ex q̄t olim conſtaret urbibus 166.b
lyciæ ſortes quæ 308.a
lycij comā quanti fecerint 279.a
lyciorū in luctu mos quis 123.b
lycius deus quis dictus 315.a
lycopolitę cur nō utant tubis 171.b
lycurgi de ſepeliendi more ſententia 110.b
lycurgi diſciplina militaris 186.b
lycurgi diuiſio militaris 8.a
lycurgi edictum quomodo in concilijs ſententiæ dicerentur 200.a
lycurgi i ſeruos immanitas 152.b
lycurgi lex quædam à quo & cur abrogata 121.a
lycurgi quanta ambitio 148.a
lycurgi ſacrificia qualia 88.b
lycurgus cuiuſmodi leges q̄bus tradiderit 326.b
lydiæ oppida clariſſima quę 167.a
lydi natura quales 205.b
lydi quid primi excogitaſſe dicerentur 209.a
lydi q olim dicti,& ubi 167.a
lydi quos ludos qua de cauſa inuenerint 156.a
lydis quid à Cyro imperatum 71.b
lydius canendi modus qualis 171.a
lydius ornatus quis 71.b
lydorum in dandis nuptui filiabus conſuetudo 3[illegible]b
lyen quæ quibus ſit dea 315.a
lyenis(alibi lienis)defectus q̄bus potiſſimum proſit 87.b
lymios quis quibus ſit deus 314.b
lymiræ piſces ad quid præter morē accommodi 48.a
lymirinorū in dinoſcēdis filijs ex p̄miſcuo concubitu mos 39.b
lyra quāto olim in precio eſſet 98.a
lyrica muſca q̄ mulier dicta 350.a
lyricoꝝ uatum uictima q̄ ibi.
lyſandria q̄ tēpla dici iuſſa 315.b
lyſandri cor quale 295.b
lyſias cuius diſcipulus & cuias 48.b
lyſias Pythagoreus cuius aliq̄n præceptor 37.a
lyſimachi canes quale quid aliquando fecerint 126.a
lyſimacho quid candida Alexandrī faſcia portenderit 46.a
lyſus fluuius à quibus aliquando ebibitus 368.a

MAcedonia cui romano cognomen dederit 67.a
macedonia in q̄t olim prouincias diuiſa 100.b
macedonicæ phalāgis deſcriptio exquiſita 337.a
macedōicę phalāgis uſus qs 336.b
macedonum deus quis 313.b.
macedonū regia ubi & q̄ 122.b
macedonū lex q̄dam militaris 32.a
macella unde dicta ſint 160.a
macellus quidam cur ſupplicio affectus,& cui rei nomē dederit ibi.
macerariæ quorum deę 313.b
machlyes q̄lia habeāt occipitia 279.a
machlyes q̄lia habeāt occipitia 279.a
macrianorum familia quid proprium habuerit 84.b
macrobij Aethiopes q̄ miro fonte ac q̄ iucūde lauent 226.a
macrochir quis cur dictus 236.a
mactari uxorē ad ſepulturā uiri,ubi lex eſſet 126.a
mæandro fluuio aliquādo ſacrificatum fuiſſe 368.b
mænades quæ 349.a
mœnala fluuius(ſi recte ſcriptū) à quibus aliq̄n epotus 368.a
mœnali mōtes quoꝝ aſylum 204.a
mœnalij mōtes quoꝝ aſylum 204.a
mœones ubi & qui 167.a
magi Indorum quàm rigide ac religioſe uiuant 212.b
magi Perſis qui 113.b 206.a
magi quid nuncupandis uotis adderi ſoliti 158.a
magia ubi & quos olim pueros docerētur 97.a
magides quid 28.b
magiſter equitū uñ noīari ſoliꝰ 230.a
magiſter populi olim quis 228.b
magiſtratui in ,puinciā eūri, qd à ſo exhibitū oporteret 168.b
magiſtratū eundē quoto demū anno eidem gerere liceret 181.b

magiſtratum ultra p̄ſcriptum tēpus gerentes,quō à diuerſis gentibus diuerſē puniti 182.b
magiſtratus finito honore ubi inſignia deponere ſoliti 69.a
magiſtratus oēs cum plebe cōmunicati 365.b
magiſtratus Romani regibus externis q̄modo p̄lati 44.a
magiſtratus ſummi apud diuerſos nomina quàm diuerſa 228.b
magiſtratuum apud diuerſos diuerſa nomina quæ 113
magiſtratuum inter ſe mutuus honor & ceſſio qualis 44.b
magiſtratuum uiolentia quibus legibus & quoties cōpreſſa 181
magiſtri militię apud Perſas q 29.b
magiſtri puerorum quales 96
magiſtro augurum quid ſoli licuerit 282.b
magnatum aliquot Ro. frugalitas & modeſtia 135.b
magnetarches quid 228.b
magni cognomen unde Pompeio obuenerit 14.b
magni diij q,&cur ſic dicti 312.370.a
magonis nomen ſeruis indere quis uetuerit 154.b
magophonia quæ dies dicta 223.b
magorum mira quædam commenta ad impediendū adulteriū 169.b
magorum commentum in nuptijs ineundis 58.a
maia dea quæ 323.b 370.a
maia quo alio noīe dicta 95.b
maiæ & Mercurio qui quid q̄ menſe immolent 149.a
maiales quid 66.b
maieſtatis reus quō puniret 168.b
maij dies aliquot quibus uel læti,uel triſtes 223.b 224.a
maij idibus quid fieri ſolitum 149.a
maiores natu inter augures,etiā cōſulibus in eoꝝ collegio p̄ferri 281.b
maioꝝ gentium diꝝ qui 312.b
maius cui deo dicatus 163.a
malacinus qs q̄ de cauſa dict⁹ 275.a
malæ Fortunæ tēplum ubi 20.a
maleoli matricidæ pœna 118.a
maledica ſacra quorum 73.b 74.a
malici qui nuncupati 13.b
malleo q uictimas cædant 216.b
malū conſilium conſultori peſſimū, quid 269.a
malus nauis,an nauis pars dicenda 40.a
mamerci unde orti 14.a
mamerco homini ditiſſimo cur negatus conſulatus 349.a
mamercorum etymologia ac origo 245.b
mammularū cognomen unde 13.b
mamurræ domus ubi 332.b
mamurius faber quid artificioſe effinxerit 42.a
mancipes qui ſint 103.b
mancipia ægra quō libera fiāt 152.b
mancipia aut pueros uendendi mos quis 327.a
mācipia q̄ de cauſa quibus adeſſe ſa cris non decebat 73.b
mancipia quō diuerſis pœnis & q- bus affici ſoleant 152.a
manduci effigies quō in triumphis ferretur 319.b
manes ad cœnā uocari ſoliti 298.a
manes q̄le in Phrygia nomē 154.a
manes quō expientur 297.b
manes ſeruus fugitiuꝰ q̄ leuiter, imò nihil à Diogene plexus 152.a
manibus parentare quo tempore & cur illicitum 297.b
manibus q cur nō parentēt 298.a
manibꝰ ſeu Diti quomodo uota fierent 159.a
manibus triumphantis quid ſeu quę ſtentur 320.b
manicatam tunicam ferre, Parthis quid 280.b
maniæ deæ quō ſacrificatū ſit olim 89.b 90.a
manij unde dicti 245.b
manilij unde orti 14.a
manipulares qui 170.a 360.a
manipuli centuriæ quot 337.a
manipuli legionis iuſtæ quot 8.b
manipulus fœni quō olim ,p ſigno militari ferri ſolitus 170.a
manipulus leuis ex quot militibus conſtet,& cur ſic dictus 7.b
manipulus q̄t hoībus cōſtet 337.a
manium in ſacris qualia ſumi ſoleāt auſpicia 138.b
manlij Capitolini domus quid poſt dām occiſum facta 160.a 331.b
manlij rei ac damnati q̄ nemo ex cognatis miſertus 120.b
manlius Imperioſus cur dictator factus 9.b
mālius q̄ de cauſa ſenatu motꝰ 96.a
mannus cuius filius,quorumve deus 313.b
mātes qui ſemper adeſſe ſenatui uoluerint 199.b
mantua cuius olim regionis habuerit principatum 166.b
manubię deorum cuius ſint coloris, & cur Iouis tantum rubræ 262.a
manumiſſis plena libertas quando data 197.a
manumiſſi in q̄s tribꝰ diſtributi 25.a
manumiſſio quō fieri ſolita 192
manumitti apud procōſulem poſſe 100.a
manū occidentis ſeipſum, q cur abſciſſam à cadauere proijciāt 303.b
manum labris admouere, quid innuat 215.b
manum protendere,quid 237.a
manus complicatis digitis effictio, quid ſignet 84.a
manus fidei ſacra quæ 83.b
manus imperatori protentari à militibus,quale quid ſignet 173.a
manus in cælum tendere qd 83.b
manuum oſculatio 83.b
maracanda quorum regia 123.a
marathon ciuitas ubi 366.b
marcelli theatrū quale & unde ſtructum 122,a234.a
marcellorū familia unde orta 14.a
marcipores q ſeu unde dicti 245.b
marci prænomen cui familiæ interdictum 160.a
marci prænomē quibus inuiſum ac infame 246.b
marcomanni quō regem eligere ſoliti 229.a
mardonio quid olim Troezene p̄dī uinatum 308.a
mare & nautas qui ſacerdotes detēſtentur 335.b
mares q̄bus ſacris intereſſe non deceret 325.a
mares Romani quot habuerint nomina 15.b
marica cuius deæ cognomē 313.b
maricci cuiuſdā iſigne facinus 68.b
mariani muli qui 268.a
marij cadauer à Sylla qd paſsū 110.a
marij cuiuſdā ſomnium ueꝝ 16.b
marij de Iugurtha ac Cimbris triumphi 35.b
marij lex 147.b 193.b
marij ſatellites qui dicti 357.a
marina aqua ad quid potiſſimū conducat 302.a
marina aqua q cur uinum diluant 285.a
marinos homines non eſſe fabuloſos 128.129.
maritandoꝝ ordinum lex q̄ 187.b
mariti mores,uxori legē eſſe 188.a
mariti ubi puerperarū inſtar decumbant,& quare 95.a
maritis fuiſſe in uxores aliquod repudij ius,nullum uxoribus in uiros 188.b
maritus ubi det uxori dotem,nō abea recipiat 189.b
marius qd plebi reſtituerit 115.a
marius quō ciuitatem nactus 194.a
marius quo ſolum ſigno militię p̄mus uſus 170.a
marmaritidam herbam qui cui rei admiſcere ſoliti 158.a
marmori conchæ concretæ ubi uiſæ 254.b
marrhes rex qd miri habuerit 45.a
mars cuius dei uxorem ſtuprarit 74.b
mars quale numen 368.a
marſorum pernicitas qualis 87.b
marſyæ aliquando ſacrificatum fuiſſe 368.b
marſyæ pellis ubi olim ſuſpenſa uideri ſoleat 70.a

martiales ludi qui 351.a
martialis locus discussus 69. 167.b 226.b 238.a
marti q̃ diuersa animalia diuersę gẽtes immolent 136.b
marti quod animal dicatum ibid.
martij unde(si recte scriptum)dicti, & qbus id prẽgnois peculiare 245.b
martis ædes cur extra urbem fuerit 54.b
martis ædes ubi Romæ 351.a
martius cui deæ sacratus 165.a
martius Coriolanus quid primum Romæ passus 120.b
martius mensis quàm uarie à diuersis olim habitus 162.b
mascula progenies ubi in hæreditatem succedit,non fœmina 350.b
masculas picturas in quibus sacris abscondi oporteret 323.a
masculini generis uictimæ ubi meliores q̃ fœminini, & ubi rursus contrà 138.a
masinissæ cuiusmodi fuerint satellites 357.b
massæ cur quidam nuncupati 14.b
massæsyliorum regiæ ubi olim fuerint, & quæ 122.b
massagetæ cui solum deo quid sacrificent 136.b
massagetæ quo uestium colore militiæ usi 30.a
massagetarum in senes immanitas quanta 111.a
massilienſium in morte alicuius cõsuetudo quæ 124.a
massilienſium lex in seruos malos qualis 153.a
massilienſium senatus quot constituerit personis 197.b
massilienſium seueritas ac honestas quanta 271.b
matturius Sabinus quid de Arualibus referat 41.a
mater Augusti prægnans q̃ mirum habuerit somnium 164.b
mater cuiusmodi fluuius 167.a
mater deũ quæ quibusdã sit 314.b
mater ubi natalibus filij nihil confert aut officiat 228 b
materia domorum initio apud Romanos & alibi quæ 295
materia & species iuriscõsultis quid 109. b
mathematicor̃ nobilissim⁹ qs 316.a
matrem Romæ quis primus occiderit,& quõ plexus 118.a
matresfamiliæ in qua domus parte agerent 293.a
matri liberorũ triũ, quæ fuerint prouilegia 187.b
matribus ipsis suos infantes alẽdos esse 95.b 96.a
matrimonia quoto cognatiõis gradu apud diuersos licuerint 37.b
matrimonij cõmoda q̃ & q̃ta 187.a
matrimonij ineundi tempus apud Persas, quod tantum 59.b 324.b
matris deûm effigies qualis 204.b
matrona quæ dicta dea 314.b
matrona qualis (uah turpitudinẽ) mẽbro uirili coronã Romę qb⁹ in sacris publice imponeret 349.b
matronę quibusdam somniatricis excellentia 16.b
matronæ in semitis uiros cedere debuia oportuisse 189.a
matronę qb⁹ spectaclis electę 271.b
matronæ quo beneficio & funebrẽ laudationem adeptæ 188.b
matronæ(si dijs placet)pudicę quid Veneri in sinũ offerre soleãt 149.b
matronalia festa quæ 162.b
matronarum auro qñ inops ærarium subleuatum 188.a
matronis quibus ludis interesse,phi bitum 127.b
matronis qui ludi ueriti 348.a
matrum stirpem ubi soboles sequatur,non partum 246.a
matuta cuius deæ cognomen 313.b
matuta,& mater deûm,an eadẽ dea sit 136.a
matutæ Iunonis ara ubi 315.b
matutæ sacellũ ubi Romæ 69.a
matutina tonitrua qd pferãt 262.a
matutino rpe q cur immolẽt 215.a
maurorum deus quis 313.b
maurorum singulis quot permissæ uxores 38.b
maurorum uestes quales 277.b
mausolo quid Lycij pro non tõden do capillo darent 279.a
mausolo q̃s ludos q̃s istituerit 350.a
machlyes (si recte scriptũ) q̃ ridicule capillos uel alãt uel tõdeãt 279.a
maxima apud Romanos olim mulcta quæ 117.b
maximi cognomen quot Romę habuerint 14.b
maximini imperatoris exercitiũ 31.a
maximini insolentia 83 b
maximus pontifex quis 63.a
mazacenorum in legibus dubijs interpretandis mos quis 363.b
Mechiris quis qbus sit mẽsis 162.b
mecœnatis futilitas in repudiãda & reconcilianda uxore, quãta 188.b
mecœnatis horti Romæ ubi 333.a
mecœnatis in annulo signum 84.b
mecœnatis tessera qualis 172.b
mecœnatis uestitus quis 275.a
mediastini qui 163.b
mediatuticus Capuæ quid 228 b
medicia q̃ ciuitate donati 193.b
medicina celebres qui 206.b
medicus digitus quis 236.b
medij dij qui 313.a
medimnus q̃t modijs constet 86.a
medio digito aliquid indicantes, q̃ bus insanire putati 236.b
meditrina quæ dea 324.b
meditrinalia & dies Meditrinales q̃ 324.b
medix quid 228.b
medor̃ regũ diadema quale 46.a
medorum uestitus qualis 277.b
megabizus q̃s cuius deę flamẽ 336.a
megalẽses qbus curari cõmissi, & q̃ mẽse, q̃tisq̃ sumptib⁹ fierẽt 346.b
megalenses ludi q, cui & à quo dicati 346.a
megalobizus cuius nomen 64.a
μεγαλοι θεοι qui 312.a
megarenses q̃ inuisi Athenis 195.b
megarenses quo dicto à Platone incusati 293.b
megarensium curia quõ à M. Antonio irrisa 24.b
megarensium tribus quot 27.a
megasthenis in Italia coloniæ 50.a
megistanes Persis quid 228.b
megistanes quorum fuerit summus magistratus 113.b
meguliæ dos quanta 189.a
mel cui offerri solitum 136.b
mel in cõuiuijs qñ exhiberetur 133.b
mel optimum cuiate 284.b
melanthus qua de re quàm apposite 9.a
meleridis stupiditas in numerando quanta 97.b
melicerta quis deus, & quibus alijs nominibus dictus 251.a 313.b
medici pulli qui 47.b
melij domus post necem dñi quõ dicta 160.a
μελίκρατον quid 131.b
melissa cuius nomen 64.a
melissæ nymphę inuentum quod,& cultus quantus 215.a
melitæ tẽplũ Athenis quale 333.b
melitta q̃ qb⁹ sic appellet dea 314.b
mellaria quid 325.a
melle qui defunctos oblinant 111.a
mellis repertor Cyrenensibus quis fit 89.b
mellophori Persis qui 357.a
membra hoïs religiosa quæ 81.a
membri rupti pœna quæ 350.b
membrũ Liberi quàm turpiter olim per agros & urbes uectaret 349.b
membrum uirile quo mense, q̃ cultu, à matronis Romæ uenerari, & quo deferri solitum 149.b
membrum uirile quo in festo per forum plaustro ueheretur 349.b
memmiorum origo quæ 14.a
memnonis statua q̃ mira 204.b
memoria Othoni imperatori quanta fuerit 345.a
memoriæ fons ubi 308 b
memoriæ locus ubi 236.b
memoriæ sedes ubi 84.a
memoris signum apud Aegyptios quale quid 84.a
memphis Aegypti regibus qd 332.a
menander à q̃ poeta qua re aliquando superatus 350.a
mendaciũ q maxime auersati 329.b
menelai præceptor quis 96.b
menelaus ex qua apud Lacedæmonem tribu 27.a
menianum quid 258.a
menidiæ cuius urbis portę 212.a
menis rex cur à Thebanis execratus 134.a
mensæ apud Indos in conuiuijs quo modo assideatur 286.a
mensæ & cibus primi seculi Romæ quales 283.b
mensalis Iuno ubi culta 24.b
mensarij quinqueuiri qui 145.b
mensarũ in cœnaculis numerus qs, ac nomina quę 284.a
mensarum species q̃ diuersæ 28 b
mensas uacuas tolli nõ licuisse 133.b
menses cui dicati 161.b
mẽses qbusdã gẽtib⁹ suspecti 223.b
menses q̃t annũ constituant 161.a
menses singuli quorum Cæsar̃ nominibus dicti 163. a
menses singulos sua habere numina 165.a
mensis argẽteis quis primus Romæ usus 284.a
mensis mille qs aliqñ pransus 321.b
mensis secundis apud Græcos quid exhiberetur 284.a
mensis singulis seu lectis quot cœnare soliti 135.a
mensis unis quot conuiuas Græcis adhibere satis 284.b
mensiũ dies quot apud Indos 161.a
mensium diuersorum diuersa apud diuersos nomina 162.b
menstruatis templa adire ubi uetitum 213.a
menstruum annũ qui fecerint 161.a
mensurarum aliquot nomina 86.a
mensurarum castigatio, quorũ muneris fuerit 179.a
mentiẽdi qbus modus nullus 329.b
mentina tribus qñ instituta 25.b
mentis ædicula ubi 331.b
mẽtula porrecta statuas q quib⁹ in festis publice p uicos ferrẽt 349.b
mentũ tangere & genua apud Græcos quid 85.a
mercari quomodo solitum pecunia non signata 208.b
mercatores an ad magistratum admittendi 182.b
mercator̃ de⁹ ac fest⁹ dies qs 149.a
mercatus frequens quoto semp die haberi solitus 133.b
mercenario milite quõ aut quando Romani usi 360.b
mercenariorum uilitas 360.b
mercimonia apud diuersos q̃ diuerse fiant 208.b 209.a
mercis commendandæ causa quę dicuntur,an obligent 305.b
mercurij cognoïa q̃ sint uaria 315.a
mercurij q̃ ridicula apud Græcos imago,ipsis tamẽ gloriosa 204.b
mercurio q dies Athenis sacri 150.a
mercuriorum numerus qs 315.a
mercurium non ex omni ligno fieri cuius sententia 204.b
mercurius qb⁹ potissimũ pfit 149.a
mercurius trismegistus q̃ tria summe fuerit 64.b
meretrices in cuius deæ festo nudas p urbẽ curfitare, religiosum 324.b
meretrices quis qua de causa,pstituerit Athenis primus 169.a
meretrices quõ incederent 276.a
meretrices q̃t assidue in cui⁹ deæ tẽplo famularẽt & fornicarẽt 370.a
meretricib⁹ qñ,pstare liceret 225.b
meretricum uocabula aliquot diuersa 220.b
meridiãa tonitrua qd indicẽt 262.a
meridiano tpe qui immolent 215.a
meridiem uersus q orent 215.a
meridies quõ notari solitus 225.a
meris quale fit scutum 355.a
meroënsium sacerdotum q̃ta olim autoritas 64.b
meroës reginæ q̃ uocentur 5.a
meroitæ regem delinquentem quõ puniant 119.a
meroitarum dij qui 313.b
meroitis quis q̃lisve imperet 229.a
meros cuius phalãgis altera pars & quot contineat 337.a
mesa Varia à quo in senatum admissa 202.a
mesade Iudæor̃ regibus qd 332.a
mesappij (aliàs Mesapij) qui & ubi sint 49.a
mesius mensis quis 162.b
mesos digitus quis 236.b
messala unde dictus 67.a
messalæ præfectura qualis 352.b
messalina quõ in triũpho uecta 321.a
messeniorũ olim insigne in clypeis quod 355.b
mestris cuius & uxor fuerit, & filia 37.b
metæ in Circensibus q̃les 1 253.a
metagetnion quis apud quos dicatur mensis 162.b
metallis damnare qd 117.b 118.a
metandor̃ castror̃ ratio q̃ 17.a
metapontinæ Iunonis templũ quid præ solito habeat miri 310.a
metella Syllæ uxor quàm sumptuose funerata 339.a
metelli de Sertorio uicto trophæũ quale 35.b
metelli pontificis quantus labor in prolatione dictionis,opiferę 338.b
metellorum aliquot in patrem suũ pietas quanta 328.b
metellus quas leges Cretibus ademerit,& quales dederit 326
metellus quidam q̃ leui de causa uxo rem occiderit 132.a
metia porta quæ 211.b
metia tribus unde dicta 25.b
meticulosæ curæ quõ auertãt 301.b
metij Suffetij q̃ horrida pœna 117.b
metius Pomposianus qua calũnia à quo occisus 154.b
metreta quid dicatur 68.b
metretes qs unde cognoïatus 68. b
mezẽtij q̃ta in uiuos imanitas 120.a
Micotrapezæ quid 28.b
micros digitus quis 236.b
mida quale Phrygibus nomẽ 154.a
midæ regis fortuna quanta 106.b
midas in tesseris quid 155.a
migrare ex ueteribus domib⁹ in nouas quo mẽse Romæ solitũ 225.a
milciades ex qua fuerit Atheniensium tribu 26.b
milciades qd Athenis cõsecut⁹ 220.a
milciadis de Persis uictoria q̃ 366.a
miles cui immediate subsit 9.a
mileti factiones quot 173.a
miletus qualis Ioniæ ciuitas 307.a
miletus quot quãtorumq̃ excellentiũ ingeniorum parens 316.a
miliaria stathmi quot 86.a
milichius quis quibus deus 315.a
militare sacramentum in quot duraret annos 359.b
militaria dona q̃ uaria 218.219
militaria ornamenta ad quid daren tur 220.b
militaria signa in qua aciei parte locari solita 185.a
militaria signa, quõ seu qualia ex se
militaris quædam lex quõ inobedites castigandi 344.b
milite in duas partes dissecto, quis quõ exercitum lustrarit 301.a
militemus,cuius aliqñ tessera 172.b
milites Alexandri cur barbam rade re iussi 279.a
milites olim quantum oneris præter arma secum ferre soliti 32.a
milites quoto ætatis anno conscribi soliti 29.a
milites quot tribuno,quot duci,q̃t legato anteire decreti 244.b
milites Romani initio quot annos suis expensis meruissent 360.a
militia exautorati, quales haberentur 359.b
militiæ apti,nec tamen militare uolẽtes,à qbus mulctarẽtur 140.b
militiæ inidonei qui 29.a
militiæ ordo 9.a
militiæ uetus q̃ddã constitutũ 31.b
militiæ uincula quæ & quot 29.a
militibus in nauali bello quid præter solitũ,faciendum 186.b
militibus quis quotidie,mane præsertim,quõ salutandus 345.a
militibus ubi uinũ interdictũ 132.a
militum ætas apud Persas 29.b

militum nomina ignorare in castris 345.a
militum ordines ac species 183.a
militū ordines olim quot 355
militū uocabula diuersa 360.a
milium ubi potissimū abūdet 133.a
mille paria gladiatorum quis in q- bus ludis exhibuerit 348.b
mille sestertijs unum aureum com- putari 233.a
millia adolescentum quot à Traia- no publice erudita 97.a
millia centum & uiginti, ubi à decē millibus cæsa 267.b
millia deorum quot 312.b
milliaria cohors quot constet 337.a
milliaria cohors quot equites & pe dites contineat 8.a
milliaria uasa quæ 157.a
milliariæ cohortis partes q̄ 337.a
millibus uiginti tricliniorū quis ali- quando epulatus 321.b
millies eandem uxorem duxisse qs quo conuicio dictus 188.b
miluinæ tibiæ quæ 171.b
miluus qualia omina præmonstra- ret 263.a
mimallonū in qb⁹ festis usus 349.a
minarum seu mnarū species ac ua- lores diuersi 231.b
minas (si recte scriptum) quibus le- ges tulerit 326.a
minerua quorum dea, & unde ori- unda 314.a
minerua q̄æ in clypeis insigne 355.b
mineruæ cognomina q̄ sint diuersa 315.a
mineruæ effigie qui pro signo mili- tari usi 170.b
mineruæ oculi qui 82.a
mineruæ quibus animalibus Athe- nienses annua solennia facere so- lerent 136.b
mineruæ q̄d animal sacrum 136.b
mineruę tēplū Romę ubi 79.b 78.a
mineruarum numerus qs 315.a
minima Romanis mulcta q̄ 117.b
minimo prouocare, quid 237.a
minimus digitus cur sic dictus ibi.
minimus pontifex quis 63.a
minio arena circi strata 270.b
minio in triūphis illini solitus quis 320.a
minio qui corpora sua militiæ infici- ant 30.a
minio qui cur statuas deorum illine re soliti 205.a
ministri flaminū q aut quæ 334.b
minnermus poeta cuias 316.a
minois regia ubi 122.b
minorum gentium patres q 197.a
minos cur filius Iouis putatus 75.a
minos quorum legislator 326.a
minuendi luctus legitimi causæ ex- traordinariæ quæ 128.b
minutia porta quæ 211.a
minutius pro deo cultus ibid.
minyæ q̄ leui pœna Trallibus occi- di potuerint 119.b
mira q̄dam de adulterijs 169
mira quædam de aquarum in peri- ros uindicta 257.a
mira quædam de lapidibus 255.a
mira q̄dā de notis congenitis 48.b
mira quædam de uenatu Hercu- lis 74.b
mira quædam de urinatore 88.a
mirabilia aliquot 191
mirabilia quædā diuersa regum di- uersorum 106
miracula aliq̄t ex somnijs uere com perta 16
miracula uitium in Germania qua- lia 190.b
miraculorum orbis septem, Thebis unum quod 307.b
miraculum fortitudinis in uno ma- nus digito 236.a
miraculū hominis ex carcere in tar- tarum ducti & reducti, q̄le 353.b
miri quiddam 31.b 78.b
miri quiddam de Alexandro Mace donum rege 30.a
miri quiddam de cornice 45.a
miri quiddam de oleastro 70.a
mirum quid de canum erga domi- nos amore 126.a
mirū quid de Cappadocibus 101.a
mirum quid de columbis 45.a
mirum quid de Galba 20.b
mirum quid de muscis 251.a
mirum quid de Numenio & Neo- ptolemo 36.a
mirū quid de Prusiæ regis filio 14.a
mirycæus quis cur sic cognomina- tus deus 315.a
miscellanei ludi qui 351.a
miscellos quos quis Lugduni publi ce exhibuerit 349.b
misericordiæ ubi ara statuta 20.a
missio quibus & q̄n daretur 359.b
missionē dare qui qua cautione po- terant 344.b
missionum genera quot 359.b
missus circensium quot 253.a
mithras quis dictus 63.b
mithridates Armenus quàm persi- dē à quo captus 243.b
mithridates Pompeij, quotus fuerit Mithridatum 5.a
mithridates quorum rex 4.b
mithridatis thesauri ubi adseruari consuerint 54.a
mithridatis uxores qui seipsas inter- fecerint 45.b
mitra aurea quorum regum insi- gne 47.a
mitra quibus sit & dei & deæ no- men 314.b
mittere legatos cū lana, quid 244.b
M litera in sortibus Dionysio Syra- cusano oblata, cuius illi ansam de- derit 200.a
Mvæ quid, & quot sidis appēderet 232.a
mnemon unde quis cognominatus 68.b
mnemonis regia ubi 122.b
mnemonium, alij Mennonium, Su- sis quid 332.a
mnemosynæ quomodo litetur aut quid 137.b
mneus bos ubi cultus 48.a
mnotæ, in Creta qui uulgo nomi- nati 154.a
Modestini de supellectili existima- tio 28.b
modi contrahendarum nuptiarum olim quot 56.a 63.a
modiolus quæ uasis species 131.b
modiolus quota modij pars 86.a
modius quot chœnices cōtineat seu sestertia 86
modus agrorum cuicq̄ præscriptus olim quis 133.b
mœchandi occasio in quibus potis- simum sacris fuerit 323.b
mœchas à testamentis quis, licet ty- rannus, bene excluserit 342.a
mœnia Romę quot passuum millia comprehenderent 210.b
mœnia seu muri ciuitatis quomodo sint sancti 340.b
mœnium signandorum ratio seu cæ remoniæ olim quæ 341.a
mœnia urbium sancta esse 212.a
mola salsa & farre q̄ in sacris aspер- gi solerent 218.a
mola salsa qd & quomodo fieri so- lita 135.a
molarum usus q̄diu Romę incogni tus 132.b
mollior uitæ cultus à quo repertus putetur 154.a
molonem græcè declamasse in sena- tu Ro. 202.b
molossorum reges qui dicti 5.a
monadibus quæ natio diuisa 100.b
moneta aurea unde primum in Per side percussa 209.a
moneta Iuno quę 315.a
moneta q̄diu Romæ nulla 233.b
moneta tempore Homeri poetæ q̄- lis 208.b
monetæ etymologia quę 315.b
monetæ Iunonis ædes ubi 33.a
monetæ percussæ millia quot à Cæ- sare depeculata 53.b
monetaria Ro. imperatorum olim ubi 234.a
monetæ aliquot diuersis gentibus peculiarium descriptio 209.b
monilia ferrea quæ mulieres gesta- re collo soleant 277.b
monocampi digiti qui 236.a
monocondylus digitus quis 236
monogamos quos esse oportuerit sacerdotes 335.a

mons à qbus ꝓ deo habitus 368.b
monstra quō expiarentur 300.a
mōstri expiādi apud Athenas mos quis 302.b
monstri marini Theodoro Gazę ui si descriptio 129.a
monstris uisis, qd fieri suetū 299.a
monstrosæ in bello uisiones 30.a
mōstrosi aut defectuosi partus quō olim habiti 94.b
monstrosi unde gigni putati 75.a
monumenta pauperum & seruorū qualia 339.b
monyma regina qui se interfecerit 45.b
mores pessimi quid tandem pariāt boni 340.b
morichū q quem uocent deū 315.a
morientis spiritum quis olim exci- pere solitus 123.a
morionem quis rex per ocium pro delectamento agere soleat 155.b
morionis in triumpho & alibi usus quis 319.b 288.b
morituros aut morientes sedere u- bi oporteat, non iacere 123.a
mortalem deum unum & alterum immortalem qui colant 368.b
morte mulctare qua tantum ratio- ne licuerit ciuem Roma. 151.a
morti deo qui tēpla dicauerint 20.b
morti destinati ubi absq̄ morte ple ctantur 120.a
mortis autorem sibi neminem esse debere 303.b
mortis, in iudicio lato notula seu li- teræ quæ 119.a
mortui, in Aegypto q̄ oratione an- te sepulturam ꝓsequi soleāt 126 b
mortui in Aegypto quō humari cō sueuerint 110.b
mortui quō una litera & qua indica ri soleant 119.a
mortuis inferias dandi, seu parentā- di tempora quæ 298.b
mortuo cui triūphus exhibit⁹ 319.b
mortuos quæ gentes lætitia prose- quantur 93.a
morum præfectus quis 353.a
moschus Antimolus quàm fuerit frugalis 133.a
mossynœci quō regem delinquentē mulctent 132.b
morthona urbs quæ, & quid ibi Phi- lippus Macedo 361.b
a q̄æ olim in clypeis insigne 355.b
mugile q Athenis plecterent 169.a
mugitus boum inter immolandum quid præsignet 137.b
mugonia porta q̄ aliās dicta 210.a
mugonia unde dicta 211.b
mulæ cum curru, quibus olim num mis incussæ 209.b
mulæ partus incertus quid aliquan- do portenderit 106.b
mulæ partus qd portendat 264.b
mulæ ubi uulgo pariant 295.b
mulctæ pecuniariq̄ certam apud Ro manos fuisse summam 117.b
mulctarum differentiæ ibid.
mulctarū militariū differētia q̄ 70.a
muli & equi quot à quibus tributi nomine dati 233.b
muli ubi nulli educentur 295.b
muliebres uestes cur quidam in lu- ctu induant 123.b
muliebri uestę ubi sponsum indui oporteat 56.b
muliebris fortunæ phanū ubi & cur ædificatum 19.b
muliebris uestitus discrimen 276.a
muliebrium calceorum species ali- quot 276.b
mulieres an apud ethnicos castra se- qui solitæ 18.b 19.a
mulieres an & quando primum in senatum admissæ 202.a
mulieres an & quō cum uiris cœna- rent 285.a
mulieres cū feris publice depugnas- se 349.a
mulieres in charorum funere inijce re in pyram solitæ quid 126.a
mulieres in Thracia q̄ uiris qua de causa odiosæ 74.b
mulieres nudas epulis introducere, quale 286.a
mulieres quædam Germanis ut deę cultæ 202.a
mulieres quando & cur primum in funere laude prosecutæ 127.a
mulieres quibus in sacris mutuo se conuicijs incessere, sacrum 74.a
mulieres Romanæ an usæ prænomi nibus 15.b
mulieres seorsum à uiris quibus in sa cris procederent 299.b
mulieres Spartanę quō incedāt 57.a
mulieres tonsis esse crinibus quid si- bi uelit 123.b
mulieres ubi circuncidantur 93.b
mulieres ubi cū hircis coeant 203.b
mulieres ubi ex equis pugnent, uiri pedibus 361.b
mulieres ubi maioris autoritatis q̄ uiri 202.a
mulierib⁹ Augustis etiam custodes siue satellites fuisse 357.b
mulieribus capita in sacrificijs uelā- da esse 213.a
mulieribus etiam lictores habere p- missum 44. b
mulieribus per quem deum iurare erit 257.b
mulieribus qui reges pro custodib⁹ usi 357.b
mulieribus qui se abstineant in Ae- gypto 212. b
mulieribus Ro. nisi prænomē & no men fuisse 246.a
mulieribus tēpla interdicta q̄ 309.b
mulieris à monstro marino stupra- tæ prodigium 129.b
mulieris ebrium regem occidentis ꝓmium apud Indos quantū 132.b
mulierę cadauera, uirorum qua cau- tione in rogis addi solita 128.b
mulierę in comitijs rō nulla 177.b
mulierum in hereis ludis stadiū seu cursus ratio quæ 252.a
mulierum in incessu differētia olim quæ 280.b
mulierę opus olim quod 190.a
mulio in triūpho ductus quis post de Parthis triumpharit 317.b
mullei quales calcei 276.b
mulsi pocillū q̄ti olim habitū 132.a
multitudo quō olim puniri solita p decimationem 70.b
mulus Marianus, quid 268.a
mulus quoꝝ sacroꝝ uictima 296.b
mumartius sub Tullo Hostilio quā præfecturam gesserit 352.a
mundanus annus quis 161.b
mundus Diogeni quid 89.a
mundus patere qñ putatus 222.b
mundus uniuersus quō & ubi p tres Saturni filios diuisus 310.a
munera militib⁹ dari solita q̄ 218.219
munera triumphantis qualia, & q- bus exhiberi solita 321.b
municipes qui qua de causa aliquā- do dicti 194.a
municipij ius quibus daretur ibi.
munychia Athenis quid 331.b
munychionis (id est, Ianuarij) unde- uigesimo die quid Athenis fieri so litum 149. b
munychionis nomē cui detur Athe nis mensi 162.b
murænaꝝ cognominatio unde 15.a
murænarum millia quot in qua cœ na apposita 321.b
murali quis primus donatus 219.b
muralis corona quomodo fiat 218.b
murani cognomen quibus regibus inditum 4.b
murē qui nūmis incusserint 209.b
mures cādidi qd portendant 265.a
mures quō Aegyptijs aliqñ subsidi- um tulerint 204.a
muris ciuiratū, ædificia priuata cur non admouenda 340.b
murium corijs qui se uestiant 278.a
murtia quæ dea uocata 332.b
murtia unde Venus dicta 235.a
mus qui Bœoticè uocetur 21.a
musca cui aliquando pro insigni fu erit 355.b
muscæ cuius templum non ingredi fabulatæ 74.a
muscæ quō ex quibus locis ad tem- pus cedere ac reuerti creditæ 251.a
musea, quarum festa 252.a
museum, qd Alexandriæ dictū 123.a
musica à quibus uituperata 98.a
musica qbus inuisa, qbus grata 98.a
musicæ honos olim quantus 98.a

musicæ studium apud ueteres græcos quantum 94.a
mustelæ omen quale 265.a
muta exta quæ 296.a
mutabilior cothurno, quid 267.b
mutatio castrorum qui olim indicari solita 18.b
muti qui cuius in tẽplo qua de causa facti 74.b
mutia q̃ à quibus dies dicta 223.b
mutialis agger Romæ ubi 335.b
mutina qualis colonia 194.b
mutinino quomodo sacrificent mulieres 74.a
mutionis porta quæ & ubi 211.a
mutuandi uxores ad tempus apud quos olim ius 40.a
mutuum mulos scabere, quid 267.a
mutuum sanguinem uino mixtum qui qñ bibere soliti 243.b
Mybarum uestes militares cuius fuerint coloris 30.a
myiodes deus quis 251.a
myniarum imperator quis 54.a
mynias Chryſę filius ubi & cuiusmodi habuerit æraria 54.a
mynca qui utantur in sacris 214.a
myrrhã Sabæi cur nõ offerãt 216.a
myrrhicinis (si recte scriptum) uirgis qui uaticinentur 264.a
myrtea corona cui daretur 343.b
myrteæ Veneris ara quæ 332.b
myrti duæ ante Romuli templum, quid portendere solitæ 22.b 23.a
myrtũ cuius templo cur inferre nõ licuerit 323.a
myrtum suffitionibus adhiberi solitam esse 302.a
myrtus cui sacra 213.b
myſi quibus cæremonijs uouere qd soleant 158.a
myſorũ galeæ quo sint ornatu 31.b
mysteria Cereris qualia 350.b

NAbathæorum mos quidam abominandus 40.a
næniæ cuiusmodi sit cantio 124.a
næniæ templum cur extra urbem fuerit 55.a
naiadũ i qb⁹ festis repſentatio 349.a
nanciſcor quid significet 33.b
nandi q̃tũ Romæ olim studiũ 30.b
napæa cuius regia 122.b
napesinis q̃d fuerit ius ciuitatis 194.a
nares totius populi quis rex aliquãdo abſciderit 120.a
narnienſium deus quis 314.b
narualium (alij Narualorum) pontifex q̃ ridiculo sit ornatu 64.b
naſamones quo morituros modo ſtatuere soliti 123.a
naſi indicia quæ 82.b
naſi mutilatio quibus gẽtibus ſummi ſupplicij loco habita 120.a
naſica quàm oderit ſcenicos 346.a
naſica quid à ruſticis tribubus paſſus 25.a
naſicæ cognomen unde 14.b
naſicæ cur quidam dicti 13.b
naſicæ laus 67.a
naſones unde quidam Romæ cognominati 13.a
naſuti & naſum habere q dicãt 82.b
natales quorundam dies quibus maxime felices 224.a
natalis urbis Romæ dies qs 89.a
natalicia feſta quõ ſeruarẽtur 89.b
natare qui olim diſcerent 93.b
nati cum dentibus qui 14.a
nationum aliquot ſingulares patroni Romæ olim qui 292.b
natorum ſub Delphino natura 87.a
natos recens qui deplorent 92.b
naturę diuerſisgẽtib⁹ ꝓprię q̃ 205.b
naturalis annus quid 162.a
nauales duumuiri qui 144.b
nauales ludi quõ fierent 253.b
nauali certamine qui ſingulariter ꝓſtent 206.b
naualis corona qualis 218.b
naualis prælij ſigna ſeu indicia quo fieri ſoleant modo 172.a
naues luſtrandi ratio quæ 301.b
naues ſingulæ quas ſeu quos⁹ deos⁹ imagines inſculptas gererẽt 172.a
nauis Theſei quanto tẽpore Athenis quõ conſeruata 109.a
nauim infulis ornare in conſictu, quid 172.b
nautæ quibus dijs uota facere potiſſimum ſoleant 159.a
nautæ ſub Cyro ſtipẽdiũ q̃d 360.a
nautiorum cognomen unde 14.a
nauium inſignia & nomina priuata quæ 172
Neapoli cuiuſmodi aliquando eſſe ſoleret publicum certamen 350.a
neapolitani in quorum fuerint Romæ clientela 292.b
neapolitani regni excidium quomodo olim prædictum 143.a
neceſſitatis templum ubi 23.a
necis poteſtas penes quem ſolum Romæ fuerit 115.a
necti ob fœnus qñ prohibitum 11.a
ne decima quidem Syracuſanorum pars, quid 268.b
nefaſti dies qui 223.a
negligentes in re quærenda, ubi & q̃modo mulctari ſoleant 139
nemei ludi qui & quõ inſtituti 251.b
nemeſeos locus quis 84.a
nemeſeos ſimulacrũ quale 236.b
nemeſis cuius deæ nomen 313.b
nemeſis dea qualis 236.b
neocori Aliarci quod olim in clypeis inſigne 355.b
neodomadæ qui habiti 360.a
neoptolemi felices uictoriæ 36.a
neoptolemi militare uexillum quale 170.b
neoptolemus cuius filius 5.a
nepotes unde q̃dã cognoiati 14.b
neptuno cur fel dicatum 295.b
neptuno ex qb⁹ aĩalib⁹ ſacrũ flat 135
neptuno q̃ dies Athenis ſacri 150.a
neptunus quorũ olim inſigne 355.b
nequicquã ſapere qs dicatur 269.a
nereis ubi & cui non ita multis abhinc annis uiſa 129.a
nero Cæſar quo habitu nummis ſe incudi iuſſerit 210.a
nero gratiam populare quo beneficio aucupatus 196.b
nero præcipuę legioni quod nomẽ dederit 8.b
nero qualem militibus dederit aliquando teſſeram 172.b
nero q̃ deditus fuerit ludis 251.a
nero quem menſem iuſſerit uocari Neroneum 163.a
nero quid in libertos ingratos ſtatuerit 153.a
nero quid ſignificet, & qui hoc nomine uocari 13.b
nero quod ſacrum ſeu templum cõſcientia ſceler⁹ adire nõ auſus 350.b
nero quot uehiculis proficiſci ſolit⁹ 106.a
neroni mors quõ præſignata 265.b
neroni qñ & quibus de cauſis ſupplicationes decerni ſolerent 299.b
neronis ędilitas qualis 179.a
neronis in iuredicundo mos 364.a
neronis in populum ſpectaculis inhiantem liberalitas 92.b
neronis in triumpho petulantia q̃ta 320.a
neronis quoddam ſtatutum 181.b
nerſilia poſt deificationem quo uocabulo dicta 313.b
nerua quid in ſeruos quoſdam ſtatuerit 153.a
neruarum cognomen unde 15.a
neſtorida quod poculi genus 131.b
neſyotis tribus quæ 27.b
neugmatica organa quæ 294.a
neuia porta 211.b
neuius poeta qñ & ubi natus 49.a
neuri q̃, & qd pro dijs colant 368.a
Nicanor unde qs dictus 68.a
niciæ nouum ad Syracuſas ſtratagema 18.b
nicias q̃ fuerit aſſidu⁹ ĩ ſenatu 199.b
nicolai Perotti laus ſimul & uitupe ratio 226.b
nicomedis cognomen quorum regum fuerit 4.b
niconta aſini nomen, Auguſto quid prædiuinarit 265.b
nidarion quid 47.a
nigri quid præ ſe ferant 83.a
nigrorum cognomen unde 15.a
nigrum albo qui præferant 225.a
nihil eẽ cũ amaracino ſui, qd 267.a
nili aq̃ Aegyptijs q̃ ſẽtã 214.b 215.a

miliacus puluis ad quid olim potiſſimum conduceret 268.a
nimia ædificia Romæ qd Auguſtũ timere fecerint 294.a
nimias appellationes quis inhibuerit 353.a
niues rubræ ubi 191.a
niuibus tepefactis qui uinum diluerent 285.a
Nobiles, quibuſdam qui 275.a
nobilitas in Perſide qua re uulgo in noteſcat 280.b
nobilium à plebe inter barbaros q̃le diſcrimen ibidem
nobilium apud Germanos quantus reſpectus 200.b
nobiliũ filij quot uno ſacrificio ubi mactati 369.a
nobiliũ puer⁹ inſigne quod 96.a
nocte tm̃ cõiugia inuri ſolita 57.b
noctes q̃ diebus ꝑferant 222.a
nocti deo q̃d aĩal ſacrum 136.b
noctis definitio quæ 328.a
noctu an interdiu funera efferri ſoleant 125.a
noctu, non interdiu, ubi & cur iudicia darentur 118.b
noctu pugnare qb⁹ lege uetitũ 361.a
noctu ſupplicia ſumere de ſontibus ubi iuſſum, ubi uetitum 119.a
noctu tm̃ qui pugnent 361.a
noctua quam diuerſorum auſpiciorum habeatur 265.b
noctua q̃ fuerit inſigne 170.b
noctuam cum facie Mineruæ q̃ nõmis incuſſerint 209.b
noctuã qui ſeruis inurant 278.b
noctuas mittere Athenas, qd 268.b
nocturna balnea qs cõceſſerit 225.b
nocturna ſacra fœris licita q̃ 323.a
nocturna ſacra quorum ſcelerũ occaſionem dent 349
nocturnæ uigiliæ quõ à Paulo Aemilio ordinatæ 18.a
nocturni cœtus q̃ lege uetiti 328.a
nocturni triumuiri qui 145.a
nodũ in ſirpo quærere, qd 268.a
nodus Herculanus cui cingulo innecti ſolitus 57.a
nolani quo iure fuerint ciues Romani 194.a
nomen dei in quibus expiationibus ſubticeretur 302
nomenclator quis 81.a
nomenclatore qui candidati uterentur 174.a
nomina donatorum ciuitate, q̃modo mutarentur 193.b
noĩa q̃bus mutari ſolita 103.b
noĩbus quenq̃ ſuis uenerari, quàm olim ſolenne 81.a
noĩs eorum qui in deos referrẽtur, mutandi ratio q̃ 313.b
noĩm pueris indendorũ apud diuerſos cõſuetudo quæ 95.b
nomophylaces qui 272.b
nona Maij dies quibus maxime inuiſa 223.b
nonæ menſiũ oĩm quales 224.a
non eſſe cuiuſuis adire Corinthum, quid 268.b
noniſ annulus q̃ precioſus 84.b
noniꝰ unde dicti 245.b
norcia quorum dea 314.b
notæ genitiuæ 84.b
notæ notariorum apud Romanos olim quanto fuerint in uſu 105.b
notæ ſeruis inuri ſolitæ q̃les 278.b
notis q̃q; frõs ſignaret 152.a
nouæ legis occaſio, non autor, q̃ ſit deteſtabilis 340.b
nouæ nuptæ ueſtis 276.a
nouember cui deæ dicatus 163.a
nouemuiri Athenis qui 147.a
nouendiale ſacrum quod 299.a
nouercã qs duxerit Romæ 38.a
nouo antiquum abrogari 329.b
nouocomenſes à quo ciuitate donati, & à q̃ rurſum priuati 193.b
nouũ uinũ cui offerendum 137.b
nox in quot horas aut uigilias olim diuiſa 225.a
nox media quõ notaret 225.b
Nubarum rex ſeu deus quàm ridiculus 309.a
nubẽtib⁹ q̃ dea ꝑcipue coleret 315.b
nubere multis uiris fœminam olim ubi decuerit 40.a
nubere ſemel tantum in uita, qbus conceſſum 335.b
nubiles uirgines ubi in foro produ ctæ auctionentur 38.b
nuces ſpargere 57.b
nucibus ludere ſoliti q̃ 156.a
nudas ad templa ducere mulieres q̃ ſoleant 370.a
nudati maxĩe ꝑliantes q̃ 360.b
nudi qui quõ pugnent 361.a
nudis pedibus prodire, ubi olim uitioſum 277.a
nudis pedibus q̃ quantiq̃ uiri ſemp inceſſerint ibidem
nudos certare in Olympicis qui primum docuerint 250.b
nulla ubi deorum templa 89.a
nullos eſſe deos qui olim ſint opinati 368.b 369.a
numa cuiuſmodi inſtituerit ſacrificia 135.a
numa quõ annũ diſtinxerit 161.b
numa quot filios & quibus nomini bus habuerit 14.a
numę Pompilij domus quouſq; Romæ durarit 333.b
numæ regia ubi olim Romę fuerit, & quando perierit 122.a
numæ ſacrificia qualia ferè 88.b
numantia à quo deleta 27.b
numãtia cui cognomẽ dederit 67.b
numarius Plancus cuius aliquando diſcipulus 13.a
numenius quãtis uno loco, nõ uno tempore, uictorijs potitus 36.a
numerandi modus olim q̃s 97.b
numerare geſtu manus 22.b
numeris quis principiũ rerum cunctarum tribuat 254.a
numerus apud diuerſas gẽtes quantulus tm̃ fuerit 97.b
numerus militum Perſis quomodo iniri ſoleat 30.b
numidæ natura quales 205.b
numidarũ ſingulis quot eſſent uxores 38.b
numidarum tabernacula unde fierent 18.a
numidarum ueſtimenta militaria q̃ fuerint colore 30.a
numidia cui Romano cognomen dederit 67.a
numina in ſacris ꝑcipua q̃ 215.a
nummarij iudices 92.a
nummi aurei & argentei inuẽtores qui 209.a
nummoꝝ aliquot noĩa 86.b
nummorum aliquot ueterum propria noĩa ac ſigna q̃ 209.b
nundina dea quæ 95.b
nundinæ quales aut q̃q; feriæ 248.a
nundinæ quoto die haberent 135.b
nũdinis quõ olim balnearet 225.b
nuptiæ unde dictæ 56.b
nuptialis annulus q̃lis, & utra manu ferretur 84.a
nuptiarum aliæ atq; aliæ apud alios cæremoniæ quæ 39.a
nuptiarum inter ethnicos cæremoniæ quæ 56.57.58
nurcia quoꝝ dea 9.b 314.b
nutu & ſignis ubi oracula reddi ſolita 309.a
Nyctegretum quid 158.a
nyctileia ſacra quæ 349.a
nyctilopa quid 158.a
nymphades calcei quales 276.b
nymphades cuius urbis portę 212.a
nymphaꝝ in qbus ludis repræſentatio 349.a
nyſa in Parnaſo cui dicata 306.a

OBedientię militaris memorabile exemplum 32
obeliſcus quibus aliqñ nummis incuſſus 232.b
obeſus miles quõ mulctaret 72.b
oblationes infauſtæ q̃ 137.b
oblatiua auſpicia quæ 261.b
oblõgi oculi indiciũ quod 82.b
obnubere quid 56.b
oboli Græcis qui 232.b
oboli quot ſiclum faciant 232.a
obolus q̃t cõtineat filiq̃s 86.b 232
obolus unde dictus 232.b
obruti ære alieno pœna & infamia quæ 330.a
obſequentes latrones qui à quo imperatore dicti 359.a
obſequentis Fortunę templũ ubi et

unde institutum 19.b
obseruanda initio anni quæ 162.b
obseruationes aliquot seu cautelę in Circensibus quæ 253.b
obsidionali qs primus donat⁹ 218.b
obsidionalis corona quãti olim habita 218.b
obsigamia iudicia quæ 187.a
obsonia ex auro qs fecerit 286.b
obsonia sponsi quæ 58.a
obsophagus deus quis 315.a
obtestari p Solis iubar, Persis qd 83a
obumbrare solem sagittis in præliando qui soleant 361.b
Occentus muriũ qd portẽdat 265 a
occidentẽ uersus q orient 215.a
occidentem ℣sus qui mortuos in sepulchro statuant 111.b
occidere bouẽ q̃ oli capitale 135.a
occidionis templum cui adire uetitum 323.a
occiput qb⁹ natura crinitũ 279.a
ocellatæ nuces quid 156.b
ochi regis auaritia quanta 187.b
ochus q̃ conuicio ab Aegyptijs affectus 235.b
ocioſi quõ olim mulctati 139
ocium quibus sit honestũ 273.a
ocrestes q̃ ꝓdigiose Ser. Tullũ genuisse dicatur 346.b
octacilij unde dicti 245.b
octaua cuiusq; mensis dies, cui Athenis sacra 150.a
octauij trophæum 55.b
october cui dicatus 163.a
octobri mense quid Athenis fieri solitum 149.b
octobribus Idib⁹ quid miri Romæ fieret ibid.
octogenarij à quo in militiam coacti 29.b
oculi effigies Aegyptijs qd 84.a
oculis clausis qui pugnent 361.a
oculis pictis qui incedant 277.b
oculorum religio & indicia q̃ 82.b
oculos & os morientis claudere solitus olim quis 123.a
Odoratorũ imbriũ in theatris sparsio 92.b
odorum ac picturarũ in scenis profusio quanta 270.b
odorum in triumphis uel accensio, uel sparsio quæ 320.b
Oenoandrũ cuius sit conuentus oppidum 166.b
œtoscyros quis deus 315.a
Offendo quid seu quõ signet 33.b
offensiones pedum quale facerẽt augurium 98.b
offensiões pedũ qd portẽdãt 265.a
offerre terram & aquã, qd 186.a
Ογκιος Hercules quis 204.b
ogmios quis qbus deus 74.a
Οἰνομάϊ quid 131.b
Olæ ara quanti olim cultus 70.a
olea cui sacra 213.b
olea q̃ turmæ coronarent 343.b
oleæ corona cuius præmiũ 252.a
oleæ ramũ offerre quid 268.b
oleam aut laurum cõburere, uulgo quid p̃ se ferret 302.a
oleastro qui coronarent 250.a
oleastrum arma peperisse 70.a
olena Tigrani aliq̃n qd 54.a
oleum & operã perdere, qd 267.a
oleum in lustrationibus quõ adhibetur 302.a
oleum in ore gestare, quid 268.a
oleum in sepulchro statuendo q̃ statuerent 215.a
oleũ i filice dissecto ubi reptũ 255.a
oleum optimũ cuiate 284.b
oliteræ effigie quis aliquando gno militiæ usus 172.a
olitorium forum 69.a
ollus lœto datus est, q̃n & ubi proclamaret 123.a
olympia quid loci sit 249.b
olympias quid, & quot constet annis 162.a 250.a
olympias regina fratri nupta 37.b
olympici ludi q & ubi 249.b
olympici uictoris præmiũ 250.a
olympicorũ ludorũ uarietas q̃ ibi. 159.a 312.b 323.b
olympij Iouis imago q̃lis 204.b
olympionicẽ esse, quanto olim fuerit honori 251.b
olympiorum imaginem q Romam transtulerint 250.b 251.a
olympicum templum ubi 309.b
olympus mons q̃ altus & q̃ multi hoc nomine montes dicti 306.b
Omarij Iouis templum Sybaritis olim quid 249.a
omẽ belli unde Germani sumere solent 183.b
omina ex iecore quæ 295.a
omina ex pedũ offensione q̃ 98.b
ominis boni indicia ex pullis 48.a
ominis mali signa ex pullis 47.b
ominum ex uolucribus peritissimi qui 262.b
Oneatæ qui dicti 26.b
onerariæ nauis lumina quot 172.b
onochonus fluuius à quib⁹ aliquando epotus 368.a
onomadeus quis, & q̃ prudenter inimicos tulerit 173.b
Ὄνος πρὸς ἀυλὸν, quid 267.a
Ὄνου πώκον ζητεῖν, quid ibid.
Opalia festa quæ 324.a
operimenta lintea eq̃rũ q̃ apud Romanos essẽt impenetrabilia 357.b
optanea sacra quæ 136.b
opto capite q sacra facerẽt 82.a
opheltes quis dictus 251.b
ophentina tribus unde dicta 25.b
ophiusæ herbæ natura q̃ 120.a
opi quõ sacrificet 90.b
opiferę uox, cui q̃ difficilis fuerit, ꝓlatu 338.b
opigena q̃ dea cur sic dicta 314.b
opilius Macrinus quãtis adulterum pœnis afficere soleat 169.b
opilius Macrin⁹ quibus honoribus sensim ad impiũ uenerit 353.a
opima spolia quoties Romæ relata fuerint 21.a
opima spolia q̃ & unde dicta 21.b
opiniones de principijs rerũ quam sint uariæ 254.a
opiniões gentiũ de dijs q̃ diuersæ et ridiculæ & impiæ 368.369.370
opiniones uariæ de longitudine anni 161
opis deæ cognoia q̃ 323.b
opis ædes q̃t & ubi 324.a
opis ædicula ubi 331.b
opis simulacrum quale 323.b
opis templum ubi 79.b
ὀπισθόιρ quid 104.b
opisthocomę quid ibi.
opistographa charta quid 104
opisthoronicus morbus qd 104.b
opiter cur qs cognoiatus 15.a
oppidulis etiã & uiculis singulis suos fuisse deos 314.b
opprobriũ uictis, quid 269.a
ops dea quæ, & quõ illi uotũ fieret 159.a 312.b 323.b
optia mater, cui⁹ aliq̃n tessera 172.b
optimates qui dicti 272.b
optimatũ i theatris loca q̃ 269.b
optimi cognoſe quis aliq̃n honestatus & gauisus 68.a
optimi quiq; uiri quid olim Athenis passi 151.b
optimũ militẽ instar eq è lõginquo petẽdũ, qs rex cẽserit 29.b
optimus maximus qs dictus 215.a
optimus quis dicendus 306.a
optimus uir quis aliquando Romę habitus 67.a
opuntij Locri ubi 326.a
opuntiorum põtifices quot, & q̃ di uersa curent 63.b
Ora maritima in saxa mutabilis, ubi & quæ 255.b
oracal quis quibus sit deus 315.a
oracula ex somnijs ubi olim captarentur 308.a
oraculi Delphici consulendi & dandi ritus qui 306.b
oraculorũ oĩm clarissima olim habita quæ 306
oraculorũ p insomnia ratio q̃ 165.a
orandum à dijs quid 215.b
oratæ unde quidam dicti 15.a
orationes p̃meditatas è libellis recitare licuisse 201.a
orca 155.a
orchestra quor⁹ in theatris olim sedes 269.b 270.a
orcini qui 163.b
ordicalia festa quæ 137.a
ordinẽ deserentis pœna 32.a
ordines populi Ro. quot 272.b
ordinis primi ductor, quib⁹ alijs nominibus dictus 8.a
ordo ciborũ in mẽsa qs 133.b
ordo equester quãti olim fuerit pręcij 103.b
ordo ex q̃t militibus cõstet 7.b
ordo magistratuum in re militari qualis 9.a
ordo rogandi senatus qs 200.b
orestes q̃ potissimum re à furore liberatus 302.a
orgia quæ cuius festa 349.b
orientẽ uersus mortuos in sepelendo q statuerent 111.b
orientẽ ℣sus q orent 215.a
originarij qui 164.a
origines rer⁹ iuxta diuersos q̃ 254.a
oris læsi pœna quæ 330.b
orius quis dẽus dictus 315.a
ornamẽta imperij unde sumpserint Romani 166.b
ornatus flaminis quis 335.a
oronopoli qui 272.b
orphei quot 74.b
orpheum quis quomodo cum Christo coluerit 338.b
orpheus à qbus discerptus 74.b
orthiæ phalangis usus quis 336.b
orthius modulus qualis, & à quibus in bello usurpatus 171.a
ortygia cuius insulæ nomẽ 307.b
Oschophoria Athenis quid 149.b
oscines aues quomodo auguriũ facerent 262.b
osculandi quotidianus usus quando & à quo sublatus 132.a
osculari amicos inter se, ubi & quomodo usurpatum 82.a
osculum mulieribus quãm & cur simulatè daretur 132.a
ossi qui dicti 63.b
osiridẽ q iurãdo testent 255.b
osiris à qbus maxime cultus 368.b
osiris Aegyptijs quis, & quõ effingi solitus 204.a
osiris quale gesserit insigne 170.b
osiris quis qbus sit deus 314.b
ositer quis dictus 63.b
ossib⁹ humanis qui quomodo in sacris usi 369.a
ossibus piscium qui pro domor⁹ materia uterentur 295.b
ostensionales q dicti 360.a
ostenta è cælo, quõ expiarent 299.a
ostia inferni q̃ & ubi 125.b
ostia urbs qñ & ubi condita 300.b
ostracismi finis in quo factus 151.b
ostracismos quid ibid.
ostrearius panis 284.b
ostreis marinis qui domos construerent 293.b
Otho præcipuæ legioni quod dederit nomen 8.b
othonem q̃ res sola ad imperium proquexerit 345.a
othonis ridicula quędam lex 270.b
ὄτιτθον quid 236.b
otriculanorum dea quæ 314.b
Oua & mel initio conuiuij dari solere 133.b 284.a
ouandi causæ quæ 343.a
ouãs urbẽ qs primus inierit ibid.
ouanti an equis obuiam procederet, seu comitari liceret 344.a
ouãtis ornatus & sacra 343.b
ouatio qbus concederet 34.b
ouatiõis etymologia & põpa 343
ouem aut pullum rapere quis imperator uetuerit 343.b
oues coronatas añ se agere, & post mactare qui soleant ibid.
oues quõ lustrarent 301.a
ouicula unde qdã cognoiatus 14.b
ouidij locus qdã excussus 33
ouilia qd Romæ loci sit 80.b 175.a
ouilli pecoris hostia quanti olim habita 135.a
ouinior⁹ cognomẽ unde 12.b
ouis cui immolaret 136.b
ouis quanti Romæ uulgo ęstimare tur 117.b 209.a 232.b
ouorũ putaminibus qui domos faciant 293.b
ouũ in quor⁹ ludor⁹ pompa numerare t primum 350.b
Οὐλαμὸς 8.a
Ozolę qui & unde dicti 326.a
ozolæ q̃ monetę signo utant 209.b

PAcem petentes, quid offerre soleant 268.b
pacis signa seu indicia diuersis diuersa 186
pactolus quale flumen 167.a
pactorum faciendorum inter ethnicos rationes olim q̃ 245
pacuui⁹ qñ & ubi natus 49.a
padus q̃ nobile flumen 167.a
pæan & prosodia cuius olim dei hymni 217.b
pædonomus quid 97.a
pęonicus qs deus cognoiatus 315.a
pæti cur qdã cognoiati 12.b
pætos habere oculos, laudi an uitio dandum 12.b 13.a
pagana quædam lex 190.a
paganalia festa quæ 331.a
palæmon quid dei sit, & qbus alijs nobis dictus 251.a 313.b
palæmonis apud Corinthum spec⁹ qualis 257.a
palæstra qui se quàm maxime exercere soliti 97.a 156.a
palæstra q̃ ualerent 206.b
palæstras q̃ nũmis incuterẽt 209.b
palã cibũ capere cur olim & q̃ in usu fuerit 133.a 284.a
palamedes quẽ ludũ reperit 154.b
palaria quid 31.a
palatiar quid 331.a
palatij p̃fectura quãti habita 353.a
palatina trib⁹ unde instituta 25.a
palatini ludi qui 351.a
palatinus mons unde dictus, & quã uaria eius etymologia 332.a
palatualis flamen à qua dea cognominatus 334.a
pale quod ludi genus 155.b
pales quorum dea 89.b
pali unde sacra fiant 301.a
palibroti qui aliq̃n dicti 4.b
palilia cuiusmodi sacra 324.a
palilia quõ seruentur 89
palla quorum uestis 276.b
palladium forum 69.b
palladium quid, & à quibus custodiri solitum 260.b
pallantis Claudiorum liberti quanta superbia 81.b
pallas quor⁹ p̃cipua dea 314.a
palliũ qbus peculiare 274.b
pallor dea qualis 20.b
palloris phana cur intra urbes non essent 55.b
palma uł palm⁹ q̃t digitis cõstet 85.b
palmæ qbus uictorib⁹ darent 251.b
palmata uestis quorum 275.b
palmicum auguriũ quod 264.b
palmulis qui tanquam pane passim uictitent 133.a
palmyrensiũ regina quid aliquando nois consecura 4.a
paludamentũ q̃le Romanis militibus publice daret 30.a
paludamentũ q̃lis & q̃r⁹ uestis aut insigne 114.a 278.b 62.b
paludibus qui sepelirent 111.a
palus quid 31.a
palysci ara Siculis quid 154.a
pamboœotica sacra quę 249.a
pamenoth⁹ qs qbus mensis 162.b
pamphilor⁹ tribus quæ 26.b
păphylij quẽ uentũ colerẽt 157.b
pan Aegyptijs quantus 203.b
pan qs & q̃rum deus 159.a
panærolium quid 249.a
panagyra festa quæ 90.a
panathenæa Athenis qd 250.b 351.a
panathenaica q̃tuplicia fuerit 252.a
pancratiastes quid 130.b
pancratium qd 130.b 155.b
pandana porta unde & quo alio nomine dicta 53.b 210
pădemus cui⁹ deæ cognomẽ 314.b
pandia cuius dei festa 252.a
pădosiam & Acherusiũ qs oraculo uitare iussus 307.a
panebiorũ reges quomodo humarentur 111.b
panegyres Athenis quid 249.a
panẽ gladio diuisum, qbus olim gustare solenne 56.b
panemius Athenis mẽsis qs 162.b
panes & paniceæ mensæ q̃libus canistris inferrentur 284.b
panes facere quale aut quarum aliquando opus 133.a
panes sanguinis guttas ex se emisisse, qd aliq̃n portenderit 107.a
pani quod aĩal dicatum 136.b

panionia sacra quæ 249.a
panisci caput in diffisso saxo q̃mo-
do inuentum 255.a
panium cuius cognomen 69.b
pannonia in quot & quas prouinci
as diuisa 100.b
panos statua qualis 203.b
panum gña quàm uaria & Græcis
& Romanis 284.b
pansæ unde quidã dicti 13.a
panthei sacerdotũ mun⁹ q̃d 64.a
pantomimi à qbus Roma electi, &
à qbus restituti 130.a
papauerata uestis 275.b
papaueris cãdidi semen cũ melle &
lactuca, qñ apponeret 284.a
papauerũ decussione quid quidam
tyrannus innuerit 107.a
papeus Scythice quid 89.a
paphia Venus quæ 315.a
paphlagonia in quot & quales par
tes diuisa 100.b
paphlagonũ reges q dicti 4.b
papia lex à quo abrogata 228.a
papiliones ex ỹmibus nasci, & ex se
mine papilionũ uermes 191.b
papinian⁹ cuius discipulus, & qd su
pellectilis noïe cõprehẽdat 28.a
papinianus quàm innocẽter à q̃ im
peratore occisus 364.a
papinian⁹ qs quãtusve fuerit 363.b
pappas Bithynis quid 89.a
papyraceos calceos q gerãt 335.b
papyria tribus unde dicta 25.b
papyriæ tribus cum Pollia tribu si-
multas quanta 26.a
papyrianum ius quod 362.a
papyri flore ubi coronent̃ diȳ 214.a
papyrŋ fœneratoris nequitia inau-
dita 11.a
papyrion̄ etymologia 14.a
papyri⁹ qd primus oĩm fact⁹ 165.b
papyrus ubi nascat̃, & quõ tempere
tur ad inscribendũ 104.b
par impar Romę q luderent 156.a
parabiston 70.a
paradromidæ quid 130.a
paralus q̃ à Pericle defletus 128.a
parameſos digitus quis 236.b
paranymphus quis 56.a
parapatius quon̄ rex, & qui cogno-
minatus 4.b
parasanga q̃t stadiȳ cõstet 86.a
parasyades unde qs dictus 68.b
paratilmos, q̃ quon̄ pœna 169.a
pardalis pro foribus affixa, Phrygi-
bus quid 292.b
pardorũ pelles quõ in bellis usę 31.b
parentalia quõ seruent̃ 138.a
parentandi mos q̃ diuersus 298
parẽtes aut cognatos defunctos cõe
dere, ubi summa pietas 111.a
parentum & liberorum appellatio-
ne qui contineantur 23
parentum manes qui primitijs cœ-
nan̄ impartiant 286.a
parere quid significet 33.a
pares uictimę qb⁹ diȳs offerrẽt 138.a
paria aliquot magistratuũ se inuicẽ
respicientiũ, quæ 231.a
parianon̄ deus p̃cipuus qs 314.a
paris quõ educatus 106.b
parituręmulieres quo ex Delo com
migrarent 307.b
parma q̃lis colonia 194.b
parma quid 355.a
parmenides quis ac cuias 48.b
parnasus mons q̃lis 306.b
parochus 57.b
parœnius modulus qualis 171.a
parona quid 172.a
parrici q̃stores qui & q̃t 52.b
parricidę q̃ horribiliter in Aegypto
plecterent̃ 118.a
parricidij pœna quæ 118
parric⁹ seu parricidi⁹ q̃stor qs 44.a
partes sacrificij q̃ & quot 216.a
parthenope cui⁹ filia, & cui urbi no
men dederit 50.a
parthenope q̃ miserè patrũ nostro-
rũ memoria afflicta 143.b
parthi quàm seuerè punirẽt adulte-
rium 169.b
parthi qualibus in bello tympanis
usi 171.b
parthicorum regum abominandus
quidam mos 4.b
parthorũ honestissima sepultura q̃,
& ea ipsa q̃ execranda 110.b
parthon̄ reges quid in uotis emittẽ
dis adhibere soliti 158.a
partium domus ordo seu dispositio
qualis 295.a
partiũ phalãgis catalogus 337
partubus mõstrosis qd fieret 300.a
paruæ Fortunę ædes à q̃ dicata 19.b
pascentes aues uidere, quid porten-
deret 264.a
pasithea quæ 238.b
passus ꝓprie qd sit 85.b
pastophorum quid 63.b
pastorum deus quis 159.a
patareũ oraculũ & tẽplũ q̃le 308.a
pater patratus qs, & quod eius mu-
nus 244.a
patræ, cuius regionis urbs 166.b
patres initio q̃t in senatũ lecti 197.a
patres plurimorum liberorũ quàm
honorati olim 187.b
patres ubi filiolos suos anteq̃ septẽ-
nes sint, nõ uideant 94.b
patri filiũ uouere seu deuouere q̃n-
dam licuisse 158.b
patrij diȳ qui 314.a 370.a
patrios deos q cur nõ haberẽt 314.b
patris quãta olim ĩn filios potestas
326.b 327.a
patritiatus ordine donati q 202.a
patritij ad plebem q & quõ & cur
transierint 365.b
patritij qui dicti 197.a 272.b
patritijs quomodo ad plebẽ transi-
re licuerit 203.a
patrocli cadauer quorum capillis et
cur opertum 123.b
patroni clientem destituentis pœna
quæ 329.a
patrous deus quis dictus 315.a
patutius pater quis 22.b
paucitatẽ regũ quis philosoph⁹ ma-
xime probarit 340.b
pauli Aemylij filij quot, & qd ipsis
acciderit 67.b
pauli Aemylij institutum 18.a
pauli Aemylij in uxorẽ suam repu-
diatam dicterium q̃d 188.b
pauli Aemylij uel constantia uel su
perbia 155.b
pauli basilica ubi & q̃ti taxata 69.a
pauli de supellectile sentẽtia 28.a
paulus Aemylius quãtum ex Mace-
donia auri Romæ intulerit 318.b
paulus Aemylius quo bñficio popu
lum Ro. affecerit 139.b
pauões quis inter Romanos sibi ut
deo immolari iusserit 136.b
pauonis surrepti quas quidam pœ-
nas dederit 72.a
paupertas quando primum Romæ
probro haberi cœpta 134
paupertatis deæ sacellum ubi 20.b
paupertatis laus 133.b 134.a
paupertatis phana cur extra urbes
fuerint 55.b
pausaniæ frugalitas quæ 284.a
pausanias quàm mirè aliquando de
Lydis uictoria potitus 22.a
pausanias quõ morte mulctat⁹ 153.b
pausicape qui olim plecterent̃ 152.a
Peceucij qui 49.a
pectus cui deo sacrum 82.b
pecudum sepultura quàm quibus
olim religiosa 339.b
pecunia unde dicta, & à quo primũ
facta 209.a
pecuniæ Athenienſis nomina aliq̃t
ac signa 209.b
pecuniæ quõ in populum à Cæsari-
bus sparsæ 92.b
pecuniam ludere quibus tm̃ ludis li
cuerit 155.b
pecuniã milites suã pugnæ tẽpore
ubi deponerent 173.b
pecuniam mortuo in loculis qui ad
derent 110.b
pecũiosi q̃ lege nobilib⁹ ꝓlati 270.b
pedalij qui 215.b
pedamen quid 66.a
pedarij senatores qui 102.b 199.a
pedatio quid 66.a
pedes cui deo sacri 82.b
pedes ire Persis quid 280.b
pedestri certamine q potissime ua-
leant 206.b
pedestria auguria quæ 264.b
pedibus nudis esse & coma tonsa sa
crificantem oportuisse 214.b
peditibus quæ secum ferenda 186.b

peditatu q ualeãt & eq̃tatu 361.a
peditũ in bello cãtus seu instrumen-
tum musicum quod 171.a
pedum osculatio 83.b
pegasum q nũmis incuterẽt 209.b
pegmata quanta in triumphis ferri
soleant 318.a
pegmata, quid 294.a
peiũ Phrygiæ Deiotaro qd 54.a
pelargus cur qs dictus 68.b
pelasga q̃ dea cognoĩata 314.b
pelasgicũ q̃ pars athenar̄ dicta 331.b
pelatæ qui dicti 154.a
pelias quõ educatus 106.b
peligna cohors q̃ 356.b
pellena cuius regiõis urbs 166.b
pelles hœdinę quo olim nomine di
gnatæ 105.a
pellex cuius deæ aram tangere ueta
batur 315.b
pellibus diuersarum ferarũ qui ma-
xime in prælijs utantur 361.b
pellibus ferarum qui pro uestibus
utantur 277.b
pellices uelut pignora charissima q
militiam secum ferant 173.b
pellici in sacris ueritum quid 215.b
pelopidas q̃ pauper & abstinens fu-
erit 134.a
pelopidas quoties imperatorẽ ges-
serit 4.a
peloponessi factiones quæ 173.b
peloria festa quæ 90.a
pelta ẽ cælo cui in manus delapsa fa
buletur 42.a
pelta quid 355.a
peltarũ duodecim custodes q 42.a
peltati qui 355.a
pelteastę qui dicti ibid.
penates ab Aenea aduecti, quid fue
rint, & ubi custodirent 260.b
penates dij qui 312.b
peneſtæ qui uulgo Thessalis dicerẽ-
tur 154.a
pennæ uarijs distinctæ coloribus, q
bus ꝓ cristis fuerint 31.b
pẽsa tractare ubi sit uirorum opus,
non mulierum 190.b
pentapharmacũ quis primus exco-
gitarit, & unde cõstiterit 286.b
pentathli qui 155.b
pẽtathlõ seu pẽtathl⁹ qd 155.b 252.a
penula quorum uestis 274.a
penulæ qñ sumerent̃ 280.a
penulis qbus uti pmissum 201.b
peplum Mineruæ qñ ferret̃ 250.b
peplum quo imperatores Græcor̄
donarent̃, quale & quid 35
per discessionem quomodo senten
tia ferretur 199.b 200.a
pęr quàm diuersas res à diuersis iu-
rari solitum 255.b
pdicib⁹ alicubi eẽ corda bina 295.b
perdicum Bœoticarũ præscripta in
aëre meta 204.a
pduellionis diẽ dicere, qd. 144.b
peregrinatio magnorum aliquot ui
rorum, qualis 316.a
peregrini quàm quib⁹ odiosi 195.b
peregrinis nomina Romana qs in-
terdixerit 195.b
peregrinos urbẽ Romanã usurpan
tes quis securi pcusserit 193.b
peremptalia fulgura quæ 262.a
perenna unde dictum 148.b
perennæ cur & qñ sacra fierẽt ibid.
pfecta hostia qñ diceret 216.b
pfidiæ q populi maxiẽ dediti 257.b
perfricatle faciẽ q dicerent̃ 83.a
pergamenarum chartarũ usus & ap
pellatio 105.a
pergami thesauros suos quis rex re-
conderet 54.a
pgamũ cui⁹ aliq̃n fuerit regia 122.b
periander (si rectè scriptũ) q̃ de cau-
sa lapidatus 53.b
piãdri laus simul & tyrãnis q̃ 107.b
pericles qd primus fecerit 127.a
picles è q̃ fuerit curia 24.b
periclis cognomẽ q̃d 68.b & con-
tra suã ipsius legẽ conat⁹ 195.a &
de filij morte luctus 128.a & lex
195.a & trophæa quot 35.b
periuri quõ olim quasi diuinitus de
prehẽderent & punirent 257.a
periurij pœna quæ 330.a
pniciosus ciuis quis 218.a
perpenna consul externus, de quo
Romæ triumpharit 317.b
perpenna quõ prius consul quàm ci
uis Romæ fuerit 228.a
pfg an unq̃ Romę seruierint 154.b
persæ quomodo urbes in curias di-
uiserint 27.a
pſæpolis quon̄ regia 122.b
persarũ arma qualia 355.b & de
us p̃cipuus qs 89.a & incestus cũ
sororibus q̃ridianus 37.b & in se-
peliẽdo mos 111.a & insignia mi-
litaria q̃ 170.b & milites quàm
essent abstemij 132.b & natura q̃-
lis 205.b & quanta apud Mara-
thonẽ strages 366.a & uestitus
quis 277.b
persas captiuos quis impe. nummis
incusserit 210.a
persas, ebrios de rebus maximis cõ
sultare 200.b
pſis chariſſimũ quid 173.b
ptinacis Cęsaris tessera q̃ 172.b
pertinax Cæsar quàm modice cœ-
narer 287.a
peruigilia in qbus ludis fierẽt 350.b
perusia cuius regiõis urbs 166.b
pes q̃t palmis seu digitis cõstet 85.b
pescẽnij frugalitas quanta 104.a
pessinuntia dea q̃ 315.b 315.a
pestifera exta et fulgura 295.a 262.b
pestilentia quõ aliquando Romę se
data 9.b
pestilentiæ sedandę causa dictatorẽ
creari solitum ibid.
petalissmus qd qbus esset 151.b
petaminarij qui sint 87.a
petauri ludus quis 156.a
petauristæ qui ibidem
petere militię ut liceat defunctos se
pelire, qd p̃ se ferret 186.a
petilij lex in ambitũ q̃ 147.b
petitij cuiusdam quàm uen̄ de Pom
peio somnium 164.b
petoritum quid 105.b
petreij satellites qui 357.a
petreij simulacrũ qs tyrãnus in tri-
umpho duxerit 318.a 319.a
Phæcasij qui dicti 64.a
phaënnis q̃lis ꝓphetissa 144.a
phaëton in quem fluuium præcipi-
tatus 280.b
phæus color qualis 125.a
phalangis descriptio ac partes quæ
337.a
phalangitæ qui 336.b
phalangũ non eundem semper fu-
isse numerum 337.b
phalanx ex quot cõstaret 336.b
phalaridis ĩ Zenonẽ tyrãnis q̃ 48.b
phalerina tribus quando ueteribus
addita 25.b
phalicus quid 97.b
phana aliq̃t sanctissima oli q̃ 309.b
phaneus cuius dei nomen 315.a
phanionas q̃s Græci uocent 45.a
phara oppidum ubi 166.b
pharaones qui dicti 5.a
phasidis fluuij arbores q̃le sudarent
unguentum 39.a
pherecydes qd primus inuenisse pu
tetur 105.a
phiala quæ uasis species 131.b
phiditia quæ quorum festa 285.b
philadelphi laus & parricidia 5.a
philadelphus uñ qs dictus 68.a
philelphi contentio de ludo litera-
rio Ciceronis 36.b
philena q̃ aliàs dicta 313.b
philinus Epicureus quàm fuerit fru
galis 133.a
philipomenes quoties imperatorẽ
gesserit 4.a
philippeis incussa signa quæ 209.b
philippi Macedonis tabernaculum
ubi & quõ fieret 18.a
philippo q̃ dies quàm maxime fau-
sta 223.b
philippus Cæsar quàm solẽnes edi-
derit ludos 348.b
philippus ubi alterum oculum sagit
ta pdiderit 361.b
philitor Græce quid 93.b
philolaus cuius discipulus 48.b
philolaus quon̄ legislator 326.a
philomator qs rex dictus 5.a
philomenes cui aliq̃n uati palmam
publice p̃ripuerit 350.a
philomenes q̃n reges dicti 4.b
philonides q̃ insignis cursor 87.a
philopator qs rex dictus 5.a

philosophi cõitatem uxorũ introducentes,qui sint 169.b
philosophi deum nullum esse dicentes,qui 368.b 369.a
philosophi Grȩcis quanto in precio fuerint 206.a
philosophi qui quàm diuersa de rerũ principijs senserint 254
philosophica uestis quæ 275.b
philosophorũ aliquot uestitus qualis 278.a
philyra(forte phylira)qd 105.a
phiton qs rex cognoiatus 5.a
phoca quale oppidum 167.a
phociõ quàm acerbos habuerit militiæ delectus 29.b
phocionis ira,mors,sepultura,paupras,magnanimitas 195.b.339.b 4.a 134.a 174.b
phœbades ubi & quomodo responsa darent 306.b
phœbe cuius deæ nomen 315.a
phœbo qui dies sacri 150.a
phœbus cuius dei nomen 315.a
phœnices qualibus olim & literis et chartis usi 105.a
phœnicopteros quis Rom. sibi ut deo mactari iusserit 136.b
phœnicum sacerdos quàm splendide incedere suetus 64.b
phœnicum uirgines quàm impudicè dotẽ mererent 39.a
photinus cuius occidẽdi autor 5.b
phrenas Græci qd uocent 294.b
phrenetici quõ uocum concentu resipiscant 78
phryges natura quales 205.b
phryges q̃ odiãt fures 119.b
phrygiæ deæ quõ sacrificaret 136.a
phrygiata uestis uñ inuenta 275.b
phrygiones qui dicti 190.a
phrygius canẽdi modus q̃lis 171.a
phthioticæ Thebæ q̃ 308.b
phylactus qs magistratus 121.a
physiognomia ex oculis 62.b
phystos uñ qs cognoiatus 68.a
phytij qui 231.a
Piaculare sacrũ q̃modo à Lydis fieri solitum 301.b
piacularis auis auspiciũ q̃d 263.b
piacularis porta uñ dicta 211.a
picea arbor qualis 128.a
picẽtes quõ ,ppter fœdus cum Hannibale mulctati 358.b
pici martij auspiciũ quale 263.a
picta scuta q gestarent 355.b
pictoris nomen Fabio unde 14.b
pictura celebres q 206.b
picturæ certamẽ publicũ ubi 252.a
picturas inuersas quis imp. quomodo uenditaret 288.b
picum q cui offerant 136.b
picũno à qbus sacrificet 95.b
picumnus 370.a
pic⁹ à finistra,cuius augurij 263.b
pietas,cuius aliqñ tessera 172.b
Pilę ludus qs & q̃r fuerit 155
pilani qui 183.a 355.b
pilarum differentia q̃ 155.b
pilarum & effigierum in compitis suspensio unde 90.a
pileati qui quõ pugnẽt 360.b
pilentum quid 105.b
pileum capiti detracti, ac rursus impositũ ab aqla,qd 262.b
pileum in hasta ,pponi, quid significaret 173.a
pilosa q habuerint corda 295.b
pilũ qd,& quib⁹ ,ppriũ 183.a 355.b
pilumni q & unde dicti 12.b
pilũno à qbus immolaret 95.b
pilumnus 370.a
pinarij q,& qbus sacris oparẽt 73.a
pinarij unde orti 14.a
pinciana porta quæ 211.a
pindarus à qua poetria quoties publice uictus 350.a
pindarus quomodo ab Alexandro honoratus 292.b
pindenissus ubi & quid sit 60
pinea q uictores coronarẽtur 251.b
pingendi ars q̃ olim celebris 93.b
pingues ad militiã inepti 29.a
pinus cui sacra 213.b
pira qbus frumẽti loco sint 133.a
pisani q̃d haberẽt ius ciuitatis 194.a
piscatorij ludi qui 351.a
pisces auspicijs utiles q 48.a
pisces non squamosi, qbus cœnis interdicti,& cur 127.b
pisces quales qui cui (etiam si neget Hen. Agrippa)immolarẽt 136.b
pisces q pro diis colant 368.b
piscibus etiam tangendis qui abstinerent 335.b
piscibus qui augurent 264.b
piscibus q ut pane uictitẽt 133.a
pisciũ sub signo nati,quales 87.b
pisciũ qua afficerẽt adulteros igno minia 169.b
pisistrati statutũ q̃ddã piũ 220.a
pisistratus cui⁹ esset curiæ 24.b
pisistratus quàm astute tyrãnidẽ arripuerit 108.a
pisones unde dicti 12.b 132.b
pisonis cuiusdã uinolẽtia q̃ 352.b
pistores q̃diu Romę nulli 132.b
pistores unde dicti ibidem
pistoris Iouis ara q̃ 331.b
pistoriũ forũ Romæ ubi 69 b
pistrino q plecterent 152.a
pitaci qui dicti 27.a
pitanites cẽturia Antonino q̃ 360.a
pitaneta cohors 8.a
πίθηκος γέφαρ οὐχ ἁλίσκεται, qd 268.a
pithecusa insula qñ & q facta 50.b
pitho q̃ quibus uocet dea 314.b
pithœgia q̃le festum 325.a
pittac⁹ temulẽtos q mulctaret 132.b
pittaci cognomen q̃le 68.b
pituita quõ fisti putaret 94.a
pityocampa quid 66.b
πίτυς 66.b
pius unde quis cognoiatus 13.a
Placentæ aliq̃t gña 284.b
placentia q̃lis colonia 194.b
placẽtinos q̃d ius ciuitatis 194.a
placita principũ quando pro legib⁹ haberi cœpta 364.a
plagiolos quid,& unde fiat 213.b
planci unde uocati 13.a
planipedes qui i scenã,pdirẽt 346.a
platæensiũ principi uetita q̃ 228.b
platinę laus ac studium 129.b
plato q̃ leuem delictis omnibus pœnam statuerit 117.b
plato quantus athleta 130.b
plato quos legislator 326.a
plato quo tẽpore uixerit 316.a
platõis bellaria 284.a cœnæ 133.b
sententia de pricipijs rerũ 254.a magnitudo quõ pnũciata 264.a opinio de larib⁹ & lemurib. 313.a pia q̃dã suia 303.b ridẽda opinio 169 b
plausтrum quid 105.b
plauti & Ploti unde dicti 13.a
plautus ubi & q̃modo sibyllas imitatus 144.a
plebe q nõ cõprehendant 362.b
plebeij cẽsores primi qui 365.b
plebeij ludi quales 350.b
plebeij magistrat⁹ qbus illiciti 365.a
plebeij qui dicti 272.b
plebei⁹ cõsul prim⁹ qs 12.b 365.a
plebei⁹ quõ à cẽsore notaret 139.a
plebiscita q̃ seu quid 6.b 362.b
plebiscita quos teneant 198.a
plebiscitorũ & legũ differẽtia 362.b
plebs qñ cõsulatu excluſa 112.b & qñ rursum potita 113.a
plebs quõ p cliẽtelas diuisa 292.a
plectendi fontes Spartanis mores qui 119.a
pletrum quid 85.b
plotij fœneratoris inhũanitas ac nequitia quanta 11.a
plũbeis libris qd inscriberet 104.b
plũbo resoluto qui necarent 117.a
plumbũ in ripa positũ,qd 40.b
pluralitas uxorum quibus gentibus familiaris 38
plutarchi locus excusit 45.b
plutoni propria uictima q̃ 137.a
pluroni q̃ tonitrua tributa 262.a
plutonis templum ubi & cuiusmodi 23.a 297.b
plutoniũ os quid & ubi 125.b
pluuia lapidea quõ expiaret 299.a
pluuiæ excitandæ modus 211.a
pluuius Iupiter quis ibidem
Poculorum ordo quis 287.b
podismus quid 97.b
pœcile Athenis quid 160.b
pœna à quib⁹ ut deus culta 368.b
pœna sontis q̃to post latã sententiã fraudulenter occisus 5.b
pompeius q̃ leui de causa affectati regni suspectus 45
pompeius qua in re à Cæsare de imperitia taxatus 183.b
pompeius qui appellarit præcipuã legionem 8.b
pompeius quid contra legem à se lata fecerit 121.a
pompiliana curia 24.a
pomponij Attici domus ubi 333.b
põponij de supellectili sentẽtia 28.a
pomponiorum nomen unde 14.a
pomponius Lætus quid(si dijs placet)aliquando inuenerit 112.b
pomptina tribus qñ cœperit 26.a
ponderum aliquot nomina 86.b
pondo quid 233.b
pons olim sacer habitus quis 61.b
pontia tribus unde dicta 25.a
ponticorum regum noia q̃ 5.a
pontifex maximus quis 61.a
pontificatus quibus cum magistratibus simul esse poterat 62.a
põtifices au immunes fuerint à contributione pecuniaria 65.a
pontifices initio creari soliti q 62.b
pontifices minores qui dicti 63.a
pontifici ad uidendũ illicita q̃ ibi.
pontifici maximo iurare quomodo licuerit 257.b
pontificis etymologia 61.b
põtificis maximi munus ibid.
pontificius honor quantus 62.a
pontificum numerus apud Romanos olim quantus 61.a
popæ in sacris qui 216.a
popilij Lænatis mirum seu ridiculũ factum 13.b
poppysma quid 262.a
popularia sacra quæ 324.a
populi progratiua potissima q̃ 198.b
populi purgandi seu lustrandi mos quis 301.b
populo qui comprehẽdantur 362.b
populorum in Albano cõuenire solitorum catalogus 249.b
populus cui sacra 213.b
populus Roma, in quot turmas diuisus 174.a
porca cui immolari solita 136.a
porcalis tribus quæ 26.b
porcia Catonis filia,q̃ dilexerit uirũ suum,& quàm uiriliter seipsam interemerit 303.b
porcij unde in ciuitatẽ allecti 195.a
porciorum nomen unde 12.b
porcus quibus dijs sacer 136.b
porcus quibus ex omni scrofarũ numero debebatur 63.b
πόρπικοι qui 329.a
pornopion Apollo ubi cultus 21.a
porrici hostia quando diceret 217.a
porrũ à quibus numẽ habitũ 256.a
portæ castrorũ q̃t esse debeant 17
portæ urbis Romæ quot 210.b
portæ urbiũ cur sanctę nõ sint 341.a
portarum apud exteros cognomina aliquot propria quæ 212.a
portarum castrensium noia q̃ 17.b
portarum Romę multitudo ac nomina 210
portenta aliq̃t mira 106.b 107.a
portic⁹ cẽtenarię seu miliarię q̃ 157.a
porticus Ro. q̃ uariæ fuerint 160.b
porticuũ apud diuersos noia q̃ ibi.
portis q̃t Roma initio cõrẽta 210.a
portoria noua statuere quibus potestas fuerit 139.b
portuensis porta q̃ aliàs dicta 211.b
portũno deo qui ludi fierent 251.a
portumnus quis deus 313.b
porus rex quale gesserit militiæ signum 170.b
possideo(si recte scribitur) quis quibus sit mensis 162.b
possidonius quanta à Pompeio reuerentia affectus 44.b
postẽ teneri in dedicando,ubi necessariũ & ubi non necessarium 338.a
posthumi q &unde dicti 15.a 245.b
postica regio auguribus quæ 282.a
postliminij ius 192.b 193.a
postuerta dea 20.b 370.a
postuertæ à qbus immolarẽt 95.a
postularia fulgura quæ 262.b
potandi ratioin conuiuijs solennib⁹ quæ 285.a
potina 370.a
potinæ deæ qui sacrificent 95.b
potitij q,& q̃ sacra curarint 73.a
potitiorũ genus quis extinxerit ibi.
potnienſis in Bœotia fontis miraculum quod 310.b
potus ueterũ quis esset 132.a
Præcentoriæ tibiæ quæ 171.b
præcidanea porca quæ 136.a
præcimitator quid 335.a
præcincti,quales olim habiti 32.a
præcipites,cui⁹ satellites dicti 357.a
præcipui quibusdam dijs qui 312.b
præco & accensus unde fieri cõsuerint 45 b
præcones à qbus honoribus prohiberentur 345.a
præcones in uendendis captiuis qd proclament 146.b
præconis officium 43.b
prædator Iupiter quis 158.b
prædicere in contractibus uenditorem quæ oporteat,quæ non 305
præfatio in sacris olim quæ 213.a
præfecti ex quibus fierent 352.b
prefecti in Olympijs q̃t & quõ 250.a
præfecti uigilum cura quæ 145.a
præfecti urbis officia quæ 352.a
præfectorum & Romæ & alibi q̃ta diuersitas 352.b 353.a
præfectura prætorij à quo & quib⁹ traderetur 231.b
præfectura urbis intermissa quoties & reuocata 352.a

pœnæ duæ terrimæ & inauditę in sontes ubi 119.b
pœnæ militares mitiores q̃ 70.b
pœnorum deus quis 313.b
poëtarum certamẽ seu ludicrum qs instituerit 350.a
poetarum uictima quæ ibid.
poetico in certamine præmium uictoris quale 252.a
polemarchi Aetolorum potestas q̃ 147.a
πολίαρχος Athenis qualis fuerit magistratus 147.a
poletem Epidaurij quẽ uocẽt 196.a
poli,quorum nummi 209.b
politia optima quæ 229.b
pollex quid, & unde dictus 236.a
pollia trib⁹ qñ cæteris addita 25.b
pollicem premere,iungere, uertere, quid 236.a 269.b
pollicib⁹ inuicẽ arctissime nexis,expressum sanguinẽ lingere qd 243.a
pollinctores qui 125.b
pollinctura quid 127.b
pollionis bibliotheca qualis 105.a
pollionis apophthegma 59.a
πολλοὶ κἀγαθοί, quid 213.a
polluere ludos quæ & quàm uaria olim putarentur 351.b
pollus histrio q̃ fuerit excellẽs 15.a
polluta loca fulminibus ferè tangi 262.a
pollux utriq; sexui ad iurandũ communis 257.b
polycrates unde dictus 68.a
polycrati quis qua de causa amicitię renunciarit 245.a
polyhistor unde quis dictus 68.a
pomœrij proferendi qui soli ius haberent 341.a
pomœrium sanctum quod 340.b
pomona dea quæ 334.a
pomonalis flamen quis ibid.
pomorum deus & dea qui ibid.
pompa in funere olim quæ 124.b
pompa triumphalis quot aliquãdo dies duraret 320.a
pompeij contra Cæsarem tessera q̃lis 172.b
pompeij curia cuius morte infamis 24.a
pompeij erga Possidonium reuerentia & modestia quanta 44.b
pompeij frons & os quale 82.b
pompeij in triũpho superbia 320.a
pompeij lex in ambitiosos q̃ 147.b
pompeij in annulo signum q̃d 84.b
pompeij modestia 3.b 45.a
pompeij nomẽ,cui legioni fuerit in clypeis insigne 355.b
pompeij theatrum quale 234.b
pompeij trophæa 36.a
põpeio clades quõ p̃signata 264.a
pompeio quid præ omnibus Romę contigerit 34.b
pompeius Magnus à quo & per qs

præfecturæ origo quæ 352.a
præfecturam urbis qui ſub quibus regibus geſſerint ibi.
prefectus caſtrorum cui ſine medio ſubſit 9.a
præfectus Latinarum quis 352.b
præfectus urbis ad qd crearet 351.b
p̃fectus urbis ſub Romulo qs 352.a
præficę quid olim in luctu facerent 124.b
prægnãs ſus quàm ſit ſacrificijs apta 136.b 137.a
prægnãs ſus quibus quo die mactetur 324.a
prægnantes uictimę quibus tantum ſacris mactari ſolitæ 296.a
præliãdi inſtrumẽtis ſeu ornamẽtis q̃ diuerſis diuerſi uterẽt 360.b 361.a
præmia uictoribus in ludis dari ſolita, quæ 250.a 251
prænestini quod habuerint ius ciuitatis Rom. 194.a
prænomina quare inſtituta 245.b
prænomina Romana unde, & quomodo ſcribi ſolita 245
præpetes aues quomodo auſpicium faciant 262.b
præpotẽs q̃ qbus dea uocata 314.b
præſes Aegypti primus quis 5.b
præſidẽ, finito honore, q̃ cautiõe ex ,puincia diſcedere oportuerit 182.a
præſidiales prouinciæ quæ 100.b
præſidum licẽtia in ſpectaculis edendis quomodo & à q̃ repreſſa 181.b
præſtãda in uẽdendis reb⁹ q̃ 328.a
præſtites qui dij dicti 312.b
præſul inter ſalios qs appellatus 42
prætexta quorũ fuerit ueſtis 273.b
prætextat⁹ cui ,p cognoĩe datũ 14.a
prætores bini ubi impitarint 77.a
prætores legatis nõ idigẽtes q 312.a
prætores qñ primum creati, & illorum uis, poteſtas, numerus, officium 75.76
prætoria in caſtris porta quæ 17.b
prætoriæ naui quot Scipio lumina dederit 172.b
prætoriales prouinciæ quæ 100.b
prætoriani milites qui 356.b
prætorianorũ autoritas & uis q̃ ibi.
prætoris in urbe lictores q̃t 43.b
prętoris munus etiam apud exteros fuiſſe 77.a
prętura Aemylij Pauli q̃ pręter morem ſplendida 76.b 77.a
prãdendi in propatulo mos cur introductus 284.a
prandendi ſeu cœnandi geſtus uarij qui 285.b
prandij tempus olim quod 287.b
praſinus equus ubi à quo Cæſare q̃ religioſe tumulatus 340.a
praſſinæ factioni in Circenſibus qui imperatores maximè dediti 253.a
precia militię olim maxima q̃ 218.a
precioſarum rerum in theatris profuſio 92
prehendere & in carcerem mittere, tribuniplebis eſſe 6.a
presbyterorum aliquot Romæ indigna ſupplicia quæ 322
priami regia quæ & ubi 122.b
priapo q̃d animal immoletur 136.b
priapum & Venerem, quis cui dederit pro teſſera 172.b
primas poſt conſulẽ ſeu imperatorem in caſtris quis haberet 312.a
primipilus quis diceretur 8.a
primipilus q̃t ex uexillis cõſtet 7.b
primogeniæ Fortunę tẽplũ ubi 19.b
princeps reip. optimus quis 185.a
princeps ſenatus, quis aut quõ legi ſolitus 200.b
principalis uia in caſtris quæ 17.b
principatuum ſummorum q̃ diuerſa apud diuerſos uocabula 228.b
principes deorum ſecũdum alios & alios qui 312.b
principes milites qui, & quẽ in acie locum teneant 184.a 356.a
principia rerum ſecundum diuerſos quæ 254.a
pronubus ſeu pronuba quæ 56.a
proœmio uti aut affectus mouere orator ubi uetitus 118.b
propertij locus diſcuſſus 50.a 51.a
propertius falſo nauta putatus 51.a
prophetæ Iouis in Creta, quàm ſobrie uixerint 212.b
prophetiſſæ aliquot inſignes apud ueteres quæ 144.a
propinatio in ſacris quõ fieret 216.a
proprætores qui 100
propria diuerſis olim arma q̃ 356.a
propriæ Fortunæ templum 20.a
propudium ubi ſit conuicij uocabulum 235.b
propulſare iniuriam nullo non die licere 225.a
proquæſtores qui 100.b
prora & puppis quid 267.b
proram nauis qui nummis incuſſerint 209.b 233.b
proſa dea 20.b
proſæ à qbus olim immolaret 95.a
proſæ orationis inuentor qs 105.a
proſcribere qua ratione cenſoribus ſolis non liceret 139.b
proſerpinæ propria uictima q̃ 137.a
proſodion quid 217.b
proſperæ Fortunæ templum ubi & unde dicatum 19.b
proſtitutæ quantum uectigalis Caligulæ darent 196.b
protagoras quorũ legiſlator 326.a
proteruia quod ſacrum 137.a
prothyrum quid 294.b
prouincia prima oĩm facta q̃ 194.b
prouinciæ inter conſules quõ partiri ſoleant 114.a
prouinciæ quàm diu à Iulio præfidibus obtineri decretæ 182.a
prouinciæ differẽtia olim q̃ 100.b

prouocationes à quo tyranno inhibitæ 181.b
prouocationis iniquæ mulcta quæ 181.a 182.b
pryranes qui 113.b
Pſallendi & ſalcandi ſtudium quib⁹ probro obiectum 98.a
pſamerychus quo diſpoſuerit exercitum modo 185.a
pſaphon q̃rũ & q̃ ridiculus de⁹ 313.b
pſylli quomodo puerorum indolẽ experiantur 94.b
Ptera Babyloniįs quid 332.a
πτεροφόρους quos Græci uocent 45.a
ptiſana q̃ ſit ſalubris 284.b
proœmbarorum rex ſeu deus quàm ridiculus 309.a
ptolemæi bibliotheca quot uolumum fuerit 105.a
ptolemæi cum ſororibus ſuis inceſtus 37.b
ptolemæi qui reges dicti 5.a
ptolemęorum origo, ſucceſſio & interitus 5.a
ptolemærum ultimus quis & quẽ occiderit 5.b
ptolemæus Lagus ſeu Lagi filius, qs factus ſit 5.a
Publica loca locare quorũ olim fuerit 139.b
publicæ feriæ quæ 296.b
publicani quanto olim in precio fuerint 103.a
publicani qui dicti 103.b
publiciæ tribus acceptatio 26.a
publicola q̃ auxerit ſenatum 197.b
publicola qd primus Romæ fecerit 126.b
Publicolę lex de ,puocatione q̃ 181.a
Publicolæ pro ciue prouocante lex qualis 176.b
Publicum hoſpitium, quid carceris à quibuſdam dictum 117.b
Publicus ſeu Publicius uicus unde dictus 80.a
Publipores unde dicti 245.b
Publius Mimographus quo in certamine uictor fuerit 350.a
pudicitiæ patritiæ ſacellum 69.a
pudicitiæ ſtatua à qua ſolum tangi licita 80.a
pudicitiarum plebeię & patritiæ arę ubi 80.a
pudor in balneãdo apud Romanos olim quantus 97.b
pudori deo ara ſtatura ubi 20.b
pudoris ſedes quæ 85.a
puella marina cui non ita multis ab hinc annis uiſa 129.a
puellæ ad cuius dei aram flagellarẽtur ad necem 369.a
puellæ quõ olim docerentur 96.b
puellæ ubi & quõ radantur 279.a
puellatoriæ ribiæ quæ 171.b
pueri apud Perſas quid diſcãt & Aegyptios 97.a
pueri grandiuſculi apud quos olim educarentur 96.a
pueri in quor⁹ deorum templum ad necem flagellarentur 369.a
pueri morientes non lugẽdi q 128.a
pueri nouem annorum miraculum pernicitatis inauditæ 87.b
pueri puellęq; in cœnis ubi ſeu quomodo ſederent 284.b
pueri qui & an, ſi moriantur, lugendi 128.a
pueriles aliquot ludi 156.a
puerorũ diuerſæ apud diuerſos inſtituriones 92.b 93.a 94
pueror⁹ officium olim q̃d 133.b
pueros in ſenatum uenire ſolitos ali quando eſſe 202.b
pueros militiæ qs adſcripſerit 29.b
pueros qs deus uexare putat⁹ 95.b
puerperæ ubi uiris decumbentibus miniſtrent 95.a
puerperij & puerorum apud Græcos ratio quæ 96.a
puerum qui cui deo mactent 369.a
pugiõe breui q̃ maxĩe p̃lient 360.b
pugnandi præcepta quis primũ Romæ tradiderit 29.b
pugnare extra ordinem iniuſſu ducis q̃ ſtricte inhibitum 32.a
pulchrorum familia quæ Romæ fuerit 14.a
pulla ueſte conuiuijs intereſſe curi licitum 289.b
pullarij mentientis pœna 48.a
pullarius quis 47.b
pullis ueſtibus intereſſe ludis illicitum 280.a
pullis ueſtib⁹ quæ natio militiæ uſa 30.a
pullorum è cauea emiſſorum auſpicia 47.b
pullorum Melicorum quantus olim honor 47.b
pullum amiculũ Pompeio qd porrexerit 265.a
pullus unde Fabius dictus 14.b
pulmonis locus & munus, & omina quæ 295.b
puls unde Romani olim uictitarint, quõ fieri ſolita 132.b
pulſare quid ſignificet 150.b
pulte, non pane, quàm diu Romani uixerint 283.b
puluere inſpergi qui ſoliti 268.a
puluerij Iouis tẽplum quale 89.a
pulueris Puteolani natura 255 b
puluinaria in lectiſternijs deorum quid 299.a
punctis ſuffragandi mos quando & à quo introductus 175.a
punctos eſſe in facie, Thracibus qd ſit 280.b
puniceas ueſtes militię habere quibus nationibus propriũ 30.a
puniendi aut occidendi facinoroſos Romæ modi q̃ diuerſi 117.a
puniendorum delictorum ratio diuerſa 77.b
pupæ à quibus cui dęæ offerri ſolitæ 55.a
pupas Veneri quæ mitterẽt 273.a
pupilla tribus unde dicta 25.b
pupinia ſeu Pupina tribus unde dicta 25.b
pura an impura ſint animalia, quomodo exploretur 135.b
puræ hoſtiæ quæ ibid.
purpura Megalenſis quæ 346.b
purpurã induere qbus licitũ 274.a
puſtulis ſeu uomicis quæ aqua periros lædat 257.a
puteolani in q̃rũ Ro. cliẽtela 292.b
puteolani pulueris natura quàm mira 255.b
puteolãis quõ ciuitas adẽpta 194.a
puteor⁹ aliq̃t miracula quæ 310.a
puticolæ qd loci Romæ & ubi fuerit 333.a
Pygme (locus ille diſcutiatur) quib⁹ quod ludi genus 155.b
pylagoras (alibi Pyloras) in Amphi ctyonibus quid 166.b
pylaicus conuentus quis 249.a
pyraica cuius urbs porta 212.a
pyramides equis qui erigant 340.a
pyrenſium tribus quot 26.b
pyrophorus quis 244.b
pyrrhi apophthegma quoddam inſigne 98.a
pyrrhi Epirotæ qua ex re gloria ſingularis 17.a
pyrrhi in annulo ſignum 84.b
pyrrhi pollex dextri pedis, quam habuerit uirtutem 236.a
pyrrhi regia ubi 122.b
pyrrhicha qd ſaltatiõis fuerit 347.a
pyrrhidæ qui reges dicti 5.a
pyrrho exitium à quibus auibus p̃ſignatum 263.a
pyrrhus cuius filius 5.a
pyrrhus quam habuerit in ſe medicinam 136.b
pyrrhus qd precari à dijs ſolit⁹ 215.b
pyſianactia Athenis quid 160.b
pythagoras quæ aliquando animalia immolarit 135 b
pythagoras quàm religioſę arã Spõ dij honorarit 307.b
pythagoras quo tpe floruerit 316.a
pythagoras unde ortus, & eius peregrinatio 48.b
pythagorę diſcipuli aliq̃t p̃clari 48.b
pythagoræ ſacrificia qualia 88.b
pythagoræ ueſtitus qualis 278.a
pythagorei quõ ſuos ſepelirẽt 110.b
pytheum quid 306.b
pythia infaſto die ab Alexandro uaticinari coacta, quid dixerit 306.b
pythia uates & feſta quæ 306.b
pythij Bithyni diuitiæ incredibiles, quantæ 366.b
pythij ludi qui 251.a 306.b

pythij Spartanis qui 306.b
python q̃ urbs cur dicta ibid.

Quadi ex q̃ꝝ duntaxat genere regẽ eligere soliti 229.a
q̃drãs q̃t cõtineat uncias 2.a
quadrantal q̃t sextarios habeat 86.b
quadranti q̃d signũ incussum 209.b
quadrata stola q̃rum uestis 277.a
quadratam initio Romam factam esse 210. 332.a
quadratas fuisse aras 213.b
quadrato agmine q prẽlium ineant 184.b
quadrigæ ex asinis quàm olim Romæ charæ 252.b
quadrigæ q̃rũ nummoꝝ nota 232.a
quadrigas agere ubi sit puellare studium 97.a
quadrigati q 209.b 232.a
quadrigis Romæ distẽtus qs 117.b
quadringẽta sestertia quos olim habere oportuerit 103.a
quadringẽtos aliq̃s senatores adferũ uel coactos uel inductos 347.b
quadringẽtos leones qs aliquando publice exhibuerit 348.b
quadrupedũ auspicia q̃lia 264.b
quadrupes auis unius tantum diei ubi in arbore nascatur 191.a
quadruplaris decuria q̃rcõstet 337.a
quadruplaris phalangis partes quæ ac quot ibid.
quadruplator quis 208.a
quadruplatores q & uñ dicti 227.b
quæ ciuitates in Albano conuenire soleant 249.b
quæ diis uoueri solita 156.b
quæ diuersis legibus & iubeãtur & uetentur 227.a
quæ fores intus, quæ foris aperirẽtur 293.a
quæ gentes neminem pro scelerib⁹ occidant, & qua tamen fontes pœna afficiant 119.b
quæ gentes pueros recẽs natos defleant 92.b
quæ in triũphis licita aut illicita ferre 35.a
quæ oppida seu regiones clarissima ingenia protulerint 316.a
quæ potissimum gentes Romæ gregatim uendi solitæ 154.b
quæ quibus auspicia, si discordarẽt, præferrentur 285.a
quæ quibus diis & deabus animalia offerenda 135
quæ urbes dehiscere facilime timeantur 294.a
quæsitores qui 52.b
quæstio de areæ & ædium usu legato non inutilis 16.a
quæstiones aliquot iucũdæ de rerũ identitate 109
quæstiones proponere conuiuis qs imperator solitus 288.b
quæstionum exercẽdarum causa dictator creatus 9.b
quæstor parricus quis 44.a
quęstores initio quot, & quoties sen sim multiplicati 51.b
quęstores principis candidati q 55.a
quæstores quõ & à quibus eligeren tur 52.a
quæstoria in castris porta q̃ 17.b
quæstoriũ munus an legatorio muneri præstet 312.a
quæstoꝝ genera diuersa 52.a
quæstorum officium 51.b 52.a
quęstura Catõi quàm studiosè gesta 52.a
quęstura functi, quid potissimum facere soleant 146.b
quæstura quàm fuerit diuturnus magistratus 53.a
quæstura quando inuenta 51.b
quæsturæ Athenienſium quãtus honor 53.b
quæsturæ honor q̃tus 52.b 53.a
quæsturã, aditum fuisse ad reliquas dignitates 53.a
quæstus Ro. interdictus qs 272.b
qualibus uictimis dij maxime placentur 160.a
quàm diuersa populi ac senatus auctoritas apud diuersos 198.a
quàm diuersis effigiebus Apollo olim cultus 306.b
quàm diu militiæ adscriptos militare oporteret 359.b
quàm diu populus Ro. sine legibus uixerit 325.b
quàm impia & ridicula ethnicorum quorundam uota 159.b
quàm leui de causa quidam Romæ triumpharint 34.a
quàm solerter acies instruerẽt 185.a
quanta & turpitudo & impudentia quibusdã olim sacris inesset 349.b
quanti olim balnearetur qsq̃ 226.a
quanto & tanto, Latine quomodo utenda sint 325
quãto studio Romani auguria atq̃ sacrificia curare soliti 99.a
quantum seu quanti olim fœnerari licitum 10.b
quarta Aprilis dies, Athenis olim qualis 223.b
quartadecima Iunij dies Athenienſibus qualis ibi.
quartadecimani qui 360.a
quartani qui dicti 360.a
quarum arborum folia Veneri resistere putentur 212.b
quater quotidie edẽtes, qui olim habiti 289.a
quaternio Pythagoreis qd 256.a
quatrumuiri cur creati 145.b
quatuor anni partes quibus coloribus indicentur 253.a
quatuor iudicium omne subuertentia quæ 265.b
quatuor menſibus qui annum terminent 161.a
quatuor (si recte scriptum) sibyllę p̃cipuæ quæ 144.a
quatuor usq̃ tantum, qui olim numerare soliti 97.b
quercus altissima, quib⁹ cuius signũ 204.b
quercus ubi respõsa seu oracula dicere ferantur 307.a
querculana porta quæ 211.b
querculanus quis collis Romæ dictus 332.b
querno trunco qui uictimas cædere assueriṅt 216.b
qui bene aut male contẽpserint pul lorum auspicia 47.b
qui consulatum ante legitimum tẽpus adepti 115.b
qui dij è Roma exacti 85.a
qui imperatores Ianũ clauserint 22.a
qui miram in tormentis patientiam exhibuerint 48.b 49.a
qui patres filios mortuos non luxerint 128.a
qui quantiq̃ uiri inter salios esse gloriæ duxerint 42.b
qui quo die nati, eodem & mortui sint 223.b
qui reges sinistrum sibi in acie cornu sumpserint 185.a
qui sine ullis antea magistratibus administratis consules facti 113.a
qui soli initio consules fierent ibi.
qui summi duces semper aperto capite incesserint 81.a
quibus aquis ægri aliquando curari putarentur 214.b
quibus cum duntaxat fœdera inirent Romani 242.b
quibus & qua de causa triumphare permissum 34.b
quibus ex publico domus structæ 332.a
quibus in sacris sedẽdo epularetur, quibus stando 73.b
quibus nationib⁹ præter Romanos prætores fuerint 77.a
quibus patritij à plebeijs distinguerentur 273.a
quibus pro rebus uota fieri solita 157.a
quibus rebus solis matrimoniũ dissolueretur 56.b
quibus terrarum oris proximus olim ad infernum putatus sit accessus 125.b
quibus tantum locis senatum conuocare licuerit 199.b
quibus tantum ludis pecuniam lude re licuerit 155.b
quibus uetitum adesse sacris 213.a
quid & quãtum cœnare solent olim Romæ 133.a
quid faciendis uotis apud diuersos adhiberi solitum 158.a

quid pontificum olim præcipue interesset 61.a
quietis templum ubi 55.a 211.a
quincunx 2.a
quinda ubi, & quid Macedonum regibus fuerit 54.a
quindecim dierũ supplicatio cui aliquando decreta 299.b
quindecimuiri apud exteros 147.a
quindecimuiri q̃s & cur creati 143.b
quingentæ drachmæ cui uictori statutæ 251.b
quingentaria cohors ex q̃t peditib⁹ simul & equitibus constet 8.a
quingẽtaria q̃ta milliarię pars 337.a
quingentariæ manipuli quot ibi.
quinquagenaria cohors, quanta fuerit 8.a
quinquagenarij à quibus olim non lugerentur 128.a
quinquaginta dierum supplicationes qui aliq̃s meriti 299.b
quinquatria unde dicta 90.b
quinquatrus minusculæ quæ 149.a
quinq; millibus consiliariorum quę gens utatur 198.a
quinq; tantum lapidibus q̃ olim insigne structum templum 306.b
quinquennale certamen Neapoli olim quale 350.a
quinquennale ludicrũ quale 349.b
quinquennales ludi qui 252.a
quinquẽnales ut essent magistratus, quis aliquando instituerit 141.a
quinquennalis bos q̃ cui sit insignis uictima 135.b
quinquertiões q seu qd 155.b 252.b
quinquertium (si recte scriptum) latinis quid 252.b
quinqueuiri cur creati, & quàm uarij fuerint 145.b
quinqueuirorum cis Tiberim & ultra officium quod 145.b
quinta essentia à quibus introducta 254.a
quintadecima Iulij qualis 224.a
quintana statio quæ 17.b
quinternionibus q̃ regio diuisa 100.b
quinternionibus quot præfectura apud Indos diuidatur 352.b
quinti prænomen unde 245.b
quintij unde, & familiæ eorum proprium quid 245.b
quintiliani qui dicti 203.b
quintilis cui deo sacer 163.a
quintilius quas ob res dictator factus 9.b
quintus Cincinnatus cur aliquando dictator factus 9.b
quintus Tubero quàm leui de causa prætura deiectus 134.b
quirinalia, cuiusmodi & quorum festa 135.a
quirinalis collis unde dictus 335.b
quirinalis montis ædes ac tẽpla ibi.
quirinalis porta unde dicta 210.b
quirin⁹ post apotheosin dictus quis 315.b
quiritia luno quæ 24.b
quiritium ius cui primum externo datum 194.a
quis populum Romanum tributo dando liberarit 139.b
quis regiones in prouincias distribuerit primus 100.b
quo ornatu seu habitu mortui olim sepelirentur 112.a
quõ Romani olim per uices absque stipendio militarent 360.a
quorum piscium garus Veneri resistat 212.b
quorum uirorum filiæ ex publico dotatæ 189.a
quos magistratus simul aut eodem anno gerere non licuerit 182.a
quot cuiq; genij 312.b
quot dies agriculturę, quot rebus ure bantis olim impenderentur 135.b
quota Februarij die qui magni uiri nati 223.b
quotidianus diuersarum gentium cibus quis 133
quoties & quando unus tantũ consul Romæ creatus 115.b
quoto ætatis anno cuiquam magistratum gerere licuerit ibid.
quoto anno fœminæ, quoto mares puberes fiant 98.a
quoto demum anno, qui consul fuisset, iterũ consul esse poterat 181.b
quoto die pueris noĩa inderent 95.b
quoto post consulatũ anno, idẽ rursus consul fieri lege poterat 113.b

Litera, in quibus nominibus S literam expulerit 14.a
ꝙ quis quàm non potuerit, proferre 338.b
Radion, solarium differẽtia q̃ 225.b
ramus oleæ sacrę alba lana coronatus, q̃ in re adhiberi solitus 158.a
rana cuius in annulo fuerit signum 84.b
ranæ ubi non coaxent 295.b
ranarum & talparum exta qualia sint omina 296.b
randus quid 211.b
randusculana porta quæ ibi.
raphaelis Volaterrani laus 322.a
raphanis qui per obscœna plecti soleant 169.a
rapis qs imperator uesci solit⁹ 133.b
rarana cuius oppidi porta 212.a
raso semper capite q sint 335.b
rastrum aut uomerem furari, ubi capitale 119.b
ratæ leges Romanis q̃ 340.b
rates quibus nummis incussę 209.b
ratio administrati muneris quõ red dita 182
ratio utrę quõ ab unoquoq; exigi solita 139.b

Re ad Sagrã gesta certius, qd 267.b
receptitius seruus qs 164.a
receptui canendi signum quo instrumento fieri solitum 171.a
recusare quid 207.b
redemptor causarum qs 208.a
redhibitioni in mercãdo quando locus sit 305.b
rediculi dei templum ubi, & cur sic dictum 55.a
reducis Fortunę ædes 20.a
referẽdi alicuius inter deos cæremoniæ olim quæ 313.b
regalia extra quæ 296.b
reges Aegypti moriẽtes q̃ uulgo lugeant 124.a
reges è sacerdotibus ubi aliquando eligi consuerint 64.b
reges externi quõ à magistratu Romano mano prærirentur 44.a
reges qs currui suo præ ferocia iungi 320.a
reges quõ & ubi passim sepeliri soliti 112.a
reges ubi & q̃ causa occludant 293.a
regi Aegyptiorum mensura bibendi certa præscripta 132.b
regi sacrorum proprium qd 165.b
regiæ olim quot seu quæ Romæ fuerint 122.a
regię Persarum ubi potissimum esse solitæ 122.b
regiæ stirpis ubi nemo dominari sinitur 229.a
regiarum aliquot apud diuersas gentes assignatio 122.b
regibus appellaris à senatu q̃ turma p̃fidij & honoris causa daret 357.a
regimen ciuitatis, qd per antiphrasin dictum 117.b
regiminum trium optimũ q̃d 229.b
regina quæ dea dicta 314.b
regina luno quæ 315.a
regina sacrorum quæ, & q̃d eius priuilegium 165.b
reginæ ubi regibus ipsis honorationes 46.b
reginarum Aegyptiacarum amict⁹ qualis 277.a
regionum ab auguribus in cælo notatarum nomina quæ 282.a
regis nomen q sacerdotes habuerint 64.b
regis sacrorum officium q̃d, & quis eã dignitatẽ primus adept⁹ 165.b
regium nomen q̃bus olim maximeinuisum 46.b 229.b
regium nomen qui in Grȩcia primũ adepti 229.b
regni inauguratio quomodo fieri solita 46.a
regum aliquorum superbia aut mestia quanta 81.b
regũ capita q̃ insigni ornarent 82.a
regum diuersorum diademata seu insignia 46

regum eligendorum diuersis popu-
lis mores qui 229
regum reges, & maximi reges qui
habiti 46.b
rei non instar reorum in iudicium
qui uenerint 120.b
rei quorum seu cuius solius iudicio
Romæ olim damnarentur 120.a
reip. hostilia molientiũ pœna olim
quæ 118.b
relegare in insulas quid 118.a
relegatio olim Romæ q̃ rara 154.b
religio aquilę militaris apud Roma
nos quanta 170.a
religiosa uestis quæ ac qualis 214.b
religiosus quis quõ fiat locus 338.b
reliquatores qui dicti 11.a
reliquiæ fulminis quõ tractari solitę
262.a
remonium quis locus & ubi 333.b
remuria qñ agantur 222.b
remus & Romulus ubi aliti 332.a
renes cui deæ sacri 82.b
reo, dicendi pro se horæ præstitutæ
quot 201.a
reo non cõparente capitis accersito,
quid olim fieri solitum 121.b
reorum cognati ubi cum ipsis reis
plectantur 118.b
reorum habitus seu sordes q̃les 120
reperio qd seu quõ significet 33
reperire unde compositum 33.a
repetundæ lex à q̃ primũ lata 14.a
reporia 58.a
repudij causæ quæ, & q̃ subinde le-
ues 188.b
repudium à quibus quàm uel puni-
tum, uel ægre latum ibid.
repudium cum uxore quis Romæ
primus fecerit 189.a
repulsam ædilitatis passus, consula-
tum tamen adeptus, quis 179.a
rerum oculis oblatarum auspicia q̃-
lia 265.a
respiciens Fortuna ubi templum ha
buerit 20.a
respondendi de iure facultas unde
dari solita 363.a
responsa prudentum sæpe pro legi
bus habita fuisse ibid.
responsio principũ per libellos quõ
fieret, & à quo cur uitata 364.a
resurrectionem mortuorũ quis phi
losophus quasi per transennã ad-
uerterit 339.a
reticentia in uenditione quomodo
mulctanda 328.a
reus quod præ accusatore priuilegi
um habere soleat 120.b
reus uoti quis 158.b
rex sacrificulus seu sacrorum quis &
cur creatus 165.b
Rhadamãtus quid Assyrijs primus
intulerit 105.a
rhadamisti perfidia callida q̃ 243.b
rhamnensis Fortunæ templũ 21.a
rhamnusia dea quæ 236.b
rhautumena porta quę 211.a
rhudiarum urbs ubi sita, & cuius pa
tria 49.a
rhea dea quę, & quo alio nomine di
cta 313.b 315.a
rheda quid 105.b
rhena insula quæ 307.b
rheginis (si recte scriptũ) natura insi-
tum quid 205.b
rheginorum moneta qualis 209.b
rhinocerotem quis quibus in ludis
exhibuerit 348.b
rhodi statuæ quot 205.a
rhõbi figurã q̃ in acie effingãt 184.b
rhomphææ seu rhomphææ quibus
proprię & quid 356.a
rhoxanorum galeæ, rhoraces & scu-
ta unde fieri solitæ 31.b
Rica quid 336.a
ricinus quorum uestis 276.b
ridere quo potissimum intestino si-
at 296.b
ridica qui 66.a
ridicula uxorum ad tempus mutua-
tio quæ 40.a
risus Sardonius quid 269.a
riui seu aquæ ductus Romę q̃t 333.a
Robigalia festa unde & cur institu-
ta 324.a
robigo qñ sacrificetur 324.a
robigus deus 20.b
roboreę frondes q̃ Druidis familia-
res 214.a
rogi lustratio quõ fieret 301.b
rogis amicorum qui seipsos iniece-
rint 126.a
rogo funerali inferri solita q̃ 126.b
roma initio tribus tantũ portis con
tenta 210.a
roma quot semel mẽsibus q̃ de cau
sa magistratus non habuerit 148.a
romani in q̃t ordines diuisi 272.b
romani ludi qui, & quibus alijs no-
minibus dicti 345.b
romanorum cautio in externo mi-
lite assumendo quæ 30.a
romanorum impietas & crudelitas
& stultitia in sacrificijs q̃ta 370.a
romanorum insignissimæ uictoriæ
& clades quæ 367
romanorum quot millia in trium-
pho uno semel pileata ducta 320.b
romanorũ præcipuus deus qs 314.a
romanula porta quæ 211.a
romilia trib⁹ ex qbus instituta 25.a
romphi quid 66.a
romula porta quæ 211.b
romuli abstinentia à uino 132.a
rõuli ex uulturib⁹ auguriũ q̃d 262.b
romuli lituus qualis 282.a
romuli nomen cur nõ usurparint re
ges seu imperatores Romani 4.b
romuli nutrix quæ 41.a
romuli templum ubi, & an unquã
apertum 22.b
romulus sub quo rege præfecturam
Romę gesserit 352.a
romulus & Remus q̃modo expo-
siti & aliti 106.a
romulus post mortem quo nomi-
ne dictus 313.b
romulus quo die mortuus 246.a
romulus quõ annũ ordinarit 161.b
rorarij qui 8.a 355.a
roscij histrionis excellentia 15.a
roseus color cui tẽpori dicatus 253.a
rostra quid, & ubi, & unde sic appel
lata 23.b
rostratæ naui quot lumina Scipio
dederit 172.b
rostratã qs primus acceperit 219.a
rotæ ubi & olim frequens noxiorũ
pœna 119.b
ro(aliàs Rho)xani q̃, & quomodo
pugnare soliti 361.b
Rubedo faciei Syllanæ quid præ se
tulerit 83.a
rubere genas quid ibid.
rubicundi quid præ se ferant ibid.
ru(aliàs Ro)bigalib⁹ quid solitum
offerri 137.a
rubor aurium quid p̃ se ferat 83.a
rubra uestis apud Pœnos taberna-
culo ducis protensa, quid 171.b
rubris scutis qui uterentur 355.b
rudiariorum ætas quæ 29.a
rudimenta tyronum 30.b
ruffi unde quidam dicti 15.a
ruffuli tribuni qui 344.a
rugitu asinorum quõ equitatus Scy
tharum aliquando fugatus 235.b
rullus unde dictus 14.b
ruminæ quid offeratur 137.b
ruminæ sacris uinum inferre, quale
sit 137.b
ruminales hostiæ quæ 135.b
rumon quis locus dictus 297.a
russata scuta qui ferrent 355.b
russatas uestes militiæ gerere quib⁹
gentibus peculiare 30.a
rustica uinalia quæ 324.b
rusticæ tribus quid peculiare habu-
erint 25.a
rutilij uñ sibi nomẽ hoc adepti 13.a
rutili⁹ cõsul qd prim⁹ instituerit 29.b
rutili (si recte scriptum) tribuni qui
344.a

SAbates lacus cui tribui nomen
dederit 25.b
sabatina tribus quando relicta
addita ibid.
sabatus Aethiops quõ fontes plecte
re solitus 120.a
sabba quorũ prophetissa 144.a
sabina herba (si recte scriptum) q̃ in
dedicationibus necessaria 338.a
sabinæ qñ seu qb⁹ ludis raptę 296.b
sabinarum raptarũ numerus 297.a
sabazius quis deus uocatus 315.a
saca quis à quo dies dictus 223.b

sacæ qui sint, & quõ pro sponsa cer-
tent 360.b 39.b
sacarum galeæ quales 31.b 360.b
sacciperium quid sit 58.a
saccularij qui 163.b
sacea festa quæ 90.a
sacerdotes è philosophis ubi eligi
consuerint 64.b
sacerdotes in Phrygia quàm mirè
sepeliri soliti 111.a
sacerdotij æstimatio quæ 62.b
sacerdotijs duobus eidem simul prę
esse licuisse 282.b
sacerdotio triplici qui usi 63.b
sacerdos Romæ confessionem pœ-
nitẽtis furis quõ pdere coact⁹ 322
sacerdotũ capilli qbus tm̃ cultris tõ-
derentur 335.b
sacerdotum castitas apud ethnicos
quanta 212
sacerdotũ comitia ppria q̃ 176.b
sacerdotũ dignitas quanta 64.b
sacerdotũ quorundã quàm ridicul⁹
sacrificãdi mos 324.a
sacra dijs maxie grata q̃ 160.a
sacra è cœnaculis despicere quõ ue-
taretur 253.b
sacra Iunonis q̃ sint uaria 315.b
sacra sine sanguie, q̃æ deorũ sint 88.b
sacra uia ubi & uñ dicta 80.b
sacramẽto militari nõ asscriptis, qd
in bello uetitum 32.a
sacrarum literarum scriptores apud
Aegyptios qui 354.b
sacratæ leges quales 362.a
sacrat⁹ homo & res sacrata, q̃ essent
dissimili priuilegio 338.b
sacres qui dicti 135.b
sacrificãs, quo more circumagat se
in orbem 215.a
sacrificia abominanda & crudelia
olim quæ 369
sacrificia aliquot diuersorum diuer
sa 135.a 136.b
sacrificia triumphãtis q̃ 321.a
sacrificio interdicere, quanta Gallis
pœna 120.a
sacrificuli qdã uñ & cur electi 139.b
sacrilegorũ pœna q̃ 118.b 120.a
sacriportus ubi 332.a
sacris interesse aut præesse qui pro-
hibiti 341.b
sacris qui præessent 63.b
sacrorũ ethnicorũ quanta olim turpi
tudo & impietas 368. & deiñ
sacrorũ faciendorũ mos quis 213.a
sacrosancti magistratus qui, & qui
non 179.b 239.b
sacrosancti tribuniplebis quõ 366.a
sacrosanctũ quõ qd fieret 340.b
sacrũ à matronis tm̃ q̃d fieret 350.b
sacrum in priuatis ædibus fieri soli-
tum, quod 323.b
sacrum quid 337.b
sadraca cuius olim regia 122.b
saga quales uestes 278.b
sagares quibus proprij 356.a
sagaria quid 141.b
sagis uti in Libya, quid 280.b
sagitta 66.a
sagittandi exercitiũ, & peritissimi q̃
31.a 361.b
sagittariorum arma, usus, peritia ac
utilitas quæ 356.b 358.b
sagittari⁹ q̃rũ nũmis incussus 209.b
sagittarum quantũ quibusdam nati
onibus studium 361.b
sagittas in cistã mitti ante regiũ tri-
bunal, Persis quid 30.b
sagmina quales herbæ 244.b
sagogidæ Dionysio quid 227.b
sagũ purpureũ q̃æ amictus 276.a
sagũ uel sagus q̃æ uestis 274.a
saguntinorũ ante sui deletionẽ por
tentum quod 107.a
sais quæ quibus dea 315.a
saitani quomodo reges suos sepeli-
rent 111.b
salapia ubi sita 49.a
sale empta mãcipia q̃ haberẽt 154.b
salẽ cibis q̃ nõ adhiberent 335.b
salẽ q̃ cur primo apponerent 285.b
salentini qui sint 49.a
salernitanis cur ciuitas adẽpta 194.a
saletes q̃ Minerua dicta 315.a
saliaris sacerdotij dignitas & æsti-
matio quanta 42.b
saligni uirgis q̃ diuinarent 264.a
salij qui, q̃t & uñ inuenti 42.a
salinator qs cur cognoïatus 13.b
saliorũ curia ubi 24.a
saliorum insigne quod 42.b
saliorum numerus & sacra 42
saliua ieiuna ad qd utilis 301.b
salsum haurire poculum, cuius esset
pœna 289.a
saltandi in templis & circa aras mo
res qui 217.b
saltandi species uariæ 97.b 347.a
saltare apud quos olim precio ma
ximo esset 97.b
saltatio à Suetonio Troiæ nomine
dicta, quæ 347.a
saltationes q̃ olim discerent 97.b
salustiani horti q̃les & ubi 333.b
salutandi cõsuetudines q̃ 81.a 291.a
salutaris digitus quis 236.a
salutaris porta quæ 211.a
salutẽ precari in sternutãdo 98.b
salutis ædes cui aggeri nomen dede
rit 333.b
salutis ædes ubi 211.a
sambuco grauiora pati, qd 269.a
sambulos ubi, & quid illic miri acci
deret 74.b
sameæ (si recte scriptũ) nauis figurã
q̃ captiuis inurerent 278.b
samena quid 172.a
samiæ Iunonis tẽplum, miraculorũ
septẽ unum esse 310.a
samnites legioni præcipuę quod da
rent nomen 8.b
samnites q̃ ornatu seu colore mili-
tię usi 30.a 31.b
samnites quot triumphorum occa-
sionem dederint 317.b
samnitum in elocandis nuptui filia
bus mos quis 39.a
sanã esse oportuisse uictimã 296.a
sanazarij Aethiopis laus 49.b
sancta loca quæ 340.a
sanctæ leges quæ 340.b
sanctiones quõ cõsecrent 340.a
sanctior senat⁹ qs & qbus esset 201
sanctitatem antiquitate sensim au-
geri 340.a
sandaliarius Apollo & uicus ubi &
unde dictus 80.a
sandalium quid 80.a
sandonychem (sorte sardonychen)
qs cur annulo iclusã gereret 84.b
sandox, q̃ male iudicarat, quomo-
do à Dario punitus 118.b
sandracotti qui dicti 4.b
sandracotto qd miri obtigit 106.b
sanguine cuius leges scriptæ 119.b
sanguinem quibus aris inferre nõ li
cuerit 308.a
sanguinis uictimarũ tenuis aut cras-
si omina quæ 296.a
sanitatis simulacro qd quæ offerre
solitæ 273.b
sanq̃lis an ex aqlæ gñe sit 262.b
sanqualis porta quæ 211.b
sapere & timere cui potissimũ inte-
stino asscribant 296.b
sapientium paucos in sua patria se-
pultos esse 316.a
saporis arrogantia quanta, & in im
peratorẽ contumelia 81.b 367.b
sappho poetria cuias 316.a
sapphus imaginem qui nummis in-
cusserint 209.b
sappinia q̃rũ p̃cipua tribus 26.a
sarapodas quis cur dictus 68.b
sardis cuius olim regiõis metropo-
lis 167.a
sariphorus quid 336.b
sarissæ qd & qbus ppriæ 356.a
sarissas utraq; manu torquere quis
docuerit ibidẽ
sarmatæ quo pugnæ genere potissi
mum ualerent 184.b
sarmatarum tegmina in bellis qua-
lia 358.a
sarmenta ubi sponte sua ignẽ super
aras conciperent 216.b
σάρραν quid 226.b
sarracum quid 105.b
satellitibus quot qui olim uel reges
uel tyranni usi 357.a
satorum familiæ Thebanæ propriũ
quid 84.b
satrapeis q̃ regio diuisa 100.b
satrapes in Cappadocia quid 228.b
saturio quõ tubę lustrarent 90.b
saturnalia q olim seruarent 90.a
saturni ædes Romæ ubi 53.b

saturni alæ ac oculi cur quatuor pu tati 205.a
saturni templa cur nusquã in Aegy pto intra urbes essent 55.b
saturnia porta unde dicta 210.a
saturno quõ ante & post Herculem sacrificaret 89.b
saturnº & Ops q̃ qbus putati 312.b
satyrica scena quõ fieret 270.a
satyrorum in quibus festis repr̃sen tatio 349.a
sauromatę quid tm̃ diis patriis offer rent 136.b
Scæa cuius urbis quæ porta 212.a
scæum quid sonet 13.a
scæuola q̃ ludendi gñe se oblectare solitus 155.a
scæuolæ nomen unde 13.a
scalæ anulariæ uicus ubi 80.a
scalæ Gemoniæ ubi & quid 118.b 132. 332.b
scamander à qbus epotus 367.b
scaphium quid 131.a
scaptia tribus unde dicta 25.a
scaptia urbs ubi 25.a
scarabęos pro diis cultos esse 368.b
scauri theatrum q̃ capax 234.b
scaurorũ cognomen unde 13.a
scelerata castra quæ dicta 59.b
scelerata porta q̃ 59.b 210
sceleratus cãpus ubi 211.a
sceleratus uicus qui dictus 79.b
scelere diuitias & honores potius q̃ uirtute adipisci 342.b
scenæ ī theatris diuersitas q̃ 270.a
scenici ludi cui deo dicati 345.b
scenici ludi quando primum & cur facti 346.a
scenici q̃les olim Romæ, quales in Græcia habiti 130.b
scenophori Græcis qui 358.a
scepsis cuius regia 122.b
sceptra diuersorum regũ qualia fue rint 46.b 47.a
sceptra quanti apud Babylonios ha bita 47.a
schœnº q̃t stadia cõtineat 86.a 87.a
scillis, quãtus urinator 87.b
scipio Aemylianus à quibus uene no sublatus 28.a
scipio quid sit, & unde id cognomi nis quibusdã datum 15.a
scipio q̃ se oblectare solitus 155.b
scipiõis Aemyliani laus 27.b 67.b
scipionis Asiatici accusatio & libe ratio 27.a
scipionis de Mario uaticiniũ 27.b
scipionis imaginem quis tyrãnus in triumpho duxerit 318.a 319.a
scironi qui sacrificarẽt 157.b
scirophoria Athenis quid 351.a
scita suffragiorũ qui & quot custo dirent 175.a
scolia(si recte scriptũ)quid 285.b
scombrorum regem uidere, omen quale 264.b
scommata in triumphantes torque ri solita quæ 321.a
scorpiones lœtiferi ubi 79.a
scorta ex castrꝫ ubi et uñ exacta 19.a
scotinus unde quis dictus 68.b
scribæ olim Romæ qui 51.b
scribarum apud Macedones digni tas quanta 52.a
scribendi seu literas ducẽdi modus quàm diuersus 105.b
scribis non licuisse fieri ędiles 179.b
scrofæ cognomen unde 15.a
scrupulũ quot pedes faciant 86.a
scrupulus q̃t filiq̃s cõtineat 232.a
scurrarum usus qs 288.b
scuta quibus darent 355.a
scuti amissi pœna 71.a
scutis quãtis & hastis Aegyptij præ liarentur 361.a
scutis qui nullis in prœlijs uterentur, sed nudi pugnarent 355.b
scutorũ diuersitas quanta 355.a
scutula q̃t uncias cõtineat 86.b
scutulata uestis q̃æ inuẽtũ 275.b
scutum amittẽs, q̃ olim execrabilis inter Germanos 213.a
scutũ amittentis pœna 72.b
scytharum domos stabiles nullas es se 293.b
scytharũ horribilis in sepeliendis ca daueribus mos 111.a
scytharũ in aduenas odiũ q̃d 195.b
scytharũ p̃cipuus deus qs 312.b
scytharum uirtutes & uitia cõmu nia quæ 206.a
scythis maximum iuramentum, q̃d 255.b 256.a
scythissare quid 285.a
scythites qs qbus deus 315.a
Seculares ludi q, & q̃to q̃q; anno fi erent 297.b 348.a
secularium ludorũ autor, cæremoniæ, celebritas & origo 298.a 348
seculum Gallis quid 161.b
secũdarum mensarum initia quæ et apparatus 284
secundarius panis q̃lis 284.b
secures etiam prætori extra urbem antelatas esse 44.a
secures fascibus alligatæ, q̃d sibi uo luerint 117.a
secures in urbe qbº tm̃ platæ 43.b
securis quibus regibus loco sceptri fuerit 47.a
securim q nũmis incuterent 209.b
securiũ abiectio post reges exactos à qbus introducta 43.b
sedendo aliorum opinioni accedere quõ licuerit 201.a
sedentes q epularent 285.b
sedes singulæ singulis cõuiuis ubi fu erint 284.b
sedigiti qui nuncupari 15
segoregñ quõ filias suas nuptui lo carent 39.a
seianus equus 269.a
seisachthia lex quæ, & quid ea uox sonet 330.a
selapsia, cuius oppidi platea 212.a
selecti diꝫ qui 312.b
seleuci ī annulo signũ, q̃le 84.b
seleuco q̃d miri obtigit Pellę 216.b
selui temeritas & calamitas 68.b
semel militiæ asscriptum, an & quõ delere permissum 29.a
semel tm̃ q q̃tidie uescerent 288.a
semestris puer ubi locutus 142.b
semidei qui dicti 75.a
semimares aut monstrosi partus q̃ modo tractarent 300.a
semiobolus 232.b
semiramidis cõtra uiros pro uxori bus lex quę 188.a
semiramis quõ exposita & alita 106
semis quid 2.a
semiũcia ex q̃t filiqs cõsiet 86.a
semodium q̃d faciat 86.a
semoni Sãgo q̃ ædes dicatæ 332.b
semonis Sangi sacellum ubi 333.b
semproniæ in maritũ inuidia & sce lus 27.b
sempronius Musca quo mœchũ af fecerit supplicio 169.b
semproniº q̃ dilexerit uxorẽ suã 27
sempronius q̃ leui de causa uxorem repudiarit 127.b 188.b
senagia(si recte scribit)quid 337.a
senaculũ (alibi senatulũ) mulierũ qs constituerit 202.a
senator à cẽsore quõ notaret 139.a
senatores tyronum magistri à quo facti 29.a
senatores initio creati quot 197.a
senatores paupes quõ à qbusdã im peratoribus habiti 202.b
senatores q & à qbus fierent 198.b
senatores q̃modo & à qbus domũ ducerentur 203.a
senatores quot Romæ simul aliqñ ad ferrum exhibiti 347.b
senatores sub Iulio & Augusto Cæ saribus quot 197.b
senatoris ī theatro locus qs 269.b
senatoris insignia quæ 201.b
senatoris officiũ quod 198.a
senatorum honos quãtus ac despe ctus 199.a
senatum quibus diebus haberi non licuerit 177.a
senatus à Bruto quantum & è qbus ampliatus 102.a
senatus in ꝑdigñs curandis ubi & quõ haberet 302.a
senatus autoritas quanta 198.a
senatus cogẽdi aut cõuocãdi ius pe nes quos tm̃ fuerit 199.b
senatus diuersarum gentiũ ex quot constarẽt pſonis 197
senatus quoties per mẽses singulos haberetur 203.a
senatusc̃õsulta quõ uel supprimi uel publicari solita 201.a
senatusconsulti in fœneratores ipsa uerba 10.b
senatusc̃õsultũ in cãdidatos 148.b
senatusc̃õsultum q̃d, & quõ demũ ra tum fieret 362.b 365.a
senatusc̃õsultũ quõ fieret 199.b
senectæ deæ sacellũ ubi 20.b
senem saltare, quid 267.b
senes à qbus apud Romanos mili tiæ asscripti 29.b
senes ubi uulgo p̃cipitarent ex altis simis rupibus in mare 111.a
senio in talis quid 155.a
seniorum apud Germanos respectº quis 200.b
senis decrepiti figura ad quid in tri umphis ferretur 319.b
senones hoſem publice cæsum quõ sacrificarent 369.b
senonibus urbem inuasuris, q̃d miri Romæ factum 142.b
senonum conuentus quàm esset ali qñ immanis 249
sentẽtia ī noxios quõ ferret 121.b
sentẽtiæ dicẽdæ ius nõ oñibus in se natu fuisse 199.a
sentẽtię ī orbẽ ferẽdę mos qs 266.b
sentẽtiam rogandi aut ferendi apud diuersos mos quis 200.a
sepeliẽdi mos olim quis & quàm di uersus 110.& deiñ 338.b
sepelire uiuos cũ mortuis amicitiæ causa, qbus uulgare 41.b
sepelire in urbe aut domi aut iuxta templa, ubi licitũ uel uetitũ 112.a
sepeliri in urbibus, q̃ leges qñ uetue rint 338.b
sepeliri q̃s non deceret 339.b
sepeliri sine pompa qui ethnici uo luerint 124.b
septa q̃d loci esset 80.b
september cui deo sacer 165.a
septẽber qbus initiũ anni 162.a
septemmarrus 90.b 149.a
septẽuiri epulonũ qui 145.b
septima cuiusq; mensis dies cui olim sacra 150.a
septimiana porta quæ 211.b
septimij unde dicti 245.b
septimius Cæsar quantum uno digi to ualuerit 236.a
septimontium sacrum seu festũ quõ & ubi fieret 331.a
septunx(corrige locũ illũ)quid 2.a
sepulchra aliquot insignia 70.a
sepulchra hostium an religiosa ha benda 339.b
sepulchra in parentando quõ orna rentur 298.b
sepulchra operosa quæ gentes cur aspernatæ 339.a
sepulchrales canes qui, & ubi olim uulgo habiti 110.b
sepulchrales coronæ quæ 251.b
sepulchri licet diruti sanctitatem in ipso solo manere 340.a
sepulchris fulmine tactis quid ho noris haberetur 339.b
sepulchris q cibi qñ inferrent 138.a
sepulchris singulis q̃t cõderẽt 339.a
sepulchrorũ gña & differentię apud Aegyptios quot 339.a
sepulchrorũ ratio quæ ibidẽ
sepulchrorum ubi maior cura q̃ do morum 293.b
sepulchrum dirutum Hannibali q̃le omen 265.b
sepulchrum Romæ in foro qs pri mus adeptus 338.b
sepultura indigni Aegyptijs q 339.b
sepultura intra urbẽ, ubi pro hono re daretur 220.a
sepulturæ ubi extra, ubi intra urbes fuerint 112.a
sepulturæ apud Aethiopes quàm fi ant sumptuose 339.a
sepulturarũ Græcis cura q̃ 340.a
serapidem Athenę in cuius gratiam quàm sacrum habuerint 85.a
serapidi q sacrificet 89.a
serapidis forma quæ 309.a
serapidis statua quàm mire ac fa bre facta 204.b
serapis à qbus cultus 368.b
serapis & Isis q qbus habiti 312.b
serapis phana in Aegypto cur nõ ni si extra urbes fuerint 55.b
serapis q̃ Roma exactus 85.a
serapis quõ pingeret 204.a
sereno tonuisse, quid 262.a
seres quàm uitent exteros 195.b
sergiæ tribus nomen unde 26.a
sergiorum origo q̃ 14.a
seribus unde ꝑueniat sericũ 191.b
serici panni usus q̃n primum emer serit ibi.
seriphij quõ plectant fontes aut da mnatos 119.b
serò sapere Phryges, quid 268.b
serpens q̃n latrarit 142.b
serpens ab ancilla enixus, quid pro digij attulerit 107.a
serpẽtem per impluuium decidisse, omen quale 264.b
serpentis auguria aliq̃t ibid.
serra quis esset in urbe locus 297.a
serrã q nũmis incusserint 209.b
serranæ familiæ ꝑprium q̃d 12.b
serranæ fistulæ quales 213.b
serrani unde dicti 12.b
serrati, q̃rum nummi 209.b
sertorij in cohortem unã q̃lis aliq̃n aĩaduersio 71.b
seruare bouẽ Grœcis q dicerent 151.b
serui adscripti qui 192.b
serui è qbus sacris eiecti 73.b
serui in cœnis dñorum ubi aut quõ federent 284.b
serui iniuste uincti, quo ꝑter solitũ modo relaxarent 152.b
serui q̃ rigide à Lycurgo pũiti 152.b
serui q̃n primũ militiæ asscripti 359
serui à q̃ ciuitate donati 193.a
serui quõ à dñis plecterent 152.a
serui quõ p furta liberi fierẽt 197.a
serui trans mare aduecti, quo signo uenum proponerent 146.b
serui ubi cum dñis mortuis concre marentur 126.a
seruiꝰ Tullij in quo delubro quale si mulacrum 20.a
seruiꝰ Tullij natalis dies qs 149.b
seruiꝰ Tullij quàm prodigiosa cõce ptio 346.b
seruilia apud diuersas gentes nomi na quæ 154.a
seruilia cuius adultera, & cuius ma ter 303.a
seruilij uñ Romã translati 245.b
seruilioꝝ supstitio inaudita 233.b
seruilius cur falso tribunusplebis pu tatus 6.a
seruis comã alere ubi uetitũ 278.b
seruis militibus quo modo Augu stus usus 359.a
seruis q̃ uestes uetitæ 278.b
seruis unũ rm̃ fuisse nomen 245.b
seruiº seuior deditis q̃ captis 154.b
seruiº ubi durissima, ubi rursus nul la 152.a
seruius Tullius cui Fortunæ ædẽ di carit 19.b
seruius Tullius quàm nefarie à filia sua tractatus 59.b
serũ senatus q̃ turbulentus 198.a
seruorum apud diuersos noia pro pria quæ 154
seruoꝝ dies festus qs 149.b
seruoꝝ species quàm diuersę 163.b
seruus cur triumphanti in curru assi deret 320.b
sesamis arx ubi 332.a
sesostris petulantia quanta 320.a
sesostris(aut Sesostridis)trophæa q̃ impudica 56.a
sesqpes q̃t cubitos faciat 85.b
sestertia modij quot 86.a
sestertioꝝ gña quàm diuersa 232.b
sestertium Romanum 235.a
sestertius quot drachmis aut assibº aut libris constet 232. 233.a
setæ hostiarum quæ primum injice rentur igni 216.a
seu, cuiusmodi sit dictio 54.b
seueri Cęsaris q̃ erga Christũ & Ab raam religio 338.b
seueri imperatoris quanta laboris patientia 31.a
seueri Septimij tessera quę 172.b
sexagẽarij an militię asscribẽdi 29.b
sexagenarij senatoris priuilegiũ Ro mę quod 199.a
sexagenarijs ducere uxores, uñ ueri tũ, undeve pmissum 227.a

sexatrus 90.b 149.a
sexcenta millia modioꝝ frumẽti q̃ tidie Xerxis exercitui uix suffeciſſe 366.b
sexcentorum hominum capita quis aliq̃ uouerit 158.b
sexcentos aliq̃ eqtes ad ferrũ exhibitos fuiſſe 347.b
sexta Februarij qualis 223.b
sextans quid 2.a
sextarius 87.a
sextarij Itali unciæ quot 86.b
sextarios q̃t cõgius haberet 86.b
sextarius Arabicus qd 86.b
sexti p̃nomen unde 245.b
sexticeps mons Romæ qs 333.a
sexticula quorũ ueſtis 276.a
sextilis cui deo dicatus 163.a
sextricium quid dictum 117.b
sextula quot pedũ ſit 86.a
sexuiri q̃ creati 145.b
sexuũ diuerſoꝝ balnea diuerſa 225b
seyæ(ſi recte ſcriptũ) Fortunæ templum 20.a
Si(aliàs Sy)baritanę aquæ potus q̃les faciat capillos 280.a
ſibarũ erga Herculẽ cultus qs 74.b
ſibylla qs aliq̃ cognoſatus 15.a
ſibyllæ arcana euulgare,quàm acriter olim uetitum 143.b
ſibyllæ imaginem qui nummis ſuis incuderent 209.b 210.a
ſibyllæ libri q̃ combuſti 144.a
ſibyllarum aliquot nomina & patria quæ ibidẽ
ſibyllarum nomen quot ſibi præcipue uendicent ibidẽ
ſibyllina carmina qs quàm ſtudioſe cõquiri iuſſerit ibidem
ſicæ qbus peculiares 356.a
ſiciliam qs à fœnore liberarit 11.b
ſiciliquus q̃t ſcrupulis cõſtet 86.a
ſicinĩ in Craſſum ſcomma 268.b
ſicinius Dentatus quot ultra oẽs donis honeſtatus 219.b
ſicis duabus q quõ munirent 356.a
ſicli lx. q̃t obolos pariant 232.a
ſiculæ menſæ quæ 289.a
ſiculi q̃n & quõ Cereri ac Proſerpinæ ſacra facerent 351.a
ſiculorũ deus qs 313.b
ſiculorum natura q̃ 206.a
ſiculoꝝ reges qbus cantibus ad ſomnum inuitent 171.b
ſiculorũ regũ diadema 46.a
ſidera à qb⁹ ut diĳ culta 368.b
ſigillaria quid 116
ſiginni(aliàs Syginni)q & ubi 97.a
ſigiſmũdi Fulginatis laus 304.a
ſigna aliq̃t qbus diuerſi reges in annulis uſi fuere 84.b
ſigna militaria hoſtiũ deuictorũ q̃modo in triũphis ferrent 318.a
ſigna militaria ſeu uexilla ubi in pace recõderent 53.b
ſigna q̃t & q̃ diuerſa Romani militiæ uſurparent 170.a
ſignis quàm diuerſis diuerſæ nationes in bellis uſæ 170
ſigno aq̃læ q añ Romãos uſi 170.a
ſignorũ militariũ añ præliũ & in p̃lio locus quis 170
ſileni in qb⁹ feſtis repſentarẽt 349.a
ſilentĳ deus quis 85.a
ſilentĳ indicendi ſignum q militię ſi eret 171.a
ſilentiũ quantum haberi oporteret arcanorũ ſenatus 201.b
ſilentium,q̃rum eſſet olim rudimen tum primum 97.a
ſilicernium quid 127.b
ſiliquæ q̃t drachmã faciant 86.b
ſiliquæ q̃t obolum faciant 232.a
ſilones(expende locum illum cautius)unde dicti 13.a
ſilorũ(aliĳ Siliorũ)cognomẽ uñ 13.a
ſilus quid ſignificet 13.a
ſimi naſi indicium 82.b
ſimi q & unde dicti 13.a
ſimia ſenex nõ facile capiẽ,qd 268.a
ſimia ubi pro dea culta 89.a
ſimiæ in cuius deę tẽplo ſolennibus diebus ſaltarent 167.a
ſimois à qbus aliq̃ epotus 368.a
ſimonides qs ac cuias 316.a
ſimonidis felicitas quãta 316.b
ſimonidis inuẽtum quod 105.a
ſimplaris decuria q̃t cõſtet 337.a
ſimplaris phalãgis partes q̃ ibid.
ſimulacra apud ethnicos quàm uarie fierent 204.b
ſimulacris cur haſtę affingãt 368.a
ſinciput expilare, quibus uenuſtũ ui deretur 277.b
ſinciput qui olim raderent,non occiput 279.a
ſindonib⁹ q quõ ,p chartis uſi 105.a
ſine patre quẽ eſſe,quõ duab⁹ tm̃ lĳteris innueret 245.b
ſine puluere uincere,quid 268.a
ſingultus q̃ putarent leuari 236.b
ſiniſtra ex uultuꝝrib⁹ omĩa q̃lia 263.a
ſiniſtræ adſidere,Cyro qd 83.b
ſiniſtrã attigiſſe,quid 84.a
ſiniſtram capitis partẽ qui tantũ raderent,nõ dextram 279.a
ſiniſtrum cornu in p̃lĳs qui dextro præferrent 184.b 185.a
ſino cũ negatõie,qd ſignificet 7.a
ſinoris quid 252.b
ſinorix q̃ uafre ab ea cuius uirũ occiderat,ultus 56. b
ſiphax q̃n & à q̃ uictus 19.b
ſiphiſmus quid 97. b
ſiphones quid 294.a
ſirpeę(aliĳ ſcirpeæ)effigies à qbus & cur & q̃n i Tibrim dẽ̃ecrẽt 149.a
ſirpus ,p ſceptro à q̃ uſus 46.b
ſiſachthia lex quę 11.a
ſiſtro q in bellis uterent 171.a
ſiſtrum quid ſit 323.b
ſiſymbrio ubi ſpõſę coronẽt 57.a
ſitones ubi,& eoꝝ dñiũ q̃le 229.b
ſitula quid 175.a
ſituli qui dicti 245.a
σκιμαλίσαι ſeu σκιμαλίζειν qd 235.b
Smerdis qd à fratre ppeſſus 164.b
ſmilacis hederę cõtẽpt⁹ qs 214.a
Societatis intimæ mira quædam iura 41
ſocios Romani q̃s putarent 229.b
ſocratẽ iurare ſoliti qui 256.a
ſocrates p qd iuraret ibidem
ſocrates q̃ abſtinens eſſet & paruo contentus 134.a
ſocrates q̃ta Februarĳ natus 223.b
ſocrates qd precãdũ docuerit 215.b
ſocrates quo ſe oblectare ſolitus ludo 155.b
ſocrates uxorem ſuam amico aliq̃diu mutuatus 40.a
ſocraris ueſtitus,& uxores uno eodemq; tẽpore quot 278.a 38.b
ſocrũ gño nequaquã apud Romanos copulari licuiſſe 38.a
ſodalitates Idęæ matris quando inuentæ 42.a
ſodalitatũ uariarũ inuẽtio ibi.
ſogdianorũ regia quæ 123.a
ſol à quibus olim maxime ueneratus 368.a
ſol & luna quihabiti 312.b
ſol quõ pingeret 204. b
ſol quorũ ſignũ militare 170.b
ſolaria quõ diſtinguerent 225.b
ſolaris annus quis [161.b
ſolduni(aliàs ſolduriĳ) apud Gallos qui 41
ſoleæ purpureę q̃rũ calcei 276.b
ſoleę quid ibid.
ſolennia ſacra quę 298.b
ſoli q̃d animal ſacrum 136.b
ſolibus duob⁹ uiſis,quid ſolitum fieri 299.a
ſolidus integer quis 232.a
ſolis ac Spei templa ubi 80.a
ſolis quàm ſint diuerſæ apud diuerſos effigies 204.b
ſolis templum Perſis quod 89.a
ſolitaurilia quę,& quõ fierẽt 300.a
ſolon à qbus in exiliũ actus 151.b
ſolon cur parricidis pœnã nullã ſtatuerit 118.a
ſolon quõ mẽſus ſit annum 161.b
ſolonis aduerſus adulteria remediũ quale 169.a
ſolonis aliq̃t leges 40.a 86.a 135.b 169.b 189.a 195.a
ſolutioni q̃t dies p̃ſtituerent 329.a
ſomatophylaces Græcis q 357.b
ſomnia plerũq; uana,quę 165.a
ſomnia quõ & in qbus tẽplis ad diuinandũ caperent 308. a
ſomnia quõ purgarent 301.b
ſomniis ad ſepulchra qui diuinare ſolerent 264.b
ſomniorum aliquot uerorũ deſcriptio 16.b
ſomniorum ratio q̃ 164
ſomno ubi immolaret 308.a
ſomnum fugantia & cõciliantia uina,quæ 308.b
ſontes in Aethiopia q̃ preter morẽ uulgarẽ punirent 119.a
ſophocles p qd iuraret 256.a
ſophocles quẽ poetã quo in certamine uicerit 350.a
ſoricis occẽtus quẽ deponere dictaturam coegerit 265.a
ſoricis occentus qd impediret 285.a
ſororum inceſtus apud quas gẽres licitus 37.b
ſortes conuiuales Heliogabali quales 288.b
ſortes diuinatoriæ ubi & à quo primum ſitæ 21.a
ſortiendi de ordine dicendi per lites mores q 200.a
ſortiẽdi inter athletas de collega et loco mos qs 250.b
ſortitio de loco ubi fieret 185.a
ſortitio tribunorum in iure dicũdo quõ fieret 241.b
ſoſpitæ Iunonis ædes ubi 315.b
ſoſſidis ỹſuria q̃, & quõ deprehẽſa ac plexa 108.a
ſoter unde qs dictus 68. a
Spado 66.a
ſpartæ factiones quot & q̃ 173.b
ſpartanę tribus p̃cipuæ q̃ 27. a
ſpartanarũ uirginũ exercitiũ 97.a
ſpartani extra ne urbẽ an intra, cœmeteria habuerint 112.a
ſpartani reges mortui quõ lugerentur 124. a
ſpartanis ſingulis ſingulas tm̃ licuiſſe uxores 58.b
ſpartanorum de claſſis p̃fecto inſtitutum quod 4.a
ſpartanorum p̃fidia quãta 257.b
ſpartanorũ quanta ad Thermopylas uictoria 366.b
ſpartanoꝝ regũ poteſtas q̃ 229.a
ſpartanorũ ueſtes militares cuius fuerint coloris 30.a
ſpãneos nũmos q pcuſſerint 209.a
ſpãtes prãdere coacti milites q 19.a
ſpantes qui epulent 285.b
ſpaſimon quid 217.b
ſpata ſacrificia quæ 298.b
ſpatano qui immolarẽt 95.b
ſpataranus quis deus 370.a
ſpatarĳ qui 358.a
ſpater quid ſeu quantum 86.b
ſpateris aurei & argẽtei ualor 233.a
ſpathm⁹ q̃t paraſangas cõtineat 86 a
ſpatĳ Romæ qui ferè dicti 154.a
ſpatio tribunorum ĩ caſtris ubinam eſſe ſoleret 344.b
ſpationũ caſtrenſium diuerſa nomina quæ 17.b
ſpatiuę feriæ quę 248.a
ſpatius poeta quibus in ludis aut uicerit,aut uictus ſit 350.a
ſpatoris Iouis templũ ubi 332.a
ſpatuaria celebres qui 206. b
ſpatuarum diuerſis in locis multitudo olim quanta 205.a
ſpatura aliq̃t de ueſtitu 278.b
ſpatura Auguſti theatralia q̃ 271.b
ſpatumen quid 66.a
ſtella marina uulpino ſanguine illita,ad quid magi uſi 58.a
ſtellatina tribus quando in urbẽ recepta 25.b
ſtephanophori Gręcis qui 336.a
ſtephephori qui 272.b
ſternutamẽta qd augurĳ faciãt 98b
ſteſichorius in taxillis quid 155.a
ſteſichoro infanti q̃ auis q̃le tulerit augurium 263.a
ſtichus quale ſeu quorum olim Romæ nomen 154.a
ſtigmata fœminis cur inurerentur à uiris 74.b
ſtillicidiorum lex quæ 327.a
ſtipem cogere quibus per quos dies liceret 346.b
ſtipendia militũ olim q̃ ſeu q̃ta 360
ſtipẽdia puerorum magiſtris publice à quibus tributa 96.b
ſtipendiariæ in Hiſpania ciuitates quot 195.a
ſtipẽdiũ in dies ſingulos initio quãtum,ac deinceps quàm & quoties uariatum 360
ſtipendiũ q̃ gentes nõ darẽt,ſed prædã tm̃ militibus cõcederẽt 360.b
ſtipendiũ q̃n primum Ro. militibus dari cœpium 360.a
ſtipes olim quales 232.b
ſtipis in populum ſpargendi mos olim quis 92.a
ſtipite pforari à ſummo ad imũ, ubi olim noxioꝝ pœna 121.a
ſtipite q hoſtias mactarent 216.b
ſtoa quid 161.a
ſtoici ubi philoſopharent ibi.
ſtola lõga quam ueſtis 277.a
ſtolones qui dicti 12.b
ſtrabones uñ qdã cognoĩati ibid.
ſtragula quid ſit 150
ſtratageis q̃ regio diuiſa 100.b
ſtratõis diſcipulus qs rex fuerit 5.a
ſtrenæ ſacellum ubi 80.b
ſtrictis ueſtibus uti,Germanis quid ſignet 280.b
ſtrigoſiorem equum habentis multa 71.a
ſtrobilus quid 97.b
ſtrophiũ quid ueſtis fuerit 276.b
ſtruppi quid 299.a
ſtruthiocameli pennis qui quõ militiæ uſi 31.b
ſtudia puerorũ olim q̃lia 97.a
ſtudia quæ quibus poſt conuiuium peculiaria 288. 289
ſtudium ſiue inſania q̃rundam erga equos,quantum 340.a
ſtulti ubi dijudicarent olim ſententi as ſapientum 200.b

ſtuprator veſtaliũ quõ pũiret 261.a
ſtygia Proſerpina q̃ 315.a
ſtygis in Arcadia q̃lis aqua 257.a
Sua, q̃liacunq; ſint, ꝓferre, honeſti⁹ eſſe quàm aliena 350.a
ſua cuiq; deo ac deę ſacrificia & uictimę 135.a
ſuadela qbus potiſſimũ peſſet 58.b
ſualis tribus quę 26.b
ſuauiatio uxoris coram filia, quem ſenatu mouerit 96.a
ſub corona & de lapide empti, qui 146.b
ſub haſta publica uẽdere, qd ibi.
ſub pileo uẽdẽdi mãcipia ius q̃d ib.
ſub tecto qui nunquã religionis ergo degerent 212.b
ſubcollari honorę cauſa ſoliti q 46b
ſubditi pontifici qui 63.a
ſubitarię legiones quę 173.a
ſublicij pontis cura cui olim Romę incumberet 61.b
ſubſcriptores qui eſſent 120.b
ſubſellia eq̃tibus & ſenatorib⁹ i theatris diſcreta à plebe, quot 270.b
ſubſellioꝝ i theatris ornat⁹ q̃lis ib.
ſubſtitutio põtificis q fieret 62.b
ſubucula q̃lis ueſtis 273.b
ſubulcis oĩib⁹ ubi tẽpla ingredi uetitum 213.a
ſuburrana tribus quando & à q̃ inſtituta 25.a
ſuccedendi ius inter matrẽ & filiã q̃ lex nõ admittat 330.b
ſucceſſio regni apud Aethiopes q̃ inſolita 328.b
ſucceſſus magnos ex magna calamitate qui olim adepti 106
ſuccuſſanus ager cui uico nomẽ dederit 80.b
ſudorem militarem quàm probarit Cyrus 31.a
ſues qbus uel accepti uel inuiſi 136
ſuetonij locus diſcuſſus 1.b & deiñ
ſueui quõ capillũ gerãt 279.b
ſufes uel ſuffes Carthaginenſibus qs 113.a 228.b
ſuffecti tribuni qui 344.a
ſuffibulũ q̃lis & q̃rũ ueſtis 260.b
ſuffimine quo populus olim creditus purgari 301.b
ſuffitio q̃d expiatiõis eſſet 127.a
ſuffocare uictimã q cur ſoliti 216.a
ſuffragandi ius quibus tm̃ ſenatoribus eſſet 199.a
ſuffragãdi rationes q̃ diuerſę 175.a
ſuffragatoribus cur aliquãdo nummi decreti 177.b
ſuffragia alia atq; alia diuerſis comitijs lata, quõ ponderarent 176.a
ſuffragia ferendi mos qs 200.a
ſuffragia in iudicio æqualia, ꝓ reo facere 121.a
ſuffragia plebis ubi potiſſimũ ualuerint, & ubi contrà diuitũ 176
ſuffragia quõ ferrent 175.a
ſuffragij ius longe aliud fuiſſe atque ius ciuitatis 193.b 194.a
ſuibus q ſemp abſtinerẽt 136.a
ſuillorũ familia uñ ſic dicta 12.b
ſuillum pecus primo oĩm ſacrificis adhibitum 136.a
ſulfur cur luſtrationibus adhiberi ſolitum 300.b
ſulfuris i ſacris uſus qs 301.b
ſulpitij ſeruus ob proditum dominum quõ plexus 153.a
ſulpitij tribuniple. lex q̃, & quomodo ab ipſo uiolata 10.b
ſulpitius flamen q̃ de cauſa ſacerdotio priuatus 334.b
ſulpitius q̃ leui de cauſa uxorem repudiarit 188.b
ſuman⁹ quis, & quæ illi tonitrua tra dita 262.a
ſummenium (recti⁹, ſummœnium) quid 220.b
ſumptuariæ leges quando ſint abrogatæ 134.b
ſupellex qd, & eius noie q̃ res contineantur 28
ſuperbo Tarqnio qd ominis uultures attulerint 262.b
ſupcilia cui deę ſacra 85.a
ſupciliorũ indicia 82.b
ſuporum ara quõ fierer 213.b
ſuperorũ hoſtiæ quales ibidẽ
ſupſtites quõ una litera notarent, et qua 119.a
ſuperſtitiones uariæ & impiæ inter ethnicos olim quæ 368.369
ſupuaganeę aues quæ 262. b
ſupina cur quis corpora humari uoluerit 339.a
ſupparo quæ naues pro inſigni ſoleant uti 172.a
ſupplicationes apud Græcos q̃modo fierent 300.a
ſupplicationes ob futiles cauſas decretæ cui & q̃ 299.b
ſupplicationes quando, cur, & quõ fierent 299.a
ſupplicia noxiorum apud diuerſos q̃ diuerſa 117. & deiñ
ſupplicia uñ ſeu q̃re dicta 117.b
ſupplicio afficiẽdi in Aegypto, quõ paulo ante mortẽ tractarẽt 119.a
ſupplicũ geſtus apud diuerſos q̃ diuerſi 85
ſupremum Salue & Vale q̃ olim dicceretur 127.a
ſurarũ cognomen unde 13.a
ſuras cur Romani inermes in præliis ſeruarent 358.a
ſuſa q̃ræ ærariũ ac regia 54.a 122.b
ſutor ultra crepidas, qd 268.a
ſutrinis q̃d eſſet ius ciuitatis 194.a
ſutrinorũ dea quæ 314.b
Sybaris q̃rum olim regia 122.b
ſybaritarum in conuiuijs illecebræ quæ 288.b
ſycophanta, nomen quàm probroſum 235.a
ſyginnorum uirgines quomodo nuptum locent 39.b
ſylla qua aliq̃ uſus teſſera 172.b
ſylla quam legẽ à ſe latam, ipſe infregerit 339.a
ſylla qbus & dederit, ꝓ libito & ademerit ciuitatem Ro. 193
ſylla quid ſuæ felicitati deeſſe conqueſtus 331.b
ſylla qd Sulpitij ſeruo fecerit 153.a
ſylla quõ dictaturã arripuerit 230.a
ſylla q̃t crearit ſenatores 198.a
ſyllabam etiam legis tranſgredi, ubi capitale 120.a
ſyllæ de Archelao trophæum quale 35.b
ſyllę in annulo ſignũ q̃d 84.b
ſyllæ qd primo Romę factũ 110.a
ſyllę ſerpẽs quid portẽderit 264.b
ſyllarũ appellatio unde 15.a
ſyluę in mari rubro 255.b
ſyluano qbus ꝓ animalibus uota fierent, & quæ 159.a
ſyluano qd immolarer 136.b
ſyluanus, qs & q̃ noxi⁹ deus 95.b
ſyluij qui reges dicti 4.a
συναποθνήσκοντες qui dicti 41.a
ſyndones (ſi recte ſcriptũ) quõ mortuos ſepeliant 112.a
ſyngrapha qd 104.b
ſynthefib⁹ q̃ qñ uterent 280.a
ſyracuſanę deliciæ quę 289.a
ſyracuſani in quorum fuerint clientela 292.b
ſyracuſani natura q̃les 206.a
ſyracuſanis Hercules quàm charus & cultus 74.b
ſyri natura quales 205.b
ſyri quàm impenſè coluerint Fortunam 21.a
ſyrma quorum ueſtis 276.b
ſyrmea quid 252.a
ſyrorũ à quoto anno maſculi, à q̃to fœiæ tributũ darent 196.a
ſyrorũ deus quis 313.b
ſyſſitia quid 285.b

T Litera quẽ aliq̃n numeræ ſignificarit 22.b
T litera qd tribuniplebis uellent 6.b
T ſeu A p ſe poſita, qd in ſententijs ferendis ſignarint 119.a
Tabellę in triumphis quales præferrentur 318.b
tabellaria lex quæ 175. a
tabellarij publici à quo qua de cauſa inſtituti 196.b
tabellariorum noĩa diuerſa 45ſa
tabellarum cerearum uſus olim qs eſſet 104.b
tabellis ſententiam qui ferrẽt 119.b
tabernaculorum caſtrenſium materia olim quę 18
tabulæ publicæ in cuius dei templo ſum 235.a
tabularum duodecim ſeueritas in ſi lios quanta 326.b 327.a
tacita ſenatuſconſulta q̃ 201.a
taciti Cæſaris edictum pro dominis contra ſeruos quod 153.a
taciturnitas in ſacris quàm neceſſaria 215.a
tacitus Cæſar cui menſi ſuum inderit nomen 165.a
tænarij quem deum præcipue coluerint 314.a
tagus quàm celebre cuius regionis flumen 167.a
talchearũ in elocandis filiabus conſuetudo 39.b
talentoꝝ genera q̃ diuerſa 233.a
talentum Atticum quot conſtet ſeſtertijs ibid.
talentum quot aureis conſtet 233.b
tali aurei quorum ludus 156.b
talio qua in re liceat 330.b
talionis lex quàm rigida 329.b
talis quõ ludi ſolitũ 154.b 155.a
talparum fibræ quales 296.a
tamphiliana cuius domus Romę dicta 333.b
tanacra cuius regionis urbs 307.b
tanaqlis quanta caſtitas 56.a 245.b
tanaquilis reginæ ſolertia 211.b
tangere flamines q̃ uetarentur 335.b
tantali aq̃ q̃ ſit Indis religioſa 243.a
tm̃ & quantũ quõ uſurpentur 325.a
tapyras mutuare quando uolunt uxores 40.a
tarantati qui 78.a
tarantula quid 78
taras cuius filius, & quorum nummis incuſſus 209.b
tarentina moneta qualis 209.b
tarentinorum præſul & ſummus patronus quis 143.a
tarentum quis locus in urbe Roma fuerit, & unde dictus 297.a
tarentum quorum philoſophorum mater 48.b
tarpeia rupes, cuiuſmodi torturæ aut pœnę locus 117.a
tarpeius mons unde dictus 331.a
tarquinij Priſci ſceptrum 47.a
tarquinij, quę cuius olim regionis ciuitas 166.b
tarquinij Superbi callidum & tyrãnicum factum 107.a
tarquinio Priſco quod ex aquila aurium captum 262.b
tarqnio Superbo qd prodigij obuenerit antequam exularet 142.b
tarquinioꝝ ager quid Romæ poſtea factus 160.a
tauri quos cum regibus uiuos ſepeliant 41.b
tauri unde quidam cognoĩati 12.b
taurij ludi qui, & cur ſic uel dicti, uel inſtituti 346.b
taurina porta unde dicta 210.b
taurum qui cui immolent 136.b
taurus cui deæ ſacer 136.b
taurus cui proprie dicatus 137.a
taxila quorum regia 122.b
taxiles qui reges uocati 4.b
taxillorum ludus qualis 155.a
taxilorum impudẽtia impudica in uirgines egentes 38.b
taxilorum in condendis cadaueribus nomen 165.a
tegeatum de Lacedæmonijs quãta & q̃ inſperata uictoria 185.b
tegeatum ſuperbia quanta 184.b
telia Græcis quid 286.a
telluris inuocandæ mos quis 159.b
telluris templum ubi 80.a
tellus à quibus coleretur 368.a
temenitida cui⁹ oppidi porta 212.a
temperantiæ ſummæ exẽpla 289.a
tẽpeſtati qd ſolitũ immolari 136.b
templa auguribus dicta quæ 261.b
templa augurum quæ 282.a
templa clariſſima olim quæ 306.
templa etiam in caſtris apud ethnicos fieri ſolita 18.b
templa, publica eſſe debere 338.a
templa ſine tecto, quibus olim dijs fierent 88.b 89.a
templa ubi nulla 214.a
templũ ab uno eodemq; bis inuentum & quando 310.a
tẽpora conuocandi ſenatus q̃ 199.b
tempora Græci unde numerẽt 250.a
tempora prãdendi & cœnandi olim quæ 287.b 288.a
tẽpa ſacrificijs maxĩe idonea q̃ 215.a
temporales horæ quæ 225.b
teneatica cuius urbis porta 212.a
tenedię muleres quàm olim pulchritudine nobiles 252.b
tenediorum deus quis 314.a
tenediorum in Achillem odium q̃tum 74.b
tenediorum in adulteros lex quàm ſeuera 169.a
tenes (non Tenens) deus quis 314.a
tenes tẽplum qbus adire nefas 323.a
tepocon quid Græci uocent 105.b
ter Olympia uincentis quãtus olim fuerit honor 251.b
ter ſex in iactu taxillorum, quãta uictoria 155.a
ter ſolum in uita lauare, ubi ſtatutũ 226. a
terentij locus quidã elucidatus 10
terẽtina trib⁹ incertæ originis 25.b
terminalia feſta quæ 89.a
termini ſacrũ quale & templũ 88.b
termini templum ubi 331.a
terræmotui quis deus præſit, ignorari 302.b
terræmotũ Romæ nullum, niſi mali alicuius prænũcium, fuiſſe 302.a
terræmotus quõ expiarentur 302.a
terræ quale uotum uouerit aliquando Artaxerxes 158.b
terræ quomodo ſacrificetur 89.b
terræ ſimulacrum q̃le 204.b 211.a
teſqua, quorũ locorũ nomen 282.b
teſſerę alia atq; alia ſignificatio 173.a
teſſeræ frumentariæ à quo in populum ſparſæ 92.b
teſſeræ luſoriæ quales 154.b 155.a
teſſera militaris, quale quid ſit, & q̃ diuerſe dari ſoleat 172.b
teſſeram in caſtris unde alij & alij perterent 344.b
teſticulis aliquãdo ſuſpenſus qua de cauſa quis 169.b
teſtamenta quibus cuſtodienda tra di Romæ ſolita 259.a
teſtamentaria ex duodecim tabulis lex quàm æqua 328.b
teſtamentorum genera quot 176.b
teſtamẽtum militare quomodo fieri ſolitum 177.a
teſtandi de bonis ratio apud Germanos nulla 328.b
teſtantium uetus mos 2.b
teſtatoribus qua lege nimium permiſſum 330.b
teſtatori quid quæ leges uel concedant, uel negent 341.b 342.a
teſtatori Solonis lege quid permiſſum 328. b
teſtudines qui ut deos honorarint 368.b
teſtudinibus qui uulgo uictitent ut pane 133.a
teſtudinum in laminas ſectarũ mos ſis quis primus Romæ uſus 284.a
teſtudinum putaminibus quæ ſenſim ueſtiri cœpta 284.a
teſtudinum teſtis qui domos conſtruant 293.b
teſtudo quoꝝ nũmis incuſſa 209.b
tetracina quorum nummus 209.b
tetracomus quid 97.b
tetragonus lapis quorũ deus 204.b
tetrapolitãi cõuẽt⁹ oppida q̃ 166.b
tetrarchijs q̃ regio diuiſa 100.b
tetricorum domus ubi 332.b
tetricus à quo uictus 35.a
teucri qualibus utantur in bello criſtis 31.b
Thala & Capſa quid Iugurthæ fuerint 54.a
thalaſſio quid ſit 57.b
thalaſſius quis fuerit 57.b
thales aſtrologus quis cuiasve fuerit 316.a
thales quõ annũ diſtinxerit 161.b
thales quomodo mortuos ſepeliri iuſſerit 110.b
thales ubi ſepulchrum habere uoluerit 70.a
thaletis cauillatio ſeu tergiuerſatio de non ducenda uxore 186.b
thargelion menſis qualis 223.b
thaſiorum uina quàm miræ & diuerſæ naturæ 308.b

theatra quibus rebus quàm profuse ornarentur 270.b 271.a
theatrales ludi quales, & à quibus ederentur 348.b
theatralium origo 349.a
theatris qui arcerentur 271.a
theatrorum quanta cura apud Romanos & profusio 269.b 270.271
theatrorũ Romæ olim quanta mul titudo ac celebritas 234
thebani quo uterentur aliquando signo militari 170.b
thebarum aër qualis 205.a
thebarum diuersitas quæ 308.b
thebis Bœotijs dij patrij q 314.a
their Aegyptijs quid 162.a 315.a
themistocles à Spartanis quali corona donatus 220.a
themistocles ex qua fuerit Atheniensium tribu 26.b
themistocli quàm leui de causa quidam prælati 98.a
themistocli uictoriam de Xerxe quę auis præsignarit 263.b
themistoclis dexteritas in uitanda contentione 184.b
themistoclis exilium 151.b
themistoclis sepulchrũ ubi & quàm insigne 70.a
themites quis deus 314.b
themotheta 77.a
thensa quale quid 106.a
theodori cuiusdam inaudita cõstantia 48.b 49.a
theodori Cyrenæi superstitio & impietas quanta 368.b
theodoricus Gothus q̃ maxime tempore placidus esse soleat 155.a
theodorus Gaza quid aliqñ mõstri in Peloponesso uiderit 129.a
theodosius imperator qualia aliqñ fecerit uota 156.b 157.a
theophanes qs ac q̃tus orator 316.b
theophrasti laus, & sententia de remedio uiperini morsus 78.a
theophrasto fructus diuitiarum maximus quis 351.a
theopompus à quo in quo sacrificio mactatus 369.b
theopõpus historicus cuias 316.a
theopompus quo in certamine palmam tulerit 350.a
theoxenion quid 252.a
therani quos defunctos lugeant aut non lugeant 128.a
theratiæ Vestali quid à populo datũ 259.b
thermæ olim Romæ quàm multæ ac sumptuosæ 225.b
thermarũ cura penes qs fuerit 179.a
thermopylæ quorum uel clade uel uictoria illustres 366.b
theryclia quid 131.b
thesauri diuersorum regum ubi reconditi 54.a
thesauri publici diuersarum nationum ubi olim tuto habiti 54.a
thesaurus quid apud Messenios loci fuerit 117.a
thesei sepulchrũ quod habuerit priuilegium 153.b
theseis tonsura quæ 273.b
theseus qd Athenienſibus boni contulerit 4.b
thesmophora quid sonet 255.b
thesmothetæ quales Athenis fuerint 147.a
thespiensium ordines quot 273.a
thespiensium p̃cipuus deus qs 314.a
thesprotius ager ubi sit 50.a
thessala fides quid 258.a
thessali in q̃t factiones diuisi 173.a
thessali q̃ potissimũ re p̃stent 206.b
thessalorum regũ cognomen 4.b
theres qui dicti 154.a
thetidis pedes qui 82.b
theutates quis qb⁹ deus 315.a 369.b
theutones, p conis q̃ militię usi 31.b
theutus quorum deus 313.b
thias cuius nomen 64.a
thiatis quis quibus sit mensis 162.b
thimeleon Syracusanis quis 201.b
thoraces equorum apud Romanos olim quales 357.b
thorax regis Amasis linteus, quàm fuerit mirus 358.a
thraces quõ mortuos efferrẽt 124.a
thracia in quot prouincias à Roma nis partita 100.b
thracum deus quis 313.b
thracũ in congaudendo mortuis, & congemẽdo recens natis consuetudo quæ 92.b 93.a
thracũ in Orpheũ amor q̃tus 74.b
thracum militaris color quis 30.a
thracum sapientes quàm mirè mori & sepeliri soliti 111.a
thrasybuli Milesii uafrum ac tyrannicum consilium 107.b
thucydides cui⁹ fuerit, pgenies 26.b
thurij cui uentro uota persoluerint 157.b
thuriorum tribus quot 26.b
thus qui tributi noie darent 233.b
thusci uici appellatio unde 79
thuscorum ciuitates excellentiores quæ & quot 166.b
thuscoꝝ origo quæ & etymologia 166.a
thusculanus quis de sua ipsius patria urbe triumpharit 317.b
thya cuiusmodi festum 310.a
thybis, quis qbus sit mensis 162.b
thymele quid 130.a
thymelici qui ibid.
thymocresia Gallis quid 357.b
thymuchi Massilienſibus q 197.b
thynnos dijs immolari 136.b
thyosci Græcis qui 166.a
thyra quid 294.b
Tiara quale regum diadema 46.a
tibareni qui & ubi 95.a
tiberij imperatoris lex de fœnore tollendo 11.a
tiberij præceptor quis 96.b
tiberij statuæ ubi pro asylo fuerint 153.b
tiberio quàm, ne per se iuraretur, restiterit 256.b
tiberius Cæsar quàm oderit Græcum 202.b
tiberius Cæsar q̃ refugerit mensi ali cui suum indere nomen 163.a
tiberius Gacchus unde & quomodo occisus 27.b
tiberius q̃ gratos habuerit delatores 227.b
tiberius quam legi cauillationẽ intulerit 153.a
tiberius quibus asylis ius abrogatũ restituerit 154.a
tiberius quid cõtra luxum tentarit, & tamen omiserit 134.b
tibia in quorum funere usurpari so lita 124.b
tibia phrygia quàm uariũ edere sonat 171.a
tibiæ sacrorum unde fierent 213.b
tibiarum genera q̃ diuersa, & q illis militiæ uti soleant 171. 213.b
tibicines militiæ qñ canerent 171.a
tibicines quõ aliquando Roma expulsi, & eò reducti 148.b
tibicines quomodo uiperarũ morsibus medeantur 78.a
tibicinum festus dies quis, & quàm ridicule transfigi solitus 148.b
tibijs in bello usi qui 171.a
tibijs quàm parce, & quando tantũ Indi uterentur ibid.
tibijs qui præstent 206.b
tibijs solis qui qñ uterentur 344.a
tibilineus deus quis 313.b
tibure fuisse ærariũ populi Romanj, & cur 53.b
tiburtes q̃ iure ciuitatẽ adepti 194.a
tigranes quõ suũ diadema ante pedes Pompeij proiecerit 46.a
tigranes q̃rũ regũ cognomẽtũ 4.b
tigranes quot fuerint 5.a
tigranis insolentia quanta 320.a
tigribus in triumpho qs uectus ibi.
tigrides in triũpho quis tulerit 318.b
tiliæ frondibus q ominentur 264.b
τίλλειν φάλακρον, quid 267.a
timere à somno, qd portẽdat 165.a
timoleontis dies natalis, quibus & festa & fausta 224.b
timolus seu Tmolus quos & quales ex se fontes emittat 167.a
timoniũ qd Alexandriæ dictũ 123.a
timor deus quis 20.b
timoris sacellum qui ubi cur erexerint 365.a
timoris templa cur extra urbes fuerint 55.b
timothei tibicinis in docendo mos quis 94.a

timotheus ex fortunato quàm infortunatus 20.b
timotheus quo cantu Alexandrum ueluti furentem ad arma concitare soleat 171.a
tinnitu aurium qd p̃sentiatur 84.a
tintinnabula & tympana militiæ q usurpent 170.b
tirreum poetam cur Spartani, alioq̃ in hospitales, ciuitate donarit 195.b
τίτθαι, quid 213.a
titan quis dies cui dictus 224.a
titan quis quibus sit deus 314.b
titiæ aues quæ 42.a
titienſis tribus quo alio nomine, & unde dicta 25.a
titij sodales unde dicti 42.a
titthenidia Perſis quid 286.a
tituli unde dicti 245.a
titus unde dictum 245.a
tityri in qb⁹ ludis repsentaret 349.a
tityus unde genitus 75.a
Toga Gabina quæ fuerit 22.a
toga q̃lis seu q̃rũ fuerit uestis 274.a
toga qñ sumeretur ab adolescentibus 274.a
togæ diuersitas q̃ta 274.b 275.b
togati serui Heliogabalo qui 199.a
togis qui uterentur soli 274.b
tolgus cuius regia 122.b
tomyris quanta strage Cyrũ & Persas occiderit 366.a
toparchijs q̃ regio diuisa 100.b
topiarij qui & unde dicti 165.b
tonando, quid ridiculi Thraces face re solerent 262.a
tondendi capilli mos quãdo introductus 279.a
tondendi in luctu mos qbus sit ibi.
tonderi ubi & mulieribus & uiris peculiare 279.b
tonitrua diurna cui deo attribuerentur 262.a
tonitrua q̃ quid portendant 262.a
tonitrus uim auertere q̃modo Græci solerent 262.a
tormenta inaudita noxiorum Romæ qñ inoleuerint, & q̃lia 121.a
tormentorum in morti destinatos horribilia aliquot exempla ibid.
torquati cognomen unde 13.b
torquibus quibus Romani, quibus exteri donarentur 219.a
tortus aur uinctus, an unquam ciuitatem adipiscereturr 193.b
tor, quis Aegyptijs sit mensis 162.b
Trabea q̃ fuerit diuersa 275.b
trabea quorũ uestis 114.a 275.b
trabs in monte cum lapidibus concreta ubi 255.a
traduces quid 66.a
tragelinus, cuius apud quos sit mensis nomen 163.a
tragica scena q̃modo fieret 270.a
tragœdi præmium quod 350.a
tragœdiã primus quis dederit 350.a
tragœdorum certamen ubi ibid.
tragœdorum insigne quod 346.a
traiani apophthegma 231.b
traiani modestia, laus & prudentia 364.a
traiani pietas quanta 97.a
traianus ex Hispano impator 195.a
traianus q̃ in domo manibus Alexandri Magni parentarit 298.b
traianus quas regiones in prouinciam redegerit 101.a
tralliani q̃ leuem in homicidas q̃stam pœnam statuerint 119.b
tralliẽſiũ sacerdotũ honor q̃t⁹ 64.b
transfugæ quõ tractarentur, aut in acie locarentur 185.b
transfugarum pœna 71.a
transitorium forum quod 69.b
τράπεζαι q̃ Græcis loca dicta 146.b
trapezæ quid 28.b
trapezophoræ quid 28.b
trapezuntius quid monstri in mari uiderit 129.a
trasipodicei qui dicti 27.a
trausorum mos in condolendo natis, & cõlætando mortuis 92.b
trebatius quàm fuerit doctus & ex cellens uir 364.a
trecentos ex ordine equestri iudices senatoribus quis adiecerit, qs rursum ademerit 241.a
trecentos leones quis aliquando pu blice exhibuerit 348.b
trenalis Mineruæ simulacrum quale 204.b
tres liberos habentis, priuilegium quod 187.b
tresuiri inter sacerdotes adsciti qui 145. b
treuiri quali cantu seu ululatu p̃lium ineant 185.b
τρίλα κάππα κάκισα, in quas nationes dictum 205.b
triarij qui 8.a 356.a
triarij quos sequantur, & quales fuerint 184.a
triasia cuius urbis porta 212.a
triatrus 90.b 149.a
triballi quomodo copias suas diuidere soleant 184.b
tribubus singulis augures prefectos fuisse 281.a
tribunal apud Bithynos q statui solitum 118.b
tribunatui militari qui qua cautione admitterentur 345.b
tribunatus plebis quomodotandem auctus, & à patrib⁹ appetitus 240
tribuni ærarij munus seu ius q̃d 92.a
tribuni ærarij qui 241.a
tribuni consulari potestate quando creati, & quot 240.b
tribuni militares quot aliquando fuerint 241.a
tribuni militum quã haberent potestatem, & unde crearentur 344.a
tribuniplebis aduersum quos nihil posset 241.b
tribuniplebis imperium extra urbẽ quouisq̃ ualeret 6.a
tribuniplebis initio quot 239.b
tribunipleb. mulctati qui 240.a
tribuniplebis officium 92.a
tribunipl. qñ primum creati 5.b
tribuniplebis quando senatores essi ci cœperint 6.b
tribuniplebis quõ, si delinquerẽt, castigarentur 365.b
tribuni qui dicti 7.b
tribuni singularũ legionũ q̃t 344.a
tribunitia potestas quàm grata Cæsaribus quibusdam fuerit 240.b
tribunitia potestas quàm insolẽs, & q̃ à Sylla comminta 240.a
tribunitiæ p̃tis honor q̃tus 365.b
tribunoplebis an & quàm diu abesse urbi liceret 6.a
tribunoplebis intra curiam frequentiæ senatui adesse illicitum 6.b
tribunoplebis quando & ubi lictores concessi 44.a
tribunoꝝ militariũ gña q̃t 344.a
tribunorum militarium officia quæ 29.b 344.345
tribunorumpl. an ulla fuerit contra dictatorem potestas 6.a
tribunorumplebis autoritas quæ & quanta 5.b 6.a
tribunorũpl. potestas initio q̃, & ultra q̃t passus extra urbẽ nõ cẽt 240
tribunumpl. neminem, patre superstite, esse posse 6.a
tribunus maior ac minor, qs 337.a
tribunus militaris cui immediate subsit 9.a
tribunusplebis delinquens, quõ & à quibus corrigeretur 240.a
tribus Athenarum quot 26.b
tribus Augusto peculiariter addictę quæ 25.b
tribus Hiberorum quot 26.a
tribus Indorum quot 27.a
tribus mensibus qui annum metiantur 161.a
tribus quæ olim dictæ 7.b
tribus quęq̃ in q̃t curias diuisa 24.b
tribus Romanæ olim quot, & quæ nomina earum 24.b
tribus Thuriorũ quot & q̃ 26.b
tributa comitia quæ 177.a
tributim seu uicatim quæ comitia fieri solita ibid.
tributo dando quis Romam libera rit 139.b
tricẽnalia uota 157.a
tricepsos Romæ quid 333.b
trichalca 232.b
tricliniorum millia quot uno die qs instructa habuerit 321.b
tridentem qui qua de causa nummis incutiant 209.b
triennales ludi qui 252.a

triens à quibus ꝓ deo cultus 233.b
triens in os sepeliendi cur olim inge ri solitus 125.b
triens quid 2.a
trienti quæ signa incussa 209.b
trieteris quid 162.a
trigemina dea quæ 315.a
trigemina porta unde dicta 211.b
trigillia porta quæ ibid.
triginta aliquando dies continuos ludis tm̃ impensos fuisse 349.a
triginta annorũ castitas quibus uirginibus præscripta 259.b
triginta dies ad quid olim militi p̃stituerentur 173.a
triginta iudices Aegyptijs quomodo creari soliti 147.a
trigon quid loci sit 142.a
trigonia porta unde dicta 210.a
trinundino leges ferri, qd 362.b
triobolus 232.b
triorches cuiusmodi prębeat auspicia, & quid sit 265.a
τρίος χιὼν quid 13.b
triphili Iouis columna aurea qualis 309.b
triplex apud Martialem forũ, quid uelit 69.b
triplex Iunoni sacrum ubi & quomodo simul fiat 315.b
tripodes quid 28.b
tripudijs quomodo aut qualia fiant auspicia 264.a
tripudium auium 47.b
trismegisti laus 64.b
trismegistus qb⁹ leges tulerit 326.a
tritæa cuius regionis urbs 166.b
triticum optimum quod 284.b
tritonis cuiusdã seu hominis marini apparitio uera & facinus 129.b
triuertex Brutijs quid 332.a
triumphalis porta quæ 211.b
triũphalis statua qbus daretur 219.b
triũphaliũ uirorũ priuilegia q̃ 220.b
triumphandi causæ exiles abrogatæ 54.a
triumphandi causæ quibus in locis tractari solitæ 316.b 317.a
triumphandi leges 35.a
triumphantes utrũ ire in urbẽ pedibus, an uehi consueuerint ibid.
triumphanti ipsi proxime præferri solitum quid 318.b
triumphanti quis coronã supra caput sustentaret 320.b
triumphanti senatus quid exhibere solitus 321.b
triũphantis eqs q ueherentur 285.a
triumphantis ornatus quis 320.a
triumphantiũ aliq̃t insolẽtia q̃ 320.a
triumphare de ciue Romano qñ prius & cui permissum 35.a
triumphare proconsules quomodo & an potuerint 100.a
triumphi cæremoniæ ac põpa quæ 317.b 318.a
triumphi Græcorum qui 35
triũphi prærogatiua qd esset 299.b
triumphi Romæ quot acti 317.b
triumphorũ ab initio causæ quàm exiles 34.a
triumphos aliquando à populo, nõ senatu, decretos fuisse 317.a
triũphos q q̃ de causa recusarit 317.b
triumphum petenti quę primum facta necessaria 316.b
triũphus q̃ti olim habitus sit 34.a
triumphus quibus etsi meritis quam de re negatus 34.b
triumuiri capitales q, & cur ac quando creati 144.b
triumuiri quõ ius dare soliti 145
triumuirorum diuersitas q̃ta 145.a
troas in q̃t principat⁹ diuisa 100.b
trogillorum porta, ubi 212.a
troglloditæ quàm ridicule mortuos sepelire soliti 111.b
troglodytæ qd uulgo bibant 132.a
troglodytarum abominãdus in eloquium 174.a
candis uirginibus mos 39.b
troglodytæ pernicitas q̃ta 87.b
troiam qd saltationis Suetonius uocarit 347.a
troianos in clypeis ĩsigne q̃d 355.b
troianos aliquando aquilam gestasse 170.a
se pro insigni 170.a
tromentina tribus quando in urbẽ recepta 25.b
trophæorũ diuersitas quãta ibid.
trophęũ Fabij ad Rhodanũ q̃le ibi. ibid.
trophæum quid ibid.
trophonij antrũ egressi, quales fuerint 308.b
trophonij templum ac oraculũ ubi & quale 308
trossuli qui dicti 356.b
trulla quid sit 131.a
tryphon, cuius regis cognomen 5.a
Tuba à quo qualis inuenta, & quõ primum fieri solita 171.a
tuba in q̃rũ funere uteretur 124.b
tuba quibus fieret peculiare in bello 171.a
tubæ qua de causa, quibus gentibus inhibitæ 171.b
tubæ sacrorũ ubi lustrarentur 122.b
tubarũ cantus quid indicaret 171.a
tubarum lustratio qualis 301.b
tubero quæ supellectilis appellatione comprehendat 28.a
tuberonum laus à frugalitate & modestia 133.b
tubuluſtria quid 301.b
tubuluſtrium quid 90.b
tuditanorũ cognomentũ unde 13.b
tudites quid sint ibid.
tuistio (si recte scriptum) quorũ deus 313.b
tulliæ in patrem flagitium q̃tũ 59.b
tullianum quid loci fuerit 117.b
tulli Hostilij turmæ quæ 24.b
tullij unde Romam translati 245.b
tulliolæ (credat qui uult) corpus ubi inuentum 112.b
tumultuaria manus quæ 173.a
tumultuarij milites qui 359.a
tunicæ regum in funere cremandorum quales 127.a
tunicam sine manicis gestare, Parthis quid 280.b
turcici belli portenta horribilia quę 142.b
turdetani Hispanis qua ueneratione habiti 206.a
turma quadrata 8.a
turma q̃t equites contineat 7.b
turmæ immortalium apud Persas quid 357.a
turmis quot populus Ro. aliquãdo distinctus 174.a
turpitudo nequissima in qbus olim festis exerceretur 349.b
turtur marina (si recte scriptũ) quorum sit militare signum 170.b
tutanus quorum deus, & qui uota illi faciant 159.a
tutelares dij quõ euocarentur 314
tutelaris magistratus quis, & unde creatus 76.a
tutor qs esse non poterat 329.a
tutores quomodo & ex quibus constituerentur 329.a
tutulum, qualis sit ornatus 336.a
Tybarenorum quanta erga hostes iustitia 245.a
tybius quid nominis sit 154.a
tychis deus quis 313.a
tympana Parthorum qualia 171.b
tympanis qui in sacris utantur 213.b
typhoni cuiusmodi boues Aegyptij immolent 135.b
tyrannidis specimen quoddam insigne, cuiusmodi 353.b
tyrannorum aliquot fastus inauditus 81.b
tyrannorum aliquot callida & tyrannica facta 107.b 108.a
tyrannorum filij apud Græcos qui habiti 77.b
tyreos quis quibus sit deus 314.b
tyriorum in consultationibus mos 200.a
tyriorum sacerdos quanto in honore fuerit 64.b
tyrones inter q̃s, & in qua aciei parte locarentur 185.a
tyrones qui 356.a
tyronum ætas quæ 29.a
tyrũculorũ custos ac magister 29.a
tyrrhenum mare, unde id nominis adeptum 166.a
tyrrhenus cuius filius, & cui regioni nomen dederit ibid.
τύχη ἐυρίπου quæ 20.a

Vacatio munerum quibus daretur 219.a
uacca à quibus & ubi ꝓ dea coleretur 48.a 368.b
uacca cui Veneri immolaret 136.b
uacca p̃gnãs à quibus instar puerpęræ obseruaret 309.a
uacęçi q̃ psequant fures 119.b
uacci prata 160.a
ualẽtia q̃ seu quorũ dea 314.b
ualeria de, puocatione lex q̃ 181
ualerianus Cæsar quàm miseranda seruitute afflictatus 367.b
ualerianus qui appellarit summã legionem 8.b
ualeriorũ etymologia 14.a
ualgorũ cognomen unde 13.a
ualerius Soranus cur occisus 89.a
ualetudinis remedia quõ & ubi ex diuinatione captarent 309.b
ualla quãtus grãmaticus 325.a
ualli crassitudo 18.b
uallũ castrẽse uñ & q fieret 18.b
uãni qs qbus in sacris usus 349.a
uari unde quidã dicti 13.a
uarro quo noie appellarit præcipuam legionem 8.b
uarrõi principes deorũ qui 312.b
uarrõi q̃tus oli habit⁹ honos 105.a
uarronis de Bacchanalibus illustre apophthegma 349.a
uasa quibus uina conuiuijs inferrentur, quæ 287.b
uasa in cõuiuijs uentri leuando idonea qui haberent 285.b
uasconũ in p̃lijs mos qs 360.b
uasorum cõclamatio, cuius esset indicium 18.b
uasorũ uinariorũ species aliq̃t 131.b
uatiarũ cognomen unde 13.a
uaticana porta quæ 211.b
uaticinandi mos inter sibyllas olim quis 144.a
uaticinij sedes cui ĩsit intestio 294b
uatinij unde dicti 13.a
Vbij q̃ sonitu p̃liũ inirent 185.b
Vectigal furari, quibus summè capitale 119.b
uectigales inẽ Græcos olim q 196.a
uectigalia noua instituẽdi qbus ius esset 139.b
uectigalia p q̃s cõstituerent 180.a
uectigalium nouorum ac sordidorũ inuentores qui 196.b
uehiculorum gña q̃ diuersa 105.b
uelentes qui 21.b
ueij, q̃le cui⁹ regiõis oppidũ 166.b
ueioues qs deus putat⁹ 204.a
ueioui qd immolaret 136.b
ueiouis simulacrũ ac tẽplũ 204.a
uelaturã (si recte scriptum) qui face-re dicantur 141.b
uelina trib⁹ q̃ & unde dicta 26.a
uelites q & unde dicti 356.b
uelũ aut signũ deponere in p̃lio nauali, quid innuat 172.b
uena è q̃ digito ad cor ptingat 84.a
uena qb⁹ militib⁹ cur soluerẽt 72.b
uenalẽ q sanguinẽ hr̃e dicti 127.b
uenalis q̃rũ sit sanguis 347.b
uenas capitis qui quibus q̃ de causa inurerent 94.a
uenationũ ludi cui sacri 345.b
uenatu qui præstarent 206.b
uẽdẽdi captiuos aut res captas mos quis 146.b
uẽdendi hoĩs mos ac ỿba q̃ 327.a
uenditor emptori p̃dicere quæ debeat, q̃ non debeat 305
uenefici in Perside quàm horribiliter occiderent 120.a
uenenatas herbas plantare, cui regi ꝓ delectamẽto fuerit 155.b
ueneno sublati 28.a
uenerẽ à salijs noĩari nefas 42.b
uenerem reprimentia q̃ 212.b
ueneres quot 75.a
uenereũ iusurandũ quale 257.b
ueneri in Attide quàm nefarie sacri ficaretur 74.a
ueneri q̃ diuersè immolaret 136.b
ueneri qd ridiculi, ea tñ dignũ, Romanæ matronæ offerrẽt 149.b
ueneri q̃d aĩal dicatum 136.b
ueneris cognoĩa q̃ sint multa 314.b
ueneris Erycinæ & Caluæ ædicula & ara ubi 331.b
ueneris Hericinę (alias Erycinę) tem plũ extra urbẽ cur 55.a
ueneris effigies quàm uariæ ac ridiculæ 204.b
uenetæ factioni in Circẽsibus qs imperator maxime deditus 253.a
uenetorum deus quis 313.b
uenox qs cur appellatus 14.b
uẽri à qbus ut dij culti 368.a
uentidq Bassi fortuna ac uirt⁹ quanta 317.b
uentidij triumphus q̃lis 311.a
uẽtis qbus q uota fecerint 157.b
uentis ubi & qñ, à quibus & cur arę extructæ 157.b
uentrem leuare in conuiuijs ubi minime dedeceat 285.b
uenus genitrix, cuius aliquando fuerit templum 172.b
uenus in Lẽno coli cur uetita 74.b
uenus in talis quid 155.a
uenus ubi p̃cipue culta 314.a
uer sacrũ quõ uoueat, & qd in se cõprehendat 157.a
uerba localia cum accusatiuo q̃modo construant 101
ỿbenę in sacris usus qs 213.b 301.b
uerbenarius 244.a
uerberare quid sit 150.b
uergobret⁹ Heduis qd 228.b
ỿmiculi sericũ nẽtes, q̃ mirè nascãt, olim quod 280
ỿnæ q & unde dicti 157.b
ueronica cuius regina, & q̃ seipsam interfecerit 45.b
uerpus digitus quis 236.b
uerrẽ qui cui mactarent 136.b
uerruca quid sit 14.b
uerrucosus quis cognoĩatus ibid.
uersura seu uorsura qñ uetita 11.a
uerticordia quæ dea, & cur sic dicta 314.b 55.a
ỿtina (si recte scribit) qñ & cur epulis interdicta 134.b
uertũnalia q̃ & qñ agerent 324.b
uertumni ædes ubi 79.b
ueruex ubi & cur idibus Ianuarij immolaretur 148.b
uespæ examen qd portẽdat 264.a
uespasiani auaritia 196.b
uespasiani dicacitas quanta 288.b
uespasiani i fœneratores edictũ 11.b
uespasianus q̃s regiones in prouincĩ as redegerit 101.a
uespasianus q̃ maxime tempore affabilis esset 155.a
uesp, noctis an diei pars 225.a
uespernæ quid 288.a
uesta quid esse credita 259.a
uestę quõ aut qd libaret 137.b
uestæ tẽplum q̃le, & q adiret 259.a
uestales de scelere cõuictæ, quõ aut ubi occiderentur 261.a
uestales incesti dãnatæ q̃ ibi.
uestales initio q̃ & quot 259.a
uestales unde uel institutæ, uel Romam translatæ 258.b
uestali etiã fasces p̃ferri, & à consulibus de uia cedi 260.a
uestalibus etiã lictores fuisse 44
uestalib⁹ p qd tm̃ iurare licitũ 260.b
uestalib⁹ quoto religionis suæ anno licuerit nubere 260.a
uestalis, ignẽ Vestæ extingui sinentis, pœna 260.a
uestaliũ honos ac digniras q̃ ibi.
uestalium officium, cura ac religio quæ 259.b
uestes è regionibus ubi nomen habeant 276.a
uestes militares apud alios aliæ atq̃ aliæ 30.a
uestes sacrificantiũ quales 214
uestes senatoriæ q̃les 201.b
uestibula domor̃ quid 290.b
uestibularijs dijs qui quando sacrificarent 302.b
uestibus q̃libus Romani usi 273.b
uestib⁹ q̃t uti Solon p̃miserit 277.a
uestimẽta regũ diuersor̃ q̃lia 276.a
uestimentorũ aliquot noĩa q̃ 276
uestitus auguris in augurio occupati, quis 282.a
uestitus Cæsarũ aliq̃t, q̃lis 274.b
uestitus fœĩs interdict⁹ qs 276.a
uestit⁹ uirilis ac muliebris discrimẽ olim quod 280
uestium furta quis tyrannus nõ puniret 327.b
uestiũ induendarũ exuendar̃ ue religio quæ 149.b

uetulonia cuius olim regionis ciuitas,& quid Romæ dederit 166.b
ueturię tribus priuilegiũ 26.a 175.a
ueturio à fœneratore quid intentatum 11.a
uetusta Ceres quæ 315.a
uexilla militaria diuersarum gentiũ qualia 170.b
uexilla singula singulis turmis,manipulis,cohortibus fuisse ibid.
uexillares cohortes ex quibus legerentur 357.b
uexillũ q̃t ex hoĩbus fiat 8.a
Via ,pprie quid sit 85.b
uiæ aliquot insignes lapidibus stratæ extra Romam q̃ 140.a
uiæ sacræ apud Athenas & Mylasas 80.b
uię urbis Romæ quę 80
uiarum apud Indos purgatio,distinctio & cura quæ 140.a
uiarum Romæ nomina & celeberrimæ quæ 79.b 80.b
uiarum uerrendarũ cura ad q̃s magistratus spectarit 179.a
uias qui curarent 139.b
uiatores cui deo uota nuncupent & supplicent 159.a
uiatores regiĩ qui 45.a
uicariį consulum qui 76.b
uicariį prętorum qui 76.b
uicarius dictatoris quis ibid.
uicarius seruus quis 164.a
uicennalia uota 157.a
uicesimarium aurum quod 53.b
uicorũ Romæ cognoia q̃ & uñ 79
uicti,quàm fuerint Athenis & Spartæ contempti 195.b
victima una an duobus seu incertis diis offerenda 138.a
victimæ maiores quõ offerrẽtur,& quõ minores 137.b
victimæ tempestiuæ q̃ 135.b
victimariį qui 216.a
victimarũ carnes q̃ diuersę à diuersis torrerent 217.a
victoria incruẽta à quibus maxime laudata 36.a
victoria tacita quæ 186.a
victoriæ ędes ubi 332.a
victorię & clades Romanorum maximæ quæ 367.b
victoriarum & cladium maximarũ catalogus 366
victoriati,quales nummi 209.b
victorino quid olim publice honoris habitum 105.a
victorum in Olympijs celebriũ catalogus 250.a
victricis in Hereis p̃miũ q̃le 252.a
victũ, q̃ in certamine laudẽ victoris scribere oporteret 350.a
uicus Athenarũ p̃cipuus qs 80.b
uiduę cuius matrimonium non deuitandum 139.b
uiduæ intra quot à mariti morte di es nubere uetitum 128.a
uiduę q̃to ad summũ mẽse post uiri mortẽ,alij nubere licuerit 190.a
uigesimaprima cuiusq; mensis dies, qualis 223.b
uigesimani qui & unde dicti 360.a
uigesimarum uectigal quis sustulerit 196.b
uigiliæ noctis quot 225.a
uigiliæ quo cantu militię indicerentur 171.a
uigiliarum castrensium uices qui fierent 17.b
uigiliarum horæ quot 225.a
uigilũ p̃fecti officium quod 352.b
uigintiduobus (olim mirũ) ferculis una ĩ cœna qs aliq̃n usus 286.b
uigintiuiratus, q̃lis fuerit magistratus 146.a
uimalis collis Romę uñ dict⁹ 333.b
uiminalis porta Romæ q̃, & q̃ alio noie appellata 210.b 333.b
uiminalis tẽpla ac ædificia 333.b
uimineos toros qui aureis commutarint 284.a
uina diis libanda,quæ 137.b
uinalia q̃ & quotuplicia 324
uinclis suis qbus hostem uincire uel lent,q ipsi aliq̃n uincti 185.b
uinctis per quos dies uincula adimerentur 299.b
uinctũ in sacrȝ ubi nihil esse deceret, ubi cõtrà oporteret 214.b
uindelicis de, quis quõ Romã ouãs ingressus 343.b
uindenissa cuius nomen 8.b
uindiciæ secundũ libertatẽ aut seruitutẽ quõ darentur 327.b
uindicta qualis uirgula, & unde sic dicta 192.a
uiriati Lusitani arrogantia & trophæa 36.a
uiridianus qs seu q̃æ deus 314.b
uiridomarus quorum dux, & à quo uictus 21.b
uiridis color cui tẽpori dicat⁹ 253.a
uirilia q̃ q̃ re sibi amputarẽt 212.b
uirilia adulteris ubi execarent 169.b
uirilis Fortunę templum à qbus frequentaretur 19.b
uiriplacę ędes ubi 332.a
uiriplacę sacello qd potissimum trahctaretur 189.b
uiris inaccessa sacra 323.a
uiris per quem deum Romæ iurare ueritum 257.b
uirium plus quàm ingenij qui habere dicti 206.a
uirgæ fasciũ q magistratibus p̃ferebant,ex q̃ fuerint arbore 45.a
uirgilij præceptor quis 96.b
uirginem uiuam qui cui deæ mactarent 369.a
uirgines Spartanæ q̃modo exercerentur 97.a
uirgines(hoc est,innuptæ) ubi comunes 169.a
uirgines in Aegypto cur calceis nõ uterentur 277.a
uirgines in Mineruæ templo Athenis quales 258.b
uirgines nudis pedibus innoxie supprunas ambulãtes, q̃ 309.b
uirgines paupes q̃ impudice apud Taxilos uenũ ,pstituant 38.b
uirgines ,pstituere, qb⁹ olim sanctũ opus 159.b
uirginis Fortunæ tẽplũ 20.a
uirginum ac uiduarũ in nuptijs adeundis diuersitas q̃ 59.a
uirginum certamen apud Nasamones quale 252.b
uirginũ fœditas apud nationes quas dam quanta 39.a
uirginũ uestes proprię quę 276.b
uirgis q̃libus quæ nationes in auspicando utantur 264.a
uirgis qui cęderent 117.a 197.a
uirgulta qb⁹in aqs lapidescãt 255.b
uiri excellẽtes quõ diȝ fierent 313.a
uiri in lectica uxoris priuilegiũ quæ le 278.b
uiri quibus in regiõibus subsint dominio uxorum 188.a
uiri seorsum à fœminis quibus in sacris quõ ,pcederent 299.b
uiri infantiũ recẽs natorum curam ubi habeãt,non puerperæ 95.a
uiriati Lusitani arrogantia & trophæa 36.a
uiridianus qs seu q̃æ deus 314.b
uiridomarus quorum dux, & à quo uictus 21.b
uiridis color cui tẽpori dicat⁹ 253.a
uirilia q̃ q̃ re sibi amputarẽt 212.b
uirilia adulteris ubi execarent 169.b
uirilis Fortunę templum à qbus frequentaretur 19.b
uiriplacę ędes ubi 332.a
uiriplacę sacello qd potissimum trahctaretur 189.b
uiris inaccessa sacra 323.a
uiris per quem deum Romæ iurare ueritum 257.b
uirium plus quàm ingenij qui habere dicti 206.a

Vxorem ſuã ad tẽpus alicui mutuare,ubi olim licuerit 40.a
uxorẽ põtificis quantę oporteret eſſe caſtitatis 63.a
uxores à uiris deſleri,quis nefas putarit 128.a
uxores plures quando primum uni permiſſæ apud Romanos 38.a
uxores q̃ & ubi marito mortuo cõmori ſolitæ 126.a
uxores ubi emantur 37.b
uxores ubi ſint cõmunes 169.a
uxori apd Germãos, uiro mortuo, alteri nubere negatũ 189.a
uxori q̃ cõtra uirũ actio deꝫ 188.a
uxoris ſororem,ſed mortuę, Romanis ducere licuiſſe 38.a
uxoris repudiatę deſiderio q quantus q̃ uir aliq̃n extrabuerit 188.b
uxori nullã fuiſſe repudiãdi uiri poteſtatem 188.b
uxoribus uim inferentes, q olim habiti 187.b
uxorũ delicta ubi aut quomodo iudicarentur 189.b
uxor impio ubi ſubſint uiri 188.a

XAnthꝰ hiſtoricꝰ cuias 317.a
Xenarchus à bibacitate q̃d cognomen adeptus 68.b
ξένιος Iupiter quis 196.a
xenophanis acre ĩ Aegyptios ſcomma 217.a
xenophanis de rerũ principijs opinio quæ 254.a
xenophon q̃ ueſtitu uſus 278.a
xerxes quãtum cladis ad Thermopylas à paucis admodum Spartanis acceperit 366.b
xerxi neminem ſtatura aut forma p̃ ſtitiſſe 229.a
xerxi quis qua de cauſa natalis fuerit dies 224.a
xerxis abominãda luſtrandi exercitus ratio quæ 301.a
xerxis impietas quãta 307.b
xerxis ĩ Babylonios pœna q̃ 71.b
xerxis uiſio quẽ exitũ ſortita 164.b
Xyſtarchus quid 130.a
ξυσὸν quid ibidẽ
xyſtici qui dicti ibidẽ
ὑποκαίεσθαι quid ſit 142.b

ZIn ſortibus qualis habita litera 119.a
Zama cuiꝰ olim regia 122.b
zamolxis(alij Zamolſis)quorum deus 313.b 369.b
zamolſis(alij Zamolxis)quorum legiſlator 326.a
ZE, quem olim numerum ſignificaret 22.b
zeleucus Locrẽſis quõ adulteros puniret 169.b
zeleucus Locrenſis quàm ſit auerſatus uinum 132.b
zeleucus quibus Locris quas ſcripſerit leges 326.a
zelotypia Parthorũ quanta 293.a
zeno cuiꝰ diſcipulꝰ,& cuias 48.b
zeno q̃d ĩ ueſtitu,phibuerit 277.a
zenobia à q̃ uicta 35.a
zenobia q̃libus in triumpho catenis uincta ueheretur 321.a
zenobia regina impatoris nomẽ ad epta 4.a
zenocrates(alibi Xenocrates)q̃d bĩ bẽdo meritus 287.b
zenocrates q̃s ac cuias 316.a
zenocrati q̃ta oli fides habita 258.a
zenodotiũ urbs à q̃ ſubacta 3.b
zenone cõſtantiorẽ eſſe,q̃d 268.b
zenones cõplures fuiſſe 49.a
zenonis conſtantia aduerſus Phalarim 48.b
zenonis iuramentum q̃le 256.a
zenõis ridicula q̃dã opinio 169.b
zenonis ueſtitus q̃s 278.a
zephyrij Locri quid primi fecerint 326.a
zeroaſtes (ſi recte ſcriptum) quorũ legiſlator 326.a
zeta quid loci ſit 246.b
zeteta ſeu ζήτητός quid 11.a
zeugma ubi, & quid Aſſyrijs aliq̃n fuerit 54.a
Zonam ſponſæ quis ſoluere conſuerit 57.a 58.b
zopyri & Tarq̃nij facinus ſeu perfidia par,quæ 107.b
Zymitæ quid 284.b

ERRATA ALIQVOT CHALCOGRAPHICA, QVAE IN HAC EDITIone præcipitanter uel omiſſa uel commiſſa fuere: in quibus percurrendis lectori obſeruãdum eſt,numero priori paginam,poſteriori lineam indicari,ac deinde ueram uel ſequi uel innui lectionem.

Corrigatur in primis numerus paginę 86. et 355.

Pag.2. linea 17,Septunx 5.17.uendicarat 17.39.ſtatio ibid.45.portam 21.22.Ceninenſiũ ibid.23.Ceninenſes 54.11.bant ibid.14.Iugur 69.48.fuiſſe 75.5.Tityum 90.4.alliorum 95.24.ſed uir 99.35.proconſ 120.29.ſummittant 126.10.funere 139.42.aquæductus 152.2.ſancti- ibid.39.tractan ibi.42.dominis 160.55.heptaph ibid.54.dele,ſe- 183.34.magnarũ 188.5.deſponſ ibi.26.cuius 190.38.rara 191.54.quarũ 201.31.oportebat 209.49.Mityl 219.29.honeſtari 226.21.Epheſii 229.52.licebat. Quo- 233.18.decuplo 236.42.ὄρτυκα 243.8.quod Medis 255.38.quæ 257.28.duces 259.13.Cereris 261.14.uiuam 270.4.epiſtylijs 273.27.Troezenæ 276.22.Fuitq̃ 281.34.præcipuè 282.30.tentumq̃ 298.52.XXVII. 302.42.XXVIII. 330.38.uigin 333.2.uitalia 337.15.quingen 342.8.uideatur 346.42.carnium

IN MARGINE.

Pag.2.lin.8.Septunx 22.1.Carthago ue- 29.17.Tribunorum 38.3.Fratris filiꝰ 45.1.Tabellariorũ 53.16.nuus magi- ibid.43.num,Porta Carmen- 63.1.Decretum raꝰ 82.21.Oculorum re- 116.1.Conſulare 124.14.Pompa funepti mores pri- ibid.10,Leges ad co- 209.26.Mitylenęi 252.42.Apena 271.6.iecti 362.15.ferri

Atq̃ hæc ſunt,quæ ex parte caſtigatoris typographici opus hoc abſolutum obiter tranſcurrentis,lectori parefacienda uidebãtur:tametſi multa ex his minutiora eſſent,quàm de quibus cordatus lector admoneri deberet: & reſtarent adhuc aliquot multo grauiora,quæ caſtigator hic diſſimulaſſe uidebitur, niſi cõtingat ipſi lector æquus ac peritus,qui Parrhiſienſem operis iſtius editionem,ex qua hæc nata eſt,diligentius aliquanto p̃norit. Qui ſi contigerit,non dubitat is cuius hic partes aguntur, quin ſui laboris gratiam habiturus ſit:uſque adeò multis ac fœdis cum mẽdis ei in hoc opere negocium fuit: quorum tamen bona pars ab eo ſublata eſt, alia minuſculis characteribus artificioſe quaſi digito monſtrata ſunt, ut lector & ipſe haberet in quibus iudicij ſuũ exerceret, & in reliqs quæ hac methodo indicari nequiuere, caſtigatori editionis huius æquior foret.

ALEXANDRI DE ALEXANDRO IVRISPERITI NEA-

politani genialium dierum Liber Primus.

Locus ex Tranquillo de testamento Cæsaris in natali Joviani Pontani invicem discussus

CAPVT PRIMVM.

Accersebat plerumque nos in hortes amoenissimos, vbi aedicolas habebat Jovianus Pontanus, in nostra Parthenope vir memoria avidem nostra omnibus bonis artibus atque omni doctrina praditus: cui praeter ingenii mansuetudinem, qua plurima in homine fuit, munditia verborum et compositus ille sermo, ad omnem ingenuitatem plurimum accessionis faciebant. Illoque convenichamus complusculi, quibus bonarum artium studia eademque disciplina atque non absimilis discendi facultas erat. Detinebat demulcebatque nos vir ille fandi dulcissimus egregia quadam et illustri oratione sermoneque perquam lepido et venusto totos plerumque dies: tanta in eo comitas tantusque lepos erat. Forte autem, cum natalis sui diem annuum Decembrio mense, vt solebat, cum amicis celebrare vult, evenit, vt nos una cum reliquis mihi coniunctissimis, primis ab eo tenebris accisi apud eum conveniremus. Quocum venimus benigne quidem et comiter accepti, ad focum consedimus festivissimisque colloquiis nostis particulam cum mira suavitate traduximus, cum interim Jovianum florenti quadam facundia et sermone quam castissimo de literarum disciplinis disserentem, animo serio et aure attenta excipieremus: quo sermone desito, cum iam mensas et coenam instrui iuberet caterisque nimis intempestivum coenandi tempus esse videretur: Quin ergo inquit, optimi iuvenes, dum coena apparatur dumque obsonia esui matura fiunt, aliquid pro hoc otium legimus? Jussitque mox afferri sibi Suetonii Tranquilli Cæsarum vitas. Aderat ibi adolescens tunc quispiam laetae indolis atque a literarum cultu non abhorrentis, huic demandat vel divi Julii vitam, donec maturum coenandi tempus foret nec tus, ibi de nec ambigue legat. Accipit ille cupidus et libens atque diserte admodum legere incipit: cum nos interea ea lectione denulsi legentis verba et compositam illam dicendi brevitatem summa cum attentione captaremus cumque ad calcem lectionis ventum foret ancipiti sententia et opera verborum significatione de testamento Cæsaris in hos verba ipsum loquutum offendimus: Sed novissimo testamento tres instituit haredes, sororum nepotes, C. Octavium ex dodrante, L. Pinarium et Pedium ex quadrante, reliquos in ima cera: C. Octavium etiam in familiam nomenque adoptavit: plerosque percussorum in tutoribus filii, si quis sibi nascetur, nominavit, D. Brutum etiam in secundis haredibus. Populo hortos circa Tiberim publice et viritim trecentos sestertios legavit. Quibus perfectis, puerum subsistere Jovianus iubet et ad Dentatum conversus, iuvenem, qui, vt mihi videbatur, in cognoscendis rebus lectione multa exercitus erat: Quid tu, inquit, Dentate, sentes de hoc quadrante et dodrante in quibus hos haredes scriptos auctor his memorat? Quinque ille hereditatis quotam esse partem asseveraret, in qua illos institutos a Cæsare arbitraretur: Proba, inquit Jovianus, haec est vera sententia est, sed inops admodum et ieiuna: plus ego desidero. Et me intuitus, rogat, num quid nostro iure civili, in quo multum operae per id temporis impendere videbamur, aliquid de eius modi partitione traditur? Tum ego: Memini, inquam, traditum memoratumque apud nonnullos veteris disciplinae autores, precipue apud nostros iuris consultos fuisse, omnem hereditatem, quantacunque esset, si morientis supremo iudicio non esset divisa, tum ab ipso iure in duodecim partes omne illud patrimonium partiri, quas quidem partes omnes, in unum collocatas, assemplemque antiquitas dixit: singulas vero dirimentem divisas, uncias appellavit. Itaque, si te haredem in uncia instituero, in duodecim partes diviso prius toto asse, hoc-

Jovianus Pontanus.

Hereditas omnis in XII partes divisa. A.s.

est omni patrimonio et fortunis meis unica tantum pars tibi institutionis iure debebitur, cum vero te heredem in assem efficere, solidam hereditatem et integrum patrimonium, nullis diminutis partibus transferri volo. Hæ autem 12 unciæ, quæ assis appellatione continentur, propria nomina a veteribus iureconsultis singulæ nactæ sunt: nam præter unciam et assem ea pars, quæ sextans appellatur, duas totius assis partes, h.e. duas uncias habet, quadrans vero tres. Cum ergo hic in quadrante heredes institutos L. Pinarium et Q. Pedium videamus, quin ex 12 unciis integro Cæsaris patrimonio diviso, tres tantum unciæ, h.e. quarta totius hereditatis pars his duobus debeatur, in dubium non venit. Deinceps est triens i.e. tertia pars totius assis: quatuor enim hæc continet uncias, Quincunx vero quinque. Semis autem dimidium illius habet, quod asse continetur, quæ quidem pars 6 uncias ex toto asse vendicavit. quippe cum totus as in 12 uncias dividatur, quod dimidium illius est, 6 uncias i.e. semissem efficiet. Septunx autem 7 consequitur uncias, bes vero octo, dodrans vero novem. Cum igitur in dodrante [vt Tranquillus hic refert] C. Octavium Cæsar testamento heredem fecerit, ex 12 unciis, in quas Cæsaris hereditas divisa fuit, hic in dodrante institutus, novem consequetur. Reliqui vero duo L. Scip. Pinarius et Q. Pedius quadrantem i.e. tres uncias ex integro asse et quartam totius hereditatis vendicabunt. Inter hos ergo et illum 12 unciæ et tota Cæsaris hereditas divisa fuit. Dextans autem 10 significat uncias, deunx vero undecim. Quod a Iuvenale non inscite, ut arbitror, dictum est:

Vncia dum Proculeius habet, sed Gillo deuncem.

Totum enim assem divisit, cum ex duodecim unciis alteri unciam, alteri undecim uncias patrimonii tribuit. Est quidem, inquit Fovianus, ita ut dicis, Satyræque de quadrante et dodrante deque uncia et asse ut a Iuris studioso explicatum accepimus: sed unum illud etiam me angit in quo anceps cogitationem iam diu duxi, sapiusque in hoc quærendo fui. Nam cum tres heredes institutos autor dicat, plures postea nominavit, Caium scil. Octavium, Q. Pedium et L. Pinarium: donum adiicit, reliquos in ima cera h.e. ultima testamenti parte scriptos fuisse. Etenim si totus as inter eos, quos modo nominasti, absumtus est, quid reliquisti, quod illis debeatur, non equidem video, totus enim as, ut modo dixisti, totam absumit hereditatem et dodrans, cum novem signat uncias, quadrans vero tres, duodecim unciæ et totum efficiunt assem. Neque est præterea quod ex defuncti bonis amplius asse heredi scripto debeatur. Ergo aut frustrabuntur peculio Cæsaris isti reliqui in ima cera adiecti, aut alia quædam hereditas obvenienda est, ut iustis etiam satisfiat: quorum alterum si asseveras, profecto perperam et absurde dixeris. Neque ego Tranquillum vel suscribissimum autorem tam in considerate loquutum arbitror, ut plus quam oporteat, aliquid inscribendo addiderit, et si quidem tam circumcisus in explicandis adnotandisque rebus fuit, ut arguta poleque potius perstrinxisse quam aliquid plus iusto addidisse videatur. Tum ego, est, inquam, quod dubitetur. Neque abnuerim, quin locus hic perobscurus forsan videatur pleriisque: qui tamen probabili ratione reddita, clarus et expositus fiet. Tres enim Cæsar testamento suo heredes fecit, ex toto videlicet asse: siquidem dodrans et quadrans, id est uncias et totum efficiunt assem, Et quod asse distributo reliquos in ima cera instituit, equidem denotent, non in nova quadam hereditate hos admittendos fore, sed postquam in universum bona sua inter heredes partibus fuit: in ima cera illos, qui in singulas partes iure legati admittendi fuerant, nominasse, quæ quidem legata, quamvis toto asse distributo, non extra hereditatem sunt, sed adscriptis heredibus atque ipsos debentur. Etenim scriptus heres qui assem assequitur pro quantitate bonorum, in quibus institutus est, legata quoque distribuat. Vetus enim est testantium mos [quod ipsum apud Ulpianum lege sanitur] ut primo testamenti capite heredis fiat institutio, sive unus sive plures sint, qui in universum bona ejus defuncti voluntate capiant: sequente capite et

Sextans Quadrans

Triens Quincunx Semis As Septunx Bes Dodrans.

Dextans Deunx. Iuvenal. loc. Satyr.

Ima cera.

Tranquillus.

Legata.

Vetus testantium mos.

in ima cera, secundi heredes, legata, & reliqua testatoris uoluntas, & dispositio ponantur: siue aliquos onere grauat, aut si quibus dari fierique oportere, testator pro sua uoluntate arbitratus est: qui non heredes, sed legatarij dicti. Siquidem nō bona in uniuersum, sed legata & res singulares capiunt. Idque ex integro asse, atque ex toto patrimonio deducitur. Et hoc Tranquillum nunc dicere arbitror. Nam cum primo capite testamenti Cæsar tres fecisset heredes ex asse, in ima cera & ultimo capite reliqua posuisse, quæ asscriptis heredibus debentur, Caiumque Octauium in familiam nomenque adoptasse, secundos heredes & tutores nominasse, populo hortos publice & uiritim trecentos sextertios legasse. Quibus uerbis ultro citroque ad multam noctem habitis, animaduersum est, obsonia iam præmatura & præcocta esse. Mox in aliud tempus dilatis sermonibus, ad natalem Iouiani diem celebrandum, cuius causa ueneramus, ab ipso admoniti diuertimus.

Legatarij.

Qui reges uel principes apud uarias gentes cognomenta ex suo nomine posteris reliquerint. Caput II.

NOn apud Romanos solum, sed apud exteros quoque obseruatum accepimus, ut ab eo qui de sua republica bene meritus fuit, posteri duces cognomenta accipere operæpretium ducerent. Nam de Romanis principibus nemo ambigit, quin à diuo Iulio & Octauio reliqui imperatores, Cæsares & Augusti, dicti cognominatique sint. Credo equidem, quòd desiderio illorum post funera tenerentur, & tanquam in posteris eadem indoles futuræ uirtutis eniteret; ita eodem sibi nomine adoptato, ipsi quoque ad præclara facinora obeunda inuitarentur. Mansitque sequutis imperatoribus cognomen Cæsaris & Augusti. Quod non ipsis modo, sed uxoribus, sororibus & filiabus commune fuit. Siquidem Liuia postquam nupsit Octauio, Augustæ nomen tulit: & Agrippina, postquam Claudio cōiugata fuit. Senatus quoque frequenti curia uxori sororique Traiani, cognomen Augustarum dedit: & Vitellius matri, & Faustinæ uxori Antonini: sic Iuliani uxor & filia, Augustæ appellatæ sunt: quibus hoc etiam honoris tributum est, ut illas quandoque facer ignis præiret: quem mox sequuti Cæsares, pro maiestate imperij, more Persarum regum et Indorum, sibi uendicarunt: tametsi Vitellius oblatum sibi Cæsaris cognomen recusarit, Augusti uero distulerit: quod postea deploratis rebus, quum hostilibus armis premeretur, dimissum reuocauit, & Cæsarem se dici uoluit: donec post seriem annorum, haud longo interuallo, Romani principes Antonini cognomenta sumpsere. Nanque à Pio Antonino, Antonino philosophus, uir omni laude dignus: deinde Commodus, Caracalla, Geta, Heliogabalus, & alij ex Cæsaribus fama illustres, Antonini nomen sibi adoptarunt: uoluitque Seuerus imperator, ut Romani imperatores, sicut Cæsaris, sic in posterum Antonini nomen ferrent, hoc suæ posteritati longe clarissimū fore arbitratus. Mox succedenti æuo, collapsa re militari, Ataulphus Gothorum rex, Roma debellata, eò uesaniæ processit, ut quemadmodum Cæsares, sic in posterum Romanos principes Ataulphos cognominari destinarit: à quo instituto sicut à pluribus aliis, postea desitum est. Nomen uero imperatoris, prætoribus olim magnarum laudum titulus fuit: quippe hoc honore uelut insigni munere, milites summos duces honestabant: isque præcipuus honos habebatur semper. Postea nisi illos, quorum ductu & auspicio conflatum fuisset bellum, & sub quibus decem hominum millia uno prælio cecidissent, aut saltem duo millia, quæ postea consuetudo increbuit, uel denique mille occubuissent, aut præcipua uictoria potiti essent, nullos imperatoris nomine dignos putârunt. Propterea Marco Crasso, quòd urbem Zenodotium trans Euphratem, imbelli certamine & incruēto Marte uicit, & obid imperatoris nomen sibi arrogauit, magnę inuidiæ fuit, quòd non multò negocio tantum nomen uendicasset. Pompeius, quòd in Aphrica Domitium superasset, quodque ex uiginti millibus hostium, uix tria millia effugissent, toto conspirante exercitu, imperatoris nomine fuit honestatus: qui licet se imperatorem salutari permiserit, nunquā tamen epistolis aut charographis hoc nomen usurpauit. Iulius Cæsar, C. Cæsaris pater, qui Syl

Cæsares Augusti.

Augustæ mulieres.

Ignis facer præcedebat.

Antonini.

Ataulphi.

Imperator.

Imperatores qui uocati.

lanis temporibus, multa Samnitum & Lucanorum millia ad Eſerniam interfeciſſet, ab exercitu imperator fuit appellatus. Mox diuus Cæſar, poſt pericula depulſa, prænomẽ imperatoris ſibi arrogauit. Deinde Auguſtus, Tiberium & Claudium Druſum priuignos hoc nomine nobilitauit. Bello quoq; Germanico fuſis fugatiſq; hoſtibus, Tiberio Cæſari & Tito, expugnatis Hieroſolymis, miles victor imperatoris nomen dedit, & trophæum poſuit. Cicero quoq;, q; Parthos ad Amanum profligaſſet, & Metellus q; Sertorium uiciſſet, imperatoris nomina tulere. Fertur tamen Curio ad Vticam, q; eius opera, conductis commeatibus, omnium rerum copia abundaret exercitus, imperatoris ſibi nomen aſciuiſſe. Et Scipio bello ciuili inter Pompeium & Cæſarem, ut pecuniam à prouincialibus cogeret, ſe imperatorem dixiſſe. Demum Cæſares, ne in crimen inuidiam'que incideret, imperatoris nomen tanquam titulum mitem & honeſtiorem, abrogato regis uocabulo, iterum & ſæpe deſumpſere. Quare Auguſtus ſemel & uicies fuit imperator dictus, & ſequuti principes hoc cognomento perſæpe nobilitati ſunt. Quod etiam apud Græcos fuit uſurpatum: quippe Phocion uigeſimùm imperator dictus eſt: Aratus decimùm & ſeptimùm imperatorem geſſit, Pelopidas ter & decies, Philipomenes octauùm: quem apud Achæos intra annum bis gerere non licebat, ſicut apud Spartanos bis eundem claſſis præfectum fieri lege uetabatur. Sola mulier Zenobia Palmyrenſium regina, quum orientis regnum tueretur, armata in uirili ueſte exercitui præfuiſſe, & imperatoris nomen tuliſſe dicitur, cuius auſpicijs pleraque egregie geſta in hoſtes fuere: ſed non ſolum Romanos, uerum eos qui Albæ regnarunt, qui ante Romulum per annos trecentos fuere, idem obſeruaſſe proditum eſt. Cõſtat enim à Syluio Aſcanij filio, qui ſecundus ab Aſcanio ſuſcepit Albæ regnum, reliquos Albanorum reges per ordinem ſucceſſionis, Syluios cognominatos fuiſſe. Siquidem Aeneas Albanorum rex, & Latinus, & Capys, & Capenus, & Tiberinus, ac reliqui deinceps, quandiu regnum Albæ ſtetit, Syluij cognomenta ab illo meruere. Sicut Latinis regibus à Murano, qui in Latio regnauit, Murani cognomen inditum ferũt. Quæ quidem res ancipitem mihi animum ſæpe agit, cogitatióque ſubit, cur non exemplo Albanorum & Latinorum, idem quod imperatoribus, etiam in regibus ueteres Romani factitarunt, ut à cõditore urbis Romulo, reliqui poſt illum reges, felix fauſtum'que nomen acciperent: cum præſertim ipſe urbis conditor, bonis artibus partum firmatum'que regnum, inter omnia inimica infeſtaq; longe illud maius auctius'q; reliquerit. Sed hanc quæſtiunculam relinquamus, quibus huiuſcemodi indagare, ingeniũ abunde & negocium eſt. Parthos quoque idem obſeruaſſe, ut regum cognomenta ferrent, multi prodidere. Etenim Arſaces Scytha, uir fortis & ſtrenuus, quum premente inopia, latrocinijs obnoxiam iuuentam ageret, coacta exulum manu, quos parthos nuncupant, deuicto Seleuco & Mandragora, in regem Parthorum aſſumptus, illud ita inſtituit, formauitq;, ut diem uictoriæ tanquam natalem libertatis, multis poſt tempeſtatibus ſolẽnem celebrarint: qui poſtquam fato functus eſt, tanto honori ipſius memoria fuit, ut celebre ad poſteros reges cognomen Arſacis ex ſuo nomine reliquerit. Nam & Parapatius, & Mithridates, & Pharnaces, & qui poſt illum regnarunt Parthorum reges, cognomen Arſacis ſibi poſterisq; illuſtri titulo propagatũ adoptauerunt. Quorum poſteros parum legitime regnare dixerunt, niſi ex matris inceſto & filij cõcubitu editi forent. Quin etiam apud Indos huncalidquando morem inoleuiſſe accepimus. Nanque Indorum reges, alios Palibrotos, alios Sandracoctos, nõnullos Taxiles, ſequente nomine in quemcunque imperium tranſirer, ob eximiam in bello uirtutem denominatos ferunt. Bithynos quoque ob prioris Nicomedis claritatem, qui militiæ et domi clarus fuit, Nicomedis cognomen regibus indidiſſe putant. Sicut à Cecrope, qui Athenis regnauit primus, reges Athenienſium Cecropidas nuncupari. Hic enim omnem multitudinem in oppida duodecim digeſtam, partitus fuit, quam Theſeus obuiam eundo periculis, ne hoſtium præda forent, uelut unius corporis alumnos, in unam urbem poſtea ſociauit & coëgit. Et Paphlagonum Philomenes, Theſſalorum Hellenes ab Hellena, & Aſſyriorum reges Tigranes dicti

Cæſares tandem imperatoris nomẽ ſibi aſſumpſerunt,

Achæorũ & Spartanoũ mos.

Zenobia.

Syluij. Murani,

Arſaces,

Parthi,

Inceſtus Parthorum.

Palibroti, Sandracocti, Taxiles.

Nicomedes,

Cecropidæ.

Philomenes, Hellenes.

Tigranes,

cognominatiq; ſunt. Cum enim Seleucidarum imperium ab Alexandro ad ſeptuagintа ſupra ducentos annos prouectum fuerit, Tigranis cognomen à primo illo, qui Aſſyrijs præfuit ſummæ iuſtitiæ temperamento, poſteri deſumpſere, ita ut per ea tempora quatuor ſupra decem Tigranes reges denominati ferantur. Quin etiam à Neoptolemo Achillis filio, qui Pyrrhus dictus eſt, reges Moloſſorum Pyrrhidæ, cum ea loca tenuiſſent: & Ponti, Mithridatis nomina ſumpſere. Is enim cum quo populus Romanus multiplex bellum geſſit, à primo Mithridate ſextus adnumeratur, quem Eupatorem uocitarunt. Fuitq; literis proditum, reges Perſarum qui ſpadones in regnum aſciti fuere, Bagoos nũcupari. Et in Meroẽ, quòd Candaces præcipua mulier regnum tenuiſſet, reginas in poſterum Candaces cognominari: eaq; obſeruatio conſtans & perdiu manſit. Nec me præterit, Aegyptios quoq; reges eandem conſuetudinem uſurpaſſe, ut in pleraq; hiſtoria eſt. Siquidem cum antea Pharaones dicerentur, Ptolemæus Lagus gregarij militis filius, qui Aegyptum armis ſibi uendicarat, poſt res cum Antigono compoſitas, cum quo multiplici bello & immodica ſimultate conflictatus eſt, Aegypti regnũ quandiu uixit, moribus & diſciplinis mirificè inſtruxit ornauitq;. Is igitur iam grandis natu, morbo abſumptus eſt, magno de ſe, ut de tam bene merito principe deſiderio, relicto: cuius memoriam Alexandrini tãta charitate proſequuti fuere, ut Philadelpho qui poſt eum regnauit, & reliquis Aegypti regibus abillius nomine, Ptolemæi cognomẽta indiderint. Nam & Euergetes, qui Philadelpho ſucceſſit, & Philopator qui Tryphon, & Epiphanes, & Philomator, & alter Euergetes Phiton appellatus, & Lagus, & Auletes Aegyptiorũ reges, ab illo Ptolemæi dicti cognominatiq; ſunt. Hic enim Philadelphus Stratonis diſcipulus fuit, omni doctrinæ genere clarus, qui cum uitribus attenuatis, infirma ualetudine laboraret, miro diſcendi ſtudio affectus, nobilem illam omnium ſermonibus celebratam bibliothecam, conquiſitis undiq; exemplaribus, omniumq; linguarum uoluminibus conſtruxit, pulcherrimum ſanè regiæ opulentiæ monimentum, quæ ad primũ Alexãdrinũ durauit bellũ. Quẽ Philadelphũ, Philomatorẽ & Philopatorem obneces parentibus & germanis fratrib⁹ illatas, per antiphraſin & irriſionẽ uocitarunt: ſicut Euergeten, q; deorum ſimulacra à Cambyſe diſiecta reſtituerat, quaſi beneficum: & Auleten defamatiſſimum, q; ſuper cætera flagitia & dedecora, choraulam & tibias exerceret. Hunc enim Auleten ob ſimultatem Aegyptij regno exegere, qui Romam exul cum ueniſſet, à ſenatu populoq; Romano benignè exceptus, in Aegypti regnum ab Aul. Gabinio reductus, & reſtitutus fuit. Poſt quem Alexandrini Cleopatrã & Ptolemæum puerum regno præfecere, ſed mota ſeditione, à factione alterius partis, Cleopatra in Syria exulauit, atq; ex illo Aegypti regnum penes puerum ſtetit. Hic eſt enim Ptolemæus ille puer, qui Pompeium Magnum ex Pharſalo fugientem, miniſtro Achilla & Photino miſeranda nece affecit: exindeq; Alexandrinorũ res, urgente fato, in peius magis ac magis ruere uiſæ ſunt: donec Auguſtus terra mariq; victor, Actiaco prælio ſuperatis Alexãdrinis, Antonioq; & Cleopatra, quam matrimonio ſibi deuinxerat, victis necatiſq;, Aegyptum omnem ſtipendio ſuperimpoſito, prouinciam effecit, quam primus Romanorum Cornelius Gallus præſes adminiſtrauit. Tunc primum ſub præſidibus haberi cœpta eſt, atq; ex illo finis regum Aegyptiorum fuit.

Pyrrhidæ. Mithridates.

Bagoũ. Candaces.

Pharaones. Ptolemæi.

Ptolemæi Philadelphi bibliotheca.

Ptol. Philomator & Philopator unde dicti.

Ptol. Euergetes.

Pto. Auletes.

Ptol. Auletes exul reſtitutus ab Au. Gabinio.

Ptol. puer.

Quæ poteſtas, quantumq; ius aduerſus reliquos magiſtratus, tribunis plebis Romæ fuerit. Caput III.

TRibunos plebis, quos plebe à patribus diſcedente, & ad ſacrum montem ſecedente, ſacroſanctos ſibi plebs creauit, nec iuri dicundo, nec poſtulatis ciuium noſcẽdis, ſicut alios magiſtratus, ſed ut auxilij latio aduerſus conſules eſſet, & illos q; inſolẽter in plebẽ inſultarẽt, utq; pręſides libertatis cuſtodesq; forẽt, creatos accepimus. Ideo nec in ſella curuli ſedere, nec purpuratos incedere, nec lictorem ut conſules prætoresq;, ſed uiatorẽ habere illos ſatis conſtat. Cauſa autem hæc eſt, q; tribunus plebis, populi Romani magiſtratus non eſt: propterea cum conſulum, prætorũ, & ædilium, reliquorumq; magiſtratuum, creato dictatore, iuriſdictio ceſſet & conniueat, ſolos tribunos plebis in poteſtate eſſe liquet. Ex reliquis præterea magiſtratibus, cũ multi uocationem & cognitionem habeant, apud tribunos tantum prehenſionem eſſe

Tribuni plebis quãdo creati primum.

Tribun⁹ plebis uiatorem habebat.

Tribun. plebis poteſtas.

absq; uocatione, memoriæ datum est. Prehendere enim tribuno plebis licet, & in carcerem mittere, iure sacrosanctæ potestatis, etiam consulem, prætorẽ, censoremq;, M. Drusi exemplo, qui tribunus plebis, Philippum cõsulem, quia concionantem interpellarat, præcipitem egit in carcerem, ita ut non modica uis sanguinis è naribus efflueret. Etiam ab iniuria quæ coram fieret inhibere, mulctamq; indicere cõsuli, dictatoriq; & reliquis magistratibus tribunus pro imperio poterat. Intercessiones quoque aduersus reliquorum potentiam magistratuum, apud tribunos plebis tantummodo sunt. Contrà uero dictatoris imperium, à quo non est prouocatio, tribunis intercedendi facultas non est, quibus pleriq; contra dictatoris iussum, tribuni intercessionem ualuisse contendant, Q. Fabij exemplo, qui cum magister equitum esset, & in eum, q; contra uetitum pugnasset, L. Papyrius dictator animaduertere uellet, M. Fabius pater, qui ter consul dictatorq; fuerat, tribunos plebis & populum appellauit, qui intercessione sua etsi precariam præstitissent opem, reum tamen supplicio exemere. Ego autem cum id aliter compertum nõ habeam, tribunitiam potestatem semper dictatoris imperio cessisse ausim asseuerare: ab uno quoq; tribunorum ad reliquos tribunos prouocare licere, ipsosq; intercedere posse, non est controuersia. Neq; enim leuis est unius tribuni in prohibendo potestas. Siquidẽ uno aliquid fieri negante, nihil cæteri, etiamsi plures numero sint, decernere ualent. Id tamen lege cautum erat, ne ultra mille passus ab urbe ad tribunos prouocatio foret. Ideo siquid sublata intercessione tribunorũ, per populum agi uellent, extra urbem ultra mille passus comitijs indictis, & senatu euocato, decernebant. Tunc enim sine imperio tribunus censebatur. Capitis etiam diem dicere dictatori uel consulibus, postquam abiere magistratu, & reliquis magistratibus dum in honore sunt, tribunorum potestatis est. Illud certè satis constat, neq; tribunum plebis diem integrum ab urbe abesse licere, ne auxilij latio cum opus fuerit, ciuibus desit: sicut Heduis in more fuit, ut qui summum gerit imperium, finibus excedere non posset. Neq; eum qui parentem superstitem habeat, tribunum plebis esse oportere. Propterea Seruilius, qui tribunatum gesserat, falso tribunus esse creditus est: q; patrem quem obijsse mortem opinio inualuerat, uiuere constabat. Quin & illud animaduertimus, tribunis quoties oportere uisum fuit, habendi & dissoluendi senatus, nonnunquam, ne consularia comitia fiant, intercedendi ius potestatemq; fuisse. Ipsis tamen cum frequens habetur senatus, intra limites curiæ adesse non licebat: sed positis ante curiæ fores subsellijs, quæ ad populum pertinerent, senatusconsulta excipere: quæ si probarent, T litera subscribere solebant. Si autẽ minime rata esse uellent, poterat senatusconsultum per intercessiones tribunitias impediri. Tametsi æuo posteriore, tribunum frequenti curia, de his quæ ad populum pertinerent senatum sæpe consuluisse, ibiq; subsellia habuisse, inter exempla inueniamus: donec Atinio plebiscito tribuni plebis senatores efficere meruere. Posse etiam plebem consulere, & rogationes ad populum ferre, ac super his leges promulgare, quæ plebiscita dicta sunt, tribunitiæ potestatis esse nemo dubitauit: quod quidem concilium in æde Vulcani frequentes habuere, ibiq; siqua turbulenta confusio esset, in qua consulto opus foret, plebeios aduocare, & concionem frequentissimo concilio habere, assueuerant. In quo templo canes pro ædituis esse, & sacrilegis tantum adlatrare, fama ferebat: sicut apud Aetnam in Vulcani templo, canes lucum & templum asseruare dicunt: & in Daunia, Achaiæ Mineruæ delubro, atq; in Creta Dictææ matris æde canes enutriri traduntur: qui Græcis subblandiuntur, barbaros uero insectantur. In sinu quoq; Adriatico Diomedeæ aues Græcis mites, barbaris uero infestæ sunt. Hoc etiam notatum est, tribuni plebis domum cuiuis patere, foresq; illius per diem, perq; noctem reclusas esse oportere. Cuius rei causam quærentibus nobis, illud probabile uisum, q; congressus faciles ad se præbere, & nemini aditu arcere debet. Nam soli tribuno, noctu pariter & die cuiuis opem imploranti præsto esse, & ius auxilij sui expedire, atq; à cuiusq; magistratus nimia potentia plebem tueri fas est.

Tribuni in prohibendo potestas.

Canes in templis pro ædituis.

Diomedeæ aues.

Quid uerbum sino, cum negandi aduerbio apud iureconsultos designet, & quam uim habeat in edictis.
Caput IIII.

ARguebat quispiam negligentiæ colonum suum, quem partiarium habebat, q; cum fundum suburbanũ in agro Neapolitano, ut uetus illius regionis mos est, colendum locauisset, in lege locationis ita scriptum fuit: Vt colonus fundũ bene coleret, bene irrigaret, bene stercoraret, néue quempiam iniussu domini in fundũ ingredi sineret. Cum postea dominus poma, & fructus arborum clam sublatos, & ex his nihil ad iustam magnitudinem crescere, quin furto subtractum foret, repperisset: coloni negligẽtiam incuriamq; acerbè atq; acriter apud iudices criminatus est: quantiq; sua interesset, tanti litem extimari poscebat. Cumq; colonus secundum locationis legem, neminem admisisse, aut in fundum ingredi siuisse contenderet, contrà stabat fundi dominus, uehementiq; obiurgatione colonum incessebat, cum non modò non admittere quẽpiam, sed etiam euigilare atq; attendere, ne quis ingrederetur, debuisset. Quibus iurgijs ad multam diem protractis, tandem secundum domini postulata iudices litem dedere, quantiq; domini interesset, tanti litem contra colonum extimarunt. Sed cum post immodicas altercationes sedatæ res & compositæ uiderentur, amboq; & colonus & dominus discessissent: percontatus ego sum iudices, quibus rationibus adducti, contra colonum litem extimassent: nam pacto stetisse uidebatur, si neminem permissu suo in fundum ingredi siuisset: atq; ideo secundum pacti legem, potius absoluendus quàm condemnandus fuit. Tum ex his unus literis homo multis prædítus, comprobata quæstione: Verbum, inquit, fino in conuentione positum, si cum negandi aduerbio ponatur, nonsolum hanc habet uim, ut quis contrà facientem prohibere debeat: sed ut impense operam det, ne ob secordiam negligentiamq; secus fiat: quod nisi factum fuerit, culpa commissa est. debuit ergo colonus iuxta conuentionẽ deductam in chyrographo, non solum ingredi uolentem prohibere: sed enixè dare operam, & fundum ita custodire, ne quid ob secordiam furti damni ue dominus pateretur: quod quia molliter fecit atq; neglexit, iure mulctãdus fuit. Et ne (inquit) me hoc tãtum asseuerare putes, poterit apud te multum fidei feciſſe Alphenus iuris publici priuatiq; peritus, q de hac quæstione, de qua tu modo quæris, consultus, ita respondit: (cum sibi libellum mirandæ uetustatis è sinu depromit, corrosis iam & senio labentibus literis. In eo ita scriptũ fuit:) Redemptor syluam ne cædito, ne ue findito, ne ue deurito, ne ue quem findere, cædere, urere finito. Respondit Alphenus, locatorem potius id uideri uoluisse, ut redemptor non solum, si quem caſu uidisset syluã cædere, prohiberet: sed ut curaret dare operam, ne quis cæderet. Quod cum legissemus, tum plane animaduertimus, grauiter simul & uerè litem æstimatam, & iudicatam fuisse.

Sino cum negatione.

ff. loca. l. in lege locationis.

Ex quot militibus decuria, centuria, ordo, manipulus, uexillum, turma, cohors et legio, à Romanis scribi consueuerint. *Caput V.*

IN antiquis annalibus illorum, qui in re militari docti Romani moris & iuris fuere, interciſe scriptum inuenimus, militum ordines in acie instruẽda, alios minores, nõnullos maiores, descriptos fuisse: quo facilius cuius ordinis quisq; miles, cuiusq; manipuli esset, & sub quo duce militaret, dignosci animaduertiq; posset. Ideo imperatores singulas centurias ex centum peditibus, decurias uero ex decem equitibus scribere solitauere: ut hac militum descriptione distinctior acies, & instructior fieret. Ordo autem, minor centuria, maiorq; decuria, ex sexaginta militibus constat, cui præerat uexillarius, plerunq; centurio, aut ordinis ductor. Manipulus leuis ex uiginti militibus & turba scutatorum fit, Perfis ex uigintiquatuor. militesq; manipulares appellati. Huic etiam centurio præerat, quem manipularem uocitarunt. Manipulos uero quindecim suis interuallis distinctos, in prima acie uelut fortissimum robur plerunq; imperatores locarunt. Leuisq; manipulus dictus, q; hastis miles gæsisq;, non armis grauioribus muniretur. Turma quasi terma, triginta equites, hoc est, tres decurias, & decuriones tres uetusto more recipit, qui honore præstant & ordine. Ex tribus eñ cẽturijs, Ramnensi, Titiensi & Luceri, (quas à prima origine ad belli pacisq; munia Romulus instituerat) triginta equites singulis conficiendis turmis scribere solitus fuit, exq; ea lectione turmæ constitutæ. Sed turma ex equitibus, centuria fit ex peditibus. Has quoq; tribus ueteres nuncuparunt: & qui his præsunt, tribuni uocati. Primipilus ex tribus uexillis constat, qui

Centuria. Decuria. Ordo.

Manipulus leuis. Turma.

Centuria. Tribus. Tribuni. Primipilus.

centurionem habet,cui primipili nomen,qui ordine primus erat:siquidem centurio primus, & primipil⁹,ac primi ordinis ductor,idem fuit:post quem ductor popularium,in Romanis castris sæpe meruit & ordines duxit. Vexillum ex centũ octogintatribus hominibus fit. Horum primum triarios habet ueteranos,& summæ uirtutis milites:secũdum rorarios,fidutiæ paulo minoris:tertium uero accensos,qui minimi roboris,uel in fronte locati,primos congressus excipiebant:uel in postremam aciem reĩciebantur. Cohors alia milliaria,ea mille quingentos pedites,equites uero centum trigintaduos habet. Cuius generis cohortes,ꝙ ex lecto milite constabant:ad subdita belli, quo lapsam aciem repararent,seruare soliti sunt. Aliæ quingentariæ, quas ex quingentis quinquaginta peditibus,equitibus uero sexagintasex plerunꝙ descripsere. Ex quibus nonnullæ consulares,aliæ prætoriæ,aliæ urbanæ,multæ legionariæ,pleræꝙ auxiliares dictæ. Cuius generis cohortes numero decẽ,iustam efficiunt legionem. Tametsi cohortes quinquagenarias apud Latinos,Samnites & Hernicos,& apud Camertes sexcentorum militũ quandoꝙ descriptas legamus,quas in centurias,cẽturias uero in cõtubernia,nonnunquam duces diuisere,ut decem militibus uno tabernaculo degẽtibus præesset unus, qui contubernĩ caput foret,ipsaꝙ cohabitatio contubernium dicta. Cyrus tamen contubernia pro numero centurionum diuisisse fertur,singulisꝙ tabernaculis cẽtum milites cohabitare iussisse,qui uno conuictu uiuerent,& sub eodem centurione militarent. Lycurgus uero ad maximos conatus,turmam quadratam ex quinquaginta equitibus fecit, quam οὐλαμὸν uocitauit:qui etiam equites ac pedites in sex tribus diuisit,quarum quælibet tribunum militum, & quatuor præfectos manipulares habuit, quinquagenarios octo,duces turmarum sedecim. Ex quibus tribubus aliquando tres,nõnunquam sex turmæ pro necessitate constituebantur. Inter cæteras fuit Spartæ cohors Pitaneta, præcipui roboris,quæ ultimo discrimini,& ad extremos casus seruabatur. Et tametsi centuriæ,decuriæ,turmæ,cohortes,equitatus,pro uolũtate,proꝙ arbitrio sæpe auctæ & imminutæ,nonnunquam duplicatæ fuerint: idem tamen nominis,quanuis mutato militũ numero,fortitæ fuere. Legio autẽ non uno semper eodemꝙ ex numero fit: sed pro robore,proꝙ militari multitudine,modo maior ampliorꝙ,modo exilior esse consueuit: sæpiusꝙ numero & genere uariauit. Romulo primũ regnãte, legio ex peditum tribus millibus,equitibus uero trecẽtis fieri cœpta est:quã,ꝙ ex lectis militibus confecerat,legionẽ appellari maluit. Aucta mox ciuitate aduentu Sabinorum,& crescente imperio, sex millium peditum,equitum sexcentorũ legiones fieri cœptum,Plutarchus autor est: cuius testimonio amplissimo mouerer,nisi quod à C. Mario primum,cũ aduersus Cimbros moliretur arma,sex milliũ & ducentorũ peditum,equitum uero trecentorũ descriptas fuisse,T. Liuius memorat. Scipio deinde, cui Aphricano fuit cognomen, cum in Aphricam traĩceret, duas Cannensis exercitus legiones ita suppleuit, ut singulæ, sex millia & ducentos pedites,trecentos haberent equites. sæpiusꝙ in describendis legionibus uariatum fuit,ut modo quatuor milliũ peditum,equitum uero trecentorũ legiões fierent:modo quinque millia peditum,equites trecenti,in singulas essent legiones. Quibus Romani duces ob uarios euẽtus nomina indidere. Siquidem C. Cæsar, Martiam & Alaudam præcipuas nuncupauit,decimam maximo in honore habuit: reliquas uero à numero dixit. Nero ad Caspias portas ducturus,sex milliũ militum legionẽ fecit, quã phalangem magni Alexandri appellauit. Otho præcipuæ legioni,auxiliatricis nomen dedit: Vitellius, rapacis: Varro, uni uernaculæ: Pompeius, gemellæ, quòd ex duabus unam effecerat: Hadrianus Mineruiam,alĩ primigeniam, nonnulli classicam,plerique Italicam,septimam,Galbianam,geminam,Vindemissam:alĩ Claudianam uocitarunt: Valerianus felicem,Samnites linteatam. Græcis uero Hipparchia ala fertur præcipua, quæ ex quingentis duodecim constabat equitibus,& alia Agema: Macedonibus Etherica. Apud Romanos Scriboniana & Singularium. Antiochus Gemeam, mille equitum alam uocitauit. Inter quas ala Campanorũ ex quingentis fere equitibus multũ anteisse fertur. Illud plane constat,ueteres Romanorum perraro,& nisi contra maximos conatus plus quatuor legionum exercitus scripsisse. Atque in iusta legione centurias sexaginta,manipulos triginta,cohortes decẽ ponere consueuisse,Quodꝙ iure militari præ-

Vexillum, Triarĩ. Rorarĩ, Accensi. Cohors milliaria.

Quingentaria cohors. Consulares, Prætoriæ, Vrbanæ, Legionariæ. Auxiliares, Legio. Quadragenariæ.

Turma quadrata,

Pitaneta cohors,

In legionibꝰ describendis uariatum.

Legionum diuersa nomina, Legionis præcipuæ uariæ appellatiões.

Græcorũ alæ ἱππαρχία, Ἄγημα. Gemea ala.

Iusta legio.

ter descriptos singulis legionibus milites, qui Romani uel latini nominis erant, semper auxiliares ex sociis ciuitatibus finitimis,aut externis,peregrinæ iuuentutis sub disciplina & cultu Romano,& auctum uoluntariis agmen iungi consueuere. In quo id seruatum est,ne unquam amplior numerus auxiliariorum ex peregrinis copiis, q̃ ciuium foret:tametsi à prima origine Romani semper suo milite,nullo externo adiuti militarint. Quodꝙ singulis quatuor legionibus,tribuni militum seni,ac deni præfecti,cẽturiones, decuriones,& legati præesse cõsueuere. Est quoꝙ illud animaduertere,lege militari sancitum,ut miles subsit centurioni,centurio tribuno,tribunus præfecto castrorum,præfectus legato,legatus consulis pareat imperio. Consul autem & magister equitum, sicut reliqui magistratus,dictatoris iussui & potestati subest. Claudius uero Cæsar militiam ita ordinauit,ut post cohortem,alam:post alam,tribunatũ legionis daret: quam militarem institutionem à Lacedæmoniis fluxisse crediderim,à quibus reliqua Græcia armorum duces,uelut rei militaris expertissimos, petebat:quibus in more fuit, per gradus maiores duces,minoribus præesse:& ne turbatis imperiis confunderentur, munia distincta mandare multis. Nam cum rex apud eos summum gerat imperium,post regẽ fuere duces:proxima dignitate tribuni,post tribunos,centuriones: deinceps decani. Ita ut cum gerendarum rerum cura & procuratio multis incumberet,in exercitu uix q̃spiam mediocri prudentia uir,sine honore aut imperio foret.

Singularũ legionũ capita. Ordo magistratuum in re militari

Militiæ ordo,

Lacedæmoniorum duces rei militaris peritissimi,

Ex quibus causis dictator apud Romanos olim,& quare fieri consueuit. Caput VI.

Dictatorem,à quo prouocare non licebat,quemꝙ summum Romæ imperium tenuisse certum est,non modo laborante repub. & trepidis in rebus, cum aut de communi libertate ageretur, metusꝙ de summa rerũ esset, quod ultimũ erat consilium:sed ex uariis euentis,diuersisꝙ rerum causis creari solitũ accepimus. Nam & claui figendi,& senatus legendi, aut magistratus coercendi causa,nonnunquam quæstionibus exercendis,plerunꝙ comitiis habendis,sicut res tempusꝙ postulabant,etiam florente republica & procul à belli tumultu,creatum fuisse liquet. Constat enim ciuitate morbo laborante,cum uis pestilentiæ & insanabilis pernicies,tabesꝙ ciuitatis ita per omnium capita peruagata esset,ut nec ope diuina,nec humanis consiliis leuari posset,quotidieꝙ uariis morbis corpora affecta caderent: ex seniorum memoria repetitum,pestilentiam quondam fixo à dictatore clauo decessisse. Ideo C. Genutio,& L. Aemylio Mamerco cõsulibus, & sæpe aliàs,cùm graui morbo ciuitas affecta esset,senatus L. Manlium Imperiosum,dictatorem claui figendi causa dici iussit,qui dictator dictus,clauum panxit,isꝙ clauus dextro lateri ædis Iouis optimi maximi in capitolio fixus fuit. Post quem cum Romæ de ueneficiis quærerent, & aliquot matronæ damnatæ forent,eaꝙ res prodigij haberetur loco:ut mentes alienatæ, sui compotes fierent, simili memoria ex annalibus repetita,claui figendi causa dictator creatus Cneus Quintilius fuit,qui fixo item clauo,cùm eo piaculo ciuium mentes sui compotes fecisset, discordes'que animos conciliasset, dictatura se abdicauit. Eos autem clauos fuisse æneos,notasꝙ numeri annorum quibus tunc tempora designabant,habuisse,id'que à Vulsiniis emanasse ferunt,quibus in usu erat,clauos indices numeri annorum, habere fixos in templo Nurciæ Hetruscæ deæ, Comitiorum uero causa,si quando neuter consulum bello abesse poterat, uel morbo, aut alia necessitate comitiis præesse nequirent, senatum absentibus consulibus dictatorem, qui comitiis præesset, dicere censuisse, sæpe compertum est. Dicebat enim consul dictatorem comitiorum causa in castris uel ubiubi terrarum erat,cum ipse à bello auocari commodo reipublicæ non posset. Quæstionibus quoque exercendis creari dictatorem, argumento est, quòd Sp. Melio imperium populi Romani affectante,cum nullius imperio magistratus cogi posset,senatus ut nefarios ipsius conatus reprimeret,ut'que clandestinas insidias à capite & ceruicibus dimoueret, dictatorem creari exacta ætate Q. Cincinnatum uoluit: qui re explorata, sumpto de reo supplicio, dictatura se abdicauit. Et cum occultas principum coniurationes,concilia'que clandestina, Capuæ fieri percrebuisset, senatum quæstiones,ueri inquirendi causa, decreuisse, dictatorem'que quæstionibus exercendis dici censuisse

Dictatores cur crearẽtur

Clauũ figẽdi causæ.

L. Manlius clauo fixo pestem sedauit.

Cn. Quintilius fixo clauo mentes alienatas, sui cõpotes fecit.

Comitiorũ causa.

Quæstionũ exercendarũ causa.

Legẽdi senatus gratia.

multi adnotarunt. Nec me præterit, legendi quoq; senatus, cum patres in demortuorũ loco suffici, ordinemq; senatorium suppleri opus foret, ut esset qui nouos legeret senatores, quiq; senatum sufficeret, plerunq; dictatorem fuisse. Quo tempore illud euenit, ut

Dictatores duo simul creati.

duo simul dictatores, quod nunquam antea factum, crearentur, Marcus scilicet Iunius, qui castris dictator tunc præerat, & M. Fabius Buteo, qui ordinem senatorum, eo quòd

Ferias indicendi causa. Cõtumaciam cohibendi causa. Prodẽdi flaminis gratia.

multi bello ceciderant, sufficeret, legeretq;. Quanquam & feriarum causa, cum tetra prodigia nunciarentur, propterea q; feriæ indicendæ forent, ut esset qui ferias indiceret, quiq; ludis Romanis, aut quadrigis mittendis præesset. Nonnunquam ut illorum contumaciam cohiberet, qui functis honoribus, magistratu abire uel senatus dicto parere nollent. Interdum, qui flaminem proderet, dictatorem fuisse legimus: qui quidem magistratus non Romæ tantum, sed & Albæ, & Lauini, & in toto ferè Latio summus erat.

Dictator qs creabatur, & quo tempore & loco, & q diu.

Id quoq; non prætereundum, quòd siue belli gerendi, siue cuiusuis muneris exequendi causa, dictator dictus foret, nisi uirum consularem, quiq; consulatum antea gessisset, & nocte silente, atque in agro Romano (is autem Italia terminabatur) dici licuisse; nec ultra sex menses ante Syllam, dictaturæ munus quempiam exercuisse, præter Furium

Furius Camillus.

Camillum, cui iam exacto semestri, cum consternata republica laborarent ancipiti metu, ne tumultus urbani fierent, ne'ue urbe relicta, Romani Veios migrarent, senatus in annum dictaturam inuito prorogauit: atq; hic Camillus fuit, qui uindex maiestatis Romanæ, dictatura quinquies, triũpho quater potitus est. Consulatum uerò nunq; attigit, tametsi lege ueteri de dictatore creando primũ lata, id sancitum fuerit, ut nisi cõsulares uiri, quiq; consulatum antea gessissent, nulli dictatores haberentur aut fierent.

Locus ex Terentij Phormione elucidatus, & uetus senatusconsultum à Græcis ad Romanos deductum. Caput VII.

LEgebamus aliquando, dum pueri essemus, Terentij Phormionẽ, ubi adolescens filius, uirginis amore perditus, mentitus se proximũ genere, puellã, absente patre, uxorẽ duxerat, lege coactus. Demũ reuersus pater, seruũ, cuius suasu nuptias cõfecerat, q; indotatã duxisset atq; ignobilẽ, iurgijs afficiebat, quũ leui mercede inhonestas nuptias effugere, & filium ab ignominia redimere potuisset. Hoc erat si dotẽ uirgini dedisset, ut dote cõtenta, aliũ puella uirũ quæreret, filiũ uerò dimitteret: aut si pecunia deesset, mutuam sumeret uel fœnore. Cui seruus in hæc uerba respõdit: Hui dixti pulchre, si quidem quisquam crederet, Te uiuo. Quid sibi uellet, quod uiuo patre, neminem filio crediturum pecuniam seruus respondebat, non satis tunc accepe ramus. Sed cùm post aliquot dies, in eãdem lectiõem, ut fit, incideremus, animaduerti

Solonis lex.

mus uetus olim senatusconsultum fuisse, quod primum à Solone ueteri lege sancitũ, inde ad nostros deductum fuisse arbitror, quo cautum fuit, Patre uiuente, filio qui sub patris iure est, credi pecuniam non licere: & qui credidisset, petitionem non habere: ne filius familias ære nexus alieno, ut creditum redderet, uel necem patri machinaretur, aut aliunde eam inhonestius quæreret. Sed cum ipsius senatusconsulti uerba non haberemus, incidimus forte ad id temporis cum hæc dictaui, in plusc̃ula legum commentaria, quæ ex naufragio erepta, nauta quispiam Romam aduexerat: ea cum emendi studio inspiceremus, illud ipsum senatusconsultũ, quod diu impẽsa opera quæsieramus, casu inuenimus. Verba uerò ex eo senatusconsulto hæc sunt: Placere ne cui qui filio

Senatusconsultum in fœneratores.

familias mutuam pecuniam dedisset, etiam post mortem patrẽtis, cuius in potestate fuisset, actio petitioq; daretur. Vt scirẽt, qui pessimo exemplo fœnerarent, nullius posse

Fœnus quo pacto paulatim abrogatum.

filijfamilias bonũ nomen, inde expectata patris sui morte, fieri, & infra. Cum enim fœneratores magna licentia pro arbitrio fœnerarent, cautũ fuit, primo duodecim tabulis de modo credendi, ne qs plus unciario fœnore fœneraret: mox tribunitia rogatione ad semiuncias fœnus redactum, deinde ad semissem, postea ad trientem: demum L. Genutius tribunus plebis tulit ad populum, ne ullo modo fœnerari liceret. Post aliquod uerò tempus, Sulpitius trib. plebis, ut credẽdi modum præfiniret, legem tulit,

Credebatur nõ ultra duo millia drachmarum.

ne qs ordinis senatorij, ultra duo millia drachmarũ æs alienũ conflaret: qui postea decedens, cõtra legem à se latam, trecentas myriadas æris alieni conflasse inuentus est, Di-

uus deinde Cæsar etiam certum modum credendi præfiniuit. Tiberius uerò ut fœnus tolleretur omnino, dispositio per mensas millies sextertio, cauit ut singulis facultas creditũ accipiendi fieret in triennium sine usuris, si debitor in duplum populo cauisset. Postremò pluribus plebiscitis, non modò fœnus, sed uetita uersura fuit, cautumq; perpetuo senatusconsulto, ne filiofamilias credere liceret. Causam ferunt fuisse, quòd Cælius Plotius fœnerator T. Veturium nexum & addictum, ob reliquum fœnoris non rediti, stuprare uoluit, & uerbere affecit. Sicut de Papyrio traditur, qui Publium nexum ad libidinem perlicere coactus fuit, quæ causa traditur fuisse, ut nexi soluerẽtur, ne'ue in posterum quisquam necteretur. in qua quidem re, adnotare succurrit, apud iureconsultos, reliquatores dici, qui integrum æs alienũ cum fœnore non exoluissent, sed partem æris alieni & fœnoris deberent. fuitq; Athenis magistratus cui Zeteta nomẽ, apud quem si quis integrum æs debitum non soluisset, conueniri lege poterat. Indis uero & Germanis fœnus ignotum fuit, & pleræq; gentes odio illud inexpiabili prosequutæ, adeo ut cum furem dupli, fœneratorem quadrupli damnarent. feruntq; Aegyptios & Athenienses, cum hæc contagio mali latius serperet, pluribus decretis cauisse, ne ob fœnus corpora adiudicari uel addici possent, ne'ue super corporibus fœnerari fas foret, nec citra debitoris facultatem sæuire, quæ lex Sisachthia & Chreocopia dicta: adeo ut Lycurgus è tota Sparta fœnus & usuras exterminasse dicatur. cumq; omnis Aegyptus esset obruta fœnore, fuit lege sancitum, ut ita demum mutuam pecuniam accipere liceret, si cadauer patris fœneratori daretur pignori, penes quem esset potestas paterni sepulchri debitoris oppignorati. Inter cæteros fertur Agis Athenienſium dux adeò fœnus exosum habuisse, ut omnium fœneratorum tabulas igne suppositio in foro concremarit, quo igne nullum clarius lumen uidisse Agesilaus dixit. laudaturq; Antoninus Pius & Alexander Seuerus, quòd Romæ fœnus trientarium constituerint, cum nonnullos fœnoris causa agro paterno auitoq; exutos cõperissent: semissem uerò induxerint, & abrogarint. Lucullus quoq; adeò fœneratorum licentiam cohibuit, ut omnem Asiam fœnore demersam liberarit: Sicut Cato q in fœnore coercẽdo asperior & durior, ex tota Sicilia fœneratores exegit, illamq; ære alieno obrutam, in pristinum decus restituit. Hoc quidem senatusconsultum iam longo abusu obliteratum, diuus Claudius fœneratorum licentiam coercens, ne filijsfamilias pecuniam fœnori darent, seuero edicto seruari mandauit. Diuus deinde Vespasianus cum censuram ageret, saluti parentum & liberorum consulens, illud denuò ex longo interuallo reuocauit. Non ergo inscitè seruus ille respondebat, neminem fore, qui uiuo patre, filio pecuniam crederet, cuius petitionem actionemq; lege & senatusconsulto non haberet.

Cæl. Plotius fœnerator.

Reliquatores.

ΣΗΤΗΤΙΚΟΝ. Fœnus exosum.

Lex sisachthia & Chreocopia.

Agis.

Spero te amaturum fore, uel amandum fore, ueterum autoritatibus Latinè dici licere, contra opinionem quorundam grammaticorum.

Caput VIII.

COmmentatiunculas suas non inuenustas adolescẽs quispiam ingenio & lingua præstabili, dum posteritati & gloriæ seruit, apud nonnullos eiusdem disciplinæ uiros lectitabat, non equidem, ut uidebatur, laudis indipiscendæ gratia, sed ut graui illorum iudicio subnixus, liberius consultiusq;, si quod in eis delictũ, si quod'ue mendum esset, castigaret, eorum'que explorata sententia, nonnulla in uulgus emittebat, multa uel tollebat è medio, uel corrigebat. Aderat inibi familiaris meus qspiam, honesti ordinis, Latinæ eloquentiæ & ueterum literarum non ignarus, qui cætera quidem minimè uisus aspernari, uno uerbo se offensum dicebat, quod in posterum nihil in eum scripturum fore, ille dixerat. Minus Latinè (inquit) dictum est, scripturum fore, sed aptius conuenientiusq; dicendum fuit, scripturum esse. Si quidem uerbum fore, cum tempus quod futurum est designet, cum participio in rus, uel in dus, quod pariter futurum tempus designat, minimè cõuenire: perindeq; haberi ac si dicas, scripturum futurum esse: quæ oratio, ut probe nosti, nihil habet gratiæ uel dignitatis. Quoq; minus dubites, inquit ille, hoc senserunt multi eruditi: quorum sententiam, iudiciumq; minimè aspernaberis, Statimq; ad nos attulit obseruationes grammatici hominis nõ incuriosi, in quibus ad hanc sententiã scriptũ, definitumq; inuenimus: Fore cũ uim participij

Fore.

Laurentius Valla taxat. lib. 1, ca. 18.

habeat,cum nomine,non cum participio iungi oportere,ne duo simul participia cõfundantur.Itaq; dicendum,spero te amatorem fore,uel amaturum esse:non autem amaturum fore,uel amandum fore:uenturum esse,non uenturũ fore.Et ita dici scribiq; oportere,maximè contendebat.Quod cum legissemus,tenuit nos admiratio istius doctoris, equidem diserti & tamen inconsiderati, qui præcipiti ductus sententia,tam asseuerate contendere auderet,id quod longè secus à doctissimis sæpe usurpatum memineramus. Siquidem T.Liuius facundissimus autor,secundi Punici belli octauo, & acturum se,inquit,per populum apertè fore,si senatus aduersaretur.Et alibi,libenter facturos fore,ut ludi maximi fierent.Et rursus,eò quoq; mittẽdos fore legatos,dixit.Et septimo de Macedonico,sub pellibus habendos milites fore.Q.Curtius,senescendum fore tantum terrarum uel sine imperio obeunti.Quibus astipulatur Plinius naturalis historiæ secundo, Quid fore putandum est,inquiens? & pluribus exemplis quibus omnis historia referta est,quæ trita & peruulgata in quæstione minimè dubia referre non necesse habeo. Præterq; ueterum autoritates,rationes adduci possent,quibus ita dici conuenire facile contenderim,ex arbitratu eruditissimi uiri. Cum enim substantiuum olim uerbum fuerit
Fuo. fuo,atq; eius infinitiuum fore,fuisse,futurum esse,&c. eiusdemq; uerbi nonnulla tempora retinuerimus, adeò ut forem antiquum, & essem recentius dicamus: quis prohibet etiam fore atq; esse,simul custodiri,perindeq; amaturum fore dici, quod amaturum esse? Sed cum nos autoritatibus ueterum inniti debeamus,quibus hæc comperta fuere, quæ pro ratione sunt,frustra in re confessa & explorata,rationem & adminicula nõ necessaria inquirimus.Si qui tamen sunt ita Latinæ linguæ curiosi,aut animo tam agresti & duro,quibus ueterum autoritas non satis sit, poterunt ab his qui istiusmodi res conquisitius indagantur,quibusq; ista conjectari curæ fuit,hæc atq; his similia perscrutari.

Pleraq; ueterum Romanorum cognomenta,quibus de causis indita & denominata fuerint.

Caput IX.

VErum profectò est,id quòd à multis traditur,ueteres illos non infimæ plebis homines,quorum bona fortiq; opera populus Romanus usus fuit,ex re rustica,in qua multum diuq; uersati fuerant,clari nominis cognomẽta sumpsisse. Ex qua re coniectari licet, fortes illos atq; acri ingenio uiros, quicquid à reipublicæ muneribus ocij & laxamenti habebant,id plerunq; in exercendis agris & colendis frugibus ponere consueuisse.Neq; sementes terræ iacere,neque uites amputare, aut
Pisones, agros stercorare,uel irrigare fastidio unquam duxisse:quæ nunc probro ducimus,dedecoriq; & turpitudini damus. Eiusmodi fuisse Pisones, q̃ in pinsendo frumento longo usu fuerant exerciti,uel à piso legumine: hi enim Calphurniorũ prosapia à Numa originem duxisse feruntur. Cicerones & Lentuli, alteri ob ciceres, alteri ob lentes eximiè
Cicerones, Lentuli, Fabij. cultas,generosum familiæ nomen inuenere. Fabios quoq; à satione fabarum sunt qui autument denominatos:tametsi ab Hercule prognatos,& ab fouea dictos nonnulli ferant.
Antonij. Sicut Antoniorum familia,quæ Romæ imperitauit, Antonem Herculis prognatum, autorem stirpis nuncupat.Lactucini,q̃ lactucas colerent. & Hortensij, quod hortorum
Lactucini. Hortensii. studio tenerentur. Stolones quoq; à pampinatione & cura arborum,q̃ curarent ne fru-
Stolones, tices,quos stolones uocant,ad caudices arborum nascerentur,nobilia cognomenta inuenere: Ex qua familia Licinius ille Stolo,primus de plebe consul, quia filiũ emãcipando,
Pilumni. Serrani, fraudem legi fecerat,qua uetabatur ultra quingenta agri iugera possidere, sua lege damnatus est.Pilumnos,q̃ pilum conterendo frumento, idoneum commenti sunt, dictos accepimus.Et Serranos,q̃ agros sererent,uel q̃ serenti fuerat delatus honos. Cuius familiæ proprium erat,fœminas nullo tẽpore linea ueste uti:sicut Cethegis,distincto amictu & exerto brachio incedere:& Flaminijs,nisi sacrorum causa è sua domo ignem effer-
Suilli, Bubulci, Bupecij, Caprarij, Porcij, Ouinij, Caprilij, Equitij, Tauri. ri. Suilli uero,Bubulci,Bupecij,Caprarij,& Porcij,Ouinij quoq;, Caprilij, Equitij,& Tauri,à pecudibus & armentis cognomenta familiæ tulere:ex quibus claros illustresq; uiros militiæ domiq; multos fuisse,fama uulgauit.Rursus ex corporis uitio, aut mem-
Ex corporis uitio. bri iactura magis q̃ honestamento, plures dicti cognominatiq; sunt, quos recensere & breui perstringere,de quibus meminisse potuimus,non pigebit. Strabones, Pæti & Cæci,ex oculorũ uitio cognomenta inuenêre:tametsi pætos habere oculos, laudi plerunq;
Strabones, Pæti, Cæci,

datum sit.sunt enim ad lasciuiam proniores. Sicut Licinij & Limi, alteri quòd paruis
Licinij, Limi, ocellis nascerentur:alteri,q̃ limis oculis intuerentur.Horatio illi qui Thuscorum copias detinuit solus,q̃ alterum in bello amisit oculum,Coclitis nomen fuit:quanuis q̃ esset unoculus,Cyclopem,mox lapsa consuetudine,pro Cyclope, Coclitem appellatum fe-
Cocles. rant. A limis uero naribus uel repandis,Silos & Simos:à supersilijs,Silones:à labiorum
Sili, Simi, Silones, Chilones, Labeones, Nasones Flacci, Capitones, Frõtones, Burri, Nigri, Ruffi, Aglij, Rutilij, Sili, Galbæ, Lappę, Suræ Halæ, Cossi. magnitudine,Chilones & Labeones:à naso,Nasones:ab auribus mobilibus, Claccos:à capite Capitones,à fronte Frontones, dictos accepimus: sicut à colore,Burros,Nigros, Ruffos,Aquilios & Rutilios. Dixere autem Silos,naribus sursum uersus repandis: Silones uero,qui præminenti supercilio forent.Galbas quoq; à colore galbulæ auis crediderunt denominari.Est enim passeris genus luteis pennis,tametsi à galbeo indumento alíqui dictos asseuerent.Et Lappas,ab inculto capite:& Suras,à surarũ neruositate;& Halas,à fœdo oris halitu:Cossosq;,q̃ rugosi corporis forent:sunt enim uermes seu teredines,quos in uetustis lignis cum cariem contraxere,genitos inspicimus. Sicut Aenobarbos ab æris similimo capillo,multos dictos uolunt.C.Mutius uir clarus genere factisq;, cum Porsennam gladio impeteret,q̃ scribam pro rege obtruncarat,à clade dextræ ma-
Aenobarbi, nus,quam sibi ad ignem deflagrauit, Scæuolæ nomen tulit. Inde cognomentum Scæuolæ multis Romæ factum est.Scæum enim Græcè læuum designauit. Plautos etiam
Scæuolæ. Plauti, Ploti, Planci, Pansę Valgi, Vari, Vatię, Vatinij Scauri. & Plotos,q̃ supra modum pedibus planis essent.Plancis uero & Pansis, à uola pedũ pariter id nominis fuit:cuius familiæ numeratur Numatius Plancus uir prætorius & consularis, qui sub disciplina Ciceronis euasit orator summus.Sic Valgi, Vari, Vatiæ, Vatinij & Scauri,q̃ uarias haberent suras,aut crura pedum intorta,uel quòd talis præmi-
Scaurorũ familia, quãdo extincta. nentioribus forent.In Scauris enim adnumerantur præcipuæ nobilitatis uiri: quorum familiam in Scauro Mamerco,qui maiestatis reus causam dixit,extinctam fuisse uolunt.
Vittatus, Celer. Ex Metellis uni,q̃ frontem uitta ligatus ambularet, Vittato:alteri,q̃ funebres ludos & uiscerationem sine mora exoluendos curauit,Celeri nomen datũ: tertius,q̃ à Furio tri-
Pius. buno patris reditũ exorauit,Pius cognominatus est.Falconum, q̃ pollices pedũ introrsus curuatos,falconis instar haberet.Et Sedigiti,quòd senis plerunq; digitis;& Tudita-
Falcones, Sedigiti. Tuditani. ni,quòd malleo simili capite nascerentur,cognomen gẽtilitiæ stirpis inuenere. Tudites enim mallei,à tundendo dicti sunt.Sic Malici & Bronci,alteri quòd magnis malis & buc-
Malici, Brõci. cis tumidioribus essent:alteri,q̃ ore sine labijs nascerentur. Capellas quoq;,à capillorũ
Capellæ. hirsutie dictos uolunt. Et Cenestellas, à caluitie: Columellas,à proceritate: Aruinas,à
Cenestellæ, Columellæ, Aruinæ, Nasicæ, Mãmulæ, Leccæ. pinguedine: Nasicas,ab adunco naso:& Mammulas quasi papillosos,ab ipsa re denominatos ferunt.Leccæ quoq; inexhausta libido,& obscœnus amor,gentilitium nomẽ dedit.Quinetiam ex uarijs fortunæ casibus multos clara nomina sumpsisse inuenimus. Va-
Exfortunę casibus. lerio tribuno militum,cũ ad singulare certamen,à Gallo prouocatus descendisset,q̃ pu-
Coruini, gnanti in galea coruus insedisset,Coruini nomen factũ.Et T.Manlius,q̃ prævalidũ hostem comminus trucidasset,induuiasq; hosti torquem detraxisset,Torquati nomẽ assum-
Torquati. Drusi. psit.Druso quoq; à duce Druso pugna singulari uicto, clarum familiæ nomen datum.
Buteones. Rursus Buteones dicti,q̃ autori familiæ, cum classi præfectus à portu solueret, Buteo auis felici omine insedit,quo augurio insignem de hoste uictoriam tulit. Ea enim trio-
Τριόχλαινα Lænati. ches,q̃ treis habeat testes,nuncupatur. Et Lænatos q̃ eo uestis genere utebantur, quæ χλαῖναι dictæ.Quorum M.Popilius Lænas princeps familiæ fuit,qui consul & flamen,
Salinator, Claudij. cum lænam indutus,sacrum faceret,orto patrum & plebis tumultu,ut erat amictus, in forum processit,magnificaq; oratione seditionem cõpressit,& rixam sedauit.Liuio Salinatori,q̃ in cẽsura ex salaria annona nouum uectigal statuisset,sal cognomentũ dedit.
Gaudex. Ex Sabinis uero Claudios,ab autore Appio Clauso gentis principe,qui cum multitudine clientum Romam commigrauit, deductos ferunt:ex qua familia multi insignes nobilitate & honoribus,contra furores tribunitios,pro patribus perpetui defensores extitere.Huius generis Appius Caudex cognomento fuit,q̃ primus classem extra Italiam duxerat,& nauali prælio pugnare docuerat. Dixere autem caudicem, lignorũ aceruũ compactum & conglutinatum,unde & codices.Ea autem Appiorum familia ab *Ap
*ἀφὴ Appij. pij corona,quam L.Appius in Achaia ludis Næmeis meruit, originem duxisse fertur, cui postea Neronis dixêre nomen,quod Sabina lingua fortem designauit & strenuum;
Nero.

Marcelli, Pulchri. Aurelij,

ex qua nonnulli patritij, alij plebeij: plebeia Marcellorum, patritia uero Pulchrorum fuit. Aurelios quoq; ex Sabinis, quòd publice his Romæ locus datus foret, ubi Soli sacra facerent, à Sole nuncupatos ferunt, proq; Auselijs Aurelij dicti, sicut Valesij, Fusij, & Papysij quondam, nunc Valerij, Furij, & Papyrij, R primum litera inuenta. Is enim

R. literæ inuentor.

Claudius Centinianus, seu Centimanus fuit, qui librum in iure ciuili conscripsit, & primus R literam Latinis dedit. Papyrius, à pedum pernicitate, qua uictor omnium suæ ætatis æqualium fuit, Cursoris nomen accepit: alteri, ob loquendi tacendiq; in ætate ptextata prudentiam, Prætextati nomen datum. Præter hos Cati, qui & Corculi, quòd

Cursor, Prętextatus, Catus, et Corculus, Curiones, Dentati,

usu & sapientia præstarent: nam catum Sabini acutum dixere. Et Curiones à curis, quibus maciléntiores erant, denominati sunt. Ex qua gente tres præcipui oratores, lumen totius senatus atq; imperij, fuere. Dentatos quoq;, quòd solido osse uice dentium armarentur, dictos putant. Quo modo Prusiæ regis Bithyniæ filius fuisse fertur. Quanquam plerìq; aliter sentiant, autorem scilicet gentis, cum primum in lucem editus fuit, dente nato prodijsse: sicut de M. Curio, & M. Carbone traditur. Rursus Clodij & Cluentij à Cloante, & Memmij à Mnesteo, à Sergesto autem Sergij, sicut à Naute Nautij, & Ge-

Clodij. Cluentij, Memmij, Sergij, Nautij, Geganij. Manilij. Cæcilij, Lamij, Calphurnij, Pomponij, Pinarij. Mamerci. Repetundarum lex. ἀμύλιος Aemylij. ἄιμύλος Lepidi, Cicurij. Nasica. Corculum. Cotæ. Insani, Massæ. Lamiæ. Ouicula. Cunctator. Verrucosus. Gurges. Nepotes.

ganij à Gia, Troianis ducibus, qui Aeneæ comites post euersum Ilium, huc applicuêre, illis progenitoribus gloriantur, fuitq; proprium Nautiorum familiæ, ut sacerdotes Palladis fierent, & sacra tractarent, quòd princeps familiæ palladium Romam attulisse ferebatur. Sic Manilios à Manilia Thelegonij filia, quam Thusculi genuit, & Cæcilios à Cæculo Prænestis conditore. Et Lamios à Lamo, qui Formijs imperauit, & Calphurnios à Calpho Numæ regis filio, oriundos ferunt. Quatuor enim Numa filios genuit, qui omnes honestarum familiarum nomina dedere: Calphum, ex quo Calphurnios: Pomponem, unde Pomponios: à Pino autem Pinarios, & ex Mamerco Mamercos fluxisse putant. Calphurniorum familiam illustrasse dicitur L. Calphurnius Piso Frugi, q tribunus plebis, repetundarum legem tulit primus, & promulgauit. Aemylia gens, Mamercum pythagoreum autorem suæ stirpis nuncupat: cui propter eximiam humanitatem, quod' que animo esset æquissimo, cognomen Aemylos inditum ferunt, sicut à lepôre Lepidi, & Cicurij mansueti appellati. Scipio Nasica, à maioribus naribus, & ob morum temperantiam Corculum. Contrà uero Trebonius, quòd esset ingenio impotens, & moribus difficilimis, Asper dictus est. Sic Cotæ ab ira & oris toruitate, quòd acres forent & uehementes: & Insani, quòd natura intractabiles: atque Massæ, quasi fures: & Lamiæ, quasi uoraces, cognomenta inuenere. Fabius uero Maximus ex morum clementia, & quòd nihil illo esset placidius, Ouiculæ: idem, quòd Hannibalem mora fregit, Cunctatoris, & à Verruca in labrijs, Verrucosi nomen accepit. Est enim uerruca, præminens caro seu tuberculum. Alter, quoniam sordidæ intemperantiæ foret, & profusa largitione patrimonium prodegerat, Gurgitis. Sicut Nepotes, qui attritis facultatibus uino, alea & scortis, patrimonium exhausere, appellati. Tertius, quòd

Pictor. Ambustus. Rutilianus.

salutis ædem pinxit, Pictoris. Alius Ambustus, cuius filia Licinio Stoloni nupserat. Ex qua familia, quod nulli contigit, uno uelut tenore tres principes senatus fuêre, Fabius scilicet Ambustus, Rutilianus, & Gurges, præcellenti ingenio uiri. Is autem Ambustus, quòd adolescens ictus fulmine deflagrauit. idem' que Pullus, postea Rullus nominatur. Fuit quoque Fabius cognomento Venox, qui censor cum Appio Claudio, ob

Venox.

inquisitas aquæ uenas, Venocis nomen accepit. Et alter Rutilianus, cui primum ob uirtutem Maximi cognomen datum, qui magister equitum à Papyrio dictatore penè securi percussus est. Duos enim Maximos populus Romanus præcipue cognominauit,

Maximi.

Valerium, qui plebem patribus conciliauit, & hunc Rutilianum: post quem Pompeius, astipulante Sylla, Magni nomen accepit. Nec me præterit, Cæsones, quòd cæso matris utero in lucem prodijssent, sicut Cæsares, quòd est Iuliorum familiæ cognomẽtum,

Cæsones. Cæsares.

uel quòd cum cæsarie nascerentur, seu quòd auus C. Cæsaris elephantem occiderat, qui punica lingua cæsar dicitur, nomina inueniße: cuius familiæ proprium dicunt fuisse, ut sacra Apollinis curæ habeant, eius' que ministri fiant. Iulos uero, à prima barbæ lanugine plerique dictos autumant: ἰοῦλον enim Græci primam in mento dixere lanuginem.

Sacra Apolli. Iuli. Agrippæ.

& Agrippas, quòd contra nascentium legem, pedibus prius ex utero emersis, nati es-

sent, quasi ægrè partos nuncupari, quod omen infelicitatis fuit: sicut qui ex utero haud magno negocio & proniori partu effusus foret, felix augurium affert. Et Vopiscos, cum ex gemellis uno defuncto, alter superuiueret: & Proculos, qui foris agente patre: ac Posthumos, qui post patris obitum nati essent: & Cordum, qui sero & postremus: atque Opiter, qui patre mortuo, auo uiuo editi forent, dictos existimarunt. Cornelius qui Scipionum nomen propagauit, q patrem lumine orbum, pro baculo regeret, uelut hastili nixum, Scipio fuit appellatus. Et Cincinnatus, q esset capillo incompto: & Roscius, q exactæ uirtutis & consummatissimus foret. Cum enim Roscius Gallus histrio nulli secundus, supra omnem memoriam absolutissimè mimũ ageret, sicut Pollus apud Græcos, si quem uirtute præcipuum & artibus præcellentẽ uidebant, Roscium, hoc est, miræ & perfectæ probitatis nuncupabant. Sic Piso, q in omni re commodus foret, utilis & fructuosus, Frugi est cognominatus. Scrofæ uero & Asinæ unde sint cognomenta, uulgo proditum est: siquidem alter cum uades daret, asinam onustam auro in forum duxit: alter suppositа uxore puerpera, quam depeculatus fuerat, scrofam se nõ habere mentitus fuit: seu quod Varro tradit, qui primus genti nomen propagauit, cum quæstor in Macedonia relictus foret in castris, hostesq; impressionem facerent, palam uociferatus est, celeriter se illos ut scrofa porcos disiecturum, quod & fecit: unde nomẽ assequi meruit. Proditumq; memoriæ est, Cornelium Rufum, q ex præscripto librorum Sibyllinorum ludos fecerat, Sibyllam primo, mox annis intercedentibus, Syllam appellatum, posteris nomen propagasse. Et militem, q fronte coronatus, militaria gessit faci nora, Fronticij nomen dedisse. Sed iam longius euecti sumus, q̃ statueramus. Itaque ne longius legentes fatigemus, ne' ue pluribus moremur studiosos, de his hactenus dixisse satis sit. Hoc quoque non fuerit ab re meminisse, pleraq; cognomenta Romanis ex piscibus fuisse indita. Nam Murænas & Oratas, uel quòd piscium eius generis uiuaria q̃ amplissima haberent magno fœnore, uel q eo edulio præcipuo uescerentur, plerìq; dictos uolunt. Tametsi Murænam à neruoso corpore, sicut Neruam à fortitudine multi denominari dicant. Fœminasq; Romanas duo tantum nomina ferre, mares uero tria, sæpius quatuor, prænomen, cognomen, agnomen & nomen, idq; nobilitatẽ generis monstrare: quodq; rarenter mulieres prænominibus utebantur, mares uero frequentissime. Nanq; cognomen, & agnomen mulieri non dabatur. Quod nobis, cum frequenti lectione id obseruaremus, ita esse propemodum usum fuit.

Vopiscus. Proculi. Posthumi. Cordus. Opiter. Scipio. Cincinnatus Roscius. Pollus. Piso. Frugi. Scrofæ, & Asinæ. Sylla. * fronde Fronticius. *Fronditij Cognomina ex piscibus. Murenæ. Oratæ. Fœmĩę duo, mares autẽ tria aut quatuor nomina habebãt.

Quare partus ancillæ, cuius ususfructus legatus fuit, in fructu nõ sit, cum reliquorum animalium contrà fuerit. Caput X.

INter contentiones forenses quondam summa dissensio fuit, An partus ancillæ, in qua ususfructus legatus est, in fructu sit habẽdus, ita ut in eo sicut in ancilla ususfructus maneat. Vetus quæstio fuit inter consultissimos uiros P. Scæuolam & M. Manilium, à quibus Brutus summæ autoritatis uir, qui inter iurisperitos multum longeq; præstitit, & M. Cicero iure meritoq; dissentit. Verba Ciceronis de finibus bonorũ primo, si recensere ea quis uellet, asscripsi: An partus ancillæ sit in fructu habẽdus, differetur inter principes ciuitatis P. Scæuolam & M. Manilium: ab hisq; M. Brutus dissentiret, quod & acutum genus est, & ad usus ciuium nõ inutile: nosq; ea, eorumq; scripta, reliquaq; eiusdem generis, & legimus libenter, & legemus: hæc quæ uitã continent oẽm, negligentur? Hactenus Cicero. Manilius & Scæuola, in fructu ancillæ partum esse dixere, ea de causa, quòd sicut in cæteris animantibus, quæ in manu mancipioq; sunt, illorum fœtus in fructu est. Siquidem pecudum legato usufructu, soboles ex pecudibus postea natis suffecta, perinde accedit legato & in fructu habetur, ac si unà cum pecore legata fuisset. Ita ancillæ legato usufructu, pari exemplo partum ancillæ in fructu esse uoluere, pluresq; iureconsulti in hanc sententiam concessere, à quibus tamen Brutus grauis autor in primis, certioribus argumentis dissentire haud immerito usus fuit: cuius sententia postea obtinuit. Non enim sicut in sobole pecudis pecus enatum, nexu obligatur, & in fructu est, ita ancillæ partum in fructu esse, aut in ius dictionemq; uenire censuit. Quippe pecore legato, ipsum pecus & sobolem tanquam pari nexu obligatam accedere, & in fructu esse consentiunt omnes. Sed in fructu hominis, homo, inquit, esse nõ

Ciceronis locus.

poteſt,permagníq; intereſſe an pecus ex pecore,uel homo ex ſerua naſcantur. Cum enim ex ſerua natus,ſui potens non ſit,nec alieni iuris aut dictionis ſiat, ſed in ſeruitio & famulatu domino ita addictus,ut ſine domini iuſſu permiſſu'ue in ius alterius uenire,aut mancipio,nexu'ue obligari non poſſit,ideo ancillæ partus,in ius miniſteriuḿq; uſufructuarij̄ non uenit,ſed uelut mācipium domino addicitur. Quod in pecore enato ſecus dici conuenit. Siquidem pecus enatum,cum in manu & fructu ſit,una cum pecore legato tanquam adiectum perinde manet, ac ſi unà legatum eſſet. Aptiſſimè commodiſſimeq; Brutus,magno ut fuit ingenio,ab homine pecus ſeiunxit:ſed ſicut hoc peracri iudicio non ineptè ab altero diſcreuit,& diuerſum arbitratus fuit:ita cauſam ego tam uariæ deciſionis,à ueteribus iureconſultis libenter quæſierim,Cur,areæ uſufructu legato, ſi in ea inſula erecta foret,ea poſtea demolita,in eademmet area mihi uſumfructum manere Paulus & Vlpianus cenſuerũt,non autem ecõtra: nanq; ædium uſufructu legato, illis demolitis,licet alteræ ſuffectæ ſint,in eis tamẽ mihi nullum manere uſumfructũ, conſtans oĩm opinio fuit. Et tametſi rationis huius dijudicandæ non prompta animaduerſio foret,conſtitit tamen grande diſcrimen ſubeſſe,q; demolitis ædibus,ſolũ & area quæ prius fuit,manet,in qua mihi uſusfructus incolumis & certus eſt:ædib⁹ uero demolitis,q̃uis alteris inibi ſuffectis,non eaſdem cenſeri conuenit. Ideo cum aliæ,nõ eædem dicantur,uſumfructum propterea non deberi,iure meritoq; putarunt.

Miracula de ſomnijs apud nonnullos cognita & comperta,& quæ ipſe expertus fuit.

Caput XI.

IVnianus Maius cõterraneus meus,uir bene literatus, in exquirendis, adnotãdisq; uerborum & ſententiarum uiribus,multi ſtudij̄ fuit:& præterquam quod in eruendis iuuenculorum animis,imbuendisq; doctrina pueris caſtigatiſſimæ diſciplinæ:ſomniorum quoque omnis generis ita uerus coniector fuit, ut ipſius reſponſa diuina ferè monita haberentur. Ad eum memini cum puer adhuc eſſem,& ad capiendum ingenij̄ cultum frequens apud eum uentitarem, quotidie ſomniantium turbam,homines'que celebri fama & multi nominis, de ſomnijs conſultum ueniſſe. Declarabat definiebatq; ille,nõ breuiter aut ſubobſcure, ut pleriq;, ſed expoſitè atq; apertè ænigmata ſomniorum,ſiue boni,ſiue mali prænuncia: ita aptè,ut iudicium factũ à uerídico diceres. Multi quoq; illius monitu, uitæ interitum, nonnunquã animi ægritudines uitarunt. Sed quod illi, interprete Iuniano,aſſequebantur,animaduerti quoſdam haud quaquã ſummæ nobilitatis,ſed homines tenuiſſimos & ſortis infimæ, abſq; ullo interprete aſſequutos,& ſomnio tantum præmonitos,imminẽtem cladem aut futurum exitium,& pleraq; incommoda uitaſſe. Veriſſimáq;,qualia futura uiderant,ſomnia extitiſſe:quod genus Græci ὄνειρα,hoc eſt,uiſionem dicũt. Nuper in Veſuuino meo familiaris meus quiſpiam fuit,homo alioqui exiguæ ſortis,obſcurus & egẽs,ſed tamen ſpectatæ fidei & exempli recti, qui ouium greges cuſtodire ſolitus, cum eſſet grauior annis,& ualetudine non bona,eam curam unico, quem habebat, filio delegerat. Accidit,dum procul à ſtabulo ipſe & filius ſub paruulo lare noctu decubarent, ouem quandam à lupo circunuentam,ſibi in ſomnijs obuerſari,illiusq; dentibus opprimi & lacerari uiſam: quo ſomnio expergefactus ſenior,filium qui unà decubabat,excitauit,utq; ad gregem properè accederet,acclamauit:nanq; ouem, cuius etiam nomen referebat,à lupo circunuentam dilaniari dixit. Qui cum illuc excitatus pergeret, eandem,quam pater prædixerat ouẽ,à lupo lacerari atq; opprimi inuenit, ueriſſimumq;, & quale pater prædixerat,inſomnium expertus fuit. Matrona inſignis, multi & celebrati nominis,dum Neapoli degerẽ,referre mihi ſolita eſt,quãcunq; in ſomnis imaginẽ uidiſſet,eandẽ ſibi poſtera luce repræſentari. Eaq; magnæ admiratiõi apud reliquas matronas fuit,quòd ſæpius quæ ſibi die euentura erant,ſomnio monita, futura prædiceret. Sed p̃ omnibus quæ notauerim,res eſt memoria & admiratione digna, quã ego nuper expertus ſum,& re probaui. Iacebat in lectulo Marius alumnus & cliens meus, cuius ego ingeniũ & animi indolem ſæpe demiratus ſum. Is cũ per quietẽ matrẽ defunctã efferri,& funus apparari uidiſſet,grauiſſimos gemit⁹ & lugubres querelas,q̃uis ſomnio cõfuſus edebat:quẽ cũ excitari iuſſiſſem,& cauſam tã luctuoſi gemit⁹ reqſiſſem,

retulit matrem uita functam,ſibi per quietem uiſam efferri,& funerari. Obſeruaui ego diem,& tẽpus,quo ſpecies hæc obuerſata fuerat,notaui. Haud multo poſt, nuncius defunctæ matris ad me uenit:à quo cum diem requiſiſſem,conuenit,ipſo die quo mater p quietem efferri uiſa fuit,illam è uita exceſſiſſe. Quibus exemplis admonemur,ut eſſe p̃ſcita quieſcentis animi,& diuinationes,humanæq; mentis præſagium, quaſi uaticinium futurorum diuinitus mortalibus datum per ſomnia,credamus.

Quæ forma caſtrorum,qualisq; diſciplina olim fuit,& quot portæ in Romanis caſtris eſſe conſueuere.

Caput XII.

QVibus caſtrametãdi ſcientia,& idonea caſtris loca eligendi,nota & perſpecta cognitio fuit,cuius rei gloria Pyrrho Epirotæ præcipua fuiſſe traditur: quicq; militaris diſciplinæ præcepta diligenter exequuti ſunt, hoc annotaſſe literis accepimus,ut pro loci qualitate,ubi caſtra metanda forent, proq; anguſtia & laxitudine,aut militari multitudine,ita ſe duces caſtris capiendis inſinuent. Sed neque eadem figura & habitu, neq; eiſdem in locis ſemper caſtrametari oportere,rectè arbitrati ſunt: Siquidem modo quadrata,modo trigona,plerunq; rotunda, ex diſciplina Lycurgi,qui ita caſtrametari docuit:nonnunq̃ lunata,& hemicycla caſtra habere:interdum planis & patentibus campis,nunc arduis & accliuis in locis,plerunq; dimiſſa ualle, nũc in colle edito,& ſummo iugo caſtra communire: Nonnũquam terræ ſitu difficili,& impedito ſaxis pr̃ruptiſſimis loco munito,ut ſi qua maior uis ingruat,milites in tuto ſint: & ſicut loci natura tẽpusq; patitur,caſtra & munitiones extendere:ut opportuna aquatio,ne ſiti & laſſitudine conficiantur:ut lignorum,ut pabuli copia ſit:ne cõmeatu,ne'ue re frumentaria prohibeantur,haud paruum munimentum eſſe putauere. Præcipue cauendum,ne collis aut iugum immineat,unde proſpectus caſtrorum, & ſubita incurſio fiat,néue ſylua denſa,aut latens foſſa,uel ſinus occulti iaceant,unde latebræ hoſtium,& inſidiæ parari,aut tacito ſpeculatu pericula oriri poſſint. Portæ quoq; caſtrorũ,ut pro amplitudine,pauciores potius, quàm plures conſtruantur, eſſe cum facilius, tum etiam utilius,idq; percommodum fuiſſe & ſalutare. Tametſi in Romanis caſtris multiplices aliquando portas nonnulli exemplis adnotarint:quod ideo ſeruatum eſt,ne quid eruptionem ſubitam in hoſtes demoretur,utq; omnibus portis effuſus equitatus, uno impetu in hoſtes diuerſi irrumpant. Sed tamen ubi ampliſſima erunt caſtra,& quanuis latè fuſa, ibi quatuor ad ſummum portas conſtitui cõuenire:minora uero & anguſta,duabus contenta eſſe debere,omnes ferme conſentiunt: Quarum ſicut nomina diſtincta,ita diſſimilia fuere munia. Prima enim prætoria,quæ & quæſtoria dicta eſt:ſiquidem in Romanis caſtris,& prætorium ducis,& quæſtorium fuit,prout prætor,aut quæſtor caſtris & legionibus præerat: quæ uel orientem ſolem ſpectare,uel è conſpectu hoſtium dirigi cõſueuit. Quod eo fit,ut ſi quando ad arma conclamatum foret, ſine tumultu extra caſtra contrahi multitudo,& explicari ordines,ſignaq; educi poſſint. Etenim ubi acie decernendum erat,illinc cohortes educi,& copiæ admoueri ſolebant. Vbi etiam militum ſtadio compoſita,inſtructáq; ad ſubitos conatus eſſe debebat, cui etiam Principali nomẽ datũ. Altera à tergo caſtrorum Decumana,eo quod ampla & patens:ex qua deſertores,& ſaucinoroſi,in quos iure militari animaduertendum erat,educuntur,& pœnis coercentur. Tertia principalis,ex qua principes,& ſummi duces uelut ex poſtico,ſi quando uſui foret,opem ſuis laborantibus ferre,ordines tendere, & milites educere conſuẽrant. Via quoq; quæ ad portum ferebat,Principalis dicta eſt. Quarta poſt prætorium, Quintana dicitur:quippe per eam commeatus in caſtra conuehi,& rerum utenſilium copia uenalis exponi:inde etiam merces ad uſum militaris multitudinis, quæq; bello uſui forent, importari & exportari ſolita. Hoc quoq; inter exempla relatũ eſt,quod & Fabius Maximus,& plerique imperatores præcipiebant,exercitum itineribus, & locorum mutatione crebro fatigari,potius quàm uno in loco in caſtris ſedere,eſſe cũ tutius,tum ad diſciplinam militarem nobilius. Id quod Cyrum apud Xenophontem nouimus factitaſſe. Quanuis nonnulli,caſtrorum crebram mutationem præ ſe ferre turpem fugam, & exercitus alienationem,duxere. Fuitq; præcepto militari obſeruatum, ut uigiliarum uices tubæ in caſtris per interualla ſignificent. Et ſi quando hoſtes in conſpectu ſint,pro portis

Caſtrorum aliæ atq; aliæ figuræ.

Quid præcipuè cauendũ in caſtris locandis.

Portæ caſtrorum.

Quare multiplices portæ in caſtris Romanis.

Diuerſis caſtrorum portis,diuerſa nomina tributa.

Caſtrorũ locus.

Statio Principalis.

Decumana ſtatio.

Via principalis.

Statio Quintana.

Exercitus crebro exercendus.

Vigiliæ in caſtris.

castrorum singulæ stationes,& expeditæ cohortes,dispositis excubijs,instratis equis frenatisq;,pro uallo excubent,ut omnia militari custodia uigilijsq; tuta firmaq; sint, ne paratis insidijs,& omni aditu præsepto,nudata custodijs stationibusq; castra,hostes adoriantur,& nec opinantes inuadant,cædibusq; & rapinis pateant. Paulus uero Aemylius, ut attentius custodiæ contra somnum repugnarent, nocturnas uigilias sine armis fieri, & inermes milites uigilare iussit: quod multi postea duces exequi magno studio curauerunt. Tametsi ueteri exemplo,stationes uigiliæ' que,diurna nocturna'que munia ab armatis in castris fierent:ita ut ferant militem,quia uallum non accinctus gladio,& alium, quia pugione tantum accinctus foderet,capite luisse. Arma enim ueteres membra militum duxere.Ferturq; Epaminundas,cum custodias stationes'que circuiret, ut disciplinam exemplis stabiliret,sopitum militem gladio transfixisse,asserens quòd qualem inuenerat, talem reliquerat. Augustus quoque manipulares milites statione deserta,& centuriones morte mulctauit.Caius uero Cæsar,ut ad subitos conatus dispositа præsidia haberet,duas sæpe legiones pro castris excubare iussit.Vtq; in disponendis castris, tendentium ordines,& descripta suis quæq; partibus loca,ac iusta itinerum interualla distincta sint:utq; tribuni militum in principijs iurent,indeq; milites signum petãt, ac in stationes & uigilias eant: etiam ut in prætorio imperatoris tabernaculum, quod augustale dicitur,tendant,ibiq; pro tribunali sedere,classicumq; apud eos cani, quotiesq; dimicandum foret,pugnæ signum ab his tribuni petere debeant.Cyri uero tabernaculum apud Xenophontem hyeme pariter atque æstu oriẽtem uersus, aut in castrorum medio,quòd locus munitissimus foret,statui consueuit. Ea enim regio summis ducibus dabatur. Alexandri Magni tabernaculum statuæ circuncingebant:in quo traditur mirum,cum ad Oxum amnem statueretur,fontem manantis olei scaturisse. Philippus autem pro uallo castrorum,nonnunquam in conspecto maximè tumulo,tabernaculum fixit:quæ quidem ex corio & pellibus,modo ex saccis aut cilicijs pilis contextis construebantur. Numidæ ex calamo & stramento, Nomades centonum instar tectoria intexebant, multi ex tabulis & cratibus. fuitq; more nouitio seruatũ, ut in principijs castrorum,aut iuxta tabernaculum ducis, templum uel ædiculam simili exemplo milites construant,intra quam signa & aquilam uenerarentur & seruarent: unde cum opus esset,extra castra educi possent. Illud quoq; notatum,per exploratores centurionesq;,Romanos duces prius explorato & præuiso,locum castris ante capere consuesse:quotiesq; motis castris loca mutanda forent, militari more uasa prius conclamari,& colligi: utq; itineri sarcinas aptent, admoneri:ne quid ignari imprudentesq; præpropera festinatiõe prætermittant. Vallumq; castrorum ex cespite aggesta humo, aut mole & aggere contra fluminum impetus:nonnunquam ducta ingenti fossa,uel lapidum congestis molibus:plerunque arboribus obiectis,prout materia suppetebat,à tyronibus,præfecti castrorum iussu,communiri. Quæ quidem fossa persæpe' fuit duodecim pedum,& si detur occasio,latitudine quàm amplissima,ne quis illam &munitiones transcenderet. Vallum uero tãtæ crassitudinis,quòd nullo telo, nulloq; tormento trajici possit.Quæ quidem munimenta siquando hostis propinquus foret, firmis stationibus dispositis,ut armati inermes & operi intentos tuerentur,fieri solebant. Germani tamen & Gallorum pleraq; gens, pro uallo dispositos habebant currus mutuo nexu.Romani in magno discrimine,nouo munimenti genere,clitellas & coniectas sarcinas pro aggere opposuere.Cæsar ad Mundam,cum materia deficeret,cæsorum hostium factis aggeribus & humanorum corporum strue castra uallauit. Nicias uero dum ad Syracusas sedet,cum esset pro uallo pugnandum,incendio machinarum, quibus castra uallauerat,hostium uim propulsauit. Quodq; in castris Romanis postquam uallo fossaq; communita sunt,equo insidẽtem militem,nisi cum acie dimicãdum foret,haud facile perspectũ esse:neq; longius à tubæ auditu,nisi imperatoris aut tribuni iussu,militi extra munimenta abire licuisse: qui cõtra fecerat,in eũ militaris animaduersio erat. Idq; ideo cautum, ne uagi milites solutiore cura obambulantes,in hostili solo temere pgressi,cædibus essent &periculis obnoxij. Quodq; mulieres in castris interesse,aut cũ militibus turpi cõsuetudine uersari non decebat,Mulieres eñ castra seq; apud maiores

Arma militũ membra. Animaduersio in dormientes in statiõnibus.

Alia disciplina.

Augustale tabernaculum.

Ducum summorũ locus.

Tabernacula ex quibus apud diuersas gentes.

Templum iuxta tabernaculum ducis.

Vasa conclamari.

Vallum castrorum.

Fossa duodenum pedum.

Valli crassitudo.

Cermano.& Gallorũ uallum.

Vallum Romanorum.

Vallũ ex humanis corporibus.

Alia disciplina.

Alia disciplina.

magnæ turpitudinis erat,& seuerissimæ animaduersionis. Quare Scipio Aemylianus maximus imperator,& qui imperatorias artes callebat,bello Numantino collapsam militiæ disciplinam,& dissolutum morem in omne licentiæ genus, eiectis multis millibus scortorum,restituisse fertur,ad opus'que milites traduxisse,stantes'q; prandere coegisse,& cocti nihil uesci. Metellus in Aphrica lasciuientem exercitum, & prauis moribus institutum,correpta castrorum disciplina,emendauit. Alexander quoque Macedo,depulsis pistoribus & cocis,ad prandia,itinera nocturna:ad cœnam,cibi uini'q; paracitatem se habere dixit.Quibus disciplinis imbuti milites,in fide & officio mansere,sæpissime'que fuisse perspectum, quod in quibus locis hostes castra metati fuerant, inibi Romani exercitus,eadem castra operibus septa habuere,tũc præcipue, quum hostium uestigijs inhærendo,illos haud facile assequi poterant. Quod ne fieret, salubri consilio prouisum fuit,ut abituri milites, uetera tabernacula & munitiones incendant, ne quando illa hostium receptus forent. Erat quoque uetus constitutum, ut quoties duo simul consules prætores'ue contra hostes,duos consulares exercitus,multas'que legiones duerent:quo facilius tantæ multitudini præessent, diuisa castra, copias & præsidia haberent,& munia belli partirentur, ne confusa imperia & decreta ambigua forent. Quod æuo succedente, à Domitiano uetitum fuit. is enim geminari legionum castra prohibuit,sub unius imperio & unius castris, satius regi milites arbitratus. Horũ castrorum formam in locis compluribus etiam nunc extare, uallicq; & fossarum altitudines, & egregias munitiones firmo munimento relictas,nos recentissima memoria uidisse,& singulas portas adnotasse,quæ species illius ueteris instituti, magnum nobis documentum fuit,libenter meminimus.

Alexãdr. apophthegma.

Abituri, tabernacula incendebant.

Domitianus geminari castra ,phibuit.

Quot cognominibus Fortuna dea apud Romanos cognominata,& quibus templis donata fuerit.
Caput XIII.

INter numina pleraque quæ ueteres habuere,olim à Romanis Fortunam eximie cultam,scriptum in antiquitatibus & traditum est. Idq; ex eo cõiectari licet,quod plures illi ædes fuisse, ac diuersis nominibus deam denominari, uulgo proditum est. Primus enim Ancus Martius Fortunam uirili cognomento dedicauit:ut uero plures certiores'q;, Seruius Tullius Paruæ Fortunæ ędem cõsecrauit primus. In qua æde signum sua prætexta ornatum dedicasse,& longo tempore mansisse incorruptum, autores tradunt. Causam fuisse crediderim, quod tenuis ipse & parui cultus, ut tum res erant,quodq; ex captiua natus, Fortunæ beneficio regnum assequutus foret, propterea templo illam sacrasse,proq; dea coluisse, tãquam gratiam meriti ferret: quam quidem ita cumulatissimè retulit,ut non una æde illam recepisse, aut consecrasse satis fuerit; Siquidem regnum assequutus,Fortis Fortunæ,Primigeniæ & Masculæ, mox Prosperæ & Virilis Fortunæ templa eundem erexisse,fama uulgauit.Quod quidem Fortis Fortunæ templum,extra pomœrium fuisse in hortis à' diuo Cæsare populo legatis iuxta Tiberim, mox Tiberij tempore dicatum: Primogeniæ uero in colle Quirinali autores memorant:quam ædem Domitius prætor urbanus postea dedicauit,licet alteram Primigeniæ ædiculam Publius Sempronius consul secundo Punico bello uouisse, & uoti reus dedicasse feratur.Extatq; ueterum monumentis,eundem Seruium,Primigeniam & Obsequentem Fortunam in Capitolio sacrasse,illamq; præcipua religione coluisse. Prosperæ uero in foro boario fuit: Virilis autem Fortunæ templum extra urbem ad Tiberis ripam,in quod mulieres, quæ dabantur nuptui, frequentes uentitabant,& corpore inuelato singula mẽbra,ne quo morbo,uitioq; affectæ forent,aut labe aliqua tenerẽtur,detegebant.Aucto postea imperio,cùm de Veientibus Caruilius cõsul triumphasset,ærisq; grauis trecenta nonaginta millia in ærariũ detulisset,de reliquo quod ex manubijs & omni præda exactum fuit, Fortis Fortunæ ædem, prope illam quæ à Seruio Tullio dicata fuerat,faciendam locasse, T. Liuius autor est. Cuius dies annua octauo calendas Iulias celebrat:quo tẽpore Hasdrubal perijt,& Masinissa Siphacem bello uicit. Muliebris uero Fortunæ phanum Latina uia, IIII. ab urbe milliario,in quo loco Coriolanj matris precibus siue imperio adactus,ab urbis excidio temperauit,Romæ consecratum dedicatũq;,haud ferme quisquam est qui ignoret;cuius simulacrum non semel

Fortuna mascula.
Parua Fortuna.

Fortunæ diuersa cognomina.

Primigeniæ Fortunæ templum,

Obsequentis,
Prosperæ.
Virilis,

Muliebris.

Viscatæ. humanam emisisse uocem ferunt. Fuisse quoque Viscatæ Fortunæ templum, quòd eius illecebris multi capiantur, denominatæ: quinctiã Equestris, iuxta lapideum theatrum, ad quod Q. Fuluius Flaccus ex Laciniæ Iunonis templo marmoreas tegulas detulit: quæ mox ob religionem eôdem relatæ fuere. Ac Bonæ, Reduci, Euelpidi, & Atropheæ, nec non Conuertenti, Benesperanti, Propriæ, Virgini, & Seyæ Fortunæ templa, non uno tempore constructa, multi asseuerãt. Tametsi Equestris Fortunæ ædem Romæ nullam fuisse aliqui contendant, nisi apud Antium. Hanc ædem Fortunæ Seyæ, à Seruio Tullio antea erectam ex phengite lapide, mirifico opere Nero princeps instaurauit, ita ut fori bus opertis, diurna ibi lux uideretur: in qua Seruij Tullij simulacrum tecto uultu toga superiniecta, diu mansisse dicitur, quasi ut lateret Fortunæ dedecus, ꝙ serua natus imperitaret. Conuertens autem Fortuna, quòd homines ludificatur, quodq; per omnia humana agitat, ac paruis momentis magnas facit mutationes, in eodemq; uestigio nunquã diu stat, dicta denominataq; est, quæ à Græcis τύχη ἐυέρεπτος, quasi æstuans dicta. Legitur quoq; Fortuna Calua, quam sub tecto nominare, religio non sinit: & Fortuna Respiciens, cuius ædes iuxta templum Iouis Victoris erat. & Fors Fortuna, quæ ædem trans Tiberim habuit: & Fortuna Propria, cuius delubrum in Palatio est. & ad portam Collinã fuisse tres Fortunas, de quarum nominibus ambigitur: ædem quoq; fortunæ intra portam Carmentalem, & malæ Fortunæ in Exquilijs, ubi sacellum Larium fuit, sub idem tempus dedicatas inuenimus. Hanc, quæ intra portam Carmentalem sita erat, quandoque incendio absumptam, triumuiri reficiendis ædibus à solo collapsam refecere: illam uero quæ in Exquilijs, non ut opem ferret, sed ne obesset, sicut Febris phanum & pleraque numina Romani persanctè coluere. Eius uero simulacrum manu altera cum cornu copiæ, altera gubernaculum geminum uersans effingebatur. Nonnulli habitu fœmineõ furenti simile, cæcam & exoculatam super uolubile saxum effinxere, quòd nullo delectu opes ad malos & indignos conferat, quodq; uaga, inconstans, & instabilis foret. Quare Apelles Fortunam sedentem effinxisse dicitur, eò ꝙ nunquam staret: sed quos fouisset indulgẽter, mox de gradu deijceret. Aliqui sine pedibus illam exculpsere, sed manus & pennas tantum adhibuere: ut si manus porrigeret, pennas comprehendere non sineret. Bupalus uero Fortunæ simulacrum fecisse dicitur primus, polum habens in capite, & altera manu cornu Amaltheæ. Alij uitream, quòd puncto temporis frangitur, statuere Fortunam. Cuius simulacrum ex auro fabrefactum uelut sacratissimum in cubiculo imperatoris poni, & post obitum in successoris tabernaculum transferri, Spartianus memorat. Fuitq; obseruatum, illos qui Fortunam religiose colerent, magnis sæpe incrementis auctos: qui uero minimo cultu, aut despectui habuissent, pluribus incommodis fuisse dehonestatos. Propterea Timotheus Cononis filius, quòd Fortunæ successus sibi adscriberet, neque illi ut par erat, gratiam ferret, licet magnus imperator, de gradu dejectus, & infelici pugna uictus, atque in exilium actus fuit. Galbæ quo que, qui Fortunam Thusculanam torque fraudarat, illumq; Capitolinæ Veneri dedicarat, in somnis Fortuna queri uisa est, quòd se promisso fraudasset, breui se quoque erepturam quod deroderat, interminata est, quod mox fuit sua morte subsequutum. Sed quod de Mala Fortuna & Febri, idem de Postuerta & Prosa, quarum Romæ duæ aræ fuere, ac de Vejoue, Timore & Pallore, atq; Auerrunco & Robigo dijs, dictum accepimus. Siquidem huiusce modi numina, ne quid obessent, ne'ue aliquid afferrent incommodi, Romani persanctè habuere, quos cane & oue placabant. Fuit em Væiouis ædes inter Capitolium & arcem inter duos lucos. Febris uero phanum triplex: unum in capite uici longi, alterum in palatio, tertium iuxta Mariana monumenta, cuius adhuc extare uestigia plerique asserunt. Quæ numina à Græcis originem duxisse crediderim: quippe Athenienses Contumeliæ & Impudicitiæ aras sacrarunt, ut à contumelijs & probris auerterent. Lacedæmonij, Morti & Timori, atq; alijs affectibus templa dicarunt. Misericordiæ quoque, Pudori, Famæ & Appetitioni Athenis uisuntur aræ. Romani Vitulinam deam, quòd lætitiæ præesset, magno cultu semper habuere. Etiam Paupertatis & Senectæ apud Gades sacella ostenduntur. Et Oethei Herculem Cωnωpium, ne prouinciam infestam culicibus redderet, uenerati sunt. Nam culices Oethei conopas uocant. Sicut de Apolline

Equestris.

Seyæ.

Conuertens fortuna.

Calua.
Respiciens.
Fors fortuna
Propria.
Mala.

Fortunę simulacra diuersa

Fortunę simulacrum in cubiculo imperatoris.

Fortunæ cultores & despectores.

Dij nocentes.

Væiouis templum.
Febris templa.

Vitulina dea.

Hercules Conopius.
Apollo culiciarius.

Culiciario proditum est, qui in Attica colebatur, ꝙ infestos culices ex agris propulsaret: & Hippothonus Iupiter apud Erythræos, & Erythibius Apollo apud Rhodios habentur maximi. erythibam enim Rhodij rubiginem dicunt. Bœotij quoque Apollini Pornopioni sacra facere dicuntur, ne muribus prouinciam redderet obnoxiam. Apud eos enim mus, pornopios nuncupatur. Et tametsi Fortunæ præcipuum numen Romæ fuerit, non minus tamen apud alios culta celebrataq; est. Nam Ferẽtano in oppido, & in Algido, atq; Antij, Equestris Fortunæ templum, & alterum Prænestæ satis uetustum, & multa religione inclytum uisebatur, ubi sub imagine duarum sororum colebatur, ex quo consulentibus certa edi oracula putabant: ubi sortes primum à Numerio Suffitio sitas fuisse, fama fert, sicut Lyciæ fons sortes antiquissimis characteribus, quibus futura præ noscuntur, emittere traditur. In Eubœa quoq; Rhamnis urbs fuit, in qua Fortunæ templum habebatur maximum, & multis cæremonijs sacrum. Præ cæteris autẽ Syri Fortunam impensius coluisse feruntur, cuius simulacrum ad Orontem summo ingenio & arte, ut Pausanias ait, à Sicyonio Eutychide effictũ erat: sicut Athenis in Prytanio simulacrum ἀγαθῆς τύχης, supra omnium seculorum memoriam insigne colebatur.

Iupiter hippothonus. Apollo Erythibius & Pornopion. Fortunæ cultus apud exteros.

Sortes.

Rhamnẽses. Syri.

Quoties opima spolia, cæsis hostium ducibus, Romæ relata fuerint, & quoties Iani templum clausum sit, aliaq; scitu non indigna. Caput XIIII.

OPima spolia, quæ regibus ducibusq; hostium cæsis, Ioui Feretrio in Capitoliũ ferebantur, ter solum à Romanis ducibus, qui fortem strenuamq; operam reipublicæ nauarunt, delata fuisse comperimus. Prima Romulus urbis autor & parens, de Acrone Cenimensiũ duce, post raptas Sabinas detulisse fertur, quo tempore Iouis Feretrij templum dicauit. Fuere enim Cenimenses ex Sabinis, Latio propinqui, qui unà cum Crustuminis & Antemnatibus ob raptarum contumeliam, contra Romanos primi sumpsere arma. Iouis uero Feretrij templum fuit in uertice Capitolini montis, exiguum sane & angustum, sed religione sanctum, & propter uetustatẽ longe primum. Neque magno post interuallo Cornelius Cossus dux ea tempestate inclytus, secunda detulit spolia de Larte Tolumnio, rege Veientum, quem acie uicit, & manu confecit. Veiẽtes enim gens Hetrusca fuere, cum quibus & Romanis multiplici bello, & propè assiduis cladibus de imperio sæpe dimicatum est. Tertia Claudius Marcellus manu strenuus & bonus imperator, de Viridomaro Gallorum duce, seu Britomarto apud Clastidium uicto, opima spolia reportauit. Cum Gallis em & Romanis ad internecionem, & sæpe marte atrocissimo dissensum est. sed hi Insubres fuere accolæ Alpium, qui post Senones arma contra Romanos tunc & sæpe aliàs moliti sunt. Feretrius uero Iupiter, uel à ferendo, seu feriendo dictus, quasi ut ducem dux feriret, se propicio & iuuante effectum sit. Ex cuius æde, si quando fœdus ferire, aut pacem Feciales inire uellent, sicut ex Capitolina arce uerbenam & gramen cum terra euulsum, ita lituum & lapidem silicẽ, quo fœdus percuterent, sumere mos erat. Opima uero, uel ab opibus ut ait Varro, uel ab inuicto opere, cum uictoribus tantum laudis accesserit, nomina sumpsere: seu quod fidei propius est, opima ampla dici, sicut opimam prædam, & opimum bouem dicimus. Hæc nisi duces, regesq; quorum auspicio res geruntur, suismet corporibus dimicantes, hostium ducibus detraxerint, necemq; & exitium intulerint, haud quaquam opima dici uoluêre. Fuere qui crederent, Ioui Feretrio spolia opima, prima trecentis assibus: secunda Marti, octoginta: tertia Quirino, assibus centum, ex commentarijs Numæ præmio cõstituto, fuisse consecrata. Sed admonuit me huius rei mentio, uenitq; mihi in mentem, id quod ueterum monumentis extat, ter quoque templum Iani, pacatis undiq; populis, ocioq; & pace compositis, quandiu Romana res stetit, clausum fuisse. Ex qua re coniectari licet, Romanos à gerendis bellis & strepitu armorum, parũ ocij & laxamenti habuisse: atq; ideo militari usu assiduo, manu promptos, fortesq; bellatores euasisse. Semel à Numa templũ Iani clausum fuit, per id tempus quo Romæ regnauit, annis fere IIII. & XL: quo tempore Ianum ad infimum Argileti indicem belli pacisq; consecrauit, cum populus Romanus tranquillam pacẽ ageret, & à belli tumultu hoĩes ad deorum cultũ, curamq; reuocarẽt. Iterum post primũ Punicum bellũ, cũ ad Aegades insulas nauali prælio cõtra Carthaginenses felici uictoria pugnatũ est, ab urbe

Prima spolia opima.

Iouis Feretrij tẽplum.

Secunda spolia opima.

Tertia spolia opima.

Feretrij Iupiter unde.

Opima spolia unde dicta.

Iani templũ quoties clausum.

Carthago ue tigalis Popu. Roman.

condita anno fere quinquagesimo, icto cum Carthaginensibus fœdere à Luctatio, Marco Attilio & Tito Manlio consulibus. Quo tempore diutino bello fractis animis, uecti galis & stipẽdiaria populo Romano Carthago facta est, sed breui tempore: tertiò imperante Cæsare Augusto, post bellum Actiacum, Antonio & Cleopatra uictis profligatisq; pace terra mariq; parta, cum tot dissonas gentes nationesq; societate & fœdere iunxisset: & à ciuili dissensione, assiduisq; cladibus populus respirasse, & quietis imaginem sumpsisse uisus foret. Qui tamen ter Ianum clausisse dicitur post Actiacam uictoriam: primò, quo tempore Augustus fuit consalutatus: secũdò, post Cantabricam: tertiò, cum à cunctis orbis partibus res pace composuisset. Post quos Nero princeps, & deinde Titus Cæsar, euersa Hierosolyma & bellis confectis, Iani templũ clausisse feruntur. Quod

Templa Iani.

quidem templum ad infimum Argilleti, medium circa forum, contra Capitolium fuit, forma quadrata, haud multæ amplitudinis. Siquidem cum Iani simulacrum & aram tecto clausisset, non multum ultra spatij occupauit. Et sicut duplici facie & bifrons effingebatur, sic binis utrinq; foribus munitum erat, ut alteris oriẽtem solem, alteris occidentem prospectaret. Ipsum deinde ad forum transitorium translatum memorant: captisq; Faleris, quatuor portarum fuisse extructum, quòd Iani simulacrum cum frontibus quatuor, multo æuo uetustum, ibi erutum fuisse dicerent. Aliud quoque Iani templum ad forum Olitorium cõspicuum fuit: quod C. Duillius, qui triumphum naualem egit, primus extruxisse fertur. Ad hoc templum, bellũ suscepturus consul, frequenti senatu, priIani tẽpli binæ fores.

Belli suscipiendi initium

moribus patrum ac militibus comitatus, accedebat. Ipse incinctus ritu Gabino, solenni more fores templi recludebat. Is uero amictus, erat toga super tergum sic reiecta, ut lacinia reuocata hominẽ cingeret. Qui habitus uestitusq; ex eo sumpsit ortum, quod Gabini cum operarentur sacris, repentino hostium incursu, ut erant incincti zonis, ab aris ad prælium profecti, insignem de hoste tulere uictoriam. Quod compar fuit cum eo, quod de Pausania autores produnt, qui cum extra militum stationem sacrum faceret, Lydos repente incurrisse, & sacrificij apparatum disiecisse: ipsumq; & comites, ut erant inermes, loris prosequutos Lydos fugasse: inde institutum mansisse, ut Lacedæmonij in ephebos flagris desæuirent. Inde è columella, quæ pro Bellonæ templo sita erat, hastam consul iaciebat: sicq; acerrima bella & maxima pro aris focisq;, proq; imperio indicebat. Eius uero simulacrum cum claui effingebatur & uirga: dextra, trecẽtenarij: sinistra, sexagenarijq; narij numeri figuram, quot diebus annus terminabatur, manu significans: quippe ueteres gestu manus modò dextræ, nunc sinistræ, & digitorum depressione, aut circunflexione, sæpe annos dinumerarunt. Siquidem digitus minimo proximus complicatus, senarium ostendit numerum: circulare digitos sinistra, modò decẽ, nunc triginta: palma porrecta, XL: superiore uerò digito depresso, LX significari tradũt: Cẽtenarium uero numerũ de sinistra transferri in dextram: & ijsdem digitis quibus in læua, sed non eundem numerum designari. Aliusq; gestus alios numeros figurauit. Nonnulli Ianum ita effinxere, ut in dextra T notam haberet CCC. in sinistra uero, ZE, LXV. denotarẽt. Cui etiam duodecim aras (quot mensibus annus claudebatur) Romæ dicatas, Varro significat: sicut in agro Lariſseo iuxta Magnesiam, portus Achiuorum duodecim habuisse aras: & iuxta Ilium Lecti ara xij. dijs dicata ferebatur. Dionysius tyrãnus iunior, ut notam dierum totius anni traderet, in Prytaneo Tarentino fixit cãdelabrum: in quo tot succendebantur lychni, quot anni dies erant. Perfici quoque reges, trecentos sexagintaquinque iuuenes puniceis uelatos amiculis, pro numero dierum totius anni qui lateri astarent, promptos & expeditos habuere. Ipse autem cum solennia exhibentur, in præfatione sacrorum, uarijs nominatur nominibus. Nam & Geminus pater, Iunonius, Consuius, Quirinus, Patutius, & Flusius, pro multiplici potestate dicebatur. Cuius in foro statua triplex fertur fuisse: ad unam conuenire creditores, ad alteram qui fœnus redderent, ad tertiam qui locarent. Sed præter Iani templum, quod pacatis undiq; populis claudebatur, fuit Romuli templum in Quirinali, omni tempore clausum, quod patefieri non decebat: quasi arcanum haberi uellent, an humo tectus, an inter diuos relatus fuerit. tametsi Varro post Rostra, Romuli sepulchrum fuisse dicat: quod inter antiquissima urbis monumenta adnumeratur. Ante cuius ædem, testante Plinio, duæ myrti fuere: una

Belli indicendi ceremonię Iani simulacrum.

Numerare gestu manus

Iani diuersa nomina.

Iani triplex statua i foro Romano.

Romuli templum semper clausum.

Myrti duæ ante Romuli templum.

patritia, altera plebeia: quæ pro augmẽto uel damno senatorij ordinis uel plebeij, modò fœcunde redundabant, nunc detrimento languebant. Apud Heleos Plutonis templum semel annis singulis aperitur, & quanuis patens, nulli ingredi fas erat. Corinthi quoq; Necessitatis & Violentiæ phanum fuisse ferunt, à cuius limine arcentur omnes. Contrà uerò, ædem Horæ perpetuo apertam Romani uoluere, illiusq; aditum patere omnibus. Cur autem indicem belli pacisq; Ianum potissimum ferãt, uariata memoria est. Sed rametsi in diuersum autores trahãt, illa nobis ratio potior & præstabilior uisa, quod cũ sub præside Iano temporum ratio uicesq; habeantur, ideoq; & bifrõtem fingi, & tam anni principium, q̃ finem Iano dicari conuenerit. Sic temporum qualitas siue bellum, siue pax futura esset, sub ipsius præsidio & tutela foret. Aptus, ut omnia hostilia esse, & cuncta bello ardere, uelut cõtra hostes profecto deo: clausus uero, tranquilla pace uigere, & ab armorum strepitu procul esse, designaret.

Plutonis templum. Necessitatis & Violentiæ templum. Horę templũ Ianus cur & belli & pacis index.

Verbum liberorum & parentum, in edictis prætorum quos comprehendat, & an ad omnes in infinitum extendatur. Caput XV.

IN edicto prætoris de in ius uocando, scriptum est: Prætor ait, parẽtem, patronum, liberos, parentesq; patroni patronæve, in ius sine permissu meo ne quis uocet. Quæ rebatur apud iuris studiosos, qui tunc animo uacuo & soluto in foro conuenerant, cum prætor coerceat hoc edicto illos, qui se prius non adito, parentem aut patronum, parentesve, aut liberos patroni, in forum uel iudicium traxerint: num is qui auum paternum, qui supra parentem est, uel qui nepotes patroni, aut pronepotes, qui inferiores sunt, sine permissu prætoris in iudicium uocarit, pariter in edictum committat, perinde'que mulctandus & coercendus pœna sit. Quod est dicere, num parentis nomine, aut liberorum, superiores supra patrem, aut inferiores ultra filios comprehendantur edicto. Anceps quæstio fuit inter ueteres iurisperitos, & diu in utranq; partem agitata, plerisque arbitrantibus in consularibus edictis, & tribunitijs rogationibus tanquam diuersa dici, liberos, nepotesq;. Multis contra opinantibus, maximeq; antiquorum opinionem probantibus, qui censuerunt parentis nomen ad tritauum usque extendi: liberos uero, ad trinepotes: ultra hos, posteriores nuncupari: ex ascendentibus uero, maiores. Nos postea cum in legum controuersiis uersaremur, admodum eleganter in Cassij commentarijs, in hanc sententiam scriptum definitumq; inuenimus: Qui legem duodecim tabularum interpretatus, tam in senatusconsultis quàm prætorum edictis nomen parentis ad superiores, & liberorum ad inferiores ad utrunque sexum, & in infinitum extẽdit. Nec modò liberorum, sed natorum nomen ad idem produci: liberosq; habere non eum dici solum, qui plures, sed qui unicum habeat filium. In cuius sententiam reliquorum iurisperitorum opiniones postea concessere. Caius tamen Caligula quum nullum rapinis modum faceret, posteros non ultra filios extẽdi, nequiter cauillatus est. Lampridius uero in Alexandri uita à uulgi sermone nõ diuersus: Parentis nomine non superiores modo, sed cognatos affinesq; comprehendi censuit. Ex quibus sine controuersia liquet, id de quo uerbis disceptabatur, pari mulcta afficiendum, qui auum paternum, qui supra parentem est, uel patroni nepotes, qui inferiores sunt, in forum uel iudicium traxerit: quàm qui parentem, aut patronum, uel patroni filios, inconsulto prætore in iudicium uocauerit.

Liberos habere q dicantur

Quæ & quot curiæ Romæ fuerint, & uerbum curia sine adiectione nominis, quam curiam designauit. Caput XVI.

DEambulabam aliquando Romæ cum Pomponio Læto, uiro literarum & locorum ueterum exequẽtissimo. Cumq; antiquitatis studio ruinas urbis & ueterum monumẽta quicquid uisendum esset & memorabile, scrutaremur: in ruinis templi Pacis, grandioribus literis extantibus, effractum ibi marmor legimus hac inscriptione: IN CVRIA HOSTILIA. Quærebat à me Pomponius, ubinam curiam Hostiliam quondam fuisse crederem. Cum'q; me arbitrari apud Rostra Hostiliam curiam fuisse, ibi'que Tullum Hostilium regem curiam iuxta Rostra construxisse (autore Varrone) respondissem, Rostra autem in foro esse Romano: siquidem ex rostris nauium Antiatum, suggestum in foro extructum legimus: in quibus clarorũ uiro-

Curiæ duorũ generum,

rum imagines,q reipublicæ nauarunt operam,p immortali gloria ſæpe ſtatui & coli ſolebant. Fuiſſe q duorum generum curias: unum,in quo ſacerdotes res diuinas,ſacra, & cæremonias,cultusq deorum curarẽt;alterum, ubi ſenatum de rebus publicis, & ad populum pertinentibus conſulerent. Quid tu, inquit Pomponius, cum ſimpliciter curiam nulla cognominis adiectione apud autores legimus nominari, de qua intelligi oportere cẽſes? Statuam enim Porſennæ accepimus iuxta curiam fuiſſe: ſed de qua intelligi deceat, non ſane definitum eſt. Nam & Calabram curiam legimus iuxta Capitolium,

Calabra curia,

quæ Caſæ Romuli fuit proxima, quã ſine calatione aperiri non licuiſſe ſcribit Varro. Et ueteres curias, ubi pontifices de ſacris ſacerdotijſq, & religione deorum,deq cæremonijs conſulebant. Et Pompeĩ curiam, in qua ſenatus frequens eſt haberi ſolitus: ibiq Iulius Cæſar,idibus Martijs coniuratorum manibus oppreſſus,interijt. Et aliã cognomento Pompilianam,nouitia denominatione:& diui Iulij,quæ Iulia dicta eſt:& Auguſti curiam,quam in comitio ipſum conſecraſſe memorant:in quibus templa per augures,ne prophana eſſent loca,ne' ue edita ſenatuſconſulta irrita forent, inaugurata fuere. Et Geruſiam, quæ ſeniorum dicta, & Octauiæ,ſicut Leucadiam ac Saliorum: ſiquidem Salij propriam habuere curiam. Atq omnes deniq curias ſuis nominibus notatas,

Curia per ſe quid ſibi uelit.

definitasq uidemus. Sed quia nullo nominis cognomento frequenter curiam apud autores legimus,de qua intelligi conueniat,equidem dubito. Tamẽ ſi me opinio non fallit, inquit Pomponius,memini Aſconium Pædianum dicere: Roſtra ad comitium, propè iuncta curiæ fuiſſe:nulla propria denominatione exprimens curiam, licet aliò translata, & noua poſtmodum facta ſit. Ex hoc arbitror,inquit, id quod neceſſario redundat, cum in Roſtris olim curia Hoſtilia fuerit,ut Varro & autores tradunt:cum ſimplici nomine curiam abſque cognomento enunciari uidemus,antequam aliò trãſlata foret,de Hoſtilia,quam ibi legimus fuiſſe,intelligi oportere. Ad hanc curiam ad dextram ſupra comitium græcoſtaſis erat, ſtatio legatorum exterarum gentium & nationum. Ad quam ſi

Græcoſtaſis.

iniuriam queſti uenirent, aut mandata haberent,accedentes præſto labantur,& ſubſiſtebant. Athenis multiplices fuere curiæ, inter quas Cholargea præcipuæ nominationis,

Curiæ multiplices Athenis.

quòd inde Pericles oriundus foret:& Phylaidarum,ex qua Piſiſtratus,& alia magiſtratuum curia,ubi iura dabãt, quod Prytanion dictum eſt. Megarenſes uero cũ eorum curiam, in qua Timalci tumulus fuit, inter mira & memoranda ducerent, tanquam quid uiſendum & mirificum,propter maximas ſubſtructiones,Marco Antonio oſtendiſſe dicuntur. Mox ſciſcitãtes quid de illa ſentiret,arbitrati miris illã laudibus eius teſtimonio celebrari,futilem & nullius penſi iudicauit. Cui haud abſimile eſt quod de Chijs prodi

Prytanion,

tur:qui cum ex Chio marmore uerſicoloribus maculis, urbis muros tanquã quid mirum Ciceroni oſtentarent: magis mirum fuiſſe,ſi ex Tiburtino marmore illos conſtruxiſſent,allegauit.

Ciceronis dictum,

Quæ fuerint Romanarum tribuum nomina,& unde dictæ denominatæq ſint:& quæ apud exteros celebrentur. Caput XVII.

TRibus Romanas, quas quinque & triginta fuiſſe conſtat,unde dictæ,quæ' que ſingulis nomina fuerint,quia ſubobſcura quæſtio eſt, nec ſatis obuia,in Veſuuino meo, dum rurí agerem, indagare uiſum fuit. Romulum uobis conditorem,in tres tribus populum diuiſiſſe,Titienſem à Titio,Ramnẽſem à Romulo,& Lucerem à Lucumone:ſinguliſq illarum tribunos præfeciſſe, & quanque tribum

Ro. populꝰ in treis tribus diuiſus,

indecem curias partitum eſſe, illiſq curiones præpoſuiſſe, ita ut triginta eſſent curiæ,

Curiæ,

Dionyſius autor eſt. Rurſuſq ſingulas curias in decurias, præfectos illarum decurionem dixiſſe,ut in ſua quiſq curia ſacra facerent,ſuamq aram haberent:ubi Iuno Menſalis,

Decuriæ. Decuriones. Iuno mẽſilis & quiritia.

quæ Quiritia dicta eſt, colebatur: feriaſq obſeruarent, ac ex raptarum nominibus decurijs nomina fuiſſe,multi aſſeuerant. Tullus uero Hoſtilius in honoribus & magiſtratibus dandis feciſſe dicitur turmas,ſicut erãt Athenis curiæ,quæ uice tribuum rogarentur. Aucta mox ciuitate,& latius propagato imperio,tribus ſimul cõſtitutas & numero auctas, ut poſtremo quinque & triginta fuerint. Ac ex locis quibus duxere originem, aut à conditoribus, nomina tuliſſe autores tradunt: ita ut poſt pugnam cum Latinis ad Regillum lacum,tunc primum trigintaunam tribus Romæ factas inueniamus. Aſcitis

deinde nouis ciuibus,ad quinq & triginta illas propagaſſe facile crediderim. Romilia ergo tribus,quæ & Quirinalis dicta,quod à Romulo inſtituta,ex his quos in ciuitatem aſciuerat ex agro,quem de Veientibus ceperat,& ex Sabinis;& Titienſis ſiue Titia,à Tito Tatio,dictæ nominataeq ſunt. Procedente mox tempore,quum Tarquinius Priſcus tres adijcere tribus ueteribus uellet,augurio detentus eſt quo minus faceret. A Seruio Tullio poſt claſſes centuriasq conſtitutas,Suburranam,Palatinam,Exquilinam,Collinam, quas urbanas appellauit,& à parte cœptæ urbis nominauit, additas fuiſſe memorant. In quas manumiſſos,ſi reipublicæ Romanæ participes eſſe uellent, ut unà cum ciuibus cenſerentur,diſtribuit. In has quatuor urbanas,Quintus Fabius Rullus omnem ſorenſem factionem poſtea excretam,cenſor coẽgit:quod adeò populo gratum dicunt fuiſſe,ut ex hoc Maximi nomen aſſequi meruerit. Proditum tamen memoriæ eſt,temporibus Syllæ,libertinos ex factione Carbonis, & bello ſociali Latinos populos in quinq & triginta tribus diuiſos,ius ſuffragij habuiſſe. Lapſis inde tẽporibus,cum Cn. Manlius tribunꝰ plebis,homo ſummæ temeritate,perniciоſiſſimas leges ferre uellet,ut libertinis in omnibus tribubus aſſcribi & ſuffragari liceret:ita à Cn. Domitio prætore truci oratione confractus fuit,ut ſublata rogatione,turpiſſime deſtiterit. Demum Clodius tribunus plebis,dum infenſis animis patritios inſectatur, ut libertini q in tribus ſolum tribubus ſuffragia ferebant,in urbanis quoque,quæ ingenuorum ſunt, ſuffragari poſſent,legem tulit & promulgauit:quod aliquandiu manſit. Præter' q has urbanas,reliquæ ruſticæ dictæ,à quibus tranſire ad urbanas, Romano ciui fuit probro datum. Eſt tamen literis proditum, Scipionem Naſicam, licet moribus ſpectatiſſimũ,à ruſticis tribubus ædilitatis repulſam tuliſſe,quod candidatus dum obuias manus daret,& ſuffragia ambiret, ruſtico opere duratas manus illis obiectaret. Ab Appio uerò Claudio, cum ex Sabinis magna clientum manu Romam commigraret,Claudiam tribum & Lemoniam,à pago Lemonio,qui extra Capenam uia Latina fuit,dictas memorant. Sic Pontia,Cruſtumínia,& Scaptia ab oppidis, quorum ciues in urbem aſciti fuerant, dictæ nominatæ que ſunt. Ea enim urbs Scaptia in agro Campano fuit,Cruſtuminium in Sabinis. Poſt uero incenſam à Gallis urbem,cum Camilli opera ciuitas reſtituta foret,quatuor ex nouis ciuibus,qui in ciuitatem aſciti erant,tribus additæ ſunt, quas ex locis nominatas facile crediderim. Hæ fuere Stellatina,Sabatina,Tromentina, & Armenſis: quas etiam urbanas appellari audio. ſed hæc Scaptia,& Sabatina,quæ & Fabiana dicta eſt, peculiares quondam diuo Auguſto fuere: atq ideo cùm in campum deſcenderent, ne quid à quoquam deſiderarent,pluribus ab eo muneribus donatæ ſunt. Armenſis ſeu Narniẽſis,ea tribus fuit,in qua cùm Liuius cẽſor nomen ferret, Claudius Nero, cum quo cenſuram frequẽtem iurgijs egit,quòd non ſyncera fide ſecum rediſſet in gratiam: eundẽ Liuium equũ uendere iuſſit, reddens talionem: quippe Liuius citato nomine Claudij in Pollia tribu, ob ueterem ſimultatem prius equum uendere coegerat. Sabatinam uerò, à lacu Sabate nuncupatam uolunt. Papyria quoq, Pupinia & Pupilla, ex ſuis progenitoribus uocantur. Quanuis Pupinam ab agro Pupino dictam,eſt non immeritò exiſtimatum. Metiam à Metio oppido claro & peruetuſto,cuius memoria intermortua eſt, quidam dici opinati ſunt. Hanc Metiam Marcus Liuius Salinator in cenſura cum cæteras tribus ærarias feciſſet, quod ſe ut nocentem condemnaſſent, & poſtea conſulem cenſorem' q feciſſent,ſolam mulcta exemit,& ſine noxa reliquit. Phalerinam & Ophentinam,Lucio Flacco & Lucio Plautio conſulibus additas tribus accepimus. Sed Ophentina ab Ophente fluuio dicta eſt. Sic Volſcinia,Terentina,& Faucia:quarum ſicut loca originis ob uetuſtatem interciderunt,ita nomina originum abolita,memoria obliterata ſunt. Sed Fauciam pluribus cladibus inſignem,ſi quando in comitijs prima rogabatur, uelut triſti omine infamem & deteſtabilem,omnes abominandam putaſſe,autores memorãt. Conſtat enim hanc Fauciam tempore captæ urbis, quo ad Alliam fœde pugnatum eſt, & Caudinæ pacis,& ad Cremeram infelicis pugnæ,quo pericula & terrores reſpublica perpeſſa eſt maximos,primam rogatam fuiſſe. Ideo ſi quando rogabatur prima,triſtitiam & calamitates,exitialeq omen adferre credita eſt. Neq ignoro Mentinam,Polliã, & Galeriam, haud longe pòſt additas tribus, cæteris adnumerari; quas ex locis nomina

Romilia tribꝰ ſiue quirinalis.

Suburrana, Palatina. Exquilina, Collina. Vrbanę tribꝰ

Fabius unde Maximi cognomen adeptus.

In xxxv tribus Latinus pop. diuiſus.

Libertini in urbanis ſuffragabãtur.

Tribus ruſticæ.

Scipio Naſica repulſam à ruſticis tribubꝰ tulit.

Tribus Claudia & Lemonia.

Cruſtuminia

Scaptia, Stellatina, Sabatina, Tromentina Armenſis.

Armẽſis ſeu Narnienſis.

Sabatina. Papyria, Pupinia. Pupilla, Metia.

Phalerina. Ophentina. Volſcinia. Terentina. Faucia.

Faucia in comitijs primũ rogata exitiale omen adferebat.

Mentina. Pollia. Galeria.

ſumpſiſſe,haud dubiè exiſtimarim. Hæc enim Pollia tribus fuit, quæ cum Flauiã roga
tionem de pœna Thuſculanis irroganda, quorum conſilio defectiones à populo Roma
no fiebant aſſiduè,omnes tribus antiquaſſent,ſola uerberandos necandos'que,eorum'q;
bona iure belli publicanda cenſuit:quod tam ægrè Papyria tribus tulit, ut neminem ex
Pollia candidatum, Papyria quæ Thuſculanis pronior erat,ad honores euehi paſſa fue
Pomptina, Publicia, rit. Quo autem tempore lex de ambitu à Caio Petilio lata eſt, Pomptinam & Publici
am, mox Antheſim & Velinam adiectas tribus fuiſſe conſtat. Hæc enim à Velia edito
urbis loco,ſeu à Velino lacu, cuis incolæ in ciuitatem aſciti fuerant,denominata fertur.
Velina, Anthefis, Anienſis. Aemylia, Sergia. Cornelia, quanuis Velinam cum Exquilina in urbem uno tempore aſcitas Liuius tradat. Sed An
thefis iuniorum plerunque fuit: cuius in dandis nominibus ſors prærogatiuæ pluri
mum ualuit. Præter quas fuere Anienſis, Aemylia, Sergia & Cornelia, ex claris Corne
liorum & Aemyliorum familijs ductæ: quorum autores nomina familiarum dando
tribubus, ad poſteros famam nominis tranſmiſere. Sed Anienſem, Marco Fuluio Pæ
to, & Tito Manlio Torquato conſulibus, tribum ueteribus additam inuenimus. In Ae
myliã autem, ut Formiani & Fundani: in Cornelia, ut Arpinates nomina ferrent, quan
doque rogatione promulgata cautum fuit. Præter quas erat prærogatiua iuniorum &
ſeniorum, quibus Veturiæ & Galeriæ nomen. Nanque ex ipſis centurijs, facto iterum
Veturia, Galeria, delectu ex iunioribus & ſenioribus, præſtantiores ætate & dignitate, in proprias centu
rias ſeligebant: quarum in ferendis ſuffragijs erat prærogatiua & primus honor. Hoc
Atellanarum actorum priuilegium. Hiſtrionum priuilegium tamen dicere auſim, actores Atellanarum hoc priuilegio datos: ne tribu, in qua aſſcripti
erant, à cenſoribus amouerentur. Sicut Auguſtus hiſtriones immunes uerberum fecit,
& ne flagellis cæderentur, edicto inhibuit. Quod'q; ex quinque & triginta tribubus in
comitijs ſi quando rogarentur, quæ plures in eandem ſententiam irent, cæteris præua
luiſſe; eam'q; tribum, cuius in ferendis ſuffragijs prærogatiuæ fauor inclinauit, & quæ
primo ſuffragabatur, cum ipſius autoritatem omnes tribus facile ſequantur, tantum ro
boris habuiſſe, ut pro quo candidato ſuffragium tulerit, eum aut ipſis comitijs, aut in
Trib⁹ decem Athenienſiũ. proximum annum ad honores prouexerit. Illud quoque non eſt ab re dixiſſe, Athenis
decem tribus, quarum ſuffragijs, pacis belli'que temporibus reſpublica ſtetit, à regibus
qui imperitarunt, nomina ſumpſiſſe: ſingulas'que tribus in decem genera diſtinctas fu
iſſe. Ex quatuor enim tribubus, in qua olim ciuitas diuiſa fuit, Cliſthenes decem effe
cit. Nanque à Cecrope, qui primus regnauit, tribus Cecropis dicta, ſicut Egis altera,
tertia Erichthis, Pandionis, Athamantis, Antiochis, Leontis, (ex qua Themiſtocles fu
it) Oenis, Eantis, Hippocoontis: quibus per ſubſequẽtes reges duæ additæ, Antigonis
& Demetrias ab Antigono & Demetrio: qui ex ſuis nominibus, decem ueteribus il
Eantidis tribus prærogatiuum, las adiecere. Hanc Eantidem ferunt, quum fortiter contra Mardonium & Perſas pu
gnaſſet, illos'q; turpi fugaſſet fuga, ab Athenienſibus hoc proprium tuliſſe, ut ſoli il
lius tribules Spargiticis nymphis ſacrum uictoriæ faciant quotannis impẽſa publica.
Poſt quas fuere, Alopecia, Athenonea, Pæanica, Decelẽſis, Specia, Acharnas, Agraleu
ta, Alimuſos (ex qua Thucydides) & Lacyas (unde Milciades) mox illis prioribus ad
iectæ, ex quibus iudices qui iura darent in foro, deligebantur. Eratq; cõſtitutum, ut niſi
Trib⁹ decem Thuriorum, Cypriorum princeps, tribus Athenienſium nemo ſorte educeret. Thuriorum quoque
urbs in decem pariter tribus diuiſa fuit, quas ex gẽtibus quæ in ciuitatẽ aſcitæ fuerant,
denominarunt. Siquidem ex Arcadibus, tres Arcadicæ: reliquæ uero, Bœotia, Amphi
ctyonida, Dorida, Lyda, Athenaida, Euboida, & Neſyotis, noĩa tulere. Ferturq; idẽ Cli
ſthenes tribus Dorienſium, ne forent eædem Sicyonijs, quæ Argijs, diuerſis noĩbus no
tauiſſe. Nã præter tribũ ſuã, cui Archæ nomẽ erat, reliquas ludibrio habitas, ex brutis
appellauit. Quippe Hyatas, id eſt, ſuales, aliquib⁹ Oneatas, hoc eſt aſinales, reliqs Chœ
reatas, hoc eſt, porcales noĩa indidit: quib⁹ mox aliud dixere nomẽ, hoc eſt, Hyleas, Pam
philos, Diamãtes, & Egyleas. Helei uero, cũ XII. trib⁹ forẽt, poſtea bello Arcadico par
Tribus duodecim Helei. Tribus octo Corinthioꝝ, te agri amiſſa, in octo relapſi ſunt: rurſus reſtituto agro, eò uenere, ut X. fierent Tradi
tum quoq; eſt, Corinthios, poſtquam in unam ciuitatem aſciti fuere, in octo tribus di
ſtinctos fuiſſe, quarum noĩa prodita nõ ſunt. Et Pyrẽſes, inita cum Attalo ſocietate, de
noua tribu Attalida X, ueterib⁹ adjiciẽda cõueniſſe, quod poſtea ſubſequutũ eſt, Spar

tæ uero Aegida & Pitana præcipuæ tribus fuere, ex qua Menelaus oriundus fuit. Sicut Tribus Spar
apud Boios tribus Sappinia. Perſæ autem urbes in quatuor ſæpe curias diuiſere: unam tiatarum.
pueri tenebãt, & qui erant ætate imbelli, ad primam uſque lanuginem: Alteram adole Tribus Boio-
ſcentes primo flore ætatis, quibus ad militare munus ſatis erat uirium & roboris: Terti rum.
am ætate matura uiri: Quartam ſenio affecti, qui nullo implicíti negocio, militiæ mune Curiæ urbiũ
ribus uacabãt, uitamq; ocio exigebãt. Hiberos quoque apud Albanos in quatuor genera Perſarum.
diuiſos comperimus: unum ex optimatibus, ex quibus deliguntur reges, ſecũdum ex ſa Tribus Hibe-
cerdotibus, tertium ex agricolis & militibus, quartum ex plebeijs & popularibus. De rorum.
Megarenſibus uero traditum eſt, olim in quinque tribus omẽm regionem diuiſiſſe, ut di Tribus Mega
ſtinctio ordinis fieret: ex quibus alij Heraci, nonnulli Piraci, alij Megarenſes, plerique renſium.
Traſpodici, ultimi Cynoſurci dicti. Indi autem non per ætates & tempora, ſicut Per Tribus Indo-
ſæ, ſed per munera & artes ſingulos populos in ſeptem tribus partiti fuere: in philoſo rum.
phos, agricolas, paſtores, artifices, milites, ephoros & conſiliarios: qui licet eſſent pauci,
& ſeueriſſimis moribus aſtricti, tamen examuſſim facta regum penſitabant, & certa le
ge examinabant.

Hiſtoria de Scipione Aſiatico, & morte Aemyliani Scipionis, quæ incerto autore fuit.

Caput XVIII.

SCipio cognomento Aſiaticus, ſuperioris Aphricani frater, poſt ſuperatum An Scipio Aſiati
tiochum & Aſiam bello uictam, peculatus crimine accuſatus à tribunis plebis cus peculatus
quandoque fuit: cum'q; in carcerem duceretur, Tiberius Gracchus tribunus ple accuſatus.
bis (qui antea, quod de republica cum Aphricano diſſentiret, infenſus Cornelio
rum genti fuerat) interceſſit, eum'q; ne in carcerem mitteretur inhibuit: cuius rei be
neficio, amicitia inter eos conciliata & affinitas fuit. Siquidem ſolenni die, quum Ioui
epulum in Capitolio libaretur, Corneliam filiam maturam uiro, ei deſponſam dedit: Amor erga
quam ille tam cupide dilexit, ut duobus anguibus deprehenſis in cubiculo, quum haru uxorem.
ſpices reſpondiſſent, mare angue dimiſſo, fore ut Cornelia mortem obiret: fœmina au
tem, ſe occaſurũ: maluerit Titus Sempronius marem potius extinguere, quàm illa mor
te obita, ſupereſſe. Ex hac Cornelia Sempronius duodecim filios ſuſtulit: qui omes mor
tem obiere immaturam. Ipſe'q; haud multo poſt, duobus conſulatibus & triumphis pa
riter clarus, ac cenſuræ honore inſignis, moritur: ſuperſtitibus Tiberio & Caio Grac Tiberij Grac
chis, ſummis oratoribus, præcellenti ingenio, & ſuorum temporum eloquentiſſimis: chi mors.
ac Sempronia filia, quos ex Cornelia genuerat. Sed Tiberius cum legem agrariam tur Semproniæ
bulentiſſimam, inuiſam patribus, contra ſenatus decreta tuliſſet, nouas'q; alias haud mi cum Scip. Ae
nus pernicioſas ferre contenderet, duce Scipione Naſica, concurſu hominum interfici myl. coniu-
tur. Caius uero Gracchus tribunus plebis, dum improbis concionibus rempublicã ue gium.
xat, acta'q; ſua tueri uult, neq; abrogari patitur, duce Opimio conſule, ferui manu cæſus
occubuit. Sempronia autem Scipionis Aemiliani (cuius ſumma dignitas, magnæq; res
geſtæ fuere, qui ob Carthaginem & Numantiam funditus euerſas, minor Aphricanus,
& Numantinus cognominatus eſt) coniugium ſortita fuit: cum qua non modica ſimul
tate & penè diſſidio, quod eam ob morum prauitatem oſam haberet, aliq; diu uixit: ue
nit'q; in ſuſpicionẽ, ipſius necis, quæ fuit autore incerto, non minimam cauſam præbuiſ
ſe. Quanquam de Caio Graccho, & Fuluio Flacco eius familiari, pariter ambigi dubita
ri'q; ideamus. Hic enim Scipio, licet maximus imperator, tãtæ fuiſſe traditur abſtinen Scipionis Ae
tiæ, ut annis quatuor et quinquaginta, quibus in humanis egit, nihil dicatur emiſſe, nihil myl. abſtinẽ
uendidiſſe, nihil ædificaſſe: atq; in tanta rerum affluentia & opibus, quibus Carthaginẽ tia & frugali
& Numantiam deleuit funditus, haud plus tribus & triginta argẽti libris, auri uero du tas.
abus, reliquiſſe. Qui tribunus adhuc militum, dum ſtipendia faceret, magnum Catonis Catonis de
futuræ magnitudinis teſtimonium tulit. Siquidem interrogatus, qualis inter primores Scipione elo-
iuuenum uideretur Scipio: hunc ſolum ſapere, cæteros uero uelut umbras ferri reſpon gium.
dit. Quod compar fuit cum Antigoni dicto de Pyrrho: quem magnum futurum uirũ,
ſi ſeneſceret: & Scipionis de Mario, quem proximum poſt ſe imperatorem, profeſſi fu
erunt. Is quoq; cum ab Appio Claudio cõpetitore in cenſura conuicijs iactaretur, quod Scipiõis apo
ciuiũ nomina ignoraret; curæ ſibi fuiſſe potius, ne à quoquã ignoraretur, q̃ multos no phthegma.

uisse respondit. Illud plane constitit, post Aemyliani necem, homines de Sempronia uxore, quoquo modo merita, nec minus de Cornelia socru tanquam eum ueneno interceperint, propalam loqui solitauisse: id'que non incertis autoribus probari. Hæc nos de Gracchis, propter harum rerum studiosos, quo facilius innotescerent, non omittenda putauimus.

Quanta & quàm uaria iurisconsultorum opinio fuerit de supellectili, & quæ supellectilis nomine comprehendantur. Caput XIX.

Supellex.

QVid sit supellex, quid'ue supellectilis nomine comprehẽdatur, uarie inter iurisconsultos dissensum est, pugnantiaq; studia inter eos, opiniones'que fuere, aliis alias res supellectilis appellatione designantibus: oẽs aũt ita definiere, ut domesticum patrisfamilias instrumẽtum rerum ad quotidianum usum paratarum, supellectilem esse dicant. Quæ aũt res huiuscemodi sint quotidiani usus, quas in supellectili adnumerari conueniat, sententiæ uariarunt, magnaq; inter eruditos, & perpetua dissensio fuit. Pomponius uir, ut in illa quisq; ætate, consultissimus: domesticum patrisfamilias instrumentum, quod neque auro, argento'ue facto, aut uesti annumeretur, supellectilem definiuit. Florẽtinus inter iurisperitos autoritate non minori, præterhæc, animalia excepit: itaque equi, boues, gallinæ, anseres, & cætera hoc genus, quæ pecoꝝ numero habentur, quanuis in quotidiano usu forent, in supellectili non haberi censuit. Paulus autem iuris æquè peritissimus, uasa ænea uulgaria, quæ proprio sunt loco sita, capsasq; uel armaria, quibus uestes libri'ue continentur, & si quotidiani usus causa parata, in supellectili adnumerari negauit. Alphenus q Seruij Sulpitij discipulus fuit, illa quæ ad artificij aliquod genus seorsum pertinerẽt, & nomen sui generis separatum haberent, in supellectili non haberi dixit: itaque pugillares & codices, tum fabrilia arma & militaria iuxta Alpheni sententiam, in supellectili non sunt. Tubero negauit ea quæ in penu forent: præterea argentum, uestem, mundum muliebrem, & alia ornamenta, instrumentum agri uel domus, supellectilis appellatione cõtineri: reliqua uero quæ in quotidiano essent usu, in supellectili adnumerauit. Papinianus autem Scæuolæ discipulus, cui in aduocatione fisci successit, magnæ apud Seuerũ autoritatis, mensas argenteas uel eburneas, argenteosq; lectos, & argentea candelabra, legata supellectile, deberi dixit: argentum tamen escale uel potorium, in supellectili esse, Modestinus negauit: fuitq; sententia Labeonis, quæ deliciarum magis, quàm usus causa parantur, quæq; in eximio cultu forent, inter supellectilia non censeri. Myrrhea uerò quæ uescendi causa parata sunt, licet in delicijs forent, in supellectili tamen adnumerari. Sed in hac quæstiuncula, quia uulgaris fere & protrita est, nimium immorari, nullum operæpreciũ fuerit. Illud certè dixisse haud piget, in supellectili cõtineri mensas, trapezophoras, delphicas, subsellia, scamma, lectos etiam exultos gẽmis & auro, culcitras, stragula, & thoralia, quibus lecti thori'ue insternunt, nõ autem uehicula: nam illa instrumenti uiatorij esse Florianus ait. Præterea pelues, quanuis argenteas, candelabra & craterem etiam argẽteum, myrrhina, crystallina aut uitrea escaria, uel potoria, lucernam quoq; & trullam. Adde uasa ænea uulgaria, quæ proprio non essent loco affixa, & si quid paratum foret quotidiani usus causa, præter illa quæ modò excepta fuere. Ex quibus datur intelligi id, de quo dissensio erat, quid uerbo supellectilis dici comprehendiq; oporteat. Sed quia de escario argento & Delphicis mentio est, non omittẽdum, literis proditum esse, Delphica dici uasa, quorum nulla mutata forma, uarius & multiplex usus forer. nanque ita erant fabrefacta, ut duplici facie diuersis usibus inseruirẽt: siquidem Delphi uasa elaboratæ artis habuere, ita ut poculorum uicem præstarent, & clypeorum loco usui essent. Trapezophoras uero, mensas fuisse ornatu magno, quæ effictis imaginibus sustinebantur, quales hodie in uetustis marmoribus sæpe uisuntur: quippe mẽsarum species apud ueteres multifarias legimus, scilicet trapezas, quas magidas Græci uocant, & tripodes, & micotrapezas, in quibus modica parabatur cœna, & epidorpias, urnarium & cyliba tum, & alia mensarum genera, si cui illa prosequi libeat. Inter escarium uerò argentum etiam aquæ manaria, id est, uasa abluendis manibus accõmoda, quæ Latini gutturnia uocant, Pomponius de auro & argento legato contineri putauit,

Põponi⁹ l. 1. ff. de supel. legata.

Florẽtinus l. ij. eo. titul.

Paulus l. 3. eo titul.

Alphen⁹ l. supellectil. eo. titul.

Tubero l. Labeo in pa. eo. titul.

Papinian⁹ l. Legata, eo. titul.

Modestin⁹ l. cũ quidã. eo. Labeo l. q uestem. eo. & l. sequent.

l. de tapetis, eo.

Delphica uasa.

Trapezophoræ.

Micotrapezę

l. in argento. § fi. ff. de au. & argen. leg.

In qua ætate milites apud Romanos legi consueuere, & quæ fuerit disciplina militaris, quód ue iusiurandum. Caput XX.

QVi de militari disciplina libros posteris reliquere, eos haud ferè quenquã minorem septem & decem annis, aut sex & quadraginta maiorem, militiæ & tyrocinio adscribi uoluisse constat. id'q; à Seruio Tullio uetere cẽsione cautum fuisse primum, quod æuo subsequente à Caio Graccho lege sacrata sancitum fuit. Causa autem hæc est, quod citra eam ætatẽ aut suprà, uelut immaturos, aut præduros & effœtos, militiæ rudimentis minime idoneos putarunt. Ideo uetus constitutum erat, iuuenes nisi post pubertatem, & primo flore ætatis, dum per ætatem laborem militarem ferre possent, florentes uiribus, & eos ex urbana, sæpius agresti iuuentute rusticis operibus duratos, militari sacramento & muneri adigere, singulosq; militiæ per numerum in iuniorum tabulis adscribere, qui Catalogi dicti: illos'q; ex corporis habitudine, si apti militiæ, si lato pectore, si ceruice erecta, si fortis & strenuus: quæ species, qualis'q; uigor, & quod robur uirium foret internoscere, ut illorum forti fideliq; opera, respublica uti possit. Nam nimis pinguem, deformem aut mancum, desidem aut uecordem, tanquam minus utiles, militiæ non adscribebant: quippe Cato Censorius pinguem militẽ, uelut reipublicæ incommodum, iure incessuit: cuius inter guttur & inguen, cuncta subuentris dominio forent. In qua semel adscriptus, nisi propter demerita exautoratus foret, ipso nolente, deleri nequibat. In quo id sedulo cauebatur, ut primum militiæ uinculum putarent, sacramenti religionem: secundum, singulorum amorem uelut inexplicabilem nexum, cum his qui una' mererent: tertium, deserendi nefas. Quibus ad militiam admissis, primo anno custos, sub quo disciplinam ediscerent, & magister sub cuius imperio tyrunculi acuerentur, publice dabatur, ne expertes operum militarium, arma tractarent. Diuus uero Iulius equites Romanos, aut senatores armorũ peritos, sub quibus militiæ nescij erudirentur, magistros dedit: quorum præceptis imbuti, perstando & peruigilando, militare rudimentum deponerent, leges'q; pugnandi & prælij normam ac dilectata internoscerent. Primus'q; Publius Rutilius cõsul, collega Cnei Manlij, è ludo Cornelij Scauri doctoribus accersitis, plagas uitandi & inferendi militibus præcepta dedit. Inde ne temere & sine arte pugnarent, ut'q; tyrones sub disciplina essent, & militaribus imbuerentur præceptis, tribunis datum negocium fuit. Quos optimis disciplinis institutos, tandem militiæ adscribebant. Apud Persas uerò magistri rei militaris, grãdiori ætate fuere, nec citra annum quinquagesimum, sub quibus parata instructaq; acie, parcè primùm & modicè, mox exactissima cura militiam ediscebant: apud quos iuuẽtus à uigesimo ad L. annũ militare cogitur: ultra uero arma tractare uetitum. Siquidem lex militaris etiam Romanis à quinquagesimo anno militem non tangebat. Apud alios inoleuit mos, ut post annum quadragesimum militiæ tyrocinio neminẽ adscriberent: post quinquagesimum uero militare desinerent, his'que uelut perfunctis militia, missio daretur. Quod Scytharum legibus cauebatur, ne hominem sexagenarium militiæ admitterẽt. Aegyptijs in more fuit, ut Calasiries, qui præcipui habentur milites, à nullo doctore, sed à patre solum militiæ præceptis erudirentur. Phocion uero, ut Athenienses nimis bellicosos à belli furore, delectu acerbo cohiberet, quod libentes & cupidi appetebant, lecta iuuentute, etiam octogenarios, emeritis stipendijs, coegit dare nomina. Camillus contra Latinos & Volscos magna mole dimicaturus, seniores quibus aliquid uirium superesset, in sua uerba iuratos cẽturiauit. Romani quoque bello Hetrusco, & sæpe aliàs, seniorum cohortes, post emerita stipẽdia, quin etiam libertinorum ad militiam excitare. Et Marius magnæ partis milites, seniores, q multa stipẽdia meruissent, & capite censos, sacramento asciuit. Quod Alexander Macedo fecisse dicitur, ut ducturus contra Darium, ueteranos peritos belli, militiæ adscriberet. Non sic Conon, qui ut exercitum supplereꝛ, Athenienſium pueros immaturos annis, quibus uires non suppetebãt, & senes legit. Milites uero in castris, nisi Romanos ciues uel latini nominis, leuium tamen armorum auxiliares externos, sacramento Romani adigere solitauere. Cõtrà uero Cyri consilium fuit, non modò ex ciuibus suppleri milites, sed uelut optimos equos è longinquo quæri oportere. Idem apud Alexandrinos uetusto more seruatum est, ut nullos milites nisi

Tyronum et Rudiariorũ ætas.

Catalogi. Habitudo corporis in militiam adscribendorũ.

Militiæ uincula.

Tyrunculorũ custos et magister.

P. Rutilij præcepta pugnãdi.

Tributorum munus.

Magistri militiæ apud Persas grandæui.

Ætas tyronum & rudiariorũ apud diuersos.

Calasiries.

Senes in militiam adscripti.

Romani externum militẽ in castris non admittebant.

peregrinos militiæ admittant. Proditumq́ memoriæ est, in fœdere quod cum Romanis & Antiocho ictum est, caueri, ne milites sub ditione populi Romani conducere, aut uoluntarios habere liceret. Inter auxilia tamen minor, in legionibus lōgè maior numerus adscribi assueuit. Sed tamen legionariorum, & arma grauiora, & disciplina fuit seuerior: auxiliariorum uero minor, nec tam exactæ diligentiæ: quibus in prælium euntibus, præter sagas togasq́ & rectam tunicam, album aut rubrum paludamentum, quo socios ab hostibus internoscerēt, publicè dabatur. Aphris uero, Caunis, Numidis, Lacedæmoniis, & Massagetis, in bellū profecturis, russatas uel puniceas ferre uestes moris erat: ut eo argumento uulnera & sanguis effusus nō innotescerent, confidētiusq́ & sine pauore dimicarent: id quod apud Persas in usu fuit. Nanque Artaxerxes ducturus contra Cyrum, milites rubro sagulo ornauit, Cyrus albo. Agesilaus quoque ita copias instruxit armis, ut omnia ærea punicea uiderentur. Thraces pullas induti tunicas, in acies prodeunt: contrà, Mybæ & Aethiopes candido amictu. Samnites discolori uestę præliantur, nonnunquam candida. Boij & Insubres auratis sagulis, Galli uirgatis cum torque aureo, Brytāni glasto infecti. Est enim fullonia herba, quæ atro colore inficit, & hominem decolorem facit, Geloni hostium cutibus ornati, quo truculētiores uisu & aspectu formidabiliori essent. Aethiopes dimidiatum corpus minio, dimidiatum gypso solent illinire. Fertur Caius Cæsar, ut in conflictu bellorum cunctis innotescceret, ad prima signa nouo colore amict⁹, & diuerso armorū habitu insignis prodijsse. Et Lucullus cum thorace squamoso, & amictu purpureo præliari. Gylippus uero maximus imperator, sordida uestę & semilacera, ac cultu neglecto conspicuus erat. Agis quoq́ Lacedæmoniorum dux, à gregario milite nihil differebat: sicut Agesilaus, qui cultu corporis uili exultabat, exercitu autem ornato. Contrà Alexandrum Macedonem, insignem cùm regio habitu, tū Siculo amiculo & lineo thorace, duplicata ac ferrea casside, auro & gēmis arma honestabant. In quo illud traditur mirum, dum in India præliatur, concussis armis, uisum barbaris lumē infundere, & mōstrum ante se agere. Quod compar fuit cum Epizelo Athenienſi, qui (ut tradit Herodotus) in pugna Marathonia dū p̄liatur, uisum monstrum, quod ante se cōspiciebat occidere nisus, luminibus captus perpetuo māsit. Etiā Tiberij equus in cōflictu belli, ore flāmas interdū emittere uisebatur. Caius tamen Gracchus legē tulit ad populū, de uestibus publice militibus dandis, sine stipendiorū diminutione. Inde institutum, ut singulis militibus sagæ togæq́ in hybernis dentur. præualuitq́ mos, ut in bellū profecturi Romani milites, singuli in tabulis describāt̄: illorū, ut q̄ p̄lio ceciderāt, noīa reuersis innotescerēt: utq́ in delectu cōscribendo, primus miles bono omine tanq̄ inde faustum felixq́ auspicium futurum sit, conscribatur. Id enim boni ominis esse, & prosperos euētus facere putabant. Apud Persas inualuit mos, ut profecturi in bellū, in cistam ante regis tribunal singuli singulas sagittas immitterent, mox reuersi, q̄sq́ repeteret suam: ut ex remanentibus, illorū qui prælio cecidissent, numerꝰ internoscerēt. Hi ergo in castris militiā edocti, hyeme pariter atq́ æstu diebus singulis mane & post meridiē, locum tenere, signa sequi, ordinem seruare, fossam fodere, figere uallum, militari gradu incedere, & alia militaria facere quotidiano usu ediscebant. nam duci bus, cēturionibus & tribunis, p̄cipue curandum erat, in locis ubi statiua habebāt, cogere tyrones milites, cum primū merere cœpissent stipendia, ne sine consilio, sine imperio in hostes tenderēt, p̄ turmas hinc inde crebrò cōcurrere, decurrere, clamare, locū tenere, imperium seruare, iussa exequi, sęq́ in orbem colligere, cuneum facere & phalangem, ut sequi signa, & pati tædium, æstus ac uigilias assuescerent, ne pulsi loco cederēt, & in acie quisq́ agnoscceret ordines suos: ita ut usu quotidiano non minus ipsi sibi p̄scriberēt q̄d facto opus foret, nec hoc incitāte ullo, nec imperāte, q̄ ab alijs ediscerent. Quæ disciplina p̄cipua Iphicrati traditur, ut sine ducis opera milites ita instituēret consistere in acie, ut peritissimè dispositi uiderētur. Iactu quoq́ disci, cursu, saltu, iaculatiōe, & luctа inuicem cōtendere, mos erat. Nandi quoq́ post solitas exercitationes iuuentutis Romanæ summum studium in militari rudimento fuit, aliaq́ opera iusta militaria, quibus quasi simulacris pugnæ, animos corporaq́ tanq̄ ad uerum bellum acuebāt. Ad palū quoque exerceri, aut iaculis & sagittis ferire, nonnūquam fundis & lapidibus, disciplinæ mi

Alię atq́ aliæ uestes habitusq́ militiā proficiscētiū.

Glastum.

Imperatorū & ducum alij atq́ alij ornatus in bello.

Visiones mōstrosæ ī bello

Lex de uestib⁹ publice militibus dādis.

In bellū profecturi.

Tyronum institutio.

Iphicrates.

Ad palum exerceri.

litaris erat. Fuit enim palus cubitorum trium, quem tyrones scuto & clauo uelut hostem petere, in eumq́ ictus & plagas inferre solebant. In quo id cauebatur in primis, ne dum ad palum ictus intendunt, ipsi hostium telis pateant: proinde oportebat animo eos & corpore intentos esse, non magis ad inferendos, q̄ ad cauendos declinandosq́ ictus: cui ludo Palaria nomen. Arcu quoq́ & sagittis plerunq́ Cretensibus & Cydonijs, exactissima cura milites instruebātur, sicut apud Græcos palæstra. Cyri uero disciplina fuit, ut milites semper opus facerent, & nunquam exercita iuuentus, nisi sudore præuio, cibum sumerent. Qui etiam neq́ prandebat, neq́ cœnabat unquam, nisi sudasset prius, & militaria obiuisset munera. Agesilaus quoq́ in gymnasio, ne ocio senescerēt milites, exercitationis & uirtutis cuiusq́ præmia proposuit, leuibusq́ prælijs experiūdo assuefecit. Qui etiam Persarum regum mos traditur, ut cursus & pugnæ dona militibus proponant. Alexander uero Macedo, ne ocio milites lasciuirent, certantibus uirtutis præmia Chiliarchas dedit. Præ cæteris Aurelianus Cæsar nullum reliquit uacuum diem, quin se pilo, sagittis, ac militaribus armis exerceret. Et Maximinus senior, quāuis grandis natu, campestrium exercitationum supra modum labores subijt. Antoninus quoque Bassianus Caracalla, præterq̄ q̄ se cum militibus exercebat, iter semper onustus armis pedes fecit. Id quod de Seuero scriptum accepimus, ut hyeme sæua & gelida, aperto capite per niues & pruinas, per montes syluasq́ cursitaret, in patientia laboris & uictus abstinentia supra fidem assuetus. Quibus documentis redacto in disciplinam milite, posito rudimento, & continuo usu firmato, legiones conscribebant. Præterq́ milites peregrinæ militiæ, inter auxilia Cretenses sæpe militasse accepimus. Hi enim terrestri naualiq́ prælio, ad insidias, furta & rapinas, populando assueti: excursiones maximas facere promptissimi sunt, in prælio uero segnes: Cydones uero fortissimi, sicut Homerus inquit, illorumq́ arcus caprinis pellibus ornari plericq́ literis adnotarunt. Idq́ à Iuuenale uersibus mundis significari crediderim, dum inquit:

Tu fruere scabie mali, quod in aggere rodit,
Qui tegitur parma & galea: metuensq́ flagelli,
Discit ab hirsuta iaculum torquere capella.

Notat enim illa ueteris disciplinæ rudimenta, quibus tyro miles in emittendis iaculis apud suum centurionem instrui solebat. Quinetiam Romanæ militiæ fuit, leuis armaturæ milites atq́ equites, loricas & galeas ursinis pellibus tectas, quo truculentiores uisu forent, in aciem deferre: sicut Græcorum ueteres, pelles fluuiatilis canis pro capitis tegmento uice galeæ detulere: equinasq́ iubas, & caudas in galeis, aut pennas struthionis cameli, nonnunquam leonis pellem pro conis apud Romanos fuisse cōstat, more Aethiopum, qui pelles equorum capitum cum ipsis auribus & iubis deferentes, nōnunquam pardorū pellibus leonumq́ amicti, acies subeūt & præliantur. Thracibus in more fuit, è pelle uulpina cassides ferre, sicut Albanis & Hiberis cū ferinis galeis pugnare. Rhoxani non modo galeis, sed thoracibus & scutis ex crudis boum corijs uti solebant. Apud Græcos autem, Homeri testimonio, equinæ iubæ pro cristis fuere. Pyrrho & Philippo hircina cornua, Hammonijs arietis caput, Achæis pennæ uarijs distinctæ coloribus. Alij rubras cristas supra cassidem deferebant. Cimbri & Theutones horrētium hiatibus animalium contexere galeas. Abradatæ Persarum duci conus hyacinthinus erat. Cyrus cassidibus æneis & conis albis milites ornauit. Cares gallos gallinaceos pro conis habent. Alexandri cassidem cristata iuba & pennæ candidissimæ circuncingebant. Nonnunquā insigne fuit Epiporpoma. Galli non modo scuta, sed corallio ornabant galeas. Galatæ partim cornua, partim quadrupedum habuere effigies. Samnites cum pinnis muralibus digladiātur, in prælio uero cristatis galeis: sicut Lusitani, & Sacæ Scythica gens, quibus neruatis cristatisq́ galeis pugnare in usu est. Teucri, Mysi, & Thraces, super æneas galeas bouis aures & cornua apponunt. Inter cæteros Conidus centurio, bello contra Mysos fertur miraculo fuisse, quòd poculum supra cassidem, modò suscitans flammā, modo remittens deferebat. Eratq́ Romanæ militiæ uetus constitutum, ne miles sinè cōmeatu ab signis abeat, néue p̄sidio decedat, néue locum relinquat, aut è castris effugiat, neu discedat longius: sed explorato, & sub signis atq́ subsidijs positis, non modo in acies p

Palus.

Sagittādi exercitium.

Cyri disciplina militaris.

Agesilaus.

Persarum regum mos, Alexandri Maced. Aureliani, Maximini, Anto. Caracallæ, Seueri.

Cretenses milites sæpe inter auxilia Romanorū, Cydones.

Iuuenalis locus.

Galearum & loricarum insignia apud diuersas gentes.

Militiæ Romanæ uetus cōstitutum.

deat,sed lignatum & pabulatum uadat:omnia denicq; uelut si coram hoste,cauta præuisaq; sint. Vtq; milites die simul ac noctu,iuxta parati,instructiq; ad nutum, imperiumq; præsto sint:qui contra fecerat, aut ignominia notaq; afficiebatur, aut seuera correptione capite luebat:tametsi nõnulli delicta eiusmodi lenius uindicarint. Nanq; Aemylianus Scipio,licet grauissimus exactor disciplinæ, quẽ militem extra ordinem deprehenderat,fustuario plectebat,eumq; uulgato ad rem militarem exemplo, si Romanus ciuis esset, uitibus:si uero externus,fustibus cædebat. Est quoq; lege militari sancitum, ne lixæ permisti cum equitibus uagentur:ne ue frumentum publicè datum, miles uendat: aut prædas pecorum, uel mancipiorum uino commutet: ne ue gregarius miles, in acie uel castris seruum aut iumentum habeat:neu quis, ubi tribunus militum fuisset, postea ordinũ ductor esset:nec qui ordines duxisset,miles postea fieret. Vtq; milites manipulares, qui sub disciplina militant,semper cincti caligatiq; sint:quæ quidem caligæ multiplicibus clauis munitæ erant,discinctos enim,uelut ignauos & militiæ minime aptos putarunt:præcinctos uero,fortes & strenuos. Quare Macedonũ lex erat militaris,ut qui miles hostem non occidisset,non militari cingulo,sed capistro cingeretur:quod apud Carthaginenses seruatũ legimus,ut discinctos,postremos homines ducerent:tametsi Aphrorum peculiaris feratur mos,fluxa tunica & discinctos incedere. Quinetiam ut in expeditionem ituri milites,arma & uallum,nec non utrem,follem,scutum,gladium,tum siqd ad usum uelint,interdum plus dimidiati mensis cibaria,absq; seruorum aut iumentorũ ministerio humeris ferant,antiqui moris & exẽpli fuisse. Illud quoq; animaduertimus, nemini in Romana militia extra ordinem,etiam in prouocantem, contra imperium pugnare licuisse: idem Macedonibus, quibus iniussu ducis, aut arma capere, aut in ordines ire uetabatur. Quodq; nisi militari sacramento miles adscriptus foret,hostem gladio petere,aut militare minime fas erat: perindeq; in eum militaris animaduersio fuit, qui hostem militiæ sacramento non adscriptus occideret,aut qui classico reuocatus,tardius parẽret,q̃ qui ciuem aut socĩũ iniuria occidisset. Ideo laudasse Cyrus dicitur militem, q̃ cum hostem interfecturus, gladium eduxisset, classico receptui audito, ictus cohibuit & hostem dimisit. Sed prius sua sponte decuriati equites, centuriati pedites, sacramẽta mutuò præstabant. Paulo deinde Aemylio, & Terentio Varrone consulibus, tunc primũ, quod nunquam antea factum, per tribunos militum à uoluntario sacramento, ad legitimum iusiurandum milites adacti fuere. Quod quidẽ imperator præstare tenebatur primus, suo mox ordine subsequebantur legati, deinde tribuni, deinde centuriones, postea decuriones, mox præfecti castrorum, demum milites: quod singulis annis, Calendis Ianuarijs denuo præstabatur. Iurabant enim per deos solenne iusiurandũ: postea in acta principum, se iussu consulum conuenturos, neq; è castris, eorum iniussu, quæsitis occasionibus abituros, non fugæ formidinis ue causa extra ordinem recessuros, nisi teli sumendi, uel hostis feriendi, aut ciuis seruandi causa. Neq; in exercitu prope ue decem passuum millia, pluris argentei nummi furtum facturos: extraq; hastam, ligna, pabulum, utrem, follem: siquid, quod pluris esset, nacti fuissent, id omne ad consules delaturos, aut dominis reddituros. Nonnunquam alio sacramento milites adactos comperimus: tunc cum ingens subeunda dimicatio foret, & in extremum discrimen res uenit. Vt nisi uictis, debellatis, fusisq; hostibus uictores forent, se ad castra nunquam redituros iurarent. Tum illud notatum est, quod si ab uniuerso exercitu iusiurandum consuli præstandum esset, satis fuisse, si centurio uel tribunus exercitus nomine, conceptis uerbis, sublimi uoce iuraret, omnisq; multitudo & singuli milites, communi conspiratione & consensu, in eadem uerba silentio in se quisq; iuret. Hocq; iusiurandum, ac si concepta uerba singuli expressissent, perinde tenere, atq; sanctũ & illibatum haberi. Apud Lacedæmonios uero milites hoc etiam iuramentum præstare soliti sunt, eosdem cum imperatore amicos, inimicosq;, habituros, utq; bonorũ malorumq; firma cõsensio inter eos & fœderatio esset. Neq; omittendum quod de Athenienſibus memoriæ proditum est, qui cum propter quotidianas contentiones, & uiolatum ius gentium, infensi Megarensibus & animo hostili essent: quoties milites solito militari sacramento adigebant, hoc etiam iusiurandum illos subire coegisse, se intra militiæ tempus quotannis quoquo modo possent, Megarensium agros fines q; infesto exercitu inuasuros, & peruastatis agris, nihil intactum relicturos, atq; in eos omni clade belli grassaturos.

Scipionis animaduersio in milites extra ordinem deprehensos,

Discincti. Macedonum lex militaris

Aphri discincti.

Sua quisq; onera ferebãt

Pugnare extra ordinem iniussu ducis non licebat.

Sacramento militari non adscriptis hostẽ ferire, aut militare, fas non erat,

Iuramentum legitimũ militare,

Iuramẽti militaris forma

Fortiter,

Lacedęmonij

Athenienſiũ militũ in Megarenſes consuetũ iuramẽtum.

Dissensio inter duos ludi professores, super uerbo, inuenio & reperio, contra obseruationes grammatici cuiusp iam. Caput XXI.

AMbulabamus in litore, dum Neapoli essemus, æstiuo anni tempore, cum iam adueſperasset, ego & Iunius Antonius, & plerique studiosi paribus disciplinis dediti, qui illuc ociandi causa aduenerant. Cumq; duos ludi literarij professores, super uerbo reperio & inuenio graui contentione inter se iurgantes discerptantesq; uideremus, libuit eorũ disceptationi interesse. Atq; ex his alter, cum inuenire diceret esse, impenso labore rem diu quæsitam assequi: reperire uero, rem nõ quæsitam, sed forte oblatam, nancisci, idq; Ouidij autoritate, qui in suo maiori carmine, dum Inachum natam Io quærentem facit, post longos & irritos labores, his uerbis illam affatur: Tu non inuẽta, reperta es. Quos ipse uersus sic explicabat, ut diceret, te ego cũ diu quæsierim, non inueni, sed casu oblatam comperi. Ouidium ergo de significatu uerbi, cõtra illum dijudicare asserebat, qui uerbum reperio casus facit, non operæ. Quoq; minus dubites, (inquit ille) habes Latinæ linguæ doctorem non ignobilem: nec mora, commentatiunculas quasdam grammatici hominis non incurioſi, quas secum adduxerat, è sinu togæ depromit, in quibus ita scriptum erat: Excogitare cõsilij est, reperire uero fortunæ. Vnde Ouidius, Tu non inuenta, reperta es. Hæc cum ille & pleraq; legisset, reclamabat alter, doctorem istum, nec uerba, nec mentem Ouidij intelligere quisse, labiq; errore manifesto. Siquidem reperire, est cum labore aliquid quæsitum assequi, deductum ex re & pario. parere enim est cum labore quærere, unde pecunia parta cum labore quæsita dicitur, imò eundem Ouidium, quem in medium ille adduxerat, eodem uersu significantius contra demonstrare: Tu non inuenta, sed reperta es, inquit, quasi, ego te non casu & fortuna nactus sum, sed studio & labore quæsitam, repperi. Quod & alio uersu eũdem exploratius significare aiebat: Examinansq; artus primo, mox ossa requirens, Reperit ossa tamen. Præterq; hanc Ouidij autoritatem, idem apud autores probatissimos usu continuo obseruari. Q. Curtius: Quippe Euphrates, inquit, altum limum uehit, quo penitus egesto, uix sufficiendo operi firmo reperiunt solum. Et idem: Quia duces asseruati profugerant, misit qui conquirerent, nec reperti. Suetonius in Cæsare: Idq; eo studiosius facerent, quod aliquantum uasculorum operis antiqui scrutantes, reperiebant. Vides, inquit ille, reperire esse operæ & consilij, non autem fortunæ? Atq; alter cũ contra tenderet, & uoce immodica obstreperet, eadem sæpius & quædam nugalia repetendo, cupidus ego istius doctoris mentem plane perspicere, accipio libellum à manib⁹ magistri, atq; in eo lego pleraq; nimium audacis doctrinæ & cõfidentis. Nanq; eò processit, ut singulos ferme ueterum probatissimos, quorum uestigijs nobis inniti operæprecium est, à præscripta à se lege & dicendi norma dissidentes taxare non fuit ueritus. Præter quæ, in eo admiratus sum, offendo & nancisco ferè idẽ esse quod reperio, quod procul à uero esse aperte liquet. Etenim si reperire est, aliquid impenso studio inuenire, ut est modo ostensum: nemo ferè quisquam id in uerbo nancisco, & offendo, inuenio. Siquidem uerba hæc haud dubiè sub casu & fortuna sunt. Præterea qui rem exquisitius pensabit, inueniet nancisci id frequẽtius notare, rem scilicet forte oblatam, data occasione assequi & habere. T. Liuius tertio ab urbe condita: Pacuuius, inquit, Calanus malis artibus nactus opes. Idem, castris ponendis dispersos nactus. Cæsar idoneam tempestatem nactus dixit, id est, assequutus. Id quod, Festo Pompeio autore, scientissime probatur: qui uerbo nancisco, significatum assequendi potius, quàm inueniendi in suis cõmentarijs tribuit: & plerisq; ueterum autoritatibus, in quibus si nancisci inuenire dixeris, profecto absurde & imperite loqueris. Hæc & pleraq; in eo cum legissem, cum me iam tæderet, librum restituo, atq; illos inuicem altercantes disceptantesq; relinquo.

Laurentium Vallã notat Elegantiarũ suarũ lib. 5. cap. 2.

Reperio unde.

Offendo, & nancisco.

Ex quibus uictorijs olim consules, & deinde sequuti duces, triumphare consueuerint. Caput XXII.

VEteres Romanos olim non ex quibuscunq; uictorijs triumphare consueuisse, sed cum bellorum & uictoriarum causæ eo munere dignæ uiderentur, triumphos egisse accepimus. Causæ uero triumphorum licet à prima origine exiles fuerint atq; tenues, quippe quia exiguis uiribus & parua manu rem agebant: postea, aucto dilatoq; imperio, maiores certioresq; fuere, ut ad triumphi munus quisquã aspiraret. Cum Veientes olim Tarquinienses q; pro Tarquinijs contra Romanos mouissent arma, & uelut æquo marte utrinq; pugnatum foret, q uno plus Hetruscorum in acie cecidisset, nec hostium quisquam postera die in conspectu erat, digna res triumpho uisa fuit. Itaq; Valerius consul, quanuis collega morte sublato, de Veientibus Tarquinienſibusq; triumphum egit. Et P. Valerius, & T. Lucretius consules cum infesto exercitu in agrum Sabinum profecti, primo uastatione, mox prælio ita hostium opes afflixissent, ut nihil inde rebellionis timeri posset, triumphantes urbem inière. Quinetiam ex deditis & non captis urbibus, aut hostibus fusis & auersis, stante dictatore, à consulibus sæpe triumphatum est. De Priuerno & Pometia, deq; Sabinis & Samnitibus, etsi non uicaptis, sed in deditionem acceptis, triumphare licuit: propterq; auersos & palatos hostes, Claudius Petilius consul, dictatore Q. Seruilio Hala, de Tiburtibus & Gallis triumphauit. Et Cornelius & Bebius cõsules, q Ligures Apuanos non expectantes bellum, in deditionem acceperunt, & ad duodecim millia in alias terras traduxerunt, de Liguribus uelut acie uictis triumpharunt. Procedente mox tempore, cum propagato imperio, cum hostibus ualidioribus, magnis utrinq; uiribus bella agerentur, cautũ fuit, ne cui triumphum, nisi quinq; hostium millia cecidisset, & iusta acie magnas copias fudisset, decernere liceret. Cuius rei fidem apud quæstores, ut quid laboris exhausterit, qd' ue cædis noscerẽt, amplissimo testimonio facere oportebat. Idq; non ab re uisum. Erat enim triumphus ingens honorum cumulus, quem multi duxerunt maximum uitæ bonum, quo nisi magnis conatibus deuictis perduellibus, uictores bello duces honestabant. Vtq; nisi pro aucto imperio, non pro recuperatis his, quæ bello amissa erãt, triumphus cuiquam decerneretur. Quinetiam nisi suo ductu & auspicio, ac in sua & non aliena prouincia, eaq; pacata, & nullo manente bello, imperatores hostes profligassent & uicissent, triũphare nemini licuit. Ideo, Liuio & Nerone consulibus deuicto ad Metaurum Hasdrubale, Liuius, q in sua prouincia rem gesserat, de Hasdrubale & Pœnis iustissime triumphauit: Nero autem, qui potior uictoriæ causa fuit, q in aliena prouincia suppetias collegæ dederat, ouans in urbem uectus est. Exq; duobus consulibus eandem prouinciam sortitis, contraq; eosdem militãtibus, uni triumphum decretum, q hostes fusius egerat, eiusq; ductu & auspicio parta uictoria fuerat, alteri negatum legimus. L. Valerio Potito & M. Manlio consulibus, q cõtra Aequos in Algido prospere rem egissent, Valerio triumphus, q perseuerantior in hoste persequendo, instando, urgendoq; fuerat: Manlio uero, ut ouans urbem iniret, à senatu datũ est. Fuitq; animaduersum, q tametsi uictis, fusis, fugatisq; hostibus, res triumpho dignas imperatores gessissent: si tamen neq; dictator, neq; cõsul aut prætor exercitui præfuissent: neq; legitimũ haberent magistratum, cuius ductu & imperio uicti essent & profligati, triũphare nemini fas erat. Propterea L. Cornelio Lentulo, magnis rebus gestis, negatus triumphus fuit: q proconsul Hispaniam prouinciam, non consul obtinuisset. Tametsi Scipionem proconsulem, & cui sæpe prorogatũ imperium fuerat, de Hannibale & Pœnis: & Cn. Manlium de Gallogræcis, Paulumq; Aemylium de Ingaunis Liguribus, & Pompeiũ Magnum de Sertorio, proconsules egisse triumphos legamus. Perraro enim alicui triumphare permissum fuit, qui sine legitimo magistratu, & sine iusto imperio rẽ gessisset: præter Pompeium Magnum, qui tametsi in senatum per ætatem admissus non fuisset, eques Romanus adhuc, id quod contigit nulli, deuicto in Aphrica Domitio, triumphauit: cui hoc ferũt præcipuum contigisse, quod è tribus orbis partibus, speciosos egerit triumphos: sicut Camillo, qui treis triumphos unà egit, triplici uictoria ouans. Sed nec eum qui magnis perpessis cladibus, & nimiũ cruenta uictoria esset potitus, tanquã lugubri, & parui compendij, q multis funeribus, non multis commodis, rempublicam affecisset. Propterea Valerio consuli, uictori cõtra Gallos, ob cladem exercitus, negatus triumphus fuit: cum magis dolor ciuibus amissis, q uictoria hostibus fusis præualuisset. Nec eum qui exercitus Romam non deportasset, nisi perdomitam pacatamq; pacinciam successori dedisset, more maiorum. Est tamẽ memoriæ proditum, nonnunquã stantibus consulibus prætorẽ qui in sua prouincia res gesserat, hostesq; fuderat, etiam sine consulibus triumphasse: duosq; consules de eisdẽ hostibus parta uictoria, triumphãtes urbem iniisse. Neq; negauerim, non semel, sed pluries in eodem magistratu, & contra eosdem hostes, propter res feliciter gestas, magnis sæpe ducib⁹ triumphare permissum: quodq; à principio urbis, non curru triumphali, nec equo uehi triumphantes, sed pedibus incedere assueuerant. Postea equo uecti, demum curru quadrijugo triumpharunt. Tametsi Romulum de Acrone Ceninẽsium duce, curru quatuor equorũ triumphasse, Dionysius asseuerat. ac ex duobus imperatoribus in magistratu positis, illi qui in superiore gradu est, soli triumphare permissum. Ideo consul cum dictatore, aut prætore nõ triumphat, ne minor potestas maiori æquata uideatur, ne ue auspicia, quæ maioris magistratus sunt, cum minoribus confundantur, licet dictatorem & magistrum equitum una triumphasse sæpe legamus. Illud denicq; ex annalibus constat, Romanum ciuem, quãuis reipub. perniciosum & infestum, si bello uictus foret, in triumpho deferri non licuisse: quodq; si contra pyratas, seruos, aut fugitiuos, uel aliud genus hominum Romano nomine indignum, bellatum foret, tanquam belli causa erubescenda, quanuis parta uictoria, aut hostibus fusis, auersisq;, nemini triũphare licere. Contra uero ciues bello uictos, quia lugubris uictoria est, ipseq; dux minime imperator censetur, licet bene gerẽdæ rei occasione data: neq; ouare, aut triumphare, uel supplicationes cuiquam decernere, dum respub. stetit, unquam permissum fuit, nisi post aliquot ætates, cum Aurelianus Augustus de Tetrico uiro senatorio (quem in oriente uicerat) & Zenobia muliere triumphauit. Apud Græcos uero seruatum diu est, ut qui imperator hostẽ fugasset, trophæo donaretur: qui occidisset, aut funditus euertisset, triumpho, uel encomio & peplo. Fuisse autem peplum uelum, in quo qui facinora gesserant fortia, singula egregie gesta, atque acerrima prælia, & maxima effingere, illudq; pro immortali memoria exponere palam, & templis dicare assueuerant, scriptores produnt: in quo deorum imagines, sæpe clarissimorum uirorum gesta effingebant. Quare Athenienses, Antigoni & Demetrij imagines cum Ioue & Pallade effinxere in peplo. Nonnulli peplum eximij candoris uestem sine manicis, aureis distinctam clauis, fuisse autumant: quã quinto quoq; anno apud Hyelen, mulieres sex & decem Iunoni contexebant. Encomion uero carmen in uictoris laudem editum ad immortalitatem, quo ipsius res gestæ magnificæ, illustri præconio canebantur, quod Epinicion uocant: trophæum uero monumentum dixere, nunc marmoreum, modo æneum, cum inscriptione & titulis æuo perpetuo duraturis. Nonnunquam, si materia non suppetebat, lapides in ingentem cumulum aggerendo, uel insignem arborem excisis ramis, ibiq; hostium spolia statuendo, in memoriam posteritatis, bonis & fortibus uiris pro trophæis erigebant. Tametsi qui primi Græcis æneum aut lapideũ stătuêre trophæum, non magnopere probati fuerint, q regum tantũ nomina illis inscribere, nec militũ operã aut fortitudinem, quibus uictoria parta fuerat, annotarent. Fuitq; moris in locis quibus cum hostibus decertassent & uicissent, aut aliqua insigni clade affecissent, ibi uictores duces pro monumento laudis cum ampla inscriptione trophæũ ponere, & fortium factorum posteris dare memoriam. Quare Pericles nouies pro patria uictor trophæum posuit: & aliud Agesilaus inter Anthracem Nartheriumq; erexit. Lacones, q Persas parua manu uicissent, porticũ Persicã de manubijs trophæi loco extruxere. Idem contigit Fabio Aemyliano, qui ad Rhodanum deuictis Gallis, ex candido lapide uelut monumentum magnæ laudis trophæum tulit. Sylla contra Archelaum potitus uictoria, fixit stemma, in quo Martem, Victoriam, & Venerẽ, & se uenustum inscripsit. Marius uero de Iugurtha & Cimbris duplici est trophæo donatus. Metellus autem deuicto Sertorio, aureum sibi poni iussit. Quod & Flaminius de torquibus Gallorum aureum statuit, cum elogijs monumẽtorum cladis illatæ. Claudius quoq; deuictis Boijs, ex torquibus Gallorum unum magni põderis in Capitolio donum posuit, index uictoriæ & triumphi. Sicut Octauius, q ex auro rostratæ colũnæ in foro trophæũ fixit,

Causæ triumphorũ à prima origine exiles.

Triumphorũ causæ exiles abrogatę

Triumphus quib⁹ admittebatur.

Pomp. Mag. eques adhuc triũphauit, Camill⁹ tres triumphos unà agit.

Triumphantes initio urbis pedib⁹ incedebant.

R.o. ciuem in triumphũ ducere non licebat.

Græcorum, triumphi, Peplum.

Encomion.

Epinicion. Trophæum.

Trophęa qui b..statuerentur & quo loco.

Trophæa diuersa uariarũ gentiũ, ex diuersis causis.

Germanicus uero de uictis nationibus inter Rhenum & Albim, congeriem marmorũ structis molibus, Tiberio sacrauit. Proditumq; memoriæ est, Artemisiam, deuicta Rhodo, trophæi loco, duas statuisse imagines æneas, unam Rhodiæ ciuitatis, alteram illi stigmata inurẽtem pro æterna memoria dedecoris, ignominiæq; acceptæ. Mirumq; prodidi de Numenio Antiochi duce, qui cum in Arabia, æstuante uadoso & reciproco mari, prælio nauali contra Persas uictor fuisset: mox æstu reuerso, pedestri certamine ibidem uictor, gemina trophæa Ioui & Neptuno posuit. Sicut de Neoptolemo Mithridatis duce traditur, circa Mæotim æstate nauali pugna, hyeme uero equestri, glacie cõcreto mari, ẽisdem in locis uictoriam tulisse. Conuenitq; inter peritos rei militaris, quod tametsi duces feliciter rem gessissent, & insigni uictoria potiti essent, si tamen precario ab hoste aliquid petiissent, nec trophæo donarentur, nec encœmio. Viriatus autem Lusitanus hanc temeritatis laudẽ tulit, ut potitus uictoria contra Romanos, trabeas & consulares fasces triumphi loco in montibus figeret. Sic Pompeius, deuictis Hispanis & Alpinis gentibus, trophæa in Pyrenæis iugis, qua in Hispaniam iter est, excitauit. Et Domitius Aenobarbus, ac Fabius Maximus contra Allobroges, turres, fixis hostilibus armis, erexere. Inter cæteros memoriæ proditur Sesostris Aegypti rex, si cum hostibus, qui magno certamine dimicassent, & præsenti animo restitissent, rem gessisset: ibi trophæum cum coleis & uirili membro erigere: si uerò remisso & languido animo, per ignauiam segniter uicti, aut nullo negocio pulsi essent, contra eos muliebri genitali constituto, tãquam in desides & ignauos, trophæum ponere consueuisse. Apud Lacedæmonios uero, contrà. Nam qui dux fortiter dimicasset, & cruento Marte, magnaq; hostium clade uicisset, trophæi loco, gallum dijs immolabat: qui uero deditione & pacto, nec nimium cruenta uictoria potitus, belli mala uitasset, bouem. ut signarẽt, magis decere imperatorem (iuxta Periclis sententiam) consilio & astu, q̃ gladio aut multo sanguine fuso, uictoria potiri. Neq; prætereundum, quod tametsi ponendi trophæa, rebus prospere gestis, apud Græcos frequens usus foret: regibus tamen Macedonum fuisse uetitum, ne illa erigerẽt: quippe cum Caranus, deuicto Cisseo rege, trophæũ posuisset: noctu ueniens leo, illud euertit & disiecit: inde uelut fœdi ostenti maliq; ominis, uetitum est, ne in posterũ reges Macedonum quæsitis uictorijs trophæa ponerent.

Qui precario ab hostibus aliquid petijs sent,

Sesostris trophæum.

Lacedæmonij uictoriã incruẽtã laudabant,

Periclis sententia.

Macedonib⁹ trophæũ erigere uetitũ,

Disceptatio Franciſci Philelphi cum grammatico, an Cicero aliquando ludum aperuerit.
Caput XXIII.

FRanciscus Philelphus, ætatis suæ homo doctus & fortunatus, inter sui æui poetas famam carmine primum auspicatus est: à principibusq;, qui eo tempore floruerunt, magnis honoribus, & re familiari auctus, & honestatus fuit. Cuius uictia ineuntis adolescentiæ, postquam deferbuere cupiditates, cũ iam ætate matura seneſceret, magnis postea uirtutibus emendauit. Is cum æuo ingraueſcente celebris famæ haberetur, & optimatum rogatu accersituq; Romam aduentasset: experiri, credo, uolens quantum dicendo ualeret, Tusculanas quæstiones Ciceronis publice in scholis legere aggressus est. Ad eum quotidie concursus studiosorum iuuenum, & clari nominis profeſſorum frequens fiebat. Ipseq; inter legendum firma etiam tunc uoce & latere, nouis & exquisitis eloquentiæ generibus præceptisq; discipulos imbuebat, exploratoq; iudicio singula dicendi genera, & philosophorum scita multo cum nitore & cultu pensitabat & rimabatur. Eum ego adolescentulus senem, inter cæteros coæuos meos colui & obseruaui: cumq; ad eum nos quoq; uentitaremus, memini ipsum inter legendum dicere, Ciceronem cum eiusmodi quæstiones scriberet, conuentum suæ ætatis studiosorum habuisse, ludumq; literarium quasi aperuisse, & pleraq; hoc genus satis scitè & eleganter, ut mos ingeniumq; eius fuit, non sine multo ornatu in scholis recenſere. Cumq; peroraſſet, & à lectione, ut fit, discipuli apud eum se colligerent & fabularentur, ipseq; illa eadem sæpius repeteret: animaduerti quempiam grammaticum florentis facundiæ, cuius nomen libens prætereo, eius doctrinæ æmulum, qui ipsum pæniciali odio prosequebatur, sæpeq; apud studiosos illum in inuidiã crimenq; uocabat, singulaq; non modo dicta factaq;, sed uerba & nutus obseruabat, contradicere: quæq; ille dixerat, uera esse pernegare, neq; apud autores inueniri, Ciceronẽ ludum aperuisse,

Ludus Ciceronis.

aut scholas studiosorum habuisse, asseuerare. Cumq; Philelphus, mitis ut erat & placidus, non rhetorũ scholas, in quas homines passim uentitarent, sed tamen aliquos præstantis ingenij uiros, studiosos disciplinarum Ciceronem edocuisse, & quasi ludũ aperuisse diceret: idq; testimonio probari illius ad Pætũ epistola, qua se Dionysium superiorem imitari dicit, qui cũ Syracusis expulsus, Athenas commigrasset, ludũ inibi aperuit: se pariter habere discipulos asseuerauit. Hæc & pleraq; cũ ille diceret, contraq; eum alter insectaretur, & iam non contentione, sed clamoribus & prope dimicatione rem agerent, nec res sisti uideretur posse: excandescens Philelphus, tanta indignatione exarsit, ut illum indoctissimum omnium indoctorum uocitaret. Tandem communi discipulorũ amicorumq; intercursu, desita ira & ardore illo animorũ, composita controuersia, & lis dirempta est. Sed cum postea in ipsius Ciceronis multiplici lectione uersaremur, inuenimus id abeo apertius significari. Nanq; ad Volumnium Cassium scribẽs, Cassium & Dolabellam suis auribus frui asseuerat. Ad Pætũ quoq;, Veniunt qui me audiũt, quasi doctum hominem, quia paulo sum q̃ illi doctior. Et ad Papyrium Pætũ: Hircium ego habeo, inquit, & Dolabellam, dicendi discipulos, cœnandi magistros: puto te audisse illos apud me declamitare. Vatinius quoq; ad Ciceronem de Catillo inquit: Defenditur à Q. Volusio tuo discipulo. Quod & M. Fabius de Cælio & Pansa testatus: Qui omnes à primo ætatis gradu, Ciceronem in disciplinis bonarum artium sectati fuere. Sed quod de Cicerone, idem nimirum de Socrate, Platone, & Aristotele, alijsq; doctissimis uiris, qui scientia præcelluere, accepimus: qui bonis disciplinis iuuenum animos imbuendo, æternam sibi gloriam peperere, suisq; dissertationibus & documentis diuersarum opinionum sectas inuenere. Ante oẽs Pythagoras Samius iuuenũ æmulantiũ studia, scholasq; sophistarũ in Italia habuisse fertur: pluresq; discipulos reliquisse magnæ & expertæ uirtutis. Sic Thebanũ Epaminundã Lysias Pythagoreus, Aristoteles Theophrastũ, & Syracusanũ Dionysium Plato erudiuit. Perraroq; eximius aliquis ingenio & doctrina inuentus est uir, cuius nõ aliqua monumẽta studiorũ mãdata literis, aut aliq discipuli sapiẽtiæ p̃ceptis aucti & imbuti, uelut hæreditaria munera, posteritati relicti fuerint.

In quo gradu cognationis apud pleraſq; gentes matrimonia licuerint, & quàm diuerſi mores in contrahendis nuptijs fuerint. *Caput* XXIIII.

INter omneis constare uideo, licuisse quondam passim & nullo delectu aut modo, ueteres coniugijs affinium cognatorum'que copulari: quod tamen non æquè apud omnes seruatum est. Nam etsi apud nonnullas Indorũ gentes, Arabas, Persas, Maurosq;, qui iuxta Bactrianos sunt, ac magos & Babylonios, quorum hoc institutum fuit, cum quibus Chrysippus sentire uisus est, filios matres ducere uxores, & cum parentibus stupro coire, atq; ex eis sobolem gignere passim licuerit, idq; inter eos coniugium nullis fuerit legibus uetitum: tamen apud reliquas ubiq; gentes, tam immane scelus, lege & moribus sub graui documento interdictum fuit: nefas scilicet existimantes, filios cum matribus turpi amore commisceri, ferarum ritu: quod dictu audituq; fœdum & pudendum est. Aegyptij uero sororum amoribus coniugijsq; implicari, & cum his passim matrimonia inire solitauere. Quippe Ptolemæus, ut sororis quam miro amore deperibat, coniugium sortiretur, & suam libidinẽ expleret, passim id licere permisit. Itaq; ut dirum facinus & notam turpitudinis nefariæ, uelamento matrimonij obnubilaret, omnibus id permitti uoluit. Id quod Persis quoq; licuit. Nam Cambyses duas sorores cum desiderium ferre non posset, & Dareus Satyram ijsdem genitam parentibus connubio sibi deuinxere. Idem Epirotæ & Macedones: siquidem & Ptolemæus Ceraunicus Arsinoen duxit, & Olympias Pyrrhi filia, fratris coniugio potita fuit. Contra uero ois ferè Græcia, qui inter priuatas necessitudines cum sororibus commisceri interdictũ habuere: nefandumq; putauere eodem parente genitos, inuicem incestis nuptijs detineri. Tametsi Athenienſibus germanas ducere uxores, crimini datum non fuerit: quippe Cymon Elpenicẽ duxit: & ex illo traditum, impune cum sororibus cõiugari. Perſis quoq; legitimum fuit, neq; pudendũ uisum est, non modo sororibus, sed & filiabus commiſceri. Nanq; Artaxerxes Athosim atq; Mestrim filias, iustæ uxoris loco habuit: & alij impune id factitarunt, quod Græci & pleraq; gens improbum nefandumq; extimarunt, Præ

Babylonij.

Aegyptij.

Persæ.

Epirotæ. Macedones. Græci.

Athenienſes.

Persæ.

Lesbij. omnibus uero Lesbÿ fœdissimæ Veneris fuisse traduntur: apud quos nihil syncери erat
Romani, aut incontaminati: adeo ut ne capiti quidem parcerent, & omni fœda libidine se inquinarent. Apud Romanos uero tam informia coniugia, lege & moribus interdicta fuere: apud quos licet cũ affinibus, cum quibus summa erat necessitudo, coniugalẽ inire copulam esset lege uetitum, ea de causa, ut nouos affines agnationibus familiarum, multasq; propinquitates & clientelas mutuis affinitatibus sibi ascisceret cognationis iure: tamen cum sobrinis aut defunctæ uxoris sorore, uel mortui fratris uxore copulari non uetabatur. Cæcilius enim Metellus, uxore defuncta, illius sororem desponsam tulit. Et Brutus Porciam sobrinam, nulla prohibente lege, desponsauit. L. quoq; Crassus ex defuncti fra-
Fratres filiam ducere licebat Romanis et Grecis, tris uxore filios eduxit, & propagauit. Ex descendentibus uero ad neptes usq;, coniugia Romani uetuere, id quod etiam plebiscito cautum fuit. Sed fratris filiam ducere uxorẽ, licet antea lege uetaretur, subsequutis inde temporibus, passim id licere principes uolu-
Nouercã ducere. sobrini filiã ducere, ere: postquam Claudius Cæsar rem desuetam usurpauit, ut Agrippinam, cuius amore deperibat, sibi uxorem desponsaret. Idem apud Græcos licuisse comperimus. Nanque Alexandrides sororis filiam sponsam duxit: ex qua Doryeum, Leonidẽ, & Cleombrotum genuit: quod succedenti æuo à Nerua fuit seuera cõstitutione inhibitum. Proditus tamen memoriæ est Antoninus Caracalla, præter instituta maiorum, nouercam Iuliam uxorẽ duxisse, nuptiasq; incesto primus polluisse: causatus principi, quodcunq; liberet, impune licere. Et licet socrus genero copulari nullis auspicijs posset, sobrini tamẽ filiam uxorem ducere nullæ leges uetuere. Scipio enim Nasica Africani maiorem filiam nullo prohibente iure, sibi desponsauit: quod alij frequentes factitarũt. Procedẽte mox tempore, Valentinianus Cæsar, ut soboles passim ppagaretur, gẽtesq; affatim redundarent,
Vxores quot quisq; uoluit ducebat, duas simul uxores ducere licere, duobusq; impune cõiugijs commisceri lege sacrata sanciuit: quam legem Iulius Cæsar decreuisse dicitur, ut liberorũ quærendorũ causa, quot uellet quisq; uxores ducere, facultas foret. Id quod apud Siculos & Athenienses in usu
Demetrij libido, fuisse quandoq; inuenimus. Siquidem Dionysius uno simul tempore cum Doride Locrensi & Aristomacha Syracusana nuptias celebrauit. Et Demetrius Antigoni filius, atq; Euripides poeta duobus simul cõiugijs nihil ueriti sunt copulari. Socratem quoq; tradunt, simul Xantippen & Myrtonẽ Aristidis neptem habuisse uxores. Ipse uero Demetrius tam inexhaustæ libidinis fuisse fertur, ut postpositis armis & omni apparatu belli contra Megarenses, Lamiæ prostitutæ amore accensus, inseruiret. Vt haud immerito Lysimacho ostentanti uulnera, quæ cum leone miræ magnitudinis pugnans, passus
Athenienses urbanam ducebant uxorem. fuerat: ipsius legati respondisse ferãtur, quasi alludentes, Demetrium quoq; meretricis Lamiæ in collo notas, & uulnera dentibus inflicta, exhibere potuisse. Proditũ uero memoriæ est, Athenienses, ut exhaustam iuuentutem belli cladibus repararent, decreto cauisse, ut urbanam ciues ducerent, & ex altera liberos tollere non uetarẽtur. Apud Spar-
Spartani. tanos duas simul duxisse, crimini fuisse datũ satis constat (licet aliqui contra uetitũ pessimo id exemplo factitarint) Lycurgi lege, q̃ binas uxores unas ædes incolere, atq; eadem domo habitare nõ permisit. Brachmanes, Numidæ, & Mauri, pro modo facultatũ
Brachmanes Numidæ. Mauri. uxores habent. Itaq; multis denas, plerisq; uigenas habere permissum est. Reges quoq;
Persarũ & Assyriorum reges. Persarum & Assyriorum, plures, quibus ciuitates pro redimiculis & muliebri mundo
Ritꝰ diuersi in contrahendis nuptijs. largiuntur, habent uxores. Sed sicut apud diuersas gẽtes, nationesq; dispares gradus affinitatis cognationisq;, quibus cũ iungerẽtur, definiti fuere: ita mores obscœnos & sordidos ritus, ac fœda quædã solennia in contrahendis nuptijs, pleræq; gentes disparí obseruarunt modo. Quippe Thraces mulieres nupturæ, non parentum arbitratu, sed præ-
Thraces. mijs nubunt. Virgines enim quæ forma præcellebant, à uiris precio exhibito, & certa
Babylonij & Assyrij. subtaxata pecuniarũ summa, emebantur. Contra uero, deformes & minus decoræ, precijs mercabantur uiros quibus nuberent. Babylonijs & Assyrijs peculiare fuit, nubiles uirgines ad forum in unum cogere: circunstanteq; uirorum turba, per præconem singulas auctionari: ut quæ complacita foret, precio exhibito, aut datis uadibus, sponsa duce-
Taxili & Brachmanes, retur. Apud Taxilos, Brachmanesq; si qua propter inopiam uirum nancisci nõ posset, in forũ uirgo producebatur: & classico euocata turba, pudibũdisq; ostensis & reuelatis,
Bœotij & Locri. cui complacita erat, nuptui dabat. Bœotijs & Locris nihil erat in sponsalibus firmũ, nisi

spõsus & sponsa in ara Euclię uirgini dicata, prius libarent: haud aliter, nisi more solenEuclię ara. Romani. ni antea libassent, matrimonium esse rati. Qui mos Romæ quãdoq; inualuit: siquidem Futinus. olim nuptura, in sinu Futini dei sedere cogebatur. At apud Indos, nisi nubẽtes unguen- Indi. to quod ex arboribus Phasis fluminis distillat, delibuti forent: neq; matrimonium, neq; Phasis fluuius cognationis iura legitime contrahi putarũt. Sicut Athenienſibus nulla dabatur nuptui, ni prius Dianæ sacra obisset. Nam uestem induebat, cui crocoton dixere nomen: neque Atheniẽses. initiari poterat decennio maior, uel quinquennio minor. Samnitũ institutio talis erat, Crocoton. non cuiuis homini nuptui locare filias, sed decem deligebantur quotannis uirgines ex Samnites. omni turba: quæ totidem magnæ indolis iuuenibus darentur, compare uoluntate, ut si à suscepta uitæ institutione, aut à bono honestoq; decederent, per ignominiam illi uirgo adimeretur, alteriq; locaretur. Proditum quoq; memoriæ est, Phœnices uirgines in Phœnicẽs. lustris & lupanari uulgo quæstũ facere in phano Veneris in oppido Sica: exq; eo quæ- Sica. stu meretricio dotem parare, & ita uirum nancisci: de reliquo uerò, donum Veneri exhibere. Quod apud Cyprios usurpatum fuit. Nam uirgines nupturæ, ad litora descende- Cyprij. re, & cum hospitibus commisceri, uulgatoq; corpore quæstum facere solebant, donec dotes, quibus uirum nancisci rent, sibi compararent. Harmenijs lex est, ut uirgines in Harmenij. phano uetustissimo & sanctissimo Anetidis deæ prostituantur: ubi ipsius statua ex soli- Anetis. do auro sita erat, quam Antonius expilauit: quibus emeritis, cuiusuis præcipui homiIndi. nis coniugium sortiri fas erat, nemine abnuente, aut tale coniugium detrectante. Indi uero maximum decus arbitrati sunt, si qua uirgo elegãti munere, aut insigni dono priscæ artis digna foret. Quibus in more fuit, ut parẽtes nubiles filias in cœtu præstantissimorum iuuenum producant: exq; illis uirum sibi deligat, qui fortitudine, cursu, pugna, aut specie corporis cæteris antestaret, nullaq; dote exhibita, quem sibi illa uirum delegerat, sponsum adducebat: quippe cum non genere aut nobilitate, sed libentes cum uiris insigni corporis forma iungantur, ut species manaret ad posteros. Quod & Catheorum di- Cathei. cunt proprium fuisse, ut sponsa sibi uirum deligat: sed ut eo fœdere iungatur, ut uiro defuncto, eadem pyra oppetere cogatur. Segoregiorũ uetus erat mos, ut paratis instruSegoregij. ctisq; mensis, inter epulas uirgo introducatur: & cui ex conuiuis aquam dederat, eum sibi uirũ delegisse uidebatur. Sicut apud Talcheas Libycam gẽtem, ubi multi unam expetunt: apud futurũ socerum instructis epulis, coram sponsa scommata iactitant, fabel- Talcheæ. las & iocos: cuiq; arridet mulier, illum sibi delegisse censetur. Nonnunq̃ posita uirgine, in uictoris præmiũ decernebant. Indi luctatione & pugnis, uictorq; præmium spõIndi. sam abducebat. Idem apud Sacas extimas Scythiæ gentes: nanq; hi solebant pro sponsa Sacæ. cũ riuali pugnis decernere, uictusq; uelut deformatus ignominia, pudibundus & mœrens, in latebra degere, & alterius aspectũ lucemq; uitare. Circa Mæotim gens est, Laxa- Laxamatæ. matas uocant, apud quos uirgo nisi quæ hostem confecisset, nuptui dabatur nulli. Et ex Carmanis uxorẽ ducebat nemo, nisi qui hostis caput ad regem detulisset. Apud Sygin- Carmani. nos Persicam gentem, mulier aurigandi perita, quemcunq; uult uirũ ducere, ius habet. Syginni. Troglodytæ uero, fœminas uiris despõsas, primis noctibus cognati affinesq; producũt, Troglodytæ. illasq; promiscuis adulterijs patere sinunt, postea perpetuæ pudicitiæ adscriptæ, seueGymnesiæ. rissimis pœnis, uel minima coniectatione, si deliquissent, coercebantur. Quem morem Baleares. Gymnesiarum incolis, Balearibus, & Lydis inualuisse legimus. Tradunt quidam An- Lydi. drimachidis in Aphrica populis, usum multa secula uiguisse, ut uirgines nupturas regi Andrimachidæ. in primis offerant, ut illarũ pudicitiam ante solennia nuptiarũ delibaret. Quod à Volsinienſibus quandoq; seruatũ legimus, ut seruili pressi dominatu, ingenuas filias seruis Vulsinienses. delibandas darent. Ebulibus uero insulis rex imperare dicit, q̃ sine spe coniugij, in quã- Ebules insulæ. cunq; commotus fuerit, usuariam capit. Apud Aethiopes pleraq; gens solennes nuptiAethiopes. as non nouit, quia passim & indiscreto concubitu miscentur. Garamantes quoq; nuptiGaramantes. as non nouere, sed ferarũ ritu passim in Venerem ruere licebat. Quod quidem à barbaris frequens usurpatũ est, qui turpi coitu se immiscentes, expertes thori genialis fuere. Lymirini. Inter quos Lymirini populi tradũtur, uulgato concubitu, connubia habere promiscua, filiosq; editos post quinquennium in unũ coactos, suũquenq; similem agnoscere, & proReges Persarum, & Medorum. filio educere. Neq; omiserim quod traditum est, apud Persas Medosq;, reges q̃ plures

habere uxores, mulieres uero q̃ pluribus nubere: quæ autem paucioribus quinq; uiris nupsisset, agrestis habebatur & sordida. Thraces quoq; honori ducunt multiplici coniugio & numero uxorem gloriari: sicut Germani, qui licet singulis uxoribus contenti sint, nobiliores tamen plures habere uxores pro decore familiæ & maiestate putant. Apud Arabas, Nabathæos & Britannos, in usu fuit, ut consanguinibus, cognatisq; oĩbus una uxor sit, ad quam per uices quisq; suo ordine admittitur: ingressurusq; ad eam, baculum pro foribus ponit: alterius uero congressum pro adulterio luit. Ac ne nimiũ multa complectar, ne ue ulterius barbaros ritus moresq; recenseam, de his hactenus dixisse abunde fuerit. Illud utiq; uerum est, quod à Græcis & Romanis pariter factitatum nouimus, ut uxorẽ quam quis duxisset, etiam sublatis liberis alĩ dare usuariam, ex qua liberi gignantur, mox illam uendicare legibus & moribus permissum fuisse. Sic Cato Martiam uxorem amico dedit, & Socrates Xantippen. Atq; alĩd sæpe factitarunt, quẽ morem apud Lacedæmonios Lycurgi lege, Tapyrasq;, & pleraſq; gentes inualuisse, documenta sunt: qua cauetur, ut ad senioris uxorem, iuuenis florenti ætate, tollendæ prolis causa, admittatur: legibus uero Solonis sancitur, ut orbæ puellæ qui sunt genere proximi, nubant: utq; si maritus ad rationẽ uenereã minus potens foret, mariti propinquus illius uxorem nanciscatur. Quare Attalus Asiæ rex, cum falsus rumor inuasisset, Eumenem fratrem morte sublatum fuisse, protinus illius coniugem unà cum regno sibi uendicauit: deinde Eumene superstite, uxorem illi simul & regnum restituit.

Thraces,

Germani,

Arabes, Nabathæi, Britanni,

Græci & Romani uxorẽ alĩs usuariã dabant,

Solonis lex,

Quid sit artemon apud iureconsultos: & quod dicatur plumbum in ripa positum, de quo ambigitur apud multos. Caput XXV.

MAlum, nauis esse partem, licet pleræq; naues sine malo sint: artemonem uero non esse nauis partem, labolenus ex autoritate Labeonis, in primis magni & docti uiri, de uerborum significatione notauit. Quæsiui ego à iureconsulto maximo temporum nostrorũ, claro in iudicijs & foro, quid esset artemon, qui quasi additamentum, non pars nauis à iureconsulto censeretur: cumq; ille ex opinione interpretis, artemonem gubernaculum, seu clauum nauis diceret esse: rursus quæsiui ab eo rationem tam uariæ decisionis, cur malus nauis pars sit, cum pleræq; naues sine malo sint: gubernaculum uero pars nauis censeri nõ debeat, cum extorto gubernaculo, nauis haud dubiè fluitaret, & incommoda fieret, arbitriumq; moderãdi deperiret. Quippe sicut gubernaculum, sic malus naui facile demi & addi, figiq; & refigi potest: plusq; operæ & negocij gubernaculum naui, quàm malus præstet. Cumq; ille subdubitare aliquandiu uisus, non facile obiecta dilueret: tandem dixi, à nostris interpretibus pleraq; minus commodè & uerè definiri: ob quæ non solum imperiti legum & rudes, sed & docti in dissonos sensus dilabuntur: multipliciq; affecti errore, ueros significatus non plane percipiunt. Non enim gubernaculum nauis artemon fuit, ut falso illi opinati sunt: quippe gubernaculum nõ esse nauis partem dicere, est improbissimæ insipientiæ: sed artemon trocleæ genus tractorium est, quod ἕλκτορ Græci uocant, quo fune ductorio per orbiculos traiecto, & acto in gyrum, ut nostri moris est, facili ductu importãtur onera uel exportantur: uulgoq;, quantum coniectura assequimur, arganum dicitur. Is autem artemon, nauis pars non erat: cum non nauigationi, sed oneri inferendo machina commodè constructa fuerit. Iterum idem labolenus plumbum, quod pro tegulis tecto appositum foret, ædium partem esse, ex autoritate eiusdem Labeonis asseuerat. Quod uero in ripa tegendi causa locaretur, contra esse dixit: quo fit, ut uendita domo uel legata, plumbum quod esset in ripa, uenditioni aut legato non accedat. Quid esset plumbũ in ripa, sæpe à iuris professoribus quæsiui. Et tametsi nõnulli inani opinione ferãtur, ipseq; legũ interpres alioq; facundissimus, ingenue se id ignorare fateatur: animaduerti tandẽ plumbum quod esset in ripa, tegẽdi causa illud dici cõuenire, quod tecto destinatũ, necdũ appositũ, aliquo in loco relictũ, donec tecto apponeret cõmẽdatũ ue fuisset: essetq; in ripa id commode dici, q̃d parieti inhærẽs erectũ, ita subsidet, ne humi iaceat penit⁹, unde uulgo arripare dicũt. Id aũt plũbi q̃d ita hæsit, & subsidet, in ripa esse dictũ est. Fuit ergo opinio Labeonis, q̃ tãetsi tegulæ plũbeæ quæ in tecto sitæ erãt, ædificij pars forẽt; illas tñ quæ se-

I. malum ff. de uerbo. significatio,

Alciat⁹ ărtemonẽ aliter definit. Vide eiꝰ cõment. i tit. de uerb. significa. l. malũ

Artemon qd uere significet,

Hypethrij Ilgẽdũ ẽ, nõ, in ripa. Vide Alciatũ in dict. l. malũ.

Plumbum in ripa positũ.

posita muro adhæserant, ut paulo post apponerentur, ædificij partem non esse, licet ad eũ usum destinatæ, ut pro tegulis tecto inseruirent. Itaq; legata domo aut uendita, plũbum quod in ripa ita situm erat, uenditioni aut legato non accedere, legitimè putarũt.

Quod esset collegium fratrum Arualium Romæ institutum, quiue Salij sacerdotes, & quot societatum genera fuerunt. Caput XXVI.

PRimum sacerdotum Romæ collegium, fratrum Arualium fuisse multi asserunt. Hoc enim sacrum à principio originũ, Romulus instituit primus. Nam cum legibus armisq; urbẽ muniuisset, ne religio in bene instituta ciuitate deesset, undecim fratres Aruales constituit sacerdotes, secq; duodecimũ. Fratresq; ideo appellauit, quasi mutua charitate & fœdere nexi forent. Refert tamen Massurius Sabinus, Accam Larentiam Romuli nutricem, duodecim eduxisse filios, & cum unũ fato amisisset, in defuncti locum Romulum asciuisse: ipsumq; & cæteros Aruales appellasse fratres, q̃ socij essent & ferè pares, agresti & pastoritia sodalitate coniuncti. Horũ insigne fuit, spicea corona alba, infula alligata, quam, dum operantur sacris, singulos gestare solenni more decebat: quo insigni ab Acca Larentia donati primum fuere: iscq; honor perennis illis perpetuo mansit, ita ut nullo successu uel casu, tanta societas nisi uita finiretur: tantæq; fuit amplitudinis, ut etiam ab hostibus captos, & in extrema fortuna, aut exules, quauis nullo postliminio redẽptos, honor hic comitaretur. Apud Aquitanos uero Solduni dicti sunt, quorum societas erat, ut ĩsdem uitæ commodis, opibusq; promiscuo usu fruantur: siquid autem aduersi contingeret, eosdem casus, eandem' que fortunam, ac etiam uitæ interitum, unà subire cogerentur. Quod ab Aegyptijs usurpatũ legimus, quibus amicitiæ genus & sodalitium fuit, cui nomen συναποθνησκόντων, quasi commorientium, qua nulla sanctior firmiorq; fuit: quo genere Antonius & Cleopatra, cui plus nimio se addixit, mutuo affectu deuincti fuere, hac lege copulati, ut si fatale quippiam aut diri casus alteri contigisset, alter tanquam pœnæ socius, eundem fortunæ exitum esset laturus, socijq; & comites essent fortunarum & calamitatum. Apud Hunnos tale fœdus inexplicabili nexu contrahebatur, ut uiginti uiri generosi spiritus, eisdẽ sacris initiati, unà comites essent consiliorum & uoluntatum: eo uinculo, ut in conuictu frequenti & contubernio maneant, & ne punctum quidem temporis uacuũ relinquant: prosperaq; & incommoda mutuis officijs ferant ad supremum diem: morte autem obita, superstites defunctum efferant & comitentur. Hiberorum uero mos fuit, ut amici in familiaria iura assueti, principi se deuoueant, uitæ mortisq; ultores: quisq; ita in cohorte amicorum deuoti erant, omnium consiliorum secretorumq; participes fiant, & si quid timendum accidisset, omnes casus & fortunæ minas, atq; unà mortem oppetere cogantur. Qui mos Cantabris fuisse traditur, ut pro amicis & fœderatis, sociali fide se immolare atq; interire non dubitarent, insigni testimonio mutuæ charitatis & perpetui amoris. Ex Socianis quoq; Gallorum gente, sexcenti ex primoribus, Solduni uocati, unà cum rege uiuunt & commoriuntur: nefas putantes, superstitem principi suo esse. Apud alios uero intimi familiares, qui manus, mens, lingua, & oculus, atq; aures principis uocantur: in eodem cultu & conuictu sunt, rei nullius ignari, & amici principis, qui arcana consilia & abditos sensus soli cognouerunt. Ab Aethiopibus seruatum est, ut familiares in regis societate per omne obsequium insinuati, unà cũ rege ad supremos annos uiuant, consociati & fœderati, qui summum inter amicos locũ tenent, & si quà corporis parte rex mancus fieret, eodem membro se deforment, eoq; morte sublato, sponte intereant. Tauris apud Scythas cum regibus præcipue gratos, & qui magno in honore fuissent, ex amicis sepelire in usu fuit: cui rex tanquam pignus amoris aurem abscindere solebat. Apud Græcos usurpatum est, ut cum aliqui inexplicabili nexu copulantur, uno pallio inuicem se operiant, & morte obita eodem tumulentur: quo significabant, duo simul corpora concordibus animis & una mente teneri. Priscis autem Longobardis maximum fuit amoris uinculum, apud aliquem ponere barbam. Is enim intimo fœdere astrictus erat, apud quem lanuginem quispiam deposuisset. Sicut apud Persas donari anulo à rege, fœdus inexplicabile & summi amoris uinculum putabatur. Huic ergo Larentiæ quæ Flauia dicta est, mense Aprili solennes dies & sacra ab Anco instituta, Ro

Primum collegium Romanum,

Fratres Aruales cur dicti. Romuli nutrix.

Solduni,

συναποθνησκόντες.

Hunnorũ fœdus.

Hiberi,

Cantabri,

Socianí. Solduni.

Aethiopes.

Tauri.

Græci,

Longobardi,

Persæ,

Larentalia.

mani assidue celebrant: quæ Larentalia dicta sunt, & decimo calendas Ianuarias, qui dies Ioui feriatus erat. Cui Martis flamen, plerunque pontifices in Velabro, ubi Larentiæ ara & statua erat, sacrum anniuersarium facere, ad eiusq; sepulchrum Decembri mense conuenire frequentes, & dare inferias solebant, q̃ populum Romanum decedens hæredem fecerat. Cuius rei causa, eius dies inter fastos relatus fuit. Stataq; die flamen Quirinalis illi quotannis sacrum facit. Huius postea exemplo inter Romulum & Tatium inita societate, retinendis Sabinorum sacris, sodales Titij à T. Tatio, uel à titijs auibus, quas

Sodales Titij Titij aues.

obseruãt augures, denominati sunt. Post quæ, sodalitates, sacris Idæis magnæ matris receptis, Romæ sub idem tempus inuentæ, ueluti publica munera habita sunt, sicut sub Tiberio Augustales, qui numero quinq; & uiginti ex primoribus urbis, sorte ducebãtur: quos Tiberius Iuliæ genti sacrauit. Et Antonini temporibus Antoniniani sodales, mox

Sodales augustales. Sodales Antoniniani.

Eluiani, & Aureliani, & demum Faustidianæ puellæ ad imaginem antiquitatis nuncupatæ, qui in principis comitatu, inexplicabili fœdere uincti erant, & post funera, illi flamines & sacerdotes consecrati. Sed cum à Romulo hoc sacerdotium primum institutum ferant, quin reliqua sacra Numa summus religionum cultor obiuerit, nulla cõtrouersia est. Nam & pontifices, flamines, salios, atq; augures ab ipso inuentos tradunt. Fuere enim salij Martis sacerdotes numero duodecim ex patritijs, liberi & ciues, & qui neutro parente orbati essent, à Numa seu Tullo Hostilio bello cõtra Fidenates (ut Liuius autor est) uoti causa nũcupati: qui postea numerum saliorum duplicasse fertur, ita ut quatuor & uiginti, belli pacisq; temporibus collegio cooptarentur: cuius sacri causa hæc & origo fertur: Cum enim regnante Numa, morbo & afflatu noxio ciuitas affecta esset,

Salij.

ea'que lues nullis sacrificijs aut piaculis sedari uideretur posse, peltam æneam è cælo, in qua Romanorum fata sita erant, in manus Numæ decidisse ferunt. In qua cum urbis salutem sitam crederent, ne inuentu facilis, & ob id furto exposita esset, alias undecim elaboratæ artis eadem facie mensura'que à Mamutio fabro, ne dinosci posset, cõstructas dicunt fuisse: illas'que in Martis sacrario asseruasse, illarumq; custodes, salios uocasse: quorum princeps præsul, alter uates, alius magister, qui præsidebant, dicti. Illorumq; insigne tunica erat punicea, & æneum in pectore tegmen, quod supra tunicam uersicolorem induebant: tum balthei, & æneæ galeæ: quibus ornati Martio mense, cum tripudijs ad tibiam, solenniq; saltatu cælestia ancylia eiusmodi ferentes, culti ornati'que prodibant: ipsiq; gladiolis illa percutientes, cum gressu & gradu compositio, pulsu pedum ad sonum uocis modulato, per Capitolium & forum, per'que urbem incedebant. Inq; eo tripudio Mamutium fabrum, qui tam exactè illa molitus esset, in nominis memoriam sempiternam, ac pennatas impennatasq; agnas pro spicis & aristis, & Lucecium Iouem, Ianumq; deorum deum, aliosq; deos, excepta Venere, quam in carminibus saliaribus nominare nefas erat, uerbis subobscuris, Marti consecratis, quæ nec mutare licebat, ritu priscæ religionis, in fine carminum referebant. Post aliquot uero ætates, imperatorum nomina suis carminibus salios adnotare constitutum fuit, ut illorum quoque memoriam sempiternæ gloriæ mandarent. Quare Germanici nomen saliari carmine, & mox aliorum principum, intercursu temporum celebrata fuere, quo tempore flaminica dialis uxor capillum pectere, antequam ancylia conderentur, uetabatur: quorum sacra & festos dies cœnis sumptuosis, & comessationibus cum cantu & symphonia opipare celebrare soliti sunt: in quibus futiles coronas & alia conuiuij oblectamenta adhibebant. Hi'que dies religiosi & sacri mansere in posterum. Quod sacerdotium quanti fuerit, licet æstimare, quòd nisi ex patritijs ad hunc honorem admittebatur nemo: & nisi liber & ciuis, patrimus & matrimus foret. Quod'que Appius Claudius triumphalis, Scipio Aphricanus, & L. Bibaculus inter salios esse, & hæc sacra attrectare, gloriæ duxere. Et Titus Vespasianus, quòd numero saliorum fuisset cooptatus, gratias egit. Antoninus quoque philosophus, natus octo annos, ab Adriano Cæsare inter salios adnumerari, laudi duxit, uelut magni splendoris munus ferret. Eratq; constitutum, ut qui cõsulatum aut præturam, alium'ue magistratũ gereret, ancylia ferre, & inter salios esse cogi nequiret. Præter quæ, etiam apud Larinates, salios Martis sacerdotes fuisse: & in sacris Herculis ad magnam aram, salios sacrorum ministros cum cantu psallere cõsuesse

Pelta cælitus delapsa.

Insigne saliorum.

Tripudia saliorũ & carmina.

Venerem in carminibus saliaribus nominare nefas erat.

Saliorum Sacra & festi dies sumptuosi.

Sacerdotij Saliorũ dignitas.

comperimus. Et tametsi Martio mense ancylia deprompta è Martis sacrario prodirẽt, si quando tamen gentibus nationibusq;, iustum piumq; bellum per feciales indicebatur, ancylia in eodem sacrario, aut in curia saliorũ cõmouere, moris erat: quasi eo motu Martem è sua sede excitũ, eoq; propicio & uolente, arma expediri, legiones cõscribi, exercitus apparari, atq; omnia hostilia esse designarent: qui dies religiosi & infames habiti sunt, q̃bus antequam cõderentur, spõsalia inire, peregrè proficisci, aut pacis fœdera tractare, uel aliquid publicæ priuatæ'ue rei inceptare, uelut mali auspicij, tristisq; maneret exitꝰ, ominosum fuit.

Belli indictio.

Quot lictores apparitoresq; habebat dictator, quot consules aut prætores, quæstores ue, qui ue secures habebant, & qui non.

Caput XXVII.

QVod Romulꝰ parto regno, cum sella curuli trabeaq;, & reliquo ornatu se augustiorem fecisset, tum maxime duodecim lictoribus insignem fecerit, qui faces securesq; uelut insignia maiestatis præferrẽt, à multis est memoriæ mandatum. Nonnulli Tullum Hostilium Romanum regem, primo purpuratum cum lictoribus & fascibus in publicum prodijsse ferunt. Sed perpendimus non lictores modo cum fascibus & securibus, sed apparitores quoque regem præire consuesse. Fuere enim apparitores ministri regij, qui astabant lateri, & corporis stipatores erant: ut si quando opus esset, ad imperium nutum'q; regis præsto forent. Præter quos fuere uiatores in regio comitatu, qui quoties senatus cogendus esset, ex agris senatores aduocarent, contumaces'q; citarent & arriperent. Quippe cùm priscis temporibus proceres ciuitatis morarentur in agris, si quando consilium publicum cogendum erat, à uillis accersebantur in senatum: ex quo qui eos euocabant, uiatores dicti, quiq; ex uiatoribus ligandi cædendiq; ius habebant, lictores nominati sunt: quibus iussu regis delinquentes uincire, nudatosq; uirgis cædere, & si crimen exposceret, securi percutere negocium erat. Ideo lora in sinu gestantes, regi apparebant: quibusq; mandatum erat, facinorosis & delinquentibus crura & manus ligabant, ut post uerbera nouissimo exẽplo afficerent. Præter quos fuit accensus & præco, qui dicto consulis alterius'ue magistratus ad imperium nutumq; præsto essent. Accensus, ut ad concionem: præco, ut ad comitia quirites aduocaret. Quod munus ut esset expeditius, libertis dari consueuit, sicut ministrorum & apparitorum, Brutiarijs, coactis seruilia exhibere, pro eo quod bello Punico secundo post cladem Cannensem, ad Hannibalẽ defecissent primi. Sed cum post exactos reges, cos. creatis, omnia insignia quæ apud reges erant, populus cõsulibus concessa uoluerit, Brutus & Valerius Publicola, qui assertores & uindices Romanæ maiestatis fuere, cum sta tuissent non formidolosum & ferum, sed mitem & plebi percharum efficere consulatũ, utq; offensionem & inuidiam uitarent, in publicum prodeuntes, cum eisdem quibus reges insignijs, secures à fascibus dimouerunt: & cum solis fascibus ad populum conciona ti sunt. Inde mansit in posterum, ut cum duodecim fascibus, totidem lictores sine securibus consuli præirent. Hæc enim fuere insignia summi honoris & imperij consularis. Illis ergo magistratibus secures cum fascibus in urbe præferebantur, qui sine prouocatio ne summam imperij tenebãt: ut dictatori, & decemuiris, à quibus ad maius tribunal prouocatio non erat. Dictatori ergo pro honore summi imperij, quòd plus iuris & maiestatis haberet, quatuor & uiginti lictores cum fascibus & securibus, uiatoresq; & apparitores, qui summouerent turbas, præibant: consulibus in urbe duodecim lictores cum fascibus tantum, demptis securibus: foris uero, ut in decreta sibi prouincia, aut quum castris & legionibus præesset, fasces cum securibus, una'que lictores apparitores'q; præcedebant. Id'que ideo cautum, ut prouinciam pernicio sis hominibus purgare, illorumq; audaciæ & temeritati obuiam ire, flagitiaq; & dedecora pœnis & damno mulctare ualerent. In urbe enim consuli cum securibus esse ius non erat: quippe suprema potestas, & ius de nece ciuis consuli intra pomœrium nõ datur. Obseruatumq; fuit, ut inter consulem & proximum lictorem, nemini officij causa nisi cõsulis filio aditus esset: prætori uero in urbe non duodecim ut consuli, sed sex tantũmodo lictores apparere solẽt: extrà

Lictores. Apparitores.

Viatores.

Lictoris munus.

Accensus. Præco.

Brutiarij. Secures abiectę post exactos reges.

Secures cũ fascibus quibus præferebãtur post exactos reges.

Consulibus quot lictores

Ius necis intra pomœria consuli non dabatur.

Prætori in urbe quot lictores.

Tribuni plebis uiator & apparitor.

uero urbem, aliquando cum ſecuribus apparuiſſe inuenimus. Paulo tamen Aemylio in prætura priuilegio honoris duodecim ſecures apparuiſſe ferunt, ut conſularem maieſtatem in prouincia præ ſe ferret. Tribuni autem plebis ſolum uiatorẽ, apparitorem q̃ a prima origine ſine lictore habuere: q̃ etiam libertini erãt, quippe cum Tiberius Gracchus in tribunatu libertis apparitoribus primus uſus fuiſſe dicatur. Poſtea uero quàm prouincias ſortiri cœpe, & illis cum imperio eſſe, etiã lictores habẽdi tribuno facultas data eſt. Quæſtores uero, ædiles, duũuiri, & minores magiſtratus, qui prehẽſionem & uocationem non habebant, in urbe nec lictore utebantur, nec uiatore: tametſi prætorem duodecim ſecures cum faſcibus: & quæſtorem, lictorem & faſces quãdoque habuiſſe legamus: quod in prouinciis, quas ſortiti prætores quæſtores q̃ fuerant, non autem intra pomœrium id licuiſſe apparet. Extra urbem enim his uti faſcibus & lictoribus interdũ cum ſecuribus, licebat, ut ſceleris & perfidiæ pœnas à facinoroſis expeterẽt: in urbe uero minime, niſi quæſtores parrici forent; quibus pro imperio & maieſtate cum crimina uindicarent, in urbe lictores cũ ſecuribus ſæpe prælati ſunt. Marcus tamen Liuius Druſus dum quæſtor Aſiam obtineret, nullo lictore aut alio inſigni honorũ uti uoluit, ne q̃d ſeipſo inſignius prouincia haberet. His ergo quorum erat maius imperium, & maxima auſpicia, qui q̃ cum adeunt magiſtratus, Veſtæ & penatibus rem diuinam faciunt, ut dictatori, conſuli & prætori, paſſim lictores cũ faſcibus in urbe habere licuit. dictatori etiam cum ſecuribus. cæteris uero qui minima auſpicia habebant, lictore uti non licuit, niſi quæſtori parrico, ut percenſuimus. Fuit q̃ uetus conſtitutum, ut præfecti prouinciarum & præſides, ſenatoribus ex claris maioribus & inclytæ familiæ, peregre agentibus, quo conſpectior dignitas & honoratior foret, plerunque in prouincia lictores cum bacillis darent: ut q̃ ſi reges externi aut fœderati in prouincias populi Romani uenirẽt, magiſtratus Romanus aut præſes illi cum lictoribus & faſcibus præiret. Mario enim prætore Aſiam obtinente, & in eam profecto Mithridate, ſemper cum faſcibus Marius præceſſit Mithridatem. Qui quidem lictores non his modò magiſtratibus, ſed & ueſtalibus, & ſacerdotibus, mox Cæſaribus & ſummis imperatoribus cum uirgis laureatis, et Auguſtis mulieribus pro muliebri faſtigio præceſſere. Quare Agrippinæ matri Neronis, perpetuo ſenatuſconſulto lictores duo tributi fuere, & flaminium claudiale. Cõtrà Tiberius Druſillæ matri decerni lictorem minime paſſus fuit, licet Auguſtus illam in familiam nomenq̃ Auguſtæ teſtamento aſciuiſſet. Illud quoque obſeruatum eſt, ut cum lictores iuſſu conſulum, aliquem è domo euocarent, fores ædium uirga percuterẽt, quaſi eo ſigno publicam adeſſe perſonam innoteſceret. Si cui tamen ob claritatem dignitatem q̃ deferebant, uirga fores percuti uetabant. Cum enim Pompeius Magnus Poſſidonẽ q̃ domum ſummi ſapientiæ profeſſoris eſſet ingreſſurus, fores uirga percuti uetuit, & faſces ſummiſit. Et ſi quando dictatori, conſuli, aut prætori præirent pro imperiũ maieſtate, obuium quenq̃ ſemita cedere, denudare caput, & obſequiũ honoriſq̃ cauſa, equo deſcendere iuberent, obuiamq̃ turbam uirga ſubſisterent, & ſummouerent. Apud Athenienſes & omnem ferè Græciam, ut diſcrimen perſonarum notaretur, magiſtratus non lictores, ſed lixas ſimul & uirgas habuerunt uice lictorum, quos λικτόρους nuncupãt. Fertur uerò Germanicus, Athenienſes ſocios & fœderatos, uno lictore uelut præcipuo munere donaſſe. Neq̃ prætereũdum, in occurſu maioris magiſtratus, minores ſummittere faſces conſueuiſſe: ut ſignarent honori deferre & imperio parere. Quare Valerius Publicola in ſuſpicionem affectati regni adductus, dum cõcionatur, faſces populo ſummiſit: ſcilicet populi quàm conſulis maieſtatem & iura, potiora arbitratus. Lictoresq̃ cum faſcibus ſæpe paludatos, cõſuli etiam paludato in prouinciam profecturo præire ſolere: quæ quidem paludamenta tunc ſumebant, cum in expeditionem aut decretam ſibi prouinciam conſul iturus eſſet. Paulo tamen Aemylio prætori in Hiberiam profecturo, album paludamentũ, ac lictores miniſtroſq̃ albatos cum modico comitatu tributos comperimus. Sine autem lictoribus proficiſci in prouinciam, aut cõſulibus profectis, lictores in urbe manſiſſe, religioni eſt & prodigiũ loco habitum. Fuit quoque receptus mos, ut quoties inſigni uictoria cõſules potiti eſſent, ob res proſpere geſtas, laureatis faſcibus prælatis incederent, literasq̃ laureatas Romam mitti, aut nuncios cum iaculis laureatis

Quæſtor parricus, qui & parricidius.

Lictores cũ faſcibus in urbe habere quibus permiſſum.

Lictores cum bacillis. Regibus externis præſes cum lictoribus et faſcib⁹ præibat.

Lictores cum uirgis laureatis.

Lictores fores uirga percutiebant.

Lictorũ munus.

Athenienſes lixas & uirgas loco lictorum habebant.

λικτόρους Sũmiſſio faſcium.

Faſces laureati.

Literæ laureatæ.

aduenire, nauemq̃ laureatam aut uittatam, felicis uictoriæ nuncium eſſe: ac læta & magna ſignificare tunc, quũ depulſis & diſſipatis copijs, hoſtes uicti eſſent & profligati, animaduerſum eſt. Victo enim Mithridate, & fugato duplici pũlio, lauro ornatam nauem, & bellico apparatu inſtructam, ut in uictoria mos erat, Lucullus Romã miſiſſe dicitur. Ipſis uero nuncijs tabellarijs, Græci πτεροφόρους dixere nomen, quoniam erectas pinnulas geſtarent, quod Aelius Verus feciſſe dicitur, ut curſoribus alas pennatas imponeret, illoſq̃ uentorum nominibus appellaret: quandoque φανιώνας & γραμματοφόρους, Perſæ ἀγγάρους & ἀσάνδρας. Proditumq̃ memoriæ eſt, columbas tabellariorum uice apud maiores ſæpe fungi ſolitas: quippe Cæcina Volaterranus hirundines uictoriæ nuncias habuit. Cyrus uero per interualla locorũ tabellarios ita diſpoſuit, ut fatigatis recentes, & nocturni diurnis ſuccederent: adeo ut uolantes grues ſuperarent. Quod & Xerxes feciſſe dicitur, ut curſores inuicem ſuccedentes haberet diſpoſitos, quos neq̃ imber, neq̃ noxa à curſu dimoueret. Inter alios Marrhes Aegypti rex proditur cornicem habuiſſe, cui curſoris uice literas perferendas dabat. Nec abre fuerit meminiſſe, ex uiridi lauro faſcium Luculli, Põpeij faſces languentibus foliis lictores exornare, cõceſſa mox uictoriæ omen feciſſe. Sicut Superbus Tarquinius, ne ſuum ducem Latini agnoſcerent, neue diſcreta inſignia haberent, ex Latinis Romanisq̃ faſcibus, manipulos miſcuit, ſingulos q̃ue exbinis fecit. Ipſe tamẽ Pompeius, licet ſe imperatorem fiuerit appellari, nunq̃ tamẽ in faſcibus inſignia laureæ coronæ detuliſſe legitur: quo exẽplo arguitur, impatorum faſcibus laureas apponi cõſueſſe, quo iuſtũ imperiũ & legitimus triũphus notaret. Apud Græcos uero uetuſto more receptũ eſt, ut ſi quid fauſte & feliciter nunciũ afferrent, coronati aduentarent: ipſiq̃ ciues felici accepto nuncio, in communis ſignum lætitiæ coronati incederent, quantesq̃. Carthaginenſes, rebus feliciter geſtis, præcipuum lætitiæ genus habent, uictimas cædere, ludos celebrare, munera mittere. Quod q̃ faſcibus, quos præferebant lictores, betullas uirgas maximè commodas duxere. Itaq̃ ex illarum uirgis, tum propter candorem, tum propter tenuitatem publicos faſces, qui magiſtratibus præirẽt, effecere. Atq̃ illud animaduerſum eſt, quod tametſi ad reliquas prouincias præſides & magiſtratus cum lictore & faſcibus irent: tamen Alexãdriam conſulares faſces accedere, aut urbem inire uetabatur: quòd diuinis carminibus & uaticinio prædictum eſſet, tunc demum Aegyptum fore liberam, cum ad eam Romani faſces aduentarent. Tametſi Romani magiſtratus libera & fœderata oppida, uelut ſociali fide copulata, plerunq̃ ſine lictore aut faſcibus adirent.

Taellar ioꝝ diuerſa noĩa.

Columbarũ & hirundiuũ ars.

Tabellarij Cyri per interualla loco rum.

Cornix literas perferens.

Græcorum mos audito fauſto nũcio.

Carthaginẽſes.

betullę uirgę

Alexãdriam faſces non ingredicbãtur.

Quod regium diadema tam apud Romanos, quàm apud exteras nationes gentesq̃ fuerit, & quæ inſignia. Caput XXVIII.

Apud Paulum Corteſium uirum doctum, & mihi perfamiliarẽ, legebatur Luculli uita ex Plutarcho: in qua expeditionem & prælia cõtra Mithridatẽ à Sylla primum, mox à Lucullo ſuſcepta, multa cum facundia uerborũ refert, cum quo multiplex, uariũ & inexpiabile bellũ fuit: quoq̃ modo fuſus & profligatus, quũ de conſciſcenda morte cogitaret, repentinæ incurſionis metu, ac ſubito malo perterritus, eunuchum è cubiculo ad ſororem, & duas uxores, Monymam & Veronicam, ut in tanto diſcrimine ne cunctarentur ſibi uel honeſta morte conſulere, antè quàm uictor hoſtis aduenire, miſiſſe dicit: & dum alĩ alio lœto abſumerentur, illarum alteram animo conſternatam, diademate detracto, quod capite geſtabat, & collo circundato, ſuſpendio uitam finire uoluiſſe: alteram ueneno mortem ſibi conſciuiſſe, & qualia in magnis diſcriminibus, & ſummæ fortunæ caſibus euenire ſolent, in eandem ſentẽtiam multa commodiſſime aptiſſime q̃ue enarrat. Atque hæc cum legerentur, quidam uir curioſus & haud illiteratus, qui unà aderat: quonam modo potuiſſet quiſpiam diademate, quod capite geſtaretur, ſuſpendio uitam finire demirabatur: quippe diadema regiũ ex auro gemmiſq̃ conſtare dicebat, neq̃ illo efficere potuiſſe quenquam, ut laqueo depereat. Quæ cum dixiſſet, multiq̃ idem ſentirent, dixi aliud fuiſſe ſententiæ & opinionis meæ: diademaq̃ regiũ tam Romanis, q̃ exteris gentibus, candidam faſciã eſſe reſpondi: quod inſigne à Libero patre inuentũ Plinius notauit: ideo crimini datũ Põpeio fuiſſe, quod hulceris uelandi cauſa, crus faſcia circuncingeret, tanquam regiũ ſibi diadema uen

Paulus Corteſius. Plutarchi locus in uita Luculli.

Diadema qd.

Pompeius taxatus.

dicaret, nihil'q referre, qua in parte gestaretur, illi obiectum esse: tametsi ferantur uetere s, quod caligis non uterentur, crura fascijs alligasse, femoralia'q & tibialia habuisse.

Metellus tãxatus,

Et Lucius Metellus, quod hulceris causa frontem fascia circundedisset, Vittati seu Diademati cognomen tulisse. Tigranes quoque Armenius candidam fasciam insigne regium ante Põpeij pedes abiecisse dicitur, uelut dominationi cederet, & omni publico munere se abdicaret. Quin Alexander memoratur, cum desiliens equo, casu Lysimachum uulnerasset, medendi uulneris causa, diadema sibi detraxisse, (nam candida fascia erat) illo'q Lysimachi uulnus alligasse. Quod omen illum futurum regem designauit, sicut euentus docuit. Idq; apud autores assiduis exemplis patere. Medis uero, Persis, & Armenijs regibus, cidaris cum cerulea fascia albo distincta, uel tiara, amictus'que purpureus quadrangulari figura. Interdum candys, quod Persarum Lydorum'q insigne regium erat, pro diademate fuit. Quos quidem reges antequam sceptra inirent, sacris initiari oportebat: qui modus erat, ut uestem quam gestauit Cyrus, primum induerent, mox terebinthum & caricas gustarent, poculum'q lactis ebiberent: sicut initiatos sacris Isidis, fores ædis apire, arcanos'q libros euoluere, aqua ablui, ad sacraria deduci, duodecim'q stolis primo, mox ipsius deæ picta uestẽ indui decebat. Quæ quidem tiara pileꝰ erat, ex qua redimicula quibus maxillæ uelantur, defluebant, qua Phryges in solennibus utebantur sæpe. Quod quidem diadema Armeniorum reges, nisi à Romanis, assumere non poterant. Nanque experimento cognitum erat, barbaros malle Roma petere reges, q̃ habere. Perfici reges obseruarunt ex myrrha & labizo odorata, capiti insigne regiũ ferre, pallam'q picturatam & auro distinctam induere. Numidis regibus sceptrum in sinistra, & candida in fronte uitta, insigne est regale habitum. Macedonum regum chlamys, chausia, & crepida, ac diadema: Assyriorum uero, tiara diademate obuoluta, & tunica purpurea, & partim alba, quam nisi rex induere nemo poterat. Sardis quoque curru uehi, & rectam ferre tiaram, solis regibus dabatur. Apud Siculos, purpurea uestis, argenteus baculus, & purpura gemmis extructa cum diademate. Phœnicibus, Syris & Cilicibus, chlamys cum crepidibus, & candicans diadema. Aegyptijs autem regibus, nunc leonis, nunc tauri, aut draconis efficti imaginem, aut ignem, arborem 'ue effictam supra caput ferre, principatus & regij dominatus insignia fuere. Tametsi regni cura & procuratio illis penes regias uxores fuerit, quibus plus quàm regi honoris, obsequijq; tributum est. Nonnunquam diadema aspidis imagine distinctum, Aegyptiorũ regnũ spectatissimum insigne fuit. Parthis duplex diadema, amplissimum decus regium dicunt esse, quippe quorum reges magni, & regum reges habebantur: sicut Phrygum reges adeò processere, ut regum maximi nomina ferrent. Darij diadema fuit purpureum albo distinctum: quod mox Alexander usurpauit ferre. Syrij quoq; stolã & sceptrum pro regio diademate habuerunt. Apud prius uerò seculum reges tenuisse hastas, quas sceptra nuncupant, pro maiestate, pro'q diademate fuisse proditum est. Ferunt milites in exercitu Pharnacis, tumultuaria coacta manu, latiorem illi sirpum, dum ipsum in regem assumunt, pro diademate dedisse. Sicut Amasi, dum concionatur, pro regali ornamento galea data est. Batauí & Germani, regẽ quem delegére, attollere humeris, & scuto exceptum subcollare per uices pro regio fastigio obseruarunt. Romanis autem regibus diadema, trabea & purpureus amictus, non quadrangularis, sed semicircularis, insignia regij dominatus fuere. Sequutos'q postea Cæsares, diademate minime usos comperimus: imò omne decus regium, ut inuidiosum, deuitasse, quippe nomen regium alibi magnum, Romæ uero intolerabile fuit. Frequens enim apud eos laurea capitis decorum, & distincta radijs corona, ac purpurea chlamys, insignia imperij fuere. tametsi post temporum interualla ex Cæsaribus Aurelianum Cæsarem, præter mores instituta que maiorum, diadema usurpasse, eo'q insigni primùm usum fuisse legamus. Demum eò uesaniæ processum fuit, ut sequuti Cæsares, sacrum ignem, qui tantum regibus Persarum moserat, uelut imaginem imperij sibi præferri finerent, eo'q præcipuo insigni & singulari ornatu uterentur. Fertur Clearchus Heraclienſium tyrannus, cum effluxè fluerent opes, eò processisse, ut successu cõtinuæ felicitatis, supra spem humanã insolens, se Iouis filiũ diceret: superq; cætera flagitia & dedecora, auream aquilã sibi præferri fineret: pur

Cidaris, Tiara. Candys, Regni inauguratio.

Sacrorum Isidis inauguratio. Tiara,

Persæ. Numidę Macedones.

Assyrij. Sardæ.

Siculi. Phœnices. Syri. Cilices. Aegyptij. Reginarum honos apud Aegyptios.

Phrygum reges maximi Darij & Alexandri diademata.

Syrij Sceptrum sirpus latior loco diadematis.

Batauí & Germani. Romani reges.

Regis nomẽ Ro. intolerabile.

Ignis sacer.

Clearchi fastus.

puream'q uestem, auream coronam, & cothurnos excellenti cultu instar tragicorum regum, pro insigni haberet, hanc regalem existimans palmam, uelut eo ornatu, argumenta sui generis, non ambigua fide demonstraret: & Antigonus, quo Liberum patrem referret, insolenti dominatu eò uanitatis excessisse, ut hederam capiti suo pro diademate, pro sceptro thyrsum gestaret. Indi uero reges pro regio ornatu habent, ut cũ foras prodeunt, aurea mitra pluribus gemmis distincta, & sindone amicti, tympanis'q & tintinabulis præcedentibus, conspicui fiant. Quod autem de cidari diximus, non abnuerim illam ab tiara haud multum abesse, sed specie ferè pari, neq; inuenusta fuisse. Præter quæ fuere capitis insignia Athenienſibus, quod crobylũ uocant, Cyprijs quod cordilen, Perſis nidarion, Aegyptijs fasciolum nõ regium, sed clarorum uirorum & principum. De regali autem sceptro illud memoriæ proditum est, externorum regum sceptra in summo ciconiam, in imo hippopotamum habere effictum: quo argumento regem iustitiæ obsequi oportere, atq; feritatem & indomitas libidines, ne ira desæuiat, emollire significabant: quod ciconia summæ pietatis, hippopotamus uiolentissimum animal foret. Lydiæ uero reges sceptri loco securim habuisse feruntur, sicut Labradeus Iupiter in Caria pro sceptro & fulmine securim ferebat. Romanis uero regibꝰ lituus cuspide incurua, qui etiam uirga auguralis erat, sceptri loco est habitus. Tarquinio Prisco sceptrum fuit eburneum, in summo aquilæ figuram habens, & corona aurea, quam usq; ad extremum tulit. Indis autem, nisi ex ebeno sceptra sumere non licebat. Quorum reges cum iura dabant, aut exteros legatos admittebant, tunc capillum pectere, atque ornari solebant eximiè. Babylonij uerò tanto studio sceptra prosequuti sunt, ut extra domum sine sceptro prodire, aut conspici nefas ducerent: in quibus diuersas effictas species figuras'q habebant, quippe mali, rosæ uel lilij, aut aquilæ, alterius'ue auis in summo insignia ferebãt. Hoc diadema apud exteros hodie uidemus in usu frequens, ut imaginem præ se ferant antiquitatis. nam candida fascia uelut regio insigni caput obuoluti, regalem præ se ferũt maiestatem. Non ergo mirum, ubi in summa desperatione & diffidentia, Mithridatis uxor nihil prolatandũ rata, cum mortem oppeteret, si arrepto diademate & insigni regio, quæ fascia erat, eodem collo alligato, uitam finire uoluisset.

Antigoni insolentia.

Indi.

Cidaris & tiarę affinitas.

Crobylum. Crodile. Nidarion.

Ciconia & Hippopotamus insigne regum exterorum. Securis Iouis Labradei. Lituus. Agla in summo sceptri.

Indi.

Babylonij.

Figuræ aliæ atq; aliæ in sceptris.

Quæ fuerint auspicia, quæ è pullis emissis è cauea captarentur, & quæ secundos euentus, quæ uæ infortunia afferunt. Caput XXIX.

INter auspicia quæ ueteres maxima cura cultu'q obseruarunt, annotauere annales, non paruæ æstimatiõis fuisse pullos, quibus è cauea emissis puls dabatur. Et tametsi antiquo augurum decreto, omnis auis tripudiũ facere possit, tamen inter eas præcipui fuere pulli Melici & Chalcidici: quibus tantum honoris tributum est, tantum'q fabulosa uetustas religionis adscripsit, ut nisi his præmonentibus, comitia non haberent: nullos ad honores proueherent: nulli prouincias demãdarent: non senatum consulerent: non bella uel paces inirent: nihil denique domi foris'que agerent, quod ab his non prædictum uelut deorum monitu, magna cura penſitarent. Hæ enim quasi internunciæ Iouis & interpretes, futura præmonere dicebantur, quibus pullarius præerat: quoties'q de promouendo negocio, aut re exequenda pullos consultum ibat, imperato de more silentio, pultem illis ante caueam aut offam obijciebat: eratq; tẽpus consulendi summo mane & primo diluculo. Quod si oblata esca, è cauea pulli nõ exirent, aut serò progressi, escam non attingerent, retroue cederent, uel occinerent, aut non uescerẽtur, seu planctu alarũ alimenta refugerent, aut euolarent penitus, omen magni terroris & solicitudinis, tristissimosq; euentus adnotabant. Tunc em̃ pullarius quasi monitu fatorum, exitus animo præsumens, diem prælij aut rei exequendæ tempus diffundebat. Quod nisi paritum fuisset, extremũ exitium & pernicie plerunq; attulere. Tiberio Gracchо, qua die in turba cæsus occubuit, pulli non addixere, sed emissi è cauea, retro cessere euentu tristissimo, qui mox consequutus est. Et Claudius Pulcher moturus aduersus hostes, non pascentibus in auspicando pullis, per contemptum religionis inito nauali prælio, terribili strage cum omni classe profligatus, pœnas dedit insignes. Sunt tamẽ exempla, delusam religionẽ, & contẽpta auspicia, felices euẽtus & successus plerunq; habuisse fortunatos. Papyrius em̃ Cursor, cum à pullario admoneretur, ne cũ Samnitibꝰ prælio decerneret,

Pulli Melici et Chalcidici

Ritꝰ auspicij capiẽdi à pullis.

Signa mali ominis.

Indicia boni ominis.

pullis non addicentibus, feliciter dimicauit. Et Flaminius consul moturus aduersus hostes, contemptis auspicijs, fortiter pugnauit & uicit. Si autem pulli è cauea egressi, obiectam pultem, aut offam uolenti animo depasti essent, ita ut illis uescentibus frustum abore decideret, & terram pauiret, quod tripudium faceret solistimum: rem haud dubiè

Auspicia ex piscibus,

fortunari & auspicia secunda esse, lætosq; successus & spem mirificã præsignarunt. Sed quod de pullis apud Romanos proditũ est, idem in Lycia in Apollinis fonte, & in Medorum lacu ad Neptuni aquas Lymiræ pisces facere tradunt: ubi à consulentibus euocati, ad auitum ueniunt: qui si obiectas carnes diriperent & pascerentur, felicia portendere, & præsens auspicium facere, imperiumq; breui futurum interpretabantur. Contrà si

Alia ex alijs animantibus auspicia,

caudis abegissent, aut aspernati cibum refugissent, tunc luctus graues & dira ac pestifera augurati fuere. In Epiro quoq; in templo Apollinis draco colebatur: & in Aegypto Apis bos in phano antiquissimo & sanctissimo, intra septa magnæ religionis, in quibus coniectura diuinæ mentis, & prædictiones futurorum putabãtur. Sicut in Memphi uacca, & in Heliopoli Mneus bos, atq; in Arsinoe crocodilus. His q; porrectam escam accipientibus aut auersantibus, felicia auguria & exitus fortunati, nonnũquam magna infortunia & repẽtinum incommodum prædici & præmonstrari. Fuitq; obseruatum in omi

Augures in religionẽ delinquentes,

augurum responso, ut si pullarius, seu quiuis augur qui auspicatur, cuiq; monita deorũ prædicere, & de augurio respondere, ac portẽta interpretari curæ fuit, tacitum ferret, quod dij uulgari uoluissent: haud aliter contraheretur nefas, quàm si occulenda diuulgaret, & abdita palàm faceret. Si uerò augurio fallaci mentiri ausus fuisset, finistrumq; que pro dextro, uel quod prodigij foret, contrà denunciasset: non id illi qui de auspicio cõsulit, sed in ipsius pullarij uel auguris caput, qui tam improbe mentiri ausus esset, quicquid fuisset infortunij, recisurum.

Pythagoras, Parmenides & Zeno philosophi, tum Ennius, Pacuuius, Accius & Neuius poetæ, unde originem duxere. Caput XXX.

Pythagoras,

QVod de Pythagora Samio ueteribus monumentis memoriæ & literis proditum est, his etiam Genialibus adijcere non dubitaui. Siquidem hic Samo relicta, ex patrio & natali solo, primò in Aegyptum, mox Babyloniam ad Persarum magos, contemplandosq; siderum motus, originemq; mundi spectandam, profectus est. Inde Cretam Lacedæmonemq;, ad cognoscendas Minois & Lycurgi inclytas ea tempestate leges, contendit: quibus instructus, tanquam ex mercatura bonarum artium Metapontum & Crotonem uenit: ubi suis monitis præceptisq; tantum processit, ut populum in uitia lapsum, ad frugales mores modestiamq; reuocarit. Ibiq; Archytam primo & Epicharmum, mox Philolaum & Alcmeonem, deinde Zenonem, Parmenidem, ac Lysiam suæ disciplinæ sectatores habuit: qui eius monitis doctrinaq; imbuti, diuina mente & consilio uiri euasere, lumenq; & ornamentũ suæ reipublicæ fuere. Sed Archytas & Lysias ex Tarento, Alcmeon & Philolaus Crotoniatæ, ubi quondam magna Græcia fuit. Parmenides uerò & Zeno ex Elea Lucaniæ urbe,

Parmenides & Zeno,

Pythagoræ discipuli.

quæ post Silarim iuxta sinum Possidoniatem sita est, oriundi fuere. Eam plerique Eleam dixere, alij Ileam, quæ à Phocensibus colonia deducta fertur. Hic enim ille Zeno fuit dialecticæ primus inuentor: cuius pleraq; extãt egregie dicta factaq;, qui Pythagoræ præceptis imbutus, cum Phalaridi tyranno homini sæuo & sanguinario, ob crudelem dominatum necem machinaretur, ut ciues ab impotenti seruitio tolleret, & arcano consilio detecto, captus ab eo in omnes cruciatus laceraretur acerbis quæstionibus, quod conscios coniurationis non detegeret, nullis terroribus adduci potuit, ut affines culpæ & conscios facinoris palàm faceret: sed uultu interrito & quadã sublimi constantia, ea præsentia animi fuit, ut singulos tyranno intimos familiares, quanquam insontes, coniurationis capita esse diceret: quibus sublatis, multitudinem sæuientem magnifica oratione ita impulit, ut facto impetu, lapidibus eum obruerint. Sed quod de Zenone, idem de

Zenonis constantia,

Theodoro, qui in Hieronymum Hieronis filium, iuuenem omnibus flagitijs coinquinatum propter turpitudinem sordesq; uitæ coniurauerat, scriptum accepimus. Is enim quum tormentis per omnia exẽpla cruciaretur, quæ fortissimi cuiusq; patientiam uincerent, ea fuit constantia animi, adeoq; fortis & magnus, ut omnes socios facinoris sup-

Theodori cõstantia.

primeret: tyranni uero alumnos & familiares, uelut sceleris ministros & eodem crimine pollutos, per carnifices & tortores ad supplicium tradi fecerit. Leæna quoque quaedam mulier, cum per omnes cruciatus uexaretur à tyrannis, nunquã adduci potuit, ut consilia Harmodij & Aristogitonis tyrannicidarum detegeret. Ob quod meritum simulacrum illi Athenienses erexere leænam æneam, cui ob taciturnitatem linguam addi uetuerũt. sicut Beroso astronomo, ob uera quæ prædixerat uaticinia, in gymnasio statuã lingua aurata effinxere. Cui non absimilis Epicharis libertina fertur, quam in coniuratione Pisoniana, iussu Neronis per omnia fœda exempla cruciatam, non uerbera, non ignes, non torquentium ira peruincere potuit, ut se consciam fateretur. Fuit quoque alter Zeno philosophus insignis, & alij nominis eiusdem fama illustres. Sed quia Tarenti mentio & Ileæ facta est, admoneor etiam Rhudiarum in Appulis sitæ urbis, quæ multi nominis & famæ non minoris habitæ sunt. Ex his enim Ennius poeta oriundus fuit: tametsi ex Tarento ortum nonnulli credant. Ea enim urbs à Tarẽto haud multum distans, citra Brundusium in mediterraneo sita est, ubi Lupiæ & Salapia oppida fuere. Salentini autem hi sunt, qui extimam oram Italiæ, & Chersonessum circa Iapygiam incolunt, q Mesappij, Calabri, Iapyges, Peceucij, & Appuli communi nomine appellantur. Fuit ijsdem temporibus Pacuuius tragœdiarum scriptor, Brundusij in agro Salentino Ennij sorore genitus, & Accius tragicus libertinis parentibus, haud multũ ætate distantes: simul & Neuius poeta, qui ex Cãpania, ut frequens opinio est, originẽ sibi uendicauit.

Leænæ constantia.

Epicharis libertina.

Ennius.

Salentini,

Pacuuius,

Accius,

Neuius,

LIBRI I. GENIALIVM DIERVM, FINIS.

ALEXANDRI DE ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLITANI, GENIALIVM DIERVM LIBER SECVNDVS,

Locus ex Propertio, ab Accio Syncero Neapolitano in conuiuio familiari commode emendatus.

CAPVT I.

SAturnalibus cum ego et familiares mei cõplusculi, sub idẽ tempus Neapoli cõueniremus: cũq; à forensibus negocijs feriarũ causa aliquãdo quies foret: ad Accium Syncerũ, uirũ ingenij cultu & facundia singulari, cum quo mihi peruetus cõsuetudo fuit à puero, nonnunq; uentitabamus: cum eoq; uel honestis deambulationibus, uel sermonibus lepidissimis, id quod erat tẽporis, ad multam sæpe diem conferebamus, quotidianoq; eius cõgressu & assiduo comitatu perfruebamur. Accipiebatq; nos homo ille suauitate insigni plerũq; nouo epigrãmate, aut elegia, uersibus mundis & graphice factis, multo cum nitore & cultu. nonnunq; festiuissimis epulis & lætiore cõuictu, cœnaq; nõ uulgari nec ptrita, sed aut ueteris cucurbitæ ferculo cũ lactucæ thyrso minutim cæso, & acino uuæ passæ insperso: aut olentibus pomis, anni frigore seruatis, & ficu ficca sinuessana cũ rosaceo ex petrino suo, quæ ipse appellabat petrinia. Vel ut fuit illa die, cum mihi & plerisque doctis uiris cœna exhibita, Sanazario ex Aethio pia bonæ frugis liberto, scitissimo adolescenti, quem libertate & gẽtili cognomento donauerat, liberalibusq; disciplinis instruxerat, ita ut cuiuis ingenuo nõ impar uideretur, demãdauit ut Propertij elegias à se pluribus in locis castigatas, summissim leniterq; cantaret: Quod cum ille cupide faceret, uersusq; ad tibiam modulis dulcissimis, scita & canora uoce canere inceptaret: nosq; & proferentis uerba, & concentũ, numerosq; admodum suaues, summa cũ uoluptate captaremus: & iam millibus modulatis uersibus, uentum esset ubi Cynthiam Baijs demorantem, diu abfuisse conqueritur, his uerbis:

Accius Syncerus.

Ecquid te mediis cessantem Cynthia Baiis,
Quà iacet Herculeis semita littoribus:
Et modò Thesproti mirantem subdita regno
Proxima Misenis æquora nobilibus?

Propertij locus discussus

Accius carminibus pausam fieri iussit,& ad me conuersus:Quid tu,inquit, qui orbis si tum tam diu legēdo perscrutaris,Misenum aut Baias cum Thesproti regno cōmune ha bere uidisti?Nunquid in memoriam uenit,Thesprotiū agrum in Epiro iuxta Chaones & Acarnanes,aut(ſicut Herodotus ait)Ambraciis & Leucadiis proximū lōgè à Cuma no abesse?Quid enim isto in loco hic poëta senserit,qui regno Thesproti æquora Mise no proxima subdita esse dixit,quū tanto maris terrarumq; recessu discreta sint,non eq dem intelligo. Neq; enim Thesprotios in Cumanum uenisse,aut in Italiam colonias de duxisse,uel armis nouas sedes cōquisisse,unquam,quod meminerim, legi: nisi tu forte, qui meliore memoria es,aliter sentis.Cum'q; me id arbitrari respōdissem,quod plerisq; studiosi sensere,ut poëta loci confinio & quasi commercio ductus, cum ex Chalcide & Eubœa profecti,multū in ora maris possent,lateq; fines propagassent,illos'q; Cumanū tenuisse,& illuc colonias deduxisse,autores tradant: siquidē Hypocles Cumeus,& Me gasthenes Chalcidēsis,multo emēso mari,huc colonias deduxere,moniti oraculo,quip pe cum nullam coloniam sine consilio deorum Græci transmitterent: uel ut multi fe runt,duce Parthenope Eumeli filia,quæ solum Neapolitanū delegit,columbæ auguri

Apollinis sta tua Neapoli erecta.

um sequuta:in cuius rei monumētum,Apollini statuam Neapolitani erexere,columba humero insidente,quam ipsa inspicere & adorare uidebatur: Thesprotiumq; agrum ab Eubœa haud multum distare certum sit,quasi ad hoc alludens poeta,subdita regno The sproti æquora Miseno proxima affirmarit:scilicet quia ex Chalcide Thesprotis proxi ma & Cumeis profecti,agrum Miseno finitimum,hoc est,ipsas Cumas tenuerunt, pro pterea ea loca subdita uideri:solere'q; non ignobiles poetas loca & recessus circunscri bere,illaq; non expositè & apertè,sed quasi per tegmenta & figuras obliquis orationi bus denotare:idq; sensisse doctos uiros,ita'q; uersus interpretatos fuisse dixi: Nunq;,in quit Accius,quod ego scio,tam hispida & agresti aure Propertius fuit,ut cum Chalci dem aut Cumeos dicere contenderet,Thesprotiū agrum quasi finitimū illorū loco nun cuparit,quum pśertim nulla societas aut communio cum Thesprotiis agro Cumano fu erit:constet'q;,si omnes sinus,promontoria,litora,insulas,& urbes maritimas,ac maria uasta, & terræ infusa ex oīi antiquitate percensere uelis,Thesprotios magno litorum flexu & multiplici sinu,longè à Chalcide Eubœæ & Cumeis abesse:nec ita finitimos,ut forsan arbitraris.Neq; ego huius poetæ præstātis ingenij uim,hos nitidissimos & mun dissimos uersus optime editos,tam abstruso & recondito significatu uerborum concul casse putarim.Etenim si Chalcidenses & Heretrienses ex Eubœa, classe huc aduectos Cumas cōdidisse,& pulcherrimam Campaniæ oram, ac loca Miseno proxima tenuis se fama fert,sicut Iapygiam Phaliscos,Nolam & Abellam tenuere,cur loca Miseno fini tima,potius Thesprotiis q̄ Chalcidēsibus,q̄ Heretriēsibus subdita dixerit, equidē igno ro:cum & hi ueri incolæ sint,& longe aptius conuenientiusq; fuit,istos,q̄ illos,cū q bus nullū erat cōmercium,noīasse. Verū,inqt Accius,si uersus istos bene pēsitare,& uerba ac sensus aure attenta rimari uolumus,nō Thesproti, ut cōmunis error habet, sed Pro

Prochyta insula.

chytæ à poeta scriptū fuisse facile cōtenderim.Idq; ita esse,in quoduis pignus uocarim, non aliter scriptum carmē ab eo editum'ue fuisse. Sed hic error ita aliquibus insedit pe nitus,ut diuelli haud facile queat.Quod tamen ita esse,inclinat animus probabili argu mento.Cum Prochytam & Pithecusas à continente æstu marino euulsas, quando q̄ cir cunfluū mare insulas fecisse,liqdo constet,sicut Capreas,Leucosiā, Syrenes,& Oenotri as:seu q̄ multi tradūt,Inarimen montē fuisse,q motu teræ discluſus à continente, Pro chytā fecit insulā,angusto freto interfluente,quæ Græcis ab effusione dicta est.Ipsamq; & Pithecusas discluſas montis partes,proximas Cumanorum finibus tanq̄ moles obie ctas ante agrum Cumanum & Misenum existere,antiqua monumenta annalium prodi dēre:quod & nunc uidere licet.Subdita ergo Prochytæ regno Miseni proxima æquo ra poetam dixisse crediderim,cum ipsa litora facili traiectu apta & cohærētia sint,quip pe cū ante ipsam paruo freto distincta iaceāt;ꝓpterea subdita uideri potiꝰ,q̄ Thespro

tios,cum quibus nullum commercium fuit,extimos & remotissimos intellexisse.Insu las quoq; regna nuncupari,Virgilij testimonio probatum est septimo Aeneidos, dum inquit:Fertur Theleboum Capreas dum regna teneret.Huius'q; errōris illud quoque specimen est,quod alio in loco communi opinione,pudendo errore receptum erat, na uitam hunc poetam fuisse:quod quidem ita fuit in confesso, ut in eius uitæ commenta rijs plerisq; id pro certo posteris tradere non dubitarint,ut altero uersiculo cōstare uide batur,Et quanuis nauita dives eram: quo imperitius dici profectò nihil potuit, cum ne que hoc usquam gentium tradatur,ut elegantissimus poeta & honestissimus, uitæ ge nus poetarum studijs piaculare & portentosum,nautæ munus concupiuerit. Et porten ti ac prodigij simile est, hæc commēta in tanti ingenij uiro opinari.Sed quod à uero mi nime abest,mendum etiam in hoc uersiculo facile,inquit,ostendimus:siquidem ubi le gebatur perperam,quanuis nauita dives eram,non ita dives eram,dicendum fuit. Hui tæ eruditionis,antiquissimo firmabat testimonio,Propertij elegias patrum nostrorum ætate,& se adolescentulo primum in lucem prodijsse,cū antea insciția temporū incom pertæ forent & incognitæ:opusq; obliteratum & longissimo æuo absumptum,corrosis & labentibus literis in cella uinaria sub dolijs inuentū apparuisse, & cū libelli uetusta te,uerbis & nominibus absumptis longo situ & senio,quod in diuturna obscuritate la tuerant,ueram lectionē assequi nequirent,effectum ut mendosi inde codices prodirent: paulatimq; discuti errores,& corrigi cœpti sunt:nec tamē effici quisse,ut posteris oīi no integri inoffensi'q; darentur. Ad hunc modum Accius Syncerus noster,scitè admo dum apud compluſculos qui aderamus,sermocinabatur,ita'q; mendaces libellos depre hendebat,errores'q; dijudicabat,ac perpenso iudicio uitia rimabatur.

Insulæ regna sabinde nun cupantur.

Propertius falso nauta fuisse existi matus.

Locus alius Propertij.

Propertij ele giæ quādo & ubi repertæ.

Qui quæstores Romæ,quotq; fuerint,qualisq; potestas & munus erat,aut iurisdictio.

Caput II.

ORigo quæstorum antiquissima est,ut Pomponius & Gratianus scribūt:quip pe à conditore urbis Romulo,deinde Numa Pompilio,ut nonnulli putant:ut uero plures certiores'q;,à Tullo Hostilio quæsturam primo inuētam fuisse au tumāt. Sed sicut hoc incertis autoribus traditur,ita exploratum est, Valerium Publicolam,qui cum Bruto consul fuit,cum Saturni ædem & ærarium cōdidisset, du os quæstores qui publicæ pecuniæ præessent,suffragijs populi creari uoluisse.Fuere au tem hi,P. Veturius & M.Minutius, qui primi ex patribus quæsturæ munꝰ curiatis co mitijs cepere.Quæ res quum bene & prospere reipublicæ cessisset,& plebs cum patri bus tumultuata,quæsturæ se participem fore contenderet, eò deducta est,ut ex duobus quatuor quæstores fierent:duo, qui urbanis negocijs & ærario præessent: duo,qui con sulibus ad belli ministeria præsto forent:liberum'q; esset,ut hi possent populi suffragio ex plebe uel patribus creari:quo tempore tanto certamine in quæsturam plebs inuasit, ut ex quatuor uix uni patritio,Fabio scilicet Ambusto,locus relictus foret.Interiecto de inde tempore,quo Picētes assiduis cladibus fatigati,in populi Romani societatem asci ti sunt,quæstorum numerus auctus fertur,ut seni crearentur.Coniectari licet,quod au ctis populi Romani uectigalibus,& quæstu huberrimo ex prouincijs proueniente,illo rum numerum quid munus exequerentur,quibus'q; curatio hæc demandaretur,auge ri oportuisse:donec Syllana lege intercursu temporum,ultra uiginti excreuisse dicun tur. Quid autem quæstorio muneri conueniat,separatim & interciſe autores tradunt. Nam consules prætores'q; in prouincias profecturi,singulos quæstores, quorum curæ captiua præda,& quicquid auri argenti'q; inde aduenisset,appensum adnumeratum'q; demandaretur,apud se habebant.Quorū munus erat,uectigalia populi Romani in pro uincia exigere,stipendia præbere militibus,singula'q; accepta expensaq; rationibus in ferre:mulctas quoque pecuniarias,tam Romæ quàm in prouincijs exigere,& in publi cas tabulas notare:omnium'q; rerum pecuniarum'q; notas,& illustres rationes dare:il las q; confectas & consolidatas,absolutas'q; per suos scribas in ærarium deponere.quos quidem scribas maximæ probitatis,ne qd fraudi doli'ue admitteretur,huic muneri ad scribebāt,tametsi scribæ officium Romanis mercenarium fuerit,nec magni testimonij

Mox seni.

Tandē ultra uiginti.

Quæstorum officium.

Scribæ quæstorum.

aut precĕ: Macedonibus cõtrà, apud quos niſi uiri expertæ uirtutis, magnis'q; rebus geſtis, & pro cumulo magnæ gloriæ admittebantur. Siquidẽ Eumenes Cardianus ſcriba Philippi regis fuit: & alĩ uiri illuſtres, hoc munere uelut amplo honore honeſtati fuere. Cato uero in quæſtura miniſtros & ſcribas rationibus obnoxios, grauiter increpitos, quod parũ integra fide æra pſoluiſſent, fœdũ in modũ uexaſſe, & magiſtratu deieciſſe dicitur: q tam accurate quæſturã geſſit, ut unus ex quæſtoribus quotidie ad ærariũ ueniret primus, & rationibus cõfectis recederet poſtremus. Hos em̃ quæſtores à principio cõſules deligebãt, nonnunq; ſorte ductos accipe coacti ſunt: donec eum quoq; honorem populus ſuffragĩs tribunitĩs, qbus libitũ eſt demãdauit. In qua re id obſeruari memini mus, ut anteq; cõſul prouincia decederet, quæſtori magiſtratu abeſſe nõ liceret. Alĩ uero quæſtores dicti, q prouincias decreto ſenatus ſortiebãtur: qui etiam ius dicere, lictores habere, & munera belli obire, ac magiſtratus inſignia in prouincia ferre poterant: q bus & mandata imperia, & exercitus commiſſos, illorum'q; ductu & auſpicio egregie bella geſta, prouincias adminiſtratas & perdomitas, hoſtes uictos & profligatos, atque exercitus fuſos & multiplici clade affectos legimus. Præter quos urbani quæſtores fuerẽt: qui etſi nullo imperio fungerẽtur, quippe qui nec uocationem, nec prehenſionem haberent, nec ſella curuli ut pleriq; magiſtratus, neq; lictoribus aut uiatoribus inſignes foꝛent, & apud prætorẽ poſſent à priuato in ius uocari: negocioſa tamen & plena ſolicitudinis adminiſtratio fuit. Nam & ærarĩ, & uectigaliũ populi Romæ curam geſſere: tum ſi quid pecuniarum publice uel priuatim erogari, uel in ærarium cõdi deberet, quæſtorum curæ demandabatur. cum'q; exercitus ſcribi, & in campum legiones educi oporteret, ſigna militaria à quæſtoribus ex ærario promebantur: eaq; ad conſules in expeditionem ituros mittebantur. Quinetiã regibus & legatis ex ultimis oris terrarum Romam profectis, publicum hoſpitium & munera, quæ laucia dicta ſunt, ſæpe commeatus large & hoſpitaliter, & ueſtimenta per quæſtorem urbanum publico nomine præſtabantur: ipſiſq; ac comitibus, ne quid rerum deeſſet, urbani quæſtoris curæ mãdabatur. Qui tamen non omnium gentium legatis hæc munera præbere ſolitauerunt. nam ſi quæ incognitæ legationes aduentarent, anteq; admitterẽtur, exploratores minoresq; magiſtratus profecti obuiam, qui & quæ petentes uenirent, in primis inqrebant: inq; æde Apollinis extra urbem ſenatu euocato, poſtulata noſcebant: quos, ſi uidebatur, admitti iubebant. Et ſi ſocĩ eſſent fœderati, aut bene de republica meriti, quo honoratius exciperentur, his obuiam prodire, illos'q; liberali & largo uiatico, ac comi hoſpitio iuuare, benigne inuitare, comitatuq; & copia rerum omnium cumulare, nõnunquam apparatis excipere epulis per oppida, per'q; municipia ſolebant. Sed quum lapſis poſt temporibus, propagato latè imperio, legati ſociorum ab exteris & ultimis gentibus, urbẽ quotidie adirent: quum uix tot commeatib⁹ populus ſufficeret, cautum fuit, ut ſublato ſumptu & uiatico, legati regum, municipiorũ & coloniarum, undecũq; Romam profecti, ædẽ Saturni petant in primis, ibiq; apud præfectos ærarĩ nomina dare & literis aſſcribi debeant: ut quum commodum foret, noſcendis ſingulorũ poſtulatis ſenatus detur: & poſt mandata, ſingulis in prouincias profecturis conſulatur. Quinetiam abſentibus conſulibus comitia quæſtorem urbanum habere poſſe, non eſt controuerſia. Præter hos fuiſſe quæſtores parricos, qui & parricidĩ dicti ſunt, apud multos comperimus: tantæ dignationis, ut capitis reosagere, & maieſtatis poſtulare, diem'q; perduellionis ad populũ dicere, capitales res quærere & de ſontibus quæſtiones habere poſſent. A quæſtoribus Cæſone Fabio, & Lucio Valerio dies dicta perduellionis Caſſio fuit. Et ab Aulo Cornelio & Seruilio quæſtoribus M. Volſio, q falſus haud dubiè teſtis in Cæſonẽ fuerat, diem dictam accepimus: qui poſtea ſeuera correctione damnati, ſuorum facinorum pœnas dedere. Hos etiam lictorem & uiatorem habere, & ius dicere liquet: qui & quæſitores dicti: quam iuriſdictionem triumuiri capitales poſtea ſibi uendicarunt. Quos quidem parricos Syllæ temporibus ad uiginti numerum propagatos, ut de ſontibus pœnas exigerẽt, autores memorant. Per quos ius quotidie dici & ſenatum ſuppleri uoluit. Eſt quoq; illud animaduertere, quod licet quæſtura ex minoribus magiſtratibus in urbe foret, eius tamẽ dignationis erat, ut quiſq; egregi⁹ & bonæ indolis adoleſcẽs, ex illa

Cato in ſcribas infideles.

Quæſtores à quibus eligebantur. Aliud quęſtorum genus.

Quæſtores urbani.

Quæſtorum urbanoꝝ munus.

Quæſtores parrici ſiue parricidĩ. l. 2. para. deinde. ff. de origine iur.

Quæſtores parrici ad numerum uiginariũ.

Quęſtura primus gradus honoris.

la gradum ad reliquos honores faceret. nanq; hinc aditum reliquis adeundis magiſtratibus auſpicabãtur: ſiquidem primis experimentis, quæſturæ initiati, qui nullis antè honoribus uſi erant, inculpatæ uitæ teſtimonio, ad ædilitatem, mox præturam, & demum conſulatum, euehebantur. Quinetiam tanto honori quæſtura fuit olim, ut uiri conſulares, magnis'q; honoribus functi, illam gerere indecorũ non putarent. Cum Marco Valerio Voleſi nepote, Titus Quintius Capitolinus, qui ter conſul antea fuerat, quiq; amplißimis magiſtratibus inſignis erat, quæſturam gerere non dubitauit. Cato quoq; triumphalis ſenex, quæſturam ita geſſit, ut conſularis poteſtas quæſtorio muneri adiuncta uideretur. Quod & lege Pompeia cautum fuit, ut deinceps quæſtores niſi uiri conſulares ſuffragio populi crearentur. Fuit'q; inde ſeruatum in exercitu, cum pro re cõſilium capiendum erat, uel acie duces congredi parant, ut quæſtores unà cum legatis & ſenatorĩ ordinis militibus, tribunis militaribus, & primorum ordinum centurionibus, concilio aduocentur. Cumq; antea quæſtores deſignati, gladiatoria munera exhiberẽt, quod illis erat hoc munus à principibus datum, poſtea Neronis tempore ſenatuſconſulto cautum fuit, ne deinceps quæſtores exhibendi gladiatores ad ferrum, neceſſitate poluerentur. Nec præterierim quæſtores principis candidatos ultra præſcriptos, cæteris adnumerarĩ: quorum munus erat, acta ſenatus & principis perſcribere: orationes imperatorum, & libellos ad ſenatum miſſos cum poſtulatis recitare, & mandare literis: dictandiſq; epiſtolis & legendis aſſiduè uacare. Quare orationes principum, ſenatuſq; edicta, ac militum conciones, per quæſtores ſæpe perſcripta, lecta, & audita fuiſſe legim⁹. Tametſi Nero princeps miſſas ad ſenatum orationes, præterito quæſtoris officio, per conſules recitaſſe pro concione: & Veſpaſianus, orationes in ſenatu quæſtoris uice, frequenti curia retuliſſe dicatur. Sed cùm quæſtura annuus magiſtratus foret (quippe finito anno, ex legis præſcripto, reditus quæſtori permittebatur) quoſdam tamen prorogato imperio, continuo triennio ærarĩ curam, & quæſturæ munus geſſiſſe comperimus: donec lapſis temporibus, deſito quæſtoris officio, cura ærarĩ à quæſtoribus urbanis ad prætorios prætoresq;, ac præfectos ærarĩ, lege promulgata ab Auguſto tranſlata fuit. Is enim ex numero ſenatorum præfectos ærarĩ delegit primus: deinde ſorte ducti fuere ex numero prætorum: quam Claudi⁹ Cæſar à præfectis ad quæſtores rurſus detrąnsferri uoluit: donec ad Veſpaſiani tempora peruentum eſt, quibus rurſus à prætoribus cura ærarĩ gerebatur. Apud Athenienſes uero ampliſſimus magiſtratus quæſtura fuit: quam cum gereret Periander, grauiſſimam contraxit offenſam, quod parcius frumentum populo impartiret, propterea'q; accuſatus, & à plebe pro concione lapidibus obrutus fuit. Cur autem in æde Saturni ærariũ eſſe uoluerint, licet uaria opinio diſſentiat, illorum ſententiæ accedo magis, qui cenſuerunt id quod nonnulli tradunt, & ad fidem pronius eſt, Valerium Publicolam, qui Saturni ædem conſtruxit, loci opportunitate ductum, quum omni aditu perſepto, undique præruptus & ab acceſſu munitus locus foret, eandem Saturni ædem æris publici, legum'que & ſenatuſconſultorum, tabularum'que publicarum, & ſignorum militarium ſacrariũ eſſe uoluiſſe. Præter quod Saturni ærarium, Nemis quoque & Tibure, ſacrarum pecuniarum theſauros ad incertos belli euentus, ſi externa uis ingrueret, longo tẽpore ſeruari accepimus. Illud quoq; non ab re fuerit meminiſſe, in eadem Saturni æde fuiſſe ſanctius ærarium intentioris curæ: in quo aurum uiceſimarium, quod ex uiceſimis exigebatur, ad ultimas caſus & in extrema fortuna populi Romani ſeruabatur: quod incenſimarium, ab alĩs cimiliarchium dictum eſt. Ex quo C. Cæſar primo ingreſſu ciuilis belli, laterum aureorum ſex & uiginti millia: percuſſæ uero monetæ, põdo trecenta millia, quod erat tot triumphis partum congeſtũ'q;, & laſerpitĩ pondo centũ & undecim protuliſſe fertur. Poſt quæ legimus ærarium militare cum uectigalibus nouis ab Auguſto editum: unde prompta pecunia ſtipendĩs ſufficeret. Aedem uero Saturni in faucibus Capitolĩ fuiſſe conſtat, qui mons Saturnius dictus, ubi Carmentis phanum, à quo Carmentali portæ nomen datum: ibi quoque Saturnia porta, quæ Pandana, eo quòd ſemper pateret, dicta eſt: in qua æde ſenaculum fuiſſe autores memorant. Apud Græcos illud fuit notatum, Myniam Chryſæ

Quæſturę honos & dignitas.

Lex Põpeia de quæſturæ munere.

Quæſtores initio gladiatoria munera exhibebãt

Quæſtores principis cãdidati & ꝺ illorũ munus

Quæſtura annuus magiſtratus.

Aerarĩ cura à quæſtoribꝰ ablata.

Quæſtura apud Athenienſes.

Periander lapidatus.

Aerarium in æde Saturni & quare.

Nemis & Tibure etiam fuit ærarium

Aerariũ ſanctius, Viceſimarium aurum, Incenſimarium, Cimiliarchium,

Aerarium militare.

Saturni ædes ubi ſita, Carmentis phanum, Porta talis, Saturnia porta Pãdana.

Delus belli sedes.

filium, qui Mynŋs imperitauit, condendis pecunŋs thesauri locum muniuisse primùm: Tum si quando conspirante Græcia, communi consilio bellum gerẽdum foret, in Delo insula, quam sedem bello delegerant, collatas pecunias ad belli opus tanquam ærarium

Athenięsium thesauri, Lacedæmoniorum, Macedonum, Syracusanorũ, Assyriogę, Cambysis.

deponere consuesse: idq; quantum opinione auguror, ideo uisum, quòd difficilis aditu, & arcis in modum munitissimus locus foret. Cœtus quoq; & belli consilia, in eiusdem insulæ templo, nonnunq; apud Olympia habebant: decq; rebus maximis de cõciliŋ sententia decernebãt. Athenienses uero Delphis thesauros omni ætate intactos habuerũt. Lacedæmonŋ pecunias publicas in thesauris non coẽgere: ueriti, ne uiolẽtiores custodes nacti, illas expilarent. Macedones in oppido Quinda iuxta Tharsum, omnem gazã & pecuniam ad belli opus deponebant. Syracusani in Labdalo castello munito, Assyriŋ aũt Susis. Cambysis ærariũ, oppidum Gaza in Palæstina fuit. Nam Persæ gazam ærarium

Gaza Deiotari, Lysimachi Iugurthæ, Persarum regum, Hebrẽorũ, Tigrãis, Mithridatis, Babyloniorũ

uocant. Deiotari uero in Peio Phrygiæ, Lysimachi thesaurus Pergami seruabatur: aliquando in Cetirizi promontorio, Ingurthæ in Thala & Capsa Numidiæ. Persarum reges barbaras opulentias in montibus ponunt. Hebræi in Thrace & Tauro Hiericuntis: nam sacrum thesaurum, corbanam uocãt. Tigranis in Bambinsa & Olena, Mithridatis in Petra Armeniæ. Babyloniorum autem regum in Zeugma urbe iuxta Euphratem, uelut arce tutissima, tributorum thesaurus & ærarium esse consueuit.

Quid responderit super controuerso iure testamenti, in quo fundus seu ædes filiæ legatæ fuerant.
Caput III.

APud tribunalia iudicum, cùm in foro & iudicŋs uersaremur, ibiq; assideremus ut postulata cognoscerem, testamentum exhibitũ est in hæc uerba: T. Sempronium filium honestissimũ, ex asse mihi hæredẽ uolo: Septiciæ uero filiæ meæ impuberi, cum uiri potens erit, fundũ suburbanum seu ædes meas, quæ in uia lata sunt, do, lego, ut hac dote contenta, Aelio Campano nubat. Cumq; filia potens uiri, dotẽ sibi à Sempronio apud iudices dari postularet & lege ageret, tamq; ad fundum suburbanum, q̃ ædes admitti peteret ex legato, ideoq; ad iudices conscisscendæ litis gratia uenisset, Sempronius contra renitens reclamabat, & Septiciæ alterum tantũ deberi ex testamento, ut siue ad fundum, siue ad ædes admissa fuisset, amplius ex legato peti non posse aiebat: cum testamẽti uerba non utrunq; dari, sed ad alterum admitti designarẽt, illamq; si alterum fuisset assequuta, ad aliud iure legati admitti non decere. Cumq; ad multam diem iurgŋs clamoribusq; obstreperent, & infinita cõtentio, atq; inexplicabilis difficultas patronorum esset: tandem post immodicas altercationes, consultus ego à iudicibus super hoc iure controuerso quid sentirem, testamentum & tabulas mihi exhiberi iussi: quo prolato, cum postulata cognouissem, discusso iure quod in cõtrouersiam uenit, & testamenti uerbis maturè pensitatis: utrunq; Septiciæ deberi, & tam ad suburbanũ fundum quàm ædes, iure legati admitti posse respondi. Quippe cum parentis arbitriũ tam super fundo quàm domo Septiciæ consuluisse appareat, & hoc ex testamenti uerbis liquere, dictio enim seu, ultimæ dispositioni apposita, in qua omne momentum rei est, & testatoris uoluntas sita apparuit, non disiunctiua, sed coaugmentatiua est: illamq; copulare uerius q̃ disiungere, propterea utrunq; simul comprehẽdere dixi. Et hoc habere rationem explicatam ex perpetua legis dispositione, quam Paulus iurisconsultus libro iuris ciuilis tertio de legatis aptissimè prosequutus fuit: qui de hac controuersia cõsultus, ita respondit: uerba Pauli ex eo libro hæc sunt: Vxori meæ mundũ, ornamẽta, seu quæ eius causa paraui, do, lego, placuit oĩa deberi: hoc eñ uerbũ seu, ampliãdi legati causa positum est. Quibus perlectis, iudices secũdum ipsius postulata Septiciæ litem dedere.

Dictio seu, ultimæ dispositioni apposita. tex. in l. si qs ita legauerit ſi. de auro. & arg. lega. ergo male locę exprimitur de legat. 3.

Quæ deorum ædes extra urbis pomœrium sitæ fuerint, & ex his quæ in urbem postea receptæ.
Caput IIII.

Aedes Vulcani cur diu in urbẽ non admissa.

QVod ædes Vulcani à Romulo primum extra pomœrium constructa, in urbem diu admissa non fuit, causam hanc ferunt fuisse, ut is deus procul incendia arceret: ne' ue consinio & quasi contagio, urbi quæ incendŋs expositа erat, discrimini aut noxæ foret. quos enim deos ui sua ueteres obesse sunt arbitrati, in urbẽ diutius nõ admisere. Hac de causa ædem Bellonæ & Martis extra Capenã, quarto ab urbe miliario constructã ferunt, ut à ciuiũ mentibus intestinas clades, ardorẽq; conse-

Aedes Bellona et Martis.

rendæ manus, à ciuili cruore ad hostiles pugnas auocarẽt, utq; domi iugi cõcordia getè uiuerent, illos ueluti fomenta præliorum intra urbem esse noluere. In hac æde Bellonæ summis ducibus, qui fortem strenuamq; operam reip. nauarunt, post res gestas magnificè, senatus sæpe dari, ibiq; de triumphis, decq; uictoria consuli mos erat. Martis uero ædẽ, qui gradiuus dicitur, Appia uia quindecim stadŋs ab urbe: & alterã Quirini cognomento, quasi sedati & tranquilli intra pomœrium fuisse, multi meminerunt. Sic Veneris Hericinæ templum extra portam Collinam magna mole constructum ferũt, cum porticu insigni, quod deuicta Sicilia, Marcellus fundasse dicit̃, ne libido inualesceret. Vtq; luxuria à matribus familias abesset procul, ideo ab urbe semotum extra pomœrium locauere. Ad hanc ædem si quando circus maximus Tiberis alluuione inundaret, ludos Apollinares sæpe celebratos comperimus: in quam uirgines ætate adolescente Veneri pupas uelut puerilia rudimenta offerre tradunt. In ea quoq; intercursu temporũ, Veneris Verticordæ simulacrum, quòd homines ab effusa libidine auerteret, dedicatũ fuit. Sed quæ fuerint ædes deorũ extra urbis mœnia, præcipuæ traduntur Iouis & Fauni, atq; Aesculapiŋ phanum in insula Tiberis, quam ab Epidauro aduectus, sedem sibi delegerat, cum ægra ualetudine urbs oppressa, & latè uis morbi peruagata foret: seu q; feruente morbo præesset, pari exemplo ab urbe semotum extra portam Viminalem statuerũt: sicut phanum Quietis uia Lauicana, & Rediculi extra portã Capenam, quod secundo Punico bello constructum fuisse constat. Cum enim Hannibal urbem oppugnaturus, inter Anienẽ & mœnia Romana castrametatus foret, q; nulla bene gerendæ rei occasione data, & spe urbis potiundæ abscissa, fatum urbis & propiciŋ diŋ illius mentem ab oppugnanda urbe auertissent, & inde parum feliciter rediŋsset, Rediculo deo phanum ibi constructum ferunt: dictumq; est Rediculi, q; uisis quibusdam & ostentis inde deterritus, nullo edito negocio redierit. Vltra quod campum Rediculi extra Appiam ad secundum lapidem fuisse dicunt, in quo Hannibal castrametatus fuerat. Aedem quoq; Apollinis extra portam Carmentalem sicut ædem Honoris cum ara, quam Q. Maximus dedicauit, & collapsam M. Marcellus restituit: atq; Herculis templum diu mansisse extra Collinã pleriq; asserũt. Sed hæc Apollinis ædes, intra fortũ olitorium & circum Flaminium fuit. Nanq; in altera extra pomœrium, legatis exterarũ gentium, anteq̃ admitterentur, senatus dari cõsueuit. Templum quoq; muliebris Fortunæ, latina uia, quarto ab urbe miliario ad fossas Cluillas, q; inde Coriolanũ urbi excidium minitantẽ, maternæ preces auocauere, quodq; mulier urbi laborãti præsidio fuit, & Virilis ac fortis Fortunæ templa iuxta Tiberim pariter extra pomœrium fuisse liquet: in quo muliebris Fortunæ templo, solas mulieres litare, aut sacrificio admitti seruatum est. Aedes præterea Spei extra portã Carmentalẽ fuit, & altera in foro olitorio. Hanc ædẽ extra Carmentalẽ secundo Punico bello incendio deflagrasse à triumuiris postea restitutã: illam uero in foro olitorio, sub idem tempus fulmine ictam fuisse, quo tẽpore Hannibale Italiam peruastãte, respublica intestino malo laborabat, & cuncta bello ardebant, multi prodidere. Quæ res uastitatẽ Italiæ, & imminens excidium, quo terra mariq; imperium agebatur & fluctuabat, haud dubiè designauit. Apud Athenas uero Cynosarges Herculis templum, gymnasium & lucus, extra urbis mœnia uisebantur. Apud alios Timorem, Pallorem, Paupertatem, & Senectam tanquam noxia numina, procul à ciuitate arcuere, nisi quod Spartæ Timoris templum, iuxta eorum tribunal ephori locarunt, cum rempub. nulla re magis quàm metu corrigi putarent. Aliŋ Aesculapiŋ templa extra urbis mœnia statuẽre, quòd foris degere salubrius ducerent. Ab Aegyptiŋs autem perpetua constitutione seruatum est, ut nunquam Saturni templa aut Serapis intra oppida admittãt: sed uelut peruigiles & excubitores deos, extra pomœrium & in suburbiŋs sedes habere finant, tãquam illorum numine & fauore ualidis septi præsidiŋs forent: proq; aris focisq; & deorum templis, ac solo in quo nati essent, excubarent: illorumq; ministerio & opera, ab hostili incursu & clandestinis insidiŋs se tutos adnotarent.

Veneris Hericinæ.

Ludi Apollinares.

Pupæ Veneri offerebãtur.

Venus Verticorda.

Næniæ sacellum.

Quietis et Rediculi phanũ

Campus Rediculi.

Aedes Apollinis.

Herculis templum.

Fortunæ muliebris.

Virilis et fortis fortunę templum.

Spei ædes.

Athenienſiũ templa extra mœnia, Timoris, Palloris, Paupertatis.

Saturni & Serapis tẽpla.

Quæ solennes cæremoniæ more Romano in sponsalibus olim & nuptijs esse consueuere, & quæ apud exteros.
Caput V.

NVptiarum ſolẽnes cæremonias, quæ ritu Romano in ſponſalibus adhiberi ſolent, quas noſtri maiores feſto coniugij die ſeruare conſueuiſſent, quaſq; uetuſto more prætermittere non licebat, has fermè accepimus. Vbi enim uirgo neceſſitudinis cauſa, futuro uiro ſpondebatur: ipſo ſponſaliorũ die, ſignatoribus & auſpicibus duobus nuptias caſtas & legitimas auſpicabantur noctu, nonnunquam die luce prima: in quo id cauebatur in primis, ne motus cęli aut terræ fieret, ne' uetuſto more prætermittere non licebat, has fermè accepimus. Vbi enim uirgo neceſſitudinis cauſa, futuro uiro ſpondebatur: ipſo ſponſaliorũ die, ſignatoribus & auſpicibus duobus nuptias caſtas & legitimas auſpicabantur noctu, nonnunquam die luce prima: in quo id cauebatur in primis, ne motus cęli aut terræ fieret, ne' uidua altera perpetuo maneat: quod de lyncibus proditur, ut poſt amiſſam coniugẽ, alĳ non iungantur. Qui tum pro marito auſpicabatur, auſpex, idemq; paranymphus: qui pro uxore, pronuba dicebatur. Tunc qui ſponſam ducturus erat, illam ſibi in coniugem dari ſolenni ſtipulatione poſtulabat: qui uero daturus, illi uxorem futuram ſpondebat. Qua de cauſa mulier, ſponſa: (autore Seruio Sulpitio) & ipſa conuentio, ſponſalia dicta ſunt. In qua ſponſione, nec propria nomina ſponſi ſponſæ' ue exprimere fas erat: ſed uir Caius, uirgo uero Caia dicebatur. Caſtum Caiæ Cæciliæ cõiugium, quæ Tanaquil dicta, Tarquinium Priſcum coniugem ſortita fuit, felici nomine uſurpantes. Idq; ſacrificio perfecto, & conſulto deorum numine, primo diluculo & matutino. Siquidem prima & ſecunda hora ſponſalibus olim & nuptĳs dabatur. Nonnunquam per coëmptionem nuptias trahebãt, ita ut mulier, an ei materfamilias eſſe uellet, à uiro: inuicemq; uir, an ei paterfamilias eſſet futurus, à muliere rogaret: quo genere ſponſaliorũ, uir & uxor inuicem in bonis & fortunis omnibus ſuccedebãt. Mulierq; in mariti familiam ut filia, & ſui hæredis loco admittebatur. Quippe cum tribus modis contraherentur nuptiæ, uſu, coëmptione, & confarratione: per coëmptionem uxor in uiri familiam tranſit, quare materfamilias dicta, quæ in mariti manu & mancipio ſit: uſu uerò & cõfarratione mine, quæ quidem confarratio ſolis pontificibus dabatur. Tametſi ſortitione nonnunq; uxores ductas, & ſponſalia inita inueniamus. Stipulatione ergo facta & ſpõſione ſequuta, ignem & aquam in limine appoſitam, uterq; tangere iubebatur, qua etiam noua nupta aſpergĭtur: quaſi eo fœdere inexplicabili uinculo, & mutuo nexu forent copulati. Hæc enim elementa ſunt prima naturæ, quibus uita uictusq; communis conſtat, & quibus qui extorres ab hominum cœtu futuri ſunt, interdici legibus ſolet. Apud Græcos uero & Macedones panem gladio diuiſum, ſponſum & ſponſam cum ineunt ſponſalia, guſtare ſolenne fuit. Apud Galatas, ut ex eodẽ poculo uir & uxor bibant. Quare Camma Galata cum uiri mortem illatam à Sinorige ulciſci uellet, diſſimulato dolore, ſponſalia cum eo inire finxit, uenenatumq; poculum illi propinauit: quo hauſto, Sinorix & ipſa læta ꝙ ulta uirum eſſet, mortem obiuere. Coĳs autem in more fuit, ut ſponſi cũ ineunt ſponſalia, muliebri ueſte induantur. Romulus quoq; in cõmunione panis & aquæ, matrimonĳ fœdus iniſſe traditur. Ab alĳs eſt uſurpatum, ut uitta purpurea candido diſtincta, aut ueſte uerſicolori, ſicut apud Latinos uſus erat, noua nupta ſponſusq; amician tur, aut iugum pariter ſubeant: quare Iuno iugalis dicta, quaſi æquiſſimo iure, & concordibus animis inuicem necterentur, ſocietasq; & communicatio uitæ coita foret. Vel caput obnubãt, ut ueteribus mos erat, unde nuptiæ. Perſæ autem & Aſſyrĭj, accepta inuicemq; data dextra, fœdus matrimonĳ ineũt. Nihil enim apud illos fide antiquius erat. Apud Hetruſcos in coniunctione nuptiali, uiri ſublimes porcam immolant, quaſi dĳs teſtibus, illud bene ceſſurum & futurum inuiolabile. Quod quidem dirimere non licebat, niſi diuortio, morte, captiuitate, uel ſeruitute. Dona uero & munuſcula uirum ab uxore, uel contra accipere, legibus erat & ſcripto iure uetitum: nefas exiſtimantes, quos legitimus amor coniunxiſſet, donis uideri potius allici q̃ coniugali amore conciliari. Annulus tamen ſponſæ dono mittebatur à uiro, qui pronubus dictus: is enim erat fereus, & ſine gemma, priſca uidelicet ſecula & antiqui uictus parſimoniam, ac frugales mores deſignans. Germanorum fertur mos non improbandus, ut ſponſus complacitæ mulieri, quam ducere animo deſtinauit, dotem det: qua exhibita, frenatum equũ & boues, ſcutum, gladium, & arma tanquam pignus amoris uxori mittat. Cum uero ſponſa

Cæremoniæ nuptiarum.

Cornix,

Auſpex. Paranymphus. Pronuba, Sponſa. Sponſalia,

Prima & ſecunda hora ſponſalibus accommodę.

Nuptiæ trib⁹ modis cõtrahebantur.

Cæremoniæ,

Græci. Macedones. Galatæ.

Coĳs.

Alĳs.

Iuno iugalis.

Nuptiæ unde Perſæ & Aſſyrĭj.

Hetruſci.

Dona uxori dare prohibitum.

Annulus pronubus.

Germani,

ad uirum ire parat, in ipſo nuptiarum celebri officio ſeruatum eſt, ut rectam tunicam & puram togã ueſtiat, uerbenaq;, quæ Veneri dicata eſt, & floribus herbiſq; à ſe lectis corollam texat, eamq; ſub amiculo deferat. Id quod Locrẽſibus in uſu erat, ut matronæ ex lectis floribus nectant coronas. Nam empta geſtare ſerta, uitio dabatur. In Bœotia uſurpatum eſt, ut ſponſam obtegentes, aſparago coronent: apud Græcos autem ſiſymbrio, caputq; haſta gladiatoris, quæ in corpore mortui ſtetiſſet (quæ celibaris dicta eſt) comat, ac frontem & comam diſcriminet. Opinari licet, quaſi fortes ea de cauſa uiros ſe geniturum ominetur: aut quod ſponſi diſciplinæ ſe ſubditã fateatur. Debere enim uxores ſub uiri diſciplina eſſe & corrigi, ſeueriſſimis exemplis ueteres uoluere. Flammeo etiã caput uelabat, pudoris cauſa, quod lutei coloris erat, quo matronæ ſpectatæ pudicitiæ tegebantur. Quodq; eo flaminica utebatur, cui diuertere à uiro non licet, ideo ſine diſſidio matrimonium fore opinati ſunt. Id tamen apud Spartanos in more fuit, ut uirgines innuptæ, & quæ nullo coniugĳ fœdere iunctæ eſſent, facie inuelata & aperta: nuptæ uero, niſi uelata parte oris, & aperto capite, foras prodirent. Chelidonĳs quoq; mulieres quæ ſe alienis uiris collocaſſent, dimidium faciei inuelare ius erat, ultra reuelare uetitum. Seq; cingulo cingebat ex lana ouis contexto, quod Herculaneo nodo uinctum, nemini niſi in geniali thoro, & dum ſacrum nuptiale fit, ſoluere permittitur, ominis cauſa ſcilicet, ut in ſobole gignenda, educendisq; liberis ſicut Hercules, fœcundus foret, eo argumento, ꝙ illum eximiæ fœcũditatis (quippe qui ſeptuaginta ex ſe liberos reliqt) fuiſſe dicunt. Zona quoq; nouam nuptam circũcingi, quæ nuptiarũ die à uiro ſoluebat, nonnulli ferunt. Mox nuptiali mundo cõpta, in pelle lunata ſedere iubebatur, eiq; pellem ſub pedibus ſtrauere, ſanè uetuſtum morẽ, quo pellibus ueteres uſi ſunt, ſignificantes. Luſitanis uero in roſeis tantum ornamentis ſponſas locare permittitur, quibus oẽs utuntur pariter, alterius generis non licuit. Cumq; ad uirũ profectura, noua nupta egredi uult, ipſum limen tranſcendere ſua ſponte, aut ueſtibulũ tangere nõ ſinunt: ſed quaſi raptam, & inuitam è gremio & ſinu matris, tranſcẽdere limina uolunt, uidelicet niſi coacta, ſuos relictura, aut proprios lares exitura nõ fuiſſet: uel quia ubi delibandus flos maritalis erat, inuitam ingredi uideri uolunt. Ipſa uero domum egreſſa, præcedente tibicine, & eo qui canit hymenæum, officio frequenti affinium ſtipata, colum comptam ſecũ defert, & fuſum cum ſtamine: duo uero patrimi, & matrimi pueri, eam tenentes deferunt: tertius uero anteit, qui facem accenſam præfert, ex pino alba, qua prælucente, ad uirum nupta deducitur. Apud Græcos uero (ut Pauſanias ait) media locatur in nuptiali curru, ſponſo & neceſſario affini iuxta comitante, quem parochũ uocant: cuius axem pro foribus incendebant, ut ſignarent illam ibi perpetuo manſuram, neq; ulla tempeſte inde receſſuram. Quod ſi curru ſponſa non ſubuehitur, ſed pedibus mariti domũ peteret, Chamæpus dicebatur. Apud Rhodios noua nupta per præconẽ in mariti domũ aduocatur, & eo proclamante, in thalamũ admittitur. Eam uero facem, ideo accenſam ferunt, quia niſi ſub noctem, & in tenebris priſcis ſeculis inire coniugium non licebat: Alio deinceps far toſtum præferente, ſcilicet quia nihil confarrationis fœdere in ſponſalibus religioſius fuit. Ideo in dirimẽdis nuptĳs, et ſi quãdo uir ab uxore diuertere conẽdit, diffarrationem fieri accepimus. Eandem uero facem ſub lecto uiri poſuiſſe, aut in ſepulchro comburendam curaſſe, fœdum erat auſpicium & omen exitiale: maximaq; facere infortunia creditum. Fuit quoq; Græcorum mos, ut cum ſponſa ad uiri domum traducitur, puer ſpinis & glande querna obſitus, caniſtrum panibus onuſtum deferat, ſponſæq; præcedẽs paſſim clamitet, ἔφυγον κακὸν, ἔυρον ἄμεινον, quod eſt dicere, effugi malum, inueni bonum, quaſi poſt frugales mores, re & honoribus auctior ſit. Dumq; ad uirum uadit, intranti domum nuces iuglandes flagitant, easq; pueris iaciunt & paſſim feliciter dicunt, Thalaſſiumq; modulatis carminibus clamitant, ſicut Græci ὑμὴν ὦ ὑμέναι ὦ ὑμὴν, qui felices coniugio fuere, quem morem inoleuiſſe opinati ſunt, quaſi felicem, ut Thalaſſium, cui Sabina uirgo honeſtæ formæ in raptu contigit, ſponſum futurum omnenẽ, dignamq; eſſe quæ Thalaſſio uiro admodũ fortunato nubat, his uocibus ſignificari. Varro tũ perhibet, ſignũ lanificij eſſe thalaſſionẽ, quẽ ueteres quaſillũ ſeu calathũ lanificĳs aptũ nũcuparũt. Nuces uero ſpargunt, uel qa iactu tripudiũ excitãt, uel ꝙ gemi

Locrenſes. Bœoti.

Græci. Celibaris.

Flammeum.

Spartani.

Chelidonĳ.

Zonę ſolutio

Luſitani. Cæremoniæ dum ſponſa ad uirũ proficiſceretur

Græci.

Chamæpus: Rhodĳ.

Nocte inibãt coniugia.

Confarratio. Diffarratio.

Græci.

Nuces ſpargebantur. Sponſæ.

Thalaſſius. In Menandrĳs, & apud Ariſtoph. in auib. repetitum.

Thalaſſio.

Nuces quare

spargebantur.

no protectæ operimento, fœtus suos multipliciter muniunt, similia in fœtibus nouæ nuptæ augurati. Athenis uero inualuit usus, ut sponsi caput caricis & palmarum fructibus, legumine & colybis inspergant: quod & seruis nouitijs, cum primum dominorũ ædes introissent, fieri usurpatũ est. Sponsus uero illam domi operiens, in qua sedes erat coniugij futura, paratu magno ianuam lana cingit & coronat: multaq; lauro exornat, postesq; uittis laneis primum à noua nupta attingi & ornari, oleoq; & adipe suillo uel lupino inungi iubet: ne quid pernicioſæ pestis in domum irrepat, quod magorum commentum fuisse dicunt, ut felle nigri canis suffitas domos, & genitale sub limine defossum habeant, contra mala medicamenta & amatoria maleficia maxime proficere arbitrati. In foribus uero illarum, lupi rostrum, ne quid deperiret, ne ue mala fascinatio in domum irreperet. Alij stellam marinam uulpino sanguine illitam, ne quid periculo foret aut noxæ, defixere. Ipsa autem cum uiro congressa primum, treis serebat asses, ex quibus unum uiro dabat, uelut imaginaria emptione sibi sponsum precio quæ fuerit: alterum in pede haberet, in foco larium ponebat, quem accensum, pluribus ornabant coronis: tertium, quem in sacciperio, in compito uicinali paulo post resignabat. Dixere autem ueteres sacciperium, maiorem crumenam, & nummorum receptaculum. Ac epulis instructis, ut porcum mactarent sponsaliorum die, deducto ex Hetruria more. Vtq; sponso bulbi cum nucleis pineis, erucæ succo, & pipere in nuptiali cœna dentur obsonia, seruatum est. Plericq; papaueris succum, lacte & melle dilutũ exhibuere. Apud Persas, nisi adeso malo aut cameli medulla, ingredi ad nouam nuptam non licebat, neq; alio uesci cibo illa die fas erat. Babylonijs uir & uxor non miscentur nisi thymiamate prægustato. Solon uero nisi malo Cydonio epulis adhibito, uiri thalamum sponsam ingredi uetuit. Repotia autem postridie nuptias, apud nouum maritum propiores affines lætiore conuictu percolebant, qua die noua nupta in uiri domum libertatem auspicari, & dominam agere simul & rem diuinam facere assuerat: quo tempore clauem sponsæ dari ad signandum partus facilitatem, in more fuit. In cœnis uero nuptialibus Naucratica rum obseruatum est, ne quis ouum aut mellita inferret. Apud Carthaginenses ut thynorum concisis carnibus uescantur. Et in Lepta Libyæ, ut postridie nuptias ollam sponsa ad sponsi matrem petitum mittat, quam illa asperius abneget, eo exemplo iurgiorum auspicium augurati. Apud Græcos, ut postera die à nuptijs, pater mittat sponsæ nuptiale munus, quæ ἐπαύλια δῶρα uocitabant. Nanq; ingenuus puer, specie liberali, candida amictus toga, cum ardenti face præibat: longo mox ordine succedebant, qui mundũ muliebrem, deinde qui aurum & gemmas, deinde qui uasa & pelues, qui pectines & alabastros, qui sandalia, & demum reliquã supellectilem ferebant. Parcius tamen apud Athenienses. Nam Solon treis modo uestes, & quædam modici precij uasa non elaboratæ artis, sponsam ad uirum ferre iussit. Præter quæ fuere dona, quæ domestici conferebãt & amici, cum primũ sponsa reuelata facie uisendam se præberet, ἀνακαλυπτήρια dicta. Romani obseruarunt, ut nuptialia munera soceri generis nõ mittant, quod erat lege uetitũ: sed uas artis eximiæ, quod camillum dicunt, ubi mundus & iocalia uxoris erant, opertũ in nuptijs ferãt. Genialis præterea lectus, duabus culcitris in Genij honorem parabatur eximiè, ad quem noua nupta quinq; facibus noctu admittebatur: quas ab ædilibus accẽdi, & ex spino arbore fieri erat auspicatissimum, & fortunati euentus, cum ex hac arbore in raptu Sabinarum pastores faces accendisse ferantur. Spartanis Lycurgi lege, sponsam rasis crinibus in ueste uirili, pronuba patente cubiculo constituit solam, cui sponsus exoluens zonam, in tenebris primos congressus capit. Quas quidem faces pronubæ, & quæ uni semel nupserant, ante congressus coniugales nouæ nuptæ deferebant. Græcis uero nubentium matribus, tenere faces in nuptijs negocium datur, quod ἁδ᾽ ὀχεῖν dixere. Simulq; carmina & Fescẽninos uersus, atq; sacrum hymnum, quem epithalamiũ uocant, decantare, atq; in his quinq; deos precari solebant, ut nouæ nuptæ uolentes & propicij adessent, prolemq; secundarent, Iouem adultum, Iunonem adultam, Venerem, Dianam, & Suadelam. Nanq; hæc numina coniugijs præesse putabant: quas etiam pronubas nouam nuptam ad uirum comitari, & domum deducere nõnulli tradunt. Dixere autem Fescenninos à Fescennio Campaniæ uel Sabinorum, ubi carmina nuptialia inuẽta,

Athenienses.

Ianuæ sponsę ornatus.

Magorum cõmentum.

Cum uiro cõgressa,

Sacciperiũ,

Sponsi obsonia,

Persæ.

Babylonij.

Solonis institutum.

Repotia.

Naucraticæ.

Carthaginenses,

Athenienses frugaliores.

Romani.

Camillon.

Lectus genialis.

Spartani.

Zonę solutio

Græci,

Diũ coniugũ præsides.

Fescennini uersus,

& posteris memoriæ data sunt primum: ea quidem fuerunt procacia, & lasciua licentia coniugali, in nuptijs decantari solita per ludum iocumq;, amores, gratias, & mistos lepõribus lusus continentia: quos Augustus in Pollionem scripsisse, eumq; mordaciter taxasse fertur: quibus quòd non responderet, increpatus Pollio, se non facile dixit in eũ scribere, qui posset proscribere. Græcis uero, amœbæum carmen in nuptijs modulatis uocibus canere, solenne fuit: quod festo nuptiarum die Thetidis & Pelei, deos decãtasse ferunt. Plato in Gorgia cantilenã in conuiuijs decãtari prodidit hoc tenore: Formosum esse & diuitem, ac bene ualere, summum extimari bonum. Athenis uero incõditum carmen canebatur: Bonos ama, timidos repelle, sciens timidorum paruam esse gratiam. Illud autẽ non prætermittam, nuptias legitimas illas haberi, quæ inter Romanos ciues, aut cum eo cui princeps populus ue ciuitatem aut connubia dedisset, contrahuntur: quo iure nati liberi, in familia & potestate sunt: cum impare uerò, aut si Romanus cũ peregrina, uel Latini nominis muliere, aut serua uel barbara iungeretur, nullum fuisse ius nuptiarum necessitudinisq;. itaq; nati liberi, sub patris iure aut familia nõ erant, sed matrẽ sequebantur: tametsi tradatur in Græcia & Apulia & Carthagine, seruiles sæpe nuptias curari. Quod quidem connubium ut manaret ad posteros, socijs & bene meritis ac finitimis, nonnunquam externis dare solitauerunt. Siquidem Campanis ut Romanas ducere liceret uxores, natiq; liberi ut iusti hæredes forẽt, fuit olim pro magno munere datum: sicut Alatrinati, Verulano, & Ferentinati. Neq; enim cum Romano & peregrino connubium esse censuere. Nanq; impares nuptiæ, aut sine testibus, ac patre nõ iubente, legitimæ non sunt. Idq; senatusconsulto Romæ cautũ fuit, ut si Romanis Latinas uxores ducere contigisset, aut Latinis Romanas, sui essent iuris & arbitrij, siue Romæ degere, uel in patriam redire uellent: atq; innuptæ puellæ ut matrẽ sequantur. Quodq; uirgines publicis festis non dabant nuptui, uiduas uero nubere fas erat. Ac mense Maio, quo Lemuria, ut occisi Remi umbra placaretur, instituta sunt. Et dum Feralia, seu parentalia fiunt, ac diebus impuris, & quibus ancylia in templo Martis nondum condita sunt, uel festis diebus & mense Iunio, nisi post Idus, quenquam nuptijs copulari religiosum erat. Quinetiam animaduersum est, postera die à Nonis, Idibus, uel calendis, uxorem sponsam'ue ducere Romanis non licere: sed eos dies uelut tristi omine infames & detestabiles censeri: quoniam hi dies atri decreto pontificum habentur: quibus legiones educere, aut acies cum hostes committere, uel quicquã publicæ rei agère, religio non finit. Perfis uero nuptias contrahere, aut maritale coniugium inire, initio uerni æquinoctij tantummodo permittitur; reliquo anni tempore non licet.

Augusti in Pollionẽ Fescennini uersus.

Pollioĩs apophthegma.

Amœbæum carmen.

Cantilena in conuiuijs.

Nuptiæ legitimæ.

l. nuptiæ ff. de ritu nuptia. et Instit. de nuptijs in prin.

Nuptijs quãdo copulari fas erat.

Lemuria.

Dies atri.

Persæ.

Immane exemplum Tulliæ, supra corpus patris ambulantis, & filij Eucratidis idẽ facinus admittentis. Caput VI.

DE Tullia Seruij Tullij filia, nequissima fœmina, quæ Tarquinio Superbo nupta fuit, inhumanæ crudelitatis memorandum facinus, & post homines natos inauditum accepimus. Cum enim furijs ei' Tarquinius æquè ferox agitatus, regni cupiditate improba, Seruium Tullium socerum, ut ipse regno potiret, interficiendum curasset, præteruehens ipsa carpento infestis furijs agitata, & muliebri spiritu inflata, supra patris defuncti corpus, uulneribus & plagis affecti & cruentati, incedere nõ dubitauit. Ob cuius inhumanũ scelus & rei fœditatem, loco tanq; nefario & conscelerato, Scelerati nomen factũ. Sane detestabile facinus nominis diritate execrantes. Fuerat enim Cyprio nomẽ uico, in quo hæc gesta sunt, postea Sceleratus dictus: Cypriusq; nuncupatus, q; cum locũ eum Sabini insedissent, boni ominis causa, Cyprium, hoc est, bonũ appellarũt. Scelerata quoq; porta, quæ Carmentalis olim fuit, subinde dicta est. Cum enim CCC. & VI. Fabij uno agmine inde egressi, contra Veientes ad Cremerã acriter dimicãtes, ad unũ procubuissent, portæ unde egressi sunt, Sceleratæ nomẽ indidere: scilicet memoria detestandi facinoris, indignitatẽ rei posteris relinquẽtes. Castra quoq; in quibus Claudij pater Drusus graui morbo afflictus, & tristi fato sublatus fuit, ga intẽpestiua morte præuẽtus, acerbo funere decessit, Scelerata etiã dixere: quanta eũ charitate milites p̃sequuti fuerint, turpi cõuicio & infando noĩe significãtes. Fuit q; Scelerat' cãpus iuxta Collinã portã; in quo uestales incesti dãnatæ, uiuæ defodi

Sceleratus uicus.

Scelerata porta.

Scelerata castra.

Sceleratus campus.

Eucratis. consueuere. Sed quod de Tullia est modò dictum, haud absimile facinus in Eucratidē, qui Bactris imperitauit, admissum accepimus: siquidem cum Demetrij ingentes copias parua manu fudisset, Indiamq; exterminato hoste, magno consilio subegisset: dum Bactra peteret, à filio impuro & flagitioso, quem socium regno asciuerat, ut solus potiretur regno, imprudens ex insidijs occupatur, turpíq; nece in uia trucidatur: qui patris cæde non contentus, pari scelere & audacia, per corpus uulneribus affecti currum agere, & sanguine inspersus paterno, insepultum abijcere non dubitauit, ausus facinus quod in nulla unquam Scythia tyrannus admisit. Tantis sceleribus mortales uesana regni cupido cepit, ut effrenato furore cæci, ad cædē & cruorē agantur præcipites. Fuere aũt Bactriani iuxta Sogdianos & Hyrcanos, horridis ingenijs haud procul ab Scytharũ gente: quippe Tanais ab Scythis illos diuidebat, bellicosissimi & rapto uiuere assueti.

Bactriani.

Tria errata interpretis epistolarium familiarium Ciceronis commodè explanantur.

Caput VII.

Ciceronis locus. TRibus erratis lapsum offendimus uirum sanè eruditum, epistolarum familiarium Ciceronis interpretem non infacundum, cuius scripta uulgo innotuere. Primo illa ad M. Cælium epistola, in qua uerba sunt Ciceronis: Oppugnaui quinq; & uiginti diebus, aggeribus, uineis, turribus, oppidũ Pindenissum munitissimũ, tantis operibus, ut mihi ad summam gloriam nihil desit nisi nomen oppidi. Quid sibi Cicero uellet his uerbis, non satis assequi uidebatur: cum nomen oppidi nihil censeret aliud, q̃ ipsum oppidum. ac si diceret, ad summam mihi gloriam nihil deest, nisi ut oppidum quod oppugnare adortus sum, denicq; expugnem. Quod tamen longe abesse à uero intellectu apparet. Quid quæso nomen oppidi cum ipso oppido commune habuit? aut quid tam insolens, aut à Ciceronis facundia tantũ abesse potuit, q̃ uerba plane expositа, poetico sensu & quasi figuris circunscribere, aut coloribus infucare? Quod tamen aliter intelligi oportere ex contextu uerborũ liquere arbitror. Cum enim ex oppidis ui expugnatis, imperatores plerunq; nomina ferrent, quippe cũ ex Coriolis Martius Coriolanus, & ex Fidenis Sergius Fidenas, atq; ex Creta uicta Metellus Creticus dicti sint: quæ sibi cognomenta in testimoniũ maximæ & expertæ uirtutis, rerumq; gestarum gloriæ adoptarunt: sic Cicero cum spem haud dubiam potiundi haberet oppidi, nihil deesse ad summam gloriam nisi nomen oppidi, & cognomentũ ex Pindenisso asseuerat: uidelicet sicut Aphricani, Numantini, & Cretici illi nomina tulere, sic ex Pindenisso ipse cognomentum ferat. Rursus alia ad eundem Cælium epistola, his utitur uerbis: Mea uero officia ei nõ defuisse tu es testis, quoniã, ut opinor, comicus accidit Phania. Quod ille in Terentiano Phannia non posse accommodari aiebat: sed alium quendam fuisse Phanniam, de quo sentiret Cicero, qui in notitiam nomenq; non uenit. Quæ uerba si pensitare quis uolet, atq; ingenij acie non obtusa rimari, etiam ad Terentianum Phanniam saluo sensu accommodabit. Cum enim Phannia ille Terentianus, Chremetis frater fuerit, & Crito Andrius inopino aduentu opportunè introducatur aduenisse: quo significante de Phannia Chremetis fratre & filia Glycerio, in notitiã uenit, ipsamq; filiam sibi esse compertum habuit: pariter Cicero peropportune comicum Phanniam aduenisse dicit, hoc est, aliquid secreti consilij, quod nondum emersérat, prodijsse in lucem: quo sicut in Phannia Terentiano Glycerij Chremetis filia, & Phanniæ neptis apparuit: sic ipsius opera opportunè sit intellectum, Ciceronis officia illi non defuisse, & se de Appio benemeritum significari. Tertio ad eundem Cælium Ciceronis uerba sunt: Vtor ætatis uitio, uelim ita sit: sed tamen togam prætextam texi apio, puto te audisse. Quid uerba signarent, haud perspicuè capere uisus fuit. Dicebat enim his uerbis id notari, quasi meam togam mœrore circundedi, cum apium amarum esse constet, & animo afflicto & iacenti esset. Id tamen aliter intellígi cõuenire, qui sensum eruere uolet, haud dubie animaduerterit. Cùm enim apium funeralis herba fuerit, exq; apij corona defunctorũ tumulos ornari, atq; in ludis funebribus apio coronari uictores proditum sit, merito, inquit, cum tot calamitatibus respub. opprimatur, ob immodicas simultates & ingruentia bella, cùm in atrocissimos fluctus reipub. inciderim, ipsiq; cadenti nihil opis afferre ualeam; meam, inquit, togam prætextam, quæ magistratum decet, texi apio, hoc

Alius locus Ciceronis.

Ciceronis locus alius.

Apium funeralis herba.

est, funere: quasi eò ignominiæ uenerit, ut cum ulterius labentem rempub. ferre nequeat, deq; illius interitu crucietur & solicitus sit, sibi iam in extremo uitæ curriculo mortem proposuerit, quã pro repub. libenter subiturus fuit: quod est dicere, si respuat, morietur, se nolle uiuere. Sicut Asinius Pollio ad Ciceronem: Nam nec reip. deesse uolo, nec superesse, inquit. Ideo togam prætextam, quæ prætoria & cõsularis est, apio, hoc est, funere texuerit, quod etiam Græco est prouerbio usurpatum, ut in mala ualetudine & rebus accisis & deploratis, apio opus esse dicant. Quos intellectus, qui rem assequi uolet, ex uerborum contextu planè redundare perspiciet. Paroemia.

Quot Romæ pontifices, quódue officium, & quæ fuerint insignia, quibusq; legibus maximus pontifex astrictus erat, & quid apud exteros.

Caput VIII.

NOn sordidum neq; obscurum apud ueteres olim nomen pontificũ fuisse traditur. Nam quum inter sacerdotia à Numa instituta, ipse se pontificẽ in primis: ut uero alij, Martiũ M. filium ex patribus legisset, postea interiectis temporibus, collegium pontificum ad quatuor, mox à tribunis plebis rogatione promulgata, ad octo auctum fuit. manitq; hic numerus longo æuo inuiolatus, donec Sylla ad quindecim collegium ampliauit. Inter quos maximus pontifex, genere & dignitate præcipuus erat, & aliorum longè princeps. Horum igitur fuit, religiones & cæremonias publicas priuatasq;, sacra & res diuinas sanctissimè tueri & interpretari, illaq; omnia excripta signataq; habere, ut q̃bus aris, quibus dijs, quibusq; hostijs, quibus diebus, & ad quæ templa sacra fierent, perspectum haberent, ne qui Romana sacra negligerent, peregrinosq; ritus ascisceret, aut deorum cæremonias turbarent. Ad quos tã de cælestium deorum sacrificijs, q̃ de funeribus, iustisq; exhibendis, placandisq; manibus, ac supernis infernisq; dijs: de sepulchris & uotis rite exoluendis, de ferijs, de religione, pietate, sanctitate, cæremonijs deorum, deq; fide & iureiurãdo, sacrificijsq; solennibus, plebs quoties uidebatur, tanq̃ ad antistitem deorũ immortalium, cæremoniarum & sacrorum consultum, ibat. Ipseq; maximus pontifex precationes, supplicationesq; deorũ, cum pontificali carmine præire, comitia habere, diesq; feriatos indicere, quo quisq; deus ritu, quo'ue die colatur, quibusq; precibus aduocetur, & quid quaq; die operis fieri, uel non fieri publicis ferijs conueniret, edocebat. Eundemq; pontificem maximum, singulorum annorum res gestas & memoratu dignas, diurnis actis mandare literis, illasq; non solum monumentis tradere, sed in albo proponere & referre, ut populo excribendi potestas fieret, solitum esse traditum est. Quod album non apud põtifices modo, sed penes senatores, iudices, prætores, decuriones, ac citharœdos, & cẽturias fuisse constat. Deniq; apud Cæsares & omnes magistratus, qui coercitionem habebant, album fuisse apparet: in quo singula constituta decreta, & mandata publicè edita proponebant. Quare Alexandrum Seuerum imperatorem, illorum quibus magistratus delegabat, nomina in albo proponere accepimus, ut uitia uirtutesq; innotescerent: & quo quisq; honore dignus foret, populi iudicio exploraret. Ac nõ solum respub. sacra, cæremoniasq; curare, sed de rebus quæ ad religionem pertinent, iudicia ferre: contumaciæq; minorum magistratuum uindex esse, sacrificantes obseruare, piaculaq; iræ deũm cõquirere, ne secus q̃ præscriptum esset, sacra fierẽt, ne'ue incerta auspicia, aut turbatæ religiones aduersus mores institutaq; maiorum obseruarentur. Vtq; super impetranda uenia uenerandisq; dijs iusta solennia exhibeant, cauere debebat. Tum religionis arcana, & diuinas traditiones cognoscere, & siquid religioni minus uerè adscriptum esset, religione liberare, aut numinibus obligare: de uestalium capite decernere, & ferre sententiã, quæ sacra quæ'ue prophana essent dijudicare, ne'ue quis praua religione populum alligaret, maximi pontificis officium & munus erat. In quo fuit obseruatum, ut nunq̃ infausta die & ominosa, collegium consulat, q; dirum foret & auspicij mali. Quare Vitellio principi, quod pontificatum maximum adeptus, decimoquinto calendas Augusti, die cladibus insigni, collegium consuluerat, magno exitio fuit. Tum si pons sublicius collaberetur, illum reficere, unde illis nomẽ factum. Is enim ligneus erat, & nullo ære aut ferro compactus, quẽ sacrum illi æstimarunt: ita ut in aliqua parte labantem, nisi cæsa uictima & sacrificio pse

Pontificũ collegij numerus diuersus.

Pont. max. Pontificũ manus.

Pontificis maximi munus.

Album.

Pontifices unde dicti.

cto,reficere nõ liceret:diúq; Romæ lignei pontes fuere,donec poſt interualla tempo-
ab Aemylio quæſtore lapideus conſtructus fuit. Vota etiã ſolennia, quibus uerbis con
cipi,quibuſq; pecunijs exolui deberent,pontificum decretis cauebatur,illorumq; arbi-
tratu,uel exoluebantur,aut non ritè emiſſa denuo concipiebantur. Quod ſi quis ſui iu-
ris arrogandus foret,quæ cauſa adoptionis,quæ ratio generis,quæ dignitas, quæ ue eſ-
ſent ſacra,apud pontifices lege quærebatur,quæ lex curiata dicta eſt. Idq; ideo cautum,
ne qua calumnia,ſeu quis dolus compoſitus,in arrogãdo ſui iuris homine adhiberetur;
ita ut adoptiones contra ius pontificum factæ,aut ſine collegij decreto,nullæ & pro ir-
ritis forent. Et quanuis proprium ſacerdotis eſſet,nec imperia,nec magiſtratus gerere,
nec equo uehi,aut trinoctio ab urbe abeſſe:poterat tamẽ idem conſul uel cenſor eſſe &
pontifex,pariter religioni & reipub. præeſſe,ab urbe trinoctio abeſſe,equo uehi uel pe-
dibus ire. Craſſus Licinius pontificatum maximum & conſulatum, mox cenſuram præ-
turamq; ſimul geſſiſſe, & Liuius pontifex pro prætore ordinibus præfuiſſe traditur.
Ipſum tamen qui ſimul conſul foret & pontifex,ne reipub. aut ſacrorum deſeratur cu-
ra,neue longius ablegaretur,extra Italiam ſortiri prouinciam non decebat ex ſenatus
decreto,poſtquam idem Craſſus prætor & põtifex,cui belli ſumma cõmiſſa erat,quod
nunquam antea factum,ſortitus Aſiam,ab Ariſtonico Attali fratre prælio uictus,occu-
buit. Donec poſt interualla temporum,extra Italiam ſortiri prouincias cœpere. In tan-
tumq; honoris culmen pontificatus & eò excellentiæ creuit,ut Cn. Cornelio prætori,
quod quum M. Aemylio Lepido pontifici maximo conuicium feciſſet,mulcta dicta
fuerit,ipſumq; regiæ dignitati proximum crederent. Nam & lictor apparebat, & curu
li regia ſella,ac lectica inſignis erat,quã ante ueſtibulum conſpicuam habere aſſuẽrat:
ad cuius fores pro ſplendore dignitatis,uiridis laurus affixa uidebatur. Cumq; cæteri ho
noribus functi,rationem adminiſtrati muneris reddere cogerentur,pontifex tamen ma
ximus pro maieſtate,geſti honoris rationem dare minime cogi poterat:ipſiq; pro impe
rio & poteſtate,quoq; plus dignitatis ferret,cum galero eſſe & carpento,ut reliquis ſa
cerdotibus ingredi licebat. Quippe pontifici proprium inſigne, erat galerus, ſicut litu-
us auguribus, paludamẽtum imperatoribus, diadema regibus. Et quum in capitolium
nulli fas foret carpento uehi,ſolis pontificibus ſacerdotibusq; Tarpeium aſcendere car-
pento licuit. Ad eumq; ſiquis noxij confugiſſent,ea die à pœna immunes erãt. Ideo non
uulgares,neque obſcuros,ſed qui nobilitate generis & multo ſplendore illuſtres forẽt,
quiq; autoritate & opibus anteirent cæteris, ad pontificatum admiſere. Diuq; Romæ
pontifex,qui antea curuli ſella non ſediſſet,nemo creatus fuit:donec lapſis temporibus,
etiam qui nullos curules geſſerant magiſtratus, ad pontificatum admiſere. Primus eñ
T. Coruncanus ex plebe homo,pontificatum maximum meruit, quo tempore M. At-
tilius Regulus,primo Punico bello graui ſupplicio excruciatus, pœnas dedit. Et dein
de M. Druſus,quod antea contigit nulli,tribunus plebis ſimul & pontifex creari meru-
it. Poſtea ex plebe & patribus,nullo delectu aut diſcrimine admitti cœpere. Cumque
ad collegium pontificũ pertineret, in demortui locum alium cooptare, Cn. tamen Do
mitius Tr. pl. offenſus collegio,quòd ſe in numero pontificũ non cooptaſſent, ius ſub-
rogandorum pontificum ſacerdotumq; à collegijs ad populum trãſtuliſſe fertur. Ipſeq;
pontifex maximus primus populi ſuffragio, alijq; deinceps creari cœpere. Sunt uero
qui credant,Licinium Craſſum de cooptatione collegiorũ ad populi beneficiũ transfe
renda,legem tuliſſe primum. Inde comitia à populo põtificibus creandis ſæpe indicta
fuere. Id tamen in admittendo pontifice ſedulo cauebatur,ne quẽ eligerent,qui cuiquã
ex collegio inimicus foret,hiq; per collegium admiſſi capi dicebantur. Atq; licet uetus
fuerit conſtitutum, in demortui pontificis locũ alium nominari,ſi tũ exacto anno,pon-
tifex mortẽ obijſſet,in eius locũ alterius nominatio nõ erat,licet alter ſuffici cooptariq;
oporteret. Tunc eñ põtificis nominationẽ fieri neceſſe putarũt, quũ nondũ exacto an-
no,mortẽ obijſſe conſtaret,poſtea uero nõ licebat. In locũ eñ T. Octacilij Craſſi põtifi-
cis maximi,qa exacto anno mortuus fuerat, alterius nominatio nõ fuit. Tametſi in locũ
uiuẽtis pontificis aliũ ſubſtitutũ legamus. Claudius uero Cæſar tãti ſacerdotium fecit,
ut in cooptandis ſacerdotibus neminẽ niſi iuratus nominaret. Eſt tũ memoriæ proditũ,

Lex curiata.

Conſul et cẽſor poterant & ſimul eſſe pontifices.

Culmen honoris pontifi cij.

Pontificis inſigne.

Qui pontifices crearentur initio.

Cautio in admittendo põtifice,

Pontificis nominatio quãdo fiebat.

Subſtitutus pontifex in locũ uiuẽtis.

Sacerdotij æſtimatio.

ut ſi quid ad religionem pertinens inter pontifices diſcreparet, uariatis ſententijs,ubi
aliud alij ſentiunt,id ſatis fuiſſe crederent,ſtabilíq; ſententia eſſet ratum, quod tres pon
tifices communi decreto ſtatuiſſent. Et licet à collationibus multi ferant ſacerdotes im
munes,ſunt tamen exempla,pontifices & ſacerdotes pecuniam per bellum conferri ſoli
tam in ſtipendium contuliſſe,illamq; quæſtores ſæpe exegiſſe, fruſtraq; pontifices tribu
nos appellaſſe,quum ſe ob ſacerdotium immunes dicerẽt. Sed præter hos qui collegio
cooptabantur,fuere pontifices minores. Nam ſcribæ pontificum,qui faſtos & cõmen-
tarios habebant,fidelem cuſtodiam rerum geſtarum, qui annales maximi dicebantur,
quiq; illis miniſtri aderant,q; omnis æui geſta mandabant literis,minores pontifices di
cti ſunt:à quibus in curia Calabra lunoni ſingulis calend. ſacra fiunt, nouamq; lunã ob-
ſeruare,& quot dies à calend.ad Nonas ſupereſſent,referre ſolent,ut populo cauſas fe-
riarum à rege ſacrorum recipiendi facultas foret. Ad quorum collegium etiam inter-
pretandi iuris,& an poſſet lege agi,quæq; cõpeteret actio in iudicijs, declarandi ius ſpe
ctauit & pertinuit. Quippe ius ciuile inter ſacra cæremonias q; multa ſecula abditũ, ſo-
lis pontificibus patebat. Ex his quoq; minoribus diſtinctio gradus fiebat. Nam qui pri
mus collegio aſcitus erat,maximus:qui uero ultimus,minimus dicebatur põtifex. Illud
quoq; uerum eſt,ſolos pontifices nouo more,coniugalem copulam ſacro confarrationis
iure inire ſolitos: quippe quum matrimonia apud maiores tribus modis fierẽt,uſu, co-
emptione,& confarratione,confarrationem ſolis pontificibus dederunt, quum alijs mo
dis per cæteros contrahantur. Animaduerſum quoq; eſt, pontificis uxorem, ſingularis
exempli & magni documẽti eſſe oportere,ut ſicut ab omni noxa & libidine ipſe mun-
dus erat,ita uxor caſta & innocẽs maneat. Quodq; pontifici maximo cadauer uidere ne-
fas fuit, ne quid triſte aut lugubre oculis acciperet,multo magis ſi hominem inſepultũ
reliquiſſet. Si tamen in occurſum cadaueris imprudens incidiſſet, interpoſito uelamen-
to,ne uiſum offenderet,ſaluis cæremonijs prodire poterat, cui etiam per liberos iurare
non licebat,per deos autem permiſſum fuit. Quodq; ex octo pontificibus, pontifex ma-
ximus reliquis præeſt & propè dominatur. cui rex ſacrorum,augures, & omnes flami-
nes,ac ueſtales uirgines parent,quibus mulctam indicere, & pœnam irrogare poterat,
cuius arbitratu publica & priuata ſacra gerebantur,ueſtalesq; uirgines ad ſacri & æterni
ignis cuſtodiam,qui in penetralibus Veſtæ colebatur,eligebantur,ipſiusq; curæ cuſto-
diæq; mandabantur. Atq; ex decreto pontificum enunciata prodigia ſæpius procurata
fuere,licet augurum proprium munus foret. Nanq; augures auſpicijs,pontifices uero
ſacris præfuere. Cum enim C. Seruilius pontifex maximus L. Cornelium Dolabellam
inaugurare uellet,nec ſe magiſtratu abdicaret, & propterea comitijs indictis, illum po
puli iuſſu cogeret,quia fœda tempeſtate comitia turbata fuere, religio fuit ex illo pon-
tificibus inaugurandi,indeq; inaugurare deſiere. Neq; ſolũ ab omni ſanguine puras ma-
nus pontificem ſeruare decuit,ſed ne participem quidem,aut conſcium alicuius necis fi
eri. Eundemq; duplici ſacerdotio functum ſæpe animaduerſum eſſe:ſiquidem Q. Fabi-
us Maximus,& pontificatum & auguratum una geſſit: alijq; utriq; ſimul ſacerdotio p-
fuere. Ex Cæſaribus uero C. Cæſar auguratum ſimul & pontificatum, Galba autem ſa
cerdotium triplex geſſiſſe dicitur:id quod à regibus Spartanorum uſurpatũ fuit. Nam
quum primum in eam aſſumpti ſunt dignitatem priuilegio honoris præcipui, louis cæ
leſtis & Lacedæmonij ſacerdotio funguntur:quibus ex omni ſcrofarum fœtu porcus de-
bebatur,ut ſi dijs immolare uellent,nunquam uictima deeſſet. Eſt quoq; literis proditũ,
apud Græcos unum uirum aut fœminam nonnunq; ſacris præfuiſſe:apud Opuntios du
os, quorum alter deorum, alter dæmonum ſacrificia curat. Indis uero ſolis ſacerdotes
numero diuerſi ſunt,& nunc plures, nunc pauciores cooptãtur. Aegyptijs plures, qui
eaſdem traditiones atq; auita & paterna ſacerdotia & imperia filijs tradunt, qui poſt re-
gem ſecundi ſunt. Apud alios aũt pontifices diuerſo iure & nomine cenſenẽt. Nam Græ
ci pontificem ſummum, archieroſynem uocant, ad quem ius & moderatio ſacrorũ per-
tinet. Babylonij Chaldæum Iſidis ſacerdotẽ grãmatheam, alium mithrã, Sicyonij char-
nium, quorum collegiũ, paſtophoros nuncupant. Delphis quinq; pontifices per oẽm ui-
tam ſacri erant, qui oſii dicti, quorum primus qui hoſtiam immolabat, oſiter: qui uero

Decretum ratum pontificum.

Pontifices & ſacerdotes collectionib⁹ pecuniarijs cõtribuebãt.

Põtifices minores.

Pontificũ minorũ mun⁹.

Pontifex minimus.

Pontificis uxor caſta & innocens.

Quæ pontifici uidere nefas.

Pontificũ iuramẽtum.

Pontif. max. qb⁹ præerat.

Per põtificẽ enunciata p digia.

Põtifex à ſanguine purus.

Pontifex et augur ſimul.

Sacerdotium triplex.

Porcus ex oĩ ſcrofarũ fœtu ſacerdotibus debebatur.

Indi.

Aegyptij.

Pont. apud exteros.

Archieroſynes.

Grãmatheus

Mithras.

Charnius.

Oſij.

Oſiter.

edebat oraculum, aphetor nũcupati ſunt: qui unà cũ prophetis ſacra obibant, diuinasq́ prædictiones & cæremonias, & quo cultu, quibusq́ exẽplis fierent ſacra, prædicebant.

Aphetor.

Daduchus, Stephanophorus.

Apud Athenienſes Daduchus maximus erat ſacerdos Herculis ſtephanophorus, Palladis Eteobutades, à Bute propagati, ex qua familia longo tempore ſacerdotio præfuere: ſicut Buzigia familia à Buzige heroë, qui Athenis diu ſacerdotiũ tenuit. Et poſteri ex Cirta & Myrta in Paphiæ Veneris templo ſacris cæremoniis præfuere. Quod de Veientana Iunone proditur, quam niſi certi generis ſacerdos attrectare nemo poterat. Clazomenis Palladis ſacerdos, Iſichias: Bacchi uero, Thias nomen habet. Poliei Iouis ſacerdos, Buphonus: in Troëzene, Hippolytus nuncupatur. Apud Cretenſes matris magnæ ſacerdos, Meliſſa: Epheſiæ Dianæ, Megalobizus, qui eunuchus erat. Alexandrinorum atq́ Athenienſium Phæcaſii, quibus cãdida ſolum ferre calceamẽta licet: ex quibus antiſtes ſacrorum purpuram induit. Dodonei uero oraculi pontifices, pedibus ſemper illotis erant, qui tanquam ſacroſancti ſuper nudam humum cubare coguntur. Iſiaci, linea ſtola amicti ſunt, capite raſo, calceis papyraceis, ſiſtrum tenentes, aut ramum abſynthij marini, uel nuces pineas & anubim ſupra caput deferentes. Sicut Indi uates tãquam religioſum, corallium ferebant. Et Cybelis ſacerdotes flagrum, & matrem deũm colentes iuxta Sueuos, formas aprũm, quo inſigni ab hoſtibus tuti ſunt: Panthei ſacerdotes, oĩm duces fiunt, quibus cauſarum iudicia & publicarum rerum arbitria tribuuntur. Apud Hebræos pontifex feſtis diebus mitram geſtat, cum nebride auro diſtincta, aut tunicam talarem, & cothurnos cum tintinnabulis, quem maieſtate decorum, tanti Alexander fecit, ut uenerabundus uenienti occurreret, & uelut ſanctiſſimum numẽ adoraret. Fuitq́ animaduerſum, Bellonæ, Cybelis, & Iſidis ſacerdotes eadẽ ſacra obire, ijſdem pro cæremonijs teneri. Sed Cybelis ſacerdos uarijs coloribus fucatus, & faciem pigmento delitus, oculoq́ obunctus, cum mitella & crocoto, lineo calceamento, ante ſimulacrum deæ incedebat, cui erat proprium, cum tinnitu cymbalorum & ſonitu tympanorum ſacrum facere. Arabum uerò pontifices lineas ueſtes induunt, mitras geſtant cũ ſandalio. Apud Pedaſios Palladis ſacerdos ſacram barbam nutrire cogitur, neq́ eraſa incedere fas erat. Albanis cæremoniarum antiſtes ea fulgebat dignitate, ut poſt regem haberetur ſecundus. In Aritia Artemiſiæ Dianæ ſacerdos rex uocat. Idem in Cappadocia Bellonæ phanum obtinuit: & in Comanis Ponticis tãtæ dignationis erat, ut annis ſingulis bis diadema geſtaret. In Zela quoq́ tãti imperij fuit, ut ſuprema fulgeret dignitate. Traditumq́ eſt, in Meroë Iouis ſacerdotes adeo ſuperſtitione impleſſe animos, ut nõnunquã miſſo nuncio, necem regi Aethiopiæ demandarent, nullo detrectante, aut mandatum iuſſionem'ue abnegante: donec ad Erganem regem peruentum eſt, qui omnes occidit, & ſacerdotiũ ſuſtulit. Apud Germanos nulli uerberare, aut uincere, uel animaduertere niſi ſacerdoti permiſſum. Narualis iuxta Sueuos præſidet põtifex, qui muliebri ornatu ingreditur ſemper. Fuitq́ memoriæ proditum, Trallibus regiam regibus deſtinatam, illi quoq́ qui ſummum gerebat ſacerdotium, priuilegio honoris dari. Sicut in Tyro Herculis ſacerdos, qui cum infula & purpura incedit, poſt regem proxima dignitate fungitur. Apud Aegyptios qui ſacra miniſtrant ſacerdotes, capite raſi ſunt, quum apud alios comati incedant: à quibus eſt uſurpatum, ex philoſophis ſacerdotes, & ex ſacerdotibus probatiſſimum in regem eligere. Vnde Mercurius Triſmegiſtus, id eſt, ter maximus, nomen tulit, quòd philoſophus maximus, ſacerdos & rex maximus eſſet. Apud Phœnices ſolis ſacerdos, ueſte auro & purpura uaria manuleata, ad imos pedes fluxa incedebat, & tãquam ſplendoris ſignum, & ampliſſimi honoris prærogatiuam, coronam ex auro gemmiſq́ ferebat.

Iouis Veientana.

Iſichias.

Thias.

Buphonus.

Hippolytus.

Meliſſa.

Megalobizus.

Phæcaſij.

Dodonei.

Iſiaci.

Indi uates.

Cybelis Sacerdotes.

Panthei.

Pontifex apud Hebræos.

Cyb. ſacerd. ornatus.

Arabum Põtifices.

Palladis ſacerdos.

Sacerdotum dignitas.

Sacerdotes Iouis in Meroe.

Sacerd. apud Germanos.

Põ. apud Naruales.

Trallium mos.

Sacerd. Herculis in Tyro.

Ægyp. ſacerd.

Mercur. triſmegiſtus unde.

Phœnices.

Mira exempla à compluribus experta de umbrarum figuris & falſis imaginibus, & quæ ipſe didicit atq́ expertus fuit. Caput IX.

PRofecto rem mirificam, & dictu æſtimatuq́ admirabilem, de umbrarum figuris & falſis imaginibus, quæ homines uaria ſpecie & aſpectu uano plerunq́ ludunt, familiaris meus quiſpiam modò mihi enarrauit: quod equidem fabuloſum aut commentitiũ uideri poſſet, niſi grauioris eſſet ingenij & præſtabilis homo doctrinæ: ipſiusq́ uirtutis & nõ ambiguæ fidei pleriſq́ in rebus multa & magna

documenta forent. Refert enim, q́ Romæ quondam ipſius amicus diutino & graui morbo ægrotabat, cum quo coniunctiſſimè uixerat: & quia corpore inualido affectoq́ eſſet, ualetudineq́ minus proſpera uteretur, uiſum eſt ad illa apparatiſſima balnea quæ Cumis ſunt, uegetandi corporis & animi leuandi cauſa proficiſci: cum ferè conſtet, homines ex ancipiti morbo, locorum mutatione & ſereniore cælo plerunq́ leuari. Hi ergo cum fidis aliquot comitibus Cumas quũ iter intenderent, & aliquantulum uiæ emenſi forent, æger quũ eſſet & uita & ſpe tenui, ui morbi coaleſcente & labore uiæ, in hoſpitium in quod forte diuerterant, ſuum obijt diem. Is ergo amicus qui unà acceſſerat, quãtum prouideri hominis diligẽtia potuit, pro loco funere ſatis amplo illum efferri, rem diuinã fieri, atq́ in honorato urbis loco ſepulchro condi curauit: ibiq́ cum mœſtos aliquot habuiſſet dies, curatis rebus omnibus, ipſe & comites Romam, unde digreſſi fuerant, reuerti cœpere. Sed cum aliquantum uiæ remenſi eſſent, & nocte appetẽte in unũ quod uiæ proximum fuit hoſpitium diuertiſſent, ibi ſe animo & corpore fatigatũ quieti dediſſe. Cumq́ ſolus degeret, & adhuc uigilans foret, fert repente amici nuper defuncti imaginem ſummo pallore & macie, ac eo fermè habitu oris, quali illum cũ ægrotaret dimiſerat, ad ſe acceſſiſſe: quem cum fuiſſet intuitus, & præ timore, nec animo, nec mente ſatis conſtaret, quis nam eſſet, interrogauit. Ille autem cum nihil reſpõdiſſet, exuſtis, ut uidebatur, ueſtibus, in eodem quo ipſe iacebat lectulo, ſe collocauit, ac propè acceſſit, quaſi eum amplexibus petiturus foret. Alter uero cum propè iam metu exanimis uideretur, ad lectuli ſpondam feceſſit, illumq́ propè accedentẽ abegit: qui cum ſe abigi expellíq́ uidiſſet, fert in eum toruo & minus familiari uultu inſpexiſſe, reſumptiſq́ mox ueſtibus illum è lectulo ſurrexiſſe, cinctumq́ & calceatum inde abeuntem nunquã apparuiſſe. Quo timore familiaris ille percitus, ſubita ui morbi correptus, ac prope ad internecionem grauiſſima ualetudine oppreſſus fuit. Ferebat etiam, dum in lectulo cum illo luctaretur, nudum illius pedem uſq́ adeo gelidum ac rigentem attrectaſſe, ut nulla glacies illius frigori comparari potuerit. Equidem memorabile hoc, & cuiuis mirũ uideri poſſet, niſi peruulgata res eſſet, ædes quaſdam Romæ euidẽtiſſimis oſtentis ita infames, ut nemo illas incolere auſus fuerit, quin uarijs umbrarũ illuſionibus & tetris imaginibus, noctibus ferè ſingulis inquietetur. Gordianus amicus meus ſpectatæ fidei homo, mihi retulit cum Aretium ipſe & familiaris ſuus iter unà intenderẽt, & à ſemita, ut fit, longe deuiaſſent, loco infami & deuio, ubi ne ueſtigium quidem apparebat humanũ, per ardua & propè inuia diuerſis tramitibus aberrare cœpiſſe. Ibiq́ cũ nec oppida aut uicos, neq́ aliquid culti uiderent, ſed nemora tantum ſaltuſq́ inuios & inacceſſos, oĩaq́ uaſta, muta, & deſerta ab humano cultu peragrarent, in quib⁹ ipſa ſolitudo terrebat animos: uergente iam ad occaſum die, feſſos labore ac uia conſediſſe. Cumq́ hominis uocẽ audire procul niſi fuiſſent, ad illã propius acceſſiſſe, homines obuios, quos de uia interrogarent, dari ſibi arbitrati. Nec mora, in proximo iugo trium hominum imagines immanes & formidabiles ultra humanum modum, nigris & demiſſis tunicis, in ueſte lugubri funeſtaq́, barba capilloq́ ſummiſſo, horribili facie conſpexiſſe: qui quũ uoce geſtuq́ ad ſe, ipſos aduocarẽt, ac iam propè eſſet ut illuc accederent, illos interim ingenti mole corporis ſongè humana maiores apparuiſſe. Atq́ alium ſpecie non abſimili nudũ & nullo amictum ueſtitu, mirificos edẽtem ſaltus geſtuſq́ indecoros conſpexiſſe. Quo timore conſternati, propere fugam cepere: uiamq́ arduam & præcipitem emenſi, uix ruſtici cuiuſpiam uile hoſpitium ubi recipẽtur, inuenere. Sed quod ego certum habeo, & ſatis certa probatione tradiderim, profecto haud minus eſt. Cum Romæ ægra ualetudine oppreſſus forem, iacerem q́ in lectulo, ſpeciem mulieris eleganti forma mihi plane uigilanti obuerſatam fuiſſe, quam cum inſpicerem, diu cogitabundus & tacitus fui, reputans nunquid ego falſa imagine captus, aliter atq́ res eſſet, aſpicerem. Cumq́ meos ſenſus uigere, & figuram illam nuſquam à me dilabi uiderem, quæ nam illa eſſet interrogaui: quæ tum ſubridens, & ea quæ acceperat uerba reſpondens, quaſi me planè derideret, cum diu me fuiſſet intuita, diſceſſit.

Quæ ſint pedamenta apud iureconſultos, cuiúsue generis, & quid bupreſtis, & pityocampa. Caput X.

Iuſtiti ff. de ſeruitut. ruſtic. prædio.

CVm in legum commentarijs uerſaremur, & ruſticorum prædiorum ſeruitutes ſcrutaremur, inuenimus Vlpianũ ex Neratij ſententia cenſuiſſe, ruſticâ ſeruitutem poſſe conſtitui, ut pedamenta ad uineâ fulciendâ, ex uicini prædio mihi ſumere liceat. Quæſiui ego à iureconſulto, qui omiſſa modeſtia, multa ſibi ineptè arrogabat, quid pedamenta eſſent, quibus ſumendis ex alieno, ſeruitus conſtitui poterat. Atq; ille in re uulgari, cum diu cogitabundus hæſitaſſet, haud multo poſt, neſcio quæ inuolucra uerborum, & falſarum opinionum ineptias, ambiguos magis q̃ ueros ſenſus denotantia profudit, quibus nihil ueri animaduerti cognoſci'que potuit. Et tametſi pedamen munimen eſſe & palum, quo uitis caduca fulcitur, neminem fallit, unde pedatio dicta: tamẽ id triplicis generis fuiſſe animaduertimus. Nam & pedamen, & ridicâ, & ſtatumen eiuſmodi fulcimenta nuncupari, Cato aſſeuerat, Græcè charax: quare pedamento fultæ uites, characatæ dictæ. Sed pedamẽ quodlibet fulcimen eſſe cui uitis inhæret, ridicam ex querna arbore, aut ex iunipero, olea, uel cupreſſu plerunq; fieri: tametſi nullo diſcrimine ex his quoq; componi pedamen opinio fuerit, ſtatumen è palis & pertica: quod uero ex arundinibus pedamentum fit, arundinetum. Quod autem natiuum ex arboribus in arbores traductis uitibus, nonnulli traduces, quidâ rumphos, plerique arbuſta dixere, quas in trãſpadana Italia ex cornu, populo, tilia, acere, orno, carpino, & quercu frequenter arbuſtari tradunt. Quare multi in eadem atq; in Campano agro hasce plantaria inſtituunt: quæ ſi recto ordine digeſta fuerint per æqua interualla quaq; uerſum, in quincuncem metata dicũtur. Interq; uites ſimplici iugo porrectum ordinẽ, cantherium: tranſuerſamq; haſtam inter pedamenta, qua uitis innititur, Cato & Varro iugum: quadruplex uero iugum, à cauis ædium compluuium, unde compluuiatas uites dixere: palmitem uero pluribus annis duratum, & quaſi emeritum, draconem: qui in bi ſulco medius inter duo naſcitur, focaneum: qui uero per tabulata ſcandit ad ſuperiora, emiſſarius dictus eſt: ſuperior pars malleoli, ſagitta: ſurculum autem qui nihil affert fructus, appellant ſpadonem, quaſi ſterilem. Ea uero iuga in agro bene culto, plano, & minus uentoſo, altiora: in arido & gracili, ac uentis expoſito, humiliora fieri oportere Plinius notauit. Tametſi cantherium equum dici, cui teſtes adempti ſunt, neminẽ præterit: ſicut uerres caſtrati, maiales fiunt, & galli, capi. Ex quo licet intelligere, ut ex tuo fundo pedamenta ad uineam fulciendam mihi ſumere liceat, poſſe conſtitui ſeruitutem. Cenſuitq; Paulus iureconſultus, q̃ tametſi ex tuo fundo pedamenta ſumere licere, in fructu ſit, tamen hoc ius capiendi, apud legumperitos ſeruitutem, nõ uſumfructũ, putari. Rurſus alium celebri fama iura Romæ profitẽtem, in auditorio profeſſorum interrogaui, quid eſſet quod Vlpianus legem Corneliam de ſicarijs interpretatus ſcripſit, pigmentarios ſi cui temere dederint pityocãpas aut bupreſtim, legis Corneliæ de ueneficijs ſanctione teneri. Quid eſſent pityocãpæ, & quid bupreſtis, ut me doceret, quæſiui. Cumq; ille portenta uerborum longè à fide deuia effudiſſet, quæ quum pudẽdi ſint erroris, referre non neceſſe habeo: paulo poſt dicti pertæſus, ſe hoc ignorare ingenuè aſſeuerauit.

Pedatio.

Pedamen, Ridica,

Statumen. Arundinetũ, Traduces. Romphi, Arbuſta,

Cantherius. Iugum,

Draco. Focaneus. Emiſſarius. Sagitta. Spado Cantherius. Maiales. Capi.

l. eiuſdem parag. alium ff. ad leg. Cornel. de Sicar.

Pityocampę.

Nos autem perſcrutati uerbi ſignificatũ, animaduertimus pityocampas erucas eſſe, ſeu teredines uirulentas, uiru exitiali, quæ in pini ſæpe naſcũtur arboribus, unde illis nomẽ factum. Nam πίτυς pinus eſt, κάμπη eruca: quippe erucas Græci κάμπας dicunt, ueneni præſentiſſimi. Bupreſtis uero animal inuentu rarum in Italia, ſimilimum ſcarabæo, qui inter herbas fallit ſæpe boues: quo deuorato, ita concitantur rabie, ut actæ in furorem, terrorem afferant, pauloq; poſt rumpantur, ex quo perniciale uirus confici dicũt, quod fœdiſſimè uexat: contra cuius exitium præſentaneo remedio Græci ſuccurri prodidere, & Plinius autor eſt. Qui ergo tanti facinoris conſcius, uel bupreſtim, uel pityocampas, aut monſtrificî quid ueneni ad necem properãdam dederit, eum iudicio capitali & pœna legis Corneliæ teneri, iura & leges uoluere.

Bupreſtis,

Qui Romani duces ex oppidis & prouincijs ui ſubactis cognomenta deſumpſere, & de Scipionum familia, & quid apud exteros. Caput XI.

Coriolanus,

COnſueuiſſe Romanos ex oppidis uel prouincijs captis auf ui ſubactis plerunq; cognomenta ferre, memoriæ datum eſt. Martium Coriolanum, q̃ fortẽ ſtrenuamq; operam reipub. nauaſſet, capto Volſcorum oppido Coriolis, Coriolani nomen ſumpſiſſe ferũt: & Sergium Fidenatis, ex bello quod ad Fidenas geſſit. Ex tribus uero Metellis, unus, deuicto Iugurtha & ui ſubacta Numidia, Numidici: alter Q. Cæcilius, L. Metelli filius, ex Macedonia, Macedonici: tertius ex Creta, Cretici cognomenta ſumpſere. Fuit quoq; Metellus Balearicus, ex deuictis Balearibꝰ cognominatus. Sed Numidicus, L. Luculli auunculus fuit: Macedonici, Metellum Balearicum plerique filium, nonnulli fratrem dicunt. Creticum uero, & alium Dalmaticum, eiuſdem Macedonici filios fuiſſe nulla cõtrouerſia eſt. L. quoq; Mummius deleta Achaia & Corintho, Achaici cognomen tulit. Sed Corinthi ſuperatæ, prima laus Macedonici fuit. Is enim omnem Achaiam ita bello afflixit, ut rebus abſciſſis Mummius ſuperueniens, leui certamine expugnatam Corinthum uictoriæ ſuæ adſcripſerit. Meſſana quoq; in Sicilia, & Iſauria in Cilicia bello domitæ, M. Valerio & P. Seruilio, Meſſalæ & Iſaurici cognomenta dedere. Is enim Seruilius uir acer fuit & ſtrenuus, qui in Ciliciam cum imperio profectus, illã collatis ſignis, ui atq; armis domuit: Lyciæq; urbes clariſſimas iuſto prælio uicit. Iſauros primùm bello aggreſſus, imperio adegit. Victor deniq; triumphũ ex hoſtibus, & Iſaurici cognomen reportauit. Ex Allobrogibus quoq; Fabius Allobrox, & ex Caucis Germanica gente Gabinus ſecundus Caucius, atque ex Callecis Brutus cognomento Callecus, & ex Getulis Coſſus Getulici nomina ſumpſere. Calleci enim ulteriores Hiſpaniæ populi ſunt, duri & agreſtes, qui extima & mõtana inculta ac difficiles ſaltus & impeditos ad Oceanum incolũt. Ideo bellaciſſimi & ſubactu difficilimi fuere. Fertur tamen Q. Turnius, qui Garamantes ultra Aethiopes horridos & incultos bello uicit, ob modeſtiam & uitandæ inuidiæ cauſa, Garamantici cognomẽto abſtinuiſſe. Scipionem præterea Aphricanum, qui dux fatalis contra Hannibalem fuit, Aphrica ſuperata & Carthaginenſibus bello uictis, Aphricani cognomen tuliſſe: & alterum ex deuicto Antiocho & Aſia ſubacta, Aſiaticum cognominatum inuenimus. Sed hic Aſiaticus frater Aphricani fuit, quorũ alter P. Scipio, nomine à ſe uictæ gentis Aphricanus: alter L. Scipio frater, Aſiaticus dictus eſt, qui conſul aduerſus Antiochum primus Romanorum in Aſiam ſigna intulit: cum eoq; conſule Aphricanus frater legatum ſe gerens, pariter profectus eſt: illius'q; ductu & auſpicio pleraq; egregiè geſta in hoſtes fuere. Victo deinde Antiocho & pace Eumeni conceſſa, ob Aſiã uictam Aſiatici cognomen reportauit. His enim duobus fratribus, Aphricano ſcilicet & Aſiatico, pater fuit P. Scipio ex Corneliorum gente, cum quo primùm Hannibal Pœnus ſigna in Italiam contulit: cuius fuit Cn. Scipio frater, ſummi ambo imperatores, uiri ornatiſſimi, qui paucorũ dierũ interuallo in Hiſpania cæſi occubuere. Sed ex Publio hi duo quos dixi, Scipiones, Aphricanus ſcilicet & Aſiaticus, filij extitere: ex Cn. autem P. Cornelius Naſica ortus fuit, qui unus uir optimus à ſenatu iudicatus, matrẽ Cybelẽ ex Peſſinunte ſuſcepit, Tiberiumq; Gracchum ſeditiones in urbe molientem interemit. Fuit quoq; & alius Scipio cognomento Aemylianus, prioris Aphricani nepos adoptiuus, qui ob Aphricam & Numantiam bello domitas, minor Aphricanus & Numãtinus appellatus eſt. Sed hic Aemylianus quem dico, minime ex Corneliorum gente propagatur, ſed adoptiuus in nomen & familiam uenit. Siquidem cum Scipio maior Aphricanus filium haberet natura admodum tenui & imbelli, unde & ualetudinarius uocatus, quòd non ea uis animi foret, uigor'que, nullos'q; liberos ſuſtuliſſet, ne decederet ſine liberis, hunc Aemylianum Lucij Pauli filium, ut multi credunt, ex filia nepotem, in familiam nomen'que adoptauit. Fuerat enim Scipioni Aphricano uxor filia Pauli Aemylij, qui conſul ad Cannas ne tantæ cladi ſupereſſet, in conflictu belli cæſus occubuit, ex qua unicum filium tulit, filias uero duas, quarum altera Scipioni Naſicæ, altera Tiberio Graccho nuptæ fuere. Aemylio uero Paulo quatuor filij extitere: duo in adoptionẽ alterius familiæ dati, Scipio uidelicet & Fabius, duo in poteſtate retenti, quos ex altera coniuge ſuſtulerat. Horum alter, quinque diebus ante triumphum, quem ſpecioſiſſimum de rege Perſe & omni Macedonia habuit: alter tertia poſt triumphum die, adhuc impuberes mortẽ obiere immaturã. Hic ergo Aemylianus ex reliquis Pauli Aemylij filijs iunior fuit, gloria militari illuſtris, q Aphricani nepos adoptiuꝰ, auitæ uirtutis memor, puocatorem barbarum tribunus adhuc militũ occidit. Cũ patre aduerſus Perſen acriter pugnans, egregia facie

Fidenas, Numidicus, Macedonicus. Creticus. Balearicus.

Achaicus.

Meſſala. Iſauricus.

Allobrox. Caucius. Callecus. Getulicus.

Scipionum familia. Aphricanus. Aſiaticus.

Aemylianus.

Aphricanus minor & Numantinus.

nora gessit. In Aphricam deinde cum exercitu profectus, tertiũ Punicum bellum confecit, Carthaginem & Numantiam funditus euertit. parta deinde victoria, & rebus cõfectis, cognomentum Numantino & minori Aphricano inditum fuit. Horum postea exempla sequuti Cæsares, ex prouinciis quas ui & armis subegêre, illustria cognomenta ob immortalem gloriam tulerunt: sæpe populi decreto, nonnunquam acclamatione senatus. Siquidem Seuerus imperator, & reliqui post eum Cæsares, ex Arabia, Adiabena, Parthia, Armenia & Germania, aliisq; bello domitis gentibus nationibus'que, quas suo ductu & auspicio conquisiuere, Arabici, Adiabenici, Parthici, Armenici & Germanici, sicut Sarmatici, Aphrici, diuersis titulis cognomenta cepere. Ferur tamen Valeriano Cæsari, quòd promptus ad arma & bellicosior esset, milites militari studio manu ad ferrum nomen indidisse: qui postea in imperio delatum Carpici cognomentum retutauit. Alexander uero Seuerus imperator, licet imperatoris, patris patriæ, & Magni cognomenta renuerit, asserens magnis rebus gestis ea sibi nomina parare oportere: tamen ob deletos Azauenos, Azauenici cognomen sumere non dubitauit. Traianus autẽ contra Parthos uictor, Parthici appellationem non accepit. Cui cum multi deferrentur honores, reliqs posthabitis, sola Optimi agnominatiõe gauisus fuit. Cõmodus uero eò uecordiæ processit, ut pro Cõmodo, Hercules & Iouis filius dici maluerit, quod sibi postea in inuidiam perniciem'que cessit. Apud Græcos non ab oppidis & prouinciis, sed à rebus gestis magnificè, Soter & Callyneos dicti: à forma & specie corporis, Phystos & Cyrippus: ab excellentia crurum, Eucnemos: à uirtute, Euergetes & Philadelphus: à fortunæ felicitate, Eudæmos: à multiplici victoria, Nicanor: ab urbium expugnatione, Polycrates: à fortitudine, Achersites, aut Aquilæ uel fulminis nomina fuere: quare Pyrrho ab Epirotis Aquilæ nomen inditum. à multiplici doctrina, Polyhistor, ab optimo consilio, Aristobulos dicti. Quibusdam regibus liuor & uitium, nonnunquam ignauia & nequitia cognomentum dedit: quippe Antiocho regi Macedoniæ, quòd multa promitteret, parum efficeret, Doso: Ptolemæo, Lamyro ob uitæ turpitudinem nomen fuit. Antigonus quoque à rapacitate Hierax, & à genuum magnitudine Gonatus. Alĩ à uerborum obscuritate, Scotini, & ab amentia Choalemi, atque ob fictos mores Laconistæ notam nominis tulere: sicut Xenarchus Rhodius à bibacitate, Metretes: & Athenæus Diotinus, Chone, hoc est, infundibulum, quòd illo appositò affatim hauriret. Demochares uero ob procacem linguam, Parasyades: & Demosthenes, ob morum feritatem, Arges serpentis nomine appellati sunt. Inter quos Varro sophistæ à forma nasi ciconiæ comparis, Pelargus nomen factum. Nonnullis uero ob claritudinem, Lychni dixere nomen, sicut Artaxerxi Mnemoni, quod memoria ualeret. Pericles summus orator ob dicendi elegantiá & sermonis magnitudinem, Olympius: Dion, Chrysostomos: Phocion, ob frugalitatem, Chrestus seu bonus: Cleomenes & Ptolemæus, Benefactor nuncupati. Aristides ob morum sanctitatem, Iusti, Callimachus propter studium miræ artis, Calotechnos, sicut alter ob artis calumniam Cacotechnos sumpsere nomen. Alcæus tamẽ Pittacum Sarapodam, q̃ latos haberet pedes, cognoĩauit. Antiochus uero Syriæ rex, elatus supra modum hominis, cum uanum titulum uendicaret, cognomẽto Deus dici uoluit: sicut apud Romanos Domitianus, & Caius princeps, qui optimum maximum, & Latialem Iouem se dici iussit. Proditus tamen est Mariccus quidam è plebe Boiorum, cum dei nomẽ sibi arrogasset, & non spernendam manum perditissimorum asciuisset, q̃s ingentibus promissis corruperat, ita ut in Romanos ferret arma, postea captus & occisus, falsi inditi nominis grauissimas pœnas dedisse. Sicut Seluus ignotus homo, qui se Aetnæ filium mentitus erat, quĩ loca circa Aetnam cum perditissimis & facinorosis prædaretur, à Romanis captus, in ludo gladiatorio ictibus bestiarum occisus fuit. Cui haud absimile est quod de Euno Syro proditur, qui quum nuce iuglande in os inclusa ignem euomeret, simulans se deæ Syriæ numine afflatum, apud seruos & infimam plebem diuin⁹ habitus, primo duo hominum millia in Sicilia spe rapinarum asciuit, mox effractis carceribus ad sexaginta millia coegit, Manliumq; & Lentulũ prætores iusto prælio uicit & profligauit. Denicq; à Romanis coercitus, post multiplices clades suæ temeritatis meritas pœnas dedit.

Cæsares ex prouinciis à sese subactis cognominati

Carpicus.

Azauenicus.

Optimus.

Commodi uecordia.

Externa, Græci, Ab habitu, fortuna, & rebus gestis,

Auitus.

Quid sit triplex forum, de quo in Martiale fit mentio: quæve fora olim Romæ fuerint, quæve apud exteros præcipua. Caput XII.

DOmitium Calderinum uirum disertũ & studiosum, uidimus aliquando dum Romæ ageret. interpretabatur tunc Martialis epigrãmata, in quibus hos uersus meminimus legisse:

Causas, in quis, agam Cicerone disertius ipso,
Atq; erit in triplici par mihi nemo foro.

Quos ille in scholis cum suis sectatoribus sic definiebat, ut tria fora Romæ esse diceret, in quibus iudicia redderentur, Latinum scilicet, Romanum, & uetus: quod in commentarijs à se editis referre non dubitauit. Sed quum legissemus fora multiplicia Romæ, in quibus forensia negocia & iudicia actitarentur, Romanum'q; forum, Latinum quoq; & uetus dici, tenuit nos admiratio, quod uir ille ingenio alioqui exculto, strictim & inexplorate rem non prætereundam, pertransierit. Nam & Romanum forum in comitio legimus inter Capitolium & Palatium, ubi Rostra, ædes Saturni, Castoris & Pollucis templa fuere, quod *Latium forũ dictum est. In quo Romani magistratus, finito honoris tempore, imperij insignia dimittere assuêrant: ad quod populus frequens conueniebat, sicut ad comitium senatores. ibiq; Pauli basilica mille & quingentis talentis taxata, quæ mox Fuluiæ dicata fuit, licet aliam Opimam in qua senaculum erat, quòd in ea seniores assidebant: & aliam Iuliam, cuius construendæ præfectus Vitruuius fuit: et aliam Porciam, quam Cato Censorius magna mole construxit, basilicas fuisse legamus. Alterum uero Cæsaris forum dictum est, ubi Veneris templum abeo extructum ferunt. Et Augusti forum, quod cum æde Martis ultoris Augustus sua impensa instruxit, ornauitq;. Vetus quoq; forum boarium legimus, in quo ædes Herculis rotunda, matris Matutæ, & Pudicitiæ patritiæ sacella. Ibi etiam bos ex ære Aeginetico fabrefactus. Quintum fuit olitorium, iuxta quod ædes Spei & Pietatis, quam Marcus Acilius Glabrio duumuir dedicauit, Iunonis Matutæ & Fauni templa fuere: ubi lactariam columnam fuisse Pompeius memorat, in qua infantes lacte alendos deponebant. Forum quoq; Cupedinis, macellum appellari, quod cupedinarium dicunt, cuius generis in Thessalia & omni Græcia frequentia fuere. Præterq; piscarium & forum Neruæ, cui Transitorio nomen erat, pistorium in Auentino, & Vlpium, & Palladium. Sed piscarium iunctum boario dicunt fuisse secundum Tiberim, iuxta Iani templum ad laniculum, quod quidam Iunonium uocant, sicut fora publica iuxta Veneris phanum: & alia, ut Traiani, ubi columna integra mirabili structura hodie supereſt, iuxtaq; forum Neruæ & forum suarium, à sequutis principibus, præcipuis operibus ornata. De foro autem ueteri, quod in eo causæ actitarentur, quãtum commemini, nec reperitur quicquam, nec traditur, nisi unũ idq;, Romanũ, uetus, & Latinum forum dicant fuisse. Sed quod nos sentimus, quodq; probabilius putamus de triplici foro, profectò sic est: Primum forum Romanum, iuxta comitium fuisse, in quo de iure controuerso responderi solebat: ipsumq; Cato Censorius, ne populus litibus assuesceret, acutis lapidibus sternendum putauit: quem postea Marcellus Octauia Augusti sorore genitus, quo salubrius disceptantes operam forẽsi laborí darent, uelis inumbrauit. Constatq; Iulium Cæsarem, cum ius quotidie seueriſſime diceret, alterum de manubijs unà cum æde Veneris genitricis magnifica impẽsa & profusis sumptibus construxisse, cuius aream supra sextertium millies, & immenso cõstitisse autores tradunt: ipsumq; suo nomine impositò, Cæsaris appellasse, in quo iudicia etiam reddebantur. Tertium diuus Augustus inter publica opera præcipue forum cum æde Martis construxisse fertur, cum porticu duplici, ubi Apollo eboreus uidebatur: foriq; extruendi causam fuisse, hominum iudiciorum'que multitudinem, quæ uidebatur, (ut Tranquilli uerbis utar) non sufficientibus duobus foris, tertio indigere, quod Augusti nuncupatur. Ex quibus sine cõtrouersia liquet, triplex de quo quærimus forum, de Romano, de'que Cæsaris & Augusti foro, in quibus lites actitari, & iudicia reddi consuêrant, non de alijs intelligi oportere. Succurrit tamen in hac re notare, Spartæ forum, Clarium uocari: apud Ione, Panium, Argis gymnasium, quod Cyllarauium dixere: Athenis aliud quod Ptolemæum, & apud Samios & Alexãdrinos duo fora, Larua nun-

Martialis locus à Domitio depraua-tus,

Forũ Romanum,

Comitium,

Basilica opima, Iulia, Porcia,

Forũ Cæsaris

Forũ Augusti

Forũ uetus.

Forũ boariũ,

Forũ olitorium.

Columna lactaria.

Forum Cupedinis,

Piscarium,

Pistorium.

Vlpium.

Palladium,

Forũ uetus.

Quid per triplex forum apud Martialem intelligendum.

Fora apud exteros.

cupari. Athenis quoq; Diphilum & Ceramicum, atq; Helieum, quod erat omnium maximum, & Delphinium, & Palladium pro foris fuisse, aliaq; ignobiliora, ut Parabiston maius, quasi abscondítum, & Trigonum. Fuit quoq; Parabiston maius, in quo undecim considebant iudices: & aliud forum, ubi Olæ ara quam præcipue Athenienses colunt, & Batrachium, & aliud Puniceum à coloribus: & in Thessalia Liberũ, atq; in Pyræo Hippodromia, & Capuæ Albanum. Celebratur inter cætera Argiuũ forum sepulchro Donabi, qui insigni prudentia & astu præcedentes reges anteisse fertur: in quo lupus æreus cum tauro pugnans, fatum Pyrrho regi prædixere: & Magnetum sepulchro Themistoclis: sicut forum Antiochiæ, Germanici funere insigne fuit: & Megarensium, sepulchro Coræbi: in quo mirum proditur, ut oleaster longo æuo suspensa diu arma intra corticẽ admiserit: mox incisa, ocreas & galeas peperit. Et Celenarum, ubi Marsyæ pellis detracta ab Apolline, appensa uidebatur. Mirum q; prodi de Ariciæ foro, ingẽti chasmate in profundum hausto, magno & exitiali portento calamitatis futuræ. Tradunt Thaletem in loco Milesii agri uili & contempto sepeliri uoluisse, prædiuinans animo, in illo Milesiorum forum celebre quandoq; futurum. Apud Persas uero fora duplicia fuere: unũ, quod Liberum uocant, in quo honorati & præcipuæ nobilitatis uiri principem locum tenebant, ubi regia erat: alterum, in quo mercenarij & negociatores, aliaq; humilis turba diuertebant. Capuæ quoq; fora distincta fuere: alia plebeiorum, quum plebs à patribus dissentiret: alia nobilium. In quibus enim nobiles erant, ne essent in contubernio sordidissimorum, ad illa infimo ordini accedere non licebat.

Olæ ara.

Donabi sepulchrum.

Themistoclis sepulchrum.

Antiochi sepulchrum.

Coræbi sepulchrum.

Oleaster peperit.

Thaletis sepulchrum.

Fora duplicia apud Persas.

Fora Capuę.

Quæ mulctæ militares maiores, & quæ minores militibus, & ob quæ delicta inferri solebant.

Caput XIII.

Mulctæ militares nonnullæ maiores, quæ capitis supplicio luebantur, pleræq; minores, prout grauiter aut leuiter delictũ esset, facinorosis & delinquentibus militibus, necessario ad rem militarem exemplo, à ducibus inferri soliti sunt: quibus sanciuerunt militaris imperij disciplinam, ut ignauus & contumax miles, prout segnis, negligens q;, aut affinis culpæ fuisset, ita acri & seuero iudicio uel leniori pœna notaretur. Nam desertores, seditiosos & fugitiuos, aut si loco, statione uel præsidio cessissent, terga ue dedissent, aut è castris effugissent, tanquã pessimo facinore astrictos, capitali pœna plectere solebant. Nonnunquam ubi multitudo obnoxia foret, autores turbarum ad palum deligare, aut securi percutere: reliquæ uero multitudinis decimum quenque sorte ductum ad supplicium petere, peruulgata pœna fuit. Cæsar uero quum conniueret in cæteris, seditiosorum & desertorum acerrimus inquisitor, & punitor dicitur fuisse maximus. Traditur Alexander Macedo quendam castelli custodiæ præpositum, ob desertam stationem nece mulctauisse, alterum desciscentem sagitta confixisse. Appius tamen Claudius humanius agẽs, ex his quos loco cessisse nouerat, decimum quenque in conspectu exercitus fuste percuti iussit. Iuba rex asperior & durior, desertores qui loco amisso in castra aufugerãt, cruce affixit. Inter cæteros Ausidius Cassius memoriæ proditur, nouo exẽplo multis desertoribus manus detruncasse & pedes, asserens maiori disciplinæ fore, miserabiliter criminosum uiuere, quàm occidere. Seuerus autem imperator, exactor alioqui grauis, urbanas cohortes, quod neci Pertinacis consenserant, satis habuit, militaribus insignibus exutos, nudos destituere & dimittere. Antiqui tamen moris erat, ut qui aciem reliquissent, aut infrequentes ad signa conuenirent, fustuario plecterentur. Præsidio uero decessisse, semper capitale fuit. Si quæ uero cohortes signa fœde amisissent, nisi noxam cuius arguebantur, purgassent, in eas more maiorum quandoque capitali supplicio, plerunq; leniori pœna sæuitum est. Quare pro frumento hordeum dare, uel extra uallum sine tentoriis relinquere, nonnunquam milites in prima acie inducere, aut districtis gladijs discinctos destituere, uarijs q; ignominijs afficere solebant: ut his contumelijs coërciti, intentius mandata exequerẽtur, deincepsq; ad subeunda pericula paratiores forẽt. Eos uero qui pugnam detrectassent, aut secessionem fecissent, qui q; erant fugæ & pauoris insimulati, qui q; segnes & cunctabundi arma cepissent, leuissima nota erat iureiurando adigere, non aliter quàm stantes quoad stipendia facerent, cibum potumq; capturos, aut traditio pugillarium, quos taciti statim legerent:

Facit ad hoc cap. l. nõ oẽs ff. de re mili.

Capitalia crimina militũ.

Punitio ubi multitudo peccasset.

Cæsar.

Alexander.

App. Claud.

Iuba.

Ausidius Cassius.

Seuerus.

Antiqui moris punitiões

quæ leuior censebatur nota. Augustus tamen decimam legionem contumacius parentem, cum ignominia totã dimisit. Ob minora uero & leuioris noxæ crimina, uel locum & ordinem in acie mutare, uel stipendium anni differre militibus, neque his æra procedere, qui ære diruti dicebantur, aut in politia uel in frequentia notare, uel citra commoda stipendiorum exautorare, uel locum in quo tenderent in castris, adimere: illos q; sine pellibus tabernacula habere, ut humi & sub dio accubarent, uel ne in oppidis hyberna rent, inhibere solebant. In politia autem & in frequentia notabãtur hi, qui rudibus & parum nitidis armis, uel strigosiori equo & macie affecto utebantur, qui que prædicto ad pugnam die, occasionibus quæsitis, contumacius parent: quæ mora excusabat, si funeris paterni uel sacrificij gentilis, auspicij ue, aut morbi sontici, uel feriarum causa, ad constitutam diem nõ adessent. Qui uero arma alienasset, aut illa amisisset, propter inertiæ turpitudinem æquè ac desertor morte luebat. Apud Græcos uero, militari erat iure cautum, ut qui miles scutum in acie amisisset, capite lueret: qui uero gladiũ, leuiori pœna notaretur: quia maioris disciplinæ, se ab hoste tueri & præstare incolumem, quàm cum sua pernicie hostem perdere, semper summi duces putauere. Quod Scipionis Aemyliani uerbum fuit, malle se ciuem seruare, quàm multos hostes perdere. Quare Lacedæmonij Archilochum poetam urbe exegere, quòd carmen scripserat, in quo suadere uisus fuit, satius esse arma, quàm uitam in acie amittere. Germanis quoq; qui scutum amisisset in bello, à publico cõcilio & sacris arcebatur. In transfugas uero uelut maiori crimine obnoxios, & patriæ ac ciuium proditores, capitali pœna plerunque sæuitum est. Hi em̃ semper uenia indigni fuere, sicut proditionis insimulati. Quanuis Q. Fabius Maximus illorum qui contra religionem iurisiurandi, ad hostes transfugerant, dextras amputari mãdauit, hoc animaduersionis metu sub disciplina & in officio fore arbitratus. A Publio tamen Scipione in perfugas & fugitiuos fuit acerbe cõsultum. Siquidem ex Romanis qui rupto imperio ad hostes transfugerant, in crucem efferri: nominis uero Latini, securi percuti iussit. Posterior Aphricanus transfugas bestijs obiecit, Paulus Aemylius elephantis. Germani arboribus suspendunt, ignauos & imbelles palude mergunt. Qui uero captiui in hostium potestate sua desidia ueniissent, his arma & ordo militandi mutatus fuit, ut equites in peditũ, pedites in funditorum alas transcriberent: utq; locum extra castra assignatum, uallo & fossa non communirent. Quare Domitius Corbulo à Nerone in Armeniam missus, duas alas & tres cohortes, q; hosti cesserant, extra uallum sine munimento tendere iussit. Artaxerxes Medum qui trãsfugerat, & rursus rebellarat, pro insigni ignominia iussit scortum capite circunferre nudum. Qui etiam summis ducib⁹ fiquid deliquissent, ignominiæ loco detractas uestes flagellari, & pro capite depilando tiaram depilari iussit. Titus Vespasianus tam seueræ disciplinæ fuit, ut militem ab hostibus captum, qui solutis uinclis ad castra refugerat, ultra militare non siuerit, nec illi arma crediderit, quòd uiuus ab hostibus capi permiserit. Sertorius uero, ut disciplinam exemplis stabiliret, cohortem propter obscœnitatem morum & immmodicas rapinas, ad unũ interfecit. Daci cum male pugnassent, hac fuere ignominia notati, ut cubantes capita loco pedum ponere, & ministeria uxoribus præbere cogerentur. Xerxes quoq; ut Babylonios, quorum ductu defectiones ad hostes fiebant assidue, reprimeret, cauit edicto uti arma ne ferrent, sed cauponæ indulgerent, tibijs psallerent, & scorta alerẽt. Sicut Leontini, ne res nouas molirent, à Phalaride cõuiuijs & uinolẽtiæ relicti sunt. Cyrus quoque Lydis superatis, cum essent infidi & damnosi, imperasse fertur, ut dimissis armis, iocis & nequitiæ uacarent, talares q; tunicas ferrent. Ideo Lydius ornatus, mollis & parum uirilis habitus: quod de Aristodemo tyranno proditur, qui optimatum filios, ne quid contra se moliri possent, calamistratos incedere, & tortis crinibus ornari, talares pictas q; que tunicas induere iussit. Cato autem in Hispania contra continuas defectiones salubri remedio prouidit, ne desciscerent, ut oppidorum mœnia sub idem tempus dirui iuberet. Seuerius Romani: nam legionem licentia corruptam, quòd Rhegium in cuius præsidio erant, occupassent, Genutius consul millia hominum quatuor exautoratuit totam, & in foro percussit. Sæpius uero exilium, ut relegati & capite minuti procul à lare senescerent, & ita ignominiam finirent, ignauis & contumacibus datum com-

Minorum crimina punitio.

Aere diruti.

Notati in politia.

Græci.

Archilochus à Lacedæmoniis electus.

Germani.

F. Maximus.

P. Scipio.

Aphrican⁹ posterior.

Paulus Aemylius.

Domiti⁹ Corbulo.

Artaxerxes.

T. Vespasian⁹

Sertorius.

Daci.

Xerxes.

Phalaris.

Cyrus.

Lydius ornatus.

Cato.

Genutius cõsul.

Marcellus.

perimus. Marcellus autem, milites à quibus orta esset fuga, quíq; pauore signa reliquis sent, sequenti pugna inter primas acies frequenter induxit, ut quod ignominiæ accepe rant, alijs prælijs periculo expiarent. Fuit illa etiam nota ignominiæ non parua, quali

Ignominia.

Calphurnius Piso consul, & demum Octauius Augustus affecit milites, ut tunicatos dis cinctosq; per totum diem, cum decempedis plerunq; cespitem portantes, ante prætori um stare, uel obsoleta toga & tunica discincta, nudis pedibus ante principia adesse iu berent. Vel ut fossam fodere discincti cogerentur, ut eo habitu & specie deformi in cmi um conspectu præ se ferrent insignem memoriam flagitij ignominiæq; acceptæ. Est au

Decempeda. Agrorũ apud alios alia dimensio.

tem decempeda, lignum quo latifundia metiuntur, & in partes diuidunt, oblongum pe dibus decem. Tametsi diuerso quisq; more agros metiri soleat: qppe in Aegypto æstua aria & fossas funibus metiuntur aut passibus, in Hispania iugis, in Campania uersibus, circa Persidem schœnis, alij parasangis: alibi pertica, cui nomen Acæna: agricolæ iugeri

L. Calphurnius.

bus, nonnulli stadijs metiri solent agros, campos'q. Lucius uero Calphurnius consul, haud absimili exemplo præfectum equitum, quòd arma hosti tradidisset, lacinijs absciss sis, discincta tunica, & nudis pedibus ad principia per omne tempus militiæ adesse ius sit. Fertur Pescennius niger, ob subtractum gallinaceum commanipulones hac affecisse

Pescennius Niger in furta militum.

ignominia, ne focum facerent, ne'ue cocti quid obsonij sumerent, sed pane & frigidis uescerentur. Tiberius uero nimis seuerè: nam prætorianum militem ob subtractum pa uonem, capite puniuit. Militem uero militiæ gradu deijcere, aut exautorare, uel equum

Tiberius.

illi adimere, ipsumq; uitibus aut uirgis cædere, seu equo detrahere, uel hastas dare iube re, quæ censio hastaria dicta est, hæc & eiusmodi, non pro leui noxa, sed pro acri deli cto, magnæ animaduersionis loco à ducibus inferri solita sunt. Hastas dare iubebantur

Censio hastaria.

Hastam dare uel adimere.

milites, quibus propter probra ignauiæ & luxuriæ, hasta adimebatur. Etenim sicut glo riæ causa fortes uiri donabantur hasta pura, hi qui primum uictores in prælio fuissent: ita ignauis & contumacibus adimebatur. Hoc notabat, tanquam spes merendi stipẽdia illis adempta foret. Quineti am militi obeso & præpingui, quòd cutem nimis bene cu rasset, & nimia sagina grauis esset, aliquando equum duces ademere: id quod magnum

Milites obesi.

Agesilaus, Augustus, Emeritorum ætas.

Agesilaum fecisse legimus. Augustus tamen his qui maiores quinque & quadraginta annis equum retinere nollent, reddendi equi gratiam fecit, illosq; uelut emerita militia dimisit. Apud Thurios lex erat militaris, ut contumax miles, desertor uel transfuga, mu liebri ueste amictus, ob ignominiam uinctus teneretur. Spartanis tam seuera militiæ di

Thurij. Spartani.

sciplina fuit, ut miles qui in acie scutum amisisset, capite lueret. Iidem probro milites

Ignominia notati.

aut ignominia notabant: qui probro notabatur, eum nemo igne, nemo alloquio impar tiuit. Ignominia notabatur, qui fugax esset, desertor, aut transfuga. Apud Aegyptios qui

Aegyptij.

milites ordines reliquissent, aut dicto non parerẽt, uel iniussi in castra redijssent, de gra du deiecti, ad inferiorem redibant statum. Si uero ducis consilium hostibus palam fecis

Syracusani.

sent, lingua mulctabantur. Fuitq; moris apud Syracusanos, ut hipparchi, hoc est, equi tum præfecti, militum nomina in tabulis scriberent, illorũ qui in acie ordines deseruis

Xerxes. Cyrus.

sent, ut post prælium pœna notarentur. Quod & Xerxes fecisse dicit, ut uirtutis & igna uiæ cuiusq; testis & spectator esset. Cyrus autem quẽ militem extra ordinem inuenit,

Agesilaus.

quíq; proditionis causa dedisset terga, capite puniuit. Nec prætermittendus est Agesi laus, qui quum in bello Peloponessiaco quosdam Asiaticos in ueste mũda & nitida, cor pore uero desides uideret & ignauos, ea affecit ignominia, ut uestibus nudatos per ca stra incedere cogeret, illorumq; amicula fortibus uiris, quorum in bello uirtus enituit,

Militib⁹ præter modũ audacibus uenia soluebatur. Ordo animad uersionum in milites.

dono daret. Hoc quoque loco pœnæ militaris fuisse traditur, iubere ignominiæ causa militibus audacioribus, qui nec animi, nec consilij satis haberent, uenam solui, quæ non tam pœna quàm medicina fuit, ut superflua sanguinis parte defluxa, se magis intra gy rum rationis continerent. Illud quoque notandum, quòd inter animaduersiones milita res leuissima est admonitio, castigatio minor, deprensa maior, ignominia maxima. Ideo milites in quos lege militari, castigatione aut admonitione animaduersum est, non pro

Ignominiæ solutio.

pterea ignominia notati erant. Quodq; milites quanuis graui ignominia affecti essent, si tamen ad officium redeuntes, semel atq; iterum bene nauatam reipublicæ operam præ stitissent, singulaq; aut bina ex hostibus spolia retulissent, aut digno aliquo facinore fia

gitij labem aboleuissent, tunc demum uno atq; altero felici prælio priori culpa correc ta, & obliterata memoria dedecoris, noxa atq; ignominia soluti, & in eo quo priº erãt gradu restituti, pristinam dignitatem & honoris gradũ, quibus antea functi erant, quan doq; reciperent. Notatumq; & illud est, perraro bis delictum imperatores uenia dignũ putasse: quia iuxta uerbum Lamachi summi ducis, non est in bello bis errare, ubi si quid offenditur perperam temeritate uel inscitia, emẽdari non potest. Paruaq; in bello offen sa, magnarum sæpe rerum momenta facit.

Lamachi dictum.

Quæ solennia in Herculis sacro ad aram maximam seruabantur, & quæ apud exteros, quæve aræ Herculis Romæ fuerint. Caput XIIII.

POst urbem conditam Romulum urbis autorẽ sacra Græco Herculi, ara illi ere cta, quæ maxima dicta est, (ut ab Euandro constituta erant) fecisse, eaq; posteris manssisse, literis proditum est. Quæ ara ante Romulum religiosissima fuisse tra ditur, eamq; ipsum Herculem Ioui inuentori, si amissas boues repperisset, dedi casse fama uulgauit. Hoc enim sacrum Euander instituit primus post Marathonios, qui primi diuinos honores Herculi dedere: Potitijs & Pinarijs, qui ex clarissimis familijs ea loca incolebant, ad sacrum adhibitis. Traditumq; memoriæ est, Potitios sacris præsto fu isse: & propiciato deo, extis solennibus depastos: Pinarios uero, extis adesis, ad reliquam dapem uenisse. Inde institutum manssisse, ne extis solennibus uescerentur in posterum. ipsi'que Potitij, eorum'que posteri, ab Euandro edocti, multis post tempestatibus anti stites templi, sacris & cæremonijs præfuere: donec sublata Potitia gente, seruis publicis tradita sunt. Appius enim Claudius censor, sublato Potitiorum genere, cui ad aram ma ximam familiare id sacerdotiũ fuit, seruis quos docuerat, sacra delegauit. In quo id tra ditur mirum, ut triginta puberes, qui reliqui Potitiæ familiæ manserant, cum omni stir pe intra annum extincti fuerint. Ipse'q; Appius huius autor facinoris, ob hoc admissum in extremum uitæ exitium penè lapsus sit: & siue casu, siue consilio deorum immortali um, luminibus orbatus, calamitosam uitam egerit. Fuit autem hæc ara in Capitolij fau cibus, iuxta Carmentalem portam & forum boarium. In qua proprium erat, ut iuuen cus indomitus sua Herculi uictima mactaretur: cui & Fauno, uiam profecturi, sacrum facerent. In qua propria quædam huic aræ debita solẽnia, præter aliorum instituta man sere, quæ præterire non erat fas. Siquidem in ea prætor, aut pontifex qui rem diuinam facit, sola lauro nec alia coronatur fronde. Cum'que mulieribus adesse sacris & rem di uinam facere omnibus ferè liceat, Herculis tamen sacrificio adesse, uel exta tangere aut uesci, araue admouere manus, aut solennia uidere, religio non finebat. Et quum in sa crificijs deorum, qui rem diuinam facit, capite operto numina adire, adorantes'que ue ste ad caput obducta sacris interesse debeant: apud aram Herculis maximam, dum sacra fiunt, dum'que litatur, omnes capite aperto & inuelatos esse decet. In qua præter alio rum morem, nec lectisternium fieri, nec puluinar suscipi poterat: in quibus quoque sa cris seruatum legitur, ut sedentes epulis uescantur solennibus, quum in cæteris stantes & saltabundi uesci soleant. Cum'q; in omni precatione qui uota effundit sacerdos, Ve stam & Ianum, alios'que deos præscriptis uerbis, & composito carmine aduocare sole at: illos tamen qui ad aram maximam sacrum faciunt, alium quàm Herculem deum ad uocare non decebat: quippe cum in Herculis templum deorum nemo admittatur, ne que alterius dei aram effigiem'ue, sicut in cæteris phanis uidere fas est, ita more tradi to, ut mane simul & uespere ad aram maximam sacrum fiat, quum in cæteris matutinũ tantummodo tempus hostijs immolandis dicatum sit. Fuit'que obseruatum, ut ab eius modi sacris nedum serui & liberti, sed & canis arceatur, sicut ab arce Athenien sium, ubi Mineruæ, & à Delo ubi Dianæ templum fuit, arcebatur, quòd impurum & procax ani mal esset. Neque fas uisum, sacra Herculis qui libertatem impartiuit, qui'que ex seruis tute gentes exemit, nisi liberos attrectare. Quod Plateensibus in usu erat, ut dum mani bus illorum qui pro Græciæ libertate ceciderant, parentant, & supremum exhibent of ficium, mancipia procul arceant. Cuius exemplo Coi rem diuinã Iunoni exhibentes, à solenni epulo seruos abegere. Traditũ uerò est, Rhodi, Lindi incolas nouo ritu Herculi immolare: nam maledictis ludibrijsq; uerborum Herculi litant iunctis bobus. Si qd ue

Ara maxima Herculis.

Iupiter inuẽtor. Marathonij. Potitij. Pinarij.

App. Claudij facinus.

Aræ Herculeæ locus. Sacrificium. Cæremoniæ solennes in ara maxia Herculis obseruari solitæ. De hoc ca. 19 huius lib.

Canis sacris eiectus.

Plateenses in parentationibus mãcipia arcebant.

Coi. Lindorum sacra maledica

ro honesti probíq; in sacrificio prolatum dictum'ue fuisset, tanq; ominosum spretæ reli
gionis crimen erat. Idē in sacris Eleusinis, quæ magna dicta sunt, factitatū comperimus,
in quibus mulieres mutuis probris cōuiciisq; se incessere, & maledictis solent conuici
ari. Et in festo quod Lenæum Athenienses uocant, fœda cōuicia per risum & iocum in
uicem poëtæ iactitant, & contumeliis se lacessunt. Apud Coos autem sacerdos mulie
bri uestе amictus, & mitra caput ornatus, Herculi sacrum facit, & uictimam cædit: sicut
in Attide uiri ornatu muliebri, mulieres uirili, Veneri rem diuinam faciunt. Cui psimi
le est, quod in Mutinini sacello, mulieres togis prætextatis uelatæ, Romæ sacrificāt. non
nulli coturnice, ut Phœnices: pleriq; humana uictima, ut Carthaginēses, Herculi litāt.
In Pātheo quoq; statis diebus in sacris Herculis mactabatur homo, fœdo facinore & p
niciali exēplo. Fuitq; literis proditum, ab ignauis uota Herculi & preces effusas nō ex
audiri, quod soli strenuo & puigili prosperos successus faceret, & propicius foret. Sed
præter hanc aram fuit alia Victoris Herculis in foro boario, qui triumphalis dictus est,
cuius statua ab Euādro sacrata triumphi die, habitu triumphali ornabatur. Alia ad cir
cum maximum Cereris, & Herculis qui custos cognominatur, à Sylla ex prædicto Si
byllinorum carminum, ut multi autumant, erecta & constructa. Templum quoq; Her
culi iuxta Tiberim mirabili structura olim fuisse legimus, in quo ex decimis sacrum fit,
ubi duæ aræ, exq; earum altera mulieres degustare, ex altera uiros tātum uesci fas erat.
Ad portam quoq; trigeminam Hercules Victoris cognomento fuit, atq; in eodem boa
rio foro ædes Herculi rotunda præcipuæ admirationis, ad quam nec canes, nec muscas
ingredi opinio est, sicut Achillis ædem ante Borysthenē nulla ales ingreditur. Fuit præ
terea Hercules cognomento Oliuarius, & Hercules Cubans. Fuisse'q; Herculi & mu
sis communem aram in circo Flaminio, à Fuluio Nobiliori ex censoria pecunia constru
ctam, mox à Martio Philippo Augusti tēpore sacratam fama uulgauit. Sed præter hæc
templa, quæ in summa religiōe & cultu maximo fuere, fuit Hercules Conopios apud
Oetheos, ab Erythræis Hippotonos, à Celtis Ogmyos, ab alijs Alexicacos, quasi depul
sor malorum cognominatus. Ferunt'q; templum Iolao nepoti ab Hercule cōstructum,
tantæ maiestatis incolis fuisse, ut si à solitis deficerent sacris, muti euaderent: rursus si sa
cra se perfecturos uouerent, in pristinam restitui sanitatem. Præcipuæ uero admiratio
nis apud Persas colitur Hercules in monte, cui nomen Sambulos, qui per quietem sacer
dotes monere dicitur, ut equos uenatui sistant ornatos: qui quum per nemora & saltus
diu uagati fuerint, nullo rectore, nocte redeunt ad stabula uacuis pharetris: mox omnes
saltus feris confossis constratos reperiunt, ita ut multo uenatu incolæ ditentur. Apud
Athenas uero Cynosarges templum Herculis, Gymnasium & Lucus, maximi nominis
erant, quæ Philippus impotenti ira deuastauit, & incendit. Hoc etiā licet animaduerte
re, ab Ilienſibus Herculi sacra celebrari uetitum, quod Ilium Hercules olim depopula
tus esset, eum propterea odio prosequuti perniciali. Sicut apud Thraces, mulieres tan
to flagrarūt odio, quòd Orpheum discerptum à mulieribus dicerent, ut uiri uxoribus
stigmata inurerent, in Orphei ultionem. Et Lemnij cum Vulcanum colant, quod apud
eos enutritus foret, Venerem quod Marti se misceuisset, uelut adulteram adeo contem
pserunt, ut nemo illi sacrum faceret. Tenedij quoq; Achillem, quod Tenedum deuastas
set, ita infensum habuere, ut supplicio afficeretur, si quis restituto templo, Achillem no
minasset. Contrà uero Syracusanis Herculem promptum numen, & maximi cultus fu
isse, quod ope Proserpinæ Cerberū ex inferis eduxisse dicerent. Caucasii etiam produn
tur Herculem summis percolere honoribus, quòd Prometheum uinclis exoluisset: Io
ui & Mineruæ infensi, pleni persuasionis, tanquam Prometheo satisfaciant, quòd igni
feris sagittis aquilas & illorum nidos incendant, fœtus'que euastent & depopulentur.
Ferunt Sibas circa Indum, adeo Herculem uelut gētis autorem coluisse, ut pellibus ami
cirentur ut Hercules, clauas gererent, illas'que bobus & equis inurerent. Sicut Tyrij &
Gaditani, Herculem magni numinis instar habuere. Fuitq; memoriæ proditum, Hercu
lem non unum fuisse, sed plures. Nam præter Tyrinthium, etiam Argiuum, Thebanū,
Libycū, Cretēsem & Aegyptium legimus. Deniq; Varro Hercules tres & quadragin
ta, ac Ioues trecentos enumerat, Cicero sex fuisse dicit, Græci uero Orpheos quinq; fe

Sacra Eleusina & Lença, maledica.

Veneris sacrū in Attide.

Sacra alia & diuersa Herculis.

Carthaginenses.

Ara uictoris Herculis,

Ara Herculis custodis,

Herculis templum,

Hercules uictor.

Herculis ædes rotunda.

Aedes Achillis.

Hercules oliuarius & cubans.

Herculis & musarum ara communis,

Temp. Herculis, à Iolao cōstructum,

Hercu. cultus apud Persas,

Apud Athenienses,

Her. Ilienſib. inuisus,

Mulieres apd Thraces odio fæ uiris.

Sic Venus apud Lēnios,

Et Achilles apud Tenedios.

Syracusani, Caucasij.

Sibæ,

Tyrij. Gaditani.

Hercules plures.

Ioues 300.

Orphei 5.

cere, & Veneres quatuor. Sicut enim præstantissimos & summa prudentia uiros, Iouis filios, ut Aeacum & Minoa, & semideos qui à Ioue genus ducunt: ferocissimos, Neptu
ni tanquam è mari genitos, ut Cyclopes & Læstrigones: monstrosos uero & ignobi
les, è terra editos uetustas nuncupauit, ut Titium & Antæum: ita omnes qui uario & so
lerti ingenio, fortissimum aliquod facinus gessere, uel periculis subleuandis hominī
bus profuere, aut alicuius ingenuæ artis autor uel princeps foret, à maioribus Herculis
nomina tulere. Sed quod de Libyco Hercule dictum est, meminisse oportet, quòd hic
Libycus, Aegyptius nuncupatur, qui Nilo natus, Phrygias literas primus inuenisse &
per manus posteris dedisse traditur.

Veneres quatuor Iouis filij, Neptuni. Monstrosi.

Hercules qui appellati. Hercules libycus.

Quo tempore primùm prætores creari cœpere, & quod ius, quæue illorum potestas fuerit.

Caput XV.

PRoditum memoriæ est, ab ortu urbis, ad annum ferè trecentesimum & nonage
simum, prætorem qui ius in urbe diceret, nullum Romæ extitisse. Fuerat enim
hoc consulis munus, & illorum qui in summo erant magistratu, super iure con
troverso respondere. Sed quia à iure dicundo, ingruente bellorum tumultu, persæpe
eos auocari oportebat, prætore ac proprio magistratu, qui ius in urbe diceret, opus esse
uisum fuit. Igitur quo tempore tribuni militum consulari potestate esse desiere, quum
iam de consulibus ex plebe creandis magnis contentionibus agitari cœptum esset, eaq;
res inuisa patribus infamisq; haberetur, neq; aliter sedari uideretur posse: tum primùm
leniendæ multitudinis causa, ut consul etiam de plebe fieret, à patribus est impetratum,
inuicemque ipsa plebs ut prætor unus ex patribus crearetur, qui ius in urbe redderet,
haud dubiè assensit. Fuit em is Spurius Furius Marci filius primùm prætor ex patrie
bus, eiq; ut aliquibus honoris insignijs conspicuus foret, curulem sellam ut consuli dic
tatoriq;, & eadē auspicia esse uoluere. Nec diu apud patritios honos iste mansit. Nanq;
haud diu post, Quintus Publius Philo primus de plebe, auersante senatu, prætor factus
est: cōmunicataq; tam prætura, quàm consulatus cum plebe fuit. Sed cum prætores ma
gis ex usu reipublicæ uiderentur, ita breui illorum numerus auctus fertur, profecto ut
mirum sit, quam facilè coaluerint. Quippe latius propagato & aucto imperio, quo tem
pore Attilius Calatinus primo Punico bello dictator extra Italiam duxit exercitum,
cum obire tantum munus solus non posset, duo prætores creati, exq; his alter urbanam,
alter peregrinā iurisdictionē sortiti fuere. Et quia plerunq; usu ueniebat, ut urgentibus
hinc inde hostibus, & multiplici bello ingruēte, ferro & armis decernendum foret, præ
tores sicut consules prouincias sortiri, hisq; & exercitibus cum imperio præesse cœpe
re, ibiq; non solum ius dicendo, sed armis imperitando imperium exercuere. Ipsis enim
licet ad ius dicendum creatis, non tamen à belli cura uacatio dabatur. Qui tametsi in im
perio essent, iura tamen prouinciæ sine decreto senatus, aut populi iussu mutare non po
terant. Neq; diu post, primo Punico exacto bello, cum Galli trāsalpini in Italiam irrum
perēt, quatuor prætores creati lege Bebia fuere: quæ iubebat, à ternis ad quaternos crea
ri licere. Mansit'q; hic numerus ad primum fere Macedonicum bellum, quibus & belli
summa commissa fuit, illorumq; auspicijs egregiè res gestæ plerunque sunt. Tunc quo
que additis prouincijs, & magno incremento rebus auctis, cum M. Cato Sardiniam ob
tineret, Siciliaq; & Hispania imperio accreuissent, magisq; indies ptores ex usu forent,
illorum numerus auctus fertur, ut seni crearentur. Post temporum uero curricula qui
bus Cornelius Sylla rempublicam in dominationem uertit, cum plures de parricidijs,
de sicarijs, de falsis leges tulisset, ut essent qui eas tuerentur, quatuor qui de criminibus
inquirerent, ueteri numero adiecere, ita ut decē crearentur. mox Iulius Cæsar numerum
ampliauit, nā præter hos annonæ & rei frumentariæ præfecit duos, ad inuehendos com
meatus, qui frumentarij seu Cereales dicti: quibus ut ne quid commeatus frumenti'q;
urbi deesset, præuidere præcauereq; negocitū erat. Et mox alios, qui ærarij curā agerent,
adiecit. Diuus deinde Augustus sedecim expleuit numerū, tametsi præturæ candidatos
duodecim ab Augusto editos, autores sint: quem numerum non excessurum Tiberius iu
reiurando firmauit. Demum diuus Claudius alios constituit, qui deficientium uolun
tates tuerentur, & de fidei commissis ius dicerent, quos fidei commissarios uocauit: quo

Prætores vi.

Prætores x.

Prætores xii.

Prætores xvi.

Prætura candidati xii.

Prętores decẽ & octo.

tempore ad decem & octo prætores, quod nunquam antea factum, excreuit numerus. Et quum pupillis tutores à consulibus ante poscerentur, Marcus Antoninus Philosophus, omni doctrina homo eruditus, cuius pleraq; extant egregia facinora militaria, ut diligenti disquisitione tutores pupillis darentur, proprio magistratui eam curã demandauit, qui tutelaris dictus est. Denique nullo præfinito numero tot fuere, quot expedire reipublicæ uisi sunt: quod lege prætoria cauebatur, cuius uerba subiecimus: IVRIS disceptator q priuata iudicet, iudicari' ue iubeat, prætor esto: iuris ciuilis custos esto; huic potestati parento: quotcũq; senatus creuerit, populusq; iusserit, tot sunto. & infra. Quam lata autem in iure dicundo prætorum iurisdictio fuerit, multis documentis ostenditur: Nam & bonorum possessionem dare, & ad defuncti bona hæredem admittere: nõnunq; ius constituere, & uetus abrogare poterat: seruos manumittere, iudices delegare, tutores pupillis minime inuisos constituere, dolo uel metu lapsis, aut ui deiectis subuenire, de fide, de' que iureiurando: tutelæ, mandati, pro socio, fiduciæ: de' q; empto, uendito, locato, conducto ius dicere, suæ cognitionis erat. Læsos quoque immatura ætate uel sexu, in integrum restituere: edicta proponere, legem ad populum ferre: ne' ue probitas aut innocẽtia fraudi cuiquam esset, cauere debebat. Quinetiam ferias concipere, iudis præesse, quadrigis emittendis signum dare, aquæductuum curam gerere, ædem dedicare, de gestis cuiusq; magistratus disquerere, duũuiros & decemuiros creare, bonis interdicere: quæq; ad disciplinam publicam pertinerent, curare & prospicere: tum criminosos reos facere, officiũ prætoris erat. Rei autem criminis fiebãt, ut accusator criminosum in ius ducat, & apud prætorem reum agat, his uerbis: Aio te prouinciam depeculatum fuisse, aut crimẽ aliquod admisisse. Tunc si reus tacuisset, tanq; in conuictum lis dabat: si uero esset inficiatus, in quirendo crimini præfixo die, à prætore accusatio constituebatur, & tunc in reum, ut noxam cuius arguebatur, dilueret, lege agebatur. Deniq; illud receptũ est, absentibus consulibus & in prouinciam profectis, habendi senatus prætori Romæ ius fuisse, comitiisq; præsidẽdi, de rebus quæ ad rempublicam pertinent, consultandi, urbi præessendi, atq; idem ferè iuris quod consules habere, nulla controuersia est. Nec me præterit, memoriæ datum esse, non modo super priuatorum causis, sed inferiorum quoq; magistratuum, uidelicet quæstorum & ædilium, prætori more prisco ius dicere licere. Itaq; tam plebeios & humiles, q; ædiles & quæstores, reliquosq; magistratus, qui nec uocationẽ, nec prehensionem habent, apud prætorem in ius uocare cuiuis potestas est: quos in uincla duci iubere, pro imperio & potestate & legitimis pœnis afficere poterat. Fertur quoq; Octauius Augustus hoc munus prætori urbano dedisse, ut popularium litigatorum appellationes cognosceret, pro uincialium uero cognitionem consularibus uiris ipse delegaret. Si tamen ipsi prætores prauè quid deliquissent, ex consulto senatus nonnunq; prætura deiecti fuere. Nam & P. Lentulus prætor & alij magnis criminibus circũuenti, abdicato magistratu, de gradu exturbati, male administrati muneris pœnas dedere. Moris præterea fuit, ut sicut dictatores magistros equitum, consules sub se legatos habebant, qui eorum uices gerere, & quoties oporteret, munia obire possent: sic prætores quæstorum ope niterẽtur. Itaq; prætores quæstoribus parentis affectu, & coniunctissimorum loco esse, uetusti iuris fuit. Tametsi prætores sicut consules non modo quæstorem, sed legatum unum plures' ue in prouincia habuisse, ipsisq; quoties abessent, legionum & exercitus curam demandasse, compertum sit. Illud quoq; nõ ab re fuerit meminisse, prætorem urbanum plus decem continuis diebus Roma abesse non licere: ipsisq; nõ duodecim, sicut consuli, sed ut inferior magistratus notaretur, sex tantummodo lictores cũ fascib⁹ Romæ in prouincia uero sibi decreta pro maiestate imperij, etiam cum securibus præire. Paulum tamẽ Aemylium cum prætor in Hiberos duceret, cũ duodecim lictoribus prætura gessisse autores tradunt. Credo equidẽ, ut dignitas consularis adiũcta prætoriæ uideret, utq; plus maiestatis inesset, ideo duodecim lictores p̃ter p̃scriptũ, Aemylio in prouincia habere senatũ uoluisse. Fuitq; aliaduersum, prætorio uiro & q fuisset prætura functus, toga p̃texta uti licere: eundẽq; Aemylio non in purpura modò prætexta, sed trabea cãdida & ministris

Prætor etiam minorib⁹ magistratib⁹ ius dicebat.

Magistratus tutelaris.

Prætorum in iure dicundo iurisdictio quàm lata fuerit.

Rei criminis quomodo fiebant.

Prętoris potestas absentib⁹ consulibus.

Prætores de gradu deiecti

Ordo magistratuũ Ro.

Quęstores p̃torum uicarij

Prætori urbano plꝰ decẽ diebꝰ urbi abesse nõ licebat.

Lictores prętoris.

Toga p̃texta prætorum.

dealbatis, atque in equo albo præturam gessisse. Neque prætermittam, nomen prætoris et munus non Romæ tantum, sed apud Latinos populos & Siculos, atque in Samnio, & Campanos, exteras q; gentes præcipuum fuisse. Nanq; Aegyptijs loco censoris erat, cui portoria exigendi munus impendebat. Achæis bini prætores longo tempore imperitarunt, mox unũ accepe. Apud Macedones, Sagũtinos & Syracusanos, domi foris' q; iura dabant: in quo magistratu cum esset Dionysius, gradum ad tyrannidẽ fecit. Apud Thebanos summam imperij tenebant, sicut fuit Epaminundas: & nisi præsente eo, magistratus eligi nequibant. Sardiũ prætor de bellis consultabat, & fœdera ibat. Aetolis, cum de bello aut quouis negocio senatum consuluissent, dicendæ sententiæ ius non habebat. Epirotis & Athenienſibus prætor, Themotheta, & belli dux, singulis annis sortitò creabantur. Is autem si quando bella mouenda, & armis decernendum foret, militum delectus habere, legiones q; & turmas conscribere solebat, quam præturam Nicias cum Pericle aliquando gessisse fertur. Nonnunquam Athenienses decem prætores militiæ præfecere, qui per uices castris & legionibus imperitarunt. In quo magistratu cũ esset Aristides, Miltiadi cessit, ne in pugna Marathonia aduersus Datym Darij præfectum, in discrimen impenderet.

Prætoris dignitas apud exteras gentes.

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone, quando delicta non consummata, ac si perfecta fuissent, puniri debeant. Caput XVI.

CVM Ciceronis orationem, quam pro Milone magna cura & summo ingenio elaboratam, in senatu dixit multo cum uerborum pondere & nitore, quando que legeremus: in qua ad exaggerandam inuidiam, Clodij seruũ in æde Castoris cum fica, ut Pompeium trucidaret, deprehensum dicit, in hæc uerba ipsum loquutum offendimus: Nisi quia res perfecta non est, ideo punienda non fuit: quasi exitus rerum, non hominum consilia, legibus uindicentur. Minus dolendum fuit, re non perfecta: sed tamen puniendum certe nihilominus. Hactenus Cicero. An semper, inq; omni negocio, praua hominum consilia, quæ exitum sortita non sunt, perinde legibus uindicanda sint, ac si cogitatum facinus esset admissum, in congressu æqualium tunc me præsente quærebatur. Vt si quis cum telo hominis occidendi causa deprehensus, ipsum non occiderit: uel qui uenenum parauit, hominem non necauerit: an tanquam necem intulerit, perinde mulctandus & coercendus pœna sit. Rursus, si extra cogitationis fines peccatum non excessit, ut quia mente conscelerata quis agitat facinus, illudq; adhuc opere non inceptauit, neq; actu exequutus est, an nihilominus pari supplicio afficiendus fuerit. Et quantum intelligi ex ueterum monumentis dabatur, distingui oportere putant: ut si homo magnum aliquod scelus, aut extremum facinus patrare inceptat, ut quia deorũ templa funestis facibus incendere, phana depeculari, sacra prophanare, patriam, parentes, Lares, focosq; hostibus prodere, necem parenti aut principi parat, aut eiusmodi damnata crimina, in quibus magna calamitas, aut fœdum exitium futurum est, proculdubio leges inceptũ facinus, ac si consummatum esset, puniri uoluerũt; nec solum autores sceleris, sed facinoris conscios. Nõ enim secus censuere eum qui tam atrox dirum' ue facinus moliri ausus fuit, quiq; ad tam exitiale scelus animũ induxit, perinde affici oportere, ac si illud opere cõsummasset. Idq; exemplis patere, quod lex Iulia in mœchos animaduertit, ac fures & proditores æquè punit, qui adulterium furtum' ue patrarunt, q; q id inceptarunt, etsi crimen non perfecerunt. Ideo Græcis lege cauetur, ut tyrannorum fi Græcorũ lex. lij uelut, facinoris conscij, parentũ crimina luant, & haud secus morte exilioq; mulctentur, fœdaq; in eos exẽpla iræ inuidiæq; exerceantur, tametsi Romana lege caueatur secus, quod in leuioris noxæ criminibus, & ubi non est tanta sceleris magnitudo, aliter statutũ est. Tunc enim delinquentes peccato nondũ absoluto, non usq; adeo criminibus obnoxij fiunt, nec sceleri ita se obligant, ac si opere exequutum esset. Sed prætoris arbitratu pœna modò maiore, modò minore, pro noxa, & quoad usq; ad facinus progressum fuerit, puniri oportet: ut nec à pœna immunes fiant, nec tam seuera legum disciplina, q; qui effecere, puniantur. Idq; Ciceronem sentire nunc arbitrari, quũ legibus hoim consilia, non euẽta rerum, uindicari dicit: ut quia immanissimo reatu obnoxius fuit, qui cum sica Pompeij trucidandi causa deprensus fuerat, in quo totius reip. salus & maiestas im

perĩ piclitabatur, haud dubiè pœna detestabili dignus erat, tametsi illud non consummasset, tanq̃ eo casu foret, quo hoim cõsilia incepta, ac si exitũ sortita fuissent, pœna coercenẽ. Non sic autẽ, ubi cogitationis fines crimen non excessit. Tunc eñ cogitato, necdum incepto facinore, quia intra cordis arcanum facinus retinetur, neq; satis apparet nequitia, quoad usq; deducta est, etsi Deo obnoxius fiat, qui scelus, q̃uis minimum, animo p̃sumit: tamen crimẽ cõceptum aut cogitatũ facinus, legibus pœnã nõ meret: q̃ppe uoluntates (ut Cato inquit) neq; legibus, neq; pœnis fiunt obnoxiæ. Huc pertinet illud Iuuenalis: Nam scelus intra se tacitus qui cogitat ullum, Facti crimen habet: scilicet Deo obnoxium inuisumq; fieri, qui læsa conscientia, infandum facinus animo agitauit.

Iuuenalis.

Quòd Theophrastus sensit, quibusdam uiperarum morsibus tibicines mederi, probatum experimentum. Caput XVII.

THeophrastus philosoph⁹ præstabili uir sapiẽtia, Academiæ post Aristotelem successor, in rebus physicis & mathematicis magna doctrina & æstimatiõe fuit, eum literis mãdasse accepimus, quibusdam uiperarum morsibus, cantus tibiarum aut fidicinum, atq; alia organa artis musicæ modulatè adhibita, aptissime mederi. quod & Asclepiades medicus literis prodidit, qui phreneticos mente imminuta & ualetudine animi affectos, nulla re magis quàm symphonia & uocum cõcentu ac modulis resipiscere, & sanitati restitui censuit. Fertur quoque Ismenias Thebanus plures Bœotiorum ischiadicos, & coxendicum dolore laborantes, incentione tibiæ bonæ ualetudini restituisse. Tanta hominis naturæ cum harmonia cõsensio est. Quod cum credi uix posset, nuper id nobis quum casu ad id incideremus, pro explorato & comperto fuit. Siquidem tarantula, id est, phalangio percussos, quos uulgo tarantatos dicunt, haud aliter ex ancipiti morbo conualescere uidimus, quàm si tibicen uel citharista iuxta eos diuersos modulos incinat, ut pro ueneni qualitate, ita harmonia & audiendi illecebra capti, uenenum illud uel ex intimo corpore dilapsum effundant, aut sensim per uenas diffusum dilabatur. Tarantula enim aranei genus est, dirũ animal, tactu pestilẽs. eam si casu spectes, futilem & sine noxa putabis, & sane reliquo anni tempore minime pernicioſa aut exitialis, uix aliquid neruorũ aut uirium ad nocendum habet. Cum uero æstu anni flagrantissimo, assiduo sole Apuliæ campos, ubi peculiare hoc malum existit, torreri certum est, tum maxime seu affiatu noxio, seu æstu accensa, morsu uirulento pestiferam perniciem affert: cui tanta malo uis est, ut quemcunq; morsu percusserit, nisi celeri remedio succurratur, aut stupor exitialis primo, deinde certa nex subsequatur necesse est: aut si qui forte uitæ damnum euaserint, ueluti abalienati mente & semiuiui, continuo stupore & hebeti sensu oculorum aurium'q; affecti, uitam miserabilẽ ægerrime ducant. Huic pesti & tam præsenti malo, quantum prouideri humana diligentia ualuit, unum hoc salubri remedio esse compertum est, si protinus tibicen aut citharista uarios concinat modos: tunc eñ morbo eiusmodi percussus, q̃ moribũdus, & sermonis & oculorũ sensus amiserat, quiq̃ nec ingredi, nec fari, neq; aliquo sensu frui ualuerat, mox ubi tibiam aut citharam admotam propius audit, illo mirifico & cõcentu captus & demulsus, uelut è graui somno excitus, oculos attollit parumper, mox se in pedes erigit, ac sese recipiens, paulatim pro modulo & pulsu sonorum, seruata psallendi lege ingreditur: tunc enim inaugescẽte sono, quasi permulsis animis & confirmatis, exultabundus maximo nisu atq; impetu, insaltus gest⁹q;, nec indecoros, neq; à pulsu citharæ dissonos erumpit: ita ut etiam rudes & ignaui, psallendi modos docti in ludo uideantur. Memoria repeto, dum per loca illa diutino situ squalida, & ardore solis feruentia cum aliquot comitib⁹ iter intenderẽ, undiq; oppida & uicos, alia tympanis, nonnulla fistulis pleraq; tibicine circunsonantia adisse: cuius rei causam quærẽtibus nobis relatum est, tarantulæ morbo affectos undiq; per oppida curari. Cũq; eius rei gratia in pagũ quẽdam diuerteremus, inuenim⁹ adolescentẽ morbo eiusmodi affectum, q̃ uelut repẽtino furore ictus & mẽte abalienat⁹, corporis motu nõ indecoro & manuũ pedũq; gestib⁹ ad tympanũ psallebat non incõcinniter, utq; uehemẽtius modos acciperet, quasi illo pulsu demulceri animus & leniri dolor uideret, sensim & placide aures tympano admouere, mox caput, manus et pedes crebro motu cõcutere, et demũ in saltũ se attollere uidebam⁹. Quæ res quũ

Phrenetici uocum cõcentu resipiscunt

Tarantati,

Tarantula,

ludo & risu prorsus digna uisa foret, interim is qui tympanũ pulsabat, sonitu parumper intermisso, pausam fecit. Atq; illum morbo affectum, ubi præcentio illa quieuit, uelut attonitum, stupentiq; similem, repente animo linqui, & omni sensu destitui cernimus. Rursus resumpto tympano, ubi primum modulos audiuit, pristinas illum uires resumere, & acrius in choreas insurgere spectabamus. Creditum est, quod à uero non abhorret, uim illam ueneni uirulento morsu & sanie conceptam, harmonia & uocum concentu, per totum corpus diffundi, atq; inde fato nescio quo, dilabi & exinaniri. Ideo illos qui morbo eiusmodi laborarunt, si quid reliquiarum residuum fuit, quod penitus curatum non sit, si quando sono extrinsecus uel concentu illoq; aures affici contigerit, ueluti mente consternatos, toto corpore & animo concuti, ac manibus pedibusq; gestire compertum est, donec uis illa tabifica penitus extincta fuerit. Nos etiam quædam aranearũ genera & scorpionũ, præcipuè apud Albanos & Hiberos gigni, literis mandatum legimus, lœtiferi morsus, quibus affectos homines tam dira inficiunt tabe, ut quosdã ridendo, nonnullos flendo, alios diuerso animorum habitu, mortem oppetere compellant. Illud tamen proditũ memoriæ est, in Arabia uiperas minus esse lœtales, nec morsus lœtiferi, q̃ odoratis depastæ, uirulentæ non sunt. In Phœnicia uero & omni Aphricæ tractu, truculentiores, & uel solo halitu afferre necẽ: & in Syria angues ne lacessitos quidẽ, Syros attingere: in peregrinos autẽ, ictu perniciali iras acuere. Contrà uero, in Altenio Cariæ mõte scorpiones aduenis innocuos esse: incolis uero, pnicioſos & infestos.

Araneæ & scorpiones apud Albanos & Hiberos.

Viperæ in Arabia.

In Phœnicia & Aphricæ tractu.

In Syria.

In Altenio monte,

Qui uici, uiæ, uel cliui præcipui Romæ fuerint, & unde nomina originis sumpserint. Caput XVIII.

ADuerti sæpe animum, sicut fora, ita & uicos urbis præcipuos, partim à conditoribus, nonnunquam ex uarijs euẽtis nomina sumpsisse: plerunq; qui loca ut bis incoluere, ad posteros denominationes ex suis nominib⁹ transmisere. Thuscum uicum ideo dictum ferunt, q̃ quum Porsenna rex urbi castra admouisset hostiliter, & repẽtinas incursiones faceret, neq; ut admitteretur efficere quisset, reinfecta inde discedens, contra Aricinos admouit copias: unoq; prælio fusi Hetrusci, lassitudine & uulneribus fauciq; Romam petiere: ubi maiore cura habiti & culti in calamitate, amore urbis, locum quem incolerent petiere, quibus in urbe datus est, quem Thuscum uicum appellarunt. Sunt qui credant, Cælium Iubenium Hetruscum bello egregium, cum expedita manu Romulo contra Latinos præsidio uenisse: cumq; in monte Cælio loca editiora tenuisset, post Cælij obitum, nequid moliri possent, in æqua deducti, infima urbis coluisse, à quibus Thusco uico, ut ait Varro, nomen datum. Ea autem fuere inter Capitolium & palatium loca iuxta comitium stadiorum ferme quatuor, prope Velabrum, quantum à foro ad circum maximum latitudinis est. Ex uico enim Thusco & Velabro per boarium forum in cliuum publicum flectebatur, atq; in ædem Iunonis reginæ, ibiq; ædem Vertũni fuisse autores tradunt, qui deus instar magni numinis apud Thuscos, & multo in honore fuit. In capite enim uici Thusci, inter circum maximum & Auentinum, Argiletum & sepulchrum Argi uisebatur. Patritij autem uici nomen dictum accepimus, quòd regnante Seruio Tullio, quum timor incessisset patres, ne quid Romana nobilitas moliretur, locus in urbe semotus, quem incolerent, datus fuit, quem patritium, quòd ea loca patritij tenerent, uocatum ferunt. Præter quem fuit angiportus patritius ad ædem Dianæ: ad quam uiros ingredi religio non finit. Cyprium uero dictum autumant, quod quum Sabini locum insedissent, boni ominis causa Cyprium, hoc est, bonum nuncuparunt, cui postea propter Tulliæ inhumanum scelus, quod infando facinore carpentum supra defuncti patris corpus egerat, Scelerati dixere nomen. Ex summo enim Cyprio uico eunti dextra in Vrbicum flectebatur: inde ad Exquilias iter erat. Sic uicus Aphricus, quòd in eo ex Aphrica diuertebant hospites, quiq; obsides dati erant, denominari cœpit. Et Fregellæ, quòd ea loca Fregeæ ciuitatis hospites incolerẽt, lugarium uero dixere ab ara Iunonis iugæ, quæ præcipuo ibi honore colebatur. Iunonem enim iugã uocant, quòd iungere matrimonia & nuptijs præesse putarunt. Hunc iugarium in infimo Capitolini montis prope Aequimelium & templũ Fortunæ fuisse, iuxta ædes matris magnæ, indubia argumenta sunt: q̃bus in locis etiã Opis & Mineruæ

Thuscus uic⁹

Cliu⁹ public⁹

Aedes Iunonis & Vertumni.

Argiletum.

Vic⁹ patricij⁹.

Angiportus patricius.

Cypri⁹ uic⁹.

De hoc cap. VI. huius libri.

Vicus Vrbicus.

Vicus Aphricus.

Vicus Fregellæ.

Vicus iugarius

Vicus sobrius

Longus uicus.

Febrisphanū.

Ara pudicitię plebeiæ & patritiæ.

Via lata. Cliuus Capitolinus.

Cliuus publicius.

Cliuus urbicus. Fagutal.

Vicus Coscōnius.

Vicus sandaliarius.

Viæ Carinæ.

Via Suburra.

Via Sacra.

Sacra cur dicta.

Comitium.

Via sacra apud Athenienses, et Mylasas.

Via Melita.

Via Colonides. Cloeliæ statua.

Cluacinæ Veneris tēplū.

Cluo.

Fabi⁹ fornix

Calphurni⁹ fornix.

Via fornicata.

Via Exquilina.

Via Cęlimontana.

Septa.

Ouilia.

Via noua.

ædes erant. Sobrium autem uicum, uel q̄ nulla ibi caupona foret, aut uinaria officina: uel quia lacte, non uino Mercurio litabatur, nomen uendicasse Pompeius autor est. Vicus uero longus, sicut uia lata à latitudine, sic à longitudine nomen fecit. In eo enim Febris phanum, & ara Pudicitiæ plebeiæ, quam Virginia Auli filia nupta plebeio, tēplo sacrauit, esse tradūtur. Nanq̄ aliam patritiæ Pudicitiæ ad ædem Herculis rotundam in foro boario fuisse uulgatissimum est. Cuius Pudicitiæ signum præterquam ab ea quæ uni nupsisset, castissima matrona attingi, aut in æde litari nulli permissum fuit. In uia uero lata, lacus Ganymedis, Solisq̄ & Spei, ac Fortunæ tēpla in magno fuere cultu. Præter quos erat cliuus Capitolinus, ex quo ad æqua urbis ex Capitolio descēsus patuit, iuxta quem Saturni & Concordiæ templa, haud longè ab æde Iunonis monetæ; & alter Publicus seu Publicius à Publicijs ædilibus, qui locū statuerunt, uel q̄ publica impensa constratus foret, sicut uia publica, sita apparent. Perq̄ hunc cliuum publicum ad Velabrum, & boarium ac piscarium forum ex Capitolio atq̄ arce descensum patuisse, & inde in Exquilias iter esse tradunt. Nam cliuum urbicum, iuxta quem Seruius Tullius habitauit, & publicum uicum, ad quem lacus Fagutalis, Fagutalq̄ Iouis sacellum, in quo fagus arbor sacra uisebatur, pariter in Exquilijs fuisse proditum est. Fuit quoq̄ cliuus proximus non incelebris, ad quem florales ludi celebrati plerunq̄ sunt, & uicus Coscōnius & Histrius, qui, ut multi autumant, à conditoribus nomen uendicarunt. In hoc uico Histrio, secundo Punico bello aquarum magnam uim erupisse, T. Liuius memorat. Legimus quoq̄ Sandaliarium uicum ab Apolline Sandaliario, cuius effigiem ornatā sandalio, quod est calceamenti genus, in quarta urbis regione autores ponunt. Sicut in sexta regione malum punicum fuisse memorant, & ad Capita bubula, ad Pirum & Scalas anularias. Sed quod de uicis, idem de uijs dictum accepimus. Nam Carinas à Cerionē dictas Varro significat, iuxta quas templum Telluris & Pompeij domus. Hæ enim & Suburra celebres & primæ uiarum habitæ. Hanc uerò ab agro Succussano, uel quod sub muro Carinarum foret, denominari tradunt. Post quas uia sacra non minoris celebritatis & famæ adnominatur: siquidem per eam frequens in Capitolium iter erat, per quam triumphalis pompa, captiua præda, & hostium spolia, subactis gentibus & nationibus domitis, solenni apparatu triumphi die procedebant: eamq̄ sacram nuncupari, q̄ inter Romulum & Tatium ictum in ea fœdus fuisse tradunt. Quanuis in comitio inter Romanos & Sabinos percussum fœdus, atq̄ ideo à conuentu comitium ueteres appellasse contendant. Nonnulli q̄ per eam sacra in arcem quotquot mensibus deferri, indeq̄ augures captare auguria solerent, dici opinati sunt. Cuius cognomēti etiam Athenis uia fuisse legimus, q̄ Eleusina sacra in ea peragerent. Et alia Mylasæ in Caria eiusdē nominis proditur, ab urbe ad Iouis templum stadijs sexaginta, per quā sacrorum pompa ferebatur. Inter uicos autem Athenis præcipuæ dignationis Melita, ubi Phocionis ædes erant, & Achæis Colonides memorantur. Hæc quidem sacra Romæ à Carinis oritur, & ab Streniæ sacello, ubi statua Cloeliæ uirginis insidens equo, ibiq̄ ad ædes Lariū, & demum ad Scauri ædes procedebant, ubi templum Cluacinæ Veneris sitū morant fuisse, q̄ inibi Sabinæ mulieres infestas acies, & usq̄ accensum prælium inter Romanos Sabinosq̄ diremissent. Cluere enim antiqui pugnare dixerunt. In ea quoq̄ regia fuit, ubi Ancus Martius primo, & post aliquot tempestates, Iulius Cæsar habitasse fertur. Ibiq̄ Fabius fornix arcus marmoreus à Fabio censore extructus, qui quōdam de uictis Allobrogibus triumphauit: & haud procul Calphurnius fornix, apud quē C. Gracchus fragmento subsellij ictus occubuit. Præter quas fuit uia fornicata in campo, ubi flaminia & septa fuere. Exquilinam uero & Cælimontanā, q̄ in Cælium & Exquilinum montem ferrent, denominari ferè uulgatissimū est. Septa uero, frequentia fuere in Martio campo loca, quibus olim Ouilia nomen, tabulatis cincta. Aeuo mox succedēte, sumptu magnifico & excellenti cultu marmorea facta, quæ excelsas porticus & ingentes ambulationes accepēre: in quibus populus ad comitia frequens conuenire, & de dandis honoribus, deq̄ repub. decernere solebant, ibiq̄ res censu & extimatione dignæ, & quæ magno parantur, uenales exponi. De noua autem uia, q̄ supra ædem Vestæ, iuncta Romano foro & Velabro fuerit, quodq̄ ex Velabro ad eam iter esset, ibiq̄ ante aduentum

Gallorum, Gallos primum aduentare auditum sit. Propterea Aij dei aram, & Allocutionis templum illic à Furio Camillo extructum diu mansisse, à multis scriptum & memoratum est.

Aij ara. Allocutionis templum.

In quibus membris in homine insit religio quædam, propter quam illa sanctè coli debeant & obseruari. Caput XIX.

QVibusdam membris in homine religionem ineſſe, eaq̄ sanctē obseruari & coli decere, multi arbitrati sunt. Siquidem in capite hominis tanquam in arce, ubi mēs & sedes animæ creditur esse, quæ pars longè sanctissima homini est, quòd inde originem sumunt sensus & nerui, religio & quoddam numen inesse fertur. Ideo si quem reuerebantur ueteres, aut honore dignum putabant, ad omnē occursum caput reuelare & assurgere, ac de uia decedere solebant, scilicet existimantes, nudo & aperto capite in exhibendis honoribus esse oportere, ueluti omnia nostra patefaciamus: credo etiam ualetudinis causa, ut Varro significat, quod ad fidem proxime accedit, detecta enim capita, contra uim algoris caloris ue haud dubie firmiora esse, & ad ualetudinem mire proficere multi censuere. Ideo Aegyptij, quod detecto sunt capite, habentur firmiores: Persæ uero, quod cum mitra & pileo, debiliores, adeo ut leui ictu offendantur capita. Hinc Hannibal, diuus Iulius, & alij summi duces, detecto semper capite, seu sol, seu imber esset, uel ut contra frigora tempestatesq̄ obdurato, incessere. Masinissa quoq̄ Numidiæ rex, nullo frigore aut imbri adduci potuit, ut caput tegeret. Quod de Hadriano & Seuero principe traditur, tantæ firmitatis fuisse, ut hyeme sæua & gelida per niues & frigora aperto capite incesserit semper. In quo quidem id longe præstantissimum fuit, suis nominibus quenq̄ uenerari & salutare, salutantibusq̄ reddere salutem. Ideo nomēclatorem, qui nomina suggereret, iuxta ueteres habuere. Si autem nomen non succurreret, illum honoris causa dominum appellabant. Græci uero nō proprio, sed officij nomine aut muneris quod gerebat, salutare, religiosius putarūt. Defunctis uero corpus exanime, aut urnā tangere, uenerationis signū erat. Si qui tamē præcipua dignitate & honoribus fulgerent, illos propriis salutare nominibus, haud decorum uidebatur. Fertur tamen Alexander Macedo postq̄, profligato Dareo, Magnus est cognominatus, nulli nisi Antipatro & Phocioni literis dedisse salutem. Et Demetrius præter se & Antigonū patrem, regē nec nominasse quenq̄, nec salutasse. Nero quoq̄ Cæsar nedum salute, sed ne resalutatione quidē aliquem impartiuit. Crassus contra: nā infimi ordinis singulos propriis nominibus resalutauit. Reges Numidarum pro maiestate habent, nulli mortalium impartiri osculum, nec salutē. Pyrrhus uero in salutatione literarum, adulterinas Lysimachi literas deprehendit: nam quū Ptolemæus Pyrrhū epistolis filium salutaret, in adulterinis quas Ptolemæi nomine Lysimachus destinarat, regē nuncupauit. Tigranes aūt, quod à Lucullo non rex regū salutaretur, quasi coarguēs imperitiam suā, ipsum pari modo retaxauit. Nanq̄ ad eū ut imperatorē scribere contumaci epistola recusauit. Cui haud absimile est, quod Menecrates Iupiter cognominatus, cū literas ab Agesilao hoc tenore accepisset, Menecrati rex Agesilaꝰ felicitatē, quasi conuicio affectus foret, rescripsit, Menecrates rex Agesilao sanitatē. Dareo quoq̄, quū se regē asscripsisset, neq̄ idē nominis Alexandro impartisset, Alexander rescripsit, ut de cætero meminisset se nō tantū regi, sed & suo scribere. Cassander uero quū omnibus libellis & epistolis rex salutaretur, tantæ moderationis fuit, ut nunq̄ sibi regium usurparit nomē; sicut Porus Indoꝝ rex ab Alexandro uictus, in posteꝝ nunq̄ se regem appellari sustinuit. Contra Perses Philippi filius, quū rebꝰ deploratis & euerso regno supplex ad consulē scriberet, tanq̄ in altiore fastigio positus, se regē asscribere nō dubitauit. Inter cæteros proditur Hannibal eò insolentiæ processisse post uictoriā ad Cannas, ut nulli ciuiū suoꝝ nisi p interpretē, responsum aut salutē dederit. Et Pallas Claudij libertus, eius proteruiæ fuisse, ut nō modò nulli ministroꝝ salutē impartiuerit, sed ne uocē quidem cū familiari cōmunicarit. Fertur tñ Sapor Persaꝝ rex, quum ad Constantium scriberet imperatorem, Solis & Lunæ se fratrem dixisse. Et Artaxerxes quum minacibus literis urbium excidia, uastationes agrorum, cædes & incēdia Lacedæmonijs intermina-

Religio in capite.

Capite reuelato assurgere & de uia decedere.

Capite aperto esse salubre.

Masinissa Numidiæ Rex.

Suo nomine salutare.

Nomēclator.

Officij aut muneris nomine salutare

Defunctorū corpus aut urnam tangere.

Salutationes

Alexander.

Demetrius.

Nero.

Crassus.

Reg. Numid.

Pyrrhus.

Tigranes.

Menecrates.

Darius.

Cassander.

Porus.

Perses.

Hannibal.

Pallas.

Sapor.

Laconũ breuiloquentia,

retur: Spartanos Laconico more unico uerbo reſpondiſſe, ſcilicet, ut faceret. Cui haud abſimile eſt, quod quum Lyſander poſt multiplicia bella ad ephoros ſcripſiſſet, Captæ ſunt Athenæ: ephori ſuo more pauciſſimis reſponderunt, Sat eſt capi. Philippo quoq; Macedonum regi, iniqua poſtulanti, Lacedæmoniꝰ reſcripſerũt, his tantum uerbis, πεϱὶ οὗ ἡμῖν ἔγϱαψας, οὔκ: de eo quod ad nos ſcripſiſti, non. Sicut iterum quum ſpartanos fines ingreſſus, quæſiuiſſet, utrum uellent amicum an hoſtem ſe uenire: ꝛdem reſcripſerunt, οὐδέτεϱον, id eſt, neutrum. In qua quidem re Athenienſium moderatio adnotanda ſuccurrit, qui quum Philippi hoſtis literas, quas ad Olympiadem ſcripſerat, intercepiſſent, eas inuiolatas reddiderunt, ne thori genialis & ſecreta coniugũ panderent. Verum aliter quum dꝛs immortalibus honores dabant, fieri ſeruatum eſt. Tunc enim capite operto & uelato, ſacra facere & numina adire mos erat: ut deorum honores lõgè diſpares ab his q dantur hominibus, magnamq; in eo uim diuinitatis oſtenderent, quũ ſemoto uiſu à rerum conſpectu, religioſe & uenerabundi diuina peragerent. Ideo in ſacris uelare caput, & ueſte operiri, antiqui moris fuit. Regum quoq; capita inſigni faſcia ornari, ſicut imperatorum aurea corona uel lauro: quoniã ea pars corporis ſanctior in homine eſt, propterea ibi inſigne honorũ & diadema eſſe uoluerunt. Perſarum mos erat, ut ſi pares eſſent, oſculo impartirent quos honorabant: inferiores uero, ſalutando potẽtiorũ genas manu tangerent. Cognatos tamen reliquoſq; neceſſarios, ubi diutius abfuiſſent, aut longius eſſent abfuturi, ſeinuicem oſculari frequens uſus erat: quod à Romanis uſurpatum inuenimus, ut cognatis obuiã factis frontem ſuauientur. Apud Perſas, Medos & Indos, reges adorari, & in ſalutando homines toto corpore procidere, inuenimus. Quare Thebanus Iſmenias iuſſus Artaxerxem adorare, ne cõtra decus faceret, prolapſum annulum ſuſtuliſſe, & ita adorantis ſpeciem præbuiſſe dicitur. Id quod Romanis longe eſt habitũ nefas, niſi q; C. Caligula cum Cæſares ſalutarentur prius, adorari ſe iuſſit capite uelato ut deum. Mox Diocletianus ſecordia intolerabilis, contra inſtituta maiorum, idem exequi auſus fuit. Apud exteros uero Cyro Perſarum regi, adorandi cultum primum delatum comperimus, cui proximum dꝛs immortalibus honorem decreuere. Quod mox Indi & poſteri reges exequi magno ſtudio curauerunt. Id quod Octauius Auguſtus & Alexander Seuerus præcipuè deteſtati ſunt. Nam ſi quis inter ſalutandum flexiſſet caput, aut aſſentaretur blandius, foras detrudi atq; exigi iuſſere. Frontem uero ſacrã Genio nonnulli tradunt; ſicut enim Iunoni brachia, pectus Neptuno, cingulum Marti, renes Veneri, pedes Mercurio, digitos Mineruæ conſecrauit antiquitas: ita frons Genio dicata fuit: quippe deum uenerantes, frontem tangere, & indita ad frontem manu, numina adire ſolebant. Quare Pompeio Magno frontis honorem, & os probum, uelut maximum naturæ munus, tribuerunt. Ipſa enim ſeueritatis & clementiæ index eſt. Ideo minorem frontem, uenuſtũ facere & mitem, remiſſum & quietũ, multi cenſuerũt. Contra frons magna, ſegnes: parua, mobiles: rotunda, iracũdos: lata, mente flexibiles deſignauit. Quod etiam carmine Homerus proſequutus fuit, ut ſingulos mẽbris honeſtaret deos. Nanq; Iunonem facit candidas ulnas habere, Auroram roſeos lacertos, Mineruã oculos glaucos, Thetidem argẽteos pedes, Heben uero talos pulcherrimos. In oculis quoque religio fuit, in qbus imago & natura hominis, ac tacitus ſermo mentis maximè exprimitur. ut enim cauda leonibus, aures equis animorum indicia præſtant: ſic oculis hominum, mẽtis imago apparet: nam cordis nuncij ſunt. Ex his enim uirtutes uitiaq; agnoſcimus, iratum uel propicium animum, lætum aut affectũ perpendimus. Dignitatemq; oris exhibere conſueuerunt, uitamq; à morte diſtinxerunt. Hos oſculari & amplecti, ac præcipua charitate proſequi ſolemus. Refert uero Ariſtoteles, caprinos oculos & modicè conniuẽtes, aut paruos, morum præſtare indicium optimorum: contra oblongos, peſſimos notare: candidos & protentos, impudentes: carnoſos, uerſipelles: mobiles, inconſtantes. Naſum quoq; morum facere indicium multi arbitrantur. Ideo Perſæ adunco naſo (quos grypos uocant) præcipuè honorant, q talem fuiſſe Cyrum crederent, ſimos uero, mites facere & gratioſos. In eo enim irriſionis ſedes eſt: quare naſuti & habere naſum, irriſores dicti. In ſupercilijs autem notatur faſtus, qua parte negamus uel annuimus. Ea quidẽ porrecta, molles ſignificat: nimis deflexa, auſteros: inflexa, deriſores:

Honos in deos.

Caput ſanctior pars in homine. Oſcula impartiri.

Adorati reges.

Oct. Aug. & Alex. Seuer⁹ adorationẽ repudiarunt.

Frons. Frõs magna. Frons parua. Frõs rotũda.

Oculorũ religio.

Phyſiognomia ex oculis.

Ex naſo.

Ex ſupercilijs.

demiſſa, maleuolos: nam ſi quem faſtidimus, truci ſupercilio deſignamus. Ideo Romanæ mulieres ſupercilia Lucinæ conſecrarunt, quia inde lux ad oculos fluit. In genis autẽ eſt ſedes pudoris. Has enim quum pudet, primũ rubore ſuffundi uidemus, pudibundumq; animum ex illis penſitamus. Quare in pueris rubere genas, & ingenuo pudore affici, probitatis ſignum eſt: in his enim pudor, integritas, & uirtus oſtenditur. In quo proditum memoriæ fuit, populum Romanum tantũ pudori tribuiſſe, ut Philippo regi Macedoniæ pluribus criminibus impetito, nihil æquè profuerit, q̃ Demetrij filij pudor, in ſenatu obiecta minimè diluere ualentis. Domitiano uero Cæſari crebra oris confuſio pro modeſtia putabatur, quum eſſet ſumma immanitas. Ideo qui pudorem abiecere, perfricuiſſe faciem dicti. contrà in auriculis rubor: nam læſæ conſcientiæ & admiſſæ turpitudinis ſignum eſt. Magnas tamen auriculas, ſtultum deſignare uoluerunt & loquacem: mediocres uero, mores optimos præmõſtrare. In auribus mulieres binos ternoſq; uniones aut elenchos ferrè, nobilitatis ſignum fuit: ſicut in Oriente uiris geſtare aurũ. Sylla tamen tunc maximè truculentus fuiſſe dicitur, & aſpectu minaci, quum eius faciẽ rubor infeſtaret. Plato uero homines rubicundos, dixit animoſos: nigriores, uiriles, albos, deo deuotos: mellei coloris & decoloris uultus, nimium amatores. Tametſi cõmuni feratur adagio, iracũdiſſimos eſſe flauos rubentesq;. In pectore aũt ſedẽ eſſe conſilij, ea propter prætextatis bullam pẽdere pro pectore, q̃ ubi ſedes erat conſilij, ibi cordis inſigne maneret, multi prodidere. Hominis præterea genibus quandam eſſe religionem & pietatẽ nouimus. Etenim ſupplicantes, & qui pie exorare aliquid uolunt, deoꝝ hoĩmq; genua amplectuntur, manus apprehendunt, ad genua procumbũt, illaq; tanq̃ ſacra ſuppliciter ueneranꝰ & colunt, in his numen & ſedẽ miſerationis eſſe arbitrati. Quanuis apud Græcoꝝ antiquiſſimos, in ſupplicando mentũ attingi, & altera manu genua apprehendere, aut oleæ ramũ uelamẽta ſupplicũ offerre, uſurpatũ ſit. Et apud Moloſſos cũ regis prole ad ſacrariũ confugiſſe, eumq; ſedentẽ erexiſſe: Spartanis, cruda exta in manus obtuliſſe: Perſis, p Solis iubar obteſtari, uel manu ignem excipere, & ſi uoto caderet, ſe in aquã iniectuꝝ interminari: apud Scythas & Latinos populos ſuppliciter in Lare ſedere tacitũ, abiurationis & maximũ ſupplicãdi genus notabat: ſicut Græcis, humi inter cineres conſidere ad ignẽ. Eratq; Macedonũ mos, ſi quid ſuppliciter expoſcerẽt, ſeminudos, & interiori tm̃ amictos tunica, obteſtari: quod à Romanis quoq; uſurpatũ meminimus, ut nudo pectore & deiecta toga ab humeris, deprecentur genu nixi, nõnunq̃ humi deiecti, quæ infima obteſtatio putabaꝰ. Siculoꝝ uero & Græcoꝝ inualuit mos, ſqualida ueſte, capillo & barba p̃miſſa, illuuie & ſqualore obſitos ad miſerationẽ adducere: pedibꝰ quoq; obuolui, & humũ uerrere crinibus, aut paſſis protenſiſq; manibus obteſtari, p̃cipuũ ſupplicandi genus fuiſſe multi prodiderũt. Sicut manus in cælũ tendere, à dꝛs opẽ expoſci, uel puluerẽ crinibus ſpargere, intimũ doloris ſignũ notabatur. Eſt quoq; in dextris religio: eam porrigimus, ſi quid data fide futuꝝ pollicemur: in ipſa em̃ fidem ſacratam Numa Pompilius uoluit, ſacrumq; Fidei inſtituit, ad quod flamines curru arcuato, manu ad digitos inuoluta, ſolenni põpa uehi iuſſit, magno argumẽto illã in dextris ſanctã ſacratamq;, & propterea minimè uiolandã ratus. Apud Perſas quoq;, ſi qd firmũ illibatumq; uolebant, illud dextræ & fidei pignore ſanciebãt: itaq; nihil apud eos fide antiquius fuit. Ad dextrã uerò locari, præcipuè apud Aegyptios, magnus eſt honos habitus: in medio uerò, maximus. Quod æquè apud Romanos ſeruatũ eſt. Idẽ apud Aphros Numidasq;. Etiam in dextra magnã uiro ineſſe autoritatẽ maieſtatemq;, hoc argumẽto notari, quũ tumultuantem multitudinẽ dextra compeſcimus, aut indicere ſilentium, pacemq; manu portenta afferre ſignificamus. Inde nos principum ſtatuas pedeſtres equeſtresq;, ad hoc æui dextra porrecta inſpicimus. Marius quoq; quum in Romanos maxima clade ſæuiret, quos ſeruare uoluit, dextra porrecta, aut ſalute data, incolumes fecit. Refert tamen Xenophon, Cyrum ſingulari prudentia uiros adhibitos cõuiuas, quo honoratius exciperẽtur, in ſiniſtra locare ſolitum, eamq; partẽ uelut cordi affinem, dignioꝛẽ duxiſſe. Legimus quoq; uictrices dextras imperatoꝝ, ob fortia facinora milites deoſculari, apud Romanos patrij moris fuiſſe: pedes uero nunq̃, niſi quod de Maximino proditꝰ tantæ perfidiæ regnaſſe, ut in ſalutationibus ſibi pedes oſculari ſiuerit, Tametſi

Ex genis.

Ex auriculis.

Platonis ex coloribꝰ phyſiognomia. Pectus ſedes conſilij.

Genua.

Supplicũ geſtus apud diuerſos. Mẽtum attingere.

Dextræ religio.

Ad dextrã locari. Dextræ autoritas.

Ad ſiniſtram locabat Cyrus.

Manuum deoſculatio.

Pedũ oſculatio.

Iulius Cæsar Pompeio Pœno agenti gratias, pedem cum socculo aurato osculandũ dedisse legatur. Fuitq; apud Lingones seruatum, ut dextræ effigies hospitij symbolum ferret, & incolumitatis tesseram. Sinistram uero attigisse, ominosum erat, & infortunij loco habitum. In ima uero aure memoriæ sedes locabatur: ideo si quẽ facti alicuius admonebant, aut attestari in iudicio uolebant, imam aurem ueteres tangebant: propterea tinnitu ferunt aurium, absentium de nobis sermones præsentiri. Quare Aegyptij qui per notas & figuras sensus effingunt, si quem memorem significabant, leporem aut uulpem auritis auribus, & summi essent auditus & insignis memoriæ, effingebãt: si uero malũ, crocodilum: si uelocem, accipitrẽ; si inuidum, anguillam, & cum piscibus esset insociabilis: si iustum, oculum: si liberalem, dextrã manum digitis passis: si auarum, ijsdem compressis marmori insculpebant. Etiam quum ueniam sermonis à dijs poscimus, proximo à minimo digito secus aurem locũ Nemeseos tangere, & os obsignare solemus: in eo uenam quandam tenuissimam usq; ad ima cordis penetrantẽ, perpagata opinione arbitrati. Ideo in sponsalibus & solenni die nuptiarum, digitum minimo proximũ annulo excolebant, & uelut pignus amoris præcipuũ ducebant, ut is in summo honore foret, quo duce mutuus amor usq; ad cordis ima penetraret. Sed meminisse par est, hũc annulum nuptialem, non ex auro, sed ferro ueteres coniugibus dono dare consuesse: quẽ quidem ptior ætas in sinistra ferebat, crediderim, ne usu attereretur, quod erat proprium nuptialis annuli: reliquos uero, siue ex ferro, siue auro, quacũq; manu deferre licuisse, eisq; ueteres nõ ornatus, sed signandi causa usos fuisse, populumq; Romanũ sine hoc insigni longo tempore stetisse: solitumq; primo legatis ad exteras gentes profecturis, annulum aureum uelut insigne munus dari: hi q; foris aureo, domi ferreo utebantur. Postea iudicibus & equestri ordini, hisq; quibus & auo paterno sestertia CCCC. census fuisset, ferreos primũ annulos, deinde aureos dari cœptũ: quo insigni equester ordo à senatorio discretus noscebatur. Idemq; Lacedæmonijs in usu fuit, quibus ferrei annuli frequentes fuere. Morisq; fuit aureos annulos in luctu & funeribus, funestisq; casibus reipub. deponi, & ferreos sumi. Scilicet arbitrati sine auro in luctu esse oportere, in quibus imperatorum & principum, aliorumq; quos colebãt & præcipuo honore prosequebantur, aut maiorum imagines effictas exculptasq; habebant. Primi enim, saxi fragmẽtum ferro inclusum gemmæ loco gestasse feruntur: superior Aphricanus sandonycem, quod sola gemmarum ceram non auferret, Polycratis annulo celebratam. Lentulus aui figuram, Aphricani filius patris effigiẽ insculpsit annulo. Augustus Octauius sphingis, mox imagine Magni Alexandri, nõnulli Harpocrate & Aegyptijs dijs usi sunt. Notaq; est Pyrrhi gemma, in qua Apollo & Musæ cum suis insignijs non effictæ, sed natiua specie uisebantur. Et annulus Syllæ, in qua traditus Iugurtha insculptus erat. Celebratur quoq; rana Mecœnatis, & ensifer leo Magni Pompeij in gemma, & Seleuci annulus fatalis, in quo ancora efficta uisebat, cuius imago in femore posteris familiæ natiua apparuit: sicut Thebis habere lanceã, genitiuis notis Satorũ nomini & familiæ datũ erat. Inter quos fertur in brachio Dacorũ, notam originis quarto quoque partu regenerari. Et Augusti corpore maculoso in modum & ordinem cælestis ursæ notas habuisse. Præ cæteris aũt magnis effertur laudib⁹ Nonij senatoris annulus gemma XX. millibus sextertijs taxata, propter quã ab Antonio proscriptus fuit. Proditumq; memoriæ est, Macrianorũ familiam hoc habuisse propriũ, ut Magni Alexandri imagines tã uiri q̃ fœminæ in annulis deferant, & reliqua supellectile effictas. Ipse tũ, deuicto Dario, quas destinabat in Asiam literas, Darij annulo imprimebat: quas uero in Europam, suo. Quibusdam uero Epicuri imagines non annulis modo, sed & poculis habere, magnæ curæ fuit, hoc fausti ominis generi & nomini suo esse arbitrati. Claudij uero Cæsaris principatu compertum est, nõ gemma signare, sed auro: quod uiolare signis gemmas nefas ducerent. Quomodo Commodus imperator signo Amazoniæ signasse dicitur, donec sequutis temporibus passim id insigne appeti cœpit, annulorumq; frequens usus fuit & promiscuus, ita ut Romani milites sine delectu, & demum libertinæ conditionis homines, quin etiam fœminæ & extrema mancipia, quod antea non licuit, annulorum aureorum iure donarentur. Qui enim libertus eo munere donatus erat, uelut ingenuus cẽsebatur uiuẽs, ita ut haud secus

Memoriæ sedes in ima aure,

Digitus à minimo proximus,

Annulus nuptialis, ex ferro

Annulos qui initio gestabant,

Nota.

Gemmarũ usus in annulis unde.

Gemma pyrrhi.

Notæ genituæ.

Nonij senatoris annulus,

Epicuri imago in annulis.

Annulorũ aureorũ iure do

q̃ quiuis liber, magistratus & honores gerere, & reliqua ingenuorũ munia obire posset: morte aũt obita, hæreditatis & bonorũ partẽ, ut quilibet libertus & seruitute exẽptus, patrono dare cogebatur. Eratq; constitutũ, ut qui libert⁹ annulo donaretur, explosis ueteri nomine, equestre assumeret. Apud Persas uero donari annulo à rege, amicitiæ signũ erat, eo argumento illos in intimam sodalitatem, & uinculum maximi fœderis admittere significantes. Athenienſib⁹ autem, etiam seruis nequissimis ferreo annulo signare permittitur: sicut Babylonijs, qui annulo signatorio utuntur omnes. Apud Cattos licet fortissimus quisq; annulum ferret, ignominiæ hoc ducebatur loco, tanq̃ uinculo nexus foret, nisi aliqua hostili cæde eo se exoluisset. Carthaginenses pro numero expeditionum milites donabant annulis pluribus. Nec fuerit alienum meminisse, Heliogabalum singulis diebus nouos uariasse annulos, eundemq; nunq̃ bis induisse. Atq; Apollonium Thyanæum annulos ab Larcha dono datos, instar numinis habuisse, ita ut singulis diebus per uices uariatis, maximorum secretorum particeps fieret. Sed quia de Harpocrate mentio facta est, non omittendum, hunc deum inter numina Aegyptiorum reputari, qui ex Isi & Osiride natus, quoniã præmaturo partu editus erat, tanq̃ mutus & elinguis, præsul silentij & taciturnitatis habitus est: ideo digito obsignante ora effingebatur. Fuit que animaduersum, hũc Harpocratẽ, Serapidẽ, & Isim, Pisone & Gabinio consulibus, quũ reliquos in capitolium admisissent deos, euersis illorũ aris Romanos exegisse, illosq; diuinis coli honoribus uetuisse: sæpeq; actum in senatu fuisse, de Aegyptiorum & Iudæorum sacris cæremonijsq; urbe pellendis, quod turpium religionum & nouarum superstitionum causa & seminarium forent. Athenienses uero Serapidem à Ptolemæo acceptum, non solum in urbem introduxere, sed magnis percoluere honoribus, cuius templa in Memphi uetustissima uisuntur, ad quæ nec peregrino, nec sacerdoti, prius quàm Apim sepelissent, ingredi fas erat.

natus libert⁹ habebatur ingenuus, ac nomẽ mutabat.

Apud Persas à rege donari annulo.

Heliogabali in annulorũ usu, luxus.

Harpocrates.

Quibus finibus, quaq; mensura iter, actus, aut uia constent, & quid pes, cubitus, palmus, iugum, dipletrum, stadiumue sit. Caput XX.

PRædioꝝ rusticoꝝ seruitutes apud iureconsultos, qui iura finium, possessionum, aquarũ, itinerumq; notauerunt, has esse nouimus: Iter, Actum, Viam, & Aquæductum. Iter esse constitit, ius eundi per fundum alienũ hominis tm̃: Actum, hominis & iumenti: Viam uero, hominis, iumenti & uehiculi. Sed qua mensura, quaq; finitione iter, actus, aut uia constet, nec expositè, nec satis apertè illorũ documentis traditur. Quum uero in nonnullorũ autorum lectione uersaremur, qui hæc compertius tradiderunt: inuenimus lege duodecim tabularũ, uiam in porrecto, octo: in anfractu, pedum sexdecim constitui: illiusq; dimidium, hoc est, pedes quatuor, actui tribui debere: siquidem actus latitudinis pedum quatuor, longitudinis pedum uiginti supra centum definitus est: iter uerò, dimidium quod actus, hoc est, pedes duos tm̃ latitudinis habet. etem̃ quum palmus ex quatuor digitis constet, prout Sidonius & alij metiti fuere: isq; quater multiplicatus, pedem efficiat, ex quatuor palmis, hoc est, digitis sedecim, pedem constare nemo dubitauit. Nonnulli licham quatuor digitorũ, palmum uero (qui spithama dicitur) duodecim effecerunt. Est autem spithama, mensura manus expansæ à magno digito ad minimũ, quantum protenditur palma. Sed si pollicem tantum explices & indicem, lichas nuncupatur. Maior uero spithama in duodecim partes diuisa, duos efficit pedes & quadrantem. Passum uero nonnulli quinq̃, alij sex pedum, siue quatuor cubitorum descripsere. Pes autem cum dimidio, cubitũ facit: illum nanq; ex sex palmis, hoc est, quatuor & uiginti digitis confici. Aegyptiumq; cubitum Samio parem esse, cõsentiunt omnes. Regius uero cubitus, q̃ communis, tribus digitis habetur maior. Si autem ambas explices manus, & in longũ protrahas à pectore linea deducta, ulna dicitur. Rursus qui mensuras & interualla scrutati sunt, duos actus quadratos, iugerum efficere uoluerunt. Iugerum enim dixerunt, q̃ iugo boum una die exarari posset: qui iugeri modus in longitudinem, XL. & CC. pedibus: in latitudine uero, centum uiginti definitur. Actus uero quadratus ita præfinitus est, ut ex quoquo latere pedes centũ uiginti efficiat. Hunc nonnulli pletrum, nam duo pletra singulis iugeribus tributa sunt: duo iugera, dipletrũ: dipletrum q̃, stadij tertiam partem esse, atque ex sex iugeribus stadium effici uoluerũt.

Inſti. de ſeruitu. in prin.

Iter.
Actus.
Via.
Alc. in l. Mille paſſus & l. quantũ ſi. de uerb. ſig.

Actus.
Iter.
Palmus.

Lichas.
Palma.
Lichas.
Spithama
maior.
Paſſus.
Pes.
Cubitus.
Cubitus Aegyptius.
Cub. regius
Vlna.

Iugerum.
Iugum.
Actus quadratus.
Pletrum.
Dipletrum.
Stadium.

Scrupulus.

Diaulus.

Hippicum. Mille passus. Attica siticulosa. Dolichus.

Scrupulus. Sextula.

Siciliquum, Semiuncia, Vncia. Parasanga. Stathmus.

Chœnix. Medimnus. Modius. Modiolus. Culeus. Vrnarium. Amphora. Cadus. Metreta. Artaba. Congij.

Sextarius. Quadrantal. Vrna.

Cotyla. Stater. Scutula. Cotula. Vncia. Cyathus. Chus.

Pondera.

Drachma. Obolus. Siliquæ. Scrupulus. Drachma. Nummus argenteus. Denarius. Vncia. Libra. Hemina. Acetabulum.

Quod quidem pletrum nonnulli longitudinis pedum centum definiere. Iugerióq; partē minimam, scrupulum dici, qui decem pedum longitudinis simul & latitudinis habet. Communi tamen dimensione, stadium passibus centū uigintiquinq; : diaulon uero, mille & ducentis pedibus longitudinis metiri solent. Græci tamen curricula stadiorum, ducentis passibus in terris Græciæ communiter fecere. Sunt qui tradant stadium quater multiplicatum, hippicum: octies uerò, mille passus efficere. Tametsi hippicum, mensuræ genus esse multi contendant: quippe quum omnis ferè Attica siticulosa sit, & effossis utatur puteis, Solon lege sanxit, ut ex publico puteo, ne homines sitirēt, ad hippicū haurire liceret. In spatijs uero, sicut quatuor hippicum, sic duodecim stadia dolichum efficere haud dubiè liquet. Ex hoc igitur tanquam ex fonte si quis metiri uolet, & ulterius progredi continua spatia addēdo, in infinitum usq; procedet. Siquidem ex scrupulo ad sextulam, & à sextula ad siciliquum, & inde ad semiunciam, & demum ad unciam, & ultra progredi posset. Etenim decem pedes quum undiq; quadrant, scrupulum efficiunt. Ex tribus uero scrupulis, hoc est, pedibus trigínta, sextulam effici: eam uero sextampartem opinātur unciæ. est enim æris minima pars. Sex autem scrupulos siciliquum constituere, qui unciæ quartam efficit partem, drachmas scilicet duas: & ex duobus siciliquis, id est, duodecim scrupulis, semiunciam: necnon ex quatuor & uiginti scrupulis unciam effici uolunt. Sed præter hæc fuerunt parasanga & stathmus. Hanc parasangam multi ex trecētis conficiunt stadijs. Stathmum uero, quatuor parasangas penè cōficere, haud dubium esse, ita ut ex centum uiginti stadijs stathmum effici dicerent, & hunc quindecim miliarium spatij efficere. Persæ uero schœnos & parasangas diuersis efficiunt modis: quippe Persicam parasangam alij sexaginta stadiorum, nonnulli ex trecentis quadraginta effecere, prout cuiq; commodum fuit, & pro uoluntate. Mensurarum uero alius modus est. Nam quatuor chœnices modium faciunt, chœnica semodium. Medimnus autem ex sex modijs constat: Athenienſis uero ex septē, qui duas amphoras & nonaginta sextarios parit. Modius, duo & uiginti sextertia: modiolus, quartam modij habet. Culeus uiginti amphorarum capax est: urnarium, quadraginta: octo aūt congij, amphoram efficiunt. Sed tamen amphorarū aliæ minoris mensuræ, ut Italicæ: aliæ duplo maioris, ut Antiochicæ censentur. Italica enim urnarum duaꝝ fuit, Attica triū, quæ cadus & metreta dicitur. Cadum tamen à Græcis pro amphora sæpe accipi legimus. Nanq; Antiochius cadus amphoram capiebat Italicam. Artabarum uero una Medica est, altera Aegyptiaca, capiens modios tres Italos, & tertium alterius. Singuli tamen congij sex sextarios habēt, heminas scilicet duodecim, quippe duæ heminæ sextarium complent. Quadrantal autem octo & quadraginta sextarios capit, quod amphoram Italicam nonnulli dicunt esse, cuius dimidiū urna dicitur, quæ ex quatuor & uiginti sextarijs fit. Italus uero sextarius, uiginti unciarū fuit, cotylarum scilicet duaꝝ: quippe decem unciæ cotylam efficiebant. Apud Arabes uero sextarius medium continet unciæ: est enim nomen ponderis, qui à Græcis stater dicitur: is enim Latinis semunciam facit. Scutula septem habet uncias, cotula quandoq; sex: ea enim sex recipit cyathos, siquidem uncia & cyathus eiusdem extimationis fuere. Cyathus uero Atticus, decem drachmis appendebat: communis, duodecim, qui efficit unciam & semissem, quæ est sextarij pars duodecima. Alij sextam partem sextarij, cyathum capere dixerunt. Chus uerò, qui Græcè χοῦς, cotulas octo habet. In ponderibus autem drachma sex obolos facit, obolus sex siliquas. Siliqua uero & scrupulus idem æstimatur. Ea enim apud Romanos minimum habuit. Drachma ex tribus scrupulis, hoc est, decem & octo siliquis cōstat. Post drachmā nummus erat argēteus, qui fit ex scrupulis quatuor, hoc est, drachma & scrupulo, qui etiam denarius dicitur. Post hunc uncia ex octo drachmis uel sex denarijs prodijt. Et post unciam libra Italica, quæ ex duodecim uncijs, hoc est, denarijs duobus & septuaginta, siue drachmis nonagintasex cōstare dicitur. Heminam uero ex sexaginta drachmis fieri uoluere: est enim dimidium sextarij: habet enim cyathos sex, sicut cotula. Acetabuli autē mensura, heminæ quartam efficit partem, hoc est, drachmas quindecim. Communis tamen habet opinio, heminā dimidium sextarij esse, & acetabulū ex octo & decē drachmis constare. Sed tametsi mensurarum & ponderū pro gentibus & nationibus uaria dimen-

Sextarius.

Schœnus.

sio sit, eaq; nec definiri, nec explicari satis ualeat: tamen sextarium minoris mensuræ fuisse, argumento est, q̄ Hannibalem Italia pulsum, post accisas Carthaginensium res, tātæ abstinentiæ dicunt fuisse, ut nunquam sextario uini indulserit, parcissimo enim uini poculo contentus erat. Et quia singulas mensurarum species exequi longum esset, ne pluribus morer, de his hactenus dixisse abundè fuerit. Illud tamen annotare succurrit, q̄ licet schœnum ex duobus & uiginti stadijs, nōnulli ex trigínta, uaria opinione, constare dicant: & Herodotus schœnum sexaginta stadiorum scribat, & ex dimidio parasangā: tamen ex stadijs quadraginta, hoc est, passibus quinq; millibus, schœnum uerū confici, communi opinione, quæ longè præstantior fuit, receptum est.

Miraculum de homine, qui plus in mari q̄ in terris degebat, maximaq; æquora uelocissimè transabat. Caput XXI.

Nati sub delphino.

Spleen.

Ladas.

Philonides.

Lasthenes.

Pueri nouem annorū mira culosa celeritas.

Hoc a fide abenium.

Marsi.

Troglodytæ. Aethiopes. Nati sub piscibus.

Ichthyophagi. Scillis Sicyonius.

Homines & autores, & hæc enim mirum dignos.

QVi siderum motus, statusq; & interualla ac certos cōstitutosq; cursus & recursus, illorumq; uires & qualitates, mēsurasq; solis ac terræ animo metati sunt: inter quos apud Græcos Berosus, Eudoxus Gnidius, Aristoteles, & Empedocles: apud nostros, Aratus, Iulius Firmicus, M. Manilius, & alij clari sapientiæ autores, quos fama uulgauit, periti cælestium, qui diuinas prædictiones, decreta stellarū, ac uim fati, potestatemq; subtili inquisitione collegere, hoc inter cætera adnotarunt: illos qui sub delphini sidere in lucem editi fuissent, petaminarios esse, hoc est, præcipua pedum pernicitate ualere: prorsus ut admirabile uideatur, quàm pernici cursu, & q̄ uolucri meatu magna spatia terrarum breui interuallo emensi fuerint. Quanuis plerique physici rerum non ignari, q̄ his splen deficiat, propterea cursu ualere contēdant. Constat enim, quanto minor in corporibus splen foret, tanto perniciores homines esse. Hinc Ladas ille cursor apud autores tantopere celebratus, memoria dignus fuit: qui longum itineris spatium cursu tam citatissimo emensus est, ut nulla pedum uestigia extarent, ita ut sæpe uisum falleret. Quod uerum falsum'ue fuerit, nonnullis ambiguum est. Philonides quoq; Alexandri Magni cursor, qui ἡμερόδρομος dictus est, pernici cursu ualuisse fertur: cui adnumeratus est Lasthenes Thebanus pernicitatis eximiæ, ita ut ab Choromo Thebas usq; cum equo cursore contenderit, & uictor fuerit. Inter quæ nimiæ maiorí miraculo uisum est, quod Plinius notauit, annos nouem genitum puerum, à meridie ad uesperam quinq; & septuaginta passuū millia præcipiti celeritate confecisse. Quod penè à fide deuium & dictu mirabile, quātum uix credi dicíq; possit, pleriſq; uisum est. Inter cæteros produntur Marsi populi, singulari fidere seu fato geniti, ut præcipua pedum leuitate cæteris præstent, ingentiaq; spatia uix credibili celeritate peragerent. Tradunt quoq; Troglodytas & extimos Aethiopes natiua quadam pernicitate tantum ualuisse, ut fugacissimas feras rapido cursu assequi nō dubitarent. Eos quoq; qui sub piscis astro, certo cursu stationibusq; sideribus constitutis, editi essent, nando plurimum ualuisse, & præcipuos natatu nonnulli tradūt. In his quoq; lienis defectus multum profuisse creditur. nam quibus deesset lien, natatu plurimum ualere contendunt. Horum præcipui sunt Ichthyophagi Troglodytis proximi, ceu maris beluæ, immensos tractus natatu peragrantes. Inter quos Scillis quidam Sicyonius proditur apud Græcos, omnium ea tempestate maximus urinator, qui ex Aphetis Artemisium usq;, octoginta ferè stadia natatu breui spatio peregit. Nostra uero ætate nonnulli extitere memorādi & multi nominis, qui nando ingens maris interuallū & maxima æquora emensi fuere. Ex omnibus autem quos nostra uidit ætas, recentiore memoria, nouimus quempiam haud sanè ingenitæ nobilitatis, sed extremæ sortis hominem, qui nauticam operam exigua stipe locare solitus, sæpissime piscatu uictum quæritabat, qui ab Enaria (quæ inter Pithecusas è conspectu Neapolis insula sita est) Prochytam usq;, quod intermedij pelagi est stadiorum ferme quinquaginta, naufrago nonnunquam & fluctuante pelago, ac tempore anni difficilimo, eadem die nando measse, & nonnunquam remeasse inuentus est. Quod quum uix credibile uideretur, eundem pluribus ad spectaculum effusis, quo res testatior esset, promptissimum sui periculum fecisse: & quum in Enaria se præcipitem in mare dedisset, lembum post sequentem longius ipsum nantem obseruasse: donec terræ ap-

pulsus, ad Prochytam incolumis elapsus est. Sed super omnia quæ post hominum memoriam, unquam audita, quæq; ab autoribus prodita sunt, qđ à Iouiano Pontano relatũ audiuimus, dictu mirabile, & supra oñe miraculum fuit: siquidem patrum nostrorum memoria, Catanæ homo fuisse traditur, cui nomen Colan inditum ferunt, cognomento piscis, singulari fato seu fortuna genitus, qui plus in aquis degere quàm in terris uictitare solebat, eumq; dieb⁹ singulis mare & aquas petere necessum habuisse: ibiq; naturæ ui & necessitate coactum diutius degere cõsuesse: alioqui dicebat fore, ut si ab aquis abesset diu, quasi respirare, & ducere uitam nequiret, idq; sui exitñ mox causam fore asseueraret. Quod illi quo fato aut fidere euenerit, in ambiguo plerique omnes relinquere, eumq; tantum nando profecisse, ut haud secus q̃ marina belua, maxima pelagi interualla, spatiaq; immẽsa quingentor⁹ & ultra stadiorũ, fœda tẽpestate & reluctãtibus aquis, excellenti ui & uelocitate, natatu peragraret. Notumq; & illud est, dictu mirabile, quũ medio cursu naues plenis uelis per æquora ferrentur, uiolentissimis interdũ tempestatibus, per uastum & apertum mare, interq; agitationes fluctuũ & turbines, huic natanti obuiam fuisse: ipsumq; nantem ab undis nautas suis nominibus aduocare solitum: et quia omnibus notus erat, nautas subitæ rei miraculo percitos, lætissimis animis illum in naui excipientes, unde ueniret, quo ue iter intenderet, & quantũ pelagi nando emensus foret, quantasq; tempestates tulerit, sciscitare consuesse, ipsumq; Colan singulis oĩa significasse: mox cum socijs in naui pransum aut potum, postquam acquieuisset, mãdata ad suos, quid illis dici referriq; uellent, & quid faciundum arbitrarẽtur, à singulis accepisse: nudumq; ut erat, è naui medio iam pelago cursum tenente, se præcipitem in mare dedisse: mox Caietam, modò in Salentina, Brutia & Lucana littora, modò in Siculos fines, & natale solum, ad quod frequens uentitabat, incolumem nando peruenisse: mandata quæ à nautis acceperat, singulis necessarijs & affinibus significasse. Idq; non semel facere consuesse, donec festo annuo solenniq; die in Siculo freto effusa multitudine ad spectaculum, in portu Messanæ, ut aiunt, experiri credo uolẽs, quantũ præ cæteris urinando ualeret: dum pateram auream munus natantibus tũc à rege in mare deiectam, ab imo eripere conatur, quum se in mare mersisset, dum illius studio profunda exquirit uada, diu expectatus, ab imo maris fundo, in quod se deiecerat, nunquam emersit, neque postea inuentus apparuit. Creditur in concauas illius pelagi cauernas, quibus totus ille sinus refert⁹ est, incidisse: ipsumq; in imas uoragines uorticib⁹ rapidis semel delapsum, quum se recipere uellet, & ad superiora niti, reuerti nequisse: cumq; diutius reluctatus, respirare nequiret, inter occursantes scopulos undiq; inundantibus aquis oppressum, uitam interisse.

Colan urinator.

In quibus deorum sacrificijs, uictimas aut hostias antiquo more cædere non licebat.

Caput XXII.

IN deorum sacrificijs seruatum est, ut non omnibus dijs uictimas aut hostias cæderent. Nam in quibusdam sacris cæde uictimarum abstinetur. Siquidem in Termini sacro nihil animatum sacrificari olim mos habuit, quia eum deum ueluti pacis custodem, à cæde immunem esse uoluere. Primus enim Numa Pompilius Terminum & Fidem templo sacrauit, incruentumq; sacrum instituit, ac lege sanxit, ut qui Terminum exarasset, ipse & boues deo sacri fierent. Libo ergo, & farina, ac fruge, & mola salsa, ut ferè omnia Numæ sacra fuere, Termino apud priscos litabatur sub dio. Fuit enim Numæ institutum, ut sine farina quæ horna esset, id est, huius anni, sacrum nullum fieret. Apud prius uero seculum, herbas aut fructus manu excerptos, pro holocausto dijs cõsecrabant: illarumq; exhalatione & fumo superis litabant. Quo exemplo Pythagoras nihil animatum dijs immolandum censuit: sed usq; ad farinam & mel, terræq; fructus & flores offerendum. Quod etiam Lycurgum fecisse legimus, qui tenuissima & nullo paratu Lacedæmonijs sacrificia instituit, ex herbis & his quæ parabilia in promptu sunt, ne quando difficultate parãdi omitterentur sacra. Nullaq; ficta apud eum uel picta imago fuit, quippe hominũ aut animalium species dijs tribui uetuit. Templum uero in quo colebatur, desuper patens foramen habuit, quia nefas duxerũt, Terminum deũ pacis & iustitiæ custodẽ, sub tecto conspici. Sic Ioui, Soli, Lunæ & Diofidio, in aperto mũdo templa hypetra & sub dio ueteres extruxere. Quod à Græcis sæpe factitatum nouimus, ut his dijs hypetra templa constituant, sicut ædes Iouis Puluerij in Attica semper sine tecto erigebatur. Græci uero Mineruæ in summa parte ædium sine uictima sacrificant, Aesculapio in mõtibus. Apud Persas nulla dicabantur templa dijs, quia cum Solem præcipuum numen & deorum maximum colant, mundum uniuersum illi templum esse dixerũt. A Bithynis usurpatum legimus, ut adoraturi, montium cacumina conscẽdant, & sine templis Iouem Pappam salutent, sicut Scythæ Papeum. quæ etiam Diogenis opinio fuit, qui mundum phanum dei sanctissimum existimauit. Aegyptijs uero, licet templa marmore & auro essent elaborata, luxu ingenti & mira arte, tamen deorum imago erat deridicula. Nam Simia, Ibis, uel Crocodilus, aut aliæ id genus pestes magorum & Aegyptiorum portenta, pro dijs colebantur. Fuere autem Termini & Fidei templa iuxta ædem Iouis optimi maximi, in Capitolio primum à Numa constructa, cui sacrũ festis Terminalib⁹ in agris, sexto ab urbe miliario sub patẽti cælo fieri solebat: cui festi nomẽ, in quibus ex lapide silice uel molari, nõnunquam ex truncis oleagineis sacrificalibus Terminus erigebatur. Aegyptiorum quoq; erat iste mos, non pecudibus & sanguine uictimarum, sed precibus & thure placare deos. Ideo Serapin non cæde animaliũ, sed uerbenis, coronisq; & panificijs placabant. Quod Numam Pythagoræa præcepta sequentem, in suis sacris instituisse non ab re fuit: quanuis procedente tempore agnam aut suem, intermisso more prisco, in sacris Terminalibus cædi seruatum sit. Palilibus quoq; intentiori cura custoditur, ne qua mactetur hostia: eq; eum diem qui patriæ natalis erat, à cæde & sanguine decet esse purum. Fuit enim is dies XII. calend. Mañ, quo fausto & felici omine urbis fundamenta iacta sunt primum, quo die mos erat ouilia purgare, transilire flammas, sapa & milio sacrum facere, Geniales dies agere, cœnas apparare, à litibus abstinere: quæ prosperos successus decernebant. Deum uero, in cuius tutela urbs foret, nec nominare, nec quærere licebat: eumq; nominasse, aut quæsiuisse, noxæ futurũ erat. Ideo Valerius Soranus mortis supplicio pœnas dedit, quòd numinis nomen, in cuius põfidio urbs esset, efferre in publicum ausus fuisset. Idq; ideo cautum, ne euocationes, quæ ab hostibus ad placandos deos qui urbibus præsunt, fieri solent, contra deos præsides urbis Romæ fierent. Festa tamen Palilia etiam ante urbem conditam, à pastoribus qui proxima urbis incolebant, celebrari solita, inuenimus. Pales enim dea pabuli & pastorũ est, quam plerique Vestam, alij matrem deũm nuncupant, cui pro partu & prouentu pecorũ, lacte & libo sine uictima litabatur, eiq; Palilia dicauere, qua die urbem à Romulo conditam fuisse tradunt. Nec solum urbis natalem, sed singulorum dies natalicios, pulte, fritillo, mero, libis, floribus & thure, sacra Genio, sine animali hostia, læti libentesq; concelebrarunt: quibus diebus effudisse cruorem aut animal mactasse, malí portẽti erat & fœdi auspicij: nanq; erant hilaritatis & lætitiæ pleni dies. Terræ quoq; sacrum fieri nõ uictima, sed frugibus, floribus & lacte, plerique decere putant. Etiam solenne Fidei sacrũ, sine cæde & sanguine uictimarum idem Numa instituit, eiq; albo panno uelatos sacra facere, & ad id sacrum flamines curru arcuato, manu ad digitos inuoluta uehi iussit, solenni pompa, magno argumẽto, quo fidem tutandam & in dextris sacratã sanctamq; ostenderent: idq; propterea asserunt, quod dextra iuncta, denariũ numerum qui sacratissimus est, efficiat. Suffimenta quoq; ex faba milioq; aspersa mulso dijs offerri absque uictima, quo tempore uuæ calente prælo premuntur, sæpe notatum est. Et Carnæ deæ, quæ uisceribus humanis præesse, & uitalia fouere credebatur, sacrum à Bruto institutum posteri seruauerunt, ut pulte fabacea & lardo, absque uictima sacrificetur: hic enim quum excors putaretur, latentem animum nimium diu recõditum, suo tempore detexit. Quas quidem fabas, nisi post Iulias calend. adultæ forent, sacris adhibere non licebat: uires nanque corporis his maximè augeri confirmariq; opinati. Quam deam in mõte Cælio sedem habere, illiq; calend. Iulij sacrum fieri uoluẽre. Saturno quoq; & Maniæ humanis uictimis, quod licuit antea, postea admonitu Herculis, animali hostia sacrificari desitũ est: ideo ad aram Saturni accensis luminibus sacrum fieri cœpit, unde cereis missitandis in Saturnalibus mos inoleuit, q apud Cyrenenses aliter seruabatur. Nam Saturno rem diuinam facturi, ficis ornantur: placentasq; missitant, q mellis repertorem esse ducerẽt,

Sacra sine cæde.

Termini sacrum incruentum.

Numæ institutum.

Farina horna

Sacra ex herbis apud seculum prius.

Lycurgi sacra frugalia.

Imagines à Lycurgo prohibitæ.

Termini templum apertũ.

Templum Iouis puluerij.

Mineruæ & Aesculapio sacra.

Apud Persas nulla tẽpla.

Bithyni.

Iupiter pappa.

Diogenes.

Deorum imagines ridiculæ apud Aegyptios.

Festa Terminalia.

Aegyptiorũ sacra incruenta.

Palilia.

Deum urbis nominare nefas.

Pales.

Natalicia festa.

Terræ sacrũ.

Fidei sacrũ.

Decem.

Carnæ.

Saturni & Maniæ.

Cerei in Saturnalibus missi.

Cyrenenses.

Maniæ uero, quæ mater Larium fuit, in compitalibus à Bruto institutis, ut omnis antiquitas fabulata est, non humana uictima ut olim, (nam pro familiæ incolumitate antea pueros mactabant) sed aliorum & papauerum capitibus supplicari cœptum fuit: in quibus sacris seruí interesse, & exæquato omnium iure, sublato discrimine liber an seruus esset, ut in Saturnalibus, unà cum liberis sacrificia in compitis facere, & comessari, ac largiori potui indulgere assuêrant, ut hac comitate obstricti, in dominorũ obsequijs paratiores forent, odiaq; inuicem offensiones q; dimitterent. Quippe festis Saturni diebus, seruos ingenuorũ ministeria occupare, pileos sumere, & à liberis nullo discrimine differre, stipesq; inuicem dare, & munera missitare, seruatum est. Regna quoq; sortiri inter æquales, & tanquam reges imperitare, magistratus purpuram induere, reliquos in ueste candida diem concelebrare. Quí etiam mos cum Græcis & exteris communis fuit. Nanque apud Babylonios, Sacea appellantur festa, quibus quinq; dies seruí dominis imperitabant: ex quibus unus, stola sumpta, dominabatur. Apud Thessalos Peloria, Cretenses Hermea, anniuersarios dies festos habent, quibus exæquato iure, seruí dominiq; socij & penè pares, communi libertate fruuntur. Sicut Troëzenis panagyra, in quibus seruí cum dominis pari exemplo uiuunt. Thebanis uero ludi musici Saturno dicati erãt Saturnaliorum loco. Ideo in compitalibus manet constitutum, ne humano sanguine sacra polluerent, utq; pilas & effigies uiriles & muliebres ex lana in compitis suspenderent. Laribusq; tot pilas, quot essent seruorum capita, & tot effigies quot essent liberi, noctu pro uictimis darẽt: ut si quod periculum familiæ immineret, aut triste fatum, hoc sacrificij genere expiarent. Sicut mẽse Maio, quum príus de ponte sublicio in Tiberim homines mitterent, qua de causa flaminicam tristem esse, & animo afflicto cõuenit, quæ nec eo mense lauat, nec aliquo cultu utitur: postea ab Hercule admonitas, non homines, sed hominum effigies ueștales abijcere cœpisse, quæ triginta numero fuere. Casta quoq; mola & sale tuso, & in ollam fictilem cum aqua immisso, eædem uirgines sine uictima sacrum facere solebant, cæteri farre & uino, in quibus sacris asellum panibus coronatum adhibuere. Lari quoque familiari Calendis, Idibus, & Nonis, corona in foco indita, pro aris focisq;, proq; familia non sanguine uictimarum supplicatur. Quæ quidem sacra ex hordeacea pulte, libo, farre, uino & thure, cum sale & salino sunt fieri solita: cui etiam particulas cœnarum & singulorum fructuum primitias sacrarũt. Ignem enim familiarem faúilla & cineribus excitatum, sanctissimis cæremonijs taciti adorabant. Fuitq; antiquorum mos, ut profecturi uiam, simulacrum dei, tanquam Larem familiarẽ & Fortunæ comitem secum ferant, cui festis diebus thure & melle uota effunderent & supplicarent. Etiam in Quinquatrijs Mineruæ, prima dies sine uictima aut cæde fuit, q; illa in lucem primum editam fuisse putant: quinquatrumq; ideo dixere, q; diem quintũ post Idus, festum haberent, sicut Triatrum, Sexatrum, Septemmatrum, & Decemmatrum. Quidam, q; quum quinq; diebus operarentur sacris, & reliquis omnibus uictimas cæderent, atq; exertis ensibus pugnas committerent & digladiarentur: prima die uelut pacata & festa, à uictimarum cæde abstinerent. Vltima uero Tubulustrium dicta, qua in atrio Saturio tubæ lustrabantur agna. Iano quoq; libo & placẽta, ac mola salsa, nõnunquam thure & mero: Cereri autem lacte, uino & melle, sine uictima sæpe litatum est. Hoc quoq; adnotare non pigebit, quod quũ in reliquis sacris qui rem diuinam facit, ueteri instituto, capite uelato immolet, & adorãtes uestem ad aures usq; attollant, ut se humiliores exhibeant dijs, uel ne quid inter sacrificandum triste auribus aut oculis accipiant: Saturno tamẽ sacra facientes, uelut ueritatis cultori, capite aperto immolant & inuelato, Honori quoque & Opi ex uetere instituto dum sacrum fit, semper aperto capite & sine uelamento sunt. Apud aram quoque Herculis maximam, omnes aperto capite supplicare uetusto more seruatum est: uel quia ipsius dei, qui capite operto est, habitum imitari non liceat: uel quòd magis adducor ut credam, ut ante Aeneam, qui ritum uelandi capitis inuenit primus, aram maximam fuisse, uetustissimasq; illius cæremonias significarent.

Seruí in Saturnalibus,

Sacea festa. Peloria. Hermea,

Panagyra. Thebanorũ Saturnalia.

Lariș,

Mineruæ.

Tubuluștriũ. Iani.

Cereris,

Caput in sacris uelare.

Sacrificia capite aperto, Honoris & Opis.

Nunquid quod lege Falcidia cautum est, de quarta bonorum hæredi debita, possit uoluntate testatoris comminui uel tolli. Caput XXIII.

VErba legis Falcidiæ, quibus modus legatorum præfinitus est, hæc fuere: Qui cunq; ciuis Romanus post hanc legem rogatam, testamẽtum faciet, is quantum cuiq; ciui Romano pecuniam iure publico dare, legare uolet, ius potestasq; esto. Dum ita detur legatum, ne minus quàm quartam partem hæreditatis eo testamento hæredes capiant: eis quibus ita datum, legatum'ue erit, eam pecuniam sine fraude sua capere liceto: Isq; hæres qui eam pecuniã dare iussus, damnatus erit, eam pecuniam debeto dare, quam damnatus est. & infra. Cum ea legis uerba in conuentu iurisperitorum legerentur, præsente me, quærebatur, nunquid quod hac lege sancitum est, ut non minus quarta hæreditatis parte, testamento hæres capiat, possit uoluntate testantis ita comminui uel tolli, ut si omne patrimonium & totum assem legatis distribui iusserit, ita ut nihil aut minus quarta parte scriptus hæres ex bonis capiat, an id contra legem factum, ius ratumq; foret. Cumq; nonnulli egregiè patronorum censerẽt ex Scæuolæ sententia, licere cuiuis non insano, præter legum solennitatem, ita ut uolet testari, si modo id uellet haberi legitime factum, palam'q; id antea testatus esset, plurimum'q; in eo momenti fore: quippe quum ipsa decedentis uoluntas, lex plane censeatur: & hoc Pomponium iureconsultum, hanc legem interpretatum, censuisse, contenderent: decernentem testatoris uoluntatem, qualiscunq; foret, ad omnem successionis speciem extendi oportere: multiq; in eius sententiam irent, & uelut cunctis obuium id palam faterentur, nos contrà sentire uisi fuimus. Nam Papiniani responsa relegentes, hoc ipsum improbasse animaduertimus, atque respondisse in hæc uerba: Priuatorum pactionibus, legi refragari non decere. Itaque trienti quæ per legem ex defuncti bonis debetur, neque per testatorem extimationẽ minui, neq; ius quod debetur, auferri posse: ne uidelicet testator scriptos hæredes aditione ludificatus foret. Quæ sententia quum diu nobis insedisset, tamen refutari & dilui potuit: quippe cum in eandem lectionem, ut fit, incideremus, animaduertimus minus probabilí, nec uero iudicio, sed falsa nos duci opinione, nouissimoq; iure multis post seculis edito, contra príscorum decreta, secus cautum fuisse: atque abrogata Papiniani sententia, ex placito príncipum lege edita sancitum esse, ut si testator trientem dari hæredi inhibeat, totum'q; assem legatis absumi uolet, ut pro uoluntate de bonis disponere, illaq; sicut libitum est, & quantam partem uolet, cuiuis legare ius potestasq; foret, liberum esset hæredi scripto, si nimiũ tenuiter sibi cõsultum esset, minus'q; commodi tot legatis distribuendis, hæreditatem allaturam putaret, aditione abstinere, & ius succedẽdi abnuere. In quam sententiam, quæ notior & probabilior fuit, nouissimæ iurisconsultorum opiniones postea concessere.

tex. ex l. 1. §. quicunq; ff. ad l. falcidiã.

l. quod de bonis parag. 1. ff. ad leg. fal.

Auth. sed cũ testator. C. ad leg. falcid.

Loci ex Iuuenale parum ab interpretibus diligenter habiti, contra nonnullorum opinionem explanantur. Caput XXIIII.

DEfessus ego à forensium causarum contentione & iudiciorũ strepitu, aliquando uacuus cura & labore, ad hæc mitiora studia nostratia, uelut in aliquod oportunum diuersorium, me recipiebam: & quoscunq; aut ueteres, aut nostri ævi libellos nactus eram, in his legendis perscrutandis'que, aut uerborum & sententiarum uiribus pensitandis, exercebar. Cumq;, ut fit, in cuiuspiam non equidẽ indocti, nec spernendi autoris, commentarios super Iuuenalis satyris, quos nuper ediderat, & posteritati tradendos curauerat, fortè incidissem, sup his uersibus Septimæ: Rara tamen merces, quæ cognitione tribuni Non egeat: in hanc sententiam ipsum loquutum offendimus, ut diceret, apud tribunos plebis agi necesse fore, & post impensos labores erudiẽdis pueris ludi magistrum in iudicio experiri oportere, ut mercedem laboris & impensæ doctrinæ assequatur: id'q; Iuuenalem in fine satyræ apertius sentire, dum inquit: Et cum se uerterit annus, Accipe uictori populus quod postulat aurum: tanquam post lites iudicio à tribuno plebis diffinitas, tandem populꝰ aurum quod petebatur, uictori magistro & mercedem tradi postularet. Qui sensus etsi à multis mira persuasione receptus, quàm absonus sit, quam'q; pudendo errore coarguat imperitiã interpretis, nemo mediocris solertiæ uir ignorarit. Vbi emẽ, quæso, apud autores cõpertũ fuit, tribunũ plebis, iuris cognitionẽ aut in ius uocatiõem, apud suũ tribunal Romæ habuisse, ita ut an stipendiũ magistro debeat, suæ cognitiõis & arbitrij fuerit? Nõ emẽ ut de cõtrouersa

Iuuen. locus in fine Satyræ septimæ.

iure cognoſceret, aut ſuper eo dijudicaret: ſed ut à maiorum magiſtratuum iniuria tenuem plebem defenderet in re præſenti, tribunitiam poteſtatem inuentam ueteres uoluere. Prehendere enim licebat tribuno, & in carcerem mittere: nõ autem ſuper controuerſo iure dijudicare, quod omnes annales & omnia monumenta uetuſtatis pcalluere. Præterea quid imperitius dici potuit, aut tam præpoſterum, quàm ut in exactione uilis ſtipendij populus, tãquam ſi plebs aut plebiſcitum aliquod rogaretur, intereſſe debeat, ita ut rogatione promulgata, an ſtipendium magiſtro debeatur, decernat? Sed quod eſt uero propius, quodq; ab autoris ſenſu non abſonum putamus, profecto ſic eſt, ut poeta nõ de tribuno plebis, qui iuris non habet cognitionem, ſed de tribuno ærario, apud quem leuiores expẽduntur cauſæ, intellexiſſe credatur. Etenim liquere arbitror, leues & numarios iudices, tribunos fuiſſe ærarios, cauſarum'q; cognitionem habuiſſe in minimis: quippe ab Aurelio tribuno plebis rogatione promulgata, iudicia in tres ordines diuiſa fuere: ſenatores, equeſtrem ordinem, & tribunos ærarios, quorum cognitio in minoribꝰ fuit cauſis: ideo in ſubſellijs, non pro tribunali ius dicebãt. Raram dicit ergo mercedem, quæ cognitione non egeat tribuni, non plebis, apud quem nulla erit iuris cognitio: ſed ærarij, qui de minoribus cauſis ius reddebat, intellexiſſe probabile eſt: quod & nos ſentire ſalua fide poſſumꝰ. Rurſus quod dicit in fine Satyræ, Accipe uictori populus quod poſtulat aurum: neq; de rogatione populi aut ſcito plebis, quod illi aſſeuerant, intelligi arbitramur, ſed uetuſtum potius morem præſignari, qui apud Romanos in ſacris certa minibus inoleuit frequens. Fuit enim antiqui moris, ut qui in theatro præſtabant munera, multitudini effuſæ ad ſpectaculum ſtipem ſpargerent, uictoresq; certaminũ & multarum palmarum, gladiatores ære collato & ſtipe donarent. Quin etiam non ludiones modo, ſed elephantos & eos qui in certaminibus fortiter quid aut dignum laude geſſiſſent, à populo collatione ſtipis & aſſibus donari legimus. Conſtatq; populũ Romanum Spurio Poſthumio & Quinto Martio cõſulibus, primùm ſtipem in ludis ſpargere cœpiſſe. Nam drachma grandinis in morẽ, atque odorati imbres inſtar pluuiæ, & alia miſſilia effuſe ſpargebantur. Quod ſequuti Cæſares, opulẽtius huberiusq; ad leniendã multitudinem factitarunt. Siquidem C. Cæſar nummos non mediocris ſummæ effudit in populum. Nero teſſeras frumentarias, aurum, argẽtum, gemmas, margaritas, naues, inſulas, agros, ueſtes, tabulas pictas, mancipia & iumenta miſſilia dedit. Domitianus cum omne genus rerum in theatro ſparſiſſet, & pars maior inter popularia decidiſſet: ne indonati abirent ſenatorius & equeſter ordo, per ſingulos cuneos quinquagenas teſſeras pronunciauit. Heliogabalus uero aurea & argẽtea pocula, ac ueſtes magni cenſus in plebem ſparſit munuſcula. Multi quoq; ex theatro miſſas è ſinu columbas fecere, quæ cum per caueam diu uolaſſent, reuertebantur ad dominos. Fertur tamen Scipio infamiæ notam ſubijſſe, quòd pecuniam in populum ludis publicis ieciſſet, uelut iſtis muneribus auram popularem aucuparetur. Quæ quidem cum in diripientium manus mittebãtur, non ſine diſcrimine & rixa in concurſatione & tumultu aſſequi poterant. Itaq; optimus quiſq; cum primum miſſilia induci uiderẽt, ne quid diſcriminis in conflictu turbæ eliſi paterentur, è ludis excedebant, quæq; apud autores monumẽtis teſtata clariſſimis comperta ſunt. Poſt euerſum ergo annũ, & edocendis pueris labores impenſos, Accipe, poeta inquit, mercedem, qualem uictori in ludis populus poſtulare ſolet: ac ſi dicat, uilem aſſem & nimis tenuem mercedem, qualis eſt ſtips exigua, quæ à populo in ludis poſtulatur, cùm ære collato uictor à plebe donatur; conſequeris. Quod nos quantum ingenij captu aſſequi poſſumus, lectioni magis conuenire, & uero ſenſui congruere putamus.

Trib. ærarijꝰ.

Verſus poſtremus eiuſdem Satyræ.

Stipis ſparſio in populum.

Populi in ludiones.

Cæſa. in pop. pecunias ſparſerunt.

Scipio infamia notatus.

Variæ apud diuerſas gentes puerorum inſtitutiones, & infantibus Romanis quæ documenta fuerint. Caput XXV.

QVàm uarie apud nationes exteras & gentes ultimas, pueri poſtquam in lucẽ editi eſſent, educarentur, quæq; inſtitutio fuerit, à nonnullis literis memoriæ proditum eſt. Siquidem apud Thraces Trauſos q; ac Ceſias & Cauſianos, aſſuetum erat, ut puero in lucem edito circundati cognati affines q;, puerum lamententur, & afflicti iaceant, ac recenſentes calamitates & uitæ incommoda, cui tantũ reſtet malorum, quæ mox ille paſſurꝰ aduenit, pectora plangãt, lidem in funere exultantes iubilant, ſcilicet cui defuncto omnibus incommodis & infortunijs, quæ uita fert, ex hac luce & imminentibus malis, atq; omni ſæuitia Fortunæ tandem excedere datum ſit. Quod ab Indis quoque ſeruari meminimus. Nam Gymnoſophiſtæ & Brachmanes, caſte & pie uiuentibus mortis diem, natalem uitæ ducebãt. Spartanos Lycurgi legibus inſtitutos, infantes primum editos, ut labore firmentur, rigidiſſima aqua fouere, nudosq; in patientia laboris enutrire, nihilq; ſomni cauſa ſternere, proditum eſt. Necnon cibi potionisque modo præfinito, cum æqualibus in ſobrio conuictu, inque eodem ſodalitio & ſocietate ſtudiorum, humili cultu educare, duraque & horrida diſciplina ſeueriſſimis moribus aſſuefacere, ne qua uitia mentem adhuc rudem inficerent, neue moribus incompoſiti euaderent, illis magnæ curæ fuit. Quare prouerbio increbuit, ſolas Lacænas uiros parere. Quod à Cretenſibus & Germanis uſurpatum fuit, ut pueri ab ineunte adoleſcentia calores & frigora pati aſſueſcerent, utq; uilibus tecti amiculis, hyeme pariter atq; æſtu eodem cultu incederent: & poſtquam ſatis uirium aſſequuti uidebantur, ut militiæ per ætatẽ patientes forent, nõ in munditijs, ne langueret animus, ſed in laborioſis exercitationibus, currendo, algendo, æſtuando, famẽ ſitimq; tolerãdo, arduasq; & perdifficiles uias peragrando, exercerẽt: ac pugnæ ſimulacris, in quibus uerbera & plagas dare & accipere cogebant. Quinetiam fuit Lacedæmoniorum mos ſolennis, ut agreſtes quos *Ilotas uocant, quæ maxime poſſent uino ingurgitent, ad potumq; & crapulam appellent, illosq; uino madidos & diſtentos, in cœtum adoleſcẽtium iuuenum introducant, ut iuxta Anacharſis & Platonis conſilium, temulentiæ turpitudinẽ intuentes, quaſi pertæſi ignauiam, à uino & luxu prõptius abſtinerẽt: ac tam tetri aſpectus, tantiq; dedecoris non ſolum pigeret, ſed puderet. Tantaq; diſciplina fuit, ut iuuenũ corpora ne laſciuirent, ſtatis diebus apud ephoros exhiberent, nudosq; inſpicerent, ut ſi quid inſolitæ pinguedinis contraxiſſent, parſimonia & uictus abſtinentia emendarent. Ad aram uero ſic uerbere afficiebantur, ut pleriſq; ſanguis manaret ad necem. Apud Gallos quoq; & Iberos zonæ menſuram habent magiſtratus, quam ſi capere non poſſet mulier ſucciplena, aut puer obeſus, magno afficitur probro. Quibꝰ amatores, imitatoresq; uirtutũ & adoleſcentiũ bonæ indolis permiſſi fuere, ut laudati & donati, facilius ad res magnas & magno uiro dignas ſe accingerent: qui etiam Cretenſium fuit mos, quibus nõ fuiſſe amatos iuuenes, eſt ignominiæ datum: ex quibus amantem φιλήτορα dixere, amatum uero κλεινόν. Quorum exemplo Lucani, liberos à prima infantia ſine ueſte aut miniſterio ſeruili, in duritie & parſimonia educabant in ſyluis, quibus præda uenatica erat cibus, potus uero fontiũ liquor. Colchis, Aethiopibꝰ & Troglodytis atq; Aegyptijs, Syris & Phœnicibꝰ, pudenda editoꝝ infantiũ circuncidere in uſu erat, hoc nõ mediocriter uitæ cõmodis conducere arbitrati, quo commento labes corporum & eluuiones diſui putabant, ſeu quod multi putãt, ut diuerſitate noti fierẽt, uelut omne arcanũ & pudendũ facinus inuelatũ fieri oſtenderent. In Arabia gens eſt, Creophagos uocant, quibus nedũ uiri, ſed mulieres ludaicè excindi ſolebãt: ſicut de Andramite Lydorũ rege, qui primus eunuchas fecit mulieres, ſermo proditus eſt: quo exẽplo in Aegypto aliquando mulieres excindebãtur. Arcades uero pueri, tum Lacedæmonij & Thraces, quanq; ferũ genus, à teneris inſueſcunt inter prima rudimẽta in modulis & cãtibus uerſari, muſicasq; artes & uocũ concentus ediſcere ad annũ XXX. uelut hoc amplißimũ iuuentuti munus darent: q nõ didiciſſet, rudis & ignauus, atq; infamiæ nota inuſtus putabatur. Græci uero adoleſcentes, muſicæ et poeticæ, liberalibusq; potius uacabant diſciplinis: in quibus excellere pulchrũ putabant. In his eñ tribus artibus, quas liberales uocant, literis, palæſtra & muſica, plus operæ & ſtudij cõterebant. Nec minore ſtudio primæ adoleſcẽtiæ iuuenes imbuebant, ut præter literas & gymnaſticas diſciplinas, iuxta Ariſtotelis præceptũ, quo ad reliqua munia fiximiores eſſent, etiã natare diſcerent. Et tametſi canendi ad tibiam ars, libero hoĩe indigna prius uiſa foret, ad eamq; ſola mancipia admitterẽtur; æuo mox ſuccedẽte, tanti fuit honoris, ut ad illam niſi liber & ingenuus admitteretur nemo. Sicut pingendi ars primum Sicyonæ, mox per omnẽ Græciam tanti fuit ſtudij, ut pueros ingenuos picturam tanquã præcipuam liberalium artium, in primis edocerent magiſtri, perpetuo interdicto, ne ad illam mãcipia admitterentur; indoctusque & omnium poſtremus habebatur, quiſquis

Thraces, Trauſi. Ceſiæ. Cauſiani.

Indi.

Spartani.

Prouerbium. Cretenſes & Germani.

Lacedæmonij. *Helotas.

Galli. Iberi.

Cretenſes, Lucani.

Colchi, Aethiopes, Troglodytæ, Aegyptij, Syrij, Phœnices.

Arabes. Andramis Lydorum rex caſtrauit mulieres.

Arcades, Lacedæmonij Thraces.

Græci.

Artes liberales.

Gymnaſticæ diſciplinæ.

Natare.

Canere ad tibiam.

Pingẽdi ars.

Musica. huius artis nescius aut expers foret. Platonis quoq; institutum erat, ut iuuentus musicæ disciplinis inter primas artes instruatur, ut grauiora studia honesta uoluptate lenirent. Id quod Pythagoras censuit, qui repentinos motus animi & mentis perturbationes, nulla re magis quàm uocum concentu mulceri putauit. Cuius tanto studio Græci affecti fuere, ut etiam ad myrtũ canerent, cantorq; cantorẽ, myrto tradito, inuitaret, quod postea prouerbio increbuit. In qua Timotheus tibicen multum floruisse proditur, qui duplicẽ mercedem exigebat ab his, quos ab aliis magistris male institutos acciperet, quod hi prius dedocendi quàm erudiendi erant: à rudibus uero & ignaris, simplicẽ. Pœnorum uero mos patrius erat, editorum infantium uenas capitis lana succida inurere, defluentẽq; pituitam hoc modo sistere, quod salutare experti aduersus morbos, hoc tanquam peculiari remedio se muniuere. Aethiopes quoq; ab ipso natali die, editos infantes in fronte inurunt, & stigmate notant, quo capitis & oculorum humor exiccetur. Quinetiã in Hybernia, quæ in penitissimo Oceano extra terras insula sita est, cultu indomito & fero, pueri ita aliti educatiq; sunt, ut inter arma & cædes uersentur assidue, matresq; natura immites, ingenio barbaro, primos cibos edito infanti gladio admouere ferãtur. Tenet fama, apud Baleares matres infantes pueros ab ipsis uitæ incunabulis his disciplinis assuefacere, ut nisi oblatũ cibũ baculo aut funda petierint prius, cibo uesci prohibeant. Quẽ usum uetustissimum apud Cadurcos, Acarnanes, atq; Aethiopes inualuisse legimus, ut saxa ingentia fundis intorquere, aut sagittas & iacula ingẽtis ponderis uibrare à teneris ediscant. Idoneos autores habeo, Aegyptios impuberes filios apud se alitos & educatos, his disciplinis exercere, ut nisi centum octoginta stadia prius confecerint cursu, uesci cibo nullo modo sinerent: quos à pueritia & primis annis, nudis pedibus ingredi iubebãt, ne delicatior cultus corpora emolliret, eneruaretq;. Indi & Brachmanes edito infanti curatorem & uitæ magistrum custodemq; adhibẽt, ut sub legibus & magistratibus, bonis disciplinis formatus, salutaribus exemplis erudiatur. Apud quos infans in lucem editus, post menses duos in mediũ producitur: & cuius indolis & formæ sit, publico concilio decernit: ut ex faciei & corporis specie, si pace uel bello bonus, & an uita sit uel morte dignus, iudicetur. Et si cuius indoles probaretur, bonis ille formabatur doctrinis: q uerò minus, morte afficiebatur. Id quod apud Spartanos erat Lycurgi lege sancitum, ut speciosus puer & forma liberali, publice educari; mãcus uero & deformis, in loca uasta & prupta exponi, uel in ultimas terrarũ oras ablegari deberet. Idem legibus Romuli à primo ortu urbis constitutum ferunt, ut si mancum quid editum, aut monstrificum fuisset, statim à partu in flumen aut mare exponatur. Produnt Aethiopes editos pueros, quum paulum processere, super aues quas diuersi generis educant, sublimes imponere, eosq; cuius spei futuri sint, piculo internoscere: nam si uolãtes intrepidi manẽt, uelut generosos & se dignos, magna educãt cura: si uerò cõsternantur animo, & trepidi pauent, tanq; degeneres in loca deserta exponũt & abiiciũt. Quod de Psyllis quoq; proditũ est, qui partus obiiciendo serpentibus, si illæsi manent, an suæ originis sint, experimento internoscunt. Nonnullæ Indorũ gentes pueris adolescentibus, etiam si magnæ fortunæ & amplis opibus forent, pro seruis utebantur: ut eam sortem experti, quantum decus libertatis foret, agnoscerent. Quod cum Cretensibus & Laconibus commune asseuerant fuisse, ut ingenuos filios seruilia exhibere cogerẽt. Phrygibus uero familiare fuit, proprios uendere filios in eximio ætatis flore, & seruilem in modum educare. Nabathæis quoque adolescentes ingenuos, seruilia præstare officia cõsanguineis, assidua exempla sunt. Persæ autẽ editum infantem, ante septenniũ in conspectu parentũ non adducunt. Aliq, nisi post pubertatem filios à parentibus cõspici non sinũt: qui mos apud Heduos, pluri masq; Gallorum & Germanorum gentes frequens fuisse traditur. Quod ita institutum non ab re fuit: scilicet, ut si quid grauis accidisset, aut si qua calamitas & aduersi casus pu ero euenturi forent, illos parentes qui ipsorum conspectu tam diu caruerunt, facilius ferant. Eosdemq; Persæ apud se educatos tam sanctis moribus imbuebant, ut illorũ disciplinæ nihil addi uideretur posse: si quidem per omnes ætatis gradus hæc illis rudimenta fuere: iustitiam colere, & æquũ ab iniquo dinoscere: tum iaculari, equitare, arcu & cursu cõtendere, & præcipue uera loqui. Cibus uero tam frugalis & modestus, aduersus fa

Ad myrtũ canere. Timotheus tibicen.

Pœni.

AEthiopes.

Hyberni.

Baleares.

Cadurci. Acarnanes. Aethiopes.

AEgyptii.

Indi Brachmanes.

Spartani.

Romulus.

AEthiopes.

Psylli.

Indi.

Cretenses. Lacones. Phryges. Nabathæi.

Persæ. Hedui. Galli. Germani.

Persæ.

mem & strim tantũmodo paratus, ut iuuentus nasturtio, pane, aqua & sale uelut exquisitis ualde obsoniis uescereturTanti'que pudoris fuere, ut pro lege seruarent, ne in publico aut spuerent, aut nasum emungerent: neue in conspectu parentum, nisi iussi confiderent. Et quum natalem diem festum singuli & præcipuum habeant, illis tamẽ etiam indulgentissimi parentes uino abstinere uelut immani scelere præcipiebant. Vt'q; nullis errorum maculis notarentur, nudos conspici uiros, nec fas, nec ius esse dicebant. Ita'q; nudum conspicere hominem, ac si immane scelus admissum foret, capite luebatur. Scythis uero à patribus traditur mos non improbandus, ut iuuenes ephebos plurimos sibi amicos comparare, uelut firmissima uitæ præsidia iuberent. Is enim habebatur affluens & beatus, qui pluribus familiaritatibus fultus foret, pro certo arbitrati, in rebus deploratis & afflictis, nulli unquam satis fuisse amicorum. Romanis uero præualuit usus, ut quæ uterum ferunt, antequam edatur partus, Postuertæ & Prosæ, quibus duæ aræ dicatæ erant, ne partus peruersi fierent, neue fœtus præposterè exiret, immolarent. Egeriæq; nymphæ, & Fluoniæ Iunoni sacra facerent: quia putabant illarum ope cõceptum egerere, & fluorem sanguinis cohibere. Cuius rei causa apud Tibarenos inoleuit mos, ut mariti post uxoris puerperium, capite obuoluto tanquam ipsi enixi fuissent, in lectulo decumbant, ea accubatione uxoris labores & uẽtris profluuia cohiberi arbitrati. Fuere autem Tibareni iuxta Cappadoces, qui in risu & iocis atq; indulgentia fortunæ uersari solebant. Idem Thracibus & Scythis, Cantabris & Celtiberis proprium, ut puerperæ uiris ipsarum uice decumbentibus ministrẽt & famulẽtur. Apud Athenienses præcipuum edulium puerperæ brassica dabatur, uelut parturienti commodissimum, mox stolis initiatorum infantem obuoluere, ad ualetudinem mirè proficere putantes. In Cyrno mulier puerpera editæ prolis nullam curã gerit: sed uix domi abditus, infantilis educationis curam atq; onus fert. In Liguria quoque & Illyrico mulieres tam patientes laborum sunt, ut post puerperium minime decumbant: prægnantes'q; inter opus enixas pueros domum referre tradunt: quos non peperisse, sed inuenisse credas. Cumq; infans editus primam lucẽ hausisset, Romanis erat in usu, ut ab obstetrice exceptus, humi sterneretur, quasi diuinationem futuri exitus inde auspicati: lecto'q; Pilumno & Picumno in ædibus parato, ita augurabantur, ut his præsidibus dijs, uitalis foret: neue Syluanus in domum irrepere ualeat, quem uexare pueros opinio erat, ad fores ædium tres uiros, qui peruigiles domum circuirent, aduocabant, quorum primus limen securi, alter pilo feriebat, tertius uero scopis euerrebat: mox nomen & tempus editorum filiorum apud præfectos ærarij publicis actis testarent & scriberẽt. Quæ quidem in Saturni æde tanq; publica monumenta seruari proditũ est. Deinde cùm cibo & potu eum initiarent, Edusæ & Potinæ sacra facerent. Eodemq; Adolescentæ Maiæ, quæ fatua dicta est, ac Statano & Fabulino more patrio immolarent. Fuit'q; receptus mos, ut in testudineis alueis, aut ex tergore marinarum testudinum factis, calda pueros abluerent, mox oleo & butyro perungerent. Spartani quandoque mero abluebant, quòd uino admoto, resolui ægritudines putarent. Nonnulli sale & aqua. Galli prægelido amne, ut à teneris calores & frigora pati ediscerent. Idem Thraces, Scythæq;. Ferẽ tamen Cato Censorius tam accurate procurãdis liberis studuisse, ut nisi se spectante nunq; infantem abluí, aut uelamẽtis obuolui fuerit: neue pueri recens editi è cunis forte deciderẽt, & terra corpuscula afflictarent, culcitras iuxta cunas undiq; sternerẽt, ut inde excepti innoxij fierẽt. Maribusq; nono die postq; in lucẽ editi fuissent, fœminis uero octauo, noia imponerẽt, nõnunq; septimo, q dies lustricus nomẽ habet. Quod teste Aristotele ideo cautũ, q ante septimũ pluribus infans casib⁹ expositus manet. Ab Atheniẽsibus uero & oñi ferè Græcia, decima à natali die infanti nomẽ indere seruatũ est. Apud Troglodytas fuit patrij moris, ut non hominum, sed arietis, pecoris aut ouis imponant infanti nomina, q bruta, quoꝝ ope uictitabant, suos genitores ducerẽt. Atlantes uero Aphricæ populi, nulla infantibus indere noia cõsueuere: sed uelut bruta anonymi fuere. Diuus aũt Antonin⁹ philosophus, natos liberos apud pfectos ærarij pfiteri, et tertio die à partu noia ferre iussit. Nono uero die noia infantib⁹ indere, antiq moris fuisse, illud exemplo est, q Nundina dea apud Romanos magnæ religiõis erat: ipsum'q; infantem editũ, in gremio & sinu matris ac ipsi-

Vini abstinẽtia.

Nudũ uidisse hominem, capitale.

Schytæ.

Amici.

Romani.

Postuertæ.

Prosæ.

Egeria.

Iuno Fluonia

Tibarenorũ maritorum mos.

Thraces.

Scythæ.

Cantabri.

Celtiberi.

Athenienses.

Cyrnæi.

Ligures.

Illyrici.

Romanorũ mos & cęremoniæ post editum infantem.

Syluanus pueris infestus.

Spartani.

Galli.

Thraces.

Scythę.

Cato Censorius.

Quoto die infanti nomen dabãt Romani.

Dies lustricus Athenienses.

Troglodytę.

Atlantes.

Nundina.

Matres ipsæ mutrices suorũ infantum.

Laconicæ nutrices. Germani.

us lacte educari potius q̃ apud coẽptas nutrices ali permitterent, cum ingenuitas à matre sola, non patre proficiscatur: aut si permisissent, magna cura præcipuas illi nutrices Laconicas, uelut educationis magistras, admouerent: cum propter lactis & educationis uitia sæpe infantes degenerasse compertum sit. Quod æquè Germanis est habitum nefas, apud quos mater filium suo lacte alit, nec nutrici educandum delegare licet. Græcorum uero inualuit mos, ut quinto die à partu, mulieres comites puerperĥ, manus abluant, & puerum Laribus circunferant, polyposq; & sepias munuscula à cognatis ferant. deinde cum puer paululum processisset, prætexta illum donabant Romani & bulla: ea enim erat aurea, insigne nobilitatis, figuram cordis habens: ut signarent, eam ætatem alterius consilio regendam, qua primum à Prisco Tarquinio donatum eius filium tradunt, quem in prætextæ annis hostem dicunt occidisse. Hac Romani pueri honeste geniti & liberaliter educati patritĥ, aut illorum qui equo meruissent filĥ, postea usi fuere. Lorum uero erat insigne libertorum, plebeiorum & pauperum. Propi⁹ uero est, quod fœdere icto cum Sabinis & Tatio, cautum fuit, ut bulla prætextaq; per eas tempestates Sabinorum ornatu, raptarẽ filĥ uterentur. Fuitq; antiqui moris, ut parentes bonis exemplis artibusq; honestissimis liberos educerent, plerunq; apud patruos, ne nimia parentum indulgentia lasciuirent. Maximaq; dabatur opera, ne quid insolens aut pnicioſum, neue quicq̃ quod minus esset decorum, coram infante pater faceret aut diceret: neue uir mali exempli, qui seruilibus uitĥs imbueret animos, in conuictu esset: magni enim interest, quos quisq; audiat domi, quibus cum loquatur puer. Quare Cato censor tanti exempli fuit, ut Manlium senatu mouerit, quòd interdiu præsente filia, uxorem suauiasset: asserẽs se nunquã nisi cum tonaret, à sua complexum. Et Hieron Epicharmum comicum mulctasse & pœna affecisse dicitur, quòd coram filia lasciuos edidisset uersus. Tum ut socĥ consiliorum, magistritq; & comites puero probatissimi darentur, qui acuerent iuuentutem ad studia & bonas artes. Nam prauis impulsoribus multos degenerasse compertum est. Quod etiam à Græcis summo studio seruatum meminimus, ut dum puerilis ætas prona esset ad uitia, magistros adhiberent probatissimos, magnæ & expertæ uirtutis, quorum cõuictu & domesticis disciplinis exemplisq; formarent. Sic Achilles Chirona & Phœnicem, Agamemnon Nestorem, Hector Polydamãta, Telemachus Menelaum, Alexãder Aristotelem, Antigonus Zenonem: atq; alĥ uitæ magistros habere non pœnitendos, sicut Augustus Apollodorũ Pergamenum, Tiberius Theodorum Gadareum, Homerus Prognopidem, Virgilius Silonem, Cicero Diodorum, qui illos egregĥs artibus instructos, ad bonam frugem prouexere: quorum doctrina, integritate & fide, magni postea uiri euasere. Primus enim Carbilius proditur, qui iuuẽtuti Romæ ludum aperuit: eius Carbilĥ libertus, qui uxorem repudiauit primus. Cato uero Censorius tam sanctè filium edocuit, ut non alium quæfuerit magistrum: sed seipsum, quia pater erat, filĥs exhibuerit præceptorem. Augustus quoque Octauius, Caium & Lucium, quos sibi filios asciuerat, non alterius, sed sua ipsius doctrina imbuit, itaq; literas & natare illos scientissimè docuit. Vtq; in ludum literarium non solum ingenui pueri, sed & uirgines nondum adultæ, literis & bonis disciplinis formandæ uentitarent. Eligebaturq; aliqua matrona insignis, spectatæ uirtutis, toto generi propinqua, aut uirgo uissimæ disciplinæ, cuius sanctitate & moribus, tota familia & infantilis cognatio, bona rum artiũ cupiens imbueretur. Apud eumq; in domo honestissima Hetruscas primum literas, mox Græcas, & haud multo post circunscriptas sententias, quas chrias Græci uocant, ediscebat: deinde studia liberalia & animi cultũ. A quibus si quid esset offensum, prætextati anguillarũ tergore, pueri ferula, à parentibus uero leuioribus flagris uel plagis, aut puerili uerbere plectebantur: quibus exciti disciplinis, ad uirtutem uegetabant animos corporaq;. Quod apud Thurios & omnem ferè Græciam lege cauebatur, ut pueris cum primum adolescerent, magistros studiorum, doctos ætate & usu, in primo tyrocinio publica impensa præficerent. utq; plures unius curæ & disciplinæ mandarentur, qui magister esset & comes, sicut de Thuscis & Massilienſibus traditur. Idem apud Iberos Sertorius fecit, ut magistris scientissimis, qui artes docerẽt liberales, ingenuosq; educarent, stipendium de publico daret. Alexander Macedo multis millibus puerorum

Laconicæ nutrices.

Germani.

Græci. Romani pueros bulla donabãt & prætexta.

Bulla qualis & quorum insigne.

Lorum quorum insigne fuerit.

Educatio.

Exempla pãrẽtum coram pueris.

Catò censor.

Hieron.

Magistri & consortia puerorum.

Carbili⁹ primus ludi magister Romę.

Catò Censorius filium instruxit.

Aug. Octaui⁹ filios ascitios edocuit.

Virgines ludum literarium adibant.

Ordo institu endi in literis apud Roma.

Quo instrumẽto uapularunt negligẽtiores.

Stipẽdia professoribus cõstituta.

Thusci. Massilienses. Iberi.

Sertorius.

Alexander.

ex Perside magistros dedit, qui Græca instituta, mores, militaremq; disciplinam præciperent. Quod de Vespasiano proditum est, ut Græcis Latinisq; rhetoribus annua centena daret: & de Antonino Pio, qui rhetoribus per omnes prouincias annua salaria cõstituit. Traianus quoq; adolescentes ad quinq; millia bonæ indolis, ex omni imperio selectos, publice ali, & parẽtis affectu paribus disciplinis erudiri curauit, ex præcepto Lycurgi, qui ingenuis adolescentibus uirum præesse uoluit peritum ac uigilantem, ex his qui summi eliguntur magistratus, quem pædonomum nuncupauit. Persarum uero pueri non literas quemadmodum consuetudo fert, sed iustum ab iniquo secernere, & qua pœna improbus homo dignus, qui pace uel bello bonus, & quæ sit turpis & honesti distinctio, in scholis ediscebant. Aegyptĥ geometriam & arithmeticam: puerum uero regium magicas artes edocebãt in primis, tanquam studia sanctiora. Ea enim erat diuinorum scientia, qua imbui regum filios uoluẽre, quoniam ad magnæ fortunæ cultũ ingenia excitaret. Qui mos Persarum regum frequens fuit, ut magicis artibus imbuerẽtur. Spartanæ uero uirgines nõdum adultæ, in discorum iactu, cursibus & palæstra exercentur omnes nudæ, quod studium à Laconibus, qui summi palæstritæ fuerunt, excolebatur in primis: id quod Plato non improbauit, censuitq; ut nõ modò puellæ, sed & anus luctarentur cum uiris, ut patientes laborum, facile res arduas subirent: quorum studio in posterum adeò affecti sunt, ut gymnasia & palæstras, quib⁹ tota Græcia dedita erat, ita occupasse animos tradant, ut pro fortibus militib⁹ se bonos palæstritas & athletas dici poti⁹ exoptarint. Apud Pythagoræos, discipuli licet disciplinis imbuãtur bonis, illis tamen annis quinque obstinato silentio tacẽdum erat: quippe primum rudimentũ erat tacere & meditari. Cretensium pueros cogebant magistri in primis leges, mox deorum hymnos, atq; egregia ducum facta modulatis uocibus mandare memoriæ. Apud Siginnos, qui Persicè uiuunt, quadrigas agitare, erat puellare studium. Nondum enim adulta uirgo, quadrigas flectere & circumagere magna facilitate callebat: quibus hoc erat priuilegio datum, ut quem uellet ex iuuentute in uirum deligere, liceret. Tanta porrò Romanæ uerecũdiæ obseruatio & morum exempla fuere, ut nec pater cum filio pubere, nec socer cum genero lauaret: nudosq; conspicere parentes, ducerent nefas. Hoc tamen ad memoriam insigne est, quod quanuis pueri tam castigatæ disciplinæ forent, ut omnis esset uita plena grauitatis: calculum tamen ediscere, & computationibus dare operam, in usu fuit Romæ non improbando, tanquam inde redundaret ingenĥ ratio exactissima. In quo id fuit animaduersum, solos Thraces ad quatuor usque numerare didicisse, Græcos & barbaros ad decem. Albani uero ultra centum computare non nouerũt. Mirumq; prodi, Meletidem adeò uecordem fuisse, ut uix toto ingenĥ captu ad quinq; numerare disceret. Veteres uero Romanorum ultra centum millia numerare nesciuisse, multi asseuerant. Tum saltationis genera & motus Ionicos Romanam iuuentutem ediscere, quandoq; in usu fuisse. Siquidem Iones psallendi normam & molles saltus primi inuenisse traduntur. Itaque ingenuos pueros, etiam senatorum filios schola egressos, ad ludum saltatorium frequentes commeare, & cum crotalis neruorum'que & tibiarum cantibus ad numerum certo motu psallere, antiquæ disciplinæ fuit. Quod apud Græcos, Persas, atq; Indos dignum laude & exquisitæ artis fuisse, Homero teste probatur, qui inter cætera ludicra liberalia, saltationẽ ponit. Quippe saltare habẽt Persæ, & equitare præcipuum. Lacedæmonĥ quoq; saltationem tanq̃ ad bella utilem, ut gressu composito incederent, inter quotidianas disciplinas habuere. Et ut concinna fieret motio in congrediendis hostibus, pueri nudi saltare didicerunt. Quare Epaminundas, & saltasse & cantasse dicitur probè. quas etiã per genera & modos distinxere: ut podismus, & sphismus modus, comus & tetracomus in hostium congressu fierent. Ascoliasmus uero Baccho dicatus erat, ubi in theatro super utres obunctos uno pede saltãt: Colabrismus, Phalicus, Bactriasmus, Strobilus, Apocinus, & Aposisis, aliaq; saltationum genera, diuerso quæq; gestu & modo erant in quotidiano magis usu frequentia. Ea tamẽ saltatio nõ ubiq; & passim, sed in tẽpestiuo cõuiuio deliciarũ causa si quãdo præstabat, laudi fuit. Quippe cantus & saltatio, Homero teste, cõuiuĥ appẽdices sunt, modestã tĥ, non impudẽs, qualis fuit Hippoclidis, q apud Clisthenẽ futurũ socerũ, dum intempestiue saltat &

Vespasianus. Anton. Pius. Traianus.

Pædonomus Persæ.

Regum pueri apud Aegyptios.

Magica ars.

Reges Persarum.

Spartanæ uirgines.

Gymnasia, palæstræ. Græci.

Pithagoræorum discipulorũ silentiũ.

Cretenses.

Siginni.

Romanorũ pudor.

Arithmeticã discebãt pueri Romani & quare.

Thracum numerus.

Græcorũ, barbarorum, Albanorum.

Meletidis stupiditas.

Romani. Iones.

Ludus saltatorius.

Persæ.

Lacedæmonĥ

Epaminũdas

Modi & saltãdi genera.

Hippoclidis desaltatio.

gesticulatur,illũ desaltasse matrimonium Clisthenes dixit. Appius quoq; Claudius uir triumphalis,& Gabinius,M. Cæcilius & Licinius Crassus optime saltare gloriæ duxerunt: sicut fidibus sonare. Discebant enim fidibus antiqui apud magistros & artifices. nã Decius Sylla optime cantasse dicitur,& Cato Censorius simpliciter cantare,non seruile duxit opus. In tantumq; honoris culmẽ apud ueteres musica processit,ut illam sacris & publicis cæremoniis adhiberent,cum in deorum puluinaribus & epulis magistratuum fides p̃cinerent. Et apud Græcos idem musici uates & sapientes erant. Apud quos post cœnã circunferebatur lyra,quam cum recusasset Themistocles,est indoctior habitus,Cimonq; & Epaminundas,q; fidibus scirent,antelati fuere. Canebant enim ueteres ad tibiam clarorum uirorũ laudes & uirtutes,tametsi principibus hoc fuerit probro datum. Quare uerbũ Philippi fertur in Alexandrũ,debere ipsum pudere,q; tam pulchre caueret. Et Pyrrhus,an Caphias uel Python melior music⁹ uideretur,interrogatus, Polyperconta meliorem ducem respondisse fertur. Scipio tamẽ Aemilianus Romanæ iuuentuti,q; in ludum histrionum ingenui pueri uenirẽt,& cum sambuco & psalterio canerent & psallerent: & Cicero Gabinio consulari studium saltãdi, ut probrum obiectauit. Domitianus quoq; in censura ciuem Romanũ senatu mouit, quod choreis plus nimio indulgeret. Id quod Aegyptijs seuera fuit lege inhibitum,apud quos pueri nec palæstræ uacant,nec musicæ. Quod de Alcibiade proditur, qui musicam tanquam ingenuo indignam,odio prosequutus fuit. Contra Pythagoræi: nam tanti musicã fecere, ut excitarentur ad lyram,& quietem capturi,sono inuitarentur. Inter puerilia uero rudimenta,hastilia iacere,sudem torquere,equum agitare,arma tractare, Romanæ iuuentutis peculiare fuit. Cur autẽ citius fœminis, serius uero masculis inderent nomina,credo propterea uisum,quia fœminas cito pubertatem assequi compertum est. Ideo ueteri lege cauetur,ut mulieres duodecimo,mares uero quartodecimo anno ætatis, pubertatem assequi censerẽtur. Eo enim tẽpore iura publica masculis pubertatẽ definiere.

Fidibus discebant ueteres, Musicæ honos.

Lyra post cœnam, Themistocles Cimon, Epaminũdas

Musica uituperata à quibus,

Musica laudata.

Exercitamenta puerorũ.

Fœminis cur citius quàm masculis inderentur nomina.

An inter auguria sternutamenta sint & offensiones pedum,& quæ illorum prædictio fuerit.

Caput XXVI.

Esse inter auguria sternutamenta & offensiones pedum,in naturali historia Plinius notauit,quæ symbola dicta sunt. Plericq; contrà: nam sternutamenta non facere auspicium censent: sed quũ captatis augurijs superueniunt,illa rata facere,fiue boni prænuncia sint,siue mali. Qualiaq; prædicta,præuisaq; fuerant, affirmare & probare sermonis ueritatem,putauerũt,Homeri exemplo,qui Penelope malum procis futurum ab Vlysse referente, Telemachum facit sternutasse. Et Xenophonte ad milites cõcionante,sub idem tempus sternutans quidam,omen fecit felicissimum,ita ut totius dux militiæ crearetur. Themistocle uerò ad aras sacrificante,à dextera sternutans homo,augurium fecit,quo præcipui captiui immolarentur. Hippiæ quoq; dum sternutat excussus dens,magnũ augurium fecit calamitatis futuræ. Inde apud ueteres incussa fuit religio,in sternutamentis bonum omen & salutem precari,quod Tiberium Cæsarem mirifice exegisse dicũt,ut si quid infandi diriq; immineat,ea precatione & salute auertatur. Aristoteles autẽ,quod è capite hominis tanquam ex arce ducunt originem, quæ pars diuina & sanctior homini est, propterea prodeuntem inde spiritum, tanq; signum augurale & diuinum numen,nos uenerari decere censuit. Ea quidem apud eos q gnum augurale & diuinum numen,miræ obseruatiõis fuere. nã si essent matutina,nefanda omissa perueſtigare adorti sunt

Procõsulum potestas in urbe consulibus absentibus.

Proconsulum triumphus,

præfuisse legimus. In urbem tamen reuersus proconsul, poterat absentibus consulibus eorum uices gerere, urbi præesse, senatum habere, comitia futuris consulibus indicere: & si in prouincia sibi decreta quid triumpho dignum gesserat, etiam de uictis hostibus triumphare. P. Philo proconsul, & cui prorogatũ imperium sæpe fuit, Græcis in Campania debellatis, qui rupto imperio desciuerant, de Palæpolitanis simul & Græcis triumphum egit. Et Seruilius proconsul de Cilicibus & Isauris, ꝙ indomita ingenia debellasset, triumphasse fertur: tametsi proconsulem nõ gerere magistratum legitimum, & ideo triumphare minimè posse, pleriq; asseuerent. Fuit tamen animaduersum, proconsulem sine prouincia nonnunquam, ut milites in officio haberet & obsequentes imperio, à senatu creatum, exercitui præfuisse. Qui etiam legatum & quæstorem, quorũ consilio niti, quibusq; adiutoribus & ministris tamin administranda prouincia, q̃ gerendo bello uti posset, sicut consul habebat. Illud etiam non præterierim, proconsuli sex tantummodo fascium insignia præire, apud nonnullos scriptis mãdatum fuisse, licet alĩ duodecim fasces, lictoresq;, & eadem insignia honorũ procõsuli sicut consuli apparere argumentis asseuerent. Quæ quidem insignia statim atq; urbem ingressus est, procõsul accipit: contentiosam uero iurisdictionem, nisi in decreta prouincia non exercet: uoluntariam autem, ubiq; quippe manumitti apud eos tam liberi quàm serui ubique possunt: apud legatum uero proconsulis, non possunt. Hoc tamen interest, quòd proconsul in decreta statuta' que sibi prouincia ius tantum dicit: consul uero, etiam extra prouinciam & ubique dicit: quod' q; ante successoris aduentum, legatũ dimittere non decebat proconsulem. Id enim lege Iulia repetundarum uetabatur. Fuit' que memoriæ proditum, non consulibus modo prorogato imperio ultra tempus finiti honoris, proconsularem iurisdictionem fuisse: sed & consulem designatum, ante consulatum proconsulare imperium gessisse. Siquidem Nero Cæsar & alĩ designati consules ante initum honorem sæpe procõsulare imperium gessere. Et prætores prætura functi, & quæstores post quæsturæ munus ex senatus decreto prouinciæ præfuere ultra præscriptum, qui non prætores, aut quæstores, sed proprætores proquæstoresq; dicti nominati' que sunt. Eundemq; proprætorem & consulis legatum fuisse simul: quæstorem' que consulis, pro prætore prouinciæ præfuisse, ibi' que insignia prætoria, aut quæstoria habuisse, multiplici exemplo probatum est. Illud quoque admonitu non inutile duxerim, quasdam prouincias proconsulares fuisse, ad quas soli mittebantur proconsules: quasdam consulares, nonnullas præsidiales, pleraſque prætorias, quibus consules, præsides, prætores' que præfecti erant. Nam Carthago proconsularis erat prouincia. Numidia, Libya, & Asia citra Taurum, & Cyrenæ, cõsulares. Tripolis, & utraq; Mauritania, atque Aegyptus, sub præsidibus fuere. Cyprus, Iberia, Sardinia, Sicilia, Illyricus, Achaia, Creta, & Bithynia, prætoriæ. Sardiniam & Corsicam, olim prætorias, postea sub præsidibus fuisse cõperimus. Soli uero Massilienses & Nemausenses ab onere prouincialis prætoriæ ferũtur immunes. Cumq; omnis Hispania in sex prouincias diuidatur, ex his Bæthica & Lusitania consulares fuerunt, reliquæ sub præsidib⁹. Ea uero in quatuor conuentus diuisa fuit, in quibus dabãtur iura: Gaditanum, Cordubensem, Actisatanum, & Hispalensem. Lusitania uero in Emericensem, Pacensem, & Scalobitanum. Norici & Pannonĩ in quatuor prouincias, Valeriã, Suauiam, Dalmaticã, & Mesiam. Cappadocia in decem prætoras, postea in satrapeas diuisa fuit. Armeniæ magna pars in duodecim gubernationes. Chatramotitæ qui iuxta sinum Arabicũ incolũt, in quatuor monades. Paphlagonia in tetrarchias, Mysia in administrationes, Aegyptus in pfecturas & regiones, Syria in toparchias, Thracia in stratageas, Troas in nouem principatus: Indi in sex quinteriones, singulas præfecturas diuisere. Nonnulli in satrapeas, sicut Laodiceam. Alĩ in ethnarchias, multi in tribus, pleriq; in classes aut centurias partiti fuere. Gallia, Aquitania, & Britannia, prouinciæ decem & octo numerantur, ad quas præsides mittebantur, quas Cæsar in prouinciæ formam redegit primus. Macedonia septem prouincias habuit, totidem Illyricus, Thracia sex. Augustus Galliam & Aegyptum, Claudius Cappadociam, Cæsar Archelao uita functo, maiorẽ Cappadociã Romanoq; puincias fecit. Prodit tñ Ciaxares, primus Asiæ populos in prouincias distribuisse, & in suum quenq; ordinem distinxisse, hastatos, sa-

Proconsul sine prouincia

Fasces procõsulũ sex tãtũ,

l. 1. & 2. ff. de off. præt. & leg⁹. & l. observare. eo. titu.

Cõsul in quo à proconsule differat.

Proprętores, Proquęstores

Prouincię ꝓcõsulares, cõsulares, prędiales, & prætoriæ.

Hĩspanię prouinciæ.

Norici & Pãnonĩ, Cappadocia. Armenia. Chatramotitæ, Paphlagonia Mysia. Syria. Troas, Indi. Gallia, Aquitania, Britannia, Macedonia, Illyrici. Thracia.

gittarios, & equites. Nero Cæsar pontum Polemoniacum & alpes Cottias, Polemone rege uita functo, prouincias fecit: & nationes alpium maritimas in ius Latĩ transtulit. Fertur uero de Cappadocia mirum, quod cum liberi essent, libertatem à Romanis deprecati sunt: asserentes illam se ferre non posse, & sub regibus esse maluere. Vespasianus Achaiam, Lyciam, Thraciam, Ciliciam, Comagenem, Rhodum, Byzantium, & Samum libertate adempta, prouincias fecit: Traianus Daciam, Mesopotamiam, Assyriam, Arabiam, & Armeniam. Fuitq; hæc dignitas apud Romanos in usu frequẽs, maximiq; splendoris: donec temporis interuallo, post Hadrianum imperatorem, & ordo & honor proconsularis desiere. Siquidem M. Antoninus imperator, prouincias ex proconsularibus, consulares aut prætorias pro belli necessitate fecit: ipse Augustus, pacatas imperĩ prouincias & ab hostili tumultu ociosas, populo Romano regendas dedit, sibiq; tumultuantes & operosas, aut hostium incursiõibus inquietas desumpsit: ad quas modò proconsules, præsides aut præfectos cum imperio, modò præsidia & exercitus, nonnunquã legiões & auxilia destinauit. Tiberius quoq; Achaiam & Macedoniam onera deprecantes, proconsulari imperio exemit, sibiq; illas regendas asciuit.

Cappadoces libertatem deprecati.

Proconsulum dignitas quãdo desiit.

Licere uti accusatiuo casu nonnunquam in uerbis localibus, contra regulas grammaticorum.

Caput XXVIII.

ADhibitus sum in concilium, magis quàm in concilio: & in causam descendi potius, quàm in causa, dici cum frequentius tum ornatius, sæpenumerò uidemus: fuitq; hic sermo ueteribus non frequens modò, sed concinnus & elegãs. Titus Liuius de Macedonico bello: Si ex quo traiecimus in Graeciã, adhibitus essem in concilium. Idem: Si semel, inquit, in causam descenderit, nihil integrum futurum sit. Et alibi: In euentum eius urbis positum, sperni ab uniuersa gente Thessalorum, aut timeri. Et rursus: In quæ cõsilium dedi. Et de Macedonico octauo: In ædem Herculis signum ipsius dei positum, & seiuges equi. Quem dicendi modum habuisse proprium & perpetuum ausim contendere. Quinetiam illud animaduertimus, uerbis localibus per accusandi casum, eundem frequenter usum: contraq; grammaticas regulas nouo exemplò multa usurpasse, ubi minime cõuenire putaretur, quæ oratio à regula Latinitatis procul abesse uisa est: sed tamẽ recte & probabiliter dici, in eaq; magnum fuisse orationis ornatũ, cuiuis patere potest. quippe de Macedonico bello: Lucius Cornelius consul, inquit, relicto ad exercitum Claudio legato, Romam uenit. Idem: Quæ pro Chalcidensibus ad Euripi fretum dicta erant. Cæsar commentario quinto: Allobroges, inquit, crebrò ad Rhodanum dispositis præsidiis. Cicero ad Catonem: Cum ad Cibistra quinque dies essem commoratus, & pleraque quæ frequenti lectione obuia sunt, ex quibus satis exemplorum colligi potest: cum in exercitu, in castris, in Cibistris, grammatici omnes dicendum consentirent. Quod tamen non ineleganter dici sæpenumero uidemus. Nam præter euphoniæ sonum, qui aptior conuenientiorq; fuit, cum præpositionem ad, accusandi casui adiicimus, eius eam uim uirtutemq; animaduertimus, ut prope locum rem agi, certissima obseruatione designet, ut proximis modo autoritatibus ostensum est. Quod enim Cæsar ad Rhodanum dispositа præsidia habuit, aut Cicero ad Cibistra fuit commoratus, uel quod T. Liuius ad exercitum dicit legatum reliquisse id signat, iuxta Rhodanum, exercitum, uel Cibistra: uel per solœcismi modum dici grammatici uolunt, & in primis Diomedes, ut è cælo descendere in terris. Aut quandam magis intentionem, ac uim, & penitus atq; alte fuisse penetratum in rem, de qua agimus, exprimere contendimus, & tunc in præpositio, accusatiuo appositа, expressius id significauit, ut superiore exordio & primis probatorum autoritatibus percensuimus. Huius rei admonuit me liber obseruationum grammatici cuiusp̃iam, quæ in manus meas uenere, in qbus ita scriptum legimus: In marmore incisæ sunt literæ, in gemma, in lapide, in ligno: non in marmor, gẽmam, lapidem, uel lignum: cõtrà uero, in æs incisas literas dicimus, non in ære. cum longe secus contra istius grammatici opinionem, crebrò apud autores usurpatum inueniamus. Nam in lapide uel ligno, aut lapidem uel lignum, & in ære uel in æs incisas literas passim dici licere, plusculis exemplis apparet. Maioremq; uim per accusandi casum exprimi, & penitus atq; alte fuisse penetratũ, demõstrari, Plinius iunior ad Tra-

Verba localia cũ accusatiuo

Laurentius Valla taxat⁹ lib. 3. cã. 18.

sanum: Quæ, uos, inquit, patres conscripti, ne qua intercipet obliuio, & in publica acta mittenda, & incidenda in ære censuistis. Plinius item naturalis historiæ quarto & trigesimo: Vsus, inquit, æris ad perpetuitatem monumentorum iampridem translatus est tabulis æneis, in quibus publicæ constitutiones incidantur. Cicero quoq; actione sexta in Verrem: Id non modo tunc scripserunt, inquit, uerum etiam in ære inciſum nobis reliquerunt. Ex quibus apparet, per accusandi & auferendi casum, in marmor & in æs, ac in marmore & ære inciſas esse literas, Latine dici licere. Sed quum accusandi casum ponimus, uideri expressius atque altius rem fixam designari: quum uerò ablatiuo utimur, leuiter & in superficie, & non penetrari funditus, significari.

Equestris ordo quando primum cœptus fuit, quæq; ipsius ordinis potestas & officium atq; insignia fuerint. Caput XXIX.

Iur annulorũ quibus initio concessum.

REctè & condignè quidam extimauerunt, quum duo ordines, plebis scilicet & senatorius, Romæ à principio editi fuissent: equestrem ordinem, qui medium teneret locum, postea adjici cœptum esse: quibus purpura, ut patritijs & senatorijs, uti non licebat: ius tamen annulorum aureorum, quo insigni à plebe secernebantur, & medius ordo notabatur, publice tributum ferunt. Quod quidem ius nõ equitibus modò, tanquam bellicæ uirtutis insigne, sed & senatoribus & militiæ primoribus datum fuit. Is tamen ordo etsi senatorio minor, magnæ tamen amplitudinis uigoris q habitus est: quippe erat auctus amplissimis honorib⁹, & senatorio penè par. Nam cum à principio originum, eiecto Tarquinio & depulso metu regio, in libertatẽ se urbs uendicasset, Brutus primus ex equestri ordine senatum suppleuit, trecentosq; delegit senatores, quorum consilio & autoritate niterentur. Lapsis deinde temporibus, Caius Gracchus Tiberij frater, & haud multo pòst Liuius Drusus tribunus plebis, huberiori compendio eum aliquando ordinem cum senatorio confundere decreuerunt: ut q plus dignitatis ferret, ut in senatum uenire, & sententiam dicere liceret, lege sacrata, deinde plebiscito sanxerunt. Quibus etiam equitibus tributum est, ut tametsi à censoribus in senatum allecti non essent, pro eo tamen quòd magistratus & honores gesserãt, in senatum uenire, & suffragari, ac sententiæ ius habere possent, qui sunt pedarij appellati. Quineti am equites supra senatores extulerunt, & uelut longe principes plerunq; antelati sunt. Néue iudicia quæ penes senatores erant, illius tantum ordinis forent, idem M. Liuius, ut æqua parte penes senatum & equestrem ordinem diuiderentur, legem promulgasse fertur: quæ diu sancta & incorrupta mansit: quæ res magnarum sæpe dissensionum & dimicationis perniciosæ causa & seminarium fuit. Ipsæq; decuriæ iudicum, quæ ex ordine equestri delegebantur, mox pluribus discretæ nominibus fuere. Quippe alij tribuni æris, alij selecti, nonnulli appellati sunt iudices: quibus postea nõgenti additi, ab omnibus secreti: quibus scita suffragiorum in comitijs custodire negocium erat, qui tametsi iudicum, non equitum nomina ferrent, tamen equestris fuisse ordinis, & inter equites adnumerari, haud dubium est. Nanq; & annulo ut equites utebantur, & eadem habebant honoris insignia, ijsdẽq; fungebantur muneribus. Ad quos aliquem ex nouis ciuibus, & cui haud multo tempore ciuitas data esset, admitti non decebat, quia nefas duxere ciuem nouitium inter equites adnumerari. Tametsi Hannibalis tempore, quo Italiam omni clade belli peruastabat, ius annulorum aureorum fuisse promiscui usus Pliniusasseueret. Hic etiam ordo quandoq; diuisus in plures species fuit, nominibus uarijs, ex quibus qui ampliori prærogatiua illustres erant, petræ cognomentum tulere, plerique Fabiani, alijq; alio nomine cẽsi. Deniq; Nero Cæsar ordinem Augustanorum equitum instituit primus, reliquis per eum ordinibus offensis, & ferè destitutis. quo q plus dignitatis ferret, seruatum est, ut multæ prouinciæ per solos equites Romanos præsidum loco regerẽtur. Nam & Cappadociæ, & Aegypto, & alijs plurib⁹ diu equites Romani præfuere. Inter quas Aegyptus hoc proprium tulit & peculiare, ut ad eam nemo senatorij, sed equestris tãtum ordinis præses accederet: quorum decreta diuus Augustus perinde haberi iussit, ac si Romæ magistratus, aut reges, cõsules, prætores ue, illa censuissent. Cũq; imperatores ius populo dicerẽt, fuit cõstitutũ, ut equites cũ senatorib⁹ unà dijudicandis causis consilio adessent, ita ut eorum arbitratu iura & controuersias diffini

Senatores pedarij.

Equites antelati senatoribus.

Decuriæ iudicum uarijs modis nominatæ.

Ius annulorũ promiscuũ.

Equester ordo diuisus.

Amplitudo ordinis equestris.

Senatus ex equestri ordine à Bruto suppletus.

rent, Tantiq; splendoris fuere, ut præfecturam prætorij amplissimum munus continua serie ad Titum usq; ab ordine equestri administratam legamus: quinetiam res Cæsarum & negocia procurare, iam diu equestris nobilitas censebatur. Et quũ defluxis moribus, equites Romani magno abusu pantomimis aggregarentur, illorumq; latera cingerent: Tiberius Cæsar equestrem splendorem illorum contagio pollui arbitratus, ne equites Romani prodeuntes eorũ latera tegerent, edicto uetuit. Tametsi legamus Augusti tempore equites Romanos ad scenicas operas prodijsse, & Neronem equites, ut operas arenæ promitterent, præmijs donisq; adegisse. Contrà uero Caligulam: nam equestrẽ ordinem, ut scenæ deuotum, assidue proscidit & conuicijs affecit. Cœpitq; mox in senatusconsultis pòst populum Romanũ equester ordo adjici, ita ut senatus populusq; Romanus & equester ordo, publica decreta edictaq; testarentur. Eoq; dignationis ordo processit, ut Mecœnas equestri gradu uelut amplissimo fastigio contentus, ad senatorium transire non curarit. Cui postea sequuti Cæsares, laticlauum, distinctum tamen à senatorio, uelut honoris ornamentum tradidere. Cautumq; fuit, ne quis huic ordini ascisceretur, neue ius annulorum aureorum daretur, nisi ipse ingenuus, pater & auus ingenui forent, cuiq; sestertia quadringenta, quod peculium equestre habitum est, census fuisset, quod etiam Tiberij edicto cauebatur. Fuere qui crederent, auri ornamẽta fœminis medium quandoq; ordinẽ fecisse, stolasq; à plebeijs diuisisse, ut sicut annulus equitibus, ita auri cultꝰ fœminis medium ordinẽ designaret. Apud Romanos uero flos ordinis equestris Fabius Rutilianus inter ornatissimos fuisse proditur, qui magister equitum cũ Papyrio Cursore aduersus Samnites militauit. Quo tempore, perpetuo senatusconsulto cautum fuit, ne cui pater, auus, aut maritus, eques Romanus fuisset, quæstum sui corporis faceret, aut indignis artibus se pollueret. Et tametsi publicani antea huic ordini ascripti essent (siquidem principes equestris ordinis olim publicani fuere: flosq; equitum Romanorum, publicanorum ordine continebatur) postea deprauatis moribus, paulatim mancipes & scribæ pro concione ab imperatoribus, uelut præcipuo munere, aureis annulis donari cœpere. Deinde libertinos hoc iure donari, & ordini aduocari cœptũ. Fuere enim mancipes, qui prærogatiuam inter publicanos habebant. Qui uero uectigalia redimebant, publicani dicti. Demum uilissima mancipia, seruitute exempta, in hunc ordinem ascisci, & equestri dignitate ac prætorijs ornamentis honestare, usus inualuit. In qua re seruatũ est, ut sublatis explosisq; ueteribus nominibus, quos ad equestrẽ splendorem aduocabant, ingenuorum ueterumq; Romanorum nominibus nuncuparent, ne quid nota nominis obsoleti, collato honori officeret. Apud Chalcidenses uero tanta ratio peculij habita est, ut qui essent locupletes, equitum nomina ferrent. Cretenses quoq; equitum ordinem, & uetustate & dignitate longe præcipuum, in magno precio habuere. Achæis equester honor, uelut præcipuo semper munere præcelluit, sicut Germanis qui Batani dicuntur. Et Capuæ equitibus plerunq; est honos habitus, quibus ciuitas data est, quod bello Latino à Romanis non desciuissent. Maximæ uero celebritatis apud Gaditanos hic ordo fuisse traditur. Siquidem uno censu quadringenti Gaditani bello egregij, huius ordinis censi traduntur. Qui etiam numerus in equestri dignitate Patauij fuisse proditus est. Illud tamen præcipiendum non negauerim, non cuicunq; militi annulos aureos passim deferre licuisse: quia nisi ex primoribus militum, aut re magna & extimatione forẽt, aut præfectus, centurio, decurio aut tribunus, exercitui præessent: uel à principe aut prætore aureo annulo donati fuissent, illis impune uti nõ licebat. Ferreo enim militibus passim uti permittitur. Quem morem Persæ usurparũt, quibus neq; aurum zonam ue, aut monile, neq; annulum nisi regis munere collatũ, deferre licet. Pòst temporum uero interualla nõ modo annuli aurei, sed diuersi generis munera uelut ampla precia, militibus dari cœpere. Quippe Aurelianus imperator gregarijs militib⁹, ut per omne tempus militiæ fibulas haberent aureas, priuilegium dedit. Seuerus ultra aureos annulos, etiã domesticas concubinas largitus fuit, q bus delinimẽtis militũ animos emolliuit, & eneruauit. Apud Macedones chlamys & apex aureus munera regia fuere. Sertorius pictas chlamydes militi dona impartiuit, Alexander Macedo usum Persicæ stolæ, Vetusto tũ more in Romanis legionib⁹ solis tribunis aureas fibulas habere; gre-

Equites degenerarunt.

Laticlauus.

Quadringenta sestertia peculiũ equest.

Fœminis auri ornamenta quod equitibus annuli.

Fab. Rutilianus.

Publicani equestris ordinis.

Plura cap. 19. huius libri.

Mancipes, Publicani.

Nominis mutatio.

Chalcidẽses.

Cretenses.

Achæi.

Germani.

Capuenses.

Gaditani.

Patauienses.

Quibus militib⁹ annulos aureos gestare cõcessum.

Persæ.

Macedonum regum munera.

Fibulæ aureæ.

Iulij prodigalitas.

gario uerò, aut manipulari, balteos aut phaleras argento decoras ferre permittitur. Fertur{q} Iulius Cæsar milites tam cultos habuisse, ut etiam auro & argento politis armis ornaret. Tametsi Brutus in Philippis, tribunis fibulas aureas ut probrũ obiectauit. Non sic Spartacus, qui dum contra Romanos molitur arma, omnem auri argentiq; usum miliți interdixit. Præ cæteris Fabricius censor tantæ abstinentiæ, & tam castigatæ disciplinæ fuit, ut summos duces plus q̃ pateram & salinum ex argento in castris habere, edicto inhibuerit: & Pescennius Niger tantæ seueritatis, ut summoto omni argento, in uasis ligneis milites uesci iusserit. Contra uero de Antiocho proditum est, qui tam prodigæ luxuriæ exercitum duxit, ut præter frena & monilia, phaleras & armillas atq; ephippia, galeas & arma, etiam clauos aureos crepidis subiectos, & argentea uasa ad spurcissimos usus, reliquamq; supellectilem ex argento auroq; intertextam, militibus ferre permiserit.

Bruti, Spartaci, Fabricij, & Pescennij frugalitas.

Antiochi luxus.

Quid sit charta opisthographa apud iureconsultos, de qua Vlpianus mentionem fecit, & quot chartarum genera fuerint, & quid cisiarius apud eundem Vlpianum.

Caput XXX.

QVidam inter causidicos patronus disertissimus, & in literis non postremi nominis, adiuit me, atq; alterum cum quo in foro deambulabam, iurisperitũ nõ paruæ extimationis uirum, natura tristi admodum & recondita, cuius nomẽ libẽs prætereo, ne quem uidear incessere: & petijt ab eo edoceri, quid sibi uellet Vlpianus de bonorum possessione secundum tabulas, ubi inquit chartæ appellationem etiam ad nouam chartã referri, & ad deletitiam: proinde si in opisthographo quispiam testatus sit, posse hinc peti bonorũ possessionem. Quid esset opisthographum, significari sibi postulabat. Cumq; ille respondere cunctaretur, & incertus animo fluctuaret, putare se nihilominus dixit, ex interpretis autoritate, opisthographam dici chartam, in qua descriptæ impensæ ad calculos referuntur, una cum tributis & debitis: afferẽs quandam uerbi deriuationem deridiculam, & alia nugalia, quæ quum sint perspicuæ falsitatis, referre nõ necesse habeo. Nec multo post, quæstione depositа, quum ad alios sermones diuertisset, quasi tacita cõfessione uictus, nõ sine pudore digressus est. Quo digresso, quid ego sentirem de opisthographo, petijt à me ille serió explanari. Dixi ego satis liquere, uerbi originem è Græco deductam, & quantum assequi poteram, opisthographã dici chartam, quæ utraq; facie & diuerso latere scripturæ admouebatur, hoc est, intus & à tergo: quæ plerunq; non specie libelli erat, sed uoluminis instar torquebatur, quo more prisci scripta edidisse feruntur, deductum nomen ἀπὸ τοῦ ὄπισθεν, quod post & retro significat, καὶ γραφή, quod est scriptura. Qui igitur tam à facie q̃ à tergo scripta exarabant, in opisthographo scripsisse ferebantur. Plinius iunior: Electorum commentarios centũ sexaginta mihi reliquit opisthographos, hoc est, etiam à tergo scriptos, unde morbum opisthotonicum dici uolunt illorum, qui ceruicem retro flexam habuere: sicut opisthocomæ, qui comas retro ferre consueuere, qualis Hectoris coma dicitur fuisse. Fuere enim apud ueteres chartarum diuersa genera. Nam & syngrapha, & opisthographa edebantur scripta. Syngrapha enim uno, opisthographa utroq; exarantur latere. Quod uero testatoris manu scriptum erat, holographum: quod priuatim, chirographum: quod autem quisq; sua manu scripsit, autographum. Præter quæ fuit hieratica ex biblo in Aegypto frequens, sacris tantum uoluminibus dicata. Hæ fuere à principio ex cortice platani, fraxini, aceris, populi albæ: item fagi & ulmi, aut (ficut Vlpianus censuit) ex tilia, philyra, & papyro. Liber enim, interior pars est corticis quæ ligno cohæret, in quo ante usum chartarum exarabantur scripta, uel in palmarum foljs, ut Plinius notat. Fuitq; antiquissimi moris, publica monumenta plumbeis uoluminibus, priuata autem linteis describi: in quibus nonnunquam publica. In papyro autem perraro publica, frequentius priuata edebantur. Is enim in paluſtribus Aegypti frequens erat, qui intextus farina glutinabatur. Erant quoque tabellæ cera illitæ, in quibus monumenta literis nonnunquam mandari legimus, aliquando duplices, plerunque triplices, aut quincuplices colore diuersæ. Nam & luteæ erant, uirides, croceæ, purpureæ. In triplicibus epistolas, in quincuplicibus honores & magistratus: in duplicibus, si quid esset arcanum & subticen

I. Chartæ ff. de bono. possess. secun. tabul.

Opisthographum,

Opisthocomæ,

Chartarũ genera.

Syngrapha,

Holographũ, Chirographũ.

Autographũ

Hieratica papyrus,

Liber.

l. librorum. ff de lega. 3.

Tabellæ cereæ.

dum, interiores{q} animi notas magis adnotabãt. Philyram uero corticẽ esse tiliæ Græci asseuerant, in qua notas uerborum & sensa mandari literis sæpe proditum est. Post quas chartæ hœdinæ (quas pergamenas uocãt) fuere, Pergami urbe Troadis primum inuentæ: ubi quum Attalus & Eumenes imperitarent, nobilem illam omnium sermõe celebratam bibliothecam conquisitis undiq; exemplaribus, hœdinis chartis construxisse feruntur. Nam aliam Ptolemæus Philadelphus, plus ducentorum millium uoluminum, in Alexandria disposuit. Quam M. Antonium Cleopatræ largitũ fuisse, nõnulli ad primum duraſſe bellum cum Augusto, asseuerãt: quæ mox incendio absumpta fuit. Romæ autem Asinius Pollio uatum libris cõseruandis bibliothecam dicauit primus: in qua M. Varronis imaginem adhuc uiuẽtis, pro cumulo magnæ gloriæ posuisse fertur: sicut Victorino ob doctrinæ magnitudinẽ, uiuenti statuã populus in foro posuit. Apud Athenas Pisistratus illius exemplo bibliothecã fecit. Meminitq; Herodotus, prisca consuetudine, hœdinas pelles biblos nuncupasse ueteres, quòd aliquãdo biblorum inopia eiusmodi pelles scripturæ admouerẽt. Brachmanes literas nõ ceris, nec libris, sed in sinonib⁹ fullatis colorib⁹ effinxere. Babylonij uero coctilib⁹ laterculis mores, leges, atq; instituta tradidere. Quare Cleantes quod à Zenone audierat, in tegula osse adnotauit. Phœnices animaliũ figuras literarũ loco insculpebãt lapidibus. Ab his eũ pfectus Cadmus, literas Græciæ intulit, quæ eædem mansere semper & cũ literis sermo, licet Pelasgica lingua sæpe mutata & abscissa fuerit. Sicut Assyrijs Rhadamãth⁹, Aegyptijs Mẽnon & Anubis, Phrygib⁹ Hercules, Latinis uero Carmẽta & Pelasgi, aut ab Corinthio Demaratho profecti, uel (ut putãt alij) Simonides & Berosus primos characteres edidere. Quanuis Aegyptios per animalium figuras primum sensus mẽtis effinxisse, & antiquissima monumenta mandasse literis, nõnulli ferãt. Alij Assyrios, qui notas literarũ docuerint, arbitrantur primos. Nonnulli Ionum characteres à primis originibus editos, omnis uetustatis nuncios fuisse putant: sicut Pherecydem Syrũ prosam orationem inuenisse. Proditumq; memoriæ est, Aegyptios literas habuisse usitatissimas, quas singuli discunt: quas uero dicunt sacras, interiores & reconditas, soli sacerdotes norunt à parentibus traditas, qui etiam ex omni æternitate rerum gestarũ sensa effinxere. Atq; Aethiopes perplexo scripturæ genere usos, ut non ex lateribus digestis ordinibus, (ut mos cõmunis habet) sed à summo ad imum literarum ductus exararent, quod tepocon Græci appellant, q̃ cum septẽ characteres habeant, illorũ singuli quatuor recipiunt significatus. Atq; Aegyptios à dextra in sinistrã, contra Græcorum morem, ductus disponere. Atq; Indos absq; usu literarum, omnis æui res gestas & memoratu dignas, Pythagorico more, memoria tenuisse: illasq; à parẽtibus traditas per manus posteris dediſſe: qui tamen haud multo post in sindonibus scribere inceptarunt, totasq; paginas monumentis rerum gestarum impleuerunt. Fuitq; apud Carthaginenses uetus constitutum, ne qs Græcas literas aut idioma ediſceret, cum arcana illorũ consilia & abditos sensus linguæ cõmercio & per occulta colloquia Dionysio prodita intelligerent. Romanis quoq; per signa, ac paruas breuesq; notas, multarum literarũ sensa colligere per notarios usus inualuit, adeo ut q̃is citato sermone, editas in foro orationes per notas facile actuarij exciperent, ac sensa & uerba intelligerent. Quinetiam Romani principes lectores apud se habebant, quos ἀναγνώστας dixere, cum ipsi occupati, lectioni uacare non ualerent: qui etiã usum Latini sermonis nonnullis colonijs pro munere impartiuerunt. Quippe Cumanis à populo Rom. tributũ fuit, ut publice Latine loqui liceret, utq; præconibus Latine uendendi, auctionãdiq; facultas foret. Rursus quæsiuit sibi explanari, qui esset cisiarius, de quo apud Vlpianum & legum peritos frequens mentio fit. Dixi ego cisiarium dici, qui uehiculum duceret, & quasi aurigaret. Cisiũ em̃ uehiculi genus esse, aperte liquet. Cicero in Antonium secunda Philippica: Inde cisio celeriter ad urbem uenit, capite inuoluto. Etenim uehiculorum curruũq; diuersa fuisse genera, nõ una facie, apud autores legimus. Nam & essedum & petoritum, cisium, carruca, carpentũ, pilentũ, arcera, plaustrum, rheda & sarracum, epirediũ, quod barbarũ est, carri, couinum & arcima, licet diuersi generis, omnes tamẽ uehiculorum numero fuere. Petoritum enim gallicum fuit, rotarum quatuor, Pilentum ueneti coloris, quo matronæ uectabantur castæ,

Philyra.

Chartæ hœdinæ.

Attali & Eumenis bibliotheca,

Ptole. bibliotheca.

Asinij Pollionis bibliotheca.

Pisistratus,

Brachmanũ scriptura, Babylonioꝝ

Literarum inuentores.

Aegyptij animalium figuris sensa exprimebant,

Pherecydes prosæ inuentor.

Aegyptijs duo genera literarum.

Aethiopes,

Indi.

Carth. Græcas literas discere prohibitum.

Lectores apud Romanos.

Latini sermonis usus pro munere datus.

l. item quæritur in princ. ff. locati.

Cisiarius.

Vehiculorũ genera diuersa.

Petoritum.

Pilentum,

Thensa, Couinum, Arcera, quas postea basternas dixere, couinum Britannorum, esseda Belgarum, thensa deorum ex argento, carrucæ Germanorum & Gallorum, arcera infirmorũ: erat enim plaustrũ tectum undiq;. Eas quidem carrucas etiam in Italia frequentes fuisse comperimus: quippe Nero Cæsar, nunquã minus mille carrucis iter fecisse proditur, longo semper agmine impedimentorum incedente. Censuitq; iure consultus titulo locati, quod si cisiarius, dum præterire contendit cæteros, cisium euertit, & seruum quassauit uel occidit, culpa non liberari, sed in eum ex locato ius dari & agi licere.

Vlpianꝰ loco præscripto.

Solere magnos successus ex infima fortuna, & futuras calamitates plerunq; signis præmonstrari. Caput XXXI.

Fabulosæ antiquorũ historiæ.

VT omnis antiquitas fabulosa est, his qui in magnis discriminibus positi, admirabiles exitus habuere, aut ex inopi calamitosaq; fortuna, regium fastigiũ & imperia quæsiuere, quo res admirabilior uideretur, commenta miraculi non semel affinxit, ut qui ex grauibus periculis postea erepti forent, maiestate & cura numinum, non casu aut fortuna seruati uiderentur. Romulum & Remum ex Rhea Syluia & Marte genitos cum exponi in profluentem Amulius iussisset, à lupa distentis huberibus alitos pleriq; omnes tradiderunt. Quod commentum fabulæ ab exteris nostri mutuati sunt. Nam Cyro Persarum regi, cuius late imperium ualuit, cum ab Astyage expositus & pulsus infans foret, canẽ hubera præbentẽ, illũq; à feris defendẽtem pastor gregis inuenisse traditur: quæ res futuram ipsius magnitudinem haud dubie portendere uisa est. Nec uana prædictio fuit: quippe qui rerum gestarũ magnitudine paruo imperij spatio omnes reges antecesserit. Hieronem Syracusanũ, quod ex ancilla editus fuerat, in syluis expositũ apes congesto in os melle aliquandiu aluere: qui mox omnes aspe ritates superuadens, tantum ingenio & uirtute ualuit, ut ob multa rei militaris facinora, regnum Syracusis, & omnia ornamenta uirtutum paulo post assequutus sit. Hic est enim ille Hiero, qui præcipua & constanti fide rem Romanam iuuit: unoq; tenore amicus populi Romani & fidissimus cultor perpetuo mansit. Pari exemplo traditur Semiramis circa Syriæ stagnum infans exposita, ab auibus diu alita & educata, magno præsagio futuræ felicitatis, quæ mox sublata à pastoribus, post uarios casus, regia coniunx fieri, & late imperitare meruit. Midæ quoq; regi Phrygiæ quum obdormisceret, formicæ, quæ tritici grana in os congessere, diuitias & opes immodicas illi futuras euidentissimis ostentis adnotarunt. Habis Tartessiorum rex, magnis difficultatibus infans agitatus, tandẽ inter feras à cerua alitus, & haud multo post laqueo captus, post subactas gentes & domitas, sæuientes fortunæ minas experiri desiit: qui deinde regnum assequutus, documenta egregij principis dedit, summoq; iustitiæ temperamẽto illis gentibus præfuit. Quod commentum de Telepho Herculis filio, qui aui iussu in syluis expositus fuerat, ueteres prodidere. Sicut Peliam ab equa, Paridem ab ursa, Aegisthum à capra, enutritos fabulati sunt. Adeo ex grauibus periculis ereptis, futuræ signa felicitatis quãdoque fuere prænuncia. Rursus Sandrocotto, qui haud multo post Indorum rex fuit, quũ Alexandro inuisus infestusq;, sæuitiã fugiens, per uastas solitudines curis & insomnijs fatigatus, languente corpore iaceret afflictus, solusq; obdormisceret, leo horribilis & pertimescendus sudorem dormienti detersit lingua: quod ostentũ ex omni sæuitia fortunæ illum emersurum, & mox imperij præpotẽtem designauit. Sicut Gordium dum conductis bobus agrum coleret, aues omnis generis circunuolantes, illum ex infima fortuna ad summum honoris culmen processurum ostenderunt. Mitto Lysimachum & alios quos referre multum operæ esset, qui sæuientes fortunæ minas & miserabiles casus, ac uim fati, potestatemq; mira uirtute superarunt. Sed sicut post calamitates magnis pro magnis multi felices euentus sortiti fuere, ita ancipitem fortunam, & infandas strages ac præsens excidium ueluti magna sortis humanæ documenta, nonnullis præmonstrare fata uoluerunt. Quo tempore Crœsus Lydorum rex à Cyro subactus, regno pulsus fuit, semestris filius increpundijs articulate loquutus fertur, magno ostento & pernicioso. Xerxe expeditionem in Græciam parante, equa leporem enixa, & mula quæ incertæ naturæ partum edidit, cruenta bella stragesq;, & memorãdum illud excidium, quæ post ea præcipitantibus fatis sequuta sunt, præmonstrarunt. Sagunti quoq;, quo tempore

Romulus & Remus à lupa nutriti.

Cyrus à cane,

Hiero ab apibus.

Semiramis ab auibus,

Midas,

Habis à cerua

Telephus, Pelias ab equa, Paris ab ursa Aegisthꝰ à capra.

Sandrocottus

Gordius,

Lysimachus.

Portẽta infelicitatis futuræ,

Hannibalis excidium passa est, inter magna & assidua monstra, satis constat, infantem è matris utero penè editum, in ipsum matris aluum reuertisse. Quod prodigium, quasi diuinatio futuri esset, teterrimũ bellum & fatale excidium, ac imminens fatum, quo ad internecionem funditus euersa est, haud dubie ostendit. Est quoq; in exemplis, excisos panes Syllæ temporibus, manantis sanguinis guttas fudisse, canesq; & alia id genus animalia rugitu miserabili lugubres uoces dedisse, bellum ciuile & intestinas clades, tantumq; cædis, quantum postea effusum est, denotasse. Inter quæ ancilla quæ serpentẽ enixa est, Marsicum portendisse bellum dicitur. Multaq; eiusmodi in medium afferri possent, ut taceam Tarquinium, aliosq; innumerabiles, ac mille portẽta, quibus maxima & cruenta bella, ac inuidentis fortunæ casus, euentusq; tristissimi uarijs prodigijs, prædictionibusq; præscita fuere. Ita profecto est, ut quæ futura quandoq; sunt, multis signis quasi multo antè præuisa, monitu impulsuq; dei declarentur. Et quod fatis debetur, siue anceps malum, & aliqua temporis atrocitas, siue certa spes & indubia salus futura sit, nobis portentis signisq; denuncietur: quibus fata imminentia & tẽpestates sedulo uitari possunt & cauerí. Sed quod de Gordio legimus, cui aues circũuolantes auspicium fecere, id nimirum Vitellio principi exitio fuit. Nam Viennæ pro tribunali sedẽti, supra caput & humeros residens gallinaceus, tantumq; fœdarum auium superuolasse, ut tenebras penè afferrent, præsens periculum & futuras calamitates quibus ad internecionem dijs hominibusq; infensus redditus est, non cæca existimatione præmonstrauit.

Par exemplum Tarquinij Superbi & Thrasybuli Milesiorum tyranni, ac Sexti Tarquinij & Zopyri Assyrij. Caput XXXII.

QVod de Tarquinio Superbo scriptum legimus aliquando, qui odio inexpiabili dijs hominibusq; infensus, regno pulsus fuit, quũ Gabios olim opprimere uellet dolis, quia nuncius filij dubiæ fidei uidebatur, ne secreta sui consilij panderet, in hortos quibus deambulabat, illũ adduxisse. Et quũ nihil responderet, summa papauerum capita baculo decussisse, quo ænigmate qd uellet pater, filius intellexit. Idem de Thrasybulo Milesio tyranno, nõ mitioris perfidiæ scriptum accepimus. Quũ enim à Periandro Corinthio nuncio cõsultus foret, qd sibi agẽdum putaret, ut omni suspicione procul & metu uacuus imperitaret, quasi elinguis foret, nihil aliud retulisse fertur, præter q̃ q; nuncium Periãdri haud exploratæ fidei uirum, in segetem messi maturam adduxit, summasq; frumẽti aristas baculo decussit, nullo uerbo reddito, eodem nuncio anxiè prosequente, & qd uellet Periandro referri expectante. Quo facto intellexit sagacis uir ingenij, ut si ciuibus dominari & tyrannide potiri cuperet, principes ciuitatis & summa capita rerum, quibuscunq; modis posset, è medio tolleret, tacitisq; ambagibus sublatis potentioribus, illum regno potiturum, depulso metu, affirmauit. Atq; hic Periander fuit, qui tyrannos, si diuitibus dominari cuperent, amore potius ciuium & charitate, quàm armis stiparentur, monuit & suasit. Nõ enim parua dixit munimenta, beneficentiam & studia hominum ad perpetuitatem. Sed in hoc stratagemate, quod de Sexto Tarquinio legitur, cuius fœda uitia, & fœdiores libidines fuere, q; odio & dissidio patris simulato, ob suoꝝ morũ difficultatem, superbumq; ac immodicũ imperiũ, fugã fecisset, Gabiosq; infestam Tarquinio gentẽ petijsset, ab illisq; exercitui præfectus fuisset, uno atq; altero prælio prosperè rem egisset: tunc demũ creditam sibi uniuersam rem Gabinã, sublatis de medio primoribus patrũ, haud difficulter nec magno certamine in manus Tarquinij tradidisse. Haud absimile factũ, sed pari exẽplo, eisdemq; cõsectis dolis, rẽ gestã apud Persas inuenimꝰ. Nanq; Assyrij quũ à Dareo desciuissent, Babyloniamq; urbẽ præualidã occupassent, difficilisq; expugnatio foret: in magna rerũ difficultate Zopyrus quidã ex optimatibꝰ, homo callidus & ueterator, ex omni barbarie ad omne facinus prõptissimus, animo inuerecũdo & astu barbarico, truncis auribꝰ & naso, lacero corpore, & facie deformata fœdum in modũ, singulare genus fraudis cõmentus fuit. Quippe simulans se à Dareo tã fœdè cæsum, quũ illo oris dehonestamento consp cuus foret, Assyrios & Babyloniã petijt, asserens sibi nullum nisi apud Darij hostes receptũ tutum putasse, Inde ab Assyrijs benignè exceptũ, turmis equitũ præfectum dicunt

Imperiũ stabile.

Tarquinij iunioris techna.

Zopyri facinus.

fuisse,uno atq; altero prælio contra Dareum prospere rem gessisse, & cum ex compo-
sito victor fuisset, tũc postquam dux totius militiæ constitutus fuit,uniuersum sibi cre-
ditum exercitum, ipsamq; Babyloniam ualido præsidio munitã, in Darij manus haud
Pisistrati do lus, multo negocio dedisse. Pisistratus quoque memoratur callido astu & uafro ingenio,ut
Athenarum dominio potiretur,lacero & deformato corpore,pluribus sibi illatis uulne-
ribus & plagis,in forum prodijsse,& clamore querulo, magnisq; fletib⁹ incensam mul-
titudinem aduocasse,ea sibi uulnera ab inimicis illata palam uociferatus: & cum custo-
des corporis,manus iuuenum audacissimorum accepisset, tyrannidem Athenis magno
Dionysij in occupanda tyrannide ars, scelere & perfidia inuasisse. Neq; absimili exemplo Dionysium,qui Syracusas flagitio-
sius occupauit,pari audacia & astu idem factitasse accepimus. Nanq; dolosis consilijs se
multorum insidijs appeti asseuerans,prope concionantis in modum per infimas obtesta-
tiones apud populum, peruicit,ut sexcentos circa latera armatos sumeret: quo agmine
stipatus,graui & superbo dominatu patriam occupauit. Adeo perniciosis exemplis &
uesana cupidine mouentur homines,ut quod uirtute nequeunt, callido astu & malo fa-
cinore assequant. Proditur memoriæ iuuenis inter cæteros non ignaui spiritus,ex opti-
matibus quos Aristodemus tyrannus extorres fecerat, hoc consilio usus, ut patriam ab
impotenti seruitute liberaret. Nã corpore plagis afflicto,ut fides haberetur, ad Aristo-
demũ uenit:& quos fidissimos habebat,exciuit, illosq; in saltus inuios & inaccessos ubi
disposita erant insidiæ,adduxit, quibus debellatis & tyranno occiso, Cumas seruili iu-
go liberauit. Sossis uero Syracusanus, homo uersuti ingenij, nouandi res occasionem
Sossis, nactus, quũ similibus dolis sanguine fœdatus & ueste lacera,lamẽtabili uoce cõtra Dio-
nem multitudinem exciret, cõsilio parum celato, postquam * dilicuit fraus,tanquã moli-
tor nouarum rerum & uulgi turbator, Athenis iudicium subijt,& intestinæ fraudis pœ-
nas luit.

LIBRI II. GENIALIVM DIERVM, FINIS.

ALEXANDRI
DE ALEXANDRO IVRISPE RITI NEAPOLITANI, GENIALIVM DIERVM LIBER TERTIVS.

Quid dicatur idem apud philosophos,& quid idem à iureconsultis,discussum cum Hermolao in conuiuio familiari. Caput I.

Ermolaus Barbarus amicus meus summus, perq̃ fuit literis homo ornatissimus, bonisq; disciplinis & ingenuis artib⁹ excultus,ac præter ingenij amœ-
nitatem,quæ plurima in homine fuit,doctrina quo-
q; curiosa & eleganti. Ad eum quotidie, dum Ro-
mæ ageret,complures uiri bene literati,atq; in stu-
dijs doctrinarum magistri,sapientiæq; doctores fa-
cundissimi,exercendi animi causa frequentes uenti-
tabant. Accipiebatq; singulos ille, aut noua lectio-
ne autoris non uulgaris, nonnunquam quæstiuncu-
lis ex philosophia minime procacibus & petulan-
tib⁹,sed placidis &ingeniosis,ac pro æstimatu cui-
usq; festiua quadam argutia animum lacessentib⁹:
ita ut ipsius consuetudine & sermone quotidiano,semper quisq; doctior & lepidior fie-
ret.Forte uero cum festa solenniq; die ad cœnam ab eo inuitati, nonnulli ex nostratibus
boni adolescentes studia humanitatis professi,& nos unà transactis negocijs conuenire-
mus, excepit nos ille cœnula admodum lauta & frugi,nõ prodigis epulis & paratu ma-
gno,sed parco,breui,& parabili cibo,& ut tenui conuictu,ita summa uoluptate comi-
tateq; mutuos ipse sermones mistos conuiualibus iocis,in longũ protrahebat. Cumq;

inter cœnandum,sicut solebat in conuiuio familiari, iuuenis quispiam lætæ indolis,&
haud illiteratus,Thesei res gestas nuper è Plutarcho in latinum uersas,scitè admodum
& uenustè lectitaret, quoq; pacto in Cretam delatus,Labyrinthi errores & Minotauri
monstra superarit,reuersoq; ut Atheniẽses ob res fortiter gestas,dies festos dedicarint:
& alia permulta, ut ingenium facundiaq; eius fuit in extollendis uendicandisq; Græco
rum rebus,plusquam satis est,profusi. Hoc quoq; legebat, nauim qua in Cretam These
us delatus fuerat,ad Demetrij Phalerei tempora Athenis seruatã custodiri. Et quia lon
go æuo absumpta materia fuit, lignis antiquorib⁹ detractis,nouisq; coaptatis, diu mas
sisse. Eaq; cum eadem Thesei nauis diceretur, apud philosophos alios q; physicæ studio
sos,an eadem esset nauis,an uero altera, ancipitem quæstionem incidisse: Cumq; hæc &
pleraq; ex Plutarcho in hãc sententiam ille legisset: Morosa,inquit Hermolaus, & quæ
nihil habeat controuersiæ,quæstio hæc inter philosophos agitari cœpta fuit. Cui enim Idem.
non explicatum est,ubi materia non eadem subest, quæ prius erat,& si loco illius alte-
ra suffecta sit,minime eandem rem dici oporteret? Cõstat enim, nauim quæ demptis ta-
bulatis & tignis, ex noua materia coaptata est, non eandem esse. Siquidem cum quid
idem esse dico,illud ita demum esse idem putandum est,si nihil ei additũ detractum'ue
sit. Nauis ergo quæ ueteri dempta,& noua coaptata materia,facta est,quia nõ eadẽ ma-
teria nunc est quæ olim fuit,eadem omnimo dicenda non est. Cumq; me,qui una aderã,
quid de istiusmodi re iudicij haberem, potissime interrogaret:respondi meminisse me Idem apud iu
in complurium iurisconsultorum libris secus longe atq; ipse cẽseret,scriptum legisse, reconsultos.
quos omnes contrà sentire atq; isti opinioni aduersari haud dubiũ fuit. Nanq; Alphe-
nus iuris ciuilis & uererum literarum impense doctus,haud immerito existimauit,ubi l. mortuo. ff. de iudicijs. & eſt text⁹ Paul li.
iudicium coram uno pluribus'ue agitari cœptũ fuit: si illis fato perfunctis alij suffecti
sint,idem iudicium censeri: et populum eundem esse qui nunc est,& qui ab hinc centũ
annis fuit. Nauim quoq;,quæ mutata ueteri materia,noua suffecta est,non aliam,sed eã-
dem decere existimari. Quod si aliter dicimus,utiq; foret,ut nos qui immutamur quo-
tidie,ijdem non essemus, qui ab hinc anno fuissemus. Quin etiam, si longius euagari li-
bet,inueniemus Vlpianum magna uirum autoritate,qui ob excellentem doctrinã,Au-
relij Alexandri impatoris sacri scriniorũ magister fuit,& Pompeium pariter iuris scien- l. grege. & l. si grege. ff. de lega. 1.
tem & peritum,literis prodidisse: Si grex mihi testamẽto legatus esset,isq; adeo immu-
tatus est,ut ne ouis quidem quæ scripti legati tempore fuit,hodie supersit:sed omnis ex
sobole postea nata suffectus sit,eundẽ gregẽ dici,atq; ideo legatum testamento deberi:
quia cum quid loco alterius sufficitur,idẽ existimari haud dubium est. Atq; hoc,inquã, Idẽ apud phi
apud ueteres iurisperitos ita in cõfesso fuit,ut exploratius mihi esse possit. Cumq; Her- losophos & physicos.
molaus me fuisset intuitus, ueluti fateretur quod asserebam: Esse, inquit, arbitror ut
dicis,etsi mihi hæc sententia omnino non probatur,cui prorsus non accedo:& cùm ista
sit ueterum iurisperitorum opinio,ut modò dixti,aliquid obniti non auderem, si peni-
tus uera foret. Nam quod asseueras Vlpianum & iureconsultos sentire,facilis est & ex
pedita distinctio, id quod asserunt censeri in casibus per te modò explicatis, non tamen
ut in omni re,omniq; negocio idem statuendum censeam. Nam si altius rem intueri uo-
lumus,profecto referre arbitror, cum quid idem esse dicimus,an illud eiusdẽ substãtiæ
& formæ,an uero alterius dicamus. Formam uero à substantia abesse non ignoras,quas
à uestris iureconsultis materiam & speciem appellari audio, quam Aristoteles ἰδέας
nuncupat,Plato ἰδέαν: nonnulli materiam,pleriq; causam & formã. Cum ergo aliquid
idem esse dico, hoc apud physicos ita receptũ est,quod est uero propius, tunc demum il-
lud idem dici oportere,si eadem materia subest quæ prius fuit, & forma seu species im-
mutata nõ est: idq; posse internosci,quod mutatio formæ uel substãtiæ diuersam,nõ ean-
dem rẽ facit. Nauis ergo quæ tignis detractis ex alia materia coaptata est, & grex noua
sobole suffectus,sic populus &alia hoc genꝰ,qa materia seu mauis substãtia nõ eadẽ est,
quæ olim fuit: quippe qa illa dempta,alia suffecta est:licet forma nel species nauis, gre
gis,populi,eadẽ subsit,eandẽ rem nõ esse haud dubie efficit: quũ diuersa materia uel for
ma dissimilẽ rem,nõ eandẽ efficiat:alioq dicendũ foret, easdem nunc Athenas esse quæ
quondam fuere,eandẽ Carthaginẽ,eandem deniq; Romã,urbes prævalidas olim & po-

pulos præpotẽtes,nunc(ut uides)ita incẽdijs & ruinis deformatas,uastas,& infrequẽtes,ut illarum uix memoria aut uestigiũ extet. Vestri uero iurecõsulti rem aliter intuentes,licet materia rei mutata,si altera illius loco suffecta sit,dummodo eadẽ species maneat,eandẽ rem dici putant:credo quia nihil officit aut repugnat,quare illud ex constitutione iuris idẽ censeri non debeat. Etẽm si in demortui loco suffectus est iudex,uel si testamento quispiam gregẽ legauit,seu quid aliud arbitrere,licet quod prius erat, mutatum sit,& aliud illius loco suffectũ:quia non propterea mutata testantis uoluntas probatur,ex qua iuris cõstitutio pẽdet,eandẽ rem censeri proculdubio facit. Vbi ẽm ratio legis inest,ibi idẽ esse iudicium,bonũ & æquum est. Quod apud physicos,qui rem acutius intuẽtur,& magis hæc ad uiuũ resecãt,cum sint rerũ scientissimi & artiũ periti,nõ ita receptũ est. Leges ẽm quod probabile est, quantumq; æquitas & ius suadet,sequuntur:physici uero,quantũ ueritas & ratio necessario conuincit, efficiunt. Ex hoc igitur effici cogiq; potest id,de quo disceptabatur,nauim quæ mutata ueteri materia,ex altera coaptata est,quia non eadẽ substantia subest quæ pridẽ fuit,licet uestri iurisconsulti aliter sentiant,tamẽ secundum physicas rationes eandẽ non esse,nec cẽseri:quia mutata materia uel substãtia,diuersam,ut dixi,non eandẽ rem facit. Hæc Hermolaus admodum facundo,ut erat,ingenio,multaq; cum elegãtia uerbor:,apud cõplusculos qui aderamus, dum cœnulam nobis daret,scitẽ subtiliterq; disserebat.

Gentium diuersarum mores in condendis humandisq; corporibus defunctorum, & qui Romanorum usus fuerit. Caput II.

Romani initio humi condebãt,nõ cremabant corpora,

ROmanos olim ab ortu urbis,defuncta corpora humi condere,neque cremare consueuisse,illud argumẽto est,quod Numæ Pompilij corpus in arca lapidea post multa secula à Cneo Terentio in laniculo inuentum,uetustissimi autores tradunt. Postea quum longinquis bellis defunctos erui cognouissent, ut igni cremarentur,decreto sanxerunt. Primus ex patritijs Cornelius Sylla traditur,qui decedẽs igni se cremari uoluit,ueritus talionẽ. nam ipse corpus Marij & eruta ossa subuertit, & in Anienem misit. Inde manasit diu defunctos cremandi consuetudo:à qua sequutis temporibus dum Antonini Cæsares imperitarent,desitum fuit. Tunc enim illo more abrogato, denuo corpora humi condere cœpere,ex instituto Thaletis,qui cum omnia ex aquis constare dicat,defunctos terræ mãdare iussit,ut humore dissoluãtur. Heraclitus uerò igni, tanquam ad originem suam reuertantur,quippe cum omnia ex igne constare diceret. Carthaginenses uerò cum prius terra obruerent fato defunctos,postea à Dario admoniti,mutato consilio,igni tradidere. Apud Syros & Aegyptios condendi & non cremandi corpora,medicataq; cadauera asseruandi in loculis,uetustum morem inualuisse accepimus. Condiebant enim cadauera myrrha,aloë,cedro,melle,sale,cera,bitumine & resina,odoribus & unguẽtis delibuta. Ex succo enim cedri exanimum corpus seruari,sic ut uiuentia corrumpi, haud dubie perspectum est. Sudore quoq; ligni tedæ concisæ & furnis adactæ,apud eosdem mortuos delibutos,seruari prodiderunt,ita lineamentis integris,ut uiui apparerẽt: quod ab exteris regibus usurpatum accepimus,ut eorum corpora non cremarent,sed differta odoribus tumulo inferrent,aut humi conderent. In tantumq; odores ad defunctos ptinere creditum est,ut quanuis cremarentr, unguẽta tamen & odores flãmæ inijcerent. Pythagoræi non unguentis,sed folijs populi,myrti,& alocs stipati, humi mandabantur,sicut M. Cato condi & humari uoluit. Lycurgum legimus, nihil cum mortuo sepeliri mandasse, sed puniceo amictu uelatum, & oleæ fronde circundatum, terræ mandari uoluisse. Albanis pecuniam cum mortuis sepelire in loculis moserat. Taxilis,Brachmanis,& Iberis,uulturibus defuncta corpora obijcere. Barchęis quæ apud Colchos & Iberos gens est,agnatos morbo extinctos, uelut ignauos & degeneres,igni traderet:in bello autem absumptos,tanquam fortes & strenuos,obijcere uulturibus. Parthi & magi procul à nostro orbe siti,honestissimã sepulturam uulgo auium aut canũ laniatus putauere,nudaq; tantum ossa quæ supererant, terræ mãdare assuẽrãt. Sicut apud Hyrcanos,quorũ horrida & inculta uita est,aliasq; gẽtes indomitas canes p sepulchro fuere,q sepulchrales dicti. Hos affluẽti cibo nutriebãt,& suos q̃sq; canes parabat in uita,à q̃bus mortuꝰ lacerarer,atq; hoc eximiũ & solẽne putabat funꝰ. Persæ fa-

Cornelius Sylla primus crematus Romæ.

Thaletis mos sepeliẽdi

Heraclitj.

Carthaginenses.

Syrorum & Aegyptiorũ. Condita corpora.

Succus cedri.

Teda.

Pythagoræorum sepeliendi mos.

Lycurgi sententia de sepultura.

Albanorum.

Taxilorum.

Brachmanũ.

Iberorum.

Barchęorum

Parthorum.

Magorum.

Hyrcanorũ.

Canes sepulchrales.

to defunctos, cera circunlitos, ut maxime diuturni essent,domi condebant. Assyrij in melle,regum uero in paludibꝰ. Humi uero tradere,aut igne cremare,capitale fuit. Essedonum traditur mos,ut parentum funera cantibus prosequantur, mox cœtibus propinquorũ aduocatis,quod dictu auditu; fœdum est,ipsis cadaueribus immistis ouillis carnibus uescãtur. Id quod ab Indis & Massagetis usurpatum ferunt,quorum prodigiosa immanisq; natura est:nam senio confectos in frusta cædere, illorumq; carnibus immistis pecudibus uesci assueuere. Id quoq; apud Derbices Persicam gẽtem, & cum Hybernis efferatis hominibus cõmune fuit,ut parentes & affines qui succubuere, comesse pietatis maximæq; honestatis munus putarẽt:quod Chrysippus philosophus probauit, & literis prodere nõ dubitauit. Fuitq; proditum, eosdẽ Derbices in more habuisse,uiros etiã progressos ætate,more hostiarum immolare ad aras,mulieres uero senescentes præfocare. Tradunt Hyperboreos illos penitissimos,qui in extimo orbis tractu siti sunt, homines rigentis barbariæ,& omni humano generi insociales,eos qui longo æuo uixerunt,post epulas & familiare conuiuium sertis redimitos,ex rupe abrupta in mare dare præcipites: quæ lex in Coo insula ad Hellespõtum fuisse traditur,ut supra LX. annos nati,aconito uitam finire cogantur,ne ipsi desides & ignaui,fortium uirorũ cibaria absumerent,locumq; & partes aliorũ occuparent. Quod de Caspijs quoq; memoriæ proditum est:nam filij parẽtes septuagenarios domi clausos,aut in loca inculta & deserta, intimasq; solitudines expositos,uel fame enectos, siti & inopia conficere,celebre fuit. putarunt. In Scythia gens est,quæ parẽtum cadauera inter niues & glaciem truncis affixa arbotibus detineant,illa terræ mandare,pro scelere proq; flagitio arbitrati. In Phrygia mortuos sacerdotes non defodiunt,sed super lapidibus decem cubitis erectos,sublimes constituunt:sicut Nasamones,qui sedentes mortuos statuebant. Thraces quoque fama est & Indos ætate confectos, illos præcipue quibus studiũ sapientiæ fuit, incensis rogis mortem oppetere,& sine aliquo funerum apparatu,lætos se in flammas inijcere,non refugere nec formidare. Alios inibi homines in alio tractu orbis intõsos & incultos,ultra Arabes & Aethiopes, parentes & sibi coniunctissimos in litoribus, ita ut fluctibus operiantur,sepelire. Ipsosq; Aethiopes ad certos annos uitam producere,qua exacta,diuerso quisq; fungatur fato,exanimaq; corpora uel in flumen deijcere, uel uitro operta, ita ut integra spectẽtur,& posteris spectaculo sint,asseruare. Pæones in stagna,Ichthyophagi in mare defunctos abijciunt. Troglodytæ paliuri uirgis, mortui ceruicem cum pedibus alligantes,efferũt:deinde cadaueri lapides aggerẽtes, cornu capræ inibi ridentes apponunt, hoc pro exequiali pompa, proq; funere existimantes. Quod à Gymnesiarum incolis usurpatum legimus, ut incisa & desecta cadauera in urnam imponant, desuper'que ingentia saxa accumulent. Arabum uero mos proditus est,ut regum & summorum ducum elata cadauera, in loca tetra & inculta stercore obruant,ac cœno & fimo aggesto, terræ imponant. Panebij,si quando rex moritur, corpus quidẽ defodiunt, caput uero auratũ in templo augustissimo consecrãt dicantq;. Sicut Saitanis reges qui imperitarunt,intra septa templi sepelire assuetum erat,hoc sepulturæ genus optimum, & pietatis ultimum officium æstimantes. Lotophagis nulla sepulchrorũ habetur cura, sed defunctos in mare deijciunt, parum referre arbitrati,igni, terra, uel aqua dissoluant. Apud Athenienses et omnem ferè Græciam corpora non cremare, sed terræ condere,& sepelire cum funebri ueste,Phrygibus uero igni imponere, antiquissimus mos fuisse proditur. Sed in humandis corporibus Athenienses orientem uersus,Megarenses & Phœnices,ad occidentẽ uertere solebant. Aphri uero ut Græci sepeliunt. Maxima aũt sepeliendoq; cadauerum cura Athenienſibus fuisse fert, præcipue bello peremptoq;, ita ut qui illos inhumatos relinquerẽt,quouis supplicio dignos putarẽt. Idcirco summos duces qa cæsos nauali pugna in mare deiecerant, grauibus pœnis & capitis supplicio afficere:quibus cùm peremptoq; corpora assequi nequirent,illorũ ossa & dissecta membra passim strata exqrere,& humo tegere,defunctosq; in acie,tumulo publicè extructo,q̃tannis pro concione laudare, magnæ curæ fuit: adeo ut Nicias cũ exercitu iter faciẽs, neduoq; militũ inhumata cadauera relinqueret,totũ subsistere agmẽ,donec humarent,iusserit, Et Cimon Milciadis filiꝰ,ut pater sepulchro conderet, captiuũ se præbere nõ du-

Assyriorum, Essedonum,

Indorum. Massagetarũ.

Derbicum et Hybernoq;.

Hyperboreorum,

Lex in Coo de morte irroganda senibus.

Caspiorum,

Scythię mos, Phrygiæ.

Nasamonũ, Thracum, Indorum.

Aliorũ quorundam.

AEthiopum.

Pæonum, Ichthyophagorum. Troglodytarum.

Gymnesiarũ incolarũ mos Arabum.

Panebioq;.

Saitanorum. Lotophagorum.

Athenienſiũ.

Phrygum. Megarenſiũ, Phœnicum. Aphrorum. Atheni-nſiũ. in sepeliẽdis corporibꝰ cura.

Nicias.

Cimon.

Carum mos, Syndonum, Iberorum,

bitauit. Traditum quoq; est, Cares morte sublatos milites, armatos sepelire: & Syndones tot pisces in sepulchris mittere, quot hostes confecisset qui humaretur. Sicut Iberi pro hostium interfectorum numero tot obeliscos apponunt, hoc insigne testimoniũ uirtutis & expertissimum decus arbitrati. Condebant enim prisci corpora uel arcis lapidesis, uel fictilib⁹ cum funebri tunica: quia nudum iacere cadauer, pro flagitio erat. Reges

Corpora quo condebantur

Romanorũ,

uero externis differtos odoribus, in montibus sepeliunt: unde deductum, ut illorum sepulchris pyramides apponant aut columnas. Romani uero in domibus quas singuli incolebant, dolijs aut uasculis, qua ex causa lares, quos domesticos uocant deos, colere cœperunt. Postea lege duodecim tabularum, ne in urbe sepelirẽtur, ne'ue urerẽtur, grauí fuit documẽto sancitum, cuius uerba sunt: In urbe ne sepelito, ne'ue urito. Cineres tamẽ eius qui triumphasset, aut imperatoris qui hostes bello domuisset, uel armis remp. auxisset, in urbẽ ferre licebat: quibus hoc honoris causa, ut in foro conderẽtur, tributũ est. Licet apud Spartanos secus iõge seruatum sit, Lycurgi lege, quibus & in urbe, & secus deorum tẽpla sepelire prmissum. Nõ sic Athenis: nam in campo extra urbẽ tumulus erat, in quo columnæ extabãt, in quibus defunctorum nomina p singulas tribus, qui illic conditi erant, continebantur. Corinthi quoq; extra urbẽ maximorum uirorum monumenta fuere. Inter quæ Diogenis Synopensis, quem canem Græci cognominarunt, sepulchrum uisebatur. Reliqui uero in agris quisq; suis, aut in fundo suburbano, seu auito & patrio solo ex senatusconsulto Cneo Duillio cõsule, Romæ humari cõsueuere. In quibus sepelirẽdi licet toto generi & familiæ ius esset à principio, postea ut in familiam ius sepulchri non descenderet, recentiore cura prouisum fuit. Frequentius in Flaminia aut Latina uia, ac suburbijs & anfractibus uiarum, Romanorũ gentilitia sepulchra fuere. Ibiq; Galatini, Scipiones, Seruilij, & Metelli, aliorumq; honestissimæ familiæ cõdebantur: ad quæ uasa figulini operis, nonnunquam arma militaria, ensesq; & libellos, aliaq; quæ defuncto cordi in uita fuerãt, quorumq; efficaci studio tenebatur, ferre, & eodem sepulchro tegere assuẽrant, ut ea quæ uiui dilexerant, una conderentur. Memini dum Romæ agerem, in uetustis sepulchris, quæ in uia Appia plurima uisuntur, inter ædificia hortosq;, interq; coagmenta lapidum, erutum cadauer fuisse, multo æuo uetustum, adolescentulæ mulieris facie, capillo, oculis, naribus, & reliquis lineamentis prorsus integris & incorruptis: nisi quòd uestigia liquaminum & unguentorum quibus delibutum fuerat, apparebant: recenti specie, inscriptione nulla, qua nomen defunctæ innotesceret. Pomponius tamen uir, ut in ea ætate, ueterum literarum impense doctus, Tulliolam Marci Tullij Ciceronis filiam, de cuius obitu ad Seruium Sulpitium sunt epistolæ, aut Priscillam Abascantij, de qua Sylua Papinij extat, fuisse augurabatur. Id quibus argumentis asseueraret, cùm nulla inscriptionis uestigia extarent, prorsus nescimus.

Lex de mortuis in urbe non sepeliendis,

Spartanorũ,

Athenienſiũ.

Corinthioꝝ. Diog. Cynici sepulchrum,

Loca gẽtilitioꝝ sepulchrorum Romanorum.

Tulliolæ corpus inuentũ.

Consularia comitia per quos fiebant, quæve potestas consulis, quantumq; ius & quæ dignitas foret. Caput III.

Comitia consularia per quos fiebant,

COmitia consularia nouis consulibus creandis, non modo per consules haberi, sed per interregem, nonnunquam absentibus consulibus, alterũ consulem, cuius erat sors, ut comitijs præesset, ex prouincia euocari, aut si morbo uel necessitate impediti, commodo reipublicæ auocari nonpossent, dictatorem dici, qui comitijs præesset, sæpe rescriptum est. Dicebat enim dictator consulem ex patrum decreto, nonnunquam ex opinione sua, illum cui militares & ciuiles artes, ac imperatoria consilia forent, quiq; è republica magis esse uidebatur. Tametsi dictatorem comitiorum causa, alt

Consul se dictatorem creauit,

quando se consulem creasse, & in magistratu fuisse legamus, qui comitijs habitis, dictatura se abdicabat. Eadem uero comitia cõsularia, non solum cùm utrunq; consulẽ fieri, sed cùm altero defuncto collegã cooptari oporteret, sæpe indici haud dubiũ est. Ipsiq; comitijs plebẽ interesse ac centurias & trib⁹ in campũ aduocari frequenter inuenimus, quanuis sine plebe per patres clientesq; patrũ plerunq; habita legamus. In quibus etiam absentes nõ modo patritios, sed plebeios cõsules nominari licuit. Tametsi æuo succedẽte ex lõgo interuallo nobilitas adeo consulatũ inuasit, ut soli patritij penes quos maximæ diuitiæ fuere, electa plebe, ad consulatũ assumerẽtur. Adeoq; plebs obnoxios summisit animos, ut nulli plebeio ad capessendos consulatus, & intermissum honorem uendican-

Nobilium cõsulatus ambitio atque inuasio.

dum animus fuerit, à qua impotentia nobilitatis post aliquot annos, urgente belli discrimine, patritij desiuere, tũc quum perculsa nobilitate, Caius Marius nouus homo bello Iugurthino consul factus, plebi Romanæ intermissum diu consulatũ restituit. Et tametsi nisi quæsturam, ædilitatem, & prætũram per gradus antea gessissent, ad consulatũ nulli admitterentur: plerunque tamen eos qui nullos antea curules gesserant magistratus, quibus⁹q; mandatus honor non fuisset, cõsules creatos inuenimus. Caius Claudius Centho comitiorum causa dictator dictus, Publium Seruilium Quinti filium Galbam, q nullum antea honorem gesserat, consulem creauit. Et Pompeius Magnus ex senatusconsulto legibus solutus, priusquam alicui magistratui præfuisset, consul factus est. Quorum nomina, postquam comitijs relati erant cõsules, in fastis & annalibus (unde tempora & annos Romani designabãt) in primis annotare soliti sunt, ex q bus turpissimoq; consulũ propter flagitia & dedecora sæpe nomina inducebantur: id quod actis testabatur, Is uero qui consul dictus designatus que fuerat, antequam magistratũ iniret, collegam sibi sæpe nominabat, quod è re publica uidebatur: ut positis simultatibus, una mẽte, consilio ac uirtute, nec fœdo certamine & per dissidium, quod praua ambitio solet, respublica ageretur, utq; ex uoluntate sua consul quem maxime appeteret, collegam haberet, non nunquam senatus collegam dixit. Sæpius uero ipsis comitijs duo fuere creati consules communi studio uotoque. Erant ergo Romæ bini consules potestate pari, sicut apud Iberos bini deliguntur reges: alter qui iura daret, alter qui populis præesset. & Carthaginensibus duo annui reges præfuere, qui Sufetes dicti. Aliquando iudicum ordo præfuit, qui rerum & personarum ius habebãt. Et Lacedæmonijs bini præfecti, mox bini reges nomine magis quàm imperio, ex Procli & Heristenis familia primo, postea ex Eurithionis & Agidis: demum ex Heraclidarum genere, pari iure & imperio non dissimili imperitarunt, tametsi Lycurgus reipublicæ curam per ordines diuiserit: quod apud Achæos simile accepimus, ut binos prætores annuos sibi præficerent, qui publicas res simul & iudicia curarent: aliquando decẽ, quos δημιοργοὺς uocabant. Athenienses uero post eiectos triginta tyrãnos, qui plures q̃ mille quingentos ciues indẽnatos necauerũt, neque finebant cognatos funeribus adesse: decem qui præessent, per Thrasybulum accepere: mox ipsis à Pausania eiectis, Prytanes numero quinquaginta præfuere: quæ pars decima senatus erat, quorum numerus quingentorum fuit. In quo obseruatum est, ut nemo ex genere Athamantis natu maximus, prytanes fieret: qui etiam Rhodi summus erat magistratus. Apud Chaones autẽ annui magistratus ex primoribus ciuiũ deliguntur. Armeniorum megistanes, Cretensiũ cosmi dicti sunt: sicut Persarum, magi & caramanges, qui loco prtæoris erant. Bœotijs undecim summæ rerum præerant, qui pacis belliq; temporibus ius dicebant. Qui quidem consules, etsi pari honore essent, non tamen simul insignia consulatus aut imperium habebant. Nam postquam Iunius Brutus, ejecto Tarquinio & regibus exterminatis, cum Collatino consul creatus est, licet omnia iura & insignia quæ apud reges erant, populus consulibus concessa uoluerit: tamẽ ne duplicatus terror uideretur, si apud utrunque consules fasces uideret, cautum fuit ut apud alterum, eum uidelicet qui imperium haberet, fasces essent. Ideo alternis mensibus, modo ad unum, modo ad alterum consulem fasces transire uoluere. Idemq; sequutis temporibus, dum imperiũ & respublica stetit, seruatũ est. Sed tamẽ quo mẽse, fasces nõ habebat, accensus apparebat consuli, lictores uero sequebant: quod intermissum diu, postea Cæsar reuocauit denuo. Et quanuis cõsuli antiquiori fasces darentur prius, ueluti caniem & annos uenerantes: postea lege Iulia cautum fuit, ut ei qui plures liberos quàm collega haberet: aut si numero pares essent, qui maritus foret præferretur: aut si omnia essent paria, antiquior fasces acciperet: eos tamen qui secundum gererent consulatum, alteri nouum ineunti, præferri haud dubium est. Erant ergo consulatus insignia duodecim fasces, lictores totidem, purpurea prætexta, curulisque sella. Quin etiam eum qui antea cõsul fuisset, iterum & sæpius consulem creari: & qui dictaturam gessisset, in consulem assumi posse, nemo dubitauit. Quintus tamen Fabius Maximus legem tulit ad populum, ne intra annos decem eundem consulem reficí liceret, quam legem consensu tacito abrogatam, Sylla iterum promulgauit. Creatis ergo consulibus prouinciæ nomi-

Cõsulatus ad plebem reuolutio. Consules sine magistratu alio præcedente creati.

Collegã consulis.

Cõsules bini apud Romanos.

Reges bini apud Iberos et Carthag.

Præfecti & regesbini apud Lacedæm.

Lycurg. per ordines.

Achæi.

Athenienſes.

Prytanes.

Chaones.

Megistanes.

Cosmi.

Magi.

Caramanges

Fasces uicissim apud alterum dũtaxat consulem.

Vtri prius darentur fasces

Cõsulatus insignia.

Lex à Fabio lata.

Prouinciarũ sortitio inter consules. Lex curiata,

nabantur,ut eas uel ipſi inter ſe cõpararent,ſortirentur ue: quos ire ad bellũ, quos præeſſe exercitibus oporteret: uel ſi in deligendis prouinciis non conueniret, extra ſortẽ ſenatus decerneret. Quod lege curiata cauebatur, ut ſenatus contra legem curiatam ſine ſorte prouincias deſignaret: aut ſi ſenatus auerſaretur, per populũ agi poterat, ut extra ordinem cõſuli prouincia daretur: tametſi utrunq; conſulẽ in eandem prouinciam cum exercitu profectum quandoq; legamus. Optionem tamen deligendæ prouinciæ extra ordinem collegæ dari, aut ſuam ſortem permutare cum collega abſq; decreto ſenatus, antiquo more non licebat. Ad quas profecturi conſules, ſi cæſis hoſtiis & ſacrificio perfecto, non facile litarent, ſæpe diffuſo tempore ire ſuperſeſſum eſt. Inter quas fuere minores prouinciæ, pauci momenti & ferè defamatiſſimæ, ut ſyluarum colliumq;, ne cõpingendis nauibus materia deeſſet, & frequens ad omne genus operum materia ſuppeteret. Conſules uero nominatos, ab ipſo inito magiſtratu legiones cum collega partiri, ac Iouis optim. maxi. templum adire, ſenatũ habere, eumq; de prouinciis, deq; omni ſtatu reipub. conſulere, Latinas ferias iudicere, Iunonicq; Soſpitæ, & Ioui Latiali ſolenne ſacrum in Albano facere: in quo carnem Latinis populis diuidere mos erat, ſæpe perfectum eſt. Indeq; auſpicato ad uota nũcupanda in Capitolium ire. uotiſq; nuncupatis, paludatos uel trabeatos in ueſte regia, proſequentibus primoribus patrum, in prouincias quiſque ſuas proficiſci: & prius quàm ad hoſtes ducerent legiones, ad populum concionari de prouinciis, de adminiſtratione belli, & quam ſpem de ſe pollicèri poſſint, referre ſolitos inuenimus. Ex omnibus quoq; magiſtratibus ſolos cõſules, dictatores, prætoresq;, conſularibus auſpiciis creatos, antequam adeant magiſtratus, Lauini Veſtæ & penatibus rem diuinam facere tradunt. Quibus in bellum profecturis, militaris ſupellex conſulari maieſtate digna, ſcribæ, librarii, præcones, apparitores, muli & tabernacula publice dabantur. Quæ quidem paludamenta mox ſequuti Cæſares ſibi deſumpſere. Diuus uero Auguſtus proconſulibus profecturis in prouincias, pro mulis & tabernaculis, certam pecuniam ſubtaxari iuſſit. Alexander uero Seuerus ituris præſidibus in prouincias, mulos, equos, ueſtes & coquos publice dabat: in quadruplum illa reddituris, depoſita adminiſtratione, ubi male ſe geſſiſſent. Athenienſes uero duces in bellũ prodituri, ſertum ex olea ſacra ſumere, & uas aquæ ferre iubebantur. Erat igitur conſulis officium, domi foriſq;, ac belli pacisq; temporibus toti reipub. conſulere, in quæ cuſtodienda regendaq; republica totis incumbere uiribus, omni denique ſtudio, conſilio, fide, grauitate, & robore animi, pro commodis reipub. pugnare. Itaq; in exercitu ſi quæ obeundæ eſſent expeditiones, legionibus præerant, & ſummi imperatoris officio fungebantur. Et in urbe tam de prouinciis quàm de magiſtratibus, de fœdere, pactionibus, gerendiſq; bellis, militibus ſcribendis, comparandis ue: deq; ſtatu, dignitate, commodisq; reipub. de communi ſalute ciuium, & ſpe bonorum, deq; legatorum poſtulatis, ſenatũ conſulere debebat: de quibus omnibus his ſingulorum ſententias rogare. Sed citra ſenatus aut populi autoritatem, ſoli decernere non licebat. Ipſorum tamen conſilio, magiſtratu amouere poterat, & de gradu deiicere etiam prætorem, cenſorem que: uel aqua & igni interdicere, aut exulem eſſe iubere, bella ſuſcipere, ſupremum ius habere. Quod lege magiſtrali cauebatur in hæc uerba: Conſules regio præſunto imperio, hiſq; præeũto, iudicando, conſulendo, prætores, iudices apparento, militiæ ſummum ius habento, nemini parento, iuſſa his populi ſuprema lex eſto, eundem que magiſtratum, ni interfuerint decem anni, ne quis capito, ciuitatem annali lege ſeruanto, duella iuſta iuſtè gerunto, ſociis parento, ſe & ſeruos continento, populiq; ſui gloriam augento, domum cum laude redeunto. & infra. Nonnunquam ſine conſulto ſenatus, conſul magiſtratu amouiſſe cõpertum eſt: ſiquidem Flaccus conſul Thermum prætorem, inconſulto ſenatu, honore priuauit & faſcibus. Diem quoq; dicere tribuno plebis & reliquis magiſtratibus pro imperio poterat. Eundemq; ab omnibus magiſtratibus comitia tum & concionem habere, deq; conſilio ſenatuſconſultum facere, & ne fierent inhibere, atq; ſi è republica ui debatur, dictatorẽ dicere poſſe, nulla controuerſia eſt. Cumq; honorum finis ſit conſulatus, totiusq; imperii maieſtatẽ gerat, legatis undecunq; in curiam admiſſis, ſolus ex autoritate ſenatus reſponſa dabat, legemq; ad populum ferebat, is tamen quũ de capite ci-

Prouinciæ minores. Cõſules ſtatim à creatione q̃ agerent.

Paludamẽtũ & trabea ueſtes conſulares,

Conſules, dictatores & prætores in bellum profecturi.

Athenienſes duces in bellum prodituri.

Conſulis officium,

Conſulũ poteſtas,

uis agebatur, pœnam, capitalem ue noxam inferendi ius non habebat, lege edita qua cauebatur, ut à conſulibus (ne per omnia regiam poteſtatẽ ſibi uendicarẽt) impunè prouocatio eſſet, neue in caput ciuis Romani, niſi populi iuſſu, animaduertere poſſent. Tunc enim qui noxæ capitis reus, ſceleris coarguitur, ad populum produci debebat, & dicta cauſa, ex populi iudicio de capite ciuis cognitio dabatur. Nam ſoli dictatori & populo, ius de nece ciuium datum eſt. Tametſi legamus Opimium cõſulem, contra inſtituta maiorum, primum dictatoriam ſibi uim uſurpaſſe, Caium q̃ Gracchum & Fuluium Flaccum alioſq; ciues, abſq; populi iudicio necaſſe. Si tñ conſuli ſenatus permitteret (quod in ſummis reipublicæ caſib⁹, & magna mole periculorum fiebat) ut caueretur, ne quid reſpublica detrimenti caperet, tunc de nece ciuium decernendi, illos q̃ omnibus modis coercendi, belli gerendi, domi foris q̃ ſummum imperium habendi ius dari cenſebatur: ipſi tamen conſuli Romanum ciuem, etiam ſenatorem, in carcerem duci iubere, & mulctam irrogare, facultas erat. Quod ſi quis parũ iuſto iudicio mulctam irrogatam, aut indigno iniuriam factam querebatur, alterius conſulis opem implorare, ad eum q̃ prouocare licebat: ipſiq; collegæ intercedendi, inhibendiq; ne quid ſecus fieret, ius erat atq; poteſtas. Quod ſi quæ cauſæ prætoriam excederent cognitionẽ, de his quoq; apud conſulem iudicium eſſe perſpicuum eſt. Et quanuis tanta poteſtas conſuli foret, coq; excellentiæ & felicitatis creuerit, ut totius reipublicæ & imperii ſummam gereret: ſi quid tamen impotenti animo contra rempublicam molitus fuiſſet, poterat ei ante tempus finiti honoris conſulatus abrogari, & de gradu deiici, ſicut multis exemplis perſpicuum extat. Q. Cincinnatus dictator, L. Minutium cõſulatu abire iuſſit, & imperium illi abrogauit, quòd eius ignauia caſtra hoſtes obſederant, & penè expugnarãt. Fuitq; literis memoriæ proditum, quòd in prouinciam profectus conſul cum exercitu, inde decedere, aut præſidium dimittere, uel in aliam prouinciã ducere iniuſſu ſenatus minimè poterat, idq; lege Iulia ſub graui documento uetabatur, ne conſul ſua ſponte bella gerere, aut in regionem prouinciamq; ſibi non decretam, ſine autoritate patrum & iuſſu populi accederet liceret. Quod tamen apud Spartanos reges ſecus fuiſſe cõſtat. Illis em in quãcunq; prouinciam, regnum ue, ſuo arbitratu bellum gerere, copiaſq; deducere permittitur, etiam ſine conſulto ſenatus. Hoc quoq; memoriæ datum eſt, poſt binos cõſules, quos ab initio exactis regibus continua ſerie creatos nouimus, ſemel apud unum imperium conſulare ſtetiſſe, tunc cùm urgente diſſidio Pompeij & Cæſaris, ſenatus ne quid reſpublica detrimenti caperet, unicum cõſulem Cneum Pompeium dicere coactus fuit. Iterum Syllæ temporibus, Cinna interempto, ſolus Carbo geſſit conſulatum. Quin etiam illud proditum eſt, conſulem initio creatum, ne magiſtratũ iniret, præterquam religiõe, etiã ſenatuſconſulto uetari: & ſi iniſſet, ui atq; imperio ſe cõſulatu abdicare, donec alteritè ſuffectus eſſet, iubebatur: quodq; cõſul abiturus magiſtratum, peracto honoris tempore, concionatus ad populum, ſolenniſſimũ iuſiurandum ſe in magiſtratu contra leges nihil egiſſe, & quantum ratione prouideri potuit, ex ſui animi ſententia nihil deliquiſſe, conceptis uerbis, publicè præſtabat. Quod quidem ne quid præpoſterè dicatur, aliquo præeunte ſæpe exhibebatur. concioneq; dimiſſa, cum ingenti comitatu & gratulatione ciuium ſtipatus, patrum frequentia domum deducebatur. Illud quoq; nõ omittendum, q̃ licet imperium cõſulare annuum eſſet, nulliq; niſi exacto quadrageſimo & tertio ætatis anno, conſulatum capere antea licuerit: pluribus tamen citra eam ætatem, ſi quod dignum operæ preciũ reipublicæ præſtitiſſent, conſulatũ gerere pmiſſum fuit. Nã & Valerium Coruinum in tertio & uigeſimo ætatis anno, ante legitimum tempus ad conſulatũ pmotum legimus: & Mario iuniori, Scipioni Aphricano, Põpeio Magno, & Octauio Auguſto, aliiſq; ducibus, ob ſingularem rei militaris diſciplinã, & ob candorẽ ingenij ante tempus, conſulatus, alios q̃ honores delatos comperimus. Neq; em ætatis magnam habebãt rationem Romani, quo minus ſuffragantibus meritis, dictaturas & conſulatus, alioſq; honores meritis ciuibus demandarent. Quos em ampliſſimis ornamentis dignos putarunt, ſatis annorum & ætatis habere duxerunt: tametſi L. Iulius tribunus plebis, Q. Fuluio Flacco & Manlio Acidino conſulibus rogationẽ ad populũ tulerit, qua declarauit, qui & quibus annis nati, quenq; magiſtratum peterẽt caperentq;. Fuit præ-

Conſulum de capite ciuis nullum ius,

Cõſules in ordinẽ redacti atq; de gradu deiecti,

Cõſulib⁹ iniuſſu ſenatus prouincia diſcedere non licebat.

Spartanorũ reges.

Penes unum conſulem imperium conſulare.

Iuſiurandum conſulis quũ magiſtratu defungeretur

Ætas conſulum,

Notandã hoc

Cõsulare imperium prorogatum.

terea literis proditum, eos qui suo anno consulatum peterent, perraro sine repulsa ad p̃scriptos honores admissos. Qui uero serius q̃ per ætatẽ liceret, sine repulsa plerunq; ad consulatum promotos. Consulibusq; in prouinciam profectis, & cũ hostibus bella gerentibus, etiam ultra annum & donec debellatum cum hostibus, aut à senatu reuocati forent, imperium sæpe prorogari. quos tamen non esse consules, sed uelut perfunctos magistratu, proconsules nominari. Ipsosq; interim fasces & lictores habere, quoad sibi p̃consulare duraret imperium, satis compertum & cognitum est.

Quæ sint Sigillaria, uerbum sæpius repetitum apud Scæuolam iureconsultum, tertio de legatis.

Caput IIII.

l. penulti. § pater ff. de legat. i.

VErba Scæuolæ iureconsulti libro iuris ciuilis responsorum tertio de legatis, hæc fuere: Paterfamilias ita legauit, lances numero duas leues, quas de Sigillaribus emam, dari uolo. Is de Sigillaribus leues quidem non emerat: lances autem emptas habebat, & dictauerat testamentum ante triduum q̃ moreretur. Quæsitum est, an hæ lances quas emptas de Sigillaribus habuit, legato cederent, quum nullas alias de Sigillaribus emerit, nec legauerit. Respondi secundum ea quæ proponerentur, deberi eas quas de Sigillaribus emisset. Hactenus Scæuola. Quæsiui ego à uiro docto, multi nominis inter causidicos, quid esset dicere, lances quas de Sigillarib⁹ emam, dari uolo: is ne que de Sigillaribus leues quidem non emerat, ac fæpius repetitum nomen de Sigillaribus quid designaret. Atque ille quum Sigillaria, uasa esse diceret ad usum nescio quem præparata, informia & impolita, & quædã nugalia ex autoritate interpretis, demum post multa deblacterata uerba, quum se quoq; in contextu uerborum, & eruendo sensu abstruso dubitare diceret, haud multo post nactus nescio quam occasionem, & causatus sibi negocium esse, non aliter explicato dubio quod quærebam, discessit atq; abijt. Cuius illecebra admoneor, ut pessime cum his actum magnopere cenſeam, q̃ prætermisso Latinæ linguæ nitore & cultu uerborum, se protinus ad legũ interpretamenta præcipites tradunt, magno errore nimis properæ festinationis. Siquidem hoc primũ docendi sunt, quonam modo uim ac sensa uerborum, & iurisconsultorum mentem plane percipiant, ut siquid in controuersiam uenit, nõ præposteros sensus, sed proprios assequantur significatus. Sigillaria enim uicum esse Romæ celebrem, ubi uenum res uenales exponebantur, ibiq; uasa præcipua, signaq; exquisitæ artis ex ære argentoq; fabre fieri solebant, unde nomen factum loco, notum ferè & peruulgatum est. Suetonius in Claudio: Effedum argenteũ, inquit, sumptuose fabrefactum, & uenale ad Sigillaria redimi, concidiq; coram imperauit. Idem in Nerone: Sporum Romæ circa Sigillaria comitatus est. Aulus Gelli⁹ *Noctium Atticarum: Apud Sigillaria forte in libraria ego & L. Paulus consedebamus: & pleraq; eò pertinentia exempla, ne exequar singula, quæ oĩum sermonibus celebrata sunt. Huc pertinet quod dies Sigillariorum Saturnalibus adiectos legimus, quibus imagunculæ & simulacra uenalia in Sigillaribus proponebantur: quæ pro suis capitibus in facellũ Ditis Romani deferebant. Fuit ergo Scæuolæ opinio, testatorem qui lances quas leues de Sigillaribus se empturum promiserat, legasset, & morte præuentus, non emisset, sed emptas de Sigillaribus antea habuisset, licet leues se empturum promisisset: tamen ne testatoris uoluntas irrita fiat, illas quas de Sigillaribus prius emisset, qualescunq; forent, legato accedere uoluisse.

Legũ studiosi relicto linguæ latinę nitore, inepti plerunq;

Sigillaria.

Dies Sigillariorum.

Quæ delictorum pœnæ maiorum criminum apud diuersas gentes, more & legibus fuerint constitutæ, & quæ minorum. Caput V.

Duplex puniendi peccati causa. Cõmonitio.

PLato in Gorgia & philosophi pleriq; non ignobiles, duplicem puniendis peccatis putant esse causam, unam commonitionis, alteram animaduersionis. Commonitio delinquentis causa fit, quum ei qui peccauit, uel pecunia, uel leui coercitione mulcta dicta est, quod eò fit, ut deinceps qui deliquit, ad bene honesteq; uiuendum promptior & emendatior fiat. Ea pœna per leges inferri solet, quum leuiter delictum fuit. Vt si iudici aliquid præcipienti cõtumacius patitum est, uel si prætoris dicto quis audiens non fuit. Animaduersio uero, nõ ipsius qui pœna afficitur, sed reliquorum qui supersunt, gratia adhibetur: ut metu pœnæ ne simili exemplo fiant, reliqui eadem noxa deterreantur. Nam delictũ, quo impunitius, eo effrenatius fit: quia nisi fuerit uin-

Animaduersio.

dicatum in noxios, proposita impunitatis spes mortalium animos criminibus inuitat. Ea animaduersio infertur in uiros facinorosos, & magnis criminibus obnoxios, ut in reos sacrilegij, maiestatis, parricidij, peculatus, aliosq; nefarios & cõsceleratos, q̃ propter aliquod inauditũ facinus, pœnas sceleꝛ iure & lege persoluunt. Hinc est quod pro excessu, pœnæ à legibus constitutæ sunt: aliæ bonorũ, aliæ relegationis, nõnullæ membroꝛ, pleræq; capitales: ut pro criminis qualitate, legum iudiciorumq; pœnis coerceãtur, aliquando exquisitis tormentoꝛ supplicijs in aliquos publicè sæuitũ est. Etenim q̃ in deũ aut principẽ, parentes aut patriam delinquit, ut qui patrios Lares focosq;, & deos penates, quiq; deorum delubra, sepulchra maioꝛ prodere, phana peculari, parentes occidere non uerentur: non uulgari pœna, sed nouis exemploꝛ modis afficiendos, iura diuina & humana uoluere, posteris documento futuros, ut qui ita affectos uiderint, ne ipsi pari crimine obnoxij fiant, deterreantur. Indicant hoc Romanorum secures fascibus alligatæ: quippe qui leuiter peccãtes, flagris & fustibus: qui uero grauius deliquere, capitali pœna plectere soleant. Hæc enim Romanis peruulgata pœna fuit, ut leuiter delinquentes, nudatos uirgis cæderent, aut in latomias darent, qui locus erat custodiæ destinatus, iuxta Tullianum & forum Piscarium, à Tarquinio Superbo primum institutæ. Vel si grauioribus criminibus obnoxij, capitalia ausi fuissent, tergo & capite luerent, uel de saxo & robore deijcerent: erat enim rupes uasta in Tarpeio foro superstans: aut si ita essent nefarij & conscelerati, resoluto plumbo necarent, uel unco tractos in scalas Gemonias darent præcipites, exemplo Thessalorum, quibus locus supplicio destinatus erat, cui nomen corui, ex quo noxij agebantur in præceps, unde frequens illud apud Aristophanẽ, ἐς κόρακας. Persis uero carcer fuit nomine Lethes, & domiciliũ cinerib⁹ refertũ, ad quod nisi moriturus accedat nemo. Syracusis quoq; latomiæ, opus ex solido saxo in mirandã altitudinẽ depressum, & omni aditu obsepto munitissimũ. Apud Messenios carcer Thesaurus nomine, locus sub terra quadrato saxo, in quo Philopœmenes necatus fertur, tã immanis fuit & sæuus, ut neq; uentũ, neq; aurã acciperet. Romæ barathrum dixere noxiorũ custodiã. Athenienses sæuissimum carcerem, Domũ nũcuparunt, sicut tributorũ exactionem ciuitatis regimen, miti nomine indignitatem rei temperantes: quo exẽplo Appius decemuir, carcerẽ quẽ cõstituit, domiciliũ plebis nũcupauit: alij promptuariã cellã, nonnulli publicũ hospitiũ dixerunt. Spartæ Decas erat locus in carcere ad pœnã ædificatus, ubi damnatos mortẽ oppetere cogebãt. Et spelũca quã Ceadas uocarũt, qua si pallorem & lachrymas, tetræ caliginis & diri aspect⁹, sicut apud Romanos Tullianũ, Carthaginensibus uero Ancon teterrimum fuit domiciliũ, & apud Cyprios Ceramon. Sicut Aethiopibus Macrobijs Heliotrapeza noxiorum locus erat. Fuere autem scalæ Gemoniæ in Auentino, iuxta templũ Iunonis Reginæ, quod Veijs captis Camillus dedicauit. Vnde autem damnatos supplicijs afficiebant, Sextricium uocarũt. præter quas Latomias, Albæ quoq; custodiri noxios tanq̃ loco munitissimo sæpe notatũ est. Et q̃is à principio originum seueriſſimum de Metio Suffetio sumptum supplicium legamus, qui quadrigis distentus, in diuersa discerptus fuit, tamẽ illud, uelut immite prætereq; legũ humanitatem, in exemplum deductũ non est. Quinetiam mulctæ pecuniariæ certus fuit modus præfinitus, quẽ transcendere minime fas erat: quippe de mulctaꝛ æstimatione, tam à consulibus q̃ tribunis plebis, sæpe senatuscõsulto, sæpe populi rogatione cautum fuit, q̃bus maxima erat mulcta triũ milliũ & uiginti assium, q̃a plus triginta bobus & duabus ouibus quẽpiam mulctari nõ decebat, æstimabaturq; bos cẽtussibus, ouis uero decussib⁹: minima uero, oue taxabat una. Sæpius uero Romani reges, homicidij cõscios, arietis dãno mulctabãt, quã in sacrificijs deoꝛ expẽdere cõsueuere. Siquidẽ prisca paupertas ex noxioꝛ bonis sacra dijs exhibuisse fert: quare supplicia dicta, cautumq; fuit, ne q̃s mulctã indicẽdo, bouẽ prius q̃ ouẽ nominaret, ut innotesceret, Romanis mitioresq; semp placuisse pœnas. Apud Athenienses uero seruatũ inuenimus, ut mulctas in arã Iouis Seruatoris dedicarẽt: quam semel illatã remittere nõ decebat, licet pœnas iure debitas, pecunia redimere fas foret, Platonis exemplo, qui singulis delictis denariam mulctã cõstituit: ut pro criminis excessu decuplũ *penè pẽderet. Germanis quoq; homicidiũ certo pecoꝛ numero luebat; leuiora uero crimina, pecoris uel equi dãno. In metallũ uel

dicatum in noxios
Aliq; atq; aliq; pœnę pro facinoris magnitudine.
Romani.
Latomia.
Rupes in foro Tarpeio.
Coruus.
Lethes.
Latomiæ.
Thesaurus. Barathrum.
Domus.
Decas. Ceades. Tullianum. Ancon. Ceramon. Heliotrapeza. Scalæ Gemoniæ. Sextricium.
Mulctæ pecuniariæ summa apud Romanos.
Homicidij mulcta.
Mulcta apud Athenienses. Platonis de mulcta constitutum.
*pœnæ Germani.

Aqua & ígni interdicere quid.

ad ínsulas in perpetuum,uel præfinito relegare, aut aqua & igni interdicere,seu ad bestias damnare,frequens etiam Romanis pœna fuit.Illis enim aqua & igni interdicebat, quibus commercium societasq; hominum,ne quis eos urbe,mensa,tecto, aut lare reciperet,uetabatur.Ad bestias dānabantur nequissimi serui,aut hostes infestissimi,plerunq; homines pernicioſi & immanes,qui ob multiplicia crimina defectiõesq;, indigni uenia fuere: quibus in theatro ut cum immanissimis beluis depugnarẽt, negocium datum est. qui bestiarij dicti.Nonnunquã ob crimen damnatos,auro effodiendo aut lapidicinis ueteres destinarunt,ut uincti opus facerent perpetuo, uel præfinito.Illi uero qui flagitijs uel tam efferis moribus cooperti fuere,quíq; eam capitalem noxam ausi,ut his legũ uulgaris pœna non satis foret,uel ad bestias damnabantur, uel exquisitis tormentoꝝ supplicijs,& ultimis cruciatibus puniebantur.M.Maleolus,matre interempta,Romanorum primus parricidij damnatus,insutus culeo,in mare præcipitatus fuit. L.deinde Hostius post secundum Punicum bellum,parricidij insimulatus, pari supplicio necatus & concruciatus,pœnas dedit.Manstitq; hæc pœna in parricidas ad hæc tempora,culeo eñ gallus gallinaceus,simia,& uipera cum homine insuitur,& in flumen uel mare detruditur: ut in rixa infensorum animalium & fœda laceratione corporis,ob tanti sceleris immani tatem diro cruciatus uulnere interimatur: utq; ab omni elemento repudiatum cadauer, irrequieto labore & perpetuis fluctibus agitetur. Aegyptij adeò parricidas insectati sunt,ut eos per singula membra acutis calamis impeterent,mox minutissimis ictibꝰ consauciatos,super spinarum aceruos comburerent.Si uero pater filium occidisset, ut continuo triduo circa defuncti corpus genitor assiduus filij spectator esset,sanciuerunt:nulla iustiore pœna,q̃ facinoris conscientia ipsum puniri arbitrati.Lusitani parricidas finibus electos saxis opprimunt.Persæ patris occisorem,notum putant. Iulius uero Cæsar præter præscriptas legibus pœnas,parricidas bonorum omnium damno mulctauit.Solon & Romulus nullam in parricidas statuêre pœnam,ꝙ neminẽ tam nefarium & cõsceleratum æstimarunt,qui tantum facinoris admitteret.Apud Græcos pœna in sacrilegos statuta fuit seueriſſima,ut præcipitati,uel immersi,aut combusti, pœnas darẽt.Macedones uero parricidas & maiestatis reos,qui in principem aliquid moliti essent,obruunt saxis:nec modo facinoris reos,sed oñium sunt deuota capita,qui illos quouis gradu contigissent.Quod si quis in rẽpub.hostilia molitus esset,uetus erat mos,ut furca ceruici inserta,nudum per compita &uicos ducerent, uirgisq; ad necem cæderent:mox de saxo præcipitem agerent,aut unco tractum in Gemonias deijcerent.Apud exteros autem in animaduertẽdis facinoribus dispares mores ritusq; fuere. Nam quos Areopagitæ capitis agebant,tacentes ipſi & nulla truci oratione aut efferati odio sententijs afficiebant, ipsiq; litium controuersias noctu & obscura luce,nunquam die iudicabant,ut procul ab omni affectu,qui animos in diuersum agit,tantummodo facta cognoscerẽt,personas nõ uiderent.Quare Thebani ut incorruptam iustitiam signarent, nec uariari gratia,iudicũ imagines sine manibus:principis uero,sine oculis in foro proposuere:ut signis ostenderent,iudices affectibus capi non oportere.Causaq; definita,damnatos undecimuiris pœnis afficiendos tradebant:quibus publica pœna frequens,cicuta erat aut uenenum.Is uero Areopagus,Athenis uicus cum templo Martis,in quo primum capitis iudicium latum fuisse dicitur. Apud quos fuit lege cautum, ut qui causam dicit,nec proœmio utatur,nec ad miserationem,aut inuidiam adducat:quippe mouere affectus per præconem prohibebatur orator,ne cui plus in misericordia q̃ in causa spei esset.Bithynis è conspectu Solis tribunal erat,ꝙ illum tanquam sacrosanctum,causã dijudicandæ præesse dicerent.Apud Babylonios ubi reges iura dabant,quatuor aues è tecti culmine pendere dicunt:quæ fortunæ uarietatem,& ne se supra hominem efferret,admonerẽt. Cambyses uero in sede ubi iudex per sordes iniuste iudicarat,ipsius detractum corium in lora concidit,& tribunal ornauit.Fertur Dareus Sandocem Aeolidis præfectum,quòd pecunia corruptus iniuste iudicarat,cruce affecisse.Nero quoq; edicto cauit,ne patroni causaꝝ mercede aut muneribꝰ patrocinijs adessent.Tantiq; Areopagus fuit,ut heroas & semideos illuc in iudicium aduocatos dicerent,& Pisistratus in eo iudicium subire non dubitarit.Qui post aliquot ætates quum propter continuas clades & belli mala ferè destitus-

Ad bestias damnabantur.

Aegyptij.

Vbi pater filium occidisset Lusitani.

Persæ.

Insacrilegos. Græci. Macedones.

Qui in rempub.hostilia moliti essent.

Externa.

Areopagitæ.

Iudicũ & principis imago apud Thebanos.

Areopagus.

Bithyni.

Babylonij.

Animaduersio in corruptos iudices.

Areopagi æstimatio.

tus esset,Cimon Athenienſis in pristinum illum splendorem lucemq; restituit. Lacedæmonij quoq;,quos mortis supplicio dignos putarunt,noctu,non die plectere consueuerunt.Causas uero iudices occlusi,neminem uidentes,ex clamore concionis iudicabant. Quod æquè apud Romanos ferè comperimus,quibus ante horam decimam de absente iudicare ius nõ erat.neq; intra trigesimum diem sortiri dicam,quod lege Rupilia uetabatur.Tametsi noctu sumere supplicium de nocente non liceret, quia nota esse supplicia ad aliorꝝ emẽdationem publice censuere.Macedonibus saxis opprimere delinquentem,antiqui moris erat.Apud Memphitas homicidij reus,ab oppidis & cõmercio hominum exterminabatur:donec à Gymnosophistis expiatus,in patrium solum & Lares proprios restitui merebatur.In Meroẽ uero si quid rex deligat, nulla afficitur pœna,sed cunctis auersantibus,& quotidianum congressum negantibus,mœrore & tabe conficitur.Aegyptijs fuit in more,ut hi de quibus sumendum erat supplicium, ceruices funeinnexas tenerent & frenata ora,ut eo insigni pœnas luituri notarentur:pridieq; q̃ darẽtur neci,munuscula & cœnam ex regis mensa acciperent.Quem usum Cæsarum temporibus inualuisse legimus,ut quos morte afficere uolebãt,illis exquisita obsonia & partem cœnæ mitterent:si uero indicta causa supplicium sumendum foret,tradito libello, supplicium cædemq; demandarent,ut hoc imperatæ necis prætextus & signũ foret.Aethiopum traditur mos,ut delinquentes aureis catenis uinciant: & quos morti destinassent, per lictorem signũ mortis illis rex mitteret:ipsiq; accepto signo, protinus mortẽ sibi consciscerẽt eo genere lœti,quod quisq; delegerat.Quod apud Romanos quãdoq; inoleuit,ut in capitis iudicio,per θ seu κ in urnam coniectas literas,signum mortis &capitis supplicio afficiendum notarent:per τ & α,absolutionis:per λ uero & ψ,prolationis & diem diffundi,quum parum sibi liquere de causa significarent, quæ ampliatiõis tabella dicta est.Z quoq; in sortibus inauspicata fuit & mali euentus.Nõnulli in nomenclatura militum per τ superstites,per θ defunctos in acie tribunos annotare prodiderunt.Alij calculo cretæ,absolutionis:carbone uero,condemnationis symbolũ indicarunt:tametsi iudices Romæ per tabellas plerunq; ferre iudicia inueniamus, quæ semel definita reuocare non licebat.Apud Græcos autem, alba faba in sortibus auspicata fuit & boni euentus:nigra uero,mali.Lusitani destinatos neci lapidibus obruũt. Nonnullæ circa Caucasum gentes,etiam pro criminibus maximis,nullum morte afficiunt,sed exilio mulctãt, urbeq; & agro exterminant:quod in Seripho insula fieri adnotatum est.Apud Indos q maximi criminis reus agitur,hanc luit noxã,ut à rege tonderi iubeatur, qua pœna nulla insignior fuit:sicut Hebræis uino abstinere,maxima censebatur mulcta.fuitq; Atheniensibus quandoq; lege sancitum,ut qui maximi criminis reus agitur, si fateretur admissum,impunitate donaretur.Atq; Trallianis,ut qui Mỹam aut Lelegem occidisset,si leguminis modium defuncti cognatis exoluisset,è cæde expiatus foret.Alij pro leui excessu mortis pœnam inferebant.Quare occidisse ciconiam in Thessalia, aut ibim, uel accipitrẽ in Aegypto,capitale fuit.In Cyrenaica lex erat,ut desertoris pœna teneretur,qui ingentem uim locustarum,aut earum fœtus non debellaret.Nam plerunq; illarum tãta exoritur uis,ut quicquid herbidum est,absumant. Vaccæis quoq; si quis uel minimũ exalterius agro eripuisset,capite luebat::sicut Phrygibus rastrum aut uomer subtrahere.Et Indis qui uectigal furatus esset,capite plectebatur.Derbices quoq; Persarũ gens, in rebus dijudicandis adeo seueriſſimi fuere,ut pro minimis sæpe cauſis iugularẽt:apud quos fœda supplicia & inhumana delinquẽtibus sunt dari solita,præsertim supplicij genus quod disphendomena uocant,ut proceris curuatis arboribus,& criminoso in deflexis cacuminibus alligato, illis repente laxatis, lacerum corpus in diuersa distraherent. Aliudq; non minus calamitosum &ultimum humanorum,ut duabꝰ scaphis fabrefactis, ibiq; homine occluso, ita ut manus & caput extarent, tetro odore, & immunda tabe,ac longo cruciatu hominem conficerent.Apud Græcos quoq; in noxios sæpe fœdè sæuitum est.Nam ignis & rota,nouissima fuere exempla,&frequens supplicium noxioꝝ:leges etiam Draconis tam seueræ disciplinæ fuere,ut pro leuissimis cauſis,mortis pœnam inferrent. Quare uerbum Demadis proditur, Draconem non atramento scripsisse leges Lacedæmonijs,sed sanguine: qua seueritate tantum contraxit inuidiæ, ut in theatro

Lacedæmonij noctu sontes plectebant.

Roma. constitutum.

Macedones.

Homicidium apud Mẽphitas.

In Meroe rex.

Supplicio afficiendi apud Aegyptios.

Aethiopes.

Mortis,absolutiõis, & ampliatiõis symbola per literas.

Z in sortibꝰ.

Per cretã & carbonem.

Græci per fabam albã & nigram.

Lusitani.

Seriphij.

Indi.

Hebræi.

Athenienses.

Tralliani.

Ob leue crimen capitis supplicium.

Cytenæi.

Vaccæi.

Phryges.

Indi.

Derbices.

Disphẽdomena.

Græci.

Leges Draconis seuissimæ.

Athenienſes,

apud Aeginam, populari tumultu omnium conſpiratione iniectu multæ ueſtis, præfocaretur. Athenienſes quoque olim damnabant reos, non ſi totam ſimul legem, ſed uel ſi unam ſyllabam trangreſſi fuiſſent. Neque prætereundum, quod quidam Aethiopum rex feciſſe proditur, ut delinquentium crimina non mortis pœna, ſed naſi mutilatione puniret, ut eam oris turpitudinem ueriti, circunſpectius à criminibus abſtinerent. Inter cæteros proditus eſt Perſarum rex quidam, qui quum ciuili tumultu, fœdo eſſet conuicio iactatus, adeo exarſit, ut totius populi nares reſcinderet. Apud

Druidæ & Cercetes.

Druidas uero & Cercetes Galliarum populos, ſacrificio interdicere, grauiſſima pœna notabatur: eos enim quibus ita interdictum erat, inter impios cõſceleratoſq; habebant.

A Ethiopes elephantini.

Ferturq; in elephantina Aethiopia ſacrilegos hac pœna mulctari, ut ophiuſam herbam

Ophiuſa herba.

bibere cogantur, qua pota, ita terroribus & falſis imaginibus afficiebantur, ut mortem

Venefici in Perſide.

ſibi conſciſcerent. Et in Perſide uenefícos plecti, ut in amplo lapide caput impingerẽt, rurſuſq; alio ſuperinducto illud effringerent. Apud quos fama eſt, delinquẽtes ante regiam expectare iudicium, ibiq; pro criminis exceſſu ſupplicium pati. Neq; prætermittendus

Sabatus.

Sabatus Aethiops, qui criminis reos non morte, ſed uinctos compedibus operi delegando plectebat: aut

Mezentius.

Mezentius, qui uiuum corpus putido cadaueri colligando, immaniſſimo cruciatu necabat homines. Apud priſcos uero Romanorum, ubi quis noxium & exitiale crimen admiſiſſet, niſi die ad populum dicta, & reo de crimine accuſato & conuicto, dieq; cõſtituta cauſæ dictionis, cauſaq; populi iudicio probata legitime, ſupplicium capitis de Romano ciue ſumere nõ licebat. Dicebatur enim dies ad populum,

Rom. ciuium prærogatiuũ

Diem dicere aliis quibus conceſſum.

à magiſtratibus aut à tribunis plebis, quibus ius dicendi diem data facultas fuit: nonnũquam à priuatis. Siquidem Lucullus quum nullum magiſtratum geſſiſſet antea, Seruilio auguri peculat⁹ diem dixit: & M. Cotta, uirili toga ſumpta, Cn. Carbonem reum poſtulauit. Eoq; producto ad populum, accuſatoribus teſtibusq; adductis, ſi noxæ capi

Reorũ ſordes

tali & uero crimini locus erat, de reo ſupplicium ſumebatur iudicio populi. In qua re mos erat, ut tam ipſe reus qui capitis accerſitur, quum ad populum producitur ad iudicĩ diem, q̃ amici & neceſſarij, quiq; proximi aderant, prius q̃ in ſuffragijs tribus irent, ſqualida obſoletaq; ueſte, flentes & ſordidati, barbam capillumq; ſummittant, & pœnã

M. Manlius.

deprecentur, ut eo ſqualore & habitu deformi, populum ad miſerationem pietatemq; adducerent. Legimus in iudicio M. Manlij, quum cauſam ad populum diceret, ne coniunctos quidem ſanguine, in capitis dimicatione & dubijs reb⁹ ueſtem mutaſſe. Et inter

App. Claudi⁹

clara nomina reorũ, Appium Claudium, quum à tribunis plebis dicta illi dies eſſet, nõ modò facie reorum non fuiſſe, ſed tanto ſpiritu & tam contumaci uultu cauſam egiſſe,

Cicero reus.

ut manẽte ferocia animi, tribunos perterrefaceret. Contrà uero, quum in exilium Cicero ageretur, præter ſenatum uniuerſum, ultra uiginti millia hominum ſordidas ueſtes & fœdum corporis habitum induiſſe, ut ob illius calamitatem ſe quoque funeſtos & in ignauo dolore eſſe oſtenderent. Fertur tamen Scipio Aemylianus, quum eſſet ſibi dies

Scipio Aemylianus.

dicta ad populum à Claudio Aſsellio tribuno pl. & reus cauſam diceret, in diſcrimine mortis præter reorum morem, barbam raſitauiſſe, & nitida ueſte fuiſſe: & Cato Cenſo-

Cato Cenſorius.

rius amplißimum innocentiæ teſtimonium tuliſſe, q⁹ ab inimicis quinquagies criminis poſtulatus, in foro cauſam dixit, & iudicũ uotis abſolutus ſemper. Sicut Ariſtophon-

Ariſtophontes,

tes Athenis nonagies & quinquies cauſam dixit, & uictor fuit. Herodes uero quũ apud

*Hyrcanum Herodes.

*Hircamim accuſaretur, ad cauſam dicendam purpuratus, & armatorum ſeptus præſidio in forũ uenit, & iudicium euaſit. Primumq; populi Romani iudicium poſt exactos

Primũ pop. Ro. iudiciũ.

reges de Martio Coriolano fuiſſe traditur, & C. Galba, qui quum in collegio ſacerdotum eſſet, iudicio populi condemnatus fuit. inde ut iudicio populi de capite Romani ciuis decerneretur, conſuetudo manſit. Quinetiam nõ ſolum de ciuis Romani capite, ſed nec de bonis, niſi ex decreto ſenatus & populi placito, aut eorum qui ius dicunt, omni-

Reus præmonitus.

bus ſententijs ſtatutum fuiſſet, decerni lege nihil poterat. Ipſi tamen qui reus agebatur, ne imparatus & inſciens accederet ad cauſam, cuncta quæ ab accuſatore mouenda erant,

Subſcriptores.

per cuſtodem debent innoteſcere & ſignificari, ut diluendi criminis & obiecta purgandi facultas foret. Accuſatori uero ſubſcriptores aderant, qui ea quæ accuſationi conferrẽt,

Laudatio iudicialis Rei.

ſummiſſius ſuggerebant & præibant. Reo quoq; laudatio iudicialis ſeruabatur, ut ſi cri-

men obiectum diſſueret, aut merita prævalerent, amici ad miſerationem populum flecterent & circumagerent. Quod deinde Pompeius lege lata fieri uetuit, laudationeſq; ſolitas pro reis uſurpari, prohibuit: qui quum Numantium Plancum in iudicio laudaturus poſtea acceſſiſſet, Cato qui iudex aderat, aures manibus obſeraſſe fertur, dicẽs laudationem quam lege à ſe lata fieri prohibuerat, lege auerſante audire nolle, q⁹ legũ ipſe

Lacedæmonij

lator & euerſor eſſet. Lacedæmonijs quoq; Lycurgi lege cauetur, ut niſi in cõuictum & prætoris iudicio condemnatum, nulli pœna noxæ merita inferatur. Quam legem Ageſilaus cum de reo omnium nequiſſimo ſumendum ſupplicium foret, q⁹ in patriam coniurarat, abrogauit: ne diu negocium diſcutiendo, pœnam iure debitam fruſtraretur. Fuitq; conſtitutum, ut æqualibus uotis ſuper uindicando facinore in diuerſa trahentibus,

Vbi adæquarẽt ſuffragia, reus abſoluebatur. Thucydides in tertio.

pro reo iudicium ſtaret, quod uidebatur æquiſſimum, id quod ſæpe ab Athenienſibus factitatum eſt. Nam quum de extinguendis Mitylenis ſuffragatores parib⁹ uotis diſſentirent, Diodoti ſententia peruicit, quia lenior. Et quanuis ueteribus Romanorum mitiſſimas placuiſſe pœnas legamus, lapſis poſtea temporibus, à principibus quos nulla ſatietas pœnarum cepit, multa iræ atq; inuidiæ fœda exempla edita inueniũtur, ultimiſq;

Romanorum ſupplicia crudelia.

cruciatibus & crudelibus ſupplicijs ſæpe in noxios uindicatum. Nam & tunica fomentis igneis illita, ad palum deligati adurebantur, uel grandi ſtipite à ſummo ad imum adigebantur, ut igne accenſo, crudeli cruciatu excarnificati interirent: præterq; equuleos, fidiculas, ergaſtula & cruces, circundatoſq; corporibus ignes, lacerationes membrorum & incurſus beſtiarum, aliosq; enectos ueneno & fame, & dicta fœdiora exempla, quæ exequi longum eſſet. Conſpectius ſumptum fuiſſe ſupplicium de regibus autores memorant: nanq; Antigonum Iudæorum regem Antonius, indicta cauſa, quod ante id

Suppliciũ de regibus ſumptum.

tempus nulli regum contigit, ſecuri percuſſit. et Agrippa Bogum Mauruſiorum regẽ, Antonij partes ſequutum, ſupplicio affecit. Fuitq; propterea, magiſtratus apud Cumæos, quem Phylactum uocant, cuius erat munus, in frequentem ſenatum uenire, regesq;

Phylactus.

manu apprehenſos, de quorum iudicio agebatur, detinere: donec de illorũ præmio aut pœna patrum decreto ſtatueretur. Quod ſi is qui reus agitur, & capitis accerſitur, præ-

Reus nõ comparẽs in iudicio.

dicta die in iudicium nõ uenit, uel domo abeſt, mos Romanus erat, ut ante fores ædium nomenclator tuba illum ad cauſam dicendam quatuor diffinitis in locis citaret, neq; ante fas erat in eum capitis iudicium dari: aut de noxio ſupplicium ſumi, q̃ diſcuſſa cauſa, crimine probato, & reo conuicto, ne inauditi & indefenſi perirent. Iudices uero, qui pro

Iudicum iuramẽtum ſolenne ante ſentẽtiam definitã uam.

re, ſolenniſſimum iuſiurandum præſtare cogebantur, quod mox deprauatis iudicijs, fieri deſitum eſt. Hoc quidem iuſiurandum apud Aegyptios ſanctius præſtabatur, in hæc uerba: Vt ne regis quidem minæ, aut iuſſa, à recto bonoq; illos deducerent, aut tranſuerſos agerent. Apud Athenienſes iuſiurandum iudices præſtant, ſe ſecundum leges ſententiam daturos, & cauſam diffinituros. Iudicium uero de nocente ſic fiebat, ut prætor

Iudiciũ de nocente quo pacto fiebat.

tribunal in primis aſcenderet, noxio poſt terga ligarentur manus, miſſo præconio ſilentium fieret, legitima deinde prætoris proferrentur uerba: claſſicũ ad ſpectaculum poſtea canerẽt, ſupplicium q⁹ de noxio ſumerent. Quod plerunq; nõ ſtatim ſumebatur: quippe ſenatuſconſulto Tiberij tempore, & per alias conſtitutiones actum fuit, ut damnatorum pœna in decimum ſemper differretur diem.

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone explanatur, & quæ regiæ, quæq; atria Romæ fuerint.

Caput VI.

CVm Romæ in gymnaſium literarium, quò plerique eruditorum conuenerant, nos quoq; laxandi animi cauſa quandoq; uentitaremus: doctor ibi quiſpiam, Tullianæ lectionis, ut ipſe aiebat, profeſſor, ingenio alioq; exculto, ſed ſuæ laudis plus q̃ ſatis eſſet uendicator, multo auditore circundatus, Ciceronis orationem quã pro Milone inſcripſit, magno ingenio elaboratam, publicè apud compluſculos lectitabat: eiusq; diſpoſitionem & conſtitutionem, communesq; locos, ſingulasq; partes & colores, aliaq; oratoriæ artis documenta, diſciplinasq; rhetorum, per numeros nouis & exquiſitis modis, ex intimo artificio adnotabat. Cumq; uerba ex ea lectione percenſeret, quibus Cicero, quantum poteſt maximè Clodium in inuidiam crimenq; adducit, eumq;

infesta oratione infectatur, his uerbis: Hæc sica longo interuallo conuersa rursus in me est: nuper me quidē, ut scitis, ad regiam penè confecit. Sic ipse explicabat, ut diceret, hāc regiam fuisse in colle Quirinali, ubi Numā Pompiliū habitasse autores tradunt, quodq; in eo sedem habuerat. Ideo regiam & atrium Numæ ibi fuisse, & de hac Ciceronē intelligere asserebat. Atq; hæc & pleraq; in hanc sentētiam quum ille dixisset, tenuit nos admiratio istius doctoris, tam inconsiderate & perperam loquentis, id quod errore manifesto procul à uero esse liquidò constat: siquidem non ubicunq; Romani reges belli pacisq; temporibus habitarunt, illic regias aut atria construxerūt. Tullus Hostilius primo in Velia, mox in Exquilijs ædes habuit: & Tarquinius Priscus supra Nouam uiam: Seruius Tullius etiam Exquilias incoluit: & tamen nullas ijsdem in locis regias habuisse feruntur. Sex enim aut ad summum septem Romæ fuisse regias, compertum habemus: unā ad ædem Vestæ iuxta forum, quam Numa incoluit, ibiq; atrium regium fuit: eamq; regiam longo tempore præcipuam fuisse quum religione, tum antiquitate, multi prodiderunt: quæ postea incendio Neronis unà cum æde Vestæ deflagrauit. Alteram in Cælio monte, ubi Tullus Hostilius, quo frequentius incoleretur, regiam ædificauit. Tertiā in Sacra uia, in qua Ancus Martius sedem habuisse fertur: de qua Ciceronem nunc intelligere Asconius sentit: quippe inter seruos Hipsei & Milonis pugnam inibi commissam, & Ciceronem opera Clodij uitæ periculum adisse tradunt: quanuis Acron perperam aliter sentire uisus sit. Aliamq; in Pompeij theatro, quod in campo fuit, fuisse memorāt: iuxta theatra enim regias sitas persæpe inuenimus, sicut Marcelli theatrum quod regiā habuit, ad quam quatuor columnas magnitudinis miræ ex theatro Scauri translatas Plinius notauit: & Pauli regiam ad Curtium lacum, & aliam in Sacrario. Fuit enim theatrum Marcelli ab Augusto, sed alieno nomine, conditum, quo tempore à M. Agrippa plura & egregia Romæ constructa fuere. Hic enim fuit ille Marcellus Augusti nepos, ex Octauia sorore & Marcello genitus: cui filiam Augustus paucis ante diebus quàm morte sublatus esset, desponsauit. Neque assentior his, qui atrium in colle Quirinali unà cum regia conditum fuisse dicunt: siquidem omnes ab Asinio Pollione atrium libertatis in primis constructum uolunt, quod in templo Libertatis, cōspicuæ magnitudinis erat. Postea interiecto tempore, Gracchorum pater in Auentino ex mulctaticia pecunia illud amplius erexit: in quo bibliotheca Græca Latinaq; uisebatur: quod intercursu temporum penè collapsum Sex. Helius Pætus, & C. Cornelius censores restaurarunt. Ea quidem atria ædificij genus fuere, continens mediam aream, in quam ex omni tecto pluuia recipitur, columnis quadrifariam per singulos angulos dispositis, & epistylijs. Fuit quoq; atrium publicum in Capitolio, & atrium Scauri, in quo maximæ columnæ ex præruptissimis saxis collocatæ feruntur: & aliud Pōpeij, quæ postea ipsius curia facta est. Legimus quoq; atrium regium iuxta forum piscarium: & duo atria, Meuium & Titium: quæ Porcius Cato in Latomijs fecit. Et atrium Vestæ: & Saturium, in quo sacrorum tubæ agna lustrabantur. In colle uero Quirinali, quod regia aut atrium fuerit, nec traditur quicquam, nec inuenitur. Neq; omittendum, plures regias uelut regalis opulētiæ monumenta, apud pleraſq; gentes laudibus celebrari: nam Cirtha & Vtica, Massæsyliorum regum regiæ fuere: sicut Sybaris Colchorum, Libs Antæi: Iol Iubæ & Zama, Pergami Eumenis, Cynaræ Byblus, Gnosos Minois, Deiotari Blutium, Halicarnassus Cariæ principum, Eleusa Archelai, Napatia Cādacis, regiæ fuere: Darij uero regia fert Sadracæ in Assyria. Parthoꝝ Susa, ubi hyemē agūt: Ecbatana & Persæpolis, ubi æstatem: quam Alexander iniectis facibus incēdit. Indorum regum Taxila. In Aegypto Abydus. Tigranis Artaxata olim Medoꝝ, nūc Parthorū. Mnemonis regia Susis, Attali Trallibus, & Sardis Crœsi regia uisebatur, quā Gerusiam fecere. Cyri aūt regia Babylon fuit, quā Susis anteferre statuerat. Tametsi Persaꝝ mos foret, in montibus regias facere, in qbus thesauros & antiquissimas gazas congerebāt: ut illas uelut amplissimū uirtutū monumentum posteris relinquerent. Mithridatis autem erat Gabijs, & Oenotriorum regum Pandosiæ: Macedonum Demetrias, Ilion Priami, Scepsis Aeneæ, Tolgus Pyrrhi, Alexandria uero tres habuit regias, unā Lochian promontorium, alterā Timo-

Regiæ 6. aut 7. Romæ.

Cicero explicatus.

Acronis error.

Atrium libertatis.

Atria quod genꝰ ædificiorum.

Atria diuersa Romæ.

Regiæ apud exteras gētes

Persarum regiæ in montibus.

nium appellauit Antonius. Museum quoq; pars regiarum erat. Etiam in Antiochia Assyriorum regum regia ferebatur: sicut Sogdianæ gentis in Maracanda: Sami, Polycratis. Alexander autem Macedo præcipue Arabiam, quam sedem imperio delegerat, totius imperij regiam destinauit.

Quo apparatu, quibusq; cæremonijs apud ueteres defuncta corpora igni tradebantur, qualisq; pompa exequiarum foret. Caput VII.

QVo ritu, quibusq; cæremonijs defuncta corpora efferri cōsueuissent, qualisq; funerum apparatus & exequiarum pompa fuerit, à multis sæpe autoribus interciſe perſcriptum est. In primis obseruatum fuit, ut proximus sanguine, moriētis corpus, dum trahit animam, amplexus, exhalantis spiritum osculo excideret, flatumq; hauriret: mox decedentis oculos & ora clauderet, usq; ab Homeri temporibus usitatum: nefas existimantes, à uiuentibus decedentium oculos spectari, tametsi lege Meuia (ut Varro significat) ne filij parentibus oculos figillarent, cautū fuerit. Nasamones uero præcipue curant, ut morituros, quum agere incipiunt animam, sedentes constituant, ne cubantes spiritum exhalent. Post quæ defuncti corpus per interualla conclamatum, propiores affines calda abluere, deinde unguentis ungere, candidoq; amictu induere, ac diebus septem seruare solebant, ara constituta, ubi odores incenderent, quæ acerra dicta est. Græcis uero septemdecim diebus corpora antequam cremārentur, totidemq; noctibus seruare mos erat. Qui quidem amictus nō ex lana, sed lino intexebatur, Aegyptiorum exemplo, apud quos laneæ uestes, nec cum cadauere sepeliuntur, neq; in ædes deorum importantur. Id quoq; à Græcis usurpatum fuit, ut uestē alba cadauer coronisq; ornarent, & pæana canentes, sepulchro inferrent. Die uero octauo per præconē indicto funere, ne fraudarētur solenni honore supremi dies, ut homines ad honestandas exequias cōuenirēt, his uerbis, OLLVS lœto datus est, pclamabatur. Apud Spartanos erat constitutum, ut rege defuncto, equites obitum regis enunciantes cursitent, fœminæq; crinibus passis & libero conquestu, tinnitu ollas pulsent æneas, quibus nec nocte, nec die quies. Tunc audito regis obitu, in oēm formam luctus concedi permissum erat: mulieresq; proxima affinitate, in uestē cādida & capite aperto, ritu Romano eiulātes, funus celebrare. Filij uero tecto capite, in uestē pulla parentes efferre consueuere. Apud Græcos fœminæ uirisq; in candida uestē cum coronis, amplissimi uiri exequias prosequuntur, & uelut in publico luctu complorant promiscue. Quod fuit in more Syracusanis, qui candido amictu uelati, & fronde coronati, Timoleonem extulere, cui perpetuos honores atq; in foro sepulchrum decreuere: sicut Sicyonij Aratum in uestē alba & coronis sepulchro intulere. Argiui quoq; in luctu albas uestes aqua ablutas induunt, & in candido amictu funus comitantur. Aegyptij atq; Assyrij funera obsiti squalore & sordibus, ac cœno obliti, capillum summittentes, & barba detonsa: Milesii uero, erasis capitibus, plangere consueuerunt: qui mos apud barbaros inoleuit frequens, ut in funere & casibus auersis, iuuenes tonderent comam, barbam ipsi ponerent, & uxorū capita deglabrarēt. Persæ quoq; detonsis coniugibus & liberis, lacera uestē, lugubri ululatu, corpora efferebant: qui etiam in funere clarorum uirorum seipsos, equos, & iumenta tondebant. Apud Græcos conuenit, in luctu uiros comas alere, barbam capillumq; summittere, mulieres uero tonsis crinibus esse: quē morem à Romanis usurpatum legimus, ut sorores, defunctis fratribus, & matres filijs orbatæ, in acerbo funeris luctu, cum flebili uociferatione, detonsos crines corpori imponerent, qui mos antiquissimus usq; ab Homero traditur: apud quem Patrocli cadauer opertum amicorum capillis superiectis fuit: & Achilles flauam comam in defuncti Patrocli funere, manibꝰ secuit. Quippe ea lugenti aptissima putantur, quæ indecora nec usitata sunt. Cuius rei causa, in Lycia affines & propinqui in funere muliebres uestes induunt, ut eam uestitus deformitatem pertæsi, citius à lachrymis abstineant. Macedonibus assuetum erat, ut crines tonsi, defunctos lugeant. Nanq; Archelaus Macedoniæ rex, Euripidem tragicum intimum familiarem, crinem tonsus luxit. In quo facetissimum illud Bionis proditur, perinde lugētes capillum euellere, quasi caluitij mœrorē leuaretur. Carthaginenses in luctu comas & ora lacerāt, & hubera plangūt. Idem Græcis in usu fuit, ut in luctu capillum manu discindant, &co-

Nasamones.

Græci.

Spartanorū ritus, rege defuncto.

Filij parentes efferebāt.

Alba uestis in luctu apud quos.

Luctus indicia comæ detonsio & barbæ.

Græcorū & Romanorū mos.

Iliad. N.

Lycij.

Macedones.

Bionis dictū. Carthaginēses & Græci.

AEgyptij in obitu regis,

mam uellant, utq; defuncti uxor in fletu oculos corrumpat, quasi hoc munus morientis foret. Aegyptijs quoq; tradit mos, ut in obitu regis singuli capita luto deturpent, & nudatis mammillis mulieres, uirilq; pectora plangant: atq; in deformi illuuie, septuaginta duos dies cibis animantium, uino & omni paratu abstineant: ac recensentes regis uirtutes, crebris eiulatibus luctum renouent. Si uero feles moriatur, in luctus & mœroris signũ, sola supercilia eradant.

Lacedæmonij.

Apud Lacedæmonios obitu regis enũciato, Spartiatæ seruiũt & mulieres, ingenti coacta manu, laceratis crinibus, abscissa ueste, cũ uocibus & ululatu frontes manu plangunt, & capite conuerberato, interitũ miserãtes eum fuisse optimum regum, uoce significant: quem morte sublatum, omni genere honorum uelut diuinum cumulari Lycurgus lege sanxit. Ideo prævaluit mos, regum & optimatum in funebri põpa, ubi dolore intestino premuntur, ut decoris immemores, cinere caput aspergant, faciem deturpent, tunicam discindant, humi iaceant, comam uellant.

Thraces.

Contrà uero Thraces: nam defunctos cum cantu & luxu, lasciuiaq; gesticulatione, patrium carmẽ canentes, efferre soliti sunt.

Massilienses, Cimbri Celtiberi

Massilienses quoq; nullo dolori indulgentes, funera cũ necessarijs adiecto conuiuio celebrant. Cimbri & Celtiberi, siqui inacie mortẽ oppetũt, gaudio exultant: si autem morbo affecti decedunt, in squalore & luctu sunt. Pellibus quoq; uestiri Romanos diebus luctus, & qui funus facerent, cuiusq; cura & procuratio funeris erat, prætextam pullam induere, apud multos inuenio.

Romani.

Solitos etiam illorum corpora qui magistratus & honores gesserant, in prætexta purpura, togaq; consulari uel senatoria, uirosq; triumphales in tunica louis, plebeiorum uero in toga plebeia aut pallio efferre, & cum eisdem illa cremare sæpe compertum est.

Qui magistratus aut honores gesserant,

Ritus efferendi funus.

Lecto igitur constrato purpura aut linteis splendentibus, & in eo defuncti corpore locato: post ultimam conclamationem, tibicine præcedente qui næniam funebrem, qua laudes defuncti & facta recensebat, tum pudorem, integritatem & fidem, non saltabũdus, ut olim, sed stans Phrygio modulo caneret, funus procedebat. Is enim modus erat ad mœrorem accommodatior, quod ideo institutum ferunt, quasi in illas æternas amœnitates, ac in sedes & cõcilia piorum post funera recepti uideantur: tametsi multi hoc funeris solenne, & oẽm apparatum prætermitti iusserint.

Næniæ.

Quippe M. Aemylius Lepidus princeps senatus decedens, præcepit filijs, ut sine linteis, sine purpura & tibicine funus sibi facerent.

Qui funeris pompam contemserint.

Et Atticus Pomponius, multiq; clari uiri sine pompa funeris efferri uoluere.

Præficæ.

Præficasq; quæ luctui præessent, aduocare, uel precio conducere solebant, quæ cantu & funebri carmine lamentarentur, uitamq; & præclara gesta, summasq; uirtutes non sine miseratione laudarent.

Næniæ. θρῆνοι

Nonnunquam mimos qui personas effingerent, ac facta dictaq; repræsentarent, adhibebant. Quas quidem nænias Græcis in luctu sæpe decantari inuenimus, qui apio coronati, defuncti laudes recensere carmine, quod Ialemon uocant, & res memoratu dignas, claro præconio celebrare assuẽrant.

Senatores Patritij Plebeij Imperatores.

Senatoribus uero & patritijs, atque summis ducibus, tuba: minoribus & plebeijs, exequiali tibia canebant fiticines. Quam tibiam non in funeribus modo, sed in sacris, in ludis, & conuiuijs adhibebant. Imperatorib⁹ etiam pluribus tubis mœstum clangentibus, quod à Caribus & Phœnicibus deductũ autumant, qui in funebri pompa breuibus tibijs lugubre canentibus, uti consueuere.

Feretrũ qui ferebant.

Deferendi uero feretrum, propinquioribus uirilis sexus dabatur munus.

Imperatorũ & consularium uirorũ feretrum à quib⁹ ferebatur.

Itaq; filij parentes, & fratres sorores elatas funere deferebant: nonnunquam serui libertate donati, plerunq; senatorij, prætorij & consulares, quiq; amplissimis honoribus functi erant, imperatorum & consularium uirorum feretrum detulere. Quare Pauli Aemylij, qui de Macedonia triumphauit, legati Macedonum: & Syllæ dictatoris feretrum, senatores & sacræ uirgines extulerunt. Et Metello filij tres consulares, duo triumphales, unus censorius, & alter prætor lectum subiere.

Pompa funebris.

Dumq; effertur, insignia honorum quos gessisset, ut fasces, secures, lictores, armaq; & dona militaria, coronasq; omnis generis quas in uita meruisset, uexilla, atq; urbium dona & legionum, spoliaq; hostium, ac munera quæ quis daturus erat, expressosq; cera uultus, & decora maiorum totiusq; familiæ longo ordine simulacra, & gentile stemma præferebant ab ultima origine, quanto cum potuerant apparatu. Quare C. Cæsar in amitæ funere, Marij statuas pro decore familiæ detulisse fertur. Et Tiberius in Drusi funere originem Iuliæ gentis, Aeneam, omnesque

Albanorum reges, Romulum & Appium Clausum, cæterasq; Appiorum effigies longo ordine produxit. Ferunt quoq; Iuniam, quæ Cassio nupta fuit, uiginti clarissimarum familiarum imagines, uelut indicium splendoris & uetustatis familiæ, in funere præcessisse: inter quos Manlios & Quintios, Cassiumq; & Brutum. Nonnunquam, ut ampliore efferrentur funere, plures defuncto strauere lectos, qui instrati in pompa funeris anteibant: sicut de Sylla, cui sex millia, & Marcello, cui sexcẽtos prælatos legimus.

Lecti defuncto strati.

Tum si qui ab eo serui manumissi & libertate donati fuerant, illi præcipue, qui fide insignes à domino cogniti forent, herilem interitum miserantes, pleni lachrymarum, elatum corpus præcedebãt pileati, aut alba lana capitibus uelatis: qui quãto plures erant, tanto plus nominis laudisq; dedere, q; familiam totam decedens dominus, tantis muneribus cumulasset, ac libertatis precio affecisset.

Liberti in funere herili.

Nonnunquam illos qui rasis capitibus triumphantis currum fuerant prosequuti, eiusdem defuncti corpus pileatos in pompa funeris præcessisse inuenimus. Q. Terẽtium Culleonem, quem Scipio Aphricanus seruitio exemerat, quiq; triumphantis currum capite raso fuerat prosequutus, eiusdem elatum corpus pileatum præisse memorant: post sequente proximiorum affinium & amicorum turba, lugentis habitu, capillo demisso, in ueste pulla aut cerulea, ut Cato significat.

Vestiũ lugubrium color.

Quum enim adolescentis funus facerent, ceruleum frequentes induebant.

Apud exteros.

Apud exteros uero phæus color sumebatur in luctu. Nanq; Antiochus, audito fratris obitu, purpura deposita, phæum induit, qui inter album & nigrũ fuisse color traditur.

Phœus color.

Nonnunquam senatu uniuerso & magistratibus cum uexillis, interdum equitum turmis, si quando regum aut imperatorum funus efferrent, comitantibus.

Lex funeralis.

Funeris enim hæc lex erat, ut, præcedente pompa funebri, uiui sequantur, tanquam haud multo post morituri. Interim lectulo plerique flores & corollas iacere, nonnulli unguenta & odores, alij dona cumulare. Idq; noctu & obscura luce, ideo ardentes faces adhibebant. Nam die funus efferre, uetusto more nõ licuit: quod Demetrius rex cauit edicto, ut ante lucem uel post crepusculum efferantur corpora: die uero nõ liceret.

Interdiu nõ efferebant mortuum.

Sæpe tamen imperatoris aut ducis, qui occubuisset in acie, funus milites quantum poterant militaribus studijs celebrarunt. Ea pompa fuit, ut armatæ instructæq; legiones in turmas & centurias cum uexillis militaribus inuersis, aut abiectis militiæ insignibus, defunctum comitentur: phalerasq; equis detrahant, ensium mucrones & lancearum cuspides humi deiectos ferant, & rogum lustrẽt.

Põpa funebris.

Imperatoris aut ducis q in bello occubuisset.

Id quod apud Græcos etiam seruari meminimus. Rogo igitur extructo, & pyra cupresso circundata, propter grauem cremati corporis nidorem, ne tetro odore abigerentur proximantes, ac desuper defuncto corpore locato, illius oculos antequam cremaretur patefacere, & cælo ostendere mos erat.

Cremãdi corpora mos & cæremoniæ.

Apud alios trientem in os defuncti, tanquam naulum, impone re: quem apud inferos dari pro portorio opinio fuit & uana superstitione creditum: quod apud Hermionenses uetabatur, quia pronus inde ad inferos defensus erat, quasi naulo non indigerent obituri: sicut circa exitum Syrtium fuit Lethes amnis, & in Epiro atq; Heraclea pontica Acherusius specus, quẽ usq; ad inferna patere dixerunt, & contra Laodiceam os Plutonium, in quo omne animatum moritur, & in Tænaro Laconiæ inferni ostia, & spelunca per quam Cerberum eductum & furiarum templum esse fere batur.

Triens in os impositus.

Lethes: Acherusius.

Os Plutonium.

Inferni ostia.

Gallis uero mutuam inuicem pecuniam dare, quam apud inferos post obitum redderent, in usu erat.

Galli.

Præfica assistente, & lamentabili carmine populum rogo circundatum ad comploratione & lachrymas prouocante, populo etiam largis fletib⁹, & pari comploratione respondente. In quo luctu quædam ad miserationem canebantur carmina, & uersus ad tibiam cum laudibus & lachrymis pietatem, humanitatemq;, & defuncti interitum miserantes.

Eam uero pyram pro dignitate & honoribus, quibus in uita functus erat, & prout amplissimos magistratus & imperia gesserat, modo maiorẽ, modo minorem extruxere.

Pyræ extruendæ ratio.

Fuitq; lege duodecim tabularum cautum, ne de lignis politis extrueretur: donec per funerum ministros, qui pollinctores dicti sunt, corpus igne supposito cremabatur.

Pollinctores

In qua extruenda id seruatum est, ut præter arida ligna, papyrũ quoque, quo facilius crementur, nonnunquam crocum & uinum affatim apponant. Germanis struem rogi nec ueste, nec odoribus cumulare licet, sed sua cuique arma, & suus equus adhĩcitur rogo.

Pyra apud Germanos.

Corpora uero clarissimorum uirorum, nisi ex lectissimis lignis

Cum corpus arderet,

certi generis, concremari sine ullo funeris solenni permittitur. Dumq; igne accẽso corpus ardebat, pro dignitate, proq; opibus, quibus quisq; potens erat, ita amici & affines, quiq; coniunctissimi aderant, quæ chara habebant & præcipui cultus, cum gemitu & questu miserabili, in luctus & grauissimi doloris signum, ignibus iaciebant. Itaq; multi uestes triumphales, ensesq; & balteos, nonnulli arma militaria: mulieres uero, ne studio uincerentur, ornamenta sua, armillas, zonas, mundumq; muliebrem, uittasq; uirginalis

Odoramenta igni iniecta,

comæ: alij retortos cinninos & torques, ac bullas prætextasq; liberorum flammæ indi dere: thuraq;, unguenta & odores omnium generum, quos lancibus ferebãt. Quare multos copia odorum ad pyram exanimatos, & præter infinita odoramenta, in funere Syllæ, statuam iustæ magnitudinis ex odoribus absumptam comperimus. Quæq; defuncto charissima, & cordi fuisse arbitrabantur in uita, quarumq; rerum mirum & efficax studium fuerat, ut scuta, gladios & arma, canes, dilectos equos, luscinias, auesq; ad eundem rogum trucidatos, ut unà cũ defuncto cremarentur, igni tradebant: pleriq; uero seipsos.

Amici se in rogum coniicientes.

Vnde exemplis palam factum nouimus, multos accensis dominorum rogis, doloris impatiẽtes, uel uiolentas sibi manus intulisse, aut igni pariter absumptos esse. Quod etiam de canibus qui charitate dominorum in flammas se iniecere, memoriæ proditũ est. Nam Hieronis & Lysimachi canes, accensis rogis dominorum, in flammas se iniecisse, & uno incendio arsisse tradunt. Qui etiam erat Græcorum & Aethiopum præcipuus mos, ut

Comæ rogo iniectæ.

comas ad rogum dissecent, corpori'que & igni imponant: boues & pecora, equosq; & canes in ignem mittant, uinum'que & oleum fundant. Vt'que rege morte sublato, familiares, & qui cum eo coniunctissime uixerãt, charitate principis uim uitæ sibi ad rogum

Indi.

afferant, una'que morte intereant. Indorum peruulgata historia est, ut uiro defuncto, quæ charissima coniunx in uita fuerat, eodem igne absumatur, unaq; cõcremetur. Thra

Thraces,

cibus & Getis erat iste mos, ut uiro defuncto, præcipue dilecta coniunx, maximo cultu ornata, ad tumulum duci, & à propinquiore mactari, eodemq; tumulo humari debeat.

Galli, Gerri,

Gallis uero, ut serui clientesq; cum dominis patronis'ue una' crementur uiuentes, eadem'que pyra intereant. Gerri Scythica gens, defuncto rege, in tumulo ubi cadauer odoribus delibutum erat, præcipuam cõcubinarum, pincernam, coquum, agasonem, ac

Græci in funere ducis aut imperatoris.

ministrum, una' tumulare, equosq; & L. ex ministris ad rogum præfocare assuẽrãt. Græcis uero usurpatur, ut imperatore aut duce fato perfuncto, funus efferatur solẽni pompa & apparatu regio: captiui'que & milites circa rogum digladientur, ouesq; & boues mactentur. Vtq; in omnem formam luctus concedatur, equi uiriq; tondeãtur, propugnaculaé mœnibus diruantur, templa lapidentur, aræ subuertantur, Lares abijciantur, partus exponãtur, cibo abstineant, ignis extinguatur, atque in pompa funeris, magistratus, sacerdotes, pueri atque iuuenes cum trophæis, coronisq;, & armis militaribus fu-

Ad rogum ad ferri solita, Galatæ.

nus prosequantur. Cœnas quoq; ferales apparari & crateres lacte, uino & sanguine, nec non mella & crocum ad rogum inferri solita inuenimus, ut una cum defuncto cremen-

Funebris laudatio.

tur. Fuitq; moris Galatarum, ut defuncti familiares & affines, inscriptas epistolas ad rogum conijciant, ueluti apud inferos mortui illas mox lecturi forent. Funebremq; laudationem, optimates & grandes natu, aut proximi necessarij in honore positi, de laudibus defuncti habere, ac solenni laudatione illius facta dictaq;, & totius uitæ cursum, maio-

Valerius Publicola primus oratione funebri usus,

rum'que laudes recensere assuẽrant. Primus enim Valerius Publicola, mortuo Bruto, supremas ipsius laudes accurata oratione prosequutus fuit. Inde institutum, ut clarorum uirorum in funerib⁹ solennis laudatio esset. Nam & Appij decemuiri defuncti lau-

Aegyptij rege defuncto.

dationem sequutis tẽporibus plebs æquis auribus audiuit. Et Scipionẽ in funere supremo, ut hominem diuinum, Maximus commendauit. Fuitq; in usu apud Aegyptios, rege defuncto, anteq; iusta dentur, per sacerdotem qui proximam tenebat dignitatem, omnẽ uitæ seriem, & ipsius dicta factaq;, & an fuerit fortissimè præliatus, an uero segnis & desses, ex alto suggestu in maximo omnium conuentu perlegi & recenseri: & si uitia præualebãt, honore funeris priuari, atq; insepultũ cadauer abijci. Si uero uirtutes præcelleret, omni honore cumulari, unguẽtis deliniri, & laudib⁹ celebrari. Reliquos uero cuiusq;

Indi.

sortis homines, ita laudari, ut sine ulla opũ fortunarum'ue mẽtione, solam religionẽ, iustitiã, pietatemq; cõmendarẽt. Apud Indos uero multa secula uiguit mos, ut quũ moriẽ

quis piam, pro foribus domus, magistratus cui hoc munus impẽdebat, anteactam uitam moresq; describat: ut uitia laudesq; innotescãt omnibus, & palàm fiant. Ferturq; Fabius Maximus præ cæteris unus, qui in funere filij intestino dolore affectus, oratione nõ infracta ad populum ipsius laudes magno spiritu disseruit. Quod à Græcis simile quoddam accepimus, ut defuncti laudes solenni oratione, & longo petito procœmio, prosequantur. Proditurq; primus Pericles fuisse, qui carmine & laudibus eos qui in bello Peloponessiaco pro patria occubuerãt, prosequutus fuit. Alij uero Solonem Græcis funebrem orationem primum inuenisse ferunt. Et quanuis à principio uirorum tantũ gesta, nec mulieres laudare consuessent: quia tamen Camilli tempore collatum aurum, ut se populus Romanus à Gallis redimeret, dederunt: cautum fuit, ut in earũ funeribus, sicut in uirorum, solennis laudatio esset. Nono uero die reliquias defuncti & cremati cineres, mater, soror & propinqui, affines'que nigra in ueste & effusis comis, aut pontifices & sacerdotes, nonnunquam primores patrum perfuncti honoribus, tunicati & discincti, lotis manibus & nudis pedibus, ossa à cinere separare & colligere, eaq; lacte & uino lauare, & deos manes aduocare: Græci uino & unguento inspergere solebant, cum'que odoribus effusi in lachrymas, in urna condere, & linteo uentilare. Fuit'que seruatum apud Indos & Aegyptios, regum funebres tunicas, quo cineres cremati à reliqua fauilla distincti iaceant, ex licio, quod igni non absumitur, conficere, eas'q; ad rogum defunctum corpus induere. Quippe in Caryсto lapis nascebatur, qui uelut lana intextus, nullo igne adurebatur. Tunc postquam defuncto conclamato, & nomine deplorato, satis lachrymarum luctusq; fuerat, ipsiq; ter aqua aspersi & lustrati erant: omni munere absoluto, supremum Salue & Vale, tanquam nunquam eos uisuri ultra, conclamabant: & à præfica feralibus officijs iustisq; persolutis, post lamenta & conclamationes, ILICET dicebatur, qua uoce missum populum faciebat. Quiq; funus prosequuti, quiq; comites fuerant, uelut supremo functi officio, ad proprios lares reuersi, aqua aspersi, ignem supergradiebantur, hoc se piaculo ex funere expiari arbitrati, quod expiationis genus sufsitionem dixere: cuius rei causa ferias sæpe indixerunt, quæ Denicales dictæ. Græci uero aqua lustrantur pura, eademq; expurgantur, in qua torrẽ ex altari extinxissent prius. Scythæ post funus amicos excipientes, epulum præbebant cadauer comitantibus. Peracto igitur funere, ubi à luctu quieuit animus, uiscerationem & ludos funebres, plerũq; gladiatorios muneraq;, Græcis gymnica certamina & equestria in defuncti memoriam populo dari seruatum est: nonnunq; nauium cursus & naumachiam. In qua uiscerationẽ fuit institutum, ut omnia carius uenirent: quare ad pollinctum emere, sermo percrebuit. Ferturq; Numæ edictum, ne pisces qui squamosi non essent, ad pollinctum emere fas foret: scilicet ne nimis magno in funeralibus cœnis mercarentur obsonia, quã cœnã pollinctura dixere: In qua, etsi nihil deesset, omniaq; affatim suppeterẽt, lætari tamẽ minime decebat. Fuitq; institutum, ut per uini cibiq; lenimen, defuncti desiderium leuaretur. Præterquam erat cœna exequialis, quæ senibus & his qui multùm ætate processerant, dabatur: in qua pransi, discedẽtes post supremum officium, alter alteri ualedicebat: quam Silicernium uocant. Athenis per funeri præfectos epulũ apud defuncti maximè necessariũ dari consueuit. Argiuorũ uero institutum fuit, ut defuncti affines, statim ab excessu Apollini sacrificẽt, & trigesimo post die Mercurio, Apollinisq; sacerdoti hordeũ dent, igneq; extinguant, & rursus accendant, carnesq; uictimarũ percoquant, quibus postea uescuntur. Eos quidem ludos apparatu magnifico, continuis IX. diebus, in hisq; gladiatorum paria, q uenalem sanguinẽ habebãt, Romani exhibuere: ad quos intromitti matronas nefas habitum. Idq; adeo usu & moribus interdictum fuit, ut P. Semproni⁹ uxori, quòd ludis funebrib⁹ interfuisset, repudiũ dederit. Domi quoq; & in loco celebri, defuncti imagines in memoriã posteritatis, plerũq; cereas, aut marmoreas, uel æneas: colũnas quoq; cum trophæis & titulis, ac magnificẽtissimis decretis, publico concilio erigere & res gestas monumẽtis insculpere, leuandi desiderij causa, antiquo more seruatum est. Quas etiam iniuria cæsis ciuib⁹ sempiterno æuo duraturas, publico decreto erexerunt, ut gratiã benemeritis ferrẽt. Apud Lacedæmonios, his q in re militari facinora gesserãt fortia, statuas & colũnas parit cũ elogijs post obitũ dedere. Rege uero defuncto, ipsius simulacrũ,

Laudatio funebris apud Græcos.

Oratiõnẽ funebrem quis primum habuerit apud Græcos.

Mulieres etiã in funere laudatæ.

Cineres colligendi mos.

Tunicę funebres regũ indorum & Aegyptiorum.

Licium,

Ilicet.

Lustratio post iusta funeris absoluta.

Sufsitio.

Denicales feriæ.

Viscerationes & ludi funebres,

Emere ad pollinctum, Pollinctura,

Silicernium, Athenienses, Argiui,

Ludorum funebrium apparatus.

Imagines & columnæ in memoriã defuncti erectæ.

Lacedæmonij

Tẽpus luctus & qua ætate defuncti indefleti erant, aut contrà,

ita ut uiuus appareret, in toro purpura & auro instrato effinxere. Tempus uero luctus, ut erat à Numa cõstitutum, posteri seruauere: qui puerum trimo minorem, nec lugeri, nec plangi uoluit. Id quod in Thera una ex Cycladibus seruatum legimus: in qua pueri citra septennium, aut homines ultra quinquagesimum annum indefieti fuere: quòd illi rapti immaturo funere, uix primum uitæ limẽ attigissent, isti autem satis diu uixissent. Neq; ultra menses decem, filios parentum, aut uxores uirorum mortem deflere statuit. Quod lugẽdi tempus, patri & filio, æquè fratri & sorori commune esse uoluit: ultra uero non licuit, ne luctu indefesso & lachrymis nunquam desinentibus domus & familia funestarentur: itaq; post annum parentes filiorum, & fratres sororum funera deflere uetuit: ab eo enim tempore lamentis parcere iussum est. Tametsi nullum lugendi tempus uiris legitimum fuisse nõnulli credant, annumq; fœminis tantum præfinitum ad deplorandum: masculis non item, infra quem alteri nubere non licebat, & concepto necdum edito partu, uetabantur. Marcus tamen Antoninus Philosophus, ne ultra quinq; dies lugerent Romani filium sibi morte sublatum, summæ spei adolescentẽ, edicto inhibuit. Quintus uero Maximus filio consulari, & Lucius Paulus duobus paucis diebus amissis, & Marcus Cato, mortuo prætore designato filio, non luxerunt. Marcus quoq; Bibulus consul, quum toto cõsulatu domi delituisset, quo die de obitu duorum filiorum certior fuit, in senatum uenit, & munus consulare obiuit. Quod de Anaxagora & Xenophonte traditur, & Asinio Pollione, qui quo die filiũ amisit, in conuiuio luxit. Contrà Pericles, quum animo infracto semper fuisset, amisso Paralo filio, magnitudine doloris uict⁹, lachrymas huberes dedit, & eiulatus nunquam desinentes. Filios uero minores decennio, tot mensibus quot annis uixissent, à parentibus lugeri statuit. Sed nec uxores à uiris, nec sponsas lugeri fas putauit. Tempore uero luctus, matronæ purpuram aurum'q; deponunt, atrasq; uestes induunt, & in pellibus degunt: nec illa resumere, donec eluxerunt, licet. Viri aũt senatorij laticlauum & annulos aureos exuẽtes, pullas uestes sumunt: barbam capillumq; summittũt. Piceas quoq; & cupressos, ueluti ferales arbores & Diti sacras, in lugubri domo patritiorũ, amissis fratribus, liberis & propinquis, apponere mos erat. Græcis uero funesti, & q exequias duxissent, ut lapide lesbio extructas domos incolant, q; subtristi esset aspectu. Athenienſibus Solon flebiles lamentationes, & cætera dolorem testantia, uelut inania & nihil uitæ proficientia, sustulit. Lycurgus uero Lacedæmonijs XI. dierũ spatio luctum terminauit. Quod à Thracibus & Massilienſibus usurpatum legimus: q quotidianas lachrymas & funesta omnia, ac sordes lugubres in funere inhibuere. Luctus aũt & mœror patrius intra lugendi tempora ob plurimas minuitur causas: ut si liberi nascerentẽ, si pater aut filius, frater aut uir, ab hostib⁹ capti reuertissent: aut cùm propior affinis, q̃ q lugeret, domi natus foret: uel si puella dabatur nuptui. Publicus uero, si lustrum fieret, aut uota soluerentur, uel sacra Cereris instarent. His cũ ea sibus, domum aut familiam in squalore & sordibus esse non decebat. Hoc quoq; notare contentus sum, neq; puerũ minorem septennio, priusq̃ omnes geniti dentes forent: neq; fulmine ictos, qui uita functi essent, rogis imponere, aut corpora cremare: neq; hominẽ uita sublatum, ferijs publicis efferre licuisse. Quodq; quoties plura cadauera & aceruata corpora urerent, aut incendi curarẽt, solitos esse funerum ministros, denis uirorum corporibus singula muliebria adijcere, ut unius adiumento cætera facilius deflagrarent.

Qui nõ luxerint filios uita defunctos,

Periclis luct⁹ de filio.

Luctus tẽpore ornatus omnis abiiciebatur.

Picea & cupressus arbores ferales.

Græci. Athenienſes.

Lacedæmonij Thraces. Massilienſes.

Luctus patrij minuẽdi causæ,

Publici.

Notandum hoc.

Miraculum Tritonum & Nereidum, quæ uarijs in locis tempestate nostra comperta fuere.

Caput VIII.

TRitonem & Nereidas, homines q; mari genitos, quos marinos appellãt, præterquam q; apud Plinium naturalis historiæ nono legeram⁹, nostra quoq; tempestate conspicuos fuisse, multa documenta sunt. In memoria mihi est, cũ adolescentulus ego in porticu nostra Portanouenſi Neapoli quãdoq; diuerterem, Draconettum Bonifacium Neopolitanum, patritiæ gẽtis & inclytæ familiæ uirum, ut in homine militari, facundiæ florentis, & multarum rerum cognitione clarum: tunc senecta uenerabilem, & debilitate pedum inualidum, in conuentu maximo, præsente atq; audiente me, referre solitauisse, se dum in Hispania militaret, marinum hominem uultu & corpore prorsus humano, absoluta similitudine pubetenus: postremis uero in piscẽ

Homo marinus,

definẽtibus uidisse, in melle ex ultima Mauritania & Oceani finibus ad regulos, sub q̃bus stipẽdia faciebat, & honestum ordinem duxerat, pro monstro allatum. Fuisse autẽ facie hominis uetusti, capillo & barba hispido atq; hirto, colore ceruleo, statura procera & maiore humana. Alis quoque tenui cartilagine, quibus marinos fluctus secabat, & mẽbrana passim interlucẽte munitum. Et hanc rem non sibi tantũ, sed plerisq; summæ nobilitatis uiris, notam & conspicuam fuisse, dicere. Sed ne quis hoc uanũ aut commentitiũ fortasse putet, Theodorus Gaza uir Græca facundia clarus, & philosophiæ præceptis imbutus egregie, apud Iocianum Pontanum, ad quem frequens uentitabat, compluresq; nostrates, scitè admodum & luculenter ratiocinabatur, se dum in Peloponesso ageret, & fœda maris tempestate oborta, durissimo tempore anni, nonnulla piscium monstra procellæ ad litus illisissent, inter cætera uidisse Nereidem in litore, fluctibus expositam, uiuentem iam & spirantẽ, uultu haud absimili humano, facie quoq; decora, neq; inuenusta specie, corpore squamis hirto ad pubem usq;, nisi quod cætera in locustæ caudam desinebant: ad quam propere uisendam cum frequens concursus fieret, ipseq; & nonnulli è propinquis oppidis uicini affinesq;, eò se contulissent, illam frequenti turba circundatam, mœstam & animo consternatam, ut ex uultu coniectari erat, in litore iacentem, crebroq; suspirio fatigatam conspexisse: mox cum à tam frequenti corona inspiceretur, secq; in sicco destitutam uideret, præ dolore gemitus spirantes & lachrymas huberes dedisse: cuius misericordia motus ipse, ut erat mitis placidusq;, cum turbam decedere de uia iussisset, ipsam interim *brachijs & cauda, quo maxime modo poterat, humi reptantem, paulatim ad aquas perueniſſe. Cumq; se præcipitem magno nixu in mare dedisset, ingenti impetu fluctus secare cœpisse, momẽtoq; temporis elapsam ex oculis, nusquã apparuisse. Georgius quoq; Trapezuntius uir multi nominis & magnæ eruditionis, aperta professione referebat amicis, se cum haud procul à litore in fonte quodam spatiaretur, puellam conspexisse eleganti forma undis extantem pubetenus, & quasi lasciuiret, subinde emergentem summergentemq; se, quoadusq; se conspectam intelligens, haud amplius apparuit. Sed super omnia in nostro æuo haud absimile factum accepimus in Epiro, profecto exemplum inter pauca memorabile, quod nõnulli prodendum posteris putarunt & actis quoq; publicis testatum est: ad fontem iugis aquæ, ad quem mulieres ex oppidulo aquatum uentitabant, Tritonem seu marinum hominem è spelunca, quam forte ibi nactus fuerat, obseruare solitum, si quando solam ad aquas accedentem, aut per litus obambulantem mulierem uideret, ipsum ex undis & spelunca leni gressu tacitisq; uestigijs desilire, & à tergo accedere, ac ui compressam mulierẽ ex infidijs adoriri, & ad mare concubitus causa arripere, arreptamq; sub undis deferre cõsueuisse. Quod cũ apud loci incolas p̃crebuisset, diligentius marinũ monstrũ obseruasse, & cum diutule laqueos illi intẽdissent, haud multo pòst dolo captũ, & laqueis uinctũ cepisse: cumq; cibo abstineret, extra aquas diuti⁹ uiuere neq; sse, squalòreq; tandẽ & tædio ad extremam tabem uenisse. Tenet fama, Venereos eos & flagrantissime mulierũ amasios esse: propterea oppidi incolas edicto inhibuisse, ne qua deinceps ad fontem mulier, nisi uiris comitata, accederet. Hæc nos & eiusmodi ab his q̃ diuersa maria penetrarant, & eadẽ monstra placidis aqs colludẽtia uidissent, & in occursum nautis, exertis capitibus ab undis occurrisse, & uoces audisse referebant, plerunq; accepimus.

Nereis à Theodoro Gaza uisa.

*bram

Geor. Trapezuntius.

Triton,

Qui xystici, quive thymelici apud iureconsultos dicti sint, quódve officium, & quid nomina designarint. Item qui intelligantur per aquæ aspersores in sacris certaminibus apud iurisconsultum, & quid pancratiastes & pancratium. *Caput* IX.

CVM Iohanne Platina uiro docto & antiquitatum studioso, pro familiari consuetudine sæpe deambulabamus, & omnes antiquitates, ueterumq; monumenta atq; ruinas urbis explorabamus. Dũq; in ueteri sepulchro inter semiruta uestigia in Quirinali, literis mirãdæ uetustatis situ & senio obliteratis, epitaphium legeremus inscalptum his uerbis: L. THENODORVS XYSTICVS, PARIDI THYMELICO BENE MERENTI FECIT. Quærebat Platina, qui xystici essent, qui'ue thymelici, nunquid artis nomina uel cognomenta forent, Cumq; meminisse me apud autores, qui xystici dicerẽtur legisse, quodq; in xystis

Ioh. Platina,

Xystici, Xysti.

uelut in gymnasiis nudi exercebantur, athletas xysticos dici respõdissem: xystos autem longas fuisse porticus ampla latitudine, & gymnasium ubi ambulatiões essent, & arbores plerunq; digestæ: in quibus athletæ hybernis sæpe tẽporibus luctabãtur: quas Græci hypæthras seu paradromidas dicunt, instar illoꝝ quæ in Attica fuerẽ gymnasia: quæ tria uel maxime memorantur, Lycæum, *Gymnosarges, & Academia: qui autem thymelici essent, mihi non succurrere, neq; in mentem uenire asseuerarem: tum Platina quasi admirans, ait, nunquid nostro ciuili iure aliquam de thymelicis mentionem fieri adnotassem. Nam de xysticis satis sibi liquere, pugiles fuisse, uel ex eo quod in xystis & longis porticibus exercebantur: uel quod hastis decernerent, à Græco uerbo ξυσὸς quod est hasta: quare xysticos ludiones, quod hastis depugnarent uelut gladiatores, & xystarchum qui gymnasio præesset, nũcuparunt: thymelicos uero, eiusdem generis pugiones seu histriones fuisse se arbitrari. Siquidem Græci histrionicam, thymelim nuncupant: θυμέλη enim, scenam dixerunt: θυμελικοὺς, scenicos & histriones: & nisi quid se fallat, de his apud iureconsultos in edictis prætorum mẽtionem fieri aiebat. Fuere, inquit, athletarum & histrionum species multifariæ: nam & gladiatores, & pugiles, & thymelici, & pancratiastes, xystici, pantomimi, palæstritæ, & arenarij, sicut Thraces mirmillones, sequutores & retiarij: omnes athletarum, histrionum, & comœdorum numero habentur: licet pãtomimos à Domitiano sublatos, mox à Nerua restitutos, demũ à Traiano eiectos: histriõesq; à Tiberio, & deinde Nerone, ob plurima flagitia Italia pulsos legamus. thymelicum uero choragium, apparatum esse scenarũ & histrionum, quos oẽs inter artifices adnumerari, neminem fugit. Et pleraq; hoc genus memoriter & expedite, ut suus mos erat, ueterum testimoniis exẽplisq; referebat. Cum uerò nos hac admonitione attentiores facti, in legum commentarijs uersaremur, deprehendimus apud Vlpianum titulo de infamibus, thymelicorum, xysticorum & athletarum, quod tunc non commemineramus, mẽtionem haud dubiam fieri: thymelicosq; & xysticos inter athletas, & eos qui in theatrũ prodirent, ad edendas in scena operas, adnumerari, id quod Platina fuerat præclare arbitratus: censuisseq; iureconsultos, quod pugnandi causa in arenã prodirent, & ludicram facerent, non propterea infamiæ crimen aut notam incurrere. Cuius uerbis admoneor, ut uerum esse censeam, quod apud Ciceronem refert Aemylianus, artem ludicram & scenas quandoq; Romanos probro duxisse, genusq; hoc hominum tanquã scurras improbissimos tribu amouere uoluisse. Quare sub Tiberio, in opera scenæ prodijsse, famosa nota censebatur. Quod etiam senatusconsulto fuit uetitum, cautumq; seuerè, ne equites Romani ludo & arena polluerentur. Tametsi ferãtur Augustus athletis conseruasse priuilegia & ampliasse, coercitionemq; in histriones magistratibus inhibuisse, ita ut in eos animaduersionem non haberent. Græcis uero prodijsse in scena, inter athletas honori fuit, nec probro datum est: quippe cum Plato summus fuisset athleta, post multiplices uictorias se philosophiæ dedit. Verba uero Vlpiani ex responsis Sabini & Cassij hæc fuere: Athletas omnino artem ludicram non facere: uirtutis enim gratia hoc facere, & utile uidetur, ut neq; thymelici, neq; xystici, neq; agitatores, neq; qui aquam equis spargunt, cæteraq; eorum ministeria qui certaminibus p̃sunt sacris aut deseruiunt, ignominiosi. Ex quibus liquet, thymelicos & xysticos à iurecõsulto inter athletas adnumerari. Sed quia de pancratiaste & his qui in sacris certaminibus aquam equis spargunt, mentio fit, qui fuerint hi, & an inter ludiones recepti, adhuc ambigi dubitariq; potuit: cum præsertim nullam de his qui aquã in certaminibus spargũt, mẽtionem fieri apud ueteres, quod meminerim, sciam: nisi eos dicamus fuisse, qui in stadio disposĩti, equis spõte currẽtibus, quo uelocius metam contingerẽt, aquam per uices spargere, itaq; illos ad cursum impellere solerẽt. Pancratiasten uero, eum dici uolunt, q luctator simul & pugil foret: quippe cum alij pugiles, alij luctatores forent, is qui utroq; teneretur studio, pugna scilicet & lucta, pancratiasticus nuncupatur: & ubi exercentur, pancratium. Censuit q; Vlpianus ad legem Aquiliam, illum qui, dum exercetur in colluctatione uel pancratio, aut pugilatu aliquem oppressit uel occidit, Aquilia teneri. Verba uero Vlpiani ex ea lege, hæc sunt: Si quis in colluctatione, uel pancratio, aut pugilatu, dum exercentur, alius alium occiderit, Aquilia tenetur.

Hypæthræ. Paradromidæ,

* Cytria in Attica

Gymnasia

Thymelici.

Athletarũ & histrionum species uarię

Thymelicũ choragiũ.

Ciceronis locus.

Scenici infames apud Romanos,

Scenicorum honos apud Græcos,

l. Athletas ff. de his qui not. infa.

Qui in sacris certaminibus aquam aspergerent,

Pãcratiastes,

Pancratium

l. qua actiõe. § siquis ff. ad leg. Aquil.

Locus ex Iuuenale de trulla, quid designet, ex autoritate iurisconsulto rum & aliorum testimonio explanatur. Caput X.

TRullas pocula esse & uasa potoria censeri, haud immerito plerique existimarunt. Idq; quod à Iuuenale dictum est de trulla, de quo apud eruditos controuersia est: nõ id credi decere, quod uulgo putarunt: ut de uase in quo alui proluuies effunditur, intelligatur, cùm id aliud sortitũ nomen sit, & à doctissimis scaphium & lasanum dicatur, uteroq; autoris sensui non satis conueniat: sed de uase potui parato, intelligi oportere constat, illudq; quàm synceriss̃ime à poeta dictum fuisse:

Laudare paratus,
Si bene ructauit, si rectum minxit amicus,
Si trulla inuerso crepitum dedit aurea fundo.

In quo illum significare haud dubie putamus, qui postq̃ calicem exhausit, in ipso fundo, ructu aut sibilo crepitum facere more detestabili non fuit ueritus, ubi idem crimen bis arguere satyricæ dignitatis fuit. Vel de eo, qui postq̃ uini calicẽ hausit, id quod remansit, ita elicit in pauimento, ut resonaret. Quod insolentissimi animi, audacis & petulantis, nimiæq; securitatis fuisse liquet: quem abusum apud cõpotores & helluones impuros, q scortis uinoq; madidi & epulis distenti erãt, Græcis inualuisse multi adnotarunt: ita ut ludus inde conuiualis foret, quẽ cottabisin appellarunt, cum residuum potum in æneas phialas iactarẽt: qui si sonantior creperet, se ab amica redamari, & mutuo affectu teneri putabant. Quod esse probabile, & ab autoris sensu non alienum, ex contextu uerborũ liquere putamus. Id uero quod de trulla diximus, inter pocula censeri, scitè admodum à Scæuola libro ij, de legatis definitũ est in hæc uerba: Seiæ dulcissimæ poculum aureum quod elegerit, fidei hæredũ commisso ut darẽt: quæro cùm in hæreditate non sint nisi trullæ, scyphi, modioli, phialæ, an Seia de his speciebus eligere possit. Respõdi, cum oĩa potui parata, pocula dicanť, posse. Plinius septimo & trigesimo historiæ naturalis: Titus Petronius, inquit, uir consularis, inuidia Neronis, myrrhinam trullam CCC. sestertijs emptã fregit, ut mensam eius exhæredaret. Cicero in Verrẽ VI. actione: Erat, inq̃t, uas uinariũ ex una gemma prægrandi, trulla excauata. Horatius quoq; in satyris:

Qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla, uappamq; profestis.

Ex quibus licet æstimare, trullam inter pocula & uasa potui destinata censeri: sicut scyphus, modiolus & phiala, & quã Varro dixit depestam. tametsi scyphum Herculis, cantharum Liberi poculum legamus: quo Marius post Cimbricam uictoriam, potasse assidue dicitur. Fuit quoq; heracleum, Herculis poculum, sicut nestorida, quo Nestor utebatur: & grammaticum Homeri carmine celebratum: quæ in Dianæ templo affixa Capuæ uisebanť. Notatumq; fuit, inter scyphos, Bœotios palmam tulisse, qui Heracleotici dicti, & Alexandrinas cucurbitas, cum exaruerint, ad usum uasorum præcipuas fuisse. Fertur L. Crassus orator duos habuisse cyathos Mẽtoris manu, C. sestertijs emptos, quibus ob pudorem nunq̃ usus fuit. Et Cornelius Macrus in sacris propinare electrina patera, quæ in medio Alexandri uultum, in circuitu uero breuibus signis omnem historiam & bella continebat. Præter quæ uinaria uasa à Græcis celebrantur, crossus, bicus, gasser, gasterium, bicarium, cypellum, amphicypellum, cyphela, & quod hodie seruat nomen baucalium diuersorum generum: & cybium nauis instar: propterea dactylotum, ex proiecturis digitorum nũcupatum, gyala, dynos, cyborium, cotyle, encotyle, cadus, & cadyscus & theryclia non incelebres, quibus Dionysius libasse fertur. Id autem quod populari sermone de trulla secus dictum est, ab eruditis haud immerito perperam iudicari. Succurrit tamẽ in hac re notare, quod Pomponius iureconsultus de auro & argento legato memoriæ prodidit, legatis uasis etiam scutellas & promulsidaria contineri: in quo animaduertimus, promulsidaria, uasa quibus mulsum continetur, nuncupari. Et licet Græci οἰνομέλι & μελίκρατον mulsum uocent, Vlpianus tamen de uino & oleo legato, uini appellatione putat mulsum non contineri, οἰνομέλι uero contineri.

Trullæ.

Scaphium. Lasanum.

Locꝰ Iuuenalis Satyra 5.

Cottabisis.

Depesta. Heracleum. Nestorida. Grammaticũ poculum.

Heracleotici scyphi. Cucurbitæ Alexandrinæ

Promulsidaria uasa. οἰνομέλι. μελίκρατον.

Exempla frugalitatis priscorum, & quàm parco uictu contenti fuerint, & quando luxus primùm urbem inuaserit. Caput XI.

Vini usus mulieribꝰ interdictus.

PRiscæ frugalitatis & abstinentiæ, qua ueteres usi fuere, multa & magna nobis documenta sunt. Siquidem & uini usus adeo mulieribus interdictus fuit, ut uinum bibisse perinde esset, ac si in adulterio aut graui crimine deprehensa, capitali iudicio plectenda foret. Inoleuitq; usus, ut cognati affinesq; mulieribus osculum ferrent: scilicet, an uinum bibissent, ut ore explorarent. Idem Massilienſibus & Milesiis, pluribusq; Græcorum & barbarorum gentibus, apud quos hydropotæ fuere mulieres: nec mulieres modò, sed & uiri abstemij. Apud Troglodytas licet reges multum bibant priuilegio honoris, uulgus tamẽ abstemium est, & aquam potat cum paliuro. Quod & uiris æquè Romæ criminosum fuit, ad annum usque trigesimum: seruo uerò interdictum penitus, nisi sacrorum causa solennibus festisq; diebus. Quem osculandi quotidianum usum, postea Tiberius Cæsar edicto inhibuit. Legimus Romulum urbis conditorem quòd in conuiuio uinum non biberet, à conuiuis increpitũ. Et Quintum Coponium, quòd uini amphoram ei, cuius suffragio magistratũ petebat, dono dedisset, ambitus fuisse condemnatum. Proditurq; memoriæ Egnatius Metellus uxorem, quòd uinum biberat, fuste necasse. Et Cneus Domitius mulierem, quæ uisa est plus uini bibisse, quàm ualetudinis causa deceret, dote mulctasse. Et matrona magna natu, q claues cellæ uinariæ resignasset, inedia mori coacta. Lucius quoq; Papyrius imperator aduersus Samnites dimicaturus, uictori Ioui pocillum mulsi, pro re magna uotũ fecisse dicitur. Bibebãt enim murinum aut passum, sapam aut defrutum, aliaq; eius generis potu dulcia. Adeoq; eos qui se uino ingurgitarent, osos habebant, ut sequutis temporibus censores tanquam indignos qui honores & publica munera gererent, senatu amouerẽt, notaq; & ignominia perstringerent. Indignum enim uidebatur, illos qui ingenio temulento & marcido forent, quiq; libidinum maculis notarentur, ad rempublicã accedere, aut de publicis consultare. Quod etiã Cretenses, Lacedæmonios, & Carthaginenses factitasse nouimus, qui militibꝰ, ne efferos militia animos insolentiæ assuescerent, in omni militia uini potum interdixere ex instituto Platonis, qui etiam magistratibus, donec in honore essent, uinũ inhibuit. Id quod penes Athenienses criminosum erat, quibus ebrius princeps morte mulctabatur. Et Pittacus temulentos, siquid deliquissent, duplici pœna puniri curauit, ut formidine supplicij, à uino promptius abstinerent. Quin etiam Aegyptiorum lex erat, ut certa uini subtaxata mensura regi quotidianis ferculis daretur, ultra quam excedere non licebat, ne sui impos, per occasionem & licentiam turpitudini & sordibus uacaret. Sicut proditur de Mossynœcis ultra Carambim flumen, q regem quem delegere, si quid praue deliquisset, totius diei inedia mulctabãt. Apud Locrenses Zeleucus uinũ usq; adeo auersatus fuit, ut etiã morbo affectis dari inhibuerit, cauitq; ut qui uinum biberet, capite lueret. Indi adeo abstemij fuere, ut nisi sacrorum causa, uinum bibere nulli fas foret, q̃bus erat constitutũ, ut si temulentũ regem mulier occidisset, hoc donaretur munere, ut successori nuberet. Persæ quoq; milites adeo abstemij tradũtur, ut pane & aqua sæpius uictitarint, panis condimentum & obsonium, famem esse dictitantes: quibus tamen semel annis singulis inebriari permissum erat. Proditumq; est, Scythas, cum inebriari gaudeant, & abstemij sint: si quando ebrietatis dulcedine capi uellẽt, ne contra constitutum facerent, in ignem cõiectis herbis, & fumo hausto, haud aliter q̃ uino epoto, madidos fieri. Quod de Thracibus tradit, qui epulantes, focos ambiunt, herbarum semine ignibus iniecto, cuius nidore capti, ebrios imitãtur, & tanq̃ uino affecti temuleti iacẽt, sicut nepenthes succo delibutis, tristitiã discuti putarũt. Babyloniq; quoq; incenso arboris fructu, & fumo hausto, ita ebrij reddunt, ut tripudijs & cantibus exultẽt, Indos ferunt ex fructu arundinũ, quæ mel gignunt, aut uino ex dactylis, atq; Aegyptios potu è frugibꝰ inebriari. Quin etiã populũ Romanũ multa secula nõ pane, sed pulte uictitasse: pistoresq;, per annos fere sexcentos usq; ad Persicũ bellum, nullos Romæ fuisse satis constat. Fiebat enim puls ex aqua frumenti & fabarum aut hordei farina, quam in sacris & oblationibus deorum pro uictima adhibuere: qui quidem pistores tostum panem lautioribus coquere solebant, reliquæ multitudini far, ideo quod far pinsebant, pistores dicti. Quippe cùm ueteribꝰ molæ nullus usus foret, sed fruges igne tostas in pilas coniectas pinserent: unde & Pisones dictos uolunt: id em molarum instar erat. Fuitq;

Troglodytæ.

Vxores necatæ ob uinum potum.

Ebrij exosi.

Aegyptiorũ lex.

Mossynœci.

Zeleucus. Indorum constitutum.

Persarum milites abstemij

Inebriandi ratio absq; potu apud Scythas Thraces & Babylonios.

Romanorum frugalitas.

Pistores. Pisones unde dicti.

uetus mos, ut ĩdem essent coci & pistores. Lapsis mox tẽporibus haud longo interuallo, panes facere, opus fuit mulierum. Ante uero fruges cognitas, gẽtibus plurimis glandes fuere frumenti loco: sicut pira Argæis & Tirynthijs, ficus Athenienſibus, quibus Cares adeo abundant, ut illis enutriant pecora: milium Mæoticis & lotometra, ex cuius semine cõficiunt panes: Medis amygdalæ, Ichthyophagis pisces, Aethiopibꝰ locustæ & arundinum fructus, Getulis ferina caro & pabulum pro pulmentario cessere, Chelonophagis testudines, cardamum uero Persis, palmulæ autem Carmanis & Babyloniis. Aegyptij ex loto diu uictitarunt: Alani carnibus, non pane uescuntur. Nomades & Getarum pars, lacte. Indis autem calistiæ semen cibarium fuit, quorum reges oleribus & palmulis plerunq; uictum quæsiuerunt, ciborum affluentiam uelut inuitamenta ignauiæ auersati. Epicurus quoq; summus uoluptatis assertor, uictu frugali & modesto contentus, aqua & polenta, aut pane hordeaceo uictum quæsiuit, contraq; paupertatem inuictum animum gessit, non q uoluptates auersaretur, sed q in tenui uictu se plus uoluptatis experiri aiebat: cuius rei argumentum est, q oleribus & pomis ac uilibus cibis, quibus uiuendum cẽsuit, libros refarsit. Inter quos prodit Philinus quidam tantæ abstinentiæ, ut nullo cibo, nisi lacte uictitarit, & Moschus Antimolus sophista solis caricis uesci solitus. Pueris quoq; & iuuenibus, ut uerecundiores essent, in magistrorum & affinium conspectu foris cœnitare: uiris autem, ut frugalitatis & parsimoniæ documẽta darent, propalam cibũ capere, consuetudo fuit: torusq; illis ex ulua palustri fiebat, aut stramento: hyemeq; ad focum, æstate uero in propatulo & sub dio neq; ultra nouem singulis lectis cœnitabãt, illosq; lautioribus uesci cibis non sinebant, nam carnis aridæ, aut lardi pondo tria, & salsamẽtorum libram quotidianis ferculis apponere criminosum erat. Siquis ultra apponeret, lege plectebatur. C. Fannij cõsulis lege ante tertiũ Punicũ bellum introductum est, ne q̃d uolucrũ præter unam gallinam, quæ altilis non esset, apponeretur: utq; modus cœnarũ luxuria nõ difflueret, singulis diebꝰ præterq̃ Saturnalibus, & Romanorum ludis, uel plebeijs, denos asses, qui domesticis cœnis impẽderentur, præfiniuit. Tantæq; frugalitatis fuere, ut mẽsam q̃is parcã, omnino uacuã tolli nõ sinerent: sed ad cohibendum appetitum semper aliquid reliquiarũ, quod postera die cœnã iuuaret, superesse uoluerunt. Ouumq; & mel initio cõuiuij ministrari, in secundis uero mensis poma simul & mel dari consueuere. Quã uictus parsimoniam Athenis quoq; seruari tradiderunt. Nam dioscuris in Prytaneo prãdium parabatur: in quo nisi oliuæ, caseus & porrum dabatur obsonium. Et à Platone in lautissimis cœnis, sal, oliuæ, caseus, porrũ, atq; olera tantũ ex agris iubentur apponi. Ac festis diebus pueri modesti, cum uerecunda grauitate, maiorum laudes carmine decantare, grãdioresq; natu summo obsequio uereri: illosq; à conuiuijs domũ reducere solebant, militiæ & colendis agris adeo intenti, ut illustria inde cognomẽta ferrẽt: agrumq; male colere, aut minus arare q̃ uertere, censoria nota putabatur. Cumq; octo dies culturæ agrorum impenderent, nonum urbanis rebus & nundinis destinarunt: tametsi priori æuo, frequentiores Romanis nundinas, & tertio quoq; die mercatu frequenti, nõnulli cõuenisse dicant. Q. Cincinnatus ab aratro ad dictaturam uocatus, postq̃ domitis hostibus, triumphans urbem inijt, licet nõ ex imperij maiestate, aratrum tamen sumere, & agrum colere non dubitauit. Curius Dentatus cum à Samnitum legatis adiretur, rapa sibi parare obsonium inuẽtus est, cui duos calones in castris fuisse asserunt, cum summam imperij gereret. M. uero Antonio consulari VIII. seruos, Carboni VII. & M. Catoni cum in Hispaniã consul duceret, III. solum ministrasse. Fertur quoq; Aelius Cattus consul, cum in fictilibus cœnaret, legatos Aetolorum uasa aurea offerentes repulisse. Atq; Epitus poëta, qui primus Latinorum heroica attigit, adeo uictu fuisse tenui, ut in Auentino domuncula & unius ancillæ ministerio contentus fuerit: nec tamen id sibi turpe quisq̃ aut dedecori putauit: siquidẽ paupertas tunc solida laus censebatur & uera uirtus. Quam rem æstimare licet, q Aeliorum familiam & Tuberonum, quum decem & septem eiusdem cognominis forent, modicis ædibus cum uxoribus & liberis eosdem lares incoluisse, eundemq; agrum Veientanum arasse, exq; eius fructu uictitasse legimus. Modumq; agrorum ultra septem iugera excedere, aut denas argẽti libras uiro triumphali in supellectili esse, pernicioſum

Panes mulierum.

Glandes. Argæi, Tirynthij. Athenienses. Cares. Mæotici. Medi. Ichthyophagi. Aethiopes. Getuli. Chelonophagi. Persæ. Carmani. Babylonij. Aegyptij. Alani. Nomades. Indi. Epicuri frugalitas.

Lex Fannia.

Saturnalia.

Ratio administrandæ mensæ. Dioscurus. Cœnæ Platonicæ.

Agricultura apud ueteres

Frugalitatis exẽpla apud Romanos.

erat. Intra bina enim iugera possidere satis uisum, ita ut decem millia grauis æris, maximas putarent diuitias. Quinetiam adeò parci fuere & tenues, ut non minus crimini darent, indomitas cupiditates non refrenasse, aut paternã non seruasse paupertatẽ, q̃ ingentes maiorum facultates largitionibus abliguriſſe: multiq; oleribus leguminibusq; contenti, absq; esu carnium sæpe uictitarint, documenta frugalitatis & abstinentiæ insignẽ memoriã posteritati exhibentes. Quam etiã Græcis solidæ laudis & ueræ cõmendationis fuisse multi adnotarunt. Legimus Thebanũ Epaminundam tot uictoriis clarũ imperatorẽ, adeò diuitiarum abstinentissimũ, ut unica ueste contentus, si quãdo uetustate collapsam resarcire opus foret, domi clausum se teneret, quem Thebani publica impẽsa & ære collato ob inopiam extulerũt. Aristides se magis gloriari pauptate publice testabatur, q̃ reliq; diuitiis. Hippias quoq; philosophus Elæus, ad id inopiæ deuenit, ut uestem, annulũ, crepidas & soccos, quæ q; cultui erant necessaria, ne quid tẽporis depiret, suis manibus elaboraret. De Lamacho ferũt, quoties ab Athenien̄sibus dux creabatur, pro pallio & crepidis mutuã ab amicis pecuniã sumere, quũ unde cõpararet nõ esset. Crates, Diogenes & Antisthenes, aliiq; prodũtur philosophi, abiectis diuitiis, pera & baculo contentos uixisse. Phocion, Pelopidas, Socrates atq; Ephialtes, pauprimi & in cultu tenuissimo uixere, omniũ tamen optimi atq; iustissimi. Adeoq; luxuriã & molliorem cultum detestati fuere, ut Thebis colũna in tẽplo statuta fuerit, in qua diræ execratiões in regem Menin, qui molliorẽ uitæ cultum inuenit, continebant. Postea paulatim frugales mores defluxere, pauptasq; probro haberi cœpit: luxuriæq; peregrinæ inuictũ malũ ad effœminandos animos, ab exercitu Asiatico in urbẽ primùm inuectæ, mores infecerunt: sicut aurum Persicum, fugato Mardonio Athenien̄siũ animos labefactauit, & dira tabe infecit. Inde illecebræ libidinum, & rerum secundarũ luxus, in omnem licentiam grassati. Primosq; Ionas, unguẽti coronarũq; & secundæ mensæ consuetudinem inuenere. Tum uestis stragula, mẽsæ q; ac citharæ eburneis pedibus insidentes, inæstimabili censu cõparatæ: epulæq; lautiores, & præter epulas psaltriæ, ludiones, & alia conuiuiis oblectamenta inuenta sunt. Hinc peregrina obsonia, remotorum q; litorum pisces, & magno censu comparatæ dapes, ferculaq; sestertium millies æstimata, & gulæ nouissima irritamenta, aliaq; exquisitissima cõdimenta, & uentris pdigia inuenta sunt, ut nisi qs illa apponeret, sordidus & parum laut⁹ haberet. Adeoq; luxus excreuit, & eò processit luxuria, affluentibus diuitiarũ copiis, ut obsonia lautiora maioresq; epularũ sumptus, & magnas effusiones edicto coercere, & luxuriosos apparatus pluribus legib⁹ inhibere necesse fuerit. Hinc Fannia, Orchia, Didia, Oppia, Cornelia, Ancia & Iulia, leges ad cohibendam luxuriam uictus uestitusq;, & cœnarum immodicos sumptus, latæ sunt. Hinc censorum edictis, uulua, uertina, abdomina, & glires epulis & conuiuiis inhibita. Quod & Lycurgum factitasse nouimus, qui cõuiuiorum apparatus & mensas lautiores uelut cupiditatum inuitamenta sanctionibus inhibuit: sæpiusq; abrogatis legibus nouæ postea editæ fuere. Et quanuis Antiocho rege uicto, P. Licinius Crassus & Iulius Cæsar censores, ne quis unguenta exotica uenderet, pœnis inhibuerint, exemplo Lacedæmoniorũ qui unguentarios urbe exegere: et quanuis M. Antonius, & L. Flaccus, q̃ legem de coercendis epularum sumptibus antea latam, Duronius tribunus plebis abrogasset, senatu eum amouerint: tamẽ Q. Aelius Tubero prætura deiectus fuit & despectui habitus, quòd in funere Aphricani populum Romanũ publico epulo hœdinis pellibus & testis Samiis, ac lectis ligneis excepisset, quòd incultam parsimoniam in rebus publicis non exhorruisset. Sicut de Cleomene fertur, qui Lacedæmoniis inuisus fuit & * subiratus, quòd hospites iure nigro & pane igne durato, Laconico more ad epulas admisisset. Licet Cato senior, quòd pellibus hœdinis in publico epulo pro stragulis usus esset, nõ mediocrem laudem tulerit, quòd frugales mores & continentissimos exemplo iuuaret. Fertur tamen Tiberius Cæsar, quum de coercendo luxu legem ferre uellet, nec coerceri immodicos sumptus uideret posse: satius duxisse omittere quod assequi nequiret, quàm tentare turpiter quod postea non efficeret. Sisti deinde res non potuit, quo minus tacito consensu destitutis moribus, sumptuariæ omnes leges abrogatæ fuerint, quum nullus esset sumptibus modus, luxusq; & ignauia nullis præscriptis finib⁹, in uoraginẽ & gur-

Paternæ paupertatis conseruatio.

Exẽpla frugalitatis apud Græcos.

Legs ad cohibendam luxuriam.

Vnguentarij Lacedæmoniis eiecti.

Vnde corrupti mores primum.

Leges sumptuarię paulatim abrogatæ.

gitem uitiorũ ad nefas oñe usq; adeo processerint, ut diuina & humana prophanarint, populo q; simul & plebi grauem perniciem attulerint.

Quæ sint puræ & lectæ hostiæ in deorum sacrificijs, & quæ uictimæ quibus dijs dicatæ fuerint.

Caput XII.

IN sacrificijs deorum fuit pontificalis obseruatio, ut duobus hostiarum generibus diis sacra fiant: uno, in quo cum litabatur, uoluntas dei per exta exquirebatur: altero, in quo sola anima deo consecrabatur, quæ hostia animalis dicta. Hæ frequentes fuere, ouis, sus, capra, bos, gallina & anser: quas cum immolabant, nisi puræ essent & lectæ, ad rem diuinam non proficere putabant. Fuit q; opinio, potius ex hœdis & agnis, quia mites sunt, quàm ex gallinaceis, suibus & tauris, quoniã animo abundant, deos consuli & futura prænosci. Ideo ouilli pecoris hostiam non ab amplitudine, sed quia animi est placidioris, pontifices maximam duxerunt. Lectæ autem dicũtur hostiæ, maiores & huberius depastæ, quæ claudæ, morbosæ, aut uitiosæ non sunt, (quia pernosci, nisi exsana uictima, futura nõ possunt) quæ ue fixam aurẽ, uel caudam aculeatam, aut linguã nigram non habent. Numa Pompilius deos fruge coli, & mola salsa supplicari instituit, quam molam ex farre, sale & aqua cõposuit, sine qua nullum sacrificiũ ratum fieri censuit. Atq; id far, nisi tostum esset, ad rem diuinam non esse purum statuit. Ideo Fornacalia & religiosos dies, ac ferias quibus far in fornacibus torrebãt, seruari iussit. Græci uero nõ far, sed hordei primitias, libum q; & placentas ex hordeo diis offerri, hordeũq; sale insperſum, in primis aræ infundi satius duxere, sine quo, saluis cæremoniis, nullum sacrum fieri poterat, illiq; qui primitias eiusmodi colligebat, critholog o nomen. In quibus Fornacalibus, qui nõ fuerant feriati, quiq; in sua tribu, ut erat constitutum, sacrum non fecisset, in Quirinalibus sacrificio expiare cogebatur: idcirco Quirinalia stultorum ferias dixere. Atq; omnibus ferè diis suæ uictimæ, & sua sacra constituta sunt, quæ præterire & transgredi non erat fas. Nãque aliena hostia dij non placantur. Quippe Ioui tauro, uerre & ariete sacra facere non licet: quia soli Neptuno, Apollini & Marti taurus immolatur. tametsi flaminis uxor omnibus nundinis Ioui arietem mactet, & triumphi die Ioui taurus hostia dicata sit. Et apud Homerum Vlysses immolauit Ioui arietem. Iupiter uero prodigialis mola salsa & thure placatur. Neptuno pleraque gens de nigro tauro, Troëzeni de fructuum primitiis sacrificant, Græci de cruribus taurorum: Vlysses ariete, apro & tauro litauit. Athenis autem licet octauo die mensis cuiusq; Neptuno sacrum fiat, non tamen de tauro semper. Neq; Apollini semper Græci de tauro, sed multiplicis generis uictima sacrificant, Nanq; Homero teste, alius tauro, alter ariete, aliquis hirco sacrum fecit. Ex bobus uero, uitulis & pecudibus, laudatissimæ uitulæ ad deorum placamenta habentur. Ideo Ioui à flamine omnibus Idibus bos cãdidus, & ex agro Falisco uel Meuania immolatur. Nanq; illos ad uictimas farciunt, & deorum seruant supplicio. Bos tamen iugo subactus, sacrificio nõ est purus: fœtus uero bouis trigesimo die, pecoris septimo, suis uerò nisi decimo à partu die puri habentur: ideo sacres dicti. Creditum q; est, bouem quinquennalem, insignem Ioui uictimam: & pecudes cum bimæ sunt, sacrificio maturas fieri. Lege autem Solonis de boue nulli deo sacrificari licet: quia cum animal sit innocuum & agrorum cultui deditum, in sacris mactari uetuit: quippe ueteribus tantæ uenerationis erat, ut æquè capitale esset bouem quàm ciuẽ necasse. Aegyptij boues ruffas Typhoni mactãt, Arabes pingues camelos in ara ignoti dei: sicut nupturæ uirginibus camelis sacrificant, heroibus uero, tauro, capro & ariete litãt. Fertur tamen Pythagoras præter à se instituta & præscripta, quandoq; bouem musis, Ioui autem gallum albis plumis immolasse. Solida utilia, nisi cæsis tribus hostiis, tauro, ariete & uerre, pura non habentur: sed tamen ut hi omnes, solidi firmiq; sint: nam uitulos ad aras humeris hominum allatos, & claudicãtes, & cuius cauda ad articulum suffraginis non pertingit, nõ litare animaduersum est. Idq; apud Aegyptios seruari tantis cæremoniis, ut linguam boui exerendo, & caudæ pilos explorando, si uel unum pilum nigrum repererint, hostiam tanquam impuram non admittant. Græcis autem tauri an puri sint, farina explorantur, caper ciceribus, capra frigida aqua. Ruminales quoq; hostias nisi bidentes fiant, non esse puras consentiunt omnes. Ambaruale uero sacrũ, nisi de por-

Duo hostiarum genera.

Lectæ hostiæ.

Sacrificiũ à Numa constitutum.

Fornacalia Græci.

Critholog⁹.

Quirinalia.

Suę cuiq; deorũ uictimæ & sacra.

Iupiter pdigialis.

Sacra Neptuni.

Vitulæ.

Bos iugalis.

Victimæ tempestiuæ.

Lex Solonis, de boue non sacrificando.

Heroibus quibus animali b⁹ litabatur.

Hostiæ solidæ.

Ambaruale sacrum.

Ambaruale sacrum.

ca fœcunda & grauida, aut uitula, fieri non cõsueuit. Est autem sacrum ambaruale, cum arua & segetes solenni uictima lustrãtur: eam uictimam maturis frugibus ter circum arua ducere conuenit, omnesq; post eam clamantes sequi: ex quibus unus querna ornatus fronde, cum solenni saltatu, composito carmine Cereri decantabat laudes: ac postquam lacte, uino & fauo libassent, antequã fruges meterent, porcam Cereri immolabant: quæ

Porca præcidanea.

præcidanea dicta est. Fuitq; memoriæ proditum, à suilli pecoris genere immolandi initium Romæ primùm factum: eo argumento, quòd sus fœderibus & sponsalibus adhibetur, & in initijs Cereri mactatur. Et quanuis in sacris Cereris uinũ adhibere nefas sit,

Immolandi initiũ Ro. à genere suillo

in hoc tamen sacro de uino libasse pontificales libri non uetarunt: quam quidem immolari ab eo qui mortuo iusta fecisset, crimẽ admitti putabatur. Deorum quoq; matri nullum sacrum, nisi de porca, fieri permissum. Et lustrari exercitum nisi sue, oue & tauris q

Cybeli porca immolabatur

puri essent, non erat fas: qui postquã ter circum instructas acies ducti erant, præcedente

Exercitus lustratio.

pompa et gressu composito, Marti immolabatur. In sacris deæ Phrygiæ, quæ Matuta & mater deũm dicta est, cui Galli execti membra secabant, cymbala pulsantes, porcã tanq̃

Galli,

impuram hostiam Romani non admisere: apud cuius ædem supplicãtes, filijs bona exoptare uetantur matres, nepotibus non utiq;. Bellonæ sacerdotes non animali hostia, nec

Sacerd. Bellonæ,

uictima, sed suo cruore sacrificant. gladios enim districtos utraq; manu tenentes, humeros sibi & lacertos tanquã phanatici dissecant: hoc sanguine litari & crimina expiari putantes, ita ut pro uulneribus stipes recipiant. Aegyptij Lunæ tantum & Libero suem, re

Aegyptij, Britanni, Iupiter Abretanus,

liquis dijs boues mares, uitulosq; & anseres immolant: capram tamen aut hircum, nullo modo. Contrà uero Britãni, quibus leporem, gallinam & anserem in cœnis apponere, aut dijs offerre lege uetabatur. In Mysia Abretani Iouis templum est, in quo suem comesse aut mactasse, scelus erat infandũ & piaculare. Idem apud Phœnices, quibus per omne tempus suibus abstinere præcipitur. Fertur uero in Thessalia Castnienſis Veneris phanum fuisse, & aliud in Sida Pamphyliæ, & in Aspendo Argiuorum, & Argis, in festo quod Hysteria dicitur: in quibus præter instituta, moresq; aliorum, sues mactare licet,

Hysteria,

cum in cæteris nullo modo fas sit. Solum apud Tussas in Aegypto, ubi Venus cornuta colebatur, uacca Veneri immolabatur, & in Nitriotica præfectura, ouis. In Aesculapij

Aesculapio,

sacris, nisi capræ & gallinæ immolantur: hæq; ad rem diuinam luteo rostro & pedibus,

Animalia alia alijs dijs dicata,

puræ non sunt: nigræ uero & imparibus digitis, idoneæ. Astris & stellis uolucres dicatæ fuerunt, Isidi anser, gallus Nocti & Laribus, nonnunquam porcus: sicut equus Soli & Marti, Lunæ taurus, Iunoni agna, Veneri columba, & capra Pani & Mineruæ, Dia-

Libero. Mineruæ.

næ uero cerua. Quãquam Libero uino, melle & lacte, interdum capro & hirco sacrum fieri nouimus. Mineruæ uero nihil caprini generis, sed uaccã, aut boues iniuges: & Iunoni apud Lacedæmonios capram immolari. Græci uero Mineruæ iuuencam sæpe in-

*αὐτοφάγη

domitam auratis cornibus mactarunt: quare *αὐτοφάγος dicta. Pyrrhus tamẽ dum splene laborantibus medetur, albo semp gallo sacrificauit. Soli uero in Apollonia oue, Pa-

Soli. Pani. Syluano. Fauno. Priapo. Massagetæ Sauromatæ Athenienses Persicæ Dianæ. Tempestati, Mineruę, Aphricæ Mineruæ,

ni & Syluano porco, nonnunquam lacte litabatur: Fauno agna uel hœdo, Priapo asino. Obseruatũq; à Massagetis est, ut reliquis dijs posthabitis, Soli equum immolent: sicut à Sauromatis, ut equas dijs patrijs mactent. C. tũ Caligula eo uesaniæ processit, ut sibi tanq̃ numini sacro, fasianos, phœnicopteros & pauones mactari iusserit. Atheniẽses tũ annua solennia Mineruæ, nõ capra, nec boue, sed tauris & agnis exhibere solent. Persicæ uero Dianæ boue lampadis charactere notata: Tempestati aũt, pulla. Tradunt quoq; in parte Aphricæ Mineruæ sacrũ fieri, ut sine uictima puellæ inuicẽ fustibus decernãt: Persæ ẽq;

Opertanea sacra. Baccho. Veioui. Herculi,

equũ Marti, Carmani asinũ, Lusitani hircũ, Latini picũ, Lacedæmonij equũ, frequẽtius canẽ, Sabelli taurũ immolabãt, Romani equũ dexteriorẽ bigæ, Galli cisalpini uerrem, diuerso quisq; cõsilio rituq;: ita ut à Phaselitis, quæ in Pãphylia gẽs est, piscib⁹ salsis Marti & dijs immolet, & à Bœotijs copaide coronata, ab alijs thynno. Ad Optanea uero sacra, nigræ gallinæ non uidẽtur puræ. Fuere aũt sacra Opertanea, quæ seorsum ab hoim cõspectu i opto fiũt. Cereri, Apollini & Baccho capris sacrũ fieri decere nõnulli putãt: sicut Veioui, quẽ Apollinẽ dicũt, ritu Romano capra immolat. Herculi & Cereri duo decimo Calen, Ianuarias, sue, panib⁹, & mulso sacrũ fit: si tũ sus prægnãs sit, aliter nõ ha-

betur pura. Et in Fordicidijs, nisi ꝓgnante boue pontifices litare nõ solent. qui etiam dies in fastis Ordicalia dicuntur. Lares canum pellibus ideo ornantur, quia domus fidi custodes sunt, & alienis formidolosi, domesticis uero blãdi, atq; ad nocturnos strepitus soliciti, sicut canes, qui floribus & sertis, thure & fruge coluntur: quorum ædes in campo Martio ab Aemilio Regillo prætore dicata fuit. In quorum sacris id custoditur, ut liberini sacerdotes sint, qui Augustales dicti, nihilq; de sacrificio extra ædes mittatur foras, sed intra domesticos Lares omnia absumãt: sicut cum sacrum Vulcano fit, quod Proteruiam dixerunt, nisi uictima & quodcunq; supereſt, igni detur, sacrificium polluí putabant. Domesticis uero Laribus rerum dabãtur primitiæ, sæpe etiam porcus, tametsi hostilibus Laribus, quod ab his hostes arcerẽtur, sæpe immolauit antiquitas. Gynæciæ Romani pro his qui domi nascuntur, canẽ immolant: sicut Græci Proserpinæ, & Dianæ Sabæi. Est autem Gynæcia, quam Romani Bonam deam uocant, quæ ex corruptibilibus generationes facit: cui quum res diuina fit, optant nemini bonum euenire qui domi nascatur. In Lupercalibus canem immolari mẽse Februario, quia lupo canis infensus est, & in expiationibus cane litari legimus, atq; ad placandum caniculæ sidus frugibus inimicum, etiam mactari canes: quas, si ruffæ non sunt, putas non putarunt: quod sacrum, canarium augurium nuncupant. Pro frugibus quoq; & pecoribus, ut rubigo auertatur, lactenti catulo sacrum fieri cõuenit. Idq; Rubigalibus per Quirinalem flaminem sacrum extra urbem fieri, in quo super exta canis thus & merum infundere mos erat, quos etiã catulos recẽs editos, tam in adꝛcialibus quàm deorum cœnis sæpe adhibuere. Apud Lacedæmonios Marti immolabatur canis. Et Bœotijs, cane in duas partes dissecto per medium, iræ expiatio fuit: idem & Caribus, ut exta canis dijs offerre in usu haberẽt. Viuas etiam canes cruci affigi, atq; inter ædes luuentutis & Sumani, singulis annis anſere insidente, deferri uulgo proditum est: quæ crux nisi ex sambuco fieret, sacrum ritè fieri minime putarunt. Isidi anser propria uictima dicata est, Plutoni taurus, Proserpinæ iuuenca, & bos fuluus Auerno. Vlysses uero apud Homerum ariete & oue nigra Erebo sacrificauit. Sed nec sementem administrari, nec oues tondere, nisi catulitio prius fieret, ullo modo licuit. Vinum in sacris Cereris adhibere nefas est. Primitias uero frugum Cereri, uinum uero nouum Baccho dare cõueniſ: quibus uesci, priusquam sacerdotes illa libassent, minime fas erat. In sacris deæ Ruminæ inferre uinum, expiatione dignum fuit: quippe illi sacrum facientes, hostiæ lac, non uinum inspargebãt. Et in sacris Floræ, quam Bonam deam nuncupant, cum uinum libant, lac fuisse dicunt. Vestæ quoque non uino, sed de Numicio flumine libatur, quibus diebus mense Iunio molæ frumentariæ & asini sertis & pane coronantur: ad cuius templum iuxta forum nisi nudo pede accedere nõ conuenit: sicut in ædem Dianæ apud Cretẽses, quam Britomartem nominant. Proditumq; memoriæ est, Romulum nunquã uino in sacris, sed lacte libasse. Atheniẽses quoq; Mnemosynæ, Auroræ, Soli, Lunæ & Vraniæ, nõ uino, sed aqua melle diluta sacrificãt. Vbi uero in sacris uina libare dijs necesſum erat, ex græca & imputata uite, seu fulmine tacta: aut quæ uulneratis pedibus calcata uel immunditie polluta fuerat, aut iuxta quam homo laqueo pependerat: quæq; circuncisis uinaceis profluxerat, uina libare dijs infaustum erat. Thasijs uero, nisi uino libaneo odore thuris dijs prolibabatur, & in Asopo in ædẽ Eumenidum nisi mulso libare, & pro coronis floribus uti permissum. Victimæ maiores dum immolantur, auratis cornibus procedunt: minores, coronatæ offeruntur. Est quoq; obseruatum, ut si cum uinum hostiæ fundendum foret, potius molam aut fruges in caput spargerent ordine præpostero: aut si cum hostia ad aras ducitur, uehementius fuisset reluctata, ostẽdisset q; se inuitam altaribus admoueri, uel ab ara aufugisset, uel percussa mugitum dedisset, aut in aliam corporis partem quàm oporteret, cecidisset, piaculare sacrũ & triste auspiciũ faceret, quasi inuitis dijs offerri uideretur. In qua re animaduertere licet, apud Hermionenses boues præferoces facili ductu à ministra sacroq; peruetusta muliere, sponte ad sacrificium duci & immolari. Iones tamen cõtra instituta mores q; sacrorum, tunc maxime hostiam litare, & dijs gratam fieri putabãt, cum inter immolãdum taurus mugitus daret. Funestam q; familiam, aut hominem funere pollutum, nec ædes deorũ dedicare, nec publica sacra facere posse, liquet, nisi in Lemuralibus & Pa-

Fordicidia, Ordicalia.
Lares.
Sacra Lariũ.
Proteruia.
Domesticis
Laribus.
Gynæciæ.
Lupercalia.
Caniculæ sideri.
Pro frugib⁹.
Marti.
Bœotij.
Cares.
Isidi
Plutoni
Proserpinæ
Auerno.
Erebo.
Sacra absq;
uino.
Ruminæ.
Floræ.
Vestæ.
Qualia uina
libabantur
dijs.
Thasij
Eumenides
Maiores &
minores uictimæ.
Signa tristis
auspicij.
Hermionenses,
Iones.
Lemuralia.

rentalibus: in quibus inferis dijs dare inferias usus obtinuit: quo tempore ædes deorum clausæ iacent. In Lemuralibus fabam noctu iacere usurpatum est, Lemures se ex domo ejicere clamantes, quam nigram esse conuenit: ipsam'que lotis manibus, & pede nudo per ora uersare, & post terga rejicere, æriscp tinnitum facere, utcp Lemures fabis redempti, domo abirent, nouies orare. Idcp Maio mense tribus noctibus fieri, donec solutis religione animis, manes expiatos ducerent. In Parentalibus assumete fabas usus obtinuit, Parentalia. Cœnę ferales ficut in peruigilijs cicer. Ac ferales cœnas lentescp & offas ad sepulchra illoꝝ ferre, quibus parentare ius erat: quæ etiam Feralia à ferendis epulis dicta sunt, quas in defunctoꝝ sepulchris super nudam filicem apponebãt. Notatumcp fuit in oĩbus sacris, fœminini Fœminini generis uictimas esse potiores: itacp si per marem litari non poterat, fœmina succidanea dabat, non econtrà. Nam si per fœminam hostiã minime perlitatum foret, succidaneam adhiberi non licebat. Apud Aegyptios secus, qbus fœminam hostiam immolare est habitũ nefas, barbaris quoqp circa mõtem Caucasum, & apud Derbices Persicã gentẽ, fœmininum animal uictimam dare, aut eius carnibus uesci, sub graui documento uetabat. Si tamen primis hostijs nõ litassent, aut si primum negligentia uel casu non recte initum aut curatum sacrũ foret, illas denuo augeri & sæpius ad expiãda numina permittitur, donec rite perlitatũ animaduerterẽt. Illud quoqp non omittendum, consueuisse Romanos p rebus quas cito expediri cuperent, ætate grandiorib⁹ hostijs: ubi uero rem augere uellẽt & produci, iuniori uictima sacrificare. Vnam'qp hostiã nunq̃ duobus dijs aut incertis, sed certo numini immolare, superisqp impares, inferis uero pares. Quotiescp aliquid inuẽtu rarũ aut difficile sacrificio adhiberi oporteret, illud cera uel pane effictũ apponere satis, simulacracp eiusmodi ficta & commentitia, ac si ipsa res repræsentaretur, eandem uim uigorem'qp habuisse, id quod à Græcis obseruatũ comperimus. Cum cĩ Cyzicení nigram bouem Palladi quotannis immolarent, & pressi obsidiõe, bouẽ cõparare negrent, ex frumento illam effinxere, eoqp pacto persoluto uoto, numen expiarũt. Athenienses quoqp in festis Iouis *militijs, quæ Dialia uocãt, extra urbẽ sæpe nõ ueras uictimas, sed cõmode effictas obtulere. Vtcp si p infantib⁹ immolãdũ foret, nõ grãdis, sed minor hostia macteꝰ. Notatũcp & illud est, in deoꝝ manijs sacris auersa & tristia auspicia, aut dira & nefanda, magis fausta & felicia esse: itacp in his sacris potius est non litare, quàm litare.

* Melichij

Dij manes.

Quæ origo censorum, quæve potestas, & ex quàm paruis initijs in quãtum magnitudinis deuenerit. Caput XIII.

CEnsorum origo licet à paruis initijs orta, eo tamen creuit, ad tantumcp fastigiũ deuenit, ut morum disciplinae'qp Romanæ, decoris dedecorisqp discrimen, uectigaliacp, & publicorũ locorum priuatorumcp arbitriũ sub illius cura & potestate foret: totiusqp reipublicæ circa morũ disciplinã, supremũ ius haberet. Censores primi. Fuere eñ M. Geganio Macerio iterum, & T. Quintio Capitolino quintũ cõsulibus, primi censores suffragijs populi creati Papyrius Semproniusqp, tametsi Seruium Tullium, à quo iura militiæ constituta sunt, primũ censorem fuisse, nonnulli credant: quod populum Romanũ primus censuisset. Qui magistratus etsi à principio quinquennalis, Cẽsura initio quinquennalis, postea annua. postea à Mamerco Aemylio dictatore cautum fuit, ut annua & semestris censura foret. Cuius rei causa ipse Aemylius, qp ueterem censuræ statum citra præfinitum minuisset, à proximis censoribus tribu motus & ærarius factus est. Ad quam licet à principio admitterentur patritij solum, postea P. Philone dictatore alter censorum, deinde Q. Pompeio & Metello consulibus, uterqp ex plebe censores creati. Demum eo dignationis uenit, ut nisi clari illustresqp, post triumphos & consulatus illam expeterent. Hi ergo censendi populi & lustri faciendi causa, ab initio creati, eo processere, ut maximarum, minimarũ'qp rerum præcipue circa morum disciplinam, cognitionem animaduersionem'qp haberent. Nam de iuramento cognoscere, & in periuros animaduertere, epularũ sumptus cohibere, senatores legere & cooptare, summotis indignissimis, & honestissimis allectis: principem senatus cõstituere, immeritosqp propter turpitudinẽ sordesqp uitæ, senatu uel tribu amouere, notisqp & ignominijs afficere, aut in ceritũ tabulas referre etiã ædilẽ quæstoremcp. Tum illos qui agrũ male colerẽt, aut incuriose haberẽt, perditosqp

Censorum munus.

& profusos nepotes, parumcp honestis moribus uiuentes, aut uerbis inciuilibus loquentes, ærarios facere, censoriæ potestatis erat. In quo id fuit seruatum, ut motis è senatu notas asscriberent, & demerita notarent, quod lege cẽsoria cauebatur, cuius uerba asscripsit: Censores populi soboles familiasqp censento, pecuniasqp urbis, tẽpla, uias, æratium, uectigalia tuento: populicp partes in tribus distribuunto, & pecunias in ciuitatis ordines partiunto, equitum peditumcp prolem distribuunto, cælibes esse prohibento, mores populi regunto, probrum in senatu ne relinquãto: bini sunto, magistratum quinquennium habento, reliqui magistratus annui sunto, eacp potestas semper esto, & infra. Referebãt enim censores in ceritũ tabulas illos, quos ignominiæ causa suffragijs priuabant: qui qdẽ censores ciues sic notabant, ut qui senator esset, ob crimen ejiceretur senatu: q eques, equum publicum uenderet: qui uero plebeius, in ceritum tabulas referretur. Obseruatumcp, ut quem censores senatu amouerent, nota quoqp & ignominia pstringerent: eacp quæ ad publicam disciplinam pertinerent, lege edita statuerent. Denicp eo dignationis uenẽre, ut oĩm magistratuum principẽ locum tenerent: ad eamcp nisi uiri consulares & maximis functi honoribus, admitterentur nulli. Quinetiam uitã singuloꝝ, & mores inquirere, exceptisqp consulibus, præfecto urbis, rege sacroꝝ, & Vestalib⁹ uirginibus, circa disciplinam morũ in omnes magistratus censere & animaduertere poterant. Quæ censura apud Siculos quoqp magni nominis fuit: nam quum oẽs Siculi ex censu tributa cõferant, omnis potestas æstimationis faciundæ censori permittitur. Hanc etiam institutionem Carthaginensibus fuisse accepimus, ut illi præfectum morum & uitæ magistrũ habeant: quem ferunt in Amilcarem animaduertisse: congressumcp cum Hasdrubale, tunc in primo flore ætatis uetuisse, quia multi obloquebantur, qp parum integra fama essent. Apud Argos uero, si quis in re quærenda negligens foret & remissus, aut si desidiosum & segnem uiderent, rationem unde uictum quæreret, apud magistrum qui loco censoris erat, reddere cogebatur. quod Areopagitæ Athenis sæpe exequuti sunt, ut qd quisque Athenienſium ageret, & quo quæstu uiueret, magna cura inquirerẽt. A Nabathæis seruatum legimus, ut negligens & remissus, qui opes paternas minuisset, pœna mulctaretur: cui uero res esset auctior, daretur præmio. Id quod Draconis lege cauebatur, ut q ocij damnatus esset, capite lueret. Amasis quoqp Aegypti rex, inter cætera constituta, pcipua lege cauit, ut uitæ rationem prætor à quocunqp exquirat, ut si quis turpi quæstu uiueret, uelut facinorosus noxam lueret. Quam legem Solon imitatus fertur, præcipue cauendo, ut qui malis artibus degeret, cuicp ocio periret dies, pœna afficeretꝰ. Cuius rei causa Massilienses, uates sacrificulos, qui quæstus causa sacra circunferebant, suis oppidis exegere, ne religionis prætextu ocium sectarentur & luxum. Quinetiam de paupertate, orbitate & cælibatu quærere, & contumaces plectere, censorum munus erat. Furius Camillus quum censuram ageret, ut exhaustæ ciuitati, propter assiduas bellorum clades, ciues suppeterent, legem de maritandis ordinibus tulit, qua inter cætera pœnis coercuit illos, qui uiduarum nuptias, quarum uiri bello ceciderant, deuitarent. Eos uero qui ad senectutem cælibes peruenerãt, æra pœnæ nomine ad ærarium ferre iussit. Quã legem Q. etiam Metellus Numidicus iterum in censura promulgauit. Aedes quoqp sacras, uias, æquæductus, & loca publica facienda locare, aut aquarum fluxus dare & inhibere poterant. Siquidem Cato Censorius, aquam publicam, quæ in priuatas domos & hortos deriuabatur, inhibuit, & porrecta in publicum ædificia demolitus fuit. Vectigalia quoqp & portoria noua statuere, & uetera exigenda mandare, illacp publicanis & cõductoribus locare non uetabantur. Ea tamen proscribere, nisi Romæ & accito populo, eiusqp placito & assensu, ac publico præcone consulto, & nisi calend. Martijs, quibus uectigalia locantur, censori facultas nõ erat. In quo fuit animaduersum, post Pauli Aemylij triumphum, quem de omni Macedonia habuit, Perse deuicto, usqp ad Hircium & Pansam consules, populum Romanũ uectigalium collatione & tributo uacasse. Is cĩ tantũ auri & argenti ex manubijs in ærarium tulit, ut tributoꝝ collationem & onera leuarit. Etiam de ære alieno cognoscere, cẽsoriæ potestatis erat. Animaduersum tũ est, de nulla re censores, q̃ de iureiurãdo seuerius iudicare cõsueſſe, quodcp posteriores prioꝝ decretis plerunqp nõ stetere, sæpiusqp illa rescidere & antiquarũt. Post aliquot uero

Censores in quos magistratus censebant.

Siculi.

Carthaginenses.

Argi.

Negligens mulctatus.

Lex Camilli de maritãdis ordinibus.

Cœlibatus mulctatus.

Sacrificuli à Massilienſibꝰ eiecti.

Proscribere soli cẽsori nõ licebat, Aemylij manubijs opimę.

De ære alieno De iureiurando.

Censorum potestas diminuta.

ætates Romani nimiam potestatem esse rati, mucronem censorium multis remedijs retuderunt, & ne impune insolescerent, censuræ extenuatis uiribus, grauibus edictis coerciti sunt. Quare P. Clodius in tribunatu plebiscito sanxit, ne quem cẽsores notarent, nisi antea legitime accusatus, & utriusq; censoris iudicio damnatus foret: in tantum, ut Metello censori, q minus iuste pœnam irrogasset, aquæ & igni interdictum fuerit. Diuus uero Claudius, dum censuram ageret, nullum nisi sua uoce & sine patrocinio uitæ rationem reddere passus fuit. Clara quoq; censura fertur Appij Claudij, & Claudij Plancj,

Censura clari

qui uiam Appiam è Roma Brundusium strauit, & aquam, quæ Appia dicta est, inuehendam curauit. Tametsi C. Gracchum in tribunatu uias perpurgasse, & itinera imperuia muniuisse, singulisq; miliaribus lapideas columellas statuisse, & Scaurum Aemilij usque Sabatios, M. q Lepidum, & C. Flaminium in consulatu Ariminum usq;, & deinde in Aquileiam, Flaminiam strauisse legamus. Iulius quoq; Cæsar cõmissa sibi Appiæ cura, dum illius refectioni uacat, magnas opes effudisse fertur: quam postea collapsam Augustus sibi muniendam desumpsit, reliquis triumphalibus uiris delegatis, quas præcipuis operibus ornarunt. M. uero Aemylius consul pacatis Liguribus, uiam à Placentia ut Flaminiæ committeretur, Ariminum usq; strauit: & Flaccus in censura uiam per Formianum montem perduxit. Fuit quoq; inter celebres Latina & Valeria, altera usq; Sinuessam, altera ad Marsos. Nam Salaria & Nomentana haud multæ longitudinis per Sabinos constratæ sunt.

Indi.

Indis fuit in usu, ut per consiliarios purgentur uiæ, quibus per denas stadia singulos lapides locare, & diuerticula ac distantias adnotare negocium erat. Athe-

Athenienses,

nis uero uiarum curatores, uniuersæ ferè ciuitatis administrationem habebant. Magni quoq; exempli censura fuit Fabij Gurgitis, qui licet defamatissimus, postea ætate grauis, censuram seueriss imis moribus egit: sicut L. Lentuli, qui repetundarum accusatus, haud multo post censor sanctissimus euasit. Præ cæteris M. Catonis censura apud omnes ordines plus nimio tristis & uehemens habita est: quare præcipua flagrauit inuidia, q inuicto animo esset & inflexibili. Illud quoq; notatum est, solere cẽsores nouos milites,

Cẽsorum munus & potestas,

& eos qui supra septimum & decimum annũ equo merere debuissent, nec militassent, ærarios facere. Quare M. Attilij Reguli, & P. Curij Philonis præclara censura numeratur, q iuuenum Romanorum duo millia, qui Hannibale Italiam peruastante, quadriennio militiam detrectassent, inter ærarios retulerunt, suffragioq; & comitijs priuarunt. Eis quoq; qui parum idoneè militarent, minusue facerent, equum adimere, illiusq; arma & equum uendere: alios ætate & uiribus habiles ad militiam cogere, & sacramento

De hoc item lib. ij. cap. 13.

adigere, aut equum publicum dare, officij censoris erat: quod à Solone olim constitutũ ferunt, qui eadem pœna afficiendum putauit eum qui militare nollet, & qui aciem desereret, quiue in acie timidus & ignauus esset. Etiam equitatum recensere, alios qui legitima stipendia fecissent, militia missos facere, aut numeratis stipendijs cum laude missionem dare, uel equum deferre illis q militaria munera obiuissent: nonnunquam si crimen exposceret, reum capitis agere poterant: quippe M. Fabius censor seuerior & durior, Fabium Buteonem filium furti insimulatum, capitis reum egit, & ultimo affecit supplicio. Et quanuis qui consulatus, dictaturas, & alios gesserant magistratus, ad censurã

Cẽsores ante consulatum,

admitti solerent, plerunq; tamen ex ædilitate, qui nec prætor, nec cõsul fuisset, gradum ad censuram fecisse comperimus, præcipue quum antè acta uita plena grauitatis foret. Crassus Licinius, qui nec præturam antea, nec consulatum gesserat, ad cẽsuræ honorem ex ædilitate euectus fuit, quam unà cum pontificatu gessit. Ac licet ex duobus consulibus altero defuncto, collegæ subrogando haberentur comitia, alterq; consul in defuncti

Notãdũ hoc.

locum cooptaretur: tamen ex duobus censoribus altero desito, alium subrogari non licebat. Quòd C. Iulio censore mortuo, L. Papyrius Cursor, ne abiret magistratu, M. Cornelium Maluginensem collegam sibi subrogarat, religio inuasit, & piaculare fuit, quia eo lustro à Gallis urbs capta est, ne in demortui locum censor subrogaretur. Itaq; censore uita functo, collegam magistratu abire oportebat. Quanuis Appius Claudius Cæ-

Appius Claudius solus cẽsuram egit.

cus, contra mores institutaq; maiorum, collega se magistratu abdicante, solus censuram gerere non dubitauit. Hoc quoq; adnotasse non pigebit, q licet omnibus magistratibus circa morum disciplinam censura præmineat, tamen tribunatui plebis & ædilitati illã

quandoq; cessisse constat. Ideo P. Furio, & M. Attilio censoribus, ab Appio Metello tribuno plebis, q quæstorem eum proximo anno tribu amouerant, & ærarium fecerant, diem dictam, ipsosq; in uincula duci iussisse comperimus. Nec minus de P. Sempronio plebis tribuno, qui Appium Claudium censorem, nisi collega intercessisset, in uincula duci iusserat, compertum est: quod profecto non fecisset, si id sibi iure sacrosanctæ potestatis facere non liceret. Quanuis postea consensu senatus res discussa fuerit, ne tribu-

Tribunorum pleb. & ædilium in cẽsores potestas.

nitio furori censura obnoxia foret. Fertur tamen Domitius Nero, Neronis auus, dũ ædilitatem gereret, adeo procax & animi immodicus fuisse, ut L. Plancum censorem uia sibi

Neroĩs in ædilitate procacitas.

cedere coëgerit. Illud quoq; non præterierim, q inter opera censoria in primis cibaria anserum, qui peruigilem curam gerunt in Capitolio, q olim fuere urbis custodes & imperij, Iouemq; miniandum: ex uectigalibus uero lacus Lucrinus eruendus boni ominis causa, locari consueuit: quibus censoribus incumbebat locationis leges dicere. Sicut

Censorũ munera præcipua.

Athenis apodectæ, qui collationibus & uectigalibus præerant, quorum iudicio quicqd controuersiæ erat in publicis collationbus, decernebatur. Quodq; cura horologij inter opera censoria non in postremis erat: atq; in delectu, cẽsione ue, primi Valerij, Silirini, & Statorij priuilegio honoris nominantur. Quodq; hi qui censoria nota antea notati fuere, licet censores possent creari, & quo minus crearentur, censoria nota minus officiat:

Apodectæ.

Censorẽ bis eundem creare nõ fas erat

tamen hi qui censuram gessissent, quanuis laudabiliter, iterũ censores creari, aut ad munus censorium admitti, nullo modo poterant. Idq; exemplo C. Getæ, qui à L. Metello & Cn. Domitio censoribus, senatu motus & ignominia notatus, haud longo post interuallo, oblita memoria dedecoris, & permulsis ciuium animis, ad censuram euectus fuit. Illud quoq; non abre fuerit dixisse, Tiberij tempore magnis contentionibus actum in senatu, ut non modo censura, sed reliqui magistratus quinquennales forent, & nisi quinquennio singulo comitia magistratuum fierent, quæ res primũ dilata, mox perpetuo silentio obliterata fuit.

Quid sit apud iureconsultos cœnaculariam exercere, quid catadromus, quid cloaca, quid sphæristerium, & quid hypocausta. Caput XIIII.

IN circulo iurisperitorum mutuo sermocinantium, præsente me, quæsitum est à notæ facundiæ uiro, quid sit cœnaculariam exercere. Siquidem ab Vlpiano, titulo de his qui deiecerunt, dictum fuit: Si quis cœnaculariam exercens, modicum sibi hospitium retinuerit, residuum uero pluribus locauerit, si ex eo cœnaculo deiectum effusumue quid fuerit, omnes teneri, quum ex mediano cœnaculo deiectum probaretur. Et tametsi nonnulli diuersa sentirent, ancipiti contentione distracti, dixi ego quantum comminisci potui ex Varronis autoritate, cœnaculum superiora ædium, ad quæ scalis ascenderetur, dici: quæ pars inquilinis, & his qui domos conducerent, locabatur. Fuitq;

Cœnaculum.

moris prisci, ut plerique ex ædibus modicum quid sibi reciperent, superiora uero domus inquilinis locarent. Fuisse enim Romæ ædificia frequentia, pluribus cœnaculis constructa, edita in altum, quæ postea ab Augusto certa subtaxata mensura cohibita sunt, multis testimonijs probatur. Cœnaculariamq; exercere eum dici, qui eiusmodi negocium age-

Cœnaculariã exercere qd.

ret, locareq; inquilinis domorum cœnacula consueuisset. Græcis uero contra: nam superiora domus & alta penetralia sibi recipiebant, ad inferiora autem uestibula, & sub porticu, Homero teste, hospites diuertebant. Censuit ergo Vlpianus, si cœnaculariam exercens, hoc est, curam gerens eiusmodi cœnacula locandi, modicum quid ex hospitio sibi retinuerit, residuumq; pluribus locauerit, si ex cuius cœnaculo deiectum quid esset, in notiriam non uenit, omnes qui incolerent, una actione teneri, contraq; singulos agere licere: dicitq; cœnaculariam à cœnaculis, sicut sagariam à sagis, de qua iureconsultus

Cœnaculariã Sagaria.

lib. 17. ff. p socio. l. cũ duob. parag. quidam sagariã. Camelaria Camelarij Velaturam facere.

sexto & decimo digestorũ libro mentionẽ fecit, qñ s. saga & id genus uestimenti mercatũ spiã, quo pluris distrahẽdo lucrũ faciat. Sic camelariã dixere camelorũ curationẽ, & camelarios camelorũ curatores, quod munus psonale est: de qb9 apud iurecõsultos de muneribus fit mẽtio frequẽs: & q uecturis uictũ quæritabãt, uelaturã facere dixerunt. Rursus quærebat qd signẽt illa Labeonis uerba de actionib9 empti, dũ inqt: Quod si periculosam rẽ antea seruus facere cõsuêrat, ut, ut si p catadromũ curreret, uel in cloacã se demit

l. munerũ parag. Camelaria ff. de mune. & honor. sunt ẏba pauli allegata p labole. in l. penulti ff. de actio. furti.

l. si uero parag. sed si quis ff. de his q deiec.

teret,tuq; uendito à te seruo id imperasti, quod sine periculo exequi nequibat, censuit Paulus teneri uenditorem ob necem damnum'ue,si quam in perniciem seruus incurrisset. Quid catadromus,& quid esset cloaca,quærebatur. Respondi catadromum decursionem dici,spatium'ue in quo agitarẽtur præcipiti cursu,ἀπὸ τ῀ δρόμου,per quem seruus currendo,uel in cloacam se demittendo,nimirum uitæ periculum adibat. Quippe curru uel equi impetu,dum incauti⁹ subit,obteri,uel in cloacam mergi poterat. Fuisse em̃ cloacas Romæ in ingentem altitudinem depressas, receptaculum omnium purgamentorum urbis,à Prisco Tarquinio primum,mox à Superbo,&demum interiecto tempore,à M.Agrippa profusis sumptibus,& magna mole constructas,autores tradunt: per quas septem amnes quasi sub urbe pensili solida structura raperent omnia & auferrent, ad quas non sine uitæ periculo descensus erat. Neq; dubium quin seruus uix sine noxa p catadromum currere,uel in cloacas descendere poterat. Tertia fuit quæstio,qd signent illa Vlpiani uerba,titulo mandati,quibus Aurelium hospiti suo medico mãdasse dicit, ut in hortis suis sphæristerium & hypocausta,suæ ualetudinis causa,Rauẽnæ construat. Quid esset sphæristerium,& quid hypocausta,ambigebatur. Cumq; censerẽt ex interpretis autoritate,locum amœnum dici sphæristerium,hypocausta uero subterraneum, & alia imperitissime:tandem quum certaretur sententijs,ex Plinij & aliorum autoritatibus compertum est,sphæristerium locum fuisse circularem,qui plures capiebat circulos,& spatia uarijs lusibus distincta,à sphærica figura dictum,demul cẽdi laxandiq; corporis,& animi remittendi causa,à summis uiris,& magnis honorib⁹ functis intra ædes, nonnunquam in thermis extructum:Erãt enim loca deambulationi,quieti & cursui, tũ luctæ,iaculationi &palæstræ accommoda. Sicut trigon locus triquetro similis,ubi pila exercebantur & ludo,Græcis frequens erat:In hoc enim ad ualetudinem tuendam diuũ Vespasianum remisso à negocijs animo,membra defricare solitum,Suetoni⁹ memorat: & Alexandrum Seuerum,teste Lampridio,in sphæristerio luctari & currere,ac molliter exerceri accepimus.Hypocausta uero cubiculum dici undiq; occlusum,in quod aër non admittitur,sed igne accenso,feruore atq; æstu uaporat intus, nec foras diffunditur calor, dictum ἀπὸ τ῀ ὑποκαύειν, quod est succendere, quasi uaporariũ, quod caloris asseruandi causa fit. censuitq; Vlpianus tertio de legatis, quicquid comburendi causa,siue ad balnei calefactionem, siue ad diætarum hypocausta paratum foret,ligni appellatione contineri. His enim hypocaustis propter frigora,quibus maxime obnoxij sunt,Germanos,& eos qui gelidissimam plagam incolunt,ac loca assiduo niuis casu inaccessa,uti frequẽter inspicimus:in illisq; uersari duro tempore anni,ibiq; epulari,ac seria & iocos agere. Hodieq; eiusmodi hypocausta in nostro orbe,Germanorum more,in difficultate hyemis,ac gelida & niuali die à multis incoli uidemus.

Catadrom⁹.

Cloacæ Romanæ.

l.signs mihi ff. manda.

Sphæristeriũ.

Trigon.

Hypocausta.

l.ligni § lignis ff. de lega.3.

Solere futuras calamitates multo ante signis præmonstrari,& miraculum quo uastitas regni Neapolitani prædicta fuit.

Caput. XV.

SOlere deum immortalem,quum aliquid diri uel aduersi immineat, id portentis & prodigijs futurum ostendere,uenturasq; calamitates signis minisq; cælestibus præmonstrare,& ipsi nouimus,& à non contemnendis autoribus relatum accepimus.Quo tempore Tarquinius regno pulsus fuit,satis constat imminens exitium canem loquutum fuisse,serpentemq; latrasse:quo portento perniciem &exilium sibi mox futurum ostensum est.Crœso Lydorum regi,quando id concidit regnum,natũ filium semestrem articulatè loquutum,diro & prodigioso euentu, fatalem calamitatẽ quæ postea sequuta est,præsignasse dicitur.Gallis etiam Senonib⁹ ad urbem properãtibus,in noua uia,ubi Alloquutionis postea templum fuit, uocem auditam quæ Gallos aduentare diceret,inter exempla relatum est. Sed ne infinitas species, & nimis ueteras ab ultima origine percensere uidear, patrum nostrorũ memoria euidentissimis ostẽtis,antequam in Ponto Byzãtium ab immanissimis Turcis terra mariq; oppugnaretur, quo excidio quanta calamitas,quantumq; uulnus Christianæ reipublicæ illata fuerint, nemo ignorauit:compertum est, apud Comum citerioris Galliæ urbẽ,uergente ad occasum die,ingentem canum multitudinem per aëra ferri:postq; diuersorum pecorũ ar-

Visio belli Turcici,

menta,species peditum primo leuis armaturæ, deinde hastatos scutatosq; subsequi,equitesq; in turmas diuisos ingenti instructa acie prosequutos, horis ferme trib⁹ imaginem aduentantis exercitus præbuisse.Demũ corpore procero immanẽ & formidabilem hominem supra q̃ dici possit,ueluti exercitus ductorem, terribili equo insidentem,processisse,aliaq; ludibria oculoq; per inane apparuisse, ingentium maloq; prænũcia: donec nocte appetente,uisio omnis illa dilapsa est.Quæ ostenta futurum excidium,cædem & calamitatem,quæ postea urgentibus fatis sequuta sunt, præsignasse nemo dubitauit. Sed quod nos recenti exemplo experti uidimus,profecto haud minus est. Quum florẽte fortuna Ferdinandi primi regis Aragonij,urbs Neapolitana & regnum,nullis adhuc belli calamitatibus premeretur, satis constat Cataldum sanctum uirum, qui abhinc annis mille pontifex urbi Tarentinæ præfuit,quemq; patronum Tarentini ciues uenerantur & colunt,nocte intempesta ministro sacrorum cuipiam tunc sacris initiato,& in casta religione educato,semel atq; iterum in somnis apparuisse,ac monuisse, ut libellum à se conscriptum,quem in abdito loco uiuens abdiderat,in quo diuina arcana scripta erant, effodere & protinus ad regem deferri curaret: qui quum parum fidei somnio dedisset,eadẽ sibi per quietem sæpius obuersata specie,quum primo diluculo solus moraretur in templo,ipsum Cataldum qualis erat olim dum in uita ageret,pontificia ueste & insula amictum,eidem ministro plane uigilanti apparuisse,& prædixisse,ut postera luce quum primum posset,libellum à se conscriptum in abdito loco quem in somnis prædixerat,conditum effodere & regi deferre ne cunctaretur,pœnam,nisi fieret, graulter comminatus. Postera luce solenni pompa ministrum cum populi comitatu ad latebram, in qua longissimo æuo libellus latuerat,processisse: eumq; plumbeis tabellis obsignatum, & clauis obseratum inuenisse, satis constat. In eo certum est,futurum regni excidium, miserias,calamitates,& luctuosa tempora,atque instantia mala quæ postea sequuta sunt,regi prædixisse.Id quod experimento docti,magna mercede persolutum uidimus. Siquidem tanta uis diuinæ prædictionis fuit,ut haud multo post,ipsum Ferdinandum seu deũm ira,seu fato insuperabili,quod uitari non potuit,in primo belli apparatu,è uita consset excessisse. Carolumq; Gallorum regem,ingenti coacta manu,innumeris copijs Neapolitanum omne regnum inuasisse: Alfonsumq; Ferdinandi primogenitum, post patris obitum uix regno assumptum,regno orbatum,turpi fuga uelut in exilio diem suum obijsse.Mox ipsius filium Ferdinandum iuniorem,summæ spei adolescentem, miriga omnes studij & fauoris,cui rursus regnum debebatur,misero & fatali bello implicitum,in ipso ætatis flore immatura morte præuentum, occubuisse. Postea Gallos & Hispanos communicato imperio,& æquato regni iure,fugato Frederico altero prioris Ferdinandi filio, qui mox regno successerat:admotis hostiliter legionibus & ampliore exercitu,denuo regnum inuasisse,sacra prophanaq; occupasse,bonorum direptiones fecisse:urbes,uillas,uicosq; omni belli clade puastatos,multa fœda & indigna passos. Oppida quoq; & municipia cædibus & rapinis plena,prouinciasq; hostilem in modũ conquassatas,& in extremum discrimen adductas, incendijs & stupris,ac si quid ultra malorum est,patuisse,eundemq; regem nondum functum fatalibus malis, post euersam domum,& tot urbium clades, cum coniuge & liberis regno depulsum, domo & fortunis relictis,in inimicorum manus supplicem uenisse,ibiq; morbo & tabe confectum,è uita tandem excessisse:donec ad hæc tempora, in quibus formidare non definimus, & an satis piamenti & pœnarum adhuc pensum sit ignoramus, peruentum est.

S. Cataldus.

Qui duumuiri,triumuiri,quartumuiri, quinqueuiri, septemuiri,decemuiri,quindecimuiri,& centumuiri fuerint. *Caput.* XVI.

DVũuiros sacris faciundis, qui carminum Sibyllæ & fatorũ populi Romani, placandæq; & auertendæ deũm iræ,antistites erãt:quiq; quoties prodigia nunciarentur,adiri solebant:à principio binos fuisse accepimus,à Tarquinio institutos:quorum alterum M.Attilium, quòd arcana Sibyllæ promulgare & palam facere ausus fuerat,uelut parricidã insutũ culeo,proiecit in mare.Lapsis deinde tẽporib⁹,à Sextio & Licinio tribunis plebis cautũ fuit,ut pro duũmuiris sacrorũ,decemuiri crearent̃,qnq; patrũ,qnq; plebis:mãsitq; hic numerus ad Cornelium ferè Syllã, quo tẽpore qndecimuiri, qui sacris faciundis,supplicationib⁹ & lectisternijs præessent,

Duumuiri.

Decemuiri.

Quindecimuiri.

quíq placamenta deûm & expiationes ediſcerent,officiaq; cæremoniarum exequerentur,librorumq; & carminum Sibyllæ curam agerent,primum creati ſunt.Qui quidem libria Tarquinio Superbo ære magno coëmpti,ad Cornelium uſq; Syllam mãſere incolumes:tunc enim incenſo Capitolio,quum omnia perflagrarent, ipſi pariter abſumpti fuere.Siti enim erant in Capitolini Iouis templo,in arca lapidea,loco ſubterraneo, magna cura ſtudioq; ſeruati.Tametſi ad Auguſti tempora ſuperfuiſſe,eosq; ſub palatini Apollinis baſi conditos ſtetiſſe,Suetonius autor ſit, ubi unà cum Martiorum carminibus,& Bagoes nymphæ,quæ Thuſcis artem ſcripſerat fulguritatum,ſeruabantur.Eam uero ſibyllam putant Erythræã,cui nomen Herophila.Alĩ poſt Herophilam Erythræam uixiſſe arbitrati ſunt,quæ mulierũ prima cecinit oracula.Fuit enim Alexandri tempore.Nam Delphicam ante Troiana bella uaticinatam, & pleraq; Homerum operi ſuo carmina accommodaſſe ferunt. Alĩ Cumanam,quæ Amalthea dicta eſt,dicunt fuiſſe. Præter quas fuere uaticinio inſignes mulieres, una Athenais noïe: apud Hebræos Sabba,apud Chaones Phaënnis, Dodoneis Pellæ, licet ſibyllarum nomen non aſſequutæ. Nam ſibyllarũ,quatuor præcipue nomen uendicarũt,Erythræa,Samia, Aegyptia••:quibus poſtea adiectæ,ludæa Cumeaq; quæ mente concita & numine affiatæ, euentorum conſequentiã carminibus prædixere.Eratq; mos uaticinandi,ut ex primis literis cuiuſq; uerſus uaticinium contexerent:quod Plautum & Ennium in quibuſdã uerſibus feciſſe memorant.Quibus poſtea libris Gabinius,M.Octacilius,& L. Valerius legati ex conſulto ſenatus Erythras profecti,mille uerſus eiuſdẽ Erythrææ ſumma cura conquiſitos, in eodem ſacrario collocarunt:q unà religioſe culti cõcelebratiq; ſunt.Mox Auguſtus, incenſo Capitolio,bello ſociali,dato ſacerdotibus negocio,per oñem Samum,Ilium & Erythras,Aphricam, Siciliam & Italiam conquiri omnia ſibyllæ carmina, & quantum humana ope fieri poſſet,uera diſcerni & interpretari iuſſit.Et demum quum de libro ſibyllæ relatum ad patres fuiſſet,quem Caninius Gallus recipi inter cæteros eiuſdẽ uatis iuſſerat,ſumma ope Tiberi⁹ reſtitit, & ne reciperetur effecit. Et quanuis decemuiris ſacrorum alĩ ſuperadditi ſint,ita ut ad ſexaginta excreuiſſe dicantur, ſemper tamen quindecimuiri dicti nominaticq; ſunt. Creabat enim eos ſenatus,uel •quomodo oportere uidebatur conſul.Quinetiam ex ſcito plebis,duũmuiros populum creaſſe,plerunq; cõpertum eſt:qui niſi patritĩ eſſent,in numero eligi nequibant,& niſi poſt obitum,alium mutari aut cooptari non decebat,ab omniq; urbano munere & belli cura immunes erãt. Hi ergo & ſacras ædes dedicabant,& obſecrationes expiationesq; ad placandas auertendasq; deorum iras procurabant.Tum ſi tetra prodigia nunciarentur aut monſtra in duobs reipub.caſibus,iuſſu ſenatus ad libros tanquam adytum adibãt, illorumq; iuſſu quæ decreta erant aut præſcripta,uelut ex oraculo monita,fiebãt.Etiam lectiſternia curare, & ex præſcripto librorum,ludis Apollinaribus aut ſecularibus præeſſe,templa dedicare,ludos celebrare,uota concipere, ſupplicationibus,ſacrificijſq; ſolennibus præfici ſolebant.Præter quos fuere duũmuiri,quibus hoc munus incumbebat, ut ſacras ædes dicarent,autore ſenatu,aut facerent,faciendas' ue locarent, aut reficerent. Hos quoque ex ſcito plebis,nonnunquam à conſule,ſæpe à prætore creatos comperimus;eoq; abſoluto negocio,ab iniuncti muneris cura quieſcebant.Et duũmuiri municipiorum, & alĩ nauales,quibus naualium populi Romani, quotieſq; inſtrui claſſem uel refici oportebat, utq; naualibus ſocijs implerentur,commeatuq; & armamentis inſtruerentur,negocium dabatur:necnon aquæductuum deriuãdarumq; aquarum, coloniæq; deducendæ qui curam agerent,quiq; id muneris exequerentur,ſæpe duũmuiros fuiſſe comperimus.Et alios capitales,qui perduellionis diẽ ad populũ dicerẽt, & in facinoroſos animaduerterẽt, à principio originũ creatos. Diẽ uero pduellionis ad populũ dicere, erat aliquẽ capitis accuſare,uel mortis pœna reũ agere.Hos quoq; leuiori pœna coercere,uel fuſtib⁹ cædere poſſe;aut in carcerẽ duci iubere,nulla cõtrouerſia eſt.Præter hos fuere triumuiri etiã capitales, poſtquã Curius Dentatus de Samnitibus triumphauit, tunc primum Romæ creati,qui de crimínibus pariter cognoſcerent,& in facinoroſos ſi quid ſcelere & perfidia deliquiſſent,animaduerterent:qui uigilias per urbem diſponere,& ne qui nocturni cœtus fierent,obſeruare;neu qui molitores nouaꝛ rerum hoſtilia auderent,proſpicere

Sibyllę libri.

Athenais, Sabba. Phaennis. Dodoneis.

•quan

Duumuirorũ munus.

Duumuiri electi. A plebe. A conſule, A prætore. Duũuiri municipiorum & nauales,

Capitales duumuiri, Diẽ perduellionis dicere ad populum, Triumuiri capitales.

debebant:quæ cura,lapſis temporibus,ad præfectum uigilum tranſlata eſt.Hisquoque, ut carceribus latomiarum intentior cura ageretur,carcerisq; cuſtodiam haberent: utq; neci deſtinatis menſa lanionia,machæra,& ſupplicij inſtrumenta præſto forent,cura poſcuratioq; impendebat:ut quum in reos animaduerti oporteret, ipſorum interuentu fieret.Qui tametſi facinoroſos capitis agere & punire poſſent,uirgines tamen aut immaturas puellas,licet maximorum criminum reas,& pœnæ capitali obnoxias,triumuirali iudicio afficere non poterant:quorum cura conſilioq; non modo incendia, ſed coniurationes clãdeſtinæ & inteſtina urbis mala ſæpe depulſa ſunt. Nec me præterit,poſt Cannenſem cladem,propter ingruentem ærarij & militum inopiam,triumuiros conqrendæ pecuniæ monetales ſeu menſarios creatos fuiſſe:æris,argenti,atq; auri flatores:quorum munus erat,numiſmata probi auri &argenti,iuſtiq; ponderis examinare:& alios legendæ iuuentutis,qui militiæ idoneos per oppida conquiſitos aſcriberent:quod quidẽ ingruente bellorum tumultu,ſæpe fieri animaduertimus. Quo enim tempore ad Cannas magna clade pugnatum eſt,conſternata repub. triumuiris datum negocium fuit,ut non ingenuos modo, ſed ſeruos ære coëmptos, & mancipia ad quatuor & uiginti milia ſacramento adigerent.Etiam ſacris requirendis & ædibus reficiendis, quandoq; triumuiros præfuiſſe accepimus,ſicut reipublicæ conſtituendæ & legendi ſenatus:alioſq; recognoſcẽdi turmas equitum cũ fide curaq;,ab Auguſto inſtitutos,plerunq; aſſignando agro in colonijs & municipijs, qq; uigilias circuirent & incendijs occurrerent,q nocturni appellati, quod noctu per urbem excubias agerẽt, triumuiros creari animaduerſum eſt.In qua re proditum memoriæ fuit, M. Militium, Cn.Lollium,& L. Sextiũ triumuiros nocturnos,quod in ſacra uia ad extinguendum incendium præſto nõ fuiſſent, à tribunis pl.increpitos,mulctam exoluiſſe,qui etiam ſupplendi ſenatorum numerum, immeritoſq; amouendi plerunq; ius habuere.Et ſi quando ius dicebãt,nõ in tribunali ſella curuli,ſicut conſules prætores' ue,ſed in ſubſellijs uelut tribuni & quæſtores,iura dabant.Quotieſq; per ſenatum populumq; ager dandus uel dijudicandus,aut coloniæ deducendæ forent,triumuiros qui agrarij dicti ſunt,plerunque præfuiſſe compertum eſt, tametſi agrum Põtinum quinqueuiros diuiſiſſe,& per uigintiuiros ad decemuiros agrũ Capuæ & Samnij diuiſum,ac ueteranis præmia aſſignata legamus. Proditũ tamen memoriæ eſt,cum tribuni pl.ferrent ad populum, de decemuiris cum imperio creandis, ut quicquid agri publici per Italiam, Syriam,uel Aſiam eſſet,plebi diuideretur, legemq; promulgare contenderent,Ciceronem ſumma ope reſtitiſſe, & uelut rem peſtiferã rogationem antiquaſſe,eosq; magnifica oratione ſic fregiſſe, ut uicti obmuteſcerẽt.Quatrumuiros uero creatos accepimus illos,quibus deducendarum coloniarum, aut ſi quid nouum nunciatum foret,ut curarent ne dãno reſpub.afficeretur,obq; uaria negocia munus mandatum erat.Præter quos fuere quinqueuiri agtis diuidundis, muris, turribusq; reficiũdis,ſæpius ut plebẽ • funebri pecunia eleuarent:utq; æs alienum pro his qui ſoluendo non eſſent, de publico ſoluerent: qui menſarij nuncupati:quæ res quantum ad patrum plebisq; conciliandos animos profuerit,difficile dictu eſt. Quippe quũ eſſet plebs obruta fœnore,pecunijs in foro poſitis,uim ingentem æris alieni diſſoluerũt.Poſt quos uſu exigente,quinqueuiri creati cis Tiberim & ultra Tiberim,q poſſent ueſpertinis horis uices magiſtratuum gerere,quum magiſtratus ad id temporis in foro eſſe non deceret.Denicq; quoties aliquod munus factu difficile reipub.impendebat,in quo præcipua aliquorum opera,fidesq; exquirebatur, ubicq; multum ſtudij curæq; opus erat: modò duũmuiros,nũc triumuiros,aut quatrumuiros,quinqueuiros,ſexuiros, aut decemuiros creauere:quorum ope cõſilioq; iniuncta munera ſæpe exequuti ſunt.Ipſiq; negocio abſoluto, pro quo dicti creatiq; erant,ab iniuncto munere quieſcebant.Fuitq; animaduerſum, quod ſi decemuiros locandis uectigalibus(quod plerunq; uſu ueniebat) Romani præfeciſſent,his ubicq; uectigalia diſtrahendi poteſtas erat,quum aliter niſi Romæ à centoribus uectigalia locarentur.De ſeptemuiris epulonum traditum accepimus, quod hi à principio tresuiri fuere,aſciti inter ſacerdotes,quib⁹ togæ prætextæ ius datum ut ponti ficibus.Hi fuere C.Licinius Lucullus,T.Romulius,& P.Porcius Lecca,qui legem de creandis primum tulere,quos propter ſacrorum multitudinem, ut ludorum epulare ſa

Præfectus uigilię.

Triumuiri conquirendę pecuniæ cauſa creati.

Triumuiri legendę iuuẽtutis & militię idoneos.

Triumuiri ſacris requirendis & ędibus reficiendis.

Triumuiri recognoſcędis turmis equitum.

Triumuiri nocturni.

Triũuiri ius ſupplendi ſenatorum numerũ habuere.

Iura in ſubſellijs dabant.

Agrarij triũuiri.

Quatrũuiri.

Quinqueuiri

Quinqueuiri cis Tiberim.

Quinqueuiri ultra.

Septẽuiri epulonum.

Tresuiri inter ſacerdotes aſciti.

crificium conficerent, pōtifices ſacris præeſſe uoluere. Qui tempore procedente, ſeptē creati fuere. Et quia ſacris epulis præerant, cœnarumq; pōtificum, quæ adñciales dictæ ſunt, curam agerent, ipſiq; epulas Ioui principi deorum, cæterisq; dñs indicerent, epulones appellati: qui ſi qua iuſta & ſolennia ſacris deeſſent, ad pontifices referebant: decq; illorum conſilio ſententiaq;, ſacra & omiſſas cæremonias decernebant. Horum filiæ, ne inuitæ Veſtæ ſacerdotes fiant, ſicut auguris & pontificis maximi, aut qndecimuiri ſacrorum, ueteri priuilegio immunes erant. Præter hos fuere decemuiri, ſub titulo æquandarum legum à principio fine prouocatione creati, mox alñ litibus dñudicandis, qui loco prætorum in urbe ius dicebant. Quippe quum belli munia prætoribus deferrentur, & ob id, urgente armorum tumultu, ab urbe auo carentur, ne iudicia Romæ deeſſent, illis in expeditionem profectis, decemuiros qui litibus dñudicandis, & noſcendis ſingulorū poſtulatis præſto forent, præfecerunt prætorū loco: cui magiſtratui Adrianus ante imperium præfuiſſe dicitur. Poſt quos fuit uigintiuiratus cauſis dñudicandis, quod munus magnæ indolis iuuenibus conferri ſolebat: illinc enim gradum ad reliquos honores auſpicabantur uiri exculti ingenio & doctrina. Ad quod Tiberius Neronem Germanici filium promoturus, quòd quinquennio maturius peteret q̄ per leges liceret, illum ſenatui commendauit, & ueniam petñt. Et centumuiri amplißimum iudicium, qui iura populo aliquandiu dixere: à quibus nulla erat prouocatio, quorum iudicia centumuiralia dicta. Ex ſingulis enim tribubus terni iudices ſelecti, populo ius dicebant. Et quanuis ex quinq; & triginta tribubus, ſupra centum ſupereſſent quinq;: uſus obtinuit, ut ipſi centumuiri, eorumq; iudicia centumuiralia dicta ſint: qui omnes quū iura daturi erant, haſta poſita in unum coibant, illorumq; iudicia in duas haſtas diuiſa erant. Ideo centumuiralis haſta ſermonibus celebratur: qui de hæreditatibus, teſtamentis, uſucapionibus, tutelis, gentilitatibus, agnationibus, alluuionib⁹, nexis, mancipñs, & ſtillicidñs q̄ maxime ius dicebant. Qui quum propter turbulentam confuſionem in longißimum lites traherent, perraroq; cauſas deciderent, diuus Veſpaſianus ex tot iudicib⁹ ſelegit quoſdam, q breui curriculo, nec longo circuitu cauſas definirent. Domitianus quoq; centumuiralia decreta & conſtituta uelut ambitioſè edita, reſcidiſſe fertur. Tantiq; exempli fuere, ut Romani adoleſcentes primæ indolis experimenta à cauſis centumuiralibus auſpicarentur. Et quum antea ne nobiliſſimis quidem pateret aditus, niſi à cōſulari uiro magno fauore producerentē in foro uiri præclari, magnæq; eruditionis: poſtea deprauato uſu, obtentum eſt, ut ad declamādum tranſirent pueri extremæ ſortis, nullo diſcrimine aut delectu, in quibus nec facundia eſſet, nec eruditio. Præterq; haſtam centumuiralem, mos erat militaris, ut ſi qua ciuitas ui ſubacta, hoſtili incurſu diripienda foret, à duce exercitus edito in loco haſta poneretur, qua ſignificatione illam non deditione & pacto, ſed tāquam ui captam diripi licere, & in bona & perſonas graſſari deſignabat, quæ haſta cruenta nuncupatur. Nam captas, non deditas, urbes diripi ueteres uoluere. Tum ſi quādo bona proſcriptorum, hoſtium'ue manubiæ aut præda uenales forent, uectigalia'ue locarentur, uſus obtinuit, ut haſta poſita uenirent, quæ publica dicta eſt: ſicut bello capti, q̄ coronati & ſerui ære comparati, quòd ex edito lapide enunciabantur uenales, ſub corona & de lapide empti dicebantur, & qui turmatim ueneunt in cataſta. Fuitq; moris uetuſti, ut his qui trans mare aduecti uenales forent, quo à reliquis mancipñs dinoſcerentur, alba creta pedes illinirent. Obſeruatum'que, ut de ſeruis ſub pileo uenditis, emptori uēditor nihil præſtaret, neque euictionis iure teneretur, tanquam inſignia forent mancipia & probatiſſima. Vtq; præcones & qui bona proſcribunt, bona regis Porſennæ uenalia ſingulis auctionibus proclament, ex eo deductum, quòd diſcedens ab urbe Porſenna, caſtra commeatibus referta populo diripienda dediſſet. Præter quas fuit haſta ſalutis, ubi in ſumma inopia ad leuandā famē, haſta poſita, publice frumentū uenñt. Græcis uero ubi uenalia producuntur mancipia, cyclus: ubi uero conſcendunt, ut eſſent cōſpicua omnibus, trapezæ dictæ ſunt. Ac licet à principio quæſtura functi, cētumuiros aduocare, & ad iudicia cogere conſueſſent, Auguſtus tamen cenſuit, ut poſtpoſitis quæſtorñs uiris, decemuiri deſignarentur, qui illos in unum cogerent, & ius dicere iuberē. Illud ego non præterierim, apud Carthaginenſes centumuiros de numero ſenatoꝝ fuiſſe

Adñciales cœnæ.
Epulones unde dicti.
Quindecimuirorum epulonū filiæ.
Decemuiri.
Decemuiri litib⁹ dñudicādis loco prætorum.
Vigintiuirat⁹
Centumuiri.
Centūuiralia iudicia.
Centumuirorum iudicia.
Centūuiralis haſta.
Zaſi⁹ in l. 2. ff. de orig. iur
Iuuentus in cauſis cētūuiralib⁹ primū ſe exercebat.
Haſta cruēta.
Sub haſta publica uēdere.
Sub corona et de lapide empti.
Trans mare aduecti illiniēti.
Sub pileo uēditi.
Haſta ſalutis.
Κύκλοι.
Τράπεζαι.
Quæſtura functi.
Centumuiri apud Carthaginenſes.

ſcitos, qui rerum geſtarum & bellicæ adminiſtrationis rationem à ducibus exigerēt. Et ab Aegyptñs triginta iudices ex præcipuis ciuitatibus eligi ſolere, ex quibus optimum eligebant, qui totius collegñ caput & princeps foret. Et in Algido in templo Dianæ quindecimuiros, tam diuinis myſterñs & ſacrificñs ſolennibus, q̄ reſponſis dandis præeſſe. Et Athenis arnophagon religioſiſſimum & ſummum iudicium haberi: in quo ſenatus & populus unà coibant, quo tempore à triginta tyrannis penè in extremum diſcrimen adductæ ſunt. Deinde exactis tyrannis, decemuiri rempub. adminiſtrarunt, quorū cuiq; decaducho nomen erat. Poſt hos aſtynomi præfuere numero decem, quinq; in Pyræo, totidem in urbe: quibus cura pſaltriarum imminebat & tibicinum. Mox nouemuirorum magiſtratum præcipuum fecere, qui ſortito creabantur annis ſingulis, quos archontes nuncupabant: inter quos primus archon, primarius archontium & longe princeps erat: à quo Athenienſes, ſicut Romani à conſulibus, & Lacedæmoñ à tribunis, annos & tempora dinumerabant. Eum honorem qui ſummus erat magiſtratus, Hadrianꝰ Cæſar dum Athenis ageret, & mox Galenus geſſiſſe fertur. Secundus, à regia dignatione βασιλεύς: tertius, à belli ductu πολέμαρχος: reliqui, à legum latione θεσμοθέται dicti ſunt, ætate & uſu docti, qui domi iura dabant, querelas accuſationeſq; cognoſcebāt: deq; controuerſiis æquo examine decernebant. Aetolis uero polemarchus, claudendarū portarum & urbis curam gerebat, clauesq; noctu detinebat: interdiu autem cuſtodñs portarum aſſidebat.

Triginta iudices Aegyptñs.
Quindecimuiri.
Arnophagō.
Decemuiri apud Athenič.
Decaduchus.
Aſtynomi.
Nouemuiri.
Archontes.
Athenienſes ab archūtib⁹
Romani à cōſulibus, Lacedæmoñ à tribunis numerabant annos & tēpora
βασιλεύς.
πολέμαρχος.
θεσμοθέται
Polemarchus apud Aetolos

Quoties contra ambitum illorum qui appetunt magiſtratus, pluribus legibus à Romanis obuiam itum ſit. Caput XVII.

POſt urbem conditam longo tēpore, nullam de ambitu legem fuiſſe latam, multorum literis proditum eſt: ſcilicet quia in dandis magiſtratibus & conferendis honoribus, priſci Romani non largitione & ambitu, ſed uera uirtute nitebant: propterq; res egregie geſtas domi militiæq;, meritos ciues prætura, ædilitate & cōſulatu, ampliſſimiſq; honoribus honeſtabant. Prima lex contra ambitus illorum q magiſtratus appeterent, per tribunos plebis lata fuit, quo tempore poſt decemuiros tribuni militum conſulari poteſtate reipub. præfuere, qua ne cui album in ueſtimentū petitionis cauſa quenquam adire liceret, cauebatur. C. deinde Petilius tribunus ple. legem tulit ad populum, qua largitiones illorum qui honores pecunia mercarentur, graui damno & pœna mulctauit: fuitq; ſeueriſſima diſciplina & ſub graui cenſura lex ſeruata, qua ambitioni & cupiditati obuiam ſæpe itum eſt: ita ut inter exempla relatū ſit, Q. Coponium, q̄ uini amphoram ei cuius ſuffragio magiſtratum petebat, dono dederat, ambitus condemnatum pœnas luiſſe. Cincius deinde legem tulit muneralem, qua grauiſſimis pœnis affecit eos, qui à quouis candidato munus ſuffragñ cauſa donum'ue acciperent. Inde cautum, ut in petendis honoribus candidati ſine toga ad comitia deſcenderēt: ne pecunñs in ſinu reconditis, tribuum ſuffragia mercarentur. Sed quum quotidie hoc malum ſerpere uideretur magis, & ambitus petentium coerceri oporteret, Paulus Aemylius conſul legē tulit ad populum, qua, ne cui ſuffragñ cauſa munus dare liceret, multiplici pœna interdixit. Poſtea lege Calphurnia his qui mercede corrupti, aut munere deliniti, candidatis obuiam iſſent, quiq; precio illos ſectarentur, aut ſi prandium ad captandos animos, aut quid muneris exhibitum foret, præter pœnas legibus conſtitutas, etiam pecuniaria mulcta dicta fuit. Id quod Fabia lege cauebatur, qua præfinitur numerus ſectatorum, proſequentium in comitñs candidatos, pœna adiecta, ſi quis plures aduocaret: quam legem Marius etiam in ſuo tribunatu contra illos qui tribuum ſuffragia ambirent, ſeueriſſime tulit. Intantumq; ambitus honorum inhibitus fuit, ut Licinia lex & Ebutia, non modo illi qui de nouo creando magiſtratu ad populū ferret, ſed nec ipſius collegæ & affini curationem poteſtatem'ue demandari, graui documēto ſanciuerit. Demum Marius in conſulatu denuo ita ambitū oſum habuit, ut aduerſus Cottam collegam, & Metellum tribunum ple. legem promulgarit, ne quis largitione aut donis magiſtratū honores'ue aſſequeretur. Mox Pompeius Magnus quum unicus eſſet conſul, aliā pertulit, qua peruicax illoꝝ cupido, qui magiſtratus appeterent, graui cenſura mulctauit. Manſitq; diu Romæ hæc uitæ integritas & obſeruātia diſciplinæ, ut procul ambiti-

Prima Romæ lex contra ambitū.
C. Petilij lex
Cincij lex muneralis.
Alia lex.
Paul. Aemylij lex.
Lex Calphurnia.
Lex Fabia.
Lex Marij.
Lex Licinia & Ebutia.
Marij lex alia.
Pomp. Magni lex.

one officium & uirtus pluris q̃ census æstimaretur: adeò, ut post longa tempora, Catonẽ ambitus diem dixisse illis qui largitiones fecerant, pro miraculo fuerit: qui ut obuiã effrenatis cupiditatibus iret, se quibuscunq; honores mercarentur, pecuniaq; aut pollicitationibus ambirent, diem ad populum dicturum iureiurando firmauit. Morũ degeneratio. Postea usq; adeò mores degenerarunt, itaq; ambitio hominum mentes peruasit, ut sine discrimine nullo pudore aut modestia in assequendis honoribus propalam largitiones fierent: neq; præturas, consulatus, aut potestates mercari turpe ducerent: palamq; cãdidati quum ad comitia descenderent, diuisores haberent & magistros curiarum, proq; assequendis honoribus, nũmos in tribus pronunciare & pecunias deponere, ac per sequestrem spargere in turbas non formidarent. Et ne quid turpitudinis deesset, manus & operas clientum & comitum audacissimorum ad uim & seditionem paratas haberẽt, ita ut seditiosissimo cuique, temeritariq; & audaciæ præcipuus locus foret, quum populus mercede corruptus, atq; alĩ potentia amicorum fulti, per cædes & dimicationem, perq; omnem licentiam & audaciã, fasces, imperia, sacerdotia & triumphos darent; & non iusto suffragio, Vrbs sine magistratib⁹ ob seditiones, sed armis lapidibusq; pro largitore certarẽt. Tantaq; exarsit ambitio, ut ex hac turbulenta confusione, octo ferè mensibus urbem inter populares procellas patrum & plebis certamina, dum seditionibus uacant, sine lege, sine imperio, sine honoribus diu caruisse magistratibus legamus. quæ quidem res non mediocri damno dedecoriq; fuit. qui morb⁹ Athenienses, Athenas quoq; peruasit: nam quum antea incorrupti mores fuissent, primus Anytus Anchemeonis filius, largitionib⁹ immodicis pecunias erogasse & suffragia mercatus fuisse dicitur, perniciali exemplo magnæ turpitudinis & dedecoris inde subsequuti. Deinde Lycurgus ambitiosæ largitionis maius testimoniũ fecit: nam donato singulis magistratibus talento, rex Spartæ creatus fuit, donec M. Tullius, & mox diuus Iulius, deinde Augustus, ne qua occasio fraudis pateret, inter cæteras quas tulerũt leges, seuera correctione ambitus illoq; qui largitionibus suffragia captabant, inhibuere. Et deinde à Lurcone tribuno pl. ut qui nummos in tribus pronunciasset & dedisset: quod uiueret, annua sextertia pœnæ nomine singulis tribubus pendere cogeretur, salutari edicto cautum fuit. Sed quum effrenatæ cupiditati nondum obuiam irent, corruptionesq; suffragiorum nihilominus immodicæ fierent, senatusconsulto prouisum est, ut candidati ante inita Senatusconsultũ in candidatos, suffragia, nec conuiuentur, nec munera mittant, neq; pecunias deponãt. Quibus edictis, legibus & senatusconsultis, uix tandem ambitus illorum qui honores peterent, postq; diu peruagati sunt, compressere.

Idus cuiusq; mensis, apud ueteres Romanorum maximè festas & feriatas fuisse, & quid apud exteros. Caput XVIII.

Idus solẽnes. INterfestos celebratosq; dies, quos in honore deorũ uetus religio sanxit, Idus præcipue solennes semper fuisse accepimus. nam præterquam quòd omnes Idus Ioui feriatas, & à flamine diali bouem immolari singulis Idibus perspectum sit: tamẽ præcipuæ quædam erant feriæ Idibus dicatæ, quas ueteres coli obseruariq; iusserunt, ut illas ptermittere & insolẽnes relinquere, ducerẽt nefas. nanq; idibus Ianuarijs tibicines Feriæ Idibus dicatæ. festũ diẽ agere multa licẽtia & lasciuia, muliebriq; habitu p urbẽ uadere solebãt. Causa Idibus Ianuarij. uero tradit, q̃ quũ honoribus amplissimis essent honestati, his postea exuti, uno agmine Tibur cõcessere, q̃bus reuocandis libert⁹ operã dedit, q̃ apparatis epulis, quasi rẽ diuinã faciũt⁹, illos muliebri ornatu, ita ut cõpti paratiq; erãt, uino & epulis madidos carpento Romã reportauit, manstitq; ad posteros festa dies annua, ut eo habitu triduo uagantes p urbẽ, perq; forum cũ cantu & tibia incederent. Qua die, ob Augusti uictoriam, quodq; Augusti cognomen Octauio delatũ fuit, in tẽplo Iouis opt. max. ueruex à flamine immolabatur. Idib⁹ Februarij in Tiberis insula, ubi Fauni ædes erat, Romani rẽ diuinã & sacrũ Idib⁹ Februarij. annuũ fecerunt. Idus uero Martias ad Annam Perennã, quo cõmodè annare & perannare liceret, festas genialesq; obseruarunt, largioribus poculis indulgentes. Ea em̃ nympha Idib⁹ Martij. soror Didonis credita, in Aricino seu Laurente sedem habuisse fertur, quã à perpetuitate Perennam nuncuparunt: quæ Idus infaustæ & ominosæ postea fuere: placuitq; illas Idib⁹ Aprilis parricidium uocari, q̃ illis diuus Cæsar coniuratorum manibus cædus occubuit. Idibus Aprilis uictori Ioui Q. Fabius ædem, quã bello Sabino uouerat, cũ q̃bus cruẽto Marte

& intestinis sæpe cladibus dimicatum fuerat, dedicauit: eaq; dies festa in posterum haberi cœpta. Hæc enim ædes in palatio fuit magno sumptu & mole constructa. Mãs uero Idibus mercatorum festus agebatur dies, q̃ ea Mercurio, qui mercimonijs præest, natalis foret: quodq; Appio Claudio, & P. Seruilio consulibus ædes illi dicata fuerat, qui Idibus Maij. mensis mercimonijs sacer in posterum semper habitus. Quippe eo mense mercatores Maiæ Mercurioq; sacrum facere, & suem prægnantẽ immolare, seq; & merces ex Mercurij fonte ad Capenam lustrare assuêrant, ita magnos & huberes quæstus facere opinati. Hanc ædem ad circum maximum constructam dicunt fuisse, præcipuo opere & magno impendio: quo etiam die sirpeas effigies de ponte sublicio Vestales in Tiberim deijcere produntur, cum prius homines consuessent. Idibus Iunijs alter tibicinum dies anDe hoc lib. 1. cap. 12. niuersarius agebatur festus: qua die tibicines qui sacris præcinunt, per urbem uadere feIdib⁹ Iunijs. riatos, & ad ædem Mineruæ cõuenire solenne fuit: ipsasq; minusculas quinquatrus, q̃ diem quintum post Idus feriatum haberent, appellarunt: sicut triatrus, sexatrus, septemMinusculæ quinquatrus. matrus, & decemmatrus: quo etiam tempore inuicti Iouis ædes dicata fuit. Idus autẽ Iulias equitum turmæ festa fronde & olea ornatæ, in campo Martio instructæ, tanquam q congredi acie parant, trabeati celebrãt magnis cæremonijs, ut fuit à Fabio institutum. Idibus Iulij. Nam prætoriæ cohortes instructæ tanquam in hostes tenderent, & eques compositus per turmas, in armis stabant: in qua pompa Germanici imagine præcedente, equitũ turmæ sequebantur instructæ, cum militaribus donis, quibus in testimoniũ uirtutis ob fortia facinora donati fuerant: eademq; dies, q̃ populus Romanus ducens contra Latinos mira felicitate potitus fuerat, Castori & Polluci sacra fuit & celebris: fertur que origo antiquissima, q̃ tunc Castoris ædem uotam Latino bello, L. Aemylio & Cæsone consulibus in foro, ubi uisi fuerant, senatus dedicauit. Et ex illo traditum, ut solenni apparatu pompa à templo matris deũm extra urbem, ad forum usq; procederet. Inde trabeati & olea coronati equites, ab æde Honoris ad capitolium irent. Quem trãsuectionis morem diu intermissum Octauius reuocauit, cauitq; ne quis in transuehendo (quod antea licuerat) ab accusatore detraheretur. Qui mensis Athenienses quoq; festus erat: quippe Athenienses, ὡσχοφόρια. Nonis Iulij oschophoria celebrant: in quibus oleæ ramum, pane fici, cotyla mellis, & fructuum primitijs onustum, per ingenuos pueros foribus appendunt ciuitatis. Et mensis Nonis Iulij. munychionis undeuigesimo die, equester ordo pariter Ioui solenni more prodibat cum μουνιχιῶνι pompa. Idus uero Augusti, serui & mancipia atq; omnis famulatus, festas obseruarunt, q̃ Seruius Tullius ancilla genitus, in lucem tunc editus fuisset: quo tempore uxoribus caput lauare felix faustumq; putabatur, (sicut apud Indos quũ rex capillos abluit, festũ Idibus Augusti. celebrant diem) donaq; inuicem missitant, & diuitias ostentant. qua die serui & seruæ æquato iure, & nullo discrimine, liber an seruus esset, cum dominis colludere, & festos Indi. dies Romæ agere solebant: qui dies etiam pro natali magni Alexãdri apud plerosq; esse censebatur, propterea religiosus & sacer Dianæ habitus. Nam facibus accẽsis, in nemus Aricinum, ubi erat Dianæ templum, ab urbe discurrebant. Quo etiam mense res celeMembrũ uiri le à matronis honoratum. brata sermonibus proditur, ut matronæ uirilis membri figuram diuinis percolerent honoribus, quam extra portam Collinam ad ædem Veneris cum pompa sacrorum deferebant, Aegyptiorum more: mox à castissima & spectatæ pudicitiæ matrona, præter matronale decus, in sinu Veneris locaretur. Idus quòque Octobres festas fuisse tradunt, quo Idibus Octobris, tempore in Martio campo equum qui October diceretur, immolari seruatum est: cuius caput, ut ex eo sanguis manaret, protinus in regiã deferre, mox cauda desecta, illius cruore aram spargere, & in Reginorum locum deportare, illudq; panibus redimere assuêrant: de quo inter Suburranos & Sacrauienses magnis contentionibus non sine discrimine certabatur. Ab Athenienfibus uero seruatum est, ut mense Octobri, magnorũ mysteriorum decimoquarto calend. Nouembris solennis agatur dies, & liber pater in Eleu Magnorũ & paruorũ mysteriorum solennis dies apud Athenienses. finam ex urbe transmittatur. Nouembri uero parua, Iunio autẽ rursus magna celebretur mysteria, quæ Cereri sacra erant, parua Proserpinæ: in quibus maxime cognitũ est, Calend. Nouembris, ut quam quis induit uestem initiat⁹, eam ne amplius exueret, donec lacera & pertrita foret. In alijs mysterijs traditur mos, ut uestem in qua quispiam initiatur, templis & numinibus dicarent. Quæ quidẽ mysteria quũ alieno tempore intueri nefas esset, Demetrius

Idibus decẽb. Nonis. Aesculapĩ sacra.

rex,ut illorum particeps fieret non suo tempore,Ianuarium & Iunium mẽses Nouembrem apellauit.Idus uero Decembres solẽnes fuisse nonnulli tradunt, ꝙ in cursu equorum,uictorem dexterioris bigæ sacrum Marti immolarent. Nonis Faunalia & Fauni festa peruigili anniuersario colebãtur Romæ.Athenis uero decima & octaua ipsius mensis die,Aesculapĩ erãt sacra & festa,Quod aũt dictũ est Idus Ioui, calendas Iunoni sacras esse,scire licet certis autoribus traditũ esse,Epicureos singulis mẽsibus statas dies habere feriatas, quas Icadas nominant, hoc est, uigesimam cuiusꝙ mensis lunam, ꝙ ea natus Epicurus foret,quem tam sanctè habuere, ut illius imaginem nõ modo annulis,sed poculis ferrent insculptam.Et ab Atheniensibus octauam cuiusꝙ mensis,Neptuno festam coli & feriari:à Græcis uero,singulis calendis deos uenerari: sequentem post calẽdas diem,semideis & heroibus tribuere:qui etiam status dies mensium certis numinibus consecrarũt: Siquidẽ neomenia quæ apud nos calendæ sunt,& septima mẽsis Phœbo,quarta Mercurio,octaua Theseo dicatæ fuere. Apud Lacedæmonios autem singulis calendis totius anni,uini quartarius,& farinæ medimnus,ac singula pecora regibus uelut ministris sacrorum, Apollini mox immolanda,dabantur.

Ἐπικάδαι.

Epicureorum Athe. Neptuno. Græci.

Lacedæmonĩ

Defensio Vlpiani definientis instratum quid esset, & quid differt pulsare à uerberare, contra grammaticum illum falsò accusantem. Caput. XIX.

HEsterno die familiaris meus in dicendo promptus & audaculus, arguebat Vlpianum iureconsultum, ex autoritate doctoris grammatici, cuius libelli uulgo innotuere, ꝙ male definisset instratum quid esset, quum omne uestimẽtum esse diceret quod inĵcitur,quod Vlpianus ex autoritate Labeonis affirmat.Nõ enim uestimentum esse instratum dixit ille,neꝙ stragulam uestẽ pro hominis uestimento,sed pro lecti operimento tantum apud autores inueniri: & pleraꝙ in hanc sentẽtiam adduxerat. Cuius dicta quum percupide legeremus, mirum in modum autoris incuriã admirati fuimus, qui licet abunde multa disseruisset non inepte,in nonnullis tamen perlicentur profatus est,quippe quũ stragulam non modo pro lecti operimento accipi,sed pro hominis uestimento apud autores sæpe legi inspiciamus, Vlpianunꝙ signate & uere loquutum, qui instratum, omne uestimentum quod inĵcitur,definiuit. Tranquillus in Nerone:Funeratus est, inquit, Nero impensa CC. millium stragulis albis auro intextis, quibus usus calendis Ianuarĵs fuerat. Pompeius Festus grammaticorum lõge eruditissimus, qui uerborum proprietates uiresꝙ admodum pensitauit: Vestis,inquit,generaliter dicitur,ut stragula,ut pallium,tunica,uel penula.T. Liuius tertio de Macedonico bello:Et quũ tibi uiro liceat purpura in ueste uti stragula. Paulus quoꝙ iurecõsultus ex pellibꝰ uestes cõfici dicit,cũ & tunicam,& stragulã pelliceã nõnulli habeant. Ex qbꝰ,stragulã uestem hoĩs defigmare,indubitata exẽpla sunt. Rursus eundẽ Vlpianũ tam xauit,ꝙ ex autoritate Offilĵ iurecõsulti cẽsuit,pulsare & uerberare eo differre,qa uerberat qs cũ dolore,pulsat uero sine dolore:propterea Vlpiani definitionẽ inuidiose criminaẽ,tanꝙ possit aliqs cũ dolore pulsari,& sine dolore uerberari:addituꝙ uerberare esse uerbere cædere,quod est instrumentũ longũ & exile, qualis est uirga, & pleraꝙ eò ptinentia. Sed cum istius autoris uenia dixerim,Vlpiani mens aliò spectat: quippe si mentẽ ipsius pensitamus,proculdubio intelligemus illũ uerberari dici proprie,ꝙ animale corpus uerbere affligit:ipsumꝙ signate & appositè loqui,qui hominẽ uel pecus uerberatũ dixit,non pulsatum. Quum uero ad rem sensu carentem ictus inferuntur, tunc pulsare dicimur,non uerberare:ut pulso ostium,lanam aut uestem;uerbero hominem uel pecꝰ. Neꝙ illi assentior qui dixit,uerberare esse uerbere cædere,hoc est,fuste longo affligere: nam & pugnis & lapide uerberatũ quẽpiam Latinè dicimus, sicut fuste uel baculo:idꝙ Terentĵ testimonio uel maxime apparere: leno enim in Adelphis quum se uerberatum dixisset,mox designauit,quo uerbere esset afflictus,usꝙadeo, inquit, mihi pugnis os fregit.Aul. Gellius noctium Atticarum,pro delectamento, inquit, habuit manu sua uerberare. Tametsi uerberari rem anima & sensu carentem,apud autores plerunꝙ usurpatũ legamus. Plinius decimoquarto historiæ naturalis: Cãpaniæ uina,inqt, exposita in cadis sub dio uerberari Sole, Luna,imbre ac uẽtis,aptissimũ.& alibi, Carthago in Aphrica exercetur halitu maris,& uerberatur imbri. Et pulsari rẽ animatã,& sensu participẽ

de uerb. sig. l. instratũ ff. Vallam notat Elegantli. 6. cap.46.

Instratum,

In eundẽ Vallam ꝓximo capite.

Vide Alciatũ lib.4. de uer. sig.

Verbero, Pulso,

qñdoꝙ cõperimus. Suetonius in Galba: Vt inter cõuentũ matronarũ correcta iurgio, inqt,& manu pulsata sit.Quod non ꝓprie & signate, sed quasi per metaphorã accersitũ crediderim.Si tĩ certis uerbis & uera finitiõe signatis eloqui uolumus, pulsatum illud uere dici, quod sensu carẽs crebro ictu percutiẽ, siue ostium,aut pallium,siue quid aliud dixeris: uerberatum uero hominem aut animal, quod uerbere afficitur, dici cõuenire, prout Vlpianus præclare censuit,apud autores ꝓbatissimos certũ atꝙ confessum est.

Quibus legibus Romano ciui data immunitas fuerit,ne uapularet: & quæ iura competant dominis in seruos & patronis in libertos.Item in exilium mittendi ratio apud diuersos. Caput XX.

SEruilius consul traditur primus,qui legem tulit,ne quis ciuem Romanum uinctum clausumꝙ teneret,quo minus edendi nominis ei potestas foret. Et quũ primo in ciues Romanos uerberibꝰ animaduerterẽt,sæpiusꝙ innocẽtes ob factionem & gratiam propius inuidiæ forent,& pœnas luerent immeritas,Porcius Cato pro tergo ciuium,ne cui impune insultare liceret,legem tulisse fertur:qua si quis uberasset necasset'ue Romanũ ciuem,graui iudicio mortis cruciatꝰ, bonorumꝙ & exilĵ pœnis mulctari sanxit:quã legẽ Sẽpronius consul alĵs latis,nouisꝙ additis pœnis,confirmauit,quæ Porcia & Sempronia dictæ:quibus legibus de ciue Romano si quis capitis anquireretur,populi iudicium erat,quod fuerat duodecim tabularum lege sancitum, ut de capite ciuis nisi centuriatis comitĵs decerni nihil posset: sed nec tolli de ciuitate, uel à solo patrio relegari,aut in exilium agi,nisi dicta causa,& centuriatis comitĵs poterat,quod quidem triplicis generis erat, autore Martiano: aut enim omium locorum interdicebatur accessus præter unum, uel in insulam deportabatur: aut sicut Claudius Cæsar quosdam mulctasse dicitur,ut ultra tertium lapidem aburbe egredi uetaret:qui etiam sanxit, ut hi quibus prouincia interdictum esset,urbe quoque summouerentur. Cum'que apud exteras gentes solum uertere, & in exilium agi,pro supplicio minime dari soleret,quia nõ pœna exilium erat, sed supplicĵ diffugium,ne pœnas iure debitas luerent:solis Romanis pro maleficio exilĵ pœna fuit: quas postea leges Cornelius Sylla oppressa republica, quam in dominationem uertit,abrogauit:quippe inter grauia & acerba plurima,primus Romanorum sine populi iudicio ciues morte mulctauit. Athenẽsibus uero Clisthenes exilĵ legẽ tulit primus,qui haud multo post sua lege damnatus,pœnas luit. Deinde exilio quindecennali,aut decennali nouarum rerum molitores mulctare, inualuit mos, quod genus ostracismon dixerunt, ab ostraco siue testula,p quam suffragia ferebant:qui mos talis erat,ut in testulis nomen audacis & pernicioſi ciuis,cuius potentiam formidabant,comitĵs inscriberent:& cuius plures erãt testæ in urnam conjectæ, is de concilĵ sententia ab aris focisꝙ proiectus,ut à ciuitũ arceret' aspectu,quindecim aut decem annoꝙ exilio solum uertebat.Fuitꝙ constitutũ,ut ita damnati Argiuam exulatum irent,ubi bos erat æneus magnitudine uisenda: quare qui illic exulabant,seruare bouem dicebantur.Quæ comitia nisi supra sex millia ciuium concilio ad iudicĵ diem conuenirẽt,nulla atꝙ irrita erant.Ea quidem ostraca,non plebeiorum atꝙ ignobiliũ causa,sed ad retundendam nobilissimorũ potentiam cõmenti fuere,ut extores lare & patria, quasi in exilio cõseneſcerent. Quare Athenienses egregios ciues & benemeritos sæpius ob uirtutẽ,ne qs amplius emineret,testula ablegarunt:siquidẽ præter Theseum,quem in Scyrum exegerunt,Solon lator legum,Aristides quo nemo iustior, &Themistocles,alĵꝙ ob illorum magnitudinem,in exilium acti sunt: Milciadem uero mori coẽgerũt.Id em optimo cuiꝙ Athenis usu ueniebat,ut in exiliũ ob eminentiã uirtutis pelleret'. Syracusanis uero petalismus exilĵ genus fuit, quo efferentis se ciuis audaciam uirturemꝙ cõprimerent.Hi enim non testula,sed in oleæ frondibus suspecti ciuis nomẽ inscribebãt:& cuius folia plura existerẽt,illius conspicuã magnitudinẽ quinquẽnali exilio mulctabãt. Fuitꝙ finis ostracismi in Hypbole ignobili & minimæ sortis uiro,ꝙ ultimus hoc exilĵ genere exterminatus fuit. Postea C. Gracchus incolumitati ciuitũ cõsulens,ne qd in eos grauius consuleretur,alia sacrata lege sanciuit, ut qui in magistratu & honore positus,ciuem absꝙ populi iudicio necasset,in eum populi animaduersio foret.quam legem sequuti principes,sempiterna constitutione sanxerunt, Insuper statuerunt,ut citra senatus autoritatẽ,de nece Romani ciuis decernendi nulli facultas foret,

Idibus decẽb. Nonis. Aesculapĩ sacra.

Ἐπικάδαι.

Epicureorum Athe. Neptuno. Græci.

Lacedæmonĩ

de uerb. sig. l. instratũ ff. Vallam notat Elegantli. 6. cap.46.

Instratum,

In eundẽ Vallam ꝓximo capite.

Vide Alciatũ lib.4. de uer. sig.

Verbero, Pulso,

Seruilĵ lex.

Lex Catonis pro tergo ciuium.

Lex Sempronia & Porcia Lex 12. tabularum.

Triplex genꝰ exilio plectẽdi.

Cor. Sylla legũ Ro. euersor.

Exilĵ lex apud Atheniẽses.

ὀστρακισμός

Seruare bouem.

Ostraca ad quid excogitata.

Athenienſiũ in benemeritos condẽnationes.

Syracusani.

πεταλισμός.

Finis ostracismi.

C. Gracchi lex.

Alia lex.

Lex de ijs qui Ro. ciues nõ essent.

In eos uero qui Romani non sunt, ne impunè insultare liceret, pluribus legibus sanctionibusq; obuiam itum est: ut lege Iulia de ui, Cornelia de sicarijs, & Aquilio plebiscito pœnis multifariam constitutis, quibus singulorum indẽnitatibus salubriter consultum fuit. Super seruis quoq;, ne in eos grauius æquo domini animaduerterent, pœnæ sunt constitutæ: siquidem nequam & contumax seruus, ut plaustri lignum cui affigitur temo, quæ furca dicta est, in collo ferat, et eo quasi iugo subact⁹, manibus post terga reuinctis, per ora omnium circumferatur, à singulis'q; furcifer appelletur, uelut uincti pedes & manus incedant: nonnunquã pausicape, qua ori manus admouere prohibentur, opus faciant: aut candenti lamina, uel literis frontem & ora inurantur, & uultus inscribatur; ut'q; neruo compedibus coerceantur, hac deformi nota, uelut insigni animaduersione affici solebant, ut ea ignominia affecti, maior illis uerecũdia esset ad facinus, pistrino quoque detrudi seruos & damnari mancipia infida, uel notis barbaricis inuri, ut ob improbitatẽ insignes forent. Tum post uerbera & cruciatus, uinculis, nuditate, fame, siti & compedibus, numellis'q; catenis, neruis, pedicis, boŕs, & si crimen exposceret, cruce & lamina seruilem in modum affici, uetus peruulgata pœna fuit. Apud Persas uero consuetum erat, ut si seruus ære coemptus ausugisset à domino, uinct⁹ compedibus opus faceret: si autem sponte reuertisset, & fateretur admissum, flagellis cæderetur. Ipsis enim nimiam fuisse seruitutem, autores produnt: quippe cũ nulli manumittãtur apud Parthos, nullaq; mancipia, dempto seruitutis iugo, libera fiant. Contrà apud Indos & Taprobanę incolas, quibus nulla fuit seruitus, omnesq; una ingenuitate tenentur. Babyloniꝭ facinorosi serui & contumaces per crines trahebant, ut facinoris admissi pœnas darent. Germanis uerbere seruum afficere, aut uinclis coercere habetur nefas: apud quos laxior seruitus erat & libertinis penè par: quippe sibi acquirunt serui, & peculium habent. Proditum tamen est, Helotas à Spartanis bello subactos, cum rebellassent, ab Agide perpetua seruitute damnatos, ut dominis illos manumittere, aut extra Spartanos fines uenundare non liceret. Diogenes uero Cynicus Manen seruum cum ausugisset, non modò uerbere non affecit, sed liberum ire iussit, ac dimisit: turpe existimans Manen sine Diogene uiuere posse, non autem Diogenem sine Mane. Contrà Lycurgus apud Spartanos seruorum petulantiam tam seuerè cohibuit, ut facinorosos seruos dominis interficiendi ius daret. Deinde tam diuus Pius quàm sequuti principes super dominorum potestate in seruos, salubriter consuluerunt, ne dominis plus æquo sæuire liceret, ne'ue iniusta imperia dominorum noxæ forent, ne'ue domini seruos quotidianis uerberibus afficerent, sed loris cæderent. Quibus constitutionibus cauetur, ut in eum qui suum occidisset seruum, haud secus pœna diceretur, quàm qui alienum necasset. Diuus quoque Hadrianus seruos à dominis occidi uetuit, sed si quid deliquissent, prætoris iudicio pœna afficiri præcepit, ita ut Vmbriciam matronam, quòd in ancillas supra modum sæuiret, in quinquennium relegasse ferant: q; magis è republica ducerent, permulcendo, ttactãdoq; seruorum animos ꝓfieri q̃ uerbere. Et tam ab his qui mãcipio addicti aut ære coempti sunt, q̃ his qui manu emissi libertatem meruerunt, debita iura dominis patronisq; assertoribus constituit: nam iura patronatus post libertatem impensam seruo, dominus incolumia esse uoluit, quæ ex certis causis patronus dominus'ue amittebat: si quidem si libertum seruum'ue optime meritum, dum famis periculum adiret, patronus non aluit, aut si inuitus libertatem dedit, lex Efiescentia & diuus Pius, ius patronatus patrono, & dominium domino ademit. Quod & Claudius Cæsar sanxit, ut ægra & affecta mancipia si exponerentur, ab omni famulatu & seruitio immunia forent. Item si ad iusiurandum libertum patronus adegit, ne nubat, ne'ue uxorem ducat, eum ad ius patronatus lex pariter non admisit. Tametsi lege Iulia de maritandis ordinibus, hæc iuramenta postea inducta & remissa fuerint. fertur ꝓpterea Cato senior male audisse, tanq̃ asperior & durior, ꝓ ægra & affecta mancipia uelut bruta animalia, senio debilitata domo exigeret, & uictum negaret. Contrà uero aduersus male meritos, impuros & flagitiosos libertos, aut si delatorem summisissent, uel patroni nomen detulissent, seu manifesti criminis reos forent, patrono ius reuocandæ libertatis, & uniuersa promerita abrogandi lege donabat.

Dominorum in seruos potestas & aniad uersio. Furca. Furcifer. Pausicape. Nota fronti inusta.

Pistrinum.

Persarum seruitus.

Indis & Taprobanis nulli serui. Babyloniꝭ. Germani.

Agis in Helotas.

Lycurgus.

In seruos quatenus sæuire liceat, est in l. I. C. de emẽda. seruor. & in ti. Instit. De ijs qui sui uel alieni iuris sunt.

Diuus Pius.

Hæc Omphalius.

Hadrianus.

Patronorum ius in cliẽtes.

Catonis in mancipia asperitas. Patronus in libertum ingratum.

Quod ab Athenienſibus decretis edictisq; cautũ erat, ut contumax ingratusq; libertus, ſub mancipio eſſe, & ſeruire cogeretur, quoniam liber eſſe neſciſſet, quod apoſtaſiũ nuncupartt. Seruos uero libertate donatos, Lacedæmonij aphetas, & adeſpotas, atq; eritheras dixerunt. Maſſiliẽſibus libertus ter doli admiſſi reus aduerſus patronum, uelut mancipiũ ſeruire cogebat, per ſingulas uices libertate reſciſſa: ſi quam uero offenſam quartò admiſiſſet, domino imputabatur, & inultus ibat, quod toties deceptus patronus, quartò ſe ei credidiſſet. Claudius uero Cæſar libertinos qui ſe pro ciuibus agerent, publicauit: illos uero qui ingrati notarẽtur, reuocauit in ſeruitutẽ: qui etiam libertum, quod patrono delatorem ſummiſerat, ut de ſtatu faceret quæſtionem, ſeruituti addixit. Quod Neronе quoq; imperante ſeruatum eſt, & frequenti ſenatu obtẽtum, de manumiſſis propter ingratitudinem in ſeruitutem reuocandis. Nerua Cæſar ſeruos à quibus dominos accuſatos repperit, uelut ingratos iuſſit occidi. Quod in ſeruo Artetij proſcripti, populus Romanus feciſſe proditur, quem uelut ingratum in ſeruitutem reddidit denuo, ꝓ proſcripto domino, bona & liberos occupauit: ſicut Sylla de ſaxo deiecit ſeruum Sulpitij domini proditorem, ut ſibi gratificaretur. Diuus autem Seuerus cauit edicto, ne ſerui delatores dominorũ audiantur, ſed pœna mulctentur ſeueriori. Si uero leuiter offendiſſent, aut contumeliam conuiciumq; feciſſent, uel dicto minus audientes forent, ultra uiceſimum lapidem, in terram oram'ue Campaniæ relegandi, domini arbitriũ erat, uel ut ferrum traderent: tum ut amplexus hominum uitarent, & à foribus domini arcerentur: fuitq; aliquando in uſu, ut de ſeruis in dominos, nec quæſtio haberi, nec iudicium dari poſſet. quod Tacitus Cæſar cauit edicto, ut ne maieſtatis quidem cauſa contra dominorum capita ſerui admitterentur, aut per eos inquirerent magiſtratus. Nec ſolum ſerui in dominos, ſed nec patroni in clientes teſtimonium ualuit, quod à Romulo primum edita lege cautum. propterea Tiberius, ut contra Libonem per ſeruorum quæſtiones inquireret, fraudem legi feciſſe dicitur, quod illos emãcipari, & deinde per tormenta inquiri iuſſit, donec poſt temporũ curricula, Caius imperator ſeruis, ſi quid quererentur de dominis, paſſim accuſandi, & contra eos lege agendi facultatem dedit. Eſt tamen obſeruatum, ut ſi quẽ ex ſeruis dominus de ergaſtulo aut uinclis relaxaret, catenas à manibus pedibusq;, quibus uinctus fuerat, quando q; incideret, ut uinclorũ pars in corpore maneret, quo argumento ſignabant ſeruum minus iuſte uinctum fuiſſe, neq; iuſtam ſeruitutem ſeruiſſe, nullumq; ius patroni domino competiſſe, illumq; priſtinæ libertati, ac ſi nunquam uinctus fuiſſet, reſtitutum. Et tametſi ſeruos profugos leges ſuſcipi uetarent inuitis dominis, tamen qui capti bello ad imperatorum regumq; ſtatuas confugiſſent uelut ad aſylum, nexu ſoluebantur & immunes erant: in eos enim manus iniectio non erat. Nanq; Epheſi templum Dianæ id iuris habuit, ut ad illud confugientes, mancipio ſoluerentur: quod Alexander ad ſtadium produxit: poſtea ab Auguſto ſublatum, ne propoſita impunitatis ſpes, facinoribus cauſam daret. Primum enim Cadmus dum Thebas conderet, aſylum aperuiſſe fertur, ad quod fugientes ſine diſcrimine ſerui aut liberi, ab oñi pœna tuti erãt. Nõnulli à prognatis Herculis aſylum Athenis primo inſtitutũ ferunt, ad quod à patribus oppreſſis cõfugere fas erat. Poſt quod in Rhetæo litore fuit Aiacis aſylum, & in Sigæo Achillis: quorum exemplo Romulus & alij aſylũ aperuere, quò accedẽtes, impunitate donabantur. Apud Moloſſos, Samothraces, Crotoniatas & Meſſenios ac pleroſq;, ad deorum aras confugiſſe, pro aſylo habitũ eſt, uelut Ithacẽſibus Iouis Seruatoris ara, delictis eñ nõ uoluntarijs, refugiũ eſſe aras putauere. Athenienſibus Theſei ſepulchrum id iuris habuit, ut ſerui ad illud cõfugientes, nexu ſoluerẽtur. Et Spartæ Chalcioecum Mineruæ templum, ad quod Pauſanias fugiẽs, obſtructo aditu, morte mulctat⁹ fuit: & aliud Calchicon, ad quod Agis confugit. Et in Tænaro Neptuni phanũ, ad quod Cleõbrotus, & in Calauria inſula in Aegæo etiã Neptuni templũ, ad quod Demoſthenes cũ auſugiſſet, ab oñi uiolẽta incurſione Archiæ mãlit illæſus: atq; in Thracia Dianæ tẽplum inter Clitoriũ & Cynæthã: & in Aſpẽdo Paphyliæ, Tiberij ſtatuæ pro aſylo fuere, ſicut Dianæ Leucophrienæ oppreſſis perfugiũ inuiolabile fuit. Palladis quoq; templum uelut aſylum Lacedæmonij uenerãtur, in quo nocentes etiam capitis damnati, incolumes fiũt. Et in Aphrodiſio & Papho Veneris, apud

Edictũ apud Athenienſes in libertos ingratos. Apoſtaſium. Aphetæ. Adeſpotæ. Eritheræ. Maſſilienſes. Clau. Cæſar.

Nero. Nerua.

Sylla. D. Seuerus.

Liberti qui leuiter peccaſſent.

Taciti Cæſaris edictum.

Tiberius.

Serui capti ad regum imperatorumq; ſtatuas confugientes.

Dianę Epheſiæ templum

Aſylum.

Iouis Seruatoris ara. Theſei ſepulchrum.

Stratonicēſes Iouis & Triuiæ tẽpla, Siculis Palyſci ara, in Peloponneſo Hermionæ phanũ ſacrũ Cereri & Proſerpinæ, in Epheſo Artemiſiũ, Pergami ædes Aeſculapij, in Græcia Calydoniæ Palladis templũ, tantæ dignatiõis fuere, ut capitalẽ fraudẽ auſi, aut pecunia iudicati, qui ad illa confugiſſent, noxa pecuniaq; exoluerentur. Apud Scythas qui ad Riphæos confugiſſent, tanquam ſancroſanctos, ſui iuris & arbitrij erãt: ſicut in Aegypto in Oſiridis aſylo iuxta Saym: & in Conopo Herculis templo, ad quod ſerui confugientes, ſi initiati forent, opprimi aut ui cogi non poterant. Traditum'q; memoriæ eſt, in Libya oppidum fuiſſe, ad quod ſiquis ſeruus lapidem importaſſet, liber & ſui potens erat: & Dulopolim in eadẽ id iuris habuiſſe, ut qui ſeruus ad eã aufugiſſet, omni nexu ſolueretur. Cinna uero ciuili manente bello, cũ per præconem ediciſſet, ut ſerui ad eũ confugientes uelut ad aſylum, liberi forent, illoſq; ad pileum uocaſſet, magnas ſeruorum & perditiſſimorum manus coẽgiſſe fertur. Sed cum propter aſylorum impunitates, multa facinora admitterentur magna licẽtia, Tiberius Cæſar, ne impunita eſſent crimina, immunitates aſylorum abrogauit, & exoletum morem antiquauit: qui tamen Samiæ Iunoni & Aeſculapij delubro ius ueteris immunitatis ob religionẽ reſtituit. Neq; omittendum, ſeruis apud Romanos Statij, Dionyſij, necnon Stichi & Heræ frequens nomen fuiſſe: ſicut Athenis Dauus & Geta. cum enim Daci antea Daui dicerentur, ad Iſtri fontes bello ſubacti, Atheniẽſibus ſeruierũt, inde ſeruile nomen Daui & Getæ poſteris reliquerunt. apud Syros Dama, in Paphlagonia Tybius, apud Phryges Manes & Mida ſeruile nomen fuit. Lacedæmoniorum ſerui peculiari nomine Helotæ, Argiuoq; Gymnetæ, Cretenſium Epharmiotæ, Clarotæ & Mnotæ dicuntur: Theſſalorum Penestæ, Syracuſanorum Euſtatoni, Mariandynorum ſerui Doriphori, Sicyoniorum Corynephori appellati ſunt. Pelatæ uero & Thetes, liberorum quidem nomina fuere illoq;, qui coacti inopia, ſeruilia præſtabant, ſicut Callicyrij in Creta, & Syracuſanis Arotæ & Callyrij. Præ cæteris autem Iones præcipui inter ſeruos habiti, & uelut inſignia mancipia nobilitati ſunt. Quare Callicratidis Lacedæmonij uerbum fuit, qui interrogatus, cuiuſmodi ſibi uiderentur Iones, facetiſſime reſpõdit, frugi ſeruos, liberos utiq; malos. Quod Ageſilaus de Aſiaticis iudicauit: & uulgo de Caligula proditum eſt, nec ſeruum meliorem, nec deteriorem dominum fuiſſe. Athenienſes uero Harmodij & Ariſtogitonis, qui Hippiam interfecerunt, uelut deuota nomina libertati, tanti fecerunt, ut lege ſanxerint, ne illa ſeruis indere liceret. Quo exemplo Domitian⁹ Metium Pompoſianum, q; nomina Magonis & Hannibalis ſeruis indidiſſet, ſupplicio affecit, tanquam clariſſimo rum uirorum noia ſeruili contagio polluiſſet: præter quæ cõſtans obſeruatio Romanis fuit nimium diu ſeruata, ne ciuis Romanus quouis crimine obnoxius, relegaretur, donec haud magno interuallo id ſeruare deſiere. Primus enim L. Lamia Romanus ciuis, a Gabinio conſule relegatus fertur, & poſt eum plures legum iudiciorũq; pœnis affecti: fuitq; animaduerſum, ciuilibus bellis captos, uelut hoſtes in prædam uerti & uenum ire non licuiſſe, ſemperq; Iouius ſeruitium apud Romanos deditis quàm captis fuiſſe, Græcosq; perraro ſeruitutem ſeruiſſe: quare illorum nullus mercatorib⁹ dabatur locus: ſicut Perſarum, qui nunquam Romæ ſeruiere, niſi ſub Alexandro Seuero imperatore, licet mox, adhibito precio, ad ſuos redditi ſint. Ponticosq; & Lydios ſeruos, aut Phrygios gregatim Romæ uenire, Thracibusq; peculiare eſſe, ſale coempta mancipia habere, ſicut Lemnijs uino mercari.

•Saim

Cima.

Immunitas aſylorũ p Tiberiũ abrogata.

Seruorũ nomina.

Iones ſerui præcipui.

Callicratidis faceta reſpõſio.

Romani ciues nõ relegati.

Leuius ſeruitium deditis quàm captis.

Sale & uino empta mancipia.

Qui ludi apud Romanos frequentes fuerint, qui apud exteros, quæve ſint nuces ocellatæ apud Tranquillum. Caput XXI.

Latrunculorũ ludus.

LVdus calculorũ ueteribus præcipuus fuiſſe traditur, qui & latrones dicti: hi em̃ in duas diuiſi turmas erãt, colore diuerſi, quoꝝ alij milites, alij hoſtes: horum luſus erat, ut turmis inſtructis uelut q cõgredi acie parant, hinc inde ſub hoſtium imagine procederẽt: ac præſcripto fine, quoad quiſq; progredi debeat, ita cauere oportebat, ut dum hoſtẽ quiſq; inuadere nititur, alterius nõ pateat incurſib⁹: qui etiam ex gemma fuere, uiris et mulieribus frequẽs, à melioribus & ſummis honoribus uel maxime cultus & celebratus, quem Palamedes inueniſſe proditur, ad comprimẽdas ociosi exercitus ſeditiões. Poſt quos fuere tali eburnei ſex angulorũ æquali latitudine, teſſeræ

Tali. Teſſeræ.

uero quatuor: nanque erant figuræ ex omni latere quadratæ, quas Græci κύβους uocant. Sed tamẽ in iactu, teſſeris utebantur tribus, talis uero quatuor: in quibus figuræ effictæ uicem numeri habebant, ſed quinarius numerus non erat in talis ſicut in teſſeris. Tali autem, aſtragali Græce dicti: & aſtragalizontes, talis ludentes. Geminum uero quadratum, hoc eſt, octo laterum, dixere Aſphalum. Taxillorũq; ludus ex octo punctis uel figuris conſtabat: inter quos unus Steſichori⁹ nomine, hoc eſt, octonarius, præcipuus erat. Qui qui dem turricula, ſeu quæ dicebatur orca uel fritillus, ſuper patenti tabella punctis diſtincta iactabantur, ne luſoris manus iactum falleret, & non caſu, ſed fraude conſiſterent. Talorum uero canis damnoſus, ſenio medius & anceps: ſiquidem modo lucra, nonnunquã damnum afferebat: is uero quaternarium numerum facit, chius uero ternarium: Venus aũt quæ ſummũ continet numerum, multum lucri affert, ſemperq; felici exitu ludum terminauit. Hæc em̃ cani oppoſita, colias dicebatur, tricenariumq; abſoluebat numerũ, Euripides uero quadragenarium. In talis quoq; legimus Vulturiũ & Herculẽ baſilicũ, quæ an ſigna fuerint uel numeri, dubitat adhuc. In teſſeris, Midas fortunatiſſimus erat. In taxillorũq; iactu, ter ſex ſummã Græcis afferũt uictoriã: tria uero, ſummum damnum. Qua quidem alea Porcius Cato luſiſſe fertur animi laxãdi cauſa, & Auguſtus effuſe, Domitianus, & Claudius, qui etiam luſoriũ conſcripſit opus. Inter reliquos Theodoricus Gothorum rex, cum in alea uinceret, fertur indulgentiſſimus fuiſſe, eaq; momẽta domeſticos promerendis gratijs captare ſolitos, ſicut cum Veſpaſianus in balneum tranſiret. Quibus quidem teſſeris aptiſſima fuiſſe liguſtra Plinius notauit. Fuit quoq; apud ueteres ludus pilæ & folliculi præcipuæ commendationis & magni ſtudij, quo & Iulius cæſar, & Octauius, & alij clari uiri illuſtresq;, exercendi corporis & animi uegetãdi cauſa, ſtudioſiſſime luſere. Quo etiam Scæuola iurecõſultus, remiſſo à negocijs animo, luſiſſe proditur, nonnunq; teſſeris aut calculis. Quod de Dionyſio tyrãno traditur, ut pila & folliculo aſſidue luderet. Reliqui uero clariſſimi duces, aut ſapientiæ profeſſores nõ improbandi, animum diuerſis ſtudijs iocisq; remiſere: quippe Socrates dum animo uacaret, cum pueris minutis & facie liberali, iocari aſſuẽrat: & Scipio Aphricanus conchas mari legẽdo ſæpe remiſit curas. & Cato Cenſorius cum uerna & famulatu animum relaxauit, qui etiã qua die tulit repulſam, in conuiuio luſit: quod de Archia Tarentino proditur, ut cum pueris & ſeruitijs luſus agitaret. Heraclitus quoq; Epheſius cum a negocijs quieſceret, aſtragalis luſiſſe fertur. Et Attalus Aſiæ rex hortum pro delicijs coluit, nonnunq; fundendis ſtatuis ocium occupauit. Memoratur Alexander Seuerus imperator per dies feſtos perdicũ & catulorũ pugna ſe oblectaſſe, & Amaſis Aegypti rex poſt ſeria morionem egiſſe, & magnus ille Ageſilaus cum infante filio arundinem aſcẽdiſſe. Neq; prætereundũ quod de Demetrio proditum eſt Polyorchete, qui poſt negocia bellicas machinas: & de Europo Macedoniæ rege, qui in ocio lucernas fabricauit. Parthoq; quoque reges cum ocium ſuperaret, cuſpides acuiſſe feruntur. Et Dionyſius iunior cura belli ſolutus, plauſtella, menſas & ſedes mira arte cõpinxit. Attalus uero Philomator pro oblectamento habuit, elleborũ, aconitum & cicutam, uenenoſaſq; herbas plantare, ut fructum inde legeret. Sed tamen pila iuuenum luſus erat, frequens in Martio campo fieri ſolitus, exq; his altera paganica, trigonalis altera, in qua ſiniſtræ uſus præcipuus traditur. Nanq; illius impulſu magis q̃ dextræ ludus agebatur, cuius erat uſus uel maxime in corporis motu & agilitate, ut ſciret apte pilam iacere atq; excipere, modo incurrere, modo recurrere. Armis quoq; & equis, tum haſta, claua & pila, lucta, uenatione & curſu exerceri Romanam iuuẽtutem uetus conſuetudo fuit, pariter ſudem torquere, equum agitare, arma tractare, ſicut iactu diſci, curſu, ſaltu, iaculatione uel cæſtu: q̃s ludos pentathlum dixere, & ludiones pentathlos ſeu quinquertiones. Eratq; ſenatuſcõſulto cautum, ut niſi his ludis pecuniam ludere liceret. Græcis uero octo fuere ludi, quibus iuuentus exercebatur impune: ſtadiũ, diaulum, dolichum, hopliten, Pygmen, pancratium, palen, & halma, hoc eſt, ſaltus. Præter quos fuit harpaſtũ, quod uolubili rotunditate in ſolo iactat: qui ludus, Polluce autore, fiebat, ut iuuenes in geminas diuiſi turmas, intra lineas ſeu metas cõſiſterẽt. harpaſto'q; poſito in medio, q̃ſq; cõtenderet, ut intra gyrũ alterius lineæ immitteretur: quod ſi contingeret, uictores erant: & diſcus. Fuit enim inſtar pilæ

κύβοι.

Aſtragali.

Aſphalus.

Taxillorũ ludi.

Steſichorius.

Canis.

Senio.

Chius.

Venus.

Colias.

Euripides.

Vulturi⁹ Hercules.

Midas.

Ludi illuſtriũ & doctorum uiroꝝ poſt ſeria negocia.

Pilæ ludus.

Pila iuuenũ ludus.

Exercitia Ro. iuuentutis.

πένταθλος

Ludi quibus pecunia ludere licebat.

Græcæ iuuentutis ludi.

Harpaſtum.

Diſcus.

æneæ,quæ brachijs uiribus excepta,& in altum missa,exercebat corpora animosq́,ita ut quantum quisq; uiribus præstaret, maximè eniteret, Nanq; is fortior & præcipuo robore habebatur, qui illum ultra signatum iecisset scopum:sicut halteres: erant enim circuli figura non sphærica,sed dimidia longiore,in quibus digiti inseri possent,quos facilibus brachijs rotabãt:&nunc iactando,nunc rotando ludus committebatur. Fuit quoq; petauri ludus admirationis præcipuæ,cum per circulos quispiam ueloci cursu transuolat, corpore ita librato, ut circulum non offendat: unde petauristæ ludiones dicti. Follis autem ludus remissior & ignauior habitus: eo enim senes imbelli ætate ludere solebãt. Horum autores Lydos fuisse ferunt, qui ut famem qua premebantur, facilius ferrent,in miserijs hoc solatij inuenêre, ut ludo tempora transigerent. Apud Græcos frequens ludus erat sphæræ, qua qui uicisset, rex dicebatur & imperabat: uictus uero, asinus, & uictor fuit. Prodituręq; Germanorum mos peculiaris, ut cum omnia lusissent, nihilq; pecuniarum supereſſet, in lusu extremo de libertate cõtenderent: uictus'q; in alea, seruitium pati, & addici uictori uelut mancipium patiebatur: apud quos frequens ludus erat, ut nudi iuuenes inter gladios & infestas frameas se inuicem iactitẽt, illasq; saltu transiliãt illæsi. Græcis quoque iocus erat, cui nomen encotyle, quo uicti, uincentium genua manibus excipiẽtes sublimes deferunt. & alius, eindalissimus apud plebem frequens, quem clauis exercebant. Nucibus uero, & par impar, uel coturnicum & gallinaceoꝝ certamine, quo ludo Antonius & Octauius lusisse & melioribus ominibus uictor abijsse fertur: aut turbine, uel micantibus digitis, nonnunquam ocellatis nucibus Romæ ephebi pueri ludere solitauere. Nummis quoq; in sublime iactatis, caput uel nauim petere, ut quod tunc forte eueniret, & petitis responderet, id uictoriam daret: aut dormientibus oculos & ora pingere, frequens erat puerorũ lusus. Quæ quidem nuces loco aleæ fuerunt pueris nondum adultis, quibus in Saturnalibus ludere permissum, sicut iuuenibus alea reliquo anni tempore uetabatur. Parthorum uero pueris ludus erant aurei tali, quibus certo anni tempore indulgere licebat. Sed quod modò est de ocellatis nucibus dictum, memini doctos uiros super nucibus ocellatis eiusmodi quæ essent, ancipitem diu cogitationẽ duxisse, uariaq; in opinione uersari, & alios nuces auellanas, alios amygdalas putare, neq; satis certam ferre sententiam super Tranquilli uerbis, quibus Augustum laxandi animi causa cũ pueris facie liberali ocellatis nucibus lusisse dicit: Quod uero nos sentimus, & probabilius putamus, id est eiusmodi, ut nuces ocellatas, nucleos, quos in Perficis pomis sitos inspicimus, dicamus esse, q̃bus persæpe ludere nostrates pueros hodie uidemus: dictosq; ocellatas, propter ocellos & foramina quibus muniuntur undiq;. Neq; de amygdala & auellana uel oscilla, sicut error habet, sed de perficorum ossibus, quibus tunc ludebatur, & nunc frequens puerorum lusus est, intelligi conuenire, credimus exploratæ & non ambiguæ sententiæ fore.

Halteres,

Petaurici ludi. Petaurista. Follis ludus.

Sphæræ ludus

Sphæromachia,

Apobate,

Germanorũ mos,

Germanorũ ludus.

Encotyle, ἐγκοτύλη ὁμός

Nucibus Par impar.

Ephebo rum puerorũ ludi

Nuces in Saturnalibus. Parthorum puerorum, Nuces ocellatæ,

Tranquilli locus,

Quæ uota olim solennia fuere apud Romanos,& quæ apud exteros, quiue uota concipere,& quomodo soliti sint. Caput XXII.

QVi mos uetustus in uotis nuncupandis olim, quæq; solennitas concipiendoꝝ fuisset, multi uarie executi sunt. In primis obseruatũ legimus, ut simul ac consuli aut imperatori, cui belli summa cõmissa erat, de euentu belli incerta spes fluctuanti, uotum uouere collibitum esset, si id inconsulto senatu, aut citra populi autoritatem faceret, de manubijs uel hostium spolijs, aut si non sufficerent, sua impensa exoluere teneretur. Vouebantur enim sæpius templa ædes'ue deorum: ludi'que dijs aut statuæ, quibus numina placari, aut expiari crimina putabãt. Nonnunquam mulsi pocillum p magno munere dijs uotum inuenimus. In quo fuit seruatum, ut uelato capite, & ueste caput opertus imperator, prætor aut consul uotum effundat, illudq; concipite, & uestis uerbis suscipiat. Quos quidem ludos plerunq; imperatores uouerunt ex anno imperij computatos, ut scilicet totidem dierum ludi fierent, quot illi annis imperio præfuissent, Ideo Galenus Cæsar deuictis Syris in Asia, decẽnalia uota celebrauit. Theodosi

De belli euentu,

Ludi dijs aut statuę. Is erat L. Papyrius de quo supra cap. xi. Velato capite Ludi ab imp. uoti.

us uicennalia & tricẽnalia, sicut denariæ cæremoniæ & tricẽnariæ: quarum sacra adituris, decem aut triginta diebus obseruãtia præcipitur. Et centenariæ cœnæ à centenis sestertijs: & uasa milliaria, aprosq; milliarios à ponderibus dictos comperimus. Porticus quoq; cẽtenarias & milliarias dicimus, à passuum longitudine dimensas. Vestes etiã coronasq; ex auro & gemmis, plerunq; numinibus uotas, & uoto persoluto dicatas inuenimus: quæ quidẽ uota pro imperij æternitate, nonnunq; pro salute ciuiũ uetbis solẽnibus concipi solebant. In quo id seruatũ est, ut nisi tertio die post calẽdas Ianuarias, pro salute principis uotum cõcipiatur, utq; solenne iusiurandum nuncupationibus uotorum præstetur. Etiam pro itu & reditu, proq; incolumitate principis, iacere stipẽ ad lacum Curtij, aut ludorũ celebritas, apud Romanos uotũ fuisse cõpertum est. Quotiesq; pro principis incolumitate cõcipiebatur uotũ, Tiberio imperante id seruatũ est, ut in uotorum nuncupatione, Neronẽ Drusumq; dijs cõmendarent. Quæ uero dictator, cõsul aut prætor uota suscipiebat, nõ aliter nisi uerbis conceptis, præeunte pontifice maximo, ne quid præpostere dicatur, cõcipi poterant. Ex incerta quoq; pecunia, & quæ non extaret, uotũ concipi posse plerunq; animaduersum est: si tamen semel uotũ emissum foret, illud denuo irritũ facere non licebat. Quod si incerta pecunia fuisset, pro qua uotum conciperet, eaq; bello usui non esset, illam reponi, nec cum alia misceri oportebat: quod nisi factum esset, uotum non rite emissum, nec religione uouentem exoluisse putarunt. Quod si uerum in magnis reipublicæ casibus uotũ uouendũ foret, illa infixa religio animis fuit, ut nisi ex autoritate collegij pontificũ uotũ fieret, nõ uotũ, sed incõsulta pollicitatio censeret. Hoc em̃ anteq̃ emitteretur, patribus renunciari, & populi iussu ac consulto senatus, arbitratuq; pontificũ fieri debebat: aliter rite factũ conceptum'ue esse minus censuere: illudq; à prætore uel consule, aut pontifice maximo, emitti perperam. In hoc em̃ uoto; quicquid ex suibus, ouibus & agnis inter calendas Martias & Idus Maias, apud quenq; natum editum'ue fuisset, uoto contineri dixerunt, pueros quoq; & puellas, qui inter hæc tempora editi fuissent, haud dubie uoto comprehendi: sed quia immolare eos turpe ducerent, hoc piaculari sacro expiarũt, ut adultos uelarent, uelatosq; extra fines exigerent, qui uernæ dicti sunt, quo piaculo Ij iurisconsultus eos seruos, qui neq; empti, neq; aliunde acquisiti, sed domi & ex ancillis nostris nati sunt, uernas appellat, l. seruis urbanis. §. Si alij uern. ff. de lega. 3. & l. cũ super uernis. Cod. de rei uend. beri religione putabant. Cuius instar Metapontinos uotum uouisse ferunt: nam uoti cõpotes, aureã æstatem Apollini deuouerunt, quod esse arbitramur, huberrimum & quæstuosissimum annum deo & numinibus cõsecrari. Fuit animaduersum, uer sacrum antea uotum, & post temporum intervalla persolutum, religione uouentem, & populum exoluisse, riteq; exolutum uideri. Præter quæ, hecatombas uouere Græcis & Romanis antiqui moris fuit olim, cùm pestilenti contagio & graui morbo laborarent: quod à Laconibus primum inuentum fuisse dicunt. Cuius uoti obseruatio talis erat, ut cẽtum aræ uno in loco aggesto cespite, fierent: in eisq; centum boues, centum oues, centumq; sues uno tẽpore immolarent: Si uero imperatorum uotum esset, centum leones, centumq; aquilę una mactarentur. Fuitq; constitutum, ut cum hecatombæ uel publica uota soluebãtur, populi luctus & mœror desineret. Nanque in luctu uouere, est mali auspicij & detestabilis. Est quoque memoriæ proditum, nondijs tantum, sed & uentis uelut sancto numini uota persoluta: quippe Augustus circio, ne Galliam rapide infestaret, uotum exoluit, & sacrum fecit: cuius tanta plerũq; uis erat, ut tecta auferret. Calabri Iapygi, Apuli uento *Apulo, Athenæ scironi, Pamphylij Gagneo, ne incolas tabe afficerent, ne'ue arua depopularent. Præcipue Thurij magno affecti beneficio, boreæ uti deo uota persoluerunt, q̃ Dionysii classem, quam ad eorum excidium parauerat, uehementior coortus, funditus euertisset: sicut Xerxe in Græciã innumerabiles copias ducente, Delphicum respondisse Græcis oraculum ferunt, ut uentos precarentur sibi auxilio adesse: qui ara uentis extructa, illos propicios habuerũt, tota ferè hostium classe demersa. In agro quoq; Sicyonio uentis extructam aram legimus: cui quotannis noctem unam uota effundunt, ut lenita uis uenti desineret, cùm turbine uentorum, uillæ, arbusta, fruges passim deuastarentur. Et apud Methonem Palladi Anemotidi templum dicatum est, ne uiolentiores perflantes loca deuastarent, Ponti uero & Persarum regum uouendi modus erat, ut in excelsis iugis & sum

Cæremonię denarię, tricenariæ &c.

Cœnæ centenariæ.

Porticus centenariæ.

Vota pro quibus concipiebantur.

Pro principe

Vota quæ dictator, cõsul, aut prætor suscipiebat.

Ex incerta pecunia.

Vota ex autoritate collegij pontificum.

Verne.

Metapontini

Hecatombas uouere, & quando & cui genus sacrificij.

Vento uota persoluta.

*Atabulo.

Thurij.

Aræ uentis extructę.

Pallas ἀνεμώτις.

Regum Pōti & Persarum uouēdi mod⁹.

mo uertice montium pyram construant, alteramq; desuper breuiorem: ipsecq; ad pyrā ligna rex inferat primus, lo uicq; Militari lac & mel inspergat: & postq̄ uinū, mel & odo res infuderit, uelut propiciato deo, uota enunciet: pulmentoq; præparato, quod astantibus datur, pyræ ignem inferat, quo incendio æstuante aëre, uix illuc accedere permittitur. Græcis uero frequens usus erat, ut statuas longo æuo duraturas dīs uouerent: qp pe Nicanore ægrotante, Aristoteles uota fecit pro incolumitate, statuas se, Ioui Seruatori unam, alteram Iunoni Sospitæ dicaturum: qui loti, & pura ueste amicti, in superiore domus thalamo plerunq; uota effundunt, & dīs supplicant. Athenienses uero, cum in aureis & argenteis uasib⁹ dīs propinassent, & pæana cecinissent, tunc demū sanctissimis cæremoniis cælum suspicientes, uota nuncupabant. Ea autem ex primigenis agnis, nonnunquam ex bobus qui iugum non subiissent, frequentia fuere. In quo fuit seruatū, ut ramus ex sacra olea alba lana coronatus, in emissione uotorum adhiberetur: sicut Parthorum reges & magi, qui nyctegretum quæ nyctilopa dicitur, herbam coloris hysginei ut spinæ folia, adhibebant, magnis sæpe laudibus celebratam: qua non adhibita, nullum uotum rite concipi arbitrati sunt: qui cum deos euocabant, marmaritidem herbā, quæ in desertis petris & saxis præruptissimis nascitur, admiscebāt. Apud Aegyptios uero, pro pueris morbo affectis uota concipiebant, ut si deus uoto adesset, defectū capillū dīs dedicarent. Mysis nisi immolato prius equo & litato, extisq; depastis, uota concipere non licuit. Inter solennia autem uota fuisse traditur, quoties exercitus duces de spoliis hostium Vulcano uotum fecissent: id enim soluebatur, ut fusis fugatisq; hostib⁹, scuta, gladios & arma, spoliaq;, nonnunq̄ bellorū machinas, currusq; & inutiles naues, uno in loco aggerant, pyraq; extructa, circunstante populo & frequentissimo exercitu, uelut dispositā acie, dux more patrio discinctus, Vulcano, Marti & Palladi incēdat: ipsecq; dux indutus purpuram, primus ardentem facem sumere, ambasq; manus in cælum tendere, deinde in pyram summittere debeat, toto circum exercitu exultante, & percussis armis plaudente: pyraq; & armis exustis, sacra & rem diuinam faciant, tametsi arma militaria non exuri, sed belli more cremari solita legamus. Apud Hermunduros, inter solennia uota, belli duces sacrare diuersam aciem, illamq; Marti & Mercurio deuouere consueuerūt: q̄ uoto, eq, uiri, spolia & machinæ, & cūcta bello quæsita, occisioni dant. Artaxerxes p uxoris salute, Terræ uotū faciens, se illā attacta humo solēni prece adoratur⁊ pmi sit: et Berenice, ut deo uota solueret, nudo pede et abraso capillo Hierosolymis ante tribunal supplicauit. Nōnunq̄ frequēs apud ueteres uotū fuit, ut decima p̄dæ & spolio⁊, quicquid ex hostibus captum fuisset, Ioui & dīs deuouerēt: quare Iupiter prædator nuncupatus: sicut Camillus, captis Veijs, uotum uouisse dicitur. Id em̄ soluebatur, ut prędæ parte diuendita, donū dīs & numinibus dicarent. Qui mos Gallorum fuit, ut belli iure quæsita, plerunq; uero partē Marti deuouerent. in quo id erat constitutū, ut diuina ope implorata, is plus spei ferret, & ꝓpicios facilius haberet deos, qui maiorē prædæ partē dīs deouissent. Qua tempestate Crotoniatæ aduersus Locrēses, graues testatasq; inimicitias habebant, bello dimicaturi, cum decimam prædæ Apollini uouissent, Locrēses ut uoto uincerēt, nonā deuouēre: & cum Galli Aristonico duce cōtra Romanos militarēt, deq; hostiū præda aureum torquē Marti promisissent: Flaminius, ut uoto uinceret, de torquibus Gallo⁊ Marti trophæū posuit. Aratus uero Sicyonius cum CCCCCC. hominū capita, ne ab aduersarijs uoto uinceretur, se deo immolatu⁊ uouisset, nō compos, exoluere uotū Thessalico dolo recusauit. Fuitq; uouentiū mos, ut qui compotes uoti fuissent, quo potiora sumerēt, ueteribus persolutis, nouis se obligarent uotis: utq; pater q̄ solus autorandi potestatē habet, uotum filij nomine concipere, ipsumq; numinibus obligare posset. Decimam quoq; fructuum Herculi passim uoueri, uotumq; effundi solere Romæ, in usu comperimus, quod auspicatissimum duxerunt & fortunatissimū. Qua de causa Lucullū peritū Romani moris & iuris, q; decimam Herculi uouisset, uotumq; persoluisset, maximis auctū opibus fortunis q; æstimarunt. Illud utiq; uer⁊ est, consules designatos ipso die initi magistratus, in bellum profecturos, concionē ad populū habere, Capitoliū adire, ibiq; sacrificio perfecto, uota effundere solere: tūc suscepto emissoq; uoto, cum se numinibus obligarent, rei uoti appellati: cum autē uoti compotes, promissa exoluissent, damnati uoti dicti sunt. Quoties grauia & acerba ac misera & intoleranda quispiam pateretur indigne, uoti & imprecationis genus maximum erat, ut positis humi genibus, ambas palmas crebris ictibus solo incuteret, aut torrem ignitum ianuæ apponeret, illiq; obuianti delibatis sacris, madente lachrymis sinu, deos superos atque inferos, cælum noctemq; contestans, necem, exilium, dirasq; calamitates, furiali carmine imprecetur: & sæua quædam numina aduocans, illum cū omni stirpe & gente, caput, domū, fortunas deuouere, & prætereuntem execrari debeat: quæ imprecatio dici nō potest, q̄ miri & efficacis studij sit ad uim diuinitatis cōmouēdam. Quibus diris Atteiū tribunū plebis execratū M. Crassum ad bellū Parthicū prodeūtē, magno post exitio consequuto. Cretensibus uero acerbissima censetur imprecatio, omnibus uotis expetere, ut hi quos deuouemus, mala consuetudine delectent: qua imprecatione nulla est efficacior ad excidiū properandū: tanquam qui in abusum semel lapsus fuisset, amplius emēdare facinus & ad frugales mores reuerti nequiret. Ideo Carondas graues pœnas sanxisse fertur, ac omni supplicio dignos putasse illos, qui cum malis assuescerēt. Apud Spartanos inter sæuissimas execrationes fuit ἱπποτροφία, quam caballationem recentiores uocant, id est, equorum enutritio, eo ꝓ magno staret impendio, & homines suaui captu ad pernicicm duceret. Nam morbus alendi equos, non pauperes, ut aiunt, sed arua frumentifera sectatur. Extatq; in ueteribus monumentis, quod qui Opi deæ, quæ terra dicta est, uotum concipiunt, sedentes uotum effundere, in' ꝓ concipiendo terram tangere debeant. Vtq; pro boum incolumitate agricolæ Syluano uota persoluant, farris, adorei, lardi, ac pulpæ & uini: pro equis Hipponæ. Castori & Polluci nautæ, & qui naufragium timēt. Qui uero laboribus anguntur, Tutano: fures Lauernæ, iuuenes Horæ: ficut pastores Pani deo pro pecoribus: & qui uiam profecturi sunt, Herculi supplicāt. Syluano quoq; in singula boum capita, adoreo, lardo, & uini sextario, subtaxata mensura, uotum fit. Ferunt pastoritios Aphros inter uota, & primitiaꝝ loco, aurem pecudis præcidere, illamq; ceruice aduersa supra domum abijcere: pro noctibus uero serta, unguēta & coronas Veneri aut Cupidini dona ferre. Cumq; dīs manibus & Diti concipitur uotum, quæ deuotio potius dicta est, ouibus tribus atris Telluri Iouiq; sacrum fit: in quorum precatiōe qui rem diuinam facit, cum Tellurem inuocat, manibus terram tangit: cum uero Iouem, sublatis in cælum manib⁹ precationem peragit. Cum autem uotum effunditur, manus pectori admouere præcipitur: aliter uotū non rite concipi, sed pollui sacra inexpiabili religione putarunt. Animaduersum tamen est, pontificum decreto caueri, ut si ab exercitus duce, dīs manibus quispiam deuotus & consecratus foret, neq; is in acie cecidisset, ut Diti satisfiat, signum septem pedes altum in terram defodi oportere: ubiq; signum effossum fuisset, illic hostias immolari non licere. Et tametsi res deo deuotas nemo sibi asciscere queat, hominem tamē deo deuotum, aut dīs consecratū occidere permitti impune, eamq; cædem capitali noxæ non haberi, tanq̄ illius anima non ad nos, sed ad deos pertineat. Illud quoq; inter autores conuenit, fuisse apud Gallos inter conscleratas prces & nefaria uota, quæ nec more, nec iure concipiūtur, frequēti in usu, ut in magnis discriminibus & extremis casibus, homines se dīs immolaturos, Romanis ferro se dimicaturos, aut pro alterius salute se & caput suum deuoturos, nonnunquam in scenam se prodituros & histrionicā saltaturos: apud Græcos decimū quenq; Apollini Delphico daturos: Locrensibus, uirgines se prostituturos: apud alios, desectum crinem dīs oblaturos: & apud Persas, uiuos homines defossuros uouerent. Quare Ametris Xerxis uxor, ut gratiam dīs referret, ꝓ in uita diu processerat, quatuordecim illustrium Persarum liberos, sub terrā uiuos defodisse, & uotum persoluisse dicitur, tanquam his uotis & diris imprecationib⁹ dīj immortales & cælestia numina placent. Ipsis em̄ defodere uiuētes, uulgato in usu fuit. Idomeneus uero Cretensium rex, cùm naufragus ex uoto conscelerato filiū sibi obuiam factum immolare dīs uellet, illumq; perditum iret, à Cretensibus pulsus & patria eiectus fuit. Pausanias autē Lacedæmonio⁊ dux, ad Platæas uictor cōtra Mardonium, cum de manubijs tripodem auream Delphis uotū soluisset, suum' ꝓ nomē inscriberet, Lacedæmonij pertæsi insolentiam, epigramma induxerunt, & ciuitatum nomina inscripserunt. Neq; præterierim responsum Hammonis Athenienſibus datum, lo

Grę:orū mos uouendi.

Athenięsium uota.

Sacra ex quibus in uotis concipiendis.

Parthoꝝ reges & magi.

Aegyptij, Mysi.

Solēnia uota.

Hermūduri.

Artaxerxes.

Berenice.

Decimā prædę partē dīs uouebant.

Iupiter prædator.

Galli.

Decima fructuū Herculi.

Consulū post initum magistratū uota in Capitolio.

Rei uoti & damnati.

Calamitosorū & injuriæ affectorū uota & imprecationes.

Cretensiū imprecationes.

Carondas.

Spartanorū ἱπποτροφία.

Opi uoti concipiēdi ratio.

Agricolæ.

Equites.

Nautę.

Qui laborib⁹ anguntur.

Fures.

Iuuenes.

Pastores.

Viatores.

Pastores.

Aphrorum, Dīs manib⁹ & Diti.

Cæremoniæ in uotis cōcipiendis.

Deuoti à duce exercitus.

Hominē deuotum occidere impune licebat.

Galli.

Græci.

Locrenses.

Ametridis uotum.

Idomeneus.

Hāmonis re-

ſpõſum de Lacedęmoniorũ frugalibꝫ ſacris,

ui magis cordi eſſe,uota Lacedæmoniorũ tenuia, & modicas oblationes, pías & caſtas, quàm immodica & opulenta Athenienſium:atq; opimis hoſtiis & uictimis illorum fœdari aras. Id quod Pythagoras cenſuit,thure & libis magis gaudere & placatiores eſſe deos,q̃ hecatombis & multo ſanguine aſſiduè aras cumulari.

Conſueuiſſe Romanos illorum bona,quos maximis criminibus damnârant,publicare:& quæ porticus Romæ inſignes fuerint. Caput XXIII.

Bona ſupplicio affectorũ publicata.

Tarquinius, C. Caſſius,

M. Manlius Capitolinus.

Macellus,

Macellũ notum.

Macellũ antiquum.

Sp. Melius, Aequimeliũ.

Vitrubiꝰ Vacius,

Vacci prata, M. Flaccus.

Porticus Catuli.

Lex de bonis proſcriptorũ publicandis,

ADuerti ſæpe animum,cõſueuiſſe Romanos,quos pro criminibus oppidò grauibus ſupplicio affecerant,illorum bona propter criminis deteſtandũ facinus, publicare:illaq; deſtinare publicis uſibus,ita ut domini ſupplicium bonorũ publicatio ſequeretur. Sic Tarquinio rege eiecto, ager qui Tarquiniorum quondam fuerat,Marti dicatus, campus Martius dictus eſt: ſic Caĩ Caſſĩ domus, cui ob affectati regni crimen dies perduellionis dicta fuit,euerſa & demolita, area ante Telluris ædem facta eſt. Domus præterea Marci Manlĩ Capitolini, quæ quondam in arce fuerat,qui ſuſpicione regni pœnas dedit,de ſaxo deiectus,ædes atque officina monetæ fuit: in qua ædelintei libri,in quibus erant fata Romanorum,ſeruabantur. nam Sibyllinos & Martianos,ad quos decemuiri quoties dĩ conſulendi ſunt,adire ſolent,in Capitolini Iouis & Apollinis templo in palatio ſeruari certum eſt. Inde ſenatus decreto iuſſuq; populi, ne quis arcem incoleret, ne'ue Manliæ gentis homo,Marci prænomen ferret, cautum fuit: ut æterna memoria dedecoris,generi & nomini ſuo inuſta foret. Et cum Macellus quidam nequam & criminoſus, qui in ganeo & luſtris uitam egerat, propter latrocinia ſordeſq; uitæ,capitali ſupplicio pœnas dediſſet, bonis publicatis,in ipſius domo ab Aemylio & Fuluio cenſoribus macellum, ubi obſonia uenderentur, locum exſtructum ferunt: tametſi forum olitorium Romæ antiquum macellum fuiſſe tradant. Sp. quoque Melĩ domus,quòd turpiter regnum appetere conatus eſſet, poſtquam capitis accerſitus, pœnas dedit, patrimonio publicato, Aequimelium dicta eſt. Meminimus quoq; Vitrubĩ Vacci,cuius in palatio domus,ob illius facinoris pœnam,publicata & euerſa, Vacci prata loco nomen dedit. Nec minus M. Flacci turbulenti ciuis,qui cum C. Graccho ſeditionem molitus fuit,cuius domum Quintus Catulus de manubiis Cimbricis porticum fecit,quæ Catuli appellatur: ut tantorum criminum facinora nomẽ denotaret,ſupplicĩq; inſignis memoria foret ſempiterna. Quibus exemplis Sylla dictator & mox Caius Cæſar,de bonis proſcriptorum publicãdis pernicioſas leges tulere, quæ Iulia & Cornelia dictæ, unde tot ſectiones & omnis generis ſectores emerſerunt. In quam porticum Ciceronis domus indigno facinore euerſa,iuſſu Clodĩ mutata fertur. Sed meminiſſe oportet, præter hanc Quinti Catuli, plures Romæ porticus inſigni nomine fuiſſe:nam Pompeĩ portic⁹ ante ipſius curiam fuit:& altera Octauiæ iuxta ædem Iunonis,in qua ſigna militaria olim à Dalmatis Domitio adempta,mox ab Auguſto reſtituta, diu manſere:& Philippi porticus,Herculis imagine,& Helena Zeuxidis manu celebrata: Porticum quoque duplicem ad circum Flaminium, ab opere Corinthiam, à Cneo Octauio, qui de Perſeo nauale triumphum egit,magnifice inſtructam legimus atque munitam: & Metelli iuxta ædem Statoris Iouis, per quas matronæ uectari & ſpatiari ſolebant. Fuit præterea porticus Quirini, antiquo opere uiſenda, & Lucĩ & Caĩ:atque alia Liuiæ & Octauiæ ab Auguſto quondam, ſed alienis nominibus conſtructæ. In qua ampla prætoria fuiſſe memorãt,quibus ab Auguſto demolitis:porticus ſub nomine Liuiæ nõ minoris cultus maieſtatiſq; ſuffecta eſt. Et porticus Claudiæ, ubi ambulationes ſubdiales miro ingenio elaboratæ fuerũt. Celebrat quoq; porticus Auguſti in palatio cum bibliotheca Græca Latinaq;,Numidico marmore per ſuam ſymmetriã extructa. In qua Belidum imagines quinquaginta,quæ maritos necauerũt,ſitæ erant:et Vipſana, & ſeptorum marmore,& imaginibus, tum lauretis & magnificis operibus excultæ. Athenis uero porticus Pœcile,& altera uaria, ubi Mercurius æneus erat,celebratiſſimæ picturæ uarietate,miris laudibꝰ ferũtur, ubi pugna Marathonia depicta & alia Pyſianactia,& Pœcile in Elide, quam echum uocabant. fertur q; de Olympiæ porticu, quam hetaphonon uocitant, diuerſa ſtructuræ facie,mirum: ut uox conclamata per ſeptem orbes ruptis ſpatiis, eandẽ multiplicato ſono referat; ſicut in Cyzico turres ſe-

Porticus complures Romę

Pompeĩ,

Octauię,

Philippi.

Porticus duplex ad circũ flami.

Cn. Octauĩ,

Metelli,

Quirini,

Lucĩ,

Caĩ,

Liuię,

Octauiæ,

Claudiæ,

Auguſti,

Vipſanæ porticus.

Athe. portic⁹ Pœcile.

Pyſianactia.

Pœcile in Elide.

Heptaphonõ.

ſeptem,acceptas uoces numeroſo percuſſu multiplicant. Inter quas angiportus patritia nõ in poſtremis fuit,iuxta ædem Dianæ, ad quam ingredi uiros religio non ſinit. Extra quoque portam Trigeminam,unam porticum,& alteram ad portam Fontinalem iuxta Martis aram,ab ædilibus curulibus ex mulctatitia pecunia conſtructas,& Seueri porticum poſtea additam fuiſſe,à multis prodita memoria eſt. Sed quia de Pœcile porticu loquor,ſciendum eſt,in hac Stoicos philoſophari,ſicut Peripateticos in Lycio. Quare Zeno,ꝙ in porticu docebat,quæ Græce ςωὰ dicitur,autor Stoicæ ſectę perhibetur. Epicurus uero ſcholam & conuentus in hortis habuit,ubi philoſophabatur.

Angiportus patritia.

Extra portã trigeminam.

Ad portã Fõtinalem.

Seueri porticus.

Lycium.

Quàm multiplex annus apud diuerſas gentes fuerit,& qui annus Romanis, quódue principium anni ſit. Caput XXIIII.

DE multiplici anno apud pleraſq; gentes animaduertimus diſpares differẽtias, & multiformes ſpecies fuiſſe:alioſq; alia obſeruatione annũ metiri, ita ut ſuo quenq; ingenio,& prout cuiq; commodũ fuit,annum dimenſos inueniamus. Perſis nõ obſcura nec incelebri ratione,trecẽtis ſexagintaquinq; diebus annus præfinitur. Ex Græcis pleriq;,ſingulis quatuor menſibus annum ſtatuêre:nõnulli ad ſolis curſum terminarunt,quare lycabas dicebatur. Quidam ex barbaris,trium menſium effecerunt. Arcades interdum uno, nonnunquam tribus menſibus annum metiti ſunt: ita ut quadripartitis temporibus,diuiſo ſolis curſu,per ſingula tempora annum efficerent. Alĩ æſtate unum,alterum hyeme commenti fuere:plures à tribus tẽporibus,æſtate,hyeme & uere,quatuor menſium annum ſtatuere. Aegyptĩ non una facie, ſed multiplici ſorte uariarunt,ut quandoq; trium, ſæpius quatuor menſium annũ efficerent: plerunq; menſis ſpatio ad curſum lunæ metiebantur. Fuere qui crederent, Cares & Acarnanes aliquando ſex menſium,frequentius menſtruum annum feciſſe. Indos quoque diligenti dimenſione plena annorũ ſpatia ſeruaſſe: menſes uero in quinosdenos dies, præter alios,definiſſe. Sed poſt omnes,uariatis temporibus, Aegyptios uerum annum reperiſſe,atq; obſeruata ratione aſtrorum,ad ſolis curſum diuiſiſſe ſatis cõſtat,duodecim menſibꝰ anno aſſignatis,quos CCC. dierum numero ſingulos terminarũt:quẽ propter motus conuertentes & uiciſſitudines ante inuentas literas, ita effinxere,ut draco curuus in ſe flexus,ſuã caudã morderet:quæ deſcriptio,ꝙ uolubili orbe circumagitur, annum deſignauit. Dixereq; annũ lunarem dierũ XXX. alĩ CCCLIIII. effecere, annumq; Iouí, menſes uero lunoni dicarũt. Fertur Solon ita metitus fuiſſe annum,ut ad Lunæ curſum modo antecedẽtis ſolem,modo ſubſequentis,dimenſio anni fieret:quod Indos facere inuenimus,ut ad lunæ meatus,cum ſe in cornua curuabat,tẽpora notarent. Solarem uero qui ex XII. menſibus cõſtat, CCCLX. dierum effecere. Thebani uero ſacerdotes ex ſolis curſu annum dimetiẽtes, duodecim tricenorum dierũ, quinos adiecere, qui uertentem annum efficerent. Sunt qui tradant Thaletem Mileſium in CCCLXV. dies annum diuiſiſſe,primumq; ueram dimenſionem commentum fuiſſe. Oĩbus aũt ſideribus in ſuum recurrentibus orbem,ita ut poſt oĩum ſiderum contorſionẽ,ad eundum locum,unde digreſſa fuerunt,regreſſio fieret:cum multa annorũ interceſſerint millia, magnũ annũ tradiderunt:quẽ quidẽ poſt duodecim milliũ & nongentorũ LIIII. annorũ ſpatia fieri, mathematici uoluntidq; Arabes in primis opinati ſunt. Nõnulli niſi poſt XV. annorũ millia conuerſionẽ maioris anni fieri iudicarũt. Alĩ XXXVI. annorũ millibus, pleriq; ex ſingulis tribus millibus:multi, mille CCCC. & LX. annorũ circuitu terminari dixerunt, quũ luna & ſol aliaq; ſidera, poſt multa ſecula & ætates, ſuis locis & originibus reſtituta forẽt, quem mundanũ annũ nuncupãt. Galli autẽ poſt trigeſimũ annũ ſeculũ fieri putant. In Italia apud Lauinios tredecim menſiũ ſpatio, hoc eſt, ccclxxiiĩ. diebus annus claudebat. Romulus decẽ menſium curriculo definiuit annum, Martiumq; principium fecit, quintumq; ab eo Quintilẽ,& reliquos deinceps nũcupauit. Numa uero Pompilius aliquanto moroſius ueſtigans, primus ad ſolis curſum, poſt Aegyptios in duodecim menſes annum dimẽſus fuit, Ianuario & Februario adiectis: Ianuarioq; initiũ dedit, tunc uerè anni principiũ eſſe arbitratus, quũ poſt hybernum tropicũ ſol quò ulterius progrediatur non habens, pfecto curſu zodiaci, per ſingulas ſtationes celeri meatu ad nos reuerti incipit. Quem quia tricenis diebus per ſingulos menſes luna non perficit, ita diſpenſauit in

Annus Lunaris.

Solonis anni dimenſio.

Annꝰ ſolaris.

Thebani ſacerdotes.

Thales Mileſius,

Annꝰ magnꝰ

Arabes.

Alĩ.

Annus mundanus.

Galli.

Lauinĩ.

Romulus.

Vide Alc. in l. Cũ biſextꝰ, ff. de uer. ſig.

Numa Põpilius.

Intercalatio.

Græcorũ intercalatio.

tercalandos dies,ut uigesimo anno ad metam eandem solis, unde orsi essent,plenis annorum spatijs dies congruerent:quod erat apud Græcos aliter institutum: nam ita intercalabant,ut tertio quoq; anno mensem intercalarem adiungerent. Aegyptij uero tricenis diebus,quibus annus claudebatur,quinos dies singulis annis pro intercalari adiecere:sæpiusq; in describẽdo intercalari uariatum fuit,donec diuus Augustus intercalario mense sublato,ita annum designauit,ut quarto quoque anno absoluto, non autem incipiente,ut Cæsar dijudicarat,unus intercalaretur dies,ut ad solis cursum dimensio anni congrueret. Hebræi ab æquinoctio uerno,Græci à solstitio, Aegyptij ab autumno initium fecere anni:quibus September erat principium,cui Hermen dixere nomen:ex quibus alij primum mensem totius anni Their nũcupant:alij,ut Achæi & plerique,circa ortum uergiliarum,uelut anni principio, magistratus & honores ineunt. Aetoli post autumnale æquinoctium comitia faciunt. Druides à sexta quaque luna augurantur anni initium.Eratq; annus naturalis, qui duodecim spatio mensium claudebatur, & ciuilis uariarum gentium opinione definitus:nam & trieteris duorum spatio annorum constabat,tertio incipiente:olympias ex quatuor,quinto redeunte.Eudoxi annus,octo ex nostris cõtinet.Is enim ad ueram anni cognitionem proxime accessit: deinde Hipparchꝰ, postea Ptolemæus,demum Cæsar. Chaldaicus, duodecim: Methonicus, undeuiginti: Saturni,triginta annorum fuit:Iouis,duodecim;Martis,duorũ. Alij septimũ quenq; ob seruarunt annum, propterea q; ætatis hominis signum imprimeret. Nonnulli per ætates annos distinxere, ita ut singulis ætatibus triginta annorum spatium daret:itaq; pro gentiũ arbitrio,proq; uoluntate,nonnunq; iudicio imperitæ multitudinis, ciuilis annus terminabatur, quem magnum plerique dicunt. Sed quanuis anni principium Ianuarius fecerit,tamẽ sequutis temporibus,quo ad comitia & ineũdos magistratus, diuersa Romanis anni principia fuere. Nã Publio Ebutio & Quinto Seruilio consulibus,calendis Sextilibus principium anni agebatur:in eisdemq; cõsules, prætores & reliqui magistratus honores inibant.Quo autem tempore decemuiri reipublicæ præfuere,nõ Sextiles calendæ, sed Idus Maiæ solẽnes ineundis magistratibus fuere: donec tribunis militum cõsulari potestate creatis, cum Veientes diutino & graui bello premerẽtur,ad Idus Decembres anni principium haberi cœptum fuit,in quibus magistratus ineibãt & honores dabant. Mansit hæc descriptio anni ad secũdum Punicum bellum,quo Romani exitiali bello conflictati sunt, ex quo tempore Idus Martias anni principium fecere. Sæpiusq; super anni principio Romani uariarunt, ut modo calendis Quintilibus, modo Octobribus calendis, prout res tempusq; postulabant,anni principium facerent:donec ad Augusti tempora uentum est, in quibus rursus calendis Ianuarijs, suscipiendis honoribus anni principium fecere. Fuit tamen memoriæ proditum Nerone imperante, censuisse senatum, ut Decẽbri mense quo in lucem editus erat, anni principium fieret:sicut Augusto regnante,officiosæ in eum urbes, quo die ad se primum uenisset,anni initium fecerunt. Est quoque illa obseruatio solennis nimium diu seruata, quæ quanuis principio anni mensibus uariato, tamen sicut initio seruari cœpta, ita ad postremum mansit, ut in aris Vestalibus nouum ignem calendis Martijs accenderent, laureas uirides tam in consularibus fascibus,q̃ ædibus regis sacrorũ,flaminum,Vestalium,atque curiæ,ueteribus mutarent, mercedem magistris soluerent, uectigalia locarent, matronæ seruis cœnas apponerent,& festum diem agerent: quare matronalia dicta,muneraq; uiri mulieribus mitterent,ut in Saturnalibus uiris mulieres:comitia auspicarentur. Sed quod de Martio loquimur,à primo urbis ortu anni principium fecisse:animaduertendum, prioribus seculis apud uarias gentes miræ obseruationis fuisse: siquidem Numa primus,mox Albani, Aricini & Thusculani, Martium totius anni tertium fecerunt, Sabini & Pelígni quartum, Laurentes & Phalisci quintum, Hernici sextum, Equiculi decimum locum in anni constitutione Martium habere uoluerunt. Athenienſibus uero Martius Anasterion dicitur,ab alijs Munychio. Aprilis,Chronius & Antesterion,ab Aegyptijs Pamenothus. Maius Metageitnion, q apud Syracusanos Carnius, ab Oscis Mesius nuncupat. Iuniꝰ Boedromiũ,Panemiꝰ Iulius,Augustꝰ Thiatis,Gorpias Septẽber,q ab Aegyptijs Tot,ab eisdem Choe & Thybis,Decẽber Possideo & Mechiris,Ianuarius q apud Ionesq;

Anni principium,

Annꝰ naturalis & ciuilis. Trieteris, Olympias. Eudoxi annꝰ.

Anni p ætates distincti.

Diuersa anni principia Romanis, Comitijs & ineũdis magistratibꝰ

Mensiũ diuersorũ diuersa nomina apud diuersos.

Lenæos dicitur,q; Bacchi tunc festa fierent. Tragelinus autem Februarius. Eratq; uetus constitutum apud pontifices,ut sua numina mensibus præficerẽt, mensesq; singulis numinibus dicarent. Quippe Ianuarius Iunoni erat sacer,Neptuno Februarius,Martius Mineruæ,Aprilis Veneri,Maius Apollini,Iunius Mercurio,Ioui Iulius, Augustus Cereri, Vulcano September,Marti October,Nouember Dianæ,& Vestæ Decẽber. Ab Athenienſibus uero,ut Ianuarius qui erat anni principium,utq; prima & ultima dies cuiusq; mensis,Demetrij nomine appellaretur,aliquando lege cautum fuit,quum Demetrio plus nimio indulgerent,& famularentur.Cuius exemplo nonnulli ex Cæsaribus,perpetua felicitate insolentes, mensibus sua nomina indiderunt, fauore imperitæ multitudinis ducti:nam September & Iunius Germanici nomine appellati sunt, October Domitianus, Aprilis Neroneus,Maius Claudius:sicut Augusti & Iulij uoces uelut sanctiora diuo Cæsari & Octauio, uulgi opinio & cõsensus consecrauit. Tiberius uero Cæsar,ne Septẽber suo nomine,neue October Liuius uocaretur,apud populum intercessit & peruicit. Cõmodo aũt Antonino pro Augusto Commodũ,pro Septẽbri Herculẽ,pro Octobri inuictũ,pro Nouẽbri exuperatoriũ,pro Decẽbri Amazoniũ,assentatores nomina indiderunt.à Tacito uero Cæsare,September Tacitus dictus est.

Suũ cuiq; mẽsi numen.

Athe. institutum.

Cæsares mensibus à se nomina imposuerunt,

Qui topiarij apud iureconsultos dicti sint,& legato fundo instructo,an ueniant topiarij,& quæ seruorum species apud eosdem.

Caput XXV.

CVm æstate anni in Vaticano ego & Franciscus Helius & nõnulli studijs & honestis artibus dediti,sole iam occiduo deãbularemus,& de opere topiario mẽtio fieret;quidam doctrina & fama celebri,& tunc in numero patronorum allectus,homo maledicus & conuiciator,quæsiuit à me,credo explorãdi causa, qui essent topiarij,quod'ue topiarium opus foret.Cumq; ego à iureconsultis quos profitebatur, de opere topiario & topiarijs multimodam mentionem non ambiguo significatu fieri respondissem,potuisse uel ab illis didicisse:ipse uero id pernegabat,& paulo commotior,haud usquam de topiarijs apud iureconsultos mentionem fieri petulanti dicto asserebat. Sed quum libri tunc copia non esset,ne uiderer tumultuosius agere,& contentionibus magis quàm iure contendere,in aliud tempus dilatis sermonibus, quæ tunc mihi in mentem uenerunt,dixi topiarios inter prædiorum rusticorum operarios censeri: dictosq; à Græcis,qui arbusculas uirgultaq; ductilia facili flexu in uarias formas figurasq; modo humi,modo per ruris spatia uario & solerti ingenio effingerent & concinnarẽt: fuissecq; moris prisci,buxo,myrto,aut alio uirgulto uarias hominum effigies nauiumq; formas,aut turrium, ædium, uel cubiculorum species,in hortis per huiusmodi operis magistros qui topiarij dicti sunt,effingi & concinnari,ἀπὸ τῶν τόπων,hoc est,à locis,quæ uirgultis eiusmodi effinguntur.quæ quidem ars in hortis colendis frequens fuit,nec fastidienda sedulitas:quo opere hortos nostrates myrto,rosis,hedera, alijsq; uirgultis per istiusmodi operarios excultos uidemus.Quibus ille quumuix acquieuisset,haud multo post digressus est.Ego quoq; quum me domũ recepissem,leui defunctus opera,non modo ab Vlpiano,sed alijs quoq; iureconsultis de topiarijs & opere topiario,quod ille pernegabat,mentionem multimodam abunde fieri animaduerti, atque respondisse Vlpianum,inter cæteros fundo instructo legato,non modo instrumenta fundi, sed si uiridaria sint,etiam topiarios accedere legato. Verba ex Vlpiani responsis de instructo fundo hæc sunt: Quibusdam regionibus accedunt,si uilla cultior est,ueluti atrienses scoparij:si etiam uiridaria,topiarij:si fundus,saltus,pastionesque habeat,greges pecorum pastoresq; saltuarij.Sed quum de scoparijs mentio fiat,non omittendum seruorum species à iureconsultis ab opera & ministerio multiplices censeri: inter quos fuere atriarij, focarij, qui & mediastini dicti sunt,arcarij & hercitæ,qui uersantur in agris,capsarios enim Paulus notauit,qui uestimenta in balneis seruanda suscipiunt: Vlpianus uero qui libros deferunt, capsarios appellauit: sacculariosautem,qui uetitas exercent artes, quique in sacculos ablata reponunt:& apolidas,qui nullo iure ciuitatis funguntur, in opusq; publicũ deportati,seu ad insulas relegati sunt,qui & insularij appellati. orcinos dici libertos arbitrantur quidã,quos testator post obitũ liberos iussit,ita ut hæres patronatus ius

Topiarij.

Topiariorũ etiã meminit Africanꝰ in l. cum quæreret, ff. de lega. 3 l. Instrumẽta in fi. ff. de fundo instru. lega.

Atriarij.
Focarij.
Mediastini.
Arcarij.
Hercitæ.
Capsarij.
Saccularij
Apolidæ
Insularij
Orcini.

Originarij. Adscriptitij. Fornacarij. Vicarius. Amanuenses. Dispēsatores. Receptitius seruus, est. ut Gellius li. 17. cap. 6. interpretatur quē mulier de dote excipit.

haberet, non dominus: præter quos numerantur originarij & adscriptitij, qui adscripti fundo quem colunt, ita sunt, ut nisi cū fundo alienari queant: originarij uero, qui ex adscriptitijs in ipso solo quod incolunt, nati educatiq; sunt. Vicarium seruum Vlpianus censuit, qui ordinario subest, & illi paret: & fornacarium, qui fornaci calcariæ seu ferrariæ seruit & inuigilat: post quos fuere amanuenses & dispensatores: alteri, quorum opera uelut scribarum dominus utitur: alteri, qui æra dispensant, impendiaq; & expensa rationibus notant, & inferunt. Receptitius uero dicitur, qui ob uitium redhibetur.

Trium summorum uirorum somnia pares exitus habuisse: quiue somnia qualia uiderant, uera fuisse experti sunt. Caput XXVI.

D. Claudij somnium.

QVod olim diuo Cæsari, antequam in citeriorem Galliam mouisset, & infesta in urbem ferret arma, in somnis oblatum est, quum sibi per quietem uisum fuit, matri stuprum intulisse: quo somnio ad spem amplissimam coniectores illum excitarūt, dominium orbis sibi dari interpretati: idem somnium Hippiæ

Hippię somnium.

Pisistrati filio, qui tyranni successor, patriam crudelius occupauit, dū priuatus adhuc regium affectat fastigium, haud dispari euentu, oblatum fuisse memorant. Siquidem nocturna species matris, cum qua coire uidebatur, sibi per quietem oblata fertur: qua de re imperium latè sibi portendi, coniectores responderunt. Ipseq; somnio monitus, & spei plenus, Athenarum dominio haud multo post potit' fuit. Hic est enim ille Hippias, qui tyrannidem non sine immani scelere aggressus, patre impotētior effrenatiorq;, quū exul solum uertisset, impia contra patriam arma molitus fuit: deniq; cum Darȝo conspirans, in pugna Marathonia cæsus, pœnas patriæ & penatibus dedit. Alter uero eiusdem Pisistrati filius Hipparchus, qui multorum tyrannorum sæuitiam antecessit, quum patriā & ciues impotenti dominatu opprimeret, coniuratione in caput tyranni facta, ab Harmodio & Aristogitone fortissimis iuuenibus non sine omnium salute cæsus fuit: quoȝ nomina deuota libertati, nequando seruis indere liceret, Athenienses publica detestatione sanxerunt. Rursus quod Astyagi Assyriorum regi in somnis oblata species tulit, qui

Astyagis somnium.

ex naturalibus filiæ uitem enatam, cuius palmite omnis Asia obumbraretur, uidisse uisus erat. Quare consulti arioli, nepotem futurum, qui toti Asiæ imperitaret, & regni sibi responderunt portendi euersionem. Hoc nimirum Cyro Assyriorum regi relatū in

Cyri insomnium.

somnium fuit. Nam maximum filiorum Hystaspis qui Dareus erat, duabus alis, altera Asiam, altera Europam obumbrante, per quietem sibi intimum familiarem uidisse insomnium ferunt: cuius rei imagine nulla fuit controuersia, quin post eum Dareus regno potiretur: id quod uerissimo euentu consequutum est: quippe Cyro uita functo, Dareus ex coniuratis unus, interfectis magis qui regiam occuparāt, solus Assyriorum regno potitus fertur: cui miro ingenio præfuit, tantumq; uirtute effecit, ut illud maius auctiusq;

Xerxis uisio

relinqueret. Cui insomnio compar est Xerxis uisio, qui quum in Græciam duceret, olea cuius ramis omnis terra obumbraretur, coronari uisus erat, mox illa cum somnio euanescente. Huic simile accepimus, quod mater Octauij uterum ferēs, sua intestina per oēm

Octauij matris somniū. D. Iulij uisio

terræ ambitum explicari imaginata fuit, uerissimo præsagio, quo latè ipsius imperium protendi euentus docuit. Rursus quod idem diuo Iulio uisio per quietem oblata portendit, quum supra nubem uolitare, & cælum uertice contingere uidebatur, parem exitum

Cambysis somnium.

habuit cum somnio Cambysis, quo Smerdis fratris regio solio sedentis, & cælum uertice contingentis, ostendere species uisa est. Quod tamen utiq; exitium tulisse, necemq;

Herodotus Smerdem uocat, Iustinus uero Magidē

& cladem portendisse constat: siquidem alter à Bruto & Cassio cædis autoribus oppressus fuit: alter uero quum in suspicionem affectati regni uenisset, occisus, non cogitati forsan facinoris pœnas dedit. Quod comparfuit cum insomnio Iulij Cæsaris, qui pridie quā

Iulij insomnium.

periret, se iuxta solium Iouis consistere, & è cælo præcipitatū somniauit. Sed animaduertendum, inter insomnia quæ aliquando uisa dormienti apparent, qualia in somnijs animo multa complectar, Petitius nauis gubernator memoriæ proditus est, exempli memorabilis inter pauca, qui quum in portu ad Lariſſam staret, Pompeium ad se squalidū mœrentemq; ueste obsoleta & sordida uenire uisus erat: quod insomniū quū sequenti luce socijs enarraret, haud multo post, ipsum pugna Pharsalica terribili strage profli-

gatum, qualem in somnis præsagisset, ad se citato gradu properantem cōspexit, ex maximo fastigio ad extrema deiectum. Spectator quoq; ludorum, qui stans in subsellio, à mirmillone, qualem adesse uidebat, se confici in somnis contemplatus erat, haud minori memoria dignus est: nam sicut confessoribus somnium uidisse enarrauit, ita ab illo fuscina occisus, euentu miserabili uerum insomnium periculo docuit. Illud utiq; nō est ab re dixisse, antiqui moris fuisse, oracula & futurorum præscientiam, quibusdam exhibitis sacris, per insomnia dari, qui mos talis erat, ut uictimas cæderent: mox sacrificio perfecto, sub pellibus cæsarum ouium incubantes, somnia captarent, eaq; lymphatica insomnia ueriſſimos exitus sortiri. Possentq; pleraq; felicitatis, miseriarumq; exempla referri, illoȝ qui quales species in somnis uiderant, tales postea exitus experti didicere, quæ exequi non opportunum reor. Hoc utiq; inter coniectores somniorum receptum est, ut quæ post uina & cibos, quæ'ue repetito somno eueniunt insomnia, quæ'ue fiunt quum folia ex arboribus decidunt, ea plerunq; uana æstimari: quoties q; alicui mente confusa stupentiq; ex abrupto somnus aufugit, uelut dirum, in magnam somniantis perniciē recisurum. Illud quoq; haud abnuerim, apud coniectores obseruatum fuisse, somnia & nocturnas uisiones contrarios euentus sortiri: flereq;, uapulare & iugulari, obuersatum in somnis, prosperos euentus facere: contrà uero, ridere, dulcibus uesci, & re Venerea frui, damna & languores. Timere aūt à somno, mali & futuræ ægritudinis signum est.

Oracula per insomnia.

Quæ somnia uana.

Somnia contrarios euentus sortiri.

Qui rex sacrificulus olim apud Romanos foret, quódue illi nomen, & quæ sacra obiret. Caput XXVII.

CVm à principio urbis multa & magna sacra reges obirent, ad quos de religione, deq; sacrificijs & cæremonijs deorum, sacerdotes sæpe consultum ibant: qui etiam rem diuinam facientibus aderant, ne bonis auspicijs cœptum confirmatumq; regium nomē, post exterminatos reges aboleretur penitus, ne'ue derelictis sacris, regium nomen expeterent, longe antiquissimum rati, sacra quæ penes reges erant, alicui demandare: regem sacrificulum crearunt, qui sacrorum rex dictus, sine regio imperio, solo nomine rex, sacra quæ penes reges erant, obiret, ac cæremonijs præesset: quē creatum aut in locum decedentis suffectū, sicut reliquos sacerdotes, inaugurari oportebat. Eratq; non annuum, sed perpetuum sacerdotium, immune ab omni belli tumultu. Neq; enim rex sacrorum militare, stipendia'ue facere, aut castris & legionibus præesse poterat, propter suspectum inuisumq; regium nomē, neq; magistratum gerere, aut concionem habere, uel cum populo agere, nanq; eius potestas sola religione & templis tenebatur. Primus enim Manius Papyrius ex patritijs, Bruto consule rex creatus fuit: cui ius sacrificandi, & de sacris decernendi reliquerunt, eum'que pōtifici maximo subiecerunt: ideo in sacris epulis, post maximum pontificem, supra flaminem Dialem, Martialem, & Quirinalem, accumbebat. Atque licet à principio à populo crearetur ex patritijs & multis honoribus functis, post aliquot ætates à minore parte populi, selectis calatis'que comitijs (quibus fiunt sacerdotes) ex plebe creari cœpit, tunc quum Maximus Curio plebeius homo, rex sacrorum fuit: cuius uxor regina sacrorum hoc habet proprium, ut quoties sacra facit, ex malo punico uirgulam, quam inarculum dicūt, pro infula deferat: quæ omnibus calend. Iunoni sacrum facere, eiq; porcum uel agnū mactare debet in regia. Ad quem Vestales uirgines die constituta, annis singulis uentitare, & ne sacra negligerentur, quæ suæ fidei tutelæq; credita erant, præmonere solebāt. Erat ergo regis sacrorum munº, quinto Idus Ianuarias Iano arietem immolare, diesq; fastos prædicere & nefastos, sacra procurare, & quæ sacrificio usui essent ministrare. Ideo sacra facturi, lanam, farra & fruges, lauros & uerbenas, quæq; sacrificio opportuna sunt, regem petunt: ad eumq; tam intra quàm extra pomœrium, populi ciues'que, quiq; in agris agunt, imperiti morum ciuilium, atq; una agricolæ, de sacris festisq; diebus cōsultum uadunt & sacra postulant. Ipseq; feriarum causas, & quid quoq; mense faciendum, à quibusq; cauendum esset, prædicebat, præmonebatq;. cui hoc propriū dicunt fuisse, ut sacrificium in comitio peragat: quo perfecto, nulla cunctatione uel mora se ex foro pripiat: quando uero diuinis rebus perfectis, in comitiū uenit, in Fastis notabatur: utq; calendis Martijs fores regis sacrorū, flaminis & pontificis maximi, noua exornentur lauro,

Rex sacrorū & eius munº

Manius Papyrius primus rex sacrorū.

Regina sacrorum.

Regis sacrorum munus.

Quid proprium regi sacrorum.

Filiæ regis sacrorum,

sicut palatinæ ædes & Augustæ quercus uirides, nunquam lauros habuere. cuius filiæ ad sacerdotium Vestæ inuitæ eligi nequeunt: nam priuilegio honoris ab hoc onere immunes erant: uolentes uero, non uetantur. Quæ autem eiusmodi sacra fuerint solis regibus credita, quo'ue piaculari sacro expiarentur, licet priscis monumentis perscriptũ fuerit, apud nostros tamen, quia nimis antiqua & obsoleta sunt, memoria obscurata, nec traditur certum, nec nobis interpretari facile est.

Thusci unde duxerint originẽ, quæue duodecim urbes fuerint, quarũ consilio bella gerebantur.

Caput XXVIII.

Thusci terra & mari belli cosi.

THuscorum gens olim celebris fuisse traditur, præpotens armis uirisq; si quidẽ plurimum illi terra, multum mari ualuerunt, totamq; Italiæ longitudinem, ab Alpibus ad fretum Siculum fama nominis sui impleuerunt: tantum in re militari processere, ut Thuscorum armis & multitudine hoĩm, & quia finitimi urbi erant, nulla apud Italos terribiliora fuerint. Illorum origo à Lydiis fluxisse dicitur:

Thuscorum origo.

nam quum Mæonia quondam agrorum sterilitate premeretur, neq; alimẽtis sufficeret, eaq; uictus caritas foret, ut patrias sedes relinquere cogerentur: Lydorum rex, superante multitudine, dimidiam populi partem sedibus excitam ad nouas sedes quærẽdas Tyrrheno filio tradere coactus fuit: cui prodigium factum est, utab ineunte pueritia incanuisse tradatur. qui nauibus mare ingressi, pulsis Vmbris, armata iuuentute loca tenuere, ubi nunc Tyrrhena dicta est. Eos etiam Thuscos, à Thusco rege, qui ex prognatis Herculis fuit, seu a cultu deorum, & ritu sacrifico, cuius cultores Thyoscos græci uocant, dictos plerique autumant. Hi ergo profecti domo, & maria emensi, ad ea loca nauibus delati, & bonitate agrorum, & disciplina militari magna sobole aucti, mirum est q̃ facile coaluerint: quippe citra Apeninum duodecim magnis urbibus præsidentes, mare inferum Tyrrhenum uocitaruntquantumq; à Tiberi ad Macram tractus est, fines propagarunt: Trans Apeninum uero totidem colonijs deductis, ab Adria ipsorum colonia Adriaticũ mare dixerunt: atq; in principatus diuisi duodecim, Lucumones uocabulo gentis dictos, id est, magistratus, qui duodecim potentissimis urbibus imperitarent, præfecere: indeq; communi rege creato, singulas urbes singulos lictores mittere seruatum est: sicut in conuentu Amphictyonum, à singulis urbibus Pylagoras mittebatur, autumni & ueris tempore. Vnde Romani fasces, lictorem, trabeam, prætextam, curulemq; sellam, togam pictam & palmatam tunicam, tubas & sacrorum ritus, atq; alia imperij ornamenta sumpsere. Cuius exemplo in Pamphylia & Lycia, Lyciacus conuentus erat, ex tribus & uiginti urbibus maximi nominis, quorum suffragijs Lyciæ præfectus magistratusq; creabantur: quarum maxima, tria fert suffragia: media duo, reliquæ singula. idq; erat ratum, quod plurium assensu niteretur. Et alter Achaicus ex decem. hæ fuerũt, Patræ, Dymæ, Phara, Tritæa, Lenotia, Aegira, Pellena, Ceraunia, & Carinia: quorũ suffragijs quæstor unus, & dux unus eligebatur. Cui similem accepimus conuentũ Tetrapolim apud Rhodios, Cabiræ, Bubonis, Balburæ, & Oenoandri, quarum singulæ singulis suffragijs ualent, Cabira uero duobus. Sed quæ istæ duodecim urbes Thuscorum, quæ aliis præcellebant, quæq; nomina fuerint, haud facile compertum tradiderim: quantum uero conie ctari, & ex autorum monumentis assequi licuit, fuere in primis Mantua, quæ principatũ Hetruriæ & præfecturas habuit: deinde Tarquinij, à Tarconte præfecto urbis: & Vetulonia, quæ consularia ornamenta urbi dedit: Perusia, ubi Iuno Hetruscorum numẽ colebatur eximie, oppidum armis uirisq; potẽs, & nulli inferius claritate: Corytus & Aretium, quæ ferme Hetruriæ fuerunt capita: Item Cære, quondam Agillina: Veij urbs natura situq; in primis nobilis: Fidenæ & Vulsinium Hetruscorum opulentissimum, quas ualidissimas olim Hetruriæ urbes, & inclytæ fertilitatis fuisse, celebris fama est. Clusiũ, cui Carma soli dixere nomen: Item Volaterræ inter Hetruriæ urbes longe maximæ. Hi ergo communiter rege creato, hostili imminente tumultu, si qua arma suscipienda aut detrectanda forent, unanimi conspiratione & concordi cõsilio conferebant, quod concilium ad Voltunæ phanum Hetruscæ deæ in totius Hetruriæ medio, habebatur. fuit eĩ phanum Voltunæ propè Vulsinium, ut uulgo iactitant, haud procul à Ciminijs iugis: quippe in agro Vulsinienſi, quo facilior esset aditus, cõuentus toti Hetruriæ, si quid consulto opus foret, indicebatur. quod quidem nono quoq; die indici solebat, & ob id crebra concilia, & Nonas multiplices apud Hetruscos inueniri tradunt. Lydi autem sunt, qui quondam Mæones dicti, inter Phrygiam & Cariam seu Lyciam iuxta Mæandrum. Hermus & Pactolus uisendi fontes, qui arenas emittunt aureas, ex Timoli rupe & monte Iro defluentes, huberrima loca inundant, frumenti & pecoris, atq; agrorum hubertate florentia, quib⁹ in tota ferè Asia nec fortior, nec magis strenua gens ulla habita est: in qua urbes insignes, Lepra, Ephesus, Colophon, Clazomenæ, Phoca & Sardis Lydorum caput: habitantq; uicis pluribus. Is uero Hermus Mysiæ finitium facit, & (ut ferunt) ex mõte Dindymeno lapsus, campos huberes perlabitur. In quibus Dianæ tẽplum Colœne, ubi diebus solennibus simiæ saltare dicuntur: inde cum Pactolo in Phocaicum labitur mare. Flumina autem auriferis arenis celebria traduntur, Padus Italiæ, Pactolus Lydiæ, Tagus in Iberia, Ganges in India, atq; Hebrus in Thracia. Gemmas uero mittunt, Aosis, Mater, & Ganges.

Lucumones.

Amphictyonũ cõuentus, Pyloras.

Lyciacus conuentus.

Achaicus cõuentus.

Tetrapolis conuentus.

Duodecim Thuscorũ ciuitates excellentiores.

Lydi.

Flu. aureis arenis.

Flu. gemmis celebres.

LIBRI III. GENIALIVM DIERVM, FINIS.

ALEXANDRI
DE ALEXANDRO IVRISPE
RITI NEAPOLITANI, GENIALIVM DIERVM LIBER QVARTVS.

Locus ex Martiale cum Iohãne Veneto discussus, dum caloris incommoda sub umbra fraxini propulsarent. Caput I.

NSuburbanum suum, prædiolo meo proximum in agro Vaticano, Iohannes Venetus, uir ætate nostra multi nominis, & Græcarum literarum facundia clar⁹, nos & compluſculos honestissimos uiros, æstate anni, quum omnes æstiuatum concederent, ad se aduocabat: in quo quidem rure præter mitissimum cælum, quo præcipue nitebat, & amœna diuerticula, usu iucunda, frondosum nemus manu consitum, & umbrosa conuallis, per quam aquula per uarias herbulas leni murmure uagabatur, nonnihil amœnitatis decorisq; addebat: parabatq; nobis interdum ipse cœnulam ex oluſculis, & à se lectis herbis, facetoq; nos sæpe conuiuio excipiebat: nonnunquam ficus biferas, & poma persica, cũ acidis malis & immaturis, asperrimi gustus, quibus mirifice oblectabatur, bellaria exhibebat. Interim dum cœna apparabatur, sub fraxino patulis ramis, unde prospectus ad urbem erat, in lœtissimo gramine consedebamus: inibiq; remittentes animum, festiuissimis quæstiunculis, luculentoq; & uario sermone, nonnunquam lectione autoris non inuenusti, caloris incommoda & flagrantẽ æstum propulsabamus: uelut fuit una die, quum nos unà cum nonnullis earundem disciplinarum sectatoribus honestis adolescentibus ad umbram, ut fit, in salubri aura uniuersi assideremus: iuuenis quispiam Martialis epigrãmata, quæ forte secum detulerat, admodum uenuste lectitabat: cumq; ipsius autoris satis festiua carmina pleraque non sine multo lepõre percurrisset, tale inter cætera epigramma legebatur:

Martialis locus.

Quòd nubis Proculina concubino,
Et mœchum modò, nunc facis maritum,
Ne lex Iulia te notare possit:
Non nubis Proculina, sed fateris.

Quo perlecto, conuersus Iohannes ad Corelium uirum doctum & sapientem, qui unà aderat, & Neapoli Romam recens aduenerat: Quid tu, inquit, Coreli censes hunc auto-

rem ſentire uoluiſſe, quum hanc mulierem, quæ ueteris conſuetudinis pertæſa, concubinum legitimum uirum duxit, non nubere, ſed fateri adulterium dixit? Neq; enim ſatis perſpicere queo, in quo ſe adulteram fateatur, quum legibus inhibitam conſuetudinem reliquerit, & legitimo potius coniugio copulari uoluerit: quinimo ubi prius mœchando deliquiſſet, nunc uenia digna foret, quæ exploſa peſſima uitæ cõſuetudine, ad legitimum matrimonium conuolauit. Cumq; ille ſe reputare dixiſſet, q̃ ea mulier quæ in crimen ſuſpicionemq; uenit cum aliquo mœchari, neq; id exploratum ſatis aut palam factum eſt: ſi eiuſmodi ſuſpicione flagrans, concubinum uirum duxit, ſuſpicione procul ſublata: rem palam aperta profeſſione efficere, & reatum ſuũ confiteri, quippe quæ ortam adulterij ſuſpicionem nuptijs confirmarit: & hoc poetam intelligere ſe arbitrari reſpondiſſet: Quid ſi, inquit Iohannes, mulier hæc non in ſuſpicionem uenit, neq; concubinatum diffitetur? Siquidem non diſſimulanter, ſed perdito pudore, palam mœchata eſt. Et nunc pertæſa ueteris conſuetudinis, quũ concubino cõiugali nexu legitime copulatur, quibus de cauſis ipſam profiteri reatum dicere poſſimus, non equidem uideo. propterea, inquit, aut autor hic loquitur perperã, aut inuenuſtè, qui hos uerſus ad unicum duntaxat modum perſtrinxerit. Neq; ego poetam hunc tam inconſideratè loquutum arbitror, ut lepidum hoc epigramma unica tantum ſpecie, abſtruſo & recondito ſignificatu concluſerit, ut de ea ſolum loqui cẽſeatur, quæ adulterij ſuſpicione flagrauit, non quæ palam adulterata fuit: quũ præſertim autor hic habeat hoc proprium, ut nulla circũlocutione uſus, ſimpliciſſimis uerbis iocos ſuos admodum uenuſtè proſequatur. Et ad me conuerſus, petijt, ut ſi quid aliter cenſerem, in medium afferrẽ. Tum ego, memini inquam, niſi fallor, lege Iulia de adulterijs cautum fuiſſe, ut ſi qua mulier cum aliquo mœcharetur, eumq; poſtea coniugali copula uirum duxiſſet, ſiue ueteris conſuetudinis inhoneſtæ, ſiue criminis pertæſa: non propterea adulterij crimen, aut ſi quid eſſet offenſum, diluì uel extingui, ſiue palam, ſiue clam mœchata fuiſſet, imò tanquam in confeſſam, adulterij pœna lege exercetur, & hoc iureconſulti cenſuerunt, legem Iuliam interpretati: nam commiſſum antea adulterium, cum quo ſe mulier poſtea matrimonio deuinxit, uelamento matrimonij non extingui dixerunt, idq; poetam nunc ſentire me arbitrari reſpondi: ut ſi mulier hæc ſeueritatem legis Iuliæ uerita, ne pœna notaretur, cõcubinum uirum duxiſſet, hoc modo adulterij crimen eludere poſſe arbitrata, non diluì pœnam poeta inquit, ſed plus negocij habere: quuippe quum crimen illã confiteri certum ſit: ſiquidem lex Iulia perinde ream afficit, & ſupplicio dignam cenſet, ac ſi reatũ ſuum, & ſe adulteram fateretur: quod uel hoc ipſo confiteri uiſa eſt, quum fraudẽ admittere, & pœnam legis eludere conata ſit. Etenim multa fuiſſe capita legis Iuliæ, aperte liquet: neq; enim temeratores ſolum nuptiarum, capitis lex Iulia accerſiuit, ſed & eos, q̃ neq; modo, neq; iure legibus tradito, ab uxore diuertunt, graui pœna proſequit. Quinetiam qui dotale prædium inuita uxore alienat, aut qui turpibus libidinibus, uel impudico uitio ſe immiſcet, pœnã legis Iuliæ non euadit. Fuere enim multiplices leges Iuliæ, non unis latæ temporibus, ut de maritandis ordinibus, lex Iulia muneralis, qua modus impenſarum conuiuijs præfinitur: Iulia peculatus, Iulia ambitus, repetundarumq; pecuniarum, quas à prouincialibus quiſpiam nequiter extorſit: quam L. Piſo Frugi de pecunijs repetũdis primus tulit in eos, qui ærarium uel prouinciarum pecunias, aut dona depeculati ſunt: de annona, de reſiduis, de ui publica, de ueneficijs: ut ſi quis noxio poculo, aut impuris medicaminibus aliquem fuerit inſectatus: & maieſtatis, quæ quidem lex in eos, qui contra principẽ, aut rempub. hoſtile quippiam moliti fuerint, grauiter animaduertit. Lege quoq; Iulia, quid in prouinciam eunti magiſtratui, aut præſidi à ſocijs tribui dariq; oporteat, præfinitur. nam præter fœnum, tectum & ligna, aliud gratis nihil deberi putauit. Eademq; lege, cui ex conſulibus prius faſces ſumẽdi poteſtas ſit, haud perplexe definitur: præterq; iſta hominum uitæ proficientia, eadem lege, multa acri & perpenſo iudicio animaduerſa fuere. Sed inter reliqua legis Iuliæ conſtituta, nulla (ut uerum eloquamur) ſeueriori animaduerſione coercita ſunt, q̃ adulterij crimina & maieſtatis. His enim criminibus obnoxios ita lex punit & p-

Martialis apte ac minime inuolutus.

l. miles § licet ff. ad leg. Iul. de adult.

Multa capita legis Iuliç.

Multiplices leges Iuliç nõ eodem tempore latç.

Criminis adulterij & maieſtatis punitio.

Maieſtatis reus non tantum gladio ultore perit bonis fiſco addictis, iuxta l. quiſquis C. ad l. Iuliam Maieſt. uerum etiã memoria ipſius poſt mortẽ damnatur, l. meminiſſe, & l. fi. C. eo. parag. publica aũt iudic. Inſti. de pub. iud.

ſequitur, ut leui ſuſpicione aſtrictos, tanquam reos deputet & conuincat. Quam quidẽ poſt Argiuum Hiectum, qui primus in adulteros legem ſanxit, diuus Iulius, mox Auguſtus, aliquanto enixius pertulere, grauiq; coercitione & multiplici pœna adulteria coercuere. & Tiberius pœnam grauiorem adulteris ſanxit, q̃ amicitiæ fœdus ab his corrũpi putaret, adeo ut etiam propinquis adulteræ ultra ducenteſimum lapidem exilium indixerit. Domitianus quoq;, & poſt illum multi Cæſares, Iuliam legem, nouis editionibus innouarunt: ita ut diuus Seuerus non ſolum pœna teneri illum, qui in nuptam adulterium admiſit, edicto cauerit, ſed qui in ſponſam: quia nec qualemcunq; ſpeciem matrimonij uiolare fas eſt. Sicut inceſtum admittere lex putauit illum, qui ſtupra uirginũ matronarumq; attentaſſet, etiam ſine ſtupro. Apud Indos uero, Aethiopes, Maſſagetas, barbarasq; nationes, impunita adulteria fuere. Lacedæmonij adulteria non nouerũt: ideo Lycurgi lege in adulteros nulla pœna fuit. Solon uero, ut ab adulterijs cohiberetur iuuentus, coemptas meretriculas Athenis proſtituit primus, obuiasq; in Venerem eſſe uoluit, ne matronarum contagio polluerentur. Troglodytarũ lex erat, ut qui tyranni uxorem corrumperet, oue mulctaretur. Nomades communes habẽt uxores & filios: apud Scythas, præter enſem & cyathum, uxores & liberi in communi ſunt. Thracibus in uſu eſt, non aſſeruare uirgines, ſed cum quibus libitum eſt, commiſcere licet: in nuptas uero ſi quid eſſet offenſum, grauiſſimæ animaduerſionis pœna cõſtituta. In Tenedo lege erat ſancitum, ut adulteri mas & fœmina capite mulctarentur. Apud Athenas mugile plectebantur, aut ſedes expilabatur, cui ſupplicio paratilmos nomẽ: in Iudæa lapidibus obruuntur. In Attide qui alterius uitiaſſet uxorẽ, raphanis per obſcœna afficit, ut ea ignominia notatus, à contagio alienæ uxoris abſtineret. Cumei in adulterio deprehenſam, omnibus exhibent ſubigendam. Apud Germanos adulterã exciſis crinibus, maritus expellit domo, & per omnem pagum nudam uerbere afficit. Sicut Lepræi qui deprenſos mœchari, per triduum uinctos ducũt per compita. Gortynis deprenſus adulter, lana coronatur, in reliquum uitæ ignominioſus. Apud Piſidas inſidens aſino, circunducitur. apud Aegyptios naſo plectitur. Illi uero qui liberam uiolaſſet, uirilia execantur. Quod à Romanis quoq; uſurpatum legimus. nam Bibienus Carbonem deprẽſum, fœdum in modum caſtraſſe dicitur. Et apud Græcos Didymos tibicen teſticulis ſuſpenſus, ex nomine mulctam tulit. Zeleucus Locrenſis utroq; oculo mulctauit adulterũ. Et Sempronius Muſca C. Gallum flagellis cecidit, & uerbere affecit. Parthi nullum delictum adulterio grauius uindicant. lege autem Solonis deprenſum mœchũ interimere licebat, quod Platonis lege cauebatur. Inter cæteros Opilius Macrinus adulteros tam perniciali odio proſequutus fuit, ut deprenſos ignibus cremaret. Apud Arabes aliasq; nationes adulteris ſemper capitis pœna fuit: quod pleriq; philoſophi prodidere, qui adulterium periurio grauius crimen cenſuerunt, & ideo ſeueriori pœna uindicandum. Neq; enim ſatis conſtans aut probabilis illorum mihi opinio uiſa eſt, qui in cõſtituendo optimo reipub. ſtatu, communes ſtatuêre uxores, quæ Platonis, Zenonis, Chryſippi & Diogenis opinio fuit, quum inde inteſtina odia offenſiones q̃ gignantur. Tradunt uero magos nulla lege, ſed nouo commento adulteria uindicare, ut ſurculus per ranæ uiſcera, ad os trãsfixus, in menſtruis uxoris defigatur à marito. tunc enim uxorem faſtidire adulteria, & illorum tædio affici, pro certo opinati ſunt. Cui haud abſimile eſt quod Ariſtoteles prodit, in Phaſi flumine arbuſculam naſci, cuius ramus excerptus à uiro, & in uxoris thalamum immiſſus, efficit, ne uxor alium uirũ appetat. Mirumq; prodi, apud Hebræos, ut aqua epota, in qua ſacra uerba diluta erant, adulterij conſcia hydropiſi corripiatur. Veteri tamen ſcito apud Romanos cauebatur, ut maritus uxorem in adulterio deprenſam, impunè necaret: illa tamen ſi uir adulteraret, iudicio agere non poſſet. Hac ergo de cauſa, quantum mihi datur cernere, inquam, exiſtimo poetam hanc ream criminis deputare uoluiſſe, quæ ut pœnã legis euaderet, illum cũ quo mœchabatur, in uirum duxit, eamq; ueluti ream adulterij, ſicut lege Iulia diffinitur, coerceri decere: neque uelamento matrimonij crimen diluì uel extingui. His nos quæſtiũculis & alijs feſtiuis ſermonibus dum cœnulam nobis daret, cum Iohanne Veneto caloris incommoda & æſtus iniuriam proſpulſabamus.

In ſpõſam adulterium, Inceſtus, Stuprum, Quæ gentes adulteriũ nõ punierint.

Solõ meretrices remediũ adulterij proſtituit. Troglodytæ Nomades. Scythæ. Thraces. Tenedii. Athenienſes. παραπιλάκις Iudæi In Attide Cumei Germani. Lepræi. Gortyni. Piſidæ Aegyptii. Romani

Parthi. Lex Solonis

Arabes.

Magi.

Arbuſcula in phaſi aduerſus adulterũ

Quæ apud Romanos fuerint militaria signa, quæ apud exteros, quóue pacto educi consueuerint, & quid tessera, quid uexillum sit.
Caput II.

SIgna militaria quæ exercitum præire consueuerant, quum acies educendæ, & manus cum hostibus conserendæ forent, à principio fœni manipulos fuisse accepimus, quos hastis alligatos signiferi deferre, & illis præeuntibus decernere solebant: unde & manipulares dicti. Aucto mox imperio, propagatisq; finibus, quæque signa ex ærario depromi, & militum acies ac legiones præire assuêrant. Hæc fuerunt, aquilæ, lupi, minotauri, equi & apri simulacra: quibus præeuntibus, legiones educere, & ferro decernere mos erat: inter quæ apri effigiem quintum tenuisse locum accepimus. Sed tamen cum dimicandum foret, sola aquila quæ ordines præiret, è castris educebatur, & sub eo uexillo pugnabatur: Reliqua uero in castris ante prætoriũ fixa locabantur. Hoc enim insigni Iouem aduersus Titanas usum ferunt, inde ad Cretenses, à Cretensibus ad Troianos, demum in Latium ab Aenea translatum defluxisse: quo postea Romani uelut præcipuo uexillo in bellis usi sunt. Propius uero est, q̃ Ioue dimicante contra Saturnum, aquilæ augurio tanquam felici & fortunato, regni uictor euasit: quo exemplo Romani aquilam uelut auspicatissimum signum habuere. quam unã habuisse non satis fuit: ideo plures educere institutum erat, ita ut singulas legiones aquilæ anteirent. Obseruatumq;, ut Romanæ legiones nisi ubi aquilarũ iugum foret in castris, nunquam ferè hybernarent. Seueríssimaq; disciplina cohortes, quarum desidio signa amissa forent, plectebantur. C. deinde Marius bello Cimbrico, reliquis depositis militaribus signis, solam aquilam tenuisse fertur: eamq; argenteam magis quàm auream habuisse, q̃ fulgentior ex argento atque conspectior foret: quam tanta religione coluere, ut festis illam diebus, unguentis haberent delibutam: miraq; obseruationis erat, ut Romana signa, quæ in castris ante prætorium figebantur, non ante euellerentur, quum acie dimicandum foret, quàm captatis auspicijs, legiones in prælium prodirent. prælia enim maiores nostri nunquam gerebant nisi auspicato. Quæ si, quum foras educi deberẽt, facili ductu euellerentur, & leuia translatu forent, prosperrimi augurij & indubitatæ erat uictoriæ signum: contrà uero, si in eximendo, magno impulsu opus foret, tunc cladem & excidium futurum haud dubiè præmonstrabant. Cumq; in cõflictu bellorum manus cõserebant, ipsa militaria signa in media locabantur acie, ut pro signis antesignani, post signa alia pugnaret acies: nonnunquam in prima fronte multiplici subsidio firmata, præibant ordines. Persis quoq; aurea aquila supra oblongam hastam patentibus alis militare signum fuit: nonnunquam Solis simulacrum, sacerq; & æternus ignis. Athenienſibus noctua, Thebanis sphingis effigies, Aeææ insulæ marina turtur, Cimbris æneus taurus, Eumeni Ceres & Alexander, Cratero & Neoptolemo Minerua, militiæ signum in bello notabatur. Cyrus aureum gallum affixũ lanceæ, militi in acie pro uexillo dedit. Fertur Osiris canem gestasse pro insigni armorum. Et Porus Indorum rex Herculis simulacrum, quod deseruisse, militare flagitium habebatur. Indis autem regibus sæpius nulla imago aut effigies, sed tinnabula & tympanum præcedunt. Aegyptij quoque animalia quæ colunt, effictis tabellis, pro bellico insigni habuere. Germani effigies lucis detractas præire iubent. Insubres, si quando præcipua bella sumpturi erant, aurea signa quæ immobilia uocant, è templo Mineruæ efferentes, præferunt phalangi. Consueuisse etiam singulas turmas, manipulos, & cohortes ac legiones, proprium uexillum & militare signum habere, uulgo proditum est: ut cuius esset legionis quisque miles, & sub quo duce militaret, facile dinosceret, ne sine signis, sine imperio inordinati & incomposiți ducerẽtur, sed cõspicua oĩbus signa forent. In qbus nomen imperatoris, aut cõsulis, nõnunq; draconis efficti imago, quare draconarij dicti milites, quod uexillũ purpureũ erat, aliaq; insignia pscripta erãt. Nanq; diuus Iulius uexillo quintæ legionis, q̃ cõtra Iubam elephantorum uictrix fuerat, elephantum inscripsit. Alioq; insigni legionarij milites, alio prætoriani, dissimilíq; auxiliares utebãtur. Postea ut imperatorũ imagines per imaginiferos deferrentur in acie, q̃ signis uulgo seruatũ est. Nonnunq; labans quadratũ

Manipulares unde.
Signa quinq; militaria ex ærario.
Vnde aquilæ signum apud Romanos.
C. Marius aquilæ signo solã usus.
Aquila religione culta.
Auspicia capta ante prælium.
Locꝰ signorũ in ipso conflictu.
Persarũ signa
Athenienſiũ
Thebanorum
Aeææ insulæ
Cimbrorum
Eumenis
Crateri
Neoptolemi
Cyri
Osiris
Pori
Indorum
Aegyptiorũ
Germanorũ
Insubrium
Vexilla diuersa.
Draconarij milites.
Imperatorũ imagines.

hastæ appensum, quod Labarum dixere, pro uexillo fuit. Signa uero educẽdi exercitus, & certaminis conserendi, in Romanis legionibus, concentus tubarum & cornuum: & si quando silentio educendæ forent, tesseram fuisse accepimus. Eam uero tubam Tyrrhenus Pisæus inuenit primus æneam, quum antea ex cornu bubulo fieret. Tamen buccina in prætorijs castris semel, in consularib⁹ uero bis dabatur signũ: qua tuba pedites, equites uero lituo ad pugnam aduocari sæpe notatũ est. Eratq; mos militaris, ut quoties mouenda erant signa castra' ue, & ad reliqua belli munia, soli cornicines signum darent: excubias uero, somnicq; & uigiliarũ tempora, buccina designarent. Si autem legiones ducendæ in hostes, & acie decernendum foret, aut receptui canendum, & cornua & tubæ eodem concentu canerẽt: Si conciones aduocarent, aut silentium indicerent, per tibicinem indicebatur. Persis uero proficiscendi hora significatur cornu, Aegyptijs sistro. Alexander Macedo, quum tubæ sonitus, tumultuante exercitu, non exaudiretur: sustulit perticam ex qua signũ eminebat, quæ omnib⁹ conspicua foret, supra tabernaculum figi: quo uiso, quisq; miles paratus in hostem iret. Quæ quidem tubæ nõ in singulis modo legionib⁹, sed cohortibus & turmis, prælij signum dare, necnon diei noctisq; horas uigiliasq; diuidere solebant. Lacedæmonij & Phryges nõ cornuum tubarumq; signis, sed tibiarum miti sono & modulo leni temperari consueuere. Lycurgus enim militibus tibiam pro classico dedit. Ea enim tibia quæ Phrygia dicitur, à dextra unum, à sinistra duo foramina habuit, cuius modulos non unos accepimus: quippe pro modulo sonorum, ita animos mulcere aut accendere solebant. Siquidem Aeolius modus simplex fuit, Asius uarius, Lydius querulus, Phrygius religiosus, Dorius bellicosus, Gygius autem hilaris & lætus, Ionicus floridus. Græci autẽ in rebus serijs sæpe Dorium adhibuerunt. Apud quos fuit in bello modulus ad tibiã Hormi⁹ & Orthius, in comessationib⁹ Paroenius. Lacedæmonijs Enyaterius, Athenienſibus Cyclius. Hunc Orthium tam rapidè audientium animos accendere ferunt, ut quum illum Alexandro Timotheus concineret, uelut furẽs & efferatus in rabiem, protinus ad arma exiliuerit. Præter quod, castorium melos Laconicum, ad excitandos militum animos multum ualuisse fertur. Quinetiam in prosequẽdis hostibus effuse fugientibus, aut si receptui canendum esset, diuersi traduntur moduli, ad militũ excitandos animos, aut sedandos. Qui quidẽ Lacedæmonij prælium inituri, pluribus concinentibus tibijs, acies ineunt, ut his modulis capti, mature incederent, ferociamq; & immodicos animos cohiberent, ne' ue, id quod in concursu magnorum præliorum usu uenit, hostem cupide insequuti, sæuè & atrociter contra uictos insultarent, ita ut longius effusi, acies confunderent & perturbarent. Romanæ uero tibiæ primo quaternis foraminibus, postea tot pertusis excultæ fuere, ut haud multum abessent à tuba, quarum diuersa traduntur genera. Nam præcentoriæ erant & uastæ, quibus in sacris præcinebant: & puellatoriæ sono clariore, ac gingrinæ & miluinæ, quæ in acutos exeunt sonos, sicut à locis Lydiæ, Corinthiæ & Aegyptiæ, sonis diuersis & nominibus uarijs. Cretenses autem cithara, fidibus & tibijs utuntur in prælijs, quibus instructas acies accendunt. Parthis cornua, sæpius ingens tympanum cum ferreis tinnabulis, pugnæ acuebant animos: quod quidem lance concaua, corio undiq; protento, & clauis æneis affixum erat, quod simul ac diuerberabant, ignoto & horribili sonitu tonitrus instar intonabat. Lydi autem cum fistula & fidicine: Indi cum cymbalorum & tympanorum pulsu in hostes ducunt. Id enim erat tubarũ loco. Non enim tibias habebant Indi, nisi in regia, quum rex dormitum uadit: sicut reges Siculi ad citharæ & auium cantus dormiebant. Galatis uero barbara tuba horribili sono bellicum occinuit: contrà apud Busiritas & Lycopolitas in Aegypto, quibus tubis canere uetabatur, q̃ sonum asininum redderent: ipsi enim asinos exitiali odio prosequuntur, propter Typhonem asini colorem præferentem. Cimbri protentas uehiculorum pelles tantis pulsabant ictibus, ut ingentem fragorem redderent. Apud Pœnos, & in castris Hannibalis rubram uestem tabernaculo ducis protensam, plerunque tubæ sonitum: Illyrijs, linteum protentum, aut rubicundam tunicam sariſſæ appositam: alijs protentam purpuram, indicium certaminis fuisse proditum est: quo uiso, quisque miles præuideret præcaueretq;, & se ad pugnam accingeret, quod in Romanis castris obseruatum legimus, ut rubra ueste tabernaculo

Signa alia atq; alia per tubam, cornu aut buccinã, Tessera.
Persæ. Aegyptij.
Lacedæmonij & Phryges
Tibia phrygia.
Aeolius modus.
Asius
Lydius
Phrygius
Dorius
Gygius
Ionicus
Hormius
Orthius.
Paroenius
Enyaterius
Cyclius
Castoriũ melos. Lacedæmonij prælijs inituri
Rom. tibiæ quot foramina.
Tibiarum diuersa genera.
Cretenses
Parthi
Lydi.
Indi.
Galatæ
Busiritæ
Lycopolitæ
Cimbri.
Pœni
Illyrij
Signa certaminis futuri.
Romani

Dareius Spartani

ducis protenta, diem prælij præsignarent. Dareo super tabernaculum imago solis crystallo inclusa, signi loco fulgebat in castris. Apud Spartanos in usu erat, ut quoties fortiter & magnis utrinque uiribus decernendum foret, milites capita comerent, capillum barbamq; depecterēt: quo argumento periculum se animæ adire, & hostiles spiritus gerere signabant. Erant enim Spartani milites comati omnes, sicut Milesii, Thurij, & Tarentini, ac cæteri quibus Laconica instituta placuerunt. Ideo quum Persarum duces, milites Leonidæ comatos, & multo pectine comptos uidissent, ferunt illos despectui habuisse, uelut desides & ignauos: quum uero animi uigorem & fortitudinem fuissent in acie experti, animorum præstantiam admiratos obstupuisse. In nauali autem prælio uexillo ex prætoria naui in sublimi elato, pugnæ signum militi dabatur. Nonnunquam concussu ueli aut chlamydis, aduentus demonstrabatur: excusso uero, discessus: sicut in nocte lumen, & in die fumus insidias aduentusque hostium, & occulta consilia plerunque indicarunt. Apud Athenienses puniceo paludamento è naui prætoria, contra Lacedæmoniorum classem, pugnæ signum sæpe datum est. Lysander æreo clypeo è naui elato, irruptionis signum dedit. Bruti uero nauis prætoria, quo ab alijs dinosceretur, O signū habuisse fertur: tametsi singulæ naues deorum imagines ferrent, sub quorum essent tutela. Nanque aliæ Neptunum, nonnullæ *pistricis, centauri, equi, uel draconis insignia habuere. Græcis uero nauibus ex insularum nominibus plerunque nomina fuere: quippe Gnidurgis, ex Gnido nauis dicta: Samena, quòd ex Samo rotundæ figuræ: Parona, quod ex Paro: & Corcyrion, ex Corcyra. Cercuriam autem quasi caudatam appellarunt, sicut Afractam Rhodiorum, contra tempestates imbellem, Dyerotam Mitylenæorum. Legimus quoque in Libya fuisse nauigia, quæ hirci & capri tulere nomina. Barbarum que nauigium frequens habuisse arctis lateribus, quod cameram dixere, lata aluo in modum tecti occlusa, pari utrinque prora, quòd sine noxa mutari, & uolui ex omni latere posset. Supparum uero, Alexandrinæ nauis proprium insigne fuit. nam solis Alexandrinis suppara uelorum licebat intendere, sicut corbes onerarijs nauibus pro signo suspendebantur. Marcus uero Antonius successu rerum insolens, purpureum uelum prætoriæ nauí apud Actium pro insigni dedit, quo abiecto, uictus, fugientem uxorem fuit prosequutus. Id quod Alcibiades fecisse dicitur, ut prætoriam nauim cum uelo purpureo haberet. Alexander quoque quum Indum nauigaret, uersicolori uelo totius classis insignia uariauit. Fuit que obseruatum, lumen in prætoria naui quod cætera classis prosequitur, spectatissimum insigne noctu fuisse. Quare Scipio in Aphricam transmissurus, uelis in altum datis, singula rostratæ naui, bina onerariæ, prætoriæ trina luminaria dedit. Et in nauali pugna deponere signum aut uelum, ad alterius præscriptū se imperata facere, & mandatis obsequi significari. Abiectis uero armis plausum facere, aut nauim uelatam infulis occurrere, supplicandi genus esse, probatum est, Sed quod modo de tessera dictum fuit, animaduertimus tesseram symbolum fuisse bellicum, & signum quo socij milites dinoscebantur ab hostibus, ut pro quibus, & contra quos arma sumerent, facile dinoscerent. Eam fuisse in castris diui Cæsaris, Venerem genitricem: in Pompeij Magni, Herculem inuictum: in Pompeij iuuenis, Pietatem. In Antonij exercitu Lar deus fuit, in Syllæ autem Apollo. Neronem uero optimam matrem militibus tesseram dedisse tradunt. Ipsecq; diuus Cæsar quandoq; Felicitatem, nonnunquam uictoriam militibus tesseram proposuit. Brutus in Philippis Apollinem. Cyri autem tessera fuit, Iupiter belli socius & dux. Diuus uero Antoninus, Aequanimitatis. C. Caligula Priapum & Venerem Cassio, tanquam molli & effœminato, signum dedit: adeo Seuer⁹ Septimius, laboremus: Pertinax uero, militem⁹. Claudius Cæsar græcanico uestu definiuit tesseram, in hæc uerba: Virū ulcisci decet, qñ quispiam prior iniuriatur, siue molestus est. Demetrius Iouem & uictoriam militibus edixit tesserā. Fertur Antiochus cognomento Soter, aduersus Galatas ducturus, signum proposuisse, Bene ualere. Et Mecœnas quoties in castris ducis fungebatur officio, discincti tesseram dedisse. Quam quidem, siue quem incolumem reuerti, siue castra metari, aut corpora curare, & prandere milites: seu qua uigilia educi legiones conueniret, uel quid aliud silentio agi oporteret, pro militari signo dare soliti sunt, Qua data, satis constabat, non errore, sed consilio

Milites comati

Signa in prælio nauali.

Athenienses. Deorum imaginib⁹ naues insignitæ.

*pristis

Nauiū nomina, Græcorū naues ex insulis nominatæ.

Barbarum nauigium.

Alexādrini.

Lumē in prætoria naui.

Tessera militaris.

& imperio ducis, ea quæ iubebantur, fieri. Fuitq; probatum experimentis, tessera accepta, milites ordines seruare frequentes: ea uero sublata, aciem dissipari. Alij tesserā meliorem fuisse, qua frumentum militibus metiebantur, nō ineptè arbitrati sunt. Erat præterea uexillum cerulei ruffiq; coloris: quo educto, inq; arce proposito, satis cōstabat milites, si quid subitum ingrueret, in re præcipiti non iusto delectu, sed tumultuaria manu arma expedire, & Iustitio indicto, nomina dare, etiam sine uacationis priuilegio, sagam sumi & inter se coniurare, legiones conscribi, delectum festinanter haberi, arma apparari oportere: quæ quidem tumultuaria manus, & subitariæ legiones dicebantur: quū ad subitos hostium incursus, in præcipiti celeritate, non satis laxaměti iusto delectui ducibus dabatur. Iusti aūt fuere dies triginta, intra quos expeditioni milites apparari necesse erat. Illud autem satis constat, concussu & crepitu armorum uictoriam significari, exhortationes fieri, apud Græcos ἐν πτολέμῳ: apud Aphros, inijce, inijce, seditionis signum fuit. Pileumq; in hasta propositum, ad libertatem proclamari: Manus expedire, atq; alte illas efferre, consensio militaris erat. Manus uero imperatori protentare milites, initium armorum: & flagrante seditione, tumultum susciari: ad arma conclamari, hostes adesse significari. Defectionis, Athenionem uocare. Is enim Athenio Siculus fuit, qui Drepanetis deficientibus, quum capita factionis assumeret, interempto domino, & ex ergastulis coacta seruorum manu, & comitibus uoluntarijs, regnum sibi asciuit. Fuisse enim factiones partium in Sicilia, quemadmodum in Græcia satis constat. In omni fere Græcia fuerunt partes, Doricæ & Ionicæ: inter Dores erant Lacedæmonij, inter Iones Athenienses. Athenas quoq; in factiones tres diuisas legimus, in Diachreos, Pedios, & Paralios, aliquando in duas, Thucydidis unam, Periclis alteram: aut in plebeiorum, cui Polyporcon: & optimatum, cui Cassander præerat. Nonnunquam in plures, scilicet Ephialtis, Myronidis, Thomidæ, Cimonis, & Leocratis. Thessaliam uero in Egesaretos & Petreios. Et in Argo, Aristippi & Aristæi. Et apud Milesios, una Plutis, altera Cheromacha factio fuit: sicut apud Carthaginēses Barchina & Hannonis. Alibi simultas plebeiorum & paucorum: quippe Pericles plebē, Cimon optimates fouebat. Gallia uero quū in factiones duas diuisa foret, alterius Hedui, alterius Sequani capita fuere. Lycurgus Spartam in duas factiones diuisit, quas phylas & obas nūcupauit. Etiam Peloponnesus uarijs nitebatur factionibus: nanq; Argiui, Elij, Mantinenses, alijq; finitimi Lacedæmonijs, diuersarum factionum fuere. In Chio autem fuere factiones duæ: & quum alterius princeps Onomadeus, uictoria contra alteram potitus esset, alterius factionis uiros ab urbe minime exigendos curauit, ne inimicorū metu uacuus (quod usu plerunq; uenit) dissidium cum amicis fereret. Consueuisse quoq; Romanos milites, itaq; militari disciplina traditum ferunt, ut stipendij pecuniam, aut aliunde paratam, quæ unicuiq; superesset pugnæ tempore, apud signa in sarcinulis deponerent, eamq; imperatores iuxta signa seruari mandarent. Quod ideo constitutum ferunt, ut non modo patriæ & Larium, sed fortunarum suarum, milites defensores paratiores, propterea q; fortiores forent. Et licet dimidia pars stipendij apud signa sequestrari prius soleret, tamen Domitianus, ne ultra mille nummos deponerētur à singulis, edicto phibuit. Quod ab Asiaticis Romanos sumpsisse crediderim: quibus fuit in more, ut militiam sequuti, quæ preciosa haberent, & magni census, secū in expeditionē ferrēt: ut tuendi necessitate, quæ illis erāt charissima, plurima & maxima prælia obirēt, prōptiusq; dimicarēt. Persæ uero nō pecuniā & gazas, sed pelices uelut charissima pignora, quæ stimulis agerēt, apud signa deponebāt, ut pro his quæ erāt exoptatissimæ, & quas maxime diligerēt, uelut cōiugum & patriæ memores, forti & p̄senti animo mortē oppetere nō dubitarēt. Illud quoq; proditū memoriæ est, quoties duo simul consules ijsdē creati auspicijs, cōtra eosdē hostes ducerent legiones, tam itineris q̄ ineundi certaminis signū ab antiquiore, & cōsulari, aut pluribus honoribus functo dari consuesse: quodq; si qñ patritios & senatū aduocare consules uellent, per præconem singulis nominatis, aut buccina: plebeios uero tribunus plebis per ministros, non singulos expressis nominibus, sed uniuersos cornu aduocabat.

Tesserę aliā significatio.

Tumultuariæ man⁹ & subitarię legiões. Tēp⁹ apparādæ expeditiōnis.

Indicia quædā militaria.

Athenio.

Factiones, Siciliæ. Athenien.

Argorum Milesiorum Cartliaginensium. Gallorum Spartanorū In Peloponneso

In Chio.

Romanoꝝ militum mos

Asiatici.

Persæ.

Cum duo cōsules contra eūdē hostem ducerēt legiones.

Quæ fuerint Romanis comitia centuriata, quæ curiata, quæ tributa, & quæ calata.

Caput III.

Cęturiata comitia.

QVod centuriatis comitijs consules, tribuni militares, prætores & reliqui magistratus, qui maiora auspicia habebãt, crearentur, nemini dubium fuit. Quum enim quatuor essent comitiorum genera, ædilitia, prætoria, tribunitia & cõsularia, quibus postea addita censoria & quæstoria: centuriata fuere, quæ nisi auspicato fieri poterant, uocatis centurijs, partibus distributis centuriatim aut tributim, descriptis ordinibus, classibus, ætatibus, auditis autoribus, & re promulgata & cognita. Vocabantur enim centuriæ in Martium campum, quo conuenire facilius possent, ubi libera erat suffragandi potestas, ibíq; comitiorum die ex censu & ætate illorum, qui ex qualibet tribu in centurias selecti erant & in classes: (nam populus in centum turmas diuidebatur) non autem mixtim ex colluuione omnium, per pontem suffragia ferebant. Quæ tamen comitia, si quando populus coire nollet, per patres clientesq; patrũ fieri poterant: positoq; uexillo in arce, exercitus præsidij causa imperabatur. Idq; propterea cautum, ꝙ intra urbem comitia habere, aut legere militem non decebat: quippe armatis legionibus urbem ingredi fas non erat, ne grassatoribus obnoxia foret. Candidatorum uero mos fuit, quum comitia fiunt, & in suffragium ciues uadunt, in cãdida uestefine toga in campum descendere, cũ clientibus gentilibusq;, singulasq; tribus prehensare & circuire: homines q; etiam tenuissimos & ignotos, quorum suffragijs nituntur, rogare atq; illos p se & communes amicos appellare, obsecrare & obtestari: quoq; nomina memoriter referenda erant: quod si qui facere nequirent, adhibito nomenclatore, facie bant: tametsi cautum postea fuerit, ne candidatis nomenclatores adessent, suaq; merita & facinora domi foriscq; commemorare, demissisq; & humilibus uerbis supplicare, nihil deniq; fraudis aut lenocinij omittere, prehendere amicos, ambire patronos, domos stationesq; circuire, admonere beneficij, perliceredonis iuuenes, & ingentia polliceri, nihil reliqui facere, ut sibi in consequendis honoribus socij & adiutores sint, atq; in petitione suffragentur. In qua re elaborandum erat, ut adolescentes nobiles & summo loco natos, studiosos haberent, qui omni studio & comitate rogandi persuadendiq; erant, ut se amicos, suffragatores, duces atque assertores exhiberent, competitoribus' que inuidiam, sibi' que studia hominum, fauorem' que conciliarent. Nam multos potentia & multitudine amicorum fultos, potestates & imperia peruicisse inuenimus. Quum enim populus tam Romuli quàm Tulli legibus comitiorum princeps foret, ita ut quos creare magistratus uellet, illi potestas esset: his artibus delini mentes, singulorumq; animos captare oportebat. Quod licet esset in usu frequens, nonnulli tamen hoc supplicandi genus uelut sordidum & parũ libero homine dignũ, deuitarunt: siquidẽ L. Crassus nunq; adduci potuit, ut præsente Q. Scæuola, more candidatorum populo supplicaret. Phocioni quoque cum nunquam supplicare populo sustinuisset, & ideo comitijs interesse nollet, absenti & inuito honores delati sunt. Qui etiam candidati, ut plus autoritatis ferrent, ut' que iusta suffragatione digni haberentur, cognomenta sæpe clarissimarum familiarum desumpserunt: ea' que propria & peculiaris licentia candidatorum fuit, ut bonum nomen ferrent, & ex optimatibus iudicarentur. Nec minore studio his quos rogabant, agere gratias: nam mirum & efficax studium in agendis gratijs habebatur. Singulos denique prehensare, obuiasq; manus dare, salutare & omnibus arridere debebant. Qui ut conspicui essent, ut' que à populo spectarentur, nundinarum tempore & mercatu frequenti, quo opifices & agrestes ad urbem commeabant (quum nona quaq; die fora constituerentur) in edito colle spectandos se præbebant, ut popularem gratiam fauorem' que aucuparentur. Idq; post aliquot secula, lapsis iam & defluxis moribus, fieri seruatum est. Antea enim sine ambitu suffragiorum, aut his lenocinijs præsente senatu, seruatum est. Antea enim sine ambitu suffragiorum, aut his lenocinijs præsente senatu, summo silentio ipsi per se candidati in comitijs uitam suam belli domi' que, decora atq; officia in rempublicam, & quid singulis uniuersisq; præstitissent, tum maiorum fortiter facta, longa & accurata oratione explicabant: qua cura, qua diligentia, qua animi magnitudine honores gessissent, testesq; & laudatores dabant, qui omnes æquissimis animis audiebant. Quæ rerum gestarum commemoratio non ficta, longè plus poterat, quàm preces & ambita suffragia, quæ postea urbem inuasere. Quibus quidem comitijs plerunq; dictator, consul aut prætor, maioresq; magistratus præerant. Ante cuius curulẽ sellam

Pop. in centũ turmas.

Candidatorũ mos.

Nomenclatores candidatorum.

Romuli & Tulli lege popul' comitiorum princeps.

Comitijs centuriatis qui præerant.

candidati suffragia excipiebant. Scita uero suffragiorum nongenti, qui ex ordine iudicum erant selecti, custodiebant, & ne quid fraudis doli' ue admitti posset, ne' ue quis tesserulas in loculum cõnceret, solicitè curabãt: quippe singulis tribubus comitiorum die non solum custodes, sed rogatores & distributores præerant. Describebãtur nomina tribuum uel centuriarum, quæ intra cancellos, quibus Ouilia nomen erat, ut quæq; uocata fuerat, ex urna ut fors ferebat introducta, suffragabatur. Demum tribuũ sortitione facta, in cistellam posita, quam situlam dixere, renunciabant præconis uoce, quem quæq; tribus cãdidatũ elegisset. Fuitq; prisci moris, ut Veturia cuius erat prærogatiua suffragiorum, pro suo candidato prius in suffragium iret. nanque ex centurijs militaribus facto iterum delectu tam ex iunioribus quàm ueteranis, præstantiores in proprias seligebant centurias: quarum erat prærogatiua suffragiorum per uices, quibus Veturiæ nomen datum. Nonnunquam alia seruata est suffragiorum ratio: liquidem Lucius Cassius Longinus tribunus plebis, Caio Mario & Flacco cõsulibus, ut populus per tabellas puncta distincta suffragia ferret, legem tulit tabellariã, quæ diu sancta & incorrupta mansit. Ea enim lege, ne qua inuidia oriretur, & quo magis animo libero uota impartirent, cautum fuit, ut non uoce, sed punctis suffragarentur. Puncto eñ in tabula appositò, per singulas tribus, pro quo candidato suffragia conferrẽt, dinosci poterat. Quibus tabellis nihil aliquando melius uisum, quum illis ambitus & concionum licentia palam adempta fuerit. postea animaduertẽtes, quia autoritas optimatum & illorum qui honoribus præstant, plus uoce quàm puncto haud dubie poterat, post positis tabellis, ad aperta suffragia & primum ordinem comitiorum rediere. Nonnunq; discoloribus ceris signa suffragiorum & sententiarum notabantur, quod in iudicijs quoq; fieri animaduertimus. Persæpe uero uniuersus populus effuso studio, & fauore accensus, aliquem insignem candidatum ob excellentem uirtutem militarem, cuius summa dignitas, maximæq; res gestæ fuere, cunctis suffragijs cõsulem aut prætorem, ædilem aut censorẽ declarauit, & comitijs renunciauit. Quibus in suffragiũ missis, consul qui p̃sidebat, eum qui ad honores promotus fuerat, primus uoce renũciabat, mox p̃conis uoce populo palam fiebat: in quo proditum memoriæ est, Domitianũ morte affecisse Flauium Sabinũ, ꝙ consularium comitiorum die, præco illum non consulem, sed per errorẽ ad populum imperatorẽ declarauit. Qui uero candidatus renunciatus, designatusq; fuerat, anteq; iniret magistratum, solenne carmen precationis præfatus, sicut mos est, celebri oratione populo uniuerso agere gratias, eumq; honorificẽtissimis uerbis alloqui, & de se bonã spem polliceri debebat, quod Paulus Aemylius cũ aduersus Persen totis comitijs consul foret renunciatus, facere recusauit. nam palam professus est, nullas se gratias populo debiturũ, quin si meliorem nacti essent, liberam se eligẽdi potestatem populo daturum dixit. Inde è campo qui designatus declaratusq; fuerat, in Capitolium, mox ab uniuerso populo in domũ suam deducebatur. Quod si primis suffragijs minus ualere poterant, parumq; uirium in promouendo candidato fuisset: quippe cũ bina *domo de eisdem candidatis sæpe comitia fierent, quo facilius in comitijs concordia populi firmaretur: plerunq; prolatis comitijs, fracto animo, squalore & lachrymis demissi & supplices cãdidati, singulos etiam de plebe homines, atq; humillimũ quenq; prehẽsare, populoq; uniuerso supplicare solebant: ita ut quod prius assequi non poterãt, pietate motus populus traderet. Id enim in comitijs plerũq; eueniebat, ut dies intermissus, rumoresq; temerè dissipati, aut fabula ficta, uel minima offensiuncula, paruaq; rerum momenta, totam sæpe rationem comitiorum perturbarent, & magnos motus excirent. Fiebat enim sæpenumero miseratione, tum splendore uitæ, nonnunquã gratia aut meritis antea exhibitis, ut magni cursus intercederent, fieretq; repentina mutatio: ut qui modò erãt repudiati, honestissima suffragatione haberẽtur digni, p̃sertim à populo, qui uelut mare sempiterna agitatiõe mouetur. Nõnunq; in cõferendis honoribus populum bis censuisse, & suffragia dedisse compertũ est: centuriatisq; & decuriatis comitijs diuersa suffragia contulisse: quod ideo fit, ut cuiq; libera facultas foret postremis comitijs mutare suffragiũ, si quẽ primæ suffragationis pœniteret. Fertur tamen Caius Cæsar comitia ita cum populo partitus, ut pro parte dimidia candidatorum, quos populus uellet, exceptis consulatus petitori-

Scita suffragiorũ qui custodiebant.

Ouilia.

Suffragiorũ ratio.

Veturia tribꝰ

Suffragia per puncta.

Lex tabellaria.

Alia ratio suffragiorum.

Cãdidatus ad magistratũ aliquẽ designatus.

*denuo

Vbi primis suffragijs nõ successisset cãdidatis,

Primis comitijs repudiati, secundis uero admissi.

Militaris ordo in comitijs cõsularib⁹ aduocatus,

bus:pro altera dimidia, quos ipse dedisset,pronunciaret.Per se uero in comitijs consularibus,quia imperatores deligebãtur,præter populũ uniuersum,etiam militaris ordo & equites frequẽtissimo concilio aduocati intererant:q̃ppe suffragatione militari summi plerũq; duces delecti sunt. Scipioni eñ Aphricano iussus populus inire suffragiũ,oñis militaris ordo,oñesq; centuriæ & tribus ad unum,imperiũ in Hispaniã detulere.Quo-

Cum diuersa suffragia darentur,

ties dissimilia suffragia diuersis comitijs darẽtur,illa p̃ualere certum est, quæ iustis comitijs fierent.prærogatiua eñ suffragiorũ,semper iustorum comitiorũ fuit. Quod aũt dempta toga, cãdidatos in campum prodire obseruatum est, propterea cõstitutum ferunt,ne per occultos sinus pecunijs absconsis,largitione & ambitu suffragia mercarentur: aut saltẽ,ut cicatrices & uulnera, quæ pro patria, proq; ciuib⁹ pugnãdo passi sunt, conspicua forẽt.Proditumq; memoriæ est,Aphricani superioris filium,cum præturæ candidatus in campũ descenderet, candidam quam induerat togam, turpitudinis maculis obsolefactã ostendisse, magnoq; dedecore, totius populi suffragio repulsam tulisse.

Curiata comitia.

Quæ quidem centuriata comitia per cornicinem indicti:curiata uero per lictorem calati solebant.Fuere autem curiata comitia,in quibus non de magistratibus conferẽdis:sed de exercitu,de legibus,de legatis,deq; ducibus deligẽdis,& legionibus inter consules partiẽdis,de prouincijs,de genere belli,deq; his quæ ad rem pertinent militarem, & an cõtra hostes arma sumere expediret,decernebatur:ut si rogationem probaret populus, bellũ fieret: si uero antiquaret, cessaretur ab armis:in q̃bus suffragia non ex censu & ætate,sicut in centuriatis,sed ex generibus omnium ætatum &ordinum promiscua multitudine ferri assuẽrant. Cum enim uiritim tribules dabant suffragia,& ubi accedebat singulorũ totiusq; uulgi opinio & cõsensus, ea comitia curiata:cũ uero per singulas centurias unus ferebatur calculus, centuriata dicta sunt. Ideo in curiatis omnis potestas suffragiorum & comitiorum euentus,penes populum stetit. Nam singulis popularibus,etiam despectissimo cuiq; uiritim suffragandi,proq; suo cãdidato decertãdi potestas erat:

Centuriata,

in centuriatis uero cum non singuli censerent, sed per centurias suffragia ferrent,in quibus copiæ aliquorum plus poterant,pro eo q̃ ex omni tribu præcipui opibus & dignitate,in centurias selecti, suffragabantur,diuitum suffragationem præualuisse certũ est.

Diuitũ suffragia,

Interdum uero curiatis comitijs,tribunos plebis tribunosq; militares,& alios magistratus extra ordinem creatos inuenimus:tunc maximẽ,cum hi magistratus primum inuenti constitutiq; sunt. Erat enim consentaneum, in nouis magistratibus creandis, non aliquorũ,sed totius populi suffragia postulari. Quod nisi comitijs curiatis fieri posse,nemo dubitauit. Fuit quoq; animaduersum,leges quæ ad populum pertinerent,quãdoq; cẽturiatis comitijs latas:siquidem L. Valerius Publicola comitijs centuriatis legẽ tulit,

Calata,

nẽ quis magistratus ciuem prouocantem uerberaret,necaretue. Præter quæ fuere calata comitia,quæ curiata & centuriata continent.Hæc enim sunt pontificis maximi & sacerdotum:in quibus non oñes,sed descripti selectiq; cõuenire & suffragia ferre poterant. Nam cum uniuersum populum sacerdotia mandare,uel quenq̃ sacris præficere, ꝓpter religionem non deceret,Cn. Domitio tribuno plebis legem ferente,cautum est,ut minor pars populi selectiq; uocarẽtur,& ab ea parte qui dignus collegio foret, in sacerdotium assumptus,cooptaretur. Ideo nõ plures q̃ decem & septem tribus, in pontificis aut

Conciliũ populi,

sacerdotum comitijs unquam interfuisse compertum est. Quæ non comitia, sed populi cõcilium dicebatur:quippe qui non populum uniuersum, sed tantum partem concilio aduocarent.Cumq; sacerdotium maximæ esset autoritatis, propter religionem decuit

Sacerdotũ comitia ꝓpria,

sacerdotes comitia habere propria,in quibus ad sacerdotium assumerentur. His quoq; comitijs calatis,quæ arbitris pontificibus fiunt:arrogationes illorum,qui cum sui iuris sint,in alterius trãseunt potestatẽ,fieri cõpertũ est.Hæc eñ comitia illa sunt calata,quæ pro collegio pontificũ,aut regis sacrorũ,auguris'ue aut flaminis inaugurandorũ causa fiunt:siquidẽ ut hi crearẽtur,& in collegiũ admitterẽtur,sacris'ue ꝓficerentur & inaugurarẽtur,calatis comitijs decernebat.Calatis quoq; comitijs,& sacrorũ detestationẽ,& testamenta fieri aiaduersum est.Tria eñ ueteribus fuere testamentorũ genera:unũ,quod

Instit. de testamen. ordinan. in prin.

Testamẽtorũ tria genera,

calatis comitijs fiebat:alterũ, quod per æs & libram, libripende adhibito, & emptore familiæ; tertium,

Hãc iuris solennitatem Cicero in Topicis nexum appellare uidetur,cuius meminit Iustinianus in l. unica, C. de usucap. transfer.

quod procinctum uocabatur, cum milites ituri in prælium, nulla legum solennitate, tribus aut quatuor adhibitis,raptim apud commilitones testabãtur: qui mos talis erat, ut milites, cum decernere parãt, antequam togam circumcingerent,aut clypeos arriperent,tribus aut quatuor audientibus hæredem sibi nuncuparent,si quid in acie secus euenisset.Postremo fuere comitia tributa,quæ tunc fieri cognitum est, quum non ex generibus hominum,neq; ex censu & ætate, sed per regiones urbis tributim uicatimq; suffragabantur: in quibus interesse tribus & suffragari per regiones & compita assuerant.

Tributa comitia.

Post aliquot uero secula, Publius Scipio Aphricanus & L. Mummius cẽsores suffragia mutasse ferunt,ut regionatim suffragarẽtur, pro generibus hominum causisq; & quæstibus,tribus describendo.Quibus comitijs,ut tribuni plebis minoresq; magistratus fierent,à Volerone primum,deinde à Lectorio tribuno plebis rogatiõe promulgata,cauebatur,ne patritij quos uellent,tribunos p clientum suffragia crearẽt,non populus. Quibus etiam tributis comitijs tribuni militares sæpe creati fuere, qui comitiati dicti:in quibus si deessent senatorij ordinis cãdidati, Augustus Octauius illos ex equestri ordine suffecit,ita ut finito honore,in utro uellent,ordine pmanerent.Et licet centuriata comitia decreto senatus & auspicato,ac sacrificio perfecto & litato, fieri minime solerẽt:tñ tributa comitia,quia minimorum magistratuum sunt,nec senatusconsulto,nec augurato,nullisq; præcedentibus sacrificijs facta, & eadem die absoluta, rata erant: tametsi lege Elia & *Sufia, ne quis per eos dies quibus cum populo agitur, nisi de cælo prius seruasset, agere liceret, cautum fuerit. Erat'q; mos auspicandorum comitiorum,ut cum præfatione deorum dearum'q; bonis faustisq; nominibus,ac dijs bene iuuantibus, concilia inirent.Apud Argiuos uero indictis comitijs,cum prætor in præfationis carmine,Iouem, Apollinem,atq; Herculem præfari soleret, ut successus darent prosperos: postea Philippi nomen adiecerunt præfationi,assentationis genus.Illud tamẽ nõ præterierim,neque comitialibus diebus, more maiorum, senatum haberi: neq; nundinarum tempore comitia fieri licere, ne à legibus accipiendis,quæ trinundino dabantur, plebem auocari contingeret,ne'ue interpellarẽtur nundinatores,utq; rusticis qui in urbem ueniũt,componendi lites,& transigendi facultas foret. Quodq; die imbribus aut turbine procelloso, aut si fœda tempestas cum grandine, uel si tonitrua aut uenti fierent, uel si in frequenti multitudine quispiam morbo concideret comitiorum die, & nisi seruatum de cælo esset prius,quoad centuriata comitia,cum populo agi non licebat:habitaq; in his & promota,tanquam fœda tempestate facta,dirimi oportebat augurum responso,qui quid uitij intercessisset,renunciabant,idq; lege *Elia & Sufia,in quo id fuit memoriæ proditũ, cum Appius Pulcher ad populum causam diceret,q̃ nauali prælio uictus,per contemptum religionis classem amisisset,omnesq; tribus in eius noxam suffragia ferrent,beneficio tempestatis adiutum, pœnam effugisse:nam subito imbri & turbine coorto,sublatis comitijs iudiciũ euasit.Ante uero comitia habita,qd uitij intercessisset,renunciare auguri non licebat, quia diuinare uidebat.Quodq; cum fœminis comitioꝝ nulla fuit cõmunio: ideo mulieres nec comitijs interesse, nec suffragia ferre,neq; foro aut concionibus immiscerì,& ꝓpterea nec arrogari poterant: quod erat apud Athenienses constitutũ, ut nulla fœminarum concilijs publicis aduocetur,uel ferre suffragium,aut concionib⁹ uiroꝝ interesse ualeat:fuitq; moris apud eos, quo frequentius comitijs assuescerẽt, ut singuli suffragatores,nummos acciperẽt,quod à Calistrate primũ inuentum ferunt.Nam cum propter assiduas bellorum expeditiones,Athenienses à rebus urbanis distracti, uix foro assuescerent,& per infrequentiã comitia cogi nequirent: quippe cùm ex omni populo in quouis arduo negocio,ultra quinq; millia nõ conuenirent, ut posthabitis negocijs ad rempublicã accederent,& de publicis consultarẽt,aliquo inuitamẽto cohortandi fuere. Neq; ab his quorũ imminutum imperium fuit, apud Romanos comitia haberi, tanq̃ infausti prodigij & infandi ominis foret: neq; illorum qui rei agerent, nomina ad petendos honores admitti,nisi crimine inducto & absoluto:neq; absentium rationẽ habendã,licet nõnulli legibus soluti,contra comitioꝝ morẽ,absentes suffragia ptulerint. Quod à Locris Amphissæis,qui haud procul Delphis incolũt,factũ meminimus:apud quos nullius absentis habetur ratio,sed cum concio aduocat, non solum pylagoræ & sa

*Fusia

Mos auspicãdorum comitiorum,

Senatũ & comitia quãdo haberi non licebat.

*Aelia

Fœminæ comitijs non intererant, Atheniẽses. Nũmi in suffragatores distributi,

Qui comitijs excludebantur.

Absentiũ nulla ratio.

cratores,ſed omnis multitudo illorum qui ſacra faciunt,conueniunt, & ſuffragia ferũt.
Comitia illegitima. Quotieſcũ non iuſtus comitiorum rogator fuiſſet,comitia inde habita, minus legitima cenſeri:& licet eũ q comitia haberet,aut illis præeſſet,ad honores aſſumi nõ deceret,plerunq; tamen qui comitijs pfuere,licet peſſimo exẽplo,aliorum miniſterio & opera illos aſſequi meruere. Eſtq; memoriæ datum,ſexagenarijs maiores & homines grãdæuæ ætatis,q; ciuilibus uacarent muneribus,ad comitia ſuffragij cauſa deſcendere cogi neq; re:quare deiecti de ponte,& depõtani ſenes dicti ſunt. Nãq; iuuenes olim ſenes de ponte deturbaſſe dicuntur,quum illis non idem maneret uigor,& animi ſenſus eſſet obtuſus. Quodcũ comitia magiſtratuum non ſolum per dictatorem,conſulem & prætorem, ſed per interregem,ædilẽ,quæſtorem,tribunum plebis,præfectum urbis,tribunũq; celerum aut pontificem maximum,de ſenatus ſentẽtia plebiſcq; ſcito, nonnunq̃ per populum indici compertum eſt:ipſe tamen prætor conſularibus comitijs autor eſſe non poteſt, quòd maius uerſaretur imperium in conſulibus creandis, quàm ut per prætorem explicaretur. Cum'q; Cæſarum temporibus,arbitrio principis,nonnunquam tribuum ſuffragio comitia fierent, Tiberius Cæſar inter cætera conſtituta,è campo ad patres illa transferri uoluit: quorum concilio & ſuffragio etiam ſine populo candidati ad honores & imperia prouecti fuere. ex duobus tamen conſulibus,ei qui minor natu foret, comitiorum habendorum munus dari conſueuit. Sine autem conſulis, prætoris uel tribuni, aut alterius magiſtratus decreto,populo & plebi conuenire,aut clandeſtinos cœtus, coitiones uel conciliabula habere (ne quis malo exemplo populum ſeuocaret, uel ſecretas conſultationes faceret) non licebat.

Senes depotani.

Comitia quorũ autoritate indicebãtur.

Clandeſtinæ coitiones uetitæ.

Quando primum ædilitas cœperit,& quot fuerint ædiles, & qui curules,& qui plebeij.

Caput IIII.

Alter ex conſulibus,plebeius.

QVo tempore exactis regibus, & conſulibus creatis, plebs contentione maxima cum patribus certauit, & tandem ut alter ex conſulib⁹ plebeius foret,obtinuit: patres pro communicato plebi conſulatu, ædilitatem ſimul & præturam uendicarunt. Igitur curuli ædilitate creata,illam Cneo Quintio Capitolino,& P. Cornelio Scipioni ex patribus dederunt:poſtea alternis annis,modo ex plebe,nunc ex patribus ædiles creari cœpti, munusq; promiſcuum fuit: donec curulis ædilitas ad libertini generis homines delata eſt:tunc quum Cneus Flauius Appij ſcriba, libertino patre natus,cum Quinto Anitio Prẽneſtino,haud multo ante hoſte populi Romani,ædilis curulis ius ciuile in penetralibus pontificum diuulgauit,dieſq; faſtos in albo propoſuit,ac ædem Concordiæ cum non mediocri inuidia nobilium dedicauit. Demum diſſidente plebe à patribus,ut duo eſſent plebis ædiles, ſicut duo patritij antea fuerant, plebi eſt à patribus conceſſum. Lapſis inde temporibus, cum Iulius Cæſar rerum potiretur,tunc primum ſex ædiles creati, duo patritij qui cereales dicti, qui curam gererent annonæ forenſis,copiæq; cibariorum:reliqui ex plebe:quorum præcipuum munus erat,urbis,ædium ſacrarum priuatarumq; curam agere,ad eoſq; abſentibus uel impeditis conſulibus ſumma rerum & maieſtas conſularis imperij ſæpe delata eſt. Hi præpue curabant,ut ædificia publica priuataq; fierent,utq; templa,theatra,ſtadia,fora,porticus,curiæ,& baſilicæ,atque mœnia, magnificis operibus reficerentur & ornarentur: quod lege ueteri ſancitũ erat,in hæc uerba: Suntoq; ædiles curatores urbis,annonæ,ludorũq; ſolenniũ,ollisq; ad honoris amplioris gradũ,prius acceſſus eſto,& infra. Quib⁹ ſacrarum rerum procuratio & totius urbis tutela ſæpe commiſſa eſt. Ad quos etiam ſenatuſcõſulta & ſcita plebis,ut in æde ſacra conderentur, deferebant: præparãdo conuehendoq; frumento & oleo,ne urbs penuria annonæ,ne'ue caritate laboraret,utq; commeatus,quæq; bello uſui forent,in caſtra deferrentur,ædilium muneris erat. Ideo Manius Martius & Trebius ædiles plebis, q; in ſumma caritate frumentum populo in modios aſſibus dedere, cõmeatusq; inuexere,ſtatuas in Capitolio & palatio cum titulis honorum meruere. Et M. Seruilius T. filius ædilis curulis, q; olei denas libras ſingulis aſſib⁹ præſtitit,celebri memoria dignus fuit. Etiam in eos qui plus q̃ lege definitum erat, agri poſſiderent,diem dicere, matronas probri accuſare,fœneratores coercere,popinas & ganeata obſonia inhibere,in facta dictaq; inciuilia atq; improba,animaduertere,atq;

Aediles alternis annis modo ex plebe, modo ex patribus.

Duo plebis ædiles.

Sex ædiles, Cereales.

Lex de ædilibus plebeijs.

Nero ædilis.

in exilium agere, ædilitiæ poteſtatis erat. Nero tamen dum munere ædilitio fungitur, ne quid cocti in popinis ueniret, præter legumina & olera, interdixiſſe fertur. Quineti am nimiam ædilium poteſtatem cohibuit: ſtatuitq; quantum curules, quantũ plebeij pignoris caperẽt, quantũq; pœnæ irrogarẽt. Circa religionẽ, ne q nifi Romani diĳ patrio more colerent, ne'ue à ueteſtis cæremonijs decederẽt, ædilibus p̃cipua cura fuit: quorum edictis cautum eſt, ut ludæorum Aegyptiorumq; ſacra, ritus & cæremoniæ ex urbe pellerentur & exigerentur. Senatuſconſulta excipere, ſuper emẽdis uendendiſq; ſeruis aut iumentis, ſi ex fide bona uenirent, deq; illorum uitio & morbo cognitionem animaduerſionemq; habere, thermarum curam agere, illaſq; ne eſſent immundæ, ne'ue nimis æſtuarent, curare, ædilitiæ cognitionis erat: de menſuris quoq; & uerrẽdis uĩs, deq; alia cognoſcere, deſuperq; edicta proponere, quæ ædilitia dicta ſunt, mulctamq; nõ parenti irrogare, aut nota turpitudinis afficere poterant. Horum exemplo ephori Lacedæmonijs fuere, & in Theſſalia ædiles, quibus uirgas lixæ præferebant, quorum munus erat annonã & forũ cupedinis curare. Apud Græcos & Aetolos agoranomi, quorũ edictis uendẽtium & ementium rabies coercebatur: qui hoc etiam ſibi arrogarũt, de uenditarum emptarum'que rerum uſu & commercio, de'que conuentionibus & pactis cognoſcere. in tantum'que honoris culmen ædilitas prouecta fuit, ut urbe peſte laborante, maieſtatem conſularis imperij ad ædiles decidiſſe, Titus Liuius autor ſit, ac iam bonis temporibus ab optimis quibuſque ſplendor ædilitatis, quæſitus fuerit. Nã & duo Craſſi, & Quintus Mutius, & Publius Lentulus, & Scaurus ſummis honoribus functi, ædilitatem magnificentiſſime geſſere, illamq; magni muneris loco exequuti fuere. Paulus quoq; Aemylius, quũ duodecim magnis competitorib⁹ in petitione ædilitatis prælatus fuerit, pro ſummo honore duxit. Sunt tamen exempla illorum, qui repulſam in petitione ædilitatis perpeſſi, mox conſulatus, præturas, & ſummos honores meruere, inter quos C. Marius, qui in duabus ædilitatis petitiõibus, curulis ſcilicet & plebeiæ, una die bis repulſam tulit, ſepties deinde cõſul fieri meruit. Scipio uero Aemylianus, cum candidatus ædilitatis in campum deſcenderet, ab uniuerſo populo fructum huberrimum cepit: nam pro ædili, omnium ſuffragatione conſul factus eſt. L. Lucullus cum ante adultam fratris ætatem, magiſtratus petere nollet, tantũ graria & fauore ualuit, ut abſens unà cum fratre ædilis relatus fuerit. Veſpaſianus uero cãdidatus ædilitatis, quinquies repulſam paſſus, demum ad imperium fuit euectus. Et quanuis ædilitas per ſe propriũ munus foret, ſæpe tamen magiſtros equitũ & tribunos plebis ſimul cũ magiſterio & tribunatu ædilitatẽ geſſiſſe cõperimus. Cn. Flauiũ Appij Cæci ſcribã, cum tribunatu plebis ædilitatẽ, & T. Sempronium, magiſterium equitum unà cum ædilitate habuiſſe cõſtat: tametſi duos magiſtratus, præſertim curules, ſimul gerere, antea interdictum fuerit. Munera etiam magnificentiſſima & ludos apparatiſſimos, ad conciliandum populi fauorem, per ædiles plebis aut curules, nunc Romanos, nunc plebeios, nonnunquam ſcenicos, publica uel priuata impenſa, aut ex mulctatitia pecuuia curari & inſtaurari plerunque adnotauimus: in quibus uenationes beluarum, quæ'que mira ſpectatu & inſolita ſunt, nonnunquam gladiatorum paria qui digladiarentur, ſpectaculis exhibuere: quæ munera cum magnificentiſſime per ædiles edita fuiſſent, gradus ad ampliſſimos honores magiſtratus'q; fecere. Illud memoriæ datũ eſt, eos qui ſcriptum facerẽt, ad ædilitatẽ admitti nequiſſe: propterea Flauius ſcriba, quia ſcriptũ fecerat, niſi iuraſſet ſe ſcriptum non facturum, ad ædilitatem admiſſus non fuiſſet. Quodcũ ædiles, ſicut tribuni plebis, ſacroſancti aliquando habiti ſunt: quod licet ueteri conſtet exemplo, lex'q; à Valerio conſule poſt decemuiros lata, tam tribunos quàm ædiles, iudices atq; decemuiros inuiolatos ſanxiſſet: tamen quia ædiles curules neque prehenſionem, nec uocationem habere, nec lictore uti, eos'q; à priuato ad maius tribunal, prehendi duci'que à magiſtratibus nouimus, propterea ædilem non eſſe ſacroſanctum opinati ſunt: quod Domitianus Cæſar facto declarauit, qui tribuno plebis autor fuit, ædilem repetundæ accuſandi, iudices'que in eum à ſenatu petendi. Qui quidem ædiles non Romæ tantum, ſed in oppidis et uicis ignobilibus ſæpe fuere magiſtratus, qui de mẽſuris & rebus minimis iura dabant. Hoc quoque notatum eſt, poſſe ædiles, exhauſto atque inopi æra-

Aedilitũ potestas nimia, cohibita.

Aedilitiũ ẽdictũ in ludẽorum & Aegyptiorũ sacra.

Exempla ẽdictorũ uide in 21. lib. Pãdect. de ẽdilit. edict.

Ephori apud Lacedæmonios.

Agoranomi.

Honos ẽdilitij muneris.

Aedilitatis repulsam passi. ad alios tamẽ magistratus statim euecti

Aedilitatis munꝰ cũ alio munere coniunctum.

Ludi per ẽdiles editi.

Scribæ ad ẽdilitatem non admissi.

Aediles sacrosancti.

Vectigalia p ędiles constituta,

rio nouum uectigal constituere, quo reipublicæ oneribus consulatur. quodq; sicut tribunos plebis ad tribunatum, ita ædiles siue curules seu plebeios, qui patrem haberent sub perstitem, ad ædilitatem minime admitti posse, exemplis maxime probatum est.

Iudicium ignaui iudicis, super controuerso iure perperam iudicantis, haustum aquæ per fundum alienum non deberi. Caput V.

SVper cõtrouerso iure in foro Romano, me præsente, apud ignauum iudicem q præsidebat, dum quotidiana patrocinia præstarem, aspera & uehemens quæstio agitari cœpta est. Petebatur enim à testatoris filio, cui haust⁹ aquæ in fundo quẽ alteri legauerat testamento, exceptus fuerat, isq; fons immodicis caloribus postea exaruerat, deinde tribus post annis denuo emersérat, ex testatoris uoluntate se ad illius haustum per fundum legatum admitti. Cui contra stabat fundi dominus, & desita aqua, seruitutem se nullam debere aiebat: quippe cum aqua, cuius haustus testamento exceptus fuerat, fonte arefacto, esse desierit, cessare etiam seruitutem, quæ propterea debebatur, dicendum erat: et ubi haustus aquæ ex nouo fonte illi forsan deberetur, ius tamen eundi per fundum suum, se inuito, illi non esse: pluraq; in hanc sententiam adduxerat, quibus non dissimulanter quæstioni responderi uidebatur. Contra uero testatoris filius, relicta à patre seruitute, & haustu aquæ sibi legato, etiam aditum ad aquam, qui nullibi nisi per fundum patere poterat, relictum dicebat; cum nullus aquæ usus foret, nisi haurire liceret: neq; posse hauriri, nisi per fundum aditus esset. Quod si fieret secus, profecto cum sibi aliunde haurire nõ daretur, ipse legato p̃ter testatoris uoluntatẽ, frustratus foret: quod est pudendũ dicere. Rursus tametsi aqua desita fuisset, seu æstu uehementi, seu quouis modo arefacta, ea postea renata, ius pristinũ sibi deberi asserebat: nam q̃diu è fonte manaret, ius hauriendi sibi integrũ esse, dicendũ erat. Cũq; immodicis iurgijs desup obstreperent, & turpibus uocibus inuicẽ conflictarẽtur, iudex q assidebat seuerus & uehemẽs, amborũ audito postulatu, pauca interfatus, quæsiuit an aqua ex fonte arefacto penitus fluere desiisset: & quũ triẽnio aquã ex fonte manare desiisse, (cppe cũ tenuis, nõ perennis foret) illamq; denuo scaturisse, tabulis & testibus planum fecissent, deq; hoc nulla controuersia foret; hoc asseuerato, parũper subdubitare uisus, paulo post eò inclinauit sententia, ut eundi per fundũ alienum, & aquam desitam rursus hauriendi, testatoris filio ius nõ esse, sibi liquere iniqssimo decreto pronũciaret. Qua iniuria decreti cũ uehementer ille offensus reclamasset, & propterea me adiuisset, peteretq; ut sibi in causa adessem, utq; suas partes propugnationẽq; mea cura patrocinioq; susciperẽ: quæsiui ego à iudice, ut bona cum uenia diceret mihi, quo iure, qua lege aut exẽplo, isti cui seruitus testamento relicta fuerat, ius non esse hauriendi ex fonte renato declarasset: siquidem si haustus aquæ testamento legatus erat, iter quoq; ad haustum ex æquo & bono relictum uideri debet, cum nisi haurire liceret, nihil præstaret commodi legatũ, nihil opis: idq; tam Paulum & Marcellum, q̃ Neratium & Vlpianum de seruitutibus sentire asseuerauí. Quinetiam de sumptibus funerum idem Vlpianus censuit: Si in fundo à me uendito sepulchrũ mihi excepero, iter quoq; ad sepulchrum exceptum uideri, cum subsequens antecedens supponat. Neq; repugnat, q̃ arescente fonte, desita seruitus uidebatur, quia satis habet rationis explicatæ, q̃ mox fonte renato ius idem mihi deberi quiuis potest intelligere, idq; labolenũ & Paulum de seruitutibus etiam cẽsuisse. Quinetiam Actilicinus consultissimus uir, super hac controuersia Cæsarẽ Statilio Seuero in hanc sententiã rescripsisse dicit: idq; cum lege & iure affirmare cõtenderem, peteremq; ut more institutoq; maiorum, si quid iudicando deliquisset, caueret ne magno saltem afficeretur incommodo, is qui in meam fidem clientelamq; uenerat, Iudex ad me conuersus, grauiter credo ferens se frequenti auditorio interpellatum, stomachabũdus & uultu fere mínaci, semel, ingt, desita aqua, postq̃ fons exaruit, ius illam hauriendi pariter desitum uideri: quippe quum aqua nulla sit quæ debeatur, seruitutem extinctam amplius non reuocari respondit. Cumq; ego contradicerem, horũ autoritatibus nixus, pluraq; in meam sententiam adducerem, præsertim cum nemo tam indoctus ignarusq; rerum foret, uel qui primis (ut aiunt) labris iura degustarit, qui restituta re in statum priorem, idem ius quod antea fuerat, re integra, incolume esse negaret; ipse autem egregius ne-

l. item, §. i. ff. de seruitute rusti. prę. l. si uenditor. ff. de relig. & sumpt. fun.

l. Actilicinꝰ, ff. de seruit. rust. præd.

bulo cum in eandem sententiam iret, illamq; nullo argumento, nec iudiciali disceptatione, ut modesti iudices solẽt, dilueret uel firmaret, si quid probandum aut refellendũ esset, sed prope ad extremam insaniam uecors excandesceret: ego qui probè noram spiritũ eius, ne infectatione & cõuicijs agerem, dicendi pausam feci, satiusq; duxi clienti salutari consilio prodesse, q̃ rationibus non proficientibus cum homine illiberali & clamoso nequicq̃ disceptare: clientiq; ut ad maius tribunal prouocaret, persuasi: profuitq; prouocasse. Nãq; haud multo post, discusso negocio lege & iure, inducto iudicis decreto, probabili & recto iudicio pro testatoris filio lis data est. Verba uero Cæsaris ad Statilũ Seuerum ex eius epistola hæc fuere: Succurrendum his putaui: itaq; quod ius habuerunt tunc, cum primum ea aqua peruenire ad eos non potuit, id eis restitui placet.

Quanta seueritate à Romanis contra licentiam magistratuum, & quoties occursum sit. Caput VI.

QVanta disciplina cauerint Romani, ne q magistratus gererent, nimia licentia abuterentur, illud documento est, quod pluribus legibus, plebiscitis & senatusconsultis præscripti fines magistratuũ & potestas coarctata fuit, præcipue cauendo, ne imperiosa illorum licentia, extra gyrum rationis excederet. P. Valerius, is qui cum L. Bruto post reges exactos cõsul factus est, ad terrorem increscentis audaciæ legem promulgauit, qua cauebatur, ut à quocunq; magistratu ad populum prouocandi cuiuis potestas foret: scilicet existimans maioris imperij aduocatione, nimiam magistratuum licentiam coarctari: tametsi regum temporibus, prouocationem à regibus fuisse ad populum, idq; pontificalibus libris caueri, multi contendant: quam legẽ à Muræna consule, quo tempore Sora & Alba coloniæ deductæ sunt, iterũ latam comperio: postea exacto decemuirorum imperio, populus Romanus ut licentiæ temeritatiq; obuiam iret, præter auxilium tribunitium, nouam sanciendo legem, constituit, ne quis ullum magistratum, sublata intercessione, crearet: qui creasset, eũ ius fasq; esset occidi. Quod mox Duillius cõsul alia cõstitutione innouauit, ut qui magistratum, sublata prouocatiõe, creasset, tergo & capite lueret. Lapsis inde tẽporibus cum opes plurimorum p̃ualerent, humilioresq; à ditioribus assidue premerẽtur, hisq; superbè auareq; imperitarẽt, iterum Valeria lex, tanq̃ unicum præsidium libertatis, ante primum Punicum bellum lata fuit: qua inter cætera eũ qui prouocasset à quouis magistratu, uirgis cædi & securi percuti uetuit: pœnam tamẽ si secus fecisset, non adiecit, nisi improbe factũ uideri. Cumq; adhuc non satis innocentiæ consultum foret, & plebis libertas opprimeretur magis, sæpiusq; hoc malum increbesceret, inita tandẽ ratio est, qua salubriter tenuioribus cõsultum foret. Siquidem M. Valerius cõsul legem de prouocatione ad populum, ab eadem familia sæpius latam, tanq̃ patronam & uindicem libertatis, tertio promulgauit, grauissimisq; pœnis affecit eum, q̃ spreto more patrio, ad maius tribunal prouocare inhiberet, intantũ, ut etiam de ui & maiestate damnatis, ius prouocandi ad populum dederit, tametsi post decursa secula, Caligula, ne longo circuitu ducerẽtur lites, nimias prouocationes inhibuerit. Sed q̃uistot legibus aduocatio maioris potestatis, quæ ab iniuria tenuiores uendicaret, pmissa foret: nondũ tamen satis petulantiæ & effrenatæ licentiæ prouisum erat, nisi caueretur, ne sæpius eadem imperia gerendo, nimis aliquorum potentia insolesceret. Ideo Quintus Martius censor legem tulit ad populum, ne q̃s eundem honorem bis ambiret. Et deinde Fabius Maximus aliam recitari iussit, quod etiam plebiscito cauebatur, ne intra annos decem eandem potestatem gerere liceret. L. deinde Sylla, aliquem prius prætorem quàm quæstorem fieri, aut consulem quàm prætorem, edita lege uetuit: eundemq; nisi decurso decennij spatio, bis uni magistratui præsesse, grauí pœna interdixit: arbitratus frequentes honorum uicissitudines, nimiæ potestatis esse, & potentiæ non ferendæ. Quod haud multo post noua constitutione innouatũ fuit: cautumq;, ne cui intra uigesimum annum, muneris publici administratio daretur. Et cũ licentia præsidum in edendis spectaculis, multo prouincialibus damno & incõmodo foret, quotidieq; nouis collationibus exhaurirentur, Nero uetuit, ne gladiatorũ munus, aut ferarum spectaculum præsides in prouincijs ederent. Quo etiã tempore statutum est, ut qui perperam ad principem uel senatum prouocasset, pecuniam pœnæ no

P. Valerij lex

Duillij constitutio,

Valeria lex

M. Valerij lex de prouocatione ad populum.

Prouocatiões inhibitæ.

Q. Martij lex Fab. Max. lex

L. Syllæ lex.

Aetas muneris pub. obeũdi.

Neronis statutum.

Mulcta iniquæ ꝓuocationis.

mine in ærariũ ferre, & mulctá exoluere cogeretur. Pluraq; extát plebiſcita, qbus ne duos magiſtratus, pſertim curules, uno anno habere, ne' ue plebeium magiſtratum patritio gerere liceret, cauebatur. Quinetiam pro magiſtratu aliquid gerere inhibitum erat, niſi prius ſacramẽto adactus fuiſſet: quod ideo cautũ ferunt, ne ſpe & cupiditate improba, imperia & honores aſſumerent: iurabát enim apud conſulem uel ſenatũ ſolenne iusiurándum per deos: poſtea ut in acta principũ iurarent, Cæſarum temporibus ſeruatum eſt: neq; eũ plus quinq; dies, niſi qui iuraſſet in legem, imperium gerere licebat. Siq; tamen in magiſtratu auarè, ſuperbè & inſolenter ſe geſſiſſent: ipſos ante tempus finiti honoris imperio deſiſtere, & de gradu deiici iubebãt. Primusq; cui abrogatum imperium fuerit, Targnius Superbus proditus eſt, qui propter inſolentiã regno pulſus fuit. Poſtea exactis regibus, Sergium & Virginium tribunos cõſulares, quod male ad Veios pugnaſſent: & Cn. Manlium, & Seruilium Cepionem proconſules, quod ipſorum temeritate clades ingens accepta fuiſſet, & à Cimbris cæſi, & caſtris exuti eſſent: aliosq; ignauiæ inſimulatos, abrogato imperio, ante tempus finiti honoris, ſenatus magiſtratu abire, & inſignia imperij dimittere coegit. Quod & C. Gracchus alio plebiſcito confirmauit, cauẽs, ut ſi cui ante tempus propter indignitatem, imperium eſſet abrogatum, is alterius adeundi honoris facultatem non haberet: néue maxima imperia diutur na eſſent, quod unum officere libertati cognitum eſt. Magiſtratus & honores geri ultra annum annaria lege prohibetur. Iulius uero Cæſar lege ſanxit, ne prætoriæ prouinciæ ultra annum, ne' ue conſulares plus biẽnio obtinerentur. Tiberius collatos ſemel honores nõ facile ademit, cum ſaturos & opulẽtos præſides minus noxios prouincialibus duceret. Ne' ue finito magiſtratu, is qui prouinciæ præfuiſſet, impune inſultaſſe gauderet, triginta diebus lege Cornelia ſucceſſorem expectare, & ex prouincia reuerſus, rationẽ administrati muneris lege Iulia reddere cogebatur. Ideo plures conſules prætoresq; functos honoribus, ꝙ mẽte improba, auarè & crudeliter in prouincia ſe geſſiſſent, damnatos & ærarios factos inuenimus. Apud Græcos uero lege cauebatur, ut qui geſti muneris rationẽ non redderet, alogij teneretur. Apud Athenienſes qſquis ad remp. acceſſiſſet, ratione non redderet, alogij tenebat

musis immolent, Clementiæq; & Amicitiæ, non Marti: satius ducentes, pactione hostium animos & pace incruenta conciliare, quàm prælij subire aleam, & multa hostium cæde uictoria potiri. Cyrus autem, ne hostium efferis clamoribus milites perculsi trepidarent, hymnum Polluci & Castori canere iussit, quo concentu effecit, ne improuisa formidine caperentur. Post hastatos sequebantur principes, qui uiribus & ætate fortiores, in quindecim pariter distincti manipulos, scuto & insignibus armis, sub ipsis signis militabant: qui non continenter iuncti erant, sed modicis spatijs discreti, quasi in subsidijs positi: Vt si hastati commisso prælio, ab hostibus deturbati retro cederent, ad principes & grauioris militiæ uiros receptus tutus foret. Hiq; cum ad hostium subitos conatus præsto essent, obnixæ urgentesq; integris uiribus fessos adorirent, & impressionem facerent. Post principes uero triarij pluribus uexillis ordines ducebant. Erant em ueterani milites, magnæ & expertæ uirtutis, q stabili genere pugnæ assueti, scuta & hastas tenentes humi fixas, genu dextro innixi, prælij euentū, & imperatoris nutū expectabant ad inuadendū, qui modico etiam interuallo seiuncti à principibus, confidebant, lisq; ordinib⁹, cum procinctæ acies starēt, si à principibus haud feliciter pugnatū esset, nec ad arcendam uim satis roboris aut uirium foret, ut uicti, perculsi, & consternati cederent, perditis prope rebus, & desperata salute, se ad triarios p interualla ordinū sensim referebāt. At tunc exurgentes triarij, in quibus omnis belli molles, quodq; uirium erat, esse putabatur, (nanq; his uincere aut mori decretū erat) cōferti pluribus ordinibus, firmata acie, tanq; uallo muniti, strictis mucronibus, ita ut uir uiro, armis arma cōiuncta forent, uias claudebāt, ita magno præsidio firmati, in hostes ibant, ut dirumpi ea acies non posset. Neq; em longum certamen, & increscens uis diutius durare posset, nisi secunda acies primæ, & integri fessis succederēt. Cyrus quoq; haud absimili exemplo, ita aciem instruxit, ut qui primi in prælio, quíq; primæ cēturiarum milites essent, in secūdis pugnarēt ultimi: deinde ultimi succederent ad primos, ita acie instructa, ut seruato ordine pgredi ad pugnam, & cum opus foret, pedem retro ferre possent. Germani uero per familias & propinquitates cuneis acies instruebant. Sarmatæ per turmas, quibus insuperabiles erāt: pedestri uero pugna nihil ignauius. Scythæ, Thraces & Macedones cuneo, qui mediam urgeret aciem, frequenter usi sunt. Persæ & Siculi, quadrato agmine. Celtiberi tantum cuneo ualebant, ut quacunq; parte decurrerēt, irruptionem facerent. Galli bifronti acie pugnabant, cuius usus talis erat, ut nullam militibus terga dandi spem ostenderet. Lacedæmonij cum in cornu incedūt, turma in postremis sequitur, quæ se ad frontem & in latus flectere queat, & cum opus foret, uerterent se singuli ordines, & depugnarent. Agesilaus quoq; quadrato agmine exercitū sæpe duxit, ita ut dimidiū ante, dimidiū uero post exercitum haberet. Thessali rhombi figuram primi inuenere, q facile circūagitur, cuius ope adiuti, hostibus prævaluere. Ferunt Triballos populos omem aciem in quatuor phalāges, & quicquid est copiarum diuidere: Primam ex imbellibus, secundam ex optimis, qui robore præstabant & uiribus: tertiam ex equitibus, quartam ex mulieribus, quæ in fugā conuersos conuicijs incesserēt. Latini uero populi cum antea phalanges similes Macedonicis facerēt, postea disciplina Romana edocti, manipulatim acies instruebant. Apud Spartanos in expeditionibus obeundis reges erāt primi cum cohortibus suis, in recessu uero postremi. Atheniēsibus lege cautum erat, ut polemarchus cum acie decerniť, dextrum semper latus teneat, indeq; in hostes irruat. Thebani cum ad Leuctram sinistro cornu Lacedæmonios fugassent, & uictoria potiti essent, oīb⁹ prælijs obseruarunt, ut sinistro cornu principatum darent. Eratq; inter Lacedæmonios & Athenienses cōuentum, ut si arma contra eosdem hostes ferrent, Athenienses sinistrum, Lacedæmonij dextrū in acie tenerent locū: tametsi in pugna aduersus Mardoniū, Atheniēses dextrum cornu cōtra Persas, Lacedæmonij sinistrū cōtra Bœotios & Thessalos tenuere. Cumq; aduersus Mardoniū & Medos Athenienses & Tegeates sup instruendis aciebus dissiderēt, dextrū cornu usurpantibus Athenienſibus, Aristidis autoritate effectum est, ne intempestiue contenderēt, quamcunq; partem in acie dedissent, se uiriliter operā nauaturū pfessus. Cui nō absimile est, quod cum Themistocles cū Euribiade Lacedæmoniorum duce cōtra Xerxē classem ducerent, & de ducatu orta contentio esset, facile cessit,

Cyrus.

Principes.

Triarij.

Cyri aciei instructio.

Germanorū acies.

Sarmatæ.

Scythæ.

Thraces.

Macedonēs.

Persæ.

Siculi.

Celtiberi.

Galli.

Lacedæmonij Agesilaus.

Thessali.

Rhombus.

Triballi.

Latini.

Spartani.

Atheniēsium lex.

Thebani.

Lacedæmoniorum & Atheniensium cōuentum.

Themistoclis dictum.

asserens intempestiuam contentionē è sua republica non esse, sed eum uideri principē, qui meliorem operam nauasset. Apud Lacedæmonios uero milites ex Scyro insula, cū sinistrum sibi locum delegissent in acie, semper obseruarunt, ut deinceps sinistrum cornu tenerent. Fertur que Psametychus Aegypti rex, cum pugnaturus contra Assyrios, ignominiæ loco Aegyptios in sinistra, mercenarios uero & externos in dextra phalāgis locauisset, exercitus alienationem & dissidium passus fuisse. More tamen Romano antiquiori duci, dextrum cornu dari consueuit: sinistrum uero, quia minus curæ & solicitudinis habet, iuniori & minus assueto: quanuis sinistro nōnunquā summos duces attriburos inueniamus. Tullus em Hostilius aduersus Fidenates pugnaturus, sinistrum sibi desumpsit cornu, dextrum uero Metio dedit. Dareus quoq; ad Arbelam cum sibi sinistrū tuendū sumeret, Mazeo dextrum assignauit. Si tamen inter duces de loco non conueniret, plerunq; de ordine agminis quem tenerent, inuicem sortiebātur. Cūq; signa militaria in media locarētur acie, ita ut p signis antesignani, post signa alia pugnaret acies, quoties hostiū impetu antesignani uicti cederēt, ne nudarētur pugnatorib⁹ signa, collato statim gradu, ex secunda prima fiebat acies: ita ut à suo q̄sq; manipulo uel cohorte pugnās non recederet: qui omnes ita docti instructiq; erant, ut ad nutum monentis intenti, ad illius imperium se in turmas colligere, rursus diuidere possent, obsistere, circuire, mutare pugnam, modo à fronte, nunc à cornibus occurrere, sequi signa, ordines seruare, consistere, & locum non deserere, tam facile scirent, ut signo dato, expediti & dicto ueloci us, mandatis parerent. Erant enim ita instructæ acies, ut faciles partienti, faciles iungenti forent: talisq; disciplina, ut etiam in cōflictu belli, & dum prælіatur, miles in sua legione, cohorte uel manipulo maneret, ab eaq; pugnans non recederet. Hoc quoq; proditum est, quòd quoties grauis armatura hostem fugasset, ne turmæ equitum cursu & fuga insequendo dissiparentur, signaq; & ordines relinquerent, leuem armaturam, funditores sagittariosq;, qui hostes longius agerent, & trepidantes opprimerent, emittebāt. Quod longe secus apud Lacedæmonios fuisse tradūt: q ppe in pugna acerrimi existunt, diuq; & fortiter prælіantur, dum hostem in fugam uertant, quibus fugatis, effusos insequi nesciunt. Cum enim hostem dare terga coegissent, cōtinuo redibant in ordines: ne q; enim uidebatur decorum satis, in fugientem hostem & agmen consternatum inferre signa, & in terga dantes, ius uictoris exercere. Quotiesq; ad ultimum laboris & periculi uentum erat, ut solutis ordinibus uage dissipati milites, forent in summa desperatione & diffidentia, rem in asperis prælijs sæpe tentatam, felici euentu multi magno studio exequuti sunt, ut dissipati milites ad suos mox ordines redirēt: deinde coacto agmine, oēs uno impetu impressionē facerent, & ultro in hostes irruerēt, magnoq; ardore animoq; pugnā repararēt: id q̄d apud Germanos frequēs fuit, ut cedere loco, & rursus instare p consilio haberēt, uel ut eqtes, dimissis eqs, ad proximos euaderent, immiscentes se peditibus, dum fluctuatur acies, hosti obuiam irent: ideo ut spe fugæ erepta, æquato oīum periculo, pedestri prælio acrius insisterent, uel ut in hostes acrius incurrerēt, detractis frenis, cum effusum cursum temperare nequirent, equos concitatos agerent, & impressione facta, ui uiā facerent, sparsosq; & incōpositos adorirētur. Nonnunq; ut uexillo signiferis adempto, & in hostiū agmen, aut intra uallū iniecto, quo acrius subirent, instando atq; urgēdo, ne illo potiretur hostis, maiori impressione dimicantes, ita irruerent, ut lapsam plerunque aciem reparārēt. Apud Cimbros in more fuit, ne fuga signa & ordines dissiparent, turmas & robora legionum longis catenis inuicē cōnectere, & per balteos milites colligare, ut ita nexi firmi⁹ propugnarēt. In quo traditur opere præcium, quod cum Lacedæmonij contra Tegeates dimicarent, & de uictoria cōfisi, uincula secum ferrent, quibus illos uinctos ducerēt: postea uicti & fugati à Tegeatib⁹, eisdem uinculis nexi & captiui ducti sunt. Romanis frequens usus erat, cuneum facere & phalangem, ut inuicem scutis annexis & supra capita elatis, densa latitudine succederent, unaq; conspiratione & consensu in orbē se colligerent, & impressionem facerent. Illud quoq; salutare creditum est, transfugas detractis armis, ne quid insidiarū simulata transitione moliri possint, in postremam aciem inducere: nanq; illis credere nō facile licet. Profuit quoq; salubre consiliū, quod in magna cōsternatione, abscissis reb⁹ & despe

Princeps.

Psametych⁹.

Romani.

Dareus. Sortitio de loco.

Vbi antesignani uicti cederent.

Vbi terga uerterēt hostes.

Lacedæmonij hostes fugientes non insequebantur

In extremo periculo.

Germani.

Cimbri.

Romanorū cuneꝰ & phalanx.

Transfugæ.

Fugientes ex prælio.

rata salute,à Romanis sæpe factitatũ nouimus,ut dispositis equitum turmis ante munimenta, fugiẽtes temere ex ꝓlio ad castra,milites pauidos & cõsternatos pro hoste habe rent:illosq; strictis gladijs inuaderẽt,ut nõ minus à tergo q̃ à frõte infestas acies uiderẽt. Hæc eñ ultima desperatio nonnunq̃ militũ animos ita incessit, ut inclinatas & turpi fu

Petitio ut defuncti sepeliri rentur.

ga profligatas acies plerũq; repararint:tantoq; ardore pugnã legamus restitutã,ut mili tes ancipiti coacti metu,uictoriã ex hostiũ manib⁹ sæpe eripuerint. Fuit hoc quoq; no tatũ,dum acies ꝓliantur,& armis decernũt,petere ut defuncta corpora liceat sepelire, uel post ꝓlium abire,cõcessum de uictoria uideri.Eos enim qui uicerũt, precario aliqd ab hoste petere nõ decebat:sicut cõfessio cedentis & detrectantis certamẽ,ubi hostes ad

Deditionis signa apud diuersas gentes

pugnã elici nequeunt,pro uictoria fuit. Apud Gallos & Hispanos brachia & manus in ermes tendere:apud Romanos capita scutis subdere,& arma tradere,deditionis signum erat. Quare Pompeiani in pugna Pharsalica passis palmis salutẽ petiere. Armis quoq; dimissis,salutationẽ more militari facere,magno sæpe ꝓsidio extitit militibus.Iũctis ue latisq; manibus supplicare,aut cũ infulis & uelamentis prodire,apud Græcos manus in ermes dare,Indis cũ pateris occurrere,& uina libare, aut ex Solis ara accẽsis facibus ob

Dedentes se interficere nefas.

uiam prodire,in fidem uenire & potestatẽ,signum fuit. Neq; eñ decebat illos qui passis palmis in deditionẽ uenissent,morte afficere,aut in eos uelut hostes insultare. Dextris autem exertis, & sublatis manibus incedere, apud Græcos & Persas pacis signum erat:

Pacis signa.

sicut Assyrijs & Massilienſibus cum infulis,Græcis cum oleæ ramis aut lauro accedere, & barbaris florẽtes capite corollas gestare.Aegyptiorum mos traditur, ut supplice ue ste sumpta,& ꝓlatis omnibus sacris,pacem deprecẽtur:Gallorum, occurrere magistra tus cum pueris & fœminis.Apud Persas,terram & aquam offerre,deditionis signũ erat. Quare Darij legati cum ab Athenienſibus magnificis uerbis terram & aquam peterẽt, ab eisdem alij in barathrum,nonnulli in puteos præcipites acti sunt. Apud Lacedæmonios scutis positis, manus excutere:in singulari pugna,uox,Herbam do,se uictum fateri

Athletæ.

significat:sicut olim bello capti,cum salutem peterẽt,in discrimine extremo salutem di cere cœperunt. Athletarum mos erat,ut quum in certamine uicti,digitum aut manum

Brasydæ sententia.

exerendo,pacem peti ostenderent.Fuitq; sententia Brasydæ Peloponnensiũ ducis,cum acies decernere parant,instructo exercitu,lancearum frequentem motum & galearum, à qua parte futura sit fuga,demonstrare. Esse quoq; Romanæ militiæ comperimus,ut

Equites,duos eqs habebãt. Pedites & equites quæ ferrent secũ. In nauali prælio.

equites in prælio duplici utantur equo,ut uni fatigato, alter recens expeditus q; succedat;quodq; sicut miles pedestris militiæ,arma & uallum,& quoties opus foret, plus dimidiati mensis cibaria:ita equites præter arma & gladium, folliculis frumentũ defere bant.In nauali autem prælio constitutum est, ut milites non militari solum fungantur munere,sed uelut classiarij remigent,& per tabulata nautarum ministeria exequantur, hostiumq; tela excipiant,& scutis auertant.Hanc disciplinam militarem Lycurgus nõ omnibus significandam censuit.Ideo lege cauit,ne contra eosdem sæpius mouerent arma,ne iterum repugnando,diutino bello assuescere, & longa militia hostes disciplinis erudiri contingeret: ideoq; bellicosiores & effrenatiores forent.Accusaturq; Agesilaus, quod continuis bellis quibus Bœotiam infestauit, Thebanos ociosos & bellorum rudes,ita erudiuit disciplina & usu armorum,ut sæpe ipse ab eisdẽ in extremũ uitæ discri men,cum toto exercitu lapsus fuerit.

An sapienti uxor ducenda sit, & quæ ad propagandam sobolem indulta commoda à Romanis fuerint. Caput VIII.

Thaletis dictũ de ducẽda uxore.

VEtus quæstio fuit,& à prudentibus in utranq; partẽ agitata,& adhuc in quæstione est, an sapienti uxorem ducere expediat. Compater amicus meus,homo perfacetus multæq; uenustatis, & multi salis,cui in omni sermone mira fuit urbanitas, semperq; uenuste dicta, semperq; opportunos iocos habebat: si quem in nostra Parthenope uxorẽ ducere audisset,eũ grauibus cõuicijs,perinde ac si in aliquod crimen ꝓlapsus foret,incessere solebat, ꝙ homo liber & sui potens, in seruitutem mancipari,& sub imperio uxorio seruilẽ in modũ excruciari non curasset: habẽs semp illud in ore Thaletis Milesii, q iuuenis, cur uxorẽ nõ duceret interrogatus, qa intempestiuũ erat,respondit;iterum senex cum ad cõiugium urgeretur, rursus intempestiuum dixit;

hac ambage uerborum,sapienti nunquam uxorem ducendam fore demõstrans. Verum qui hæc perpenso iudicio explorare uult,profecto in coniugijs multa inueniet commoda usui uitæ necessaria,sine quibus uix homini sapiẽti cælebem uitam ducere expediet. Siquidẽ non parua adiumenta ex hac societate homini uel inquieto & fatigato, ad requiem forensium exercitationum, uel in secunda fortuna ad ampliorem fructum lætitiæ, quum habeat cum qua congaudeat, parantur: præsertim si quis moratam, & non quotidiani damni,ac fœdis & pudendis uitijs nequissimam fœminã nactus fuerit. Nec minus quum studio & labore foris bona quæsiuerit, supereſſe domi qui ea diligentissime tueatur,haud mediocre præsidiũ uitæ putauerunt.Illud quoq; non parui refert,habere in miserijs solatium,in periculis adiumentum,sociamq; uitæ etiam in calamitate,quæ te perinde ac se foueat & amplectatur.Adde mutua pignora tori genialis sobolisq;, quam sibi quisq; postfuturam,& bonorum participem cernit;ingenitamq; charitatem in filios,animosq; consociatos:quæ ad ciuitatis & reipublicæ præsidium,nec minus ad propagationem nominis ualent sempiternam.Quibus delinimentis adductus Socrates,nec Xantippe quanuis morosa & iurgiosa;nec Pythagoras,Crates & Aristoteles,alijq; sapientissimi uiri,coniugio carere uoluerunt.Quod legibus Lycurgus mãdasse fertur: nam

Coniugij cõmoda.

Lycurgi lex in cælebes.

si qui in orbitate & solitudine cælebes uixissent,ea afficiebantur ignominia,ut à ludis arcerentur,per hyemem uero forum nudi circuire cogerentur. Spartæ enim tam cælebi quàm fero & malo marito legibus indicta pœna fuit: quæ iudicia cacogamia & obfigamia dicta. Cretenses uero felici instituto usurparunt, ut è grege iuuenum deligerent

Spartæ.

forma conspicuos, quos ad uxores ducendas, propagandamq; sobolem ui & lege compellerent.Thuriorum lex erat, ut iuuenes primo ætatis flore, ad ducendas uxores mu

Cretenſis.

neribus honoribusq; inuitarent. qui uero ea defuncta, alteram superduxisset,is inuisus

Thurij.

& execrabilis dijs hominibus' que, ab omni honoris aditu & magistratu arcebatur. Platonis uero legibus cauetur, ut qui ad quintum & trigesimum annum mansisset cælebs,

Platõis leges

nullo dignus honore & omnium postremus haberetur:cuius rei causa,Romanos magistratus ad coniugium & prolem excitandam, non solum pœnis coercere repugnantes, sed & præmijs inuitare iuuentutem sæpenumero uidemus. Furius Camillus & Posthumius quum censuram agerent,his qui ad senectutem cælebes peruenissent:aut uiduarũ

Cælebes mulctati.

nuptias,quarum uiri bello ceciderant, detrectarent, mulctam pœnæ nomine in ærarium ferre iusserunt. Quintus Metellus Numidicus censor,& postea diuus Iulius,deinde Augustus,liberorum gignendorum & sobolis causa,legem de maritandis ordinibus

Lex de maritandis ordinibus.

tulere,eos ad progeniem propagandam præmijs & immunitatib⁹ inuitantes: siquidem cui tres erant liberi,uacatio muneris:cui plures, libertas donabatur. Quod à Lacedæmonijs constitutum ferunt,ut trium liberorum parens,à custodia & excubijs: quatuor uero,ab omni onere immunis foret.Quinetiam præturas,quæsturas & consulatus, honoresq; & magistratus, Romani ueteres,nisi parentibus plurium liberorum, comitijs dedere.Quare exemplis palam factum nouimus,plures candidatos quum ad comitia & campum descenderent,fictis adoptionibus, liberos sibi pessimo more ementitos fuisse. Quod postea senatusconsulto sublatum fuit,ne simulata filiorum adoptio,ueris parentib⁹ fraudi esset: semperq; mariti & plurium liberorum parentes,in omni negocio,pau

Qui plures haberent liberos,alijs prælati. Persæ.

ciores liberos habentibus, aut sine uxore degentibus,antelati fuere,Persarum more,qui ingentia munera his qui plures genuerant filios,proponere soliti sunt: quorum reges si quando Persidem adirent, singulis mulieribus ad sobolis inuitamenta singulos aureos dare consueuêre, prægnantibus uero duplices.Quo rex Ochus,quum esset sordidæ auaritiæ,ne quid elargiretur,adire recusauit. Mulieribus' que quæ trium liberorum matres forent,etiam uiuo patre testari, & sine curatore de bonis disponere, negociaq; alia

Romuli lex. Vxores seruilia munera non obibãt.

gerere permissum erat.Viroq; decedente sine liberis,omnium bonorum hæres lege Romuli uxor erat:si uero cum liberis,æqualem bonorum partem cum liberis ferebat. Vtq; non seuera & tristis,sed læta atque hilaris illorum pudicitia foret,uxoribus nec mole

Qui in uxorem aut liberos uiolentas manũ intulissent,

re,nec coquere,aut alio seruili munere fungi permisere: nuptasq; pecuniarum & fortunarum uiri sacrorumq; socias esse,iussere.Illosq; qui in uxorem aut liberos uiolentas manus intulissent,uelut sanctissima deor̃ tẽpla uiolassent,impios conscleratosq; duxe

runt. Veteres enim, mulieres propter infirmitatem consilij, sub parentum tutela cognatorúmq; esse uoluere: donec uiro desponsatæ, coniugali copula iungerentur: tunc enim à tutela liberæ, in uirorum manu, non in seruitio erant. Ideo & mariti mores pro lege habere, atq; his se accommodare conuenit. Contrà decet uirũ curare, ad cultum uictumq; ei ne quid desit: nanque uxori malæ tractationis contra uirum actio datur. Cauẽdum'q; ne uxoris imperio maritus agatur: nam illum famosum despectumq; paulo momento præcipitem ageret. Quare uerbum Catonis talia exprobrantis in Romanos sæpe emanauit: Illos omnibus gentibus armis imperitare, ipsis uero uxores. Fuitq; ideo proditum in Assyria, Lunæ templum apud Carras fuisse, in quo qui Lunæ supplicaret, uxoris imperio subigi: qui uero Luno deo sacrum faceret, uxori dominari ferebatur. Quibus etiã mos à Semiramide traditus perdiu mansit, ut uiris uxores dominent. Sauromatas etiã ferunt hoc habere præcipuum, ut uiri sub imperio uxorio & famulatu sint. Apud Aegyptios, ut uiro mulier præficiatur, lege cauebatur, testantibus uxoribus inter solennia sponsaliorum, in primis uirum suo arbitrio parere oportere. Spartanæ mulieres minimè muliebris animi uiris imperant, domesticisq; negocijs solæ præsunt, curaq; omnis & procuratio ad ipsas pertinet. In quo fertur lepide dictum Gorgonis uxoris Leonidæ, quæ quum ab hospite argueretur, q̃ solæ Spartanæ uiris imperitarent, Haud immerito, inquit: nam solæ uiros parturiunt. Semper tamen bonum maritum agere, q̃ in republica magnum uirum esse, pluris ueteres censuerunt. Ipsisq; ad coniugij & sobolis inuitamenta, inter muliebria iura, abundanti auro, mundoq; muliebri, aureisq; segmentis & purpura, omnibusq; delinimentis uti permisere. Quare in maximis bellis sæpe matronas auro collato, inops ærarium subleuasse, & magna reipublicæ adiumenta dedisse, prospectum est. Legimus secundo Punico bello, quum respublica infestis hostibus afflictaretur, scirentq; matronæ ærarium populi Romani bello exhauriri, ipsas cœtibꝰ factis, sponte aurum & ornamenta sua in ærarium contulisse, cuis rei causa, ut festis profestisq; diebus, dum ad sacra & ludos irent, carpento ueherentur, à senatu datum est. Camilli quoq; tempore, quum à Gallis populum Romanum redimere oporteret, in angustia ærarij, quicquid auri & ornamentorum erat, matronas publice contulisse, eoq; se populum redemisse accepimus: propterea ut earum sicut uirorum, in funere solẽnis laudatio esset, senatusconsulto cautum fuit: primaq; Popilia à Crasso filio laudata fertur in funere. Postea Iulius Cæsar defunctam primus laudauit uxorem: & Nero Poppææ formam, & alia fortunæ munera pro rostris magnificè extulit. Alijq; deinceps defunctorum laudes ad populum solenni oratione prosequuti sunt. Vtq; perpetuum hoc coniugale fœdus & sine dissidio foret, uxori uirum relinquere, & cum alio copulari nequaquam licebat: uiro autem nisi uxor in adulterio aut ueneficio, seu clauium adulteratione deprehensa foret, aut si uinum biberet, leges à Romulo latæ diuertere nulli sinebant: qui aliter dissidium fecisset, bona uiri ad uxorem deuolui uoluere. Quare L. Antonius à censoribus notatus, & senatu motus fertur, q̃ nullo consilio aut modo, quam in matrimoniũ duxerat, repudiasset: & Tiberius Cæsar quæstorem gradu deiecit, q̃ quam coniugẽ duxerat, tertia post die dimisit. Tametsi ex leuibus causis repudium intercessisse plerunque inueniamus: si quidem Q. Antistius uxorem, q̃ cum libertina fabulari uiderat, repudiauit: & C. Sulpitius, q̃ inuelato capite foras prodijsset: quippe ueste à capite deducta matronas incedere, minime fas erat. P. quoq; Sempronius, q̃ ludos se inscio spectasset, uxori repudium remisit. Taxaturq; Mecœnas inconstantiæ, q̃ cum ab uxore semel diuertisset, illamq; reconciliata gratia, paulo post reduxisset, iterum ac tertio cum ea simultate exorta, repudium fecit, & mox in gratiam uenit. Quare millies eum duxisse uxorem febatur quum unam haberet. Paulus uero Aemylius quum argueretur, q̃ post longum tempus uxorem Papyriam fœcundam & formosam dimisisset, dixisse ferunt, neminem scire, in qua parte calceus, licet speciosus foret, suos premeret digitos. Domitianus tamẽ Augustus equitem Romanum ob reductam uxorem, cum qua Martius ob adulterij crimen dissidium fecerat, iudicũ albo erasit, & nota affecit: & M. Lepidus, q̃ Apuleiæ uxoris desiderium post diuortium ferre nequiret, morbo extabuit: sicut Antistia repudiata à Pompeio, ipsius mater indignitatem ferre non ualens, necem sibi manu conscisuit, Solon uero lege constituit, ut qui uxorem exturbasset, dotem illi restitueret, alioqui interusurium sexquidrachmale ob moram soluere cogeretur. Primus enim P. Caruilius Ruga post annum quingentesimum trigesimumtertium, uel undeuigesimum ab urbe condita, quum uxorem duxisset, ex qua uitio corporis liberos suscipere nequisset, sterilitatis causa diuortiũ fecit, quod apud diuersas gentes fiebat cõditionibꝰ uarijs: nã Thurijs hac lege permittitur, ut neutri cum iuniore sponsa, aut uiro coniugium posteà inire liceret, ne libidine aut illecebra uoluptatũ magis, q̃ causa diuertisse uideatur. Apud alios his uerbis concipitur diuortium, ut pari uoto uir & uxor inuicem dicerent, Tuas res tibi habeto. In sponsalibus uero dirimendis, hæc fuere uerba: Conditione tua non utar. Athenienſibus libello repudij porrecto à uiro uel uxore, an concedi debeat, magistratus decernit. Apud Germanos semel cum nupta transigitur, cum qua senescẽdum erat, neque à uiro diuertere, neq; post obitum alteri nubere permittitur. Id tamen memoriæ proditum est, uxori, cõcepto, necdum edito partu, post diuortium, alteri nubere nõ licere. Damnaturq; Augustus Octauius, q̃ Liuiam Drusillam ex altero uiro abduxit grauidã, quam probauit unicè. Neq; in ius uocanti matronam, eius corpus tangere, aut à magistratibꝰ summoueri permittitur, ut à tactu alienæ manus inuiolata maneat. Sed matronæ in semitis uiros de uia decedere iussum est: quod & senatusconsulto cauebatur: neq; dotale prædium, quod'ue dotis causa exhibitũ esset, uiro, inuita uxore, alienare, (quod lege Iulia uetatur) ne uxor indotata maneat. Expedit enim reipublicæ dotatas esse uxores, licet priscis seculis dos apud Romanos æs graue fuerit: mox decem millia æris, dotes non excessere: postea corruptis moribus, ad quadraginta millia supergressæ sunt, in tantũ, ut Megulia, quòd quingenta æ rium millia dotem dederat, Dotatæ nomen tulerit. Fuit tamen lege cautum, ut si mulier uiro in manum conueniret, omnia quæ mulieris fuissent, uiro accederent dotis nomine. Proditumq; est, populum Romanum Cañ Fabricij, & Cn. Scipionis, ac Manij Curij filias, quòd obtenuem rem familiarẽ pro natalibus nubere non possent, de publico dotasse: sicut Athenienses Aristidis filias ob modicas facultates, ære collato, connubio locarũt. Solon uero & Lycurgus salubriter consulentes, ne sponsæ magno coniugia inirent, uiris dotes dare legibus uetuere. Germanorum fuit uetus constitutum, ut uiri uxoribus dotes dare cogantur: qua non exhibita, nihil consociatum aut fœderatum sponsalia haberẽt. Idem Cantabris, ut nisi à uiro sponsæ dos fuisset soluta, nullũ esset matrimonij fœdus. Apud Indos pari boum sponsas mercari permittitur, qui quum in plures diuidantur ordines, unius tribus uiro, alterius summere non licet. Massilienſibus ultra aureos centũ, dotem nulli dare permittitur. Cretensibus dimidia pars bonoꝝ, quæ fratri contingit, sorori dotis nomine accedit. Apud Gallos quantam pecuniam uir ab uxore accipit dotis nomine, tantam de suo conferre tenetur, ut quod inde redundaret, cũ fructibus superstiti accederet. Aegyptij uero adeo dotes auersati sunt, ut qui uiri dotes acciperent, uelut mancipia, uxori addicerentur. Carthaginenses non dotibus, sed nuptiarum impensis, quas immodicas faciunt, modum statuere. Fuitq; constitutum apud Spartanos, ut qui rei quærendæ causa locupletum affinitates quærerent, pœna mulctarentur. Quare Lacedæmonij q̃ Lysandro superstite, illius filias se ducturos uxores promiserant, & eo morte sublato, ducere recusarãt, optimo iure, ephoris iudicibus, pœnas dedere: q̃ spe præmiorum, locupletum affinitatem affectassent. Si quid uero ab uxore delictum esset, aut si quæ simultates offensiones'ue forent, si quidem leuia & per ignorantiam admissa, clementi animaduersione & mollissimis pœnis emendabant: si q̃d uero grauius, de eo uir nõ in iudicio & foro, sed remisso iudiciorum munere, ne litibus obstreperent, cum propinquis tanquam domesticis iudicibus, cognoscebant quicquid dissidij foret, in sacello deæ Viriplacæ, illarum'q; contumaciam pœnis seuerioribus, aut mollioribus cohibebant. Quod etiam Tiberius Cæsar statuit, ut propinqui & necessarij matronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator deesset, communi sententia coercerent. Nonnunquam uxoris offensa, mariti iudicio permissa fuit: nam Pomponia Græcina capitis & famæ postulata, iudicio mariti insons renunciata est. Athenis uero erat magistratus, qui dissidentes cum uiris uxores, quæ non syncera fide in gratiam redijssent, sine iurgio & sine offensa conciliarent: in quo Crates

Vxor erga maritũ & cõtra.

Viri sub uxoris imperio apud quos.

Semiramis. Sauromatæ. Aegyptij.

Spartani.

Leonidę dictum.

Matronarũ auro inops ęrariũ subleuatum.

Matronę cur carpẽto uectę & in funere solẽniter laudatę.

Diuortij causæ.

Repudiũ ob leues causas.

Solonis lex. Quis primus repudiarit uxorẽ Romæ.

Thurij. Verba diuortij concipiẽdi & spõsalionũ dirimẽdorũ. Libellꝰ repudij. Germani.

Dos uxoria.

l. 1. ff. soluto matri.

Megulia Dotata.

Solonis & Lycurgi lex. Germanorũ uetus constitutum. Cantabri. Indi. Massilienses. Cretenses.

Galli. Aegyptij.

Carthaginenses.

Spartanorũ constitutum.

Vbi uxores deliquissent in maritos.

Viriplacę deę sacellum.

Magistratus Athenis ad conciliandũ dissidentes cũ uiris uxores.

Diogenis sectator fuit, qui litium omnium & iurgiorum moderator & arbiter inter propinquos ꝓcipue habit⁹ est. Sicut apud Spartanos harmosyni erát magistratus, q̃ mulierum petulantiam immodestiamq̃ cohibebãt. Apud alios fuere conciliatrices, quæ uiris uxores, & uxoribus uiros conciliarent. Adeoq̃ more maiorum muliebri pudori, salubri temperamento consultum fuit, ut ne priuatam quidẽ rem agere fœminas, nisi autore parente, fratre, uiroq̃ permiserint. Illud certe non est ab re dixisse, ꝙ quæ uno uiro contentæ erant, quæq̃ matronale decus seruassent incolume, haud aliter q̃ pudicæ corona donabantur: quæ uerò post uiri obitum coniugium iniisset, nisi post decimũ mensem nupsisset, leuis & impudica, atq̃ infamiæ inusta putabatur. Ideo prægnantem bouẽ Numæ legibus immolare, & ita facinus expiare cogebatur. Neq̃ omittendum, quondam uxores uiris, & matres filijs, tunicas togasq̃ facere, easq̃ acu & licio ac telis intexere cõsueisse: summosq̃ imperatores & duces à necessarijs sæpe uestes cõtextas induisse. Quare Alexander Macedo & Augustus Octauius, domesticis tunicis ab uxore, matre & sorore, aut nepte confectis, usi sunt, quas ueteri more in atrio domus cum clientibus Romani intexebant: Græci uero in œco & proœco. Quippe apud matronas quondam lanificium magnæ laudi fuit: lanamq̃ fecisse mulierem, pudicitiæ & probitatis signum erat: quod à Phrygibus institutum, ad Romanos fluxisse putarim, quibus Attalus rex, primus aurum uestibus intexere instituit. Vnde phrygiones dicti, qui pictas uestes intexebant. Quo enim tempore inter Romanos & Sabinos fœdus ictum est, cum Romulo & Tatio conuenit, ut Sabinæ ab omni opere, præterquã lanificio, immunes forent. Scribitq̃ Varro, lanam cum colo & fuso Tanaquilis & sandalia in templo Anci Martij, ad sua tẽpora durasse incolumem, factamq̃ ab ea togam regiam uirgulatam, qua Seruius Tullius usus fuit. Erat tamen pagana lege sancitum, ne mulieres in uia torquerent fusos, aut illos detectos ferrent: quoniam frugum prouentib⁹ aduersari putabatur. Vtq̃ lanificium ueteribus cordi fuisse adnotarent, sponsam nuptiarum die colum comptã, & fusum cum stamine, ad uirum deferre iussere: quem morem apud multos etiam nunc coli obseruariq̃ uidemus, præcipue Iberos, quibus quicquid texunt mulieres, in commune cõferunt, & uirorum iudicio quæ plurimum texuit, honoribus cumulatur & precio. Phæacenses quoq̃, Homero teste, sicut rei naualis uiri, ita mulieres pensa trahendi & acu uestes intexendi peritæ sunt. Non sic Aegyptijs: nam uiris domi pensa curare, fœminis uero in foro uacare usus erat. Apud Persas autem matronas lanæ admouere manus, aut calathum & pensa tractare, probro & turpitudini dabatur.

Post uiri obitũ matrimonia ineuntes.

Lanificiũ matronarum.

Phrygiones.

Pagana lex.

Phęacenses. Aegyptij. Persæ.

Ingens miraculum rerum quæ in Germania & Britannia, tam ex uitibus quàm fluctu maris proueniunt. Caput IX.

PRofecto rem mirificam & ostento similem, & quæ dici crediq̃ uix possit, amicus meus summus nup enarrauit mihi, quã ego his cõmentatiunculis meis adhibere dubitassem: ita uidetur esse rata dictu, & super omnem impudẽtiam, prorsusq̃ ridiculæ uanitatis, nisi hoc pro comperto & explorato, multorũ testimonio comprobasset, qui se non audisse uel legisse, sed oculis uidisse, & manibus attrectasse asserebant. In citeriori Germania intra Danubium loca esse, in quibus, nisi contra frigora & gelu, ac feram sæuamq̃ hyemem, uites maxima parte anni, subniuibus humo contectæ iaceant, quum nulla his contra immodica frigora tempestatesq̃ firmitas sit, utpote in tractu gelidissimo, prorsus algore intereant. Eas demum liquatis niuibus, æstate ante in tractu gelidissimo, prorsus algore intereant. Eas demum liquatis niuibus, æstate ante ingruente, & calore cæli, mirificè germinare, & frondes geniculatas emittere, sed uix parum effundere. Interq̃ eas nonnullas, nescio qua cæli temperie, seu occulta & cæca origine, uites existere peculiari miraculo & admirationis præcipuæ: quæ clauiculos & plerunq̃ candicantia folia ex puro auro germinent, & simul coalescãt, illosq̃ uidisse & manibus attrectasse, regibusq̃ & summis ducibus una cum palmite uitis rimoso cortice, dono datos, ingenti miraculo fuisse: neq̃ id ubiq̃ & passim, sed alijs atq̃ alijs in locis, & modo hic, modo alibi fortuito euentu, & prout naturæ libitũ fuit, euenire: idq̃ apud incolas pro ostento minime haberi: sed quia in locis pluribus id accidere soleat, quasi inter quotidiana & frequentia reputari. Cuius rei causam quærentibus nobis, & plerosq̃ eruditos consulentib⁹ physicæ nõ ignaros, qui naturalium rerũ momenta & causas didi-

Vites in Germania.

Clauiculi & folia uitiũ ex auro.

cere, nemo eorum quisquam satis exploratam ferre sententiam, aut quæstioni satisfacere uisus fuit: adeo difficiles causas explicatusq̃ habebat, nisi quod ex contagio terræ & glebæ, ubi hæc prouenere, quum ibi aurifodinas esse certum sit, subtus in radicibus colescere aurum, & unà ingenitum & condensatum occulta ui & origine, dum germina emittunt, mirabili naturæ constituto aut decreto stellarum, aurum simul erumpere, & ita germina concipere, frondesq̃ aureas emittere crediderunt: sicut in Scythia autores tradunt, in montibus ubi minium effoditur, ex terræ contagione & cæli moderamine extare rubras niues. Iunius Dentatus Parthenopeus, ingenio ornatissimo, uir apprime nobilis & eruditus, quo cum mihi à primo ætatis gradu uetus & magna amicitia fuit, referre solebat, pleraq̃ prodigiosa & admirabilia, inter quæ miraculum ingens in penitissimis oris Britanniæ & sinu intimo, ubi æstus effusi Oceani, secũdi & reciproci ad Lunæ augmenta & damna, ac frequentes fluxus maris & refluxus haud secus q̃ tempestas statis uicibus litora infestant, ab autoribus memorati existunt, sæpe malos & nauium carinas uetustate tabescentes, ad litora expositos, & diutina aqua madefactos, quosdã ueluti fungos breui pediculo, iuxta aquas gignere, paulatimq̃ adolescere inter fluctus, lapsisq̃ diebus etiam moueri, sed tamen à trunco minime diuelli. Interiecto deinde tempore, uelut ad iustam magnitudinem peruenerint, mirum dictu tradit, quod omnem superat fidem, fungos eiusmodi ita genitos, à trunco sponte euelli, mox alis emissis, & pennulis enatis euolare, & marinas aues existere, uesciq̃ piscsiculis litoralibus, perq̃ maria passim enatare, pariterq̃ apud incolas mirum non haberi. Sed quia passim id euenire soleat, quotidiano usu miraculum esse desinere. Hæc inquam mirifica uiderentur, nisi monstrifica esse ubiq̃ solertis prouidentisq̃ naturæ opera experimento uideremus. Ita enim parens natura comparauit, & opus fabricata est, ut sub orbe diuersissimo, pleraq̃ dictu admirabilia, excedentia fidem, inexplicabili difficultate gignantur. Nam quis crederet quod Aristoteles, Cicero & Plinius tradunt, in Ponto Euxino apud Hypanim fluuium tenues membranas acinosq̃ modo innasci arboribus, ex quibus mox uolucris quadrupes, quæ ultra diem uitalis non fit, etiũpere conspiciatur? Aut quod idem scribit Aristoteles περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων, in Cypro genus quoddam gigni æris, auro nõ absimilis, quod in frusta minutissima concisum agricolæ ferant, mox ad pluuiam exoriri & coalescere, & postquam adoleuerit ad iustam maturitatem, colligi & recondi? Vel quod idem compertum in Iberia dicit, pastores quandoq̃ syluam incendisse, mox tellure conscissa, multum argenti deliquati effudisse, iudicatumq̃ esse, glebam refertã uenulis, orichalcum argentumq̃ educere? Aliaq̃ quæ arduæ sunt explicationis & difficultatis immensæ. Atq̃, ut reliqua omittãtur, nonne usu quotidiano assiduoq̃ experimẽto didicimus, ex minimis paruisq̃ seminibus leui calore fotis, animari uermiculos mirabili cõstituto, qui fronde cõtecti & educati, paulo post quũ adoleuerint, Sericum, unde nobis preciosarum uestium usus est, ex se emittant, & demum quũ adulti fuerint, gignant ex se cucullos & follicula, in quibus recõditi immoriantur, indeq̃ enascantur papiliones candiduli, qui inuicem nexi, pariunt semina, ex quibus denuo nasci queant? Ista quidem frequenti apud nos spectaculo quasi quotidiana uiluere: quæ si alijs referãtur, q̃bus hæc incomperta sunt, prorsus incredibilia, & fide caritura, ac fictis sermonibus similia haud dubie uiderentur. In qua quidem re mirari succurrit, quod Procopius Græcus autor literis & monumentis recentiũ historiarũ prodidit, Iustiniani temporibus cõmentum hoc Serici, solerti ingenio quæsitum, primum in Italiam allatum fuisse, quum antea incompertum foret & incognitum. Cuius dicto licet cõiectari, Sericeas uestes ex uermiculis, quales hodie uisuntur, apud prius seculum & ueteres Romanorũ non fuisse, licet byssus & purpura ac uestes Sericæ, dissimili uidelicet licio contextæ, oĩm sermonibus celebratæ sint, quod ex frondiũ canicie depectunt Seres. Byssumq̃ apud Indos frequentẽ gigni tradunt, ex arbore populo haud dissimili, folijs uero salici, quem in Græcia etiam nasci Pausanias prodit: apud eosq̃ lanigeras arbores florẽ emittere cũ nucleo, quo detracto, reliquũ ut lana carminetur. Atq̃ in Persicis insulis arbores instar cotonei mali, cucurbitas emittere, quæ mox ruptæ, lanuginis pilos ostendant, ex q̃bus conficiunt uestes. Et in Atlante arbores nasci, quorũ comæ lanugine uestiunt, quæ Sericis uellerib⁹ nõ cedãt,

Causa.

Niues rubræ in Scythia.

Fũgi in cariosis nauib⁹ nati, qui deinde uiuant.

Apud Hypanim fluuium.

Aes seminatũ in Cypro.

Vermiculi sericum ex se mittentes.

Papiliones.

Sericæ uestes quãdo primũ emerserint.

Byssus.

Lanigeræ arbores.

Arbores in Persicis insulis.

In Atlante.

Quod nobis quoq; satis probabile,nec à fide deuium uideretur:nisi apud Indos & Aegyptios bombycem Coam intexere uermes, qui aranearum more fila deducant,multiplici lectione uideremus.

Locus ex Iuuenale declaratur,& quotuplex apud ueteres libertatis genus fuerit, qualiterq; ciuitas amittebatur uel dabatur.

Caput X.

IN Iuuenalis satyra quinta,qua in eos inuehitur,qui potentiorum sectatores fiunt, hos uersus postremos meminimus legisse:

Omnia ferre
Si potes & debes,pulsandum uertice raso
Præbebis quandoq; caput,nec dura timebis
Flagra pati,hisepulis & tali dignus amico.

Quos plericq; parum docti grammatici,uerborum inuolucro interpretati,ita studiosos demorantur,ut non sit facile æstimare,quæ tandem autoris mens,& qui uerborum sensus existat:qui tamen si explorato iudicio exponãtur,profecto manifesti apertiq; fient. Et licet aliud alĩ autument eruditiores,huic ego opinioni accederẽ,quæ magis ex contextu uerborum redundat: Quòd quum antea multis criminationibus illos qui mensas potentiorum sectantur,& aliena quadra studẽt uiuere,poëta fuerit infectatus: post multa quæ sub alieno imperio digna atq; indigna pati necesse est,ut tandem se in libertatem uendicent,& iugum quod,imperiosi domini ferendo seruitium,sponte subierãt,demũ è collo discutiant,suadendo concludat:quodq; pulsandum caput uertice raso,probè arbitratur: scilicet modũ, quo liber quispiam à prætore fit, designauit. Fuit enim antiqui moris,ut qui ex seruitute in libertatem uocabatur, raso capite ad prætorem itaret,apud quem bis terq; caput percussus,uel per lictorem percuti iussus, uirgula quæ uindicta dicta est,aut festuca in eum iacta,quũ eum uertisset dominus,prætoris iussu seruitute eximeretur: quicq; libertatem eo modo nactus fuerat,manumissus uindicta dicebatur:quo genere manumissionis,libertatem unà & ciuitatem Romanam assequebatur: scilicet à Vindicio Vitelliorum seu Aquiliorũ seruo,cuius indicio detecta coniuratione de opprimẽdis cõsulibus,autore T.Liuio,primus libertate & ciuitate donatus est. Cautumq; fuit,ut qui ita libertatem assequuti essent,uindicta manumissi dicerentur. Raso enim capite,tam illi qui liberi fiebant, quasi tempestatem effugissent,q̃ qui bello capti, seruitute exempti fuerant,incedere & triumphantis currum prosequi consueuere. Obseruatumq; fuit,ut in templo Feroniæ libertorum deæ,tam serui q̃ addicti ex compedib⁹ & ergastulo,libertorum munia acciperent. Non ergo insciteè,debere eos qui potentiorib⁹ tam seruiliter famulantur,caput raso uertice prætori pulsandum præbere,seq; in libertatem uendicare, nec dura Virronis flagra patienda esse, poeta censuit: scilicet alludens ad eos,qui ex seruitute à prætore manumissi,& libertate donati sunt. Apud Lacedæmonios uero, qui serui mancipio eximuntur,fronde coronati incedunt,& templa circumeunt:apud quos hi quiã tyrannis liberati erant,adscripti uocabãtur. Sed notãdum,apud Romanos libertatum triplices fuisse species:nam plericq; manumissi, liberi simul & ciues Romani erant,quæ maior libertas,& ex uindicta appellatur:alĩ testamento, uel in æde sacra,aut ante consulem, ut inquit Caius:nonnulli censu fiebant liberi, quo genere manumissionis, etiam ciuitatem Romanam assequebantur. Quum enim soli ciues censerentur,si quis seruus,iubente domino,in censum relatus esset,& liber & ciuis erat:qui tamen census non ius ciuitatis confirmabat,sed indicabat eum qui census fuisset,pro ciue se gessisse.Quam quidem ciuitatem & libertatẽ,nisi aut proscriptione solum uertendo,aut si aqua & igni interdictum foret,ex decreto senatus,iussuq; populi, nemo inuitus amittebat. Neq; enim ciuem Romanum sine autoritate senatus,ciuem esse desinere fas erat,nisi capti ab hostibus fuissent: tunc enim quoad captiui erant,ius ciuium & ciuitatem amittebant:qui si in urbem postea redirent,iura ciuitatis & libertatis postliminio recipiunt:itaq; liberi & ciues Romani fiunt. Fuitq; memoriæ proditum,ut quem pater aut populus uendidisset,uel pater patratus hostibus dedisset,si ab hostib⁹ receptus susceptusq; fuisset,cum eo nullum postliminium foret. Quod si is quem pater patratus deuo

Manumissio quibus cæremoniis fieret l. ego. & l. pater. ff. de manumiss. uind.

Feroniæ templum.

Lacedæmonij.

Adscripti.

Apud Romanos triplices libertatum species.

l. 1. C. de iis q in eccles. manu.

Postliminij ius.

§. si ab hostib. Instit. Quibus mo. ius pa. po. fol. l. postliminiũ ff. de capti. & postli. re.

uerat,receptus non sit,cum eo postliminium esse,consentiunt omnes: quum nec deditio, nec donatio sine acceptione intelligi possit. Ciuitatem Romanam amitti,si Romanus ciuis urbis alterius iura adsciuerit,multi cẽsuere, quum duarum ciuitatum iure ciuili nemo censeatur ciuis. Animaduersumq; est,eum qui ab imperatore ciuitate donatus esset, nunquam ob crimen,populi iudicio fuisse condemnatum: si qui tamen rei capitis agerentur,& ob id solum uerterẽt,non prius ciuitatem amisisse censebantur,q̃ essent recepti in eam,quò uertendi soli causa uenerant:idq; non ademptione ciuitatis,sed aquæ & ignis interdictione fieri. Hanc uero ciuitatem à principio parcissimè populus Romanus dabat: quippe Crasso & Scæuola consulibus, ne ius ciuitatis in colluuione & quasi promiscuum foret,cautum fuit,ne hi qui ciues Romani non essent, pro ciuibus fierent. Quare Punico ardenti bello, Murrina Syracusanus,ob plurima in rẽpub. merita,& q̃ in Sicilia cum equitatu transierat ad nostros, ex autoritate senatus & rogatione populi, ciuitate donatus fuit,loco magni muneris. Mox lege Gellia & Cornelia, ut nisi quibus Cn. Pompeius ciuitatem dedisset,nemo ciuis fieret,decretum est. Quo tempore Theophanem Mityleneum ciuitate donauit pro concione. Antea uero lege Apuleia,quã Saturninus,consule C. Mario,tulisse dicitur,ut in singulas Latinas colonias ternos ciues facere liceret,cautum erat. Deinde lege Pompeia,quã Pompei⁹ Strabo tulit,ueterib⁹ incolis transpadanis idẽ iuris quod Latinis colonijs,tributum est,quos postea ciuitate donauit. C. quoq; Gracchus Italos & Romanos eodem iure censuit, quo tẽpore Italicis populis pluribus ciuitas tributa fuit. Primusq; Fuluius Flaccus consul, Italos ut in ciuitatẽ assumerentur, excitasse dicitur: deinde Tyrrheni, Lucani & Samnites iure ciuitatis donati fuere. Demum Sylla illorum seruos,qui ciuili bello ceciderant partium suarum, in libertatem uendicauit,& ciues esse uoluit. qui tametsi ius ciuitatis haberent, non tamen cũ ueteribus tribubus suffragia ferebant. Sed ex illis uelut nouis incolis, alias effecit tribus,in quibus ultimi suffragabantur. ita fiebat,ut ad illos perraro suffragĩ ius ueniret. Quæ omnia post ciuile bellum,quum rerum Sylla potiretur, & summam imperĩ teneret,sublata & inducta,in melius emendauit. Nam magnæ sibi curæ fuit,non in colluuione omnium,neq; apud exteros nomen Romanũ passim uulgari: ideo populi iussu comitijs centuriatis, singulis municipijs ius ciuitatis,quod antea acceperant, ademit. Quod & Licinia lege & Mutia cauebatur: quippe quum Italiæ populi magna pars se pro ciuibus gereret,Licinius Crassus orator,& Mutius Scæuola pont. max. ut in suum quisq; ius rediret,legẽ de regendis ciuitatibus tulerunt,quum summa cupiditate ciuitatis Romanæ Italici populi tenerẽtur: qua lege ita alienati animi sunt, ut principium belli Italici fuerit. Itaq; ius ciuitatis,quod cum infimis antea promiscuum erat, apud paucos redundans, optabilius fuit. Diuus postea Cæsar medicinam professos, & liberalium artium doctores,præcipui muneris loco,ciuitate donauit. qui quum Nouocomẽsibus ius ciuitatis dedisset,Marcellus consul id irritum fecit,arreptumq; decurionem Nouocomẽsem uirgis in foro pulsauit,præfatus ea dedisse uerbera,ne se Romanum ciuem aliquando censeret. Marius quoq; legem tulit, ut nisi ex decreto populi, nemini in regione esse liceret. Mox Syllæ exemplo, mille homines Camertes, propter nauatam insigniter operam in bello, ciuitate donauit. Eratq; constitutum, ut qui in numero ciuium Romanorum adsciti,quicq; ciuitatẽ Romanam populi iussu assequuti fuerant, (ne quid discriminis cum ueris ciuibus foret) pudendas artes & homine Romano indignas, non pertractarent, ac mutatis explosisq; ueteribus nominibus, P. Cornelĩ, Metellorumq;, & Claudiorum, aliorumq; nobilium Romanorum prisca nomina, tanquam ueri ciues & cultu Romano educati, usurparent. Demum Augustus Cæsar uindex maiestatis Romanæ, ne unquam tortus aut uinctus ullo libertatis genere, ciuitatẽ nanciscereturedita lege statuit: ipsamq; parcissimè & uelut magnũ operæprecium largitus fuit. Quod & Claudius Cæsar prohibuit: nam peregrinæ conditionis homines, gentilia Romanorum nomina assumere uetuit, ciuitatemq; Romanam usurpantes, securi percussit. Sed animaduertendum, non omnes qui in ciuitatem adsciti erant, protinus suffragĩ ius in tribus habuisse, uel ad magistratus & honores admissos esse: q̃a nisi ius suffragĩ à populo his impartiretur, atq; in tribus admissi descriptiq; fuissent, ad dãdos honores promouendosq;

Qui ab imperatore ciuitate donatus esset.

Ciuitatẽ parcissimè initiò dabant Rõmani.

Pompeij Strabonis lex.

C. Gracchi lex.

Ciuitate donati raro suffragabãtur.

Licinia & Mutia lex.

Lex de regendis ciuitatib⁹

Docti ciuitate donati.

Marij lex.

Ciuitate donati, à pudendis artib⁹ abstinebant, & nomina mutabant.

Aug. Cæsaris lex.

Ciuitate donati sine suffragio.

magiſtratus,ius ſuffragij non habebant:ſi quidem multis dabatur ciuitas ſine ſuffragio, pleriſq; ius Quiritum,nonnullis libertas,aliquibus ius municipij & fœderis, pluribus ius Latij:alij tanquam coloni, alij ſtipendiarij & uectigales habiti, nonnulli ſpõſione in amicitiam recepti fuere. Quam quidem ſuffragij lationem,ſine conſulto ſenatus, ſolus populus ut beneficium tradebat. Ius uero Quiritium,primum Archagatho medico cũ taberna,in compito Acilio datum fuiſſe legimus:municipij uero illis,qui ex alienis ciuitatibus adſciti,munerum Romanæ ciuitatis participes erant, niſi quod ad ſuffragia ferenda, & magiſtratus admitti non poterant:ſicut Fundanis, Formianis,Cumanis,Acerranis, Lauinijs & Thuſculanis, qui haud multo poſt,in ciuitatem admiſſi fuere. His nãque & Campanis equitibus ciuitas ſine ſuffragio data fuit:quibus poſtea & Arpinatib⁹ ius ſuffragij,quod antea negabatur,conceſſum ferunt. Anagninis quoq; ciuitas ſine ſuffragij latione collata eſt,conciliaq; & connubia adempta, magiſtratibusq; interdictum, præterq; in curandis ſacris. Et quum Puteoli, Salernum & Buxentum, pro eo q; adſcripti coloni nomina dediſſent, ſe pro ciuibus gererent, ſenatus iudicauit non eſſe ciues. Nonnunq; qui ex municipijs ſuo iure & legibus utentes,muneris tantũ cum populo Romano participes erant,nullis neceſſitatibus aut alia lege uel fœdere adſtricti, municipes dicti ſunt:ſicut M. Cato ſenex,T. Coruncanus,Caius Marius,M. Tullius,& alij. Tertio, qui ad ciuitatem Romanam ita uenerunt,uti municipia eſſent ſuæ cuiuſq; ciuitatis & coloniæ,ut Tiburtes,Prænestini,Piſani, Vrbinates,Nolani, Bobutinenſes, Placentini, Napeſini,Sutrini,Lucenſes. Fuitq; obſeruatum,ut ita recepti,peregrinorum loco nõha berentur,ſed ciuium. Et tametſi ius coloniæ,q; municipij ſemper maius & auctius fuerit, q; coloni iura inſtitutaq; populi Romani,nihil ſui arbitrij habẽt: municipes uero ſuis utuntur moribus & inſtitutis,ſine imperio populi Romani:tamen in coloniam ſemel auſpicato deductam,illa incolumi,noua colonia deduci nequit,licet illa exiſtente,noui coloni deduci ualeant. Differt tamen colonia a municipio, quia ex ciuitate colonia aliõ traducitur,municipes uero aliunde in ciuitatem ueniunt. In quo animaduertẽdum, plura fuiſſe coloniarum genera:nanq; aliæ Latinæ,aliæ ciuium Romanorũ dictæ ſunt,aliæ ex utriſq;,nonnullæ ex peditibus uel equitibus, quum in agrum bello captum ſtirpis augendæ cauſa mittebantur:ſi quidem Bononia,colonia Latina fuit:Mutina & Parma,ciuium Romanorum: Placentia equites ſolos habuit Latinos,licet Cicero Placentiã municipium, non coloniam dicat eſſe. Eratq; conſtitutum,ut ſingulæ coloniæ annuã penſionem populo Romano penderent,tametſi Liuius Druſus tri. pl. duodecim colonias ſine onere penſionis deduxiſſe legatur. Fertur tamen populus Romanus Ilienſibus ob generis uetuſtatem,& quia autores Romanæ ſtirpis fuerant,pleniſſimam immunitatem dediſſe,ut tutelæ curaq; excuſationem haberent: Tyrijs uero libertatem,ſicut Athenienſibus, & Theſſalonicis,quibus etiã diuus Seuerus ob egregiam fidem Italicum ius dedit. Cyzicenis uero,quum Mithridatico bello ob inſignem operam libertatem meruiſſent, poſtea Tiberius Cæſar,quòd inſolenter in ciues Romanos ſe geſſiſſent,libertatem ademit,& ſtipendiarios fecit. Nero quoq; uniuerſæ Achaiæ libertatem dedit, Græciamq; liberã dimiſit,& nationes Alpium maritimas in ius Latij tranſtulit. Ex inſulis uero, Cephalenia,Zacynth⁹,Aegina,liberæ fuere. In Aphrica,Carthago,Leptis,Adruma,Rhuſpinum,Tapſus:quæ etiam à diuo Seuero & Antonino iuris Italici factæ ſunt. Otho Lingonibus uniuerſis ciuitatem dedit. Ex finitimis, Oſtia, Antium, Minturnæ, Tarracina, & aliæ plures,militiæ aliorumq; munerum uacatione fungebantur. In Sicilia,quia prima omnium prouincia facta eſt, Mamertina ciuitas & Tauromenitana,fœderatæ: liberæ uero & immunes,Centuripinũ,Alexina,Segeſtana,Aletiẽſis,& Panormitana. Inter quas, Centuripini & Segeſtani Latinitatis iura obtinebant. Eratq; uetus mos,ut qui ius Latij haberent,alios ſumere magiſtratus aut præſides non tenerentur, niſi Romanos ciues. Nemauſenſes eĩm quũ ius Latij obtinerent,ad ædilitatem & quæſturã alioſq; honores,nullos niſi Romanos ciues admiſere. Poſtea liberalitate populi Romani, ex omni genere,omniq; natione terrarum, benemeritos de nomine Romano,quorum uirtus eniſtulit,in ciuitatem adſciſcere,& fide ac ſocietate iũgere,uſus inualuit. Eſtq; inter exẽpla, nõ ſtipẽdiarios modo,ſed hoſtes populi Romani,q; ad noſtros imperatores pfugiſſent,

Ius Quiritiũ cui primo datum.

Municipij ius

Coloniæ à municipio differentia.

Coloniarum genera.

Libertas.

Ius Latij.

Priuilegium eorũ qui ius Latij haberẽt.

Liberalius de inde ciuitatẽ dabãt Romani.

De iure Latinitatis uide elegantẽ locũ Alc. lib. 1. diſpunct. cap. 11.

aut magno uſu reipub. fuiſſent, quinetiam ſeruos bene de repub. meritos, ciuitate donatos eſſe. Itaq; Thuſculanos, Aequos, Volſcos, Hernicos bello uictos, poſt uictoriam ciuium numero Ro. adſciuere, ſuæq; tutelæ duxere, & ueluti patroni clientes, in fidem accepere, cognationeq; & hoſpitio iunxere. Sic Iulios Alba, Coruncanos Camerino, Porcios Thuſculo oriundos, in ſenatũ acciuerunt. Lapſis deinde temporibus, latius hoc ius propagatum fuit, ita ut in Hiſpania oppida Latio antiquitus donata, undetriginta numerentur: libertate, ſex: fœdere, tres: ſtipendiaria, centum uiginti. In citeriori uerò, oppida ciuium Romanorum, tredecim: Latinorum ueterum, octodecim fuerunt, fœderatum unum, ſtipendiaria centum triginta quinq;. Inter quas, Pacenſes & Emeracenſes in Luſitania iuris Italici fuere. in Aphrica ciuium Romanorum, quindecim. Deniq; repub. uarijs caſibus agitata, Veſpaſianus uniuerſæ Hiſpaniæ ius Latij tribuit. Otho Lingonibus uniuerſis ciuitatem dedit. Claudius uero Cæſar, omnes Græcos, Gallos, Hiſpanos, Britannos, Sauromatas, ciuitate donare, & togatos uidere ſtatuit. Quinetiã nõ modo in iura ciuiũ, ſed in imperiũ ſæpe externos Romani adſciuere. Primus eĩm Traianus externus, & deinceps alij ad imperium promoti feruntur. Solon uero Athenienſibus, præter eos qui ſacra & genus aut ſtirpem antiquiſſimam haberent, ius ciuitatis nulli peregrino dari mandauit, niſi ei qui aut perpetuo exilio patria pulſus eſſet, aut alicuius artis cauſa cum penatibus & domo Athenas commigraſſet. Poſtea Pericles legem tulit, ut hi ſoli Athenienſes fierent, qui utroq; parente Athenienſi ciue nati forent: in tantum, ut Euagoras uix propter multiplicia beneficia, ciuitate donari meruerit. Qui etiam autor fuit, ut ex non legitimo matrimonio editi, ciuium non cenſerentur numero: licet contra legem à ſe editam, illegitimum filium ſibi ſuperſtitem, ciuis loco haberi uoluerit. Deinde inquilini, & aduentitij paſſim in ciuitatẽ adſciti fuere, coacti, tributi nomine drachmas duodecim quotannis pendere: fœminæ uero, ſex. Lacedæmonij uero Lycurgi legibus & Thebani, nouos incolas & peregrinam ſtirpem non admiſere: ſed ius ciuitatis & urbis uſum peregrinis interdixere, uictoſq; armis pro alienis arcuere. Finitimos tñ, quos Helotas nũcupant, pari iure uixiſſe, & à Procli & Euriſthenis Heraclidib⁹ deſcẽdentes, in ciuitatem adſcitos fuiſſe comperimus. Quinetiam peregrinis Spartã adire, omni tempore non licuit, q; illos commercia uitarent: quare Dorinoxeni, quaſi fallẽtes hoſpitẽ, dicti ſunt. Nec ſolũ Spartæ peregrinos & conuenas nõ admiſerũt: ſed ſi quis ciuis Sparta diſcedens, apud exteros moraretur, capite luebat: quibus nec peregrinari licitũ erat, ne uerſutias & dolos à peregrinis haurirent. Neq; aliud Lacedæmonijs & Athenienſib⁹ fuiſſe fertur exitio, (quanq; multum armis ualerent) niſi q; uictos bello, oſos haberent, nulloq; commercij iure dignos ducerent. Qua de re Phocion Athenienſibus ſubiratus fuit, q; filium Spartã ad peregrina noſcenda inſtituta dimiſiſſent. Tirteum tamen poetã Lacedæmonij ciuitate donarunt, contra inſtituta maiorum: quod ideo factum Pauſanias ait, nequando illis obijci poſſet, q; peregrino duce uſi fuiſſent. Athenienſibus quandoq; lege cautum fuit, ne quis Athenienſium Megaram pedem inferret, mulcta capitis indicta, q; odio eos proſequerentur pernicialj: pœnis, ſi quis uj tempeſtatis, aut hoſtium impetu ad eorum litora applicuiſſet, intra quintum diem abire cogebatur. Carthaginẽſes quoq; adeo peregrinos oſos habebant, ut qui in Sardiniam aut Herculis columnas adnauigabant, mari demergerent. quod de Scythis quoq; proditum eſt, qui adeo peregrinos inſectati fuerunt, ut eos omni uitæ commercio prohiberẽt: Anacharſim, q; ſacra Græco more faceret, occiderint. Idẽ de Scythotauris, q pro hoſtijs aduenas immolabant, prodi tum eſt. Inter cæteros feruntur Gamphaſantes in intimis Libyæ oris, adeo hoĩm cõmercia fugere, ut nulli ſe peregrino miſceri ſinant: & Seres, qui cœtus & congreſſus fugiunt hominum, ita ut reę precia oculis æſtimãtes, ſua tradant, aliena non emant: ſcilicet arbitrati, iura ciuium cum peregrinis cõmunicari non oportere. Apud Indos quoq;, niſi triduo, hoſpitẽ diuertere non licebat, ne ciues longo uſu diſſimiles mores imbuerẽt, & in alienas leges ritusq; trãſirẽt. In Aegypto quoq; apud Buſirim & Cynoſpolim, hoſpites non diuertebant, neq; admittebantur alieni. qui omnibus ferè barbaris mos exoletus erat, ut hoſpites finibus pellerẽt. Claudius quoq; Cæſar, peregrinos ferre gẽtilia Romanoę nomina uetuit edicto, Proditumq; eſt de Epidaurijs miręq, quum Illyricos

Ius ciuitatis latius propagatum.

In imperium adſciti.

Athenienſes.

Periclis lex.

Lacedæmonij

Helotæ.

Inhoſpitalitas.

Dirinoxeni.

Quid Lacedæmonijs & Athenienſib⁹ fuerit exitio.

Tirtæ⁹ poeta

Athenienſiũ lex.

Carthaginenſes.

Scythæ.

Scythotauri, Gamphaſantes.

Seres,

Indi,

Aegyptij.

Claudij edictum.

Epidaurij,

mores osos haberent, nec illorum commercia uitare possent, ut se à contagione accolarum seruarent immunes, ita cauisse, ut unum seligerent ætate grauem, qui solus ad illos penetraret, cum quo commercium haberent, quem poletem dixerunt. Contrà uero Germanis ius hospitij sanctissimum erat, hospitijsq; ita enixè indulgebant, ut quẽquam hospitum cum quo mensa fuisset communis & sacrificia, arcere tecto, aut auersari, nefas ducerent. Idem apud Lucanos, quibus lege cauebatur, ut si quis Sole occaso, diuertẽtes hospites notos ignotosq; domo exigeret, κακοξενίας teneretur, mulctamq; eo nomine pendere cogeretur. Calabri quoq; hospites comi hospitio benignè inuitant, pira illis affatim apponendo. Traditum tamen memoriæ est, quum inter Megarenses & Corinthios de imperio certaretur, captiuos in bello tam leniter habuisse, ut illos uelut hospites inuicem tractarẽt, & sine precio dimissos, doryxenos appellarẽt. Illis eñ Iupiter ξένιος in præcipuo cultu erat, id est hospitalis. Quare milites cum hostibus extra aciem familiaria iura seruabãt, in acie uero pugnabant uehemẽtissimè. Græcis quoq; dissimiles & longè dispares libertatis species fuere: siquidem non pari libertate fruũtur, aut uectigali & tributo premuntur omnes: quippe Tenedij & Hæmij uectigales erant, Chij tributorum immunes & liberi, nauibus tãtummodo præstandis obnoxij: Cythera Laconiæ insula, hoc tantum premebatur onere, ut è Sparta præfectum quotannis acciperet, ad reddẽdum iura. Lacones præter amicorum ministeria, aliud nihil tributi nomine pẽdebant. Vici quoq; circa Babyloniam ad præbenda cibaria canibus regum cogebantur, reliquis exempti oneribus. Aethiopes uero tertio quoq; anno, binos semodios auri rudis Dareo regi pẽdere dicuntur, ducenos fasces ebeni, quinos pueros, & elephantorum dentes uigenos. Sicut Colchi centenos pueros, & totidem uirgines, reliquorum tributorum immunes. Indi autẽ æquali omnes premuntur onere: nam quartam fructuum partem regibus annis singulis pendere coguntur. Syri (ut inquit Vlpianus) à quartodecimo masculi, à duodecimo fœminæ ad quintum & sexagesimum annum, tributa conferunt. Leptis in Aphrica tantum uectigalibus ualuit, ut singula indies talenta Carthaginensibus uectigal penderet. Sicut ex effossione æris in Macedonia, singula talenta in singulos dies Alexandro pendebantur. Et Babylon regi Persarum, singulis diebus singulas argento plenas artabas soluebat. Apud Romanos uero qui populi liberi erant, tributi nihil conferebant: stipendiarij autem, ad militum opus, stipendia pendere cogebantur: licet ex Cæsaribus plerique uectigalia noua & inaudita propofuerint, ut pro edulijs quæ tota urbe uenirent, pro litibus atq; iudicijs quadragesimam summæ: sicut Caligula exegit ex gerulis octauam, ex prostitutis quantum unaquæq; uno concubitu mereret. Vespasianus quoq; uectigalia reuocauit noua, & grauia prouincijs auxit. Alexander Seuerus bracchariorum, linteonum, citrariorum, pellionum, plaustrariorum, argẽtariorum, aurificum, & aliarum artium uectigal instituit: ex quo thermas quas fundauerat, pluribus usibus ornauit. Antiquis etiam Romanorum, ex agris & noualibus decima seminum dabatur, uectigalis nomine: nanque aratores decimam frumenti populo Romano pendere cogebantur. Tiberius Cæsar centesimam rerum uenalium, in ducentesimam relaxasse dicitur. Et Nero in initio sui principatus, quo gratiam populare aucuparetur, quintam & uigesimam uenalium mancipiorum remisisse, & Traianus uectigal uigesimæ fustulisse. Proditumq; memoriæ est, quum in dubium ueniret, qui liberi essent populi, qui uestipendiarij, à M. Antonio publicos tabellarios institutos, ut si in prouincia quispiã causam liberalem diceret, per eos testationes libertatis, & alia immunitatis documenta Romam ferrent. Minorem uero libertatem, seu mediam, ij assequi dicebantur, qui manu à prætore emissi, non Romani ciues, sed Latini nominis tantum ex lege Iunia Norbana fiebant: uel suprema uoluntate domini testamento, si eum hoc expresso manumisisset: aut si inter amicos dextra apprehensum, ad se conuertens, liberum esse iussisset. Hi enim his immunitatibus, quæ Latinis populis societate & fœdere iunctis indulta erant, fungebantur. Nam & in urbe ut Latini cẽsebantur, & in castris ut milites ex Latinis colonijs, non ut externi aut leuium armorum auxiliarij, stipendia merebant. Fuitq; obseruatum, ut qui ius ciuitatis haberet, si Latinas colonias incoleret, non ideo solum uertisse, aut ius ciuitatis amisisse putaretur. Et quanuis in Romanis castris, qui militabãt, si qd deliquis-

Poletes. Ius hospitij apud Germanos. Lucani.

κακοξενία. Calabri.

Iupiter xenius.

Apud Græcos qui à uectigalib⁹ immunes & qui non.

Romanorũ uectigalia.

Minor, seu media libertas.

sent, si externi, flagellis & uirgis: si uero Romani ciues forent, uitibus cæderentur: tamẽ Liuius Drusus & C. Gracchus tribuni. pl. ne liceret quempiam Latini nominis uirgis afficere, sed uitibus, plebiscito sanxerunt, in hac re Latinos populos Romanis coæquãtes. Tertiam deniq; libertatem, quam minimam dixere, assequũtur hi, qui manumissi, nec ciuitatem, nec ius Latij habentes, dedititiorum numero cẽsentur: qui nullis priuilegijs fulti, uiuentes liberi erãt, & uelut ingenui, munia publica priuataq; obire, magistratusq; & cætera dignitatis ornamenta, quæ libero debentur, assequi poterant: morientes autẽ, uitam unà & libertatem amittebant: ideo decedentes, neq; testari poterant, neq; post obitum de bonis disponere, præter patroni uoluntatem, adeo ut eorũ bonis, quasi serui peculio, manumissores potirentur. Quod etiam cũ Latinæ libertatis hominibus multi cõmune dixerunt. Fuere aũt dedititij, qui victi armis, & in fidem recepti, tantum ne seruirent, ne ue sub mancipio essent, immunes facti sunt: cuius etiam generis feruntur serui, qui post admissa crimina, supplicijs subditi, aut publicè pro criminibus cæsi, uel in quorũ facie notæ seruitutis impressæ fuerant. Diuq; hæc discrimina libertatũ & dissimiles species fuere: donec sequuti principes, pertæsi multiplices uariasq; libertates dari, ueteribus legibus abrogatis, nouisq; adscitis & cooptatis, exæquato omnium iure, statuerũt, ut manumissi apud prætorem, plenam assequãtur ciuitatem & libertatem: unde abusus inualuit postea, deprauatis moribus, ut multi serui per rapinas & furta quæsitis pecunijs libertatem à dominis emerent, statimq; liberi & ciues Romani fierent.

Externi milites uirgis, Romani uitibus cædebantur. Minima libertas.

Dedititij.

l. 7. C. de latí. liber. toll. & li. 7. C. de dedit. liber. tol. Manumissorũ plena libertas.

Qui fuerit modus consulendi senatus, & ubi haberi: & quo pacto suffragia ferri solerent, & quid apud exteros. Caput XI.

SEnatores à Romulo centum creatos fuisse, qui ob honorem patres, eorumq; progenies patritij dicti sunt: quorum consilio respublica niteretur domi foriscq;, multi prodidere. Deinde communicata urbe cũ Sabinis & Tatio, idem Romulus alios centum legit in patres, explens numerũ ducentorũ. Postea Tarquinius Priscus, in orbitate senatus legisse centum alios fertur, minorũ gentium appellatos, tametsi à Bruto familias minorum gentium inuentas nonnulli credant. Primus enim Valerius Publicola, post exactos reges, patrum numero à Superbo cædibus imminutum, expleuit, & amplissimum ordinem auxit, quatuor & sexaginta supra centum ex equestri ordine in concilium cooptatis, ita ut trecentorum numerum faceret, qui adlecti dicti sunt. Quos enim post exterminatos reges, ætate graues, spectataq; probitatis uidebant, senatui tanquam grauissimo sanctissimoq; concilio adscribebant. Quibus quum alij in locum decedentium suffecti, & in senatum literis adscripti essent, conscriptos uocarũt, modo plures, modo pauciores, ita ut frequens senatus, & quicquid erat patrum, ex ferè trecentis senatoribus constaret. Et quũ Iulius Cæsar supra mille senatores, belli casibus imminuto ordini adsciuisset, Augustus Octauius selectos & perpurgatos duabꝰ lectionibus, remotis indignissimis, in pristinũ decorẽ reuocauit. Hicq; ueluti pfides & reipu. custodes, tantæ autoritatis fuere, ut si populus regẽ aut magistratũ quẽpiam iussisset, id sic ratũ foret, si senatus autor fieret. Leges quoq; à populo latæ, haud aliter ratæ fuerũt, q̃ si patrũ consensu approbarẽtur. In reliquis uero ita præscripta senatus potestas erat, ut iudiciũ populi autoritate senatus rescindi nõ posset. Athenis uero senatus fuit gngentorũ, q una cũ tribunis & quæstoribus, senesq; cũ iunioribus, de rebus singulis decernebant. Postea areopagitæ sanctior senatus à Solone delectus est: quorũ cõsilio librata moderatione, ciuitatis iura seruabantur, bella indicebantur, lites explicabantur. Nonnunquam eumolpidæ & præcones publico concilio præfuere. Maximum uero, à mille & quadringentis gerebatur, cui arnophoron dixere nomen: in quo unà & senatus & populus aderat. Lacedæmoniorum senatus ex duodetriginta senibus constabat, qui nisi sexagesimum implessent annum, in senatum adscribi non poterant. Apud Epidaurios centum octoginta rempub. administrabant, ex quibus nobilissimos populariũ deligebant senatores, quos artinos uocabant, & conipodes. Carthaginensibus pro senatu præfuere seniores, nonnunquam iudicum ordo, qui perpetuus erat magistratus, & nunquam nisi cum uita definebat. Cato apud Vticam trecentorum concilium legit: Massilienses sexcentos, quos thymuchos appellarunt: ex quibus quindecim principes, tres præfides erant, autoritate

Patres centũ. Patritij. Patres ducẽti Patres trecẽti

Patres minorum gentiũ.

Adlecti.

Patres cõscripti.

Senatores. Ro. 100. Iul. Cæsar. Augu. Octa. senatus autoritas.

Athenis quingentorum. Areopagitæ.

Eumolpidæ & Præcones. Arnophorõ. Lacedæmoniũ senatus 28. Epidaurij. Artini. Conipodes. Carthaginenses Vticenses. Massilienses. Thymuchi.

Gnidi, Amnemones Aphester. Arnarion. Demiurgi Bithyni, Galatæ. Argiui. Mantinenses, Elienses Cretenses, Aetoli. Apocletum, Crotoniatæ.

& opibus longè primi: nemoq; thymuchos fieri poterat, nisi qui iustos filios haberet. In Gnido sexaginta præfuere ex optimatibus, amnemones appellati, ad quos de rebus maximis referebant: qui uero sententiam rogabat, aphester dictus est. Achæi commune concilium, arnarion uocarunt: qui de rebus publicis consulturi, in Iouis luco Aenario coibant, cui decem præsidebant, quos demiurgos uocatos ferunt. Sicut Bithyni & Galatæ concilium trecentorum, in locum Dryminetum aduocabant. Apud Argiuos octoginta uiri. Idem apud Mantinēses. In Elide autem, sexaginta senatus uice fungebantur. Cretenses decem habuere præfectos, qui de rebus maximis decernebant. Apud Bithynos minorē annis triginta, in senatū adsciscere non licet. Aetolo; concilium multiplex fuit, quod apocletum nuncupant. Maximū uero Crotoniatæ; concilium erat, nec facile explicatu, & turbulētæ confusionis, in quo si quid consulto statuēdum erat, mille delectos consulebant uiros, ubi præ tumultu minus decerni quicq̄ lege poterat. Sicut apud

Seres.

Seres, maximus ordo ex quinq; millibus cōsiliarijs fiebat, qui in apparatu belli elephantē singuli præstare tenebantur. Q. Hortēsius tribunus pl. deinde Philo dictator legē tulere, ut plebiscita oēs Quirites tenerēt, utq; leges à populo latæ, ritè promulgatæ non

Q. Hortēsij et Philonis lex. Senat' autoritas.

essent, nisi post initum populi suffragiū, patres autores fierēt. A primo uerò urbis ortu, post exactos reges, de nulla re populus dijudicasse, aut suffragia tulisse traditur, nisi ex cōsulto senatus. Prius enim iubebat populus, deinde cōfirmabat senatus, quod æuo subsequente fieri desitum est: nam de his quæ plebs sciuit, non senatus, ut prius, dijudicabat; sed deprauato usu, de his quæ senatus cognouerat, populus iudex erat: quod à Lacedæmonijs seruari meminimus, ut sententiam, quam senatores regesq; censuerant, populo

Lacedæmonij

decernēdi corrigendiq; facultas foret, iubente Lycurgo, qui cooptādi senatus, & legendi quos uellet magistratus, ius populo dedit. Contrà Athenienses, iubente Alcibiade; nā

Athenienses.

omne regimen & summam imperij à populo ad senatum transtulere. Sylla quoq; dum rerum potiretur, trecētos legit senatores, sanxitq; ut nisi ex consulto senatus, nihil ad populum ferretur. Erat igitur senatoris officium, tam de promouēdis magistratibus, pro

Senatoris officium,

uincijsq; administrandis, quàm de bellis, triumphis, supplicationibusq; decernēdis, decq; præsidibus in prouincias, & auxilijs summittēdis, de lege, de fœdere & pactionibus, ac tota gerēda repub. libere sentire, ac fortē constantemq; sententiam dicere. Neq; enim in administranda repu. gerēdoq; imperio, quicq̄ bello uel pace decerni poterat, nisi patrū

Populi prærogatiuum.

autoritate & decreto senatus. Quippe senatui de rebus omnibus decernēdi libera facultas erat, nisi in magistratibus creandis, & legibus sanciēdis, aut si in hostes arma mouēda, uel à bello recedēdum, pacesq; & fœdera ineunda forēt: tūc enim sine populi iussu, senatum nihil sentire uel decernere posse liquet. Prouinciarum tamē decernendarū, imperatorisq; deligēdi iudicium, atq; ærarij dispēsandi munus, ad senatū sine populo semper spectasse, nemo dubitauit: tametsi populum Romanum contra senatus decreta, prouincias nonnunquam demandasse legamus. pacta quoq; sponsionesq; iniussu populi facta, & si per senatum postulata aut consules, populum non tenere, nulliusq; roboris esse haud dubium est. Senatores quoq;, uel à dictatore, legēdi senatus causa, uel à cēsoribus,

Qui & quomodo senatores eligebantur.

seu triumuiris, qui ius legēdi senatus habebant, & eos ex gēte patritia, Romanos primū ciues, summa dignitate & amplis honoribus functos, legi & cooptari solitos inueni

Appius Claudius ordinē senatoriū inquinauit.

mus: deinde, ex ordine equestri: postremo, plebeios & ultimæ sortis, per gratiam & libidinē, cēsus habita ratione, non morum: nonnunq̄ libertinorum filios. Appius enim Claudius Cæcus, dum cēsuram ageret, filijs libertinorum in senatum adscitis, ordinē inquinasse dicitur primus. Nec longo post interuallo, exteræ gentes & transalpinæ nationes, senatorum iura in urbe adipisci, & in senatum admitti meruere. Primiq; Heduorum

Exteri in senatum admissi.

qui iura fraternitatis cum Romanis habebant: deinde alij illorum exemplo admissi in senatum, & ius suffragij habuisse feruntur. Nero uero, quanuis præceps & furibundus, libertinorū filios diu in curiam non adsciuit, admissosq; gradu deiecit. Augustus Octauius tanti senatores fecit, ut singulos nominatim sedentes in curia salutaret: & discedens, nullo se mouente, uale diceret. Vespasianus quoque non oportere maledici senatori, remaledici autem ius esse respondit. Alexander Seuerus imperator nullum in senatum admisit, neq; laticlauū ademit, aut pœna affici passus fuit, nisi de cōcilio senatus,

Senatorū honos.

Quod diuus Nerua & Hadrianus iurauerat, se nunquam senatorem, nisi ex consulto senatus, puniturum: qui cum libertum suum inter duos senatores medium ambulantem uidisset, misit qui illum colapho cæderet, indignum arbitratus, præripere illis honorē, quorū poterat esse seruus. Tantæq; dignationis habiti sunt, ut Tiberius Cæsar illis quando; assurgeret, & de uia decederet. Claudius quoque tanti senatores fecit, ut de maiore negocio acturus in senatu, medius inter consulum sellas tribunitio subsellio sederet. Contrà, Heliogabalus uniuersum senatum adeò flocci fecit, ut senatores omnes urbe ex

Senatorū cōtemptus.

pulerit, illosq; seruos togatos esse dixerit. Qui tamen nō statim, ut in senatum lecti erāt, ius suffragij habebant: siquidem qui in postremis scripti fuerant, neq; suffragari, neque per se censere aliquid poterant: sed in sententiam quam princeps in senatu dixisset, ire

Senatores lecti nō statim suffragabantur, sed in sententiam ibāt.

oportebat. Si qui tamen præturam censuramq;, aut alios magistratus nō senatores gessissent, ius propterea suffragandi, aut in curiam eundi non habebant. Nō enim quia prætor aut quæstor fuerat, ideo in senatum admitti, aut publici concilij particeps fieri poterat: neque is senator, cui abrogatum imperium fuisset. Siquidem Lucius Cassius tribunus plebis, C. Mario & L. Flacco consulibus, legem tulit, ut quem populus damnasset, is

L. Cassij lex.

de gradu deiectus, ius in senatum ueniendi, aut suffragandi nō haberet. Senatores quoq; qui honoribus functi essent, quiq; curules gesserant magistratus, curuli sella in senatum & curiam uehi, & cum sceptris, si duces aut uiri consulares fuissent: qui uerò non gessissent, pedibus ire in curiam, & quod uidebatur è republica, censere; & ideo pedari

Pedarij senatores.

os nuncupari perspectum est: qui tametsi in senatu deesse non solerent, cum de triūphis aut supplicationibus agitur, tamen si cum senatus cogendus foret, ad cōsulis edictū non conuenirent, aut cōtumacius parerent, pignoribus & mulcta plectebātur. Si qui tamē senatores quintum & sexagesimum annum ætatis excessissent, eos cogi inuitos, aut contumaces pignore uel pecunia plecti nō decebat. Senatori enim sexagenario ad eam ætatem in senatum non uenisse, nulli fraudi fuit: semper tamen in senatum frequentē uenisse, & fortem sententiam dixisse, boni senatoris est habitū. Fertur uerò Cato iunior, tametsi annis grauior esset, cum in eo uigeret uis ingenij consilijq;, nulla re, nulloq; negocio

Senator sexagenarius one re reip. exemptus.

adduci potuisse, ut in frequentem senatum uenire moraretur. ficut de Nicia ferebatur, qui assiduus semper in Athenienſium senatu erat. Tametsi senatores plerunq; in senaculo stationē habere, & inde citato gradu, nō expectato edicto, in curiam ire solitos legamus. Sed animaduertēdum, non cuicūq; cōuocandi senatus uel consultū faciendi ius potestatēq; fuisse: quia solis magistratibus, qui uocationem prehensionēq; habebant, ut dictatori, cōsuli & ptori, aut tribuno plebis, tribunoq; militari, uel urbis pfecto aut interregi, cōuocandi senatus ius potestasq; fuit. priuatis enim hominibus aduocādi senatum

Cato iunior.

Nicias.

Senaculum.

Qui senatum conuocabāt.

facultas non dabatur. Neq; in loco prophano senatores cōuenire ad consultandum, sed in loco augusto & sacro, & ubi deorum templa essent. Neq; ante lucem uel post occasum diei factum senatusconsultum, ualere aut ratum esse liquet. Debereq; prius auspicari, & ab ingressu hostias immolari apud aram illius dei, in cuius templo conuenirēt: quorum exta tribunis ærarijs uenire mos erat: uel, ficut Augustus censuit, thure & mero supplicare, ut rite senatus consultum fiat, exemplo Athenienſium, qui omnibus publicis cōcilijs mantes sacerdotes, qui sacra facerent, adhibebant: & Lacedæmoniorum,

Vbi senatus haberetur, et quando.

Auspicato.

Athenienses, Lacedæmonij

qui senatui semper augurem adesse uoluere. Senatusq; consultum uel per singulorum sententias exquisitas, & per calculos cōiectos in urnas, quum de quoquo negocio quid quisq; sentit consulitur, & suo loco rogatus sententiam dicit, aut quū uerbo assentitur, fieri adnotatum est. Et in perrogandis sententijs, post relationem consulis, debere à consulari gradu incipi, & principem in senatu aut consulem designatum, prius, deinde ordine reliquos rogari. Nonnunquam obseruatum est, ut ex consularibus æuo maximi rogarentur primi, deinde inferiores: iuuenes uero uix rogari, quasi pudor esset, iuuenem sene sapientiorē uideri. Et si certaretur sententijs, nec satis liqueret, tunc uel differri consultationē, uel si duæ senatū distinerēt sententiæ, cū aliud alij cēseant, id quod senatus maxima pars decerneret, id ratum fieri: aut si nō probaretur, sententiam diuidi: hoc erat, ut si plures causæ in disquisitionē uenirēt, ut de singulis referatur, postulare: & quod in parte placeret, id sequi; uel per discessionē, tūc cū unius exquisito uoto, cæteri q; in suffragijs

Sen atusc̄sultum.

Vbi sentētijs certaretur.

Diuidere sententiam.

Per discessionem.

um ituri erant, in illius sententiam pedibus irent, uel si manum porrigerent, aut cum de scripto sententiam dicerent. In quo id fuit traditum, ut de diuinis rebus prius, & de republica infinite, aut singulis rebus finite, ad senatum referatur, si quid publici priuati'q; negocij foret statuendum. Nonnunquam licuit senatori, priusquam ordine sententiæ rogarentur, postulare, ut extra ordinem de republica dicere liceret. Apud Athenienses uero in frequenti senatu pro cuiusq; ætate sententiæ rogabantur. Regibus autem Lacedæmoniorum binos calculos ponendi, cum sententiam dicunt in senatu, facultas erat: tertium uero, si quid pro se decerni uellent. Græcis & plerisq; gentibus fabis suffragia dabantur. Syracusanis nemo sententiã dicit rogatus, sed ut quisq; ætate & honore anteit, ita sua sponte quid sui consilij sit, in medium affert, non rogatus: aut si tacent omnes, sorte dicere cogũtur: quibus in usu erat, ut in concionem prodituri, per literarum elementa sorte educerentur. Quare Dionysius proditurus, cum M sortitus fuisset, futuram sibi monarchiam cauillatus est. Lycurgus uero, cum essent adolescentes loquaciores, & in concilijs obstreperent, cauit edicto, ut nemo in foro, nec in publico consessu diceret, nisi rogatus. Apud Heduos fuit constitutum, ut qui in senatu sententiam dicit, ex eadem familia rogare neminem possit, quid esset sententiæ & opinionis suæ: proditumq; memoriæ est, Germanos concilio coacto, si quid quod minus placeret propositum esset, murmure & fremitu dissentire, & sententiam aspernari: si quid uero complacitum fuisset, frameas & tela concutere, sonoq; armorum & tripudijs approbare. Macedonũ quoq; fuit mos, ut in publica consultatione si quid improbarent, hastis scuta quatientes obstreperẽt, & auersarẽtur. Lacedæmonij summis clamoribus agunt, nec calculis sententiam dicũt, nec admurmuratione suffragia ferũt: aut si cuius partis clamor cõtentior esset, ut nõ facile dinoscerent, in duas partes suffragatores transire iubent, ut quæ pars maior esset, animaduerterent. Apud quos usu receptum erat, ut singuli in concionibus baculum ferrent. Belgæ uero contrà: nam si quid publico concilio statuendum erat, miro silentio decernunt: si quis autem fremeret aliquo concionante, parte uestis mulctabatur. Gallis & Germanis, ut in publicis consultationibus armati conueniant, & quid facto opus sit decernant, in more fuit: & si tumultuarentur, silentium sacerdotes indicebant. Apud Tyrios secus: apud quos si quis cum telo concioni interesset, capite luebat. Id tamen Atheniensibus fato datum erat, ut abusi ingenio, si quid publico concilio decernendũ foret, in deteriorem partem plerunq; statuant, semperq; quod in discrimen adducit, consilium sequantur. Quare uerbum Anacharsis fuit, sapientes in cõcionibus sentẽtiam dicere apud Græcos, stultos uero dijudicare. Persarũ uero mos fertur, inter epulas, postquam uino incaluerant, haud secus quàm reliqui in concionibus, concilij habere, & de rebus maximis decernere. Sed tamẽ nõ idẽ semper ordo rogãdi senatus fuit: siquidẽ modò primus rogabatur, qui princeps lectus erat in senatu à censoribus. Is autem legi debebat princeps senatus, qui ex censorijs uiris, qui cẽsuram antea gessissent, antiquior superuiueret: nonnunquã consules designati, aut uiri consulares æuo maximi, summis honoribus functi: sæpe aliqui extra ordinem à consulibus studio & necessitudine ductis, rogabantur primi. Obseruatumq; fuit, ne quem citra cõsularem locum extra ordinem primũ consul rogaret. Quem tamen ordinem rogandi sententias, Calendis Ianuarijs seruare cœperat, is toto anno perpetim seruabatur. Diuum tamen Augustum sententias de maiore negocio, non ordine nec more, sed prout libuisset, rogasse ferunt. Germani uero pro ætate & nobilitate in concionibus audiuntur primi, si qua consultatio foret. Rogabant ergo sententiam consules, quicq; senatui præerant, patres qui concilio aderãt: ipsosq; dum de re quapiam consultant, dumq; disserendo altercandoq; sententiam dicunt, quicquid è fide sua ducerent, stantes esse oportere: post uero sententiam, assidere. In quo fuit prohibitum, ne poplites alternis genibus imponerent: quod eos esse ociosos, & non præparatis animis designaret. quod Athenis quoque seruatum meminimus, ut præcone pronunciante in theatro uel curia, stantes singuli decernant, quid suæ opinionis foret. Ius tamen senatori erat, ut rogatus sententiam, perpetua oratione & quàm uoluit diu, dicendo diem absumeret: adeò, ut nonnullos horis septem, pleroscp dies totos concionem in senatu habuisse tradant. In foro autem lege cauebant, ut sex horæ accusatori, reo uerò darentur nouem, ne paucioribus clepsydris tempore præscripto præcipitarent causas. Ex quibus nonnulli, ne orationes præmeditatas memoriæ mandarent, nimiumq; in eo tempus absumerent, descriptas conciones è libello lectitarunt. Postea Cn. Pompeius, quasi frenos eloquentiæ dedit, ex quo tempore intra pauciſſimas, neq; ultra tres horas, perorare cogebantur. Nam duæ horæ accusatori, tres reo dabantur, unaq; die ab accusatore, & reo perorari iussum: quia multi data opera, in serum rem trahebant, tempusq; diffundebant, rebus nõ definitis. Si tamẽ aliquorum opinioni assentiri uellent, poterant etiam sedentes, illi opinioni cui uisum erat, studio & uoluntate accedere. Ius tamen fuit senatori, à sententia quam semel dixerat, si probabile quid cõtrà afferretur, deduci: aut si ambigua foret, nec facilis explicatu, illam interpretari. Id tamen notatum est, parum fuisse in senatu, breuiter censere & recte sentire, nisi facunde sententiam tueretur, & argumentis firmaret. Post omnes uero rogari, & nouissimum dicere sententiam, ignominiæ loco est habitum. In qua re succurrit annotare, quod literis proditum est, Marcum Perpennam & Lucium Volusium Saturninum, omnibus quos in senatu sententiam rogauerant, superstites fuisse. Cumq; antea senatusconsulta pro uoluntate consulum supprimerentur, uel enunciarentur: postea à Lucio Valerio & Marco Horatio cõsulibus statutum fuit, ut amplissimi ordinis decreta ad ædem Cereris ab ædilibus deferrentur: demum, ut in ærariũ deponerentur. Quod etiam Augustus cauit, ne senatus acta publicarentur, neue magistratus, deposito honore, statim in prouincias mitterentur. Ex his tamen quædam fuere tacita senatusconsulta, quæ palam enunciare non licebat, quæ in sanctiore senatu & concilio arcano, tanquã in recessu semoto seruabantur: quibus decernendis neq; scribæ, neq; seruí publici intererant, ne communicatio consilij foret: cauebaturq;, ne quis enũciaret. Apud Carthaginenses uero triginta senatorum principes, sanctiori concilio & arcanis negocijs præpositi erant, quæ tanquam cæleste arcanum, dici non potest, quàm alto silentio obtegerentur. Qui etiam sanctior senatus Athenis fuisse proditur, sine cuius cõcilio aliquid grauius decerni, aut ferri ad populum, Solonis lege uetabatur. Syracusani autẽ sanctiorem senatum non habebant: sed si quid arduum & perdifficile imminebat, solius Thimeleonis summi ducis uelut sancto arcanoq; concilio, iudicio decernebant. Aetolis Apocleti, sanctissimum & arcanarum rerum fuere concilium: quorum consultatione, si quod iustaret periculum, decerni oporetbat. Cæsarum uero temporibus, decreta senatus, quæ ad principem pertinerent, non arcano senatui, sed libris elephantinis mãdabantur: qui summa cura in Vlpia bibliotheca, ut essent ppetuo monumẽto, seruabanẽ. Quæ quidem arcana patrum concilia, quanto silentio obtegerenẽ, illud argumento est, q; Q. Fabius Maximus, cũ de tertio Punico bello, quod in arcano cõcilio decretũ erat, Crasso in itinere obnũciasset, à senatu grauiter increpitus & cõuicijs affectus fuit. Alia uero consulta, quæ tacita non erant, postq; maturè statuta fuerant, de concilij sentẽtia in cõcione, quæ pro uestibulo curiæ obuersabatur, recitari & publicè edi poterãt. Erant igitur senatoris insignia, tunica & purpura & laticlauus, ius spectandi in orchestra & epulandi publicè, tam in epulo Iouis in Capitolio, quàm ludorum causa. Qui quidem laticlauus propria uestis senatoris erat, qua senatus dignitas & amplissimus ordo notabatur. Nonnunq; senatoribus uti penulis, quanquam tenuissimo cultu forent, indultum fuit: quippe Alexander Seuerus imperator, ut senatores ingraueſcẽti ætate, frigoris causa penulis uti possent, priuilegio indulsit: sæpiusq; alijs insignijs uti licere, datum est. Nam Caio Duillio, qui nauali prælio Carthaginensium classem fudit, præter curulem sellã, ut quoties à cœna rediret, funale præferretur, & tibicen præcineret, concessum fuit. Et Marco Valerio Volesi filio, q; Sabinos fudit fugauitq;, & castris exuit, locum in circo ad spectandum cum sella curuli sibi posteris'q; permissum nouimus. Lucio quoq; Metello, q; oculis orbam senectutem egit, ut quoties in senatum iret, curru ueheretur, fuit pro munere datum. Nonnunquam antiquior sententiæ dicendæ locus, toga, prætexta, sella curulis, ius imaginis, in memoriam posteritatis, & in ueste purpurea spectandi, pro magnis officijs in rempublicã senatoribus munera data sunt. Tantæq; dignationis fuere sequutis tẽporibus, ut in oppidis p loca & cõuentus umbraculis uterenẽ, indultũ sit. Mox sequuti Cæsares, eũ ordinẽ amplissimis honoribꝰ honestarũt, præcipuè Alexander Se-

Athenienses, Reges Lacedæmonij, Calculis, Fabis, Mores rogandi sententiam apud diuersos,

Lycurgi edictum.

Hedui.

Germani.

Macedones,

Lacedæmonij

Belgæ.

Galli & Germani, Tyrij.

Athenienſiũ fatum.

Anacharſis dictum, Perſæ.

Diuerſus ordo rogãdi ſenatus, Princeps ſenatus.

Germani.

Conſules & patres q̃modo ſententiã rogabant.

Sex horæ accuſatori, reo aũt nouem cõſtitutæ.

Conciones è libello legere.

Duæ horæ accuſatori, tres reo conceſſæ.

Sedentes aliorũ opinioni aſſentiebãtur

Senatoris ius

Nouiſſimum ſententiã dicere.

Senatuſcõſulta in ærariũ depoſita.

Tacita ſenatuſconſulta, Sanctius concilium,

Sanctior ſenatus.

Solonis lex,

Apocleti.

Decreta ſenatus ad principem pertinentia,

Senatuſconſulta non tacita,

Inſignia ſenatoris & ueſtes Laticlauus,

Penula,

Inſignia alia atq; alia conceſſa bene de repub. meritis,

Vmbraculæ ſenatorum.

Argentatæ rhedæ & carrucæ.

uerus, ut dignitas conſpectior fieret, argentatis rhedis carrucisq; ſenatori uti permiſit: utq; ſanctior reuerentiorq; ordo putaretur, ex ſenatorib⁹ illos, qui principali dignitate inſignes forent, in ordinem patritiatus, quæ maior ampliorq; dignitas habetur, multos adſciuit & prouexit. Sed hoc poſt multas ætates nouiſſimo inuento. Fuitq; lege ſancitū, ne mulieres cuiuſuis negocij cauſa ſenatum aut curiam adirent, niſi quod Heliogabalus ſenaculum mulierum in colle Quirinali conſtituit primus: qui præter mores inſtitutaq; maiorū, ut in ordine ſenatorio mater admitteretur à ſenatu, peruicit: ſicut de Meſa Varia eiuſdem Heliogabali auia, proditum eſt: cui tributum ferunt, ut fœmina in ſenatu ſederet, patres conſuleret, & ſententiam diceret, cæteraq; ſenatoris munia obiret. Quod de Xerxe autores tradunt, qui in arcano concilio, cum delectos Perſarum proceres conſuleret, Artemiſiam ſæpe ad conſultandum accerſiuit, cuius ſententiam ſequutus fuit. Antea uero, Claudij & Neronis tempore, cum non pro dignitate uideretur Agrippinā patrum cōſultatiōibus admitti, decreuere patres, ut à tergo abditis foribus ſtaret; uelo diſcreta, quod uiſum arceret, aditum admitteret. Lacedæmonijs uero mulieres adhibere publicis conciliis, illasq; frequenti curia in exequendis negocijs ſocias aſſumere, uſus erat: apud quos fœminaꝝ arbitrio decernuntur multa. Idem apud Germanos, ut ubi plurimum negocij ſit, fœminarum conſilijs regātur: quarum pleraſq; ut deas colunt. Neq; omittendum quod de Troglodytis traditur, quibus tanti exempli fuere mulieres, ut in conflictu bellorum, matronarum intercurſu infeſtas acies dirimant, adeò ut ipſis interce dentibus, præliari ducerent nefas. Quod etiam apud Germanos frequēs fuit, ut illarum fœminæ, quas plurimas in caſtris habebant, labentem ſæpe aciem reſtituant, aut infeſtiſſimos animos concilient. Celtæ uero & Galli, non ſolum mulieres concilijs admittunt, ſed quicquid eſt contentionis, fœminarum iudicio decernunt: ita ut inteſtina ſæpe odia illarum interuentu ſedaſſe ferātur. Proditumq; memoriæ eſt, in fœdere cum Hannibale & Gallis icto caueri, ut ſocietas ſtaret eo iure: q⁹ ſi Carthaginēſis aliquod admiſſum pateretur à Gallis, eius rei iudiciū penes Gallicas mulieres foret: ſi uero Gallus à Carthaginenſi, penes magiſtratum Carthaginenſem cognitio eſſet. Vtq; pueri prætextati cum parentibus ſenatoribus, boni exempli cauſa, in ſenatum uentitarent; quod poſt Papyrium Prætextatū, ne quis in ſenatu geſta enunciaret, longo exinde tempore fieri deſitum eſt. Neq; illud prætereundum, memoriæ datum fuiſſe, legatis exterisq; gentibus in ſenatum admiſſis, Romanos conſules niſi Latinè reſponſa dare conſueſſe. Quibus admiſſis, more tradito à patribus, poteſtatem ſi quid uellēt, ſenatus faciebat. Græci uero concilio indicto, per præcones, ſiquis qd peteret, enunciabant: ſicut Atrebates & Bellouaci, tubarum cantu concilium aduocabant. Si quid uero proprio ſermone loqui uellent, his in ſenatum admiſſis, interpretes dabantur: per quos quæ opus erant proponebant, per eoſdemq; conſulta ſenatus & reſpōſa accipiebāt. Et tametſi Molo rhetor in ſenatu Græce declamaſſe dicatur primus, Tiberius tamen adeò Græcum ſermonem oſum habuit, ut in ſenatu neſcio qd Græce prolaturus, ueniā petierit. Et Claudius Cæſar, Græcæ prouinciæ principem, quòd Latine neſciret, albo iudicum eraſit, & peregrinatum miſit. Inualuitq; mos, ut menſe Februario uſq; ad calendas Martias per conſules deſignatos, ſenatus legatorum audiendis poſtulatis, & ſociorum querimonijs quotidie detur: ne tædio aut longa expectatione & mora fruſtrarentur: quæ quidem decreta ſenatus, in prouincias quiſq; ſuas, cum ſingulis actis referebant. Illud quoq; ſatis conſtat, cenſum ſenatorium quidecies centies feſtertium auxerunt: & ne quis eorum inops aut egens foret, illos largo uiatico & magnis muneribus proſequuti ſunt. Tiberius uero, præterq; q⁹ cenſum ſenatorium iuuit, & honeſtam paupertatem innocentium ſubleuauit: prodigos tamen & egentiſſimos, uel ſenatu mouit, aut loco cedere coegit. Fertur tamen Claudius laudaſſe illos, qui ob rei familiaris anguſtiam ſenatorio ordini ſponte ceſſiſſent. Et Nero ſenatoribus q tenui re familiari eſſent, annua ſalaria ſtatuiſſe: & Marcus Antoninus Philoſophus, ut ſenatores peregrini quartam bonorum & fortunarum ſaltem in Italia poſſiderent, lege ſanxiſſe. Quoties' que ambo conſules adeſſent, ſenatum unius iuſſu conuocari non licuiſſe: quodq; comitialibus diebus ex lege Pupia, aut tetris & nefaſtis, ſeu cum

Artemiſia,

Agrippina,

Lacedæmonij & Germani fœminas concilijs admittunt,

Troglodytę.

Germani.

Celtæ & Galli.

Gallicæ mulieres iudices

Pueri in ſenatu,

Reſponſa latinè dabātur legatis.

Atrebates. Bellouaci,

Græc⁹ ſermo Romanis inuiſus.

Cenſus ſenatorius.

Antonini Philoſophi lex.

Quando ſenatum non habere decebat lege Pupia.

tonuiſſet, aut uentorum procellæ tempeſtatesue fuiſſent, ſenatum haberi non decebat. His tamen comitialibus qui Quirinalia ſequuntur, ſenatum non impediri nonnulli putant: id quod Athenis quoque & Syracuſis præcipue obſeruatum fuit. Nam terræmotu facto, aut tempeſtate ingruente, cōcilium differri oportebat. Fuitq; adnotatum, poſt horam decimam, nouam cognitionem cauſæ in ſenatu haberi non licere. Neq; patrum decreta in ærarium ante lucem deferri poſſe, quod ſenatuſconſulto, Tiberio poſtulante, uetabatur, quo tempore comitia é campo ad patres tranſlata fuere, quum ad eam diem, etſi arbitrio principis niterentur, plura tamen ſuffragijs tribuum fierent. Auguſtus tamen Octauius, ut bis in menſe legitimus ſenatus haberetur, caiendis ſcilicet & Idibus, edicto cauit. Ac niſi exacto quarto & uigeſimo ætatis anno, in ſenatum quempiam admitti non licere, præter admodum paucos, quibus ob egregiam uirtutis indolem, hoc à ſenatu indultum fuit. Tametſi Auguſtus, quo celerius liberi ſenatorum ſenatui aſſuescerent, iuuenibus poſt uirilem togam, protinus laticlauum dediſſe, & curiæ admiſiſſe feratur. Fuitq; uetus conſtitutum, ut adoleſcentes ſenatorum filij, primo floreætatis, parentes & neceſſarios in ueſtibulo curiæ operiant, illoſq; ſenatu egreſſos, domum reducant & comitentur. Senatoribusq; ad plebem tranſire, & iura patrum amittere, & plebeia ſubire licuiſſe. quod præter Marcum Manlium, qui primus à patribus ad plebem deſecit, aliis pluribus datum & permiſſum fuit.

Edictum Auguſti.

Senatores domum reducti per filios & cognatos,

Quæ origo fuerit ſacrorum Lupercalium, & quomodo celebrari, quandoq; coli ſolerent, & quam uariæ deorum effigies fuerint. Caput XII.

DE origine Lupercalium, diuerſa ab autoribus prodita ſunt: quippe à Romulo & Remo, poſtq; Numitore auo occiſo, Amulio regnū reſtitutū eſt, ipſiq; condēdæ urbis locū in regionibus, in qbus geniti educatiq; erāt, nacti ſunt, ſacra eiuſmodi inſtituta ferunt, quū capti epulis & uino, incincti pellibus hoſtiarum, per luxum & laſciuiam currerēt: quæ lnuum uocauere. Multi ab Arcadibus, qui cum Euandro in hæc loca uenerant, hoc ſolenne ludicrum in honorem Lycæi Panos allatum fuiſſe autumant. Sunt qui putent Romulum & Remum, quū Fauno ſacra facerent, clamore paſtorum excitos, quorum oues abactæ erant, in latrones præda onuſtos incurriſſe nudos, prædamq; detraxiſſe: qua poſtquā potiti ſunt, ſacra inſtituiſſe, ut nudi iuuenes, incincti pellibus, per ludū & laſciuiam currerēt: ex quibus alij Fauiani, nonnulli Quintiliani dicti. Quod ſacrum expiationis cauſa inuentum, ad inferos pertinere, argumento eſt, q⁹ menſe Februario, hoc eſt, xv. calendas Martias, quo populus purgatur, & inferorum placantur manes, hoc ſacrum celebrari tradant: quod q⁹ lunoni februatæ tunc ſacra fiant, cuius feriæ Lupercalia ſunt: in quo licet antea adoleſcentes paſſim currerent, poſtea Auguſtus Octauius, dum pudori conſultum uoluit, ne imberbes curſitarent, decreto ſanciuit. In eo quoq; capræ immolantur candidæ, quæ ſolennis uictima in Lupercalibus habetur: quibus immolatis, uiri honeſto loco nati, quos Lupercos dicū, duo ibi ſiſterent, quorum frontes & ora cultro ſanguine hoſtiarum infuſo, inuicem intingerent: mox lana lacte madida ſanguinem detergerent, quib⁹ de more in riſum effuſis, dum cachinnant, tergora in lora inciderent, nudiq; & uncti, amicti caprina pelle, in orbem diſcurrerent, uultu hilari uſq; ad ineptias, obuiáq; turbā eiſdē loris impeterēt. quare Crepi dicti. Obſeruatūq;, ut à ficu Ruminali, ubi Romulus & Remus expoſiti fuerant, curſum inceptarent, concitoq; gradu per urbem uaderēt: quibus mulieres occurrere, & palmas feriendas præbere aſſuêrant, fœcūditatē & partus facilitatē propterea ſibi dari arbitratæ. Quod ſacrum in palatino mōte, ubi Panos tēplū fuit, colebatur: cuius ſimulacrum caprina facie, rubro colore, hirtis cornibus, pectore ſideribus radiāte, infima ſui parte hiſpida, & caprino pede fuit: altera manu fiſtulam tenens, altera pedū incuruum. In cuius etiam ſacris canē immolari tradunt: quippe Pan magnū & ſanctiſſimū habebatur numen. Aegyptijs enim ex octo dijs habetur maximus: qui & Iouis ſimulacrum arietis facie effinxere. Mendeſij Pana ſummis percolunt honoribus, adeo ut hircum pro deo colant, mulieresq; cum hircis coire dicātur: caprarijq; maximo in honore ſint. Apud Thebanos arietes tāti fuere, ut nō mactarētur, ſed eſſent ſacroſancti. Arcades Pani & Ioui Lycæo ſtata die, humana uictima ſacrificāt: in cuius tēplo umbras non ca-

Crepi luperci,

Panis ſimulacrum.

Panis numen maximum.

Iouis ſimulacrum,

Lupercalia ad inferos pertinent,

Cæremoniæ lupercalium,

Luperci.

Aula animalium asylum, Dianæ Aetoliæ lucus.

dere,opinio fuit.Athenienſes annuis hoſtijs & ardenti candelabro litant. In Parthenio monte Panos delubrum erat, ubi locus nomine Aula, omnibus animalibus uelut aſylum,quem leones & lupi,dum feras inſectantur, adire non audent, ſed protinus ſubſtunt,& feras relinquunt.Sicut in Dianæ Aetoliæ luco in Venetis,fabulantur,canes dū feras inſequuntur,ubi ad lucum confugerint,ab inſectatione quieſcere. Idem in monti

Mænali,

bus,quos Græci Mænalos uocant,Ariſtoteles prodit:ad quos ubi feræ à canibus impetuntur,tanquam in tutiſſimam arcem ſe recipiunt: ipſiq; ultra præſcriptum progredi

Bœotijs perdices,

non audent.Quod de Bœotijs perdicibus memoriæ proditum eſt,ut præſcriptum finē & quaſi metas habeant in aëra,ultra quas meare non poſſunt. Mirum'q; euenire in Pedaſia regione Cariæ,ut quū Ioui Lycæo ſtata die ſacrificetur, capram è Pedaſo ſua ſponte ad ſacrificij locum uenire,& ſe immolandam præbere dicant. Romanis uero præter

Veiouis ſimulacrum. Apollinis,

alios deos fuit Veiouis ſimulacrum,quem dixere Apollinem,cuius caput ornatur cornibus,ſagittas'q; manu tenet, iuxta quem aries iacet:ſicut imago Apollinis Smynthei, premēs murem effingitur. Atque in Aegypto in templo Vulcani, eius ſimulacrū cum

Veiouis templum. Iuno ſoſpita,

mure apprehenſo cōſpicitur:propterea quod Arabes quum regionem inuaſiſſent,Vulcanus magnam uim murium effudiſſe,arcus'q; & habenas corrodi feciſſe,atque ita hoſtes fugaſſe dicitur.Fauno quoque capram immolari nouimus,quanuis ſemideo:cuius ædes una ad forum olitorium,altera ad Tiberis ripam Iouis & Fauni. Veiouis templum

Simulacris deorū uincula annexa. Saturni effigies. Oſiridis. Serapidis,

inter duos lucos erat,Capitolium & Palatium. præter quæ fuit ſoſpita Iuno Lauini,cuius ſimulacrum caprina pelle uelatur annis ſingulis. Sed quia de imaginibus ſermo eſt, non omittendum,id quod à Tyrijs obſeruatum legimus,ut deorum ſimulacris uincula annectant,ne euocarentur & abirent,quum eos hoſtili carmine euocatos,abituros timerent.Romani quoque Saturni effigiem toto anno uinctam laneo uinculo habuere,feſtis ſolum diebus Saturnaliorum,uinculis exoluētes.Aegyptij quum Oſirim,quē Solem & maximum deorum nuncupant,effingere contendunt,ſceptrum,in cuius ſummo

Solis,

oculi ſpecies inerat,effinxerunt:Serapidi uerò,modium apponunt ſupra caput. Perſæ figurant Solem leonis rictu,cum tiara utraque manu cornua premente. Indi gryphos iungunt Solis quadrigæ. Phœnicibus Solis ſimulacrum lapis eſt niger,abimo rotundus tenuatur in cuneum.Apud Pæones diſcus breuis, longo ligno appoſitus, pro Sole

Iſidis, Iouis labradęi. Terræ. Paphiæ veneris. Cereris. Herculis apud Celtas.

colebatur. In Attica Apollo uerticoſus exurgit in pyramidem.Iſis uerò apud Sueuos in modum liburnæ.Et Iupiter Labradæus cum ſecuri, ſicut Terræ ſimulacrum cum clui.Paphia quoq; Venus fuit non humana effigie,ſed informi,latiore initio,metæ in modum faſtigiata.Elei Venerem hirco inſidentem, altero pede teſtudinem premente, effinxere.Et Pygalienſes Cererem habitu mulieris in petra iacentis, capite & iuba equina,tunica uero demiſſa. Apud Celtas Hercules fuit cognomento ὄγκιον, imagine de-

crepiti ſenis,capite incompto,pelle rugoſa,dextra clauam tenens, ſiniſtra protentum ar-

Veneris in Cypro.

cum, multos mortaleis catenis uinctos ducens: quibus altiſſima quercus,erat Iouis ſignum,ſicut Palladis Atticæ,& Cereris Farræ informe ſignum. In Cypro Venus barbata uirili ſpecie & habitu muliebri:apud Tuſſas in Aegypto,cum cornibus bubulis effin-

Dercetæ. Mercurij.

gebatur.Fuit'q; apud Aſcalon Syriæ Derceta dea facie hominis,cuius poſtrema deſinebant in piſcem. Mercurij imago Græcis fertur quadrato ſtatu, capite ſolum effecto,tali ſpecie pluribus figuratis, quos pro immortali gloria magnis ſæpe ducibus dicabant.

Hāmonis,

Erat'q; opinio Pythagoræ,non ex oīi ligno exculpi Mercurios decere. Hammonis uero effigies umbilico ſimilis habetur.Et apud Arabes lapis tetragonus pro deo. Olym-

Dei apud Arabes. Olympij Iouis. Mineruę Trenalis. Matris deûm Boni euentus Pluti. Iuſtitiæ. Oſiridis. Dionyſij. Memnonis. Serapidis,

pij autem Iouis in Attica os,ex ebore auro'que conſtat, reliquum corpus ex luto & gypſo,ſupra cuius caput Horæ & Parcæ uiſuntur. Sic Mineruæ Trenalis os erat ligneū, man⁹ & pedes marmorea.Matris deûm ſimulacrum, nec qua ſit materia aut ſpecie,nec à quo artifice,noſcebatur.Boni euentus,ſpecies erat pauperis habitu,dextra pateram,ſiniſtra ſpicam tenens.Diuitiarum uero deus Spartæ, & cæci & iacentis facie colebatur. Iuſtitia apud Aegyptios fuit ſine capite,Oſiris uerò canino.Dionyſii forma una barbati, altera cornuti,tertia adoleſcētis uiſebatur. Mirumq; prodi de Memnonis ſtatua,ut quū matutino ſolis radio illuſtratur, æris tinnitum & ſpeciem loquentis præbeat: ſicut de Serapidis ſimulacro in Aegypto,tēplo ita extructo,ut exoriens Sol, os & labra illuſtra-

ret.Nec præterеundum quod Aethiopibus in uſum uenit, ut deorum ſimulacra minio illinirēt,illa pro maieſtate numinū ſanctiora & auguſtiora arbitrati: et apud Aegyptios & Phœnices, ut ſingulis dijs ſingulas alas adderēt: Saturno uero quatuor,duas protentas,duas uero remiſſas, & oculos quatuor, ut ſignarent ipſum dormientem uigilare,& uigilantem dormire conſueſſe. Quodq; Athenienſes, ſiquem athletarum uictorē deſignabant,ſtatuam illi obnixo genu cum ſcuto, porrecta haſta impetum excipere effinxerunt:pro eo quod Chabrias milites Ageſilai hoc ſtatu impetum excipere docuit, & uictor fuit. Fertur Licinius in Alabandeos facetiſſime cauillatus, quod ſtatuæ quæ erant in balneis,eſſent habitu iura dantium & cauſas agentium:quæ uero in foro,oīes diſcos tenerent.Illud quoq; non in poſtremis fuerit, Rhodi ſupra ſeptingenta tria millia ſignorum,nec pauciora Athenis,Delphis,atq; Olympiæ fuiſſe:Romæ uero tantum ſtatuarum,ut alter populus lapideus uideretur.

Alæ dijs additæ.
Saturni.
Athletarū uictorum.
Alabandei.

Quæ uitia ex loci natura aut cæli climate quibuſdam gentibus ita innata ſint,ut illa habeant propria & perpetua. Caput XIII.

L. Partheno-peus.

LVcius Parthenopeus,delicię,amor & decus noſtrū,ingenio fuit homo elegāti,ſermoneq; perquàm docto & exculto,uultu hilari & feſtiuo, præditus omni urbanitate & oīi ſale:ſed cultu corporis inuenuſto, ueſteq; humili & inhoneſta, adeoq; omnium rerum hominumq; contemptor,ut ſummæ nobilitatis uiros ne cōgreſſu quidem ſuo dignaretur:& niſi literatos,quos toto pectore fouebat,reliquos flocci penderet & nihili duceret.deniq; nulli obnoxius,liber & ſuo arbitratu uiuebat.Is,dum Neapoli eſſemus,doctis iuuenibus comitatus,ad nos uentitabat:cōgreſſuq; hominis eloquentiſſimi & mihi amiciſſimi fruebamur totos ferè dies. Dumq;,ut fit,diuerſarum gentium mores apud nos ſcitè ſubtiliterq; penſitaret, memini ipſum dicere ſolere,quod ſicut quædam regiones ſunt,quæ acuta ingenia & ſolertia gignunt,ut quibus eſt aër purus & tenuis,uelut Athenis:aliæ,quæ retuſa & hebetiora, ut quibus craſſus & pinguis,ſicut Thebis:ita ex cæli rigore uel clementia,nōnunquam ex ſiderum ſtatu uel influxu, uirtutes uitiaq; gentibus innaſci, quæ ingenita adeò loci incolas afficiunt,itaq; corporibus animis'q; inſident,ut illa habeant propria & perpetua. Siquidem Campani ſuperbi natura & bonitate agrorum ex mitiſſimo cælo & affluenti copia uoluptatum terreſtrium maritimarumq; rerum,ſemper habiti ſunt. Domicilium enim ſuperbiæ(ut Cicero inquit)penes Campanos fuit. Argiui & Brutij ex more inſito genti,latrones.Illorum nanq; ingenia latrocinijs læta ſunt,& rapinis gaudent.Rhegini pauidi & formidoloſi.Itali nobilitate præſtant, & regali quadā magnificentia lauti & magni ſunt.Galli ſuper inſitam genti uanitatem,mobiles & ſtolidi,contentionis auidi,conſilijs'q; capiendis non ratione,ſed impetu feruntur:tamen religioni deditos eſſe,haud dubium eſt.Hiſpani iactabundi,duri & parci,abactoresq; acerrimi, ad inediam laboresq;, atq; ad mortem parati.Græci licet ingenio & facundia præſtent, eos tamen nationis uitio(unde Græca fides in prouerbium uenit)aſſentatores,leues atq; infideles eſſe manifeſtum eſt.Cappadoces,Cilices & Cretenſes,ſuopte ingenio fraudulenti & mēdaces:quippe promiſſi fidem fallunt,& periurio ſe adſtringunt: in quorum notam Græcum illud eſt, Ξία κάππα κάκιστα.Aphri ſubdoli & mēdaces.quum enim multum claſſe rebusq; maritimis ualeant, uſu & commercio multarum gentium, ad fallendum proni & ſolertes ſunt.Apud eos enim frequenter mercatores uentitant,& ſtudio quæſtus, quæ uſui ſunt merces important.Numidæ uero leuiſſimæ fidei ingenia. Chij petulantiſſimi: nam cū tribunal ephorum fœdaſſent,ob petulantiam qua naturæ uitio laborant, ab ephoris impune tulere.Galatæ minaces.Syri cupidi & auari,præter modum rerum appetentes,gens inquieta,auidaq; in nouas res. Alexandrini deriſores & dicaces.Indi & Perſæ ocioſi:neq; enim ab re proditū eſt,ocium fratrem eſſe libertatis. quod de Aetolis quoq; traditur,qui nullius imperio paruerūt. Hi enim cum perpetuò liberi ſint,in ocio degunt.Cōtrà uero Lydos & Phryges,quū regibus ſeruiant, negocijs intētos eſſe & laborioſos.Emporitani imbelles & barbari,Aetoli & Locrēſes fœdifragi.Druidæ religioſi & malefici,ſuprà q̄ dici poteſt:nam dedita ſuperſtitionibus gens,in ſacris hominē immolant,& cruore captiuo⁹ adolēt aras: uiſcumq; & alia dictu nefanda pro numinibus

Alæ dijs additæ.
Saturni.
Athletarū uictorum.
Alabandei.
Campani.
Argiui et Brutij.
Rhegini.
Itali.
Galli.
Hiſpani.
Græci.
Cappadoces.
Cilices.
Cretenſes.
Aphri.
Numidæ.
Chij.
Galatæ.
Syri.
Alexādrini.
Indi.
Perſæ.
Aetoli.
Lydi.
Phryges.
Emporitani.
Aetoli.
Locrenſes.
Druidæ.

colunt.fuere eñ Druidæ gens Gallica in Belgis, apud Gallos præ omnibus sacri, sicut enim apud Persas magi, in Græcia philosophi, in Babylonia Chaldæi, apud Indos Brachmanes, in Aethiopia gymnosophistæ, apud Scythas Agrippei, Abĩ & Calui, in Aegypto Heliopolitani, apud Hyperboreos Arymphæi, atq; in Hispania Turdetani, sacri habentur: sic apud Gallos Druidæ magno in precio sunt, & diuinis propè laudibus celebrati. Emporitani autem in ora minoris Syrtis, iuxta Aphros Numidasq; degunt, agri huberis & fertilis soli. Germani uero & Cimbri, duri & laboriosi: latrociniis tamen & rapinis, quarum nullam infamiam putant, à pueritia dediti: quare Cimbros Germani prædones uocant, quorum uires ad impetum ualidæ sunt, sed momento temporis dilabuntur. Corsi diri & immanes, horridis ingeniis: quippe qui ipsas belluas crudelitate uincant, truci ore ingenitam immanitatẽ præferentes. Scythæ quoq; rapidi & feroces, & dira feritate grassantes, suis tamen rebus contenti, nihil alienũ appetentes, apud quos nihil est furto grauius. Asiani, Iones, Abydeni, Medi, Arabes, Tarentini & Galatæ, molles & effœminati, eneruatis animis, ad inertiam nequitiamq; parati, omnib⁹ imbuti delinimentis, in gymnasiis & turpibus amoribus exerciti. Illecebræ enim luxuriæ ad extinguendum uigorem animi apud eos sunt. Addebat etiam Siculos uafro & mõstrifico ingenio, & Astos supra Byzantium, dolosos maximè. Cõtrà uero Cumanos in Aeolia, hebetes & insulsos: quippe qui pluuiæ tempore, nisi admonẽatur uoce præconis, porticus non subeant. Sicut Bœotios & Thebanos, qui plus habere uirium q̃ ingenij ferũtur. Et Syracusanos uariæ multiplicisq; naturæ: aut enim excellentissimos esse & omni uirtutum genere præditos, aut improbissimos & omnibus uitijs deprauatos: quod de Atheni ensibus quoq; prodit. Atq; Heduos iracundos & temerarios, turbulẽti & concitati animi. Et Ligures duros, agrestes & fallaces suapte natura, & exsterili agro & aspero quem incolunt, nihil ferendo nisi magno labore partum. Sed cum Ligurũ quidã Firmates, nõnulli Apuani, pleriq; Montani, alij Hiluaces, alij Frusinates dicantur, hoc non conuenire nisi transmontanis Liguribus asserebat. His enim cum longe ab hominum commercio & cultu distent, & in arido solo luctentur, facile euenire, ut agrestes, duri & immanes fiant. Hoc modo Lucius noster apud nos sermocinatus, peracri iudicio locorũ mores examinabat, uitiaq; & uirtutes rimabatur. Sed quia mentio locorum & morum distinctio facta est, hoc dicere ausim longa obseruatione probatum, eas regiones quæ cæli clementia & affluenti copia gaudẽt, sensu hebetes & obtusa mente plerunq; homines gignere: quæ uero difficiles & agrestes sunt, singulari ingenio uiros educere. Ita enim parens natura, siue ille effector mundi deus comparauit, ut ubi rerum hubertas & copia sit, ibi bonarum artium studia sæpe & ingenia desint. Senſit tamẽ Aristoteles, eos qui Scythiam uersus loca deserta incolunt, animo quidem abundare, ingenij nõ satis habere: qui uero mitiorẽ plagã, ingenio & arte præstare. Neq; omiserim quod Maximus Tyrius Græcus autor cum primis prodidit, Crotoniatas palæstra & gymnico certamine ualere, Lacedæmonios pedestri, Athenienses nauali, uenatu Cretenses, Sybarites luxu, Thebanos uero tibijs, Iones autem choro & cantu. Qui etiam adnotauit uulgari adagio ferri, Medicam mollitiem, Sardanapali luxum, delicias Ionicas, Siculas mensas, saltationes Sybariticas, Corinthias meretrices. Artium quoq; disciplinas Menander dixit, natiua consuetudine distingui nationibus uarijs: Nanq; Mitylenæi cithara delectantur, Thebani tibia, Alexandrini geometria ualent, Athenienses statuaria & pictura, Crotoniatæ medicina, Aeginetæ athletarum pugna. Quod proxime accedit ad id quod Eustathius memoriæ prodidit, forsan mutuat⁹ ab illis, Bœotios circa palæstrã, reliquasq; artes gymnicas uale de probari, Athenienses in naualib⁹, Thessalos in equestri, (quippe cũ ex equo primùm pugnare docuerint) Lacedæmonios legibus ualere, Cyrenæos in ephectica scientia. Quod autem de Thessalo equitatu dictum est, qui conferto prælio insuperabiles erant, non prætereundum, Philippum Macedonem, qui totius Græciæ communis hostis & prædo habit⁹ est, ut Thessalos eqtes uelut firmissimũ robur & lõge optimos bello, suæ phalangi adiũgeret, Thessaliã ꝓpterea inuasisse, illãq; incẽdijs & ruinis deformasse.

Emporitani.

Germani, Cimbri.

Corsi.

Scythæ Asiani, Iones, Abydeni, Medi. Tarentini, Galatæ, Siculi, Cumani. Bœotij, Thebani, Syracusani, Athenienses. Hedui, Ligures,

Regio fertilis hebetiores, contrà difficilis ingeniosiores producit.

Maximus Tyrius de diuersarum gentiũ peritia peculiari.

Adagia à ciuitatum moribus sumpta.

Eustathius.

Thessal⁹ equitatus.

An sit idem deprecari quod recusare, contra quorundam grammaticorum opinionem.

Caput XIIII.

QVid in mentẽ uenerit nonnullis grãmaticis, qui non temperantes maledictis, multa nec perpẽso iudicio, nec examinato modo digesta, præcipere non uerentur, non satis conijcio. Nuper cum in commẽtariolos obseruationũ grammatici cuiuspiam, quos de latina dicendi norma uiuens ediderat, forte incidissem, in quibus graui cẽsura antiquissimum quenq; autorem taxat, ita ipsum loquutum offendimus, ut diceret A. Gelliũ malè sensisse, q̃ deprecari, abominari uel detestari esse dixit: cẽsuitq; deprecari nihil esse aliud q̃ dicto uel facto recusare, quasi multũ discrimi nis foret inter abominari & recusare: idq; Ouidij autoritate ꝓbare nixus fuit, de Ponto:

Sæpe precor mortem, mortem quoq; deprecor idem,
Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.

In quibus uerbis deprecari pro recusare intellígit, quod uerbis pluribus affirmare contendit, quæ cõsultò præterimus. Sed libet interrogare, num proprio significatu Latinè dixerim, Scipio fœdus cum Hannibale inire deprecatur, quia pacisci cum Hannibale recusat: aut, Romani cum Pyrrho pacem deprecantur, quia pacem abnegarunt. Contraq; hanc uerbi significationem, secus ab autoribus dictum, & uerbum deprecari in alio sensu accipi uidemus. Titus Liuius sexto ab urbe condita: Non præripiam, inquit, gratiã publici officij deprecandi. Cicero prima actione in Verrem: Si liberè quæ sentio de republica dixero, primùm deprecor ne iratscatur. Suetonius in Cæsare: Senatum literis deprecatus est. & ueterum autoritatibus pluribus, in quibus si deprecari recusare dixeris, profectò absurdè & barbarè loqueris: hic eñ deprecari, idem est quod ualde precari. De enim præpositio, adiecta uerbo, plerunq; auget, ut demirari, defraudare, deierare. Rursus quod ille autoritate Ouidij motus, uoluit deprecari idẽ esse quod recusare, idem Liuius exploratius ostendit tertio de Macedonico bello: At hercule non ius, sed iniuriam deprecantur. Suetonius in Tiberio: Claudium, inquit, adeò uiolẽtum & contumacem, ut ne capitis quidem reus deprecari sustinuerit. Cicero in legem Agrariam: Si quid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me à uobis deprecentur. Quibus in locis non signatè nec propriè loquetur, qui deprecari recusare dixerit. Sed uetus probabilisq; sensus est, tam in Ouidij, quàm proximis autorib⁹, id esse deprecari, quod supplíciter petere, & precibus exposcere, ne qd fiat, quod tu uitare cupis, & contendis ne eueniat. Mortem ergo Ouidius deprecatur, non simpliciter recusans mortem, sed supplíciter exposcens, ne mors contingat inter tot truces immanesq; homines. Et ille iniuriam uel supplicij deprecatur, uidelicet rogat ne inferatur iniuria, ne'ue conuicij fiat. Multùm longeq; distat deprecari à recusare: quippe deprecari est precibus rogare, & summisse obtestari ne quid fiat: recusare uero, iure & manu contendere, & quadam mentis uecordia minaciter magis quàm precibus exposcere. Cæsar commentario quinto: Hedui nec deprecandi, nec recusandi causa, legatos ad Cæsarem mittere uolebant. Cicero Thusculanarum quæstionum secundo: De Anaxarcho, inquit, Democritoq; cogitetur, qui cum in manus Cyri Nicochreõtis incidisset, nullum genus supplicij deprecatus est, neq; recusauit. Pluribusq; patet exemplis, sicui illa persequi libeat: ex quibus sine controuersia líquet, deprecari id esse quod precari, sed dupliciter: uno modo, uehemẽti studio & enixè precari ut quid fiat, & tunc de præpositio auget, ut primis autoritatibus, quas suprà memoraui, ostensum est: altero, precibus eniti & rogare, ne quid fiat seu eueniat tale, quod tu nolles euenire, & futurum detestaris, sicut est proxime dictũ. Et tunc de præpositio, nõ augendi, sed uim potius minuendi habet. De enim adiecta uerbo, duplicem significatũ, licet diuersum, capit, ut plerunq; solet: plurimũq; interesse, in utro accípias significatu. Quonam modo & utro magis conueniat sensu, ex ipsa lectione & cõtextu uerborũ, prout obuia sunt, cuiuis uel mediocriter erudito, facile est dinoscere.

Lau. Vallẽsis taxat⁹ li. vi. cap. iiij.

De præpositio adiecta uerbo.

Deprecari à recusare multum distare.

Triplex quæsitum super nonnullis uerbis iurisconsultorum subobscuris, quis sit illorum significatus, quæve pecuniæ olim fuerint. Caput XV.

CVm Romæ palatini fori iudicia opperiremur, quidã nõ ex plebe homo, polens eruditione & doctrina, ad me adijt, & percontatus est, quid sibi uellet Vlpianus de officio proconsulis, æstimantis cum qui prouinciæ præesset, dissimulare non debere, si quos causarum concinnatores, aut litiũ redemptores depre

Vlpiani locus l. nequicquã, §. nec adeo, ff.

hendisset. Quis esset litium concinnator, & quis redemptor, quærebatur. Et quia facilis explicatu quæstio erat, leui functus opera, respondi, concinnatorem litium eum dici, qui nouas lites simulatis captionib⁹ & cauillis improbis, in longũ ducere molitur, cum sibi iure agere nõ liceret. Concinnare enim esse, rem effictis mendaciꝭ, oĩbus lenocinꝭ perpolire, sicut is qui unguentis delibutus, madenti coma & capillo composito conspicitur, quos M. Cato uitiligatores nũcupat. Græce aũt κεραπὶς δικῶν, quasi sector litium. Redemptorem q̃ causarum eum dici, qui lites quotidianas pecunia mercari, illasq̃ pactionibus muneribusq̃ pellicere conaretur, haud secus q̃ qui domos ædificium q̃ faciendum utendum q̃ ue precio conducit: qui etiam quadruplator & interceptor alienæ litis dictus est, quos homines tanq̃ inciuiles & malæ artium artifices, iureconsulti iure incessêre. Iterũ quæsiuit ex me, quid esset quod Alphenus legẽ Aquiliam interpretatus, inquit: Quòd si tabernarius à prætereunte, flagello in quo dolor esset, fuisset cæsus, si illi repugnando oculum eruisset gladio, propter id admissum, Aquilia non teneri: quod diceretur flagellum in quo dolor esset, quærebat. Cumq̃ nonnulli falsa opiniõe persuasi, flagellũ quod dolorẽ afferat, ideo dolorẽ in eo esse assererent, dixi ego mendum in hac dictione fuisse, ingenuè me arbitrari, neq̃ iureconsultũ tã inscitè loquutũ, ut in flagello dolorẽ esse dicat, p eo quod flagris inflictis dolorẽ affert: cum iurecõsulti nõ p metapho ras, nec circuitu longo, sed munde admodum & circunciſe loquantur: sed pro eo quod dolor esset, scriptum fuit, dolon esset, dicendum fuisse: neque aliter à iureconsulto scriptum, ueris patere argumentis. Dolonem enim lignum uel fustem signare, in quo ferrum acuta cuspide lateret, quod haud secus quàm gladius uulnera ingerat, ut Varronis testimonio probatur. In eo enim latens pugio ita situs erat, ut foris minus appareret: Id q̃ coarguitur facili argumento, quòd non erat consentaneum, ut si à prætereunte leui flagello tabernarius ictus foret, illi repugnando ferro decernere, & oculum eruere liceret, prout in quæstione est. Quippe inculpata tutela non esset, quum non pari, sed maiore impetu armorum iniuriam propulsaret, quod est lege uetitum. Dicendum ergo fuit, aliquid occulti teli in flagello latuisse, quo percussus tabernarius, impune prætereuntem gladio repercutere, & illi oculum eruere ualuit. Hoc dolone Tiberium Gracchum, ne opportunus iniuriæ foret, accinctum processisse in forum, autores tradunt, quo honestius & dissimulato telo, in curiam iret. Et Claudium Cæsarem à duobus equestris ordinis, cum dolone & uenatorio cultro præstolantibus, penè oppressum Suetonius refert. Tertiò consuluit me, quod esset iudicium eremodicium, de quo apud Suetonius refert. Tertiò consuluit me, quod esset iudicium eremodicium, de quo apud Suetonium legitur. Cæterũ quum lustinianum sit mẽtio frequens, contra quod restitutionem dari leges uoluere. Cumq̃ aliquorum discreparet sententia, peruici tandem, eremodicium dici iudicium, quum quid reo absente in disquisitionem uenit, superq̃ iure cõtrouerso mota lite, solus actor nullo se opponente exercuit, contraq̃ reum, indicta causa, lis data fuit: ἀπὸ τοῦ ἐρήμου, hoc est, solitudine, eò quod solus actor nullibi reo comparẽte, nec signis collatis (ut aiunt) obtinuit: contra quod rescissionem plerunq̃ dari leges uoluere. Demum cũ sermo incidisset, qd emptio, quid permutatio esset, quæsitum fuit, quo in loco Homerus meminit Achiuos non pecunia, nec ære signato, sed rudi massa æris uel ferri uinũ mercari, & cũ mancipijs permutare consueſſe. cuius autoritate Vlpianus de contrahenda emptione, etiam sine pecunia fieri emptionẽ asseuerat. Dixi id de quo cõsulebamur, mihi in promptu non succurrere: sed tamẽ meminisse me, tam apud exteros q̃ Romanos, æris signati argentiq̃ & pecuniæ longo tẽpore nullum usum fuisse, mercesq̃ non pecuniæ interuentu, nec signato ære, sed rebus commutare cõsuesse. Siquidem Armeni, Scythæ, Seres & Sarmatæ, non intercessu pecuniæ res emere, sed rerũ cõmercio p mutare, assuérant. Deserta eñ & uacua cultorib⁹ loca hominibusq̃ infrequẽtia, magis q̃ urbes incolebãt. Indi quoq̃ illi penitissimi, & Essenidẽ fact itarunt: nam fuso ære utebañt aut auricalco, (quippe cũ ueteres auricalcũ precioſius auro ducerẽt) pcusso uerò minimè. Lusitani graui farcina æris, uel frusto argenti sæpius nũmi loco usi fuere. Lacedæmonij Lycurgi legib⁹ omnẽ auri argẽtiq̃ usum amouẽtes, ferrũ & rudẽ massam uasti põderis p pecunia habuere. Sicut Byzátij ferri massam p nũmo appẽdebãt. Massyli uero in Aphrica populi, pecora & mapalia pecuniæ loco habuisse feruñ, cũ q̃bus merces sæpe mercatores commutabant. In Britannia gens inhospita, iuxta Scyliram insulam, permutando dare necessaria & accipere consuẽrant. Reliqui ære aut annulis ferreis ad certũ pondus delibratis. Quod apud Baleares fuit in more, ut omnem auri aut argẽti materiam execrati, nullius generis nummos ad se afferri sinerent. Idem de Carmanis & Bambycatijs, qui in Tigri sunt, memoriæ proditum est, ut omnia metalli genera coëmentes, illa in profunda terrarum, & abditas solitudines suffodiant, ne pecuniæ commercio enerua retur animi indoles, ingenijq̃. Quod de Indis & Aethiopibus traditum accepimus, qui auri materiam tam uili æstimarunt, ut catenas noxiorum tantum ex illo conflarent. Oẽsq̃ deniq̃ gentes nationesq̃ apud prius seculum mercibus res inuicem commutare, uel corijs boum nummorum loco, aut bobus pecudibusq̃, ac ferreis uirgis usos comperimus, Homeri testimonio, qui res censu & æstimatione dignas, non pecunia, sed boum & pecudum numero taxauit, cum nihil tunc impẽso precio ueniret. Primi igit Lydi aureum & argenteum nummum, cum tunc nullus foret, inuenisse traduntur: tametsi Aeginæ argentum primo signatum nonnulli credant. Alij apud Eleos pondera & ex argẽto nummos à Phædone inuentos putãt. Apud Persas uero Darius ex auro monetam percussit primus. In Latio Saturnus æreum nũmum repperisse traditur. Romanis quoq̃ auri argentiq̃ signati longo tempore nullus usus fuit. Pecudibus eñ & iumentis bobusq̃ res permutare, fontesq̃ plectere solebant, æstimabaturq̃ bos centussibus, ouis uero decussibus. Corijs uero boum nummos percussos à primis originibus iudicare licet, q̃ Numa Pompilius scorteos asses, congiariũ populo dedisse fertur. Post quos Dionysius ex stanno conflauit nũmos. Interfecto deinde tempore, ære graui Romanos usos comperimus, quo appenso, non numerato, debita exoluebant. quo tempore Seruius Tullius rex, primus nota pecudum æs signasse proditur, unde & pecunia dicta. Cuius rei causa, in uetustissimis nũmis, bouis, pecudis, aut suis signum incussum apparet. Sed quanuis à Seruio Tullio pecunia percussa, non propterea à graui ære precij nomine, quod inter licentem ementemq̃ conuenit, exoluendo desitum est: quippe post decemuiros, etiam ære graui Romanos usos fuisse, debitaq̃ exoluisse, autores tradũt, quod æs graue, massa æris fuit, non percussa aut signata: appendi, non numerari solita. Sequutis mox temporibus, Seruio Cepione & Cneo Sempronio consulibus, post Attilium Regulum, argenteo nũmo primùm figurato, Romæ altera parte Ianus bifrons, altera nauis prora incussa fuit. tametsi quinque annis ante primum Punicum bellum argenteum nummum Romæ signatum, nonnulli credant: demum post annos duos & sexaginta, aurei apud Romanos eadem nota incussi fuere. Deinde bigæ, & quadrigæ, ac uictoria: quare uictoriati, bigati, & quadrigati dicti. Fertur tamen Liuius Drusus in tribunatu tertiam æris partem argento miscuisse, & signo Victoriæ pariter nummum percussisse, cui Victoriato nomen. In triente autem & quadrante Romani rates incussere. Perſæ stateres Darecos numismata habere dicuntur. Græci & Athenienses Tetracinam, & Cistophoros, ac Philippeos nũmos, qui bouis imaginem longo tempore habuere incussam, tunc primùm à Theseo inuentos, ut ab armis ad agrorum cultum ciues auocaret: cuius formæ Eleis numisma fuit, in quo bouis imago designabatur. Præter quos fuere Oscẽses & stateres Daraici, Philippei & Alexandrei, qui ex auro cudebantur, in quibus mulæ cum curru uidebantur effictæ. Postea noctua cum Mineruæ facie Athenis incudi cœpta: unde illud proditum est, Gilippi seruum ephoris detulisse, multas sub tectis cubare noctuas, quod Lysandri pecuniam, quam Gilippus fuerat depeculatus, sub tecto condiderat. Trœzeni cum Neptunum præcipuum colant, tridentem nummo effictum habuere. Perficus uero nummus sagittarium incussum habuit, qui Darecus etiam dictus. Germani Serram, qui Serrati. Dardani duos insculpsere gallos, Rhegini leporem & currũ, Cephalenes equum, Thasij Persen, Argiui murem, Mitilenæi Sapphus imaginem, Tarentini nummi Taran Neptuni filium, qui Delphino uectabatur, Aspẽdij palæstras, Locri autem & Ozolæ hesperũ stellam effinxere. Apud Chios ænea moneta fuit, cui Cheloni dixere nomẽ: Cyziceni altera parte Cybelen, altera leonẽ: Tenedij securim, & facies duas eadẽ ceruice prominentes: Corinthiaci, qui Poli dicebañt, Pegasum: Gergithij autẽ qui in Phrygia mi

Concinnator litium. Concinnare.

Vitiligatores Redemptor causarum.

Quadruplator. Interceptor alienæ litis. Alpheni loc⁹ l. si et plagis. ff. ad l. Aqui.

Dolon.

l. perandũ. §. cũ aũt eremodiciũ. C. de iudi.

Iudicium eremodicium apud Iustinianum.

De eremodicio uide Budæum in Annotat. & Alciatum lib. 4. de uerb. signi.

Apud ueteres diu pecuniarum usum, argenti item & auri nõ fuisse

Aurei & argentei nũmi inuentores.

Nũmi ex corijs boum.

Pecunia unde

Nummorum apud Romanos insignia.

Persarum stateres. Græci. Athenienses. Elei. Noctua in nũmismate athenienſi. Trœzeni. Perſæ. Germani. Dardani. Rhegini. Cephalenes. Thasii. Argiui. Mitylinæi. Tarentini. Aspendij. Locri. Chij. Pelopõnesij. Cyziceni. Tenedij. Corinthiaci. Gergithij.

Nūmi cū Cęsarum inscriptione,

nore sunt, Sibyllæ imaginem, quòd inde esset oriunda, hoc sempiternæ laudi fore arbitrati. Postea uerò nouitio inuento, ut imagines Cæsarum cum inscriptione & titulis, nummis adscriberentur, obseruatū est. Quare Nero Cæsar in habitu citharœdi se nummo insculpsit: & Seuerus imperator habitu Alexādri nummos figurauit. Galenus post occisos satrapas Persarum, monetam, qua Persas captos ducebat, percuti iussit. Augustus Octauius nota sideris capricorni, sub quo in lucem editus erat, argenteum nummum percussisse dicitur. Denique, quum apud prius seculum nullus nummorum usus foret, iudicare licet, Homeri temporibus non pecunia, nec ære signato, sed mercibꝰ inuicem Achiuos uinum, æs & ferrum, armis & mancipijs emere consuesse. Cum uerò hac admonitione attentior factus, ἐμ τῇ κ. τῆς Ἰλιάδ. & ὁμήρ. ξαφησίας uersarer, eos uersus haud multo negocio comperi: qui tales sunt,

In fi. lib. vij. Hiados.

ἄνθεμα δ' ἐνίζοντο καρηκομόωντες ἀχαιοί,
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δὲ ξυνοῖς, ἄλλοι δ' αὐτῇσι βόεσσιν,
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι, τίθεντο δὲ δαῖτα θάλειαν. id est,

Vnde reportabant criniti uina Pelasgi,
Aeris quidam, alij fulgentis munere ferri,
At scutis alij, pars bobus mancipijs ue
Mutabant passim, & conuiuia læta parabant.

Quæ portæ urbis Romanæ præcipuæ fuerint, & unde nomina sumpserint, & ex quibus causis cognomenta. Caput XVI.

VRbis Romæ sicut sæpissime pomœrium prolatum fuit, ita multiplices portas pro murorum ambitu extructas fuisse, facile est coniectari. Nam quum à prima origine fundamenta urbis in palatino monte fuerint, cuius radicibus antiquissimum pomœrium terminabatur, tribus portis tunc urbs contenta erat: hæ fuerunt, Carmētalis quæ Scelerata, Pandana quæ Libera dicta est, & Mugonia quā Trigoniam à tribus angulis uocatam ferunt. Id aūt pomœrium quod Romulus posuit, à foro boario ꝓcedens ad magnā Herculis aram: inde per ima montis palatini ad aram * Cōsu tij, mox ad curias ueteres, & demū ad sacellū Larium, protendebatur. Et cum esset tunc Roma quadrata, ad forū Romanū procedebat. Varro aūt à sylua quæ erat in area Apollinis in palatio, usq; ad supercilium scalaꝝ Caci in Auentino, occidentem uersus, & ad tuguriū Faustuli, ubi casa Romuli fuit, prima urbis fundamenta protēdi asseuerat. Adiecto deinde Capitolino colle à Tito Tatio, quem Arcades Saturnium uocarunt, satis constat portam illic excitati castelli, Saturniam nūcupasse, quæ Pandana, eò quod sem per pateret, dicta est. Cum'que infima Capitolini montis habitaculum fuerint, inde Carmentali portæ nomen datum, quæ & Scelerata, eò quod CCC. & septem Fabij inde prodeuntes, infausto prælio ad Cremeram omnes à Veiētibus oppressi, & miserāda nece cæsi fuere. Iuxta quam ædes Matris, Matutæ & Bellonæ, & columna ex qua dabatur belli signum, si quando contra hostes prævalentes sumebantur arma. Ad hanc portā, matronas Carmentæ nymphæ (quæ mater Euandri fuit) annuas hostias immolare & sacrum facere produnt. Sed cū Tarquinius Priscus, quadrato saxo primus, & deinde Seruius Tullius pomœrium protulissent, duosq; urbi colles adiecissent, ita ut septem collium urbs fieret, qui ultimus urbis ambitum auxisse fertur, ac reliqui reges urbem parū mœnibus ualidam, aggere & fossis muniuissent, portaꝝ quoq; numerum augeri cōsentaneum fuit: eoq; magnitudinis urbs processit, sæpius aucto dilatoq; pomœrio, ut IIII & XXX. portæ per om̄em ambitum Romæ fuisse legamus: ipsumq; pomœriū Aurelianum Cæsarē tandē definisse, ut ad millia passuū XXX. mœnia ꝓtenderet. tametsi Nero Ostiam tenꝰ mœnia promouere, atq; inde fossa mare ueteri urbi statuisset inducere. Exquilinam ergo, Viminalem, Quirinalem portas, & Cælimontanā, à collibꝰ urbis, ubi sitæ erant, uetusto noīe denominarūt: q̄uis quod Quirini sacello foret proxima, Quirinalem dictā nōnulli ferant, iuxta quā Veneris Erycinæ templū. Quæ quidē Viminalis, aliquando Numentana dicta est: sicut Exquilinam Taurinam à capite Tauri insculpto, uocatam ferunt. Capenam uero, constat affluentium aquaꝝ multiplices habuisse decursus. Illinc enim ad Martis ædem semita fuit, quadrato saxo, ubi & manalis lapis qui in urbem delatus, pluuias excitare dicebatur: sicut aqua in Lycæi Iouis fonte, si quando sic citate laboraretur, sacerdotis manu querno ramo agitata, cogebat nubes, largosq; effundebat imbres. Et Athenis Terræ fuisse simulacrum Pausanias prodit, suppliciter à Ioue aquā expetentis uero euētu, cuius ara in monte Hymetto uisebatur, quem ὄμβριον, quasi pluuium Iouem dixere. Et apud Indos in arce quam magi incolunt, dolium uidisse Apollonius tradit: quo aperto, in defectu aquarum nebulæ emittuntur, quæ totam Indiam imbribus humectant. Quod etiā documentum Democriti fuit, ut ad imbres excitādos, caput & collum chamæleontis, ligno roboris uti præceperit. Ad eandemq; Capenā, aqua Mercurij erat magnis studijs celebrata: qua mercatores Idibus Maijs se inspargebāt & sua, huberes quæstus propterea facere arbitrati. Et Alcmon aquæ riuulus, cuiꝰ aqua sacerdotes furore uesano inter se digladiantes, Cybelis simulacrum ex Pessinunte aduectum, quotannis abluebāt. iuxta quam M. Marcellus secundo Punico bello, ædem Virtutis antea uotam dedicauit. Mutionis uero, à Mutione qui illi aliquādo præfuit, & Minutia, quia Minutij sacello erat proxima, quem pro deo uetustas coluit. Et Salutaris ab æde Salutis. Et Rhautumena, ab auriga Rhautumeno, qui Veijs cursu uicerat, quo è curru effuso, equi citatissimi cū palma in Capitolium contenderunt: portæ dictæ denominataeq; sunt. Catulariam uero dixere, q iuxta eam ad placādum Caniculæ sidus frugibus inimicum, immolarētur ruffæ canes. Et Piacularem, propter ostenta & piacula quæ illic fiebant assidue, dici Pompeius memorat. Collina quoq;, quæ Agonensis dicta est, propter anfractus multiplices, q partim edita, partim decliuia essent loca, nomen sortita dicitur: extra quā Veneris Erycinæ, & Quietis templa fuere, & iuxtà campus cui Sceleratī nomē fuit: in quo incesti dānatas, uiuas defodere Vestales assueuere. Romanulam uerò, & Collatinam: alteram, q ex Sabinis Romā patens uia foret: alterā, q illinc Collatiam expeditum iter esset, denominarunt: sicut Ferentinā, q Ferentinum ferret: & Gabiusam, q Gabios. Hanc uero Collatinam, aliquando Pincianam dictam nonnulli uolunt, quod nomen adhuc manet, à proximo palatio deductum. unde demolita marmora Theodoricus rex Rauennā deportauit. Fuit quoq; Romula porta quam Sabini Romanulam uocauerūt, q per eam proximus Romam aditus esset, quæ gradus ad noualia & Volupiæ sacellum habuit. Et Querculana, q quercum proximam haberet. Et Randasculana, q ære munita foret: siquidē à ueteribus æs randus dicebatur. In qua caput æneum longo tempore stetisse memorant, postq̄ Genutius Typus prætor oraculo monitus ne regno potiretur, illinc ingredi noluit, accessumq; denegauit. Sicut Ianualis à Iani signo ibidem affixo, nomen uendicauit: quæ sub colle Viminali fuisse traditur, per quam uim aquarum ingentē magnis procellis cōtra Sabinos fluxisse, illosq; uiolentissimis tēpestatibus oppressisse memorant. Quā Romulam, Ianualem, & Mutionis non in pomœrio, sed intra urbis ambitum sitas, nonnulli uolunt. Nam de Trigemina & Lauernali satis cōstat, alterā propter trigeminoꝝ pugnā, quū regnante Tullo, inter Romanos & Albanos à trigeminis pugna cōmissa fuit: alterā, q ad lacū Lauernæ facilis inde uia foret, nomina tulisse. Fuit em̄ Lauerna furꝝ dea, in cuiꝰ luco, ut impunita essent furta, prædam fures sortiri, & rapacissimum quenq; immolare tradiderunt. Est tū literis proditū, Latinos populos annis singulis ad Trigeminā, Euādro ueluti deo sacrū facere: sicut matronæ apud Carmentalem, Carmentæ. Sanqualis ꝓxima ædibus Anci regis, porta fuit nō incelebris. Et altera Libitinensis, per quā fato defuncti efferebātur. & Mugonia, à boū mugitu, q illic frequentes erant, denominata: iuxta quā Tarquinius Priscus habitasse fertur, quæ & Trigillia dicta est. præter quas fuere Neuia, Lauicana, Metia, & Flumentana, iuxta quā fluxisse Tiberim uolūt. Ex hac em̄ ad Petellinū lucū modica uia erat. Et Triumphalis, per quā triūphi die, aurati currus, captiua præda, & pompa triūphi procedebat. Aurelia, Vaticana, & Portuēsis, quæ Septimiana nouitia denominatione, ac Fontanilis trās Tiberim, quod haud procul inde fontiū sacra, fontibus & puteis coronatis, fierēt, dictæ noīatæq; sunt. Sed præ cæteris, unā legimus fuisse, cui Fenestræ dedere nomen, uel q humilis & angusta foret: siue q Tarquinio Prisco regnāte, quū à pastoribꝰ oppressus fuisset ex insidijs, Tanaquil inde populū allo quuta, ipsiꝰ interitū tā diu dissimulauit, donec

Tres portæ, Carmentalis Pandana Mugonia.

Forte Consi,

Saturnia. Pandana unde, Carmentalis. Scelerata,

Vrbs septem collium, Portę xxxiiij urbis Romæ, Exquilina, Viminalis, Quirinal s. Cælimōtana, Numentana, Taurina. Capena,

Pluuiæ excitādæ modus.

Iupiter pluuius.

Aqua Mercurij.

Alcmon.

Mutionis. Minutia. Salutaris Rhautumena

Catularia. Piacularis. Collina seu Agonensis. Campus scelratus, in quo Vestales desodiebantur. Romula, Gabiusa. Collatina seu Pinciana. Ferentina. Romula siue Romanula.

Querculana. Rādasculana, Randus.

Ianualis.

Trigemina.

Lauernalis.

Lauerna.

Sanqualis. Libitinensis. Mugonia seu Trigillia. Neuia. Lauicana. Metia. Flumentana. Triumphalis Aurelia. Vaticana. Portuensis.

Mœnia ciuitatũ sancta, l.1. & l. fi. ff. de rerum diuisi. §. sanctæ Insti. eo ti.

Seruium Tullium regni successorem fecit. Est quoq; illud animaduertere, q̃ quæ mœnia ciuitatum sancta sint, propterea q̃ illa transgredi sine piaculo fas non sit, certisq; præfinitis spatijs, pomœrio inaugurato, fuerint cõsecrata: ita ut quicquid circa ea soli esset, neq; habitari, neque arari liceret: portas tamen sanctas haberi minimè decebat, quippe quum ingredi & exire, & defuncta corpora illinc efferre, aliaq; prophana facere cuiuis permissum fuerit. Apud exteros uero portæ p̃cipua denominatione istæ ferũtur: Scæa apud Troiam, in cui⁹ superliminio Laomedontis cadauer sepulchro conditum erat: sic ut murus & amnis eiusdem nominis fuere. Alexandriæ Canopica, Athenis Pyraica, & Sacra, & Charonia, per quam damnati ferebãtur ad supplicium: & Dipylus omnibus patentior, atq; aliæ Nymphades nomine. Megaris fuit Triasia, quæ Diplon dicta. Corinthi Teneatica, Thebarum portæ Homoloidæ nuncupatæ sunt: apud Sicyonios quoque Sacra fuit, ubi Epopei uisebat monumẽtum. In Argo Diampares, apud Leontinos Iracea, in Zichico Thracia, apud Tibur Rarana: Capuæ Iouis, ubi platea Selapsia, in qua unguentarij negociantur: Cremonæ Brixiana, Tarenti Temenitida, Syracusis Meniditæ, Trogillorum, & Agradianæ: extra quas frequentia sepulchra uisebantur. Babyloniæ uero licet plures celebrentur, tamen præcipuè Semiramidis, Ninorum, Chaldæorum, Belides, & Cissiæ.

Apud exteros portæ,

Quo ritu, quibusq; cæremonijs hostia apud priscos dijs immolabatur, & quo modo fiebant sacra, & quid apud exteros.

Caput XVII.

Singulis dijs sua sacra,

QVi mos sacrorum fuerit, quoq; ritu, aut quibus exemplis hostia cæderetur, & res diuina fieret, ueteribus monumentis intercisè perscriptũ est. Et tametsi singulis ferè dijs sua sacra instituta forent, quæ transgredi aut præterire ducerent nefas: neq; deos omnes eisdem sacris semper, sed alios alijs ritibus cæremonijsq; placari deceret: tamen in omni sacrificio, statas cæremonias & solita solennia conuenit obseruari: quas si prætereant, haud dubiè piaculum fieri, & sacra pollui putabant. Siquidem in omnibus sacris, sacerdos quum dijs immolat, & rẽ diuinam facit, prius corporis ablutione purgatur, & à Venere abstinet, ut lautus purusq; accedat: quippe ieiunij & castimoniæ sacra adituris miram obseruationem fuisse, autores tradunt. Legimus Numam Pompilium, quum pro frugibus faceret, esu carnium & Venere abstinuisse. Et Iulianum Cæsarem oleribus leguminibusq; contentũ sæpe cœnitasse, ob religionem: atq; eos qui Isidis sacris initiandi erant, dies decẽ parcere carnibus & uino: & Aegyptios festis quibusdam diebus ieiunia seruare. Aquæ uero asperfione corporis labẽ tolli, & castimoniam præstari putabant: præterq; Mysos & Essenos, aliosq; qui ob religionem animantibus abstinent, cælebemq; uitã agunt, qui Abij & Anymphi dicti sunt: cõstat, sacerdotes matris deũm Samia testa sibi uirilia amputare: atq; illos qui maxima sacra obibant, ut in casta religione manerent, & procul à mulierum contagio uitam agerent, herbis quibusdam emasculari, & uirilitatem amittere. Vtq; nulla nisi sacrorũ maneret cura, nudiq; & uacui religioni intenderent, cunctarum rerum dominio se abdicare. Quod iure pontificio cauebatur, cuius uerba sunt: Ad diuos adeunto castè, pietatem adhibento, opes amouẽto. qui secus faxit, deus ipse uindex erit. Quã castimoniam apud exteros quoq; seruari meminimus: quippe in Thesmophoris matronæ Athenienses, ut Veneris ictus cohiberent, solijs uitilium cubilia substernebant: nonnulli garo ex pisce, qui squamam non habent, q̃ incendia libidinum reprimeret, & irritos conatus facerent, in sacris usi sunt: q̃ Agesilaus putabat, deos non minus religiosis operibus, q̃ sacrificijs castis delectari. Legimus quoq; hierophantas Athenienſium, postquam in pontificatum euecti erant, ut castissimè sanctissimeq; sacrũ facerẽt, cicutæ sorbitione castrari: & Aegyptios sacerdotes, negocijs omissis, mulieribus nunquam indulgere, carnibusq; & uino abstinere: atq; gymnosophistas adeo abstinentiæ studiosos, ut pomis solum, oriza & farina alantur, in Creta quoq; Eurípides testatur, quos uocãt Iouis prophetas, non modo carnibus, sed ne coctis quidem uesci: Et Indorum magos, qui ad Solis sacerdotium euecti erant, carnibus abstinere, & nunquam sub tecto esse, sed lineis uelari, & sub dio uitam agere. Quinetiam obseruatum inuenimus, ut qui rem diuinam facturus erat,

Sacerdos lotus & castus.

Ieiunium,

Aegyptij. Aquæ asperſio

Abij. Anymphi, Cybeles sacerdotes,

Antidota aduersus Venerem,

Agesilai sentẽtia.

Hierophantæ Athenienſiũ,

Iouis prophetæ

Indorũ magi

Rem diuinã facturus.

ad suam leuandam culpam, se in primis reum dicere debeat, & noxæ pœnitere, ac fateri admissum, uultumq; summittere, & ad omnem modestiam fingere: deinde ipse, aut publicus præco præcedens sacra, Hoc age, clamitet, uoceq; excitet populum, ac uirga turbam summoueat, quæ cõmentaculum dicta est: silentiumq; indicat, ne mala uox obstrepat, ne'ue qd triste auribus accipiat, & sacris fauere, & intentos esse iubeat: nanq; in deorum sacrificijs taciturnitate in primis, & intentis animis opus erat: quia si opus faciẽtem sacerdos inter sacra uidisset, temerari & pollui putabãtur religione inexpiabili. Ideo custos dabatur, qui sacra inspiceret, & alter qui linguis fauere iuberet. Græcis autẽ, ad sacrificium accessurus, hoc præfatur primum, τίς τῆσδε; hoc est, Quis hic? Qui uero interfunt sacris, referunt: πολλοὶ, κἀγαθοί, quod est dicere, Multi, & boni. Nam polluti homicidio, aut sanguine infecti humano, hominesq; turpissimarum sordium, sacris arcebantur: ne'ue aras contingerent, aut sacrificio interessent, lege uetabãtur. Et quia à quibusdam sacris mulieres innuptas, aut seruitio pressos, uel ære coëmptos, abesse oportebat: ideo in sacrorum apparatu, lictor præfabatur, Hostis uictus, mulier uirgo exesto. In Chæronea uero sacerdos lorum tenens, pro ædibus Matutæ clamitat, non seruum ingredi, non seruã, non Aetolum, non Aetolam: quum his sacrificio adesse non liceret. Apud magos, qui lentigines habent, tanquam inuisi dijs immortalibus, ab aris procul fiunt: & hi qui elati reuixerunt, quibusq; uiuentibus exequiæ factæ sunt, uelut prophani, à sacris arcebantur: sicut à sacerdotio bis nupti. Apud Germanos, qui scutum amisissent in acie, sacris interesse non poterãt. Et apud Aegyptios subulcis uniuersis templa interdicta fuere: & Hebræis menstruatis, & his qui impetiginem habent. Scythis quoq; qui nullum hostem interfecisset in acie, in solennibus libare non poterat: reliqui initiati, adesse non uetantur. Romanis uero si quæ sacrificio mulieres interfunt, capita uelant. Cumq; adorat qui rem diuinam facit, uelato capite, ne auersus animus à sacris fiat, dexterã ad oscu lum ferre, & se in orbem circumagere, prout Numa instituit, necessum habet. Quodq; tibicines & citharœdi, qui lyras septichordes tenderent, in deorum sacrificijs cum cantu & longis tibijs præcinant, & ne qd aliud agatur exaudiaturq;, moneant: illudq; ius in æde uescendi habeant, prisca est religione seruatum: quæ quidem tibiæ sacrorum, ex buxo: quæ uero ludis præcinebant, ex osse asinino aut argento fiebant: quòd illæ miti sono ad rem diuinam, istæ stridenti & acuto ad prælium accenderent. Fuere enim tibiarum species plurimæ, ad usus uarios: nam Libyes plagialon uocant, quæ ex loto fit: elymos ex buxo & lauro. Celtæ ex calamis utuntur fistula, Aegyptij ex stipula hordeacea, Scythæ & Arimaspi ex aquilarum & uulturum ossib⁹: ex quibus aliquæ erant serranæ, quæ æquales habẽt cauernas: aut Phrygiæ, quæ impares & inæquales. Post aliquot uero tempora, ne tibiæ præcinerent in sacris, fuit lege cautum. Aegyptijs in usu erat, non tibias, sed cantus adhibere in sacris, quibus septem uocales deos modulata uoce collaudare, tibiarum & citharæ loco fuit. Iudæi in sacris non modo tibia, sed tympanis concinunt. Vtq; suæ hostiæ dijs dicatæ sint, & superis albæ, inferis uero nigræ immolentur, neq; duobus dijs unam hostiam mactari, quia utri deo res diuina fieret, facile non dinoscerent, in omni sacrificio uulgo seruatum est. Nanq; aliena hostia, uel debili & manca, quæq; reluctatur, & se admoueri altaribus non sinit, dij non placantur: fugientemq; hostiam, quæq; altaria detrectaret, ubicunq; nanciscerentur, mactari oportebat, ne piaculũ fieret. Et sicut suæ hostiæ numinibus dicatæ sunt, ita & aræ fuerunt. Superis eñ, à terra exaltatis aris: terrestribus, in terra: inferis uero, sub effossa terra, sacra facere conuenit: quod apud Indos fuit diu seruatũ, ut terrestribus dijs in cauernis, Soli uerò in sublimi sacrũ faciant. Nonnunq̃ sine ara, in nudo solo & pauimento sacra peregisse Græcos, cõtum est. Eumæus apud Homer̃ super eschară, uictimã fecit. Arabes arulã super arã cõstituunt, in illaq; Soli immolare, & thus adolere solent. Hæ eñ ad normã quadratæ fuerunt: superq; eis sacra facturi, cespitẽ ex gramine, seu uerbenas apponũt. Istæ enim faustæ in omnibus sacris habitæ, quas ex sacro loco decerpere cõuenit. Ipsasq; aras suorum numinũ frõde ornare, ut Ioui esculo, Apollini lauro, Mineruæ olea, Veneri myrto, Herculi populo, Baccho hedera, Pani uerò pino, Diti aũt cupresso. Quanq̃ ad aram maximã

Rem diuinã facturus.

Cõmentaculum.

Taciturnitas in deorum sacris.

Quib⁹, sacris adesse non licebat.

Chæronenſes

Magi.

Germani, Aegyptij, Hebræi, Scythæ, Mulieres in sacris, & rem diuinã facturus, capite uelato.

Tibiarũ uariæ species.

Aegyptijs ⁱ, p tibijs cantus in sacris adhibitus.

Iudæi.

Suę cuiq; deo tum hostiæ.

Qua hostia dij non placabantur

Suæ cuiq; are

Indoꝝ sacra Odyſ. 14.

Arabes.

Verbenæ. faustę in sacris.

Aræ frondibus dijs sacratis ornatæ.

Laurus ad ară maximă Herculis.

Herculi ſacra facturi, ſola lauro, neq; alia coronentur fronde. Thraces & Iudæi pro lege habent, in omnibus ſacris hedera coronari, Cappadoces ambroſia. Apud Aegyptios hedera uitibus præfertur. Druidæ nullum ſacrum ſine roboris frõde conficiunt. Ptolemæus heliochryſo coronauit deos. Thraces uero non ſolum coronati, ſed ſcuta & gladios hedera ornati, in ſolennibus libant. Iſiaci, abſinthĩ marini ramum uirgultis cæteris præferunt. Aegyptĩ in louis pompa, & magi myrica, Hermionẽſes hyacintho coronantur in ſacris. Parthi ex diuerſo gramine coronata agna, odores incendunt. Ferũt Aegyptios agroſti herba manibus decerpta, adoraſſe, & papyri flore coronaſſe deos. Veſpaſianus uero coronas ex cinnamomo interraſili auro ſæpe templis dicauit. Apud alios autem fagi cortex religioſus fuit. Non ſic Thebis & Athenis: nanq; in Palladis templo haud facile quiſquam hederam inuenit. Ea uero hedera quæ fert racemos labruſcæ modo, quã ſimilacem nominant, & arbores quæ nec ſeruntur, nec fructum ferunt, infauſtæ omnib⁹ habentur ſacris, & damnatæ religionis. apud Perſas non modo qui ſacrificat, ſed hoſtia & qui ſacris interſunt, feſta ornantur fronde. Indis contrà; nanq; ex his coronatus ſacrificat nemo. Perſæ tamen nec deorum imagines habent, nec templa erigunt. Erãt enim ædium ſacrarum & ſimulacrorum euerſores, ſed in loco mundo & excelſo, cum precatione dĩs uictimas immolant: quod à pleriſq; uſurpatum inuenimus: nam Carmeli, de⁹ colebatur, cui nec templum erat, nec ſimulacrum, ſed ara tantum & diuinus cultus. Iudæi mente ſola unum numen colunt: ideo nulla apud eos ſimulacra, non modò tẽplis, ſed nec urbibus inſunt. Germani quoq; nullam humani oris ſpeciem dĩs, præ eorũ magnitudine, dederunt: nec templa dicarunt, ſed lucos & nemora deorum nominibus appellant, illa uelut ſacra templa uenerati. Sacerdos autem, & qui uictimam facit, pura in ueſte & candida (nam color albus deo gratus in primis) in textili tela, nec maioris operæ q̃ menſtruæ, nonnunquam in purpura & auro. Triumphales uiri, & qui amplos honores geſſerant, in triumphi ornatu, aut in prætexta, lotis manibus & fronde coronati, ſacri & uenerabiles, nudis pedibus & tonſa coma, ad rem diuinam accedebant: idq; à Pythagora traditum Lacedæmonĩ obſeruarunt, qui nudis pedibus adorandum ſacrificandumq; cenſuerunt. Pura autem & religioſa dicebatur ueſtis, qua rem diuinam facturi, feſta utuntur die. ea quidem erat ſoluta omni uinclo, nullis maculis, nec ſqualore obſita, nec funeſta aut fulgurata. Quod ſi quis nece aliqua pollutus fuiſſet, bis ſeptem uicibus inundationibuſq; ueſtes abluebat aqua, his piamentis ab immunditia emaculari arbitratus. Aegyptĩ uero laneas ueſtes non inferunt in deorum templa, nec cũ his cadauera ſepeliunt. Hoſtia ſi maior erat, auratis cornibus: ſi minor, coronata illius dei fronde, cui ſacra fiunt, incedebat: infulaq; lanea & candida uitta circundata, ante aras nullo uinculo ligata fiunt, incedebat: neq; enim in ſacris uinctum quid eſſe poterat. Contrà uero apud Senonas ſiſtebatur: neq; enim in ſacris uinctum quid eſſe poterat. Contrà uero apud Senones; nam lucum ſacrum uenerãtur, quem niſi uinculo ligatus, ingredi nemo poterat: qui ſi forte prolapſus corruiſſet, attolli minimè licebat, ſed per humum reptare neceſſum erat. In Scythia quoq; Marti ſacrum fit, in quo uictima primis pedibus ligata, ad aram ſiſtitur, cui laqueum in collo inñciunt, ac baculo circunducto ſtrangulant, ſine precatione & uotis. Quam quidem aquã de fonte Iuturnæ, qui circa Numicium labitur, quæq; in omnibus ſacris adhibetur, in primis inſpergebant: eam uero aquam ſuper terram poſu iſſe, piaculum & triſte omen erat. Ideo uas lato ore, & fundo anguſto, in quo hauriretur, ne ſtare poſſet, in ſacris adhibebãt: cui cadum, alĩ ſcyphũ dixere nomẽ. illudq; manibus tenere oportebat, Quod quidẽ flaminicæ uirgines ſacroꝝ miniſtræ, aut Veſtaliũ famulæ, nõnunquam pueri flaminum miniſtri, quos Camillos appellant, patrimi & matrimi omnes coronati tenebant manibus. Ex hac aqua ægros curari, & bonæ ualetudini reſtitui putabant. Apud Athenienſes uero aqua erat ex Calliroë fonte, magnæ religionis, in maximis ſacris & ſponſalitĩs cæremonĩs, in quib⁹ aliam adhibere nefas habebatur. Fertur in Delĩ Apollinis templo præcipua aqua fuiſſe, ſacrificantium uſui accõmoda, quam ad alios uſus hauſiſſe, magni criminis inſtar erat. Græci in ſacrificĩs & expiationibus, Eleutheri aquam frequentes adhibent: Trœzenii ex Hippocrene, Perſici reges ex Choaſpide, quam peregre profecturi, ſecum ferunt. Arabum reges ex Euleo, qui ortus à Medis, præcipuo nitore fluit. præ cæteris uero Aegyptĩ, tanti Nili aquam fecere, ut

Herbæ infauſtæ in ſacris.

Perſæ. Indi.

Iudæi. Germani.

Veſtis ſacerdotis ſacrificaturi.

Triũphales uiri.

Lacedemonĩ Pura & religioſa ueſtis.

Homicidĩ expiatio.

Aegyptĩ. Hoſtiæ ornatus.

Senones.

Scythæ.

Aquæ ſacris adhibitæ apud diuerſos.

Camilli.

quum hydria ad templum humeris ferebatur, omnes procumberent, & ſublatis manibus dĩs gratias agerent. Ferunt' que Babylonios reges ex Nilo & Iſtro aquas inter gazas condere aſſueuiſſe, uelut hoc argumentum ſuæ magnitudinis oſtenderent, quum per tot ſpatia terrarum, totq; inuias regiones aduectæ fuerint. Ipſe uero ſacerdos lanea infula uelatus, & frõde coronatus, aram manibus tenens, ad Orientem uerſus, (quippe matutinum tempus ſacrificĩs idoneum æſtimarunt, quum deos tũc aſſidere templis, & matutinis ſalutationibus adeſſe opinio foret: magorũ & Perſarum exemplo, quibus in more fuit, primo ſemper diluculo canere dĩs, hymnoſq; & laudes dare, orientemq; Solem uenerari) meditato & ſolenni precationis carmine, uerbis priſcis ex annalium uetuſtate erutis, numina & deos precatus, uota effundebat: quam precationem plerunq; ter geminabat. Indi uero & gymnoſophiſtæ in meridie, & ubi multum diei proceſſerat, immolare dĩs uſurparunt. Quod Mercurius in Aſclepio exiſtimauit, ut adorantes medio die conuertãtur in auſtrum, occiduo in occaſum: ſi uero primum oriatur Sol, in ortum. Fuitq; Apollonĩ Tyanei opinio, ſummo diluculo cum dĩs uerſari: procedente mox die, de dĩs loqui oportere. Moſes autem & Hebræi occidentem ſpectari cenſuerunt. Ea uero infula ex lana alba & cocco fuit, inſtar faſciæ, plerunq; lata, nonnunquã tortilis & rotunda, ex qua uittæ hincinde defluebant. Principiumq; precationis à Iano & Veſta, quæ in omnibus ſacris præcipua numina ſunt, quæq; in uotis nuncupãdis, præfationem perpetuam meruere, fieri oportebat: ut per eos ad reliquos deos aditus pateat, quibus thus & merum offerebat in primis. In qua precatione obſeruatur, ut Iupiter pater optimus maximus, Vulcanus, Apollo, Mercurius, omnes deinq; dĩ ſacro carmine patres aduocentur. Quod in omni ſacro conſtitutum fuit, ut cuiuis deo ſacrificetur, neceſſe foret, poſt ipſum reliquos aduocari, ut hi uolentes & propicĩ, uotis & precationibus adſint. Antoninus uero imperator deum Heliogabalum, quem magni numinis loco habuit, in præfatione ſacrorum reliquis dĩs præponi uoluit: & Domitianus Palladem uelut genitricem, & ſe Palladis filium per ſacrificulos in primis iuſſit aduocari. In Peloponneſo autẽ Meliſſa nympha, quæ uſum mellis gentibus dedit, in omni præfatione ſacroꝝ, principium precationis fecit. Quam quidem precationem plerunq; ter repetebãt, ſicut libationem. Dĩs deinde & uotis ritè nũcupatis, eundem Ianum in fine precationis denuo aduocare neceſſum erat, ut is deus precationis caput & finem faceret. Sine precatione autẽ uictimas cædere, aut deos ritè conſuli, fas non putarunt. Itaq; ſua carmina ſuæq; precationes ſingulis dĩs inſtitutæ ſunt, quas plerunq; ne qd præpoſterè dicatur, aliquis ex ſcripto præire, & ad uerbũ referre ſolebat. Fertur tamen Pyrrhus Epirota ubi immolabat, nullas effundere precationes ſolitus, niſi quòd ſanitatẽ & bene ualere precabatur à dĩs. Apud Indos hi qui Pedalĩ uocantur, inter uota precesq; ſolam iuſtitiam petere in uſu habẽt, quaſi hoc munere deũm ampliſſimum eſſet mortalibus datũ. Socrates in Phædro, ut pulcher intus ſiat, utq; bona animi & corporis bene haberent, & ut dentur optima, precari docuit. Apollonius Tyaneus à dĩs poſcebat, ut bonos cognoſceret, malos uitaret. Interdum pauca habere, & nullius indigere, precatio fuit: quam quidem precationẽ nunc ſacra præcedere, nunc ſubſequi, plerunq; finem claudere, nonnulli uolunt. Manibusq; precantem aram tenere oportebat: quia niſi teneretur ara, ſolas preces non litare perſpectum eſt. Pellex tamen, Numæ legibus aram tangere uetabatur, quã ſi tetigiſſet, agnum ſolutis crinibus cædere cogebatur. Precibusq; peractis, & ritè deprecato numine, qui rem diuinam facit, ſe ad dexterã uõluere, & circunuertere, manumq; priore digito in erectum pollicem reſidẽte, ori admouere, deinde ſedere, uetuſto more debet, uelut dĩs ratas preces habẽtibus. Galli uero ſe ad læuam uertere religioſius putarunt. Græci poſt effuſas preces, manus oſculanẽ. Id quod Romani factitarunt, qui prætereuntes phanum aliquod, manum labris admouent, tanq; deos uenerarentur & timerent, ratasq; preces ſignificarẽt. Frugesq; in caput uictimæ, aut molam ex farre molito & ſale, deinde nonnum uinum aut coſtum, & maſcula thura inter cornua fundebat, mactam eſſe hoſtiã uoce ſignificans: quod quidem ad uictimarũ probationẽ proficere credebant, ut ſi nõ obſtu puiſſent, ſacrificio probarenẽ idoneæ. Græci aũt nõ fruges, ſed hordeũ ſale cõſperſum, aris inſpergebãt. Ad Terei ſepulchrũ Megaris, dum ſacrũ fit, calculis p hordeo utũtur.

Sacerd. ſacrificantis cæremoniæ. Temp' ſacrificĩs idoneũ. Magi & Perſæ.

Indi & Gymnoſophiſtæ

Hebræi. Infula ſacerdotis. Precatio.

Cõſtitutũ in omni ſacro.

Meliſſa nympha.

Sua cuiq; deorũ carmina & precationes.

Quid precandum à dĩs.

Precãtes aram tenebant.

Precibus peractis.

Dianæ uero Propyleæ mulieres Eleusinæ, nullam nisi ex hordeo ibi nato, molam confi
cere possunt. proditumq; memoriæ est, Iliacis temporibus, ueteres non thure, nec costo,
sed cedri & citri fumo deos adoleuisse. atq; Sabæos quum omnia odorum genera dijs ac
cumulent, de myrrha tamen nihil impartiri, quasi numinibus subiratos, quod solã myr
rham ex omnibus odoribus apud se gigni non siuissent. Sine mola enim salsa, nullum
dijs sacrificium ratum fieri putabant, in ea efficaciorem uim placandis numinibus &
commouendæ diuinitatis esse opinati. Vinum uero antequam funderet sacerdos, propi
nabat prius scipulo aut simpuuio ligneo, uel fictili admodum paruo, quod in sacrifica
li apparatu erat cyatho haud dissimile: illudq; secundum libationem astantibus circunfe
rebat, ut pariter libarent. Tum setas inter cornua uictimæ manu excerptas, tanquam pri
ma libamina, in ignem mittere, obliquumq; cultrum à fronte ad caudam uictimæ du
cere, & se ad oriẽtem uertere debebat, quod in sacrificio habebatur primum: siquidem
prima sacrificij pars erat, libare dijs: secunda, immolare: tertia, reddere: quarta, litare: fa
cibusq; adhibitis ex tedæ ligno, ut in quocunq; sacro fieri mos erat, quas nisi mares fer
re alius nemo poterat, & igne accẽso super aras (neq; enim sine igne ullum sacrificium
fieri licebat, quum etiam sabbatis lucernas accendere dijs prisco more seruatũ sit) accin
ctos ministros, qui sacrificanti præsto aderant, uictimã immolare iubebat, qui uictima
rij seu cultrarij, à nõnullis popæ & agones dicti sunt: qui illam supra uerticem, plerunq;
infra iugulum feriebant. Indi uero uictimam non iugulare, sed præcluso spiritu necare
assuẽrant, ne quid deperiret, ne'ue quid mancum deo offerretur. Græcis autem moris
erat, si cælestibus dijs uictimam facerent, sic hostiæ caput statuere, ut cælum spectaret: si
uero inferis, ut terram despiceret. Quibus quidem ministris, nisi iussi essent, mactare nõ
licebat. Ideo succincti nutum imperiumq; expectantes, Agon dicebant. Interim cæsa ui
ctima, alij uasa ut cruorẽ exciperent, cadenti hostiæ supponebant, alij decoriabant. Mox
aruspex, flamen, aut sacerdos cultro ferreo uiscera & iecinora timabatur, in illisq; deos
consulebat, & an perlitatum foret, explorabat attentè. Apud Galatas uero non aruspex,
sed philosophus aderat, sine quo sacrum dijs nullum exhiberi poterat. Is autem culter
ferreus erat & oblongus, manubrio eburno, clauis æneis, ære Cyprio, & capulo argen
teo ornatus: nanq; manu uiscera tangere non decebat, ne qua offensa, pollutis sacris, con
traheretur. Apud Delphos fuit usurpatum, ut cultro quo dijs immolabant, de nocenti
bus supplicium sumerent. Persæ & Cappadoces non gladio, sed stipite mactabant ho
stias. Romani etiã malleo, apud Homerum querno trunco. Quibus inspectis, ex omni
uiscere, & membro primitias, partesq; desectas farina farris inuoluere, & in calathis sa
crificãti offerre debebat. Tunc hostia perfecta dicebatur, quas sacerdos aris imponens,
foculo accenso comburebat. Hoc enim in omni sacrificio seruatũ est, ut de singulis obla
tis, aut deo immolatis, particulas tanquam libamina, ut holocaustum fiat, in ignem mit
terent. Aegyptij sacerdotes, immolata uictima, caput abscindunt: illudq; diris carmini
bus execrati, in flumen dejciunt, cum precatione solenni, ut si quid aduersi casurum fo
ret, in caput illud redundaret. Apud Græcos ex cæsa uictima, nonnunquam capite &
uentre excepto, cætera dabantur dijs: linguæ uero præconibus. Hunc uero ignẽ ex olea,
lauro, uel quercu crassioris corticis, aut cuius caudex cauus fungosusq; foret, accendere,
uel numinibus adolere nefas erat. Hæc enim ligna tanquam dira maliq; ominis, detesta
ti sunt: quem ignem subdita face accendebant, eumq; partim ex fumo, quas uertigines
faceret, quantumq; se attolleret, partim ex flamma, si lucidior aut obtusior, & qua spe
cie foret, multi obseruarunt, qui capnomantes dicti. Si autem mortuo carbone sacrifice
tur, signum neglectæ religionis fore & perniciosum, nemo dubitauit. Persis ligna arida,
dempto cortice, sacrificio apponere, desuperq; oleum fundere, & aruinam pinguem,
ignemq; appositum, non flatu, sed uentulo excitare, in usu fuit. Solitq;, uelut deorũ ma
ximo, quum uirgultorum fasces apponunt, & incẽdium suscitant, his uerbis proloqui,
*Ede ignis domine. Apud Siculos in colle Vulcanio, iuxta Petrensium stagnum, dum
sacrum fit, sarmentorum fasces super aras sua sponte ignem concipere, & nullo flãte ha
litu, incendium fieri fabulantur: Sicut de Seleuco traditur, qui cum Iouí in Pella uicti
mam faceret, ligna aris imposita ultro arserunt. Et de Egnatia nympha in Appulis, in

Nullũ sacrũ absq; mola salsa.
Propinatio in sacris.
Cæremoniæ in uictimis litãdis.
Sacrificij partes quatuor.
Nullum sacrũ absq; igne.
Victimarij.
Cultrarij.
Popæ.
Agones.
Indi nõ iugulãt uictimã
Græci.
Galatæ.
Culter sacrificij.
Delphi.
Persæ.
Cappadoces.
Romani.
Seruatum in omni sacrificio.
Aegyptij.
Græci.
Ignis sacrificiorũ ex quo structus.
Capnomãtes
Persæ.
* Ecce
Siculi.
Egnatia nympha.

cuius ara lignis extructis, ignem sua sponte excitari opinio erat. Tradunt magos apud Magi.
Persas, dum sacrum fit, carnes super myrto & lauro appositas subtilib⁹ uirgis adurere.
Atq; Eretrienses mulieres in Cerealibus obseruare, ut cæsa uictima, carnibus non igne Eretrienses.
coctis, sed sole torridis uescantur. Et apud Scythas sacrum fieri Marti, ubi uictimarum Scythæ.
carnes ipsarum ossibus aduruntur. Lusitani uero ignitis lapidibus, sacrificales carnes co Lusitani.
quunt. Iosides, licet ex omni ligno incendant aras, spinas tamen asparagi aut stramina in
sacrificijs cremare, nefas habent. Mox farra uisceribus spargens, probata libataq; exta Iosides.
lancibus impositа, aræ superponebat: uiscera q; detractis extis, flammis & foculo, mit
tebat desuper thus & costum. Ea quidem uiscera licet nunquam abluta, elixa per se fie
bant: uinumq; aris postea fundebat, & tunc porrici hostia dicebatur. Persæ uero ex im
molata uictima nihil dijs adolent, sola anima deos contentos esse rati. Lusitani quoq; ex Porricere hostiam. Persæ.
hostia immolata nihil concidunt, sed exta perspiciũt, & diuinant. Thisetæ in Asia & Ar Lusitani.
gini, ossa uictimæ tantum in ignem mittunt, & deflagrant: ipsi autem uescuntur carni Thisetæ & Argini.
bus. Apud Aegyptios inualuit mos, ut immolata uictima, dum sacrificium ardet, omnes Aegyptij.
se diuerberent, & flagris afficiant. Quare uerbum Xenophanis physici proditur non Xenophanis dictum.
inuenustum, qui cum Aegyptios sese conuerberantes, & lugentes in sacris uidisset, ad
monuit, ut si deos esse crederent, quibus sacra ministrabant, ne lugerent: si uero homi
nes, ne sacrificarent. Quod fere à Lacedæmonijs usurpatum fuit, ut in adolescẽtes ephe Adolescentes in sacris Lacedæmonios flagellari. Græci.
bos circa aras flagris desæuiant. Ex reliquis uero hostiæ membris, cœnam apparabant,
quibus qui sacris interfuere, uesci licebat. Græci uero satis habẽt femora hostiæ in duo
frusta cõcisa, igni subijcere, ut ex his holocaustum fieret, uisceribusq; super prunas assis,
pro ientaculo, mox carnibus ueru decoctis, discumbentes uesci. Quibus ex legis præ
scripto portiunculam ad domesticos afferre, & amicis partes uictimarum impartire li
cebat: extraneos autem ad sacra adhibere, fas non erat. Apud Lacedæmonios autem in Lacedæmonij.
publica uisceratione primi reges erant, quibus duplum quàm cæteris dabatur, priuile
gioq; honoris, præter libamina, immolatorũ quoq; animalium coria debebantur. hor
deaceasq; pultes, libaq; & farra, ac fructuum primitias non auro uel argento, sed fictili
urna & catino, aut simpulo, uel ligneo scypho, qui ne carie absumeretur, pice oblitus
erat, aut gutto fagino, sicut Marius Curius, dijs prolibare soliti sunt, uetustissimam re
ligionem, qua in deorum sacrificijs fictilibus utebantur, designantes, qui pietate, reli
gione & iustis precibus, non censu, deos placari putabant. Quippe tunc maxime dij pe
picij esse crediti sunt, cum fictiles erant. Hostiaq; immolata & mysterijs peractis, qui sa
cris intererant, uisco & farre appositо, cum rotundis paniceis, quas in honore deorũ ad
hibebant, stantes uescebantur. Siquidem in ædibus deorum, & epulari simul, & sacrũ
fieri seruatum est: nam mensæ in sacris ædibus, ararum uicem præbebant. Quibus qui Mensæ pro aris.
dem extis & carnibus sacrificalibus, nisi rite sacrificio perfecto, uesci non licebat. Del Delphi.
phis uero assuetum est, ut immolantes uictimam, exclusis cæteris, uescãtur: ad quam ex
traneos admittere, nefas erat. Contrà in sacris Hecatæ: in quibus qui sacrum fecit, de sa Hecatæ sacra.
crificio uesci non permittitur. Quæ quidem exta ueru assa apponebantur semper, cum
heroicis temporibus non uescerentur elixis: Arietis tamen non ueru cocta, sed elixa in
olla apponunt: aliter ritu præpostero sacrum fieret. Interq; uescendum laudes dijs cane Laudes deorũ inter uescendum.
re assuerant his, quibus sacrum fieret: pedibusq; circum aras psallere, ad numerum, car
minaq; & hymnos canere, ac cymbala pulsantes, choros agitare. Fuitq; obseruatum, ut
sacrificantes aras circumcurrerent, cursum auspicati à læua dextrorsum, quod religio
sius putarunt, moxa dextra læuorsum. Cumq; hymnorum plures species forent, quib⁹ Hymnorum genera.
psallebãt dijs, hi tamen fuere in usu frequẽtes: Hypingos Dianæ, Apollini pæan & Pro
sodia, Dionysio dithyrãbus, Cereri iulus, Veneri erotic⁹, id est, amatorius: præter quos
fuere, prosodion, hyporchema, & stasimon. Quod ideo inuentum est, ne qua pars cor Memphitæ.
poris religione uacaret, quasi penitus sacro numine afflati, quodam furore capti forẽt.
Memphitæ uero in Osiridis templo dum sacrificãt, præter aliorum morum, nec cane
re tibias, nec psallere soliti sunt. Et Græcorum plerique cum nulla numinis afflatione sa Græci.
crificia perficiunt, sed animo remisso absq; tibia uel cantu. Contrà apud Indos, q bus nul Indi.
la fuit numinis consalutatio, uel sacrificium, nisi adhibita saltatio foret. In Delo quoq; Deli.

absq; saltatione uel musica, sacrum nullum fiebat. Fertur Antoninus Cæsar quũ deo Heliogabalo sacrum faceret, mulieres Phœnissas, quæ in urbem cursitarent, cymbalaq; & organa musica circum aras psallerent, adhibuisse. Et Cybelis sacerdos cũ tinnitu cymbalorũ & sonitu tympanorum sacrum facere. Apud Curetas quoq; nullum fit sacrum sine strepitu & fragore, tympanis unà tubisq; pulsantibus. Re igitur diuina & cæremonijs concelebratis, sacerdos tunc, ILICET, succlamabat. qua uoce illos q interfuerãt, missos faciebat. Apud Græcos uero functus mysterio sacerdos, sic renũciat, λαοῖς ἄφεσις, quasi populum missum faceret. Si qua tamen mysteria in sacris instaurãda forent, initiati manebant, prophanos autẽ foras exigebant. nanq; hoc erat usu frequẽs, ut omnia mysteria secreta sint, summaq; in his silentij fides habeatur, sicut in Samothracijs & Eleusinis. Illud utiq; in sacrificijs seruatũ nequaq; præterierim, ut mola salsa & farre non modo frõs uictimæ, sed foci cultrijq; aspergantur unà: quodq; immolata uictima, si nõ litassent, hostias denuo augeri iteręq; ac sæpius, & maioribus hostijs sacrum instaurari debebant, donec inuenta pace deũm, & propiciato numine, ritè perlitatum æstimarent.

Curetes.

Ilicet.

Prophani à mysterijs exacti.

Quæ militibus operam in bello nauantibus militaria dona ab imperatoribus olim dari solita fuerint. Caput XVIII.

Militaria dona.

PRiscis temporibus militaria dona, quæ militibus fortem operam nauantibus in bello à ducibus dabãtur, heminæ uel quartarij farris fuere, (unde adorea, laus bellica dicta) binaq; iugera, aut tantum agri quantum uno die circumarassent, amplissima dona putauere. Precia enim militiæ hæc habita sunt maxima, ut post exhaustos labores, milites emeritis stipendijs, sanguine & sudore partis agris donarentur. hos enim lætissimos fructus, uelut opimam prædam, laborum periculorumq; accipiebant: quippe pernicioſum ciuem putabant, cui bina aut septem iugera non essent satis. Præter quæ, ut ad decora militiæ magis incenderent animos, quoq; honoratior testatioq; eorum uirtus foret, mercede proposita, obsidionalem, ciuicam, muralem, naualem, castrensem & aureas coronas, amplissimaq; alia honoris genera inuenere, quib⁹ donabantur, qui urbes, castra, aut exercitus obsidione liberassent, ciuem'ue seruassent, uel primi obsessæ urbis muros subijssent. Primus enim Aul. Posthumius dictator ad lacum Regillum castris expugnatis, magni muneris loco auream coronam dedisse fertur. Mox sequuti duces militibus, ut essent re & fortuna auctiores, alias largiti fuere, quas quidem frequenti prætorio egregijs laudibus cumulatis, cum præfatione uirturum militibus tradebant. Apud Græcos, duces in unum coëuntes, in concilio agitant, & sententijs decernunt, quem primum, quẽ secundum, qui depulsas hostium copias longius egerit, & quo præmio aut honore dignus fit, dijudicãt: idq; apud deoręs aras in Isthmo, inclyto Neptuni templo, sumpto ab ara suffragio, & ut erant sententiæ, sic agro & uacatione donare, ac pro merito præmia largiri solebant. Apud Indos uerò nullo militari dono aut hostili præda donabatur miles, nisi qui hostis caput retulisset in castra. Sed præ cæteris corona ciuica maximi fuit ornatus, cui cedunt aureæ, murales, castrenses, atq; rostratæ: eratq; proprium ius ciuicæ, ut illa donat⁹, perpetuo eam gestare liceret, & ludos ineunti, à populo & senatu uniuerso assurgeretur, ius spectandi inter senatores, munerum uacatio sibi, patrijq; & auo paterno. Præcipua uerò obsidionalis, tanquam uirtutis præferens spectatissimum insigne, æstimatione immensa, longè præcellere credita est: hæc enim ex illo fiebat gramine, ubi ciues obsidione essent liberati: qua nulla nobilior publica militari lege diffinitur: quippe cæteras, imperatores aut duces singulis militib⁹ tradunt: graminea uero, uelut multò maximum decus præferens, nisi ab uniuerso exercitu, seruatori suo concedi minimè poterat. Ciuica ex querna fronde fit: muralis in pinnarum similitudinẽ, naualis instar nauium rostri: quæ uerò castrensis, uelut effecto uallo figurabatur. Hac obsidionali, Q. Cincinnatus à Minutio & toto exercitu, q illius opera obsidione liberati fuerant, primus donatus fertur. Et deinde M. Valerius consul contra Samnites, P. Decium tribunum militum, quòd eius consilio & ministerio exercitus ex saltu angusto & arctissimis faucibus euaserat, præter gramineam, qua ab uniuerso exercitu & suo præsidio donatus fuit, etiam aurea corona & cẽtum bobus, eximio'que uno albo opimo auratis cornibus, donauit. Eadem'que obsidionalis Fabio Maximo im-

Adorea.

Perniciosus ciuis.

Coronæ militibus dari solitæ.

A. Posthumius primus coronam dedit.

Græci.

Indi.

Ciuica corona cui dabatur.

Obsidionalis

Ciuica ex q Muralis, Naualis, Castrensis, Obsidionalẽ qs primo adeptus.

peratori, q cunctando rempub. & ciues seruasset, à toto exercitu, senatuq; & populo, communi conspiratione & consensu tributa est. Et bello Cimbrico, Gn. Teio Atinati, quòd cunctantem primipilum interfecerat, ipseq; arrepto uexillo, per castra hostium eruperat, exercitumq; incolumem eduxerat, præter gramineam, ut prætextatus ad tibicinem immolaret foculo accenso, cõcessum fuit. Contigitq; idem honos semel L. Sicinio Dentato, & M. Calphurnio tribuno, quòd M. Attilium Regulum, primo Punico bello in Sicilia cum exercitu, hostiũ excidio liberasset. Deinde Scipio Aemylianus bello Aphricano, mox Sylla bello Marsico, demum Iulius Cæsar in expugnatione Mitylenarum, & Augustus, obsidionali & ciuica donati fuere. Ea enim ciuica, singularis salutis signum erat: obsidionalis uero, uniuersorum. Rostratam uero accepit primus M. Varro bello piratico, donante Cn. Pompeio: & deinde Agrippa, bello Siculo ab Augusto, q in conflictu nauali pugnæ, in naues hostium insilijssent primi. Corniculasq;, & aureas coronas, phaleras q; argenteas, & aureos torques, tum armillas, adde uexilla cerulea, honoris causa ob nauatam insigniter in bello operam, & ob multa rei militaris facinora, militibus quàm sæpissimè ab imperatoribus dari adnotatum est. Sed auxiliares & externi, aureis: Romani argenteis torquibus donabantur. Contrà uero armillas nõ externis, sed ciuibus tradebant. Augustus tamen Octauius facilius phaleras & torques, & quicquid auro constaret, quàm murales, castrenses, aut ciuicas coronas munera dedit. C. autẽ Caligula noui generis coronas, Solis & Lunæ ac Siderum specie commentus fuit. Scipio uero Aemylianus regum & sociorum munera oblata pro tribunali recipiens, in publicas tabulas per quæstorem referri iussa, postmodum fortib⁹ uiris, pro meritis tradebat. Præterq; aureos torques, etiam duplicem annonã, interdum militiæ uacationem, & immunitatem ob uirtutis præmium, nonnunquam duplex stipendium imperatores largiti sunt; æraq; multiplicia sagaq; & tunicæ singulis militibus, qui reb⁹ fortiter gestis interfuere, plerunq; ius ciuitatis ex lege Calphurnia: uel senatoria fungi dignitate inter patres, aut diebus solennibus coronatum incedere, uelut præmia uictoriæ haud quaquã spernenda munera fuere. Neque dubium, illos quorum opera insignis in bello stetisset, perditaq; & afflictæ res restitutæ essent, pluries donis muneribusq; honestati. C. Sicinius Dentatus, clar⁹ uir ingenio factisq;, ob egregia facinora militaria, præter octo aureas coronas, obsidionali una, muralibus tribus, ciuicis quatuor, torquibus tribus & octoginta, hastis puris duodeuiginti, armillis plus centum sexaginta donatus fuit. Habeturq; inter exempla, hunc Sicinium militaribus donis, omnium honores & uirtutum præmia anteisse. Hæ quidem hastæ, quòd nullo ferro munitæ forent, puræ dictæ sunt, quib⁹ donabantur plerunq; milites, qui tunc primum militare facinus in bello admisissent. Cui proximus fuit Manlius Capitolinus, qui uix decimo & septimo ætatis anno, bina ex hostibus spolia tulit, primusq; murali corona donatus, ciuicas sex, militaria dona sex & uiginti meruit ob uirtutem. Probus quoque, qui postea in imperio assumptus fuit, quum bello Sarmatico iam tribunus multa fortiter fecisset, hastis puris quatuor, coronis uallaribus duabus, corona ciuica una, uexillis puris quatuor, armillis aureis duabus, torque uno, & patera sacrificali aurea quinq; libris, unà pro cõcione donatus fuisse memoratur. Quinetiam illud perspectum est, in annonæ caritate & rebus angustissimis, militem ob rei militaris singularem scientiam, collato frumento & pecore donari. Manipulumq; hastatorum ob insignem operam corniculis armillisq; argenteis. Sp. q; Nautium à Papyrio consule bello contra Samnites, etiam coronis aureis donatum. Præterq; aureas pateras, sellasq; curules eburneas, & scipionem eburneum, hastæ quoq;, tunicæ palmatæ & pictæ, atq; in bello nauali uexilla cerulea, nonnunquam altioris dignitatis gradus aut militaris ordinis prærogatiua, militibus qui strenuam operam nauarunt, munera tributa fuere. Summis uero ducibus triumphalis statua, aut consularia ornamenta. In quo animaduersum est, populum Athenien sem perraro uirtutis præmium aliquibus statuas dedisse, in quibus illorum nomina inscriberent, ut populi hoc uideretur beneficium, non illorum qui id meruissent. Nemoq; qui præclarum aliquod gesserat faci nus, prout cuiusq; meritum uirtusq; fuit, militarib⁹ donis indonatus abijsse fertur, adeò ut Quintius prætor, deuictis Hispanis, equites nouo genere honoris, catellis & fistulis

Rostratã qs primum acceperit.

Alia dona militaria.

Noui generis coronæ à Caligula excogitatæ.

Alia dona.

C. Sicinius Dẽtatus optime donatus.

Hastæ puræ quæ dicebantur.

Murali corona qs primũ donatus.

Alia dona.

Dona summorum ducum.

Athenienses.

Nemo benemeritus de rep. in Ro. exercitu indonatus.

donarit. Proditum tamen est, Fuluio Nobiliori à Catone obiectum, quòd leuissimis de causis, utpote quod puteum strenue effoderant, aut uallum curarant, coronis milites donasset. Cæsari quoq; Augusto multiplicia hæc munera largienti, obiectum à militibus fuit, puerilia hæc deliramenta esse. Nanq; exercitui pecunia & agris, non his honoribus opus erat. Legibus uero Solonis apud Athenienses cauebatur, ut præter ea dona quæ militibus duces impartiti fuerant, illorum filij qui bello occubuissent, publicè alerentur, & bonis disciplinis instruerentur. Quod Pisistratus cauisse dicitur, ut filij parentum, quoq; uirtus insignis in bello fuerat, dona acciperent. Frequens tamen illis munus erat, corona ex auro, nõnunq; tenuis & uittis caput ornare, aut publica sepultura in ceramico: nanq; intra mœnia sepelire non licebat, nisi qui ob singularem excellẽtiam, præcipuum hoc donum meruissent. Legimus Syracusanum Dionem, parta uictoria, militibus aurea, & Themistoclem, quod Græciam liberasset, à Lacedæmonijs corona oleagina, & curru eximio donatos, laudatosq; magnificè: ac Milciadem ob pugnam Marathoniam, in qua ultra centum millia Persarum una acie uicit, ab Athenienfibus consequutum, ut in Pœcile porticu, sua imago in prætorũ numero exculperetur inter primores. Agamemnon uero, Homeri testimonio, Aiacem, quod cum Hectore pugnasset, bouis immolati tergore & cornibus: Achillem uero, præter septẽ tripodes & uiginti lebetes, decemq; auri talenta, equorum duodecim & septem Lesbidum fœminarũ munere donauit. Platæensibus ob nauatam insigniter operam in bello Persico, munus octoginta talẽta largitus fuit. Scythis uero mos erat, his qui hostẽ superassent, semel annis singulis cratere regio uinum bibere, quod uictoribus circunferebat: qui uero pluribus cæsis uictor fuisset, duobus calicibus potare. Romanis uero traditur usus, ut quorũm parentes reipub. causa occubuissent, liberi præmia ferrent, quæ illis deberentur. Si tamen regibus fœderatis, aut socijs mittenda dona forẽt, scipio eburneus, toga picta, & palmata tunica cum sella curuli, frequentia fuere. Erat autẽ Ceramicus extra Athenas locus, in quo deorum hominumq; excellentium simulacra & statuas, publico decreto erigere, atq; eos qui pro patria occubuissent sepelire, illisq; erectis tumulis, inscriptiones & elogia, decretaq; ac titulos apponere assuerant, inter quas Chrysippi imago porrecta manu uisebatur, aliorumq; philosophorum, diuerso gestu & modo. Singulis enim sepulchris singulæ columnæ affigebantur, cum inscriptionibus & titulis, quos ob egregia quisq; facinora meruisset, ibiq; uelut monumentis & trophæis, celebrata illorum memoria fuit. Alter uero Ceramicus intra urbem locus erat Athenis, diuersoriũ scortorum, cui nomen Casaluio: sicut Græcis Celosta, & Romæ Summenium, ubi pstabant meretriculæ, quæ pluribus notatæ nominibus fuere: nam & Sphinctæ, Casaluades, Lecastriæ, Casorides, & Casoritæ dictæ: apud Latinos lupæ. Postea sequuti Cæsares, centuriones legatosq; legionum pro magnis officijs in rempub. consularibus ornamentis, aut equo publico, nonnunquam triumphali statua donauere. Quod à Macedonibus antea fuit usurpatum: nanq; Alexander Macedo centum uiginti equites, qui in campis Adrastæis ceciderant, propter multa belli decora, equestribus statuis donauit: illorumq; filios patrũ stipendia ferre iussit. Illud tamen haud indignũ est quod annotetur, quod uiri triumphales, qui triumphalia ornamenta meruissent, præcipuo honoris priuilegio, eadem ipsi dona alijs fortiter dimicantibus lege militari impartiri poterant: quodq; uigente hoste, & nisi debellato, dona militaria duces largiri non solebãt. Et licet milites in castris perexiguo ad uescendum argento uterentur, militariq; disciplina horridus miles, non cælatus auro & argento, sed ferro & animis deberet esse munitus: tamen eiusmodi dona, quibus uirtutis gratia miles donabatur, ueluti inuitamenta uirtutum, permulcendis militum animis tanti fuere: itaq; animos ad res magnas acuebant, ut his honoribus aucti & confirmati, quisq; suum decus faceret, destinarentq; animis uincere aut mori, mortemq; potius q̃ ignominiosam seruitutem præoptarent, uitã deniq; & quæcunq; pericula nihili penderent.

Solonis lex de filijs ẽrũ parentes in bello perierant.

Ceramicus.

Oleagina.

Pœcile, Iliados. 7.

Iliad. 19.

Scythę.

Romanorũ usus de ijs q̃rũ parẽtes ceciderant bello.

Dona confœderatorum.

Ceramic⁹ extra Athenas.

Ceramicus alter in urbe.

Casaluium.

Celosta.

Summeniũ.

Sphinctæ.

Casaluades.

Lecastriæ.

Casorides.

Casoritæ.

Lupæ.

Alia dona militaria.

Ornamenta uirtutis militaris ferebãt in castris.

Delusiones dæmonum malorum à multis expertas fuisse, qui diuersis imaginibus homines delusere.

Caput XIX.

NOn est profecto fabulosum, quod apud sanctos uiros autores memorãt, ut cũ tetris spiritibus, quos dæmones uocant, congressum habuerint, illosq; diuersis imaginibus, ac multiplici specie prope deluserint: siquidem nostra quoq; memoria id euenisse compertum est. Nuper amicus meus summus, ingenio & fide singulari, rem dictu admirabilem, hæc prodentibus nobis, sibi euenisse enarrauit: quod quũ credi uix posset, illam multorũ testimonio comprobauit: se quũ apud cõiunctissimum & sibi familiarem Neapoli diuerteret, & noctis silentio clamantis de uia, & opem implorantis uocem hominis audisset, quum accenso lumine accurrisset, ut quid rei esset inquireret, ibi dæmonem & dirum quoddam numen, tetra & horribili specie conspexisse, qui iuuenem quempiam clamantem, & reluctantem, in uia infestis manib⁹ inuadere quærebat. quo conspecto, quum miser ille ad ipsum quem propè uidebat accurrisset, & ne apprehenderetur, quanto poterat nixu ipsius uestem & manum apprehendisset, se, diuino sæpius aduocato numine, quũ multum diuq; frustra fuisset reluctatus, uix tandem dæmonem abegisse: quo demum abacto, quum iuuenem animo consternatum in domum recepisset, nunquam q̃ se dimitteret, aut pallium relaxaret, efficere quisse: tantaq; eum torpedo inuasit, ut mente euicta, sui compos non esset, quũ sibi prorsus repræsentari & ante oculos obuersari illa species uideretur. Tandẽ ad se redditus, rẽ quo pacto se habuerat, enarrauit. Constabat enim, prauis illum moribus & inciuilibus cum dei contemptu diu uixisse, in parentesq; tunc iurgatum, contumelias & intolerãda probra dixisse, deuotionib⁹ execrationibusq; diris ab his agitatum abhĩsse. Sed ne cui hæc uana uel ficta sermonibus uideantur, autor est Thomas monachus, homo minimè malus, cuius ego fidem probitatemq; pluribus in rebus expertus didici, qui serio mihi retulit, q̃ quum in monasterio & sacris ædibus, quæ in Lucanis montibus sunt, cum pluribus iurgatus foret, & post immodica conuicia & rixas, animo perturbato inde se proriperet: quum per nemora iter solus intenderet, speciem hominis uultu tetro, nigra barba, promissis tunicis, uultu aspectuq; deformi & sæuo, obuiam habuisse: quem quũ compellaret, quid ille solus per deuia errabundus incederet, dixit equũ quo uectabatur amisisse, atq; in proximos campos illum euasisse credere: cumq; per sinus inuioso equum una quæsitum pergerent, ad profluentẽ, in cuius alueo gurgites magni & formidabiles redundabãt, deuenisse. Et quum monachus, ut aquam trahĩceret, calceos sibi eximere appararet, illum magnopere coẽgisse, & tandẽ peruicisse, ut super spatulas suas ascenderet, potiusq; à se qui corpore maior erat, uectaretur: qui acquiescens, quum super illius spatulas, ut succollaretur monachus, ascenderet, illeq; iam aquam ingredi appararet, dum uada exquirit, illius pedes non humana, sed tetra & deformi specie conspexit. quo animaduerso, horribili terrore percitus, deum ut sibi præsto adesset, acclamauit. Mox dæmonem & diram illam speciem, diuino audito uerbo, stridore querulo & ui maxima quanta dici potest, ita è conspectu abhĩsse dicit, ut imminentem quercum ingenti impetu collíserit, ac perfractis ramis, funditus euerterit, ipseq; cõsternatus atq; exanimis diu iacuerit. Credebat enim, quod à uero non abhorret, nisi præuidisset, illum in rapidissimos uortices & uoragines fluminis præaltas se fuisse necaturum. Sed præ omnibus quæ audiuerim aut uiderim, res est admiratione digna, quã recenti memoria euenisse comperimus Romæ. Quippe nota res est, quum apud Gabios quidam infimæ sortis & obscuris natalibus adolescens uesanus & furiosus, cuius praui mores & uita facinorosa fuerat, in parentem grauibus iurgijs conuiciatus foret, post iurgia immodica, quũ furijs agitatus, aduocato dæmone, cui se deuouerat homo ille improbus & impurus, furore cæcus & amens discessisset, & Romam petere cœpisset eo consilio, ut aliquod dirum facinus in patrem moliretur, dum iter faceret, dæmonẽ facie hominis truculenta, sordida barba & capillo, uestẽq; obsoleta & squalida obuiam habuisse. quò quum simul pergerent, illum interrogasse iuuenem, quem animo anxio & solicito uidebat, quid tam tristis incederet. atq; ille, quũ qd sibi iurgĩ cum patre fuisset, quodq; aliquid scelesti facinoris patrare cuperet, respondisset: dæmonem illum se quoq; simili casu percitũ fuisse dicere: proinde pergerent, & suas iniurias ultum irent. Cumq; nocte appetẽte, ad urbem applicuissent, in proximo hospitio diuertisse, atq; in cubiculum quod à caupone utriq;

exhibitum fuit, haud multo post cubitum iuisse: Cumq; una cubarent, pestem illam immanem, cum illum somno oppressum uideret, infestis manibus iugulũ hominis apprehendisse, ut elisis faucibus necaret, quem iam oppressisset, ni expergefactus ille, dei opẽ & auxilium aduocasset: quo audito, furiam illam teterrimam stridore & tumultu maximo, tantoq; impetu cubiculum, unde euasit, dicitur collisisse, ut tigna & tectum euerterit, tegulasq; penitus perfregerit; quo strepitu cum magister hospitij excitat⁹ surgeret, & quid ruinæ & strepitus esset inclamaret, allato mox lumine, rẽ sicuti erat, adolescens ille quem solum & seminecem inuenerat, enarrauit: tectumq; collisum & perfractum, unde dæmon è conspectu abijt, demonstrauit: quo malo perterritus, cum suæ turpitudinis, & anteactæ uitæ non solum pigeret, sed puderet, diuino afflatus spiritu, perosus scelera, boni exempli & procul à populari tumultu, uitam egit. Multas quoq; malorũ dæmonum illusiones persæpe apud sanctos uiros fuisse legimus, quas nostra non semel uidit ætas. Quibus salutaribus exemplis admonemur, ut præmuniti aduersus illorum insidias simus, qui nobis inimici infestiq; sunt, & tanquã in specula in insidijs stant; ne' ue desides & ignaui concepta opinione populari, illoq; qui ista minimè credunt, in aliquod discrimen dilabamur.

Quando dies tã apud Romanos quã exteras gẽtes incipiat: & qui dies atri, quive fausti sint.

Caput XX.

Aegyptij & Athenienses, Persæ, Babylonij, Vmbri, Hetrusci, Romani, Vulgus, Galli, Germani.

PEruulgatum ferè est, Aegyptios & Athenienses diẽ à Solis occasu facere, & ad alterũ occidentem terminare: ita ut quod spatij inter duplicem occasum fuit, integrum diem putarent. Persæ & Babylonij contrà: nam diem ab ortu Solis incipere, & ad alterũ terminari dixerũt. Vmbri & Hetrusci, à sexta hora ad alterius sextam. Romani, à media nocte ad mediã sequentẽ, ita ut quod inter duas dimidiatas noctes temporis fuit, integrum diem facerent. Vulgus omne, ab oriente luce ad tenebras. Galli & Germani ita sunt metiti diem, ut temporũ spatia, non dierum numero, sed per noctium uicissitudines computarent, noctesq; diebus anteferrent. Ipsi enim noctes ante diẽ fuisse

Solon,

arbitrati sunt. Fertur Solon Athenienſibus suasisse, ut non ad solis, sed lunæ meatum dies & tẽpora dinumerarent.

Thebæi, Græci & Siculi,

Thebæi uero contrà: nam dies non ad lunæ, sed solis cursum metiti sunt. Fuitq; tam Græcorũ q̃ Siculorum mos, in primis curare, ut sui dies mẽsesq; cum solis & lunæ ratione congruerent: & si quid discreparet, tunc unum diem aut biduum ex singulo mense adijcere, uel adimere. Dierum uerò, quidam fausti & agendis rebus felices, quidam atri & tristi omine infames habiti: quibus aliquid moliri, aut nouæ rei inceptare, euẽtus exitialis erat. In his exercitum conscribere, legiones educere, manus cũ hoste conserere, sponsalia inire, peregre proficisci, aut quicq; publicæ uel priuatæ rei moliri, inceptu fœdũ & exitiale æstimarunt. Obseruatumq; fuit, ut q hostes bello tẽtare, uel acies eo tẽpore cõmittere curarẽt, rem in nõ mediocre periculũ discrimenq; adducerẽt, magno postea exitio cõsequuto. Fuisse aũt atros duxere dies, post Idus Quintiles ad quintũdecimũ calend. Sextiles duplici clade insignes, quo ad Cremerã Fabij cæsi, & quo ad Alliã fœdè Romani à Gallis fusi fugatiq; fuere: quibus grauiter afflicta, & in extremum discrimen adducta Romana res fuit. Quare Vitellio pontificatum maximũ adepto, q̃ diem ad quintũdecimũ calend. Sextiles cæremonijs publicis sacrã concilio edixisset, dirum omen fuit: qua calamitate doctus populus Romanus, illum diẽ nullius publicæ uel priuatæ rei insignem & notabilem fecit. Cui⁹ exemplo etiam postridie calendas, Nonas & Idus mensis cuiusq;, religiosos & ominales ac infaustos putauere: pterea quòd maximis cladibus & infandis contumelijs populum Romanum tunc affectum fuisse liquet. Dies quoq; manibus sacros, quum mundus patère dicitur, quib⁹ occulta deorum manium sacra apparent, pleriq; omnes ueluti atros & ominosos obseruarunt; illosq; uelut fœdi exitus & ancipitis fortunæ detestati sunt. Hi fuere dies postridie Vulcanalia, & antè •tertio nonas Octobris, & antè •sexto Idus Nouembris. Etiam mẽse

Remuria,

Maio, dies quibus Remuria celebrantur, ut occisi Remi umbra placaretur: & Nonis Iunij, quæ Caprotinæ dictæ sunt, qua die Romulus apparere desiit. Et dũ Feralia seu Parẽtalia dijs manibus fiunt, ac impuris diebus, quibus ancylia nondũ condita in tẽplo Martis erãt, tã nuptijs q̃ itineri ominosos, exitiales et euitabiles duxerũt. Et qua antè •quarto

Dies manib⁹ sacri,

Dies fausti & infausti,

Dies atri,

Nonas Sextiles populus Romanus ardente Punico bello, ad Cannas insignem cladem passus fuit, etiam antè quarto Nonas, calendas & Idus cuiusq; mensis, ueluti tristi euẽtu infelices, pari superstitione deuitarunt. Ferijs quoq; Latinis statis, uel communibus, aut Saturnalibus, ac diebus festis & sacris, ludisq; publicis, licet fausti felicesq; forent, tamẽ prælium committi, uel rei militaris delectum haberi, aut quoq; peregre proficisci, tam quam piaculari die, ominosum erat, dirum atq; pestiferum. Præter hos fuere dies profesti, fasti, intercisi, & præliares: quia ferijs publicis quibusdam, hostem lacessere uetabatur. Quippe diuisa tempora uoluptatis & laborum, remissionum & curarum, Romani ueteres habuere. Profestis enim diebus, quasi procul à religione, tempub. & priuatam gerere licet, quia comitiales, comperendinos, & præliares continent. Comitiales fuere, quibus cum populo agi licebat, concilio coacto, nisi si quæ feriæ conceptæ essent, quibus non liceret. Comperendini, quibus uadimonijũ dicere, & uadare permissum: fuitq; animaduersum, in profestis etiam fastos contineri, quibus fari ius erat. Festi uero dies, dijs dicati fuere, in quibus forensibus negocijs omissis, sacrificia, ferias, ludos, epulasq; solennes celebrare, ac inter uota & sacra, faustaq; omia uerbisq; prophanis abstinere conuenit. Intercisi autem dicti, in quibus deorum simul atque hominum res agere licet: nam mane & uespere fari inhibetur, medio tempore inter cæsam hostiam & porrectam fari pmittitur. Fasti etiã dies, in quibus ius fatur, id est, dicitur; nefasti, in quibus nõ redditur ius, nec fari licet. Profestos etiã dies, qui erãt ante fastos, nonnulli dictos uolunt. Idus quoq; Martias, quòd illis C. Cæsar coniuratorũ manibus cæsus occubuit, plaeuit parricidiũ uocari, ideo inter atros & ominosos receptæ. Quotiesq; incurrẽte anno dies cœpit, qui adiectus nundinis foret, totũ annũ luctuosis casibus, & diro euentu infelicem incurrere opinati sunt. Proditum tamẽ memoriæ est, statos dies anni, infelices aut fortunatos, apud uarias gentes pro multiplici euentu, non una ratione obseruari: siquidem Chalcedonij cuiusq; mensis uigesimam primam diem, funestam & portẽtosam habuere, quòd illa Darij præfectus ipsorum pueros castrauit, & in Persidem misit. Parthi diem qua Arsaces Seleucum uicit, tanq̃ initiũ libertatis, faustum felicemq; obseruarũt. Cyrus diem qua Scythas & Sacas clade afflixit, adeò felicem habuit, ut eam Sacam appellarit; sicut •Assyni festam diem Mutiam nuncuparũt, quòd Q. Mutius Asiam singulariter rexerat: Athenienses quartam hecatombæonis, qui mensis erat Soli sacer, duplici uictoria insignem, uelut fortunatam, obseruandam præceperunt, qua ad Leuctrã & Geræstum feliciter pugnatum est. Iidem quartamdecimam Boëdromionis, aut secundum Bœotios, sextam & uigesimam Panemi mensis, quòd Artabazum & Persas è Græcia fugarunt, felices habuere: qua die liberatori Ioui uictimas cædunt, & sacrum faciũt. Persæ uero, tertiam & sextam mẽsis Boëdromionis, tanq̃ lugubres & defamatissimas deuitarũt: quibus diebus in pugna Marathonia, & ad Platæas, & ad Mycalen, à Græcis conflictati, & magnas clades perpessi sunt. Qui etiam diem qua Magi qui regnum occuparant, interempti sunt, tam solennem habuerunt, ut illam Magophoniam, hoc est, magorum occisionem, appellarent, qua die nulli magorum extra limen prodire fas est. Mensis quoq; Thargelion plerisq; manifestum infortunium fecit: in quo Alexander Macedo apud Granicum duces regis Thargelionis & Darium clade afflixit: & Carthaginenses à Timoleonte in Sicilia uicti, fusi, fugatiq; fuere. Contrà uero sextus Thargelionis dies, multis auspicatissimus erat. In eo enim Socratis natalis dies proditur fuisse, & Alexandri Macedonis, qui qua die in lucem editus, eadem uita functus fertur: sicut de Magno Pompeio, qui altera post natalem suum die, & Attalo, qui ipso natali die morte sublati fuere, proditum est. Quam diem Philippus Macedo, ut lætam & fortunatam mirificè obseruault, quod triplici gaudio delibutus fuit: nam quadrigas suas ea die Olympia uicisse accepit, & Parmenionem ducem hostes fudisse, natumq; sibi Alexandrum filium fuisse. Qua nocte deflagrasse templum Dianæ Ephesiæ autores memorant, ab Herostrato incensum, ut famam nominis scelere propagaret. Qua etiam die iterum Persæ ad Platæas ingẽti clade superati traduntur: atq; ideo ex uoto Milciadis capras trecentas Athenienses quotannis immolare. Ipsi quoq; Carthaginenses nonũ diẽ mẽsis Metagitnionis pluribus calamitatibus inuisum & detestabilẽ habuere, qua magnis infelicitati-

Dies ,pfesti, fasti, intercisi & prẽliares

Profesti dies,

Comitiales dies.

Comperendini dies,

Fasti,

Festi.

Intercisi.

Fasti.

Nefasti.

Idus Martij,

Apud exteros.

Chalcedonij.

Parthi.

Cyrus.

Assyni-

•Asiani

ἑκατομβαιὼν.

Βοηδρομιὼν πάνεμ⑨.

Persæ.

Μαγοφωνία, θαργηλιὼν

Stexus Thargelionis dies felix.

Carthaginenses.

Μεταγειτνιὼν.

Persæ.

Syracusani. bus & infortunijs oppressi sunt. Contrà uero Syracusani, quartam supra uigesimã men sis Maij, quem illi Carnium uocant, quod Athenienses cum toto exercitu ad Asinaram flumen, memorabili clade profligarant, præcipue felicem habuerunt. In qua re prodi tum memoriæ est, Timoleontem Syracusanorum ducem præcipuas uictorias semper Dies natalis Timoleõtis, Syracusanis natali suo dedisse, adeo ut ipsius natalis diem omnes Siculi uelut multiplicis uictoriæ autorem, festum agerent: sicut de Iulio Cæsare proditur, qui Idus Iulij natalem suum fortunatas semper habuit & felices. Xerxes uero diem qua rex dictus fuit, Iulij. Xerxis, tanquam imperij natalem, singulis annis insignem celebrauit, qua diademate ornatus, gaudio delibutus, cœnam proceribus dabat, cui Titan dixere nomen: fuitq; adnotatum, diem qua Alcibiades Athenas ab exilio remeauit, certissimum illi præsignasse exitium, quod funesta tunc colerentur sacra, qua templi ornamenta deponere, pauimẽta tegere, Quintadecima Iulij. & iustitio indicto à negocijs quiescere, mos erat. Sicut quintadecima Iulij mœstissima fuit, qua mulieres Athenis ieiunium seruant, & cum sacra Adonia celebrant, & apud Romanos sexto calendas Aprilis, quo die cultores matris deũ plangere & lamentari in cipiunt. Augustus uero mirum in modum obseruauit, ne postridie nundinarum quoq; Postridie nũ dinarum aut Nonis. Cretenses, Thraces, Romani. Ephemerides proficisceretur, aut Nonis quicquam rei seriæ inchoaret, q̃ illas infortunatas multis fu erat expertus exemplis. Apud Cretenses obseruatum est, ut albis lapillis lætos dies, lu gubres nigris calculis adnotarẽt. Idem apud Thraces. Romani quoq;, quid quaq; die lu cri damni ue fecissent, literis designabant, quæ ephemerides dictæ: Nam uetusti moris erat, unum quẽq; domesticam rationem totius uitæ suæ, per dies singulos adnotare. Cæ sar autem in consulatu diurna acta senatus & populi, publicari mandauit, testantia siue lætum qd, siue triste cecidisset. Fuitq; ex dignitate populi Romani, res illustres semper Annales. Acta diurna. Dierũ obseruatio à quib⁹ contempta. annalibus, quotidiana uero diurnis actis mãdare literis. Sed tametsi à rebus arduis omi nosa dies deterreat, nonnulli tamen omnem hanc religionem ludificati sunt: prosperoq; euentu contra uulgi opinionem minime obseruandam censuerũt. C. Cæsar cum admo neretur, ne ante brumam copias in Aphricam transmitteret, nulla religionis cura felici C, Cæsar. L. Lucullus. ter transmisit. L. etiam Lucullus cum contra Tigranem duceret legiones, nulla fati reli gione mot⁹, quin pridie Nonas Octobris (quæ dies atra forte inciderat) cõtra innume rabiles Parthorum copias prælio decerneret, asserens se ex atro & lugubri felicissimũ illum diem facturum. nec euentus defuit: nam prælium ingressus, parua manu ingentes hostium copias incredibili felicitate superauit: milites' q; imperium auspiciũq; sequu ti suum, memorabili uictoria Tigranis regia & regno pariter potiti sunt. Dion quoque Dion, Syracusanus, quum contra Dionysium moturus, luna eclipsim pateretur, & tota delite sceret, nullo prodigio aut ostento moratus fuit, quin eiecto tyranno, crudeli dominatu Syracusas liberaret. Quod de Pelopida dum cõtra Alexandrum Pheræum ducit, & ali Pelopidas is memoriæ proditum est. Romulo quoque, licet felici augurio nato, in ortu tamen & obitu solem defeciss̃e dicunt. Alexander uero Macedo, cum ducturus contra Daream, Alexander. luna eclipsim pateretur, & ob id milites trepidarent, Aegyptios adsciuit uates, causasq; defectionis expromere iussit: qui dum contra Persas dimicaturus, Iunio mense exerci tum duceret, quod apud Macedones luctuosum erat, contempta religione feliciter di micauit, asserens mensem Iunium, secundum Maium appellari iussisse. Sunt tamen ex empla Romanis, eandem diem luctuosam, & mox felicem intercedẽtibus annis euenis Qui eundem diem luctuo sum, & paulo post felicẽ habuere, se. Nam qua die Crassus magno dedecore profligatus à Parthis, cæsus fuit, eadem, licet aliquot decursis annis, Ventidius Pacorũ & Parthos singulari uictoria magnis cladibus interfecit: & die qua à Cimbris profligato exercitu, Romani cæsi fuere ingẽti clade, ea dem postea Lucullus contra Tigranẽ & Armenios, quos magna cæde debellauit, & ca stris exuit, gloriam tulit insignem. Augusto quoque Octauio, idem dies susceptι impe rij primus, & uitæ supremus fuisse traditur. Quinto uerò Fuluio cõtigit, ut qua die pri ore anno ex prætura triumpharat, eadem postea de Liguribus bello uictis triumphans urbem iniret. Græci quoq; qua die ad Platæas contra Mardonium feliciter dimicarunt, Ro. quan tũ atris diebus à re quapiam auspicanda abhorrerent, & contra, eadem, licet intercedentibus annis, ad Mycalen uicerunt. Sed sciendum, populum Ro manum quoties hostium uim propulsarent, aut illatam iniuriam lacessiti depellerent, quo minus arma sumerent, & hostibus obuiam irent, nulla religione teneri, atroq; &

euitabiles dies nullos censere: illos' que tãtum obseruare, cum inferẽda in hostes arma, non propulsanda forent. Feriatis enim diebus, uim cuiq; inferre piaculare est, propul sare non utiq;. Illud etiam succurrit, ad octauũ calẽdas Aprilis, Romanos lætitiæ diem Hilaria. colere, quem hilaria nuncupant: quo tempore sol zodiaci peragrato spatio, per omes si gnorum stationes ad nos reuertẽs, longiores noctibus efficit dies, quibus festa solennia, & ludos publicos, ac dies hilares concelebrant: quo mense mulieres Veneri sacrũ facere, & myrto coronatas lauare tradunt. Athenis, Lunæ Hebdomadibus festos agere dies, & iuuenes conuiuari solenne fuit. Apud Indos erat patrius mos, ut quum dies primum augeri incipiunt, rex cum regio comitatu ad flumen lauaturus accedat, equos' que & ni gros tauros dijs immolet, ueluti felices & fortunatos. Ipsi enim nigrum albo prætule runt, & sanctius duxerunt. Quodq; Sextilibus calendis ex ueteribus domibus migrare, & nouas incolere Romani consuẽrant: illasq; ueluti boni euentus & fortunatas obseruа runt. Neq; præterierim, diebus atris & infaustis, pontificum iussu, non modò à bellis ge tendis & reipublicæ cura, sed à rebus diuinis & sacrificijs deorum supersederi iussum: quippe diebus inauspicatis & ominosis nullum sacrificium rite fieri pontifices puta runt, nisi hordæ, hoc est, prægnates immolarentur boues, quæ Hordales dies nuncupa ti. Romanosq; à primis originibus ad primum Punicum bellum, ortus tantum & occa sus dieꝝ: postea meridiem, accenso pronunciante, notare consueuisse. Aeuo postea sub sequente, diem in horas, noctemq; in uigilias diuisisse, ita ut maximã diem in duodecim, minimam uero in decem horas partirentur. Noctem uero ita metiti sunt, ut modò in horas duodecim, nunc in quatuor uigilias etiam longissimas noctes facili diuisione di stinguerent: Vesper, conticiniũ, aliàs intempestatem, gallicinium, & luciferum: sicut in ternas horas, singulas uigilias pensitarunt. Diem uero in lucifer um, mane, ortum, me ridiem, & occasum: tametsi diem simul & noctem, nonnunquã in horas uigintiquatuor dimensas, ueteres obseruasse legamus. horamq; balnei, hyeme nonam, æstate uero octa uam fuisse: ipsamq; umbris postea & clepsydris notare consuesse, ita ut trib⁹ clepsydris aut paulo plus, hora finiretur. Horaꝝ quoq; duo genera fuere: nanq; ex his quædã æqui noctiales, isomerinæ dictæ, quæ pro qualitate temporum, licet uniformes essent, diem à nocte dissimili numero uariarunt: aliæ temporales seu uulgares, quæ à Græcis cæri cæ, quib⁹ singuli dies æstu pariter atq; hyeme, duodenis horis cõtinentur. Solaria enim antiqui eo libramento habuere distincta, ut sexta diei hora, meridies: noctis quoq; sexta hora, media nox designaretur. Quũ enim lege naturæ radij solares, alij hyberni, alij æsti ui sint, ita umbræ aliæ æquinoctiales, aliæ æstiuæ, aliæ hybernæ fuere. Erant enim horo logia figurata, & ea finitione descripta, uti æquinoctialis, brumalis, & solstitialis dies, in partes duodecim assidue diuisus foret, horas' q; pro qualitate temporum & dierum, modo maiores, nũc minores, nõnunquam crescentes, aliquãdo breuiores ostenderent, quod cõmentũ Anaximenes Milesius excogitasse dicitur primus, quas quidem enuncia re Romanis puerorum munus erat. Sed quia de balneis mentio facta est, non omitten dum, balnea apud maiores nocte, aut ante auroram nulli patuisse, utq; sine metu cuiq; la uare liceret, à primis tenebris ad auroram sequentem clausa fuisse: siquidem noctu laua re ueteribus interdictum erat. Hadrianus uero Cæsar ante octauã, nisi ualetudine labo raret, publicis balneis neminem admisit. Tempusq; lauandi à meridie ad uesperam desti nauit, (quo tẽpore prostare meretricibus permissum,) lauacraq; pro sexib⁹ separauit. Alexander postea Seuerus, ne quid populo incõmodaretur, nocturna concessit balnea, oleo pro luminibus præbito. Quæ cum antea promiscua essent uiris æque & mulierib⁹, ipse post Antoninũ Philosophũ, lauacra mista summouit, sæpeq; cũ populo in thermis unà lauit: quod de T. Vespasiano legit, ut plerũq; in thermis, admissa plebe, lauaret. Et li cet à primis originib⁹, cũ pauca essent balnea, & nullius cult⁹, Romani raro lauarẽt, bra chiaq; & crura labore fatigati tm̃ abluerẽt, & toti nisi in nũdinis lauarent: tñ post aliq; ætates, balnea & thermæ publicis usib⁹ multimodæ fuerũt, magna mole & sumptu cõ structæ Alexãdrino & Numidico marmore, latis specularib⁹, mira cælatura & arte. Nã præter Agrippinas, Neronianas, Vespasiani & Titi, celebranẽ Domitianæ, Alexãdrinæ, Gordianæ, Seuerianæ, Aurelianæ & Cõstãtinianæ, solidissima structura & sumptu pfu

Niger color albo prælatus apud Indos,
Domib⁹ quãdo migrarent Romani.
Diebus infaustis etiam sacris abstinebatur.
Hordales dies.
Dierum ratio apud Romanos.
Noctis partes
Diei partes.
Hora balnei.
Vmbræ.
Clepsydræ.
Horæ duplices,
Meridies.
Media nox.
Horologia.
Quando balnea ingredi licebat.
Quo tẽpore meretricibus prostare prmissum.
Balnea uirorũ & fœminarũ distincta.
Nundinis toti solummodo lauabant initio.
Thermę à Cęsaribus structæ,

Agrippa centũ septuaginta balneastruxit Romanis

so. Constatq; Marcum Agrippam, ut populo placeret, centum septuaginta balnea, seu lacus in prouinciarum formam, Romæ gratuita præbuisse: in quib⁹ etsi calda prius abluerent, postea ut à balneis corpora multa frigida stringerẽt, constitutũ ferunt: nec prius ungi, uisi lauissent: cumq; pro singulis olim daretur quadrãs, diuus Antoninus ob populare gratiam balneum sine mercede exhibuit. Commodus uero imperator, tanto studio balnea prosequutus fuit, ut septies atq; octies diebus singulis lauaret. Quod de Gordiano & Galeno proditum est, qui æstate quinquies, hyeme uero bis in die lauêre. Illud certe satis constat, Carthaginensibus distincta fuisse balnea, patritiorum & plebeiorum: moremq; præualuisse, ut in quibus patritij lauabant, ad illa plebeij non accederent. Græcis uero contrà: nulla enim distinctio ordinis fuit aut personarum: diuites nanq; cũ pauperibus lauare & patritios cum plebeijs nullo discrimine licebat. In quibus tanta plerunq; hominum cuiusq; ordinis concurrebat turba, ut balneatores, si uulgi maior uis in grueret, pertæsi frequentiã, æræ granum quod uertigines facit, cæ bonibus inijcerẽt, ut tædio odoris diffugerẽt. Germani uero nõ in balneis, sed fluminibus lauabant. Ideo nandi periti, & summi urinatores habiti. Si quando tamẽ lauarẽt balneis, calda abluebanẽ, lautiq; uescebãtur. Dardanis & Illyrijs ter solùm lauare permittitur, primò scilicet natali die, secundò in nuptijs, tertiò in obitu cuiusq;. Lusitanis frigida tantum lauare licet, sicut Spartanis, q̃bus calda corpus abluere uetitum est: quos cũ Apollonius Tyaneus molles & unguento delibutos uideret, aduocatis ephoris, balnea interdixit, * senectã hoim calida approbans balnea. Cumq; Ephesi balneis præpositum lapidibus appeterent, q̃ illa non calefecisset, summopere restitit, cùm frigida lauare satius duceret. Aethiopes macrobij fonte abluuntur, in quo loti, pinde ac oleo uncti, mẽbris agiles fiũt & uiolã olent, Scythæ nullo fonte lauãt, sed uxoribus aquam fundentibus, corpora scabro lapide conterũt, cupresso, cedro, & thuris ligno cõfricãtes. Assyrijs licet lauare diebus singulis peculiare sit, tñ à coitu & in morte præcipuũ. Apud Celtiberos uero obseruatum est, ut in balneis non aqua, sed lotio diu seruato lauẽt, dẽtesq; & gingiuas pumicẽt: quod & Cantabri factitarunt, hanc optimã curationẽ, & exhaustis uiribus mirè proficere arbitrati,

Germani, Dardani, Illyrij, Lusitani,

Apollonij Tyanei in Spartanos dictũ,

*sna

noſqo snoɔ

Aethiopes macrobij, Scythæ, Assyrij,

Celtiberi.

Cantabri.

Locus Martialis in distichis elucidatur, in quo pleriq; interpretes grammatici lapsi sunt.

Caput XXI.

Nicolai Perotti & Domitij Calderini hallucinatio

NIcolaus Perottus Sipuntinus præsul, homo fuit accurato ingenio, & lectione multa exercitus: eum Domitius Calderinus uir, ut in ea tempestate, doctus, & æmulatione doctrinæ, & morum dissimilitudine osum habebat: iurgijs q̃ & conuicijs apud suos sectatores plerunq; incessebat, sæpiusq; apud studiosos in inuidiam illum crimenq; uocabat: &, ut sunt ferè ingenia, in explicãdis autoribus si quid in controuersiam ueniret, uterq; potius, quo pacto diuersus ab altero dissentiret, quàm quid ueræ lectiõis esset, rimabatur. Cum autem in scholis Romæ eodem tempore Martialis apophoreta publicè lectitarent, cuius hoc distichon fuit:

Perottus in Cornucopiæ sec⁹ interpretatur q̃ hic accusatur.

In precio scopas testatur palma fuisse,
Ocia sed scopis nunc analecta dabunt.

Ita istos uersus uterque interpretatus est, ut post multa deblacterata uerba, uix aliquem sensum illorum dictis elicere queas, cum modò mendum in uersu postremo fuisse alter asseueret, & pro ocia, preciũ poni oportere, modò asarota, non ab a * primitiua, sed intentiua dicta esse affirmet: alter ita pleraque nugalia iurgijs & maledictis plena effundat, ut equidẽ singula enarrare & referre pigeat. Qui uersus si pensitati rectè fuerint, absq; multo uerborum uolumine, plani expediti q̃ fient. Cum enim analecta reliquias esse ciborum, qui è mensa cadunt in pauimentũ, nemo dubitet, ipsaq; purgamẽta cœnæ, quæq; euerri solent, in pauimentis, ueluti ibi relicta essent, è paruulis minutis q̃ testulis percalculos colore distinctos, opere lithostrωto ita effingi, ut uera uideantur, Plinius autor sit: atq; ideo asarota quasi inuerribilia dicta: q ppe cum σάϱωμ græcè scopa dicatur: nõ abre, ipsa nunc analecta seu purgamenta, ocia scopis dare autor affirmat: cũ ea in pauimento è paruis testulis efficta, talia forent, ut scopis euerri nullo modo ualeant, & ideo ocia scopis dare necesse sit, cùm his euerrẽdis null⁹ scopaꝝ usus foret. Ipsi uero ptinaci odio dissidentes, non quæ effingi solebant purgamenta cœnæ, cogitarunt: sed de ueris analectis & reliquijs cœnarũ disceptantes, quæ cadũt è mẽsa, in assequẽdo autoris sensu multipliciter laborarunt. Depicta ergo purgamẽta cœnæ, ita solo hærere dixit, ut ocia scopis dare necesse foret, quem sensum ita expositum, aperte liquere, neminem fallit.

*primitiua

Analecta,

Asarota,

Exempla legis Iuliæ & Papiæ, quibus quæ lege Iulia indulta erant, lege Papia fuere prohibita. *Caput* XXII.

Lex Iulia de maritãdis ordinibus.

QVod lege Iulia de maritandis ordinibus apud ueteres cautum fuit, ut hi quibus uigor iuuenilis foret, primo flore ætatis ad uxores ducẽdas, liberos que educandos propagandamq; sobolem non solum præmijs inuitati, sed pœna deterriti cogerentur, id lege Papia & Pompeia certo ætatis gradu interdictum erat: quippe sexagenarijs, & supra eam ætatem ducere uxores, fuit hac lege uetitum. Turpe enim uisum est, & fœdissima res senectuti, ut quibus ad eam ætatem sors liberos dedisset, aut cælibes uixissent, his quasi emeritis, ætate affecta, aliũde liberos quærere libido foret. Hanc postea legem Claudius Cæsar abrogauit: nam sexagenarios & ultra, liberos gignere, & prolis causa ad coniugium admitti, decere arbitratus est. Rursus quod eadem lex Iulia cauit, quòd liberta quæ patrono nupsit, eo inuito, ab eo diuertisset, non modo post diuortiũ alij nubere, inuito patrono, prohibetur: sed patroni coniugium ita lex tutata est, & ratum habuit, ut eo etiam uolente, alterius coniugij facultatem eripuerit. Id etiam lege Papia inhibitum fuit: siquidem senatorem eius q̃ liberos libertinas ducere uxores, ppetua constitutione phibuit, ita ut inter uiros senatorium & libertam, aut libertini status mulierem, nullum matrimonium censuerit esse, senatorium uidelicet sanguinem libertino admistum, quasi contagio pollui arbitrata. Eademq; lege Papia, certa delatoribus præmia constituta sunt: nam quum facinorosi & perditi homines clandestina facinora admitterent, quæ ad aliorum perniciem & commune tendebãt exitium, utileq; uideretur, plures delatores esse, qui offensas specularẽtur in principem, ne quid impune perditissimi homines moliri possent, delatoribus certa præmia constituit: ea'que quum dimidium illatæ mulctæ antea fuissent, Nero princeps delatorum licentiam uolens comprimere, eadem præmia ad quartas reuocauit: quare quadruplatores dicti, quòd quartam partem de proscriptorum bonis, quos detulerant, consequerentur. Tiberius uero Cæsar, causa præcipui quæstus, tantum delatoribus tribuit, ut nemini fidem abrogaret, siue quid ueri, siue uani referrent. Nam ebriorum sermo excipiebatur, simplicitas iocantium, & quodcunq; dictum capite & fortunis luebatur, adeò ut capitale esset, circa Augusti simulacrum seruum ceci disse, uestem mutasse, effigiemq; impressam nummo uel annulo, latrinæ aut lupanari intulisse, dictum factumq; eius aliqua æstimatione læsisse, ita ut primores senatus, & magna hominum uis infimas delationes exercerent. Cumq; senatus de præmijs accusatorum abrogandis aliquando agendum putaret, Tiberius dictitans iura subuerti, si custodes legum amouerentur, tãtum licentiæ delatorib⁹ dedit, ut pleriq; criminis postulati, ante iudicium suppliciũ præuenirint. Vitellius quoq; delatos mathematicos, inauditos capite puniuit. Domitianus dum rapinis intendit animum, ita aures delatorib⁹ patefecit, ut nihil cuiq̃ tutũ esset, delatorq; delatorem timeret, & causidici causarum actionibus posthabitis, ad delationes se conferrent. Quod de Constantino traditur, ut delatores omni tempore admitteret, eosq; ingenti studio foueret. Non sic Vespasianus & Titus, q̃ adeò illos insectati fuerunt & odio prosequuti, uelut publico exitio destinatos, ut flagellis cæsos per amphitheatri arenam spectandos traducerent, ut pœnis coerciti, à noxijs deferendis abstinerent. Pius uero Antoninus delatores, si nõ probarent, capitali pœna affecit: si probarent, oblato præmio, dimisit infames. Idẽ factũ memorat de Opilio Macrino imperatore, ut delatores minime admitteret, sed undiq; conquisitos, pœnis & damno mulctaret. Fuitq; ueteri sanctione constitutũ, ut neq; mulieri, neq; damnato criminis, neq; militi, aut ueteranis, neq; uiris clarissimis ob dignitatem, criminosum *deferendi licitum esset. Fertur Dionysius tyrãnus cum in ciues nullo placatiore animo esset, Sagogidas dispositos habuisse, q̃ singulos̃ dicta factaq; referrẽt. Circà patroni q̃q; ad bona liberti admissionẽ, & patronat⁹ iura eadẽ lex satis commode prouidit: nam si libertus, cui centum millium sestertiorum census fuisset, duos, unum'ue liberos post obitum reliquisset, ad uirilem bonoꝝ partem patro-

Sexagenarijs & supra eam ætatem uxorem ducere prohibebatur.

Delatoribus præmia lege Papia constituta.

Quadruplatores unde dicti.

Imperatores qui delatoribus auscultarunt.

Qui imperatores delatores auersati.

num admittebat: si uero tres aut ultra haberet filios superstites, nihil ex bonis liberti hac lege patrono debebatur. Fuere quoq; & alia legis Papiæ salubriter constituta, inter quæ ut uiginti Vestales uirgines, quæ sacri & æterni ignis perennẽ curam agerent, ponti ficis maximi scitu ad sacerdotium eligerentur, & cooptarentur. Vtq; nemo ad honores magistratus ue admitteretur, nisi ciuis effici aut ciuitate donari antea meruisset. Propterea Marco Perpennæ probrum obiectum fuit, falsoq; consul fuisse creditus est, q̃ contra legem Papiam, priusq; admitteret ad ciuitatem, consul factus fuit. Procedente mox tempore, cùm ius ciuitatis passim & sine delectu etiam infimæ sortis hominibus daretur, idq; fœdum, neq; ex imperij maiestate uisum foret, lege Papia cautũ est, ut peregrini urbe Romana uti prohiberẽtur, ad eamq; alienigeni non admitterẽtur. Sed quanuis lex Iulia libertinarum cõiugia priori constitutione admiserit, lapsis postea temporibus eadem lex, libertinas & ludicram aut scenam exercentes, senatorio uiro admisceri graui pœna interdixit, uidelicet, ne senatorius ordo contagio libertinarũ pollueretur. Verba ex ea lege hæc sunt: Qui senator est, qui'ue filius, nepos'ue ex filio, pronepos'ue ex filia natus, cuius eorum est, erit'ue, ne quis eorum sponsam uxorẽ nesciens dolo malo habeto libertinã, aut eam quæ ipsa cuius'ue pater matérue, artem ludicrã facit, fecerit'ue, sponsa nupta'ue sciens dolo malo esto. Néue quis eorũ dolo malo sciens, sponsam uxorem'ue habeto. Hactenus lex Iulia. Post aliquot uero ætates, Aurelianus Cæsar cõstitutiones legis Papiæ uelut uanissimas induxit, & abrogauit. Claudius uero Cæsar adeò liberarum mulierum, quæ seruis nubunt, coniugium odio prosequutus fuit, ut præter legem ingenuitatis, præterq; instituta maiorum, filios inde editos, non ingenuæ conditionis, sed libertinos esse, iuraq; libertorum nanciscí & ingenuitatis amittere, lege sanci uerit: ipsaq; si maritus ignorasset, serua esset: si uero conscius fuisset, liberta. Diuus uero Vespasianus statuit edicto, ut libera quæ se alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur: contrà uero alia constitutione cauit, ut si serua mulier hac lege ueniret, ne prostitueretur: si contra legem uenditionis prostituta foret, ut esset libera: prostituens'que, ius patronatus non haberet. Aegyptijs autẽ nullus ex serua genitus, habetur seruus aut illegitimus: quia solum patrem ingenuitatem & genus præstare, matrẽ uero natalibus nihil cõferre putabant. Pericles autem Athenis autor fuit, ut qui ex serua, aut non legitimo coniugio nati essent, uel turpi nota affecti forent, ciuiũ non haberentẽ numero, sed externorum.

Lex Papia abaureliano abrogata.
Claud. lex in liberas seruis nubentes.
Vespasiani edictum.
Aegyptij ꝙs seruos ꝙstima rint.
Pericles.

Quod ius, quæve potestas dictatoris Romæ & externis fuerit, & à quibus dici & quanto tempore debuerit Caput XXIII.

QVi de creando dictatore exploratum ius habuere, hoc quoq; adnotarunt, dictatorem dici qui apud ueteres magister populi uocabatur: idq; libris augurálibus extare, magno argumento, quòd ab eo magister equitum dicitur. In eo enim ius maiestatis & totius imperij fuit, cuius ductu & auspicio sæpe respublica & imperium stetit, quem magistratum ex Albanis deductum autumant, plerique à Græcis, quos illi ἀσυμνήτας, aut à Lacedæmonijs quos ἁρμοστὰς, Thessali archos dixere, q̃ parem regiæ dignitati potestatem habẽt. Heduí uergobretum, summum magistratũ, qui uitæ necísq; imperium tenet: Iberi, Ibem uocant: Pœni sufetem, Aegyptij dicecetẽ, qui post regem totius regiæ curationem habet: sicut apud Persas megistanes & chiliarchus. Hi uero æsymnetæ ueluti tyranni quandoque imperitarunt, qualem Mitylenæi Pittacum elegêre: & hipparchi apud eosdem, & Trallianis asiarchæ: apud Magnetes magnetarches: ab Achæis diorigi & demiurgus, à Thebanis archinus, ab Oscis medix summi magistratus appellati: apud Carthaginenses dionysiarchus, Capuæ mediatuticus, Neapoli demarchus, Tarenti democrates, in Cappadocia satrapes, in Paphlagonia dynastes, apud Longobardos exarchus, Cretensibus cosmi fuere, qui uice regum imperitarunt: quibus in usu erat, ut nunquam caput rasitarent, sed barbam capillum'que summitterent: sicut Platæensium princeps, ferrum tangere, aut aliam uestem quàm candidam induere, perpetua lege uetabatur. Persis unus rex summæ potestatis, perpetuo præerat, & nunquam nisi morte mutabatur. Argis licet unus foret, tamen annis singulis amoueri seruatum est. Athenienses quum regali antea regerentur imperio, postea regio dominatu abrogato, libertatẽ tuentes, populare statum delegere. Apud Lacedæmo-

Dictator ꝙs.
Vergobretus, Ibes.
Sufes.
Dicæcetes,
Megistanes,
Chiliarchꝰ.
Hipparchi,
Asiarchæ.
Magnetarchæ.
Diorigius,
Demiurgus,
Archinus.
Medix.
Mediatuticꝰ.
Demarchus.
Democrates,
Satrapes.
Dynastes.
Exarchus.
Cosmi.
Platæensium princeps.
Persarũ rex per uitam regnabat.

nios uero, qui summum gerebat imperium, aliquando rex fuit, qui ex Heraclidarum genere eligebatur, ex quo nouissimi Spartæ regnarunt imperio illibato, aut ex Eurycionitidis & Agidis familia, sæpius duo ex stirpe Procli & Euristhenis prognatis Herculis, ex quarum altera in alteram transire non licebat: qui tamẽ non ut reges summum ius habebant, quia iuris omnis publici potestas penes senatum erat. Sic in Papho ex Cinirasorum gente, & Athenis ex Erichthei stirpe magistratus ad sacra Cereris fiebant. In Ionia quoque nisi ex Codri progenie fieri rex nemo poterat: & apud Milesios nisi ex Scamandri Hectoris filij, & Ascanij Aeneæ. Idem apud Marcomannos & Quados, ex Marobudui & Tudri genere, exemplo Rheginorum, quibꝰ princeps ex Messeniorum stirpe fit. Perfici quoque reges ex Achemenidarum familia soli fiunt. Et apud Siculos ex Teline prognati, inferorum deorũ longo tempore sacrificuli erant, qui à duobus quæstoribus regi solebant summæ potestatis, uno Lilybæano, altero Syracusano. Etiam Corinthi Bacchiadum familia annis ducentis imperitauit, quos Cypselus tyrannus post ea exegit, cuius factionis Demaratus & Tarquinius domo ejecti, regnum Romæ tenuerunt. Nonnunquam seniores & nobilissimi populariũ, Lacedæmonijs amplissimum gessere magistratum. Parthi quandoque ex duobus collegijs, cognatorum scilicet & magorum, binos reges crearunt. In Meroë nemo summum gerebat imperium, nisi qui prævalido corpore cæteris antestaret. Gordij regem, quàm obesum & præpinguem esse uoluere, quod ex corporis mole animi indolem dijudicarent. Apud Medos, nisi qui uiribus excelleret, præcipuo'que robore cæteris emineret, iure gentis nemo rex eligítur, & in Lybia solum qui citissimo cursu ualeret, pro rege imperitauit: sicut apud Catheos Indicam gẽtem, qui insigni corporis forma cæteris anteíret: in quo traditur mirum, ex tot millibus armatorum, quos Xerxes in Græciam duxit, neminem sibi corporis magnitudine aut specie præstitisse. Aethiopes quoque, si quando regiæ stirpis uir deesset, maximarum uirium, qui'que opibus & robore præcelleret, regem eligebant. Sidonij contrà: nam si regia stirpe ortus foret, neminem dominari sinunt. Sabæis post constitutum regem, primus ex nobilioribus iure gentis, ad successionem aspirat regni, cui hoc proprium est, ut extra septa prodire non audeat, quo uenerationis plus inesset: quod si extra regiam conspicitur, lapidibus impetitur. Fuitq; obseruatum in Taprobane, ut qui liberos haberet, in regem assumi non posset, ne regnum hæreditario iure sibi uendicaret: & apud Germanos, ut ex generis nobilitate rex fieret, dux uero ex uirtute. Apud Persas uero, ut rex fiat nemo, nisi qui magorum disciplinis imbutus esset, quibus nefas erat, illegitimum tenere regnum, si legitimus superuiueret. Vt'q; in regem sumptus, in principio dominatus, quodcunque optaret à populo donum ferat. Proditum'que memoriæ est, Sitonum gentibus iuxta Sueuos & Germanos, uetusto more, non uirum, sed fœminam dominari. Regium'que nomen, tam Græcis quàm Romanis longo tempore inuisum fuisse, à nullis'que in Græcia usurpatum, nisi à Philippi & Alexandri posteris. Atque ex Alexandri ducibus Eumene uiuente, neminem regium nomen sibi uendicasse: sed præfectos appellari solitos, donec Eumene defuncto, Athenienses Antigono & Demetrio immodice obsequentes, inter plurimos honores regium illis nomen, uelut altius fastigium, detulere: licet Sicyonijs primum Aegialeum regnum in Græcia tenuisse, multi asseuerent. Romani quoque socium atque amicum, nisi benemeritos & magnis officijs deuinctos, nullos appellarunt. Et tametsi democratiam, hoc est, popularem potentiam, aliqui præcipue commendarint: & alij aristocratiam, id est optimatium regimen: tamen unius imperium pietate & religione inclytum, sub quo non grauis dominatus, sed iustum & legitimum imperium esset, omnium consensu præferretur cæteris. Eum ergo dictatorem primo, uel ab uno ex consulibus autoritate patrum, etiam sine populo, uel ex senatusconsulto, aut ex scitu plebis à populo, uel à consulibus iussu populi, & si inter consules non conuenit, sortiri eum qui dicat, uel à tribunis militum consulari potestate, nonnunquam à prætore dici solebat. Quoties'que alteri ex consulibus dicendi dictatorem potestas fuit, semper illi qui fasces haberet, & nisi uirum consularem, & in foro Romano, oriente nocte, & si-

Argi.
Athenienſium democratia.
Lacedæmonii.
Paphij.
Athenienſes.
Iones.
Milesii.
Marcomanni.
Quadi.
Rhegini.
Persæ.
Siculi.
Corinthi.
Parthi.
In Meroe.
Gordij.
Medi.
Libyes.
Cathei.
Aethiopes.
Sidonij.
Sabæi.
Taprobani.
Germani.
Persæ.
Sitones.
Regium nomen diu inuisum.
Socij.
Amici.
δημοκρατία.
ἀριστοκρατία.
Imperiũ unius laudatum.
Dictatorem qui dicerent.
Dictatorem quis dicebat & quo loco.

V

Imperium quod penes unum optimum & laudabile

lentio dicere licuit. Tametsi consularem siue collegam dixisse, & prætores ante consulatum sæpe dictos fuisse compertum sit. Poterat'que secundo, tertio, & deinceps idem dictator dici. Inde quia dictus esset, non creatus, nec comitijs electus, ut reliqui magistratus, dictatorem dici uolunt: qui non apud Romanos tantum, sed Carthaginenses, Fidenates, Lauinienses, Albanos, Thusculanos, Samnites & omne ferè Latium, multæ erant potestatis & summi imperij. Is autem dictator simul atque dictus erat, magistrum equitum uelut imperij socium nominabat, cui summa rei bellicæ dabatur. Tametsi à senatu uel populo unà plerunque dictos inueniamus. Titum Largium bello Latino quum in ancipiti terrore esset senatus, dictatorē & unà Spurium Cassium magistrum equitum dixit, qui uelut magister consiliorum dictatori aderat, atque ad ipsius præscriptum parere oportebat, ita ut si quando abesse contingeret, eius uices gerere & munia obire posset. Et licet ante Quintum Fabium Maximum, neminem nisi à senatu uel consule dictum inueniamus: tamen secundo Punico bello quum acerrimo prælio & maximo respublica afflictaretur, nouo exemplo populus sine patribus (quod nunquam factum antea) eundem Fabium dictatorem & Quintum Minutium magistrum equitum dixit. Cum'que à principio patritij tantum & consulares dicerentur, haud longis post temporibus, plebeios dictos comperimus. Cū enim omne nomen Hetruscum Tarquinienſibus & Falisci ducibus, infesto exercitu in Romanas copias admouerent, aduersus tantam belli molem, primus de plebe dictator dictus Caius Martius Rutilius fuit, qui magistrum equitum Caium Plautium de plebe hominem sibi cooptauit: & exinde ius arbitrium'que dictatoris creandi, senatui populo'que tributum est, donec procedente tempore, Cornelius Sylla, qui uictam armis rempublicam in dominationem uertit, cōtra mores institutaq; maiorum, dictatorem seipsum dixit, illiusq; imperium in annos centum sibi prorogauit. Quo exemplo Caius Cæsar perpetuæ dictaturæ munus sibi uēdicauit. Erat igitur summum dictatoris imperium: nam & capite multare, & consulatu deijcere, honores'q; alijs abrogare, alijs conferre poterat. Qui tantæ potestatis erat, ut liceret ei sine senatus aut populi concilio, Romanos ciues in uincla conijcere, atque indemnatos morte afficere: nam salus ciuium uniuersorum, ius de tergo uitaq;, leges, iudicis libertas, aræ, foci & dij penates, insuper bona coniugis, & liberorum pudor, pudicitia, eius tutelæ, potestati, fideiq; credebantur: cognationes quoq;, capita rerum habere, in exilium agere, bonis interdicere, capite multare, bellum, pacem, fœdera societates'que, etiam iniussu populi facere & dirimere, sui arbitrij & iuris erat. Nam si quid collibuisset, siue delectum habere, siue ad hostes ducere, aut aliquos auxilio iuuare, ipsius dicto parēre oportebat, cuius erat arbitrium pro numine, nullicq; prouocare licebat. Neq; enim ut in consulibus, qui pari sunt potestate, & ijsdem auspicijs creati, alterius auxilium sperare licebat. Denique dictatore creato, omnium iurisdictio cessat & conniuet: consules, prætores, ædiles'q; & magistratus sub illius imperio conticescunt, præter tribunos plebis. Illi'que non duodecim fasces, ut consuli, sed quatuor & uiginti lictores cum securibus fascibus'que apparebant. qui etiam tantæ maiestatis erat, ut si quando in consulis prouinciam iret, ut supremus ordo notaretur, sine lictoribus, aut aliquo insigni honorum, cōsul ueritus maiestatem uiri, solus procedebat, priuatusq; ubi dictator erat, & sine magistratu cēsebatur. Et quia maximum dictatoris imperium potestasq; imperiosa erat, pactiones uel fœdera iniussu suo inita, nullarum uirium fuisse liquet: illaq; suo iussu abrogari poterant & induci. Sed quanuis eo excellentiæ creuerit dictator, ut summum teneret imperiū, præcipuaq; maiestate polleret, ipsi tamen equo uehi minime ius erat. Id enim ueteri lege exceptum fuerat; scilicet, ut inhibita nimia potestate, tantus honor aliquo fine præscriptus, populi suffragio indigeret. Ideo si quando in expeditionem eques ire uellet, ut equum sibi ascendere liceret, ad populū ferebat, exq; permissu populi equo uehi poterat. Quod tū Cato iunior, licet in summo esset magistratu, minime curauit: nam maxima itinera & lōgas uias pedib⁹ semper, nonnunq; cantherio sarcinis adoperto, obiuit expeditus, sicut de Agesilao prodit. Cūq; ad sex menses dictaturæ munus antea præfinitum foret, multos debellatis & domitis hostibus, & munere absoluto, citra mensem dictatura excessisse cōperimus: nōnullis etiam

Dictatorum summa apud diuersas gentes potestas. Magister equitum una cum dictatore dictus.

Dictator à populo sine patribus dictus

Plebeij dictatores.

Cornelius Sylla dictatorem seipsum dixit.

Dictatoris summum imperium & potestas.

Dictatori equo uehi nō licebat.

Dictaturæ tēpus præscriptum.

ultra annum, per denos uicenosq; dies, prorogatā fuisse: alios oblatum dictaturæ munus renunciasse, sicut de Terentio Varrone, q ad Cannas insigni strage profligatus fuit, proditum est. Alios cum dictatura simul consulatum gessisse, quod de Sylla & Cæsare legimus. Quotiesq; se abdicare & munere absolui uolebat, prius magistrum equitum abire magistratu necessum erat, ne dictatore desito, equitū magister, qui proximum gerebat imperium, in summo solus honore aliquid moliretur. Neq; ante dictatura abdicare illum sinebāt, quàm iussu patrum prius consulibus creatis, qui reipublicæ præessent, imperium dimitteret: quo dimisso, postq; honore abijt, pauca & modice loquutus, à populo & primoribus patrum frequenti amicorum officio stipatus, cum gratulatione & gaudio domum deducebatur, quod ferè omnibus magistratib⁹ commune fuit, nisi quod Cicero discessurus consulatu, de rebus à se gestis, à Quinto Marcello prohibitus est concionari. Proditum tamen memoriæ est, quosdam depositā dictatura, se consules dixisse (quanuis pessimo exemplo) & cum collega consulatum gessisse. Quod malum ne seraperet latius, tam consulto senatus, quàm tacito consensu sublatum fuit. Illud certe conuenit inter omnes, dictatorem sine magistro equitum creari non licere. Sicut em à prima antiquitate tribunus celerum regi aderat, cuius ope rex nitebatur, & legatus consuli, ac prætori quæstor auxilio & adiumento erant: sic dictatori magister equitum, & imperatori præfectus prætorio. Quibus absentibus, hi quasi suffecti, honori præsidio'q; erant: ut si quando abesse, aut grauiori morbo laborare contingeret, ipsorum uicem gererent, & munia obirent, ac quædam inter eos societas & coniunctio imperij, uirtutis & ignauiæ cuiusque testes forent. Apud Lacedæmonios à Lycurgo institutum ferunt, ut octo & uiginti seniores regi adessent, ac duo propinquiores, & contubernales, quos ipse elegerat, qui phytij appellantur, ut si quid casurum foret, animaduerterent, ipsiusq; munia & officium obirēt. Nonnunquam ephori in expeditionem profecto regi custodem & imperij socium dedēre, tametsi augur perpetuus regum assessor foret. In Meroe rex quadraginta rectores accipit. Getæ cogeonum qui regi adesset fecere, qui tantæ dignationis erat, ut diuina mente prædītus haberetur. Apud Abateos, qui intimus regi præsto aderat, frater dicebat, qui prudentia anteibat cæteris. Sed quod est de præfecto prætorio dictum, animaduertendum, temporis cursu procedente, ex longo interuallo à Cæsaribus fuisse institutum, ut qui senator esset, ad præfecturam prætorij euehi non posset: qui quum per senatum antea eligeretur, Augustus Cæsar habitu suffragiorum suspecto, statuit ut præfectus prætorio, de numero prætorum sorte eligeretur. cui dum assumitur, princeps gladium præcingit pro imperio & potestate. In quo fertur egregium Traiani uerbū, dū præfecto ptorio ensem cingeret, ut si iuste imperaret, p se: sin iniuste, cōtra se illū sumeret, admonentis. Cūq; antea unus foret, Commodus imperator, uelut nimiæ potentiæ, duos esse uoluit, eam potestatem uelut in partes diuisam, tutiorem arbitratus: quo etiam tēpore tres præfecti prætorio fuere, donec Seuerus Alexander imperator, ne non senator de senatore iudicaret, præfectos prætorio senatores iussit esse: ad eos enim senatorum cognitio, & iudicium, iusq; & animaduersio spectauit. Heliogabalus uero adeo præfecturam inquinauit, ut saltatorem & histrionicam professum, præfectum prætorij faceret.

Tribun⁹ celerū adest regi. Legatus consuli aderat. Quæstor prætori. Magister equū dictatori. Præfectus imperatori. Octo & 20. seniores regi Lacedæmoniorū aderāt, φύτιοι. Augur regū assessor. In Meroe. Getæ. Præfect⁹ prætorius. Cæsarū institutum. Traiani dictum. Præfecti prætorio.

Quid mina, quid drachma, quid as̄is, denarius, sestertium & talentum apud gentes diuersas ualuerit. Caput XXIIII.

Ἐμ ἑαυτὸν τιμωρούμενος Terētij comici, Chremes Menedemo consiliū dans, ut amanti filio, quàm minimo dispendio consulat, ipsum his uerbis affatur:

Et tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.

Putabāt nōnulli studiosi, minam modicæ summæ monetam fuisse, ita ut uix denarij pondus æquaret, quod ferè ex sensu uerborum constare uidebatur: sed cum in pleraq; non ignobilium autorum lectione uersaremur, inuenimus minarum diuersa genera qualitatesq; multiplices, ita ut nummoq; inexplicabiles species perscrutati, in magnis uersaremur angustijs, cum summa esset dissensio, nihilq; explorati animaduerti diffinitiq; posset. Nā minarum quasdam ex drachmis septuaginta quinq; constare legimus, quasdam

Minę diuersę

Atticas, quarum ſexaginta paruum talentum efficiunt: aliquam ponderis maioris, quæ ex centum ferè & uiginti denarijs fit: aliam apud Athenienſes ſeptuaginta trium drachmarum numero taxari: nonnullas Euboicas, quarum ſeptuaginta Babylonicũ efficiũt talentum. Ex quo iudicare licet, nõ tam modici ualoris minã apud priſcos fuiſſe. Ea enim μνᾶ dicitur Græce, quæ tum nummi, tum libræ nomẽ habet: apud quos ſiclis ſexaginta cõmuni æſtimatione appẽdebat, qui obolos mille ducentos pariũt. Nam uiginti obolos ſiclum efficere haud dubium eſt. Drachmarum quoq; multiplicia fuere genera: ex quibus aliquæ denos efficiunt aſſes, aliquarum duæ & dimidiata integrum ſeſtertium: conſtititq; drachmam Atticam & argenteum denarium Romanum, paris æſtimationis fuiſſe: nummumq;, drachmam & denarium idem ualuiſſe: quanuis alij contrà, qui duas drachmas & dimidiam, decem nummos noſtrates efficere contendunt. Dion uero drachmas pro aſſib⁹ accipit: centũq; drachmas, centũ denarijs argenteis æquari cenſuit, qui libram efficiũt, quod Plutarchus & alij teſtati ſunt. Cõmuni tamen æſtimatione, drachma ſex obolis, aut æreis ſignatis appẽdebat, q ſinguli quaternis quadrantibus ualebãt. Obolus uero ſex ſiliquas. Siliquáq; & ſcrupulũ idẽ eſſe opinati ſunt, drachmãq; in ponderibus partem unciæ octauam feciſſe, continere enim ſcrupulos tres, ſiliquas uero octodecim: nam ſingulos ſcrupulos, ſex ſiliquas habere conſtitit. Drachma tamen Aeginenſium maior Attica, decẽ obolis permutabatur. Denariorum quoq; diuerſa fuere gña: nam & denos aſſes ſingulos pondo denarios efficere legimus, quod æs graue dicebat, unde ex decem æreis denarius: duosq; ciſtophoros, denarij pondus pendere. Nõnulli denariũ ex ſiliquis uigintiquatuor confecere, alij ex octodecim, drachmamq; & denarium idem eſſe, ſexq; millia denariorum integrum ſolidum efficere, & hoc eſſe talentũ Achaicum, arbitrati ſunt. Primo tamen Punico bello, populus Romanus cum ærarium laboraret, aſſes unciales fecit, placuitq; æreum denarium ſedecim aſſib⁹ permutari, quinariũ octonis, ſeſtertium uero quaternis aſſibus ualere, ita ut ſeſtertius nummus drachmas quaternas faceret. Notaq; denariorum, bigæ & quadrigæ fuere: quare bigati & quadrigati dicti. Poſtea uero lege à Papyrio lata, aſſes ſemiunciales facti. In militari uero ſtipẽdio, denarius pro aſſibus decem militibus dabatur. Antea uero libralis aſſis, & dipondius æquè appendebat. Quo autem tempore decemuiri legum ferendarum cauſa imperitarunt, Romani librarijs aſſibus uſi fuere: tametſi Quintus Fabius Maximus aſſes triunciales feciſſe dicatur. Cumq; ſecundo Punico bello, librarij aſſes fierent, ut populus ære alieno non magno incommodo leuaretur, debitaq; exoluerentur, ex ſingulis aſſibus librarijs, ſenos percuſſere, ita ut ex librarijs ſextarij fierent, qui demptis tribus uncijs, tantundem ualerent. Plerunq; tamen compertum eſt, denos aſſes pondo ſingulas libras efficere. Sed tamen aſſem minorem eſſe monetam, & haud multo æſtimari, argumento eſt, quòd in mulcta à prætore irroganda, bos centuſſib⁹ æſtimabatur, ouis uero decuſſibus. Hos tũ aſſes Græci obolos, alij ſtipes dixere, quos exigui ualoris fuiſſe haud dubie cõſtat: nam ſinguli quaternis aſſibus ualebãt, & octo chalcis: tametſi Plinius decem chalcis obolum æſtimari dixerit. Treis enim obolus frequens continet ſiliquas, nonnunquam ſex: ea enim quadrageſimam ſupra centeſimam partem unciæ facit. Eratq; ſemiobolus, diobolus, triobolus, qui etiam quadrantes, dichalca & trichalca dicti. Obolíq; nomen tulit, quòd uetus Athenienſium nummus obeliſcum incuſſum habuit. Seſtertiorum uero quidam maiores, alij minores fuere: qui ex quaternis aſſibus conſtabant. Erat enim is ſeſtertius quarta denarij pars, quo tẽpore decuſſis ualebat: ex quibus apparet, ex ſedecim quoq; aſſibus denarium conſtare: duasq; drachmas & dimidiam, ſeſtertium conflare. Alij ex duobus aſſibus & tertio ſemiſſe ſeſtertium efficiunt, quem minimum appellant, quia non duos aſſes tantum, ſed ſemiſſem quoq; tertij aſſis cõtinebat. Fuit eũ illius multiplex uariaq; natura. Eiuſmodi ſeſtertios fuiſſe opinamur, quos Iulius Cæſar nouiſſimo teſtamento ſuo uiritim trecentos populo legauit, cum ampliorís ſummæ, neq; erogari potuiſſent, & ad exhibendũ ſingulis tãtam pecuniã uix ullius ſufficerẽt facultates. Maior uero ex centũ drachmis Achaicis ſeu denarijs cõſtabat. Romani uero ex argẽti libra aut paulo infra, tria efficiunt ſeſtertia, ita ut centũ ſeſtertia libris triginta argenti appenderẽt. Alij ſeſtertiũ ex dipõdio & ſemiſſe conficiũt, qui duas libras & dimidiã facit.

Siclus, Drachmarum diuerſa genera. Denarius Romanus,

Obolus, Siliqua. Scrupulus, Drach. Aeginenſium, Denariorum genera.

Solidus integer. Talẽtũ Achaicum. Aſſes unciales.

Aſſes ſemiunciales. Libralis aſſis Dipondius,

Aſſes triũcii les,

Aſſis minor moneta, Obolus. Stipes, Chalcus,

Semiobolus, Diobolus, Triobolus, Quadrantes, Dichalca, Oboli unde dicti.

Seſtertiorum genera. Minor ſeſtertius. Minimus ſeſtertius. Vide Tranquil. in uita Iulij circa finẽ.

Maior ſeſtertius. Romani.

Quare uigintiquatuor ſeſtertia talentum Atticum efficere relatum eſt, quod (teſte Varrone) ſexaginta argenti libris taxabatur: quò fit, ut eiuſmodi ſeſtertius nummus duas libras & dimidiam contineat. Sunt qui putent ex auri libra quadraginta millia ærium ſignari, quod & Plinius arbitratus eſt. Mille quoq; ſeſtertijs unum aureum computari, nouiſſimis Cæſarum temporibus, à iureconſultis legem Papiam interpretãtibus, relatum accepimus: is autem aureus, chryſius dicebatur: quorum ſeptuagintaquinq; in ſingulas expendebant libras. Præter quos fuere ſtateres aurei, qui mina permutabant, alij argentei, quorum decem chryſium efficiunt. Talentum quoq; ueteribus multiplex fuiſſe inuenimus, nec unius generis, ſed aliud Atticum, ſex millium denariorum: aliud Alexãdrinum, duodecim: Neapolitanum ſex, Syracuſanum trium ſummam nõ exceſſit, Euboicum uero quatuor millium Romanæ monetæ, Achaicum etiam ſex millium fuiſſe aſſerunt: præter quod fuit Ptolemaicum, Syrium, & Antiochenum, & Babylonium, quod duobus minis Atticis taxabatur. Erantq; talentorũ ſpecies multimodæ, ita ut ſicut libra & pondo non æqua omnibus, ita diſſimilia talenta fuerint. Eſt tamen proditum memoriæ, ex mille ſeſtertijs talẽta Attica paulo minꝰ quadraginta effici, ex qua adnumeratiõe fit, ex uigintiquinq; ſeſtertijs talentũ Atticũ conflari: cõmuni tamen æſtimatiõe, talentum decuplo maius mina taxabatur. Autor idem eſt Priſcianus, talentum paruum minarum ſexaginta: magnum uero, octoginta trium, & unciarum quatuor: Atticum uero magnum talentum, octoginta libris Romanis ponderibus pendere: paruum uero, ſexaginta minis Atticis taxari. Procedente mox tempore, talẽtum Atticum uigintiquatuor ſeſtertijs romanis æſtimatum fuit. ea ſumma eſt uigintiquatuor nummorum millium: ſiquidem mille nummi, Romanorum quoq; ſeſtertium efficiunt. Quin etiam Atticum talentum quãdoq; ſexdecim ſeſtertijs taxari Varro ſignificat. Aegyptiumq; octoginta põderibꝰ pẽdere. In tributo uero taxatiõe adhibitũ Romanis talẽtũ, haud minꝰ põdo octoginta Romanis ponderibus pendebat. Cuius generis talenta, cũ leges pacis Antiocho datæ ſunt, Romanis æquis penſionibus exhibita fuere. Idemq; in uectigalibꝰ & portorijs ſeruari comperimus. In qua quidem re fuit memoriæ proditum Romanos uictis gentibus nationibusq; tributi nomine argentum, non aurum, indixiſſe. Sunt tamen exempla, centum talenta nonnunquam duodecim pondo Romanis ponderibus effeciſſe. Pondo autem idem eſſe quod libra, omnes conſentiunt. Quod q̃dem talẽtum plerunq; non ex pecunia percuſſa, ſed ex maſſa argenti auri'ue, aut eboris, ferri quoq; & aluminis, aut ebeni, quod tributi loco ab Aethiopibus & Perſarum regibus appendebatur, conſtare uolunt. Legimus ſingula millia talentũm thuris annua Arabes regibus Perſarum penſitaſſe: ipſosq; Aethiopes uicenos dẽtes elephantoq; eiſdem pẽdere conſueſſe: Romanosq; à Corſis centũ millia pondo ceræ, tributi noſe exegiſſe: Cappadoces, Perſis quingẽtos equos, & mulos duo millia annua dediſſe. Plerunq; ex pecunia pcuſſa, quod frequẽs fuit: nã ex tribꝰ aureis etiã talentũ conſtare, Pollux autor eſt, quod aureis tribꝰ Atticis ualebat. Aureus aũt duabus drachmis Atticis taxabat. Argenteũ uero minis Atticis ſexaginta. Babylonicũ uero, ſæpe duo millia & ſeptingẽtas minas Atticas effeciſſe uolũt. Ipſum tũ Romanũ talentũ q̃ ſæpiſſimè ſeptuaginta librarum fuit. Apud alios uero minimæ ſummæ, & parui æſtimabat, Homero teſte, q in ludis funebribꝰ Patrocli, cum primus uictor bouem accepiſſet donum, ultimus duo talẽta præmiũ tulit. Hoc quoq; ex autoribus conſtat, q à condita urbe ad Pyrrhum regem populus Romanus argento ſignato minime uſus fuit: rudi enim ære appenſo, non numerato, utebantur. poſt'que percuſſam monetam, placuit denarium pro decem libris æreis, quinarium pro quinq;, ſeſtertium pro dipondio & ſemiſſe computari. Fuiſſe'que in ueteri nummo æreo altera parte Ianum bifrontem, altera prorã nauis exculptã, & in antiqua moneta, bouis ouiſq; imagines: quæ res, Romanos gregibus olim & pecudibus ualuiſſe, argumẽto fuit: quare pecunia dicta eſt. Iani aũt bifrontis nota, & nauis prora ideo inſculpta ferunt, ut priſcos Latinos tunc efferum genus, cũ paſtoritiã uitã agerẽt, è fera agreſtiq; uita, legibꝰ & omi rerum affluẽtia, quæ illuc terra mariq; importabant, à Iano, q cultioris uitæ modũ inuenit, excultos denotaret. Neq; omittendũ q̃d Plinius naturalis hiſtoriæ libro retulit, Seruilioꝝ familiã trientem ſacrũ coluiſſe, illiq; ſtatis diebꝰ noua religiõe ſacrũ feciſſe: qui

Talẽtum Atticum. De aureo uide Alc li. Diſpunct. 3. cap. 9. & in l. etiã aureos. ff. de uerbo. ſigni.

Aureus. Chryſius. Stateres.

Talentũ multiplex. Atticum. Alexãdrinũ. Neapolitanũ. Syracuſanũ. Euboicum. Achaicum. Ptolemaicũ. Syrium. Antiochenũ. Babylonium. Talẽtum paruum & magnum ex Priſciano.

Seſtertiũ Romanum.

Pondo. Talẽta nõ ex pecunia percuſſa.

Ex pecunia pcuſſa.

Aureus. Argenteus.

Talẽtum Romanorum. Iliados xxiii. A condita urbe ad Pyrrhũ nullæ monetæ fuerunt. Notæ & imagines nũmorum apud ueteres Romanos.

Seruiliorũ familia trientẽ coluit.

quũ uaria ſpecie & forma diſſimili uideretur, modo acceſſionem & fortunæ incremen ta, nonnunquã damna familiæ præſignabat. Illud quoq; admonitu non inutile dixerim,
Lugduni omne monetæ genus à Ro. cudebatur. Lugduni Romanos imperatores argentũ aurumq;, & monetæ oñe genus ſignare con ſueſſe: ſiue quod prompta ibi ad cudendum metalli copia foret, ſeu quod munitiſſi mus locus, & acceſſu difficilis ad confluentes, quod ibi Rhodano Arar commiſcetur, eſſe cenſebatur.

Quæ theatra Romæ fuerint, & qui circi, quorumq; extent ueſtigia, & quæ peni tus conciderint. Caput XXV.

IN conuentu eruditorum, præſente me, ſermo haberi cœptus eſt de theatris, quæ multa in urbe fuere, cur paucorum ueſtigia extent, cum plurima legamus fuiſſe: Romanosq; bellis confectis, adeo ſpectaculis deditos, ut illa apparatiſſime exhi bentes, quouis magiſtratu aut honore dignos ducerent. Cumq; ex his quidam, po pulum Romanum pedibus ſtantem ſine ſcena diu ſpectaſſe aſſererent, mox ſub taber naculis ligneis, aut arundine fultis, quod ſenatus cõſulto intra urbem, propiusue mille paſſus theatra habere, aut ludos niſi ſtantẽ ſpectare non liceret; ideo rara fuiſſe, illoq; ſubſtructiones & diruta ueſtigia nunc extare: plures tamẽ fuere, qui plurimorum, quæ ſequutis temporibus extructa ſunt, non ſpecies modo, ſed ne ruinas quidem apparere di
P. Cor. Naſica theatrum demoliri fecit. cant. Licet enim poſt ſecundum Punicum bellum, P. Cornelius Naſica, cum à cenſori bus locatum ſpectandis ludis theatrum extrueretur, uelut publicis moribus nocituru demoliri fecerit, populusq; ſtans aliquandiu ſpectauerit: & Auguſti tempore tria thea tra ſolum, & amphitheatrum Romæ fuerint: tamen ſubſequente æuo, quin theatra, cir ci & porticus ingentis operis, plura & celebria Romæ fuerint, nemo dubitauit: tunc maxime cum urbs Roma cò excellentiæ & felicitatis creuit, ut ædificiorum magnitu dine ad ſummum maieſtatis faſtigium deuenerit. Conſtat enim ueterum monumentis,
Marcelli theatrum. Bibliotheca Octauiæ. Marcelli theatrum operis ſumptuoſiſſimi, ad infimum Argileti, iuxta templum Pieta tis conditum fuiſſe, quod Auguſtus Marcelli nomine inſcripſit. Octauia uero mater, Auguſti ſoror, eius memoriæ bibliothecam addidit præcipui ſumptus. Hic eſt enim il le Marcellus, cui cum filiam Auguſtus deſponſaſſet, haud multo poſt egregius adole ſcens acerbo funere ſublatus fuit. Et theatrum Scauri, quod in ædilitate fecerat, triplici
Scauri theatrum. ſcena trecentarum ſexaginta columnarum, ligniſq; æneis tribus millibus conſpicuum, cuius cauea (ut autor Plinius eſt) ſupra hominum octoginta millium capax erat. Aut
Curiõis theatrum. Theatra temporanea. Theatrum apud Fidenas lapſum. Pompeij theatrum. Curionis, qui poſt homines natos theatrum uerſatile & temporaneum mirabili com mento conſtruxit, operum longe maximũ & conſpiciendũ. Primus enim Lucius Mum mius, exacto Achaico triumpho, theatrum temporaneũ, & ſcenam lignea cõpage po ſuiſſe fertur. Cumq; apud Fidenas theatrum memorabili caſu cum magna hominũ per nicie & ingenti ſtrage corruiſſet, ſenatuſconſulto cautũ fuit, ne quis in poſterũ theatra, niſi ſolidæ firmitatis extrueret. Antea enim Pompeius Magnus perpetuo manſurũ ſo lida materia ædificauit primus, in cuius dedicatione ludos dedit in circo, & elephanto pugnam, quod illi fuit uitio & crimini datũ, cum antea ligneis gradibus ſcena fieret: quod à Pompeio magna ex parte cœptum, Caligulam perfeciſſe, Neronemq; in aduen tu Tyridatis Armeniorũ regis inauraſſe legim⁹. Iuxta quod Iouis ſtatua uiſenda magni
Amphitheatrũ Iul. Cæſ. extructum. Cor. Balbi theatrum. Põp. amphitheatrum. Tauri amphitheatrum. Caſtrenſe. Neronis. Cæſaris. Veſpaſiani. tudine, cui arcus marmoreus à Claudio Cæſare Tiberio dicatus, proximus erat: cuius exemplo Iulius Cæſar molem amphitheatri ingentem, in campo Martio ſubſtructioni bus maximis erexit: quam poſtea Auguſtus mauſoleum ædificatur⁹ (teſte Tranquillo) demolitus fuit. Et Cornelij Balbi theatrũ, cui quatuor colũnæ ex ophite lapide pro mi raculo fuere, quorum nulla prorſus ueſtigia cernimus. Et Pompeij amphitheatrũ am pla magnitudine & mole: quippe tam profuſi ſumptus fuit, ut hominũ XL. millia com mode ſedibus acciperet. Necnõ amphitheatrũ Tauri ſumma impenſa extructũ: nec mi nus caſtrenſe, quod in Exquiliis fuit: & Neronis, cuius nec imago quidẽ extat. Cæſaris uero theatrum iuxta Capitolium, cuius tantum ſemiruta ueſtigia uidemus, tanti ſplendo ris fuit, ut urbem atq; imperium honeſtaret. Quantæ autem admirationis fuiſſe amphi theatrum urbe media credimus, mirificum opus à Veſpaſiano fundatũ, cum ipſius fe rè demoliti nunc ruinas ſolidiſſima ſtructura demiremur? In quo extruendo oẽs impe

ratores regesq; magnificentia anteceſſit, quibus monumentis illud decus maieſtatis & imperij, quo urbs Romana floruit, facile eſt coniectari. Quid de theatro lapideo, iuxta quod ædem equeſtris Fortunæ fuiſſe memorãt, cuius ne ueſtigium quidẽ relictum eſt:
Theat. lapideum iuxta ædem Veneris. Circus maximus Targnij. Circum uero maximum celebratiſſimum trium ſtadiorũ longitudine, à Tarquinio Priſco locum ſpectaculis deſignatum, ubi Iunonis & Dianæ templa erexit, & mox à Cæſare dictatore mirifico opere inſtauratũ uidemus, illiuſq; adhuc ueſtigia extare: ubi Ve neris ædes quã Fabius ex mulctatitia pecunia faciendã curauit, Libertiq; & Liberæ, Iu uentutis & Cereris: quas Aul. Poſthumius dictator uouerat, atq; Herculis phanum, So liſq; & Mercurij, Bellonæ & Floræ ædes fuere; ibiq; Lupercal, & circũ Flaminium ui dimus aliquãdo, quorũ uix ſemiruta ueſtigia licet inſpicere. Atq; hic circus Flaminius eſt, quondam prata Flaminia, iuxta quem Apollinis ædes inter ipſum & olitorium fo rum, in qua ſenatus haberi conſuerat, ac Iouis Statoris templum, licet alterum in porti cu Metelli, & tertium in radice. Palatij fuiſſe legamus, quod à Romulo in pugna cũ Ta
Circus Neronis. Circus Florę. tio & Sabinis uotũ eſſe dicitãt. Fuit quoq; Neronis circus in Vaticano, & circus Floræ iuxta ipſi⁹ tẽplum: & intimus, quẽ iuxta urbis murũ fuiſſe Varro ſignificat, cui⁹ licet in
Venꝰ Murtia termortua memoria ſit, tñ ſigulos ibi proximos, & myrtetũ, à quo ſacellũ Veneris myr teæ, quæ Murtia dicta eſt, & illius arã ſub Auentino antiquiſſimã legimus. Hoc quoq; non in poſtremis fuerit, prioribus ſeculis nõ modò ſpectaculis & ludis publicis uetereș
Theatra non modo ludis et ſpectaculis ſeruiebant. Græcorũ theatra. theatra habuiſſe frequentia, ſed quũ conciones, aut populi cõcilium haberi, uel toti ple bi aliquid exhiberi uellent, id in theatro, ubi concionãtem exaudire, & quo cõuenire fre quentius poſſent, ex alto ſuggeſtu ſedentibus & ſilentibus cunctis, facere conſueſſe: idq; Græcis præcipuo in more fuiſſe, licet Athenis theatrum locus legitimæ concionis non eſſet: quo malo uetus illa Græcia cõcidit, in quo theatris concilio populi indicto, ubi rudes & ignaui promiſcuè confederant, confuſa populari & militari turba, uariis & diſ ſonis clamoribus inſanæ concionis, bella ſuſcipiebãt, ciues proſcribebant, prætores eli gebãt, præmiaq; bene meritis ciuibus, interdũ pœnas, circunductis urnulis, inferebãt.

Qui fuerit medius unguis & infamis digitus, quibuſq; digitis quæ fuerint qualitates & nomina. Caput XXVI.

PErſuaſum habent plerique, in uerſu Iuuenalis decimæ, dum inquit:

Iuuenalis locus Satyra 10. Quum Fortunæ ipſe minaci
Mandaret laqueum, mediumq; oſtenderet unguem:

per hæc uerba id notari, quod uulgo omnes contumelijs conciti faciunt, ubi in terfecto pollice inter medios proximos digitos, obſcœnum in modum, probrum obij ciunt: quo argumento illum faſtidire, & deſpicere oſtendunt. quod tamen longè ſecus in ueteri uſu fuiſſe apparet: quippe infamis digiti obiectu, qui medius eſt, ipſum in quẽ
Medius digitus infamis, obijcitur, infamem notari duxerunt. Fuit enim priſci moris, ut ſi quos floccipenderent, aut inſigni contumelia uel deformi conuicio afficerent, id obiectu medij digiti proten ti, non aũt compreſſi, denotarent: quod eſt à Græcis uſurpatũ, ut contractis reliquis di gitis, medium ignominiæ cauſa protẽderent, quod σκιμαλίσαι dixere. σκιμαλίζω enim, prætentare eſt digito an gallinæ oua conceperint: ſicut ἀδροδίζειν, ubi quempiam floccifa
σκιμαλίζειν. ἀδροδίζειν. κατάπυγα. γυθ. cere oſtendunt. Quare ab Athenienſibus medius catapygos, quaſi cinædus & ſcortũ, ad nominatur, ꝙ infamiam incuteret, & conuicium faceret. Apud Græcos ſycophanta, aut hodidocos, quaſi obſeſſor uiarum & latro, uel propudium, conuicium cenſebatur maxi mum: ſicut Perſis, muliere uirum ignauiorem appellare, nulla inſignior contumelia fu
Voces ignominioſæ apud diuerſos. it. Apud Aegyptios, aſini nomen obiectare, magnum eſt ingerere probrum, quòd Ty phonis hoſtis Oſiridis colorem ferret. Quare quum Perſarũ regem Ochum ſummi de decoris loco Aegyptij aſinum appellarent, intantum exarſit, ut diceret: Faciam ut hic aſi nus ueſtrum bouem depaſcatur. qui haud multo poſt, ingẽti coacta manu, occupata Ae gypto, Apim immolauit. In quo annotare ſuccurrit, quod tradit Herodotus, ꝙ quũ Scy tharum equitatus, quo præcipuè ualent, in Aegyptios irrueret, rugitu aſinorum & mu lorum inſolito (quippe quum apud Scythas nulli ſint, Aegyptijs uero frequẽtes) adeò equos Scytharum fuiſſe conſternatos, ut protinus fugam fecerint, Aegyptijſq; inſignem uictoriam dederint, Id quoq; à Martiale non inſcitè oſtenſum eſt:

Rideto multum, qui te Sextile cinædum
Dixerit, & digito porrigito medium.

Pollex.

Velut eo argumẽto uirum improbiſſimæ nequitiæ deſignaret. Ex quinq; enim digitis, quos ſacros Mineruæ religio ſanxit, cuiq; ſuum nomen inditum fuit & qualitas, neq; ab re nominati ſunt. Pollex enim primus, quia alijs maior & longè princeps eſt, quodq; reliquis anteſtat, & propè dominatur, dictus: quippe cuius adiumento reliqui regunt, itaq; non immerito is apud Græcos ἀνθύχειρ, quaſi altera dicebatur manus, quum in una quaq; re ſocius & adiutor ſit. Hunc premere antiqui iubent, quum alicui bene precãtur & propicij ſunt, bonum omen & efficaces preces futuras interpretati: utrunq; uerò pollicem iungere, uehemẽtius laudare eſt: uertere autem pollicem, malè precari. Cum q; pollex monocondylus ſit, reliqui fuere dicondyli, id eſt, duplicis commiſſuræ: ubi uero in digito non erat flexus, phalanx dicebatur. In pedibus autem, pollici ſcandenti proximum, à ſaliendo halluci dixere nomen. Reliqui in pedibus digiti, monocampi, hoc eſt, unius flexus fuere. In qua quidem re, memoriæ proditũ eſt, Pyrrhi pollicẽ dextri pedis diuinam uim habuiſſe, ut ſplene laborantibus præſentiſſimo remedio ſuccurreret, qui etiam in pyra cũ reliquo corpore abſumi nequiuit: ſicut de Lamiſco proditur, qui apud Lucanos regnauit, cui tertius digitus pedis lupinus erat. Et de Artaxerxe, qui manu altera longior, Macrochir nomen tulit. Proximus uero à pollice, indicis nomẽ habet, qui etiam ſalutaris uocabatur: quo ori admoto, ſilentium indicim⁹: ſcilicet nil ſanctius ad ſalutem, oris ſilentio æſtimãtes. Ideo ſacellum Angeronæ, quæ dea præſul ſilentij, obſigna to ore effingitur, ac inter antiquiſſimas religiones Romæ colebatur. Hoc digito ſalutari Martium Septimium, qui ex fabro ferrario imperium tenuit, tantum ualuiſſe dicunt, ut currus ex aduerſo nitentes repulerit, & fortiſſimum quenq; colliſerit. Tiberius quoque articulis ita firmis fuiſſe fertur, ut recens malum ſalutari digito terebraret. Quod de Claudio ſecũdo Cæſare traditur, qui digitis ita ualidis fuit, ut ictu digitorum aut pugno, ſæpe equi dentes excuſſerit. Contrà uero Auguſtus illo perſæpe laborauit, ita ut uix cornei circuli ſupplemento, ſcripturæ admoueret. Hoc etiã indicamus, quare indicis nomen tulit, exprobramus & minas inferim⁹. Tertius, qui medius & reliquis maior eſt, famoſus habetur, petulans & libidinoſus, cuius obiectu (ut modo ſignificaui) probrum obiectamus, alteriuſq; famã lædimus, & deteſtamur: & quia deſes & ignauus in medio ſitus, nulli rei adiumento eſt, idcirco deſpectiſſimus habitus: Qui etiam uerpus dicebatur: nanq; ludæis uſq; eò euiluit, ut interanea exhulcerata & putrefactia uiſcera, illo reconderent & fouerent. Fuitq; adnotatum apud ueteres Græcorum, ut qui medio digito tanquam per indicem aliquem oſtenderent, arguerentur inſaniæ. Quare uerbum Diogenis proditur, multos per digitum inſanire, q; medio digito ſe philoſophantes peregrinis demonſtrarẽt. Cumq; reliquos auro gemmisq; inſignirẽt, hũc priſci Romani nudũ & honore deſtitutũ reliquêre, ueluti infami cõtumelia notaret. Galli uero & Britanni medio tantum annulos adijciunt, illum præcipuo honore excolẽtes. Proditumq; eſt, annulum è ſiniſtra in longiſſimum dextræ trãsferri, ſæpe ſingultus & grauedines leuare. Græcis uerò medius non famoſi nomen habet, ſed medici. Digitis em̃ apud illos hæc indita nomina fuere, ἀνώχειρ, δηλικὸς, ἰατρὸς, δακτυλιώτης, ὦλτης, ac ſi dicas, pollex, index, medicus, annularis, auricularis. Apud Pollucem hæc fuere nomina: Micros, hoc eſt, paruus, deinde parameſos qui ſequitur, poſtea meſos, deinde lichanos, demum antichir aut megas. Romani uero proximum minimo, annularem ſeu medicum nuncupãt. Illo enim, quum ueniam poſcimus à dijs, locum Nemeſeos (quæ dea ultrix malorũ fuit, fautrix uero bonor̃) poſt aurem dextram obſignamus. Ipſa enim Rhamnuſia dicta, ibi locum uenerationis habet. Rhamnes enim à Marathone haud plus ſexaginta ſtadijs abeſt, ubi Nemeſis phanum memoratur præcipuum ab Adraſco ædificatũ, cuius ſimulacrum altera manu fraxineum ramum, altera phialam geſtat: quem locum qui eam uenerantur attingunt, quum in ipſa aure memoriæ locus foret. Eundemq; minimo proximum in ſponſalib⁹ annulo exornamus, quia tenuiſſimã uenam inde ad cordis ima penetrare arbitrantur. Hunc Aegyptij tanquam ſacrum multis odoribus delibutum habere aſſuerant: habuiſſeq; hoc proprium ferunt, ut complicatus, ſenarium, qui perfectiſſimus

Pollicem premere.
Pollicẽ utrũq; iungere.
Pollicẽ uertere.
Pedũ digiti, Hallucus.
Pyrrhi pollex pedis.
Lamiſci tertius digitus pedis lupinus.
Artaxerxis macrochir.
Index.
Angerona.
Qui digitis ualuerunt.
Digitus infamis ſeu uerp⁹
Diogenis dictum.
Medicus.
Annularis.
Nemeſis.
Nemeſeos ſimulacrum.

eſt, numeq; deſignaret. Minimũ uerò, quia omnibus minor, minus officij habet, quodq; eius ope minus indigemus, propterea dici autumant: cui etiam auriculari nomen eſt, q; illius ope aurium ſordes, quæq; in his incommoda ſunt, adimimus & leuamus: tarditatiq; auriũ, aut ſi quid in eis putidi fuerit uel purulenti, ſuccurrimus. Fuitq; literis prodi tum, crebro ſcabere aurem dextram minimo, furoris ſignum eſſe: eiusq; tinnitũ crebriorem, morbum corpori adactum præmonſtrare. Si quem tamen dimicationi uel pugnæ ueteres laceſſebant, minimo prouocante, inuitabant. Eſt quoq; animaduertere, q; qui minimo geſtatur annulus, achates dicitur: quo uerò index ornatur, coriannos. Latini autem leuis materiæ annulum, qui minimo geſtatur, æſtiuum nuncupant. In auctionibus & locationibus attollere digitum, ſe emptorem & conductorem: in certamine & pugna, deditionem: manũ uerò protendere, pacem peti, ſignificabãt: quibus in uſu erat, ritu priſco, ut qui forenſia ſtipendia auſpicabatur, brachium extra togam exerere non auderet.

Minimus ſeu auricularis.
Minimo autẽ dextrã ſcabere.
Minimo prouocare.
Achates.
Coriannos.
Annulus æſtiuus.
Digitum tollere.
Manum protendere.

LIBRI IIII. GENIALIVM DIERVM FINIS.

ALEXANDRI
DE ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLITANI, GENIALIVM DIERVM LIBER QVINTVS.

Locus ex Martiale, apud Gabrielem Altilium in conuiuio familiari inuicem diſcuſſus.

Caput I.

AD Gabrielem Altilium, uirum modeſtiſſimũ, doctiſſimumq;, cum quo mihi à prima adoleſcentia intima familiaritas fuit, q; is tunc ad pontificatum euectus fuerat, nos & aliquot bonarum artium ſtudioſi iuuenes ſummo loco nati, Neapoli congratulatum ueneramus: ad quem ut uenimus, excepti ab eo comiter & benignè fuimus. Cumq; complexi hominem in primis ædibus, poſt mutuam ſalutationem, lætis precationib⁹ ei gratularemur, eumq; honorem ſibi à dijs fortunari, & quod nobis diu in optatis fuerat, id nunc magnæ uoluptati eſſe, ac bene locatum in homine morum honeſtate, & omni doctrina conſpicuo, ſperareq; illud ſibi, & urbi noſtræ ornamento ceſſurũ, profiteremur: poſt mutuos inter nos mira ſuauitate editos ſermones ad multam diem, quum iam adueſperaſceret, & cœnæ tempus appeteret, indeq; nos digredi uolentes uniuerſi aſſurgeremus, impenſe rogauit, inuitauitq; nos diu recuſantes, atq; excepit ipſe admodum placidus & mitis, non grandi conuiuio, ſed cœnula non iniucunda, minimeq; ſumptuoſa & petulanti, uerum admodum eleganti & frugi: olerum ſcilicet ferculo, thyrſis uiridibus minuſculis cauliculis teneris tunc in florem erumpentibus, leuiter igni admotis, & piſciculis multo pipere & nuce cõditis, cũ præcoci uua, & primis pomis ex Lucano ſuo, quæ ad ſe delata, ſecundas nobis menſas ipſe præpararat. Cumq; miti caſtoq; inter nos procedente ſermone, uariato luſu, ad finem cœnulæ uentum foret, quempiam, qui ibi aſſiſtebat, raræ indolis puerum, forma & ſpecie liberali, literulis ſatis aſperſum, ad ſe aduocauit, ac unumquenq; noſtrum per uices dicere iuſſit, quod quiſq; uellet ſibi ab illo cani epigramma. Cumq; nonnullis enunciatis uerſibus, quos miris modulis & concentu admodum ſuaui, per quàm feſtiuiter ad lyram ille decantarat, à quodem noſtrate in eo cœtu ſeruata eius uice, hoc epigramma prolatum fuit:

Martialis locus enucleat⁹

Quòd non argentum, q̃ non tibi miſimus aurum,
Hoc facimus cauſa Stella diſerte tua:
Quiſquis magna dedit, uoluit ſibi magna remitti:
Fictilibus noſtris exoneratus eris.

Quos uerſus quum admodum concinniter ſuauiterq; ille fuiſſet modulatus: Quid eſt, Altilius inquit, quod hic autor dicit, q̃ qui multas opes liberaliter largitus eſt, expetat ipſe tantundem ſibi reddi ab eo, quem munere affecit, equidem ignoro: quum ſatis conſtet, q̃ is qui ingenue liberalis eſt, non id appetit, ut beneficium pro beneficio fœneretur. Siquidem munificentia & liberalitas, quæ magni animi eſt, auaritiæ & appetentiæ, quæ ſemper puſilli fuit, diſpar longè & diuerſa exiſtit. Qui ergo munificus & liberalis eſt, & ſponte largitur, is profecto ita liberalis eſt, ut quod dedit beneficium non mereatur: & quanto quiſq; magno & erecto animo eſt, ut ingentia largiatur, ita magni putat fuiſſe, multo plura & maiora ſi poſſet largiri, neq; beneficij collati unquam pœnitere. Alioqui qui opis emolumenti'ue cauſa largitur, uirtutis nomen amittit, ingentiaq; eum animi bona fœdare neceſſe eſt. Neq; enim (ut Cicero inquit) ſi ob tuã cauſam cuiquam commodes, beneficium id putandum eſt, ſed fœneratio. Contrà uero auari & cupidi eſt, ſi quod forte munus erogauit, tantundem aut multo plura poſtulare, & uelut datæ mercis precium ferre: quæ ſi, ut uidetis, repugnantia ſunt, quo nunc modo in unũ coeant, & in eodem ſubiecto ſint, nõ ſane intelligo. Quum ergo autor hic dicat, quod q̃ magna dedit, quod officiũ magni & liberalis eſt, magna ſibi poſtulet remitti, quod eſſe cupidi et auari ſatis conſtat, equidem eundẽ liberalis dantis, & auari repoſcentis, animũ in unum ponere uidetur: quod eſſe minime poteſt, nec decet. Cumq; uir quiſpiam haud ſanè ineruditus, qui ſermoni aderat, ſe maxime putare diceret, poetam non ingenui & liberalis, ſed cupidi & turpis animi uim naturamq; hoc epigrammate deſignaſſe, q̃ uſu compertum eſſet, alieni appetẽtem, eius ingenij eſſe, ut ſi quid benigna manu dedit, præpoſtero more & turbato gentium iure, maiora ſibi reddi poſtulet: & ideo contra officium facit, qui ita beneficium dando fœneratur: iſtumq; quicunq; eſt, qui tam ſtolidè largitur, auari potius quàm liberalis officium ferre: Nunquam, inquit Altilius, tam ruſtica muſa Martialem fuiſſe certè ſcio, ut quum liberalem exprimere oſtendat, cupidum potius & appetẽtem deſignaſſe credatur, quur i præſertim indefinito utatur uerbo: abſonumq;, & ab omni prorſus candore alienum uideri poterat, turpis animi potius q̃ uerè ingenui uim exprimere uoluiſſe. Et ad me conuerſus, quid cenſerem in hac re potiſſime interrogauit. Tum ego me arbitrari dixi, q̃ is qui munific° & liberalis eſt, licet ingenue largiatur, & libenter officium faciat, tamẽ natura ita eſſe comparatum, ut qui beneficium accipit, eo conſilio & animo ſit, ut illi à quo accepit, ad tantundem ſponte obligatus maneat, eumq; pari obſequio deuinciat, ut ſimilem, ſi occaſio detur, gratiam referat, qui de ſe benemeritus fuit: idq; fit, non animi appetentia aut lucri ſpe ſuadẽte, ſed q̃ ita homini natura præſcripſit, ut ampla precia beneficijs demus. Si quidem ad promerendum nulla efficacior uis, q̃ officium manet. Atq; ita hoc perſpicuum eſt, fixum homini ingenitumq; fuiſſe, ut ſicut ſe à ui & iniuria tutari, & illatam cõtumeliam ulciſci, ac talionem reddere, iubẽte natura impellimur, ita collatum nobis officium alio officio penſare, & conferre cogamur. Nec tantum eadem mẽſura, ſed multo maiore, ſi poteſt, beneficium remunerari, & bene cumulatam gratiam referre decet, nec uocare ad calculos expenſorum & acceptorum. Ideo non immerito Gratias, unam auerſam, duasq; que non aſpicientes ueteres effinxere, quia geminata gratia, & cumulatior ad nos redire debet: quarum nomina Paſithea, Aglaia & Euphroſyne. Apud Lacedæmonios traduntur duæ, ab Homero una uxor Vulcani: illarũq; ædes in foro medio ueteres poſuere, ut gratia meriti, cuiuis in promptu foret, atq; ad promerendum quiſq; eſſet facilis & expeditus. Quod quidem ius naturæ eſt, nullo iure ciuili aut plebiſcito. Itaq; ſi quis eum, qui de ſe benemeritus fuit, illiberali animo, alio officio non demeretur, neq; illud gratè acceptum fert: quippe qui nihil adiumenti, nihil opis confert, is profecto tanquam uiolator humani iuris, ita de officio decedit, ut omni humana ope indignus, ingrati, criminoſi, & mali hominis ſuſpicionem non euadat, ſimulq; famæ iacturam facere certum ſit. Quod

Liberalis hominis natura

Auari natura

Qui beneficium accipit,

Gratitudo naturaliter homini inſita,

Gratiæ tres.

Gratiarum ædes,

apud Athenienſes & Macedones lege cauebatur, ut haud ſecus aduerſus male meritos ingrati actio detur, ius iudiciumq; dicat, ac ſi ære alieno, aut graui crimine nexi forẽt: nam beneficij memoriam (autore Demoſthene) qui recipit habere debet: qui uero dedit, ſtatim obliuiſci. Perſæ quoq; illum qui accepto beneficio, gratiam, quum poſſit, nõ refert, graui pœna proſequuntur, in eumq; lege agere licet, tanquam magno eſſet ſcelere pollutus. Germani contrà: nam collati beneficij merito nihil ſibi deberi putant, neq; acceptis obligantur. Quum ergo autor hic dicat, eum qui magna dedit, magna ſibi uelle remitti, non cupidi animum penſare uoluiſſe putandum eſt, ſed liberalis potius & ingenui, quodq; natura iubente cogimur, ut eum q̃ beneficia in nos contulit, alio officio deuincamus, certa ſtabilisq; ſentẽtia multa maiora & q̃ maxima largiri: quæ obligatio, *ad ἐντρίσωφα* dicta eſt: beneficium enim cui collatum eſt, ad promerendum naturæ lex obligat & deuincit. Eſt, inquit Altilius, ita ut dicis, poſſetq; ueritas carminis & mens autoris ex tuo ſenſu facile iudicari, promptaq; & expedita defenſio foret, niſi aliud ex contexu uerborum liqueret. Sed in hoc ego anceps adhuc & dubius ſum, quod poeta iſtud non naturæ tribuit, ſicut tu aſſeueras, ut ea cogente, qui beneficium accepit, alio officio obſtrictus maneat: ſed hoc tribuit uoluntati dantis, illo ſcilicet qui ſpõte largitur, quiq; beneficium contulit, id poſtulante. Nanq; his utitur uerbis:

Si quis magna dedit, uoluit ſibi magna remitti.

Quod uerbum cupidi & expetentis eſt, & propterea auari. Conuincimur ergo autorem potius benemerentis uoluntatem, quàm uim naturæ penſitare uoluiſſe. Et quum is qui largitur, eo animo ſit, ut ob gratiam meriti tantundem reperat: profecto appetentem & turpem animum, non autem ingenuum & liberalem, præferre uidetur. Ergo auari potius, non aũt promptè liberalis animum poeta expendere uoluit. Tum ego: Eſt inquam, quod dubitetur: ſed tamen ſi uera & ſalubri ratione rem penſare uolumus, qui mihi naturæ imperio ad dandum faciẽdum'ue deuinctus manet, eundem mihi uelle obnoxium manere, qui à me officium accipit, profecto non negauerim, ut dare facereq; teneatur quod natura imperat, quodq; iura diuina & humana uolunt, ne ſubeat ingrati culpam, licet ego libenter dem & ingenuè liberalis ſim. Neq; propterea animum uideor deturpare, quod in quem beneficium contuli, eundem obnoxium mihi eſſe uolo. Igitur quum lege naturæ, qui beneficium accipit, debitor maneat, proculdubio me uelle, quod mihi naturæ imperio debetur, non negauerim: neq; propterea liberalis officium imminuo, aut deturpo. Nam gratiæ debitio ita homini ingenita eſt, ut diuelli nullo modo queat: quam dantem appetere uelut promeritum, non eſt cõtra officium, niſi ſit fortaſſe quod tu ſecus arbitrẽre. Tum Altilius miti, ut erat, ingenio: aut hoc, inquit, ueræ eſt, quod modo dixti, aut profecto ſua tempora, in quibus qui multa dabant, multa repetere uolebãt, feſtiuiter (ut ſolet) poeta hic criminatur.

Lex Athe. & Macedonũm in ingratos.

Demoſth. dictum.

Perſæ.

Germani.

Quot plebis tribuni à primordio urbis fuerint, quæve poteſtas, & qui conſulari poteſtate, & qui tribuni ærarij.

Caput II.

TRibuni plebis, qui poſt ſeceſſionem ad ſacrum montem, ut eſſent præſidio aduerſus potentiam magiſtratuum, creati ſunt, bini à principio fuere, C. ſcilicet Licinius, & P. Albinus è plebe homines comitijs curiatis creati, qui tres collegas ſibi deſumpſere, ita ut quinq; eſſent qui plebis tribunatum gererent, ſinguli ex ſingulis claſſibus: cautumq; fuit, ne cui patritio eũ gerere honorẽ liceret. Cumq; propter crebras patrum & plebis cõtentiones, ſeditio gliſceret magis in dies, tribunorumq; numerum augeri oporteret, qui munimentum eſſent libertatis, à L. Trebonio rogatione promulgata, trigeſimo poſt exacto anno, cautum fuit, ut decẽ numero poteſtas finiretur, biniq; ex ſingulis claſſibus fierẽt, qui iterum ac tertio refici, & in ſequẽtes annos à ſeipſis creari poterãt. Tametſi, ne eoſdẽ tribunos populus uideret, ne'ue collegam cooptare ius foret, præcipua lege exceptũ fuerit: qua lege cauebatur, ut eſſent ſacroſancti in hæc uerba: Plebs quos pro ſe contra uim, auxilij ergò, decẽ creauerit, tribuni eius ſunto: quodq; hi prohibuiſſent, quodq; hi plebem rogaſſent, ratum eſto: ſanctiq; ſunto, ne'ue plebẽ orbam tribunis relinquunto, &infra. Qui etiam eò poteſtatis uenêre, ut co

Tribuni plebis bini, cum tribus collegis,

Tribuni decẽ

Tribunorum plebis potestas.

mitia consulum prætorumue, & aliorum magistratuum habere, & ne quid fieret, inhibere, senatum dissoluere, reliquis tribunis, & quibuscunq; magistratibus diem dicere, ærarij curam gerere, patritios cogere, mulctam irrogare, atq; senatus decreta approbare & improbare poterant: eoq; quod tribuni plebis sanxissent, lege ab Hortensio lata cautum fuit, ut omnes tenerentur. Hinc quæ à tribunis plebis edita sunt, plebiscita dicuntur.

Plebiscita unde dicta.

Potestas tribunitia insolens.

Fuitq; præcipuo quodam iure excelsa & insolens tribunitia potestas: adeo, ut M. Vectiũ in capitis dimicationem uenisse, & ultimo affectum supplicio fuisse, q; transeunti tribuno non decederet de uia, scriptum inueniamus: donec Sylla rerum potẽs, quum reipub. imperitaret, tribunitiam potestatem ita fregit & comminuit, ut legem ferret, ne cui qui tribunatum gessisset, ad alios honores pateret aditus, uelut indignº honore publico semper futurus. Intercessionem tamen liberam tribuno nihilominus reliquit, quam postea Tiberius Gracchus in tribunatu collegis abrogauit. Quæ quidem intercessio etiam prætoribus competebat: quippe intercedere etiam prætor prætori poterat. Qui licet tantæ potestatis foret, ut etiã consulẽ in carcerẽ ducere, dictatoriq; comminari, & mulctã irrogare posset, si quid tamen scelesto consilio contra commoda plebis gessisset, aut exorta offensione, apud collegas minus iustè intercessisset: poterat ei à reliquis tribunis dies ad populum dici, iussuq; populi aut tribunoꝝ in carcerem duci, eiq; tribunatus abrogari, & in exilium agi, & senatu amoueri. Cn. enim Tremelio tribuno pl. in crimen adducto, q; M. Aemylio Lepido pontifici maximo conuicium fecisset, contumeliaq; & probris affecisset, à populo mulcta dicta fuit. Et L. Cottam tribunum plebis, quum æs alienum abnegaret, eo q; in ius uocari, & magistratus imperio cogi non posset, collegæ illum coegêre, comminatiq; sunt, nisi æs solueret alienum, se creditoribus illum dedituros, si postulassent: alioq; tribuni suffragio populi sæpe coerciti fuere, penes quem coercitio tribunorum fuit. Sed tametsi tribunatus, plebis foret magistratus, sequutis inde temporibus, à plebe ad senatum translatus fertur: ita ut senatores & patritij tribunatum gerere amplissimum munus putarent, quod post Syllæ tempora obseruatum inuenimus, in tantum, ut extra urbem tribuno prouincias demandari, illisq; cum imperio pẽ fuisse, exercitus ductasse, fascesq; & lictores habuisse legamus. Primusq; Cotta legem tulit, ut tribunus gerere honores, & prouincijs præesse, ac magistratus extra urbem sortiri posset. A principio enim extra urbem ultra mille passus tribuno nulla erat potestas aut imperium. Demum Cæsares tribunitiam potestatem tam cupide appetiuerunt, ut magni muneris loco, proq; regali potestate illis delata sit: quippe Augustus, ne regis aut dictatoris nomẽ assumeret, tribunitiam potestatem uelut sublime fastigium, & summa potentia subnixus foret, per septem & triginta annos perpetuã gessit. Quam etiam Tiberius in quinquennium accepit: ipsamq; Druso conferri à populo pro summo decore habuit. Et deinceps Otho, & sequuti Cæsares amplissimi imperij loco appetiuere, licet sero Vespasianº illam fuerit assequutus. Adeoq; processit tribunitia potestas, ut actum aliquando fuerit in senatu, ut non à consulibus, sed ab his qui tribunitiam gererent potestatem, annos & tempora dinumerarent. Postea uero à Nerone illi ordini infenso, tribunorum facultas maximis edictis coercita fuit, cautumq; seuerè, ne tribuui, ius prætorium aut consulum præriperent, neue quempiam ex Italia euocarẽt, cum quo lege agi posset, neue quid intra domum pro potestate agerẽt, neue illatam mulctam à tribunis quæstores ærarij infra menses quatuor in publicas tabulas referrẽt. Sed præter hos plebis tribunos, fuere alij consulari potestate, anno trecentesimo decimotertio ab urbe condita, ijsdem auspicijs quibus consules creati, tam ex plebe q̃ patribus. Nam quum Canuleius legem ad populum ferre contenderet, ut ex plebe consules facere liceret, patresq; ne consulatus cũ plebe promiscuus foret, uehemẽter obsisterẽt, eò res ducta est, ut tribuni militum consulari potestate fierẽt, tam ex plebe q̃ patribus: idemq; iuris quod consules, haberent. Nam & sella curuli & consulari prætexta, lictoribus & fascibus cõsularibus insignes erãt: ac primo tres patritij creati, mox quum defectiones populorum & tot simul orientia bella tres obire non ualerent, illorum numerus auctus fertur, ut modo quatuor, modo quinq;, interdum sex, nõnunquam octo crearentur, tunc quum à Romanis Veij diutino & graui bello premebantur. Ad tantam enim belli molem tribuno-

Interceßio tribunis relicta

Tribunº plebis punichatur à reliquis trib. & populo.

Cn. Tremelius

L. Cotta.

Tribunus plebis magistratus translatº est ad senatores & patritios.

Tribunorum potestas aucta.

Lex C. Cottæ

Augustus tribunus septẽ & triginta annis.

Anni & tempora an à tribunis, an consulibº numerarentur disceptatum.

Tribuni cõsulari potestate

Tribuni militum dicti.

rum auxerunt numerum, quot nunquam antea facti, per quod tempus tribus annis sine consulibus Romana res fuit, sicut decemuiris legum ferendarum causa creatis, biennio defuere: donec desito tribunorum militum magistratu, & per ingentia certamina uicto senatu, ut consules etiam de plebe fierent, ægrè nobilitas passa est. In qua re admirari succurrit, quod Pomponius iurecõsultus de origine iuris literis prodidit, tribunos militares consulari potestate ad uigesimum numerum auctos Romæ fuisse, quod nunquã fando auditum, & apud autores tacitum & prætermissum est, quum tot tribunorum imperia ambiguis decretis certissimo exitio reipub. fuissent. Præter hos fuere ærarij tribuni, ex tertio iudicum genere, quorum cognitio in pecuniarijs & minoribus causis plerunq; fuit: quippe quum soli antea senatores iudicarẽt, ob eamq; rem inuisi plebi fierẽt, C. Gracchus rogatione promulgata, trecentos ex equestri ordine adiecit iudices, parẽ senatoribus numerum, ut metu communicati imperij iudicia æqua lance pensitarent: iudicaruntq; aliquãdiu iudicia integrè & incorruptè. Victor deinde Sylla, sublatis equestris ordinis iudicijs, solos senatores iuris cognitionem habere, & iudicia ferre iussit: q annis decem licenter iudicia exercuere per turpitudinem & sordes, donec ab Aurelio prætore, alia rogatione iterum communicata iudicia fuere senatui, equitibus, & tribunis ærarijs: quæ lex iudiciaria dicta est. Quo tempore Verres peculatº criminis causam dixit, quibus uetitũ lege Gabinia fuit, ne ex syngrapha ius dicere liceret. Quos postea diuus Iulius noua constitutione abrogauit: nam iudicia ad duo tantum genera redegit, equestris scilicet ordinis & senatorij. Tribunos uerò ærarios quod erat tertium, sustulit: quos deinde restitutos, & iura sicut prius dixisse, facile crediderim: siquidem Augustus Cæsar ad has iudicum decurias quartam adiecit, quæ ducenariorum dicta est, quæ de minimis iudicaret. M. deinde Plautius, nobilitate suffragante, tulisse ad populũ dicitur, & peruicisse, ut singulæ tribus quindenos crearent iudices, qui numerus sexcentos uigintiq; expleuit: inter quos erãt senatores & plebeij, tribuni ærarij dicti. Quod compar fuit cum eo quod Athenis statutum comperimus, ut à mille quadringentis, furti aut ambitus & iniuriarum quãdoq; iudicatum sit. post quos C. Caligula quintam adiecit decuriam, Galba sextam adijcere recusauit. quæ quidem diuersis erant discretæ nominibus: nanq; alij tribuni æris, alij selecti, nonnulli iudices, plerique Nongenti nuncupati: quorum sortitio fiebat, quoties iura dicturi erant, ne quid doli astusue admitteretur, neue iudicantis suspicio, iudicij fidem eleuaret. Illorum enim nomina insculpta tabellis, & in urnam coniecta, sorte educebantur. Manditq; constitutum, ne quis ex nouis ciuibus collegio adnumeratus, inter decurias iudicaret: utq; in Porcia basilica, quam Cato erexit, non è tribunali ius dicerẽt, sicut prætores, sed è subsellijs: quod non summi honoris, sed minores essent magistratus, quibus etiam hoc curæ fuit, ut publicam pecuniam signarent, illiusq; curam agerẽt, sontiumq; uincula seruarẽt. Verba legis fuere: Tribuni sunto, Domi pecuniam publicam custodiunto, Vincula sontium seruanto, Aes, aurẽtum, aurum publicè signanto. Hoc quoq; meminisse non pigebit, q tametsi aduersus reliquos magistratus iure sacrosanctæ potestatis, tribunis plebis intercedere liceat, ita ut uno intercedente, nihil reliqui decernere ualeãt: tamẽ aduersus dictatoriam uim, aut Vestales uirgines, quæ uelut sacrosanctæ ab hominis tactu illæsæ manent, nulli tribuno intercedere, uetare aut prohibere, facultas est.

Romani sine consulibus. Consules de plebe tãdem creati.

Tribuni militares 20.

Tribuni Aerarij.

300 ex equestri ordine adiuncti senatoribus.

Aurelius prætor senatum, Equites, Tribunos ærarios coniunxit iudicijs exercendis.

D. Iul. iudicia ad duo genera redegit.

Quarta iudicum decuria.

Ducenarij ad iuncti.

M. Plautij lex

Quinta decuria.

Tribunorum sortitio in re dicunda.

Noui ciues inter decurias nõ iudicabãt.

In Porcia basilica ius dicebant.

Tribuni. Horũ officia.

Quonam modo per feciales inirentur fœdera, aut bella indicerentur, & quid ab exteris seruatum est. Caput III.

FEciales, quos fœderibus sanciendis, & rebus repetendis, ac bellis indicendis Romanos habuisse constat, à Tullo Hostilio, seu Anco Martio, ut uerò alij, à Numa Pompilio creatos fuisse liquet, qui ab antiqua gente Equiculis iura & uerba solennia, quibus res repetuntur, & bella indicuntur, accepere. Horũ collegium à principio uiginti fuere, quibus & patri patrato, ut nunq; lineo amictu uterentur, propriũ fuit: qui tametsi fœderibus sanciendis & bellis indicendis, aut rebus repetendis, quæ præter ius præterq; fas ademptæ sunt, adhiberẽtur: tamen si qui legati po. Romani, qui iure gẽtium sancti sunt, à quouis populo aut natione uiolati forent, ut hi dederẽtur qui iura gentium temere uiolassent, per feciales cauebatur. Erat enim ueteribus ius legato-

Feciales 20.

Fecialiũ munera.

Legatorum ius sanctum.

rum sanctum & inuiolabile, cum hominum præsidio munitum, tum diuino iure defensum. quod etiam inter bella & hostium tela incolume seruabatur. Fuit ergo proprium collegij fecialium, tam de bellis iustisq; fœderibus, pactionibusq; & conditionib⁹ populorum, regum, terrarum & nationum, quàm de illatis iniurijs, socijs, fœderatisq; gentibus cognoscere, raptaq; & hostili modo deuastata, belli iure repetere: tum si hostes æqua postulent, aut si præter legem fœderis, se aliquid perpessos querantur, si sua sponte, aut læsi & lacessiti arma sumpserint, si infida pax seruanda, si inducíæ aut bella iustè indicta & pacta sint, si petita ex fœdere danda, si autores defectionis deposcèdi, si contra fidem conuētionis & ius gētium uenire liceat, animaduertere: belli pacisq; iura exequi, & perpenso iudicio æstimare. Quæ uerba iuris fecialis sic habent: Belli, pacis, fœderum, inducíarum, oratorum, feciales iudices sunto, & infra. Sed tamen ea fœdera pactionesq; quæ cum socijs inire decet, feciales sancire, aut pacta cōcipere, haud aliter poterant, q̄ si consulis aut prætoris autoritate intercedente, senatusconsulto iussuq; populi permissum foret: iniussu enim populi, aut citra senatus autoritatem, nihil sanciri posse quod populum teneat, haud dubium est. Fiebat enim senatusconsultum in hæc uerba, ut priuas uerbenas priuosq; lapides prætorem poscerent: qui uerbenā ex arce & sagmina (herbæ enim genus est) ac lapidem silicem ex templo Iouis Feretrij daret, feciales q; ea secum ferrent, ac porca adhibita, uetere præfatione priscis carminibus, ad præstitutam diem, in foro, seu ubi conuenerat, enunciatis, fecialis sceptrū manu tenens, pro Iouis simulacro, tanquam is fœderi adhiberetur, filo lanæ capite uelatus, & uerbena coronatus, Iouem, Martē, cæterosq; obtestari deos, & dira obsecratione precari debebat, ut si quis eorum fœdera uiolasset, aut illa sciens falleret, ita illum Iupiter feriret, quemadmodum ipse porcam percuteret. Quibus obtestationibus q̄ sanctissimè prolatis, secundum rem diuinam precationemq; lapide silice porcā percutiebat: mox aqua & igne in sacris adhibitis, illam immolabant: qua cæsa, iura pacis & fœdera conuenta, icta esse rite putauere, hāc fidem socialem & sanctissimum fœdus esse arbitrati, quo nihil sanctius firmiusq; fuit: idq; ante meridiem, & primo diluculo: nam post meridiem eas precationes facere, aut fœdus percutere non licebat. A principio tamen conditæ urbis, in fœderibus pacis pactionibusq;, pro uerbena myrtus sumebatur. Apud Græcos nisi præconibus adhibitis, legatos minimè hostium fines ingredi decebat, neq; legationis munere fungi quenq;, ni prius infusa aqua, ab eisdem manus abluissent, Iouiq; coronatis poculis propinassent. Hi tamē legati, qui cum patrijs sacris Olympum aut Pythiam missi erāt, sacris qui uero fœdera percutiebant, quasi pacis arbitri & interpretes, σπονδοφόροι dicti. Quæ fœdera pactionesq; postq̄ cum exteris & ultimis gentibus inita erāt, Romani in templo Capitolini Iouis, columna aut æneis tabulis insculpta, ut perpetua monumēta extarēt, nonnunq̄ in fastos & annales referebāt, aut in æde Iouis Piscij in clypeo ligneo, corio bouis immolati inscripta. Græci in Iouis Olympij templo, & in arce Athenis, tāquā in abdito quodā; plerūq; tabulis ex antiquo ære, ut essent testata monumētis, sancta & sacrata habuere: nonnunq̄ in Isthmo aut ludis Pythijs, fœdera icta & leges dictas, pactionesq; erectis titulis perpetuo tēpore duraturis publicabant. Athenienses plerunq; intra urbē, Lacedæmonij in Amycleo societatum & fœderū tabulas, fidei custodia seruabāt. Eratq; Romanis constitutum, ut nunq̄ cum hoste armato conditionē fœderis acciperent, neq; citra senatus aut populi iussum societates & fœdera inirent, neq; cum aliquibus pacato imperio uti, ni prius omnia diuina & humana tradidissent, & præsidium accepissent, aut deniq; societate & fœdere adstricti essent. Ferūtq; Atheniēses nunq̄ nisi in ueste pulla, & malis uictos, pacē & fœdera iniisse. Qua re significabāt, suorum clade admonitos, & ultima ductos necessitate, post innumeras cædes uiribus extenuatis pacem petere. Carthaginenses & Siculi fœdera & inducias non per feciales, sed per tubicinem sæpe iniuerunt. Apud Græcos uero exterasq; nationes fœderum percutiendorum multimodæ species erant: nam porco, ariete & tauro immolatis, pacis fœdus inire, & res repetere solebant, qui belli tempore caduceatores dicti, in pace uerò legati. Ex quibus feriebāt plerique fœdera, uel pane præciso, & inuicē gustato, aut uini poculo epoto. Nonnulli agnum marem cādidi uelleris, agnā uerò pullā adhibebāt: atq; ex utriusq; uerti-

Feciales nihil poterant nisi prætoris autoritate, aut senatusconsulto intercedente.

Fœderis percutiendi cæremoniæ.

Tempus fœderis percutiendi.

Græcorū cæremoniæ in suscipiendis legatis hostium.

σπονδοφόροι.

Post fœdera inita.

Græci. Athenienses.

Lacedæmonij Ro. constitutum.

Athe. quādo fœdera inibant.

Cartha. Siculi per tubicinem.

Fœderis percutiendi mos apud exteros.

Caduceatores.

Legati.

ce pilis diffectis, & uicissim distributis, manibusq; aqua infusa, & uino pateris, mox Soli & Telluri illis immolatis, leges pacis & fœdera inibant: quibus qui contrà iret, turpissimo facinore & inexpiabili scelere tenebatur. Fertur Aristides, ut ictum fœdus cū omni Græcia firmaret, post diras execrationes, accensos ferreos orbes, in mare deiecisse, adiurans ut ita extinguerentur cum omni stirpe & gente, qui contra fœdus irent, uelut ignitum illud ferrum aqua. Vel brachia circa humeros gladio feriendo, & per uices elicitū cruorem lingendo, q̄ Medis Lydisq; sanctissimum fœderis uinculum, & iusiurandum esse putabatur, quasi mutuo cruore sacratum. Id quod Carmani frequētes factitarunt, ut in epulis percussa faciei uena, profluentē cruorem uino miscerēt, inuicemq; propinarent, summum fœdus amicitiæ, mutuū sanguinē gustasse rati. Nasamonibus fidei dandæ hæc lex erat, ut porrectū uini poculum de manu alterius alter sumat, inuicemq; hauriat: aut si poculum deesset, terræ cinerē lingerent. Indis societas erat maxima de Tantali aqua potare, de qua si qui unà bibissent, ea obtestatione tenebantur, ut eiusdem fati & fortunæ fœdus iniisse censerētur. Apud Arabes assuetum erat, ut acuta silice digitos manus expungerent: uestisq; utriusq; laneos floccos sanguine, qui inde fluxerat, delibutos, septem lapidibus delinirent, diroq; carmine in execrationem capitis illius, qui contrà iret edito, paribus uotis fœdera percuterent. Scythis grandem calicem mero plenū, mutui sanguinis fuso cruore miscere, & postq̄ gladium & sagittas eo perfuderant, illud inuicem epotare, maximum erat concordiæ uinculum: quo epoto, diuini humaniq; iuris fœdus æquis legibus ictum erat. Galli cum quibus fide & iureiurando iunguntur, omnes collatis militaribus signis, adesse iubent. Britanni indictis cœtibus & sacrificijs, conspirationem fidemq; sanciebant, atq; ita cōmuni consilio & una mente, pia & æterna pax inita censebatur. Neq; omiserim Persas, apud quos inter uinū & epulas frequenti conuiuio, in quo uxores & filios cæterosq; quos charos habēt, tanq̄ fidei pignora adhibebant, ibiq; inter sacra mensæ, uelut apud hospitales deos fœdera & pacta inibant, eam fidem socialem rati & mansuræ pacis pignus inuiolabile. Qui etiam mos Germanos fuit, ut de pace & bello, deq; fœderibus, societatibus, amicitijs, sponsalijs & pactis, in conuiuijs inter pocula decernant. Macroni, quæ gens Persica est, quum hastam more ipsoꝝ barbaricam tradunt, aliamq; more gentis cum qua fœdere iunguntur, accipiunt, se maxima & firmissima pactione teneri, & pari uinculo astringi putabant. Ferunt nonnulli Clearchum Lacedæmoniorꝝ ducem, cum barbaris quibusdā fœdus sanxisse, ut cæso Ioui tauro, lupo, apro & ariete, Græci gladios, barbari lanceas in sanguine uictimaꝝ intingerent. Thraces quoq; & Aegyptij è cornibus boum uina libare alterna uice, conciliati amoris & mansuræ fidei certissima pignora cēsuere: quippe ueteribus cornua bouꝫ poculoꝝ præstabant uicem. Apud Armenios & Iberos prævaluit mos, ut pollices manus, inuicē coniurantes necterent, mox arctissimo nodo perstrictis, collectum sanguinem leui ictu percuterent, manantemq; inde cruorē lamberent. In qua quidē re, proditur Rhadamistus regis Iberiæ filius, dum simulat cum Mithridate Armeniæ rege fœdus inire, & ob id colligandi pollices forent, lorum ad terram callido astu decidere fimulasse, quo Mithridatis pedes uinculo inuasit, ipsumq; cum uxore & liberis captiuos duxit, & nece affecit. Aetoli, quia feroces & immanes: Parthi, qui libertatem tuētes, nemini seruire patiebantur, aut uinculo fidei astringi, nullā fœderis legē pacisci assuerant. Si quid tū uellent confœderatū, licet ægrè & difficulter, apud altaria cōplexi dextras, tanq̄ dijs testibus & arbitris, postq̄ sacra libassent, pacta polliceri solebant, ita se æquissimo iure consociatos & arcanū fœdus inire putantes. Idem ab Hyrcanis Medisq; factitatum, ut dextras dextræ iungētes, conuētiones & pacta sancirēt. Fuitq; literis proditū, ut si qui sceleſti facinoris conscij, magni criminis admittendi coniurationē iniret, quo magis consociato facinori nexi forent, post diras imprecationes execrationesq;, in qui clandestino scelere obstringebantur, poculū humani sanguinis admixto mero circunferrēt, oēsq; ad facinus adiurati, de poculo libarēt, aut iugulato homine, post exhaustū sanguinem, diris imprecationibus & furiali carmine exta tangerent. Quod quidem maximum uinculum communi scelere pollutis, & dira execratio habebatur. Manetq; constitutū apud Scythas, ut qui opis egeret, insigni calamitate pressus, immolato boue & carnibus

Medi & Lydi.

Carmani.

Nasamones.

Indi.

Arabes.

Scythæ.

Galli.

Britanni.

Persæ.

Germani.

Macroni.

Clearchus.

Thraces.

Aegyptij, Armenij Iberi.

Aetoli, & Parthi.

Hyrcani & Medi.

Cōfœderatio ad scelus aliquod patrandum.

Calamitate pressi apud Scythas.

decoctis,ſupra tergus uictimæ ſtratus humi expectet,donec quiſpiã opem laturus adueniat,carne delibata,dextro pede tergori appoſito:quo prodeunte, eo adſtringebatur fœdere,quo nihil ſanctius dici aut æſtimari poterat.Quod ſi cui bellum indicendum foret,aut pia & iuſta arma mouẽda,mos Romanus erat,prius res repeti,mox bellum denunciari:quippe quũ nullum putarẽt iuſtum bellum,niſi quod rebus petitis geratur, aut antea denunciatum foret,& ſolenni more indictum.Fecialibus em̃ prohibẽtibus,aut non probãtibus,neq; cõſuli,neq; ſenatui aut populo arma in hoſtes ſumere licebat.Sed tñ quum res repetuntur,obſeruatum eſt,ut populi iuſſu ad fines illoꝝ quatuor feciales, quos oratores nuncupant,uerbena coronati,res petitũ irent,ac deos fœdeꝝ ultores teſtes facerẽt.Ex quibus uerbenarius gramẽ cum terra euulſum ferebat ex arce, legatuſq; filo lanæ capite uelato,res ſibi dari clara uoce poſceret, quæ clarigatio dicta,his uerbis: Iouẽ ego teſtẽ facio,ſi ego impiẽ iniuſteq; illas res dedier populo Ro. mihiq; expoſco, tum patriæ compotẽ nunq̃ ſinas eſſe. Quæ ſi præſtituta die non darentur, poſt dies tres & triginta(tot enim ſolẽnes fuere)pater patratus,qui fecialiũ princeps erat,pariter coronatus bellum indiceret:non em̃ cuicunq; ex fecialibus,ſed ſoli patri patrato indicendi belli facultas erat:quem fecialis uerbena caput & frontẽ cingens,indicendi belli aut percutiendi fœderis principẽ faciebat.Ibat enim pater patratus ad hoſtium fines,& uerba ſolennia præfatus,bellum à populo Romano cõtra præſcriptos hoſtes,ob legitimas quas cenſuerat cauſas,clara uoce indicebat:poſt quã clarigationẽ mos erat,ut de ſenatꝰ conſilio & populi iuſſu,fecialis haſtã ferratã, aut ſanguineã præuſtam,ad fines illoꝝ iaceret:& nõ minus tribus puberibus præſentibus bellum indiceret, & ita denunciari & indici iuſtum piumq; bellum putauere.Poſt quæ quaſi claſſico perſonato,ſublatis commerciis,militi arma capere,& copias cogere licebat,ad hoſtes ducere,excurſiones facere,prædas agere,fines populari,eosq; ferro igniq; uaſtare,frumenta ſuccidere, ædificia incendere,atq; omnia hoſtiliter agere.Apud Carthaginenſes haſtam mittere uel caduceum,belli pacisq; ſignum fuit.Gallorum mos habuit,ut Druidis iubentibus, quũ bellum indicendum foret,armatum concilium indicerent, penes quos arbitrium bellorum & pacis erat:& qui nouiſſimus accederet,nouis exemplorum modis afficeretur:tunc em̃ principium bellorum eſſe,& arma legitimè indicta putarunt. Græcis uero in uſu fuit, ut fecialis,poſt res repetitas,ſi ad conſtitutam diem non darentur,arietem hoſtiũ agros ſtatim immitteret,eo modo bellum indictum,& armis uti licere arbitrati. Corinthijs & pleriſq; gentibus, per caduceatorem bellum indicebatur,qui in pacis argumentum, caduceum circundata effigie anguium inuicem connexorum,deferebat: quem tamẽ nõ admiſiſſe,aut finibus excedere iuſſiſſe,nulli fraudi fuit. Indis uero ancora erat pro caduceo,Carthaginenſibus teſſera.Apud Syros ſignũ dextræ,quod apud Lingones erat hoſpitij ſymbolum.Perſæ lactacem herbam, uelut caduceum & pacis ſymbolum ferebãt. Athenienſes Ereſionem cum indumento pro caduceo habebant.à Lacedæmonijs per pacones ſæpe bellum indictum eſt,apud quos mittere legatos cum lana,comminatio cenſebatur,niſi paritum fuiſſet,ſe mandata exequuturos. Prævaluitq; Græcorum mos,ut quoties procinctæ acies congredi parant,ante prima ſigna ſtaret uates laureos ferens ramos & corollas,cui pyrophoro dixere nomen, quoniam lampada præferret:quem uiolare,ſummum habebatur nefas,, quòd legati munere fungeretur: utq; in fœdere percutiendo hicetería, hoc eſt, oleæ ramum cum uitta lanea legati ferant: quo prætenſo, ab omni ſæuitia hoſtili & uiolenta incurſione tuti erant.De ſagminibus uero etiam apud Martianum iureconſultum de diuiſione rerum, teſtatum inuenimus, cuius uerba ſunt: Sagmina ſunt herbæ,quas legati populi Romani ferre ſolent, ne quis eos uiolaret, ſicut legati Græcorum ferunt quæ uocantur hicetería: tametſi cerycium dici oportere nonnulli putent: κηρύκιον enim legatorum ornatus erat: ἱκετεύειν ſupplicare dicitur. In qua quidem re ſcitu dignum eſt,olim Dareo contra Scythas pugnaturo,ab illis caduceatorem miſſum cum aue,mure & rana, ac ſagittis quinque, tacitis ambagibus nullas opes contra Scythas prævalere ſignificantes. Illud quoque in iure fecialium quæſitum eſt, utrum regibus contra quos ſumuntur arma, an uerò in regni finibus, aut aliquo eius præſidio,bellum indici oporteret;& an ſi contra ſocios fœderatos que arma ſu-

Belli indicendi mos apud Ro.

Verbenarius. Clarigatio.

Pater patratus.

Haſtæ proiectio.

Carthaginenſes.

Galli.

Græci.

Corinthij.

Indi, Syri Lingones Perſæ.

Athenienſes Lacedæmonij Græci ubi cõgrediẽdũ cũ hoſte.

Pyrophorus

l. ſanctum ff. de re. diuiſio.

Sagmina Martia. luriſconſul.

Cerycium.

Aliud ius fecialium.

menda eſſent,amicitiæ prius renunciari neceſſe foret.Et placuit,ſiue coram, ſiue in præſidio,ſiue ſodalitati & fœderibus renunciatum fuiſſet,ſiue non,quodcunq; eorum factũ eſſet,ritè id factum uideri.Eſt tamẽ obſeruatum,ut ſi qua contẽtio inter amicos intercederet,ſodalitati prius & hoſpitio renunciari:nam & Germanicus Piſoni prius amicitiam,& Criſpinus Badio hoſpitium remiſit. Amaſis quoq; animo præſumẽs Polycratis ruinam ex ſucceſſu continuæ felicitatis, ut minus doleret,miſit qui ſodalitati & amicitiæ renunciaret.Eratq; moris priſci,quoties dirimerent amicitias aut ſodalitates,etiam domo interdicere,iſq; finis gratiæ foret. Neq; omiſerim Tybarenos adeò iuſtos,ut non prius cum hoſte congrediantur,q̃ diem,locum,& decertandi horam,ex fide per feciales hoſti renunciarent. Quodq; nonnulli prodiderunt, id quod mihi non probatur, & pro certo affirmare non auſim, legatum populi Romani, ſi mandata minus uera attuliſſet,aut parum integra fide fœdus percuſſiſſet,uelut ſi populus mandata dediſſet, perinde teneri & fœdere coerceri.

Sodalitati & hoſpitio renũciare.

Tybarenorũ erga hoſtes iuſtitia.

Pleraq; ueterum prænomina unde deducta fuerint, & denominata,& de Nonis Caprotinis quæ tradantur. Caput IIII.

QVæri à pluribus audio,unde ueterum illa prænomina,Spurius,Sextus,Caiꝰ, Cneus,Titus,& pleraq; à ueteribus uſurpata,deducta fuerint:quæq; uis prænominum foret.Et dum priſcos ritus,ueterumq; exempla cura cogitationeq; admitto,dumq; antiquitatis monumenta colligo,inuenimus Romanos antiquiſſima prænomina uelut notiſſima, non integris dictionibus, ſed ſucciſis & ſimplicibus literis notare,ut T.pro Tito,L.pro Lucio,Q.pro Quinto:modo duplici,ut Cn.Sp. pro Cneo,Spurio:nonnunquam triplici,ut Sex.pro Sexto. Et Cneos quidem à generando,Titos à tuendo denominari:alteros,tanquam ſobolis procreandæ auſpicia ſortitia alteros, quaſi tuendæ patriæ omen aſſequuti forent.Vnde & Titulos, q̃ patriam tuerentur,uel q̃ inſignia capitis ea ornamenta ferrẽt,quibus Situlos dixere nomen, dictos autumant:ſicut Spurios,ſine patre genitos denominari.Fuit enim priſci moris,ut quum ſine patre certo aliquem notarẽt,illum non exarata dictione, ſed per ſimplices diuiſaſq; literas,ſcilicet per S & P, ſine patre ſignificarent.Lucios quoq; & Manios ferunt: alteros, quaſi oriente luce:alteros, quaſi mane editos: & Poſthumos, q̃ poſt patris obitũ editi eſſent,nuncupari. Sexti uerò, Quinti & Decimi,tum Nonij, Septimij & Octacilij, à numero genituræ indita nomina fuere.Pleriquea Tullo Hoſtilio Quintios,ſicut Seruilios,Tullios,Geganios,Curiatios & Cloelios,ex Albanis Romam aduocatos ferũt. Eratq; proprium Quintiorum familiæ,ut uiri æquè ac fœminæ,nullo tempore utantur auro. Mamercos(quod nomẽ Oſcũ eſt)à Marte genitos dicunt:ſicut Martios,quod Aemylioꝝ prænomen fuit proprium.Caius uerò & Caia,æquè uiris ac fœminis prænomina frequentia fuere, maximè in ſolennibus nuptiarum uſurpata, uidelicet Caiæ Cæciliæ,quæ Tanaquil dicta eſt,felix fauſtumq; coniugium fortunasq; augurati.Quod etiam frequẽs prænomen Tarẽtinis ferunt,quo brutum,terrenum & colonum hominẽ deſignabant: Siquidẽ γέα terra eſt,unde γεῖος & γαῖος,deductos uolũt. Et tametſi in ueteribus monumentis C litera Caium denotaret, ea tñ inuerſa hac figura Ↄ, Caiam deſignauit.Illud tñ admonitu non inutile duxerim,neminẽ Romanoꝝ ſine prænomine appellari;idq; ex eo inſtitutum, q̃ quum inter Romulum & Tatium ſocietas & communicatio imperij inita eſſet,ut una conſenſio, unus populus, una mens atq; idem corpus, ſublato diſcrimine notaretur,ut Romani Sabinorum, Sabini Romanorum nomina ſuis nominibus præponerent,æquato regni iure & cõſociato imperio,cautum fuit. Quare prænomina uetera fuiſſe ex Sabinis nominibus deducta, multoꝝ opinio fuit. Quinetiam excellentes uiros & principali dignitate inſignes,ſolis prænominibus nominaſſe,magnificentius honeſtiusq; duxêre, tanq̃ ob illorum amplitudinẽ uulgo noti & conſpicui forent. Cumq; mancipijs & ſeruis nullum cognomẽtum aut prænomen ueteres impartirent,ſoloq; appellarẽt nomine:ſi quãdo tñ manu emiſſi,libertatem meruiſſent, ut inter ſeruilẽ perſonam & liberam,diſcrimen nominis foret,cũ illis ordo, honos & locus acceſſerit, prænomina patronoꝝ,ac ſi diſciplina & cultu Romano eſſent educati, ſæpiſſime ſibi arrogarunt:quare Marcipores, Lucipores, Publipores, à Marco, Lucio,&

Prænomina non integris literis, Cneci. Titi. Tituli.

Spurij.

Lucij. Manij. Poſthumi Sexti Quinti Decimi Nonij Septimij Octacilij Seruilij Tullij Geganij Curiatij Cloelij Mamerci Martij Caius, Caia Q. Caia.

Quare prænomina inſtituta.

Prænomina ex Sabinis nominibus

Serui & mancipia.

Manumiſſi.

Adoptiui. Publio, multi ſeruitute exẽpti, nuncupati ſunt. Nec modò libertoꝝ hoc fuit proprium, ſed adoptiui filiꝝ & arrogati, adoptãtium ſæpe nomina & prænomina, atq; cognomẽta ſeſumpſere. Inter quos erant addicti, qui tametſi nomen, prænomen ac tribum in ꝑſenti habeant: illos tamen ſeruiſſe, & ſub alterius mancipio fuiſſe liquet. Fuere aũt addicti, qui quum non eſſent ſoluendo, creditoribus addicebantur: mox precio perſoluto, ſeu quauis cauſa, etiam citra domini uoluntatem ſeruitute exempti, & libertate donati ſunt. Præter hos erant abſciſſi & lenones, æqua ferè conditione ac ſerui, nullo cognomento aut ordine, infames. nanq; ſenatuſconſulto prohibitum erat, ne abſciſſi, quibuſq; uirilia execta forent, utpote ſemiuiri, aut lenones, quærendi iuris aut poſtulandi cauſa, tribunalia adirẽt, Ideo Vectilius Leno in cauſa teſtamentaria à Q. Metello deiectus fuit, & à ſubſellio prohibitus, quia leno erat, quem pro libero propterea habendum non cẽſuere. Eſt tamẽ literis proditum, ut niſi inter ingenuos, aut ex ingenuis oriundos, nullum gentilitatis cognomẽ foret: nam ſeruoꝝ libertorumq; nulla cognatio, nec gentilitas erat. Apud Athenienſes uero conſtitutum eſt, ut nemo ex fœmina genitus, materni ſibi nomẽ adſciſceret: nam fœminis indere familiæ cognomẽta lege uetabatur. id quod æquè à Romanis factitatum comperimus. tum, ne quis illas Athenias uocaret, edicto cautum fuit. Ediuerſo apud Lycios: nam ex matribus, non patribus gẽtilitia fuere nomina, filiaſq; non filios ſuos habuere hæredes: plusq; honoris fœminis q̃ uiris tributũ eſt. Neq; omittẽdum, Nonis Iuliꝝ, quibus è uita conceſſit Romulus, quas caprotinas & uulgi fugam appellant, Romanos urbe excedentes, ad Capreæ paludẽ ſacra facere: dumq; ad rem diuinam uadũt, ueterum prænomina, ut Caium, Lucium, Martium, aliaq; priſca nomina inclamare: ſicut in Oſchophoriis Athenienſes ob Aegei mortem, dolẽtium uoces imitantur. Ancillaſq; cultu decoras, in matronali habitu cum occurrentibus præliꝝ imaginem effingere, quod olim cum Latinis Romani geſſere: unde celebritatis cauſa & origo eſt. Tectaſq; umbra caprifici, epulas & alia lætitiæ inuitamenta celebrare. In quibus ſacris hoc ſeruari meminimus, ut inter ſolennia de caprifici lacte apponatur. Illud præterea notatum eſt, Romanas mulieres ſine cognomẽto, ſolis prænominibus adiecto nomine, denominari. Quodq; Marci prænomen, uelut perniciоſum & infame, pleriq; magnopere deuitarunt, poſtquam M. Manlio crimine affectati regni, turpi iudicio conuicto, ne cui gentili nomen M. Manlio foret, ſenatuſconſulto cautum fuit: quòd generi & nomini ſuo inuſtam dedecoris notam attuliſſet: ſicut Claudia gens, propter gentilium flagitia, cum Luciorum alter cædis, alter latrocinij damnatus foret, ad diluendã memoriam dedecoris, Lucij prænomen deuitauit. Quodq; Domitia gens, cæteris prætermiſſis, Cn. & Lucij prænomen, peculiare ſibi deſumpſit. Siquidem ex Aenobarbis (autore Tranquillo) continua ſerie tres, Lucij: reliqui uerò, Cnei prænomina eadem ſerie uendicarunt.

Oſchophoria

Ro. mulieres ſolo prænomine denominabantur.

Marci prænomẽ uitarum.

Lucij prænomen uitauũ à Claudia gẽte.

Cn. & Lucij prænomina in honore apud Domitiã gentẽ.

Quid ſit apud iureconſultos heliocaminus, quid zeta, & unde deductum nomen, & denominatum. Caput V.

IN circo Flaminio, dum poſt immodicos calores ſole occiduo deambularem⁹, adijt ad nos contubernalis meus quiſpiam proficiens in iure ciuili, ſed nimis ineptè glorioſus: & percontatus eſt, quid eſſet quod Vlpianus de ſeruitutibus urbanorum dixit: Quod ſi arbor à te compacta, heliocamino meo ſolem adimeret, eo quod umbram facit in loco heliocamini, id contra ſeruitutem tibi facere non licere. Quid eſſet heliocaminus, percontabatur. Cumq; de uerbi ſignificatu ambigeretur, dixi heliocaminum uaporarium quoddam ſolare, & apricum locum dici, ad quem ſol hybernus accedens, ipſum euaporat & calefacit, deductum nomen ἀπὸ τῆς ἡλίου καμίνου, id eſt, ſolis uaporario ſeu æſtuario. Fuiſſeq; moris priſci, ut iuxta zetam heliocaminus conſtruatur: zeta enim locus erat unius cubiculi capax, ſolem hybernum proſpectans, ita cõſtructa, ut per heliocaminum uaporem acciperet. Erat enim cubiculum hybernum frigori accommodatum, quod nunc ſole, nunc igne æſtuaret. Quare Heliogabalũ Indicos odores ad uaporandas zetas accẽdere cõſueuiſſe, autores tradũt. Fuit ergo opinio Vlpiani, quod ſi heliocamino meo & uaporario eiuſmodi, ad quẽ ſol admitti debet, arbor per te cõpacta officiat, ita quod ad eũ admitti nequeat, id uelut cõtra ſeruitutẽ factũ, nõ ritè factũ uideri,

Heliocaminꝰ.

Zeta.

Quando primum interregnum cœptum fuerit, & quibus de cauſis interreges Romæ creari conſueuerint. Caput VI.

QVo tempore Romulus ad Capreæ paludem humanitatem exuiſſe fertur, ſatis conſtat patres conſcriptos de regni ſucceſſore ſolicitos, decem decuriꝝ factis, ſingulisq; in ſingulas decurias creatis, ut decem imperitarẽt, unusq; cum inſignibus imperij & lictoribꝰ eſſet, interreges creauiſſe, quod imperium per orbem ire, & quinq; dierum ſpatio terminari iuſſerunt. Alij per ternos quaternosq; dies, interregni ſpatium per ſingulos iuiſſe, atq; anno uno ſenatores, qui centum numero erant, imperium tenuiſſe ferunt. Pleriq; aſſerunt, cum ducẽti ſenatores eſſent, à patribus fuiſſe conſtitutum, ut per quinos dies ſinguli, qui faſces & imperij inſignia habebant, imperitarent: functusq; imperio primus, ſecundo, & reliquis deinceps regni curam munusq; traderet. Nonnulli putant, quod cum centum & quinquaginta patres eſſent, ſinguli cum faſcibus prodeũtes, ſex noctis horas & ſex diei Quirino imperitarunt, & ſacrum fecerunt, tantundem Tatio, qui regni conſors erat, annuumq; interuallum fuiſſe: donec Numa Pompilio rege creato, Romulo regni ſucceſſor datus eſt. Manſitq; mos poſt exactos reges, ut ſi qua fortuna aut caſu conſules creari nequirent, uel uitio creati forent, aut ſiqua turbulenta confuſio & neceſſitas premeret, donec de conſulatu decerneretur, aut dictator reipu. daretur, interreges præeſſent, qui populo uice cõſulum iura darẽt. Quinetiam ſi contentio inter patres & plebem foret de magiſtratibus creandis, aut abſentibus conſulibus comitia haberi non poſſent, uel uitio creatis magiſtratibus auſpicia renouari oporteret: uel cõſulibus morte ſublatis, de comitijs & creandis cõſulibus contentio eſſet, interreges creari compertum eſt, ut eſſent qui comitia haberent, magiſtratuumq; munia obirent. Qui quidem interreges ſine populi ſuffragio, ad concilium plebe non admiſſa, à patribus tantum auſpicatò creabantur. Quotieſq; per interregem comitia fiebant, in patrum poteſtate euentum comitiorum fuiſſe liquet: quippe nemo interrex qui autor comitiorum foret, niſi ex patribus erat. Dicebat uero conſulem plerunque interrex ex patrum decreto, quem ipſi uoluiſſent, quod officium prodendi interregem oratoris fuiſſe autumant: poteratq; non modo prætor, ſed conſul aut dictator interrex fieri. Et ſi quando proditus interrex, munus pro quo dicebatur, exequi nequiret, exacto dierum quinque ſpatio, alius ſuccedebat qui uices ſuſciperet, donec per ſingulos in orbem irent, ut modo tertius, nunc quintus, aut quartus, nonnunquam quartuſdecimus, plerunq; uigeſimus proditus interrex, conſules magiſtratusue faceret, aut comitia haberet. Quos quidem interreges, dum honori præerant, conſulum uicem gerere, idẽq; iuris & poteſtatis habere, haud dubium eſt: donec abſoluto reipublicæ munere, interregum poteſtas finiretur. In quo id plerunq; eueniſſe cõperimus, ut proditus interrex, comitijs quæ ipſe habuiſſet, conſul crearetur: ſicut de L. Poſthumio Metello traditur, qui his comitijs quibus interrex præerat, cũ Iunio Bubulco conſul factus eſt. Qui etiam tantæ poteſtatis erant, ut legẽ ferre poſſent, ſenatũ conſulere, & conſulis munia obire. Hoc quoque dicere haud piget, ſine cauſa interregem dicere haud licere: ſed quum turbulentæ confuſiones, aut tumultus comitia impedirent, & niſi ad quartum calendas Februarias creari non licuiſſe. Et ſi quando comitiorum cauſa interrex proditus eſſet, quod plerunq; uſu ueniebat, nunquã ab eo qui primus proderetur, ſed qui ſecundo aut tertio ac deinceps in orbem riſſent, uel comitia haberi, uel dictatorẽ dici, aut conſulẽ uel tribunũ creari. Fertur uero Sylla, cum ſummæ eſſet potentiæ, conſulibus morbo ſublatis, per ſenatum interregem creari mandaſſe: ſciſcet qui non cõſulum comitia exemplo ueteri indiceret, ſed ut ſe dictatorem ad imaginem antiquitatis indictis comitijs crearet. Neq; negauerim Cæſarum tẽporibus nullum interregnum fuiſſe, quũ unius imperio occupata rep. ſenatus eſſet negligens & remiſſus, & uix ulla foret libertatis imago, niſi poſt Aurelianum, quũ de principe deligẽdo ſenatus opinione uaga duceretur, & cum militibus tumultuantibus non conſentiret, per ſex menſes deligẽdo principi interregnum fuiſſe: donec Tacitus in imperio aſſumptus fuit, qui ſummi principis ſpem oſtẽdit. Tametſi morte ſublatis Cæſaribus, quoties de principe deligẽdo ambigebat, ad ſenatũ Romanã rem pertinuiſſe, multiplici exẽplo probatũ ſit: quod Traianꝰ ſa

Interreges quãdo primũ creati.

CL patres.

Interreges quãdo & quã de cauſa creentur.

Patres interregẽ creabãt.

Qui interreges creabãtur

Interregũ munus.

Interregũ poteſtates.

Interregẽ tumere dicere non licebat.

Cæſarum tẽporibꝰ nullũ interregnum fuit,

Cæſa. morte ſublatis ad ſenatũ res Ro. pertinebat.

cere destinarat, ut si quid ei euenisset humanitus, principem reipublicæ senatus daret.

Sacrificium Latinarum quomodo in Albano fiebat, & quæ erant feriæ, quive populi ad sacrum conuenirent. Caput VII.

Visceratio. Albanus mõs Templum Iouis Latialis.

ROmanos consules comitijs creatos, sortitis prouincijs, aut extra sortem datis, Latinas ferias indicere cõsueuisse, plane perspicuum est: Iouiq; Latiali in monte Albano sacrum facere, quod Latiar dixere, ubi carnem Latinis populis dare mos erat, quæ uisceratio dicta: Est enim mons Albanus inter Albam & urbem Romã tractu ferè pari disiunctus, ubi templum à Tarquinio superbo Ioui Latiali constructũ ferunt, sacrumq; institutum, ad quod Latini populi numero septem & sexaginta, stato tempore, nonnunquam noctu ad lumina frequentes conuenirent, ibiq; nundinas haberent: utq; alij agnos, alij caseos, nonnulli lac, pleriq; molam ad commune epulum afferrent, & unà taurum immolarent, concordi suffragio statutum erat: tauroq; immolato, & cæsa uictima, ritecq; sacrificio perfecto, ut quisq; populus qui ad sacrum accesserat, & quæq; ciuitas carnem posceret, de tauroq; partem acciperet, prisci moris erat, Principatus uero sacri & publici concilij caput, haud dubie penes Romanos fuit. quas quidẽ ferias conceptiuas, non statiuas esse, multi putarũt. Cum enim feriarum quatuor essent genera, statiuæ, conceptiuæ, imperatiuæ, aut nundinæ: Statiuæ fuerũt, quæ statis diebus ac mensibus seruantur, ut Saturnalia, Lupercalia, Agonalia: Conceptiuæ, quæ in diem certam à pontifice uel magistratu concipiũtur, ut Latinæ, Semẽtinæ, Pagonalia, uel Compitalia: Imperatiuæ, quas cõsul prætor'ue, aut pontifex maximus pro arbitrio indixit: Nundinæ uero, semper paganorum habitæ sunt feriæ, quas Hortẽsius nefastas esse sanxit, ut rusticis qui nundinandi causa in urbem uenerant, lites componere & leges accipere facultas foret. Quod quidem sacrum uelut anniuersarium sine piaculo nec prætermitti, nec supprimi poterat. Ideo si dilatum aut omissum foret, piaculum admitti putabatur: nanq; illud iterari, aut intermitti, uel non suo tempore celebrari, prodigium erat. Propterea Caio Flaminio, quod secundo Punico bello consul Latinas non indixisset, neque sacrum in Albano fecisset, sed lixæ modo sine more, sine auspicijs ad exercitum profectus esset, dirum fuit, & haud multo post, publica clade expiatum: siquidem ad Trasimenum quum inconsulta audacia in hostes irruisset, depulsis & dissipatis copijs, totoq; exercitu profligato, & nefanda cæde afflicto, prætermissi sacri pœnas dedit. Quod si in eo sacro non omnes Latini carnem accepissent, sed aliquid dilati præteriti'ue fuissent, aut neglectæ cæremoniæ, intermissum'ue solenne esset, tanquam non rite exhibitum foret, denuo instaurari oportebat. Ea uero quæ non anniuersaria, sed calendaria dicũtur sacra, si quo casu aut fortuna dilata, uel suo tempore omissa forent, & deferri, & nouari, & repeti posse sine piaculo ueteres credidere. Has ergo Latinas Tarquinius à principio in unam diem indixit: post reges uero exactos, altera populi iussu adijci cœpta fuit. Demum restituta plebe, quæ ad sacrum montem secesserat, in tres aut quatuor dies indictas à consule uel præfecto Latinarum fuisse: interiecto deinde tempore, in decem dilatas seruatasq; inuenimus. Vltra quos, duo etiã post Latinas religiosi dies habiti, quo tempore, solẽne ludicrũ in Capitolio fieri, quadrigæq; cõcito cursu decertare, uictorq; certaminis in palmam uictoriæ, absinthium bibere solebat: quibus diebus, si cum Latinis & populo Romano bellum inter eos aut dimicatio foret, induciæ dabantur: nanque indictis ferijs Latinos populos inuicem arma sumere aut acie decernere, uel agros hostili modo uastare, sine graui prodigio non licebat: tunc enim odia offensionesq; quiescebant. Cumq; post pugnam cum Veientibus ad Vesuuium, fœdus ictum fuerit cum Laurentibus, deinceps singulis annis post decimum Latinarũ denuo innouari seruatum est. Sed sicut hoc sacrum in Albano, sic Veneris templum Lauini celebre Latinis populis erat: ad quod conuenire, & annua sacra stato facere assuerant, quorũ Ardeates (qui antistites tẽpli erant) præcipuam gessere curam. Mansitq; in posterum, ut si quod nomini Latino impenderet bellum, uitandæ iniuriæ causa, in Albano, aut ad lucum Ferentinæ, quid facto opus foret, communi concilio decernerent. Anagnini autem concilium Hernicis populis in circo quem maritimum uocant, indicebant. Græcis uero conuentum Amphictyonum ab Amphictyone Heleni filio inuentum, quod fuit sanctissimũ Græ-

Feriarũ quatuor genera, Statiuæ. Conceptiuæ, Imperatiuæ, Nundinæ.

Cæremoniæ Latinarum, Calẽdaria sacra.

Dies duo religiosi post Latinas.

Veneris templũ apud Latinos.

Conciliũ Latinorũ in Albano aut luco Ferentino.

Anagnini, Græci, Amphictyones,

cæ concilium, huius instar sacri tenuisse dicunt, ad quem duodecim florentes Græciæ urbes initio ueris & autumni conuenire, & Cereri sacrum facere, deq; maximis rebus communi decreto decernere solebant: quod ad Thermopylas indicebatur, & Pylaicum uocant: fuere autem populi qui exciti sedibus illuc cõfluebant, Ioues, Dorĳ, Perrhæbĳ, Bœotĳ, Magnetes, Achæi, Phthĳ, Melienses, Dolopes, Aenianes, Delphi & Phocenses. Præter quos, Homoloctos populos huius sacri imaginem prætulisse tradunt. Dissecto enim in minimas partes boue immolato, fœdus iungunt, & sacrum faciũt. Nec desunt qui Dianæ templum, quod est in Laconiæ finibus, huius figuram obtinere dicant. Illic enim Lacones & Messenĳ statuto sacrificio, quod in diem certam quotannis faciunt, crebra concilia indicunt, & aduersus maximos conatus de summa rerum consultant. Lugduni quoq; ubi Arar Rhodano commiscetur, communis ara finitimos conciuit populos numero sexaginta: ad quod sacrum singuli euocati, ingenti coacta manu, aduẽtabãt, deq; rebus magnis indicto concilio decernebant. Concilium quoq; Aetolorum, quod Panætolium uocant, magni nominis fuit, in quo nisi in Panætolico & Pyrrhiaco concilio de bello uel pace decerni nihil poterat. In Palladis Ioniæ templo Pambœotia sacra, concurrẽte Bœotia tota, & concilia populorum magno concursu ad omnes hostium motus frequentia fiunt. Et Panegyres Athenis quinto quoq; anno, atq; in Neptuni templo Heliconĳ ab uniuersis Ionibus conuentus & sacrũ fit, quod uocant Panionia. Fuitq; alter conuentus Amphictyonum in Troezena templo Neptuni inclyto, quò ex septem ciuitatibus populi ad commune sacrum pari usu & commercio coibãt. Hæ fuere: Athenæ, Prasium, Epidaurus, Aegina, Nauplia, Orchomenus, & Mynius. Apud Cares autem Chrysaorei Iouis templum omnibus Caribus communis concilĳ locus erat. Et Sybaritis Omarĳ Iouis delubrum, in quo Sybaritæ, Caulonitæ & Crodematæ conueniunt. Et Dorĳs in Epitropio Apolline, ad quem conuenientes cum uxoribus & liberis sacrificant, ibiq; ex omnibus oppidis & uicis, si qua consultatio fieret, ciues & incolæ concilio adesse assuerant. Præ cæteris uero Senonum conuentus fertur immanissimus, quò omnes eiusdem sanguinis, statuto tempore in syluam religione sacram conueniunt: cæsoq; publice homine, barbara feritate uictimam faciunt, & de bellis consultant. Præter quos fuit cõuentus in Olympia Dianæ Alpheoniæ iuxta Alpheũ: sicut Elaphiæ & Daphniæ ac Laureæ, qui annis singulis stato die celebrantur. Vni soli feruntur Britanni, quum uarijs factionibus laborent, ad propulsandum commune periculũ, nullos aut paucissimos conuentus habent. ita fit, ut cum uires consociatas nõ teneant, dũ singuli oppugnantur, uniuersi succumbant. In Albano aũt, qui populi conuenirent & carnẽ poscerent, hi ferme traduntur: Albenses, Albani, Esolani, Accienses, Abolani, Nubetani, Bolantĳ, Coretĳ, Ortenses, Latinienses, Longani, Manates, Macrales, Munienses, Olliculani, Octulani, Pedani, Pelletaurini, Querculani, Sicani, Sisolenses, Tolerẽses, Corniculani, Ficulei, Vetuscamerĳ, Amerioli, Tutienses, Venatulani, Vicellẽses. Præter hos fuere Ardeates, Violanẽses, Bubetani, Corni, Varientani, Gabini, Lauiniẽses, Lauiniatæ, Lauicani, Nomentani, Bouillani, Prænestini, Atriciani, Scaptemnĳ, adde etiam Laurẽses, cum quibus & Romanis post decimũ Latinarum, singulis annis fœdus renouatur, ut percensuimus.

Græcorum, Amphictyones,

Lugduni ara

Aetolorũ cõcilium,

Bœotorum,

Athenienſiũ, Ionũ conuentus.

Amphictyonũ cõuẽt⁹ in Troezena.

Carum.

Sybaritarum

Senonum,

Conuẽtus in Olympia.

Britannorũ,

Qui populi in albano cõuenirent ad sacra Latinarum,

Qui ludi Olympici, qui Pythij, qui Isthmij, & qui Nemei, olim apud Græcos, & qui circenses Romæ fuerint. Caput VIII.

QVæ uictoribus præmia in ludis olympicis fuerint, quib⁹'ue coronis donarentur, à nõnullis quæsitum est. Olympicos enim ludos propter Olympĳ Iouis delubrum, quod in Achaia fuit celebratissimum, dictos accepimus, qui iuxta Pisam & Elidem, in campo, cui Olympia nomen, magno conuentu totius Græciæ, certamine gymnico & equestri celebrari cõsuerant: quod delubrũ in agro Pisano ab Elide trecẽtis ferè stadijs aberat. Pisæ autem pars erat Olympia. Quos ab Hercule institutos in Pelopis honorem, anno mundi quadricentesimo supra quatuor millia, fama distulit. In quibus primus Corœbus, qui olympia uinceret, fuisse traditur. Ipsum'q; Herculem stadium illic meratũ, quod maius q̃ reliqua fuisse memorãt. Qui qdem Hercules nõ is fuit, q ex Ioue & Alcmena natus ferẽ: sed q in Creta genitus, inter Idæos Dactylos adnominatus est, certantib⁹ ibidẽ Hercule, Pœneo, Epimede, Iasio & Ida fratrib⁹ Idæis. Non-

Olympici ludi.

Olympicos ludos qs instituerit.

nulli ab Iphito eius filio, & Lycurgo olympicos inuentos primùm autumãt. Plerique Oenomaum ludos & equorum cursus apud Elidem edidisse uolunt, quorũ præfecturam Elei longo tempore habuere, in quibus Agrigentini equi atq; Aetnæi semper præceleres habiti, & ex Epiro primas in olympiacis meruere, atq; ex Venetia, in sacris certaminibus sæpe nobilitati sunt: præcipui uero Nysæi, quibus Persarum reges utebantur, & apud Eleos educati, quibus non segnis equorũ cura fuit: quippe qui equas finibus eductas inirifaciant, quod esset experimento cognitum, miræ felicitatis prolem inde prouenire: sicut apud Argiuos ad lucum Agenoris hircos pecudibus admittunt, ut fœcundissimos habeant fœtus, huberes & quæstuosos. laudatq; Atheas rex Scythæ, q̃ tanto equorum studio flagrarit, ut equum ipse pecteret, & manibus suis ornaret, qui quum à legatis Philippi conspiceretur, an ipse idem faceret interrogauit. Fertur tamen Alcibiades septem quadrigas miræ pernicitatis ad olympia deduxisse, & uictor fuisse, & Hecratites Thessalus equa prægnante olympia uicisse. Atq; Archidami Spartanorum regis filia, inter fœminas uictricem palmam tulisse. Ab Homero autem celebratur Clytoneus Phæacum uelocissimus, in palæstra Euryalus, in saltu Anchialus, in pugillatu Laodamas, in disco Elatreus. Præ cæteris proditur Theogenes cursu, lucta & pugillatu ita celebris famæ, ut mille & ducẽtas coronas tulerit. Et Glaucus Demyli filius, q̃ cũ ipsum arantem pugno excussum uomerem, aratro indidisse conspiceret, pater admirans illum, produxit in olympia: & quum arte aduersarĩ eluderetur, pater clamauit, πλὴν ὦπ' ἀρότρου, id est, uulnus ab aratro, ut tam fortiter percuteret, sicut olim pugno uomerem aratro indiderat. quod ille audiens, & tunc uicit, & sæpe aliàs. Hosq; ludos qui uarĩ & multiplices erant, (nam palæstra, pugnis, cursu & lucta certabatur) quinto quoq; anno celebrari: quod tempus olympiadem dixere, unde Græci annorum curricula & tempora dinumerant: atque in his decem præfectos sorte ductos dĩudicare, celebris fama est, uictoresq; quorum uirtus præcipua fuit, oleastro coronari uel calistephano, (oleæ enim genus erat) uelut grande uirtutis præmium ferrent, & præter coronam, uictori statuam olympiæ dicari: tametsi olympiæ uictorẽ, coronis aureis aut æneis uulgo donari quandoque proditum. Antea enim in sacris certaminibus arboris ramus pro corona fuit: sic Athenis panathenæa, quibus peplum Mineruæ ferebatur, singulis lustris sunt fieri solita: in quibus solenni carmine per tubicinem & præconem ludicrum indicebatur, nudosq; ad certandum ingredi athletas, neque congressurum quempiam cum quo certare tur eligere, sed cum primo prodeunte congrediendum esse. Neque ad spectandum mulieres admitti, præter unam Pherenicem, quæ mater, filia & soror olympionicarum fuit, & Cereris sacerdotes mulieres: neque barbaris pugnare licere, lege cauebatur. Sicut Milciadi certamen equestre & gymnicum Chersonitæ fecerunt, in quo nulli Lampsaceno pugnare permittitur, proditũq; memoriæ fuit, à prima olympiade usq; uigesimam sextam, Eleos Olympiaco semper certamini præfuisse: in quo licet prius athletæ subligacula ferrẽt, postea Lacedæmoniĩ decertantiũ corpora nudari, mox oleo perfundi edocuere. Primus enim qui nudare corpora in olympijs aggressus fuerit, Hacantus Lacedæmonius fuisse traditur. Antea enim pudori ducebant, nudatis corporibus apparere in ludis. In his quoq; institutum, ut qui largitione corruptis aduersarijs, pugnarent, quiq; athletæ ad præscriptum tempus non uenirent, mulcta plecterentur: utq; nefario scelere conuicti, aut crimine damnati, nec in certamen uenirent, neq; ante commissionem spectaculi, ad immolandum accederẽt: quippe athletarum parentes, & omnem stirpem citra labem esse uoluerunt. Sorte quoque duci ad pugnandum paria athletarum, & deloco inter se pugiles decernere, exemplis sæpe probatũ est. Quæ sortitio fiebat, ut calculis in urnam coniectis, binæ compares literæ inscriberentur: quiq; eductis sortibus pares sortiti erant, inuicem committerentur. Horum imaginem ludorum Cato Romã transtulisse dicitur, cum in theatro spectacula edidisset, uictoribusq; nõ ex auro, sicut olim, sed ex oleastro, sicut in olympicis, coronas proposuisset. cuius exemplo Augustus post pugnam Actiacam, olympicorum imaginem & ludos illis æmulos apud Actium in sinu Ambracio Apollini consecrauit, illorum'q; curam multis propositis coronis Lacedæmonijs demandauit. Præter quos in agro Leontino, olympicos ludos Herculi palæstræ

Agrigentini & Aetnæi equi.

Hirci pecudibus admissi apud Argiuos.

Atheæ equorum studium

Qui Olympia uicerint.

Odyss. 8.

Ludi Olympici, uarĩ. Græci per olympiades numerabant.

Præfecti de cẽ olympiorum.

Panathenæa.

Mulieres ad spectacula olympica non admittebantur.

Cherſonitæ.

Elei certamini olympico præfuere.

Quis primus nuduauerit corpus i olympijs.

Instituta in olympicis.

Sorte educebantur athletæ.

Imago olympiorũ Romã à Catone trãslata.

Olympici ludi in agro Leontino.

institutos Diodorus memorat, qui si intermitterentur, sacerdotes muti fierent: & si sacra repeterent, liberarentur morbo. Fertur q̃ Sylla olympiade quinta & septuagesima supra centesimam, athletas & reliqua ex olympijs certamina Romam traduxisse, & solum stadij cursum illis reliquisse. Nero uero contrà: nanq; agona musicum olympijs addidit, & primus præter assuetum celebrauit: in quib⁹ aurigauit, & coronam meruit. Fuitq; literis proditum (si libet credere) ab immolato tauro deo, quem Myiodem uocant, dum olympiorũ celebritas manet, muscas ad unum cateruatim Pisas cõcedere: rursusq; ludis absolutis, eõdem reuerti: sicut in Leucade apud Actium Apollinis, ubi Panegyri celebritas futura erat, muscas, boue immolato, illius distentas cruore protinus euolare. Alteri ludi, à Pythone interempto Pythij dicti, in Apollinis honorem celebres fuere, à Diomede primum instituti, magna religione sacri, in quib⁹ uictores lauro coronati triumpharunt: qui apud Delphos in Phocide, ubi templũ Apollinis erat, magnoperе culti cõcelebratiq; sunt, in quibus comœdiæ & tragœdiæ, & alia fabularum argumenta spectatoribus exhiberi, atq; ad spectandum tibia & cantu inuitari solebant. Tertij Isthmij in Isthmo Achaiæ iuxta Corinthum in Megarensium sinu delubro Neptuni inclyto, inter Ionium & Aegæũ, à conuentu totius Achaiæ profusis sumptib⁹ fiebant: qui in honorem Melicertæ seu Palæmonis, aut Portumni marini dei, manserе: quos quidem noctu à principio, mox die celebrari institutum est. Hos enim à Theseo æmulatione Herculis, qui olympia instituit, primum inuentos memorant, qui & quinquennales erant, tanta religione sacri, ut cum eos Cypselus tyrannus Corinthius intermisso more, reliquisset, illorumq; prope intermortua memoria esset, ne tanta celebritas prætermitteretur, Corinthij aliquando enixius ex omni seculoq; memoria solennes celebrarũt: quos tanto deinceps studio coluere, ut ne deleta quidem Achaia à Lucio Mummio, & tota Corintho maximo bello conuulsa, ab eorum spectaculis desuerint. Cum'que deserta Corintho, celebrandis ludis ciues superesse nequirẽt, Sicyonijs proximis incolis, ne celebritas intermitteretur, cultum curamq; demandarunt. In quibus præcipuus honor spectaculi Athenienſibus datus: siquidem tantum spatij, quantum uelum nauis occuparet, ut cæteris præferrentur, subsellia q̃ præcipua haberent, cum Corinthijs conuenisse dicũtur. Et quanuis in Isthmo uictores, apij coronam præmium ferrent: postea pinea coronari, demum à Solone, ut qui Isthmia uicisset, centum drachmas: qui uero olympia, quingẽtas ferret, cautum fuit. Præter quæ munera, hoc etiam uictori tributum est, ut uictor statua donetur, illiq; publicè decernantur alimẽta. Si autem ter olympia uicisset, statuæ, quas iconas uocant, similitudine membrorum expressa dicarentur. Nonnunq̃, ut cum quadrigis triumphantium more uectentur in patriam, aut pro ampliori munere, coronis, uittisq; exornent: reuersuriq;, diiecta parte muri, urbes ineant: statuaq; in foro, & perpetua immunitate fruantur: adeò, ut Græcis olympionicem esse, maius censeretur munus, q̃ Romæ de hostib⁹ triumphus. Quod Romanis etiã in usu fuit, ut athletas, q̃ sacris certaminibus coronã meruissent, uacatione munerũ, curæ tutelæq;, & ppetua immunitate donarent. Quartos aũt Nemeos à Nemea sylua in Archemori honorẽ institutos ferũt: hic eñ Lycurgi filius, Opheltes dictus, cui à serpẽte interempto, in patris solatiũ ludi manserе, quos dicunt Nemeos, quoq; nõ minor apparatus & celebritas erat. Tametsi à Molorcho, q̃ Herculẽ susceperit hospitio, cuius filius à leone interemptus fuerat, eo enecato, primum institutos dicant: in q̃bus maiorum imagines, sicut in funebri pompa, lõgo ordine repræsentari, atq; equorũ cursu, simul disco, æstu & palæstra dimicari, uictoresq; apio coronari solebant: ideo q̃ super hanc herbam reptãtem puerũ, à dracone interemptum ferãt. Inde fuit Græcis apij corona funeralis, maiorũq; sepulchris ex apio coronas apponi, illoq; ornari & tegi seruatũ est, quæ sepulchrales dictæ. In q̃bus Nemeis memoratur Arion equus pnicitatis eximiæ, excusso rectore Polynice, palmã tulisse. Præter q̃s fuit Delphis citharœdoq; certamẽ, quod & Pythia dixere, ad quod citharœdi, tibicines & fidicines concurrebant. & in Delo certamẽ à Theseo institutũ, in quo nouo exemplo palmæ uictoribus dabantur. Romæ uero P. Cornelio Aruina, & C. Mario Rutilio consulibus, palmæ primum uictorib⁹ dari cœptæ. Alexander uero Macedo è Persa arbore coronas proposuit primus, Pergami autem & Athenis fuit pugna gallinaceorum & co

di in agro Laontino.

Sylla athletas ex olympijs Romam traduxit.

Nero in olympijs.

Myiodes.

Pythij ludi.

Præmium uictoriæ.

Isthmij ludi.

Theseo Isthmiorum inuentor.

Isthmiorum religiosa obseruatio.

Præmia uictorum.

Quiter olympia uicisset.

Olympionices.

Ludi Nemei.

Cæremoniæ et certaminum genera.

Præmium uictoriæ.

Arion equus Citharœdoq; certamen.

Certamen in Delo.

Gallinaceorum & cotumicum pugna.

Picturę certamen, Aeginea, Heraclea, Isthmea, Dioclea, Marathonea, Deliaca, Dithyrābica.

turnicum, tanti decoris, ut ad illud tanq̄ gladiatorium munus effusissimo studio omnes conuenirent. Et certamen picturæ Corinthi & Delphis. Et Aeginæ sacra certamina ab Aeaco inuenta: & Thebis heraclea & iolacea, Megaris uero dioclea. Et ob taurū à Theseo interfectum, marathonea, in quibus phialam argenteā uictor accipiebat: in Deliacis autem bouem, sicut in certamine dithyramborū poetis dabat bos, uel tripos cum inscripto epigrammate. & Spartæ in certamine poetarum, præmiū ex farina & melle, quod syrniceam dixere. In panathanæis uero, olei ceramum uelut amplum precium uictor accipiebat. Ea quidem duplicia fuere: nam & magna quinto quoq; anno, & minora singulis fiebant. Apud Pellenen erat Apollinis agon, ubi ex argento proposita præmia certantibus fuere, quæ theoxenion uocabant. Et apud Platæas certamen gymnicum, in quo coronæ dabantur ex auro. Et ludi eleutherij, q̄ illic Græcorum copiæ Mardonium cū trecentis millibus Persarum deleuissent: & apud Rhodios ludi, qui uocātur halia: atq; certamen hirundinum & cornicum. Eranq̄ festa Iouis dialia & pandia: sicut lunonis herea, Musarum musea, Cereris demetria, Mercurij hermea. In quibus chlænæ uestes pelliceæ dabantur, quæ sæpe in agonibus fuere præmia. Gymnica quoq; in honorem Androgei Minos statuisse fertur, in quib⁹ præmium uictori pueros proposuit, apud Nemeam uero obscura quadam ambage hipposelinum dabat donum, quibus muneribus cum præfatione uirtutum uictores donabantur. Præter quæ fuerunt Promethea, ut currētes in palæstra, tedam ardentem gestarent, eamq; defatigatus proximo, isq; postea defessus alteri, & deinceps alius alij traderet, donec metam pertingerent: ea quidem ara Promethei in Academia fuit, à qua ad urbem cum accensis eiusmodi factibus cursus erat. Estq; animaduersum, olympicum stadium in Hereis ludis, sexta parte dempta, mulieribus patere: cui trebant enim collecta tunica, solutis comis, dextro exerto humero. in quibus uictrici, oleæ corona erat præmium, & bouis portio lunoni immolatæ. Ex his ergo ludis cum olympiaci & isthmij quinquennales forent, & nemei singula trieteride fierēt, solennes teliqui annui mansere, quorum frequens lusus erat, iaculatio, iactus disci, stadij cursus, palæstra & saltus, quem pentathlum Græci uocant, Latini quinquertium, ipsosq; athletas, quinquertiōes. Cumq; uictoribus dabat corona, uetus erat mos, ut non illos qui uincerent, sed illorum patriam per præconem coronari magna uoce pronunciarent, mox ipsi præconi alter præco ante ludorum missionem coronam daret. Athenis uero lex iubebat, ut si quis coronaretur à senatu, in senatu præconium fieret: si à populo, in concione. Proditum quoq; memoriæ est, apud Nasamones à uirginib⁹ edi certamen quotannis ad Tritonidis paludē, quæ non cursu, sed pugnis & fustibus certabant, ex quibus si qua ictu concidisset, falsa censebatur uirgo: uictrix uero, armata uectabatur curru. Sed quod græcis olympici fuere, hoc nimirum Romæ (quantum opinione auguror) circenses fuisse crediderim: quippe agonici circenses apud Elidem in honorem Iouis olympici pariter inuenti institutiq; sunt. Inde Romam aduocatos putarim: in Elide enim iuxta fluminis ripam angusto tramite, altero latere urgente flumine, altero positis gladijs, ut utrinque præsens exitium esset, bigarum cursu certabatur, dimicatione perniciosa adeo, ut intra præscriptum illas coercere necesse foret: unde circenses dicti. Plerunque unius equi curru, qui celes: aliquando simplici biga, quæ sinoris dicta est, pugna committebatur. Quibus postea accessere calpæ & apenæ: calpæ currus trahebatur equa, apenæ mulas iugabat. Nero uero in olympijs non bigis, sed decemiugi curru aurigasse, & uictor fuisse proditur. Miltiades uero quadrigario curriculo olympicā palmam reportauit. Traditumq; memoriæ est, Romæ quadrigas ex asinis immenso constitisse, adeo ut quadrigæ quadringentis millibus uenirent. Ibi quoq; formæ certamen haberi, uictorq; armis donari, & ad templa uittatus deduci, myrtoq; coronari solebat: sicut in Cereris Eleusinæ festo prope Alpheum, speciei certamen erat: in quo animaduersum, Tenedias mulieres omnium quot sunt in Asia, uenustatis palmam tulisse, tametsi Hypæpas tanquam uenustatis præcipuæ, alij celebrarint, & Homerus formosissimas in Hellade asseueret. Romam deinde circēses translati, positis metis, non autem gladijs, eximie culti celebratiq; sunt, in quibus septem fuere curricula solēnia (nam septeno cir-

Mulierū in Hereis ludis cursus. Pentathlon. Quinquertiū Quinquertiones.

Virginib⁹ apud Nasamones celebratur certamen.

Ludi circenses.

Circenses undedicti.

Calpa, Apena.

Formę certamen. Certamē in festo Cereris de speciei uenustate. Circenses Romam translati.

cuitu currebant aurigæ) & uigintiquinque missus, quæ Domitianus ad quina spatia corripuit: missus uero, ad centenos propagauit, uterque singulos quinos missus. sæpe Romani principes uenationem dedere, aut Troiæ decursionem. ultimus uero, quod ex collatione populi fiebat, ærarius dictus. Equis enim mira uelocitate currentibus insidentes, leuissimos currus ingenui pueri cursu quàm citatissimo agitabāt, qui præcipua arte satis gnari doctiq; erant examussim seruare normam, ne ipsi aut quadrigæ agitatæ, aliquo temporis puncto metas contingerent, utq; per singulos missus, idem currus per quina spatia sine offensione circuiret. Quæ quidē metæ cum antea ligneæ fuissent, Claudius auratas instituit. Fuitq; moris, ut ante commissionem Circēsium, ministri cum equis desultorijs missus exituros nunciarent. In his quoq; quatuor factiones pro anni temporibus, uidelicet ueneta quæ cerulea, prassina quæ uiridis dicta est, alba & rosea, miro fauentium studio coli, celebrariq; solitæ sunt. Viridis enim color, ueri dicatus erat, æstati roseus, hyemi uenetus, albus autumno. Nōnulli uero per elementa colores diuiserē: quippe hyacinthus aëri dabatur, coccus ætheri, byssus terræ, purpura mari. Panno'que uersicolore per singulas factiones certabatur, in quibus spectantium fauor & aura popularis, gratia'q; & studium, ad uictoriam multum loci dedit: nam tanto fautium studio hinc inde certabatur, quum suos quisque clamore & plausu foueret, ut magis studio & colore panni, ac fauore quo affecti erant, quàm uera uirtute niterentur: is'que populares fauor & gratia non dubiam plerunque uictoriam dedit: adeò, ut non populus modo, sed & principes ingenti studio & gratia factionum contenderent: siquidem Vitellius uenetæ factioni ita addictus erat, ut eos per æqua & iniqua amplo fauore prosequeretur, adeò ut quosdam qui clare maledixerāt, occidi iuberet. Sicut prassinæ deditus erat Caligula & Nero Cæsar. Caligula enim sestertium uicies agitatori Cythico contulit. Nero uero quum quereretur tractum prassinum agitatorem, & ob id iurgaretur à magistro, de Hectore se loqui mentitus est. Fertur autem Verus Antonius à uenetæ factionis hominibus, quam odio execrabili prosequebatur, intoleranda probra & contumelias tulisse, quod contra eos prassinæ studeret, illos'que studio & commodis prosequeretur. Caracalla uero quum in aurigam, cui studebat, populus cauillatus esset, exercitum immisit, & pœnas exegit. Ad has quatuor factiones, alias aurati purpurei'q; panni Domitianum addidisse Suetonius memorat. Erant'que circensium duo genera: Patrij, qui per patres: plebeij, qui per plebem agebantur stato die, mense Nouembri, quos Claudius imperator sæpe commisit & celebrauit. In quibus præter spectacula etiam deorum simulacra, nonnunquam imperatorum & ducum imagines habitu triumphali, ob studium fauoremq; popularem erga principes, equestres aut pedestres, aliquando uictorias cū palmis, ferculaq; & tensa, currusq; elephantorū produci, & prælata pompa efferri solebant. Quare Germanici equestrem statuam ex ebore, circensi pompa prælatam comperimus. Et Antoninus defunctæ Faustinæ imaginem cunctis circensib⁹ præferri uoluit, quæ quidem imagines nonnunquam aureæ, uel argenteæ, plerunq; erant gypseæ, aut ex ebore. In quo illud adnotatum fuit, ut loca per quæ pompa & deorum simulacra uectabantur, ne recondita sacra è cœnaculis despicerentur, oraculo moniti, uelis cooperirent. Prætualuit'que mos, ut prætor alius'ue magistratus, qui ludis præerat, mappam aurigis mitteret, & cursus signum daret, quod erat futurorum circensium ludium: id quod à Nerone certo euentu cœptum, (ut Cassiodorus ait) fluxit ad posteros. Post quos adnumerantur circenses cereales & seculares, atque alij nauales, ubi in circo maximo immisso euripo, naues metis appositis, ne illas contingerent, cursu præcipiti concurrebant. Illud utiq; nō in postremis fuerit, quod tam in circensibus quàm sacris certaminibus, magna cura seruatum est, ut qui intempestiue surgunt, aut qui ante alios exeunt, colaphis cædantur: quod'q; qui coronam meruisset, tanquam ad supremum fastigium uentum foret, nihil ultra de uirium aut artis incremento speraret: ut'q; non minus bonos fortes'q; uiros, qui ad certamen prouocarent, neque cum quo certaretur inuenirent, quum nemo luctari aut congredi audet, quàm eos qui fortiter pugnassent & uicissent, merita palma, aut posito constitutoq; præmio donarent: neque enim minus coronari pugiles, qui absque sudore in certaminibus, quàm qui pugnando palmam as-

Ritus circensium ludorū.

Metæ in circensibus. Factiōes quātuor circensium.

Factiōib⁹ quātuor duæ additæ. Circēsiū duo genera. Imagines in Circēsibus elatæ.

Munera illi⁹ qui Circensibus præerat.

Cereales. Circenses. Seculares. Nauales. Obseruatiōes aliæ in Circensibus.

Cū quo nullus in certamen prodire uellet.

Vnus duob⁹ commissus,

sequuti sunt, cauebatur: licet adnotatum quandoque exemplis legamus, ut si athleta eò fortitudinis processerit, ut non inueniret parẽ, plures uni obijcerentur, cum quibus periculum faceret & decertaret: nam ut uictor quis declaret, & uictoriæ insigne ferat, æmulo opus esse dixerunt. Neq; prætereundum, gymnica certamina Eleis præcipua fuisse, thymelica Corinthijs, scenica Athenienſibus.

Mira exempla quæ in montibus & lapidibus hodie uisuntur, unde originem & causas duxerint. Caput IX.

Philosophorum opiniones de rerum principijs.

INgens cupido animos stimulauit illorum, qui rerum naturæ originem & causas diligenti æstimatione scrutati sunt, quod orbis huius quem incolimus immensi & inexplicabilis, totiusq; naturæ rerum, cuius æternam uertiginem & irrequietum ambitum uidemus, principium & origo sit; quod equidem immensæ quæstionis fuit. Thales ille Milesius inter septem præcipue celebratus, cum quo sacerdotes Aegyptij & uates Pindarus, ex humore omnia cõstare dixerunt, Anaximenes ex aëre, Heraclitus Ephesius, Stoici, & Parmenides ignem, Anaximander Milesius infinitatem, Pythagoras numeros, Empedocles Agrigentinus quatuor elemẽta, Plato Deum & hylen, unde elemẽta deriuantur, Xenophanes aquam simul & terram, rerum originem principiumq; duxerunt. Epicurus autem, Leucippus, & Democritus Abderites, ex atomis, siue ex paruis minutisq; corporibus temerè concurrẽtibus, in unum confusis & condensatis, omnium elementorum uim atque substantiam, rerum'que formas & figuras oriri dicunt. Indi & Brachmanes præter quatuor elemẽta, quintam naturam, ex qua cælum & sidera constarent, effinxerant: hanc'q; rerum machinam, & hunc terræ globum, quẽ incolimus, quandoque indigestum & confusum, nullo rerum discrimine aut ordine, olim unum chaos extitisse: postea diuino consilio & delectu, siue ex paruis huiusmodi corporibus & sempiterna illa incursione atomorum, siue quia grauiora in profundum, leuia uero cælesti labefactata motu, & ancipiti contentione distracta, natura uolente, in altum euolauere. hanc rerum faciem, & hunc quem haurimus aërem, istamq; quam incolimus terram, mutuo licet contrario fultam nexu, ex illa illuuione & turbulenta confusione emersisse: & prout plus minus'ue illi⁹ densatæ materiæ, uel humoris fuere participes, ita montes & edita, nunc conualles & depressa, modo maria & flumina, fontes'q; & locus, camposq; ac diuersas rerum facies, & tanta naturæ miracula, summum illum artificem & rectorem Deum, omnium conditorem, tantæq; mollis fabricatorem, diuino magisterio examinato modo effecisse; humorem'que in undas, leuia'q; in aëra & ignes, quodq; minus defæcatũ erat, in terras diuina forte distincta recessisse: donec ad certam istam solidam'q; peruenit speciem, aërem'q; quo fruimur, quem'q; incolimus & haurimus. In his'que forte euenisse, ut pleraque alterius speciei & formæ, in tantæ machinæ molitione cum terra simul coaluerint: huius'que rei argumentum esse, quòd terram mobilem & solubilem, paulatim confusam, longissimo æuo in lapides durescere, diuersarum'que rerum species intra lapidum uiscera unum corpus effici: illa'que simul in omni æternitate condensari, ac diuersas facies quotidie artificem naturam moliri uidemus. Quare diuersi coloris marmora, in quibus misturas inexplicabiles in uno nũc corpore cõcretas inspicimus, quãdoq; diſiũcta & separata, multiplicũ corpor̃ fuisse facile crediderim: quæ qdẽ res, illi⁹ primæ originis & coaceruatiõis indubia argumẽta pbet: siue quod nõnulli tradũt, diuersis cardinib⁹ inductis aqs, uel mari sedib⁹ suis excito, seu nimbis effusis, diluuio q̃ndã inũdasset mũdus: postea cũ fluctib⁹ & mari oĩa miscerent, desistis tẽpestatibus & terræ situ defæcato, post tot aquar̃ moles & agitatiõcs fluctuũ, solidas apparuisse terras: ꝓpterea in mõtib⁹, q̃uis lõge à mari, ea quæ in litoralib⁹ uadis cernunt, nunc inueniri: & q̃uis mediterranea, specie tñ litorali apparere. In memoria mihi est, lapidẽ duri marmoris nõ uni⁹ coloris uidisse in mõtib⁹ Calabris, lõgo à mari recessu, in quo multiplices cõchas maris cõgestas, & simul cõcretas cũ ipso marmore, in unũ corpus coaluisse uideres: quas quidẽ osseas & nõ lapideas esse, & quales in litoralib⁹ uadis inspicimus, facile erat cernere. Quod si marmor in frusta dissectũ resecasses, etiã multiplices cõchas singulis frustis quasi natiuas cõsidere, & cũ lapide unà discindi uideres. Quod profecto multũ præstat argumẽti, dissimilia corpora disiuncta prius, postea col-

Lapidum diuersæ species unde productæ.

Conchæ in montibus.

luſsone rerum mista & longo æuo coaceruata coaluisse. Quod genus marmoris in quo conchylia uideãtur plurima, in Thessalia & Hæmonia præcipue apparere autores memorant: atq; in Aegypto salsudinem esudare Herodotus tradit, ita ut in collibus editioribus, ea quæ mari incito expuuntur, facile conspiciantur. Apud Megarenses quoq; & omnem Macedoniam, ex rupium præruptissimis saxis lapides excauari nonnulli testati sunt: in quibus pleraq; specie appareant litorali, multaq; ædificia & magnas moles ex illis construi. Iouianus Pontanus ad hoc æui uir haud dubiè clarus ingenio factis'que, cum plerisque nobilibus, præsente me, sermocinabatur, se in promontorio Pausilypi iuxta Neapolim, ui tẽpestatis ingenti lapsu proruto monte, uidisse in medio abscisſi collis trabem ligneam, undique latere montis duro lapide cinctam, cum montis dorso cõcreuisse, & in unum corpus coaluisse: & hanc rem mirificam, quæ non minore miraculo fuit, quàm conchylia in montibus, non unitantum spectaculo fuisse. Sed ne quis hoc fictum commentum arbitretur, peruulgata res est, paucis ante nos seculis, dum Neapoli marmora ædificij causa discinderentur, adamantem mirè splendidum, non natiua uena, aut rudi & informi, sed absoluta artificis manu confectum & perpolitum, mira cælatura & arte, in medio marmoris concretum fabros inueniſse: eumq; pro miraculo regi dono datum, inter cubiculi arcana conspicuum fuisse, hodieq; inter illustria adnumerari. Præter quæ, mira profecto sunt, quæ à plerisque digna memoratu produntur: Palamedes amicus meus, calcariæ fornacis præcipuus artifex, ingenio gnauo & industrio, autor alioqui grauis, sæpe mihi retulit, se dum marmora discinderet, in medio silicis, quæ nisi ui malleorum dirumpi haud facilè poterat, oleum quasi in uase conclusum inueniſse, odoris immensi & aspectu iucundo, cui medica uis fuisse dicebatur: quo effuso, manus sibi diu miro odore fragrarunt. Quod ego quo pacto, stante semper solida illa materia, illic coagulari aut occludi potuerit, non equidem scio. Nos etiam apud autores legimus, si uera tradunt, in Chiorum lapidicinis diffisso saxo, caput effictum Panisci apparuisse: & ad Bætim Hispaniæ, lapides nasci, quibus scissis, ex puro auro frusta & lapillos conspiciant: & ab Europo usq; Elim quicquid oræ maritimæ mari abluitur, in saxa mutari: aut quod de puluere Puteolano traditur, qui marinis aquis tactis, durescit in saxum: & in mari rubro syluas uiuere, oleam'q; & laurum, in quibus fungi enascantur, qui mox sole tacti, conuertantur in pumicem. Atq; in Lucania, Cappadocia & Hierapoli Myſiæ, nonnullas esse aquas, quibus uirgulta & ligna iniecta, breui post lapidescunt. Quod si aquis hoc datum est, siue lege fatorum, siue consilio dei, q reliqua mundi opera æterna constitutione molitur, ut arenas & glaream, aliasq; hoc genus species consolidet & indurescat: quanto probabilius est, parentem rerum naturam, longissimo æuo ea quæ disiuncta fuerant, physica ui & ratione consolidare potuisse, cum præsertim montes lapides'q; adolescere indies, exhaustaq; effossionib⁹ loca, sua ui rursus repleri, aliaq; attenuari & imminuí: ac maria quod sempiterna agitatione mouentur, alia recedere, plaq; inundare, ac locorum facies mutari quotidie spectemus?

Sal in montibus.

Trabs cũ lapide cõcreta.

Adamas cælatè in marmore repertus.

Oleũ in silice conclusum repertum.

Caput panisci in saxo diffisso inuentũ

Puluis Puteolanus.

Syluæ in mari rubro.

Virgulta aqs iniecta lapidescere.

Quàm uarium & multiplex iusiurandum apud diuersas gentes fuerit, & per quos deos iurare consueuerint. Caput X.

QVàm uarium & multiplex iusiurandum apud gentes fuerit, à nonnullis proditum memoriæ est. Per terram, per amnes, per fontes, per undas fluentes, immanissimum sanctissimumq; iusiurandum fuisse, Græcorum ueteres credidere: apud eosdemq; qui sanctam & inuiolabilem præstant fidem, in Thesmophoræ, hoc est, legiferæ Cereris templum descẽdere, & quibusdam exhibitis sacris, deæ purpuram induere, incensisq; facibus, uelut præsentibus numinibus, per quicquid est deorum deierare solebãt: aut per regium sceptrum, in quo iura dabant, teste Homero: quod præpotens iusiurandum regibus uisum, ita ut maxima obstricti fide tenerentur. Nonnunquam uerre apprehenso, & stricto in iugulum gladio, cælum, terras, solem, & ultrices furias aduocare & testes facere, mox uerre immolato, & in mare deiecto, iusiurandum præberet: quo præstito, nihil præterea quærendum homini erat. Athenienſibus ex solis Græcis per lũdem iurare licuit. Nonnunquam deorum aras tangere, sanctissimum iusiurandum putabatur. Apud Thebeos per Osiridem, Scythis per solium re-

Græci ueteres.

Aliud.

Aliud. Iliados ii.

Aliud.

Athenienſes.

Aliud.

Thebei.

Scythæ.

Epidaurij. Thraces. Massagetæ. Cappadoces. Persæ. Aegyptij. Zeno. Iones. Lampon. Socrates. Sophocles. Aethiopes. Lacones. Armenij.

gis, aut per uentum & acylacem, solenne iuramentum fuit. Apud Epidaurios per Semelem, apud Thraces per Mercurium, Massagetis per Tanaim & Mæotidem paludē. Cappadocibus per mōtem, quem pro deo colunt. Persæ mos erat, per mitram, hoc est, solem iurare. Aegyptij allium, porrum & cepas, uelut sanctissima numina uenerati sunt, quæ fallere aut illorum periurio adstringi, sine graui piaculo non licebat. Fertur Zeno per capparim, Iones per crambem, Lampon per anserem, Socrates per canem & platanum, ne per deos iuraret, aliquando per quercum & hircum: Sophocles per Lapersas, hoc est, Castorem & Pollucem, deierare consueuisse. Aethiopes per defunctos, quos colebant in uita, quorum corpora uitro seruabant, deierarunt. Lacones per Spartanos & Argiuos deos. Armenij iusiurandum de rebus magnis in templo Anaitidis deæ, quam maximi numinis instar habebant, ab ipsisq; religiose colebatur, præstare consuerant.

Alij.

Apud nonnullos per obscœnos & fœtidos cibos: ab alijs per caput alterius, aut p mensam & fruges: nonnunquam super defectis carnibus, aut militaribus armis.

Syracusani. Græci plerique. Pythagorei. Aphri. Pœni. Orpheus.

Apud Syracusanos, tactis cereis ignitis, iurabatur. Græcorum plerique per Rhadamantum, Pythagorei per quaternionem: siquidem hunc numerum ad animæ integritatem spectare dicunt: in his fuere, mens, scientia, opinio & sensus. Aphri per uiros insignes, qui uirtutibus enituere: Pœni per patrios deos, fidem iureiurando sacrarunt. Orpheus autē si quis diuinam iustitiam attestari uellet, per numina octo iurare permisit, Ignem, Aquam, Terram, Cælum, Lunam, Solem, Phanem & Noctem.

Philosophi.

Philosophi per Socratem, tanquam numen sanctissimum, Indi per aquam Sādaracinam, quæ apud magos è fonte manabat, maximum iusiurandum æstimarunt, ita ut deierantes graui nexu & certissimo exitio tenerentur.

Indi.

Prienenses.

Necq; omiserim Prienensium spectatissimum iuramentum, qui cum ad interneционem ad locum qui dicitur Quercus, cum Milesijs graui bello decertassent, in eoq; liberos & chara pignora amisissent, si quid sanctiore fœdere firmare uellent, per tenebras quæ apud Quercū deierabant.

Augilæ. Nasamones. Aegyptij.

Sicut Augilis qui circa Cyrenen sunt, & Nasamonibus, nisi per manes defunctorum, quos ueluti deos colebāt, iurare fas erat, illorum sepulchra contingētes: quod Aegyptijs quoq; in more fuit, ut per defunctos quos in fictilib⁹ circa templa condiderant, maximū putarent iusiurandū, contra cuius religionē uenire nonlicebat.

Pœni.

Pœnoq; mos traditur, ut aram & sacra tangentes, uel agnum læua, dextra silicem tenentes, deos hominesq; contestentur, ut si illos sciens falleret, ita se Iupiter feriret, quē admodum ipse agnum percuteret.

Romani.

Quin etiam uetus Romanis inoleuit mos, ut iuraturi per Iouem, modo ad deorum aras sacrificio perfecto, ignem, aram atque exta tangerent: modo super cæsis hostijs iurarent: nonnunquam lapidem silicem tenentes, hæc ad uerbum proferrent: Si sciens fallo, me Iupiter, salua urbe arceq;, bonis eijciat, uti ego lapidem hunc eijcio. Quibus enunciatis, lapidem manu emittebat: ideo per Iouem lapidem, solennissimum sanctissimumq; iusiurandum ueteribus fuisse proditum est, illudq; intentiori cura seruari oportebat.

Per Iouem lapidem.

Quod quidem in fœderibus publicis solennius præstabatur, ut fecialis, sumpto manibus lapide, pactis conuentis stare promitteret, in hæc uerba: Si recte ac sine dolo malo hoc fœdus, atq; hoc iusiurandum facio, dij mihi cuncta felicia præstent: sin aliter aut facio, aut cogito, cæteris omnibus saluis, solus ego peream, uti lapis hic è manibus meis decidet.

Fecialium iuramentum.

Post quam precationem, manu lapidem eijciebat, cui iuramento nullis opibus, nulloq; negocio contraire fas erat. Præter quæ frequēs Romanis fuit iusiurandū, per deos & deorum numina, perq; terram, mare & sidera: sicut per deum Fidium, qui Sabinoq; deus est, cuius ædes in Quirinali fuit. per parentes uero præstari iusiurandum, illoq; iuramentis aduocare, illiberalis sermo est habitus. Præ cæteris autē ex omni memoria sanctissimum iusiurandū apud Romanos usum est, ut iurās, terrā tenens, cælum deosq; contestans, conceptis uerbis se & caput suum, ac stirpem & familiam, bona & fortunas, quibusdam additis precationibus deuoueret.

Per deum Fidium. Per parētes. Sanctissimū iusiurandum apud Romanos. Per salutē & genium principis.

Post aliquot uero tempestates, per salutem & genium principis deierare, longe præstantissimum iusiurandum haberi cœptum, cui nulla ui, nulloq; imperio cōtraire fas erat. Quod Tiberius Cæsar de se præstari uetuit: nam ne in acta sua iurarent, ne'ue nomen suum testarentur, aut genium, obstinatissimè restitit. Quod etiam de Nerone proditur, ut cum antea in acta

principum iurarent magistratus, collegam suum Antistiū in sua acta iurare inhibuerit. Caius Caligula maximum iuramētum, nec pro concione, nec ad milites, nisi per nomē Drusillæ præstitit, cui plus nimio addictus erat. Claudius uero per Augustum. Est quoq; omnium sermone celebratum, & magnis euentis periculisq; expiatum, quod in ara Palicorum, lacu seu cratere religioso, breui & profundo, semperq; lurido, apud Siculos iuramentum præstabatur: ad quem multiplici scatutigine ebullientem, iurantes sponsione facta, religiose accedebant: & qui caste & sine labe criminis iurasset, illæsus & uadidus abibat: qui uero contra religionem, iuri iurandi fidem abiurasset, reus criminis, in lacu demersus, læsæ conscientiæ & peierati numinis, morte pœnas dabat: in quorū templo fama fert, crateres quosdā incerta & cæca origine igneos globos perpetim euomere, & feruentem aquam tetri odoris inde æstuare.

C. Caligulę iuramentū. Claudij. Apud siculos in ara Palicorum.

Quod Aristoteles de fonte Acadino memoriæ prodidit, q iuxta Palicos in Sicilia manat, in quo tabellas inscripto iuramento, si recte iuratum foret, supernatare, neq; liquore perfundi asseuerat: si perperam, protinus in profundum rapi, neque apparere ultra. Idem in Sardinia quasdam aquarum scaturigines facere: nam ubi periurij erat, quicunque in eis immersus, cæcitate admissum facinus luebat: qui uero integer ad iusiurandum accedebat, incolumi fama clarius cernebat. Iuxta Tyanam quoque fons Ioui sacer, frigidus ebullire traditur, qui quū cæteris foret innoxius, periuris solum pustulas liuentes, & uomicas facit calamitosas. Atq; in Bithynia iuxta Brieti templum fons cæremonijs sacer, manare feruētis naturæ, ubi periuri uelut urente flamma necabātur, ita ut magno malo periurium lueretur. Tenet opinio in Arcadia apud aquam Stygē (quæ è petra manabat præsentissimi ueneni) ad Nonacrim, idem iusiurandum præstari, sub insigni documento spretæ religionis: nanq; in fraude & perfidia deierantium, extremi discriminis erat.

Acadinꝰ fons. In Sardinia. Fons iuxta Tyanam. Fons in Bithynia, Styx in Arcadia.

Sicut subterraneus specus ad Corinthum, qui Palæmonis dicitur, à nemine adiri fertur sine periurij pœna memorabili. Fuitq; in usu apud Athenienses, ut iusiurandum quod publice in fœderibus præstabatur, postquam per senatum exhibitum erat, quo sanctius foret, quæstores, apud Argos uero, prætores confirment, apud Mantineam, uates & belli deces, in Elide autem, opifices & legum periti. nequid repentino motu imperitæ multitudinis mutari, aut secus fieri diciq; posset. Præcæteris uero maximum uinculum iuramenti apud Samnites uetusta religione fuisse traditum est, ut ara in medio constituta, ac cæsis uictimis, omni aditu præsepto, iurans introducatur, & furiali carmine inter stragem uictimarum dira execratiōe adstringatur.

In specu Palęmonis apud Corinthios. Iuramēta per quæstores, prætores, uates et belli duces aliosq; confirmata. Samnites.

Qui etiam Arcadibus mos erat, inter cædes uictimarum solennem fidem & iusiurandum dare. Græcis uero, libantes dijs in ædibus sacris iurare, magnum uinculum iuramenti existimatum est. Illud utiq; profuerit admonuisse, diu seruatum apud Romanos, ut neq; uiri per Castorem, neq; mulieres per Herculem, iusiurandū darent, per Pollucem uero, utriq; iurare nō uetantur.

Arcades. Græci. Viri per Herculem, fœminæ uero per Castorem iurabant.

Sæpius tamē masculi per deos, mulieres per deas iurare usurparunt: licet Socrates apud Platonem per Iunonem iurasse legatur. Quodq; qui Herculem aut Dionysium, uel deum Phidiū iuraturi sunt, sub dio iurare cogantur: sub tecto autem non decebat, quia cum obuiam eundo periculis, laboribus maximis fuerint exerciti, in umbra & sub tecto, tanquā sub ignaui ocio illos appellare turpe erat.

Cęremoniæ. Ponti. Maxi.

Fuit quoq; literis pditū, pontifici maximo per deos iurare licuisse, per libertos uero, non licuisse. Solus tamen flamen dialis iuramentum præstare perpetua lege uetabatur: ideo si quando in magistratu assumptus, per leges iurare tenebat, alium qui uicem illius ageret, sufficere, & ita in leges iurare cogebat. Subit tamē reputatio, idem apud Phryges seruari, qui non modò nullo iuramento adiguntur, sed nec alios ad deierandū cogunt.

Fla. dialis non iurabat. Phryges non iurabant.

Ferūt uero Gallos & Pœnos nulla religione iurisiurandi moueri, quin ubi usum fuerit, desæuiant, nullo rapinis modo aut sæuitiæ præfinito. Sicut Aphrodisiū iuramentum pro uano haberi ueteres uoluerūt: nanq; ueteri adagio amantibus uerū ludificare, permissum est.

Gallis & Pœnis nulla religio iurisiurandi.

Fertur uero Dionysij tyranni uerbū, sicut pueros talis, ita iuramentis homines frustrari oportere. Illud quoq; notatum est, Euripidem & Aristophanē taxasse Spartanos uelut infidos damnososq;, quibus nec ara, nec fides, nec iusiurandū foret.

Veneręū iusiurandum. Spartani perfidiæ taxati.

Idq; uero testimonio probari, q corrupto munerib⁹ rege Aristocrate, bello cōtra Messenios, læsa fide iurisiurādi, primi Martiam uirtutem uenalem

Thessala fides. Parthi, Aphri, Syri, Arabes, Persæ.

fecere. Quod de Thessalis quoq; poetæ tradunt, quibus ex fortuna pendet fides, cũ bello Peloponnesiaco fœdera & deos obliti, in ipsa acie ab Athenien sibus ad Lacedæmonios, mutatis ordinibus transfugerint. Quare Thessala fides, uelut uana & fluxa, in prouerbium uenit. Parthis quoq; fides nulla, nisi quantum expedit, quibus utilitas semper est fide sanctior: idem Aphris Syrisq;. Soli tamen Arabes Persæq; fidẽ seruare didicere: tanti enim fidem fecère, ut humanam societatem cum fide tolli crederent, contraq; utilitatem fides illis semper antiquior fuit. Vno tamen exemplo proditur Amasis Persarum rex labefactasse fidem, qui cum Barcæis super occultam fossam fœd⁹ feriret, id ratum fore iurauit, quoad hum⁹ illa firma solidaq; maneret: mox retecta fouea, fœdus soluit, & iusiurandũ rupit. Præ cæteris tradit Zenocrati tãta fides habita, ut quũ nullius iurati testimonium admitteretur, soli Atheniẽses sine iuramenti religione assensere, cumq; iniuratũ, q̃ inueteratæ fidei esset, in fidem atq; officiũ admisere.

Dux

Zenocratis fides.

Quid sit exedra, quid menianum, de quibus apud iureconsultos mentio frequens, & quid embamma. Caput XI.

L. si uero ff. titu. allega.

Exedra.

Menianum.

FVit in perpetua quæstione apud iurisp eritos, q̃ inter patronos causarum longe præstantissimi habiti sunt, quid exedra, & quid menianum esset: de quibus ab Vlpiano de his qui deiecerunt, mentio fit. Et quum homo quispiam insigniter impudens, assereret fenestræ genus fuisse exedram, qualem in nostris ædibus hodie conspicimus, id'que improbissimè contenderet: alĩ aliter censentes, sedem esse putarunt, qua uiri maturo ingenio, studio & bonis artibus dediti, uti solitauere, idq; Ciceronis autoritate significari, de natura deorum primo, ubi se in exedra sedẽtem, differere asseuerat, cumq; hic uerbi significatus longe ab Vlpiani mẽte dissideret, animaduerti tandem, nõ sedem ab Vlpiano, sed cubiculum designari columnis fultum, & epistylĩs pluribus, ex cibus spatĩs, quibus prospectus in uiam erat, aliquando sub dio, nonnunquam sub tecto: menianum uero dici, proiectum protentumq; spatium ultra ædes tignis porrectis, nullo munimento fultũ ab imo, ambulandi prospiciendi'ue causa, à Caio Menio Crassi colega, unde nomen mutuauit, inuentum. Cum enim C. Menius, Catone & Flacco consulibus domũ uẽderet, ut ibi basilica extrueretur, ius unius columnæ supra quam tectum proiiceret, & tigna immitteret, sibi excepit, quo superiora latius paterẽt, & posteri prospectarẽt: cuius generis ædificia, inde meniana dicta, hodieq; id nomen obtinuit: idq; à Labeone de priuatis ædificĩs aptissime notari, cuius uerba fuere: Proiecta sunt ea, quæ ita prouehunt, ut nunquam conquiescant. eiusmodi sunt meniana & subgrũdia. Iterum quærebatur, quid esset embãma, de quo ab Vlpiano de uino & oleo legato, an aceto deceat annumerari, eleganter quæritur. Cumq; in uerbi significatu solliciti essent, neq; id assequi uiderentur posse, nos embamma censuimus contritos sapores dici, acido uino infusos, asperrimi gustus, ad acuendum excitandum'que stomachum, à uerbo ἐμβάπτω, quod est, intingo, seu (ut putant alĩ) acetum coagulatum, quod uino dilutum aut aqua aceti saporẽ facit. Est igitur Vlpiani opinio, aceto legato, embamma perinde legato accedere, sicut acetũ: quoniã eiusdẽ saporis & naturæ sunt. Verba uero Vlpiani de uino legato, hæc fuere: Si acetũ quis legauerit, nõ cõtinebitur legato acetũ, quod uini numero fuit: embamma uero cõtinebitur, quia aceti numero fuit.

Embamma.

L. si quis uinũ §. si acetum. ff. de tritic. uino & oleo lega.

Quot uirgines uestales, quæve illarum disciplina & institutio fuerit, quáve afficiatur pœna incesti damnata. Caput XII.

Vestales à Numa institutæ.

Virgines in Mineruæ templo.

Lychn⁹ Athenis.

QVide Vestalibus uirginibus memoriam relinquere, illas à Numa Pompilio primum lectas fuisse autumant, quod sacerdotium cum Albæ oriundum esset, idẽ Numa inde translato sacro, Romam aduocauit: utq; Vestæ antistites assidue forẽt, præcipua uirginitate & alĩs cæremonĩs sanctas fecit. Cuius instar sacri, in Poliadis Mineruæ templo multa religione inclyto, in Attica fuisse legim⁹, in quo uirgines assidue degere, & lychnũ inextincti luminis, ac Palladiũ existere, multorum opinio fuit. Lychnum quoq; in arce Athenis Mineruæ consecratũ ferunt, quem sesamel oleo repletum, assidue lumini alimenta sufficere ad insequẽtis anni eundem diem, prodiderunt. Ignem quoq; peruigilem apud Delphos custodiri à mulieribus, quæ matrimonio solutæ erant, inuenimus: ubi si quãdo extinguebat, ex Solis flamma peregrinum elici oportebat. Persæ quoq; ignẽ habent peruigilem, sicut Chaldæi, Medi & Assyrĩ, ut deorum maximum, illiq; uelut sacro numini hostias mactare, & sacra facere, atque ex illo euenta rerum interpretari assuerãt: apud quos Dianæ Ecbatanæ templum fuit, quam Anaitim uocãt, cuius sacerdotes procul à uirili contagio in perpetua uirginitate degunt. In Britãnia quoq; Mineruæ numen colitur, in cuius templo perpetui ignes nunq; canescere in fauillas, sed in saxeos globos uerti ferebãtur. Hæ autẽ uirgines in templo Vestæ, quod forma circulari fuit, inter Capitolium & Palatium morabãtur assiduè, ad quod ingredi interdiu uetabatur nemo: sub noctem uerò adire, præ pudore, masculo non licebat: fœminæ uero fas erat. in quo nulla Vestæ effigies aut simulacrũ deæ cui immolarent uisebatur, quia Vestam nihil aliud q̃ animum & diuinum putarunt ignẽ, quæ diuina mens animo concipitur, oculis non uidetur. Sicut Corinthi ædes Parcarũ, Cæreris & Proserpinæ, nulla habere simulacra dicuntur. Tametsi Vestam, uirginis ore tympanum gestantis, q̃ uentos contineat, nonnulli effinxere: cuius aditum ex fonte ceremonarum Vestæ consecrato, ex Numæ legibus, uestales spargere assuerãt. Quod quidẽ minimè inauguratum fuit, ne quãdo in eo senatus cogeretur, ideo non esse templũ aliqui existimarunt: licet in atrio Vestæ quod à templo seiunctum erat, quãdoq; haberi senatum uideamus. Quibus uirginibus, ne sacra intermitterent, stipendium de publico statuit. Eas enim quatuor à principio fuisse tradunt, quarum nomina Gegamia & Beremia, deinde Camilia & Tarpeia, primum à Numa initiatæ, & post Numam à regibus ad sacerdotium addictæ. Lapsis inde temporibus, quum populus in sex partes diuisus foret, ut pro eo sua quisq; parte ministram haberet sacrorum, duas additas fuisse ferunt, donec aucto & propagato imperio, collegium Vestalium ad uigenariũ numerum constitutum fuit: quibus quæ præfidebat, dicebatur maxima. Has ergo arbitrio decretoq; pontificis max. ingenuas & libero patre genitas, etiam nolentes & ab inuitis ad sacerdotium cogi compertum est, eas præcipuè, quibus summa integritas, pudor & uirtus foret, nisi flaminis, pontificis, auguris, aut qndecimuiri sacris faciundis, tubicinis'ue sacrorum, uel septemuiri epulorum, aut salĩ filia foret: horum enim filias, inuitas & detrectãtes ad sacerdotium cogi non posse, neq; cuius pater tres aut suprà filios non haberet: neq; illam, cuius soror uestalis fuisset capta, pontificum decreto cauebatur: neq; illas, q̃rum mater cum uiro dissidium fecisset, neq; in eodem cõiugio maneret. Quarum si qua mortẽ oppeteret, in demortuæ locũ aliam capi oportebat; sed nec minor sex, neq; decẽ annis maior capi poterat, quæ'ue patrima & matrima non esset, neq; ea quæ aliquo oris aut sensus uitio laboraret. Quæ dum capitur à pontifice max. nõ suo nomine, sed Amata appellatur, omẽ ueteris denominationis sequuti: siquidem quæ prima uestalis capta fuit, hoc nomine fertur nuncupata. Quibus quidẽ ad sacerdotiũ admissis, assidua infidẽs cura inerat ignis sacri & æterni, qui in penetralib⁹ Vestæ in fictilibus uasculis seruabatur, quasi cælestis arcani custodiam & curam fidelem per uices agere, ignemq; seruare: Quibus propter sanctitatem & continuam uirginitatẽ, tãtus est honos habitus, ut uelut sacrosanctæ, ab omni uiroꝝ contagio intactæ forent, aduersusq; eas, aut decreta iussusq; earum, nulli magistratui intercedendi facultas erat. Quibus hoc etiam tributum est, ut licet essent sub patris iure, postquã ad sacerdotium adscitæ sunt, sui iuris effectis, testandi manumittendiq; etiam sine curatore libera facultas foret. Ipsæ tamen intestatis hæredi tatem adire, aut bonis succedere, uel ipsis intestatis hæredes aliqui esse nequibant, quod ueteri scito apud Labeonem cauebatur. Cumq; soli Theratiæ uestali, priuilegio honoris, ius testimonĩ dicendi à populo datum esset, hinc effici cogiq; potest, reliquas testimonĩ ferendi ius non habere: eas tamẽ quum testimonium dicebãt, iudicio & foro adesse oportebat. Tum si qua dissidia & simultates, uel aliquæ exortæ offensiones fuissent, aut seditio intestina coorta inter ciues, ut uestalibus intercedentibus & deprecatricibus, & quasi internunciis, pacis fœdera inirentur, illarum curæ mandabatur: hisq; mediis & procurantibus, offensarum culparumq; uenia impetrabatur. Testamenta quoq; & quæ secretioris consilĩ erãt, quæ'ue quis celari, & in abdito esse, & suo tempore in lucẽ promi uolebat, apud illas deponebãtur, ut in fideli custodia essent. Quibus, postq̃ in sacerdotium adscitæ fuerunt, triginta annorum castitas præscripta fuit; primo enim decennio

Ignis peruigil apud Delphos, Persas, Chaldæos, Medos, & Assyrios.

Dianæ Ecbatanæ sacerdotes.

Britanni.

Vestales in templo Vestæ

Vestæ nulla effigies.

In Parcarũ, Cereris & Proserpinæ ædibus nulla simulacra.

In Vestæ templo senatum cogi non licebat.

Quatuor primum Vestales, deinde sex, tandem uiginti.

Etiam inuitæ ad hoc sacerdotium cogebantur.

Amatæ nomen Vestalibus impositũ.

Munus uestalium.

Honos uestalium.

Theratiæ uestali, ius ferẽdi testimonĩ.

Alia uestalium munera.

Triginta annorum castitas uestalib⁹ præscripta.

quæ ad cultum & arcanas cæremonias, ritusq; sacrorum spectarent, quæue uetustissimis carminibus & monumentis prodita erant, ediscebant: secundo uerò, quæ didicêre, opere complere & efficere: tertio autem decennio, sacra & instituta, ritusq; & cæremonias quas didicissent, alias edocere oportebat. Tunc demum exacto circulo annoꝝ triginta uelut emeritis stipẽdijs, liberum erat uel sacerdotio solui, & aliam uitam nancisci, uel si uolet, alij nubere, & filios educere, aut sacrorum curam gerere, & eodẽ cultu ornatuq; esse non uetabantur. Tantæq; dignationis fuere, ut si extra atrium Vestæ prodire uellet, nisi præcedentibus fascibus, ob honorem sacerdotij, foras exire non liceret. Tum si ui morbi aut necessitate, templo excedebant, quo uenerationis plus inesset, matronas & grandes natu matres, insignes morum uerecundia & probitate, quæ eas comitarẽtur & custodirent, adhibebant: cui ad omnem occursum, etiam consules prætoresq; de uia decedebant. Quòd si dum foras uadunt, ad capitale quisquam supplicium traheretur, si obuiam fieret, ipsum tunc mortem oppetere, aut nouissimo exemplo affici non decebat. Tantoq; cultu & honore ob sanctitatem sacerdotij habitæ sunt, ut seruitia fugitiua nondum urbẽ egressa, in loco precationis retinerẽt, & seruitute eximerent. Ad seq; quoq; fugientes ab iniuria prohibere, atq; à cuiusq; magistratus imperio intercedere poterant: ab eisq; quum sacrosanctæ forent, aut decreto iussuq; earum, nulli magistratui, nec tribuno plebis, qui pariter sacrosanctus est, prouocare permissum: tantumq; illarum iussui uirium & roboris fuit, ut Claudia uestalis patrẽ iniussu populi triumphantem, ne cui tribuno intercedere liceret, ascẽso simul curru, in Capitolium sequuta fuerit. Quod si quando Vestæ ignis (cuius præcipuam ducebant curam) extinctus foret, id inter non minima prodigia habitum, magna semper mercede expiatum fuit: quippe ex eo formido, & non mediocris terror religioq; senatui populoq; incussa erat: illisq; non procuratis, aut dijs non propiciatis, à rebus agendis grauibusq; negocijs haud secus abstinebãt, q̃ si dira & tetra prodigia, aut portẽta calamitosa prædicta forent. Ea uerò uestalis, cui⁹ custodia fuerat, ob secordiam, sicut ob alia crimina, à põtifice maximo, qui eas fideli custodia seruabat, flagro plectebatur. In abdito enim conclaui & penitus abstruso loco, eã obtẽto linteo flagris plectebat. Ignem uero extinctum ita suscitabat, ut uas æneum pellucidum trium angulorum, ad Solis iubar obijceret, ita ut undiq; accensus in orbẽ coiret: illudq; usqadeo diuerberaret, donec conceptum ignem arida materia clibano in ædem ferret. Quẽ quidem nouum accẽdere calendis martijs, quibus principium anni agebatur, quotannis solitæ sunt. Fuitq; is ignis perpetuus, in penetralibus sacris, & penu Vestæ, uelut sanctiore recessu, conditus: in quo palladium & dij penates Troia aduecti, fatale pignus imperij colebantur, ad quod nulli hominum, nisi uestalibus & pontificibus adire fas erat. Qui quidem dij fuere duo iuuenes ueteris artis & operæ paruis imagunculis sedentes, & militari more pila tenẽtes: tametsi palladium ab Aenea aduectum, nonnulli Apollinem & Neptunum ferant: alij troianam Palladem Romæ & Lauini, Luceriæ & Siritidæ, demonstrari tradunt: qui ab Aenea in Italiam allati, Lauini manserе primum, mox ab Iulo in Albam à se conditam trãslatos, pristinam Lauini sedem sua sponte repetisse dicunt. Quod si quando uestales sacra dijs libarẽt, aut Vestæ rem diuinam facerẽt, eo cultu ornatuq; erant, ut licet uittatæ incederẽt, album tunc uestimentũ, quod suffibulum uocant, oblongum prætextum quadrangulum in capite sumerẽt, illudq; fibula subnecterẽt: castaq; mola & sale tuso, ac in ollam fictilem misso, & mox in aquam iniecto, sacra facerẽt, calicibusq; fictilibus, qui cululi dicti sunt, Vestæ & dijs libarent: Sirpeasq; effigies trigínta numero, quas argeos uocant, ex uirgulto statis diebus in Tiberim deijcerent, arasq; deorum, numinibus accenso foculo, dicarẽt: quibus hoc proprium ferunt, ut defectum capillum tanquam sacrosanctum, uulgo atteri non sinerẽt: sed in loto arbore conspicuæ magnitudinis, quæ in Lucinæ ara colebatur, apponerent, cui ob id capillatæ nomen. Tum si quando sacramẽto adigebatur, nisi per suã Vestam iurare licebat. Eratq; uestalium opus, annis singulis stata die regem sacrorum adire, utq; uigilaret, ne ue diuina intermitteret, præmonere p̃cauereq;. Tantæq; dignationis & pudoris habitæ sunt, ut his præsentibus tanquam arbitris numinibus, non factis modo, sed & uerbis obscœnis & prætextatis abstinerent: easq; uelut augusta & sancta

Honos uestalibꝰ exhibitꝰ

Vestæ ignis extinctꝰ prodigij loco habitum.

Vestalis cuius incuria ignis extinctus, flagris cæsa à pontifice.

Ignis Vestæ resuscitandi ratio.

Palladium & dij penates in uestalium custodia.

Vestaliũ ornatus in sacrificando.

Suffibulum. Sacrificij modus.

Sirpeæ effigies in Tiberim deiectæ.

Lotꝰ capillata.

Vestaliũ iusiurandum.

Munus aliud uestalium.

Honos.

tẽpla, atq; unicũ castitatis exemplar, religiosè obseruarent. Et tametsi tanti exempli & disciplinæ forent, illas tamen athletarum spectaculis & theatro interfuisse quandoq; legimus, scilicet remisso officij munere, de concilij sententia. Si qua uero detestabili scelere polluta, omnium sententijs pontificum incesti conuicta & dánata foret, in eã manꝰ aut uim inferre nulli licuit: sed postquã familiam in potestate habere, & sacris abstinere iussa fuerat, stata die sub effossa humo ad portã Collinã, in loco cui Scelerato nomen, uiuam defodiebant uirginis uerò stupratorem, in comitio cædebant ad necem. In ea cũ subterranea erat fouea, ad quam gradibus descensus, & in imo lectulus, lucerna ardens, panis simul & lac, item aqua & in gutto oleum: uirginẽ uero damnatam, dẽptis uittis è uertice, feretro impositam, cultu miserabili, maximo omnium horrore, eò deducebant: quò ubi deducta fuerat, uinclis solutam, pontifex maximus solẽne præfatus carmẽ, capite uelato ad ostium foueæ constituebat: & postq̃ introgressa fuerat, illo auerso, & scalis sublatis, desuperq; aggesta humo, defodiebant uinam, ita ut ab omni hominis tactu illæsa extingueretur. Qua die tanquam lugubri & ominosa consternata urbe, uelut si repentinum incommodum accidisset, iustitio indicto, nihil publicæ magnæq; rei agere licebat. Tanta uidelicet cura, tantaq; solicitudine prisci cauebant, ne qua in sacerdotes & deo dicatas uirgines uis fieret. Fuêre autem uestales incesti damnatæ inter alias, Popilia, Aemylia, Oppia, Fabia, Minutia, Sextilia, Opimia, & Fleronia, inter quas Caparonia suspendio supplicium præuenit. Fabia uero incesti causam dixit, cum ei Catilina obijceretur, & quia soror Terentiæ Ciceronis erat, inducto crimine, absoluta fuit. Cornelia Maximilla absens & inaudita, à Domitiano incesti rea, quũ esset absoluta, nõ admissi forsan criminis, prauo iudicio pœnas dedit. Cumq; Vrbina falsi criminis, uirgis cæsa & uiua defossa fuisset, religio urbẽ peruasit, immeritã pœnam luisse, quod pestilẽti contagio matronæ mortuos edebãt partus, ipsæq; una interibãt, ob id admissum plecti & merita noxa puniri. Posthumia uero ob mundiorẽ cultũ, criminis insimulata, causam dixit: mox sine noxa & innocens comperta, de collegij sentẽtia, oĩm uotis absoluta fuit.

Spectaculis admissæ.

Vestalis incesti conuictæ pœna.

Stupratoris pœna.

Vestales incesti damnatæ.

Quæ absolutæ.

Innocẽtes cõdemnatæ.

Ex quibus ueteres captare auspicia solerent, & auspiciorum quæ prospera, quæue piacularia sint.

Caput XIII.

PRiscos Romanorum adeò auspicijs deditos fuisse constat, ut post urbem condi tam, falsa illa superstitione & praua religione ducti, nihil bello uel pace, domi militiæq; agerẽt, nisi auspicato. Sed inter auspicia de quibus antiquitas fabulata est, quæ prospera, quæ ue piacularia sint, sæpe quæsitum est. In primis receptum est, auspiciorum quinq; genera obseruari ab augurandi peritis: primum ex cælo, secũdum ex auibus, tertium ex tripudijs, quartum ex quadrupedibus, ultimũ ex diris. Ex his quædam oblatiua sunt, quæ non poscũtur: quædam impetratiua, quæ optata ueniunt. Oblatiua, non semper auspicium facere: siquidem in potestate uidentis sunt, an illa ad se pertinere uelint. in augurum enim disciplina hoc traditur primum, nulla auspicia, siue boni, siue mali prænuncia, ad eum qui illa obseruare negauit, pertinere: nam temere iacta, & sine ratione uaga, diuinationem non recipiunt. Ex impetratiuis autem auspicia uera sumi, sæpe notatum est. Quotiesq; augures ex arce augurium petunt, lituum tenẽt sine nodo aduncũ, quo cæli regiones & certa spatia, q̃bus uidẽda ad se pertinere uolebãt, quæ templa dicta sunt. sedebat enim augur uelato capite, & lituo cæli regiones notabat. Ex cælo fit augurium, ut si læuum intonuisset, quod prosperi euentus putarunt esse: idem, si fulgurà sinistra in dextrã emicuisset, Hetrusca disciplina: quia quæ nobis læua sunt, à dijs dextra ex parte demitti putant. Ideo fulmen in rebus omnibus lætum auspicium facit, bonicq; euentus est, si sinistra ex parte uenit. In auspicijs enim quæ sinistra sunt, bene euentura putantur: tametsi Græci dextra ex parte ueniens augurium, auspicatius putent. Ex his tamen dira habentur fulmina, quæ per septẽtrionem in occasum uergunt: quæ uero ex ortu ducunt originẽ, & in eandẽ partem cæli circumactu redeunt, summã portendunt felicitatẽ, quale ostentum Syllæ dictatori oblatum memorãt: aut quum fulmen è cælo decidit, rursusq; in sublimi crebris ignibus micat, quod fortunatũ fuisse nemo dubitauit. Ipsum tñ fulmẽ, quacunq; ex parte uenit, comitia impedit. Ioue em̃ tonante, nihil cum populo agi posse liquet. Si tñ tonet in comitijs, uitium oblatũ creandis ma

Auspiciorum quinq; genera.

Cæremoniæ dum ex arce auguriũ petebatur. Templa. Ex cælo.

Græci. Fulmina dira, & cõtra.

Fulmẽ comitia impediebat.

Manubiæ lotis cur rubrę

Fulmina diurna Ioui, nocturna Plutoni tributa.

Poppysma. Fulminis auertendi ratio,

Ful. in pollutis lucis.

Bidental. Tonitrus impares, pares, matutini, meridiani, sereno tempore emissi,

Fulgura publica, priuata. Fulgura postularia, pestifera, consiliaria, monitoria, auxiliaria, hospitalia, regalia, peremptalia,

Trium fulminum genera apud plurimos,

gistratibus, atq; ideo obnunciari oportere: si uero grandinet simul & fulminet, calamitatem præsignari uolunt. Propterea cum omnes diꝝ manubias albas nigrasq; habeant, solius Iouis rubras esse uolunt. Et quanuis Hetrusci uates nouem diꝝs fulminum iactus potestatesq; tribuant, quorum undecim fuêre genera: Romani tamẽ diurna Iouí, nocturna Sumano (quem Plutonem dicunt) tradiderunt. Fuitq; memoriæ proditum, ea fulmina quæ solus Iupiter excutit, læta esse: quæ uero cõcilio deorum aduocato, auersa reputari. Ideo fulgetras adorare, & poppysmatibus obstrepere, consensum esse gentium Plinius notauit. Est autẽ poppysma, sibilus tenuis ore emissus. Græci uero, ut uim tonitrus & speciem fulminãtis cæli auerterent, pateris uina effundebant. Thraces dum fulminat aut tonat, in cælum sagittas intendunt, rati tonãtem hostem esse dei, quem ipsi colerẽt. Paulo tamen Aemylio apud Amphipolim sacrificãte, fulmen è cælo emissum, quum sacra combussisset, regni mutationem portendit, quod mox consequutum est. Fuitq; opinio haruspicum, fulmina magnopere fieri in pollutis lucis: ideo reliquias fulminis cum sacrificio sepelire, dispersosq; ignes in unum cogere, & quadam tacita prece, terræ condere solebãt, quem locum bidental dixerunt. Nonnulli impares tonitrus boni ominis esse, & felicia portendere uolunt: pares autem, diros euentus & calamitates: alíꝝ matutinos, uentum: imbrem uerò, meridianos prædicere. Serena tamen tempestate tonuisse, hominesq; aut ædes sacras de cælo tactas esse, tristis euentus fuisse & auspicíꝝ mali, sæpe notatum est. Contrà uerò Homerus, Iouem sereno intonuisse post effusas preces, felix omen & rarum auspicium fecit. M. Crasso castra quæ trans Euphratem metatus fuerat, bis fulmine icta, triste prodigium & infandas cædes attulere. Alíꝝ ex fulguribus quædã publica adnotarunt, alia priuata: publica, non ultra trigesimum portẽdere annum, nisi in deditione oppidi: priuata, non ultra decimum augurium facere, nisi in sponsalibus & natali die auspicata. ex quibus quædam postularia, alia pestifera, pleraque consiliaria dicta sunt: aut monitoria uel auxiliaria, hospitalia uel regalia, nonnulla peremptalia, quæ superuenientium fulgurum significationem perimunt. Ea enim tãtam uim habent, ut quicquid alia portenderẽt, illorum interuẽtu tollatur. Quod uerò interuentu fulminis portentum est, alterius significatione tolli nequit: pestifera mortem, postularia sacrificiorũ emẽdationem admonẽt. Pars multo maxima, tria fulminum genera fecit: consiliarium, quod post cogitatum negocium superuenit: autoritatis, quum post rem perfectam, bonum aut malum quod futurum sit, prædicit: status, ubi nec opinãtibus nobis fulmen interuenit. Quæ uerò fortuita sunt & in casu posita, nulla ratione subnixa, diuinationem non recipiunt. Ex auibus uerò, augures quasdam obscines, quasdam præpetes notarunt: obscines cãtu, præpetes uolatu augurium facere & futura prædicere. Semper enim cantus obscinis quum siníster est, secundissimus fuit. Ex præpetibus autem, aquila, uulture & buteone, sanquali & immusylo, lætãtur, easq; felices euentus esse, quum ingentibus alis patulæ & porrectæ uolant. quasdam dixere funebres, quæ omine auerso aliquid fieri uerãt: nonnullas superuaganeas, quæ ex summo acumine emittunt uocem: alia caduca auspicia, quum in templo per augures mẽtato aliquid excidit: pleraq; cliuia, quæ difficulter eueniunt. Aquila si dextra ex parte uenit, felix omen facit, & magnarum rerum auspicia: quas quidem uolatu augurium facere, præcipuè si stridẽtibus alis euolare uideant, omen futuri maximi boni, aclæta & magna portendere dixerunt. Vultures quoque Romulo in condenda urbe præsens auspicium fecêre: Sed tamen uultures aquilarum fœtus implumes occidisse, nidosq; euertisse, ipsosq; à pastu pedibus & rostro abegisse, Tarquinio Superbo exilium & regni amissionem, quæ mox sequuta sunt, portenderunt. Aquilam Tarquinio Prisco pileum detraxisse in sublimi, deinde capiti reposuisse, regnum ominatã ferunt: sicut Aristãder aquilæ augurio, uictorem Alexãdrum prædiuinauit. Rursus correptum iaculum è manu satellitum abstulisse, & in profundũ deiecisse, uelut prodigiosum ostentum, Dionysio exilium, & regnum sibi abrogari, funestasq; calamitates præmonstrauit. Fuitq; diu quæstionis, an sanqualis & immusylus inter aquilas cẽsendi forent: quorum uolatus licet æuo priore incognitus, secundissimos habere euentus censebatur. Cumq; ex auibus omina multi obseruarint, præcipui fuere Cares, quibus rex Caras ex auibus auspicium dedit primus. Postea Arabes, Phryges, Cẽ

Auguria.

Aues oscines

Aues præpetes,

Aues funebres

Superuaganea

Auspicia caduca

Cliuia.

Auspicia ex aquilę & uulturis uolatu.

Quæ gentes auguria potissimũ obseruarint

fices, Piscides, Pamphylíꝝ & Galli, auium cantus & uolatus religiosè obseruarunt: ex quibus uera auspicia ominati sunt: quibus obseruatis, haud secus q̃ ex oraculis euẽta rerum & negociorum præsumpsere. Sæpe tamen uulturem in ædem Iouis, aut deorum uolasse, prodigíꝝ loco receptum est: ideo uelut portentum malíq; auspicíꝝ, procuratum fuit. Si tamen uultures, corui & aquilæ in unum coirent, cædem haud dubiam: & si grues uolantes à recto flecterent cursu, & retrocederent, infandam nautis tempestatẽ, & mare procellosum, mox turbines & fluctus prænunciarunt. Ciconiá non ut grues prodigium facere dicunt: sed in augurꝝs non dubiam ferre cõcordiæ significationem. Proxima est accipitrum natura: præcipuum uero genus, quod circum appellãt, altero pede claudum, quod fortunatum nuptiis & pecuariæ rei opinati sunt. Contrà miluus diri malíq; ominis, semperq; infortunia prænostrare creditus. Triorchen uerò, cui principatũ dedêre augures, & falconem, felicis euentus, futuríq; maximi boni spem habere, augurío expertissimo compertum est. Est autem triorches quem buteonem antiquitas dixit, qui q; treis testes habeat, triorches dictus. Falconis uerò augurium tam auspicatissimũ Thuscis fuit, ut uiso augurío, Capuá in solo felicissimo condiderint. Dareo accipitrum uisio duo uulturũ paria uellicantium, omen fuit, q; è coniuratis sumpto supplicio, haud multo post Persarum regno potiretur. Picus uero martius & luscinia efficaci auspicio habentur, prosperaq; semper & felicia decreuerunt. inter quæ ardeolas, quas leucos uocãt, quum ad austrum uolant uel septẽtrionem, magna semper portendere uoluerunt: solui enim pericula & metus exinaniri eorum aspectu, multorum opinio fuit. Luscinía quæ in ore Stesichori infantis cecinit, talem illum futurum designauit, quantus postea fuit. Contrà hirundines infausti ominis esse, & ancipitem afferre fortunam, multi prodiderunt: nam Cyro regi, dum contra Scythas bellum parat, hirundinum uisio infaustam fecit expeditionem. Eædem quoq; Pyrrhi tabernaculo, & in naui Antoníꝝ insidẽtes, suscepti belli infelicitatem & funestas clades portenderunt. Picus quoq; martius in capite pastoris iura reddentis deprensus, & occisus, futurum excidium auguratus fuit: in uexillis uerò Sabinorum insidens, felix augurium fecit. Columba si comitata est, prosperos successus auguratur: cæteris autem nullius auspicíꝝ credita est: sicut cycnus nautis, & his q freto agi uolunt, prosperos cursus denunciat: reliquis uero inauspicatus. Circum tamẽ de genere aquilarum, columbam discerpẽtem unguibus, felix nunciũ attulisse Homerus uoluit. Præposteros aut uespertinos gallorum cantus, optimi euentus multi notauere. Themistocli pridie q̃ in Xerxem duceret, auditus gallorum cantus, uictoriæ mox futuræ prænuncium fecit: idq; ideo, q; uictus nequaquam canit: uictor uero obstrepit & murmurat. Contrà uero gallinarum: nam diri aliquid imminere, aut futurum incommodum illarum cantus designauit. Inter reliquas uero inauspicatissima fertur incendiaria & piacularis, propter quam urbs sæpe lustrata fuit. quæ autem hæc fuerit, maximæ quæstionis est. Coruus quoq; inter aues inauspicatæ est garrulitatis: pessimam uero coruorum significationem, maximè quum glutiunt uocem uelut strangulati, Plinius notauit: si uerò ab ortu clara uoce occinuerint, præsentẽ felicitatẽ: contrà uerò, ab occasu exitium apportant. Coruos tñ pullos deuorasse, reliquiasq; in nidum detulisse, diffidiũ inter Syllam & Marium, quo plurimo sanguine pugnatũ est, designauit. Coruos quoq; aurum corrosisse, uelut dirum malíq; portenti, procuratum fuit. Eædem quoq; aues insuolantes obstrepentesq;, Alexãdro Babyloniam ingressuro, & Ciceroni imminens periculum extremasq; ærumnas præmonstrarunt. A dextra tñ coruus, & à sinístra cornix uel picus, spem non ambiguã & ratum auspicium fecere. Maximè uero abominatus est bubo, tristis & dira auis, uoce funesta & gemitu, qui formidolosa, dirasq; necessitates & magnas moles instare portendit: ipsum tamen cantu & stridore querulo, dirum facere auspicium putant. tacens, non semper malus fuit: quippe bubonis aspectus, Agrippæ captiuo ludæorum regnum portendisse fertur. Noctua quoque non semper infortunia facit: nanque uolans, insignem de hoste uictoriam quandoq; apportauit. Apud Atheníenses enim, noctuæ uolatus uictoriæ semper fecit auspicíꝝ. Si tamen sereno canit, tempestatem: tempestate uerò si occinuerit, serenum nunciare fertur. Eadem uero in hasta regis Pyrrhi insidens contra Argos euntis, fatum illi & discrimẽ extremum prædixit,

Siníſtrũ omẽ ex uulturib⁹.

Ex uulturib. coruis & aqlis congregatis.

Ex gruibus.

Ex ciconia.

Ex accipitre

Ex miluo.

Ex falcone.

Ex buteone.

Ex pico & luscinia

Ex ardeola.

Ex hirũdinibus.

Ex pico martio

Ex columba.

Ex cygno. Arist. circũ inter accipitrum genera recenset.

Ex gallorum cantu.

Ex gallinarũ cantu.

Ex coruis.

Ex bubone.

Ex noctua.

Ex apibus. Apes quoq; suo examine dira ostenta sæpe & triste ausp̃icium fecere, sicut ante pugnã Pharsalicam in ara insidentes: & in nauibus conspectæ, dum per æquora ferrentur, Dioni & Pompeio Magno cladem pernicioſam, & calamitoſos casus prænotarunt. Et quũ in castris Bruti examen conspiceretur, mutari castra haruspices iusserunt, ne quid diri portenderent. Nonnunquam felici euentu, sicut quum in castris Drusi uua dependente insedêre, quo tempore ad Arbalonem prosperrimè pugnatum fuit. Ipsas uero apicem arboris insedisse, oppugnatiõis futuræ & teterrimi belli afferre signa, multi adnotarũt: quæ uero apes in ora infantis Platonis aduolarunt, haud dubiam spem eius magnitudinis attulerunt. Aliter uesparum examen; nam calamitosum ausp̃icium facere probatum

Ex uespis, Ex omnis generis auium circũuolatu. est. Aues autem omnium generum circumuolasse, felicitatem magnæ fortunæ, diademaq; regium mox futurũ Gordio ostenderunt. Ferunt in Alexandriæ descriptione, cũ ob gypsi inopiam mœnia farina frumenti designarentur, aues omnis generis illam de-

Auguria ex tripudijs. pascentes, omen fecisse, horreum uicinis gentibus quandoq; futuram. Ex tripudijs uero esse auguria, ueteres fabulati sunt: ut si pulli non addixissent, uel si uitulus è sacrificantium manibus proripuisset, aut hostia profugisset, uel percussa mugitum dedisset, uel si

De hoc plura li. pri. ca. 29. inter sacrificandum aliqd triste oculis aut auribus occurrisset, seu in extis caput iocineris defuisset, quæ omnia fœdi euentus esse, nemo dubitauit. Flaminio sacrificanti, uitulus qui multos cruore insperſit, omen magni terroris fecit. Vel quum pulli è cauea adducerent & pascerentur, ita quod tripudium facerent solistimum, quæ secundissima tra-

Ex uino. duntur ausp̃icia: nam pascentes aues uidere, felicitatem portendere multi censuerunt. Lydi, Persæ, Iberi & Thraces, non ex auibus, sed maxima auguria ex uino obseruarunt: Nam uinum effundere, aut uestes uino inquinare, felicis haud dubie fortunæ signa esse,

Odyss. 13. augurati sunt: idq; attestante Homero, qui Vlysse discedente, & bona uerba precante, Alcinoi uxorem humi facit uinum fundere, uelut preces ratas dijs habituris. Germani

Ex hinnitu & fremitu equorum ex hinnitu & fremitu equorum, monitus futurorum prædici putant, quos nullo opere contactos, candidi coloris plurimos educebant. In Cappadocia ex myrrhicinis uirgis, in

Ex uirgultis. Scythia ex salignis humi constratis: alij ex uibrata salitione oculi, quod augurium pal-

Ex oculis. micum: in Lycia ex piscibus, quos ichthyomantes uocant: atq; Enaries Androgeni ex ti-

Ex piscibus. Ex tilię fronde. liæ fronde uaticinantur, Nasamones uerò ex somnijs ad sepulchra defunctorum. Fuitq; apud Byzantios receptus mos, ut scombrorum regem uidere, qui inter conchylia est mi-

Ex somnijs. Byzantij. ri aspectus, aut iunctum iumentũ stercus emittere, fortunatissimos euentus faciat: quæ singula augurum disciplinis latius tradita & præcepta sunt. Ex quadrupedibus autem

Ex quadrupedibus Ex lupo. fuere, quæ pedestria dicuntur auguria: ut quæ à lupo, serpente, equo, uulpe, cæterisq; reptilibus fiunt. Lupum, si ad dextram commearit pleno ore, magnæ & prosperæ rei

Ex iuuencæ anniculæ aut mulæ partu, augurium facere, & nullum præstantius esse opinantur: contrà, lupos in Capitolio uisos, prodigij loco est habitum, cuius causa lustratum Capitolium quandoq; uidemus. Lupũ

Ex leonis aspectu, quoq; castra introisse, & laceratis obuijs intactum abijsse, exitium & cladem portendisse euentus docuit, toto postea exercitu ingenti clade affecto. Rursus, quum cerua à lupo

Ex capræ. fugata, inter duas acies euasisset illæsa, insignem uictoriam Romanis dedit. Lupos quo-

Ex asino leo nẽ occidente, Ex serpentis, uulpis, canis, que in foro uisos, incolumes euasisse, armis opprimi patriam, & magna rerum momenta designauit. Quum in Libyam colonia duceretur, lupos metas quibus agger designa batur, mordicus dissipasse, uelut diri euẽtus, effecit quo minus deduceretur. Non sic Samnitibus deducentibus coloniam, quo duce auspicatã deduxere, quare Hirpini dicti. Fuitq; animaduersum, lupum subnigrum obuiam factum, grande discrimen afferre. Iuuenca si annicula, aut mula si gemellos peperit, ostentum diræ pestemq; denunciat. Sicut leonis aspectus famosus fuit & inglorius, itineraq; infesta facere creditus: nanq; hostium pugnam sæpe portenderunt: capræ uerò, salutaris. hæ enim Carano eximiæ felicitatis duces fuere. Asinum leonem occidisse, omẽ magni terroris fecisse, necemq; Alexandro portendisse, literis mandatum est. Serpentem per impluuium decidisse, aut iter cõmeantium interrupisse illæsum, uel fœtam uulpem obuiam habuisse, aut canem alienas ædes introisse, formidolosos casus & insignẽ calamitatem facere, periti adnotarunt. Serpentem quoq; extis solennibus depastum, diri ominis & extremi exitij loco est habitum. Contrà, Syllæ inter sacrificandum serpens uisus & elapsus, felicem uictoriam

dedit. Suburbana uero colubris plena, equosq; illis depastos, Crœso Lydorum regi ab externis regnum subigi portenderunt. Mures quum candidi sunt, lætum ausp̃icium faciunt, licet illorum occentu dirimi ausp̃icia dicantur: nanq; occentus soricis auditus, Fabio Maximo dictaturam, & C. Flaminio magisterium equitum, deponendi causam dedit. mures quoq; in Argillæ fundamentis apparuisse pugnantes, ciues præferoces & militares, haud dubio argumento præsignauit: ea enim urbs ad Strymonem bonis ausp̃icijs condita, à muribus dicta est: sicut Coronæ ciuitas in Peloponeso ad Pamisi flumen, q; cornix ænea in fundamentis apparuit, felix nomen tulit. Si quid tamen mures arroserint, tristia semper & dira portenderunt. Carboni imperatori corrosis fascijs, quibus in calceatu utebatur, exitium prædixerunt: aurumq; & clypeos corrosisse, Marsicum portendere bellum. Lepus quoq; occurrens in uia, infortunatũ iter præsagit & ominosum: idem uulpes fœta, & canis prægnans: mustela quoq; sicut picus, à sinistra ueniens, infausti ominis est. Feruntq; arietem insolito colore natum, miram felicitatẽ prænotasse. Ex diris sunt offensiones pedum, uoces exaudítæ, res oblatæ oculis, & alia id genus, ex quibus certa captantur ausp̃icia: lumen offendisse, laciniam adhæsisse, uel prolapsum occidisse, obscœnum ostentum esse, uulgo receptum est. C. Flaminius quo tempore ad Trasimenum oppressus interijt, quum in equum insiluisset, equo prolapsus, repente corruit, diro & fœdo euentu, quo ad internecionem crudelem in modum cæsus, occubuit. Neroni Cæsari Alexandriam profecturo lacinia adhæsit. Diuus uero Augustus læuum sibi calceum præpostere indutum animaduertit, qua die seditione militari prope afflictꝰ est. Et Pompeio Magno pullum amiculum qua die ad Pharsaliam profligatus fuit, diras uastitates præmonstrauit. Voces quoq; exceptæ in utranq; partem, magnopere augurium fecerunt: idcirco in rerum principijs, quod bonum, felix, fastumq; foret, præfabantur ueteres. Quũ maximas clades urbs perpessa fuisset, & ancipiti contentione agerent patres, an relicto patrio solo, Veios migrarent, uox centurionis audita, HEIC manebimus optime, urbis sedem stabilisse fertur. Aliter Crasso in bellum profecturo, qui Cauneas ficus uenales clamabat, illud omen fecit, quo spoliatus fama & fortũnis omnibus, memorabili clade profligatus interijt. Neroni rursus paucis ante ipsius cædem diebus, de mausoleo uox exaudita fertur, nomine eum ciens. Augusti quoq; Cæsaris supremo digressu ab urbe uox temere emissa, augurium fecit, non amplius Romæ eum futurũ: sicut Scipioni in Aphricam profecturo, promontorium Pulchri incolumẽ spem ostendit: contrà Hannibali quum ex Italia Aphricam peteret, sepulchrum diruptum, ausp̃icium ferale. Bruto etiam & Cassio prodituris in aciem obuius Aethiops, calamitates præsignauit. Quare fœdissime & cruento bello, atq; intestina clade ita conflictati sunt, ut ambo uno prælio conciderent. Fertur quoq; Hadrianus Cæsar ex Mauri occursu futuram mortem imaginatus. Non sic Octauio Augusto: nanq; asinus cui Nicontæ nomen, & asinarius cui Eutycho, obuiam facti, omen certæ uictoriæ attulere. Ac ne nimius uidear, neue diutius studiosos fatigemus, de his hactenus dixisse, abundè fuerit. Illud quoq; haud dubium, sues comesse fœtus, inter prodigia minime reputari: siquidem id frequens, neq; propterea ominosum fuisse, assiduis exemplis probatum est.

Ex muribus.

Ex lepore. Ex mustela. Ex ariete. Dira.

Ex uocibus exceptis.

Ex Aethiopis occursu.

Quid senserit Hieronymus Porcarius de iniquo iudice, quibusq; modis litigantes frustretur & deludat. Caput XIIII.

HIeronymus Porcarius, diuini humaniq; iuris sciens, homo liberi animi & acris ingenij fuit: præterq; huberem facundiam, mira in eo eruditio, & in maledicendo libertas admisto sale: erat enim acri iudicio, & ad irridendum contentiosus & audax, non infacetus, ita ut iocis urbanis unumquemq; carperet, & ad uiuum usq; lacesseret. Is in consessu nobilium, dũ apud eum pro familiari consuetudine diuerterem, dicere solebat, quatuor modis iudicia eludi, ueterum scitis traditũ esse: odio, gratia, precio, aut timore: præter quæ nihil esse quod iudicum animos flectat à uero, literis mandatum dicebat. Sed tamen, si quis improbum aut perniciosum iudicem nactus fuerit, qui iudicio & legibus abuti uelit, innumeris ferè modis iudicia eludi & præuaricari solere, contra ius fasq;. Quib⁹ uero modis id fieret, memoriter ipse & expeditè disse-

Quatuor modis iudicia eludi.

rebat:neq; enim solum iniquus iudex, inquit, qui alteri parti pronior est, longis interuallis differendo iudicium, clientem pro quo ius stare uidet, frustratur & decipit, ita ut longa mora fatigatus, iudicium relinquere cogatur, aut donec alius instructior fiat, expectet, ut alter interim dolo uictus occumbat: sed etiam qui non ex fide bona acta proponit & refert, quum quæ unius partis causam agunt, diligenter enũciat: quæ uerò contrà, supprimit & tacet, bonum ius partis eludi atq; obteri dicebat. Quinetiam multos uidisse asserebat, qui illum cum quo lis est, cui plus nimio fauet, quo pacto aduersarij te lis se opponat, instruere non uerentur, quum quid in re quaq; consilij capiendum sit, alteri parti enunciẽt, ita ut ille paratior factus, bonũ alterius ius euertat, & conuincat: quũ alterius neq; uoces animis, nec querelas auribus admittant: & quum miser ille timidus imprudensq; rerum, iudicis fidem implorãdo, frustra ipsius aures fatigauerit: iudex interim seuerus & uehemens loquenti obstrepat, eumq; uel difficulter admittat, aut impotenti ore obiurget: uel si admittit ægre & perinuitus, dissimulato sermone uultuq;, cum tædio admittere cogatur. Quorum quidem nequitiæ & animi ad fallendum destinati, nulla maiora (inquit) argumenta sunt, q̃ quum reconditus ille sensus, & abstrusus animus, quam labem misero illi afferat, non facile dinoscatur. Quinetiam persæpe euenire dicebat, ut malus iudex, ut illum improuidum ad insidias ducat, & uana spe ludificetur, se dubitare in quo nihil uerendum sit, asseueret: si quod autem in causæ disceptationem anceps dubiumue fiat, illud dissimulanter omittat: ut quum maximè uicisse te credas, tunc tibi præcipue subeundum periculum sit. Nonnunquam euenire, ut quum diutius litigantem frustrari nequeat, precibus seu querelis fatigatus, causam in iudicio se productum prædicat, aliorumq; iudicum exploret uota, nõ ut causam æquo iudicio terminet, sed ut quo pacto inuadat ius alterius, solerter inquirat: illorumq; uotis in illius miseri perniciem exploratis, sine religione & fide ipsum perditum eat. Si uero non dubiam spem uictoriæ uiderit, iudiciorum & litium mora ita rem producat, ut quum finire nutu omnem disceptationem ualeat, neutrò inclinatis sententijs, suspensa omnia infectaq; relinquat, Deumq; ille cõtestans & hominum fidem, si quidem, quem appeller, quem obtestetur, quem imploret, nullũ habet, diuturna expectatione & ampliore sumptu uexatus, de suo iure tandẽ decedere cogatur, quo fœdius dici æstimariq; nihil potuit. Atq; utinam non his artibus fœdissimè uexatos, nec quotidianis damnis tenore uno opprimi miseros uideremus. Postremo morẽ pessimo exẽplo inualuisse dicebat, ut iudices non iure nec iudicio, sed per factionem & gratiam, aut libidinem, perq; inuidiam iudiciorum uota conferant, illic præsertim, ubi in orbẽ super iure controuerso sententiæ explorantur. In qua quidem re, tanto certamine hinc inde exardescunt studia, ut maledictis inter se & conuicijs, & plerunq; manibus uix temperent, tantaq; iudiciorũ turpitudo fiat, ut nec iudicio, nec disceptatione, sed libidine, perq; omnes cupiditates suffragentur, studiumq; & gratiam aliquorum potius, q̃ uera iudicia inquirant. Ac mille modos referebat, quibus iniquus iudex, non iudicis, sed impuri latronis modo, uelut officina nequitiæ, per auaritiam & sordes bonum alterius ius inuadat, uanaq; iudicia precio aut gratia nundinetur: qui quidem non legum periti, sed euersores potius humani iuris dicẽdi sunt. Recte igitur Isocrates nunq; effici existimauit posse, ut hi qui malè instituti, aut moribus prauis & inciuilibus sunt, iustitiam assequantur. Deniq;, nihil malo iudice peius, aduersus quem nec imperia magistratuum, nec leges ualent: neq; facile esse inuenire hominem, quẽ nec flectãt preces, nec dona transuersum agãt. Inualuitq; uetus adagium apud causarum patronos, omni dimicatione, contentione atq; cura enitendum, ut iudicem quem quis nactus fuerit, partim gratia, partim precio aut pactione, dãdo & pollicendo, propensiorem sibi quoquo modo parent: quo incolumi amico, nihil amplius quærendum illi sit: isto enim maximè effici modo, ut eum ad uoluntatem suam ille nutumq; conuertat: & qui gratia plus possunt, causa plus ualuisse uideãtur, illiq; uel nunquam causa cadãt, uel præter ius fasq; iudicata ferant, & uictores fiant. Sed iam latius processi & liberius, quia me morum piget tædetq;. Malè profecto humanis ingenijs nostra uitia consuluere, quum iudicia quæ fidei tutelæq; nostræ credita sunt, non ad salutem, sed ad perniciem humani generis cæci cupiditate uertamus.

Vbi sententijs in orbẽ explorantur.

Isocratis dictum.

Adagium sceleratum apud patronos causarum.

Quæ in sermonibus quotidianis uulgata prouerbia apud Romanos in usu fuerint, & quæ apud exteros frequentia.

Caput XV.

VVlgata apud maiores prouerbia, quæ magis fuerint obuia, de quibus meminisse potuimus, præ multis & ferè innumeris, hæc plane accepimus: eaq; licet breuibus conclusa sentẽtijs, in sermone quotidiano usurpata, aliud dicere uideantur, ut aliud sonent uerba, aliud sentias: tamen sub alieno intellectu obliquis orationibus, quin magna plerunq; sensa & rerum documenta appareant, nulli dubium fuit. Horum exemplorum plena uetustas est: nam si quos mutuo studio teneri, & consociatos sibi inuicem operas dare designabant, mutuum mulos scabere dicebant: q; scilicet ita opibus se iuuarent, & alter alteri præsidio esset, quẽadmodum muli inuicem se confricantes scabunt. Contrà uero, quum aliquis nihil proficit, & frustra operando fatigatur, ingenti periculo, fructu nullo, oleum simul & operã perdere aiebant. Sicut Græcum adagium fuit, ὄνου πόκας ζητεῖς, hoc est, asini uellera quæris, quasi ad id operam daret, ubi laborando nihil proficeret. cui affine est, φάλακρον τίλλας, hoc est, caluum uellis. Et quum quis lacessit ad pugnam, mox linquitur animo, ut cominus congredi non audeat, cantherium in fossa dixere: sunt enim cantherij, equi testiculis desectis, & exectis genitalibus: qui quum semine careant, languidiores & degeneres sunt. quare Scythis & Sarmatis peculiare est, equos præferoces eunuchos facere, quo mollitis animis, mitiores fiant. Græco quoq; prouerbio increbuit, ut quum aliqua ita essent dissociata, ut non facile conuentura putarentur, nihil esse cum fidibus graculo, uel cum amaracino sui, dicerent. Fuisse enim amaracinum fragrãtissimi odoris unguentum, ex amaraco dilutum, autores memorant. Ad hunc sensum, in lente unguentum: cui proxime accedit, ὄνος πρὸς αὐλόν, hoc est, asinus ad tibiam, & ὄνος λύρας. Et quum quis diuersus agitur, & ita dubius animi fluctuatur, ut nec abnuere, nec polliceri audeat, & in quãuis partem declinet, præsens damnum aut exitium uideat, se inter sacrum & saxum positum, uulgo iactitat: deductum ab eo, qui in fœdere ineundo porcam saxo ferit: sicut Græcum est adagium, Διομήδεια ἀνάγκη, quòd scilicet ita astrictę maneat, uelut apud Diomedẽ hospites, quorum uisceribus equas depauisse dicitur. In eum uerò, quem diuersæ trahunt curæ, & incertus nutat, ut nunc in unam, nunc in alteram inclinet sententiam, ἐυμεταβολώτερος κόθορνος, id est, mutabilior cothurno, sermo percrebuit. cothurnum enim calceamenti genus esse quatuor angulorum, fabrefactum ita, ut utriq; pedi, & uiris ac mulieribus aptetur commodè, perspicue constat. Rursus, si quid certum & destinatũ esset, nec uana exspectatione ferrentur, hoc re ad Sagram gesta certius esse: contrà uero, quum irrita caderent promissa, & uana spe ducerentur, se auribus lupum tenere dicebant. Huc pertinet, quod quotidiano fertur adagio, inter os & offam multa incidere, quum aliquid discriminis in re certa & ferè explorata futurum timemus. Sicut græco fuit adagio usurpatum, πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου, id est, Multa cadunt inter calicẽ, supremaq; labra. Quòd autem est de Sagra dictum, inde fluxit adagium, quòd quum decem Locrorum millia, ad Sagram insperata uictoria potiti essent, aduersus Crotoniatarum centũ & uiginti millia, idq; uix credibile uideretur, postea certis autoribus re comperta, in prouerbium cessit, ut quum quid certo certius significarẽt, re ad Sagram gesta nihil certius dicerent. Cumq; ingenti animi solicitudine premitur quispiam, resq; ita in angusto sunt, ut trepidum diffidentemq; animum gerat, omnisq; moles negociorũ uno in loco inclinatura uideatur, hîc mihi aqua hæret, dicere solemus: tractum ab eo qui naufragium facit, qui aqua ori admota, penè submergitur. Et quum ex re quapiam totũ pendet negocium, ubiq; tota moles periculi imminet, hic mihi prora & puppis est, uulgatus sermo fuit. Contrà uero, quum exoneratum animum curis, discussa solicitudine gerimus, ut bona spe impleamur, securos in utranq; aurem dormire pollicemur. Sicut rem saluam dicimus, saltante sene, tractum ab eo, q; quum circenses Romæ fierent, & turbatis ludis aduentu Hannibalis, in omen magni terroris receptum esset, postea reuersi, quum saltantem in circo senem inuenissent, rem saluam dixerunt. Clitellas quoq; bouí admotas, quũ munus uiro inerti collatũ uiderent. Quiq; de rebus quarum nescius est,

Mutuum muli scabunt.

Oleum & operam perdere.

Asini uellera quærere.

Caluũ uellere.

Cantherius in fossa.

Nihil cum fidibus graculo uel amaracino sui.

Inlente unguentum.

Asinus ad tibiam.

Asinus ad lyrã

Inter sacrum & saxũ stare, Diomedea necessitas.

Mutabilior cothurno.

Ad Sagrã gesta certius

Aurib⁹ lupũ tenere.

Inter os & offam

Multa cadũt inter calicẽ.

Locri ad Sagrã victores

Aqua hærere

Prora & puppis.

In utrãq; aurem dormire

Saltãt senes.

Clitellas bouí.

Sutor supra crepidas.

dijudicat, sutorem supra crepidas iudicare dicunt. Nouo quoq; genere prouerbij in usu uenit, ut qui tam ad imperandum, quàm parendum iuxta paratus foret, quicq; non segniter mandata exequitur, mulus Marianus diceretur. nanq; Marius quæcunq; militib⁹ mandauit onera, ipse inter infimos obiuit in primis. Quanuis furculas quib⁹ farcinas uiatores gerunt, quas Marius primus commentus fuit, mulos Marianos alij dictos uelint.

Mulus Marianus.

ἄκοντί. κοντί.

Quotiescq; uictoria sine labore quæsita foret alicui, ἄκοντι uicisse: contrà uero, ubi multo negocio uictoria potiretur quispiam, κοντι uicisse dicimus: quũ enim puluere aspersus athleta esset, κοντι uicisse dicebatur: solere enim athletas & multarum palmarũ pugiles, ad uires refouendas puluere luctatorio inspergi, quo fortius dimicẽt, ferè peruulgatum est, quem ex Nilo præcipuum fuisse uolunt. Pari exemplo quum parum cõmodi affert uictoria, & haud magno discrimine à uictore uictus abest, Cadmea uictoria dicitur. Apud Græcos uero ἄδακρυς πόλεμος, hoc est, bellum sine lachrymis: Latinis autẽ, laureola in mustaceis. Bullam quoq; dicebant, si quid haud multo post desiturum cernebant: Est enim in aquis spuma tumens, quæ ex crebra agitatione nascitur, punctoq; temporis dissoluitur. Quare sermo Diogenis in eos qui ob coronas olympicas lasciuirent gaudio, percrebuit, ut bullas accepisse diceret. & calcaria sponte currenti addita, si quẽ sua sponte ad audendum agendumq; hortamur. Oleum uero in ore gestare, dixerũt, cui loqui inhibitum est, cuiq; uerbum facere non licet. Contrà, ubi quis lingua immodicus infinitæ licentiæ & audaciæ est, qui moderari linguam nesciat, Byzena temeritas dicebatur: fuit enim Byzenus Neptuni filius, procax nimium & insolens. Et qui ingenio timido & diffidenti scrupulum facit, ubi faciendus minime foret, nodum in sirpo quærere dicebant. Si quem uero probum uirum designabant, qui nihil contra honestum moliretur, tutoq; eius fidei crederentur omnia, dignum esse cum quo in tenebris micent, asserebant. Qui uero ingenio perspicaci, nulli occasioni fraudis patet, τέχνῃ πίδακος οὐχ ἁλίσκεται, hoc est, senex simia non capitur, prouerbium fecit. Contrà, si quis improbus ad nocendum paratus uenit, fœnum habere in cornu dictus est: erat enim prisci moris, bobus qui cornu peterent, fœni manipulos apponere, quo ad præcauẽdum homines pauratiores forent: quare uerbum Sicinij scurræ fuit in Crassum, ideo conuicijs parcere, q fœnum habere in cornu uideret. Dici quoq; ius ad assem, quũ etiam minima librato examine moderata fuissent, uoluere: & qui se uictum fatebatur, herbã do, prouerbio iactabatur: quippe supplices & qui pacem petunt, oleæ ramos uelamenta supplicum, aut gramen cum terra euulsum, uictori offerebant, uel barbarico more ferris coronati occurrebant, quasi illos quibus porigerent, ducerent meliores. Mittere autem noctuas Athenas, πλαῦκας εἰς Ἀθήνας, uetus adagium fuit, quũ ea quæ illi supersunt, alicui damus: quũ eiũ Athenis noctuæ affatim exhuberent, qui illuc noctuas mitteret, nimiæ ad ea loca merces ferret, ubi illæ redundarent. Et cum quis nescire simulat quæ percallet, Cretes nescire pelagus uulgo dicitur: ex illo traditum, q nemo Cretensis nauicularium, & pelagi commercia nesciret. Quinetiam ex locis plura fluxere prouerbia. Nam si qui opibus claros & præpotentes flocci faciunt, illis ne decimam quidem Syracusanoꝝ esse: & quum loca & salubrem aerem celebrant, Crotone salubriora dicunt: scilicet q Syracusas ditissimas, sicut Orchomenon in Bœotia, & Crotonem, composita aeris temperie saluberrimam ferũt. Etiam à personis plura adagia fluxerũt: nam & Zenone continentior, & Catone constantior, & Aristide iustior, crebro usurpatũ est. Eò pertinet, non esse hominis cuiusq; Corinthum petere, q præceps in luxuriam ciuitas, ibiq; illecebræ libidinum forent, quæ magno parabantur. Tum si quem affectum & negocijs inutilem ducebant, in quo nihil adiumenti, nihil consilij foret, eum de ponte deijci oportere monebant: siquidem grandæuos ætate ad suffragia, quæ comitijs dabantur, non admittebant. Quum uero uehementer laboratur, fortunaq; in extremo sunt, ita ut nulla daretur spes melior, rẽ ad triarios ueniisse, in prouerbium uenit: quum enim triarij in ultimo essent præsidio, ultra quos nihil opis sperabatur, quum abscissa omni spe, ad ultimum uentum esset, rẽ ad triarios uenisse dicebant. Si quid autem tarde cogitatum, aut salubre cõsilium sero expensum fuisset, serò Phryges sapere sermo fuit, quod à Græcis fluxisse autumant: nam quum decimo exacto anno, post magnas clades Troiani Helenã simul & iure belli quæsita, Græcis restituenda censerent, serò Phryges sapere, prouerbium deductum est. Et qui in re quapiam parum sapere uisus, damnũ patitur, qui sibi sapiens prodesse nequit, nequicquam sapere dicitur: ad quam sententiam accedit Euripidis uersus, μισῶ σοφὸν ὅς οὐκ αὐτῷ σοφὸς, hoc est, odi sapientem, qui sibi sapiens non est. Et qui astu & dolis nimiũ ualet, Corycæus nuncupatur, ex eo deductum, q ex Coryco latrones prædæ assueti, audacis ingenij & summæ solertiæ forẽt. In eos quoq; qui præferunt lætitiam, quum intus angantur curis, quicq; blanditijs uelant odium, risus Sardonius dicitur, q in Sardinia apiastro simili herba nascatur, cuius esus deducto ore uelut ridentes homines mortem oppetere cogit. Si quis uero obrutus malis, cum fortuna fluctuatur, ut nihil sibi prospere cedat, illum equum habere Seianum, aut aurum Tholosanum asseuerant: q scilicet ita excidio & continuis cladibus premitur, ut qui aurum Tholosanum habuere, aut Seianj equum: sicut de segmentis Helenæ, & Eriphyles aut Hermionæ monili autores tradunt, quorum participes, ærumnarum cõtinua mole oppressi, in extremum uenere discrimen: sicut de Agaue, Iocasta, Semele, Argia & Eriphyle apparet. quod & Græcis quoq; uice prouerbij fuit, κακὸν ἐφ' αὐτὸν ἕλκων, ὥστε καλκίας νέφος, mala ad se trahẽs, ut cæcias nubes. Id etiam apud Eleos in prouerbium cessit, ut in eum qui continuis premitur malis, grauiora Sambico pati dicerẽt. Quum uero quispiã iniqua contentione uictus, ulterius damno premitur, Opprobrium uictis, adagium erat: quod à Brenno, quum se Romani auro redimerent, sumptum memorant. Tritum quoq; prouerbium fuit, lucũdi acti labores, quum bene nauatam à nobis operam, suaui memoria repetimus. Et quũ inter loquendum medio affatu is superuenit, de quo sermo fit, lupum in fabula, qui mine nos loqui sinat, esse dixerunt: nam ferè constat, quem prior lupus uiderit, prolo qui nequisse. Cumq; fraus animo agitata, à bono honestoq; in prauum transit, atq; in autoris redit perniciem, Malum consilium consultori pessimũ, in adagium uenit. Ac mille modis euulgata prouerbia fuere, quotidiano sermone usurpata, quæ recensere supertua cuæ disputationis foret. quare ne exequar singula, quũ non sit animus ea consectari quæ ab alijs huberius explicata sunt & latius, de his hactenus dixisse satis habeam. Illud utiq; antiquí moris erat, q quum alicui precabantur bene, ut quicquid fuisset cupitum eueniret, ne quid diri aut infausti successum læderet, pollicẽ premere iubebant. Quotiescq; in propinqua spe futuri boni, ueniam à dijs petimus, in sinum despuere solemus, uelut ratas preces dijs habituris. Cumq; in sermone quotidiano qspiã male audisset, aut uerbo uoce ue offensus foret, dicto ueniam poscere: in auersis uero enunciatis, meliora omnari, atq; inuidiam uerbo abesse iubebant. In mentione defunctorum, illorum memoriã non solicitari: in sordidis & obscœnis dictis, honorem auribus seruare, & præfari honestatem, ueteres consuesse, memoriæ & literis proditum est.

Cadmea uictoria.
Laureola in mustaceis.
Bulla.
Calcaria currenti addere.
Oleũ in ore gestare.
Byzena temeritas.
Nodũ in sirpo quærere.
Dignus cum quo in tenebris micent.
Fœnũ habere in cornu.
Dicere ius ad assem.
Herbam dare.
Noctuas Athenas.
Cretes nescire pelagus.
Ne decima q dem Syracusanorũ pars.
Crotone salubrius.
Zenone continentior.
Catone constantior.
Aristide iustior.
Nõ est cuiusq; adire Corinthum.
De ponte deijcere.
Ad triarios rem uenisse.
Sero sapiunt Phryges.

Qui primus legem theatralem Romæ tulerit, & quot leges plebem ab optimatibus postea distinxerint.

Caput XVI.

INter eos qui à prima origine spectacula Romæ ediderunt, Tarquinius Priscus opulentius instructiusq; quàm aliquis regum ludos fecisse dicitur. Is enim in ludorum apparatu, cultu & magnificentia omnes antecessit: ab ipso enim circus maximus spectaculis designatus locus fuit, qui postea ædificiorum magnitudine, & aulico apparatu præcipuus semper exhibendis ludis est habitus, in quo munera ingenti apparatu mox exhibita fuere, diuisis locis plebi per singulas curias. Cumq; intercedẽtib⁹ annis, patribus equitibusq;, ac plebi Romanæ confusa loca fuissent, ubi spectarent, Corn. Scipione & T. Sempronio consulibus, ludis Romanis per ædiles curules discreta loca senatoria à populo fuere: utq; suus cuiq; honos seruaretur, lege cautum fuit, ut optimatibus subsellia proxima darẽtur. Quo tempore præcipua loca orchestra senatoribus data sunt, ubi in scena saltabatur, & chorus inducebatur: podium imperatori & consulib⁹, proscenia & pulpita optimatibus, nonnunquam principi: siquidem Nero è proscenio sæpe spectauit, aliquando è puluinari, quod in prima fronte theatri, spectaculorum locus erat. Fertur tamen Augustus Cæsar, legatos sociarum fœderatarumq; gentium, in orchestra considere uetuisse, quum quosdam libertini generis illic spectare deprehen-

Tarquinij Prisci in edẽdis spectaculis studium.
Circus maximus
Loca in spectaculis prius confusa, discreta
Senatorũ locus, Imperatoris, Optimatum.

Nequicq; sapere Corycæus.
Risus Sardonicus.
Equus Seianꝰ
Aurum Tholosanum.
Vt cæcias nubes.
Grauiora Sambico.
Opprobriũ uictis.
Iucundi acti labores.
Lupus in fabula.
Malum consilium consultori pessimũ.
pollicem premere.
In sinum despuere.
Vbi quis male audisset, aut uerbo offensus fuisset

Qui ludis præsidebant. Scena ludor.

dísset. Post aliquot uero ætates, ut imperator unà cum sacerdotibus in sella imperatoria ludis præsideret, consuetudo inualuit. Quæ quidem scena in fronte theatri ab uno cornu ad alterum porrigebatur uersatilis, plerunq; ductilis, multis columnis & epistyñs fulta: quæ primo parietem non habuit, sed frondibus obumbrabatur: postea tabulis pictis in parietis morem componi cœpta, quæ spectaculorum sedes præcipuæ inde habitæ. ea enim triplicis generis erat: nanq; tragica columnis & deorũ signis exornabatur,

Tragica scena.

quibus & tabulis pictis, partim ab amicis, partim è Græcia commodatis, utebantur: comica, ædificiorum figuram præfert: satyrica uero, montibus inumbratur & syluis. In ea enim histrionum sedes erant, qui ad edendas in scena operas locabãtur. in orchestra autem chori: relíqua uero loca popularia fuere, in quibus omnis sexus & ætas, atq; infimus ordo sine discrimine spectabat: qui uero à sedibus excluſi fuerant, excuneati dicti.

Comica. Satyrica. Histrionũ locus. Chori. Populi. Excuneati. Græci. Seniorum. Iuuenum. Senatorũ sub sellia à populari bº seiũcta

Græci uero præter hæc buleuticum constructore in theatro, ubi seniores, sicut ephebicum, ubi iuuenes spectarent. Ante hanc uero legem, per annos quingentos sexaginta à condita urbe, populus unà cum patribus promiscua iniquitate spectauit. Postea uerò P. Aphricanus superior quum consul esset cum T. Longo, ludis Romanis plurima senatorum subsellia à populari confessu seperari iussit. Et quũ eo discrimine aliorum studium, aliorum indignatio esset, præbuisse eius rei nouitas non mediocrem plebi sermonem dicitur, adeò ut ipsum Aphricanum, q̃ eius rei autor fuisset, pœnituisse ferant: gratiamq; ingentem apud ordinem senatorium ædiles pepererunt, qui sanxerũt, ut gradus dignitatisq; cuiusq; & fortunæ discrimen foret. manſitq; aliquãdiu lex seruata, usuq; dicere, multo præstabilius esse, seruato gradu cuiusq;, quàm in colluuione omnium spectaculis interesse. Proditum tamen memoriæ est, tempore quo promiscuus spectaculorum usus erat, nunquam plebeium præ modestia & uerecundia, ante uirum senatorium aut consularem spectare sustinuisse. Cumq; post aliquot tempora, plebs cum patribus confusis ordinibº nihilominus spectaret, Sex. Aelius Pætus & L. Cornelius Cethegus censores, ne turba patribus misceretur, quum tantum hominum cõflueret in theatrum, alio edicto statuêre, quod non sine indignatione plebis factum memorãt, quæ se despectui haberi, & contemptam esse arbitrata est: tametsi Aelium Pætum in censura collegã prioris Scipionis fuisse nonnulli tradant. Rursus quum haud longo post interuallo, cõstitutione abrogata, senatus & populus solutissimo more spectarent, Attilius Serranus & L. Scribonius Libo ædiles curules, scenicis ludis & Romanis, ut diuisa loca plebeiorum à patribus essent, populusq; discretus à senatoribus spectaret, quarta promulgata lege, statuere. spectauereq; aliquandiu, donec lege Iulia theatrali & Roscia, ut in quatuordecim ordinibus & subsellijs proximioribus senatores atque equites spectarent, semota plebe, optimatibus data facultas fuit. Quorum numerum à diuo Iulio adeò excretum fuisse constat, ut quatuordecim ordines, & proxima subsellia, solis senatoribus nõ sufficerẽt: adeò ut Laberius Mimus inter equites sedere iussus, præ angustia recipi uix potuerit. Quod & Syllæ temporibus iterum confusum fuisse crediderim: nam gladiatorum munus dedit, uiris æque & mulieribº, locis promiscuis & indistinctis, in magna licentia spectandi, & sine ullo discrimine honorum. Cautum deinde lege Othonis fuit, quam tribunus tulit, ut magis fortunatæ & pecuniæ, q̃ generis aut honorum ratio haberetur: & non modo patritijs aut equestris ordinis & senatorijs uiris, sed summis honoribus functis, quibus quadringentorũ sestertiorũ ipsi, patri, auoq; census non fuisset, spectandi in quatuordecim subsellijs ius non esset, eaq; loca honoris causa diuitibus solum constituta fuere. Quippe tenues & sordidæ inopiæ uiros, quanuis claros illustresq;, quibus quinquaginta sestertiorũ nõ esset census, mixtim cũ ditioribº in quatuordecim sedere, minime decere arbitratº est. Tantaq; diuitiarũ ratio fuit, ut duo primi ordines, tribunitijs & plebeijs ditioribº, excluſis patritijs, uacarent: idq; non sine grauí offensione nobilitatis. Quæ qdem subsellia ita compta habuere, ut croci & uini per singulos cuneos spargerent, illosq; præcipuis odoribus diluerent, ac picturis exornarẽt, nonnunq̃ minio & chrysocola arenam circi sternerent, ita ut Hadrianus balsama & croci per gradus theatri strauisse feratur. Primusq; Clodius Pulcher fuisse traditur, q̃ scenam uarijs picturis signisq; & tabulis ornauit: Trebonius auro, alij argẽto, pleriq; ebore. Q. Catulus uelis

Aelij Pæti & L. Cornelij edictum.

Attilij Serrani & L. Scriboníj lex.

Senatoribº & equitibus 14. subsellia in spectaculis.

Othonis lex.

Subselliorũ ornatus.

carbasinis theatrum texit, Lentulus Spinter byssino uelo. Nero Cæsar auri ramẽta pro arena strauit, & uela stellata colore cæli posuit, totumq; Pompeij theatrũ in unũ diem auro operuit. C. uero Antonius & Muræna scenam fecere argenteam. Caius etiam princeps pegma ex argẽto duxit. Nonnunq̃ qui ludos dabant, ne populo sol officeret, aulæa suspendebant, plerunq; supparo usi sunt, quod posterior ætas p aulæis accepit, quæ non modo in theatro, sed in cubiculis fere singulis habuere, ut si qd pulueris caderet, excíperetur. proditumq; memoriæ est, Cn. Pompeium, ne populũ æstus officeret, etiã aquæ decursum per subsellia duxisse: mox diuum Cæsarem in ædilitate omni scenæ apparatu argenteo usum esse, qui etiam in munere gladiatorio, forum Romanũ & uiam sacram in cliuum usq; Capitolinum, linteis contexit. Apud Lacedæmonios uero in omni commissione ludorum, regum erant loca præcípua, quibus ut inter spectãdum cuiq; liceret inniti, priuilegium datum est. Athenis si peregrinus publicis ludis in theatro saltaret, mille drachmis pœna mulctabatur. Qua etiam Othonis lege decoctoribº, qui fortunæ naufragio, non suo uitio decoxíssent, certus in theatro locus constitutus erat, sicut uiatoribus tribunitijs, ut eorum quoq; uera & salubris ratio haberetur. His quoq; qui artem ludicram exercuissent, ne in quatuordecim sederent, eadem lege cauebatur. Qui uero quæstum sui corporis fecissent, quiq; uilitate & gula aut luxuria se autorassent, uel ære obligassent, à theatro arcebantur penitus. Quod Athenis quoque statutum ferunt, ut qui multis flagitijs dedecoratus, aut nota turpitudinis nefariæ insignis foret, à fuggestis & ludis arceretur: id'que adeò procacitter seruatum est, ut præfecti subselliorum per cuneos disposíti, è subsellijs, in quibus immeriti sedebant, quibus equester non fuisset census, ui spectatores deijcerent. C. tamẽ Gracchum accepimus, cum animaduertísset contra instituta maiorum, passim patritijs & plebeijs loca spectaculorũ mercede locari nullo delectu, accitis operarijs & fabris, illa fuisse demolitum. Solitosq; Romanos príncipes, ob multa in rempublicam merita, Massilienſibus, exterarumq; gentium legatis ab ultimis oris, locũ inter senatores spectandi pro insigni munere largíri: in quo proditur memoriæ de Germanis lepide factum, q̃ cum alios de Romanis benemeritos in senatorum subsellijs spectassent, ne inferiores officio uiderentur, ipsos nõ admissos, sua sponte subsellia adisse & unà consedisse. Contrà uero, L. Flamínium Q. fratrem, quũ senatu motus, in cõmissione ludorum humilis & despectus extrema in parte sederet, populus uniuersus ob fratris egregia facinora reuocauit, & inter consularia subsellia admísit. Idem tamen Massilienses tam seueræ disciplinæ fuere, ut nullum aditum iuuentuti in scenam uel theatrum darent, quòd essent morum corruptela, ne per obscœnos motus iuuenes impudicitia lasciuirent. Augustus uero Cæsar milites atq; equites ita discreuit à populo, ut eos qui bellis ciuilibus attrito patrimonio, equestrẽ censum non haberent, si tamen ipsis aut parẽtibus antea fuissent, in quatuordecim spectare permitteret, edicto legis non obstante, qui etiam cuneum suum prætextatis & pædagogis assignauit: fœminas quoq;, quæ promiscue antea affuerant, nisi ex superiore loco spectare iussit, adeò ut summa theatri deinceps solis matronis pateret: licet ab athletarum spectaculis noua cõstitutione omnẽ muliebrẽ sexũ postea abdicaret. Virginibº uerò uestalibus cõtra prætoris tribunal locũ dedit. Vtq; senatoribus quoties qd spectandũ publice ederet, primus subsellioꝝ ordo uacaret, cauit edicto. Mox Tiberius spectantiũ immodestiã exilio mulctauit: & quũ confusis nihilominus ordinibus, & sine discrimine personarum spectarent, Claudius Cæsar senatoribus loca restituit. Nero uero equitum subsellia sedibº plebeiorum, & inconditæ turbæ præposuit, ne equester ordo à plebe uulgari & sordidis hominibus indistinctus foret. Quod & Domitianus sequutis temporibus, renouata lege theatrali, penè obliterata, iterum feciſſe dicit. Alexander aũt Macedo militibº qui secum militiam meruíssent, post emerita stipendia, priores sedes in theatro, utq; coronati spectarent, pro munere largítus fuit. Eratq; cõstitutum Cæsarum temporibus, ut statio cohortis ludis assideret, ut theatralem licentiam cohiberent: & si quid turbarum aut maioris tumultus ingrueret, pñto foret. Quã Nero Cæsar dimouit, quo maior species libertatis foret, & plebs modestiæ expimentũ sua spõte daret. Illud sine cõtrouersia cõuenit, adeò post tẽpoꝝ curricula degenerasse Romanos & census æstimatione ferri solitos, ut nõ so

Peregrino Athenis saltare in theatro non licebat.

A theatris electi.

Ro. exteris locum in spectaculis dabant.

Massilienses iuuenes in scenam uel theatrum nõ admisere.

Augusti statuta in spectaculis.

Matronæ ab athletarũ spectaculis reiectæ.

Vestales.

Nero.

Domitianus. Alexander.

Cæsarum cõstitutum.

Romani degenerarunt.

lum ad implendas equitis facultates,non minus millibus quadringentis opus esse duce
rent,sed ad decurionatum nullos,nisi quibus centum millium nūmūm census fuisset,
promouendos curarent.Qui quidem decurionatus, & domi & foris magistratus præ-
cipuus fuit.Nanq; erat decurio cubiculariorum,& municipalis,tum ille qui decem e-
Decurio. quitum turmis præfectus militabat,decurio dictus est.Fuitq; Pomponij opinio,eos eti
am qui in senatum &concilium publicum adsciti fuerant,cum coloniæ deducebantur,
quasi principes coloniæ,quæ pars decima colonorum erat,decurionū numero censeri.

Quid apud Scæuolam iureconsultum sit hierosiarchus,& quid sit calix diatretus. Caput XVII.

l. annua §. at tilia. ff. HEsterno die inter duos iurisperitos,uesanos an furiosos uero magis nomine cē
sendos,nescio:clamosa disceptatio, & animosa contentio fuit, quid sibi uellet
Scæuola de legatis annuis,qui censuit,quod si testator ex redditu cœnaculi &
horrei hierosiarcho &libertis qui in templo illo erunt, decem annua reliquis-
set,non ipsis modo,sed & successoribus legatum uideri.Quid esset hierosiarchus,ab al-
tero exquirebatur.Cumq; nugator ille uultu & uoce immodesta sacellum esse diceret,
uel locum diuino cultui destinatum,& pleraq; nugalia ex autoritate interpretis effun-
deret:alter qui non minus insipiens & delirus erat, quonam modo successor sacello da-
ri posset, edoceri postulabat, cum iureconsultus hominem signare uideatur,nō locum.
Ille autem cum insolentius & audacius eōdem se uolueret,& iam nō disceptatione,sed
petulantissimis uerbis uociferarentur tanto tumultu,ut uix manibus temperarent,tan-
dem cum multum fuissent inuicem debacchati,sedato clamore,& cōtentione deposita,
Hierosiarchꝰ me qui ad hos tumultus forte incideram, uelut communem arbitrum appellarūt. Dixi
ego falsa illos duci opinione, qui hierosiarchum locum dicerent aut sacellum: sed eum
dici conuenire,qui præpositus rebus sacris fuisset, quasi princeps sacrorum ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ,
quod est sacrum,καὶ ἀρχοῦ,quod princeps,quasi sacrarū rerum &sacerdotū caput,quod
pontificis maximi propriū esse conuenit.ἱερεῦς enim sacerdos uocatur, cuius diuinarum
rerum cura & procuratio est.Eū Græci ἀρχιερέα dicunt,quod idē plane significat.Quip
pe q sacris præsunt cæremonijs, prædictionibusq; deorum,multiplici nomine censen-
tur:nanq; hierophantas aliquos,alios hierodidascalos,nonnullos hieronomos,pleroscq
hierophylaces,aut nomophylaces,qui frequentes erant,appellarunt,aut stephephoros
l. ff seruus seruum. §. si calicem diatretum. Calix diatretus. qui flaminum,uel oronopolos,qui augurū loco fuere.Etiam quæsiuere ex me, quis es-
set calix diatretus ut explicarem,de quo Vlpianum legem Aquiliam interpretatum,
mentionem facere aiebant.Dixi ego quantum comminisci potui,diatretum calicem di
ci(ut Suidas interpretatur)uas torno politum &detornatum,cuius generis frequentia
apud ueteres fuere:tametsi diarectum nonnulli dici putent,quod (autore Festo) per an
Diarectum. tiphrasim malum diem significat,qui sensus haud dubie absonus foret atque impertī-
nens.Censuit uero Vlpianus,quod si calicem diatretum,hoc est,torno expolitum,artifi
ci reficiendum aut aptandum dederim,si imperitia effractus foret,damni iniuria tene
ri qui suscepit:si uero,quod rimas habebat uitiosas,fuerit excusatus,artificem non tene-
ri Aquilia,nisi periculo suo se facturum conuenisset: tunc enim ex locato agi oportere,
Aquilia agi non posse.

In quo discretus ordo plebeius à patritio fuerit,& in quo patritius à senatorio,quódve discrimen in uestibus apud diuersas gentes. Caput XVIII.

Ro. in duos ordines diui si. ROmulum urbis autorem in duos ordines populū diuisisse, plebeiū scilicet &
senatorium,illorumq; progeniem patritios seu optimates,exemplo Atheni-
ensium,quos ἀπὸ πατρικίας uocāt,humiliores uero & inopem uulgum,plebeios
Patritiorū ar tes. nuncupasse: hisq; ingenuas artes reliquisse, uidelicet patritijs militiam & magistratus
gerere,sacra facere,ius dicere,publica & urbana negocia administrare: plebeijs autē mi
Plebeiorum, litiam & agrorum curam,pecorisq; depascendi,reliquasq; ingenuas artes demandasse,
satis constat:mercaturā,sordidas pudendasq; artes, ut popinariā,& quæ manuales sunt,
Aduenarum, Quæstus Ro manis contē ptus. ad usum mortalitatis,aduenis &his qui recens aduenerāt,delegasse:Romanos uero ser-
uile ministerium & laboriosa negocia exercere noluisse,quibus omnem quæstum sor-
Theseus. didum interdixit:nam quæstus omnis patribꝰ indecorus uisus.Quod Theseum in Athe

narū institutione,& Hippodamum Milesium in constituēdo optimo reip.statu, alioscq; Hippodamꝰ.
urbium conditores fecisse,ut secreti ciuiū ordines,& ingenua officia à seruilibus distin
cta forent,plericq; literis adnotarūt:hi enim remp.in triplicis status, qualitatis ue homi
nes diuisere. Ion uero Athenas in quatuor distinxit ordines:nam ex ciuibus quosdā agri Athenienſes. Thespienſes.
colas,alios opifices designauit,nōnullos sacris,reliquos urbi præfecit.Thespienses autē
in duo diuisi sunt genera, opifices & nobilitatem, qui adeo sordidas artes, & omnem
quæstum auersati fuere,ut ministerium aliquod didicisse, uel aruo studuisse, polluere
nobilitatem crederent:itaq; illorum paupertas maxime insignis fuit.Deniq; Aegyptij, Nobiles qui, Scythę. Arabes.
Græci, Scythæ,Persæ & Lydi,omnes qui artificio incumberent,pro ignobilibus duce
bant.qui uero militiæ,generosos. Scythis quoq; & Thracibus,qui in ocio degunt,ho-
nestissimi habentur,qui prudentia & autoritate anteibant cæteris.Arabes autem illorū
politiam trifariā diuisere,ex quibus sacerdotes primi sunt,his addunt artifices,secun-
dum agricolæ,tertium milites tenent locum.Quam institutionem ab Aegyptijs oriun
dam,multi in formandis urbibus & moribus instituendis sectati fuere. Quibus uero re Patritiorū à plebeijs di stinctio.
bus patritij à plebe secernebantur,pluribus exemplis perspectum est:siquidem patritij
& qui nobilitate præstant,quicq; honeste geniti & liberaliter educati erant,bullam in pe
ctore, lunulas in pedibus habebant: erant enim fibulæ eburneæ corniculantes instar lu-
næ.Quod à Numa institutum ferunt,ut senatores,eorumq; posteri nigris calceis lunas
annecterent.Ab Arcadibus deductum,ut se proselenos designarēt, uelut amplissimum Arcades proſeleni.
testimoniū nobilitatis ferrēt: quippe in calceis senatorum lunam adscripsisse,centenum
numerum designauit,quo tunc senatores continebantur. Ea enim bulla,aurea fuisse tra- Bulla.
ditur, figuram cordis habens, qua etiam obsignasse dicuntur ueteres: cum plebeij & li- Bullā Laribꝰ
bertini scorteo loro munirentur:quā quidem pueri ingenui,& illorum qui equo me- suspendebāt.
ruissent filij, ad pubertatem usq; una cum prætexta induebant: illamq; exacta pueritia, Puellę pupas
solenni festo Laribus suspendebant:sicut Romanæ puellæ puellare rudimentum,pupas Veneri & cri nem Palladi
Veneri Argiuæ: & maturæ uiro, compositum capillum Palladi.Troezene uero puellæ offerebant.
Hippolyto crinē consecrabant.In Sicyonia quoq; ὑγιείας,hoc est, Sanitatis simulacrum Sanitatis ſimulacrum
fuit,cui uirgines crines resecare,& capillos dicare solebant.Athenienses cum ex ephe- Atheniēſium adoleſcentes.
bis excessissent,primitias crinium Delphos deferebant:& cum antiquiores comam cir-
ca tempora,aut posteriorem crinem Apollini & fluminibus tonderent,æuo succeden
te Theseus anteriorē capillū Delphis dedicauit,unde Theseis tonsura prodita est, cuius
exemplo iuuenes cum primum ex ephebis excessissent,anteriorem comam Phœbo & Barba prima
Aesculapio aut Libero obtulere primitias:postea Romani adolescentes magnæ indolis, diis oblata.
primæ lanuginis barbam dijs consecrare usurparunt.Et quum primo Romani ciues si-
ne tunicis sola toga amicti forent,postea substrictas breuescq; tunicas citra humerū de-
sinentes habuere.Talares uero & manicatas(quas Græci chirodωtas uocant)aut discin- Veſtis barbarorum.
ctas induere,pro flagitio fuit,quod erat barbaris propriū, talares ferre & manicatas tu-
nicas.Ideo Aemylianus Pauli filius, P. Sulpitio Gallo,q tunicis manus totas operienti
bus uteretur:& Cicero Verri,quod cum talari tunica & pallio purpureo incederet,ut
probrū obiectauit.Quæ quidē tunica toga tegebatur,sæpius prætexta. Cato uero seni
or,cum tunica sine manicis per hyemem incessit:& iunior,nudis pedibus ueste fusca &
sine tunica,sola toga accinctus,ius in foro dixit.idq; ex uetere instituto usurparunt, q
Romuli statuæ & Camilli in Capitolio & Rostris togatæ sine tunicis erant. Aurelianus Romuli & Camilli ſtatuæ tunicatę
tamen Cæsar manicatas & albas tunicas ex prouincijs diuersis,congiariū populo dedis
se fertur. Fuitq; is corporis habitus nō munditijs cultus,sed uirilis,in quo personæ de-
cor,& multa maiestas inerat:intra tunicam uero interula, quā subuculam dixere, carni Interula.
proxima,æque à uiris & mulieribꝰ nullo discrimine sumebatur:nam postquam binas
tunicas Romani habere cœperunt, Varro ait interiorem instituisse uocare subuculam, Subucula. Incluſia. Prætexta.
& inclusiam. prætextam uero,supra tunicam quisq; honoratus & nobilis habebat,quā
quidem pueri patritij aliquando purpuream induebant.Inde enim prima commēdatio
ineuntis ætatis,& specimen uirtutis haberi cœptum.Libertinis autem & peregrinis,cū
quibus nulla esset necessitudo aut coniunctio sanguinis,ptexta uti olim nō licebat:post
aliquot uero tēpora,ut libertinoq; filij illa uterentur,usus obtinuit, Quam quidem pur

Purpura.

purã magno honori patritijs fuisse|accepimus:erat enim pro maiestate in puericia,maximeq; patritium ordinem à plebe diuidebat;nanq; patritijs Tyriæ muricis purpura dabatur,cum equester ordo & plebeius purpuram non induerent, cuius usum antiquissimum Plinius notauit. Sequutis inde temporibus, ad tantum fastigium deuenit,ut Catoni Vticensi ludos inueste purpurea spectandi facultas à senatu, pro summo honoris gradu tributa sit.Tribuno enim plebis,uelplebeio homini purpuram induere,nulli erat fas.Hi enim penulis breui uillo,præcipue pluuio tempore,aut lacerna utebantur:quippe uestis tribuni plebis plebeiorumq;,penula plerunq; fuit,ficut sagi, endromis, & culli. Erant enim frigoribus apti,quibus imperatores uti nõ decebat, tametsi legamus Caligulam depictas penulas sæpe induisse.Et plebeiam purpuram distinctam à patritia in usu fuisse:Erat enim fusca & obsoleta, non murice & cocco,sed herbarum succis infecta.Eadem uero penula senatores plerunq; usos foris inuenimus:intra urbem uero non licuit,donec Alexander imperator,dum ætati consultum uoluit,ut senatores ingrauescenti ætate intra urbem penulis uterentur,legem promulgasse dicitur,quas supra tunicam induebant,quo essent uilli grossioris: ficut endromis lõgiori uillo ,pinguis & crassa,in frigoribus à diuitibus usurpata.Quam quidem prætextam ad uirilem ætatem pueros deferre licuit:post pubertatem uero,in septimo & decimo ætatis anno, dimissa prætexta,togam induebant,aliquando puram niuei candoris,quæ uirilis dicta est. Eam tamen in quarto & uigesimo à multis sumptam comperimus, sæpius in decimo quinto, & sexto ac decimo.Quippe Augustus Octauius annorũ sedecim,& Caius Cæsar in uin deuigesimo. Nero autẽ uix pubescens,togam uirilem sumpsit ante tẽpus, quo maturus imperio uideretur.Diuus quoq; Antoninus Philosophus,& ex Cæsaribus cõplures,in quintodecimo uirilẽ desumpsere togam, tunc cum præceps & lubrica iuuenũ ætas uidebatur.Quã supra prætextam nonnunq; patritij sumebant, cum plebeij sine prætexta, simplici toga amicirentur:quippe toga erat plebeiorũ & infimi ordinis,prætexta honestorum & nobilium,quod etiam circa mulieres seruabatur : nam toga priscis seculis in usu promiscuo tam uiroꝝ q̃ mulierum,nocturnumq; ac diurnũ indumẽtum fuit, ficut palliolũ & penula.postea uero illam distinxere.quam festa solẽnq; die,amplissimo cultu & apparatu magnifico,probi adolescẽtes sumere solebant, præcipue Bacchanalibus festis mense Martio,q̃bus diebus sumere uirilem togam in religione fuit, qua signabatur,liberioris uitæ pueris facultatẽ dari.Potẽtiores & insignes nobilitate & honoribꝰ, etiam purpureã cum frequenti comitatu apud delubra deorũ induebant,indeq; in forũ excepti,solẽni officio deducebantẽ.Tenuiores etiam arctã induxere togam:nam pro opibus ueteres,magnas & paruas habuerunt. Claudius tamen Cæsar toga uirili,die sine apparatu aut solenni officio,in Capitoliũ deduci uoluit. Supra tunicam uero uela pro togis induisse,animi fuit imbellis & eneruati. Ea quidem toga cui purpura prætextabat, illis tantum dari assuerat,quorum patres magistratus curules, & insignes gesserant honores:nanq; hic primus iuuentæ & bonæ indolis habitus est honos, omenq; futuræ uirtutis & magni nominis æstimabatur.Germani uero in primis experimentis, framea & scuto adolescentes exornabant:illinc enim cõmendationem ineuntis adolescẽtiæ auspicabantur.Cretensibus militaris stola,his & patera.Bithynis & Ponticis,socci & palliũ. Argiuis pueris deferre clypeum,insigne munus & primum decus adolescentiæ censebatur.Eam uero togam extremam induebant Romani,sæpius rasam, nonnunquam pexam &uillosam:nanq; erat Romana grauitate digna,quã propriam habuere,ficut Græci pallium.Ideo qui Romani ciues esse desierant,aut ciuitatis iura amiserant,quiq; relegati,quibusq; aqua & igni interdictum foret,togam induere non poterant:hi enim toga dimissa, pallium sumebant, quod Græcum fuisse satis constat. Togam uero rasam phrygianam, primum Augusti temporibus usurpatam, Plinius asseuerat:supra quam multi lacernas induxere:sæpe ludis festis in theatro,quæ amphitheatrales dictæ, & militares erant:aliæ coccineæ,Bœoticæ uero albæ. Quam togam plericq; laxiorem, nonnulli breuiorem usurparunt.Legimus Catonem seniorem præcurta toga & candida usum,& nunquam centum drachmis maiore sumptu:Cæsarem laticlauo fimbriato,laxiore cinctura:Augustum quaternis tunicis,togisq; nec restrictis, nec fusis,cum thora

Tribunorum & plebeiorũ uestes.

Purpura plebeia.

Endromis.

Toga qua ætate sumebatur.

Toga uestis ,promiscua ad utrũq; sexũ.

Bacchanalibꝰ toga uirilis sumebatur.

Toga arcta.

Vela pro togis.

Toga cũ purpura.

Germani.

Cretenses, Bithyni. Pontici, Argiui, Pallium.

Toga rasa. Lacerna. Togæ amphitheatrales. Coccineę, Bœoticæ.

ce laneo femoralibusq; & tibialibus incessisse:Meccœnatem mollioriueste discinctum, quare Malacinus dictus:Marcum Antonium,tunica ad coxam cincta,& uillosa chlamyde:& Sextum Pompeium Magni filium,post naualem uictoriã,ceruleam semper desumpsisse: Hortensium,cultiore habitu & elaborato:Neronemq; nullam uestem bis induisse,sæpiusq; in ornatu tragico cum cothurnis prodijsse:& Caligulam cum deorum insignijs,aurea barba & fulmine,aut cum fuscina &,caduceo,plerunq; Veneris habitu, aut gemmatum,manuleatum & cycladatum,semper'q; triumphalia ornamenta gestasse:Vespasianumq;,ueste & habitu neglecto,& uix à gregario milite differẽte : ficut de Alexandro Macedone proditũ est, cultu habituq; paulum à priuato abhorrente fuisse: & Hierone Syracusano, qui regi uix decoro habitu incessit. Sic diuus Seuerus uili amiculo & exigua ueste adopertus,& à plebe uulgari nihil excellens. Et Tacitus simili cultu cum æqualibus:nam in toga qua priuatus utebatur,in imperio sæpe uisus fuit. Contrà,Heliogabalus nimis sumptuosa & magni census:is enim primus holosericam uestẽ induit,Galenus quoq; cum chlamyde purpurea gemmatis fibulis,sæpius tunica aurata prodijt.Fertur tamen Octauius Cæsar liberis senatorum,in quibus esset uirtutis specimen,quo frequentius senatui assuescerent,sumpta uirili toga,laticlauũ protinus dedisse.Togam uero prætextam,ædiles,quæstores,& qui magistratus & honores gerũt, ueluti honoris ornamentum insigne induere soliti sunt,quæ ex purpura fuisse traditur, nonnunquã bis tincta, quod acrius coloratur,dibapha dicta,quam Lentulus Spinter in ædilitate primus induisse fertur,cuiꝰ ualor denarijs mille in libras taxabatur.Sed quod discriminis inter patritios & plebeios purpura faciebat, ut distinctum utrũq; ordinem notaret,hoc nimirũ inter patritios & senatores laticlauus & tunica latiore purpura efficiebat:is enim laticlauꝰ & latior tunica,insignia ordinis senatorij fuere, quæ ordinem senatorium à patritio discernebãt,quibus amplissimus ordo notabatur: quum reliquis patritijs,qui ad senatũ admissi non erant,illis uti non liceret. Quanuis post aliquot ætates,etiam equestri ordini laticlauum distinctum à senatorio tributum inueniamus, cuius usus postea à Cæsaribus pro insigni decoro impetrari consueuit. In eo enim aureus clauus affigebatur,quem,quia frequens & promiscuus erat,Tacitus Cæsar interdixit, auroq; clauatis uestibus uti prohibuit. Erat præterea toga prætexta, consularis & prætoria,quam hi qui consulatum præturam'ue gerebant,ferre solitauerũt:quam etiam in colonijs & municipijs cuicunq; magistratui deferre ius erat.Ipsa enim & laticlauus inter antiquissima censentur urbis ornamenta:quippe à Tullo Hostilio,nonnulli à Balearibus inuentas primum autumant,quæ in omne æuũ postea mansere:ficut uestem papauerata antiquissimam habere originem uolunt.Etiam tunica palmata, & palmata toga,triumphalis & toga picta,quas consules & hi qui deuictis hostibus triumpharũt, ueluti augustas atq; illustri & excelso honori debitas,accipiunt,præcipui cultus ornatusq; fuere:in quibus decus totius imperij,ingentisq; uirtutis specimen noscebatur.Etenim palmata uestis in pace,cõsulis:uictoria uero parta,triumphantis indumentũ erat: quæ quidem purpureæ,auro intextæ erant: & nisi triumphalibus uiris,atq; ex Capitolio & Palatio haud aliter dari solitæ,eo q; essent Iouis tunicæ perquàm similes: tametsi scutulatam,Phrygiatam,surculatam quoq;, ungulatam & clauatam, inter triumphales aliqui annotarint.Quam scutulatam Galli primum intexerũt,ficut phrygiatam Phryges.Fertur tamen Gordianus tunicam & togam pictam primus ex Cæsaribus,dũ priuatus ageret,propriam induisse:neq; ex Capitolio(ut moris erat)publicam desumpsisse.Abolla autem externorum regum fertur,ficut Romanoꝝ trabea: magni tamen splendoris,qua rarenter Romanos usos inuenimus: nam soli reges aut consules, trabeati incessere,tametsi militarem,nonnulli senatorium amictum,abollam fuisse dicant. Quam plerique philosophi desumpsere, licet Græcos milites & philosophos palliatos, nonnunquam chlamydatos legamus. Primus enim Romulus trabea usus fuit, quæ triplicis generis erat: Nanque unum dijs consecratum, sola purpura intexebatur: aliud regium ex purpura,immixto albo,quam reges consules'ue induebant: tertia auguralis fuit, quæ ex purpura fiebat & cocco: quo genere augures uti assuerant,dum auguria captant. Sæpius tamen sub tegmine puniceo, alterno textu purpura distinguebatur;

Meccœnas Malacinus appellatus.

Holosericа uestis.

Prætexta quã induebãtur, Dibapha.

Distinctio uestiũ inter patritios & senatores.

Toga prætexta, cõsularis & prætoria.

Vestis papauerata. Palmata uestis.

Vestes triumphales.

Abolla. Trabea.

Philosophorum uestis. Trabea triplicis generis.

Sagum. Assyrij, Medi, Armeni. Persæ. Lydi, Phœnices. Syri, Cilices, Romani, Taprobani, Nabathæi, Sexticula, Vestes ex prouincijs nominatæ.

Necq; sum ignarus, Maurorum Numidarumq; regum amictū, esse purpureum sagum: quare luba rex sagulo usus purpureo dicitur. Assyriorum tunica partim purpurea fuit, partim alba. Medis autem, Persis, & Armenis regibus ac Lydis, amictus purpureus quadrangulari figura, & cidaris, quanuis Persici reges triplici anaxyride & cultu duodecim milliū talentorū quādoq; usi sint. Phœnicib⁹ uero, Syris, & Cilicib⁹ regibus chlamys cū crepidibus: Romanis quoq; læna, quæ χλαῖνα dicta, regales cultus ornatusq; fuere. Taprobanæ rex syrmate uestitur, Cyrus stola modica, Nabathæorum reges sola purpura. Cleomenes sæpius breui tunica amictus apparuit. Antigonus & Aristippus agresti, & regi uix decoro habitu. Contra Demetrius non modo diademate, sed ueste ex auro & purpura conspicuus erat. Sexticula uero nō regia, sed imperatoria uestis fuisse traditur. Athenienses autem reges sæpe Creticum induebant: apud quos ex prouincijs uestes nominasumpsere: nam præter tarentinidam fuit Sardonica, sicula, therea, phrygia & cassiaca militibus propria, ac deutoruga, diphthera pastoritia & byssacena, ac aliæ multiplicis generis. Sed quod discriminis inter uiros senatorios & consules ac triumphales, purpura & palmata uestis faciebat, ut cæteris præstarent: idem discriminis cultus uestitusq; in mulierib⁹ fuit. etenim matronæ & spectatæ pudicitiæ mulieres, nisi nigro capillo, & longe late'que fusa toga ad talos demissa, stola'que & flammeo, ac uittis & reticulo, quo capita uelarent, utebantur: cum meretrices flauum capillum haberent, & togam subductiorē absq; flammeo & uitta: quam togam uirilē, quæ adulterij crimine damnatæ erant, dimissa stola, sumere cogebant: nanq; meretrices prostabant cum toga & stolis pullis, quibus etiam ianthino & cocco uti inhibitum est. Fuit aliquando mulieribus uetitum, ne uersicolori ueste uterētur, lege Oppia, quod etiam à Nerone factum memorant, qui mulieribus amethystini & Tyrij usum interdixit. Quæ quidem stola plebeijs, quanuis honestis, non dabatur: siquidem patritiæ & grandes natu matres, illam honoris causa deferebant: erat enim ad imos pedes fluxa, quā instita contexta ambibat. Rectam uero tunicam & puram togam, noua nupta induebat: quam etiam tyronibus, dum militiæ adscribuntur, tributam inuenimus. Cyclas quoq;, palla & ricinus cum crotoco honestarum uestes fuere uirginū & matronarum, licet citharœdis quādoq; palla in usu fuit, quæ syrma dicta est, erat enim tragœdorum. Cyclas uero rotunda, quā Alexander Romanus imperator matronis regijs dedit, quæ plus sex unciis auri nō haberet cum reticulo, & pallium auro aspersum cum inauribus & monili baccato. Crocoton quoq; rotunda & fimbriata, sed tantum locupletibus concessa. Vittasq; & supparū ac togam prætextam, solæ uirgines deferebant, quæ nuptis non dabantur. Erant enim insignia pudoris & uerecundiæ, quibus mos erat, capillos aut humeris defluentes, aut reticulo collectos ferre: licet uittarum duo genera inueniamus: uirginalem unam, alteram nuptialem, qua nubentes uelabantur. Strophium uero pectoralem fasciam, uel capitis ornatum, nōnulli cingulum fuisse autumant, & soleas purpureas puellarum calceos. Sed tamen strophium, mitras & purpureas fasciolas, ancillarum fuisse amictus, multi testati sunt: idq; à Cicerone Clodio obiectum, quòd in strophio, mitra & purpurea fasciola, se ancillā mentitus, sacra Bonæ deæ polluisset. Fasciolas uero crurules, crurum pedum'q; uelamenta, æque uiris ac mulieribus communes aliqui uolunt, quæ sæpe purpureæ, nonnunquam conchyliatæ erant. Fasciæ uero pectorales dabantur pueris, quæ uirides fuere. Sicyonia & socci, calcei muliebres delicatioris cultus & amatorij. Erant enim ueteribus calcei specie uaria: nam & Gallicæ & soleæ & cothurni: tum mullei albi, hederacei, cerei, & lintei, calceorum species sunt: qui cum antea communes uiris æque ac mulieribus forent: sequuti Cæsares, inter quos Aurelianus, illos uiris ademere, & fœminarum calceis addidere, quas etiam ferunt compedes habuisse ex argento, cum ex auro uetarentur. Qui mullei, sicut ueteribus monumentis extat, olim fuere calcei Albanorum regum, deinde patritiorum facti: demum patritijs adempti, & mulieribus traditi: sicut crepidas antea senatores, mox equites, demum milites habuere proprias. Soleas autem calceamenta dixere, quibus plantarum calces in fine teguntur, habenis iuncta, cæteris prope nudis. Apud Achæos autem calcei fœminarum, fuere albi & tenues. Athenienses elaboratæ artis, iphicratides dicti. Græcis nymphides & arpides, multiplici sutura, sicut Scythicæ,

Meretrices.

Stola.

Noua nupta. Cyclas, Palla. Ricinus, Crocoton, Syrma.

Virgines.

Vittarū duo genera. Strophium.

Ancillæ.

Fasciolę crurules.

Pueri.

Calcei mulie bres. Calceorum species.

Mullei.

Crepidæ. Soleæ. Iphicratides. Nymphides, Arpides.

Laconicæ, Persicæ, Amyclaidæ & Alcibiadæ. Persæ enim calceo utuntur alto & duplo, ut magni appareant: Assyrij paruo, Aegyptij papyraceo, Babylonij soleis Thebanis similimo, Cretenses militari, Nabathæi sandalio. Indi ex arborum corticibus nonnunq; soleas pedibus addebant. Phocion uero nudo pede incessit, & Cato Vticensis mira patientia, ita ut uix cruda hyeme, calcearent: quod de Socrate & Aristodemo legimus. Lycurgus quoq; pueris Spartæ pro calceamento, pedum nuditatem dedit, quò faciliusaccliuia ascenderent & decliuia peragrarent. Empedocles ferreo calceo incedebat. Hispani è Sparto, Ligures Cantabrico, Galli agrestes perone. Demetrius uero Antigoni eò uanitatis processit, ut aureo calceo calcearet. Augustus altiusculo usus fuit, ut procerior uideretur. Caligula socco muliebri, Diocletianus & Heliogabalus gemmato, Carinus gemmatis fibulis. Apud Aegyptios autem innuptas puellas calceis uti non licet, ut euagandi licētia cohiberetur, quum nudo pede extra septa prodire nefas foret. Cupezia uero, non muliebres, sed tibicinū calcei erant. Palla uero picta cum amiculo purpureo. Apud Persas, stola medica cum armillis & torque. Aegyptijs, sacra Isidis uestis, reginarum amictus ornatusq; fuere, quib⁹ insignijs uelut uerissimis notis, à uulgo secernebantur. Quam quidem pallam pueris puellis'q; quandoq; traditā legimus. Apud Græcos uero, Arabes, Lydos, Phryges & Assyrios, longa stola, mitris & mitellis matronas & uiros ornari, traditum est: uirorum apud eosdem, frequens uestis, stola quadrata fuit. Thessalis demissa chlamys erat omni tempore accommodatior. calantica autem, Romanis capitis fuit ornatus, non uestis. Lycurgus iuuenibus una tantum ueste, eaq; obsoleta, & nullo discrimine à cæteris uti toto anno permisit. Zeno quoq; nullum discrimen uestis esse inter ciues, sed eosdem amictus uiros ac mulieres ferre præcipiebat. Solon plus tribus uestibus quenquam uti, lege prohibuit. Apud reliquas uero gentes uestitus habitusq; dissimiles fuere: nā Gallis nobilioribus tinctas gestare uestes, aut saga hirsuta uirgata: hyeme crassiora, æstate subtiliora longis uillis, & brachas longis femoralibus auro pictas, intonsas, & uarij coloris, quas anaxyrides Græci uocant: tum collo torques & monilia, frequens mos fuisse traditur. Quas quidem brachas, non apud Gallos modo, sed Medos & Scythas aliosq; barbaros in usu comperimus. Tum endromides & cucullis frigoribus apti, Gallorum propria commenta sunt. Apud Vectones & Cantabros, mulieres monilia ferrea collo circundare, & à fronte protensum umbraculum, quod attrahant, quum uelint, & retrahant. Alias protentas comas in altum erigere, illasq; baculo obuoluere: nonnullas sinciput expilare, magni decoris putabatur. Gnidanorum uxoribus, qui iuxta Lotophagos sunt, multi æstimabatur fimbrias pelliceas ferre plurimas, quas munera adulterij sumebant, illaq; præcipuæ dignationis erat, quæ pluribus fimbrijs muniretur. Sicut Curetibus, qui Aetoliam incolunt, longas stolas puellares induere. Et Andrimachidarum uxoribus utroq; crure æneam armillam innectere. Arabibus Nabathæisq;, tunicas cum subligaculis ferre. Indorum fuit ornatus in ueste candida, & carbasis miræ tenuitatis auro purpuraq; distinctis: Medorum oculis pictis incedere, colorato capillo, coma protensa, circa collum monili, & armillis circa manus, capite uelato, ueste pellucida & fluida. Contra uero Persarum: nam crassiore utebantur, laxa & fluxa cinctura, nonnunquam stola Semiramidis. Quare Alexander Macedo utrorunq; inspecto habitu, Persicam induit uestem, Medorum admittere recusauit. Sic Gratianus Cæsar, deuictis Germanis, Romanum neglexit cultum, amictu Alano atq; equo pariter usus. Assyriorum mos erat duplici amiculo uestiri, altero lineo ad pedes demisso, altero laneo quod superinduebant. Maurusiis crassam uestem, aut laceram quam induebant, pro tempore uariare uetabatur. Persæ amictum habent æstate purpureum, hyeme uarium. Troglodytæ serpentum & piscium coria. Massagetæ ex arborum corticibus amictus intexebant, Scythicis fere similes. Mardorum genti proprium fuit, crassiorem uestem & non ultra genua induere, pro'que capitis ornatu fundam fronti annectere. Indi quoque dissimiles habitus corporis mira specie uariarunt. Nanque alij nudi agunt, nonnulli piscium, ferarum aut auium pellibus amicti sunt, plerique lino, multi lana uestiuntur: alij in cultu corporis ita accurati, ut faciem coloribus pingant, cādidam uestem induant, aurum gestent, lapillis ornētur. Mauri leonum, pardorum & urforum

Nabathæi. Indi. Nudo pede incedebant.

Hispani. Ligures. Antigonus. Galli. Imperatorū puellę innuptæ apud Aegyptios, Cupezia. Persæ. Reginarum amictus apud Aegyptios. Mitra. Mitella. Thessala. Calantica. Vna tantum ueste quibus bantur.

Galli nobiliores.

Anaxyrides. Bracha.

Endromis. Cuculli. Vectones. Monilia ferrea. Gnidani.

Currtes. Andrimachidæs. Arabes. Indi. Nabathæi. Medi. Persæ.

Assyrij.

Mauritij. Persæ. Massagetæ.

Mardi.

Indi.

Mauri

Scythæ. Gelonĩ. Britanni. Hiſpani. Gymneſij. Belgæ. Germani.

tergoribus,alĳ ſerpentum & piſcium coriis uelantur. Scythiæ magna pars tergore nul pium & murium operti incedunt, ſicut Gelonĳ hoſtium cutibus. Britanni reliqua nudi,uentrem & ceruicem ferro cingunt. Hiſpani primum breue ſagulum,mox ſtolas & togas Romano more accepere,quare ſtolati dicti & togati. Gymneſiarum incolæ iunceo ornantur amictu,Belgæ hirſuto ſagulo,Germani ſago cum fibula:aut ſi deſit fibula, ſpina conſerta: locupletes uero, ſtricta ueſte ſingulos artus exprimente. Quin etiam

Philoſophorum ueſtes.

apud ueteres ſapientiæ profeſſores,diuerſi cultus corporis ornatuſq; fuere. Nanq; Diogenes corpore ſeminudo fuit,ueſte humili & ſordida: qui quum Rhodios ueſte conſpicuos cerneret, illos duxit nimium inſolentes: rurſus quum Lacedæmonĳs in ueſte ſord & inhoneſta,occurriſſet,etiam hos inſolentes nuncupauit. Pythagoras alba amictus ueſte, neq; ex mortuo animali quippiam ferens, aureã coronam geſtabat,nonnunquam

Corona aurea Pythagoræ.

purpuratus. Crates manticam & ſordidum palliolum. Ariſtippus Socraticus Mileſiam chlamydem,aliquando amictum uiliorem induebat,cætera nudus. Ariſtoteles ueró decorus habitu,& nitido ueſtitu fuit,tonſa coma,digitis redimitis auro. Hippias cultu uiſendus ſuis manibus elaborato, ſicut Apollonius Tyaneus linteis,& Gorgias purpura conſpicuus erat. Heraclides molliori ueſte,Zeno tenui pallio,Empedocles Agrigentinus præter purpuram,etiam calceamentis æreis incedebat. Demoſthenes molli tunica &nimis accurata,Ariſtides trita lacerna,Socrates uiliſſima ſtola,Xenophon cum thorace & clypeo. Fuitq; Homeri opinio,antiquiſſimos Græcorum, pelles leonum pardorumq;,ouium & caprarum,ac luporum à principio induiſſe. Poſtea impotentia mulie-

Antiquorum ueſtitus exanimalium pelli bus.

bri eo ueſaniæ proceſſum fuit,ut maximos indutæ cultus,purpuraq; &auro,ac gemmis redimitæ procederent: armillas annulo ſq; in digitis aureos, colloq; monilia, & catenas circa latera margaritis inſerta, in auribus uero uniones & cylindros ad oſtentationem luxus, Romanæ mulieres ferrent: ipſasq; auro fulgentes iuncto uehiculo & carpentis,

Cultus Romanorum.

feſtis profeſtisq; diebus per urbem, perq; oppida uehi proditum ſit. Quod non modo Romanis,ſed & ſociorum Latini nominis uxoribus decoris cauſa tributum ferunt: quibus quidem uehiculis niſi caſtæ & ſpectatæ probitatis fuiſſent,aliàs uti nõ decebat,à quibus uiri una ſedentes,deſcendere minime cogi poterát,quaſi in tuto eſſent præſidio,priuilegio uxoris. Quare Domitianus Cæſar nouo ſtatuit edicto, ut probroſis fœminis lecticæ uſus adimeretur. Fuitq; apud Athenienſes ſeruatum, ut Atticæ fœminæ Doridam

Lecticæ mulierum.

ueſtem,quam prius induebant,ſimilimam Corinthiæ,ne fibulis necterentur, in lineam commutarent: & à Syracuſanis lege ſancitum, ne uiri aut mulieres maiori ſumptu ornarentur,ni prius ſe conſtupratas, & omni nequitia impudicas docerent. Quod propecum Epheſiis compar fuit, qui quum uitĳs inquinatiſſimi eſſent,neminem frugi uiuere

Viri uxoris nomine priuilegium Athenienſes

Syracuſani.

paſſi ſunt: Hermodorumq;,quòd uir probatiſſimꝰ eſſet,urbe exegére,qui Romæ poſtea leges decemuirales interpretatus,ſtatua in comitio à populo donatus fuit. Hoc quoque inter cætera notatum eſt,conſules paludatos,nonnunquam trabeatos, paludatis lictoribus ad bella ducere ſolitos: nanq; erat paludamentum ueſtis imperatorũ,qua ſummi duces perſæpe urebantur: ornatus tamen militaris, quam chlamydem appellarunt.

Æphęſii. Hermodorus

Paludamentum. Chlamys. Saga. Lacerna. Læna.

Militesq; ſagatos militiæ domiq; incedere conſueſſe: ſaga enim, chlamys & lacerna, militum ueſtes fuere,adde etiam lænam,quam ſupremam induebãt,licet ſubſequutis temporibus Antoninus Philoſophus Auguſtus,milites ſub ſe ſtipendiarios,togatos eſſe iuſſerit,nec unquam ſagatos incedere paſſus ſit. Manſitq; diu Romæ conſtitutum, ut ſeruilis ingenuorum ueſte non uterentur: quippe qui nec colobia,nec calceos habebant, quæ liberis dabant. Crepidis quoq; aut mulleis uti ſeruos aut plebeios,erat lege uetitum. Syracuſani uero,ut diſcrimen ingenuæ & ſeruilis perſonæ notaret, ſeruis equi characterẽ

Seruorum ab ingenuis diſtinctio.

inuſſerunt: Samĳ quoq; captiuos Athenienſes,noctuæ figura: Athenienſes uero Samios bello captos,Sameæ nauis ſigno deformarunt: nonnnoq; ſeruis literas inuſſerunt,qui literati dicti. Apud Lacedæmonios quoq; ingenui alebant comã: nanq; oẽs comati erãt, cum ſeruos crines habere nõ deceret,idé in oĩ fere Græcia,ubi ſeruis nutrire comã nefas erat,q etiã ab ingenuis diſtinguebant tunica: nanq; amphimaſchalos liberis,heteromaſchalos ſeruitĳs dabat. Apud Romanos uero ab urbe cõdita ad annũ CCCCLIIII. iuuenes pariter ac ſenes intõſos fuiſſe liquet, Sed poſtquam Publius Ticinius è Sicilia

Notæ frontis inuſtæ ſeruis & captiuis. Literati ſerui.

Comam qui nutriebant. Amphimaſchalos. Heteromaſchalos.

tonſores adduxit Romam,inde ut iuuenes raſitarent barbam,capillumq; tonderent,ad annum quadrageſimum inſtitutum manſit: poſt eum uero nõ licebat. Primus enim qui barbã quotidie raſitaret,Aphricanus traditur: deinde Auguſtus,quod ſeruis uilioribus erat inhibitum,qui intonſa barba & capillo hirto fuere. Fuitq; animaduerſum,ante Hadrianũ Cæſarem imperatores barbam ſæpe raſitauiſſe. Ipſe enim ex Cæſaribus primus, promiſſa barba inceſſit & capillo. Commodus imperator cum nulli tonſori crederet, ſicut Alexander Pheræus & Dionyſius,ſibi ipſe candente carbone iuglandium putaminibus barbam adurebat,qui etiam fucato capillo cum ramentis aureis inceſſit. Quod de Lucio Vero & Galeno imperatoribus traditum eſt, qui auri ſcobem crinibus aſperſere. Arabes,Abantes & Myſii,ne in conflictu belli hoſtibus præda forent,anteriorem capillum raſitarunt,qui etiam puellarem capillum in rotundum tondebant,tempora ſubradentes. Ferũt Curetas & Aetolos pariter,quum à fronte eſſent capillati, & crinibus ab hoſtibus raperentur,frontem abraſiſſe,& ab occipite cæſariẽ nutriſſe. Quod de Alexandro Macedone proditum eſt,qui barbam militibus radi iuſſit,ne hoſtili prædæ anſam daret. Ferunt quoque Machlyes natiua cõſuetudine occiput crinitum geſtare: ſicut Auſes anteriorem capitis partem. Contrà Lycurgus Spartanos milites promiſſo capillo & comatos eſſe uoluit, licet more Laconico barbam ad cutem raſitarẽt: illos ꝓpterea aut uenuſtiores,aut uiſu terribiliores eſſe arbitrat'ꝰ apud eos eñ populares à cæſarie noſcitabantur. Quod Mauris & Britannis in more fuit,ut cincinnis ornati eſſent rutilis comis,& tam compoſito capillo,ut in inceſſu uix ſe contingi paterent, omni corporis pare abraſa,præter caput & labrum. Lycĳ comam tanti fecerunt, ut ne crines tonderent, æra pœnæ nomine Mauſolo regi Cariæ ſoluere non dubitarent. Argiui cũ antea criniti eſſent,uicti à Lacedæmonĳs,amiſſis Tyrĳs,deplorandæ calamitatis cauſa,capillos tõ tonderunt,uouentes ſe non reſumpturos,niſi Tyrias recepiſſent: ſicut Sybari à Crotoniatis direpta,uniuerſi Mileſii capita deraſerunt,& ingentem luctum ediderunt. Maxies uero dextram capitis partem comatam gerunt, ſiniſtram radunt. Luſitani autem comas tondere nefas ducunt,itaq; illas diffundunt ut fœminæ. Idem & Galli comati, quibus plurimus capillus erat,æque maribus & fœminis inde nomine impoſito. Indi capillum pectunt ſæpius quàm tondent,barba ſemper intonſa. Agathyrſi ceruleo fucantur capillo. Arabes quoq; intonſi fuere,barba ſolum abraſa. Autores habeo, Scythas & Parthos,quo maiorem terrorem incutiãt,quoq; ſubita & improuiſa formidine hoſtes magis afficiant, hirſutis crinibus fuiſſe. Idem apud Germanos Cattos'q;, quibus ruffus erat crinis coactus in nodum, qui etiam duxere nefas barbam capillum'q; tondere, aut alio cultu eſſe,niſi hoſtis caput ex acie retuliſſent. Quanuis tradatur Parthorum eſſe,capillum effundere,Germanorum iungere,Scytharum ſpargere. Aegyptĳs uero flaua coma deſpectui erat,& lege cautum,ne quis eam ferret,quòd ea Typhonus fuiſſe dicebat, ſicut Agrigentini ceruleum colorem interdixerunt, q; eo Phalaridis ſatellites uſi ſunt. Apud Sueuos uſurpatum eſt,horrentem capillum ligare in ſummo, ut hoſtib' terrori ſint,uel retro flectere. Dacæ cum caput radant totum, in ſummo uertice cirrum creſcere ſinunt. Contrà Riphæi: nam mulieres pariter & uiri detonſo ſunt uertice, & capillo deraſo, adeò ut glabri uideantur: ſicut Myconĳ omnes caluitio laborant, æque ut in Cauno omnes lienoſi. Non ſic in Aegypto, ubi ràro caluitiũ fuit. Produnt autores, Athenienſium uetuſtiſſimos capillis colligẽdis cicadas aureas annectere, ut eo argumento autochthones,hoc eſt,primos & ſine origine ſe pbarent. Caius uero Cæſar, comatos tanto deſpectui habuit, ut quoties occurrerent, occipitio raſo deturparet. Capillum uero aut barbam inficere coloribus,imbellis fuiſſe & eneruati, exempla ſunt. In primis Philippi Macedonis,qui quum ex amicis Antipatri arbitrum delegiſſet,quem aduertiſſet barbam & capillũ inficere,protinus gradu deiecit,& iudicare uetuit,uelut mendacem. Quod compar fuit cum eo qui Spartæ cõcionabatur, quem quum Archidamus rex fucato capillo uidiſſet,profari uetuit,& in medio affatu exigi iuſſit. Cui non inconuenit, quod de Gorgia Leontino proditum eſt,qui cum in Olympĳs de communi Græcorũ concordia inſigniter peroraret,Melanthus eum ludibrio habuit, quod de totius Græciæ concordia agitaret,qui ſe,uxorem,& ancillam concordes habere neſciret: quæ ob ze

Radẽdæ barbæ cõſuetudo quãdo introducta.

Ramenta aurea in capillis.

Qui caput tõdebant.

Comæ cura apud quos.

Flaua coma apud Aegyptios contempta.

Riphæi. Myconĳ.

Athenienſium cicadæ in comis.

Barbã aut capillũ inficere imbelle.

Capillorũ luxus.

lotypiam iuata,quotidie diſſidium peteret.In quo fuit experimentis cognitũ, quod his qui è Sybari biberent,fucarentur capilli nigri;qui uero è Crathi,flaui & fluxi, ſicut de Clitumno proditur in Meuania.Legimus tamen Hannibalem ducentem in Italiam,crinibus ſæpe mutatis,ſe à Gallorum perfidia uindicaſſe;& Pyrrhum coma coloribus fucata inceſſiſſe,Romanasq; matronas rutilare capillos conſueſſe. Manſitq; Romæ obſeruatum, in Saturnalibus ſyntheſibus uti, quibus diebus dimiſſa toga, ſyntheſim ſumebant, quanuis Nero Cæſar citra dies Saturnalicios, ſyntheſim inducit diſcinctus & diſcalceatus.Diebus autem natalitijs,quibus natalem quiſq; ſuum annuũ celebrabat,& calendis Ianuarijs,nõnunq; ludis Romanis,albas lacernas prætextasq; indutos incedere,& ludos ſpectare,nam in ueſte pulla ludis intereſſe Auguſtus inhibuit, ne' ue quis pullatorum media cauea ſederet,edicto cauit. In ludis uero funebribus penulati ſpectatores erant: penulas enim tunc populus ſumebat,cum in cæteris togati conuenirent, niſi in gladiatorio munere,ad quod frequẽtes penulati conuenere,quod Commodus imperator ſeruari iuſſit.Ferunt primos Lacedæmonios, ne populus in ludis algeret, penulas ſumpſiſſe. Antoninus uero Baſſianus nouo ueſtis genere populum donauit, quare Caracallæ nomen tulit. Auguſti uero tempore,toga raſa & phrygiana dari cœptæ. Illud etiam admonendũ exiſtimo, quoties inſigni calamitate uel clade,aut alijs belli caſib⁹ populus affectus eſſet,in magna conſternatione iuſtitium indici, claudi ærarium & tabernas,ac iudicia tolli ſolere.Et quod p̃ magnas calamitates fiebat in mœſtitia publica,Romanos dimiſſis togis,poſitiſq; laticlauis & aureis annulis,ſaga ſumere, uelut in luctu & ſumma ſolicitudine ſe eſſe denotarẽt. Si tamen cõſulares uiri forent,licet ob calamitatẽ populus in ſagis eſſet,ipſi tamen in togis erant,ne deformi tetroq; habitu tantam dignitatẽ fœdarent. Sed nec ſaga,donec lætiore fortuna,aut illuſtri uictoria clades emendata foret, dimittebãt. Qua uictoria potiti,uel quũ fuſis fugatiſq; hoſtibus,fœdiſſimũ belluũ finitũ foret,exuto iuſtitio,in cõmunis ſignũ lætitiæ,populus uniuerſus p̃textas:reliqui uero,magiſtratus inſignia & ornamẽta ſua,ac priſtinũ ornatũ cultumq; ſumebãt.Illud quoq; diſcrimẽ ordinũ perſonarũq; eſt notatu dignũ, quod apud Tapyras,Baſſetanos & Iberos,incultasq; nationes circa Hyrcaniã ſeruari meminimus, ut uiri atras ueſtes induant,crineſq; lõgiores gerãt:fœminæ uero albis tunicis,ac breuibus tõſiſq; comis incedere cogantur. Apud Parthos aũt Perſasq; equo uehi, uel pedes ire,nobilitatẽ à uulgo diſtinguebat: nullus cũ honeſte genitus, pedibus incedebat;quod cõpar ferè cum Romanis fuit, quibus plebeiæ pedibus incedũt,matronæ nobiles lecticis uectabantur; eiſdemq; Parthis qui principem locũ habent, anaxyridem triplá induunt, & manicatã tunicam: plebs uero erat in tunicis ſine manicis. Apud Indos byſſum induere, niſi nobilis,nemo poterat.Thracibus punctos eſſe in facie,nobiliores demõſtrauit:nõ punctos,ignobiles & obſcuros.Idem Britannis,Gelonis & Agathyrſis,apud quos qui ceruleo pingũtur, honoribus præſtant: minus aũt pingi,humilitatis ſignũ erat. Indis quoq;,Atheniẽſibus & Perſis,in auribus ferre aurũ,nobilitatẽ deſignauit. Ex Germanis uiri clari illuſtresq;, ſtricta nec fluitante utuntur ueſte:cæteri,ſagis cum fibula. Apud Sueuos ingenui obliquant crinem,& nodo ſubſtringunt,quũ ſerui fluxa coma & crinibus incedãt.In Libya primores ſagis uelantur, uulgus uero beſtiarum pellibus amicti ſunt, In Aegypto uiri binis utuntur ueſtibus, fœminæ ſingulis : uniuerſis niſi lineas ferre ueſtes non licebat. Neq; referre alienum fuerit,quod circumpadanis populis uſuueniſſe tradunt,ut lugubres ueſtes longo tempore induerent, inteſtino mœrore affecti propter Phaëtontis caſum,quod de cælo præcipitatus,fulmine ictus,& in Eridanum deiectus foret. Sicut in Daunia Ariſtoteles refert,mares & fœminas lugubria ueſtire,quod poſt Troiæ euerſionem,quum illuc delati ſedes occupaſſent,ut orbatos ſe patria & fortunis indicarent, in poſterum candidis abſtinuiſſe,& pullas ueſtes deſumpſiſſe.

Syntheſis.

Lacernæ albæ quãdo ſumebantur.

In ueſte pulla ludis intereſſe nõ licebat.

In calamitate publica luctus indicia.

Apud Tapyras, Baſſetanos & Iberos diſcrimen ordinum.

Parthi, Perſæ.

Indi, Thraces, Britanni, Geloni, Agathyrſi.

Aurum in auribus.

Germanorũ ueſtes.

Sueuorum.

Libyci.

Aegyptij.

Circũpadanorum luctꝰ ob Phaetõtis caſum.

Qui numerus augurũ,quæve poteſtas aut ius quondam fuerit, & quomodo auguria captarentur.

Caput XIX.

QVæſtioni diu res fuit,qui numerus auguꝝ olim apud Romanos fuerit, quod ſacerdotium magnæ religionis fuiſſe conſtat.Et tametſi à principio,ut in tribus centurijs,Ramnenſi,Titienſi & Luceri, ſinguli eſſent augures, conſtitutum foret,quorum numerum imparem eſſe decere arbitrati ſunt: tamen ſequutis temporibus, quin ad quatuor, mox quinq; numerum aucti fuerint, nulla controuerſia eſt: donec, ut nõ ultra nouem collegium excederet, ſenatuſconſulto cautum fuit.Idq; ante primum Punicum bellũ,quo tempore Sora & Alba coloniæ deductæ fuere. Demum à Sylla dictatore collegium propagatum ferunt, ut ultra nouem, quindecim crearentur,ita ut quatuor & uiginti eſſent.Hi ergo uelut interpretes internunciq; deorũ,tantæ dignationis habiti ſunt,ut eum qui aruſpicinam fecerat,in ſenatum adſcribi,& inter patres legi,fas eſſe duceretur.Regib⁹ quoq; ſicut iura dare & ſapere, ita diuinare,regium munus erat.Itaq; à primo ortu urbis,ijdem reges & augures erant, qui futura prædicerent,& iura darẽt.Deniq; Romulus hoc ſacerdotio præditus, optimus augur fuiſſe traditur.Proditumq; eſt,Romæ optimatum filios ſex,Hetruriæ populis,ut augurandi artem ediſcerent, ex decreto ſenatus in diſciplinam tradi ſolitos, ut Romæ augurandi ſcientia & ars innoteſceret. Quæ quidem incredibilis & penè diuina Feſulis pollebat, ubi domicilium augurum eſſe ferebatur,quod & ueteri lege ſancitũ erat in hæc uerba: Prodigia & portẽta ad Hetruſcos aruſpices, ſi ſenatus iuſſerit, deferunto,Hetruriæq; principes diſciplinam diſcunto: quibus diuis decreuerint,procuranto:ijſdẽ fulgura & oſtenta pianto,auſpicia ſeruanto,auguri parẽto,& infra. Singulis quoq; tribubus olim ſinguli augures præficiebant,qui ſacris cæremonijs prædictionibuſq; deorum præeſſent,publica priuaq; auſpicia curarẽt,ſicut à Romulo conſtitutum fuit. Poſtea uero comitijs curiatis,quæ pontificis maximi dicuntur,non à populo uniuerſo,ſed à minore parte & ſelectis,quibus ſacerdotia mandare curæ erat, de concilij ſententia eligebantur: nanq; ipſi nominabant, quos digniſſimos iudicarũt. Nonnunq; ſi quis augur deceſſiſſet,à duobus unus nominari,& à toto deinde collegio expeti & cooptari poterat.Qui poſtq; ad ſacerdotium admiſſi fuerãt,mox inaugurati,ut mos erat, captatiſq; augurijs in collegiũ admittebantur.Et tametſi præſentes admitterentur ſoli,ſæpius tamen abſentium habitam rationẽ comperimus,quod lege Iulia cauebatur.Cumq; ſacerdotia ſemel collata,ob plurimas cauſas adimi ſolerent,ſolus auguratus perpetuus fuit: ideo ſemel collatus, quoad uita ſuppetit,etiam magnis intercedentib⁹ cauſis,uiuenti non adimitur. Quare Fabius Maximus proditur duobus & ſexaginta annis ſumma cum laude auguratum geſſiſſe ad ultimam ſenectam.Si quis tamen augur hulcus pateret,licet in ſacerdotio foret,augurandi tamẽ ius nõ habebat.Ex hulceratis quoq; auib⁹ auguria captari non licere,(ſiquidem morboſæ aues auſpicia nulla faciunt) ſæpe relatum eſt.In augurum enim collegio illud præcipuè ſeruatur,ut ſicut quiſq; ætate præcedit,ita maximè primatũ teneat:quippe inter augures maiores natu,etiam his qui cum imperio ſunt, præferri ſolẽt.Horum ergo proprium fuit,ex auibus uaticinia obſeruare,ſignaq; rerum futurarũ,& à dijs monita contemplari:ſi opportunè euolaſſent,aut ſedes idoneas accepiſſent, obnunciare: de prodigijs,ſomnijs,augurijs atq; oraculis,portentis,extiſq; reſponſa dare. Tum obſeruationes auſpiciorum,procurationes expiationeſq;,uatum libros, portentorum explanationes & monita deorum edicere,ſi quid ingruente fato caſurũ foret, & quod ſaluis auſpicijs fieret. Quod' ue augurium lætum, quod' ue piaculare eſſet, quod minas cæleſtes, ingruenteſq; calamitates,aut fatale exitium afferret, præmonere & uaticinari,quæ lege augurali latius decreta & pſcripta ſunt, cuius uerba adſcripſi: Interpretes Iouis optimi maximi publici augures,ſignis & auſpicijs poſtea uidento, diſciplinam tenento ,ſacerdoteſq;,uineta, iurgeta & ſalicta publica auguranto, quiq; agent rem duelli,quiq; populare auſpicium præmonento,olliq; obtemperanto,diuorumq; iras prouidento,hiſq; parẽto, cæliq; fulgura regionibus ratis denotanto,urbemq; & templa & agros,liberata & effata habẽto:quæq; augures iniuſta,nefaſta,uitioſa,dira dixerint,irrita infectaq; ſunto: quiq; non paruerit,capitale eſto.& infra. Ipſiq; augurijs auſpicijſq; captãdis intereſſe debẽt,eaq; notare,ac inſpicere & referre,& an egregiè eſſet litatũ,declarare:quibuſq; hoſtijs,& quibus ſacris ac ſupplicationibus,& quæ ad puluinaria,tetra prodigia procurarentur aut expiarent,enunciare. Sed tamen ſoli auguri ſine collegio auſpicia interpretari nõ licuit:totum enim collegium cenſere,& ſententiam ferre decebat,ſi quid exquiſitius interpretari uellent,ſi durior forte caſus ambiguæ foret interpretationis,qui in du

Augurũ numerꝰ impar.

Auguresquatuor.

Quinq;. Nouem.

Vigintiquatuor.

Augurum dignitas.

Reges & augures idem.

Romulus augur.

Ro.ſex optimatum filij Hetruſcis traditi.

Augurum domicilium Feſulis.

Singulis tribubus ſinguli augures pfecti.

Augurum creatio.

Auguratus munꝰ nõ adimebatur.

Augur q̃ hulcus haberet.

Aues exhulceratæ.

Aetatis ratio in augurum collegio.

Augurum munus.

Lex auguralis.

Non augur unus, ſed totum collegiũ auſpicia interpretabatur.

bium controuersiam'que ueniret:ad quos etiam de singulis prodigijs & portentis, quæ eorum prædictio foret, & an fœdo uel felici exitu euentura essent, omnes tanquam ad adytum aliquem consultum ibant.Tum siqui magistratus uitio creati forent, eorum responso uel admittebantur, uel magistratu abire cogebantur:itaque dictatores, cõsules, prætores,& reliqui magistratus uitio creati,ne quid diuini obstaret,ex responso aruspicum,magistratu abire sæpe coacti sunt. Poterantq; augures propter tetra prodigia,aut si quid officeret, comitia creandis magistratibus uel impedire, uel uitiare. Quoties'q; ex arce augurium petebant, lituum sine nodo, hoc est, baculum à summo inflexum, in parte qua robustior est,quod insigne augurale fuit,tenebant:quo cæli regiones & certa spatia,qbus uidenda ad se pertinere uolebant,quæ templa dicta sunt, præfinirent,& certa finitione signarent, ut quod dextrum,quod'ue sinistrum esset,oculis & animo metiri possent:nam manu cæli spatia notare, saluis auspicijs,non licebat. Quo quidem lituo augur prospectu in urbem atq; agros captato, regiones aboriente ad occasum terminabat,limite decumano,& cardine ex transuerso,signo metato,quò oculi ferrent quàm longissimè. Qui quidem lituus etiam regium fuit insigne, in quo potestas dirimendarum litium esse noscebatur.Proditumq; memoriæ est, Romuli lituũ ambas cuspides ab imo & à summo inflexas habuisse,præter formam litui auguralis.Ex notatis uero regionibus,prima antica,posterior postica,tum dextra & sinistra dictæ. Quanuis Hetrusci uates cælestium prodigiorum periti, cælum in duodecim partes diuiserint, anticamq; ad occiduum,quoniam omnis illuc inclinat motus:& posticam ad orientem:dextras ad septentrionem,sinistras uero ad meridiem proclinare uoluerunt. Sedebat enim augur uelato capite,& duplici toga augurali,quæ læna dicta est, uel trabea amictus ex purpura & cocco,cum captabat auspicia,& lituo cæli regiones notabat. ipseq; cæsa uictima obseruatis notatisq; signis, longum carmen præfatus, preces effundebat: quas si forte non rite didicisset, ne quid præpostere diceretur,aliquo præeunte,emittebat. Græcis uero augur non trabea amictus,sed toga candida uelatus, poscit auguria.Macedonibus quoq; uates in amictu candido auream gerens coronam,captat auguria & uaticinatur.Post effusas uero preces, oculis in cælum fixis,federe conuenit,momentis omnibus paratum intentumq; toto animo affixum,facto ubiq; silentio,ne quid uideretur audiretur'ue,quod auspiciũ dirimeret,quoad de cælo seruasset,captataq; auguria & signa missa forent,quibus missis,ex auib° quæ oscines,quæ præpetes uel inferæ,& an tacitæ uel strepentes aduolarent,& si dextra uel sinistra,quæ ue admissiuæ essent,& quæ arculæ,quæ ue cluiæ, aut inebræ,quæ uetarẽt.Tum si motus pronus uel obliquus,supinus an rectus,aut in latera referebat: conueniebatq; extemplò augurem adire &auguriũ firmari:nanq; unũ ui disse auspicium,non erat satis.Adnotatumq; exemplis est,non ubiq; & passim auguri capta re auspicia licere,quia nisi in præscriptis destinatisq; locis,quibus Tesqua nomẽ,aut in arce,uel ad ueteres curias,augures:pontifices uero,nisi in postmurio, auspicia captare fas erat.Sed sciendum,non omnibus auguribus,sed solo magistro augurum de cælo auspicari licuisse:qui huic muneri præfectus,magister à collegio eligebatur.Obseruatumq; ut si extra urbem,aut in pomœrio,uel domo conducta,seu quouis tabernaculo, quod cœperat,augur auspicetur, & inter augurandum nondum firmis signis,urbẽ aut pomœrium inauspicato transgressus foret,ut rite captentur auspicia,primum omitti tabernaculum,&alterum sumi necesse fore:denuoq; auspicari oportere,ex quo nouus auspiciorum instauratur aspectus.Et cum certa dies auspicijs dicata esset,post mediam noctem ad mediam futuram diem auspicari licere. Septima autem aut sexta diei hora,non decebat:nanq; incipiente aut crescẽte die,nonaũ desinẽte,iusta auspicia fuere.Post Sextilem quoq; mensem, quo tẽpore aues,aut imbecillæ,aut morbosæ sunt,uel pulli earũ imperfecti,auspicari non licuit:eo em̃ tempore à pontifice maximo de cælo seruare uetabatur.In quo id fuit constitutum,ut nõ modo morbosis auibus,sed cuicunq; funeri augur admouere manus,& feralia attrectare uetaretur. Si aũt post augurium susceptum, ad aquã uenire cõtingeret,ne eius interuentu auguriũ frustrarẽt,quod aquæ interceſſu interrumpi certũ est,fusis precibus aquã haurire,& uota pmittere oportebat.Poteratq; idẽ & põtifex &augur esse,duob°q; simul sacerdotijs ꝓponi,cui etiã lictor præibat, sic

Augurũ cum ex arce peteretur. Lituus auguris. Templa.

Lituus regiũ insigne.

Regiones in cælo ab auguribus notatæ

Vestiẽ° auguris &cæremoniæ in auguriis captãdis, uide item caxiii.

Græci. Macedones.

Loca in quibus auguria obstruabantur.

Magistri auguriũ munus Notandum,

Auspicij tempora.

Augur feralia non attrectabat. Posti auguriũ obseruata. Pontifex & augur simul.

ut põtifici maximo.Et tametsi post susceptos honores,auguratus cõferri soleret,tñ Fabius Maximus admodum adolescens,priusquam ullum gereret magistratum,auguratum gessisse dicitur.Quoties'q; pro diuersis captarentur, illius prævalere auspicia, qui in summo esset magistratu,certum est:ideo consulis auspicia,si cum prætoris cõfundantur, præponi haud dubium esse,Fuitq; exemplis cognitũ,apud augures optimis auspicijs ea geri,quæ pro reip.salute susciperentur:quæ contra,inauspicata esse & monstrificа.Illud quoq; dixisse non ab re fuerit,occentu soricis dirimi auspicia, sicut aquæ interuentu irrita fiunt:utq; luminaria domus auguralis semper aperta sint,nulloq; operculo claudant:Quodq; quum auspicia captant,cælo non turbido,nec procelloso aut pluuio, sed aura silenti & placida,ubi omnia pura & trãquilla sunt,auspicentur, ne uenti flatus aut tẽpestas auiũ gressus à suo cursu diuertat.Estq; obseruatũ, ut minora auspicia,semp maioribus cedãt,licet priora sint. Siquidẽ cornicis aut columbarum auspicia,aquila superueniente,irrita fiunt:aquilæ uero augurium,fulmine adueniente, nullum est.

Maioris magistratus augurium minori præferebatur.

Auspicia pro repu optima.

Soricis occentu auspicia dirempta.

Domus auguris aperta.

Aura silenti & placida auguria captãda.

Minora auspicia maioribus cedebant.

Qui essent equi funales in Tranquillo, contra nonnullorum interpretationem probabilis opinio.

Caput XX.

ANceps quæstio fuit apud grammaticos, ambiguo sensu in utranq; partem agitata, qui essent equi funales, qui in solenni triumphi apparatu, iuxta triumphantis currum incedebãt. Nuper in cœtu patritioꝝ, in controuersiam certamenq; uenit, quonam modo accipi conueniat, quod est in Tranquillo dictum, Tiberium Actiaco triumpho Augusti currum fuisse comitatum, sinisteriore funali equo, quũ Germanicus dexteriore ueheretur:qui essent funales equi, quærebatur. Cumq; uaria & ferè populari opinione ferrentur, nobisq; quum minime probaretur, uisum tandem est, funales dici equos, qui funibus alligati, currum triumphantis traherent: quibus præeuntibus, summi imperatores uectabãtur triũphi die, in quib° ingenui pueri sedere ueteri more solebant. Prætextatos enim filios in equis triumphantium uehi,& Cicero meminit,& multi prodidere. Quare Paulus Aemylius,deuicta Macedonia,filios duos impuberes: & Germanicus currum quinq; liberis onustum,in triumpho duxit.M.quoq; Antoninus Philosoph°,& Verus,triumphi die mille puellas uirgines in equis triumphalibus uexere.Vel quòd in his insiderent,qui funalia præferebant & faces, propterea funales dictos uetere autoritate probari:nam peruulgatum ferè est,faces & lumina tam in apparatu triumphi,q̃ iuxta triumphãtem deferri solere. Diuus enim Cæsar ad lumina quadringenta in Capitolium triumphans ascendit, elephantis lychnos dextra sinistraq; gestantibus.Quod eo constitutũ ferunt, tum ut spectatior triumphi apparatus & conspectior foret,tum ut lumina,si forte tenebris obortis, pompæ triũphali non sufficeret dies,ad arcendas tenebras præsto forent:ipseq; triumphans, luminibus circa adhibitis,cõspectior fieret.Propterea haud ab re uisum, sicut in Cæsaris triũpho elephãtos lychnos gestasse legimus,compari modo funalia & faces equos iuxta triumphantem ferre, dici probabiliter posse.Vnde funales equos à funalibus, quæ in equis triumphalibus præferebant,probè dici argumentamur.Ex quibus licuit nobis æstimare, uel ꝙ funibus currum traherent,uel ꝙ faces iuxta triumphantem deferrent,sicut ueteri exemplo probatum est,funales equos dici & æstimari.

Prætextati filij in equis triumphantium,

Funales equi apud Suetonium,

Vnde funales dicti,

Qui fuerit apud ueteres cœnandi usus,quæue hora prandij & cœnæ, quotq; singulis lectis cœnitabant & quid apud exteros. *Caput* XXI.

ANtiquissimorum ex palustri ulua, & ex stramento,uel ex cespite fuisse, & longo tempore ex pulte,non pane Romanos uictitasse, perspicuum exẽplis & probatum est:postea quũ annis intercedentibus ex illo agresti cultu desitũ esset,mensas,in qbus epularentur,ex acere aut fraxino quadratas,deinde orbiculatas fecisse, in qbus prãderent & cœnarent,satis constat.Quẽ moremà Laconibus Romanos sumpsisse crediderim,quibus nullæ fuere mensæ nisi ex robore.Romanis enim antea lecti erãt Archiaci & Bœotici,humiles & breues.Labentibus deinde moribus, tãtæ luxuriæ factæ sunt,ut ærati primum lecti,abaci,triclinia,& monopodia,quæ Cn.Manlius Asia deuicta,primum uexit in triumpho,deinde citreæ mensæ, quæ elephantinis pedibus sustinebantur orbiculatæ,magno sumptu fierent,quarum precium auro appendebãt, aut ex

Torum & cibus primi seculi.

Mensæ.

ebore uel testudine, sectis putaminibus in laminas, quod Carbilius Pollio instituit primus: adeo, ut non modo mensas, sed lectos & repositoria testudinũ putamine uestirent.

Tres lecti in cœnaculis & triclinijs.

In cœnaculis enim domorum aut triclinijs stratis tribus lectis, prisci illi sedentes cœnitabant, in quibus tres fuisse mensas Varro significat, ex quibus una uinaria orbiculata, cylibantum dicta, à poculis quas κύλικας Græci uocant: altera lapidea, oblonga columella suffulta, cui cartibulum: tertia quadrata, quæ uasa detinebat, cui urnarium dixere nomen.

Persæ.

Persæ uero, quum antea in uimineis toris discumberent, postea lectos aurofulgentes, & gemmis magnificè constructos, in quibus uasa non minoris census adæquarunt, quos tanto censu excultos ac regium apparatum in castris, Pausanias quum deuicto Mardonio ad Platæas uidisset, illo neglecto, modica mensa Laconicam cœnam fecisse dicitur.

Pausaniæ frugalitas, Græci, Romani.

Græci in symposio Græciensi frequenter cœnitarunt. Apud Romanos uero Heliogabalus argenteas primus mensas habuisse dicitur: quibus in solenni epulo duæ tantum mensæ adhibebantur, unà carnium, altera pomorũ: nanq; ueteribus cibus mundus erat & simplex, neq; operosis condituris aut appetentia exquisitus, sed sine apparatu & sine impensa.

Mensæ argeteæ.

Cibus ueterum.

Prandium enim & cœna in propatulo fiebat, quia palam cœnitare dedecus nõ erat; secreto uerò cœnitasse, probro & ignominiæ fuit. Id quod Lacedæmonijs Lycurgi lege cauebatur: quod ideo constitutũ ferunt, ne quis splendidius altero uesceretur. Hyemeq; ad focum æstiuo anni tempore in aprico cœnitabãt. Ouum uerò & mel, initium cœnæ fecere: in secundis mensis poma & mel, sicut ad principia conuiuij, & multiformes nuces dari assueuere. Apud maiores autem, semen candidi papaueris cum melle & lactuca plerunq; mensas secundas fecit: deinde, ut uua, ficus, pirum & alia pomorum genera darentur bellaria, in usu fuit. Iberis autẽ, ut in symposiis glandem in secundis mensis tribuant, magni putabatur. Græcis oua cum turdis & leporinis carnibus ac mellitis placentis, secundæ mensæ frequentius data sunt: quibus erat iste mos, ut in fine cœnæ linguas igne torridas, post sermones degustandas darent. Præcipua tamen bellaria traduntur fuisse Attica, lauta atq; eximia. Platonis uero bellaria fuere ficus, cicer, faba, myrti baccæ, & ex fago glans prunis tosta. Fertur Heliogabalus pro luxu affluẽtia parasitos in secundis mensis nouo genere edulij saginasse: nam cereas dapes, aut lignea edulia uel eburnea, sæpe fictilia aut marmorea exhibuit, quum per singulos missus tantum biberent, uelut uescerentur & manus abluerent. Panem uero paniceasq; mensas non argenteis uasculis, sed uimineis canistris Romani inferebant: Græci uero per promas. Quos ex multiplici genere uariarunt: nam & plebeius erat, & siligineus, qui candore præstabat & tritico, præcipuè Campano, quod (autore Varrone) cæteris præstaret, sicut in Falerno uinum, in Casinati oleum, in Thusculano ficũ, in Tarẽtino mel præferebatur cæteris. Erat & secundarius panis, & ostrearius, artolaganus, spesticius, subcineritius, & artopteius: inter quæ ptisanam uelut saluberrimam magnopere commendarunt, quæ à Græcis sumpta origine, ad Romanos fluxit. Post quam alicam Romani inuenere, cuius Græci inexpertes sunt. Græcis quoque multiplicia panum genera comperimus: nam & zymitas, hoc est, fermentatos, & obelias, & cribanitas & canchrydias & apiritas, pytirias & pyrinos, panes legimus. Placentarum quoque genera uaria, tarentinas, crassianas, ficulas, clustras, plicias, guttatas, montianas, mustaceas, & spiras, quæ fiunt ex caseo. Proditumq; memoriæ est, antiquissimos Romanorum, cœnæ tãtum panem adhibuisse, prandio uero carnibus uesci, non elixis, sed assis & ueru decoctis, aut frictis: quibus Parthi abstinebant, & nisi uenatu quæsitis, nulli uesci permissum. Et quũ pauciſſimi cõuiuæ erant, nõ minores tribus: quum plurimi, non ultra nouẽ in eadem mensa eisdemq; lectis cœnitabant; tametsi uetus feratur adagium, Septem cõuiuium, nouem cõuicium facere, quòd scilicet obstrepente multitudine, tumultuantur potius q̃ in sobrio conuictu sint. Græcis quatuor, aut quinq; conuictores unis mensis adhibere, satis erat. Carmanis uerò separatæ singulis conuiuis sedes sunt, & sua cuiq; in accubitu mensa. Fertur tamen L. Verus imperator præter exempla maiorum, cum duodecim solenni cõuiuio primus accubuisse. Homerus usq; ad decem probauit. in symposio autem Platonis octo cõueniunt & uiginti. In quibus mensis Romani liberos cũ pueris puellisq; adhibebant, qui ad fulcra lectorum, serui ad pedes. In ipsis autem lectis cum uiris cubantibus fœminæ sedentes cœnitabant: à principio enim maiores nostri sedentes epulabãtur laconum more, adhibitis etiam principum liberis apud summos uiros, cum cæteris id ætatis puertis nobilibus, qui propria & parciore mensa, in conspectu affinium uescebantur. Apud Græcos uero fœminas in uirili conuiuio accũbere nisi propinquorũ, non licebat: quibus consuetudo mansit, ut in primis epulis breuioribus poculis transigerent, in fine uero laxiora adhiberent: quare Græco more bibere, est capaciorib⁹ poculis haurire, q̃bus lex data, ut in sympotiis aut biberent, aut abirent. Sicut apud Scythas scythissare, erat intemperatius bibere. Nonnulli Græco more bibere dicunt esse, quoties deos aut amicos inter pocula appellarẽt singulos nominatim, toties haurire & largè merum bibere: utq; quum magistratus & honores dabãt, uina pateris circũferrẽt: cumq; alicui propinassent, nominatim designare cui poculum darẽt: & primo deos, deinde amicos appellare: toties q̃ haurire affatim, & bona à dijs precari. Et tametsi uino uim sapientiæ adhiberi putarent, si quando tamen uinum aqua admiscerent, illud tepefactis niuibus diluebant, nonnunquã marinam uino adhibebãt, quo incorrũptius foret.

Fœminæ apud Græcos nõ accumbebant cum uiris.

Mulier quæ contra uiri uolũtatem, uel eo ignorante extraneorũ conuiuia petierit, repudiari poterit, iuxta l. consensu C. de repud. conuiuia cũ, Veneris præludia sunt. Accurs. in l. quod ait lex. ff. ad l. Iul. de adult.

Græcorũ bibendi mos, Scythissare,

Propinatio,

Vini dilutio apud Græcos,

Romanis etiam corollas poculis accipere, festisq; diebus coronatos & fertis redimitos epulari mos erat cum lemniscis: erant enim fasciæ coloratæ, quæ coronis addebãtur. cautumq; fuit, ut Hetruscis corollis lemniſci tantum aurei darentur, sumptu ab sonibus cõsuetudine, qui in lautioribus culinis primi corollas inuenere: quod ab Indis usurpatur, ut ad familiare conuiuium coronati accedant. Quinetiam uetusti moris erat, fercula exquisita & lautiora à ministris coronatis cum cantu & tibicine in cœnis solennibus asserri, poculisq; coronatis bibere, summamq; cœnarum lautitiam tripatina distinguere, una murænarum, altera luporum, tertia myxionis piscis, & ne intepescerent cum obsonijs, focos quoq; transferri instituerunt. Singulisq; poculis singulos deos aut heroas, nonnunquam amicos aduocare, adstante cantorum turba, ac toto seruitio & famulatu: quorum alter reliquias colligit, quæ è mensa cadũt, alter murmur cõpescit, alius sputa è pauimento, & si quid immũdi est uerrit. eoq; procedere deliciæ, declinatis corruptisq; moribus, ut totos aprosùna mensa apponerent, quem primus Romanorum Seruilius Rullus apposuisse fertur. Deinde, multam uenationem & condimentorum uarietatẽ apponi usurpatum. Quinetiam uersatilia cœnationum laquearia Nero cõmentus fuit, ut quũ fercula admittebãtur, alia facies cubiculi desineret, alia succederet. Aegyptioq; mos traditur, ut in familiaribus cœnis brassicã præsumant in primis, eo edulij genere ebrietatẽ discuti arbitrati, quã Cato oleribus præposuit cunctis, ita ut mane illam esse oporteret reiuum. Nonnulli nuces, lupinos, citrum & apium, q̃ uenenis prodessent, uelut antidotũ, præcepere. Græci uino madentes, oleo perungunt & sale, qui etiam ante reliquas dapes, sal uelut amicitiæ symbolum hospitibus apponunt: sicut Romani lactucas, q̃ ebrietatem discuterent. Quinetiam Aegyptiorum usus erat, ut in solenni epulo propinquorum & affinium, qui decessere, aromatibus referta corpora ijsdem lineamentis & specie recentissima, ac si uiui essent, introducant: hisq; præsentibus & quasi conuiuis adhibitis, epulentur: & si quando regum conuiuijs aduocarentur, uasa haberent, in quibus uentrẽ leuarent aut uomerent. Cretensibus, accubantes uesci, instar magni criminis erat, itaq; stantes epulabãtur. contrà Lusitani: nam sedentes cœnitabãt, quod Alexander Macedo fecit, qui sedens uescebatur. Græci quoq; in toris ex boum tergoribus assidentes, ordine ludunt & uescuntur. Galli, dum cœnant, in stramẽtis assident: Galatæ, in pellibus luporum aut canum. Cato iunior post ciuile bellum, non accumbens ut prius, sed sedens, cibo parciore usus fuit. Contrà de Terentio Varrone & Hannibale legitur, ut post afflictas res, stantes cœnitarent. Apud Indos solus rex in lecto ex stramentis facto accubat, cæteri sedentes epulantur. Spartanis communia erant conuiuia, pauperes cum ditioribus eodem uescuntur obsonio: festisq; diebus, quos Phiditia nuncupant, nigrum ius & panẽ igni duratum apponunt, utq; regi duplum obsoniorum q̃ cæteris detur, lege sancitum erat, non societatis gratia, sed ut posset obsonio quem uellet honorare. Qui etiam assuerant excellentium uirorum laudes, ignauorũ fœda scelera in epulis canere ad lyrã, quæ dicunt scolia. Idem apud Athenienses; nã in celebri epulo quod syssitiã uocãt, tenuiores

Cretenses, Lusitani,

Græci, Galli Galatæ

Indi Spartani Phiditia

Scolia Encomia ad lyram. Syssitia,

cum diſcoribus unà conueniunt,& æqualem obſoniorum partẽ ferunt. Cretenſes eiuſmodi comeſtationes,andria dicunt, Perſæ titthenidia, Græci τελίαμ, Syri grammatias. Fuere quoq; Spartanis cœnæ copides, in quibus capra immolabatur,& alia æclon. Apud Indos ara menſæ in modum conſtituta,pluribus accubantibus circum: in ea' que carnibus appoſitis, quiſlibet conuiua è ſua ſede ad menſam uadit,& quam uult partẽ capit,atq; in ſedem reuerſus,carnibus & pane ueſcitur. qui etiam comeſtationes in propatulo,Laconico more,faciebant. Neq; alienum fuerit,quod apud gymnoſophiſtas traditur, ut paratis inſtructiſq; menſis,antequam dapes apponantur,adoleſcentes ſinguli qui ad epulum conueniunt,quid generi humano lucri fecerint,quod' ue ſapienter dictũ factum' ue fuerit illa luce,coram ſenioribus exprimere cogantur. Et qui deſes aut remiſſus,nihil frugi in medium affert,impranſus manet,& foras extruditur, quibus diſciplinis illos ad uirtutem acuebant. Perſarum mos erat,inter pocula de rebus ferijs conſultare: & poſt comeſationes,ſi quid ſanctiore fœdere concludi uellent, concubinas aduocare,& circunferre,tanquam ea adhiberent fœderi,quæ apud eos ſancta & chara ſunt. Idẽ Bactrianis,ut inter pocula de bellis conſultent,& ſi quid complacitum eſt,merum largius infundant: & Græcis,quibus uetuſtiſſimo iure uſurpatur,ut poſtquam magnificè epulati fuerant,quaſi refoto animo,de bellis decernant largioribus poculis: quæ ſi quando circunferebant,à dextris incipiebant. Thraces poſt intẽperatiſſimas perpotationes, primo in uino & alea uerſari,mox ad illicitos concubitus accedere ſolebãt. Si qui uerò ea uecordia fuere,ut poſt epulas nudas mulieres introducant,Dionyſii prioris exemplo, aut alia quàm cibi obſonia conuiuijs miniſtrent,fuit pro flagitio habitum, uelut ſcelus & nequitia ſingularis. Interq; epulas & pocula primum libare dijs dapes,& bene precari conuiuis,& ſecundum precationẽ dapib⁹ cum modeſtia ueſci, priſci moris erat, haud aliter quàm ſi ſacrum epulum eſſet: ſiquidem apud maiores,inter res ſacras menſa habebatur: nam Piſidæ cœnantes,parentum manibus primitias reddunt. Romani & Græci in conuictu familiari,ciborum particulis & uino in ignem coniectis, libamina dijs dabant,& primitias cœnarum Laribus,quibus ſal cum pane & caſeo pro pulmentario eſt ſit. Vtq; primus calix Ioui olympio miſceatur,ſecũdus heroibus,tertius ſeruatori Ioui. Et quum uinum purum dabatur,obſeruatum eſt,ut Iouem Soſpitem aduocarent,ne tumultuoſos faceret. Quum uerò aqua dilutum,Iouem appellare Seruatorem. Perſarum reges ante cibum de modeſtia diſputant,ante ſacrificium de iuſtitia, ante bellum de fortitudine. Et poſt trinã potationem,cum modeſtia epulati,bona à dijs precabãtur. Nonnulli inter bellaria honores dijs ac magnis heroibus dabant. Quum uero apparatu magnifico exquiſitiſſimæ epulæ dabãtur,trinis ferculis, ſequutis mox temporibus etiã ſenis Romani cœnam exhibuere: idq; luxuria erat: quo modo Auguſtus conuiuia iniſſe fertur, quibus non amplius trinis ferculis,aut quum abundãtiſſimè,ſenis conuiuabatur. Iulius uerò Cæſar in Aegypto cõuiuia multiplici ferculo protraxit cum Cleopatra, ad primam lucem. Nero quoq; effuſus in luxum & epulas,à medio die ad mediasnoctes, inter uina & ſcorta accubaſſe fertur. Domitianus non ultra Solis occaſum. Et Heliogabalus tam perditæ nequitiæ & luxuriæ fuiſſe, ut uigintiduo fercula ingentium obſoniorum una cœna admiſerit,nunquã lotis linteaminibus uſus,ſed nouis & recentibus ſemper, ſicut Galenus,qui aureis linteaminibus ſtrauit. Caligula una die cẽties feſtertio cœnauit,qui etiam ex auro panes & obſonia appoſuit. Vitellius quoq; inter apparatiſſimas epulas largiſſimo ſumptu diſcubuit,q una cœna à fratre exceptus fuit,in qua duo millia lectiſſimorum piſcium,& ſeptem auium,appoſita traduntur. Titus conuiuia inſtituit iucunda magis q̃ profuſa. Geta maxima prãdia per ſingulas literas iubebat,ut pullũ, perdicem,pauonem,porcellum,piſcem,& pernã unis epulis apponeret,& ſic per ſingula elementa apparatus diuideret. Heliogabalus æſtiua conuiuia coloribus diſtinxit, ſicut Lucullus per deos. Autor eſt Spartianus,Aelium Verum imperatorem,omnium primum excogitaſſe pentapharmacum præcipui ſaporis,ex ſumine,phaſiano,cruſtulo, aprugna ſiue perna & pauone,inſtar Vitellianæ patinæ,quæ immenſo conſtitit, quam clypeum Mineruæ appellauit. Cui proxima fuit Aeſopi patina,ſexcentis ſeſtertijs taxata,in qua aues uocales & canoras appoſuit nũmis ſex ſingulas coemptas. Pertinax uerò

Andria. Titthenidia. τελία. Grammatię. Copides. Indi.

Gymnoſophiſtarum mos interrogãdi adoleſcentes ante prandium uel cœnã Conſultationes inter pocula. Perſæ. Bactriani.

Græci.

Thraces.

Libatio epularum & poculorum.

Perſarum reges. Poſt epulas. Quot fercula in apparatu magnifico.

Auguſti conuiuia.

Iulij. Neronis. Domitiani. Heliogabali.

Galeni. Caligulæ. Vitellij.

Titi.

Getæ. Aeſtiua conuiuia. Heliogabal⁹ Lucullus. Aelij pentapharmacum

Aeſopi patina.

imperator contrà,qui dimidiatas lactucas & carduos in priuata cœna appoſuiſſe fertur. Diuus quoque Cæſar, & Octauius Auguſtus in quotidianis cœnis cibi minimi fuere & uulgaris. Tiberius diebus ſolennibus pridiana ſæpe obſonia & ſemeſa appoſuit. Theodoſius modico & caſtrenſi cibo contentus fuit. Traianus etiam in ueſcendo frugaliſſimus fertur. Laudaturq; Iulianus imperator,quòd ſtatarium prãdium caperet, caſtrenſi cibo & miniſtro obuio contentus,qui per triduum,porcellum & leporem diuiſit. Regibus uerò Aegypti in cœnarum magnificentia & regali luxu, nihil præter uitulum & anſerem apponere licuit. Regibus Perſarum,niſi pane,pulte,cardamo & ſale ueſci. Antigonus etiam parco & uulgari cibo contentus fuit. Ariſtippus,licet tyrannidem occupaſſet,cibo tamen uili refotus,& excluſis ſtipatoribus,cœnauit: ſicut Agathocles nunq; ſine fictilibus,memor paternæ obſcuritatis,q; figulo patre genitus foret, adeò q; inter uaſa aurea figulina ſemper admiſerit. Inter cæteros autem helluones Annarus Babyloniæ rex,tanti luxus fuiſſe proditur, & tam profundæ gulæ,ut ſtola muliebri amictus, mero & unguento madens,centum & quinquaginta pſaltrijs ſimul accubantibus,uelut officina nequitiæ,magnis effuſionibus cœnitaret. Vinum uerò Græcum ſemel tantum etiam in lautiſſimis conuiurijs apponere ſolebant: nanq; ueteribus fuere conuiuia iucunda magis q̃ profuſa. Primusq; diuus Cæſar triumphalibus cœnis, quatuor uini genera, propter inſtituta maiorum,dicitur appoſuiſſe,Falernum,Chium,Lesbium & Mamertinum. Antiquiſſimi (ut Varro ait) primo utres,deinde tinas,demum uini amphoras & cupas appoſuere. Quod (teſte Homero) heroicis tẽporibus fuit uſurpatũ, ut uina utribus inferrent, Sylla præter omnis generis condimenta, uinum ſupra quadragenarium, epulo publicè præbito,populo dedit. Arabes quum longiori potu indulgerent, nemini ſupra duodena pocula bibere fas erat. Germanis ſi indulſeris ebrietatem, quantum concupiſcunt,licet. Auguſtus Octauius ſenos ſextantes non exceſſit. Hannibal nunquã plus ſeſtario uini indulſit. Cæſar quoq; uini parciſſimus fuit,& bene diluti. Alexander Macedo,ad unumquenq; calicem,multo colloquio ſermonem protrahebat, qui tamen aliquando triduo incaluit. Fertur Vticenſis quandoq; ad auroram cum amicis perpotãdo uigilaſſe,non ut mergeret,ſed ut reprimeret curas: quod Plato non improbauit, quum largiori uino aliquanto refici animos putaret. Democritus uerò quaternos cyathos ſeſtarios minimè cenſuit excedere oportere: ſiquidem iuxta Anacharſim, primum craterẽ ad ſitim pertinere dixit,ſecundum ad hilaritatem,tertium ad uoluptatem, quartum ad inſaniam. Vel,ut Ebulus poeta Cyprius, qui bene ſentientibus tria tãtum propinari pocula putauit: Sanitati primum, Amori alterum,tertium Somno, quartum non utiq; noſtrum,ſed iniuriæ: ultimum uerò ὕβρει appellari uoluit: nã poſtremo Græci Mercurio libitabant,uelut ſomni largitori,& bono dæmoni,cui gratias agebant, κρᾶσις ἀγαθὸς δαίμων. Perſæ uerò tribus libationibus factis,à dijs immortalibus bona precati, conuiuium diſſoluebant. Tiberius uero biduum & duas noctes potu continuaſſe fertur, & Traianus capacioribus ſcyphis,ſed citra ebrietatem bibiſſe. Bonoſus autem bibit, quantum nemo alius. Proditumq; memoriæ eſt, Commodũ Cæſarẽ in æſtuationibus ingens uini poculum haurire cunctis acclamãtibus, Viue Cæſar. Inter cæteros proditur Zenocrates philoſophus,inuitante Dionyſio,uini choam hauſiſſe,& præmium tuliſſe: atq; Ennius nimio hauſto mero,articularem morbũ contraxiſſe, quo extinctus fuit. Apud Nabathæos uerò plura duodenis exiccaſſe pocula,erat ignominioſum. Ipſe uero Dionyſi⁹ iunior uſq; adeò uino marcidus fuit,ut ad nonaginta dies mero incaluerit. Socrates tamen fertur nunq̃ uino hilarior fuiſſe, ſed eodem ſtatu ſemper. Accuſaturq; Mithridates tãtæ bibacitatis, ut pmia plus haurientibus proponeret. Neq; ſubticendũ, quod Leonides aduerſus Byzãtios uinolentiſſimos feciſſe dicitur, qui quũ obſidione premeret, neq; ciues pro mœnibus cõtinere poſſet, q; paſſim ad cauponas curſitarẽt, ut illos in officio haberet, ad mœnia cauponas & uinarias officinas diſpoſuit, id quod apud Phigaleos bibaciſſimos pariter fecit. Inter oẽs aũt uinolentiſſimos Promacus Macedo memoratur, q̃tuor ingurgitãs cãtharos, & ob id ab Alexãdro corona donatus, q triduo ſuperuixit poſtea. Et Nouellius Tricõgius raræ gloriæ inter bibaciſſimos. Prandia uerò priſci antelucana habere, meridianũ cibũ cœnã dicere ſolebãt. Quod & Græcis uetuſtiſſimo in uſu fuit:

Pertinacis Cæſaris Octauij Tiberij Theodoſij Traiani Juliani Regum Aegyptiorum Regũ Perſarum. Antigoni. Ariſtippi Agathoclis

Annari Babyl. regis luxus.

Potus in conuiuijs. Vinum græcũ D. Cæſar Vaſa quibus uina in conuiuia inferebantur.

Sylla Arabes Germani Auguſtus Hannibal Cæſar

Alexander Cato Vticenſis. Plato Democritus. Anacharſidis dictum

Ebuli dictũ

Perſæ. Tiberius. Traianus Bonoſus

Commodus Zenocrates Dionyſius Ennius

Nabathæi Dionyſius iunior. Socrates Mithridates Leonides

Phigalei Promacus

Nouellij⁹ Tricorgius

Prandia & cœnæ tempus.

Odyſs.14. Nanq; Eumæum ſcribit Homerus matutina hora prãdium feciſſe. Poſtea illo more deſito, ſeruatum eſt, ut prãdia in uſu non eſſent: ſed qua hora cœna apparabatur, ea prandium fieret, quod tempus nona eſſe conſueuit, ſæpe octaua: ante mediam uero diem prãſum fuiſſe, uel antelucanam cœnam feciſſe, crimini dabatur. Idq; erat diſſoluti & helluonis: ſiquidem poſt forenſia negocia trãſacta, apud priſcos fiebat prãdium: cœnas uerò, quòd nocte plerunq; fierent, ueſpernas dixere. Sed tamen prãdium leue & modicũ, cœna autem fuit copioſior: tametſi Ariſtoteles largè prandendum, & parce cœnãdum putarit. Et licet Romanorum antiquiſſimos noctu cœnaſſe nonnulli opinati fuerint, conſtat tamen poſt multas ætates uſum inualuiſſe, ut poſtmeridianis horis ueſcerentur. Perſis quoq; in meridie ſemel tãtum ueſci conſuetudo fuit: qui erat Aethiopũ mos, ut unico cibo contenti eſſent diebus ſingulis, ut alerent corpus, non ſaginarent: tametſi abuſus poſtea Perſis inualuerit, ut à mane ad ueſperam quicquid eſt temporis, unico prãdio cõcluderent. Fertur Alexãder Macedo appetente nocte cœnaſſe, & primo diluculo prandio accubuiſſe, plerunq; ad multam noctem cœnam protraxiſſe. Galba ante lucem ueſcebatur, Cicero ante occaſum ſolis perraro diſcubuit. Præ cæteris uero Tarentini uſurparunt, matutinis ſe poculis ingurgitare, adeò ut temulenti in forum conueniãt. Indi horam prãdij aut cœnæ non nouerunt, ſed ut cuiq; libitum, comeſſabãtur: qui etiam Perſarum & Numidarum mos, ut quacunq; hora ueſcerentur. Diogenes quoq; nullam temporis horam prãdio definiuit. Senioribuſq; uelut ætate uenerabilibus, aut his qui prudentia & autoritate anteirent, primi diſcubitus & honoratior locus dari, ipſiq; ſublata menſa primi aſſurgere conſuerãt. Erat autem Romanis locus honoratior, qui ſummus in menſa fuit: nonnulli in medio diſcubuiſſe, honoratius putarunt. In imo uerò conuiuij dominus cœnabat. Apud Græcos non modo loci dignitate uiros fama præcellentes in concilio uel menſa, ſed poculis maioribus, & carne opimiore honeſtabãt. Indis ut cuiq; in mentem uenit, in quacunq; parte lecti diſcumbere licet: nõ enim honoris perſonæ ue ratio in menſa habetur. Apud Perſas magna ratio menſæ, præſertim regiæ fuit, in qua præter matrem & regis coniugem, nemini intereſſe permittitur, tametſi matronas quãdoq; adhibitas legamus. Aegyptijs autem ſi quis ad cœnam regis nõ uocatus accederet, capitis luit pœnam. Poſt epulas uerò, eruditas confabulationes, deinde fides & tibias, ac ſymphonias & cantus, illorum qui maiorum laudes carmine decãtabãt, adhibere antiqui moris erat. Abydeni in hoſpitali menſa & feſtis epulis poſtquam opiparè epulati fuerant, infantes admittunt garrulos & feſtiuos, ut his obſtrepentibus garrientibuſq;, conuiuæ alacriores fiant. Romani etiam moriones, ut oris deformitate & ſtultitia oblectarent: nonnunquam petulantes & improbos ſcurras, qui laſciua licentia, & impudentiſſimis iocis, deriſui eſſent. Neq; omittendum, quod de Sybaritis proditum eſt, apud quos omnium libidinum illecebræ fuere, ut ad feſtum conuiuium & ſolenne epulum nõ pſaltrias modò & hiſtriones, ſed equos compoſito ſaltatu ad ſymphoniæ cantum pſallentes introducant. Apud Galatas & Celtas ad menſam, poſtquam uino incaluerant, ex prouocatione dimicatur ad uulnera: ſicut apud Samnites inter epulas erat mos digladiari, quod mox Campani odio in Samnites detractis armis, uendicarunt, ut pro cœnarũ magnificentia, paria pugnatorum deſtinarent. Idem factum memoratur ab Indis, qui quũ poſt epulas, aureos crateres circuntuliſſent, ſtrenuitatis & fortium factorum periculũ facerent. Octauius uero poſtquam fuerat diſcubitum, picturas inuerſas conuiuis uendebat, ut aut expleret deſiderium, aut fruſtraretur, nonnunquã hiſtriones, aut aretalogos admittebat. Veſpaſianus dicacitati ſuper cœnam & iocis ſcurrilibus, uſq; ad ineptias uacabat. Tiberius ex lectione quotidianã quæſtiones frequenti conuiuio proponebat. Nero Cæſar citharœdos aduocabat primi nominis. Cato Vticenſis à cœna deambulabat, Pomponius Atticus libellos lectitabat. Quod Alexãder Seuerus fecit, ut in menſa familiari ſæpe librum legeret: ſolitus uel legentes audire, uel alijs legentibus, ueſci. Hadrianus comœdias, lectores & poetas admittebat. Heliogabalus ſortes conuiuales poſt cœnam proponebat, ut alius haberet decem camelos, alius muſcas, uel auri libras, aut decem oua, urſos, glires & lactucas decem. Sylla quanuis ferox & impotens, in comeſſationibus comis erat & facilis. Fertur quoq; idem Seuerus Alexander, poſt epulas catu-

Veſpernæ.

Perſæ.

Alexander. Macedo

Galba.
Cicero.
Tarentini.
Indi.
Perſæ.
Numidæ.
Diogenes.
Loci ratio in conuiuijs.

Græci.
Indi.

Perſæ.

Aegyptij.

Poſt epulas.

Abydeni.

Moriones.
Romani.

Sybaritæ.

Galatæ.
Celtæ.
Samnites.

Indi.

Octauius.

Veſpaſianus.
Tiberius.
Nero.
Cato Vticenſis.
Pomp. Atticꝰ
Alex. Seuerꝰ.
Hadrianus.
Heliogabalꝰ

Sylla.
Alex. Seuerꝰ.

los cum porcellis & perdices ad pugnam ſæpe cõmittere. & Cleomenes, ſublatis menſis, uinum crateris circunferre. A Græcis uero ænigma & gryphos poſt conuiualia luſus proponebatur, cuius captiones ſoluenti præmium carnis portio, non ſoluẽti pœna erat, ut ſalſum hauriret poculum. Parthis admittere concubinas poſt epulas, non improbatur: uxores autem domi abditas, in uirorum conſpectum non adducũt. Babylonijs autem in conuiuijs à principio, fœminarum modeſtus eſt habitus: paulatim deinde pudore prophanato, ſumma uelamenta exuunt: & poſt epulas ultimis amiculis reuelatis, pudibunda oſtendunt, in omnemq; licentiam ſocos & laſciuiarum, pudorem abijciunt. Fuitq; ueteri more ſeruatũ, ꝙ bibente aliquo ex conuiuis, menſam tolli non ſinerent: nanq; auſpicij mali & deteſtabilis putabatur. Quòd ſi inter cœnandũ ferculum à menſa reuocãtum foret, niſi cœna continuaretur, niſiq; appoſitis epulis ueſcerẽtur, inter dira fuiſſe. Quinetiam per menſas deflare, aut prolapſum cibum è manu nõ reddi, ominoſum erat: tametſi quorundã opinio fuerit, quæ è menſa decidunt in communi conuictu, nec tolli re, nec guſtare, illa heroum eſſe opinati. quodq; apud honoratos & doctos uiros, nunq; fieret, plerisq; tanto tẽperamento & tenui conuictu fuere, ut ſola cœna contenti, nunq; ante Solis occaſum, & niſi poſt decimã accumberent: inter quos memoratur Aſinius Pollio, qui quũ eſſet tota die negocioſus, ita poſt decimã animum relaxauit, ut nec legẽdis minimis literulis uacaret. Quidam noctu, alij media die, negocijs pauſam fecere. Nonnulli autem tanta ingluuie & uentre tam uoraci fuere, ut uelut impuri helluones, effuſas perpotationes, & exquiſita obſonia quadrifariam diuiderent, in ientacula, prandia, cœnas & comeſſationes, ſemper inſtructis paratiſq; menſis tanto apparatu, donec uino madidi & crapula diſtenti fierent. Quod quidem obſcuris ſæuientibus moribus, à nonnullis peſſimo exemplo factitatũ eſt. Antea uerò non licuit, ne ingentia animi bona ingluuie corporis fœdarent. Apud Siculos aũt uſus erat bis in die epulis ſaginari, & ſaturum fieri, quibus templum Saturitati dicatũ erat. quare Siculæ menſæ & Syracuſanæ deliciæ tanq; lautiſſimæ in prouerbiũ uenere, ſicut apud Græcos Pharſali & Bœotij uoraciſſimi habiti. Quare ab Athenienſibus fatui, rudes & pingues dicti ſunt, propter τὸ φαγίαμ: quippe quũ à conuiuijs crudi diſcederent, diſtenti rurſus ſe ingurgitãbãt. Quod & Plato improbauit, & Romani duxere nefas, ut bis in die ſaturum fieri uecordis eſſe ducerent. Hoc quoq; apud conuiuas ſeruatum legimus, ut in familiari cõuiuio, aut epulis lautioribus aliquem attractũm, aut pulla in ueſte diſcumbere, ducerent nefas: nã depulſo languore animi, non in triſtitia conuiuio intereſſe decet. propterea Vatinio, ꝙ in epulo Q. Arrij atra in ueſte accubuerat, à Cicerone obiectum, & crimini datum eſt: ꝙ pe bellos conuiuas & conuictores faciles, in candida, non pulla ueſte accumbere decet, tametſi cœnatoria & triclinaria conuiuis dari, antiqui moris fuerit. Ferturq; Hadrianus Cæſar ſemper aut toga ſummiſſa, aut pallio tectus, accubuiſſe. Et Saloninus imperator, milites epulari cum ſagis iuſſiſſe, hyeme grauibus, æſtate tenuibus. Quo tempore ſeruatũ eſt, ut milites cum imperatore cincti diſcũberent. Tum frequens hæc fuit obſeruatio, ꝙ ſi quis ad cœnam benignè inuitatus iret, alios pari affectu aut ſanguine coniunctos eiſdem aduocare epulis non uetabatur, ueluti comites ſecũ & umbras duceret. Sua autem ſponte conuiuio alijs parato, ſe intromittere non decebat. Si qui uero non accerſiti & αὐτόματοι irent, in imã lecti ſpondam deduci iubebãt. Tum ſi forſan minus tempeſtiuè, neq; ad horam conſtitutã, conuiua accederet, illum niſi triclinio circuito, admitti non ſinebant: & tunc epulari iuſſus, diſcumbebat. Reges tamen Spartanorum ſerò prodeuntes, cœnæ parte mulctantur: quippe ad cœnam non eunti bus binæ chœnices farinæ, & uini ſingulæ cotylæ mittuntur, dupla uero præſentibus. Ideo ephori Agidi regi Lacedæmoniorum quum ad Phiditia non accederet, cœnæ partem petenti abnegarunt. Tum ſi quãdo inter epulas incendium quiſquã nominaret, ne quid ea res diri portenderet, aquam ſub menſam inſpergebãt. à quibus obſeruatum eſt, ut aliquo ex conuiuarum numero è triclinio prodeunte, uerri ſolum nullo modo ſinerẽt, hoc infandum omen & pernicioſum portentum augurati. Si tamen ad lumina cœnarent, aut illa in triclinio eſſent, ueteris inſtituti fuit, ut lumen in lychno non extinguerẽt, ſed illud ſua ſpõte emori

Cleomenes. Græci.

Pãrthi.

Babylonij.

Auſpicia & omina, in cõuiuijs.

Lectio in cœna.
Temperantiæ exempla.

Ingluuies.

Siculi.
Saturitatis tẽplum.
Siculæ mẽſæ.
Syracuſanæ deliciæ.
Pharſali.
Bœotij.
Pulla ueſte cõuiuijs intereſſe nõ decebat

Cœnatoria et triclinia conuiuis data.
Hadrianus.
Saloninus.
Umbras adducere ad cõuiuium.
Leges aliæ conuiuales.

sinerent. Quodq; mensam prisci nunquam uacuam tolli iubebant, sempetq; prandij partes superesse uoluere: siue antiqui uictus parsimoniâ, siue morem, quo aliquid reliquiarum in mensa superesse felix omen erat, ueteri instituto adnotãtes. Legimus tamẽ, cœna peracta, reliquias & semesa obsonia ministris astãtibus diuidi & circunferri, antiqui moris & exempli fuisse.

Quæ ipse dictu admirabilia de umbrarum figuris noctibus ferè singulis Romæ expertus fui.

Caput XXIII.

NOta & uulgata res est, ædes quasdã Romæ, quas ego incolui, euidentissimis ostentis ita infames, ut nemo illas incolere ausus fuerit, quin assiduis umbrarũ illusionibus, & tetris imaginibus, noctibus ferè singulis inquietetur; in q̃bus præter nocturnos tumultus, quos medio ferè noctis silentio audiebamus, & horrendos fremitus cum eiulatu stridulo q̃ uocis sono, quibus lachrymari & tremere uidebatur, speciem hominis squalida facie, uultu minaci, nigro corpore & aspectu formidabili, nomen suum exprimentem, & opem implorãtem, cernebamus. Sed ne quis hoc fabulosum aut commentitium putet, autor est Nicolaus Tuba uir multæ & expertæ fidei, qui quum rei explorandæ gratia, cum nonnullis doctis iuuenibus prima face ad nos aduentassent, cupido incessit animo, hæc quæ à me promebãtur, uero testimonio experiri, & an uera essent intueri. Et ne quid inexpertum relinquerent, noctem peruigilem egere mecũ, ut rem notam exploratam q̃ haberent, neq; eos opinio fefellit; nã quum accensis luminibus, peruigiles starent, haud procul species hæc dira terribiliq; facie, & uultu tetro repræsentata est, quam ipsi tumultuari, & diris nos uocibus agitare uidebant, cumq; omnia clamore & tumultu streperent, post multa oculorum ludibria, tantũ formidinis pauorisq; intulit, ut territi & trepidi uix mente incolumi satis constarẽt. Et cũ totæ ædes gemitu funesto miscerentur, singulisq; cubiculis pestis illa importuna obuersaretur, dum propius accederemus, illam retro cedere, & querula uoce lumen effugere cernebamus. Demum cum multum diuq; tumultuata fuisset, haud multo post ubi multum noctis processit, uisio omnis illa dilapsa est. Sed præ cæteris quæ ibi expertus sum, non omittam miraculum ingens, quod mihi plane uigilanti maiore aliquanto trepidatione haud multo post obuenit: nam cum tenebris obortis, cubiculi fores obseratæssem firma sera, iaceremq; in lectulo, nulla adhuc quiete compositus, lumine accenso, horribilem illam speciem foris iam tumultuari & cubiculi foremẽ manibus pulsare sentiebam. Nec multo post, simulacrum illud, opertis addictisq; foribus (uix credibile dictu) per commissuras & rimas in cubiculum se intromisit, quod sub lectulo meo iacens, cum Marcus alumnus & cliens meus, utpote qui è conspectu cubabat, tetra & dira facie aspiceret, pauore subito consternatus, luctu & gemitu omnia opplebat, ipsamq; intromissam non sine formidine clamabat: Idq; mihi, cum clausum cubiculi ostium aspicerẽ, uix credibile uideretur, interim dirum illud simulacrum quod sub lectulo iacebat meo, manum & brachium protendere, lumenq; quod iuxtà aderat, extinguere uidimus: quo extincto, libellos meos & quicquid rerum erat, querula uoce miscere, ac omnia euertere non destitit. Mox cum ad tumultum excitifocῆ eò se contulissent, lumenq; intromissuri obuersarentur uestibulo, interim ipsam opertum cubiculi ostium manu aperire, & foras effugere uidimus. Erat enim ipsius species, ut plane perspeximus, simulacro hominis nigerrimo non absimilis. Illud utiq; mirum fuerit, dignumq; memoratu, figuram illam, dum nobiscum sic luctaretur, quum fores cubiculi reserasset, ab his qui lumẽ intromisere, minimè conspectam: sed quum primum cubiculi fores exiuit, elapsam ex oculis, ilico discessisse, & in auras euanuisse.

Qui cultus domorum quondam fuerit, & quare maiorum imagines in postibus, & arma in atrijs & uestibulis haberent, & quid de exteris.

Caput XXIIII.

Vestibula domorum.

QVibus pristini decoris memoria relicta fuit, hoc etiã literis adnotasse accepimus, amplas domos in primis gressib⁹ uestibula habuisse, quæ spatia licet pars ædium forent, tñ illa pro ædib⁹ fuisse nemo ignorauit: erat em̃ locus uacuus, per quẽ de uia ad fores patebat aditus, in quo præstolari q̃ salutatum uenerãt,

aut si conuento opus foret, tempus opperiri solebant: quod quidem prima aut altera diei hora esse consueuit. Fuit enim apud maiores non modica laus illis, qui ex claris familijs erant, q̃ plurimos clientes, non modo cateruas togatorum, sed & tenuiores amicos habere, à quibus obseruarentur quotidie & colerentur, cumq; his ad forũ deduceren tur frequenti comitatu: nanq; maximi decoris erat, amplos uiros illustresq; etiam ab ingenua plebe quotidie salutari, apperi, deduci, reduci & consuli, eisq; decedi & assurgi. Fiebat enim salutatio more prisco dextram iungẽdo dextræ: quippe cum referat Varro, omnem antiquorum honorem, dextrarum constitisse uirtute, nõnunquam oscvlo, plerunq; assurgendo, caputq; denudando, quod apud nostrates frequenti in usu est: mãsitq; obseruatum, ut salutantes imperatorem, antequam admitterentur, interiores aulici scrutarentur, sinumq; prætẽtarent, ne quis cum telo esset. Nonnunq̃ ut ualentissimi serui cum tenis religati, pro ostio aditum custodirent, ne non uocati admitterẽtur. Laudatur q̃ Vespasianus, M. Antoninus & Alexander Seuerus imperatores, q⁹ salutarentur patente cubiculo, ministris admissionalibus remotis. Apud Parthos uero regem adire uel salutare sine munere, nulli licitum erat. Quibus clientibus ab his quos sectabantur, frequens sportula dabatur, quæ prius centum quadrantes fuit: deinde tectam dari institutũ: quare uocatores principijs dicti, qui ad cœnam conuiuas admittebãt: quorum nõnulli mercede accepta, aliquos subdititios principum sæpe cœnis aduocarunt. Quã Nero ad sportulas reuocauit, qui etiam plebi congiarium quadragenos nummos uiritim dedit: siquidem imperatoris munus, quod populo dabatur, congiarium dictum est: quod uero militibus, donatiuum. Mox Domitianus sportulas ad cœnas reduxit: in qua frequens obsonium, panis, oleum & porcina caro dari solita, absq; uino. Diuus uero Iulius ad conciliandum populi fauorem, frumentũ uiritim dedit ternos modios, & totidem olei libras, trecenos quoq; nummos singulis, & centenos pro mora. Augustus Octauius frumentũ plebi gratuitum & menstruum, Nero quadragenos nummos uiritim congiarium largitus fuit. Caius uero Cæsar trecenos sestertios, & forensia uiris & pueris, ac fœminis sarcinas purpuræ, & conchylij, nonnunquam pro sportulis panaria cum obsonio. Domitianus etiam congiarium nummorum CCC. senatui & equestri ordini panaria, plebi uero sportellas cum obsonio. Cato iunior nouo more tribuit sportulas: Græcis ex tritico, raphano, blito & apio: Romanis autem uini amphoras, carnes porcinas, ficus & lignorum fasces. Quanuis apud antiquissimos sestarij lactis darentur, uini nunquam, nisi q̃à Cornelio Cethego in consulatu mustum rutatum populo datum est. Ancus uero Martius rex, salis modia sex millia congiarium populo erogasse fertur, ex quo tantum quisq; ferebat, quantum in singulorum capita descriptum erat, ab undecimo ætatis anno. Augustus etiam tricenos & quadragenos, nonnunquam singulis quinquagenos & ducentenos nummos largitus fuit, ac ne minores quidem pueros præterijt, sicut Traianus infantes quoq; ad sportulas admisit. Tiberius trecentenos uiritim dedit, & prædium mille mensis. Galba dedit populo congiarium, & epulum senatui & equestri ordini, ac præter epulas forensia uiris, fœminis ac pueris fascias purpuræ & conchylij, quibus uteres pro caligis utebant. Et mox Nero, Domitianus, Hadrianus & reliqui Cæsares munera populo sæpe largiti sunt. Sed Hadrianus nouo more, aromata, balsama & crocum nonnunq̃ duplex congiarium, ternis per singulos aureis diuisis. Commodus singulis denarios septingenos, uicenos, quinos. Aurelianus uerò ad Parthicum proditur⁹ bellum, quum bilibres coronas singulis promisisset, & aureas populus expectaret, siligineas dedit nouo genere panis, quo deinceps usi fuere: qui tñ populo uniuerso panem, oleum & suillam carnẽ postea diuisit, uinumq; dare statuerat, nisi morte præuentus fuisset. Fuitq; obseruatum, ut principes assumpto imperio, ad conciliandum fauorem, congiarium darent populo, quod annuum plerunq; homines clarissimi, & summis honoribus functi, pro officio & clientela uelut stipendium capiebãt. Erant ergo hi quos isti sectabantur, illoq; patroni & defensores, suiq; officij ducebant, in fidem illos & clientelã habere, tutelæq; suæ ducere & ope iuuare. Quinetiã non foris tñ, sed intra domesticos Lares, liberos seruosq; salutatores comperim⁹, qui bis in die frequentes aderãt: ut mane saluere, uesperi ualere, domino aut patrono dicerent. Necnon populis & nationibus, ac bonis

Salutãdi mos apud ueteres. dextrarum iungendo dextras.

Imperatorẽ salutaturi. Ostiarij serui.

Sportula clientibus salutãtibus data. Vocatores.

Congiarij. Donatiuum. Congiaria diuersa à diuersis imperatoribus populo data.

Duplex congiarium.

Congiarium sumpto imperio.

Patroni. Clientes. Domesticorũ salutationes. Populorum & nationum patroni.

Populorũ & nationũ patroni,

& fidelibus focȝs,patronos publice fuisse Romæ homines honestissimos summo loco natos,qui fortunarum propugnatores erant, & ciuitatum defensores non pœnitendi, quorum studio & fide,singula negocia in senatu facesserent,& promouerent: siquidem Syracusani in clientela Marcellorum fuere,Lacedæmonȝ in Claudiorȝ,Puteolani Brutorum,Neapolitani Liciniorum,Bononienses Antoniorum.Allobroges patrono Fabio Sanga usi sunt.Marius Herennȝs,Cæsar quoq; Græcorum patrocinio plerunq; affuit.Plebs deniq; ipsa sub patritiorum equitumq; Romanorum tutela per clientelas diuisa erat.Quod à Romulo à primis originibus institutum ferunt, ut plebeȝ singulos patronos ex patribus legerent,quorum consilio & autoritate niterentur. Præterq; uestibula fuere caua ædium & peristylia,ad quæ quisq; suo iure non uocatus admittebatur. In foribus uero & atrȝs domorũ,ara, focus & Lar familiaris erant:nanq; focus erat ara deorum penatium,quem instar numinis habebant:in quibus nõ deorȝ modò simulacra, quos singulis ædibus in larario colebant, sed imagines ac expressos uultus illorum qui familiæ decus fuere & ornamẽtum,ac principum & patronorum quos quisq; colebat, habere assuerant.Quare L. Vitellius,Vitellȝ pater, Narcissi & Pallantis imagines inter lares coluisse fertur.cereæ enim imagines in atrȝs domorum singulis disponebantur armariȝs,quos ita celebrabant colebantq;,ac si illi quorum uultus exprimebantur,uiuerent.Quas festis diebus,& in summa gratulatione & lætitia,laureis sertis & floribus ornare, illorumq; natales dies festa luce celebrare solebãt.In luctu uero & gemitu familiæ tanquam conscȝ doloris essent,& tacita mœstitia funestarentur,deformare: tantoq; honore dignos putabant, ut illas cum singulis imaginum titulis,illorũ præcipue, quorum dignitas maximæq; res gestæ fuere, in exequiali pompa & apparatu funeris extra ædes producerent,& longa serie uelut familiæ decora repræsentarent, illæq; defunctorum exequias,& unà funus comitarentur.Ita tradito more,ut domino aut aliquo ex familia uita functo,illius imago tam circa limina domus,q̃ pro foribus locaretur,ut defuncti desiderium repræsentata illa species leniret,posterosq; ad præclara facinora domi foris obeunda inuitaret.In eisdem quoq; atrȝs & foribus,ac circa domorum limina, hostium spolia,quos q̃sq; uicisset,quorumq; uictor extitisset,etiã enses & clypei,galeæq; & currus,ac deuictarum nauium rostra,ueluti auitæ gloriæ,& fortium factorum ornamenta affigi assueuere:quæ quanto uetustiora erant,tanto plus decoris & maiestatis habebant.Ideo nec uetustate consumpta reficiebantur,nec effracta resarciebantur.Hæc enim omnium ad se uertebant oculos,quo intuentium animos cogitatio subiret, ut pari ipsi exemplo ad magna facinora,magnasq; res inuitarentur.Nec solum priuatas domos,sed porticus & deorum templa hostilibus spoliȝs tanquam trophæis exornare, uetusti mos erat:tantiq; exempli fuere,ut illa posteris non mediocris stimulatio fuerit,ne degeneres ipsi,neue ignaui tam claros triũphos turpibus factis dictisq; fœdarent.Adeoq; hæc propria familiæ ornamenta sunt habita,ut quanuis alienatis ædibus,nouo domino spolia & imagines refingere non liceret.Hasq; statuas,quibus splendor & uetustas familiæ notabatur,amouere,est habitum nefas.Belgarum uerò fuit mos barbaricus,cæsorũ hostium capita posti bus tanq̃ spolia affigere:qui etiam Galatarũ,qui ultra Rhenum incolunt,usus traditur,ut spolia hostium sanguine perfusa, & trunca capita foribus affigant.Gelonorum hostium cutes,ut eæ omnibus spectaculo sint,ac fortium factorum insigne documentum,& hostibus pertimescendum foret.In Aegypto autem in uestibulis domorum,alas uulturum proponere,indicium nobilitatis & uetustatis familiæ cẽsebatur.Apud Phryges pardalis pro foribus affixa(Homero teste)signũ immunitatis erat, ne hostium incursibus pateret.Alexander uerò captis Thebis, ut Pindari domui parceret,illã inscribi iussit.In eisdẽ quoq; atrȝs,pinacothecæ non mediocri paratu dispositæ erant:in quibus tabulæ pictæ,cælatũ argentũ,stragula uestis,signa & ornamenta reponebãtur.Sicut Græcis fuere cheli & cistæ,phascoli & rhiscus,in q̃bus egregia supellex, & muliebris mundus seruabantur.Quæ atria plerunq; inaugurata fuere:nanq; haud aliter in illis senatus cogi poterat,q̃ si inaugurata templa fuissent.Non tñ omnes,sed solas palatinas ædes inaugurari seruarum est,ut habita in his senatus decreta,rata forent. Eas quidem ædes ueluti augustissimas,uestibula regalia habere,cognitum est;atriaq; potentiora,peristylia amplissima, & conclauia insigni pauimento: triclinia q; & ampla prætoria,ac cœnationes mira cælatura & arte.Nonnunquam xysta,colles,nemora,hortos, piscinas,euripos,amnes,& aquarum ductus,porticusq; pauimentatas, cultu & laxitate conspicuas,syluasq; & ambulationes: Siquidem in his publica concilia & iudicia,arbitriaq; & conuentus frequentes fieri consuerant: inq; earũdem palatinarum ædium uestibulo,& pro foribus regiæ,laurus semper & ciuica ex quercu,præcipuum insigne clementiæ Cæsarum,affixæ uisebantur.Quæ quidem atria in primo aditu domus,& proxima ianuis extruebantur,in quibus matresfamilias degere & lanæ operam dare assuerant:quod aliter à Græcis seruatum meminimus, quibus andronitis in primis ædibus erat, gynæceum uerò ubi mulieres operabãtur,in conclaui & recessu intimo, præ pudore & modestia locabantur.Ideo non extra, sed ab intus fores pulsabantur, ne imparatos offenderẽt:quod etiam à Parthis usurpatur,ut gynæconitin in secreto domus à uiris sequestram haberent: quippe quum non modo uxorum, sed pellicum pudicitiã ita suspectam habeant,ut nisi capite operto,& uelato uehiculo,illas in publicum prodire finant, neminiq; propius accedere liceat.Apud quos reges quoq; in penetralibus regiæ occlusi,sub specie maiestatis delitescunt.Sed tamen triumphales domos hoc amplum habuisse ferunt,ut fores de uia aperiantur,non intus,sicut de Publicolæ familia proditum est. Præter quæ,potentiorum domos basilicas habere ante uestibulum, magno ornamento duxere,in quibus esset tribunal, tanq̃ plus inesset autoritatis, quod iudicia publica ante ædes darentur:nonnunq̃ scholasticæ exercitationes & declamationes in his fierẽt, quippe quum frequens ibi esset auditorȝ locus:licet basilicas foro coniunctas plerunq; legamus,in quibus conuenirent negociatores,& merces exponerent. Communis tñ thalami descriptio sic erat, ut primo poneretur loco septum,ubi ianua, mox aula, inde porticus peristylos soli expositi,postea prodromus,ultimo domus, & in posticis ædiũ hortus.Cœnaculum uerò supra ædes erat, scalis ferentibus in publicum, nonnunquam in ædes uersis. A principio uerò urbis tam simplex uitæ cultus, ut rudi cæmento constructas domos,& scandulis robustis aut stramenteis contectam urbem per annos quadringẽtos usq; ad Pyrrhi bellum legamus,qui modicus cultus,Hispanis, Aquitanis & Lusitanis, atq; Aegyptȝs fuit, quibus in modicis diuersoriȝs degere,sepulchra uero magnificentissima extruere patrȝ moris erat.Non sic Agrigentini & Megarenses: nam iuxta Platonis uerbum,ædificabant ut semper uicturi,epulabãtur ut morituri. Indi quoq; in cultu corporis accuratissimi erãt:in sepulchris uerò extruendis, parci & modici. Gallis domicilia pluteis & cratibus intexere mos erat; Britannis & Sueuis,in tuguriȝs una cũ armentis stabulari:Liguribus montanis,speluncas & uastissimos specus incolere, aut cubilia modica & subobscura.Germani nõ cohærẽtibus ædificiȝs habitant,sed suã quisque domum spatio circundat.Medi diuersoria habent magnis recessibus circundata,& nemoribus manu consitis.alȝ lateritias fecere domos,quas Euryalus & Hyperpius inuenere primi. Scythæ & Nomades, quia fusi per agros sunt,carris quocunque fors tulit, pro tecto & lare utuntur. Hyperboreis nemora,uel luci,ac sparsa tuguria domus sunt: nam præaltas syluas & rupes inuias incolunt. Dardani foueas sub fimo, & sordidas ædes habent. Phryges olim & Troglodytæ sub effossis tumulis,Baleares in saxis concauis, cuniculis ad corporis magnitudinem dimensis. alȝ ex ulua palustri latibula intexerunt. Mardorum gens specus infodiunt montibus, in quos se, coniuges, & liberos receptant. Aethiopes & Indorum magna pars subterraneas domos habent: Massilienses ex paleis:in Meroe ex palma, Cathromotitæ ex ligno, Indi quoque, Aegyptȝ & Britanni, ex arundinibus.Ichthyophagi ex ostreis marinis, aut ex piscium ossibus tecta contignant.Chelonophagi partim ex alga,partim ex testudinum testis, gens circa Nasamones & Troglodytas.& Chaldæi profugi ex sale. Spitamæi ex ouorum putaminibus & pennis. Contrà uerò Arabes & Sabæi:nam limina,postes,cellas, fulcimenta, parietes, & domorum tecta habent augustissima,ex ebore, auro & argento,atque sumptuoso lapide & smaragdo,luxu ingenti, laquearia uero citro & ebore extructa, qualem Alcinoi domum Homerus tradit, auro, argento, electro atq; ebore fulgẽtem. Persæ quoq; magnas gazas,& quicquid est auri,in domibus ponunt,Regum Indorȝ regia argenteis

Deorũ templa spoliis ornata.

Belgarũ mos Galatarum.

Gelonorum.

Aegyptiorũ. Pardalis immunitatis signum.

Pindari domui ab Alexandro parcitum.

Pinacothecæ.

Atria inaugurata.

Senatus in atriis cogebatur.

Matresfamilias in atrȝs. Græci.

Andronitis Gynæceum

Parthorum zelotypia

Reges conclusi apud Parthos

Basilicæ ante potentiorum domos.

Scholasticæ exercitationes & declamationes

Thalami descriptio

Cultus simplex à principio urbis

Platonis dictum

Indi.

Galli

Britanni

Sueui

Ligures

Germani

Medi

Lateritiæ domus

Nomades

Hyperborei

Dardani

Phryges

Troglodytæ

Baleares

Alĩ

Mardi

Aethiopes

Indi.

Massilienses.

In Meroe

Gathromotitæ

Ichthyophagi

Chelonophagi.

Chaldæi

Spitamæi

Arabes

Sabæi.

Odyss. 7.

Persæ.

Indorũ regia

imaginibus tota distinguitur, eamq; ex auro uites percurrũt, fultæ aureis colũnis. Fuitq; Lycurgi constitutum. institutum Lycurgi apud Spartanos, ut domorum culmina securi, ianuas uero serra discindant, ne quis insigniusaltero ædificaret. Quare Agesilai domus ab inopi & priuata haud dissimilis fuit, sicut Pompeij domꝰ usq; ad tertiũ triumphum. Athenienses quũ Athenienses. antea specus & abditos saltus incolerent, primi lateritias ædes calce & cæmentis cõstruxere. Postea uero in tantum magnitudinis urbis ædificia processere, ut tota ædificijs exurgens, in quatuor aut quinq; contignationes, & multa tabulata tecta excitarent, maximasq; domos maximis domibus imponerent, ut orator Aristides professus fuit, ita ut Augusti edictum. Augusto Cæsari, ne urbs ruinis laboraret magna mole ædificiorum, ne quis supra septuaginta pedes sublimiꝰ ædificaret, inhibere necesse fuerit, licet ipse modicas ædes incoleret, & toro modicè instrato cubaret. Quod & Nero Cæsar post incensam urbem, dimensis uicorum ordinibus & uiarum spatijs, statuit, ne ultra præscriptum ædificia tollerentur. Quare Aemylius Porcina à L. Cassio accusatus, & pœna mulctatus fuit, q; uillam nimis sublimem ædificasset. produntq;, Tyrios adeò editas maximis contignationibus domos aliquando struxisse, ut partũ abfuerit, quin tota terræmotu corruerit. Sed Tyrij. quæ sint instrumenta domus, quæ relicta domo instructa, ad nouum dominum transeant, sæpe quæsitum est: & præter imagines & affixa spolia, ista etiam Paulus iureconsultus de instructo fundo adnotauit: Specularia, pegmata, canales, harpagones, hamos, centones, siphones, scalas, perticas, spongiasq;, quibꝰ instrumentis domus contra uim ignis ad incertos casus defenditur, squalor abluitur, & immunditiæ purgantur. Dixere autẽ centones, ex uillis grossioribꝰ sagula intexta uilioribꝰ pannis, quibus domorum tecta, tabulata aut ligneæ machinæ militares, aduersus incendia, si ignis maior uis ingruat, muniuntur. Siphones uero, fistulas follibus iunctas, seu machinas hydraulicas, quibus agitatis, ad superiora ædium exhauriunt aquam, qui etiam organa neugmatica dicti. Harpagones ferreas manus, seu asseres ferro unco præfixos, quo igni furenti obuiam irent, quos ab Anacharse Scytha inuentos nonnulli uolunt. Pegmata uero compactam machinam ex ære, marmore uel ligno, tum ornatus, tum commodi causa, instar illorum quæ in pompæ apparatu producuntur, quibus etiam intra ædes uti assuerant. Addit Paulus horologium æreum domi non affixum, & prothyrum, relicta domo instructa, ad domi num transire. Est autem prothyrum instar uestibuli plerunq; opertum, quod ante ædes & ostium sit: quod nõ esse uestibulum merito nonnulli putant, sed ligneam structuram in isto uestibulo ante fores: qua obstãte quasi repagulo, apertis ianuis, quæ intus fiunt, non apparent. sumpsitq; nomen à πρὸ quod ante significat, θύρα autem ianuam, unde hypothyra ualuarum illa hians cauitas dicta. Censuitq; Põponius iureconsultus ex autoritate Labeonis, prothyra eiusmodi si pro ædibꝰ sint affixa, ædium partem esse, tametsi facile demi possint & reponi: sicut ligneam structuram, quæ æstate tolli, hyeme reponi solet, ædium esse Labeo putauit, quoniam perpetua causa parata forent: itaq; alienata domo, prothyra eiusmodi unà cum domo ad emptorem transire uoluit. Verba uero Pomponij iureconsulti de uerborum significatione, hæc sunt: Idem Labeo ait, prothyra quod in ædibus fieri solet, ædium est. Pegmata. Prothyrum. Hypothyra.

In extis inspiciendis quæ prospera quæue dira sint, & quæ boni, quæue mali prænuncia.

Caput XXV.

QVi augurum disciplinam obseruarunt, quiq; illorũ præscita perscrutati sunt in fibris extisq; inspiciẽdis, inter ea quæ dira aut secunda essent, multũ interfuisse uolunt: licet alij alio modo illa interpretari, & eoꝝ euenta prædicere soleant. Et tametsi in extis contineri cor, cerebrum, pulmonem, stomachum, lienem, hepar, seu iecur, communi opinione receptũ fuit, quas Græci φρένας dicunt, incredibili fabrica coniuncta, quorum ex habitu & colore, salubritatis & pestilentiæ signa ostenduntur: tamen nullum discrimen uehemẽtius fuit, q; si caput iocinoris, uel ipsum iecur in extis defuisset, quod caput extorum dicitur, tunc omen exitij malorumq; fuisse, funestumq; & magni terroris, nisi in solicitudine & metu, quia curas tunc perimere putarunt. Cumq; hepar ex non puro sanguine sit, quia sanguis purꝰ cogitur circa cor: tũ in hepate sedem uaticinij esse, & præsagium futurorꝝ periti haruspices opinati sunt. Quo Capite iocinoris non inuento inter exta. Sedes uaticinij in hepate

mense Claudius Cæsar ueneno interceptus fuit, sacrificãti iocinoris caput defuisse constat, quod & Caio principi euenisse memorãt: quæ exta pestifera dicta fuere. Si uero in iecore extremũ quod fibra dicitur, ita lõcaretur, ut ab ima fibra iocinera intrinsecus replicata essent, aut si geminũ iecur foret, per hæc læta & magna portẽdi, argumẽtaq; felicitatis esse nemo dubitauit. Auctum iecoris caput aut duplicatum, nimis lætum auspicium facere, sicut exta duplicata magnas facere accessiones, prolationẽq; finium & triumphum portẽdi uoluerunt. Et tametsi circa Briletum & Thermẽ in Thracia, & in Chersoneso iuxta Propontidẽ tradat Plinius, bina iocinora leporibus ineſſe, & si aliò transferãtur, alterum interire: tamen id non esse prodigium, omniũ opinione receptum est. Syllæ immolãti iecur extrema sui parte speciem laureæ coronæ præ se tulit, mirabili ostento felicitatis futuræ. Si uero liuidum esset aut uitiosum, uel si in coquendo distabuit, aut sanies purulenta efflueret, caput ue fribrarum pustulas haberet, piaculare esse, & magna facere infortunia, cõstans opinio fuit. Idcirco denuo augebãtur uictimæ, donec iterum cæsis hostijs litatum foret. Ex corde quoq;, unde sanguinis origo manat, licet à principio auspicia sumere minime solerẽt, posteaquam in extis corda rimari cœpertũt, quo tempore Pyrrhus post multiplices clades Italia pulsus fuit, hoc obseruarũt haruspices, ut si cor silens iaceret, neq; palpitaret, aut in extis de fuisset, calamitates portendi & magnas fortunæ minas crederent. Diuo Cæsari, dum rerum potiretur, immolãti cor defuisse dicitur, tristissimo euentu: nanq; haud multo post conspiratione cõiunctissimorum cæsus occubuit. Quod de Pertinace proditũ est, ut qua die morte sublatus fuit, sacrificanti non modo cor uictimæ, sed hepar deesset. Si autem in summo corde pinguedo foret, aut solito maiꝰ, raptum' ue ab aquila aut auibus fuisset, nimium propicios deos ostenderunt. Dum Hermocrates dijs sacra faceret, raptum cor uictimæ, & à coruo elatum in sublime, felix auspicium fecit, quo Cardiam urbem ad Corinthũ auspicatissime condidit. Sicut auo Galbæ, fulgur procurãti, cum aquila exta rapuisset, & in sublimem quercum detulisset, imperium portendit. Fuitq; animaduersum, cor quibus prægrande esset, pauidos facere: quibus exiguũ, aspectu formidabili & audaces: quare Hermogenis summi rhetoris, & qui præcocissimi ingenij fuit, mortui dissecto corpore hispidum cor inuentum est. Tametsi tradatur apud eruditos, eos qui hebeti essent sensu, corde duro & spisso: qui uerò ingenio ualerent, molli fuisse: id quod Plinius de Aristomene Messenio, & alij de Lysandro, cuius defuncti cor pilosum inuentum esse, meminere. Fel quoq; in extis augurium facere proditum est, quod sub hepate angusto ore, & fundo ampliore apparet, ut purum illud clarumq; reddat. Si tamen geminum reperitur, licet prodigiũ sit, tamen magnæ spei fortunã portẽdit. Quo eũ tẽpore Augustus apud Actiũ, profligato Antonio, uictor fuit, eo ipso uictoriæ die, geminũ fel in extis inuenisse tradit. Arato quoq; sacrificãti, cũ geminũ fel haruspex inspexisset, quæ capitali odio dissiderẽt, mox syncera fide conciliari, societatesq; & fœdera iungi prædixit, quod uerissimo euentu postea cõsequutũ est. Fuitq; disciplina augurali traditũ, ut fel Neptuno perpetuò dicatũ sit, uelut humoris autori. Quod si in extis prægrande fel inueniretur, prodigij loco est habitũ. Sed quãuis prodigiosum, magna semper & felicia portendit. Fert tamẽ Aristoteles in Naxo prægrande fel pecoribꝰ innasci: circa Chalcidẽ Eubœæ, & in Ponto, pecori nullũ esse: ceruo quoq; & damæ, equo, mulo & asino, camelo atq; apro, usq; defuisse. Sicut perdices in Paphlagonia bina corda habere, & in Bisaltia leporesbina iecora. Et in agro Cretensi pecora circa Gnoson splenem habere tradũt, circa Cortynã nõ habere. Vel quod idẽ tradit, in Seripho insula, & in Acantho Macedoniæ & apud Cyrenem ranas nõ coaxare. Et in Emathia Macedoniæ sues unũgulos nasci: atq; in Cappadocia mulas fœtus parere, & in Eleo agro mulos nõ educi, neq; propterea omi nosum aut prodigiũ uideri. Pulmo uero sub corde est spirãdi officina: is incisus et gemi nus, tẽpus dirimere, & diẽ differre tradit. Si uero simplex esset & solidꝰ, cõtinuare tempoꝝ curricula, nullasq; cũctationes & moras afferre, opinati sunt. Si uero pulmonis fibra lateret, aut cũ corde & iecore cõiunctus foret, uel si paruo distinguit interuallo, miseros casus portẽdere uoluerunt. Lien aduersus iecur, sinistra in parte est: siquidem uentriculo annectitur in intestino, ut iecur purum reddat. Quod si in dextram uergeret, fe

Exta pestifera. Omen felicitatis ex inspecto iocinore. Infelicitatis. Ex corde. Fel Neptuno dicatum. Ex pulmone. Ex liene.

Cordis prægrandis uel exigui indicium. Hermogenis & Aristomenis corda hispida. Ex felle.

rale auſpicium,& prædicere quæ magno malo luuntur,haud dubiũ eſſe:quí tamen abundãs, homines decolores facit. Quare in terra Caria Caunios,quod ſub graui cælo degunt,mitum in modum lienoſos dicunt eſſe. Vnde uerbum Stratonici citharœdi, illic ambulare mortuos,quod omnes mirifice pallerent facie tabifica. In Fordicidijs ſacris,q bus hoſtias quæ uterum ferunt,immolare præcipitur,ſi fœtus biceps aut mancus in utero eſſet,uel interaneis exhulceratis appareret, exta eiuſmodi imminẽtium maloꝝ nuncia eſſe,creditum eſt. Dracones in extis apparuiſſe,lætum fecere auſpicium. cõtrà Graccho ſacrificanti,ad exta irrepſiſſe adeſo iocinere,necem futuram & imminens fatũ portenderunt,quæ mox ſubſequuta ſunt. Exta quoq; de ſacrificantis manu, ab aquila fuiſſe rapta,tam efficaci auſpicio fuere,ut nullũ præſentius aut felicius fuerit. Si tamen è manu decidiſſent,uel uiſcera cruore infecta eſſent aut liuida,nigriſq; diſtincta maculis,uel ſi omentum & membrana uiſcera continens,hians foret aut ſanguine ſuffuſa, indubiam necem & fatale exitium portenderunt: quale Craſſo euenit,cum contra Parthos ductaꝰ luſtraret exercitum,documento futuræ magnæ calamitatis. Præciſa uero hoſtiarum capita,ſuum ſanguinem aut exta lambere,Pyrrho ſacrificanti obitum luctuoſum & fœdos euentus deſignarunt. Idem Cimoni formicarum cateruas ſanguinem uictimæ corripuiſſe,adnotarunt. Ferũt tamen diuinãdi periti,ſanguinem uictimæ craſſiorem & calidiorem,efficaciorem uim portẽdere:qui uero tenuior eſſet & frigidior,maiorem habere intelligentiam. Eſtq; inter exempla,præciſum caput uictimæ fluctu maris abſorptum,atq; extra non comparuiſſe,Callicratidi Lacedæmonio interitum uitæ attuliſſe. Subit tamen illa reputatio,ueteribus tradi monumentis, gallinaceorum fibras maxime dijs gratas uideri,ſicut talparum magi ueriſſima dicunt,illiſq; haud ſecus quàm ſolenni uictima pulcherrime litari. Hæc enim ſunt exta argutiſſima,in quibus diuina mens ineſſe creditur. Fuiſſeq; Cypriorum inuentum,ex ſuillis extis fieri diuinationem,quodq; niſi ex ſana uictima,neq; litari,nec futura prænoſci poterant. Ea uero exta quæ nihil habent diuinationis,quæ que expianti non litant,tanquam ſine nutu, nullo que aſflatu diuino muta dicuntur,quibus non eſſe litatum notabatur. Quæ autem multum felicitatis & fortunæ pollicẽtur,regalia dicta ſunt. Apud magos uero, talparum exta & ranarum euentus fortunatos,nonnunquam magnos caſus prædicere crediderunt. Cumq; cætera uiſcera,detractis extis,poſtquam litatum erat, aræ impoſita, igni darentur, ipſa tamen exta nunquam elixa,ſed ueru decocta apponebantur: ſola tamen arietis exta aqua elixa ſacris epulis apponuntur. Neptuno uerò & fluctibus quum ſacra faciunt,mare ingreſſuri,aliquando ipſam hoſtiam, nonnunq; cruda exta in mare proijciunt, & uina infundunt. Illud utiq; non ab re fuerit meminiſſe,quod periti rerum literis adnotarunt,ſingulis uiſceribus hominum ſuam uim & affectus innatos fuiſſe: idcirco homines ſplene ridere,felle iraſci,iecore amare,corde ſapere & timere.

Fordicidia ſacra

Dracones in extis apparuiſſe

Exta ab aquila rapta

Exta e manu lapſa

Capita hoſtiarum præciſa ſuũ ſanguinẽ lãbentia

Craſſi aut tenuis ſanguinis i uictimis indicia

Ex gallinaceorũ fibris extalparum.

Ex ſuillis extis

Sanam uictimã eſſe oportebat

Exta muta.

Regalia

Exta quæ apponerẽtur in uictimis

Neptuno & fluctibus ſacrificãdi ratio

Suã qbuſq; uiſceribus uis.

Conſualia,equitia,& ludi Apollinares,quando à Romanis fierent,quóve modo Diti ſacra fiant, & quo tempore. Caput XXVI.

Romulum urbis conditorem, pace cum finitimis parta, Neptuno equeſtri ſolennes feciſſe ludos, Conſualiaq; appellaſſe, in quibus Sabinas rapuit, autores memorant. Fuit enim Conſus conſilij deus, cuius ara in circo maximo, undiq; aggeſta humo, abdita erat, quòd arcanum eſſe conſilium putarunt: quam aram cum ludos celebrant, omnibus adire fas eſt, reliquo anni tempore non eſt licitum: in qua Romani ſacrificijs igneis alijſq; ſolennibus feſtos agere dies aſſuerant: quæ feriæ publicæ dictæ ſunt, in quibus ſacris uictima erat mulus, quoniam id genus quadrupedum primùm uehiculo iunctum fuiſſe credunt, eo quòd Lunæ uehiculum traherent, equosq; & aſinos coronis ſertisq; exornare, & feriari, neq; illos labori admittere mos erat, quod inſtituta nauigatione, quum omnium generum merces nauibus aduehantur, ocium quodammodo iumẽtis & remiſſio data ſit: uel quòd equos primum Neptunus domuerat, & equitãdi artem inuenerat, quare Hippius dicebatur. Huic Sextili menſe die octauo poſt decimam, equeſtres ludos Romulum inſtituiſſe ferunt, quarto ab urbe condita anno, qua die raptas Sabinas uolũt: tametſi menſe Martio primum Conſualia inſtituta, eoq; tempore raptas Sabinas nonnulli teſtati ſint. Plericq; dijs laribus, dũ Romani ludos celebrãt,

Conſualia Cõſus atq; eiꝰ templum

Victima in Conſualibus

Neptunus eq̃ rũ domitor

Conſualia quando celebrata.

Romulum Sabinas rapuiſſe dicunt. Erat ergo is ludus, ut equi & muli iuncti & ſoluti in circo maximo, magno ſpectãtium ſtudio currerent. Qui uero fuerit raptarum numerus, inter autores diſcrepat: quidam non ultra triginta fuiſſe tradunt, quæ curijs nomina dedere: nonnulli quingentas, plericq; ſeptẽ & uiginti, ut Valerius Antias: alij ſexcẽtas & tres ſupra octoginta. Prætereq; ludos Conſuales, Marti quoq; in Martio campo idem Romulus ludos inſtituit, quos ab equorum curſu, Equitia nuncupauit: qui, ſi quando aluuione Tiberis inundaſſet campum, in Cælio monte, ubi Martialis campus erat, colebantur: ſicut ui fluminis inundato circo maximo, extra portam Collinam ad ædem Veneris Erycinæ Apollinares celebrarunt. Erant enim ludi Apollinares ex prædicto Martianorum carminum, quibus Cannenſis clades ſcripta fuit, bello Punico ſecundo, uictoriæ cauſa inſtituti. Alijà Cornelio Sylla prætore urbis ex reſponſo Martianorum fratrum, à quibus fata Romanorum præſcripta erant, inuentos dicunt fuiſſe. In quibus decemuiri Apollini boue aurata & duabus capris auratis, Latonæ q; boue aurata, ſacra Græco ritu facere aſſuerant, quos prætore præſidente, populum laureatum ſpectaſſe, Apollini pro cuiuſque copijs ſtipe data, Titus Liuius autor eſt. Cumq; antea incerto die fierent, Publius Licinius Varus prætor urbis legẽ tulit, ut dies ante tertio Nonas Quintiles his ludis ſtatus foret, iſq; in perpetuum ſacer haberi cœptus eſt. In quorum celebritate, matronas ſpectatæ pudicitiæ in propatulo epulari, omnicq; cæremoniarum genere feſtum diem agere produnt, pueroſq; manibꝰ amplexos pſallere & hymnos Apollini canere, ſicut Dianæ uirgines. Quæ quidem Equitia ſingulis annis duodecimo calendas Maias in circo maximo celebrarũt, qui dies cerealibus incurrebat, in quibus poſt equos, uulpes ſtipulis alligatæ, accenſa flamma, curſitabant. Prætereq; aram Cõſi, quæ in circo fuit ab acceſſu hominum ſemota, etiam ara Ditis & Proſerpinæ in loco abdito in Martio campo ad Tarẽtum colebatur, locum denominatum, quòd ibi Tiberis ripas tereret, qui Rumon propterea dictus & Serra, ad quam ratus erat acceſſus hominũ. Dijs enim inferis aram non à terra ſublimem, ſed ſub effoſſa humo ſtatui decere putabant: ad quam ex præcepto Sibyllini carminis, altero & quinquageſimo anno ab urbe condita, ſacra & ludos inſtitutos memorant, ad eamq; ter annis ſingulis acceſſum placandis manibus patere: uidelicet poſtridie Vulcanalia, & ante ſexto Idus Nouembris, & ante tertio Nonas Octobris. Apud Eleos uero Plutonis templum ſemel tantum patefit, & quanuis patens, nulli introire licitũ eſt. Sicyonijq; quoq; ſemel annis ſingulis Eumenidum prope Aſopum diem agunt, & ſacrum faciunt. Cumq; humanis capitibus prius Ditem placarent, poſtea ab Hercule admoniti, hominum ſimulacra uictimas dederunt. Obſeruatumq; fuit, ut ſterilibus pecudibus & iuuẽcis, ac uino, melle, lacte & ſanguine Diti ſacra fiant: Quanquam Numæ legibus inferis dijs uina libare uetaretur, his uerbis: Vino rogum ne reſpergito. Eas quidem aras, quæ plerunq; geminæ fuerunt & pares, dum ſacra faciunt, ſicut reliquas inferorum, nigris uittis aut ceruleis ornãt, & cupreſſo. Cumq; pecudes immolant, ſpirantem cruorem in effoſſam terram mittunt: uinũq;, lac & mel unà infundunt, uiſceraq; cæſæ uictimæ ter circum aras ducunt, igne accenſo, hoc piaculari ſacro inferos euocari arbitrati. Inualuitq; mos, ut infernis dijs facturi ſacra, pares uictimas eas q; ſiniſtra immolent: & quum manes expiandi ſunt, pocula libent, rogum q; uino, aut ſepulchrum conuerſa manu inſpergant, in quibus litaſſe piaculũ erat: nigrasq; hoſtias immolent, uinaq; effundant, uaſa q; in ignem mittant, uiſcera que igni appoſita oleo inſpergant, quippe Diti ſacra exhibẽtes, cui omnia perdere proprium eſt: lignaq; ſterilia è ſepulchris eruta, atro igni apponãt: neq; oriente luce, ut ſuperis, ſed noctu uel meridie, aut decreſcente die, hoſtiã immolare conuenit, capite ita conſtituto, ut terram, non cælum ſpectet. Cumq; in deorum ſacris qui rem diuinam facit, corporis prius ablutione purgetur: inferis, qui funebria exhibiturus eſt, omiſſa ablutione, leui tñ ſpargitur ramo. Eſt tamen Fabij Seruiliani pontificis maximi diſciplina traditum, ut atro die manibus parentare non liceret, ne infeſti manes fierent: quia quum in his ſacris lanum et louẽ præfari neceſſe ſit, quẽ atro die aduocare piaculare eſt, eo die ſolenni precatiõe uti, & inferis ſacrũ facere uetabant. Hi tñ ludi ad Tarentũ ſeculares dicti, q; nõ ſtato die, ſed à prima origine, ſingulis centũ annis, ex præcepto Sibyllinorum carminũ fiebant, quos

Ludi forma in Cõſualibꝰ, Sabinarũ raptarum numerus.

Equitia.

Apollinares ludi,

Apollinares quo die celebrati,

Equitia quãdo celebrabantur,

Ara Ditis & Proſerpinæ,

Deorum inferorũ aræ ſub terra.

Sacra & ludi ad aras Ditis & Proſerpinæ Plutonis templum.

Eumenidum templum.

Quibus uictimis Diti ſacri ficabatur, & qua cæremonia,

Manes.

Manibꝰ atro die parentare nefas.

Ludi ſeculares,

Cadaueribus inhumatis iusta exhibita.

rum autor Valerius Publicola fuit, qui primus cæsis atris bobus, Diti maribus, Proser pinæ fœminis, trinoctio ludos ad Tarentum fecit. Proditur tamen decretum inter pontifices, ut si defuncto cadaueri iusta quispiam exhibere uult, & an humatum esset in dubium ueniret, satis haberent, si quibusdam sacris precationibusq; exhibitis, glebam absenti cadaueri, aut terrā inīcerent, terq; iniecto puluere, à labe erroris cadauer, manesq; expiatos ducerent: atq; si operto humo cadauere, os exceptum fuisset, donec purgetur, inhumatum uideri. Est quoq; notatum, in æde Libitinæ ea quæ humandis corporibus

Romani.

usui sunt, Romanos uēditare, qui nisi mense exacto & uesperi, ac Februario mense, mortuis dare inferias solebāt. Delphi uero apud arā Epitymbiæ Veneris manes euocabant,

Delphi, Græci,

& defunctis parentabant, . Græci autem paucis à morte diebus, feralia litabant defunctis obsequia: obseruatumq; ut reliquo corpore cōbusto, plerūq; digitum mēbrum'ue aut crines seponerent, quibus tanquam cadaueri iusta persoluerent & parentarent. Exteris uero gentibus diuersa parentatio fuit: nanq; apud Platæenses manibus peremptorū

Exteri.

ciuium dabantur inferiæ, ut præcedente tibicine, uehicula multa lauro & myrto fusca, cum coronis sequantur, mox lactis, uini & olei libationes succedant: deinde purpuram indutus princeps, cuius ductu res geruntur, exclusis seruis, mactato ante pyram tauro, ubi Iouem & Mercurium adorasset, manes illorum qui pro patria ceciderāt, ad cœnam aduocet: postea cratere merum libans, se defunctorum manibus propinare asseueret: hoc modo illos uelut claro præconio excitos, expiari opinati. Achīis uero manes in Si

Albani.

gæo nisi nudos & unguentis delibutos circa sepulchrū decurrentes, nudos expiare compertum est. Apud Albanos, manibus defunctorum parentare, aut iusta persoluere, nulli

Essedones.

permittitur, quòd defunctos humana ope putabant nō egere. Essedones purgatum defuncti caput inaurant, illiq; quotannis hostias mactant & iusta persoluunt. Augilæ, qui

Augilæ. Aegyptij.

ultra Cyrenem sunt, nullos deos, præter defunctorum manes, putabāt: ab illis ubi tumulis incubuere, per somnia responsa accipere opinati. Aegyptij dum manibus defunctorū parentant, post preces oppleti lachrymis, tumulum amplexantur & coronant: quibus mos erat, in insula quæ Abalos dicitur, ut si quo merso in flumine, cadauer non appareret, centum annis illi funus facerent, & ita manes expiarent. Delphi cum Pyrrhi tumulū

Delphi.

nullo honore antea coluissent, postea cum didicissent, illum contra Gallos pro Delphis

Delij.

adfuisse, Pyrrhi manibus in posterum parentarunt. Delij uero pueri & puellæ, Hyperboreis uirginibus uita functis, tonsis crinibus parentasse dicuntur, quos fusis inuolutos,

Getæ. Parentatio ad Therei sepulchrum. Romani.

supra illarum monumentum puellæ deponunt, pueri uero in sepulchris. Getarum lex erat, manes uiri defuncti, non aliter nisi morte uxoris expiari. Ad Therei sepulchrum si qui parentant, aut immolant, hordei loco calculis utuntur. Romani uero floribus ornare sepulchrum, & sacrificio atq; epulo defunctis parentare solent, nonnunquam thure & mero supplicare sine tibicine, quibus in acie cæsis, fuit tam ara quàm annua parentatio constituta. Et tametsi mense Februario mortuis dare inferias consuessent, Decius tamen & Brutus, contra maiorum instituta, Decembri mense parentabant. Proditurq; me

Inferiæ mense Decembri.

moriæ Traianus imperator, in ea domo qua Alexāder Macedo morte sublatus fuit, eius manibus parentasse, & sacrum fecisse. Maxima uero manium euocatio (Homeri testimonio) apud Auernum traditur fuisse, in quo cæsis uictimis, & carmine effuso, manes

Manium euocatio apud Auernum.

defunctorum ab inferis per diras execrationes eliciunt: mox tenuissima effigie, & hominis simulacro sub noctem apparente, responso excepto, super quo consulturi uenerant, è conspectu imago in auras puncto temporis dilabitur. Notatumq; & illud, in deorum manium sacris & feralibus cœnis, præter lentes & offas, aplum apponi, quibus qui

Apiū in manium sacris & feralibus cœnis.

sacris intererant, uescebantur. Neq; solum spectacula & ludos, sed deorum sacrificia & manium parentationes, si quando minus rite exhibita, aut si non omnia iusta & solennia seruata essent, ex leuib⁹ omissis causis, aut plus iusto seruatis, secūdo & tertio ac sæpius, ueteres instaurare & reficere consuesse.

Quæ sacra expiationis causa à Romanis seruabantur, & quibus ex causis fierent, quæue apud exteros. Caput XXV.

Sacra solēnia & stata.

INter plurima sacra quæ uetus religio habuit, quædam solennia & stata fuerunt, quæ eodem stylo modoq; indici semper & seruari solita sunt, quorum ritus & cæremo-

nias transgredi aut omittere, nulli fas erat: siquidem si lapidibus pluisset, Nouemdiali

Expiatio ubi lapidibus pluisset. Vbi ex cælo ostenta apparuissent.

semper sacro expiatum fuit: hoc enim sacrum nouem dies colebatur, quod uel prætor urbanus, uel pōtifex maximus ex senatus decreto indicebat: idq; uel cælesti uoce in Albano missa, uel haruspicum monitu. Si uero cælestes minæ terrores'ue, aut tetra enūcia rentur prodigia, formidinesq;, uel si terribilis species, aut quid nouum & inopinatum oblatum esset, ut cū duo uisi soles, faces'ue de cælo colluxissent, aut crinita sidera insigni nouitate, uel igneus turbo, atq; insolita mundi facies fulsissent: strepitus'ue armorum de cælo auditus, & ingētib⁹ procellis effusus imber foret, uel misto sanguine Tiberis fluxisset, tectaq; publica ædes'ue deorum de cælo tacta essent, aut alia terribilia monstra & prodigia cælestia ostentantia minas apparerent, his auertendis terroribus, piacularibus sacrificijs factis ad placandas iras, uel feriæ indicebantur, aut lectisternia tribus stratis lectis, Ioui, Vulcano & Mineruæ, (siquidem hi iactus fulminum possidebant) nonnunquam ludorum celebritate, decreto pontificum procurabantur. Fiebant enim supplica

Supplicationes qbus cere monijs fierēt.

tiones cum solenni precatione urbe tota, circa omnia delubra phanaq; & puluinaria, in quibus honos dijs dabatur: senatoresq; & patritij cum coniugibus & liberis, plerunq; coronati, nonnunquam omnes tribus & ordines, præunte pontifice maximo, aliquando duumuiris, præcedentibus pueris ingenuis & libertinis, ac uirginibus patrimis & matrimis coronatis, uel lauream tenentibus manu, uoce modulata pronunciantibus carmen, prælata pompa, frequentes supplicare, & pacem deūm exposcere solebāt. Græ-

Græci.

ci uero si quando territi malis supplicabāt, uetustum carmen inter uota precesq; cani iubebāt, hoc tenore: Beatoq; antiquissima sanitas, in omni tempore tecum sum. Quæ qui

Puluinaria in lectisternijs.

dem puluinaria, apparatæ lecticæ diuoq; erāt, in quibus numina pro maiestate iuxta aras sublimia extabāt, quibus fasciculi ex uerbenis (struppi uocati) pro capitibus locabantur. Hæ quoq; supplicationes, si quod iustū bellū in exteras nationes indictū, aut si pro

Alia supplicationū causa.

aris focisq; & deoq; templis, ac solo patrio pugnādum foret, ut ea res populo Romano socijsq; ac nomini Latino bene & feliciter eueniret, utq; bonis auspicijs ac dijs bene iuuantibus arma sumerent. Ac uictoribus bello uiris, ob res feliciter ductu eoq; gestas, in

Supplicatio D. Iulio decreta. Decio Bruto.

qbus grates dijs agebant, mulieresq; eximios cultus, uiri ptextas atq; amplissima ornamenta sumebāt, à senatu maximi muneris loco sæpe tributæ sunt, modò plurium dierū, modò paucoꝝ, prout magnifice gesta, & prosperi successus postulabant. Diuo Iulio in expeditione Gallica, contra quos multiplici clade dimicatum est, ob claras pugnas qn-

C. Octauio.

decim dierum supplicatio decreta fuit. Et Decius Brutus ob profligatū Antonium bello Mutinensi (quod antea contigit nulli) quinquaginta dierum supplicationes meruit. Cicero quoq; in senatu C. Octauio ob res feliciter gestas, per oīa templa phanaq; pa

Vitulari.

riter quinquaginta dieꝝ supplicationes decreuit. In quibus grandes natu matres manibus amplexæ, & uiri semotim coronati procedere, & cū bonis precationibus & faustis ominibus ad tēpla conuenire, & dijs gratias agere solebāt. In his quoq; pcipue ciues lætari, quod uitulari dixere, delubra patére, aras sacrificijs fumare, honore'q; ac donis cumulari, nonnunquā uinum & thus publice dari legimus. Fuitq; supplicatio aliquando

Supplicatio triumphi prerogatiua.

prærogatiua triumphi: nam quibus ob res bene gestas supplicationes decretæ sunt, haud multo post feliciter cōfectis bellis, à senatu speciosos triumphos datos comperimus. Obseruatūq;, ut quoties obsecrationes, supplicationesq;, aut lectisternia indicebantur, à iurgijs & litibus tēperarent, uinctiq; uincula demerēt: & tametsi ob rei militaris facinora aut partā uictoriā, supplicatio decerni soleret duci absenti, uni tamen Ciceroni

Ciceroni.

togato & præsenti, q̄ remp. è coniuratorum manibus eripuerat, & ciues conseruarat, supplicatio decreta fuit. Estq; animaduersum, plerūq; à matronis quibus uiri essent, Iu

Iunoni.

noni supplicatum, primū in Capitolio, deinde in mari proximo, unde hausta aqua templum & simulacrum inspergebāt: Post aliquot uero ætates, defluxis moribus, & collapsa disciplina militari, ob leuissimas sæpe causas, & quæ ad remp. uix pertinerēt, suppli

Supplicationes ob leuissimas causas. Neroni.

cationes decretas inuenimus: quippe Neroni ob recitationem carminum in theatro, uel ob fugas ciuium infandas, & ob publicas clades, quòd sæuitum esset in noxiorum bona, & leuibus de causis sæpe decreuit supplicationem senatus: nam quoties fugas aut cædes iussisset Nero, toties dijs grates habitas autores referunt. Fuitq; ista uaga po-

Græci,

pularis ſupplicatio. Græcis autem ob proſperos ſucceſſus,* partam de hoſtibus uictoriam, rarenter ſupplicatio, ſæpius epulum per ſingulas tribus publice dari, & ludi indici ſolebant. Si cui tamen ſupplicatio pro inſignibus factis dabatur, apud Athenienſes ſeruatum eſt, ut uaſa aurea & argentea in pompis efferrent, & ſacra decernerent, quaſi hoc magnificum laudationis mun⁹ foret. Si uero ſemimares, aut inſoliti animalium partus,

Athenienſes,

Vbi monſtra edita eſſent,

& alia monſtra informia edita eſſent, iuſſo fœtu exportari, & in mare uel flumen deñci, à ter nouenis uirginibus, carmẽ per urbem canebatur, donum deinde lunoni ferebatur.

Ob bubonem aut lupũ cellã Io. aut Capit. ingreſſum.

Quod ſi bubo uel lupus cellam Iouis, aut Capitolium intraſſet, propter id prodigium, tedæ aut uictimæ, nonnunquam ſulfuris & aquæ luſtratione urbem aut Capitolium expiarunt & luſtrarunt, quæ uictima Amburbialis dicta. Licet ſingulo perfecto quinquennio, per cenſores urbem luſtrari ſue, oue & tauro: aut uerre, tauro, & ariete, qui circunducebãtur, quæ Solitaurilia uocantur, inueniamus. In quo fuit cõſtitutum, ut menſe Februario quo tempore urbs luſtratur, Februo (qui luſtrationi præeſt) in primis litarent & ſacrum facerent: mox cenſor in magna ordinum frequentia deos imperiñ præſides ſolenni precatione aduocaret, ut rem Romanam, urbes, templa, fines, aquas perpetuò ſeruarent incolumes, & proſperos ſucceſſus darent, dubiñs' que conatibus adeſſent: mala' q; auerruncarent, uota' q; in ſequens luſtrum promitterent: circum' que urbis pomœrium ſereno cælo, pontifices, flamines & omnes augures, ſacrificuli & uates, Veſtales uirgines, galli ſacerdotes, ſeptemuiri epulonum, quindecimuiri ſacrorum & ſaliñ, ſequentibus patribus & omni plebe, Gabino ritu cum ſolenni precatione procederent.

Amburbialis uictima.

Solitaurilia & eorundem cæremoniæ.

Quid in luſtris cõdendis precabantur à dñs.

Cum' que in precationis carmine, quum luſtrum conderent, antea rogaretur, ut diñ immortales rem Romanam uolentes propiciñ q; propagarent, & ampliorem facerẽt: poſtea aucto propagato' q; late imperio ad ſummum culmen, Scipio Aemylianus cenſor, in condendo luſtro, non ut ampliorem facerent, ſed tantum ut rem Romanam ſeruarent incolumem, rogari iuſſit, tanquam ad ultimum amplitudinis prouecta eſſet. Manſit' q; diu mos, ut in omni precatione quum pro populo facerent, pro ſenatu quoque & quiritibus precarentur: neque fas eſſet, in ſolenni prece ſine altero alterum nominare: ſicut Athenienſes (ut refert Theopompus) quum uota diñs effunderent, Chiis & ſibi proſpera precabantur. & in Panegyris, ' quæ ſingulis quinquenniis fiebant, per præconem ſibi & Platæenſibus bona precari uſurparunt. Deinde Philippo ſubirati, propter continuas clades & belli mala decreto ſanxerunt, ut quoties ſacerdotes proſpera Athenienſi populo, ſociis' q; & exercitui precabantur, toties Philippum, liberos, terreſtres nauales' q; copias, atque omnem Macedoniam, exitiali carmine & diris imprecationibus deteſtarentur. Nero tamen dum Iſthmi opus auſpicatur, in præfationis carmine ſibi tantum & populo Romano bona precatus fuit, diſſimulata ſenatus mentione. Vt' q; cum luſtrum fieret, publicus luctus populo minueretur, quia in publica lætitia illuuie & luctu fœdari non decebat. Sulfur quoque luſtrationibus adhiberi plerique uolunt: fuit enim religioſum, maxime' q; ualuit procurandis religionibus, ad expiandas ſuffitu domos, quæ luſtratio in rebus pluribus fiebat ob incolumitatem: nam uitula præcedente, aut agna coronata, meſſis, ager, fundus, terra, grex uel pecus, ter circunluſtrabatur, proſequente agreſtium turba cum fiſtula ſolenni' q; pſaltatu & clamoribus, deum deam' ue, cui ſacra fiunt, inuocante, uti morbos, uaſtitudinem, calamitates & intemperies prohiberẽt, frumenta' q; grandire & bene uenire ſinerent, paſtores pecora' q; ſeruarent. Quod quidem ambaruale ſacrum etiam tutandis imperiñ finibus fiebat: primus enim imperiñ finis, feſti locus, ad quintum ſextum' ue lapidem ab urbe notabatur: mox Lauini, ubi diis patriis Romani reges pro ſalute urbis ſacrum facere aſſuerant. Poſtea Anco regnante, uſque ad mare imperium prolatum, Oſtia' q; in ora Tiberis condita. Tempore deinde procedente, longe dilato aucto' q; imperio, poſt magnos progreſſus aliis in locis, ubi fines Romani imperiñ erant, pontifices uno ſimul tempore uelut in patrio ſolo ſacrum concelebrarunt, & ambarualem uictimam fecerunt: donec Romani imperiñ terminus à Gadibus ad mare rubrum & Oceanũ, & ab oriente ad Euphratem, quò Lucullus proceſſit, & Oſuros, quò ductu Pompeiñ Magni Romana ſigna illata, ſunt, imperiñ termin⁹ propagatus fuit: à meridiano uerò ad tractum Libyæ, & ad Septentrionem ad Rhenum & Iſtrum,

Athenienſes.

Nero.

In luſtro publicus luctus minutus.

Sulfur luſtrationibus adhibitum.

Ambaruale ſacrum ad tutandũ imperium.

Oſtia quando condita.

qui quidem latius proceſſerunt, quàm Cyri imperium fuiſſe traditur, cuius regnum terminos habuit ab oriente mare rubrum, ad ſeptentrionem pontum Euxinũ, ad occidentem Cyprum & Aegyptum: ad meridiem uero Aethiopiam. Si tamen ager luſtrandus foret, ita luſtrabatur, ut lunoni & Iano uina libarent prius, mox Martem patrem, ut ſciens uolensq; propicius adeſſet ſibi & familiæ, aduocarent, agrum' q; perfecto ſacrificio luſtrarent. Apud Græcos urbs exemplo Epimenidis luſtrabatur, ut binas oues nigri & candidi uelleris ex urbe pago' ue, quò ire uellent, liberas dimitterent, ſubſequutis cuſtodibus, qui illas ubicunq; accubuiſſent, benefacienti deo immolarent. Gallis uero luſtrandi urbem uſus erat, ut hominem purioribus cibis anno ſaginarent, ac feſto die urbe tota circunductum extra pomœrium educerent, eumq; mox lapidibus obruerent. Si autem oues luſtrarentur, obſeruatum eſt, ut paſtor ſummo diluculo aqua illas inſpergeret & ſulfure, herbaq; ſabina & lauro igne ſuccenſis, circum ouilia ſuffumigaret: cumq; ſacro carmine, milio & libo cum lacte & ſapa Pali ſacra faceret: quo ſuffitu pecora expiari & morbos depelli, ac diras tabes exterminari putarunt. Quod ſi exercitus luſtrandus eſſet, is inſtructus, præcedente ſue aut hirco, oue & tauro, in campo Martio luſtrabatur, armatosq; milites, pedites, equitesq; lauro coronatos rem diuinam & luſtrale ſacrificium facere oportebat ſub dio, ut fuit à Seruio inſtitutum, qui hoc luſtrationis genus inuenit primus: quem diem Armiluſtrum nuncupant, in quo id magnopere ſeruatur, ut q hoſtias ducunt, eligantur bonis nominibus, inde certa omina & felices ſucceſſus toto exercitui captantes. Manſitq; conſtitutum, ut quum exercitus & caſtra luſtrabantur, triticum militibus pro cuiuſq; contubernio daretur, & ſingulis drachmæ, munera' q; & donatiuum, uotaq; in proximum luſtrum exoluẽda duces promitterent. Macedonibus uero inter diuiſam hoſtiam, priorem ad dexteram, poſteriorem ad læuam uiæ, aut diſciſſæ canis uiſcera, armatas copias & exercitum traducere, inſtructo paratoq; milite præcedere, & ſimulacrum pugnæ edere: cumq; cohorte regia & omni belli apparatu, arma ab ultima origine regum proferre, & ſacrum piaculare facere, luſtrãdi mos fuit. Xerxes autem milite detrectante militiã, in duas partes diſſecto, exercitum traduxit, & hac uictima execrabili milites luſtrauit, & crimina expiauit. Si uere claſſes nauales' q; copiæ luſtrarentur, diſpoſita claſſe in litore, aram quæ mari abluebatur, conſtruere conuenit: in qua ſacerdotes uictimas cæderẽt, mox circunſtante exercitu, cæſam uictimam atq; extra per claſſem in litore diſpoſitam nauiculis circunferrent, cum ſolenni carmine & precatione, ducibus unà inſidentibus in ſcaphis: diuiſaq; hoſtiæ partem in mare cum uiſceribus porricerent, partem uero flammis adolerent, eo modo claſſem luſtrari & calamitates depelli opinati. Rog⁹ quoq; militari more luſtrabatur, ut inſtructæ armata' q; acies ter circum incenſam pyram, ubi defunctos in acie cremabant, arma quatientes cum luctu & lamentabili carmine, nunc frena & balteos, nunc galeas & criſtas, ſæpius enſes & arma ſpoliaq; in ignem mitterent & cum tripudiis decurrerent: hoſtiiſq; ad rogum immolatis, inferias occiſorum manibus darent: flammaq; extincta, occiſorum cineres multo arenæ aggere cumularent, quum tot urnæ ſingulis non ſufficerent. Curias quoq; & populum purgari accepimus, ut excerptum uitulum ex fordæ bouis immolatæ utero (ſicut in Fordicidiis mos eſt) per ueſtalem natu graudiorem igni comburerent, exq; illius cinere, & equi ſanguine, aduſtiſq; fabarum ſtipulis ſuffimen fieret, quo populus & curiæ Palilibus purgantur, quod quidem in templo Veſtæ præcipua cura ad dubios caſus & incerta fortunæ ſeruabatur, hoc modo ab infortuniis populum uniuerſum expiari putantes. Præter quæ, Tubiluſtria ueteres celebrarunt, diebus quibus Martio menſe tubæ ſacrorum in atrio Saturio luſtrabantur. Somnia quoq; meticuloſa & curas, fluminis abſolutione purgari, & faſcinationes ſaliua ieiuna repelli, ueteri ſuperſtitione creditum eſt. Apud Athenienſes & Lydos ſacrum piaculare fit, ut conciones, theatra & populum minutis porcellis luſtrent per periſtiarchos, & ita calamitates auerterent & auerruncarent. Sed quod eſt de ſulfure dictum, idem de lauro & uerbenaca compertum eſt: ſiquidem uerbena & laurus, ſuffitionibus frequens fuit, propter religionem animo incuſſam, quòd qui aliquo eſſent piaculo polluti, ſæpius ſulfure, nonunquam aqua, ouo, igni, uerbena & lauro expiantur. Tres enim iſtæ ſpecies ueteribus fuere uſu fre-

Græci,

Galli,

Ouiũ luſtrandarum ratio,

Exercitus,

Armiluſtrum

Macedones,

Xerxes.

Claſſium ac naualium copiarum luſtrandi mos.

Rogi luſtratio,

Curiarum ac populi luſtratio,

Tubiluſtria,

Somniorum, curarum & faſcinatiũm.

Athenienſes,

Periſtiarchi.

Sulfur in ſacris.

Verbena.

Laurus.

Tres purgandi ſpecies.

Odyss. xxi. circa finem.

quentes: aut enim teda & sulfure purgari, uel aqua ablui, uel aëre uentilari solebant, quod Homeri testimonio à Græcis seruatum legimus: apud quem Vlysses cædem proco rum igne & sulfure expiari iussit: & Orestes aqua, quæ septem fluminibus confunde batur, ablutus, dimisit furorem: quam marinam esse cõuenit, quum propter uim igneam magnopere purgationibus consentanea putetur: nanq; mari sæpe expiantur quæ uiola ta sunt. Troëzeni quoq; ut à materna cæde Orestem expiarent, ex Hippocrene aquam adhibuerunt. Inter reliquas uero expiationes, prodiit rarum expiandi genus, ut qui deos sibi iratos & nunquam propicios cerneret, linteatus lucernam & laurum manu tenens, genibus obrepere debeat, & uocibus acclamare, numina'que sibi irata palam profiteri. Ipsam uero laurum, quum suffitionibus & magicæ adhibetur, accendere & igni admo uere conuenit: quæ si admota sonantius crepit, haud dubiè propicia numina designauit: si uero nullo murmure tacet, infelicitatem. Aliter in prophanis usib⁹ oleam aut laurum comburere, infandi auspicij erat: præterq; laurum etiam myrtum suffitionibus addide runt. Oleumq; & bitumen marina inspersum aqua, admisto sulfure, atq; æs, in lustratio nibus expiationibusq; adhiberi cõpertum est, maximaq; dabatur opera, ne quib⁹ diebus urbs populus'ue excidium aut calamitatem insignem passi fuissent, lustrum quoquo mo do fieret, quia fœdo exitu & graui strage omnia casura putabantur. Quod si bouem ali ud'ue animal loquutum, aut hoc genus portenta nunciata forent, ueteris instituti erat, sub diuo senatum & patrum concilium haberi, quod expiationis genus putarũt. Fiebat enim senatus non in Rostris, neq; in curia, ubi habetur frequẽs: sed in loco aprico & pa tenti cælo, ab auguribus tamen inaugurato, ne irritum senatusconsultum fieret. Si uero terra ingenti concussa motu, aut urbs agri'ue contremiscerent, quod raro euenire & ma gna portendere dixerunt, sæpius supplicationem in triduum decreuere, duumuiris præ euntibus: nonnunquam ut ex una familia omnes coronati supplicarẽt, uel ferias prætor urbanus ægris leuandis mentibus indiceret, concione aduocata. Nomen uero dei cui sa crum fieret, supprimebat, utq; iurgijs & litibus temperarẽt, admonebat. Fuitq; animad uersum, nunquam urbem Romam tremuisse, quin alicuius futuri mali prænuncium es set: utq; semel motu terræ enunciato, pro quo feriæ indictæ, conceptæ'ue erant, alium terræmotum eadẽ die nemo enunciaret, q⁹ fœdum & magni discriminis foret. Cur aũt dei nomen cui sacrum fieret, supprimebant, illud causæ traditur, quod cum telluris mo torem certum deum, qui eam uim haberet, ueteres non dignoscerẽt, illum qui huic rei præesset, nuncupare pontificales uetarunt libri: & ne ancipiti æstimatione ferrentur, ali um'q; pro alio deo colerent, aut non offensum numen placarent, satius duxere, dei no men cui sacra fierent, supprimere, quàm illum frustra aut perperam nominare. Illud ue ro non est ab re dixisse, quod apud Athenienses seruatũ legimus, ut si qua enunciarẽtur monstra, quæ expiatione egerent, Agyis, id est, uestibularijs diijs, in semitis uiarum sacra exhiberent: quare Agyleus Apollo colebatur eximiè, ut si id bene & feliciter casurum esset, pl̃speros successus darent, & promissa firmarent atq; admitterent: si uero moles ali qua instaret mali, aditu inhibito & obsepto, auerterent & auerruncarent.

Exputgandi gen⁹, dns perpetuo alicui iratis.

Myrtus. Oleum, bitumen & æs cũ sulfure lustrationibus adhiberi solitum.

Portentorum expiatio.

In terræmotu

Nomen dei subticebatur in terræmotus expiatione.

Athenienſium expiatio in mõstris enunciatis.

Quæ affinitas cum Sexto Tarquinio Superbi filio, & quæ Collatino cum Bruto, & Lucretiæ cum utroq; fuerit. Caput XXVII.

SVper Ouidij Nasonis uersu de fastis secundo, ubi Lucretia Sextum Tarquinium Superbi filium, singulari scelere & audacia domi excepit, hostem pro hospite, quum illius stuprandæ mala eum libido cepisset, dum inquit:

Comiter excipitur, sanguine iunctus erat:

Ouidij locus in epistolis.

Quo iure cognationis Lucretia Sexto Tarquinio iungeretur, & quid Iunio Bruto, qui Tarquinium regno eiecit, affinitatis cum Lucretia fuerit, apud studiosos, animo tunc ocioso & remisso inter circulares iocos quærebatur, superuacua tunc forsan disputatione. Cumq; nonnulli ob incertam cognationem Tarquinij, Collatini & Egerij, ancipiti æstimatione ferrẽtur: nos in re obscura ob uetustatem dum cognationis gradũ per omia exempla colligimus, inuenim⁹ Iunium Brutũ Tarquinia sorore Superbi regis natum, utpote ex sorore genitũ, Superbo nepotem fuisse. Collatinus uero, cui Lucretia nupta fuit, quum Egerij filius foret, siue (ut nonnulli tradunt) nepos: ipseq; Egerius cum Tar

Iuni⁹ Brutus Tarquinij Superbi nepos.

quinij Prisci frater fuerit, nihil ambigitur, quod si Tarquini⁹ Priscus Superbo auus ex titit, quin Collatinus nepos Egerij, frater patruelis Superbo, & Sexto auunculus fiat. Quod si Egerium Collatino patrem dicamus fuisse, prout frequens opinio est, haud du bie Collatinus Superbo nõ frater, sed uelut ex fratre aui natus, maior auunculus foret, inuicem'q; Sextus Tarquinius Collatino pronepos fieret: Lucretia uerò eo gradu, quo Sextus Tarquinius Collatino sanguine iunctus erat, eodem affinitatis iure Sextum at tingeret. Quod si Collatinus & Brutus ex duabus Tarquinij sororibus editi sint, prout alij censent, nulla controuersia est, quin Collatinus & Brutus arctissimo gradu coniun cti fuerint: ipse q; Sextus Lucretiæ nepos sit. Si autem Tarquinius Priscus Superbo non auus, sed pater fuit, ut multi exequuti sunt, Collatinus Egerij filius, & Superbus, uelut ex duobus germanis prognati, fratres patrueles erunt, Lucretia'q; Collatini uxor, nul la dubitatio foret, quin Sexto auuncula censeatur: inter'q; Sextum & Lucretiam iura summæ necessitudinis forẽt. Hic est enim ille Brutus omnium sermone celebratus, qui legum & libertatis summus autor et uindex, cum furere se simulasset, latẽtem animum nimium diu reconditum, suo tempore detexit: magnifica'q; oratione, non uecordis & dementis, auunculo imperium abrogauit: populusq; Romanus auspicium imperiumq; sequuti suũ, ex graui seruitio & dominatu regio se in libertatem uendicauit. Sed quod de Iunio Bruto, qui Tarquiniũ regno eiecit, idem de Decio Bruto, qui conspirans cum Cassio, necem Caio Cæsari intulere, duces'q; & assertores Romanæ maiestatis fuere, fa ctum comperimus: siquidem hic propiore affinitate Cæsari, quàm Iunius Brutus Tar quinio iunctus fuit: non enim nepos, ut ille, sed filius esse creditus est. nam quum Ser uilia soror Vticensis, mater'q; Bruti fuerit, cum qua adolescens Cæsar consuetudinem non sine probro habuisse fertur, cum'q; eo tempore Brut⁹ ex Seruilia natus foret, haud dubie Cæsaris fili⁹ uulgo habitus est. Quod ipsum Cæsarem die cædis suæ, quũ undiq; infestis mucronibus appeteretur, dixisse ferunt. Iunia uero tertia soror Bruti, Cassio nu pta fuit. Porcia autem Catonis filia, mulier non muliebris spiritus, quum Bruto nupsis set, cum miris modis, & super omnium amorum ardores amasse fertur, ex qua Bibu lum tulit. Quæ cum post afflictas fortunas Bruti necem audisset, quum mori animo de stinasset, idq; fixum statutũq; haberet, & ne uim sibi afferret, uetita arma fuissent: ea præ sentia animi fuit, ut clauso cubiculi ostio, ne cuius interuẽtus facinus moraretur, incen so carbone, & sibi in fauces indito, memor generis & Romani nominis, necem sibi ipsa consciuit: tantus uigor animi ingenij'q; fuit, tanti'q; spiritus mulier, admonitu patris, q pariter man⁹ sibi mortifero uulnere intulerat, fuisse credita est. In qua quidem re subit recordatio, ueteribus literis & annalium monumentis extare, quod tametsi apud uarias gentes uim sibi afferre, & necem sua sponte cõscisce re, dignũ laude & magni fu erit habitum: apud Thebanos tamẽ, qui mortem sibi cõsciuit, nulla fuit laude di gnus: quin potius id crimini dabatur & probro, eo'q; facinore pudendam in scitiam & imperitiã coarguebat suam, uelut sui carnifex, immanisq; na turæ foret. Athenienses uero cũ necẽ quisquã sibi manu cõsciuisset, defuncto cadaueri manũ tanq; facinorosam abscindunt: illamq; diuisam à corpore, inhumatam relinquũt, reliquũ uero ca dauer humo tegunt. Quod Platonis documentũ fuit, q censuit optimũ quenq; infracto animo uim fortunæ & incursus calamitatũ potius fer re, & nisi cũ dies promissus aduene rit, neminẽ iniussu Dei mortẽ sibi cõscisce re, aut ante tem pus fato fungi oporte re: idq; magnifice tius præclarius usq; uiderit.

Iunius Brut⁹ Decius Brut⁹ Iunia Bruti soror. Porcia Catonis filia.

Mortẽ sibi cõscisce re apud quos laudi, & apud quos cõtrà probro da batur.

Platonis sententia de morte sibi non cõscisce nda.

LIBRI V. GENIALIVM DIERVM FINIS.

ALEXANDRI
DE ALEXANDRO IVRISPE RITI NEAPOLITANI, GENIALIVM DIERVM LIBER SEXTVS.

Locus ex tertio Ciceronis de Officijs, quid uenditor emptori præstare teneatur, cum Sigismundo in suburbano discussus. Caput I.

Sigismundus Fulginas.

VM Sigismundo Fulginate, uiro docto & multarum rerũ cognitione claro, uetus mihi à prima adolescentia consuetudo fuit: is quanquam multis rerum actionibus, pluribusq; muneribus apud pontifices magno usui foret, si quando tamen negocijs pausa fieret, (quod uix illi cõtingere poterat, ut in tanta mole rerum ab immodico labore cõquiesceret) id quod ocij dabat, lectioni claroꝝ uirorũ, aut suorum temporũ scribẽdis annalibus, rebusq; uel pace, uel bello gestis, perlibenter exhibebat. Nonnunquam in suo prædiolo in monte Ianiculo, miro prospectu & collibus amœno, ubi ædiculas habebat, cum amicis se recipiebat, ibiq; lepidis iucundisq; sermonibus, id quod erat laxamenti, unà familiarissime conferebat. Præstabat nõ nunquam nobis ipse cœnulam, ut non nimis insolentem, sic profecto sobriam & modestam, ac temporibus consentaneam: & ut erat ipse comis facilisq; natura, ita facilem nobis uictum, non exquisitis ualde obsonijs apparabat: si quidem asparagos altiles acido uino & pipere conditos cum iusculo tepidulo, ac ferculum cucurbitæ, cũ immatura uua ibidem expressa & decocta largo succo, quibus perlibenter uescebatur, obsonia nobis exhibebat: addebat etiam pirum pomumq; perficum miro odore fragrantia. Post cœnulam uero, si quãdo ocium erat à negocijs, ut animo uacaret, illius sermonibus & congressu spectatæ uirtutis ac pacis artibus & ingenio clari uiri diutius perfruebar. Forte autem quum æstiuo anni tempore postmeridianis horis, eius rogatu accersitusq; ad eũ uenitaremus, eundem ad aquulam perspicuo liquore & frigore manantem per rosceta, arbusculasq; undiq; topiario opere dispositas, perq; hortensia ablaqueata, & lætissima uireta nacti sumus: aderãt ibi cõplures honesti adolescẽtes, latinæ græcæq; eloquentiæ professores, cum quibus de literarũ studijs perq; libẽter sermocinabat, quos ipse minutis quæstiũculis uariæ eruditiõis diuersimode exercebat, inter quos adolescens quispiã indolis bonæ, libellũ Ciceronis de officijs tertiũ lectitabat: pterq; multa ad edictũ ædiliũ pertinẽtia, quæ ex fide bona emptorẽ uenditori pstare oportere censuit, hæc legebant:

Ciceronis locus.

Si pestilẽtes ædes quis uẽdat, quæ salubres habeant, aut in quibus serpẽtes sint, teneri uenditorẽ ex edicto ædiliũ, id quod dolo uendiderat recipe, emptoriq; preciũ reddere. Idẽ:

Si in annonæ caritate frumentũ aliquò aduexerim, solusq; ego sciam multos illuc frumenta aduecturos, ita ut illoꝝ aduentu inopiã paulo post leuaturi sint, illa me etiã nota facere, neq; subticendũ ut taciturnitate mea capiant, plurisq; q̃ æquũ sit, frumentũ ego uendã: omnia denique quæ uenditor sciat, ne emptor ignoret, in distrahẽdis rebus ex bona fide præstari oportere, & pleraq; hoc genus periucũde lectitabat. Cũq; hæc & multa in hanc sententiã ille legisset: Quonã, ingt Sigismundus, istud accidat modo, ut uẽditor ea quæ diuersa & lõge aliena sunt, in distrahendis mercibus præstare teneat, eqdem ignoro: nam ut in re quam distrahere quispiã uult, qd morbi uitiiq; sit, emptori palã facere debeat, puto ad edictum ædiliũ pertinere, ut si seruus fur erro ue sit, aut equus calce, uel bos cornu petere soleat, aut quod nunc Cicero dixit, ædes pestilentes sint, habeãturq; salubres, uel quid occulti uitiꝝ latentisq; morbi sit, illud enũciari debere, facile, ingt, assentirim: quæ uero extrinsecus manẽt in casu posita, illa per uenditorẽ prædici, ad eaq; edictum ædiliũ, legesue ullas extendi, ne quaq̃ (ingt) mihi quisquã persuadet. Ideo se mi-

rari Ciceronem, qui tanquã aliquid morbi uitiiq; inesset in re uendita, perinde id quod postea euenturum, & in casu & fortuna situm esset, per uenditorem prænunciari uoluerit. Cumq; ex his qui assistebant, quidam ætate grauis & in literis satis proficiens, se arbitrari respondisset, quòd sicut quædam ad morbum uitiumq; rei uenditæ uix pertinẽt, sed tamen quouis modo profutura sunt, nosse, ædiles ne emptores capiantur, à uenditoribꝰ enũciari & palam fieri mãdauerũt, ita hoc quoq; fuisse: Sicut (ingt) uetus edictum ædiliũ fuit, ne ueteranus seruus ꝓ nouitio ueneat, etiam si nulli morbo uitioq; affectus sit: utq; si mulus castratus sit, tametsi æque bonus, emptorem non latere uoluerunt: ita si sciam aliquos in summa frumenti inopia, paulo post annonæ caritatem leuaturos, illa à me prænosci debere, ne fraudis occasio detur, pariter censuerunt, atq; ex æquo & bono iusserunt, ut quod proscribenti liquet, etiam si forte euenturum sit, enunciari debeat, ne quod uenditor sciat, emptor ignoret. Nunquam (inquit Sigismundus) id mihi in mentem uenire posset, neq; quisquam mihi argumentis defendet, ut edictũ ædilium hoc comprehendere sentiam, ut euẽta negociorum, quæ temere & fortuito futura sunt, per uenditorem prædici debeant, quæ si reticeantur, redhibitioni propterea locus sit, quum istud asserere, summæ mihi uideatur improbitatis & insciti æ. Cumq; ex me qd mihi probaretur exquireret, respondi magni referre, in re de qua agitur, quid morbi uitiiq; esset enunciare, an quæ casu futura sint, prædicere & diuinare. Quæ enim insunt in re quæ distrahitur, & ad ipsius pertinent notionem, quam uenditor antè præsentit, ut si quo morbo uitioq; laboret, uel labe afficiatur, ex edicto ædilium, nota facere iubemur emptori: quæ uero pendent à casu & fortuna & diuersa sunt, nullis nos legibus aut edictis cogi enunciare. Quid enim interest mea, si nauis ex Asia ueniens, huc merces allatura, & paulo post arctissimam annonam leuatura sit, dummodo in re de qua agitur, nihil dolo malo factum sit? Alioqui dicendum foret, an frumenti, olei & uini, quod distrahere quispiam uolet, annona uel caritas eo anno futura sit, uel si cancri sidere, aut uastitate, seu alia frugum peste, aut ira deũm, sata interitura, uel hostium strage, uel chasmate ea res deperitura sit: quod (ut uidetis) non est in re de qua agitur, sed in casu positum: & illa prædicere, profecto ridiculum foret. Nam quod edicto ædiliũ cautũ est, ut præstetur à uenditore, ne quid in re proscripta uitiꝝ lateat, ne ue quid ueri reticeatur, aut fictum quid accersitum ue aliquid sit aliunde, & quod stetur pacti & conuenti formulæ, satis esse lege prospectum, ne quid uitiꝝ latentis supprimatur, quod ipse sciat, emptor ignoret. Alioqui ipsum redhibitorio iudicio teneri certũ est, idq; nõ adeo seuerè & restrictè iure ciuili traditum esse, sed parcè & molliter: quippe si quid uenditor dixit commendandæ suæ mercis causa, illud præstari ædiles non coẽgere, ut si seruum frugi, dicto audiente m esse uenditor dixerit. quæ enim commendandæ mercis causa in uenditionibus dicuntur, uenditorem non obligant: neq; enim constituta auctione ita quis proscribit, fundum sterilem aut domum pestilentem uendo. At si dicat seruum literatum, artificem, nomenclatorem, arithmeticum, fabrum aut textorem, quo pluris ueneat, id præstare proculdubio cogitur. Præterea in re modica decipi emptorẽ posse, etiã iureconsulti uoluere: non enim redhibitorio iudicio teneri dixerunt eum, qui pluris aliquanto rem distraxit, q̃ quanti æstimata sit: siquidem res bona fide uẽdita, propter minimã rem inepta fieri non debet. Sed ubi ita immenso mercatur quispiam, ut magnam pati iacturam necesse habeat, tunc redhibitioni locum fore, edicto ædilium cautũ fuisse. Quod si ita est, huic sententiæ cõuenit, hocq; argumento conuincimur, ut neq; eum qui nauem huc frumentũ aduecturam, cuius aduẽtus annonæ caritatem & arctos commeatus leuaturus sit: neq; eum q frumẽta diripi, agros uastari, uel annum aduersum frugibus, longè ante præsenserit, & minime enunciarit, redhibitorio iudicio teneri arbitrer: cũ hæc non insint in re quæ proscribit, sed in euentu fortunæ. Et quod nũc Cicero ingt, eum q rem distrahit, debere etiam quæ aliunde futura sunt enunciare, ut si nauẽ huc frumentũ aduecturam sciat, quo uilitas annonæ consequutura, aut uẽditæ merces uiliores futuræ sint, emptori prædicere, profecto eò ptinere crediderim, ut præcipi intelligamus ab eo qui ex intimo artificio uirũ bonũ instituit, & ita instituit, ut ne minima quidem in re quouis prætextu contra iura legesq;, cõtraq; humani generis societatem aliquid admissurus sit;

Edictum ueteris ædilium.

Alexandri enarratio loci Ciceronis.

Emptorem in re modica decipi posse.

Vir bonus,

non eſt q de ciuilibus actionibus, quantũcũq moribus legibusq; pmiſſum ſit, ingrat. Quæ ſtioni diu res fuit, quid uirum bonum, quid ciuilem & politicum deceat. Viro em̃ bono hoc dat, ut ubiq; ſanct⁹, ubiq; caſtus, honeſti cultor, pius & integer ſit, cuius ne erratum quidem minimum fuerit, ne dicam uitium: qui nullo malo perterritus, nulla calamitate uictus, fortunæ cedat, nihil expetat, nihil dicat, nihil faciat in uita, niſi ſumma cũ laude et dignitate, in nulla re delinquat, nullius rei pœniteat. Seruet'q; fœdera humani gñis ita inuiolata, in magnis minimisq; rebus, ut ne minima quidem cõſcientiæ labe detineatur.

Ciuilis.

Ciuilem uero dixere hominem, qui legum iudiciorumq; metuens, quantum moribus legibusq; tributum eſt, id tanto temperamento agit, ut quoad fieri poſſit, nihil perperam aut inconſultè admiſſurus ſit, qui ſua prouidentia, religione, fide, quantum'q; ratione prouideri potuit, reipublicæ & ciuium ſaluti conſulat, legibus pareat, patriam tueatur, proximos amet, refrenet libidines & indomitas cupiditates, uerecundiam ſeruet, atq; etiam ſi in aliquo delinquit, id tamen agit, ut ciuilia officia, humaniq; generis fœdera, q̃ minimum lædat: quippe quum nos optimum dicimus, cui pauciora deſunt. Quæ cum ita ſint, nõ fuit ab re, ut ſanctus iſte homo tã defæcato animo & tam integer, quem nos magis fingimus quàm inuenimus, nõ modo ſi quid eſſet in re uitij, ſed & ſi quid aliunde futurum putaret, ut nullam officij partem deſerat, quanuis minimum prædicere teneatur. Hæc nos cum Sigiſmundo Fulginate, ingenij magni & ſpectatæ uirtutis uiro, flagrante diei æſtu, incredibili ſuauitate diſſerebamus.

Quæ maxima fuerint oracula, quæve templa celebria apud pleraſq; gentes, in magna religione & cultu. Caput II.

Delphicum oraculum,

INter oracula quæ apud Græcos Aphroſq; præcipuo cultu fuerunt, ad quæ homines uentitabant, Delphicum in terris clariſſimum fuiſſe cultu, & religione longe excellens, uno omnium teſtimonio traditũ eſt: fuit em̃ Delphos totius orbis umbilicus, cõmune hũani gñis oraculũ, in monte Parnaſo excelſo & prærupte alto ſita ciuitas, nullis mœnibus, ſed tantum abruptis rupibus ſaxiſq; munita, arduo & difficili aſcenſu, in quo Nyſa ciuitas Libero conſecrata, Cirrha uero ad montis radices iuxta mare. Erat autem Parnaſus Phocidis mõs in Bœotia in duos diuiſus colles, Thitoræa & Hyampæum, quorum alter Libero, Apollini alter dicati fuere. Helicon uero Muſis. In Cytharonis autem uertice Sparticarum nympharum antrum colebatur, qui mons iuxta Olympum ſitus erat, ſupra quem Olympi editiſſimus uertex decem fere ſtadijs attollebatur. Qui eiuſdem nominis mons & in Macedonia, & in Theſſalia, Myſia, Cilicia, Elide, & Arcadia excelſus quidem attollitur. Templum uero intra urbis ambitum fuit, quod pariter non manu extructa, ſed natiua præcipitia muniuere aditu difficili & anguſto: quippe quem ex quinq; lapidibus tantum, uelut mole obiecta, obſtructum ferant: in medio autem exigua planities, & in ea hiatus, ex quo uentus & acer ſpiritus manans, mentes uatum in uecordiã uertit. Eoq; ſpiritu ex infimo ſpecu edito, quaſi diuino afflatu phœbas in tripode ſtans, mente furibunda ſtatis diebus, q̃bus fari licet, conſulentibus reſponſa canit, licet ferant Apollinem ſex menſibus apud Lycios, ſex apud Delum uaticinari, reliqua uero oracula aliquando Idibus, nonnunquam calendis, nunc die oriente, nunc deſinente, reſponſa dabant: quæ à mulieribus tantum, quæ erant templi uates, uaticinãtis in modum ferebantur. In quo id præcipuum fuit, ut qui oraculũ conſulit, breui admodum oratione quid uelit expoſcat, utq; nullum Latine edatur oraculum, neq; edi priuſquam ab imo, dum ſacrificant, tota uictima contremiſcat: nec capitis commotionem ſatis eſſe, ſed omnibus illã partibus quati oportere. In quo proditur memoriæ, cũ infaſto die Pythiam reluctantem & inuitam Alexãder cogeret, illam ui coactam, q̃ eſſet inuictus, reſpõdiſſe: quod pro omine acceptũ ueridico præſagio, futuræ magnitudinis p̃nunciũ ſecit. In eo quidem templo, Apollinis ſimulacrum fuit humana effigie: in Delo, draconis: in Lycia uerò lupi. Quam urbem Python, ob interfectum pythonem, dictam comperimus: nam & Pythius Apollo, & Pythia feſta, & ludi Pythij, & ipſa uates Pythia dicta, & Pytheum oraculi locus. Spartæ quoq; Pythios nuncupant, qui Delphos ad conſulendum oraculum mittebantur, qui publice cum regibus cibaria habent & ueſcuntur unà. Huc ex omni orbe praua religione incuſſa, qua ſe hoim uanitas confundebat, uiri princi-

Delphos,

Parnaſus bicollis.

Cytharon.

Sparticarum nympharum antrum.

Templi Apollinis locus apud Delphos,

Cæremoniæ & ritus Delphici oraculi cõſulendi.

Alexander Pythiam coegit uaticinari.

Python.

Pythia feſta.

Pythij ludi.

Pythia.

Pytheum.

Pythij Spartanorum,

pali dignitate inſignes, frequentes conſultum ibant, eaq; ex omnibus uera & longe clariſſima oracula habita ſunt. Quare regum populorumq; ampliſſimis donis, muneribusq; & multarum urbium theſauris refertum templum fuit: inter quos Agillinorum & Spinenſium nõn in poſtremis gazæ fuere: Quod quidem cuncta oracula antiquitate excellebat. Proximum huic fertur Dodonæi Iouis oraculũ. Dodona enim ampla in Epiro ciuitas, & ſatis florens habita. Epirus autem Moloſſorum regnum erat. Templum uero iuxta nemus Ioui ſacrum, in quo arbores reſponſa dare dicebãtur, omnibus circa populis ſanctum, à Pelaſgis cõſtructũ & paludibus circũfuſum, quercuſq; uocales illic fuiſſe fama uulgauit, ad quas ut in dubijs caſibus reſponſa acciperent, capti ſuperſtitiõe homines religioſe accedebãt. Fuitq; pditũ memoriæ, quercui Dodonææ famulãtes, diuinãdi facultatẽ accipere: ſoliſq; Bœotijs, ſi quãdo cõſulto opus foret, uiros reſpõſa dare, primãq; fagum & columbã Dodonæ uaticinatam: quotieſq; oraculum edebatur, lebetes æneos ad numerum, ſiue caſu, ſiue conſulto, tinnitus edere canoros. In quo Deucalion & Pyrrha deſinentibus aquis, poſt diluuium conſediſſe, & numẽ cõſului ſſe perhibẽtur. Subinde Alexander Epiri rex eodẽ oraculo monitus, ut urbẽ Pandoſiã & amnẽ Acheruſium, tanquam fatalia loca uitaret, in reſponſis habuit, oraculi ſortẽ de his quæ in Theſprotis eſſent, intelligere arbitratus: qui quũ infeſtiſſimas gẽtes in Brutijs armis petit, & belli iure uaſtar, apud eiuſdem nominis loca, infanda ſtrage uictus, oraculi fidẽ uerã impleuit. Quod qdẽ tẽplũ Philipp⁹ Macedo (uelut immanis prædo) ſicut pleraq; omni rapinarũ genere uaſtauit, & incẽdit: uaſaq; & quæ preciosa erãt, immiſſo exercitu diripuit. In eo quoq; fons ſacer uiſebatur, q̃ quũ facesaccẽſas extingueret, admotas p̃cul accẽdit. Tertium uero Dindymæi Apollinis oraculum antiquiſſimũ, & multi nominis habetur, q̃ Branchidarũ nũcupant; Branchus enim Theſſalus fuit Apollini dilect⁹, & filius habitus, quem interfectum dolens, templo & diuinitate ſacrauit. Is autẽ Apollo Mileſius dictus. Eſt autem Miletus totius Ioniæ caput. Templũ uero ad decẽ & octo ſtadia ab urbe, à litore autem uiginti aberat, maxima mole & pfuſis ſumptibus extructum, auctumq; ampliſſimis donis. Quod Xerxes deorum hominumq; contemptor, dũ innumerabilib⁹ copijs Græciæ bellũ parat, nulla religione aut deũ uerecũdia, ſicut multa, incendijs & ruinis deformauit, templumq; & aras euertit. Annis deinde intercedentibus, Mileſii oraculo moniti, huberiori impenſa illud omniũ maximũ & dignũ tãto numine reſtaurarunt, ita ut ob magnitudinem faſtigio extruendo nullæ cõtignatiões ſufficerint. Quartum in urbe Bruti Latonæ oraculum inclytum diuitijs memorãt. Vrbs autem Bruti in Aegypto contra Nili oſtium, quod Sebeniticum dicitur. Templum uero media in urbe ſitum omnibus circà populis ſanctum, & cæremonijs ſacrum erat, porticum habens decẽ paſſibus altam, in quo oraculum Cambyſi redditũ eſt, in Ecbatanis illum deceſſurum, ambiguo nomine decepto, cũ alteræ apud Syros, alteræ in Medis eſſent. Delij quoq; ſortes & oracula, indubia ſemper habita ſunt. Fuit autẽ Delos una ex Cycladibus, cui nomen Ortygia: ædes uero mari imminebat, à qua p̃ximus in Euboeã traiectus erat: quinq; enim paſſuũ millibus ab Tanacra aberat. Tanacra autem in Euboea uetus traditur ciuitas. In quo quidẽ tẽplo ipſum Apollinẽ natum, & alitũ fabulãtur, tãtæ religionis, ut ne Perſæ quidẽ cum innumerabilibus copijs bellum parant, & omnia belli iure uaſtãt, uiolentas aut ſacrilegas admouere manus auſi fuerint, in cuius ara nullum immolari animal proditum eſt: quare morbo & peſtilẽti contagione coacti Delij, id decreto ſanxerũt, ne homines defunctos ibi cremarẽt, ne' ue ſepelirẽt, neq; in Delo canes alerent, ſcilicet ut ab omni cæde inſula immunis foret. Cumq; oraculo moniti Athenienſes, Delum expiarent, hoc expiationis genus inuenere, ut cadauera ſepulchris condita inde eruerẽt, atq; edixere, nequis in Delo moreretur, ne' ue qs homo naſceretur: ſed morituri & parituræ mulieres, in Rhenã inſulã Delo p̃ximã tranſmigrarẽt. Cuius aræ hoc pditur mirum & monſtrificũ, ut ex dextris cornibus animaliũ mira arte compactis erecta fuerit: ſicut Thebis arã Apollinis Spodij ex ſacrificiorum cineribus conſtructã ferunt, unde cognomen tulit, quã nonnulli inter orbis miracula adnumerant, ad quã cũ acceſſiſſet Pythagoras, ipſum ob religionẽ adoraſſe ferũt: & ne arã ſanguine fœdaret, hoſtiã immolare noluit, ſed frumẽto, hordeo & placẽta ſine igne ſacræ fecit. Quæ inſula

Agillinorum & Spinenſiũ gazæ in templo Apollinis delphici.

Dodonæũ oraculum.

Epirus,

Oracula Apollinis ambigua,

Tẽplũ Apollinis delphici à Philip. uaſtatum.

Fons in templo.

Oraculum Apollinis dindymæi, Branchus,

Oraculum Latonæ.

Bruti urbs.

Delij ſortes: Tanacra.

Templi Apollinis in Delo honos.

In Delo nemo uel naſcebatur uel moriebatur.

Ara Apollinis Spodij.

Rhenæ insulę sanctitudo

tantæ sanctitudinis habita est, ut ad eam quotannis Athenienses tacti religione, uarijs mercibus onustam nauim mitterent, quo tempore quenquam uinciri, aut supplicio affici, religioni fuit, donec rediret nauis. Cumq; cætera responsa Apollinis sub nubilo uetu-

Delij oracula aperta.

borum & sensu ambiguo redderentur, sola Delij oracula nullo tegmento expositа atq; aperta fuere. Etiam in Attica ara Iouis supremi exẽplo haud dissimili traditur, ad quã

Ara Iouis in Attica.

nihil conuenit animatum immolari: sed uarijs libamentis & bellarijs absq; uino sacrificatur. In Paphiæ quoq; Veneris ara, licet ex cæsis hostijs captentur auspicia, illic tamen

Ara Paphiæ Veneris.

sanguinem effundere non decebat: igne enim puro & precibus tantum altaria adolent, in cuius sacris certissima hœdorũ fibris fides habita semper. In Patara quoq; Lyciæ, ora-

In Patara.

culum Apollinis & delubrum magnæ felicitatis fertur, in quo sex anni mensibus respõsa dantur, quæ Lyciæ sortes dictæ. Eò enim excellentiæ creuit, ut opibus ac fide Delphi

Lyciæ sortes. Amphiarai & Trophonij oracula.

co haud absimile fuerit. Præter quæ, Amphiarai & Trophonij oracula, Græcis inclytæ religionis fuere: ea enim uetustate & fide præcipua habita sunt. Fuit enim Amphiaraus diuinus uates, cui Oropij diuinos honores decreuere, ædemq; illi cãdido marmore dede-

Fons in Amphiarai tẽplo

re, quem tãto cultu, studioq; Græcia honorauit, ut inter deos illum reciperet: in eoq; solo ac sede ubi humatus sepultusq; est, certissima responsa daret, quæ quidem in somnis edebantur: nã post purgationem & sacrificia dijs, quorum nomina in ara insculpta erãt, mactato ariete, pellem substernebãt, in qua incubantes, somnia captabãt, illorum significatus & euenta mox interpretati. Eratq; publica cõstitutione sancitum, ut in Amphiarai templo nullus Thebanus obdormisceret, aut uaticinaretur. Fons quoq; in eo uisebatur, ad quem qui accepto oracuIo morbo leuabãtur, argentum & aurum signatum mittere tenebãtur. Apud Canopum quoq; in templo Serapis, & in phano Pasiphaës, & in

Ara Ardali.

Pergamo Aesculapij, atq; in Narbaca apud Hyrcanos oracula pariter ex somnijs edebãtur. & apud Troezenos Ardali ara, in qua Somno & musis immolabatur: quicq; responsa accipiunt, integrum diem à cibo, à uino autem triduum abstinere conuenit. à quibus edita sors olim Mardonio fuit, qua contra Spartanos in acie pugnãs occubuit. Quibus quidem oraculis populi omnes cæca opinione ducti, tãtum fidei dedere, ut eorum responsis moniti, sæuientes tempestates & prælia uitasse credãtur. Quod quidem Amphi-

Trophonij & Amphiarai templa.

arai templum, in Attica: Trophonij uero, apud Thebas Bœotiæ fuit, à Cadmo (ut dicitur) conditas, Bacchi & Herculis patriã, quas Alexãder Macedo diruit, ciuibus sub co-

Thebæ diuersæ.

rona uenundatis, quæ ὑπόπυλαι dictæ sunt, quæ ciuitas iuxta Magnesiam & Thessaliam haud longè à mari sita est: ubi Trophonij oraculum multi nominis, qui quum à Bœotijs de Thebano bello consuleretur, ibiq; res diuina fieret, gallos gallinaceos perpetim cecinisse ferunt, quo concẽtu Thebanis insignis uictoria prædicta fuit. Aliæ uero Thebæ in Aegypto fuere in regione Thebaida, ἑκατόμπυλαι, quas nonnulli Heliopolim, plerique Thebas dixere. quæ ciuitas à Busiri condita, stadiorum centum quadraginta ambitu ferebatur. Aliæ in Thessalia iuxta Amphisum amnem, quæ Phthioticæ dictæ. Et in Lycia aliæ Thebæ, patria Andromedes. Aliæ iuxta Miletum: in Ionia quoq;, in Syria, in Attica, Cataonia, & in Italia apud Lucanos Thebæ fuisse tradũtur. Præter quod fuit Tropho-

Trophonij Iouis oraculum

nij Iouis oraculum in Lebadia Bœotiæ, in hiatu subterraneo, tetro & horrido, imo & angusto recessu, ad quem scalis descensus erat: quò consulentes magnis difficultatibus descendere nudos, aut in ueste alba & lineo, uel purpureo amiculo, placentasq; lemuribus offerre oportebat, ne quo periculo forent aut noxæ, haustoq; oraculo, per alium ter-

Ex Trophonij antro reuersi semper tristes.

ræ hiatum ad superiora niti. In quo illud proditur mirum, eum qui post consultum oraculum inde digressus foret, animo semper afflicto & iacenti, nunquã ridere solitum esse: iuxta quod duo fontes uisebãtur, alter Lethæ, cuius aquã descensuri si hauriret, omnium daretur obliuio: alter Memoriæ, ex cuius haustu, omnium quæ unquã uidisset, recordatio subiret. Sicut Thasiis duo uini genera nasci produntur, alterum quod somnũ cõciliaret, alterum quod fugaret. Ipsius uero statua non in templo, sed in tumulo nimis edito uisebatur, quæ ferreis obeliscis obsepta erat. Fuit quoq; ultra Cyrenẽ in extimo sinu

Lethæ fons. Memoriæ fons. Thasiorum uina. Trophonij statua.

apud Garamãtes Iouis Ammonis augustissimum & antiquissimum oraculum, in uastis solitudinibus & campis torridis, siccitate sterili, ac nudo solo: ad quod sole exurente, æstu flagrãtissimo, per immensas arenarum moles, uastamq; planitiem calore & siti in-

Iouis Ammonij oraculũ.

festam, uix iter cuiquam tolerabile fuit: siquidem uentus eas sicut fluctus nunc huc, nunc illuc agitare, & campos uelut maria infestare solet: nubes enim puluereas uehit, & fœda tempestate uexat. Post quæ, nemus frequenti sylua oleaq;, & proceris arboribus fontibusq; passim manantibus amœnum, in medijs arenis & situ arido haud plus quadraginta stadiorum oraculi septa claudebat: ultra uerò latè deserta regio, uestigio humano inaccessa. Circà uero Ammonij passim loca incolũt. Ipse uero Ammon hircino capite &

Cæremoniæ Ioui Ammonio exhibitæ, atq; eius imago.

pelle amictus, multis cæremonijs colebatur. Hunc sacerdotes, quum responsa petunt, aurato nauigio uectare, & patrium carmen canere, eoq; propiciato, petentibus responsa dare solebant, quæ non uerbis, sed nutu signisq; subobscuris ab Ammone edebantur. Quod quidem ad tãtæ maiestatis fastigium uenit, ut illuc post Cambysem, Alexãdrum Macedonem per ingentes æstus, omni tractu sitiente, penetrasse, pro miraculo fuerit. In

Apis oraculũ atq; ei⁹ forma

Aegypto quoq; Apis oraculum omnium sermone celebratur: erat enim bos, qui & Serapis dictus, corpore niger, candida fronte, in tergore alba nota insignis, duplicibus pilis in cauda, & lingua cantharo notatus, quem certos uitæ annos excedere non licebat. Hunc in lacum demersum Aegyptij, indicto iustitio, ueste abscissa, & laceratis crinibus defunctum plangebant: inuento uerò, mirifice lætabantur. Responsa autem dare nõ ut

Respõsa Apis

reliqua oracula solitus, sed si manu oblatum pabulum sumpsisset à consulentibus, secũdos euentus, atq; omnia prospera decernebat: si uero abnueret, indubio malo & memorandis cladibus casura diuinabat. Ideo quum à Germanico pabulum oblatum renuisset, funestum omen & indubiam necem, quæ paulo post sequuta est, prænunciauit. A Tene-

Tenedij, Aethiopes, Ptoembari,

dijs uero seruatum est, prægnantem uaccam enutriri, cui ueluti puerperæ famulantur. Apud Aethiopes gens est (Nubas uocant) & in Aphrica Ptoëmbari, quibus regis uice, canis dominatur, quẽ mirifice obseruant, ex illius motu & nutu imperia, & quæ sint placita augurantes. Persis quoq; (ut autor est Aristophanes) aliquado gallus regis uice fuit & imperitauit. Sed præter hæc oracula, quæ augustissima & sancta habita sunt, tẽ-

Persæ.

pla quoq; diuitijs & sanctitate inclyta præcipua celebrãtur: In Græcia, Olympij, in Arabia, Triphili: in Cydonia, Dictææ: in Alexãdria, Iouis Sinopitæ: in Libya & Andro, Dionysij: in Epidauro, Aesculapij: in Isthmo & Tænaro, Sunio Eubœæ atq; Attica & Calabris, Neptuni: in Acarnania, Accij: in Claro, Actio & Leucade, Lycia & Selenuntia, Apollinis: in Cappadocia, Bellonæ: in eademq; & Ionia atq; Epheso, Dianæ: in Halicarnasso, Mineruæ: in Papho, Veneris: in Bosphoro, Apaturiæ: in Cypro, Acreæ Veneris: in Locris, Proserpinæ: in Achaia & Catina, Cereris: in Samo, Argis, Metaponto & in Lucania, Iunonis. Sed quod est de Olympio dictum, hoc templum in agro Pisano fuit,

Templum in olympio.

haud procul ab Elide, ante quod Lucus agresti olea consitus, & stadium omnium maximum, iuxta quod Alpheus præterfluens ex Arcadia, mare ingreditur. In phano autem

Columna in templo Iouis triphili.

Iouis Triphili, columna ex solido auro multo æuo uetusta, cum titulis rerum gestarum sacrata uisebatur, quam ipsum Iouem statuisse ferunt. Acreæ uerò Veneris templũ mu-

Tẽplũ Acreæ Veneris & Eunosti mulieribus adire nefas.

lieribus nec uidere, nec adire fas est. Sicut Eunosti phanum in Tanagra adeò mulierib⁹ interdictum fuit, ut si quo infortunio aut uastitate Tanagræi opprimerentur, diligẽter inquirerent, ne qua mulier consulto aut casu templo appropinquasset. Castabalis Per-

Persicæ Dianæ phanum,

sicæ Dianæ phanum tantæ fuit religionis, ut illic dicatæ uirgines (quod uix credi potest) super prunas nudis pedib⁹ ambulent innoxiæ: sicut in templo Feroniæ super ignem afflati numine incedebant: & ad montem Soractis, familiæ quas Hirpias uocant, super incensam struem insultabant impune, quibus perpetuo senatusconsulto uacatio munerũ data est. In Achaiæ aũt Cereris tẽplo fons manat cæremonijs sacer, in quẽ graviore morbo impliciti introspiciẽtes, speculo in fontẽ demisso, euẽta ualetudinis internoscãt: sicut

Fõs in Achaię Cereris templo.

Trallib⁹ in antro Charonio, & apud Aegyptios in Isidis, & in Melopidæ semideæ tẽplo in Bubasto, ab ægrotis ualetudinis remedia in somnijs pſciunt. Fuitq; mos ut hi q morbis leuari meruissent, remedia et q̃ curatiõe leuarẽtur, in æde Aesculapij uelut in albo ꝓponerẽt, ut essent sempiterno monumẽto, & cæteros exẽplo iuuarẽt. Cõtrariæ uero religi-

Catinẽsis Cereris sacrum,

onis Catinẽsis Cereris, q̃ Achaiæ, sacrariũ fuit. ad istud cũ uiris accedere nõ licet, sacra uero ꝑ mulieres ministrari, & uirgines pfici solebãt: cuius simulactũ nõ modo tãgere, sed

Samiæ Iunonis templum

ne uidere quidem homini fas est. Samiæ autem Iunonis dignum sua amplitudine templum, inter septem orbis miracula adnumeratur, quod ab urbe haud plus uiginti stadijs aberat. In Laciniæ Iunonis ara miracula affingunt, ut cineres in ara perflantibus uentis, immobiles maneant, sicut ara Veneris Paphiæ sub palustri cælo nullis pluuijs humecta

Laciniæ Iunonis ara.

Paphiæ Veneris ara.

tur. Metapontinæ Iunonis templum hoc pro miraculo habuit, ut uitigineis columnis fulciretur. In Libya Liberi patris templum, & oppidū ab uno eodemq; bis inueniri negant. Ephesiæ autem Dianæ supra omnium seculorum memoriam celebratissima & augustissima ædes fuit, magnis effusionibus & profusissima impensa à tota Asia constructa, septem stadijs ab urbe, nudo & palustri solo: in cuius festo annuo iuuenes primo flore ætatis, & uirgines cultu excellenti procedere ad templum prælata pompa, & festum diem agere, sponsaliaq; inuicem inire consuerant. Delubrum uero Neptuni in Achaia,

Metapontinę Iunonis tẽplū Liberi patris, Ephesiæ Dianæ.

Neptuni

Erechtheum cognominatū, hoc memorabile habuit, ut aqua in puteo, flante austro, fluctuaret: cæteris uero perflantibus uentis, iaceret immota: cui compar Aristoteles tradit de Pythopoli urbe ad Ascaniam paludem, cuius putei hyeme esiccantur, æstate uero ad superficiem redundant: & apud Gades in Herculis templo, puteum inundante Oceano

Putei apud Pythopolim.

eiccari. Quod uero de Clario dicimus, est animaduertendum, in Claro louem, Neptunum & Plutonem, mūdum fuisse sortitos, qui mox nugis innumeris orbem implecolophonij uates. Ligiræi.

uere. Et Colophone in Apollinis delubro uates multa aqua epota, ex subiecta lacuna spiritu diuino tactos responsa dare: sicut apud Ligiræos in Thracia, ex intimo adyto Libero consecrato, plurimo mero exhausto, ueluti numine afflatos uaticinari. Fuitq; ani-

Vates Apollinis in Clario

maduersum in Clario Apollinis, non fœminam, ut Delphis, sed certis è familijs sacerdotes, aut ex Mileto accitos, plerunq; literarum ignaros, hausta fontis aqua, uaticinia referre. Et in Andro, in templo Liberi patris manare fontem, qui Nonis Ianuarij uini saporem habeat: quod si è conspectu templi auferatur, rursus in aquam transeat. Nec de-

Fōs Liberi in Andro.

fuere qui crederent apud Heleos in Bacchi festo, quod Θυιαι uocant, tres lebetes in templo sua sponte repleri uino. Et in Bisaltia templum Dionysij esse, in quo cum sacra persoluuntur, si grata deo sunt, mira lux effunditur: contrà uero, miræ tenebræ. Atq; in Aegira, nisi sanguine tauri epoto, sacerdotem non uaticinari. Cui compar miraculum fer-

Sacra Dionysij in Bisaltia. Aegirenses.

tur Hierapolis antrum esse, quod quū mortiferū exhalet, in eo intereunt omnia nisi exe-

Hierapolis antrum.

cta, & quæ uirilitatem amisere. Et apud Potnias Bœotiæ manare fontem, ex quo equæ

Fons apud Potnias.

indigenæ hauriētes, concitētur in rabiem. Mirum quoq; quod circa Halicarnassum antistiti Mineruæ euenire traditur, ut quoties Amphictyonibus, qui ea loca incolunt, aliquid aduersi casurum foret, grandis illi nascatur barba, quasi eo portento futuras illis calamitates responderet: sicut in terra Caria, mulieribº templo dicatis, pilos in genis aut mento innasci, futuræ diuinationis signum erat.

Qui fuerint legati consulum uel prætorum, quæve iurisdictio aut illorum potestas sit.

Caput III.

Singuli cōsules legatū sibi adiciscebāt

CONsules designatos cum primū prouincias sortiti essent, legatos sibi nominare, uelut comites expeditionis, & adiutores negociorum, quorū ope cōsilioq; niterentur, quiq; ipsorum uices gererent, quoties abesse contingeret, uulgo notatum est: qui, sicut duo erant consules ipsi, duo pariter fuere, quos uel præsentes legebat senatus, magna prudentia uiros, summis honoribus functos, uel absentes nominabat, quibus post consules totius prouinciæ legionumq;, atq; exercitus curatio mandata est. Tametsi nonnullos à consulibus nominatos, ut pari uoto & una mēte rem-

Legati consulum à cōsulibus constituti

pub. administrarent, ex decreto senatus sæpissime legationis munere functos legamus. Vnusquisque ergo consul suum legatum habebat, quo præcipuo consultore ac ministro consiliorum, in rebus gerendis delectuq; habendo, totaq; administranda prouincia utebatur, quorum consilio & autoritate, uel prælia suscipiebant, uel bello abstinebant, qui etiam decreta consulum, & arcana consilia sæpissime exequebantur cum fide & cura. Consulibusq; functis cōsulatu, & finito magistratu, legatos uelut legatiōis munere

Quales legati consulū eligebantur.

functos, honore abire oportebat: q qdem plerūq; ex plebe aut patribus, nōnūq; prætorij aut cōsulares fuere. Etiā prætores urbis, quiq; antea cōsulatū gessissent, & magnos bello uiros functos honoribº & triūphis, homines fidos acceptosq;, legationis munere

fungi comperimus: illorumq; procuratione & cura, prouincias ab hostili incursu defensas, & sæpe in officio retentas fuisse: quorum etiam autoritas tam in administranda prouincia, q̄ ducendo exercitu acieq; instruenda, & quando essent admoturi copias, tanti fuit, ut absentibus uel impeditis consulibus, summam imperij tenerent. Consiliorum & fortium factorum, ac meritæ uirtutis & ignauiæ cuiusq;, qua cura, qua fide & diligentia, quaq; disciplina militari, duces exercitui & castris præfuissent, si quid fictū uanumq; aut parum integra ueritate afferrent, locupletissimi testes erant: soli deniq; gesta consulum diligenti æstimatione perpendere, & pensitare debebant. Tum consulibus laborantibus, aut morbo implicitis, uel fato perfunctis, ipsi superesse, & munia obire poterant: nanq; ipsorum erat officium, fiduciariam reipub. operam dare, post consulem prætorem ue, non tamen idem iuris & potestatis habere, ne imperatorias sibi partes uendicarent. siquidē legati munus est, omnia ad præscriptū imperiumq; consulis agere: imperatoris uero, summæ rei consulere, & liberum tenere imperium, eo cōsultore & ministro. M. Claudius legatus contra literas L. Cornelij consulis de pugna aduersus Boios ad senatum magnificè scriptas, priuatim de consulis negligentia pluribus per literas significauit, quæ illi mox exitio criminiq; fuerunt: nanq; illum criminando, effecit, quo minus L. Cornelius de Boijs triumpharet: ipsiusq; denegati triumphi, testimoniū legati, præcipua causa fuit. Quanquam Cn. Manlius, contradicentibus decem legatis, in crimē adductus, acta per se causa in senatu, crimine absolutus, de Gallogræcis magnifice triumpharit. Quinetiam si quid per legatos in prouincia absentibus consulibus & dum eorum uicem gerunt, fortiter ac dignum laude & triumpho gestum foret, poterat sine consule solus legatus suo iure & merito triumphare. De Parthis & Pacoro Ventidius M. Antonij legatus, sine Antonio, licet nouo exemplo, triumphauit. Caius etiam Marius legatus Metelli consulis, ipsum criminando, effecit, ut posthabito Metello, de Iugurtha triumpharit: ante cuius currum, cum duobus filijs ductus est in triumpho. Quinetiam patrem filio legatum fuisse, & fratrem fratri, sæpissimè compertum est: Q. Fabium Maximum, Q. filio consuli legatum aduersus Samnites ad Suessulam obuiam prodijsse: & cum experiri uellet an sciret consulem agere, iussum ab eo obsequium præstitisse, & equo descendisse, autores memorant. P. q̄ Scipionem, cui Aphricano fuit cognomen, Scipioni fratri aduersus Antiochum consuli destinato, legatum uenisse: tantumq; autoritate effecisse, ut uicto Antiocho, & pace Eumeni concessa, frater cuius legatus uenerat, de Antiocho & omni Asia triūpharit: ob Asiamq; à se uictam, Asiatici cognomen reportarit. Illud quoq; notatum est, quoties consuli prorogatum fuisset imperium, etiam legati munus ad id tempus diffundi sæpe & prorogari. Animaduersumq; & illud, à primis originibus legatum proconsulis sine equo ingredi consuesse: postea uero à Sex uero institutum, ut in uehiculis sederent, & siue morte obita, siue casu legatus in prouincia esse desiisset, legationis munus solum consulem sine senatu dedisse: ipsumq; cōsulem aut senatum unum plures ue legatos imperatori impedito, qui uicem suam gererent, & rebus gerendis sufficerent, sæpius creauisse, comitesq; expeditionis dedisse. C. Cæsari imperatori, cuius in re militari præcipua uirtus fuit, dum contra efferas gentes bellum parat, decem legatos consilij socios decreuit senatus, quibus adiutoribus & ministris magnas res gessisse fertur. Pompeius quoq; bello piratico, contra tot prædones & communes hostes omni genere rapinarum grassantes, quum solus superesse nequiret, quinq; & uiginti legatos accepit, tametsi aliquando solus ipse legati munus obiret. Q. etiam Fuluio consuli graui uulnere affecto, quum exercitui & castris præesse nequiret aduersus Hannibalem, ex patrū decreto tres legati additi fuere. Quinetiam in expeditiōem itu& consulem, plures & ultra sex legatos comites duxisse compertū est. quibus lictores cum fascib° pro muneris dignitate publicè dabantur, qui illis uelut publico magistratui p̄ce debant. Subsequutis postea temporibus, in tātum legatorum munus processit, & ad id fastigij deuenit, ut quoties laborantibus prouincijs subsidia mittenda forent, aut si quid publici priuatiq; negocij maneret, ubi plurimū laboris & periculi impēderet, ea frequēs senat° per legatos decerneret, illisq; prouinciæ administrādæ munus curamq; delegaret, quæ libera dicta legatio est; nam soli sine cōsule aut prætore, legati munere fungebant.

Legatorū cōsulū officia & autoritas.

Legati munus Imperatoris munus.

Legatorū triumphus.

Legati munus prorogatum. Legatus proconsulis.

Legati imperatorum.

Lictores.

Libera legatio.

Quæ etiam legatio à senatu uel populo sæpissime dabatur his, qui honestâ proficiscendi causam, aut prætextum fugæ per speciem honoris quærerent, quo honoratius exciperentur. Quin & scriptum legimus obseruatumq; fuisse, legatos legionum non in senatu modò, sed à ducibus exercituum plerunq; creari, qui singulis pluribusq; legionibus præpositi, illarum administrationem curamq; gererent: qui si quid per occasionem & licentiam dignum animaduersione admisissent, poterat eis legationis munus abrogari, & de gradu deiici: quotiesq; quæstor cum legato consulis concurrit in eisdem actionibus & pari causa, quæstor, tanquam plus ferat honoris, præponi solet. Nec modo consulẽ, sed & prætorem legatos in prouincia unum plures ue habere, quorum cõsilio niterentur, nisi prætores urbani forent, q̃bus nihil opus esse legatis censuerunt. Illud quoque proditum est, legatum qui in Aphricam accederet, si quid operæpreciũ, aut dignũ laude in prouincia admisisset, haud multo post, inculpatæ uitæ testimonio illã proconsulẽ administrasse. Tum si quãdo in acie uel castris, urgentibus hostibus, consulto opus foret, per legatum qui summæ rerum præerat, & primas tenebat post consulem, rem ad concilium deferri, ubi legati legionum, primores centurionum, quæstores, tribuniq; & præfecti castrorum consultantes, capita conferebant: & quicquid opus erat facto, communi animo consilioq; decernebant: & demum ut erant sententiæ, legati iudicio imperioq; sanciebant. Ab exteris uero Agesilaus proditur tanti legati munus fecisse, ut q̃uis imperator maximus, legatorum tamen officia obire non dubitarit.

Legati legionũ ubi creãtur.

Legati in ordinẽ redacti. Quæstor legato prælatus.

Legatus in Aphricã missus

Agesilaus legatus,

Qui magni dij, qui communes, aut indigetes dicti, quæve deorum cognomenta, & Iunonis Romæ templa fuerint.

Caput IIII.

DEorum quos prisci coluere, nomina potestatesq; multiplices olim ueteres statuisse, haud ambiguum est: nam quidam ex his Magni, quos Greci θεοὺς μεγάλους uocant, plerisq; Communes dicti sunt inferioris notæ. Magni fuere, Iupiter, Minerua, Mercurius, quos è Samothracia in Italiam Aeneas attulit. Alij maiorum gentium deos, duodecim statuere: hi fuere Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus: uirorum autem, Iupiter, Mars, Mercurius, Neptunus, Vulcanus, Apollo: q etiam dij penates ab Aenea appellati: Magniq; dicti, uel q̃ reliquos genere famaq; præcellerent, uel quòd infinitæ potestatis forent. M. Varro Cælum & Terram principes deorum, Aegyptij Serapim & Isim, in Latio Saturnum & Opim: pleriq; deos penates Magnos opinati sunt. Dixere autem penates, per quos spiramus, & corporis & animi uires possidemus. Hos dicunt esse Iouem in medio æthere, Iunonẽ in imo, in summo uerò Mineruam, alij Apollinem & Neptunum. Martem uerò, Bellonam & Victoriam, cõmunes & usitatiores deos nuncupari, ea (ut dicunt) causa, quòd omnibus præsto sunt, & modo ab uno, nunc ab alio beneficia conferri, & passim homines iuuari putant. Nonnulli matrem deum, Solem, Lunam, Plutonem & Martem, communes dixere deos, q̃ hi ferme ab omnibus frequenti cultu, curaq; obseruantur: nam Persæ Ignem deum colunt: Scythæ præcipuum deorum Martem, cui equos immolant. Massagetæ & Pœni, Solem & Lunam: alij Plutonem, uelut præcipua numina uenerantur, licet Solem Persarum, Lunam Græcorum præsidem nonnulli credant. Varro autem, qui magna hæc inquisitione collegit, ex omni deorum turba, quos supra triginta millia fuisse autumat, quosdam seclusit, quos selectos nuncupauit: hi fuere, Ianus, Iupiter, Saturnus, Mercurius, Mars, Apollo, Genius, Vulcanus, Sol, Neptunus, Liber, Orcus, Iuno, Tellus, Ceres, Luna, Diana, Venus & Vesta. illosq; selectos uelut usitatiora numina appellauit. Geniales uero deos multi putant, Aquam, Terram, Ignem & Aërem: his addũt Solem & Lunam, ex quibus seminibus gignuntur omnia, quibus natali die quisq; sacrum facit, q̃ gignendarum rerum uim haberent, qui Genius deorum filius, & parens hominum habetur. Tametsi binos Genios ab ipso natali die cuiq; mortali deorum munere datos, bonũ scilicet & malum, Empedocles reputarit, Menander unum. Alij Iunonẽ & Genium suum singulis dederunt, quasi præsides & oppugnatores. Lares quoq; inter deos receptos fuisse, multorum testimonio probatur, quos antiqui inferiores dixere deos, qui priuatarum ædium, triuiorum, uiarumq;, atq; urbis curam agunt: ideo Præstites nuncupati.

Magni dij.

Dij duodecim maiorum gẽtium

Dij Penates, Magni unde.

Penates qui.

Dij cõmunes.

Persæ: Scythæ. Massagetæ. Pœni. Alij. Græci.

Dij selecti.

Dij geniales.

Genius.

Genij duo. Sua cuiq; Iuno & Genius

Lares.

Hos Aegyptij quatuor fuisse putant, quos simul atq; in lucem editus fuisset homo, illius perutilem curam agere opinantur, quoq; nomina Dymon, Tychis, Heros & Anachis. Fuitq; Platonis opinio, homines qui summa integritate uixissent, post fata effici Lares: si uero improbi detestabilesq; fuissent, Lemures. Ipse enim trinas fecit deorum species, ex quibus unus est summus, primus & solus deus: alteri medij, quos cælicolas uocat: tertij, qui dij sunt minores, cælicolis maiores. Dæmones uero ministros deorũ, custodes autem hominum putauit. Dij nempe ruris & agricolæ, quos uitæ agrestis homines & rustici coluerunt, hi feruntur: Iupiter, Tellus, Sol & Luna, Ceres & Liber, Rubigus & Flora, Minerua & Venus, Lympha & Bonuseuentus, qui morbos, uastitudinem, calamitatem, intemperiesq; depellunt. Præter hos fuere dij indigetes, qui ex hominibus in deorum numeq; asciti, propter eximias belli pacisq; artes, q̃ de genere humano bene meriti essent, post mortem numinibus æquati, celebrem posteris memoriã reliquerunt, ut Hercules & Aeneas, quem uocant indigetem, Castor & Pollux, Aesculapius & Romulus: atq; alij, qui dum uixere, functi laboribus, ob fortia facinora generi humano exhibita, tanto honore habiti cultiq; sunt, ut ex hominibus in deorum cœtum asciti, pro dijs celebrarent & colerentur, quos uelut asscriptitios & nouos incolas, post fata in cælum receptos putauere. Fuit enim hæc consentiens obseruatio, præcipuè apud Lacones, ut eximios præclarosq; uiros, qui obuiam eundo periculis, rempub. auxissent, ob egregia facinora ciuibus & patriæ exhibita, ut gratiam meriti redderent, in deorum sedes receptos consecrarent, & in cælum tollerent, illisq; diuinos honores & humano fastigio ampliora decernerẽt: templaq;, flamines, puluinar & aras, ac sedes immortalitatis exhiberent. Græci uero propter beneficia uiuentes etiam cælo cõsecrare, & immortalitate donare consueuerunt, quam apotheωsin dixere: sicut de Platone & Agesilao legim°, atq; alijs, q̃ in cœtu cælestium recepti, in uita diuinos honores meruere: illisq; certamina, ludos & sacra anniuersaria dicarunt, tanquã numinibus aut heroibus: illis præsertim, qui tyrannos exegerunt, aut uindices libertatis fuerunt. Hi tãquam mortale fastigium egressi, omnium cõsensu in concilio cælestium asciti, pro dijs haberi & coli cœpti sunt. Hinc etiam Romani Cæsares, quorum opera & uirtute res Romana creuit, & imperij fines latè propagati sunt, post funera immortali memoria consecrarũt, & in deos receperũt, qui ob æternam gloriam, dij indigetes dicti, nominibus plerunq; mutatis, & nouis cooptatis: siquidẽ Romulus, Quirinus: Ino, Matuta: Leucothea, Albunea: Melicerta, Palæmon & Portumn°: Leda, Nemẽsis: Circe, Marica: Nerilia, Hora: Rhea, deaq; mater: Idæa, Dindymena: Philena, Pessinuntia: & Cybeles, Berecynthia, dictæ sunt. Indi uerò Iouem pluuialem, & Gangem flumen, uelut indigetes deos, carmine incondito uenerantur: Meroitæ Herculem, Pana, & Isim: Germani Tuistionem deum terra editum, & Mannũ filium: Astymphalisij, Achillem: Persæ, Amanum & Anandatũ: Veneti Diomedem instar numinis habent, cui etiam candidum immolabant equũ. Sicut Aegyptij Isidem, Mauri Iubam, Pœni Vranum, Macedones Gabyrum, Latini Faunum, Siculi Adranum, Libyci Psaphonem, ne omnes percenseam deos. Is enim Psaphon quum despectissimus esset, & ultimæ notæ, uocales aues edocuit hæc uerba eloqui, Magnus deus Psaphon, quibus dimissis in lucos, audita uoce, apud rudes populos est pro deo habitus. Thraces Zamolxin, Syri Astartem, Adad & Agartin: Arabes Dyasarem, Horici Tibilineum & Aphri Cælestum. Aegiolenses, Maceranas deas: & gens iuxta Naucratim Aegypti, Theutum, uelut præsentissima numina coluerunt, qui omnes ex hominib° post funera diuinitate donati, dijq; indigetes post consecrationem habiti sunt. Quã quidem sic fieri nouimus, ut imperatore qui referendus in deos & consecrandus erat, uita functo, pyram in tabernaculi formam construerent, quod auro & ebore, signisq; & tabulis pictis exornatum mirificè, alio desuper breuiori, usq; ad tertiam contignationem erigebant, aquila cum omnium odorum aggestu in summo culmine locata: lecto' que constrato purpura & auro, in quo defuncti effigies iacebat: senatus, equester ordo, ac uiri triumphales, quiq; amplissimos honores gesserant, procedentes lectum deferebant in pyrã, cum carmine & hymnis, omnibusq; humanis diuinisq; aggestis honoribus. Demum incensa pyra, quum uapore & fumo aquila agitata, è summo culmine tabernaculi

Lares quatuor

Platonis opinio

Dæmones. Dij agricolarum

Dij indigetes

Lacones homines de re pub. bene meritos in deorum catalogũ referebant.

Græci uiuẽtes. ἀποθέωσις.

Cæsares Ro. inter deos relati. Nominis mutatio, cum qs in deorũ numerum refertur.

Indorum dij indigetes, Meroitarum, Germanorũ, Persarum, Venetorum, Aegyptiorũ, Maurorum, Pœnorum, Macedonum, Latinorum, Siculorum, Libycorum, Psaphon.

Cæremoniæ referendi alĩ quem inter deos.

nĕra petĩsset,religio incussa fuit,ipsius animam per inane cælum petĩsse,ipsumq; defæcato quod mortale erat & caducum, in numero cælestium & concilio deorum recipi & haberi.Quam cõsecrationem apotheωsin Græci nuncuparunt,qui deinceps inter diuos relatus, pro deo colebatur.Fuitq; senatusconsulto cautum,ne quis ex Cæsaribꝰ,nisi ex decreto patrum,inter deos referretur.Mirum tamẽ de Diocletiano proditur,q̃ spontedepositoimperio,nonũ post annum,primus sine imperio, populi iussu, patribus autoribus, cælestes honores & apotheωsin meruit. Et de Constantino Maximo, qui diuersarum religionum assensu,ab ethnicis inter diuos relatus fuit, & à Christianis inter sanctos.Feruntq; magnum illum Agesilaum,cum à Thasiis apotheωsi honoratus, & inter diuos relatus fuisset uiuens,illos interrogasse,ut si deos faciendi potestatẽ haberent, prius seipsos consecrarent,postea se deificarent. Contrà Empedocles:nam tanto studio captus fuit ut pro numine coleretur,ut in medium Aetnæ incendium uiuens se deiceret.Inter cæteros proditur Eutimus poeta Locris oriundus, oraculi iussu uiuens consecratus,& inter diuos relatus.Patrios uero dixere deos,qui singulis urbibus præsunt,illarumq; præsides & propugnatores sunt,ut Apollo & Minerua Athenis, Iliensibus & Gnosiis,qui inde illam oriundã ferunt,licet Alalcomenĩ suã dicant: Thebis Bœotĩs Liber & Hercules,Iuno Carthagini,quã humano cruore placabãt,eademq; Samo, Spartæ & Mycenis, atq; Argis,ubi nata fertur: Venus Cypro & Papho,Apollo Rhodĩs,Lemno Vulcanus, Naxus Libero:idemq; Apollo Delphis,Tænarus Neptuno, Cyzicenis Pallas,quòd ea urbs pro dote illi fuerat:Tenedĩs, Tenens deus:Alabãdensibus Alabandus,Cretensibus Diana, quam Britomartem uocant: Thespiensibus & Parianis Cupido,Romanis uero Mars:qui præcipuo honore insignes à suis ciuibus colebantur eximiè,quanuis numen quod urbi præesset,palã facere nefas putarent, ne euocationes quæ ad auertenda numina quæ urbibus præsunt,fieri ab hostibꝰ solent,ipsis aliquando innotescerent.Erat enim uetus mos,ut in urbium obsidione, ubi ad ultimam dimicationem uentum esset,tutelares deos, sub quorum præsidio urbs foret, certo carmine & uerbis conceptis,in nouas sedes euocarent,tẽplaq; ampliora & solẽnes aras illis promitterent, nefas opinati deos urbium præsides,urbe hostiliter direpta,uelut mancipia captiuos habere.Persis uero & Aegyptĩs nullos patrios habere deos in usu fuit,quòd euocationibus illos migrare ex oppidis,& sine tutela deserti timerent.Alĩ uincla & catenas annectebant dĩs. Nonnulli sponsores à dĩs petebant,ne euocarentur & abirent. Tyrĩ enim obsidione pressi,Herculis simulacrum,quod magna religione colunt,ne urbem deseret, aurea catena deuinxere. Neque solum insignes urbes conspicuæ magnitudinis, sed oppida penè deformata,& modici uici,ne hostili uastarentur incursu, patrios deos coluisse feruntur:siquidem Crustumeni Deluentinum peculiarem habuere, Narnienses Viridianum,Asculani Ancariam,Volsinienses Nurciam,Otriculani Valentiam,Sutrini quoque Norciam. Sed tametsi peculiaris Iuno Carthagini fuerit & præcipuum numen,Romæ tamen nõ minoris obseruantiæ cultusq; habita est:quippe quàm cordi Romanis,& quàm regali magnificentia culta celebrataq; sit,illud argumento fuerit, quòd post initum consulatum consules Iunoni Sospitæ sacrum faciunt, quod'q; singulorum mensium calendas præcipue Martias,suo numini dicarunt, & sanctas habuerunt: quare matronalia dicta,quòd matronæ illas celebrant pro coniugĩs,& sacrum faciũt,quodq; ea die Iunonis ædes coli cœpta fuit:sicut Aprili mense Veneri matronæ myrto coronatæ lauant.Eius uariæ potestates & nomina fuere:nam & Curetis,Lucina,Matrona,Regina,& Opigena, quòd parturientibus opem ferat,Hera,Iterduca,Cinxia,Hippia:à Thuscis Cipra, à Laurentibus Calendaris,à Corinthĩs Anetistos dicta est, quam & matrem deum nuncupant,alĩ Pelasgam:sicut Venus, Cypris, Adonis, Verticorda, Aphrodite: ab Assyrĩs Melitta,ab Arabibus Alitta,à Græcis Pitho,ab Eleis Vrania,à Scythis Araginipasa,à Cyprĩs Barbata, etiam Calua,Armata,Pandemus, Apostropha, & Callypygos:à Thebanis Præpotens,à Persis quoque Mitra appellata est. Nec minus Apollinem nominibus uariis uocatum ferunt: quippe apud Athamenas Titan, apud Aegyptios Osiris: à Persis, ubi in antro colitur, Mitra nuncupatur, à Lydĩs Lymios, ab aliis Eleus. In Tauromenio Archigetes, à Syracusanis Themites, à Græcis Ty-

Senatusconsultum Diocletianus

Constantinꝰ.

agesilai dictũ

Empedoclis ambitio.

Eutimus.

Dii patrii.

Dei nomẽ occultũ, in cuius tutela erat urbs

Vrbem expugnaturi, dĩs tutelaribus alia loca promittebant,

Persæ. Aegyptĩ.

Patrii dii & tutelares.

Matronalia.

Iunonis uariæ potestates.

Veneris diuersa nomina apud diuersos.

Apollinis.

reos,cui sacrum ante fores faciunt:apud Pachyni incolas Libyssinus,à Scythis Oetoscyros,à Lesbĩs Myricæus,quod myrices, hoc est, uirgas teneret:apud Spartanos Carnius dictus est,ab Athenien sibus Patrous & Alexicacos,à Milesiis & Delĩs Vlios & Paonicus,in Arcadia Epicurus,apud Eleos Obsophagus:ab aliis Lycius,Phœbus, Phaneus,Ismenus,& Orius dicebatur.Obseruatumq; apud Thraces,Lacedæmonios & Bœotios fuit,Apollinem & Liberum patrem eadem sacra habere, ĩsdemq; honoribus coli, Baccho uerò Siculi Morichum dixere nomen:Arabes,Oracal & Adoneum:alĩ Lyæum,Erebinthium,Sabazium:Lacedæmonĩ Scythitem & Milichium uocitarunt,cuius faciem musto intingere & focis ornare uetus mos erat.Tradunt quoq; Mineruas diuersis cognominari nominibus:nam & Trigemina,Glaucopis & Sais ab Aegyptĩs appellatur:à Milesiis Asisia, apud quos mirificũ fuit templum:à Græcis Arthemis,à Cretensibus Dictynna, Phœbe & Diana;à Siculis Lyen,quia parturientium soluit dolores.Prima enim fertur Iouis filia:secunda, Nilo orta,quam Aegyptĩ Saleten dixerunt: tertia, quam Arcades Chorion nominant: quarta Pallantis, quæ patrem interemit,ipsam uitiare conantem,cui pinnarum talaria affinxerunt.Mercurium quoq; multiplici ferunt uocatum nomine:nam Galli Theutatem, Aegyptĩ Their appellarunt,quos quinq; numerari plerique autumãt,sicut Vulcanos plures. Cybelem quoq;,alĩ Rheam dixere, alĩ Berecynthiam,plerique Bonam deam.Isidem uero Phryges,Pessinũtiam matrem deũm uocant:Attici Cecropiam Mineruam, Cyprĩ Paphiam Venerem, Cretes Dictynnam Dianam,Siculi Stygiam Proserpinam,Eleusini uetustam Cererẽ,alĩ Iunonem,nõnulli Bellonam,plerique Hecaten. Prima uerò Iunonis ædes à Camillo dicata est in Auentino,quæ cæteris longè multumq; præstitit,ad quam simulacrum Iunonis Veientanæ allatũ memorãt,quã reginã noãtam uolunt. Altera in Capitolio,iuxta quã sacri anseres pascebantur,quæ & Regina dicta est. Tertia in Arce, cognomento Monetæ, in area,in qua M.Manlĩ Capitolini domus fuit,quam à L.Furio dictatore uotam nõnulli memorant:nam quũ nouo motu tota urbs contremisceret,& quibus piamentis, cuiue deo sacrum fieret,non dinoscerent,ex arce uocem auditam ferunt,monentem,ut sue plena sacrum Iunoni & procuratio fieret:inde Monetæ nomen datum. Nouimus quoq; in uico Iugario aã Iunonis Iugæ conspici, quæ coniugĩs præesse dicebatur,sicut Cinxia & Gamelia Iuno,à nubentibus sanctè colebatur:cui sacrificantes, obseruant ut bilem à uisceribus hostiæ dimoueant, illamq; iuxta aram defodiant loco abdito & operto,ut signarent sine bili matrimonia esse oportere.In Exquilĩs quoq; Laciniæ Iunonis templum fuit,& in foro olitorio ara Iunonis Matutæ. Aedem in Palatio etiã Iunonis Sospitæ summo honore cultam inuenimus,iuxta templum Cybeles,cuius aram Numæ legibus pellex tangere uetabatur.nam in colle Viminali & in porticu Octauiæ, Iunonis templum & aram fuisse uulgo proditum memoriæ est. Neq; omittendum,noua religione & barbara cæremonia apud diuersas gentes Iunoni sacrum fieri: nam Lauini templum Iunonis erat,& iuxta specus,unde prodiens draco,uirginis manu pascebatur.In Syria in phano antiquissimo sacerdotes dum Iunoni sacrificãt,inuicem digladiantur, sicut Corybantes in sacris magnæ deæ, & in templo Dianæ apud Ariciam; apud Crotonem sacerdos breui scuto superstans sacrũ facit,& uictimã Iunoni cædit. In Samo nisi habitu nubentis & nuptiarum solennibus seruatis,Iunoni sacrum facere non licet.In Stymphalo Arcadiæ Iunoni triplex sacrum ex tribus cognominibus fit:unum,uelut puellæ; alterum, ut Iouí nuptæ:tertium,uelut uiduæ. Sami quoq;,ut dicata Iunoni templa,Lysandria uocentur,senatusconsulto cautum fuit:& Argis in ara Iunonis,nulli externo aut peregrino sacrum facere permittitur.

Apollo & Liber eisdem sacris culti.

Bacchi cognomina diuersa

Mineruæ diuersa cognomina.

Mercurii uaria nomina.

Cybelis nomina.

Iunonis ædes & aræ diuersæ Romæ.

Sacra Iunonis diuersa.

Lysandria.

Ex quibus oppidis, quibusq; regionibus, aut terrarum oris, ingenio clari & præcipua doctrina uiri plures euasere. Caput V.

EX multis magnis animis, amplissimisq; ingenĩs, quæ unquam uidimus aut legimus,illorum qui studio disciplinarum exteras nationes conquisiuere, in primis Homerus fuit,Orpheus,Eudoxus,Democritus,Pythagoras,Archita & Plato, clari sapiẽtia:qui ad gymnosophistas spectandosq; siderum motus, disciplinasq; edi scendas,tãquam ad mercaturã bonarum artium,profecti sunt,Is uerò Eudoxus summus

Eudoxus.

Pythagoras, Plato. Archita. Thales. Solon. Lycurgus,

perhibetur astrologus, qua tempestate Galli Senones urbem peruastarunt. Pythagoras Tarquinij Superbi tempore uiguit. Platonem uerò post quadringentesimum urbis annum ad Dionysium uenisse fama uulgauit. Archita autem dum discendi studio flagrat, multas per oras peregrinatus, captus à piratis, & uenundatus est. Sic Thales ille Milesius, cuius sunt multa & miranda inuenta, deinde Solon & Lycurgus, ut legum sanctiones, cuius sunt multa & miranda inuenta, deinde Solon & Lycurgus, ut legum sanctiones, numq; quas tulere, causas rationesq; curiosius pensitarent, alijq; illustres uiri, nullum uitæ cultum aut paratu requirentes, partim Aegyptios & Aethiopes, partim Syros, Arabas, Persas, Parthos, Hyrcanos & Indos, omnes denique terrarum fibras, ac diuersi orbis ultimas oras rimando, nihil inexpertum reliquere, dum studia bonarum artium, & ueri cognitionem undiq; emendicarent, ita ut ex omnibus sapientissimis uiris, quos ulla unquam tulit ætas, in patrio solo paucissimos funeratos inuenias. Quib⁹ exculti doctrinis, tantum processere, ut multa ingeniorum doctrinarumq; monumẽta posteris reliquerint: suasq; non urbes modo & oppida, sed regiones & gentes magnis nominibus nobilitarint. Præcipuè uerò Miletus Ioniæ, multiplici doctrina præditis uiris excelluisse fertur: nam & Thaletis astrologi, qui inter sapientes adnominatur, Anaximenis philosophi mathematicorum nobilissimi, qui horologium ostendit primus: Timothei musici, & Anaximandri physici, Hecatei historici, atq; Aeschinis oratoris, qui magno in precio fuere, alijsq; scientissimis uiris floruisse fertur. Ingenia quoq; Asiatica sua laude fraudanda non sunt. Ex hac enim poeta Anacreon, Mynnermus, & Antimachus, claro præconio celebrati: deinde Hipponax, & Sappho, atq; Alcæ⁹ poëtæ, qui lyricos inuenit. Præter hos, Xanthus, Hecateus, Herodotus, Ephorus & Theopompus historici, alijq; præcipua doctrina uiri, illam sempiternæ laudi memoriæq; commendarunt. Fuit præterea Carthæa seu Iulis, parua circa Delon insula, clara ingenijs uirisq; ex ea enim Simonides poeta, qui scripsit multa præclare, & Bacchylides, deinde Erasistratus medendi arte clarus, cuius plura documenta sunt; atq; Aristo Bionis æmulus ex peripatetica disciplina, duxere originem. Nec minus ex Bithynia & Cyrenis, nõ dispari laude cẽsendi. Ex illa emi Zenocrates philosophus, & Dionysius dialecticus, Hipparchus & Theodosius. Itẽ Theophanes orator, in causis forensibus uersatus egregiè, & Asclepiades medicus. Ex Cyrenis uero Callimachus, qui elegos scripsit primus, quo tempore Liuius poeta Romæ fabulam dedit: & Aristippus Socraticus floruisse dicitur, cuius filia Areta tantum ingenio ualuit, ut post Aristippum scholas cum laude rexerit, & disciplinas docuerit. Præter quas urbes, Tharsus, Alabanda, Tyrus, Gnidus, Rhodus, uarijs eruditionibus & doctrinis excelluere, præcipuosq; & summo ingenio uiros eduxere. Sed quod est de Simonide dictum, magni exempli illius casus fuere, bis monitu diuûm, partim ruina, partim naufragio erepti. Asclepiades uerò publico fertur præconio, quòd phreneticos & mẽte imminuta laborantes, concentu sonorum, mirabili experimento ad sanitatem reuocarit. De Anacreonte inter mira exemplа fatum memoratur, & memorabilis illa mors, acino uuæ passæ strágulati: quæ res infirmitatis humanæ nos commonefacit, fortunæq; uarietatis, atq; imminentium calamitatum, uitæq; uarijs casibus expositæ, magna nobis documenta dari.

Ex Milcto Ioniæ.

Ex Asia uiri docti.

Ex Carthæa seu Iulide.

Ex Bithynia.

Ex Cyrenis.

Aliæ urbes doctis uiris claræ.

Simonides.

Asclepiades.

Anacreõtis interitus.

Quo apparatu, & quæ pompa, quantoq; omnium studio olim Romani triumphos agerent: quis ordo seruari, & quæ in triumpho ferri consuerant.

Caput VI.

Triũphũ petenti quæ prius faciẽda & obseruanda erant.

QVæ triumphantium pompa & quis ordo fuerit, quantoq; omnium studio & apparatu ducibus exercituum, post res feliciter gestas, triumphus deferri consuesset, intercise ueterum monumentis traditum est. In primis fuit obseruatũ, ut qui imperatores rebus bene gestis, post multa facinora militaria, domitis hostibus, triumphum poscerẽt, pacatam prouinciam successori in primis traderent, exercitum que uictorem & opimum præda, testemq; uirtutis & ignauiæ cuiusq;, meritiq; & immeriti, Romam reducerent. Inq; ædem Bellonæ extra urbem senatu euocato, (neque enim triumphum petenti, urbem inire fas erat) de rebus à se gestis magnificè, quæ oppida, quasq; prouincias bello uicissent, aut quibus cum hostibus signis collatis cõfixissent, quæq; egregia ipsi fecissent, quotq; hostiũ millia cecidissent, oĩa denique belli

decora, ordine differebant: ubi legatos, tribunos militum, centuriones, milites denique exercitus, quo notior testatiorq; eorũ uirtus foret, adesse oportebat, ut meritæ illius uirtutis, cui tantus honor debebatur, si quid ueri uaniq; referretur, testes forent. Augustus uero Octauius in templo Martis Vltoris, quod in foro suo posuit, senatũ de bellis, deq; triumphis consuli, utq; prouincias cum imperio petituri inde deducerentur, in eoq; reuersi ex prouincia triumphorum insignia deponerent, decreto sanciuit: tametsi in Martio campo, & in pratis Flamininis, non semel de triumpho actum inueniamus. Apud Argiuos ex militia reuersi duces, cum militũ agmine totoq; exercitu, in Charadro extra urbem concilium aduocabant: ibiq; de militaribus donis, quæ cuiq; deberẽtur, optimatum consensu decernebant. Sæpius tamen absenti duci, quũ de rebus gestis egregiè, maximè cognitum esset, à senatu decretus triumphus fuit. Cumq; res bello gestæ triũpho dignæ uiderentur, prout erant sententiæ, populi iussu, patribus autoribus, triumphum decernebãt: aut si senat⁹ aduersaretur, per tribunos ad populum ferri posse, populumq; citra senatus autoritatem, triumphos sæpe decreuisse, compertum est. Valerio & Horatio consulibus, uictis Sabinis & Volscis, quum triumphus negaretur, L. Icilius tribun⁹ plebis de illorum triumpho ad populum tulit, qui primi ex scito plebis, nullo decernente senatu, triumpharunt. Et M. Rutilio dictatori de plebe homini, deditis & uictis hostibus, sine patrum autoritate, solo iussu populi triumphare licuit. Tametsi plures, quum Romæ aduersante senatu honos negaretur, in Albano honestos triumphos egisse legamus. Primusq; M. Papyrius Masso, quum Romæ negaretur, in Albano, & alij illius exemplo triumpharunt. M. uerò Antonio, magnæ inuidiæ fuit, q⁹ quum deberet Romæ, Alexandriæ de Parthis triumphauit. Et Domitio Aenobarbo, q⁹ deuictis Aruernis, nullo decernente senatu, elephanto uectus, uelut triumphãs, totã Italiam peruagarit. Manisticq; diu mos Romæ de domitis nationibus & hostibus bello uictis triũphandi, ad Probum usq; imperatorem: is enim ultimus Cæsarum triumphasse traditur. Post quẽ obliterata uirtute militari, quum uigor ille animi defuisset, & imperium deflexisset, nulli Cæsarum triumphasse leguntur: quanuis alij Bellisarium, qui sub Iustiniano meruit coronam, postremum omnium triumphasse contendebant. Fuitq; maximè cognitum, à condita urbe ad Vespasianum & Titum, deuictis debellatisq; nationibus ab ultimo orbe, Romanos per tot secula uiginti supra trecentos triumphos egisse: exq; Samnitibus solum, hostibus præualentibus, multiplici tandem clade affectis & debellatis, quatuor supra triginta triumphos inisse: pluriesq; de Gallis q̃ de reliquo orbe terrarũ, duces Romanos triumphasse. Et tametsi Romanis tãtum ciuibus olim triumphus decerneretur, uni tamen Cornelio Balbo externo & Gaditano, ob deuictos Garamãtes, tributum legimus. Mirumq; prodi de Ventidio Basso, qui ductus in triumpho, & mulio, eò processit, ut Romanorum primus felicitate mira de Parthis triumpharit. Fuluius postea Thuscus Ianus, cũ & ciuis & consul Thusculi fuisset, & ad Romanos transisset, tam feliciter egit, ut Thusculum extra sortem uelut prouinciam assequutus, triumphũ Romæ de sua patria egerit, eo ipso anno ciuitate donatus, & consul factus. M. quoq; Perpenna Græcus homo, postea consul de Aristonico iustissimum Romæ duxit triumphum. Proditus tamen est Fuluius Flaccus tantæ moderationis fuisse, ut decretum sibi triumphi honorem ob modestiam recusarit. Et M. Fabius, quia fratrẽ bello amiserat, triumpho cessisse. Tiberius quoq; Cæsar de Illyrijs parta uictoria, triumphare noluit, consternata tunc ciuitate propter Varianam cladem: sicut Marius, deuictis Theutonis, triumphum distulit, conspicatus patriam aduentantibus Cimbris laborare. Septimius quoq; Seuerus, deuictis Parthis, quum pedum ualetudine laboraret, triumphum recusauit. Igitur decreto triumpho, Romani magistratus & omnes tribus obuiæ, flaminesq; purpura, & sacerdotes ac pontifices apiculis uelati, laudantes gratantesq;, atq; uiri triũphales consularesq;, cunctaq; nobilitas & senatus in prætexta & laticlauis, tum oĩs sexus & ætas frequentes cum coniugibus & liberis in lætitia publica, omnibus denique ordinibus effusis, cum gaudio ad excipiendum uisendumq; prodibant. Apud Athenienses uerò, si quãdo summi duces rebus feliciter gestis, urbem inirent, non modo à magistratibus & omnibus ordinibus frequenter obuiam itum est: sed deorum quoq; imagines producere obuiam,

Argiui.

Absentib⁹ decretus triumphus.

Triũphi à populo decreti sine senatus autoritate.

Probus ultimus Cæsarũ triumphauit.

Bellisarius.

Ro. de Gallis sæpe triũpharunt.

Qui triũphare recusarint.

Triumphi cæremoniæ, Romani.

Athenienses.

Quæ ante triumphantẽ ferebantur,

& diem Victoriæ consecrare mos erat. Ingredienti deinde, longo ordine, montium, fluminum, oppidorum & urbium species, quas bello peruicerat, & ui expugnarat, præcedebát. Vrbes ẽm, montes & flumina, regionesq́, quas imperatores bello domuissent, in triũpho duci uetusti moris erat: quare T. Quintius dictator, Præneste in deditionẽ accepto, signum Prænestæ duxit triumphãs, & M. Marcellus Syracusas, & Scipio Asiaticus centum triginta oppidorum simulacra uno triumpho detulit, & C. Cæsar Massiliam, Nilum, Rhenum, Rhodanumq́ ex auro, & fatũ ex ebore. Sæpe etiam præ multitudine oppidorum effictas turres pro expugnatis urbibus, captarum ciuitatum simulacra ferentes, in triumpho detulere. Fertur Sylla quum omnes Asiæ & Græciæ urbes bello domitas in triumpho duxisset, nulla Romanorum oppida, aut ciuiũ imagines ducere uoluisse. non sic Cæsar; nam imagines Scipionis, Petreĩ & Catonis, inter pompæ fercula repræsentauit. Inter quæ tabellas grandioribus literis inscriptas, cum titulis, in quibus naues captæ, urbes tributo affectæ, seruæ, aut uectigales, in fidem'ue acceptæ, oppidaq́ expugnata, gentes perdomitæ, & reges bello uicti continebantur. Tum pegmata in tertium quartumq́ nidum, uelut exertis ramis, surgentia, & simulacra bellorum artifici manu elaborata, præferebant: ubi captarum urbium præliorumq́ effictæ species erant; ubi acies uictas & fugatas, perculsos consternatosq́ hostes, castellorum excidia, exercitusq́ intra fusos, urbes populari, ferro igniq́ uastari, ædificia incendi, mœnia disturbari, claustra reuelli, totasq́ imagines præliorum effictas, facile erat cernere. His succedebát spolia hostium, & captiua arma, tum curr⁹ spoliis onusti, militariaq́ signa ex domitis gentibus non erecta, sed inuersa. Post hæc catapultæ, balistæ, & tormentorum omne genus ui expugnatum, ac belli apparatus, machinæq́ ad urbium excidia, rostraq́ nauiũ ui captarũ, nauesq́ rostratæ bello uictæ, proferebant: quare Lucullus longas & rostratas decem ultra centum in triumpho duxit. Præterea falcati currus, clypeiq́ insignes & scuta, quibus L. Papyrius dictator de Samnitibus triumphans fori ornauit, tum lecticæ aureæ, æneaq́ uel argentea signa ex deuictis gentib⁹, quorum supra ducenta octoginta, & marmorea ferè totidem, M. Fuluius in triumpho, quem de Aetolis & Cephalenia habuit, carpentis uexit. Currusq́ aurei uel argentei, uasaq́ aurea & argentea omnis generis, spoliaq́ ciuitatum ui captarum: tum coronæ aureæ, & urbium dona, & populorum, quibus à socijs & fœdere iunctis pro uirtute dux donatus fuerat, suo ordine sequebantur, quarũ nonnullos supra octingentas & duo millia detulisse comperimus. Quodq́ auri uel argenti facti signatiq́ ex manubijs & urbium spolijs, partim rudibus massis quæsitum foret, id omne deferri in triumpho, & perscriptum in tabulis, in ærarium est condi solitum. Legimus Scipionem, cui Aphricano fuit cognomẽ, bello Carthaginensi, ex præda argenti celati pondo numero quadringenta, & uasorũ aureorum pondo ducenta millia. Paulum'que Aemylium, deuicta Macedonia, uasorum aureorum, auri'que & argenti signati tantum detulisse, ut ex illo populus Romanus tributum pendere defierit. Quinetiam Herculis signum ante triumphantem non raro in pompa uehi solere, tum si quid uisendum & memorabile, atque æuo priore incognitum, in deuicta prouincia fuisset, uelut rem spectatissimam nouo inuento unà afferri compertum est. Vespasianus ludæa capta, balsamum nunquam aliàs uisam arborem; & Pompeius, uicto Mithridate, ebenum, primi ostenderunt. Eundem'que Pompeium tertio triumpho, quem de Asia & Ponto habuit, inter solennia, alueum cum tesseris lusorium è gemmis duabus, magnitudinis miræ, nulla gemmarum ad eam accedente, detulisse: & Aurelianum Cæsarem, præter alia spectatissima, tigrides, alces, & camelopardales in triũphi pompa ostendisse, autores memorant. Præter quæ, elephantos aut equos in bello captos, simul & obsides qui à fœderatis gentibus & socijs dati erant, tanquam pacis pignora deduci notatum est. Qui mos Syracusanis frequens erat, ut captiuos equos tonsis crinibus, uictores autem lauro coronatos ducerent in triumpho. Elephantos autem Curius Dentatus post Italia uictũ fugatumq́ Pyrrhũ, quatuor captiuos detulit primus. L. quoq́ Cæcilius Metellus, rebus aduersus Pœnos feliciter gestis, primo punico bello cẽtum & uiginti: & P. Cornelius Nasica triumpho Gallico, præter multa memoranda, equoꝝ gregẽ bello captoꝝ; & Scipio Asiaticus, deuicto Antiocho, ultra mille & ducentos eburneos

Tabellæ in triumpho prælatæ,

Herculis signũ ante triũphãtẽ prælatum,

Syracusani,

dentes: & Cneus Manlius, deuicta Asia, monopodia & abacos, ac triclinia ærata, uestẽq́ stragulam, detulere. Post hos tubicines multiplici sono classicum canentes incedebant, quos longo ordine candidi boues, tauri'q́ auratis cornibus, infulis'q́ & uittis ornati & auro, mox immolandi sequebantur. Hos comitabantur succincti adolescentes, aureas argenteasq́ patinas tenentes. Quibus succedebant tribuni militum, centuriones, præfecti, equitesq́ insignes ac pedites uictoris exercitus, qui ob egregia facinora & nauatam in bello operam, dona militaria meruissent. Necnon milites, quorum spectatissima uirtus in bello fuit, quiq́ ab imperatore, ciuicis, muralibus, castrensibus'ue coronis, torquibus'que aureis, phaleris aut armillis donati erant, insignes militaribus donis, spolijs armis'que fulgentes præibant, sequentibus mox legatis & tribunis legionum in equis. Tum reges & captiui nobiles, & si qui bello capti insignes forent, præcipue hostiũ duces, contra quos indictum fuisset bellum, ex tanto fastigio deiecti in uehiculis aut ferculis, cæteri uero cateruatim uincti catenis in seruitĩ notam, præcedebant. Quare Pompeius Magnus regum filios & obsides numero quatuor & triginta supra trecentos, prætulisse fertur, inter quos Tigranem, Aristobulum, & Mithridatis filios quinq́, filias uero duas. Caius quoq́ Cæsar Aphricano triumpho, lubæ regis filium infantem, qui mox clarus ingenio euasit, ante currum duxit. Et quum Catonis, Scipionis & Petreĩ, alioꝝq́ imagines uarijs casibus affectas detulisset, Pompeĩ simulacrum deferri passus non fuit. Quod si morte obita, minimè duci uoluissent, illoꝝ imagines & simulacra psæpe delata sunt. Cũ enim Scipio, deuicta Carthagine, Hasdrubalem: & Paulus Aemylius Perseum & filios, Mariusq́ Iugurtham regno deturbatos, contra decus regium duxissent captiuos in triumpho, Augustus post bellum Actiacum Alexandrino triumpho, quũ Cleopatrã ducere nequiret, ipsius imaginem quæ manu sibi mortem conscíuerat, exanguem detulit. In quo omnes gazas Ptolemæorum congestas, tantumq́ auri & pecuniarum inuexit, ut precia possessionum uenalium exinde duplicia statuerentur. Proditum'q́ memoriæ est, Lucullum triumpho Mithridatico aureum Mithridatis simulacrum sex pedum, & clypeum ex preciosis gemmis præter alia insignia detulisse: & Pompeium Magnum Pharnacis statuam argenteam, suam uero ex margaritis, & signa aurea tria, & alia myrrhina, coronasq́ ex gemmis & margaritis tres & triginta adduxisse: captiuosq́ belli iure uinctos duci noluisse, sed patrio more succinctos ire iussit, quos exacta pompa, regali munificentia liberos donatosq́ remisit. Scipio uero Aemylianus expugnata Numantia, nec spolia, nec prædam, nec captiuos tulit: quippe quum quicquid esset auri uel argenti & spoliorũ ac preciosissimaꝝ rerum, & demũ se ipsos, Numantini cæde & incendio absumpserint, nullaq́ re nisi uictoria ipse potitus fuerit. Id tamẽ in triumphali pompa seruatum meminimus, ut quum de foro in Capitolium flecteret triumphans, hostium captiuos insignes, qui semina discordiaꝝ & belli autores fuissent, in custodiam detrudi iuberet, ut exacta pompa, necí darentur. quare quum Adiatorix tetrarcha Galatarum, q́ in triumpho Actiaco ductus, seruato more, iugulatus fuisset cum filio insciente Augusto, nimium indoluisse Augustus, & lachrymas effudisse fertur. Hadrianus quoque triumphum, qui Traiano debebatur, quum morte obita triumphare nequisset, illi defuncto exhibuit: quippe triumphi apparatu præcedente, & omni præda, Traiani imaginem tanquam uictoris insignis uictoriæ, cuius ipse dux & autor fuit, in triumphali curru uexit. Et quia Romulum patrum memoria, captis Veijs, Veientium ducem senio affectum in triumpho captiuũ duxit, inde ut inter solennia decrepitus senex, exoletus & excors, qui æmula facie illum mentiretur, puerili bulla ornatus, ante currum duceretur, aliquandiu manfit, præcone Sardianum senem proclamante: nam Veios Sardianorum fuisse coloniam ueteres tradidere. Imperatoriq́ triumphantiq́ oleagineis sertis ornati, aureas coronas præferebant ministri, quæ his qui triumphũ meritum procurassent, dari assuerãt. Vniuerso mox senatu in albis prætextis iuxta currũ longe maximum triumphi spectaculum exhibente. Tum citharœdorum & tibicinum solertissimi artifices, quos Lydios uocãt, canentes psallẽtesq́ ibant coronati. In quoꝝ medio q́spiam penè delirus, qui inconditis iocis ineptire uidebaẽ, in talari uestẽ, fimbrijs aureis & armillis ornatus, lasciua gesticulatiõe usq́ ad ineptias, risus cõmouebat. Inter quos Ciceriæ effi-

Captiui in triumphum ducti.

Imagines ducum hostium mortuorum in triumphũ ductæ.

Hostium captiuorum insigniores, in custodiã tradebantur,

Traian⁹ mortuus triumphauit,

Veientium ducis imago repsentata per senem decrepitum inter solennia.

Coronæ triumphãtibus prælatæ.

Citharœdi & tibicines,

Delirus,

Ciceriç & Manduci effigies.

giem argutam & Manduci, magnis malis, ore hianti cum crepitu dentium, aut Petreiæ quæ ebriam anum effingebat, nonnunquam adhibuere. Tantaq; erat apparatus magnificentia, ut cum dies exponendis rebus suffectura non uideretur, plerunq; triduum, nõ nunquam dies integros & noctes totas in apparatu pompæ tributos legamus: Siquidem Aemylius Paulus de rege Persa, & Q. Flaminius de Macedonia triduo triumpharunt. Iulius Cæsar quater eodem mense, & diuus Augustus tres egit triumphos continuo triduo. Ipse uero triumphans, cui tantus honos dabatur, curru aurato sublimis, atque ornatu humano augustior, quatuor insignibus equis, cæteris altior & magnificentior uehebatur, præcedentibus lictoribus, coronatus in purpura, cum insignib̃s imperij & magistratus, quem gerebat: qui ut conspectior uideretur, minio illini solebat, exemplo Assyriorum & Medorum, apud quos inungi oculos & faciem pingi, ex Cyri instituto assuetum est. Persarum reges heliathe cum adipe leonino, & Aethiopum proceres minio colorantur, quo facie non inuenusta, sed pro imperij maiestate, forma conspicui fiant. Scire tũ licet Romulum cum de Veientibus triumphauit, sine curru egisse triumphum. Primumq; Tarquinium Priscum, ut uero plures certioresq; tradunt, Valerium Publicolam, quod Thuscos bello uicerat, quadrijugo curru triumphasse. Gestamenq; triumphantium apud prius seculum bullam fuisse, remedijs inditis in ea, quæ contra inuidiam proficerent. Postea Camillum, quod antea licuit nulli, in triumpho albẽtibus eqs urbẽ iniisse tradũt. Procedente mox tẽpore, Pompeius Magnus triũpho Aphricano, & diuus Cæsar Gallico elephantis, & Marcus Antonius leonibus ad currum, præter alio rum instituta, triumpharunt. Nero autem Cæsar monstrifico inuẽto hermaphroditas equas portenti loco ad currum duxit. Heliogabalus maiore insania, quaternis canibus, mox tigribus uectatus fuit. Aurelianus etiam ceruis ad currum triumphauit. Inter cæteros proditur Sesostris Aegypti rex, regno impotenti insolens, eò ferociæ processisse, ut sorte ductos reges, annis singulis ad currum iungeret, ut ea pompa per omnium ora uectaretur triumphans. Quod non absimile à Tigranis insolentia uidetur, cui tanta fuit secordia, ut reges & dynastæ seruilia præberent. Alexander tamen Seuerus imperator, quum de Persis triumpharet, non curru triũphali, sed pedibus sequente curru quatuor elephantorũ, palatiũ ascẽdit. Targnius uero Priscus aurea tunica processit ornatus, Pompeius chlamyde Magni Alexandri. Ipsos uero triumphantes myrto prius (autore Masurio) mox lauro plexo, & ex laureto, quod à Liuia Augusta pactum erat, postquam Cæsares imperitarunt, deinde aurea coronari institutum ferunt. Ex lauro autem ideo, uel quod spectatissima in monte Parnaso, uel quod fulmine afflari nunquam compertum sit. Quam quidem coronam, non ipsos triumphantes gestare, sed seruum in curru eodem, qui supra illius uerticem ipsam teneret, post se habere tradunt. Suspicari licet, uel quod oneri ferendo triumphantem fatigari minime uolebant, uel ut humanæ fragilitatis memor foret, quum iuxta assidere seruum in eodem uideret curru, ne per insolentiam nimis sibi placeret, & triumphatu superbiret. Quam quidem exacto triumpho, in gremio Capitolini Iouis locare, uel templis dicare solebant, quod beneficio deorum immortalium de hostibus triumphare contigisset. Sunt tamen autores, in altera triumphantis manu laurum, in altera teneri sceptrum, dum triumphali uehitur curru. In equis uero triumphantium, ingenui pueri aut uirgines nondum adultæ, proxima cognatione iunctæ, ad habenas cognati, & affines in ueste candida, iuxta latera scribæ & ministri, qui ducem sequuti comites expeditionis fuerant, comitabantur. Interim per uias effusi, omnis sexus & ætas in communi gaudio, flores iacere & passim dis libare, alij uictimas cædere, undiq; thuris & odorum copia exhalante. Post currum uero captiui, seruitute exempti, & libertate donati, sequebantur, omnes capitibus rasis & pileati, quasi effugisse seruitij tempestatem uiderentur. Quare Titi Flaminij currũ, qui de Macedonia & Nabide triumphauit, Romanorum supra duo millia captiuorum, qui bello capti ab Hannibale diuenditi fuerant, quos per uniuersam Græciam conquisitos redemerat, liberi post limínio capitibus rasis sequuti sunt. Et Cneo Cornelio, qui de Insubribus & Cenomanis triumphauit, turba Cremonensium, Placentinorumq; colonorũ, ab eo obsidione & seruitute exempti, pileati post currum incessere. Proditũ tamen me-

Apparatꝰ magnificentia.

Triumphantis ornatus,

Romulꝰ sine curru triumphauit.

Quis primũ in curru triũpharit.

Sesostris insolentia.

Tigranis insolentia,

Ex quibus corone triũphales concinnabantur,

Seruus in curru triũphali.

Coronæ post triumphũ Iouí Capit. uel tẽplis dicatæ.

Egs triũphãtiũ infidẽtes.

Florũ sparsio

Qui currũ sequebantur,

moriæ est, Lucio Furio qui in prætura de Gallis triumphauit, nec captiuos præcessisse, nec spolia prælata, nec milites sequutos. M. q; Acilium de Antiocho & Aetolis sine militibus triumphasse, & sine exercitu. Fuere tamen qui traderẽt, tribunos præfectosq; legionum, centuriones & legatos, equis aut carpento insidentes, interdũ pedibꝰ, in pompa triumphali currum prosequutos: nam Tiberium triumphantem legati legionum cum triũphalibus ornamentis sequuti fuere. Et Messalina post Claudij Cæsaris currũ, carpẽto uecta fuit. Et Aurelianus Cæsar Zenobiã uinctã aureis catenis carpento duxit. Post hæc uictrices legiões militesq; uictoris exercitus armati ac diuisi in turmas, pleni fortunarum gloriæq; cũ iocos: lasciuia, & carmine triumphali, ludibundi & spolijs ornati, uerba & inconditos uersus in triumphantẽ militari modo iactantes, sequebantur. Quare Camillus, Romulus, & parens patriæ, ac conditor urbis: sicut Marius Cimbrico triumpho, tertius conditor appellatus est. Et Cæsar inter militares iocos à Nicomede subactꝰ, & mœchus Gallus. Lapsana quoq; se uixisse apud Dyrrachiũ, milites in Cæsarẽ inter iocos cauillati fuere. M. uero Manliũ in triũpho, quẽ de Gallogræcis habuit, milites inter iocos uelut nimis indulgentẽ & ambitiosum taxauere. Dumq; p urbẽ pompa & tantus ordo procedit, per uias perq; oms aditus & deos: templa patentia passim triclinijs stratis, omniũ generum, ætatũ & ordinum, effusa multitudo inter uota preces q; ad aras dijs libabant, hostias mactabant, grates dijs agebãt, conceptamq; lætitiam, cantu & carmine, ac lætis acclamationibus significabant: donec cum omni apparatu, cũq; his militaribus iocis per mediã urbẽ & Velabrũ, perq; Sacrã uiam læti & ouantes in Capitoliũ ascenderẽt, ubi tauros in pompa ductos in Iouis optimi maximi templo immolabat, quos priusq; de nece hostiũ ducis certissimis cõstaret argumẽtis, triũphantẽ mini me immolare debere, multi arbitrati sunt. Epulũ post hæc magnificentissimum, & lautum omni apparatus genere huberrimis amplissimisq; obsonijs ac sumptu magnifico publice dabat, in quo turdos & murænas inter obsonia apparari, & uina præcipua, atq; unguẽta minio delibuta exhiberi cõsuerãt. Quare diuus Cæsar merito celebratur, qui Aphricano triũpho, præter obsonia apparatissima, uno die in duobus & uiginti millibꝰ triclinioꝝ instructis, paratisq; mẽsis epulũ regali magnificẽtia, ac uini falerni amphoras centũ, & Chij cados cẽtũ populo dedisse fertẽ, ubi sex murænarũ millia una cœna exhibuit. Tiberius quoq; mille mẽsis prãdiũ parauit. Ad illud etiam consules inuitari, mox ne uenirent rogari solebãt, scilicet ne qs maior triũphãte honorẽ q illi debebatur, præriperet, utq; locus honestissimus triũphãti, cui tãtus honos habitus est, daretur, ut illũ à cœna omnis ordo & ætas officij causa, domum sine offensione reduceret, quæ præsentibꝰ cõsulibꝰ alteri tribui nõ decebat. Interdũ uero notatũ est, epulas, extructasq; mensas, ante domos in promiscuo usu rerum omnium uictricibꝰ legionibus, quo agmine triumphãtem sequebãtur, exhibitas fuisse. Et post triũphum, ut gratia esset cumulatior, aurum coronarium ex uictis bello gentibus, ob concessam uitam, imperatori dari; quod qdem nisi triũpho recepto, præstari non decebat, pro eo quod pro corona triumphi à sociis & bello uictis gentibus quasi uectigal dabat, quod Hadrianus primò Italiæ remisit, & in prouincijs minuit. Deinde uero Alexander Seuerus unà cum negociatorio, populo illud dono dedit. Togas quoq; & sagula, æraq; & dona multiplicia, singulis militibus pro meritis ab imperatore elargiri. In quo id seruatum est, ut quod pediti, duplex cẽturioni, triplex eqti daret, unà cum stipendio militari & frumento duplici: tribuno uerò, multo magis. Asaduersumq; & illud est, imperatorẽ, cui belli summa commissa fuit, decreto iã triumpho, anteq; urbẽ iniret, sæpe tribunos, præfectos, equites, centuriõesq; ob fortia facinora, militaribꝰ donis in primis ornasse, & benemeritis p̃mia largitũ esse: ipsosq; cũ donis & insignijs militaribus in pompa triumphi præcedere triũphantem, nonnunquam sequi consuesse. Præterq; assuetos honores, uel locum in Circo ad spectandum cum laurea & sella curuli inter uiros triumphales cõsularesq; sibi & posteris, uel ut in ueste triũphali ludos spectaret, arcũq; marmoreũ, nõnunq; statuã in foro pedestrem aut equestrem; ampliore sumptu cum decretis & titulis honorum, in Comitio, in Rostris, in Foro, in Palatio, in Capitolio, aut in Cella Iouis (q rarissimus, honor cõtigit) senatum & populũ triũphãti, aliaq; insignia uirtutũ dona honores dedisse,

Ioci liberi & acclamatiões in triumphãtem.

Sacrificia in Capitolio.

Epulum triũphale

D. Cæsaris epulum.

Tiberij.

Epulæ legionibꝰ uictricibꝰ ante fores exhibitæ.

Coronarium aurum imperatori datum post triumphum.

Munera data militibus. Notandum.

Dona triumphanti à senatu & populo data.

Responsum Raphaeli Volaterrano, quare legum & causarum studio intermisso, in his mitioribus studijs oblectaremur. Caput VII.

QVærebat aliquando ex me, dum Romæ agerem, Raphael Volaterranus, uir insignis doctrinæ & uirtutis, cui ad mores emendatissimos, grauitas libero homine digna non modicam accessionẽ faciebat, quid causæ foret, ꝙ quum causarum patrocinijs & foro usq; à pueritia essem addictus, illis posthabitis, & quasi forensibus negocijs prætermissis, in his studijs mitioribꝰ ita me oblectarer, ut causarum patrocinijs bellum indixisse uiderer: Cui hoc causæ referebam, ꝙ leges quæ ad communem utilitatem editæ, studio & labore maximo quæsitæ & meditatæ nobis forent, neq; ab his qui iura darent coli, neq; perinde ut oporteret, præcipi uiderem, doleremq; iuri dicundo illos plerunq; præsidere, qui eas uel turpiter ignorarent, uel per gratiam & sordes facile corrumpi sinerent: & quibus seruandarum legum præcipua imminet cura, hi maxime legum scita contemnerent: quibus rebus effici, ut tot scita & decreta ueterum monumentis nobis tradita, maximisq; ingenijs elaborata, & tam pensicula te expensa, unus homunculus neq; ssimus audacissimusq;, ignarus legum, iudiciorum & fori, qui magistratui præesset, non salubri temperamento, nec disceptatione ac iudicio, sed ausu temerario & omi iure neglecto, ad suam libidinem per scelus & nequitiam euerteret. Horum nõ minima exempla dicebam fore, ea quæ dudum experti uidimus. Nuper quum Romæ custodias cognoscerẽ, operæ precium fuit uidere, quæ rerum miracula monstris & portentis similia, ac dictu fastidienda, quæue turpitudines ad aliquorum libidinem admiterẽtur, contra ius fasq;: siquidem sacerdotem quempiam in his nacti sumus, grauem & sanctum uirum, uita & moribus ornatissimum, hominem professo honestæ & magnæ laudis, diu tenebris & carcere maceratum, indignissimam fortunam subire coactum, pro eo ꝙ pecuniam sibi traditam ab eo qui illã furto subtraxerat, ut uero domino restitueret, illius iussu mãdatoq; restituerat, suppresso autore: ipsumq; quæstionibꝰ subdi uidimus, & tormentis uexari, ut illũ q cõscientia culpæ & spe ueniæ adductus, abstulisse confessus fuerat, palam faceret, delinquentisq; delicta, quæ ille pœnitens culpæ dixerat, enunciaret: quo discrimine adactus pauper senior, confitentis peccatum & delinquentem enunciare coactus fuit. Quod quidem scripto iure uetitum, sanctionibusq; & decretis interdictum esse constat. Rursus alium immani scelere cooperatum, hominem impurissimum turpissimumq;, qui maximorum criminum reus, testibus, tabulis, testimonijs, & certissimis documẽtis conuictus fuerat, quæ nec ipse gloriabundus diffitebatur, quiq; legum iudiciorumq; pœnis sæuissime coercendus erat, ab eisdem ergastulis, sola præsidentis temeritate, nullo negocio dimitti & liberari, aliasq; audacias & turpitudines, ne dicam scelera indigna auditu, profatuq;, quæ uix credenti non modo enunciata, sed uisa & comperta fuere. Iason Matassalanus & Ludouicus Martha, quum sacerdotalibus quibus fungebantur muneribus cedere nollent, quæsitis occasionibus ad inimicorum libidinem, tetro carcere usq; eo tenti fuere, donec illorum arbitrio singulis ornamentis, fama, & fortunis omnibus exturbati, quoad illis liberet, excruciati sunt, non uero iudicio, sed præsidentis sola temeritate & libidine: ne prosequar uiros uitæ inculpatissimæ, summa integritate & fide, falsis criminibus circunuentos ab impotentibus inimicis miseros & laborantes, in quos grauiter crudeliterq; consultum uidimus, uel ut afflictas fortunas inuaderent, ipsosq; despossessione & antiquissimis sedibus deturbarent, uel ut inuidorum libidini obtemperarent: aliaq; in miseros edita exempla, nulla pietate in supplices & calamitosos, eosq; innoxios turpibꝰ iudicijs conflictari, & usque premi ab his, qui gratia & opibus plus possunt pollentq;: alios uero autores manifesti facinoris, ne appellari quidem. Quæ quum uiderem, patronisque contra uim potentiorum aut gratiam, nihil præfidij esse, nihil opis, frustra nos in legum controuersiis & ediscendis tot casuum uarietatibus tam pensiculate editis, tantum laboris & uigiliarum suscipere, tantoq; nos studio fatigari dicebam, quum ad ignauissimi impurissimiq; cuiusq; temeritatem, qui iuri dicũdo præsideret, quem leges uirum bonum esse uolunt, non æquo iure, sed ad gratiam & libidinem iudicia ferri, decretaq; legum tanto consilio edita, conuelli & labefactari uiderem.

Quæ sit Bona dea, & quæ à ueteribus illi sacra fierent, quidue Rubigalia, Floralia & Vinalia forent. Caput VIII.

INter eos quibus ista indagare curæ fuit, sæpe quæsitum est, quæ sit Bona dea, cuius numen tantopere coli à Romanis legimus: quod sacrum à principio originum inchoatum, dum imperium stetit, incredibili cæremonia colebat. Multi putauere Floram, Bonam deam esse, quæ Flauij seu Fauni quondam uxor, uino madens, myrteis flagris à uiro cæsa, postea cum facti pœniteret, & ipsius desiderio tabesceret, diuinis honoribus coli cœpta fuit: in cuius ædem licet florum omne genus importent, myrtum tamen inferre non decebat, in memoriam ueteris mulctæ, sicut in Tenedo tibicinem adire Tenes templum, aut Achillis mẽtionem facere, ob ueteris ignominiæ memoriam, uetabatur. Et apud Rhodios præconem accedere ad Occidionis tẽplum, interdictum erat. Quidam Græcorum ex Liberi matribꝰ illam effinxere: alij Medeam, pleriq; Semelem, multi Proserpinam putant: Romani Dryada Fauni uxorem, cuius ne nomen quidem uiros intelligere fas erat. Qui uero Bonam deam dicunt Fauni uxorem, illam tam illibatæ castitatis fuisse opinati sunt, ut extra gynæcẽum nunquam egressa, nec uirum uiderit unq;, nec à uiro conspecta, nomenq; fando nullibi auditum sit. Quæ quidẽ sacra quũ Maio mense pro salute populi fierent, quicquid esset masculum, domo exigebatur, ita ut nõ modo extra cõspectũ summouerẽtur uiri, sed masculæ quoq; picturæ tegerẽtur, quod compar Myſiæ Cereris sacrũ obtinere dicunt, in quo quũ septẽ operẽtur dies, tertia à tẽplo exactis uiris, pulsis etiam canibus maribus, mulieres celebrabant. Cũq; in sacris Bonæ deæ uino libetur, illud non suo nomine nuncupant, sed lac dicunt esse, uini tamen amphoram in sacris obuolutã apponunt, quã dixere Mellariam ad quod sacrũ nisi castas, quæq; à uiris abstinuissent, nullas accedere licebat, tẽplumq; deæ neq; uirũ ingredi, nec interesse permittitur: cuiꝰ limina purpureis uittis uelabant, quæ nõ ubiq; & passim, sed in maximi pontificis domo, in recessu intimo, nocte, non autem die fiebãt. Et licet nocturna sacra prisco ritu mulieribus interdicta fuerint, in hoc tamen sacro quum pro populo facerent, mulieres noctu interesse nõ uetantur: quod quidẽ tantæ religionis est habitum, ut illud uestales uirgines obirent, & per illas sacrum fieret. Cuius ædes altera in Auentino, alteræ iuxta Isidis templũ fuere, ad nouam uiam. Alij dixere Bonam deam, quã Græci * Gynæcẽam nũcupant, cuius festis diebus palmite tabernacula mulieres intexunt, interq; solẽnia draconem apponunt, quod sacrum non in pontificis domo, sed in ædibus quisq; suis celebrare assuerat, aut illis quæ essent in imperio cõsulari uel prætoria dignitate. Dumq; sacrum fit, cunctos mares domo exigunt, ne polluerentur & piaculum fieret, quũ ritu sacrorum neq; deam cõspici, neq; sacerdotes palam fieri liceat. Vxor enim exornata, domo maribus exactis, nouẽ continuas noctes operata furiali incessu, cũ æris crepitu & phanatico discursu sacra peragit: aliꝰ simili temulentia ad id sacrũ accitis mulieribus, unde occasio frequens mœchãdi, & facultas adulteris data est. In cuius sacrificijs canes immolãtur, quiq; huic supplicant, maledictis & probris deam incessunt, neminemq; optant bonum inuenire, qui domi nascatur: quippe eam dixere Bonam deam, quæ ex corruptis generationes faciat, quare illam * Gynæcẽam quasi rerũ genitricem, uocant. Quod sacrum Damium à more præpostero, ipsaq; Damia, sacerdosq; Damiatrix dicta. Cuius instar apud Siculos dicunt fuisse, apud quos sacrum Cereri decem diebus, uerbis turpibus & obscœnis celebrari produnt, magna uerborum licentia, scilicet arbitratæ, ex obscœnitate uerborum & iocorum lasciuia, Cereris luctum mœroremq; leuari, quem ex raptu filiæ cõceperat. Nonnulli Opẽ dixere Bonã deam, quæ & Maia dicta est, quam nominibus uarijs, Faunã & Fatuam, & matrem deũm, & Idæam, Pessinuntiã, Cybelem, Rheam, & Phrygiam nuncupant, quia hominibꝰ fauet, & opem liberis præstat: Fatuamq; dictam, quod infantes in lucẽ editos, fandi modos & uerba edoceat: cui qui uota concipiunt, manu terram tangentes, uelut parenti & genitrici supplicant. Cumq; in omnibus sacris, qui rem diuinã facit, uelare caput soleat, huic aperto capite & inuelato sacrificat. Quã deã Aegyptijs celebre numẽ fuisse asseuerãt: cuiꝰ simulacrũ sinistra scyphum tenet, dextra sistrum: hoc est, æneũ crepitaculũ, quod nõ spiritu, sed motu cõcussum personat, ab illisq; Isis dicta, cui peruigilia excubiæq; no

Variæ sententiæ quæ esset Bona dea.

Cæremoniæ in sacris Bonæ deæ.

Mellaria.

Sacra Bonæ deæ quo in loco fiebant.

Religio.

Aedes Bonæ deæ.

Gynæcea.

Cæremoniæ.

* Geneſiã

Mœchãdi occasio in sacris Bonæ deæ.

* Geneſiã

Damium.

Cereris sacrũ

Ops.

Opis uaria nomina.

Fatua.

Cæremoniæ.

Opis simulacrum.

Cæremoniæ in sacris Isidis.

turnæ à puellis peraguntur. Cuius sacerdotes linea amicti stola, per urbem lugentes uagabantur, mox læti sacra perficiunt: in cuius festo qui ex collegio sunt sacerdotes, diuersas facies induunt ornatu uario: nam alius incinctus balteo, militem agit, alius uenabulo uenator incedit, alius longa stola fœminam mentitur, nonnulli cum fascibus procedunt uelut magistratus. Post quæ mulieres candidis amiculis serta ferentes, cum speculis & pectine ante simulacrum deæ famulantur, ipsamq; comentes cum lucernis & lampade sequuntur. Et quia Saturni & Vulcani uxor dicitur, ideo flamen Vulcanalis calendis Maijs illi rem diuinam facit, & prægnantem suem mactat Maiæ & Mercurio, cuius

Festorũ quorundam nomina.

ferias Saturnalibus incurrere notatum est, festosq; illi dies Opalia fuisse, quæ tertio die post Saturnalia aguntur: sicut Robigalia, Floralia, Vinalia, Agonalia, Carmentalia, Ageronalia & Vertumnalia. Præter quæ fuerunt sacra popularia, non certis familijs tributa, ut Fornacalia, Palilia, Laralia. Fuit autem ædes Opis in Capitolio una, altera in uico

Sacra popularia.

Opis ædes.

Ædes Hortæ semp recluſa.

lugario Opis & Saturni. Notatumq; his qui Ope indigerẽt, ad asylum Cereris panem

Isidis ædes.

dari, quibus nunquam templum claudebatur, sicut ædem Hortæ reclusam esse uoluerunt, quum sit hortari ad res magnas adducere. Isidis uero ædes una patritia, altera uero

Agonalia.

Antenodora dicta est, cuius templum in regione Martij campi fuit, proximũ Tiberi, iuxta Septa & Ouile. Sed qa de Agonalibus loquor, sciendũ Agonalia statiuas ferias fuisse, quibus Iano quinto Idus Ianuarias mactatus aries: dictiq; Agonales dies, q; à princi

Agonales dies

pe ciuitatis interrogatur: quippe antiqui agon mactare dixerunt, quod uerbum in solennibus frequẽs usurpatur. propterea princeps gregis immolabatur, quorum autorem

Agon.

Numam Pompilium ferunt. Carmentalia uero à matribus familias annis singulis fiunt

Carmentalia

decimooctauo calendas Februarias, in quibus aliquid scorteum, aut sua morte peremptum attulisse, magnum crimen erat. Robigalia à Numa quoq; instituta sunt, ne rubigo segetes, ne uredo aut grando inuaderet. Ideo sexto calendas Maij agebantur, quo

Robigalia.

die Robigo deo sacrum fieri docuit. Floralia à Flora sumpsere nomen, cui ut arbores affatim efflorescerent, ad iustamq; magnitudinem fructus accederent, quarto calendas

Floralia.

Maij, oraculo moniti sacra constituerunt: nanq; hæc tempora frugibus metuẽda sunt. In

Cæremoniæ in floralibus.

cuius festis diebus fœminas, quæ uulgato corpore quæstũ faciunt, denudari, & pudendis obscœnisq; inuelatis, per luxum & lasciuiam currere, & impudicos iocos agere seruatum est, quibus etiam ædiles cicer, fabas & missilia plebi spargere assuerãt, leporesq; & capreas, aliaq; mitia animalia ludis admittere, quos in uico patritio, aut proximo celebrabant, noctu' q; accensis facibus, cum multa obscœnitate uerborum per urbem uadere, & ad tubæ sonitum conuenire. Fuit enim Flora nobile scortum, huius autor argu

Flora.

menti, quæ quum præpotens esset & diuitijs afflueret, populum Romanũ morte obita, hæredem fecit, pecuniamq; annuam ludis exhiberi uoluit, quorum instar ludorum An-

Antisteria, Vertunalia,

tisteria apud Athenienses simili licentia fuere. Vertumnalia uero, dies festos Vertumno dicatos habuere Octobri mense, cuius sacellũ in uico Turario erat uertentibus se ad dexteram sub basilicæ angulo, qui deus mercaturæ & uertendarum rerum habitus. Vina-

Vinalia.

lia autem erant duplicia: altera uinis degustandis duodecimo calendas Martias quũ uina pura sunt, quo die Ioui nouum uinum libare mos est, quod ex dolio haustum, calpare eximebant. Altera, quibus flamen dialis uindemiam auspicatus maturis uuis, uinum legere & uindemiam fieri iubet, quibus diebus agnam Ioui immolant, inter' q; cæsa & porrecta, uinum legit, quo tempore ex phano Veneris uinũ affatim effundebant. Fuitq; ueteri lege sancitum, ut flamen Martialis diceret diem ueteri uino libãdo, medicaminis causa. Inde usurpatum uerbum: NOVVM VETVS VINVM BIBO, NOVO VETERI VINO MORBO MEDEOR. Vnde Meditrinæ nomen deæ, cuius sacra Me-

Meditrinæ sacra.

ditrinalia, & dies Meditrinalis. Sicut ad primitias pomorũ noua esse dicebant uetera, &

Rustica uinalia.

alia exoptabant noua, omnis causa. Præter quæ fuerũt Rustica uinalia, q; Veneri ædes tunc dicata foret, eiusq; tutelæ olitores addicerentur, q̃bus dieb⁹ erant feriati, quæ dies tempestatibus leniendis solennis habebatur, qua nouum uinum in urbem ferre, & in cel⁹

Lex apud thusculanos.

lis uinarijs condere assuerant. Apud Thusculanos lege cautum erat, ne quis nouum uinum, ante quam Vinalia calentur, in urbem inueheret: Laurentibus, ne quis pomum ex

Laurẽtũ lex.

alieno legeret inarimum, quod humeris uectaretur: Græcis, ante uernũ æquinoctium,

Græcorum,

ne quis uitem incideret, neque uuam ante æquinoctium autumnale gustaret: Romanis uino & nouis frugibus, antequam sacerdos primitias libasset, uesci non licuit. Græcis quoque in usu erat, in festo, cui Pithœgia nomen, quo dolia relinuntur, uinum affatim haurire, ad cuius potum non seruos modo, sed mercenarios, clientes & rusticam turbam aduocabant.

Romani.

Pithœgia.

Tantum & quantum comparatiuo nonnunquam coniungi, ædemq; pro domo sæpe apud autores inueniri. Caput IX.

CVm à tumultuarijs negocijs, ingenij uegetandi causa, animum ad mansuetiores musas quandoq; diuerterem, incidimus forte ad id tẽporis, quum hæc commentaremur, in libellum Elegantiarum (quem sic inscripserat) grammatici cuiuspiam docti hominis & confidentis, qui pleraq; exquisite & non indiserte ex autoribus adnotasse uidebatur. In quibus ita scriptum legimus: Tantum & quãtum, uerbo & positiuo: tanto & quãto, comparatiuo itẽ gi oportere, ut quãto es doctior, tãto es melior: quantũ potes, tantũ elabora. Arguitq; Lactãtium uelut parum diserte loquutũ: Quanto frequenter impellitur, tanto firmiter roboratur. Sed quum nos longe secus à probatissimis hæc obseruata legissemus, profecto id non usq; quaq; uerum putamus: ipsumq; qui inter grãmaticos principem locum facile tenuit, quod citra calumniam dictum sit, incuriose processisse. Esto enim quo'd sic fuerit ab autoribus sæpe usurpatum, quin secus dici scribi' q; possit, citra reprehensionem non negauerim: siquidem & tantũ cum quanto, & cum positiuo aut comparatiuo iungi non indiserte, plerunq; uidemus. Fuitq; hæc oratio non erudita solum, sed suis numeris omnibus absoluta. Titus Liuius tertio ab urbe condita: Quantum iuniores patrum plebi se magis insinuabant, eo acrius contrà tribuni tendebant. Lucius Florus epitomatum secundo: Numantia, inquit, quantum Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita uirtutis nomine & honore par omnibus. Idem de Cassiano bello: Sed quanto est efficacior fortuna quàm uirtus, tantum esse uirtutem. Plinius Nepos epistolarum ultimo: Quantum ab huiusmodi cupiditatibus remotior eius animus esset, tanto impensius &c. Tacitus historiarum quinto: Tiberius, inquit, quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in lusus. Plinius quoq; historiæ naturalis trigesimo, multum superlatiuo iũxit: Domus, inquit, multũ pulcherrima consensu omniũ ætate ea in colle Quirinali, C. Aquilij fuit. Quin etiã dixit grãmaticus noster, proxime accedere ad uim comparatiuorum ante & post, ut tanto ego ante uenî, nõ tantũ. Cõtra quod autoritas Plinij & aliorum obuia est, Naturalis historiæ xviij. Quantum igitur uniuersas terras ager Campanus antecedit, tantum ipsum pars eius quæ Laboriæ dicitur. Cæsar commentario vi. Omni, inquit, nobilitate Heduorum interfecta, tantum potentia anteceſſerunt. & alijs passim autoribus probatissimis, in quibus liquet, tantum cum quanto, & comparatiuo & positiuo, non absq; cultu Latini sermonis iungi licere. In eodem quoq; libello scriptum fuit, Aedem singulari pro tẽplo, plurali numero pro domo accipi oportere, nisi sacras adieceris, quod tamen secus dictum definitumq; plerunq; est. Q. Curtius libro quinto: Stabãt, inquit, ad fores ædis eius, in qua rex uescebatur. & alibi: Excubabant seruatis noctium uicibus, proximi foribus ædis. Cicero pro Cluentio: Atq; illo tempore, inquit, in æde T. Annij hominis honestissimi Scalenus accersitus ab Oppianico uenit. Rursus ædes plurali pro templo T. Liuius nõ semel ponit: Duumuiri, inqt, creati fuere ædibus dedicãdis. Suetonius in Claudio: Spectacula, inqt, edidit, quũ prius ad superiores ædes supplicasset. Neq; abnuerim, quin frequens habeat usus, ut ædes pluratiuo numero pro domo, pro templo uero singulari dici conueniat. Sed tamen quin altero etiam modo Latine dici possit, isq; sermo citra reprehensionem probabilis sit, licet parcius circunspectiusq;, antiqua dicta & ueterum autoritas facit.

In eundẽ lib. iij. cap. vij.

Quæ lege duodecim tabularum utiliter & commode, quæve parum consulte, & nimis seuere scripta uidebantur. Caput X.

ACondita urbe ad annum fere trecẽtesimum, populum Romanũ ancipiti bello distractum, sine legibus certis, suis tantum moribus uixisse, neq; externas leges conquisisse satis constat, trecentesimo demũ exacto anno post finitimos su

Populus Romanus trecẽtos annos sine legibus uixit.

Decemuiri quando primum creati. Leges xii. tabularũ Athenis Romam traductæ.

peratos bello, quietis rebus, quum respublica legibus formanda uideretur, decemuiros legum ferendarum causa creauerũt: qui Athenas profecti ad iura statuẽda, ut peregrina instituta, scita, mores q; nosceret, diuino consilio leges duodecim tabulis in æs incisas, in foro proposuere, excerptas à Solonis legibus, quæ axibus ligneis continebantur, quibus boni æqui que iussa, praui delictorum q; depulsio, tum iudiciorum ordo, & bene uiuendi norma, pœnæ q; ac præmia constituta sunt, à quibus postea omnis diuini humani q; nostri iuris sanctio manauit. Quæ quidem leges, quum longi temporis abusu antiquatæ essent, & uetustate consenuissent, nouis postea editis, quæ eadem illa continerent, licet mutatis uerbis, eadem tamen scita & constituta mansere. Primi enim qui leges scriptas proposuere, æquandæ libertatis causa, Zephyrij fuere Locri in Brutijs, à Zephyrio promontorio dicti, Aiacis Oilei socij: licet alij in Bœotia Locri Opuntij prodantur, Patrocli patria: alij Epicnemedij in eadem Bœotia: alij Ozolæ à malo odore nuncupati in Libya. His ergo Zephyrijs Zeleucus, Spartanorum & Cretensium placita imitatus, qui à Minoe uetustas leges acceperunt, acerbiores leges conscripsit, pœnas q; iure debitas, iuris atq; iniuriæ regulas scripto præfiniuit, ut metu iudiciorum & pœnarum, à criminibus abstinerent. Antea enim omnis animaduersio criminis, non scripto iure, sed iudicis arbitrio edebatur. Postea Athenienses à Dracone & Solone scriptas leges in Prytano ab eo fixas & propositas, iura q; & iudicia acceperunt. Demum Romani moderando iura summis infimis q; æquando, illoꝝ exẽplo scriptas promulgarũt. Et sicut Cretensib⁹ Minos, sic Zeroastes Bactrianis & Persis leges dedit, Charonda Carthaginensibus, Zamolxis Scythis, Plato Magnesiis & Siculis, Aegyptijs uero Mnas, Trismegistus, & Bocorus, Thebanis Philolaus, Andronodorus Chalcidensibus, qui in Thracia sunt. Prothagoras autem Thurijs, quibus postea abrogatis & inductis, Metellus deuicta Creta, illas cũ Romanis commutauit. Lacedæmonij uero non iure scripto, sed moribus tantum usu annorum cõprobatis, pro lege usi sunt. Ideo Lycurgus leges scriptas Spartanis nullas dedit, sed omnium consensu mores, tanquam si lex edita fuisset, experiundo obseruarunt. Indi quoq; literas non nouere, sed æquissimos mores, legis uice habuere: hiq; adeò tenaces fuere, ut omni scripto iuri anteirent. Sed quæ priscis institutis per conditores Romani iuris eisdem tabulis ad uerbum scripta fuerint, parum comperta sunt, quum ad manũ non sint, nullíq; annales extent, nullaq; monumenta uetustatis: nisi quòd pauca quæ ad morum disciplinam & iudicia spectant, intercise autores prodũt. Extant q; (ut multi asserunt) Hermodori Ephesii legum decemuiralium primi interpretis scripta relata, cuius statua ob id fuit in comitio erecta. Ex quibus pleraq; explorate & satis utiliter, quædam duriter & inhumane, nonnulla remisse & leniter uidentur constituta, quorum aliqua probanda, multa uelut immitia & agrestia refellẽda sunt, nisi forte, multo æuo intercisos & reconditos illius sensus non tenemus. Ex his non alienum fuerit aliqua, licet nimis peruetusta & obsoleta, adnotasse: nam faciem carpere, & genas radere unguibus, mulieres percommode uerabant: neq; magicis artibus segetem ex alieno traducere, neque defunctorum corpora in urbe uri aut sepeliri utiliter sanciuerunt: eiulatus q; & flebiles questus quotidianasq; lachrymas, & cantus lugubres in funeribus inhibuere: sicut à Solone constitutum fuerat. Verba ex ea lege hæc sunt: Faciem ne carpito, neue alienam segetem pellexeris. mulieres genas ne radũto, neue lessum funeris ergo habẽto, in urbe ne urito, neue sepelito. Tum si quis in suo arborẽ panxit, à uicini fundo quinq; saltem pedes abesse uoluit, in hæc uerba: Si quid in agro plantaueris, quinq; pedes à uicino abesto: Si ficũ aut oleam, pedes nouẽ abesto. Quod astat alienam segetẽ pellicere uenefic⁹ lex uetuit, ideo cautum est, q; carmine euocari fruges & alio transferri ueteres credidere: quod ne liceret ad alterius iniuriam condere, etiam lege sanxerunt. Insuper filijs sub patris iure esse, illosq; uictus necessitatis ue causa patrio iure uẽdere, & precium quæstui esse, usq; ad tertiam auctionẽ, neue id fraudi ignominiæ ue esset, neq; filijs quicq; in bonis esse, patrib⁹

Quanquã contextus hic dicat decẽuiros Athenas profectos, ut leges à Græcis ciuitatibus peterent, tamen hoc non ita simpliciter accipiendũ est. nam historiæ ueritas habet, tres tantum legatos ad Græciã pro legibus petendis atq; asserendis missos. Allatis autem legibus, decemuiros constitutos esse, qui ex eisdem Romanas leges cõficerent & publicarent. Vide Zasium in Commentarijs ad d. l. 2, parag. exactis.

Leges scriptæ à quibus primum propositæ.

Zeleucus.

Legumlatores diuersarũ gentium.

Lacedæmonij iure scripto non utebãtur

Indi.

Quæ olim in xii. tabulis scripta, parũ compertum.

Hermodorus

Quædam ex xii. tabulis relata.

Carmine euocabantur fruges.

Sanctio de patribus erga filios, & cõtrà.

uiuentibus, uoluere, nisi patrio iure emancipatione solutus foret, aut se iubente, sponsam filius duxisset, quod antea à Numa Pompilio cautum fuerat, quem etiam pater occidere poterat. Sed quum à prisca illa seueritate postea desiuissent, sequuti interpretes ius naturæ sequuti, cauerunt, ut liberi parentes alant, aut uinciantur. Quam emancipationem, seu cuius rei alienationem, secundum formulas antiqui iuris, ita fieri iubebat, ut non minus quinq; testibus Romanis ciuibus, & libripende, qui libram æneam tenebat, is qui mancipium accipit, æs tenẽs, ita dicat: HVNC EGO HOMINEM EX IVRE QVIRITVM, MEVM ESSE AIO: post quæ uerba, ære percutit libram, atq; illi æs dat, à quo mancipium accipit, quasi per imaginariã uenditionem prec⁹ loco, in ius suum & ditionem uendicaret de alterius manu. Quæcunq; igitur alienatio duodecim tabulis haud aliter nisi hac solennitate fieri iure poterat, aut cessione, quæ fieret apud magistratum populi Romani. ut cui res iure ceditur, rem tenens, ita uendicet: HVNC ego hominem ex iure Quiritum, meum esse aio: mox prætor interroget eum qui cedit, an contrà uendicet. quo negante aut tacente, ei qui uendicarat, rem addicit. idq; legis actio dicitur, quia traditione pura cessio rei mancipi non explicabatur. Quare usurpatur, ut in emptione rerum quæ mancipi sunt, libra interponeretur, & libripendens. Si tamen filius è muliere, quæ uulgato corpore quæstum fecit, & nõ iustis nuptijs editus, aut à patre nullis foret artibus instructus, lege Solonis patrem alere minime cogi poterat. Glandem quoq; suam in alienum fundum procidẽtem, ut liceat tollere in alieno, quíq; iniuria alteri⁹ arbores cecidisset, in singulas siclos æris uigintiquinque pœnam soluere cogebat. Tum inter iura stillicidiorum & parietum, ne quis ædibus tignum iniunctum eximere cogatur, sed duplum pro eo præstari, néue quadrupes pauperiem alteri faxit, sed dari animal pro noxa, aut eius offerri æstimationem lege cauebatur. Quod à Solone statutũ erat, ut si canis morsu affecisset quippiam, quatuor pedum capistro nexus dederetur, quod de omni quoq; pecore sancitũ est. Iisdemq; legib⁹ quoties de alicuius statu causa agitur, ut liber an seruus sit in dubium ueniat, dari uindicias secundum libertatem, aut seruitutem cauebatur. Vtq; ad agrum meum per tuum eunti uia mihi pateat, quæ in porrecto octo, in anfractu sedecim pedum foret. Dari autem uindicias secundum libertatem tunc dicebatur, quum prætor super assertione liberi capitis, aut seruilis personæ, quem assertor seruum aut liberum dicit, de quo ambigitur, datis inducijs decernit edicto, ne interim asserto uis inferri ualeat per assertorem, sed in libertate qua fungitur, maneat. Cum uerò prætor assertum in seruitute pro seruo teneri apud assertorem interim iubet, uindiciæ secundum seruitutem dicuntur dari. Furta quoq; eadem lex usq; adeo auersata est, & tam seuera correctione plectit, ut furẽ manifestum in seruitutem tradat illi, cui furto quid subtractum foret. Furem uero noctẽ deprensum, quoquo modo: die uero, si telo se defenderet: & demũ cum clamore occidi permiserit, in hæc uerba: Si nox furtum factũ sit, si im aliquis occisit, iure cæsus esto. Furta quoq; per lãcem & licium cõcepta, uelut manifesta, seueriori pœna puniuit. E diuerso Lycurgus Spartanis furta impunita esse uoluit, quo magis acuerentur ingenia, animoq; essent uegeto & solerti, exemplo Germanorum & Aegyptiorum, qui furta legibus inulta reliquere. Si tamen sacerdoti exhibita fuissent, furi ablatæ rei pars lucro accedebat. Apud Persas fuere Cardaces, quibus nullus erat rapinis modus: nam per occasionem & licentiam rapto uiuere permittitur. Fertur tamẽ Dionysius senior, quum sceleris cõuictos grauius puniret, illos qui uestes furabãtur, impune abire iussisse. Contra uero apud Scythas, quibus nihil erat furto graui⁹, seueriſſima eẽ plectebãtur pœna, q turbato gẽtiũ iure, de possessiõe dominos euerterẽt. Indi quoq; à rapinis uelut cõtra hominũ societatẽ, cõtraq; diuinũ humanumq; ius magnopere abstinuere, adeo ut si quis uectigal furat⁹ esset, capite lueret: tametsi Herodotus autor sit, Tauroscythas furandi licẽtia sibi uictũ quæritare. Id quod Solon apud Athenas sanctionib⁹ magnopere uetuit, cauẽs ut siqs quod nõ posuisset tolleret, tanq; improb⁹ pœnas daret. Præ cæteris Draco legũlator, ut ab alieno omnes manũ abstinerẽt, furta tã morosissime pẽsitauit, ut eũ qui stercorandi causa, sterc⁹ bubulũ abstuliſſet, aut olera, capitis supplicio afficeret: censuitq; furto teneri etiã q iumẽtũ aliorsum, q̃ quò utendũ acceperat, deduceret. In Lycia

Modꝰ uendẽdi pueros aut mancipia.

Legis actio.

Filiꝰ meretricis aut artibꝰ nõ instructus patrem alere non cogebatur.

De stillicidijs & parietibus

Vindiciæ secundũ libertatẽ. De uindicijs uide l. 2. §. initiũ. ff. de orig. iur.

Vindiciæ secundum seruitutem.

Lex de furibꝰ l. si pignore. § finẽ. ff. de fur.

Furta per lancẽ & licium concepta.

Spartanis furta impunita.

Cardaces.

Scythæ.

Indi.

Tauroscythæ

Solonis sanctio.

Draconis lex

Lycij.

Alexãder Seuerus.

Furta per lãcẽ & licium.

ferunt cõstitutum, ut si liber homo quippiã furatur, libertate amissã, seruus cogatur esse & mancipiũ. Alexãder quoq; Seuerus adeò uindex furtoꝝ fuit, ut præter seueriſſimas pœnas, nullum raptorẽ aut furẽ salutationi admiserit, illosq; uelut nequissimos e cõspectu summouerit. Dixere aũt furta per lancem & licium, q; fures qui in alienas penetrabãt ædes, plerunq; (ut est sagax furũ solertia) licium ferebãt, quo furta alligarẽt, et lancem præ oculis, ne innotescerent. Eadem quoq; lex cœtus nocturnos & coitiones in urbe nocte fieri uetuit, quod lapsu mox temporis obliteratum, postea Gabinia lege innouatum fuit. Noctemq; ita lex definiuit, ut post solis occasum noctẽ esse decernerent.

Noctis definitio secũdũ legem.

De rerũ uẽditionibus,

Verba legis hæc sunt: Ante meridiem causam conficito, quum perorant ambo præsentes: post meridiem præsenti litem addicito: Si ambo præsentes, Sol occasus suprema tempestas esto. Vẽditæq; rei & traditæ, nisi persoluto precio uel satisfacto, haud aliter rem ad emptorem transferri uoluit. Furtiuæq; rei usucapionẽ & dominium inhibuit. Quo etiam iure cauebatur, in rebus uendundis ea præstari oportere, quæ essent nuncupata, ita ut pacti & conuenti sterur formulæ, quæ qui inficiatus foret, duplicem subiret pœnam. Quod mox à iureconsultis, qui formulas de dolo malo inuenerunt, cautius statutum est: nam in re uendita, si quid esset uitij, quod emptor ignoret, uenditor sciat, reticentiam quoq; mulctari iusserunt. Erat tamen lege constitutum, ut si quis peteret quod inficiaretur dubia argumentorum fide, ambo, petitor & reus æreos quingentos apud pontificem deponerent, quod iuramentum dicebatur: & demum re discussa, uictor pro quo iudiciũ staret, nũmos reciperet: uicti uero, ad ærariũ ferebat. Et tametsi lege duodecim tabularũ, usucapione biẽnali fundi dominiũ trãsiret ad emptorẽ, nihilq; de urbanis caueret prædijs, iurecõsulti postea legẽ interpretati, idẽ placitũ iuris æquitate ad urbana trãstulere, qua etiã lege cautũ fuit, ut uestibulũ sepulchri, sicut sepulchrũ, usucapere nõ liceret. Frugẽ quoq; alterius aratro quæsitã nocte pauisse, uel infame carmẽ proposuisse, puberi duodecim tabulis capitale fuit: impuberi uero, prætoris arbitratu fustis pœna. Eũq; q hostem concitasset, aut opẽ tulisset, capite puniuit.

Reticentia in uenditione mulctanda.

Iuramentum per pecuniã depositam,

Furtũ actio,

Furtũ quoq; noxalis actio, lege duodecim tabularũ cõstituta erat, ut si seruus quadrupesue furtum damnũue admisit, uel fraude aut pfidia q̃d patrauit, dedẽdo seruũ aut q̃drupedẽ, liberet dominus. Quod si seruus equusue meus in stadio coronã meruisset, domino deberi cauebatur, his uerbis: Qui coronã parit ipse pecuniamue, eius uirtutis ergò arguit, quã seruus eq̃ue meruisset. Et hæc oĩa sapiẽtia propè singulari eisdẽ tabulis sancita & sacrata fuere. Nec tantum circa corrigẽdos plectẽdosq; mores, sed circa ultimas uoluntates & bonoꝝ successiones testamento debitas, & ad parentũ bona admissionẽ, eisdẽ tabulis iura perscripta sunt: nã masculos æquè ac fœminas ad bona parentũ pariter uocauit, eosq; siue testamẽto ualido, siue nullo: nec solũ natos, sed posthumos, inuitos & necessarios, hæredes esse iussit, proq; hæreditarijs portiõibus legata distribui uoluit.

Leges 12. tabularum circa ultimas uoluntates,

Ephialtis rogatio,

Quod olim Ephialtes ephorus Lacedæmonijs lege prohibuit: nã rogationẽ tulit nimis insolentẽ, ut liceret patri, filijs omissis, extraneos scribere successores, hoc agens, ut filiũ quẽ odio prosequebatur, exhæredaret. Solon uerò nisi extarent filij, quos testator uoluit, scribi hæredes iussit pro uolũtate. Apud Arabes lege cauetur, ut fratres gentiliũ hæreditatum successores antecedant filios, quia natu grãdiores sunt. Lycij populi filias, nõ filios, hæredes nũcupant, & à matribus cognomẽta ferũt: qui etiam apud Cantabros uetus erat mos, ut maribus omissis, filias ex asse instituãt. Germanis uero de bonis testari nõ licebat: sed si liberi extarent, ad intestati patris hæreditatem admittebantur: si minꝰ, proximiores propinqui. Apud Aethiopes ad regni successionem, nõ regis, sed fratrũ filij uocabantur. proditum tamen memoriæ est, Metelli filios Romæ à patre hæreditate excussos, testamentum tamen irritũ non feciſſe, satius arbitrati, bonorũ extorres fieri, quàm qualemcunq; patris uoluntatem non tueri. Non sic Hortensius orator & Fuluius Flaccus. nam sceleſtiſſimos filios, & parricidij cõuictos, q̃ uis bonis se abdicaturos iurasſent, hæredes tamen bonorũ reliquere. Attilia uero Variola cũ à patre octogenario hæreditate excussa esset, centumuirali tamẽ iudicio ad patris bona admissa fuit, p eo quod undecimo post die, nouercam ei superduxerat, uelut decrepitus pater ætate desiperet.

Solon,

Arabes,

Lycij,

Cantabri, Germani,

Aethiopũ regni hęreditas

Libertorũ bona

Libertorũ quoq; hæreditatẽ & tutelam filiorũ, si intestati decessissent, ad patronum per

tinere. Quibusq; tutor datus non esset, proximos agnatos, uelut fide & cõstantia singulari, ad tutelam & curam aduocauit. Fuitq; apud Thurios lege cautum, ut bonorum & fortunarum pupilli, agnati proximi curam agerent: ipsius uerò educatio & morum institutio, maternis affinibus daretur. Solonis tamen lege cautum fuit, ne is tutor esset, ad quem post obitum, pupilli bona redundarent, ne qua fraus, neu quis dolus cõpositus pupillo exitio foret: quæ tutela fiduciaria dicta, quippe fidutiã is habere dicitur, cui res aliqua mancipatur & creditur, ut haud multo pòst illam mancipanti reddat. Eos Lacedæmonij πρόξενους nuncupant, qui alterius tutelam curamq; suscipiunt. Apud Indos lege cauetur, ut patre defuncto, filijs tutores duo, qui illorum curam agerent, peregrini, nõ ciues dentur. Atq; si nemo suus hæres patri existeret decedenti, proximos agnatos hæredes iussit esse, his uerbis: Agnatus proximus familiam habeto. Si tamen capite minuti essent, illos ad bona decedentis lex non admittebat. Patronumq; ad bona liberti, tunc demum peculiumq; admisit, si nemo suus hæres foret. Suspectumq; tutorem à pupilli tutela amoueri, furiososq; & prodigos, quiq; patrimonium profusis sumptibus debachantur, in agnatorum tutela & cura esse uoluit, quibus etiam bonorum administratio lege interdicta fuit. Viro quoq; ab uxore diuertere, aut res suas sibi habere, nisi causa legitime cognita, eisdem tabulis uetabatur: quo diuortio nulla uxoris culpa subsequuto, dos integra repetebatur. Si uero culpa inesset, usq; ad dimidium dotis in singulos liberos, sexta à marito retinebatur. Interdum si diuortium fieret, quod melius æquius esset, apud uirũ manere: quod uero non esset melius æquius, id uxor post diuortiũ uendicare iubebatur. Quod si in confessum aut iudicatum lis data foret, triginta dies exoluẽdo debito præfixi fuere. Verba legis sunt: Aeris confessi, rebusq; iudicatis, triginta dies iusti sunto, post deinde manus iniectio esto. Quod si cliẽtem aut eum qui in fidem patrocinium q; uenit, quisquam nequam & improbus fraude aut dolo frustraretur, eum lex haud secus puniuit, ac si capitali iudicio esset affectus, in hæc uerba: Patronus si cliẽti fraudem fecerit, sacer esto. Neq; enim leui animaduersione dignum censuit eum, qui fidem labefactasset, quiq; frustraretur illum, qui in suam fidem & clientelam uenit, fecq; illi commisit & credidit. Nam clientem qui tutelæ patroni se cõmisit, chariorem haberi q̃ propinquos affinesq;, ueteres uoluere: id quod Persis & Indis magni criminis instar erat, quoꝝ lege cauetur, ut qui clientẽ decepisset, quiq; ter mendacio abusus fuisset, illi per oñem uitam silentium indiceretur, nullo q; magistratu aut honore dignus haberetur. Artaxerxes quoq; mirifice mẽdacium auersatus fuit, adeo ut mendacis hominis linguam triplici clauo affici iusserit. Ferẽ Epaminũdas tam seuerus ueritatis cultor fuisse, ut ne ioco quidem quidq; mẽtitus sit. E diuerso Aegyptijs nullus mentiendi modus, summaq; mentiendi impunitas erat. Eademq; lex, ut ex duabus pluribusue sententijs decretis ue, quoties ancipiti res contentione distrahitur, semper ut antiquo abroget nouum, utq; postremum quod populus iussisset, id ratum foret, sancitum uoluit, & pleraq; notatu & scitu digna: quæ omnia perpenso iudicio, & librata moderamine, à priscis legum conditoribus, commode constituta sunt: quorum argumento conijcimus, q̃ examinato modo prisci iuris interpretes scita legum promulgarunt. Contrà uero multa incuriosè & subrustice, partim insolenter & inhumane, non probabili, nec recto iudicio eadem lege decreta uidenẽ & cõstituta, quæ forsan aut segniter puisa, aut negligenter animaduersa fuere: nã de qua re iudicio disceptabãt, in re præsenti & apud prætorẽ exhibita, ex lege duodecim tabularum correptio manus fiebat, quod ex iure manu consertũ dicit. atq; de ea nisi coràm exhibita, minìe decerni, aut iure agi lege poterat. Quodq; si homo in iudiciũ citat, & morbo aut senio affectus, ad ingrediendũ inualidus foret, iumentũ aut plaustrum lex dari iubebat, quo æger ille forte spiritũ exhalãs, supremis annis sisteret: uidelicet nõdum per patronos & assertores aut sponsores agendi forma constituta, cuius uerba adscripsi: Si in ius uocat, si morbus cuiasue uitium extitit, quiin ius uocabit, iumentũ dato: si nolet, arcerã ne sterito. Id quod lege Elia postea fuit sublatum, cautumq; ut locuples in iudicio clienti adesset, in hæc uerba: Assiduo uindex assiduus esto. Dixere autẽ assiduum, qui pluribus alibus & fortunis locuples foret. Nec minus seuere quàm duriter: quòd si quis cõsulto ut casu, alterius membrum rupit aut fecuit, è pacto talio pœna erat. Tum

Tutores. Thuriorũ lex

Solonis lex.

Tutela fiduciaria.

πρόξενοι.

Tutores duo filiorũ apud Indos.

Capite minuti ad hæreditatem non admissi.

Diuortium.

Solutio debiti.

De patronis erga clientẽ

Persarum & Indorum lex

Mendacij detestatio, & cõtra.

Mendacia in iure secundũ uarias species uarijs modis puniũtur.

Nouum antiquo abrogat.

Quædam inciuiliter & incuriosè decreta.

Ex iure manu consertũ.

Assiduus.

Lex crudelis in debitores.

quod simile monstri est, & omnem exuperat fecordiam, Si ob æs alienum creditori debitor addictus foret, post distractum patrimonium, re familiari destitutus, postq; uincula & catenas, membra eius breuissimo laniatu, ad creditorum libidinem diuidi iubebat, iniqssimo decreto sæuæ atrocitatis immanitatisq;. Verba legis sunt: In ius ducito, ni iudicatum faxit, aut se ui & iure uendicat, statim ducito, uincito, aut neruo & compedibus quindecim pondo, nec minore: si uolet, maiore uincito: si uolet, suo uiuito: ni suo uiuit, q eum uinctum habet, libras farris indies: si uolet, plus dato. Tertijs nundinis parteis secanto, si plus minus ue secuerint, sine fraude esto, & infra. Hanc uero legem Athenis Solon antea abrogarat: nã corpus pro re addici, aut super eo fœnerari, sanctionib⁹ uetuit, quæ lex Seisachthea dicta, quasi oneris leuamẽ, qua antea cauit, ut præter bona debitoris, in tergore & corpus nulla uexatio esset: sicut post XXX. tyrannos, parta libertate, Athenses Amnestiam, hoc est, malorum obliuionem, legem edidere, qua ueterum admissorum impunitas dabatur. Idem ab Aegyptijs cautum affirmant, ut ultra res & bona debitoris, nulla in corpus animaduersio foret: nam pecuniæ creditæ bona, non corpus dixere obnoxiũ: q̃bus in usu erat, ut defunctorum corpora unguẽtis delibuta, ac si uiui essent, creditori oppignorarent, & super his fœnerarentur, magno dedecore illorũ, qui constituta die non reluissent. Post aliquot uero tempora ab Athenensibus cautum fuit, ut si litem pater non persoluisset, filius exoluere, & uinclis publicis interim detineri cogeretur, sicut de Cimone & alijs traditur. Apud Bœotios qui æs alienum non dissoluit, in foro sedere cogitur: & circunstante plebe, in os & ora corbẽ accipere, qua nulla fuit ignominia maior. Indis uero qui creditũ moratur, à creditore reus agitur: mox præfixa die, si non soluit, manu trunca, & oculo effosso, morte afficitur. Apud Pisidas quoq; de abiurato depositi maximum erat iudicium, ut abiurans sacinus morte lueret: Nec minus seuere, q̃ falsum testimonium dixisse conuictum, de saxo lex deijci iubebat: quod ab Aegyptijs ductum facile crediderim, quibus omne periurium, & ueri ludificatio, dijs abiuratis, morte luebatur, q̃ deos unà atq; homines offendisset. Mox subsequutis legib⁹, mitior pœna periurio data est, quarum uerba sunt: Periurij pœna diuina, exitium: humana, dedecus uiolati iurisiurandi esto. Apud Indos uerò de periurio conuictus, manuum pedumq; digitis & extremis membris decurtabat. Iudicem quoq; aut arbitrũ iure datum, conuictum ob rem iudicandam pecuniam accipere, aut qui turpe iudicium nundinatur, non minore seueritate capite puniuit. cuius rei causa post aliquot secula M. Cinthius legẽ tulit ad populũ, qua causidicis muneta ob patrocinia largiri uetuit, sæpi⁹q; lege repetita, postea Claudius iussit, ut sine patrono quisq; uitæ rationẽ redderet. Contrà uero, in eum qui insigni cõtumelia quempiam affecisset, tam leuem mulctam dixit, ut illi qui summa turpitudine fœdatus erat, ultra uigintiquinq; æris mulctam conuicians non deberet, ut tantulo impendio summa iniuria lueretur. Verba legis sunt: Si quis alteri iniuriam faxit, unginti quinq; æris pœna sunto: Si quis tamen occentauisset, aut carmen condidisset, quod infamiam faceret, flagitiumq; alteri, capitale sit. Solon uero seueriori disciplina coercuit iniurias: nam pro cõuicio popularem uoluit actionẽ dari, ita ut cuiusq; agẽdi facultas foret. Cumq; masculorum progeniem ad parẽtum bona, sine discrimine lex uocaret: illos qui per fœminini sexus necessitudinẽ pariter sunt cõiuncti, ita osos habuit, ut nec inter matrem & filiam ius succedendi daret. Et quum propter membrũ ruptum fractum'ue talionẽ cõstituerit, his uerbis: Si quis membrũ rupit, in eũ talio esto: illi qui alteri os fregit, quum ea corporis pars sanctior in homine sit, ob id admissum nimiũ tenuiter pœnã dixit, cum propter oris dignitatẽ seueriori pœnã uindicandũ foret. Decedentiũ quoq; uoluntates ita lex fouit, ut oñe patrimoniũ & q̃quid in bonis esset, testatori legare p̃miserit, nihil apud hæredẽ q̃ onus additionis habet, ex defuncti substantia remanẽte. Verba legis sunt: Vti legassit suæ rei q̃sq;, ita ius esto. Et pleraq; hoc genus quæ acerbissima, dura nimis & agrestia uisa sunt. Quod aũt lex, si cliens morbo sontico impedit, quo minus sisti ualeat, iubet diẽ iudicij esse diffusum, ex bono & æquo factum crediderim. Siq̃dẽ sequuti iurisc̃onsulti legẽ XII. tabularũ interpretati, morbo impedito, iudicio⁹ tẽpora dilabi uoluere. Sed cũ oĩs illa decẽuiralis seueritas, ac tristis & inhumana ratio tã lege Ebutia q̃ alijs edictis, penit⁹ inducta fuerint, postea sequuti iuris interpre-

nundinis

Seisachthea.

Amnestias lex. Aegyptij.

Defunctorum corpora oppignorata. Athenienses.

Bœotij.

Indi. Depositũ abiuratum. Falsi testimonij cõuictus. Periurij conuicti.

Iudicis corrupti pœna. Cinthij lex, Causidicis munera non danda.

Contra eos q cõtumelia alicui affecissent.

Carmen infame edidisse. Solon.

Inter matrem & filiam ius succedendi negatum.

Talio.

De uoluntate decedentium

tes, miti & tractabili ratiõe casdẽ leges indefesso studio interpretati, abrogatis his quæ duriora, quæ uero ægora uidebant sequuti, propositas cõtrouersias huberi⁹ explicarũt: itaq; effecerũt, ut graui ppẽso iudicio, æqssima nobis iura sanctissimaq; hodie tradant.

Sacrum septimontium in quibus locis urbis fieret, quive septem colles urbis sint, quæve in illis præcipuæ dignationis loca forent.

Caput XI.

SEptimontium festum agere Romanos, quod Septimius urbi collis addit⁹ foret, apud autores legim⁹: quo tempore in septem locis sacrum fieri Varro significat, Palatio, Suburra, Velia, Fagutali, Cælio, Oppio & Cespio: quo die per urbem uiculis ferri criminosum erat. qui Paganalia dictus, q̃ non populi, sed montanorum & agrestium dies festus erat. Quod enim in Palatio sacrum fiebat, Palatiar, sicut in Viminali, Fagutal dictũ est. Sicut inter urbis colles Capitolinum fuisse præcipuum nemo dubitat, qui Saturnius ab Arcadibus, qui ea loca incolebant, primo nuncupatus, portamq; illic excitati castelli Saturniam habuit, phanumq; Saturni in Capitolij faucibus, quod ærarium populi Romani fuit, qui etiã Tarpeius à uestali oppressa armis, postea Capitolinus ex hominis capite inuento, dum templi fundamẽta effodiunt, denominatus est: in quo præter Iouis optimi max. templum, Iunonis Reginæ & Mineruæ ædes fuere. Tria enim sacella paruo distincta spatio uisebantur, medium Iouis tonantis, ad dextram Mineruæ, ad sinistram Iunonis. Quod quidem Iouis templum semper Sabinis patuisse traditum est, ex fœdere, quod inter Romulum & Tatium ictum fuit. Iuxta quod sacri anseres, qui peruigiles excubitores erant, affluenti cibo pascebantur. In eoq; fœdera cum Carthaginensibus icta & innouata, & cum Attalo Pergami rege, æneis tabulis, pactionesq; & priuilegia, senatusconsulta, plebiscita, & immunitates, usq; ab exordio urbis cum exteris gentibus inita seruabantur: quæ non modo in tabulis, sed in clypeis quoq; quandoq; scripta fuere. Siquidem fœdus Gabiorum cum Romanis, in corio bouis rotundo instar clypei descriptum uisebatur. Fidei quoq; & Termini templa iuxta erant: Martis uero & Iunonis Monetæ in arce, cuius solum, domus M. Manlij Capitolini pernicios ciuis fuisse traditur: qui nouarum rerum cupiens, regnũ appetere aggressus est, in quem fuit iusta animaduersione uindicatum. Quæ quidem arx Capitolio adhæsit, excubijs ualloq; circundata, in qua situm erat Iouis simulacrum ab ortu urbis è cupresso. Mentis quoq; & Veneris Ericynæ, atq; Opis & Iuuentutis ædiculæ inibi fuere: atq; omnia deorum simulacra in Capitolio fuisse produntur, inter quæ ara Iouis Pistoris & Veneris Caluæ, quam sub tecto nominare religio non sinebat, ibiq; atrium publicum & curiam Calabram, quæ casa Romuli proxima fuit, ubi minor pontifex festos enunciabat dies. Aedemq; tonantis Iouis ab Augusto, nouamq; aliam custodi Ioui conditam à Domitiano, autores memorant. Quæ curia & Romuli casa in memoriam uetustatis, è culmo fuit & stramentis, quo mos ueterum & humilis ille cultus notaretur: sicut areopagus Athenis ad antiquitatis exemplar, luto & palea tegebatur. Hunc montem auspicato conditum, post incensam à Gallis urbem, quasi propugnaculum imperij, saxo quadrato cinctum fuisse memorant, quẽ Horati⁹ Puluillus unà cum templo dedicauit. Interiecto deinde quadringentorũ & quindecim annorũ spatio, incendio absumptum Sylla restituit. Mox magnificis operibus & imaginibus magni sumptus exornatus mons fuit, præcipue Iouis & Apollinis statua cubitorum triginta à Lucullo ex Apollonia Ponti urbe translata, quem deinde restitutum Quintus Catulus dedicauit, quod unũ suæ felicitati defuisse Sylla testatus fuit. Sed quum rursus in Vitellij seditione, dissidentibus prætorianis à plebe, ciuili rabie esset euersus, Vespasianus illum denuo restituere aggressus, non perfecit, morte præuentus: demum Domitianus in imperio restitutum cõsecrauit. Sed præter hoc fuit aliud capitolium Capuæ arx munitissima, aliud Beneuenti: sicut apud Carthaginenses Byrsa opus inuictũ late prospectãs, Aesculapio (ut ferunt) dicatũ, quod erat Carthagini instar Capitolij. Et apud Argos arces duæ, ex quibus Larissa egregiè munita. Et Corinthi Acrocorinthus munitissimus uertex, qui urbi imminet: atque Athenis Munychia & Cecropia, cui πόλις nomen, locus natura magis q̃ opere septus: nam Pelasgicũ (quæ Athenarũ pars editior erat) incolere oraculo moniti

Septimontiũ festum.

Sacrum in septem locis fiebat.

Paganalia, Palatiar.

Fagutal.

Capitolinus prius Saturnius & Tarpeius dictus.

Tẽpla in Capitolino, & iuxta.

Anseres in capitolino iuxta Iouis tonãtis templũ.

Quæ in Capitolio seruabantur.

Alia tẽpla iuxta Capitolium.

Iouis simulacrum.

Omnia deorũ simulacra in capitolio.

Curia Calabra

Casa Romuli

Areopagus.

capitoliũ exustum à Sylla restitutum.

Capitolin⁹ in Vitellij seditione euersus

Capitolia nẽ in alijs locis, Byrsa.

Larissa.

Acrocorinthus.

Munychia, Cecropia, Pelasgicum,

Cyathis. Amastris. Bibracte. Acradina. Ithome. Cadmæa. Memphis. Ptera. Mesade. Ephesium. Palatinꝰ mõs unde dictus.

uetabãtur. Susis autem Mnemonium, in Samo Cyathis & Amastris, iuxta Paphlagoniam Sesamis pro arce fuit & munimento. Apud Heduos Bibracte, Brutiorum Triuertex, Syracusis Acradina, Messenæ autem Ithome. Quam Acrocorinthum Philippus fi haberet, utroq; cornu bouem tenere Demetrius dictauit: sicut Græciæ compedes, Corinthum, Chalcidem & Demetriadem, idem Philippus appellauit. Arx uerò Thebana, Cadmæa dicebatur: Aegypti regum Memphis, Babylonñs Ptera, Hierosolymis Mesade, Massiliẽsibus Ephesium. Palatinus uero mons capitolio proximus, quin Arcades habeat autores, nemo dubitat, quem à Palantia urbe Arcadiæ dictum autumant, ipsumq; Aborigenes, & Reate profectos tenuisse: aut à balatu pecorum, seu Pale pastorum dea, uel à Palatia Latini uxore, siue ab Hyperborea Palantis filia, uel quòd ibi Pallas defuncta sit, nomen sortitum uolunt. Constatq; prima fundamenta urbis ibi iacta, Romamq; quadratam Romulum fundasse, Palatinumq;, ne opportunus iniuriæ foret, muniuisse.

Victoriæ edes Apollinis. Musarum. Viriplacæ. Febris. Matris magnæ. Iunonis Sospitæ. Veitæ lucus. Lupercal.

Postea ædem Victoriæ, & templum Apollinis & Musarum, quod magna mole cõstruxit, cum bibliotheca græca latinaq; Augustum addidisse: ibiq; sacellum deæ Viriplacæ, ad quod uir & uxor dissidentes conuenire, & in gratiã æquissimis animis redire assuerant, ac Febris phanum, ædemq; matris magnæ, quæ Berecynthia dicta est, ac templum Lunæ noctilucæ, delubrumq; Iunonis sospitæ, haud longè post extructa fuisse. Etiã lucus Vestæ à Palatñ radice, ad nouam usq; uiam deuexus fuit: & Lupercal, ubi Romulꝰ & Remus aliti ferũtur & educari. Regionemq; Palatñ ad capita bubala multos inibi nominasse, ubi postea sacrarium fuit. Huicq; regioni Germalia, ac Sacriportum, & domũ Scauri spectare, quam Clodius mercatus fuerat, & ad Sacram usq; uiam portendi Varro significat. Ibi quoq; præclara domus Cn. Octauñ, q ex ea familia consul fuit primus: Cratiliq; oratoris, Q. Catuli, atq; C. Aquilñ, & Lepidi.

Domꝰ in palatino. Iouis statoris templum.

Templum quoque Iouis Statoris in Palatñ radice constructum à Romulo, quo tempore inter Romanos & Sabinos pugnatũ est, multi asseuerãt. Ibiq; Ciceronis domus, quæ iussu Clodñ demolita, in porticum Libertatis translata fuit, fuisse fertur: cui postea & Valerio Maximo ædes impensa publica ædificatas ferunt. Ac Vitrubñ Vacci, qui autor defectionis fuerat: quas diruas unà cum bonis * Semoni Iano consecratas, T. Liuius autor est. De Auentino autem, quòd ibi rex Albanoq; seu Aboriginũ Auentinus, prælio fusus & sepultus, monti nomen dederit: uel ab aduentu, quòd commune omnium Latinorum Dianæ templum ibi erat, ad quod finitimi frequentes uentitabant: siue ab aduectu, ꝙ olim paludibus disclusus mons erat, ratibusq; aduecti illuc commeabãt. an ab Auente amne Sabinorum, qui loca tenuere (ut Varro significat) dictus sit, incerta opinio est. Qui quidem collis modice altus, duodecim fere stadiorum ambitu esse ferebatur. In quo præter Dianæ tẽplum, ubi boum cornua suspendebant, Lauretum atq; Iunonis reginæ, & Mineruæ templa fuere. Ibiq; ædes Bonæ deæ, & Libertatis, quã ex mulctatitia pecunia Gracchus faciendam locauit. Forumq; pistorium, & scalæ Gemoniæ, ex quibus damnati dabantur præcipites: araq; Ioui Elicio, ad eliciendos fulgurum monitus, à Tullo Hostilio dicata: ac ædes Lunæ, Remoniumq;, quem locum Remus ad inaugurãdum templa cepit, & Armilustrũ, ubi Tatius Romulo consors regni, sepultus erat: atq; ara Veneris Myrteæ, quam Murtiam uocãt, fuisse traduntur. Illud plane constat, primos Latinos, capta urbe Politorio ab Anco Martio, Auentinum incoluisse. Procedente mox tempore, cautum fuisse, ut in Saturnalibus ad illum frequentes Romani commearent. Quodq; ex septem urbis collibus, quum cæteri intra pomœrium sint, solus ab urbe discluſus, intra mœnia longo tempore admissus non fuit: siue quòd plebs eò secessisset, siue quòd Remo auspicãte, illic aues non addixissent, uelut ominosum, extra pomœrium fuisse. Cælius uero à Cælio * Iubenno Hetrusco, qui cum non parua manu Romulo contra Latinos ducenti suppetias tulit, quòd ibi locũ & sedem habuere, dictus cognominatusq; est, cui quondam Querculano nomen, ꝙ multiplici quercu septus muniretur. Quum uerò Tullus Hostilius, Alba diruta, Albanos Romam traduxisset, Cælium urbi addidit: quoq; frequẽtius incoleretur, ibi sumpsit regiã, ex quo ad plana urbis leni cliuo, & prope æquus descensus erat. In eo templum diui Claudñ à Nerone demolitum, postea à Vespasiano instauratum, magna mole constructum erat: ibiq; Mamurræ domus, & Tetricæ ædes,

Semoni Iano Auctinꝰ mõs unde appellatus. Templa & aræ in Auentino. Scalæ gemoniæ. Latini Auentinum primi incoluerunt. Auctinus diu extra urbem. Cælius collis unde dictus. * Vibeno. Querculanus Tẽpla, domꝰ & sacella in Cælio.

Fauni, Veneris & Cupidinis templa fuere, & Carnæ deæ sacellum, quæ uialita fouere dicebatur. Campusq; Martialis, in quo si quando Tiberis superfusus campum Martium inundaret, Equitia fiebant. In eo quoq; duo aquæductus, alter Claudñ in Palatium, Caracallæ alter in Capitolium hodie uisuntur. Constat enim, Romæ aquarum multiplices ductus fuisse temporibus uarijs: nam præter Appiam, Ceruleam & Curtiam, fuit Anio uetꝰ, Martia, Tepula, Iulia, Virgo, Alsietina quæ Augusta, Claudia & Anio nouus, quæ in urbem influũt: inter quas Martia præcipuo nitore fluit, ex Fucino lacu defluens, quã P. & Quintius Martñ Romam primi deduxere, Cerulea uerò & Curtia, à C. Cæsare & Claudio magno impendio, & substructionibus maximis, à quadragesimo lapide ad urbẽ ductæ fuere. Inter quas Claudia ex Cælio monte in Auentinum perenni manabat fonte: cuius aquæductus duos Caligula innouauit, qui ex fontibus Ceruleo & Curtio deducti, pro eo quòd illos Claudius nouo lapideo opere absoluisset, Claudiæ dictæ sunt aquæ. Alter uero Anio nouus, in plurimos & huberes lacus diuisus fuit. Reliquæ à conditoribus, aut à locis denominantur, quarum hodie ductus sumptuosissimi operis licet inspicere, partim extantes, partim collapsos & deformatos. Hunc montẽ (autore Tranquillo) quum multæ insulæ in eo deflagrassent, Tiberius Cæsar, precio exhibito, restituit, quem propterea Augustum ex suo nomine nuncupauit. Exquilias autem Seruius Tullius auxit: & ut loco dignitas foret, regiam ibi sumpsit: quas ꝙ excultæ ab eo potissimè fuerint, Exquilias nuncupauit: tametsi ab excubijs regijs dictas nonnulli credant: antea enim quòd sexticeps erat, Cespius nomen tulit. Hic ex urbis collibꝰ solus duplici iugo & aggere munitur, quum reliqui singulis contenti sint: ex quibus alter Cespius nuncupatur, alter Oppius: qui & lacum Fugulatem, hortos Mecœnatis & Larium, & Querculanum, sacellumq; & lucum Martis unà complexus est, Malæ quoq; Fortunæ & Iunonis Lucinæ templa, cuius festa dies calendis Martijs colebatur à matronis, quòd partu rientibus opem ferret, & lucem daret. Extra uerò Exquilias locus fuit, cui Puticolæ nomen, ubi puteos, in quos defunctorum publicè cadauera in subiectam foueam mittebãtur, fuisse proditum est, exemplo Themistoclis, qui Melitæ templum iuxta domum cõstituit, in quo damnatorum corpora cum uestibus & laqueis condebantur. QVIRINALIS quoq; & Viminalis, quin inter septem numerentur, nulla controuersia est: sed Quirinalis à Quirini phano, qui ibi colebatur, siue quòd à Curibus profecti loca tenuerunt, nuncupatur, qui Agonius, & porta quæ illuc ferebat, Agonensis, quæ etiam Collina dicta. Cumq; in Quirinali diuersi aggeres forent, singuli sua nomina sortiti fuere: nanque ex his uni Tricepsos ad ædem Quirini, contra quam sacellum Semonis * Sangi uisebatur: alteri Salutari, ob Salutis ædem: tertio Mutiali, ad ædem deæ Diffidñ, nomen erat, ut Varro inquit. In eo quoq; Numa Pompilius domum habuit, quæ ad Augusti tempora mansit incolumis, ubi & Primogeniæ Fortunæ templum, quæ publica dicta est, ac Fidñ Sabini dei, Salutis & Floræ, templa fuere. Habuitq; circũ multa memoria dignum, & uallem Quirinalem, ubi Pomponñ Attici domus, cui Tamphilianæ nomen, aliasq; domos clarissimas. Viminalis uero, uel ab ara Iouis Viminei, uel ꝙ ibi uiminum sylua esset, denominatus fertur: ubi campus Viminalis, lucus Petelinus, & templum Iunonis Lucinæ. Qui quidem colles à Seruio Tullio, post censum perfectum, ubi additi sunt. Hic enim, adiecto Exquilino & Viminali, quod intermedij spatñ est, stadiorum sex, è Collina porta ad Exquilinam, turribus muniuit & muro sepsit, ne quando excursiones illinc fierent, & hostium præsidium foret: in cuius medio porta Viminalis nomen habet. Habuitq; hortos Salustianos, qui præter amœnitatem, profusissimi sumptus erant. Post aliquot uero tempora ædibus pulcherrimis magnæ molis ornatus mons fuit. Inter quas conspicuæ magnitudinis M. Crassi domus, nec minore sumptu C. Aquilñ equitis iuris scientissimi, q primus de dolo malo inuenit formulas, cuius plaq; extant egregiè constitutæ: necnon Q. Catuli instructas, aliasq; Romanorum ciuiũ ædes conspicuas, in eodem colle annotauere annales.

Aquæ ductus Romæ diuersi. Claudię aquę Exquiliæ. Exquiliarũ duo aggeres. Quirinalis collis unde dictus Quirinalis aggeres, & nomina. * Iani. Viminalis collis unde. Porta uiminalis, Salustiani horti.

Qui flamines primi Romæ fuerint, quódue flaminis officium, quibus usue essent cæremonijs addicti. Caput XII.

Flamen Iouis

NVma Pompilius ſummus religionum cultor, inter cætera inuenta & conſtituta, flaminem Iouis aſſiduum ſacerdotem legiſſe fertur, qui re & æſtimatione magna fuit, eumq; inſigni ueſte, toga prætexta, & curuli ſella, ac lictore adornaſſe, duosq; illi flamines adſciuiſſe, unum Marti, Quirino alterum, genere famaq; longè principes, quibus ſacra faciẽdi & uictimas immolandi datum munus erat.

Flamines 15, & corũ noia,

Poſt aliquot uero tempeſtates, aucta ciuitate, quum augeri ſacerdotia oporteret, quindecim flamines cõſtituti fuere, qui omnes à dijs, quibus ſacra faciebant, cognomẽta ſortiti ſunt, quorum primus Dialis, ultimus Pomonalis: Pomona enim pomorum dea eſt.

Dialis, Furinalis, Falacer. Palatualis,

Martialis uero, Viminalis, Quirinalis, Vulcanalis, Carmentalis, Falacer & Palatualis, ac Peciri flamen, Martiani ſodalis, & reliqui deinceps poſt Dialem fuere. Dialis enim, q̃ Iouis ſacerdos foret. Furinalis à Furida, cuius etiam feriæ Furinales. Falacer à Falacre pomorum deo. Palatualis uero, quia illi deæ in cuius tutela Palatiũ erat, ſacra faciebat, nomina cepere: poſt quos nonnullis ex Cæſaribus in deos relatis, poſt funera flamines tributi ex Cæſarũ nominibus, quorum ſacris præerant, denominanẽ: ut Martianus, Helianus, Antoninianus, & reliqui. Erant' que curiales flamines, maiores: plebis uero, minores. nam præter præſcriptos, quum in ſua quiſq; curia publica ſacra facerent, ſingulisq; curijs ſui miniſtri eſſent, à quibus ſacra populo dabantur, hi nimirum curiales flamines, eo quòd curijs præeſſent, dicti ſunt: ſingulis enim curijs bini præpoſiti erant ſacerdotes, honeſti ordinis, moribus & uirtute præſtantes, quorum nemo citra quinquageſimum annum inferior ætate fuit: qui niſi à collegio nominarentur, ad flaminium admitti non poterant. Quippe ſacerdotes, niſi quos digniſſimos putabãt, ad collegium nullos admiſere, admiſſiq; inaugurabantur: quo die auguribus, pontificibus, regi ſacrorum & ueſtalibus uirginibus, cœnas opiparas magnificè apparabant, quæ adĩciales ſeu adipales dictæ. Nonnunquam uero pontificem maximum flaminem creauiſſe exemplis relatum eſt: ſiquidem Cneus Valerius Flaccus à Publio Licinio pontifice maximo Dialis flamen creatus, ſacerdotium geſſit magnificè, qui quum fuiſſet uita & moribus inquinatiſſimus, & parum ſecunda fama, poſtea ſumma religione & cõtinentia flaminio præfuit, magno' que honore & pudore ſpectatiſſimus euaſit. Sæpe tamen à dictatore flaminem proditum, plerunque à populo uel principe, comperimus. Qui tametſi proditus eſſet, non tamen ſacerdotiũ gerebat: quin à pontificibus prius eſſet in collegium coptatus. Qui quidem, quòd pileum geſtaret, in quo uirgula oleaginea modicũ lanæ habens in ſummo, inſtar fungi inerat, flamines quaſi filamines dicti ſunt, quem quum per æſtum ferre non poſſent, dempto pileo, caput ligabãt filo, quòd nudo capite incedere fas non erat. Solus tamen inter reliquos flamines, Dialis albo galero inſignis eſt, quem niſi ex ouis albæ tergore Iouí immolatæ fieri non decebat, ut eo inſigni à reliquis conſpicuus foret. Feſto tũ die flamẽ & ſi æſtu laboraret, filo dempto, pileum ſumebat: tunc enim filo ligaſſe caput, non ſatis erat. Quippe celebri die flaminem ſine pileo eſſe non cõuenit. Eſt tamen obſeruatum inter flamines, Dialem aſſidue pileum lanamq; geſtare, quũ reliquis flaminibus, tunc quum ſacrum faciunt, & feſta ac religioſa die cum pileo eſſe deceat. Si tamen mortem oppetere Dialem forte contingeret, tunc quum agit animam, cum pileo eſſe minime conuenit: depoſito enim pileo decumbere, & animam efflare oportebat. Aliter apud Aegyptios: nam ſacrarum literarum ſcriptores, qui loco flaminis ſunt, puniceum filum pro inſigni capitis, non pileum deferunt. Horum ergo in ſacrificijs deorum, non minimum ius poteſtasq; fuit: nam quæ ſacra dijs darentur & quæ uictimæ cæderentur, & quãdo exta offerrentur, & an perfecto ſacrificio litatum foret, enunciare debebant, tum ſacrorũ cura & cæremoniarum ad eos ſpectauit & pertinuit. Quod ſacerdotium non, ſicut auguris, perpetuum erat: ſiquidem ſi ſacra nõ rite feciſſet, aut neglectæ religionis flamen argui poſſet, ſeu aliquid aduerſus conſtitutum faceret, flaminio abire oportebat: Sulpitius enim flamen, quòd inter ſacrificandum apex prolapſus fuiſſet, ſacerdotio deiect' fuit. Caius etiam Claudius & Cornelius Cethegus, quòd exta uictimæ perperàm dederat, abire flaminio neceſſum habuit. Cumq; flamẽ ſacra dijs dare & hoſtiam immolare uult, flamineum puerum aut puellam iuxtà habebat, qui parati intentiq; miniſterio, & ſacrificanti præſto forent, quæq; exequenda, quæ patrij mo-

Sacrarũ literarũ ſcriptores loco flaminum apud Aegyptios,

Flaminũ munus,

Fla. quibus de cauſis ſacerdotio eiicerẽtur

Fla. à quibus crearentur,

Adĩciales & adipales cœnæ.

Flamines unde dicti,

Flaminei pueri aut puellæ miniſterio utebatur,

Fla. dialis albo galero inſignis

Fla. curiales. Fla. plebis. Singulis curijs bini præpoſiti ſacerdotes,

ris & ritus erant, ſacris miniſtraret: quos non niſi ingenuos, patrimos & matrimos eſſe decebat. Cui ad ſacra eunti, præco præcimitator dict', præire & præmonere ſolebat populo, ut dum ſacra fiunt, ab opere ceſſarent: qui ſi contumacius parent, pignoribus & mulcta plectebantur: neq; enim flaminem aut regem ſacrorum religioſis dieb', aut feriatis opus facientem uidere fas erat. Quin etiam dum operatur ſacris, eo corporis ornatu erat, ut fibulis æneis accinctus, uictimas cæderet, & dijs libaret. Ipſiusq; uxorem, cui flaminicæ nomen, quoties tonitrua audiſſet, feriari neceſſum erat. Cui hoc eſt muneris loco datum, ut à uiro diuertere non liceret: nanq; ipſe unius uir uxoris, & flaminica uiri uni' uxor eligebatur: ſicut Aegyptij ad Tauri ſacra ſemel maritum aſſumpſere. Cũq; ob ſacerdotij dignitatem, in ſenatum ueniendi & ſententiam dicendi, antea flamini licuerit, idq; poſt temporum curricula eorum deſidia obliteratum eſſet, L. Flaccus flamẽ rem longe intermiſſam reuocauit, eiq; & reliquis flaminibus, ut ueteri iure uſurpato, in ſenatum ingredi, & publico concilio intereſſe, togaq; prætextã, & ampliſſimi ordinis ornamẽta habere liceret, ſenatuscõſulto datũ eſt, tametſi carbaſum flaminis indumẽtum propriũ fuiſſe dicãt: Ex eo enim, quoties frequẽs ſenat' haberet, flamini haud ſec' q̃ ſenatori in curiã ueniendi, conſultãdi, ſuffragandi, cẽſendiq; poteſtas data fuit. Et tametſi flamines ſacerdotio addicti eſſent, nõ tamẽ à belli munerib' erãt immunes, ſæpiusq; res à patrib' tẽtata, & in utráq; partẽ ſermonibus agitata fuit, deſuperq; lex lata fuiſſet, ut tã flamines q̃ reliq ſacerdotes militiæ munere uacarẽt, niſi Gallorũ imminẽte tumultu, quũ reſpublica milite egeret, à militia minime auocãdos decreuiſſent. Sæpe tamẽ flamines, ne ad bellũ irẽt, religiõe inhibitos ferũt: quippe Cæcilius Metell' põtifex max. Aul. Poſthumiũ conſulẽ, quoniã flamẽ Martialis erat, ne ad bellũ pficiſceretur, ne' ue ſtipẽdia faceret, inhibuit, aliosq; uetitos fuiſſe cõſtat, ne cura belli & rei militaris pcuratio, illos à ſacris auocaret. Nõnũq; uero Dialẽ flaminẽ extra Italiã ſortitũ puinciã inuenimus, aſſerẽtẽ, nullas religiones Diali, Martiali, & Quirinali puincias ſortiri uetuiſſe. Auguſtus tamẽ Octauius annuã abſentiã, & puinciarũ adminiſtrationẽ Diali cõcedi uetuit, ne à cura ſacrorũ nimiũ diu abeſſet. Qui quidem ſicut inter flamines honore præcipuus, ſic maximis cæremonijs aſtrictus erat: quippe ſoli flamini in primis iurare nõ licebat, nefas æſtimantes, cui deorũ ſacra & cæremoniæ credita ſunt, ipſi uerbo aſſerenti fidem non habere, cui hoc munus impendebat, ut ſingulis Idibus, quas feriatas habebat, bouẽ Iouí immolaret: utq; ad flaminium aſſumptus, è patrio iure immunis cõfeſtim ſui potẽs fiat. Eidemq; ſub diuo ungi, uel ſine interula eſſe, aut equo uehi, noctem' ue unam ab urbe abeſſe non licebat. Si tamen aduerſa ualetudo Dialem inceſſiſſet, pontificis maximi arbitrio, ultra binoctium abeſſe poterat, dum ne diebus publici ſacrificij, nec ſæpius q̃ bis eodem anno procul fiat. Dialemq;, coniuge defuncta, flaminio abire oportebat, quia ſine coniuge eſſe, aut itez coniugio copulari non decebat: nanq; bis nupti, ſacerdotio pelluntur. Quod ab Aegyptijs æquè ſeruatum eſt, ut ſemel tantum ſacerdoti nubere fas ſit, quum reliqui pro uoluntate & facultatibus plures capiant. Frumentum quoque, farinam & carnem crudam, canem, capram uel equum tangere uetabatur. Hederã Dialis ſi attigiſſet, uel annulũ cum gemma, aut nodũ habuiſſet, piaculum admitti putabatur: fabã tangere aut nominare, uel funebres tibias audire, Diali flamini non licet: neque enim feralia attrectare fas erat. Capillum ſi tonderet, niſi æneis cultris, uelut turpiſſimo facinore tenebatur. Quod à Sabinis ſumptum crediderim, quibus æneo cultro ſacerdotes capillum tondere præcipitur. Ignem ex Dialis flaminis domo efferri, niſi ſacrorum cauſa, aut procinctã claſſem uidere, paratasq; ad bellum copias, piaculare eſt. Mortuoq; pecudis corio flamini calceos fieri, nefandum: cuiuis ſacerdoti ab urbe tribus abeſſe noctibus non licet, aliijſq; cæremonijs Dialis aſtrictus erat, quibus à uilioribus ſacerdotib' reliquiſq; flaminibus cultu & ornatu longe ſanctior erat atq; conſpectior. Aegyptijs uero diu ſeruatus inoleuit mos, ut ſacerdoti, nec fabam ſerere aut comeſſe, neq; aſpicere liceret. quibus erat conſtitutum, lege apud Memphim lata, ut Iſidis ſacerdotes ſemper deraſo ſint capite: utq; tertia quaq; die corpus eradãt & frigida abluãt, ter die, noctu bis: piſcib' quoq; etiã tactu abſtineãt, nedũ eſu: ueſtemq; lineã, calceos papyraceos gerãt: ouillis, nec ſuillis carnibus ueſcãtur: ſal cibis nõ adhibeant, uino abſtineãt, aut ſi bibere libet,

Flamen in ſacris,

Ornat' flamĩnis.

Flaminica uxor flaminis.

Flamen unicã dũtaxat uxorem ducebat,

Carbaſus fla. indumentũ.

Fla. à belli muneribꝰ nõ in totum immunes,

Fla. puincijs aliquoties prærant,

Cæremoniæ quibus flamẽ dialis aſtrictus erat,

Fla. dialis, uxore defuncta, ſacerdotio cedere cogebatur.

Sacerdotibus ſemel tantum nubere fas,

Aegyptiorũ ſacerdotũ cæremoniæ,

perparco utãtur: mare deteſtentur & nautas. à quibus inſtitutum eſt, Apidi potum dare ex peculiari puteo, non ex Nili aqua. Apud Græcos uero flaminibus, ſtephanophoris nomen fuit, quibus ferre coronam & comam promiſſam, proprium erat, qui etiam arma ſumere, aut Phocenſium agros inuadere lege uetabantur. Poliadis quoq; Mineruæ flamini hoc dabatur præcipuum, ut caſeum recentem tangere perpetua lege uetaretur. Phœbi uero, aureum ſceptrum coronis & uittis redimitum ferre. Flamini autem Epheſiæ Dianæ, qui eunuchus erat, Megabizo nomen fuit, Cereris uero Eumolpidi. Apud Hebræos Eſſei ſummi ſacerdotes loco flaminis erant, qui uino, coniugio & carnibus abſtinent, & duriori cubili degũt. Sed præter Dialis præſcriptas cæremonias, aliæ fuerunt uxori flaminis præſtitutæ, quas perpetua lege ſeruare tenebantur, quũ ex Romuli conſtituto ſacerdotum uxores cum uiris conſecrentur, præſcriptiſq; cæremoniis teneantur: nanq; flaminica quum ad Argos uadit, neq; comere caput, neq; capillum pectere debet: Quotieſq; tonitrua audiſſet, feriata erat, cui menſe Iunio, niſi poſt Idus, nec ungues ſecare, nec capillum comere, neq; uirum tangere permiſſum, cuius unguium & capilli præſegmina ſubtus arborem ſilicem terra operiri neceſſum erat. Illi quoq; fabis ueſci, aut gradus ſupra tres aſcendere, minime licet: Solaq; Dialis uxor ſacrorum cauſa ſub uiri poteſtate & iure eſt. Fuitq; amictus flaminicæ purpureus quadratus fimbriatus, cui nomen ricæ, quo uelut palliolo utebatur. Plericq; flammeum ueſtem flaminicæ proprium duxere, cui cælum fulmineum color, & Tutulum capitis ornatus, cui inerat uitta purpurea, quæ crinibus annectitur. Hoc quoq; non in poſtremis fuerit, q̃ ſi quis nocẽs ad flaminem accederet, illo die ab omni pœna criminis tutus erat: qui ſi uinclis nexus foret, eiſdẽ ſolutus laxabatur. Ac licet ſacerdoti, ut rebus diuinis impenſius uacaret, ne ue à ſacris cultuq; & religione deorum, aliarum rerum cura ſeiungeret, magiſtratus gerere non liceret: tamen & flaminem honores geſſiſſe, & conſulatum unà & flaminium adminiſtraſſe, ac tam rebus diuinis q̃ humanis præfuiſſe, atq; utriuſq; honoris ornamenta geſtaſſe, apud multos tradita memoria eſt.

Græcorum Stephanophori

Hebræorum ſacerdotes,

Flaminicæ dialis cæremoniæ.

Flaminicæ amictus.

Flamẽ aliquãdo alios etiã magiſtratus ſimul gerebat.

In quot cohortes, manipulos, centurias, decuriasq; phalanx diuidatur, & quæ illius deſcriptio fuerit. Caput XIII.

QVod legio quondam apud Romanos fuit, id phalangem Græcis, Macedonibus & Dardanis, exteriſq; nationibus ualuiſſe, monumentis proditum eſt: Ea enim in libero campo, & ſi quando expatiari licuit, magno uſui fuit. Cùm uero arctis faucibus & præruptis ſaxis, aut inter uiarum anguſta premitur, non eſt ea uis poteſtaſq; quippe Macedonica phalanx immobilis, ſemper exſtabili peditum agmine, nec partiri, nec diuidi facilis erat, quod in Romana legione longe ſecus: quotieſq; coniunctos ſeruat ordines, & ſuis turmis ita fertur inſtructa, ut continenti agmine uir uiro, armis arma coniuncta forent, magno præſidio munita, ad uictoriã maxima momenta fecit: Sicut Orthia phalanx, quæ in cornua procedit, & in profunditatem, ita inſtruebatur, ut nec à tergo aſſiliri, nec à fronte occurſari, neq; à lateribus præmagnitudine circunueniri poſſet: quod etiam Macedonicæ phalangi erat proprium, prælongas haſtas ante clypeos obiicere, ita ut niſi in libero campo eius nullus uſus foret. Si uero laxatis ordinibus ſemel eſſet diſſoluta robore ſimul atq; ordine diſſipato, omnis uis uirtusq; eius puncto temporis diſſoluũtur. Hanc, qui de inſtruendis aciebus memoriam reliquere, quiq; in ea deſcribenda multum ſtudij & opere contriuere, ex nouem armatorũ millibus: alij ex uigintiquinq; millibus, ut Syri; Perſæ ex quadraginta millibus definiere. Cuius exemplo Perſeus, aduerſus Aemylium Paulum ex quadraginta millibus phalangem inſtruxit. Alexander Romanus imperator ex triginta millibus. Macedones uerò ex ſedecim millibus, trecentis octogintaquatuor militibus conſtare dixerunt, quos phalangitas uocant: ſicut à Philippo primum, mox ab Alexãdro deſcripta fuit, qua quidem externi duces, uelut firmiſſimo robore, uſi fuere: nam tanti momenti fuit, ut incredibile dictu ſit, quàm parua manu quantas copias fuderit. Sequutis inde tempeſtatibus, Græcorum duces diuerſas turmas legioneſq; deſcripſere, inter quas Macedonũ robur *Sariphorus magni æſtimatur, quo uelut firmiſſimo munimento in poſterum uſi ſunt. Lacedæmonij raras inſtruxere phalanges, Germani denſatis agminib⁹, ſcutis capita con-

Phalanx.

Macedonica phalanx.

Orthia phalanx.

Phalanx ex quot conſtabat apud diuerſas gentes

Phalangitæ.

*Saciphorus

tecti, obiectis parmis, phalangem ita compoſuerunt, ut ad irrumpendum magna momenta faceret. Ea uero phalanx ita deſcripta erat, ut in minimas partes diuidi, rurſus momento temporis in unũ colligi poſſet: quoq; diſtinctior eſſet, ſingulæ ipſius partes propria ſortitæ ſunt nomina: Siquidem hæc phalanx quadruplaris, in ſingulas duplares diuiditur, quibus cornua nomen indidere: quarũ ſingulæ octo millia cẽtum nonagintaduos milites habent, decurias uero quingentas duodecim. Hanc poſtea duplarem in duas ſimplares itẽq; partiti fuere, quarum ſingulas ex hominibus quatuor millibus octogintaſex effecerunt. Item ſimplaris iſta in duas rurſus diuiditur partes, quibus nomen Meros, quæ hominum duorum millium quadragintatriũ deſcribitur, quarũ quælibet ex cẽtum uigintiocto decuriis conſtat. Rurſus Meros cohortẽ milliariam facit: ea autem eſt hominum mille uigintiquatuor, hoc eſt, centuriarũ ſexagintaquatuor, cuius præfectus maior tribunus appellatur. Iſta deinde milliaria in duas quingentarias, quarũ ſingulæ homines quingentos duodecim, centurias trigintaduas habent, eiuſq; ductor tribunus minor: eandemq; quingentariã in duos manipulos partiti ſunt. Singuli uero manipuli homines recipiunt ducentos quinquagintaſex, decurias uero ſedecim, cui ductor manipularius præerat, quam & *Senagiam uocant. Rurſus manipulum duas cẽturias facere uolunt, quarũ quælibet milites centũ uigintiocto, hoc eſt, octo decurias capit. Nam duplicata centuria manipulum facit, cuius præfectus centurio ordinarius uocatur. Simplex uero centuria duas quadruplares decurias facit, quarũ ſingulæ hominum ſexagintaquatuor: quæ quadruplaris in duas duplares diuiditur, quarũ ex trigintaduobus militibus fiunt ſingulæ; duplariſq; decuria in ſimplarem, quæ ex ſedecim militib⁹ ſcribi dicíq; conſueuit. Hæc eſt totius phalãgis Macedonicæ, quam ex ſedecim millibus trecentis octogintaquatuor militibus ueteres effecerũt, percommoda deſcriptio fuit. In qua duo ſunt cornua, duplaresq; phalanges duæ, ſimplares quatuor, partes octo, cohortes milliariæ ſedecim, quingentariæ trigintaduæ, manipuli ſexagintaquatuor, centuriæ centũ uigintiocto, decuriæ quadruplares ducentæ quinquagintaſex, duplares ſexcentæ duodecim, ſimplares mille uigintiquatuor. Ex his ergo effici cogiq; poteſt, quid phalanx, quid cohors, manipulus, centuria, decuria'ue ſit, quantumq; militum in diſponẽdis aciebus externa deſcriptione unaquæq; capere aſſueuit. Qua quidem phalange Romanos duces contra exteras gentes aliquando uſos comperimus, illamq; nõ uno militum numero deſcripſiſſe: nam contra Mithridatem & Archelaum Sylla & Romani plericq; duces contra exteros, phalãge uſi ſunt. Poſtea uero manipulatim ſtruere aciem cœpere, illamq; in plures ordines, turmas, decurias centuriasq;, atq; ordines diuiſere. Galli uero & Celtiberi, atq; exteræ nationes pleræq;, non phalangem, ſed cateruas habuere, hominum denũm, aliquando ſenũm millium. Sed quod eſt de cohorte milliaria dictũ uel quingentaria, licet animaduertere, illam diſſimili modo Græcos uariaſſe, qui pro tempore & locis, & prout quiſq; commodum putauit, cohortes non una facie deſcripſere: ſiquidẽ Polybius ex nonaginta hominibus cohortem fecit, Calliſthenes ex ſeptingentis, Ephorus ex quingentis, Gorgias ex quadringentis lectis uiris, quam ſacram nuncupauit. Samnites quadragenariam fecere cohortem, quæ Linteata dicta. Camertes ſexcẽtorũ hoĩm cohortem Romanis aliquando miſere ex fœdere. Neſtor uero apud Homerum, per ſingulas tribus cohortes diſpoſuit, ut in conflictu præliorum alter alteri opem ferret, & inuicem ſe iuuarent. Fuitq; miræ obſeruationis apud Græcos, ut prima cohors tanquam firmiſſimum robur ex quadringentis militibus fiat, à Romanis uero præter milliariam & quingentariam, etiam ex ducentis militibus primum Syllæ temporibus cohortem deſcriptam fuiſſe, apud multos nota memoria eſt.

Singularum partium phalãgis nomina

Quadruplaris.

Duplaris.

Cornua.

Simplaris.

Meros.

Cohors milliaria.

Tribunus maior

Quingẽtariæ Tribunus minor.

Manipuli.

Manipularis, *Synagia.

Centuria.

Centurio.

Centuria ſimplex.

Decuria quadruplaris.

Decuria duplaris.

Decuria ſimplaris.

Ro. phalãge uſi.

Galli. Celtiberi.

Milliariæ & quingẽtariæ cohortis uariatio apud Græcos.

Iliados ε.

Res ſacræ, religioſæ & ſanctæ, quæ cenſerentur apud ueteres, quibuſq; ſacrum aut ſanctum facere licuit. Caput XIIII.

RES ſacras, religioſas & ſanctas, in nullius ſemper bonis fuiſſe, ueteri lege ſeruatum eſt: erant eĩm ſacra diuino cultui mancipata. Ait enim Trebatius: Quicquid deorum ergò habetur, ſacrũ eſt, ſiue ædes, ſiue ara, uel ſignum, locus, aut pecunia, ſiue quicquid aliud more inſtitutoq; ciuitatis ritè dĩs conſecratum foret. Ea uero conſecratio, uel à conſule aut imperatore accenſo foculo fit, cum tibicine, uerbis pri

Sacrum quid. l. ſacra. ff. de rerũ diuiſ. & parag. ſacræ. Inſt. eo.

Conſecrationis cæremoniæ.

Iniussu populi nihil cõsecrabatur.

scis & solennibus,præeunte uerò pontifice maximo præfante carmen, capite uelato, & concione aduocata,ac iussu populi. iniussu enim populi,iuxta diuinas traditiones,cõsecrari ædem,terrã,agrum,aut sanciri,nihil poterat.Postea latum ad populũ fuit,plebsq; sciuit,ut in tẽpli consecratione aræ ue,etiã iussus senatus tribunoq; plebis maioris partis interesset: in quo illud seruatũ est,ne una cella duobus dĩs dicetur.Demũ lege Papyria non modo tẽpla & aras,sed ne priuatas qdem ædes,sine iussu populi,consecrare,aut sempiterna religione obligare licuit:nam quod priuatus religionis ergò sacrauit, sacrũ non esse consentiunt oẽs.Fuitq; Platonis sententia,ut deoꝝ delubra nemo priuatus constituat,satis arbitratus ad immolandum publica templa patere.Funestamq; familiã,aut hoĩem funere pollutum,templum aram ue dedicare,aut à lugentibus sacrificari,uel aliquid consecrari,uetabatur:nanq; in luctu dĩs supplicare,non sacrificare licebat,quũ sine gemitu aut morsu animi sacris interesse deceat. Propterea in sacrificijs anniuersarijs, & ædis dedicatione,publicũ luctum minui perpetua lege cauebatur. Tum si qñ exitiali bello & terribili strage dimicatum foret, ne propter luctũ acerbitatẽ & intestinũ urbis malum sacra Cereris intermitterentur,lugendi tempus ad certã fuit diem præfinitum; quod etiam Græcis in usu erat,ut in annua Cereris celebritate,funestos interesse aut uota exoluere,uetaretur. Templi uero consecratio fiebat,ut q templum ædem ue dedicaturus erat,postem tenens,accenso foculo & aduocato numine,cui tẽplũ ædes ue sacrantur,se ex prophano usu & humano iure,templũ,cellam,mensas,arulas,quæq; eò pertinent,eximere,eaq; conceptis uerbis ipsi numini (nominat numẽ) diuina humanaq; oĩa consecrare dicare q; affirmet, Sabina herba ad sacrũ adhibita,sine qua tẽplum ædem ue, phana aut sacella,minime dicari putarunt posse.Fuitq; cõstitutũ, ut in dedicãda ara uel simulacro, postem teneri non oporteret,in æde uero necessum foret:in quo est animaduersum,si paꝝ recte tabernaculum captũ esset,crimen spretæ religionis admitti. Athenienses uero in ara consecrãda,uel statua dedicanda,mulieres in ueste uersicolori ollas leguminũ circunferunt,illasq; gratias agẽtes,erectorib⁹ diuidũt.Notatumq; & illud,consecrationis uerba ritè concipi oportere,ne syllaba uel uerbo cadãt:quare Metellũ pontificem ædem dedicaturꝝ,quum balbus esset,multũ laborasse ferunt,ut uerbũ opiferæ rite exprimere,& sine offensione posset:sicut Demosthenes linguæ impedimento offensus,adeò blæsus erat,ut in exprimendo ϛ literã,multũ laborasse dicant,pro qua λ proferebat. Vtq; in cõsecratione ædis,si qñ luctu publico populus teneret,dimissis sagis,cãdidas uestes induant.Cumq; omnia sacra tanꝫ dĩs debita,uiolari nefas foret:hominẽ tñ sacrũ & deo deuotũ morte afficere,nefas nõ putarunt,tanꝫ illius anima dĩs deuota, amplius humani cõmercĩ non sit.Religiosum uero locum eum facere dicũt, q defunctum cadauer aut cineres in locũ suum defert,quí ue mortuum in prædio loco ue suo humo tegit,locus tñ ubi crematur corpus,priusꝫ iniecta gleba sit,non ideo religiosus manet, sed prophanus. Sed quũ à prima origine intra suas quisq; ædes defossa cadauera haberent,unde Lares in singulis ædib⁹ colendi religio peruasit, in Lario, in quo ϸter deoꝝ penatium,etiã insignium uiroꝝ,quas uenerarẽtur,effictas imagines habebãt:quare Seuerus imperator religione tactus,Christum,Abraã,Orpheum & Apollonĩũ,uelut deos,intra ædes ueneratus est:postea lege xĩj. tabularꝝ,ne intra urbẽ sepelire liceret,probè cautum fuit:itaq; in agris quisq; suis sepulchra & loculos,in quibus cineres suoꝝ cõderent,habuere. Cineres tñ illorum qui triumphassent, aut imperatorum, summorumq; ducum,qui rempub. auxissent,uirginumq; uestalium,in urbem ferri, & in foro condi licebat. Primumq; Traianum Augustum sepulchrũ in foro meruisse accepimus, quod & posteris deinceps datum est. A qua institutione postea desitum esse crediderim: nanque Hadrianus,& mox Antoninus Pius Augustus,ius antiquum renouans,ne cui intra urbem sepelire liceret,edictis decretisq; sanciuere. Quæ Platonis etiam institutio fuit, ut in agro infœcundo & sterili sepulchra constituerent,ne uiuẽtibus officiatur.Cumq; tota familia sepulchri patrisfamilias particeps foret, (quippe extra sacra & legem inferri cadauer non licebat) procedente mox tempore,ne in genus & posteros sepulchra descenderent,alia fuit lege sancitum, donec nouo postea edicto ad genus & familiã per-

Papyria lex.

Platonis sententia.

Aliæ obseruationes,

Græci.

Cæremoniæ in templi consecratione,

Sabina herba in dedicationibus.

In dedicanda ara uel simulacro.

Athenienses,

Cõsecratiõis uerba articulate exprimenda,

Demost, blæsus

Luctus remissus,

Homo sacer,

In loco consecrando,

Sepeliẽdi locus apud priscos Romanos,

Imagines in lario,

Quorũ cineres in urbe sepelire licebat.

Sepulchra familiæ,

tinuere.Quæ quidem pro dignitate & opibus fiebant maiora, si imperatores aut summos duces amplis honoribus functos,sepelire cõtingeret: minora uerò,si mediocris fortunæ uiros sepulchro condi curarent.In quibus literis adnotabant,quot pedes à fronte, quot in latitudinem sacer locus procederet. Sed quum profusissimæ impensæ, & magnæ moles sepulchrorum quotidie fierent,sequutis inde temporibus,ne ampliori opere excitari sepulchrum,q̃ quod quinq; dieb⁹ absolueretur,nec maiori lapide,q̃ qui laudes sepulti & titulos honorum acciperet,lege cautum fuit: quod Græci epiωdium siue epitaphiũ dixere,id quod Plato legibus cauit,& Græci sanciuere,ne quis maioris operæ sepulchrum excitaret,q̃ quod decem homines triduo perficerent: neue Hermas in Ceramico apponere,aut longo petito procœmio, epigramma inscribere fas foret. Mox Demetrius rex nouis sepulturis modum statuit,sanxitq; super defuncti cineres erigi columellam,quæ ultra cubitos tres non extaret.Quod Sylla lege promulgata constituit, qua funebres impensæ, & ambitiosæ exequiæ,atq; ad rogum munera, necnon conuiuiorum impendia,præscripto fine taxabantur: qui tamen in Metellæ coniugis funere legem suã transgressus,profusione maxima exequias dedit.Lycurgus uero defuncti nomen tumulo asscribi uetuit, nisi illius qui fortiter pro patria occubuisset, & operam in bello reipu. nauasset.Solon uero pœna coercuit illos,qui sepulchra delerent,aut in gentilia alienum inferrent. Aegyptijs tria fuere sepulchrorum genera: unum præcipuum & maximi sumptus,quod argenti talento taxabatur:medium,minarum uiginti:humile uero,ex leui materia minimæ impensæ. Clariora fuere Aethiopibus:nam ditiorum monumenta ex auro fiunt,tenuiora ex argento, inopes autem conduntur fictilibus. Indi & Germani operosa sepulchra, ut grauia defunctis,aspernati sunt,itaque humili condebantur tumulo.Cyrus uero apud Xenophontem,non auro,nec argento cõdi,sed terræ corpus reddi uoluit,uelut matri.Singulosq; singulis sepulchris condi apud Romanos diu permansit,quod ab Athenienſibus usurpatum est.Megarenses contrà: nam tres aut quatuor defuncta corpora singulis condebant tumulis prona. contrà Diogenes Cynicus:nã corpus in faciem sepeliri censuit,inferiora aliquando conuertenda arbitratus. In publico tamẽ non fuisse ius sepulturæ,ex decreto pontificum cauebatur. Sed quum uis morbi Romæ passim per ignota capita uagaretur, Antoninus Philosophus Augustus,ut passim in urbe liceret humari,cauit edicto,loco non definito. Si qui tamen tyrãni malè de republica meriti,supplicio affecti essent,aut si qui laqueo & morte inhonesta,aut malo lœto occubuissent,uel cælesti essent afflati numine,illos condi sepulchro, aut humari non decebat, itaq; insepulti abĩciebantur. Vnius tamen Phocionis publico iudicio damnati,quum insepultũ cadauer iaceret,seruilis manus sepelisse fertur. Si autem de cælo sepulchrũ tactum aut fulmine ictum esset,locum à deo expeti & propterea consecrari putarunt,quod Lycurgo & Euripidi poetæ contigisse ferunt, quorum sepulchra de cælo tacta sunt. Eratq; Græcis lege cautũ, ut qui patrimoniũ prodegerat,sepulchro patrio non humaretur, sed externo: Neue quis ob proditionem reus, Athenis tumularetur,tanꝫ ob crimen famosus foret.Ideo Phocionis aliorumq; qui proditionis insimulati pœnas dederant,cadauera extra fines Atticos exegerunt. Cimon uero Milciadis filius,ut pater qui obierat in carcere,humaretur, captiuum se præstitit, & seruituti mancipauit.Apud Aegyptios si quem prauis moribus uixisse contingeret, eiectum cadauer in uastis solitudinibus exponunt.Persæ damnatorum corpora feris & canibus abĩciunt.In quo illud traditur mirum,ϕ cum Clearchi cadauer ob crimen insimulati canibus expositum foret, magna uis uenti exoriens,illud puluere texit,tanꝫ dĩs significantibus immeritũ pœnas dedisse.Hostium tamen sepulchra nobis religiosa non sunt: ideo uiolari sine piaculo possunt, lapidesq; inde sublatos in quemlibet usum conuertere,non est uetitum. Atq; licet Athenis magna fuerit sepulchrorum cura, non minor tamen Romanis,qui publica monumenta etiã pauperibus & seruis ubi conderentur ædificarunt. Apud Græcos quoq; detestabili crimine obnoxius erat,& capitis pœna dignus,qui insepultum cadauer reliquisset,adeo ut equos & canes parentis affectu Cimonem & Xantippum luxisse,& tumulo indidisse legamus.Anser quoq; Lacydi philosopho ita adhæsisse fertur,ut nec domi,neq; foris ab eo discederet; quem elatum funere, effusis lachry-

Sepulchra pro dignitate & opibus.

Lex de sepulchris struendis.

Epiodium & Epitaphium.

Demetrij sanctio.

Syllæ.

Lycurgi.

Solonis.

Aegyptijs tria sepulchrorum genera.

Aethiopes.

Indi.

Germani.

Cyrus.

Romani.

Megarenses.

Diogenis sepeliendi ratio.

Tyranni & q sibi mortẽ cõsciuerant, nõ sepulti.

Græcorũ lex in prodigos.

Proditores.

Aegyptij.

Persæ.

Clearchi cadauer.

Hostiũ sepulchra.

Pecudũ sepulchra & exequiæ.

mis sepeliuit. Alexãder quoq; Bucephalo duxit exequias, sicut Agrigentini equis sepulchra & pyramides erexere. Inter quos Augustus Octauiº, & postea Hadrianus Cæsar, equo tumulum feciſſe traduntur maximi ſumptus, & carmen inſcripſiſſe. Commodus quoq; Praſino equo mortuo ſepulchrũ in Vaticano fecit. Et Romani coruo dedere exequias, præcedente tibicine, duorum Aethiopum humeris elato. Aegyptij uero, quum

Aegyptij.

feles aut aliquod animal moritur, cuius ſuperſtitioni addicti ſunt, ſindone contectum, & ſale atque aromatibus delibutum, ſepeliunt. Quare circa Myridis paludem cornicis atq; ibidis ſepulchra ſumptuoſo lapide uiſebantur. Tantaq; apud Græcos cura ſepulturæ fuit, ut decem prætores, qꝝ bello nauali apud Arginuſas ui tempeſtatis acti, defunctos in acie non ſepeliſſent, ab Athenienſibus capitis accerſiti, & ultimo ſupplicio affecti ſint. Et Lacedæmonij dum contra Meſſenios ducunt, ne milites qui bello ceciderãt, inſepulti manerent, teſſeras in brachijs inſculptis nominibus habuere. Inoleuitq; mos

Athenienſiũ tribuũ mos de his q bello ceciderant.

Athenis, ut ſingulæ tribus ſingulas arcas, in quibus cadauera & diſperſas reliquias illorum qui bello ceciderant, ſuæ cuiuſq; tribus inquiſita colligerent, in expeditione uehiculis ferant. Vnus autẽ torus conſtratus inanis ducebatur, illorum qui conquiſiti non apparerent: & poſtquã in publicis ſepulchris illa condidiſſent, ne eſſent inhonorati, inſigni teſtimonio pietatis in defunctos, ſolenni oratione de ipſorum laudibus, qꝝ pro patria mortem pugnando paſſi fuerant, illos magnificis uerbis atq; honoribus extulerunt: tametſi ea procuratio funeris, inter pudendas & minime ingenuas artes haberetur. Si

Oratio funebris.

cuius tamen oſſa cineresq; in alienum ſepulchrum deferrentur, illa eruere loci dominº, & ſine pontificum decreto aliò transferre non poterat. Eſt tamen lege cautum, ut locus fulmine ictus, ilico religioſus, & in nullius bonis fiat, qꝝ eum deus conſecraſſe uidebatur. Vtq; iuxta ſepulchrum nouũ, propiusue ſexaginta pedes, inuito domino, ædes admouere non liceat. Ideo inuiolabilia habita, quæ nec ꝓſcribi poterant, nec uſucapi, ſicut

Locus fulmine ictus, religioſus & ſacer fit.

nec publica. Et tam Romana lege q̃ Solonis, ne quis alienum buſtum uiolaret aut deijceret, grauiſſima fuit pœna interdictũ: quare ſepulchri uiolati actio conſtituta eſt. Notatumq; & illud, ſepulchra & loca religioſa ipſa antiquitate ſanctiora fieri, eoq; diruto, nihilominus religioſum locum eſſe: quippe ſepulchrorum ſanctitas in ipſo ſolo manet.

Lex de non uiolando alieno buſto.

Antiqtas ſanctitatẽ augebat.

Sancta uero dicũtur loca, quæ ſacrata legibus plebiſcitis'ue ſancita, pœnis adiectis, inuiolata manent: ſiquidem ſanctiones aut obteſtatione, aut conſecratione, uel pœnis conſecrantur. Itaq; muri & mœnia ciuitatum, quòd illa tranſgredi non licet, & tam intra q̃ extra pomœrium omnes ab his arcentur, nec cuiquam ædificia illis admouere fas eſt, augusta & ſancta dicta ſunt: ideo illibata iuris ſanctione defenduntur. Capitale enim fuit,

Sancta loca.

Mœnia ſancta.

& ſeueriori pœna coercitum, etiam lege Romuli, illi, qui mœnia tranſgreſſus attigiſſet. Neq; mœnia ſolum, ſed ipſum pomœriũ, quantumq; circa mœnia loci eſt, quod nec coli, neq; arari fas erat, ſanctũ eſſe liquet. Tametſi ſacra & religioſa, quandoq; ſancta dicta ſint. Leges quoq; quæ iuſſa pœnis & ſupplicijs, ac religionibus in æternũ coercentur, eo quia non debent pœnæ ſanctione corrumpi, ſanctæ dicũtur: quas breues eſſe conuenit, uelut monita oraculorum diuinitus miſſa, ut paucis iubeant, non pluribus diſputent, ſuadeantq; magis q̃ comminentur: quas quidẽ Plato iuſſit eſſe q̃ pauciſſimas: nam ſi ſuo iure funguntur magiſtratus, nihil opus eſſe multiplici lege putauit: ubi uero horũ improbitate alio detorquentur, ex legum multitudine perniciem afferri dicebat. Fuitq;

Pomœrium ſanctum.

Sacra & religioſa, ſancta.

Leges ſanctæ.

Leges breues eſſe conuenit.

Platonis ſentẽtia de legũ paucitate.

opinio Cleonis apud Thucydidem, ſatius eſſe malis legibus aſſuetam ciuitatem non facile mutari, q̃ bonis inconſtanter uti. Sed tamen leges à populo latæ, aliter ratæ non habentur, q̃ ſi patres autores fiant, poſtq̃ fuit de cælo ſeruatum, niſiq; ad populum prius latæ ſcriba ſuggerente, conſenſu populi, non per uim, iuſſuq; ſenatus trinundino promulgatæ, & per præconẽ prolatæ, iuratæ & receptæ, in foro propoſitæ, ac in ærarium conditæ fuiſſent. Nam ſacroſanctum quid fieri minime poterat, niſi per populum plebemq; ſacratum eſſet. Ideo conſulibus legem Curiatam ferentibus, quia à populo non recepta,

Cleonis opinio

Quas leges ratas habebãt Romani.

Sacroſanctũ.

ſed à tribuno plebis ſæpe interceſſum fuerat, pro lege habita nõ eſt. Proditum'que memoriæ fuit, malos mores optimis ferendis legibus ſæpe cauſam dediſſe: quia ubi perperam uiuitur, multiplicibus edundis legibus magna datur occaſio. Inde apud Aeginetas cautũ eſt, ut qui nouæ cõdendæ legis cauſam daret, inuiſus oñibus & execrabilis fieret.

Nouæ legis autor execrabilis apud Aeginetas.

Sic apud Indos, ſi quis aliquid perniciosi inueniſſet, niſi protinus remedio ſuccurreret, morte plectebatur. Quæ quidem leges, licet in æternum editæ, quũ aut uſus coarguit, aut rerum ſtatus facit inutiles, pro tẽpore mutari & induci, ac facile abrogari poſſunt. Portæ uero ciuitatis, non ut mœnia, ſanctæ ſunt: quia quum per illas defuncta ferantur corpora, ſacroſanctas minime putarunt: quod enim funeſtum eſt, id ſacrum aut ſanctum fieri minime poteſt: tametſi alia feratur cauſa. Cum enim urbium conditores mœnia ſignarent, incincti ritu Gabino, id eſt, toga reiecta circa humeros, taurum ad dextram interius, uaccam æneo aratro iungebant, ſtiuamq; tenentes incuruam, ita ut omnes glebæ in interiorem ruerent partem, perfecto ſacrificio mœnia ſignabant: ubi uero portæ futuræ erant, id loci minime ſulcabant, ſed aratrum ſuſpendentes, portarum ſpatia reliquere intacta. Ideo quum mœnia ſignata ſolenni ſacrificio, ſancta ſint: portæ, quia ſignari illas uel ſulcari minime decebat, ſanctæ minime fuere: in quo id ſeruatũ meminimus, ut fruges in ſubiectam foueam demittant, & ex uicina terra exaggerent, bouesq; ſulcatis mœnibus immolent. Macedones uero ubi primum urbis mœnia futura erant, polentam inter ſolennia adhibuere. Quod quidem aratrum non ædificandis modo urbibus, ſed illis funditus euertendis inducebatur, quaſi fegetes ibi mox futuras denotarent. Fuitq; conſtitutũ, ut nemo Cæſarum, niſi qui imperij fines propagaſſet, non prouinciali, ſed Italico agro quæſito, nationesq; ſignis collatis & iuſto prælio perdomuiſſet, ius proferendi pomœrij haberet. In qua re eſt animaduerſum, Syllam ultimum Romanorum, pomœriũ protuliſſe, & poſt Syllam, Claudium Cæſarem terminos urbis propagaſſe. Si uero non pomœrium, ſed templi ambitus & area conſecranda forent, eam conſecrationem fieri accepimus, ut ſerena luce, omnem aream & ſpatium uittis coronisq; euincerent. Mox milites & ueſtales uirgines cum pueris puellisq; patrimis & matrimis, ex quatuor fontibus aquam ſpargerent, boueq; & tauro aream luſtrarent. Prætorq; præſides deos precatus, & magiſtratus unà, ſacerdotesq; & ſenatus, cum equitibus & populo, ſaxum ingens fundamentis inijcerent, paſſimq; auri & argenti ſtipes, & metallorũ primitias nullis fornacibus euictas aggerarent. in quo præcipue cauendum, ne ſaxum, aurumue in aliud opus deſtinatum, apponant. Notatumq; & illud, ut non ſolum funeſti à conſecratione & ſacris arceantur, ſed manci, quiq; inſignes debilitate corporis, aut membro nõ ſatis utiles ſunt, uelut indigni qui ſacra tractarent: propterea M. Sergius ob prauitatem imminutionemq; corporis à ſacris, ut mancus amotus fuit, qꝝ ſacra tractare nequiſſet. Quod Perſis quoq; in uſu fuiſſe traditum eſt, quibus morbo affectum, oculo, aut mẽbro deficientem, dominari, uel ſacris præeſſe inhibetur. Quodq; res & loca deorũ immortalium diuino cultui mancipata, iuſſu populi per pontifices mutari & transferri, ac prophana fieri poſſe, uerbis conceptis, amota religione, ſæpe compertum eſt.

Legum abrogatio.

Portæ cur ſanctæ non eſſent.

Manci, mutilati, debiles, & funeſti à cõſecratione reiecti.

Locus Ciceronis ex Catone maiore de lege Voconia quæ eſſet, & quæ Furia, & Falcidia, explanatur. *Caput* XV.

CVm Palatini fori iudicia opperiremur, & tædio interdũ ac mora offenderemur, in bibliothecam pontificum, quæ ibi fuit proxima, ſæpe diuertebamus: ibiq; in quoſcunq; incideramus libellos, uaria lectione cum amicis contereba-

Ciceronis locꝰ in Catone.

mus. Cumq; Ciceronis Catonem maiorem inibi forte nacti eſſemus, hæc uerba quæ ex perſona Catonis Cicero memorat, in eo tunc penſitabamus: Cum ego qnq; & ſexaginta annos natus, legem Voconiam magna uoce & bonis lateribus ſuaſiſſem. Quid Voconia lege quam tunc Cato ſuaſit, cautum fuiſſet, apud nonnullos qui aderant, quærebatur. Et quum ex noſtratibus homo quiſpiam fori & iudiciorum non ignarus, idem quod Furia & Falcidia, Voconia lege caueri reſpondiſſet, ne ſcilicet teſtatori ex bonis ſuis ultra dodrantem legare liceret: utq; quarta hæreditatis pars ſcripto hæredi ſaltem maneret incolumis, ſæpiusq; hanc legem abrogatam noua conſtitutione excitatam eſſe, & pleraq; induceret: dixi ego indubio errore labi illos, qui idem Voconia, quod Furia aut Falcidia ſtatutũ fuiſſe contenderent: quippe Furia & Falcidia, contra legis xij. tabularũ antiquiſſima decreta à principio latæ fuere. Quum eñ duodecim tabulis quomodo uolet, & cui quantumq; uolet, de bonis diſponendi, illaq; ſiue inſtitutionis, ſiue legati iure relinquẽdi, data facultas foret: poſtea lege Falcidia & Furia, ut niſi ad dodrantẽ legare liceret, ſta-

Nõ cuiuis Cæſarũ ius proferẽdi pomœria.

Templi ambitus cõſecratio.

Non idem Voconia lege ꝙd Furia & Falcidia ſtatui.

tutum fuit. Interiectis inde temporib⁹, Q. Volumius Saxa Tri. pl. tulit ad populum, ne quis hæredem mulierem faceret, coercitæq; eo plebiscito mulierũ hæreditates sunt. Mox lege Voconia, quã C. Voconius Aricinus Tri. pl. tulit, sancitum fuit, ut non fœminas modo, sed ne quis census hæredem etiam unicam relinqueret filiam, quam legẽ Cato persuasit: quo quidem plebiscito, ne liceret legare mulieribus ultra quadrantem, sub graui documento uetabatur: nam quum solidæ hæreditates, & magna patrimonia mulieribus assidue legarentur, prorsus ut admirabile uideantur, quantum mulierum opes hæreditatibus accreuissent: quum obuiam eundum putarent, ne tam immodicæ largitiones mulieribus fierent, quibus temere abutebantur, cautũ fuit lege Voconia, ut non ultra quadrantem, hoc est, quartam hæreditatis partem, mulieribus ex quouis peculio obuenire posset. Lege autem Falcidia non quadrantem, sicut in Voconia, sed ne ultra dodrantem in legatis cuiuis absumere potestas foret, cauebatur, ut saltem quarta pars hæreditatis & bonorum, hæredi scripto, qui in bona & nomen adscitus erat, maneret incolumis. Quod enim Voconia lex mulieribus tantum interdixit, ne ultra quadrantem legaretur, lex Falcidia ad omnium hæreditatem extendit, cauens ne ultra dodrantem, hoc est, nouem uncias testatori in legatis absumere facultas foret. Post aliquot uero ætates, quũ multi adulteri præteritis liberis, integrum assem mœchis testamento relinquerent, Domitianus Cæsar salubri constitutione, probrosis fœminis quæ mœcharentur, ius capiendi hæreditates legataq; ademit, ne'ue lectricis uectarentur, inhibuit. Quòd autẽ uerbis legis cauebatur, ne quis census hæredem etiam unicam relinqueret filiam, census is dicebatur, qui multam pecuniam & ultra centum millia nummũm in possessione haberet: nã cui multæ essent pecuniæ, multi census æstimabatur. Verba uero legis duodecim tabularum, quibus libera facultas disponendi testatori datur, hæc fuere: Vti legasset suæ rei quisq;, ita ius esto.

Lex Voconia.

Falcidia lex.

Domitiãi statutum in mœchas.

Census.

Quid responderim Hieronymo Massaino, cur in eodem forem statu semper, quum ad honores admitterentur alij. Caput XVI.

DEmirabatur aliquando Hieronymus Massainus, uir multæ eruditionis, & in studijs bonarum artium non minus, atq; in rerum actionibus uersatus abunde: cur, quũ plurimos futiles & ignauos ad honores & sacerdotia promotos, magnosq; & opulentos quotidie uideat, me tamen ipse in eadem fortuna eodemq; semper tenore aspiceret, cui mercedem laborum studiorum'que deberi putaret. Quotiesq; in eos sermones uenit, obiurgabundus & commoto similis, meam segnitiem accusabat, increpitaq; ignauia, tãtis tu (inquit) laboribus tam diu nihil sapere didicisti? Cumq; me non nimis laborare, & mea sorte & parabili fortuna contentum respondissem, is ut me erigeret, languentemq; spem excitaret, consilium dedit ut facerem, quod quempiam hominem astu & insigni arte longè clarissimum fecisse comperit, qui quum nullis bonis artibus ad pontificatum obrepere posset, dolia uini præcipui pleraq; mercatus, ea pontifici dono dedit, suspicatus fore id quod euenit: quo maximè munere effecit, ut proximo senatu multo ampliora tulerit: nanq; & honoribus & pontificio donat⁹ postea fuit. Aliosq; referebat homines despectissimos turpissimosq;, qui prædæ & rapinis assueti, pecunias siue iure, siue iniuria calamitosis erogatas, aut ui extortas, ad fiscum conferebant: quibus artibus effecere, ut clari præpotẽtesq; euaderẽt. Aliosq; ignobiles & obscuros sortis infimæ atq; è cœno emersos, ut aiunt, qui quum permodica re familiari essent, & gratia pollerẽt, tantum ualuisse, ut ad sacerdotia & pontificatus, quũ multi clari & diserti uiri concurreret, omnium suffragatione cæteris prælati sint. Innumerosq; referebat alios moribus perditissimis, qui sceleris magnitudine ex infima fortuna, ad honores obrepsere. Memoria teneo, quum pueris nobis quidam magna doctrina, & in primis honestus uir, non minus græcè q̃ latinè doctus, nihil præfidij, nihil sibi opis ad degẽdam uitam parare potuisset, uitamq; admodum tenuẽ & anxiam duceret, cũ inuidos mores cerneret, ac probitati p̃clusam uiam, & quid sibi faciundũ esset animo uolueret, ut aliquod in posteꝝ uitæ subsidium parare posset, eò uesaniæ processit, ut coact⁹ inopia, obscœnis & libero homine indignis artibus uacaret: (quibus uero artib⁹, nõ libet dicere: ita fœdæ & pudendæ sunt) confecta'que fuit sibi res ex sententia, nanque haud

Hieronymus Massainus.

multo post, & sacerdotio & opibus auctus, affluens & beatus tranquillissime uitã egit. Adeò despecta fortuna, ubi nullus honos uirtuti est, extrema experiri aliquando cogit. Quibus ego exemplis admonitus, uehementer animo consternatus sum, ne quando ut eiusmodi honores appeterem, subirem sceleſti consilij & conscientiæ notam. longe igitur multumq; præstat, satiusq; fuit, uti ingenio meo, uacuumq; his molestijs, modico ciuilíq; cultu contentum esse, neq; in ambitionẽ non necessariam incurrere, q̃ bona animi, si qua sibi homo studio & labore parauit, ea turpi quæstu pessimo exemplo fœdare.

Quibus ex causis ouare ducibus licebat, & in quibus ouatio differt à triumpho. Caput XVII.

ROmani duces, qui in hostes uictricia tulere arma, si minus ea quæ gesserant, triumpho digna forẽt, ut tantum ferrent honoris, persepe quum domum reuertissent, minoribus triumphis & ouatione honestati sunt, quam Græci εὐαγγελισμὸν nuncupant. Causæ uero ouandi, nec triumphandi, hæ ferme traduntur: Si non de bellati hostes penitus, sed solum pericula depulsa sunt: fusiq; & fugati, perculsi & consternati, aut à populationibus coerciti, non autem multis & magnis cladibus affecti forent. Si ignominia tantum acceptæ cladis eleuata, uel paululum laboris admissum, aut non in sua & sibi constituta, sed in aliena prouincia res gessissent. Qui enim alieno auspicio res gesserunt, de prouincia triumphos agere non poterant. Si nondum pacata prouincia, reliquiæ bellorum superessent. Si bella non rite indicta, uel cum hoste non legitimo, sed populo Romano indigno, ut cum seruis, piratis & fugitiuis bellũ fuisset. Vel si deditione facta, medio cri certamine, & incruento prælio pugnatũ esset. Aut si ex prouincia exercitus nõ deportatus, nec successori traditus foret. His omnibus ouare, nec triumphare legitimo triumpho permissum est. Primus enim Posthumius Tuberius tradi tur, qui bello Sabino uictor, q̃ haud multo negocio hostem fuderat, urbem ouans inijt: inde institutum, ut ob præmissas causas ouatio detur, nõ triumphus. Pompa uero & apparatus, idẽ fere ouantis qui & triumphantis, sed tamen minor perhibetur: nam & uniuerso senatu, & omnibus ordinibus obuiam effusis, paratu magno urbem inibat. Et oppida bello capta, signaq; militaria, spoliaq; & captiua arma, munera'q; quibus donatus fuerat, præ se gerebat. Tum duces bello capti, & obsides dati, bellorum machinæ & currus, uasaq; aurea & argẽtea, ac quicquid pecuniarum ex manubijs & præda exactum foret, etiam coronæ oppidorum, quibus à socijs honestatus fuerat. Tum si qui milites donis militaribus, torquibusq; & armillis donati essent, pulcherrimo comitatu præcedebant. Ipse uero dux, cui ouandi honos datur, myrtea insignis corona, sceptrum manu tenens, nõ triumphali picta, uel aurata ueste, nec curru quadrijugo, ut triumphantes, sed purpura decorus, insidens equo. Neque senatu sub prætextis iuxta currum, triumphantis more, sed eo subsequente, sola plebe & equestri ordine, aut equitibus præeuntibus incedebat. Sed notandum, eos quibus ouandi dabatur ius, priscis seculis sine exercitu aut legionibus urbem pedibus iniuisse: lapsis postea temporibus, ut equo ueherentur, morẽ præualuisse: exq; duobus imperatoribus rebus bene gestis, alteri triumphum, alteri ut ouãs urbem iniret, datum esse. Cum Lucretio Tricipitino Veturius consul de Volscis & Aequis triumphauit: sed alteri, ut curru quadrijugo triumphantem legiones sequerentur: Veturio uerò, ut sine legionib⁹, ouans equo ueheretur, à senatu datum fuit. Bello etiam Punico secundo, Marcus Liuius & Claudius Nero de Hasdrubale & Pœnis triumpharunt: sed Liuius curru triumphans cum legionibus, Nero autem sine exercitu equo urbem iniisse proditur. Interdum uero ouantes lauro, non myrto coronatos inuenimus: siquidem Marcus Crassus de fugitiuis & Spartaco, quos collatis signis uicerat, ex consulto senatus, lauro coronatus ouasse traditur. Et Tiberi⁹ Cæsar quum de Vindelicis mœsta ciuitate propter repentinum incommodum, triumphare nollet, non equo, sed curru cum triumphalibus ornamentis lauro ornatus, ouans ingressus est. Turmas quoq; equitum non lauro, sed olea ornatas, cum militaribus iocis & uersibus inconditis ouãti præcedere, nõ subseq, ut in triũphis solet: neq; ouantes cãdidos tauros aut boues mactare, ut erat triũphãti mos, sed coronatas oues ante se agere, illasq; exacta põpa, immolare cõpertũ est, quare ouationẽ dixere. Neq; clãgentib⁹ tubis, ut ille Marti⁹ triũphus solet, sed mo

Quandi causæ

Posthumius Tuberius primus ouãs urbẽ ingressus.

Pompa & apparatus ouantis.

Myrtea corona ouantis.

Ouantes initio sine exercitu & legionibus pedites urbem ingrediebantur.

Laurea corona ouantium

Equitum ornatus in ouatione.

Ouantium sacra.

Ouatio unde dicta.

Tibiæ in ouatione.

dulantibus tibijs deduci. Illud quoq; notatum perhibent, tam in maioribus quàm minoribus triumphis, nisi quibus præcipui honoris aut priuilegij prærogatiua indultum fuisset, ut equo uectarentur, omnes qui ouanti aut triumphanti prodirent obuiam, quiq; erant comites, pedibus & non equo incessisse: quod longo post tempore obseruatum manssisse in triumphali pompa, multa documenta sunt.

Obuiam procedẽtium qui equo ueherentur & contrà.

Qui erant tribuni militum in Romanis castris, quæve potestas & officium foret, aut iurisdictio.

Caput XVIII.

Tribuni militum nouem. Singularum legionũ seni tribuni.

TRibunos militum qui castris & legionibus præerant, imperium in milites habere, exercitui'que & summæ rerum præesse, ferè peruulgatum est. Qui tametsi à primis originibus terni ex singulis tribubus, Ramnensi, Titiensi, & Luceri crearentur: tamen militari lege, ut singulis quatuor legionibus seni ac deni tribuni præessent, sancitum erat. Qui licet à consulibus & summis ducibus antea eligerentur, post aliquot ætates ut militari suffragio & prærogatiua crearentur, militibus munus datum fuit. Lapsis mox temporibus, ut populi suffragio & tribuni rogatione fierent, lege cautum fuit: ex quibus qui à consulibus creabantur, Ruffuli, mox Rutuli nuncupati, eo q; Rutilius Ruffus consul de illorum imperio primus tulisset. Aliorum uero tribunorum militarium duo fuere genera: aut enim suffecti erant, aut comitiati: Suffecti, militari suffragio in castris: Comitiati uero, populi iussu comitijs creabantur. Demum sequuti Cæsares, tribunos ipsi delegere, homines insigni testimonio, in quibus esset specimen magnæ & expertæ uirtutis. Quare Hadrianus Cæsar uiros ætatis exactæ & summæ prudẽtiæ, doctos ætate & usu, ad tribunatum euexit: uetuitq; edicto, ne imberbis adolescens' ue, tribunus fieret. Fuitq; prisci moris, ut quum princeps ad tribunatum quempiam ueheret, gladium illi in manu traderet: quo signabatur, in milites iure militari habere imperium. Cuius edicti uerba sic habent: Milites quibus iussi erunt, parento. eorumq; tribuni sunto, & infra. Huic Lacones & præfidi præfecto harmosten dixere nomen, qui magistratus semestris erat. Illorumq; præcipuum munus, castrorum & exercitus curam agere, ne sine munimẽto, sine custodijs sint. peruigiles excubias iubere, ne quid occulto speculatu hostes moliri possint. In primisq; milites ad solenne iusiurandum adigere: neq; eũ militi arma capere fas erat, ni prius apud tribunum legitimum præstitisset iusiurandum: qui etiam in castris iura dabãt. quoq; in promptu essent & nihil moraretur imperium, illorum statio in castrorum principijs erat, ubi tribunal habere & iura dare assuerant, quibus non uirgas, ut cõsuli aut prætori, sed ad terrorem audaciæ, uites lictores præferebant, cõtumacesq; milites Romani uel Latini nominis, iussa minus exequentes, non uirgis, sed uitibus per centuriones: externos uero fustibus plectebant. Alexander tamen Seuerus tribunis non lictores aut apparitores, sed milites anteire iussit, quatuor tribuno, sex duci, decem uero legato. Eratq; militari lege cautum, ut si miles dum cæditur ob crimen, uitem frangeret, aut centurionis uel tribuni manum teneret, de gradu deiectus, militia amoueretur: si autem uiolentas manus inferret, capite lueret. Cumq; reliqui milites passim ferreos haberẽt annulos, tribunis tamen, centurionibus & legatis, aut his quibus ordo & imperiũ erat, aurei dabantur: à quibus siue in hostes ducere, siue castrametari, siue in prima acie & fronte locari, aut in subsidijs poni, uel in stationes & uigilias ire conueniret, tesseram milites petebãt. Ipsi uero ab imperatore, quod dari oportebat, signum assumebant, copiasq; equitum & peditum, quoties dimicandum erat, ornari & instrui, atq; in aciem educi iubebant. Milites quoq; in conflictu præliorum, singulos & uniuersos hortari & monere, atq; in cessantes animaduertere, tribuni proprium munus erat. Missionem quoq; militibus perfunctis militia, si causam probarent, ex autoritate & iussu cõsulum dabant. Quod Fuluius cohortem legionis, in qua tribunus erat, sine iussu cõsulum missam fecerat, Quintus Fuluius Flaccus censor illum ærarium fecit, & senatu amouit. Si qui tamen post missionem studio pugnæ militare cuperent, nisi secundo sacramento adscripti essent, arma sumere & merere, aut in hostes tẽdere nequibant. Marcellus notauit tribunorum militum officiũ esse, milites in castris habere dicto audiẽtes, & intentos imperio, ad exercitatiões deducere, in stationes mittere, claues portarum suscipere, ne occulta colloquia serãt, ne' ue quis au-

Harmostes. Tribuni officia.

Tribuni statio.

Tribuni lictores.

Lex militaris

Tribuni militum officium ex Marcello.

tor noui consilij cum hostibus moliri quid possit, stationes, uigilias, munitiones'q; ne infrequẽtes sint, nonnunquam interdiu, sæpius noctu circuire, milites singulis momentis instructos paratosq; habere, siue pabulatum, siue frumentatum uadant, præsertim si in procinctu hostes sint, exploratoq; in hostes ducere. Cumq; frumẽtum militibus admetitur, ne quid minus æquo impartiant, interesse, né ue pernicioſa fame, aut inopia afficiantur, utq; præparati commeatus abunde sufficiant alimentis, ne arma, uiri, equi aut pecunia desint, cum imperatore multo ante præuidere: nam Romani duces rationem commerciorum præcipuam habuere semper: castris locum capere, ualetudinarios inspicere, sauciorum curam agere, nomina militum memoriæ tenere. Quippe imperatorẽ aut tribunum ignorare milites, pudenda inscitia est. Neq; aliud Othonem ad imperium euexit, quàm quod quenq; militum, in agmine, in stationibus, in itinere nomine compellabat suo, ex hoc gratiam & studia hominum assequutus. Querelas quoq; militum audire, illorumq; delicta militari lege plectere, infidum damnosumq; militem militiæ gradu deijcere, tribunorum potestatis est. Fertur tamen Aurelianus Cæsar tam seueræ disciplinæ fuisse, ut tribuno per epistolam mandarit, ut militum manus contineret, ne quis pullum aut ouem raperet, aut uuã ex uineis, aut ex segete spicas: ut arma tersa, calceamenta fortia, uestis noua, equus defricatus, & mulus centurionatus foret. Fuitq; antiqui moris, ut miles in castris ad centurionem, centurio ad tribunum, mane salutatũ uadat, & ad edictum præsto sit. Ac licet tribunis militum centuriones subsint & decuriones, ipsi tamen legati imperio parent. eratq; militari lege cautũ, ne quis ubi tribunus militum fuisset, postea ordinum ductor esset: nanq; centurio, decurio & ordinis ductor tribuno inferiores sunt. Alexander uero Macedo tanti tribunos & decuriones fecit, ut neminem nisi sexagenarium ordines ducere siuerit. Hoc quoq; notatum est, eum qui præconium faceret, inter decuriones admitti non licere, & multo magis inter tribunos. Si tamen antea præconium fecisset, & postea artem desiuisset, ad decurionatum admitti poterat, ad tribunatum non utiq;. Insuper obseruatum, ut si quando in aliquos iusta mouenda forent arma, senatum per tribunum militum de bello indicendo ad populum sæpe tulisse. Quodq; ueteri instituto ad tribunatum admitti nemo poterat, nisi prius alam duxisset: neq; alam ducere, nisi cohorti præfuisset: siquidem cohors erat ala inferior. Tribunatus uero legionum, post alam conferri dariq; consueuit.

Aureliani disciplina in militarem rapacitatem.

Qui ad tribunatum admissi.

Qui ludi scenici, qui Megalenses, qui Taurij, Compitalitij, Iuuenales, & Honorarij fuerint. *Caput* XIX.

INter spectatissimos ludos, qui plurimi Romæ fuerunt, Romani ludi à regibus instituti primum, qui & magni, & circenses dicti, præcipui semper habiti sunt, Ioui, Iunoni, & Mineruæ celebres: nam singulis dijs singuli erant dicati ludi: quippe uenationes & munera Saturno, scenici Libero, circenses Neptuno: alijq; alijs numinibus dabantur, quos ad placanda numina unà cum sacrificijs, cumq; cãtu & tibia celebrabant, prætoris edicto id decernente in hæc uerba: Ludis publicis, quod sine curriculo & sine corporis certatione fiat, popularem lætitiam cantu, fidibus & tibijs moderanto, ea'que cum diuino honore iungunto. & infra. Quos etiam, urgente bellorum tumultu, prætermittere duxerunt nefas. Quum enim secundo Punico bello externis hostibus Italia afflictaretur, & cuncta bello arderent, eosdem magnifice apparate'q; factos, & in plures dies instauratos, olei'que congios in uicos datos fuisse comperimus. Postea confectis bellis & rebus contra Samnites gestis, magnifice Romanos faciendos curasse, illos'que coronatum populum spectasse, uictoribus'que palmas è Græcia translato more, atque epulum ludorum causa ædiles dedisse, Titus Liuius autor est. Fuere quoque ludi magni, quos post pugnam ad Trasimenum uotos inuenimus, æris trecentis triginta tribus millib⁹, bobus albis quadringẽtis, multisq; hostijs & alijs diuitijs clari, quos à Manlio Acilio consule in apparatu belli cõtra Antiochũ iterũ uotos, & magno sumptu exolutos, ac dies decem continuos celebratos traduntin quorum celebritate, præcipua per singula puluinaria mittebantur munera. Anno inde ab urbe ferè quadringẽtesimo, quũ uis morbi ingens urbem peruasisset, & graui cælo uulgarentur morbi, tantaq; tabes & uis mali ingrueret, ut nullum pestis suffugium foret, quum ope diuina luem minime

Sui cuiq; deorum ludi.

Prætoris edictum de ludis

Ludi magni.

Scenici ludi quãdo primũ facti.

leuari crederent,uictis superstitione animis,scenici primum ludi apparatu magnifico facti sunt,quos ludiones ex Hetruria,motibus non indecoris,uersibus ridiculis cum cantu & tibicine adhibitis histrionibus,saltantes celebrarunt. Eosq; ab ædilibus curulibus secundo Punico bello,per quatriduum instauratos,ac noctu luminibus accensis celebrari,missiliaq; uarij generis spargi,autores memorát:in quib⁹ inter ludicra scenæ,comœdiæ repræsentari solebant,multis fabularum argumentis & apparatu uario, quarũ sex fuere genera: nanq; ex his alia statuaria, alia motoria,aliæ togatæ,nõnullæ palliatæ, plerq; prætextatæ,aut Atellanæ. Erat'q; constitutum,ut comœdi cum soccis proscenia irent,actores tragœdiarum cum cothurnis:planipedes excalceati:scenici certatores nudi,circa pudenda tantum uelati. Vtq; ad ostentationem scenæ,in argumentum fabulæ pro personis quas gerebant,uarios amictus induerent: quippe Agamemnon sceptrũ ferebat,pellem bubulcus, Achilles arma, Telephus penulam & peram,ita ut pro fabulæ argumento congruens apparatus fieret per artifices scenicos, qui imitarentur effectus. Vtq; in scena quinq; tantum seruarentur actus:nam scenico ludioni quinquies prodeunti,ultra prodire non licuit: quod in tragœdia quoq; seruatum est,ut non plures q̃ quinq; personarum actus fierent. Vtq; finito argumento,& scena personis uacua,chorus & tibicen introducatur.In ueteri uero comœdia seruatur,ut primarũ partium commune actiones sint,aut gesta militiæ domiq;:postremarum uero,conuiuia, cantus, potiones,& lusus.Postea,seu ob morum prauitatem,seu quia mali exempli ludi erant, pniciemq; ciuibus afferebant,ita scenicos infectati sunt,ut Scipio Nasica in censura scenicos ludiones tribu mouisse, & ærarios fecisse dicatur, licet institutum foret, ut actores Atellanarum tribu non mouerẽtur,sed stipendia facerent & mererent.fuitq; uetus mos diu seruatus,ut primitiæ spectaculorum à ludicris scenicorum choreis inciperent. Cum'que Idæam deorũ matrẽ ex Pessinunte Romani aduocassent,præter munera & apparatus magnificentiam,ludos in honorem deæ instituerunt, qui præcipui inde habiti sunt,quos Marcus Iunius Brutus cum templo in Palatio dedicauit,qui etiam scenici dicti:illosq; megalenses appellarunt, illorumq; curam ædiles gerere, ac ueris initio præclara diuitiarum pompa celebrare:permissaq; ludendi licentia,personatos iuuenes, magistratuum priuatorumq; munia & personas,& facta dictaq; imitari,& ante deæ simulacrum ludere,matronasq; spectatæ pudicitiæ in his psallere,memoriæ datum est. Quibus diebus Romanæ consuetudinis erat,conuiuia & sodalitates inuicẽ agere,& comessari,uictu tamen frugali & modesto, nec die tantum, sed noctu epulari: nanq; hi ludi præcipue casti, magno fauore spectantium conspicui erant, ad quos seruos adire non licebat:Illosq; prætores & magistratus purpurati,in toga & prætexta,atq; in ornatu maximo celebratũt:quare purpura Megalensis,in uulgi prouerbiũ uenit.Quibus dieb⁹ stipem cogere, Idæ matris familiæ proprium fuit,quod edicto cauebatur his uerbis: Præter Idæ matris familias,eosq; iustis diebus,ne quis stipem cogito. & infra. In quibus fuit constitutum,ut patritij Megalẽsibus motitarẽt,plebs uero Cerealibus. Præter hos fuere Taurij dijs inferis consecrati,quorum origo fertur antiquissima:quum enim regnante Superbo,uis morbi & insanabilis pernicies per õmes urbis regiones & compita peruagata esset,assiduisq; funeribus exhausta ciuitas foret,atq; ob esum canium taurorum pestifer annus grauidas mulieres ita affeciſſet, ut sisti pestilentia nequiret,in deorum inferorum placamenta hos ludos concelebrarunt,qui Taurij dicti, quod ob taurinæ carnis morbum,inuenti primum concelebratiq; sunt,in quibus metas circumcurrere,uelut in Circensibus seruatũ est.Compitalitios uero Laribꝰ, quos bis in anno uernis æstiuisq; floribus ornabant, dicatos plerique autumant, quorum origo ab ultima antiquitate fuisse proditur.Cùm enim Prisco Tarquinio regnãte, in foco genitale repente apparuisset,quo in sinu admoto,mater Seruij Tullij Ocrestes,stupẽs miraculo,haud multo post Seruium Tullium enixa peperit,qui mox regno successit, & quod puero caput arserit,Laris filius esse creditus est. inde Compitalitij ludi primũ instituti inuentiq; fuere,quos per uicorum magistros fieri, & in compitis celebrari, ac per multum temporis desitos,quum solennia ludorum intermittere nefas esset, post L. Lusellum & C. Marium consules à L.Pisone reuocatos,& magno apparatu instauratos memorant,qui

Comœdiarũ sex genera.

Decori obseruatio in uestibus.

Comœdię antiquæ obseruationes,

Ludi Megalẽses.

Purpura Megalensis.

Ludi Taurij.

Ludi Cõpitalitij.

postea non per uicorum magistros, sed præfectos uicorum celebrari cœpti, & demum sublatis collegijs,haud multo post discussi fuere.Tametsi ab Athenienſibus primum institutos Compitalitios nõnulli credant, in quibus præmium uictori hircus donabatur: post quos,iuuenales,funebres & seculares,uario & solerti ingenio inde recepti paratiq; sunt:in iuuenalibus enim,licet iuuenum causa instituti forent, in his'q; adolescentes per lusus & lasciuiam admitterentur, plerunq; tamen anus & grandæuas natu matres, senesq; ingraueſcenti ætate, ludis admissos comperimus. Lusus erat quem ludebant, turmæ puerorum primo ætatis flore, & iuuenes generosi spiritus, ut equis instratis, hinc inde dispositis turmis,tãquam acie instructa, composito agmine, in iustæ modum pugnæ cursitarent,speciem'q; prælij, modo in occursum eundo, nunc à tergo & in gyrum occursando præberẽt,& campestrem incursionem facerent, specimen'que magnæ indolis,& commendationem ineuntis adolescentiæ præ se ferrent,ita ut qualis quisque futurus esset,cuius'q; spei, facile eniteret. In his quoque pyrrhicham saltari accepimus, quæ integris urbis moribus,magno fauentium studio fiebat: quæ primum inuenta fertur in Creta,nonnulli à Laconibus ad res bellicas facile obeundas, ut armati leui flexu & saltu,nunc se contrahendo,nunc in altum exiliendo, nunc declinando, tela & plagas uitarent,disciplinamq; ediscerent:quæ enoplia saltatio dicta est, quam Tranquillus Trosiam nuncupauit:idq; à Romulo institutum ferunt,ut cum armis saltarent milites saltatione, quam bellicrepam dixit. Sicut in Panathenæis armatos pueros saltare uoluerũt, in quibus pueri puellæ'que forma conspicui,manibus amplexi,nunc in orbem,nunc in obliquum per diuersos flexus pyrrhicham in theatro saltabant. Postea uero Gaditani modi & mollissimæ saltationes, quum essent minus notæ,inuentæ fuere, in plures diuisæ species: in chironomiam, quæ manuum gestu: halma, quæ pedum: lactisma, quæ calcibus ad humeros iactis saltabantur.quorum inuentores Iones fuisse dicunt,unde gestus quoque pantomimi fluxere:in quo id fuit constitutum,ut in chironomia alij gestus subiti,alij miserabiles, alij longi nomina ferrent. Funebres uero ludos etiam inter ludicra scenæ exhiberi accepimus,& post ludos epulum datum.quibus qui præerant, designatores dicti,in quibus gladiatorum paria,qui uenalem habent sanguinem,modo plura, nunc pauciora, nonnunquam familiæ lanistarum ad gladiaturam comparatæ,digladiari, uulnera'que & cædes accipere solebant: quos in defunctorum illustrium memoriam ea de causa institutos ferunt, quòd quum hostes bello uicti, serui'q; ad sepulchra summorum ducum olim sæue iugularentur, & sanguinem effunderent, id'que posteris sæuum & inhumanum uideretur scelus, cautum fuit, ut sæua illa desita consuetudine,serui liberti'q;, & damnati capite,ac gladiatores bustuarij,qui uenalem habent sanguinem, usu armorum & astu eruditi, conducti precio per lanistas, digladiarentur:in quibus in æmulationem certamenq; uirtutis,licet dimicatione pernicioſa, uulnera acciperent darentq;,& ferro decernerent, in qua si quis forte succumberet, mercedem lanista perditi gladiatoris accipiebat. Athenienses uero fures & sicarios pecunia compensatos, armis instruebant, quos, ut in scena dimicarent, inuicem committebant: apud quos usus obtinuit,ut imperatore uita functo,duodecim captiui ad sepulchrum iugulati, tumulentur unà. Quæ munera licet summæ immanitatis forent, duces in bellum profecturi,Romæ plerunq; populo exhibuere: scilicet ut uulnera cernere assuescerent, cædesq; & prælia non formidarent. quibus certa lex data, ut multo grauioribus armis pugnare discant,utq; diutius in pugnæ simulacris armati,assuescant, ut in patientia laborum educati,in conflictu pugnæ minus laborarent,neq; ut tyrones corporibus animisq; deficerent. Vtq; lanistæ cum hastis & rudibus primo introducantur, mox gladijs decernant,ad prælium'q; incedebant tunicati. Vtq; ante congressum multa fiant, quæ nõ ad uulnus,sed ad speciem gesticulationis,& motus agilitatem uideantur: procedente mox pugna,ut nudi digladient,neq; in uulnere ingemiscãt,ne'ue iniussi decumbãt,ne'ue post q̃ decubuissent,ferrum accipere iussi,segnes & cunctabundi accipiant,aut retractent. Ad quod certamẽ insignes nobilitate & opib⁹, neq; obscuri generis hoĩes plerunq; pdierunt &Nero Cæsar CCCC.senatores,& DC.equites ad ferrum exhibuit.Et Domitiani tẽporibus, nobiles ad specimẽ uirtutis ostendendũ,in arenã pdite nõ dubitarũt,q non

Ludi iuuenales.

Pyrrhicha.

Enoplia saltatio.

Saltatio in panathenæis.

Saltationes molles.

Ludi funebres Designatores

Athenienses.

uitorum modo pugnas, ſed fœminarum noctu commiſit: donec cautum fuit, ne equi-
Quis primus gladiatorum munus dederit, tes Romani ludo & arena polluerentur. Primus enim qui gladiatorum edidit munus, Iunius Brutus, in honorem defuncti patris, fuiſſe traditur. Alij Appium Claudium & Fuluiſi conſules in foro boario gladiatores cõmiſiſſe primos aſſeuerant. In quo præter apparatus magnificentiam, immaniſſimas feras, homines'q; qui cum his concurrerent, ad pugnam exhibuit. Ad quos matronas admitti erat lege uetitum, ne immanitati
Matronis ludis interesse uetitum. aut feritati aſſueſcerent: ſicut ab athletarum ſpectaculis, muliebrem ſexum Auguſtus auocauit & dimouit. Non ſic Cretenſib', qui præcipuas & magno natu mulieres ad gla
Cretenses. diatorium munus admittebãt: & Spartæ nulla eſt tam nobilis mulier, quæ precio con-
Spartani, ducta, non ad ſcenam prodeat. Cumq; antea gladiatorij ludi imperatorũ munus forent, Claudius princeps, ut pecunia quæſtorum fierent, cauit edicto: quos propter cædes & immanitatem, quodq; mali exempli eſſent, poſtea edi prohibuit. Et quia nonnulli inopes & modicis facultatibus, ſordida mercede conductos gladiatores ad ferrum exhibebant, Tiberio imperante, ſenatuſconſulto cautum fuit, ne quis gladiatorium munus da-
Quibus gladiatorum munus dare permiſſum. ret, cui minus quadringẽtis millibus cenſus eſſet. Poſt aliquot uero ætates Theodoricus Gothorum rex, ita gladiatores odio proſequutus fuit, ut optantibus Romanis, non modo illos denegarit, ſed nunquam poſtea edi permiſerit. Fuitq; in uſu, ut in funebribus eſſent ſpectatores penulati, quum in cæteris togati conuenirent. Seculares uero ludos, q;
Ludi seculares. ſingulis centũdecẽ annis, uel quod ſemel tantum hominis ætate fierent, dictos accepimus. Nam ſeculum ueteres hac finitione terminarunt. Alij niſi decurſo trium ætatum ſpatio, ſeculares fieri negauerũt, qui ſupra Tiberim, ſæpius in Capitolio, magna frequẽtia & fauore ſunt edi ſoliti: ad quos licet præco inuitaret ad ludos, quos nec uidiſſet q;quam, nec uiſurus eſſet, illos tamen citra hunc annorum numerum perſæpe celebratos comperimus: nam & diuus Auguſtus ſeculares fecit, & haud multo poſt Claudius celebrauit, quo interuallo ſexagintatres haud amplius interfuere anni. Mox Domitianus illos inſtaurauit, habita temporis ratione, ex quo ab Auguſto editi fuerant, quos Romæ p
omnia theatra fieri ſeruatum eſt, in quibus trinoctio tetra caligine bobus atris ad Tarentum ſacrum Plutoni & Proſerpinæ, lectiſternium, peruigilia & ſupplicationes inſtar Cereris initiorum fieri ſolebant, carmine & hymnis in Capitolio à pueris puellis'q; patrimis & matrimis, in Apollinis & Dianæ laudem modulato, cum quibus ſæpe Circenſes
Secularium ludorum origo. dabantur unà. Quoz inſtitutio fertur antiquiſſima. Cùm enim Valerius Publicola, qui reges eiecit, tres filios morbo laborantes ex uoto recepiſſet incolumes, uoti reus, hos inſtituit primus, & celebrauit: quos antea præteritos uel intermiſſos diuus Auguſtus magnifico apparatu celebrauit, quanuis non uera ratione dimenſa. In quibus iuuenes ſine aliquo maiore natu propinquorũ, nocturno ſpectaculo intereſſe uetuit. Poſtremo Domitianus ſeptimos exhibuit, ad ſua tempora ab ortu urbis obſeruatos. Et demum poſt curricula temporum, Philippus imperator, milleſimo urbis anno ex omni ſeculoz me
moria, apparatiſſimos ſeculares fecit: in q bus præter elephantos triginta, leones, tigres, alces atque hyænas & bebos, etiam gladiatorum paria mille, hippopotamum, & rhi-
Ludi theatrales & honorarij. nocerotem, feras'que immaniſſimas uenationi dedit. Præter quos, fuere ludi theatrales & honorarij, qui æquè ac funebres ſtati non ſunt: ſed ut quiſq; ad honores, ut ædilitatem, præturam uel conſulatum euectus erat, ad conciliandum populi fauorem maxima hos lætitia coluit & celebrauit: in quibus elephantorum & leonum pugnas aliarum'que beluarum uenationes frequenter exhibitas inuenimus. Primus enim Scæuola in curuli ædilitate leonum pugnas dediſſe fertur, mox Pompeius iubatos trecentos quindecim, Cæſar quadringentos: donec ſenatuſconſulto cautum fuit, ne Aphricanas in urbem inueherent. Contrà Cneus Aufidius tribunus plebis: nam Circenſium cauſa importari iuſſit. Poſtea Auguſtus tigrim, & Domitius Aenobarbus centum urſos Nu-
Munera huiusmodi scenica ad honores uiam parabant. midicos in ædilitate, & totidem uenatores Aethiopes dedit. Hæc enim expectatio munerum, quantum ſtudij & fauoris ad cõciliandum popularium animos attulerit, quum magnifico ſumptu exhibita fuiſſent, enarratu difficile eſt: ſiquidem qui illa ample & largiter dediſſent, aut qui munificẽtia reliquos anteiſſent, facilimos aditus ad honores, conſulatus & præturas, reliquos'q; magiſtratus, proximis comitijs habuere: quorum cura

& procuratio præcipua ædilium erat. Et qui illos ob ſecordiam prætermiſiſſet, populare odium & offenſam haud dubie incurrit, & uelut ſordidus & parum ciuilis, eſt pro deſpectiſſimo habitus. Mamerco enim homini ditiſſimo, quòd ædilitatem, ne ſumptus in exhibendis ludis faceret, aſſequi non curaſſet, in conſulatu repulſam tulit. In his enim res commentitias, fabellas & ſcenas repræſentare, tum monſtra & uiſu incognita, uenationes'q; & pugnas populo dare aſſuerant: ad quas mulieres deſcendiſſe, & cum immaniſſimis feris ſæpe depugnaſſe comperimus, tanto omnium ſtudio, ut triginta & amplius dies, ſepoſitis negocijs, Romani ludis impenderent: quos poſtea Auguſtus coarctauit, ne ludorum celebritas nimium diu actus forenſes & negocia moraretur. Theatrales
Theatralium origo. quoq; ludos in Liberi patris honorem inuentos fuiſſe, omnes ferè conſentiunt, quos ab Athenienſibus originem duxiſſe ferunt, qui primi Nouembri menſe Bacchanalia & lu
Bacchanaliũ licentia. dos gymnicos ac Liberales celebrarunt, tanta licentia, ut nympharum & heroum habitu bacchantes prodirent in forum, & ad ſonum tibiæ cum laſciua geſticulatione compoſitis modis pſallerent, uinumq; cum bellarijs, libaq; ex melle, magna bibendi licẽtia circunferrent, quos plerunq; populus coronatus ſpectauit. Quæ ſacra præterquam q; per
Bacchanalia per anum indicebantur. anum deliram & temulentam indicerentur, eò inſolentiæ proceſſere, ut mulieres uiri'q; ornati hedera, crine fluxo, lymphatis animis debacchatæ, cũ thyrſis uelut inſanientes & furore afflatæ obuios ferirent: miniſtri quoq; phanatici non minore ueſania ferulas geſtarent, tanta temulentia & uerborum licentia, ut Marcus Varro, niſi ab amentibus fieri potuiſſe negaret: quare miniſtræ Mænades dictæ, inter quos Sileni, Satyri, Bacchæ, Lenæ & Chiæ, Mimallones, Naiades, Nymphæ & Tityri, ſacris operabantur. In his quoq; comeſſationes, thyrſi, tibiæ & cantus frequentes erant. Et quoniam ad animæ purgationem pertinere dicerent, etiam uannum quo triticum purgatur, & ouum ſphærali figura
Vannus. adhibebant. Quæ ſacra procedente tempore, quum ex diuturnis nocturna fierent, unde Nyctileia appellata ſunt, promiſcuis ingenuorum & fœminarum ſtupris, cum ſtrepitu
Nyctileia Bacchanalia inhibita. & ululatu in omne facinus & libidinem, perpetuo ſenatuſconſulto, non in urbe modò, ſed per omnem Italiam coërcita fuere: maximisq; pœnis inhibitum, ne Bacchanalia Romæ, ne'ue in Italia fierent, quum in contubernio ſordidiſſimorum patrarentur, eſſentq; maximorum ſcelerum cauſa & ſeminarij. Apud Thraces Orgia Bacchi ab Orpheo in
Orgia in Thracia. ſtituta, niſi à mẽſtruoſis fiebant. Euianes Bacchi feſta celebrant, in quibus ludiones primo, mox ſpectatores multo uino epoto, ad arma cõcurrunt.
Euianes. A Babylonijs quoq; feſtus dies Baccho plurimo mero exhauſto colebat, in quo noctem perennem laſciuis geſticu
Babylonij. lationib' & largiori potu indulgebãt. Apud Heleos bacchæ Dionyſio pſallentes modu
Helei. lata uoce, precantur ut bouino pede ad ſe accedat. Lauini integer menſis Libero dicabat,
Lauinij. quibus diebus obſcœnis uerbis & ſpurciſſimis uti permiſſum: quod Heliogabalus inſtituiſſe fertur, ut in uindemiaz feſto multa impudica & obſcœna iactarent in dominos: id quod noſtrates ſeruare etiamnum ſolenne habẽt: donec per forũ uitile mẽbrum plauſtro tranſucherent, cui matrona ſpectatæ pudicitiæ uelut ſancto numini coronam impo
nebat. Quod etiã Varro fieri conſueſſe, in reliqua Italia ſcribit, tanta turpitudine, ut per dies feſtos Liberi membrum per agros ploſtellis, mox in urbẽ cum cantu & ululatu ferrent. Ab Aegyptijs tãto abuſu Bacchanalia fiebant, ut temeto ingurgitati, ſtatuas cubi
Aegyptij. tales per pagos circunferant, protenta mentula, magnitudine uiſenda, præeunte tibia & choro, cũ Mercurij ſtatua, *pheretro porrecto: quas fœminæ & magno natu matres ue
*uerettro lut pompam triumphalem, præ ſe agebãt, tam fœdo ſpectaculo, ut nihil improbius aut nequius foret. Eadem quoq; licentia Athenis uulgo uſurpatur Nouembri menſe, quo Bacchanalia celebrabant, ut phanatica multitudo baccharum habitu per urbem proce-
deret. Fuit præterea quinquennale ludicrum, in quo tam uerſu quàm proſa oratiõe
Ludicrum quinquẽnale. græcè latinéq;, tum muſica per citharœdos & cithariſtas, tum gymnicis ludis certabat: quos Nero Cæſar primus ad morem Græci certaminis è Græcia Romam deduxiſſe, lo
uiq; Capitolino dicaſſe, atq; ſingulis quinquennijs magno certamine animoz celebraſſe fertur, iam intermiſſos ducentis annis à Lucio Mummio triumpho, qui primus hoc ſpectaculi genus in urbe præſtitit. In quibus quãtum quiſq; facundiæ experimento, aut candore ingenij eniteret, facile apparebat. C, uero Caligula, horum inſtar, miſcellos Lugdu

ni fecit, græcæ latinæq; facundiæ experimento. In quo certamine lege ſancitum erat, ut uicti uictoribus hoc præmiũ darent, ut ipſorum laudes tanquam obnoxiũ ſcriberent & carmine celebrarẽt. Poſtea à Domitiano triplex inſtitutum ferunt Capitolino Ioui, Muſicum, Equeſtre & Gymnicum, aliquanto plurium coronatorũ, in quibus Papinius Statius uictus fertur, uictor autem & ter coronatus in certamine Albano, quod Domitianus pariter inſtituit. In quo poetæ certatim Mineruæ pſallebant hymnos. In eo uero Publius Mimographus palmam tuliſſe dicitur. Athenis quoq; ad Theſei ſepulchrum celebres hi ludi manſere, in quibus tragœdorum certamen magno conuentu totius Græciæ fuiſſe tradunt. Eò enim uiri eloquentiſſimi ex omni Græcia exciti, confluxere, inter quos Aeſchylus primus tragœdiam dedit, in ea uictor Sophocles, uictus Aeſchylus, haud multo poſt, mœrore uictus occubuit. quibus etiam ludis decem iudices ex ſingulis curũs præfuere. Fuitq; in more, ut hircus præmium tragœdo foret. Vtq; lyrici iuuencam immolarent, tragœdi hircum, poetæ taurum. Proditur tamen comicus Menander, quum centũ et octo ſcripſiſſet fabulas, in certamine comœdorum, licet eſſet ſuperior, tamen ambitu & factione à Philomene uictus renunciatus. In Elide quoque poetæ accepto themate, carminibus certabant, uictorq; coronam ferebat donum: Sicut Archelaus Mauſolo agona propoſuit & ludos, in quibus doctiſſimi ſæpe decertarunt: inter quos Theopompus Iſocratis diſcipulus, omnium conſenſu, propter ſingularem uim ingeniũ, uictoriam tulit. Vna tamen proditur Corinna, muſca lyrica dicta, tanta eruditione clariſſe, ut Thebis cum Pindaro carminibus certaret, & quinges uictrix foret. Et Ariſtophanes quum certamini poetarum iudex præfideret, poëtæ illaudato uictoriam dediſſe, quod ſua, non aliena recitaſſet. Eutimus quoque Locris oriundus tam diſerta ſcripſit carmina, ut olympicis ludis ſemp uictor fuerit, ſemel tãtum uni poſthabitus. Quinetiam Neapoli quinquennale certamen fuiſſe tradunt muſicum & gymnicum, illis æmulum, quæ in Græcia ſumma laude celebrantur. quod etiam noctibus magna luce ignium ſingulis quinquenniis Romæ fiebat, magnis oratorum & uatum certaminibus. Neq; omiſerim à quibuſdam traditum memoriæ, Heſiodum carminibus cum Homero in certamine poetarum contendiſſe, uictoremq; Heſiodum epigramma cum tripode in Helicone poſuiſſe. Erant præter hos plebeii ludi ſpectatiſſimi, qui exactis regibus pro plebis libertate primum dati ſunt: quos nonnulli poſt ſeceſſionem ad ſacrum montem inſtitutos ferunt, ob conſociatos patrum plebiſq; animos, quos poſtea Lucius Sylla, perdomitis hoſtibus, magna plebis expectatione reſtituit: quorum ædiles plebis arbitri & moderatores erant, in quorum celebritate ſeruatum meminimus, ut quoties inſtaurarentur, ab his ludorum cauſa epulum daretur, quos ex uariis cauſis non ſemel inſtauratos comperimus. Cereales uero quin in Cereris honorem magnificentiſſime fierent, nulla controuerſia eſt, quos circenſes dictos nonnulli uolunt: nam & deorum imagines in his longo ordine produci, & circum metas curſu contendere ſolebant, ouumq; in cerealis pompæ apparatu numerabatur primum, in quibus peruigilia noctu fiebãt, ſicut in ſacris Iſidis excubiæ: in his quoq; ædiles plebis pro equorum curſu plerunque gladiatorum certamen exhibuere. Cereri enim ad quintum calendas Aprilis annis ſingulis Romani rem diuinam more patrio facere aſſuẽrant: quæ ſacra, quod è Græcia translata eſſent, & per Græcos curata, Græca dicta ſunt. Fuiſſe enim in Græcia ſacra Eleuſinæ Cereris ſpectatiſſima, autores memorant, quæ obſcura luce fiebant, ſacerdotesq; facibus diſcurrentes curſu phanatico ſacra peragebant, à quibus uelut ſanctiſſimis & impollutis, impiũ conſceleratiq; amouebantur uoce præconis, ita ut templum uelut omni religione ſanctum, alicuius criminis aut noxæ conſcio adire non liceret, quod ſi quis adiũſſet non initiatus, capite luebat, ad quod Nero conſcientia ſceleris agitatus, ingredi ueritus fuit. Non ſic Antoninus Philoſophus Auguſtus: nam fretus innocẽtia & uitæ integritate, ſine diſcrimine adiuit. Cuius myſteria magno ſilentio inclyta, uelut arcanum quid ſanctũq; in uulgus efferre non licebat. Quod ſacrũ à ſolis matronis fiebat annis ſingulis. Romaniq; in toga candida ſpectare ludos, mulieresq; in ueſte alba pariter ſacrum facere ſolebãt: in quo id fuit obſeruatũ, ut tũc diis gratũ eſſe cenſerent, ſi à lætis, nec funere pollutis celebraretur, Vtq; in ſacris Cereris, ante noctẽ epuletur nemo, atq;

Triplex ludicrũ quinquennale.

Tragœdorũ certamen.

Hircus tragœdi præmium.

Poetarum certamẽ in Elide

Quinquennale certamen apud Neapolim.

Ludi plebeii.

Ludi Cereales ſeu Circẽſes.

Sacra græca.

Cereris myſteria.

à uino in primis & Venere abſtineant. Vtq; quinto quoq; anno ex Sibyllinis carminibus prodigiorum cauſa ieiunium fiat: inter quæ præcipuum fuit, ut ſacris initiatos, calda abluerẽt primum, quod caſtitati præeſſe ducerẽt. Apud Athenas in ſacris Cereris, quæ dicuntur Adonia, mulieres ſimulacra defunctorum efferre, multaq; funeſta & calamitoſa iuſto comploratu & gemitu effingere traduntur: in cuius ſacrificio Atticæ uirgines inter ſolennia, repoſita ciſtis ſacra capitibus q̃ occultè deferunt, quum Cereri ſacrum q̃ occultiſſimis cæremoniis fieret: quippe prophano homini Cereris mundũ uidere nefas erat. Apud Siculos uero Cereri & Proſerpinæ diuerſo anni tempore ſacrum fit: Proſerpinæ enim maturis meſſibus, decem feſtos agunt dies: Cereri uero, quum ſemen in terram mittitur. Græcis autem in tribus ludis, præterquam in Cerealib⁹, accenſas faces geſtare uetus mos habuit, in Prometheis, in Vulcaniis, in Panathenaicis. Præter hos fuere ludi martiales Marti dicati, & aliũ piſcatoriũ, ex quæſtu piſcantium: aliũ caſtrenſes, qui in caſtris prætorianis plerunq; cum uenatione dabantur: nonnulli miſcellanei, ex ludionum multiplici genere: aliũ Palatini, in Palatio triduo celebrari ſoliti in diui Iulii honorem, qui uictam armis rempublicam in dominationem uertit: aliũ Capitolini, q̃ Iupiter optimus maximus ſuam ſedem ſeruaſſet, qui aliis ſolẽnibus additi, collegiumq; nouum (autore ſenatu) inſtitutum fuit. Præcipui Auguſtales, quos Tiberiũ tẽpore tribuni plebis in Auguſti honorem facere inſtituerunt. Athenis uero & in omni Græcia multiplices fuere ludi, in quibus ad aucupandam populare gratiam, Theophraſtus fructum diuitiarum putauit maximum: nam Panathenæa, Dionyſia, Scirophoria, Haloa, & Apaturia celebria fuere. Apud Lacedæmonios Gymnopodia, Hyacinthia & Chori. Patauii, Ceſtici ab Antenore inuenti, quos inter reliquos annumeraſſe non ab re fuit. Illud utiq; uerum eſt, q̃ quanuis ludorum multiplices ſpecies forent, tamen ædilitia largitiõe quatuor curari impenſius aſſuẽrant, Megalenſes, Funebres, Circenſes & Apollinares, magno ſemper apparatu & habitu, in quibus non tuba aut fiſtula, ut in aliis, ſed ſola tibia canebant. Quodq; uetuſto more quoties feſti ludi edebantur, illos omnis ætas, ſexus & ordo plerunq; coronati ſpectabant: quare Lucius Craſſus cognomẽto Diues, q̃ corollas ex auro & argento imitatione foliorum in ludis populo dediſſet, celebri memoria habetur. Fuitq; priſci moris, ut populus in theatro uel circo ſæpe ludicrum à principe poſtularet, cuius præcipuo ſtudio teneretur: quoties q̃ princeps aut imperator, qui perdomitis hoſtibus triumphaſſet, uel popularis homo plebi percharus, ad ludos & theatrum iret, quum primum in conſpectu prodiret, communi omnium plauſu & fauore concionis, fauſtisq; acclamationibus totis theatris exciperetur: nonnunquam uniuerſus populus aduenienti principi aſſurgere, & lacernas deponere ſolebant, ut togati apparerent, qui honor ſummis tantum ducibus, aut uiris ſumma integritate & fide ob merita in populum dabatur. Contrà uero deformatus ignominia, aut infenſus infeſtusq; populo, clamoribus explodebatur & ſibilis. Tum ſi quando ludi remiſſe & leniter, aut non legitime celebrarentur, uel ſi quo infortunio aut caſu repente conſtitiſſent, aut ſi tibicen conticuiſſet, uel inter ſolennia ludorum commiſſo ſpectaculo, ex ſubita lætitia ad repentinum motum tranſlati eſſent, aut ſi in enunciandis ludis uerſu ædilis erraſſet, aut uerbo, uel ante commiſſionem ludorum, ſiue dum eduntur, tumultus repens, aut aliquid triſte auribus oculiſue occurriſſet, & ex uariis cauſis, tanquam ſi nefario ſcelere polluti eſſent, eiuſmodi admiſſa, ludorum inſtauratione procurabantur & expiabantur. Cum emꝫ pompa duceretur, q̃ obuius ſeruus loris medio circo uapularet, infauſto augurio ludos pollutos pontifices putarunt. Et quum in cæremoniarum apparatu tenſa procederet, q̃ equo cõſternato, auriga habenas ſiniſtra corripuiſſet, currumq; perperam egiſſet & circunflexiſſet, uelut ominoſum, ludorum inſtauratione opus eſſe iudicarunt.

Sacra Cereris apud Athenas.

Siculi.

Græci.

Martiales, Piſcatorii. Caſtrenſes. Miſcellanei, Palatini.

Auguſtales, Ludi multiplices in Græcia.

Lacedæmonii Ludi quatuor impenſius curati.

Spectatores coronati.

Honor principi theatrum ingredienti exhibitus.

Cum ludi minus bene agerentur.

Qui eſſet urbis præfectus, quódve officium, quarumq; rerum cognitionem animaduerſionemq; haberet. Caput XX.

SOlitos Romanos fuiſſe, quum reges & poſtea conſules prætoresq; reipublicæ cauſa abeſſent, ne quis repens tumultus fieret, neue urbs ſine imperio eſſet, aut hoſtium incurſibus pateret, præfectum creare, qui urbi mœnibusq; præſideret, ius redderet & ſubitis mederetur, ſæpe notatum eſt; qui ſi quid in urbe tur-

Præfectus urbis ad quid creatus.

batum esset,quum res postularet, iuuentutem armare,& per loca opportuna dispone-
re,arma telaque in propugnaculis ingerere,castella communire,muros turresq; præ-
sidio firmare,atque omnia custodijs uigilijsque instructa habere, portas claudere, pro
portis stationes dispositosque stationarios milites,ad tuendam populi quietem,tenere
deberet.Et ne quid falleret, aut nudatum præsidijs esset,animaduertere & oculis perlu
strare,nihil denique curæ aut laboris omittere.Qui tametsi urbi præfectus foret,in subur
bijs æque cognitionem animaduersionemq; habebat, illicq; exercitus demandatos,& ge
Origo præfecturæ, rendi belli sæpe negocium datum esse liquet.Quam præfecturam à prima antiquitate
Romæ fuisse multiplici exemplo apparet: Siquidem à Romulo primus Romulius, à
Tullo Hostilio Mumartius,& Sp.Lucretius pater Lucretiæ, regnante Superbo, urbis
præfecturam meruere,deinde consulibus eam curationem demandarunt. Post aliquot
uero ætates, tanquam non ciuile munus,à multis aspernatum est, ita ut eam curationē
uelut ignobilem,repudiantibus plurimis,Q.Seruilius ut altercationes dirimeret, filiā
Præfectura intermissa sæpe & reuocata, um substituerit,eumq; extra sortem urbi præfecerit.Quam sæpe intermissam fuisse cre
diderim:quippe Augustus urbis præfecturam,tanquam nouum munus & officiū,crea
uit.Demum in tantum processit,ut Nero à cognitionibus præfecturæ urbis, honoris
initia auspicaretur: & Piso uiginti annos præfecturam urbis,uelut instar magni mune-
ris,gerere non dubitarit.Extatq; diui Seueri epistola ad Fabium Culleonem,qua cogni
Munera alia. Præfecti, tio criminum per totam Italiā ad præfectum urbis delegatur.Relegandi quoq; ad insu
las,uel deportandi quos delicti enormitas postulat,querelasq; seruorum libertorumq;
audiendi,si de patronis dominisue querantur, ius illi potestasq; fuit: carniumq; & fori
boarij,piscarij,& suarij cura cognitioq; ad eundem spectauit & pertinuit. Etiam sena-
tum per urbis præfectum uocari & consuli posse,atq; absentibus uel impeditis consu-
libus senatusconsultum fieri,nulla controuersia est.Denique diligēter curare,ne qua pars
urbis • labaret, neue per occasionem & licentiam aliquid plebs moliri posset: neue qd
circa urbis custodiam aut munus uigiliarum segniter exequutū foret, quod ab homine
impigro ante perspici potuisset,præuidere præcauereq; debebat.tantiq; exēpli fuit, ut
quū fœdissimo bello respublica afflictaretur,sæpe urbi saluti fuisse & imperio,magnaq;
Præfecti qui deligebātur, attulisse præsidia compertum sit. Sed notandum hunc præfectum, aut patritiæ gentis
uirum,aut senatorem,deligi consuesse:idq; exemplo Marci Messalæ oratoris, qui Au-
Lucij Pisonis & Cossi præfectorum uiolentia, gusti tempore urbis præfectꝰ fuit,facile dignosci, licet sexto post die magistratu se ab-
dicarit,non ingenuam & parum ciuilem potestatem esse ratus.Et tametsi Lucium Piso
nem & Cossum præfectos urbis uino indulsisse,& multum noctis conuiuijs exegisse le
gamus,adeò ut biduum & duas noctes cum Tiberio largiore potu indulserint,illos ta-
Præfecturæ honos & paulo post utilitas, men satis grauiter & inoffense urbis tutelam administrasse,controuersia non est.Proce-
dente mox tempore,in tantum præfectura urbis processit, ut Sabino Vespasiani fratri
ad præfecturam processisse, magni muneris loco fuerit: & Pertinax imperator ex præ-
fectura urbis ad imperium prouectus sit.Rursus post aliquod interuallum,tam infimæ
Præfectus latinarum. sortis habita est,ut Heliogabalus omnes lenones ad præfecturam urbis prouehere desti-
narit.Qui uero præfectus Latinarum erat,etiam nō senator fieri poterat:quippe quum
citra ætatem senatoriam sæpe annis iunior crearetur ex nobilioribꝰ:idcirco præfecto La
tinarum,senatum habere non licuisse notatum est:inter quos Marcus Antoninus Philo
sophus,qui postea imperitauit,annis iunior præfecturā urbis gessisse proditur.A Prie-
Prienenses. Præfectus in sacro Neptuni Heliconij, Indi. nensibus quoq; in Neptuni Heliconij sacro,quod cum lonibꝰ cōmune fuit,iuuenis æta-
te uix adulta,præfectꝰ creabatur & rex. Ab Indis in sex quinterniones urbis præfectura
diuiditur:nancq; alij peregrinos recipiunt,alij uitā & mores notant, nonnulli defunctoꝝ
bona mortesq; inquirūt,alij uendendis mercibus præsunt: multi uenditaꝝ rerū exigūt
decimas,ita ut omne ciuitatis regimē illi moderētur. Græcis uero urbis pfectus ἐθναρχης
Græci, ἐθνάρχης. dicebatur,ipsaq; præfectura ἐθναρχία.Præter quem fuit prætoriarum cohortium præfe
ctus,annonaq; & uigilum,qui in numero magistratuum populi Romani non sunt, sed
extra ordinem utilitatis causa creati.Ad præfectum enim uigilum de incendiarijs,de fu
Præfectus uigilum. ribus,de effractoribꝰ,de receptatoribus,cognitio ptinuit. Augustus uero Octauius quū
plura orirētur incēdia Romæ,septē cohortes opportunis locis cōstituit,ut unaquæq; bi

nas urbis regiones tueretur,quas præfecto uigilum subiecit.Præfectus uero annonæ ad Præfectus annonæ.
leuandum frumenti inopiam,conuectis commeatibus,plerunq; urbi præfuit & impe-
rio. Præter quos fuit præfectus morum,quem censorem nuncupāt,& haud multo post, Præfectꝰ moꝝ
præfectus castrorum & legionum,ac præfectus palatij temporibus Cæsarum nouissi- Præfectus castrorū,legionum & palatij.
mis additi,quæ dignitas proxima Cæsarum magnitudini fuit, cui præfecturæ Cleandē
à Commodo præpositus memoratur,qui propter morum insolentiā,cum filijs una
crudeli supplicio excarnificatus,pœnas dedit.Et • similis sub Hadriano,qui depositā pa
latij præfectura,ad ocium se tradidit,moriensq; inscriptsit tumulo,quod quum multos
exegisset annos,septem tantum uixit,quibus ocio se dederat.Celebratur quoq; Opili-
us Macrinus,qui ex humili fortuna per Caracallam palatio præfectus, mox ad imperi-
um cōscendit,Illud quoq; à ueteribus factitatum nouimus, ut quatuordecim curatores
urbis unà cum præfecto tam urbi quàm urbanis negocijs præsint. Sed & illud notatū, 14. urbis cūratores.
ad urbis præfectum appellationes omnium potestatum,& illorum qui in honore erāt, Appellatiōes olim potestatū ad urbis præfectū pertinere.
pertinuisse,ipsarumq; cognitionem animaduersionemq; habuisse, quod quidem noua
constitutione à posteris seruatum est.Antea enim ex constituto Neronis appellationes
à iudicibus ad senatum fiebāt,cautumq; fuit,ut qui à priuatis iudicibus ad senatum pro
uocassent,tantum pecuniæ pœnæ nomine exoluere cogerentur,quantum qui impera-
torem appellassent.A senatu uerò ad principem appellare non licere,oratione diui Ha D. Hadriani edictum.
driani cauebatur:nec à præfecto prætorio,q principis locum tenuit, appellare licuit.
C.tamen Caligula nimias appellationes inhibuisse fertur,liberamq; iurisdictionē ma- Appellatiōes nimiæ inhibitæ.
gistratibus dedisse,ita ut sine appellatione iudicatum exequerentur,& placita seruarēt.
Quinetiā illud quæsitū est,an tutorū curatoꝝq;, qui nequiter & inofficiose in tutela cu
raq; de officio decedentes,uersati fuissent:aut filiorum, qui parentes quos uenerari de
cet,contumelijs probrisq; affecissent, in eosq; turpissimum facinus admittentes, impi-
as manus intulissent: cognitiōem animaduersionemq; præfectus haberet. Et placuit ab
urbis præfecto in tutores curatoresq;,qui in euidenti calumnia tutelam curamq; gessis-
sent:aut in filios,qui parentum dicto contumaces,& minus audientes forēt, animaduer
ti cognosciq; posse:quod quidem tam legibus & senatusconsultis, quàm decretis edi-
ctisq; principum alijs super alia editis & promulgatis,sancitum est.

Miraculū de homine,qui extrusus è carcere,rursusq; in eum intrusus,inferna se loca adiuisse enarrauit. Caput. XXI.

INter fabulosa miracula, & puerilibus fabellis similia,multas magnasq; res, quæ
uix credi diciq; possunt, nullum tam impudens mendacium creditum est, q̄ quod
ad hosce annos in Pelignis euenisse dicunt,quod quum nouum commentum puta
retur,& temere uulgatum,id uerum postea fuisse,tam fama celebri,quæ ubiq; per
uasit & uulgata est,quàm multorum testimonio,qui rem gestam didicere,non fictis fer
monibus,sed certissimis experimentis compertum est.Quo autem pacto se res habue-
rit,hoc traditur modo: In Pelignis oppidum uetustum est,cuius nomen prætereo libēs,
licet obscura origine,haud tamen ignobile.in eo dominus,qui urbi præerat,superbe a-
uareq; ciuibus imperitabat,ac trucibus dictis factisq; in subditos seruilem in modum
animaduertere solebat,eosq; licet imperata facerent,neq; seguiter mandata exequeren-
tur,ob leues plerunq; causas,pœnis & damno mulctabat.Forte autem quum homo q̄s-
piam alioqui bonꝰ,sed tenui re familiari,inops atq; despectus,ipsius domini uenaticum
canem,cuius miro studio tenebat,ita uerbere affecisset,ut ob id perisse putaretur: qui
id dominus resciisset,uehementer offensus,eum truci & minaci uultu grauiter increpi-
tum,in pessimum coniecit carcerem:ibiq; quum uinctus graui custodia teneretur,post
aliquot dies, hi quibus diligens ipsius cura mandata erat,clauso iam carcere,& tam fo-
ribus quàm omni aditu perspecto,ne elabi posset,quum ad illum accederent,ut solebant,
in eodem intus carcere nusquam inuenere: qui diu conquisitus, quum non appareret,
nullumq; effugij uestigium extaret,rem ad dominum detulere: quod quum credi uix
posset,ipseq; mirum in modum obstupefieret,post tres ferme dies,ijsdem foribus pessu
lo firmatis,idē ipse q̄ modo carceri addictꝰ fuerat,imprudētibus oībus,& nemine con
scio,rursus in eodē intus carcere intrusus apparuit:custodesq;,ut cibū afferrent,aduoca

uit: q; quũ propere acceſſiſſent, oẽſq; miraculo obſtupefierent, eum uultu tetro & horribili facie, luxatis uſtiſq; membris, aliter longe atq; pridem fuerat, conſpexere: quem quum interrogaſſent, unde elapſus & rurſus in eodem intruſus carcere foret, quibuſq; in locis fuiſſet, & unde tam fœdo & tetro cultu emerſiſſet: ipſe uelut elinguis, quum nullum proferret uerbum, ſed attonito ſtupentiq; ſimilis foret, ut ad dominum quantocyus admitteretur, poſtulauit: habere quod illi propere nunciaret, magnum, nec differendum. Cumq; ad eum protinus admiſſus eſſet, rem mirificam & admirabilem, ac dictu auditu q; formidoloſa, & uix credenda miracula dicere orſus fuit: Nam ſe ab inferis (ſi libet credere) remiſſum enarrauit: ſiquidem quum diutius carceris ſqualorem ferre nequiret, ſeu deſperatione uictus, ſeu iudicium reformidans, inops conſilij, malum dæmonem ut ſibi præſto eſſet, ſeq; ex tam tetro carcere relaxaret, aduocaſſe dixit. Nec multo poſt, dæmonem fœdo aſpectu & terribili facie in eodem intus carcere aſpexiſſe, & ſecũ pactum fuiſſe, ab eodemq; & ferreis clauſtris, non ſine graui preſſura extruſum, in loca deinde inferna & profundas uaſtitates, ac fundum telluris intimæ actum eſſe præcipitem, ſingulaq; luſtraſſe: impiorũq; ſupplicia, & ſedes conſceleratas, æternaſq; tenebras, & ærũnas uidiſſe, ac loca fœda & formidoloſa, regesq; & ſummos duces in abrupto hiatu & profundo uoraginis denſa merſos caligine afflictari, & furiarum ardentibus facibus agitari: gemitusq; & eiulatus, ac dies noctesq; ploratus mulierum & uirorum audiſſe: pontificesq; uidiſſe infulis & trabeis, purpura & auro diſtinctis, ac gemmis ornatos, aliaſq; miſerabiles facies omnis generis hominum, ætatum & ordinũ, in cultu uario afflictos, & iacentes inter præaltas uoragines, alios immenſo limo hauſtos æternis ſupplicijs & nocte cruciari, ipſorum q; dãnata ſcelera ſempiterno dolore puniri: inter quos plures quos nouerat in uita, adnotauit, & præcipue intimum familiarem, quem dum in uita ageret, æqualẽ ſodalemq; habuerat, alloquutũ dixit: ab eo probe agnitus, & mitis ſatis ſermone reqſitus fuit, qd rerũ ageretur, & quid reliq ſpei ſibi foret. Ipſeq; quũ præ graui ſeruitio & crudeli dominatu, uſq; premi reſpondiſſet, illũ mandaſſe, ut domino enũciaret, caueret neqd tale ageret in poſterũ, ne ue graui tributo & iniquo uectigali ſubditos opprimeret: nãq; illi uacuã ſedẽ, quã ppe cernebat, præſtitutã eſſe prædixit. Et ut haud dubiꝰ promiſſi foret, fidẽq; ut dicto haberet, meminiſſe (ingt) illum debere ſe creti cõſilij & mutuæ pactionis, quam dum unà militarent, & in caſtris agerẽt, clam iniuiſſent, quorũ nemo particeps aut cõſcius unq̃ fuit: quod cõſilium quũ memoriter ille enũciaſſet, & nõ ſolum dicta cõuenta q;, ſed & ſingula uerba ſpõſiones q;, q̃bus uter q; aſtrictus erat, recẽſuiſſet, ipſum dominum ordine hæc audientẽ, animo ſerio & attentiore factũ, mirũ in modũ obſtupuiſſe, ingens q; animo formido incuſſa fuit, cõſideranti quonã modo, quæ ſoli ſibi credita, & nulli unq̃ enũciata fuere, homo ille hebes & tardus ingenio, quaſi numine afflatus, explorata haberet, ea q; uultu interrito enunciaret. Adhĉiũt miraculo, eundẽ interrogaſſe illum cũ quo tunc ſermo erat apud inferos, q nitido cultu ueſtitu q; apparato uidebatur, nunqd aliquo cruciatu afflictarentur, q inſigni ueſte & auro conſpicui forent: illum q; reſpondiſſe, perenni incendio, inter q; maximos cruciatus, & ſempiterno dolore uſq; premi & afflictari, id q; totũ quod auro & purpura fulgeret, ignem atq; incendium eſſe. Et quum ipſe id experiri uolens propius manum purpuræ admouiſſet, admonitum ab eo fuiſſe, ne tãgeret, & tamen efficere nequiſſe, ut nõ ex caloris afflatu palmã ſibi manus, quam tunc oſtendebat, incendio & ipſi purpuræ admotam deflagraret. Erat enim puſtulis liuentibus, & tetris hulceribus uelut tabe & igne ſacro, malo q; quod latius ſerpere uidebatur, fere cõſumpta. Referũt præterea, qui illũ adiuere, eum poſtquam ab inferis emerſit, quaſi mẽte cõſternata, hebetiq; aurium oculorum q; ſenſu affectus foret, ſemper cogitabundũ in ratũ prodhĳſſe ſermonem, uix q; ſæpius interrogatum colloquenti reſpõdiſſe. Vultu uerò tam tetro, & aſpectu tam deformi, reuertiſſe, ut qui dudum à cõiuge & liberis pbe agnitus foret, is poſtq; remeauit ab inferis, tam diro uultu, totiusq; facie corporis diſſimilis effectus eſt, ut uix eũdẽ illũ eſſe crederẽt. ſæpiꝰ q; obortis lachrymis, ob faciei diritatẽ et ſpeciẽ hoĩs fœdiſſime mutatã, notos affinesq; ipſum alloquutos fuiſſe: ægreq; ut ante obitũ, q mox cõſequutꝰ eſt, res ſuas diſpẽſaret, ac liberis & poſteritati conſuleret, uitæ ſpatiũ habuiſſe.

Quot militum ordines, cuiusve generis milites in Romana militia olim militare conſuerant, & qui apud exteros. Caput XXII.

Rorarij.

Militum ordines, quos Romani duces habuere, quibus res magnas geſſere, hi ferme traduntur, nomine diuerſi: nanque rorarij dicti, eſſi quibus primi erant congreſſus, qui leuibus muniti armis, parmam & gladium gerentes, ſicut ros ante pluuiam, ſic priuſquam procurrerent, aut acies admouerent, hoſtem inceſſebant, & primos concurſus excipiebant. Præmittebatur enim leuis armatura, quæ eliceret, & hoſtem gradu moueret, mox equitatum libero curſu & robora legionum immittebant, quæ longius pellerent & fugarent. Qui etiam antefignani, eo quòd primi agminis erant, dicti: ſicut apud Perſas homotimi milites in principijs erant, qui magnopere apud reges nobilitati ſunt, inter quos peltati & cetrati, qui peltas cetras que (ſcutorum enim genera ſunt) deferebant, haud multo diſcrimine diuerſas. pelta enim cetræ haud diſſimilis eſt: nanq; erat cetra ſcutum ex loro, quo Aphri, Hiſpani, Galli & Perſæ plerunque uſi ſunt, in rhombi figuram: pelta uerò, breue ſcutum inſtar lunæ: parma, figuræ lationis & circularis. Luſitanis uerò ſcuta fuere duorum pedum latitudinis, quæ nec fibula, nec anſa, nec loro nectebantur. Numidica ex corijs ſicut Græcis. Orcetanis & Gallis quandoque pro munimento fuit pelta, queis erant enſes obtuſa cuſpide, ſcuta uero debilia. Iphicrates quoque pro parma militibus peltam dedit, haſtæq; modum duplicauit, & gladios longiores fecit, quare pelteaſtæ appellati. Thracibus & Belgis dabatur pelta, quam meridem dixere. Liguribus ænea parma. Sardis pugio cum pelta. Celtiberis leue ſcutum & rotundum. Caius uero Marius parmulas militibus inhibuit, illas minus habiles & ſuperuacuas arbitratus. Romani autem clypeos peditibus, ſcuta equitibus dedere: quos quidem milites à prima origine clypeis uſos comperimus. poſtquam uero ſtipendiarij facti ſunt, mutato armorum genere, ſcuta maius tegmentum pro clypeis accepere, ſicut Latini populi (quare ſcutatæ & cetratæ cohortes dictæ) quæ ex crabibus plerunque intexebant. Antea enim Romulus Argolico ſcuto utebatur. Poſt uero ictum cum Tatio fœdus, Romani, dimiſſo Argolico, Sabinorum accepere ſcuta, ſua q; Romulus cum Sabinis arma commutauit, quibus poſtea Romani uſi ſunt. Samnitibus lata, ad ſummum æquali factigio fuere, in imo uerò cuneata. Marſis ampliſſima, quæ decumana dicta ſunt. Lucani quoque ſcuta ex uimine confecta, corijs tegebãt. Græci frequenter ruſſatis, Carthaginenſes albis, nonnunquam clypeis diuerſa inſignia ferentibus, utebantur: Corinthij rubris. Alba uero ferre ſcuta, Romanis erat ignominiæ loco: nam fortes utebantur pictis. Pœni ex auro ſculptis imagínibus. Germani ſcuta lectiſſimis coloribus diſtinxere. Græci quoque diuerſa inſignia, & numina addidere: quippe Græcorum clypeis Neptunus erat, Troianorum Minerua, Vlyſſes Delphinis inſigne in ſcuto prætulit, Agamemnon formidinem capite leonino cum epigrammate, Niciæ ſcutum auro fulgebat & purpura. Lacedæmonij λ, Meſſenij μ, literas deſcripſere. Alcibiades Cupidinem cum ſagittis, Neocorus Aliarcus draconem, Demoſthenes in ſcuto aureis literis Bonam Fortunam inſcripſit: Legio ad Cordubã Pompeij nomen. Perſis uero cratis erat in manu læua, gladius uel ſecuris in dextris. Fertur Alexãder Macedo argyroaſpidas ab argenteis clypeis, ſicut Alexãder Seuerus imperator chryſoaſpidas ab aureis nuncupaſſe: id quod à Samnitibus fuit uſurpatum, ut argenteis aureiſq; ſcutis ornarentur. Galatæ animalium formas æneas ſcuto effinxere, ſicut Lacedæmonius quiſpiam in ingenti ſcuto muſcam effictam habuit: & Hanno Carthaginenſis argenteo clypeo cum imagine Barchini Haſdrubalis conſpicuus erat: Cleomenes uero docuit Lacedæmonios, clypeos nõ annulo ſuſpenſum, ſed brachio innexum habere, quo ſe firmius protegerent. Philipomenes Achæis, cum antea ſcutis leuioribus, & ad protegenda corpora minus habilibus uterentur, pro ſcuto clypeum, pro haſtili ſariſſam dedit. Qui tamen ſcutati pedites ferreas ocreas in dextro crure induebant, ne crure effracto, neci expoſiti forent. Sarmatis uero nulla ſcuta fuere: nanque in conflictu prælíorum defendi ſcuto inhiberentur: itaque ad uulnera expoſiti, toto corpore patebant. Deinde pilani, qui pilis depugnabant, dicti. Fuit enim Pilum haſtile, habẽs & ferrum pedale, & trigonum ſtylo præacuto, quod ſtupa collígatum emittebant, in-

Antefignani Homotimi, Peltati. Cetrati. Cetra. Pelta. Parma. Luſitanorũ ſcuta. Numidica. Pelteaſtæ. Merides æneę Parma æneą Clypei Scuta. Decumana ſcuta. Ruſſati. Gentium diuerſi clypei. Principũ ac Ducum. Gentium. Hanno. Lacedæmonij Achæi. Sariſſa. Sarmatæ. Pilani. Pilum.

terdum haſtam habens triũ pedum, nec minoris proëminentiæ ferrea uerutа: quo emiſſo, uelut ad id dato ſigno, citato gradu in hoſtes ibant: mox ſtrictis gladijs collato pede, cominus rem gerebant, quæ ab hoſtibus miſſa, Romani ſæpe denſatis ſcutis excipiebãt: tametſi nonnunquam tanto ardore animorũ ad arma concurſum, & in hoſtes itum eſt, ut ne mora in pilis emittendis fieret, illa abijcerent, & ſtrictis gladijs cominus rem gerent: quæ quidem pila Romanis propria, & ſua fuere arma, telum haud dubiè q̃ haſta uehementius: ſicut geſſa Gallorum, ſariſſæ Macedonum, lancea Hiſpanorum, gladius Lacedæmoniorum, acinacis Medorum, falarica Saguntinorum, ſagaris Perſarum, rhomphea Thracum, framea Germanorum & ſparus ruſticorum: Theutonicorum uerò, cateiæ. Erat enim haſta anguſto & breui ferro, rhomphea autem ingentis longitudinis. Tametſi Hiſpanum gladium admodum breuem, & ſariſſam prælongã haſtam ferro affixo legamus. Etiã ſica Romanis frequens & peculiaris fuit: q̃ppe Romani milites utroq; latere ferebãt ſicas, dextra breuiorem, ſiniſtra longiorem. Proditumq; memoriæ eſt, C. Marium noua primum forma iacula feciſſe: nam quum duplici telo antea munirentur, ipſe alterum admiſit, alterum ſuſtulit, & loco illius clauum panxit, quo firmius impingerent. Marcellus ad Nolam longiora pila militibus diſtribuit, quo ferirent uehementius, quum Carthaginenſes breuioribus, & minus habilibus uterentur. Cleomenes uero docuit Lacedæmonios pro lancea ſariſſis uti, quas utraq; manu torquere aſſuefecit. Galatæ pro enſibus ſpatas geſtabãt oblongas, quas à dextro latere catenis ſubnectebãt. Poſt quos haſtati, qui haſtam geſſaq; ferebant, qui etiam in prima fronte poſiti, haſtis p̃ualidis ferro munitis militabant: erant enim ferè tyrones, tunc primum militiæ adſcripti. Deinde principes ordines ducebant, milites robuſtiores ætate & uſu doctiores, ab haſtatis per interualla diuiſi. Tertij uexilli triarij fuere, q̃ ſi qua maior uis ingrueret, aut durior caſus principes repelleret, compreſſis ordinibus, uno continente agmine, totam aciem clauderent, laxatos, languentesq; ordines magnis uiribus repararent: Tantiq; roboris erant, ut rebus abſciſſis & deploratis, ſæpe debilitatam uirtutem, & fractos reſtituerent animos. Præter hos uelites, q̃ueſtiti & nullis armis muniti, quo expeditiores forent, inter leuis armaturæ milites locabantur, quibus parmæ tripedales, breuiores q̃ equeſtres, & iacula quaternos longa pedes, ferro p̃fixo, data ſunt, ex celeri curſu quaſi uolantes dicti, prompti ad excurſiones, qui ad proſequendum inclinatam ſemel aciem, uagos effuſosq; prædatores excipiendum, infeſtas q̃ populationes & uaſtitatem inhibendum, tum ad ſubita belli & repentinas incurſiones, mirum dictu eſt, quãto præſidio fuerint. Hi enim ſecundo Punico ardente bello, dum Romani ad Capuam ſedent, ut contra equites, quibus hoſtis præualebat, repugnarẽt, à Fuluio Flacco proconſule primum inuenti inſtitutiq; ſunt. Quibus additi ſequentibus bellis plerunq; ſagittarij, & cohors Peligna uelitaribus armis, quorum tela ad remittendum imperitis inhabilia traduntur. Rurſus inter militũ ordines alij deſcripti ſunt, quibus prætorianis nomen, qui iuxta ducis prætorium excubantes, honore atq; ordine præſtabant: hi enim præcipuo robore & uirtute illuſtres equites, magna & firma præſidia fuere, quippe qui circa principis tabernaculum, & imperatoris latera militabant, quum nobilitate & honoribus anteirẽt. Hos antea celeres à Romulo dictos ferunt: ſiquidem Romulus trecẽtos circa ſe, pacis belliq; temporibus habuit expeditos, quos Celeres nuncupauit: qui poſtea Flexumines, demũ Troſſuli, quòd oppidum Thuſcorum Troſſulum ſine peditum opera, ui cepiſſent, dicti ſunt: quos Numa diſſoluit, & antiquata militia miſſos fecit. Primus enim Tarquinius Superbus cuſtodiam ferociſſimorum circa ſe habuit, ut noctu penes regiam excubarẽt, die autem illius latera cingerent. Obſeruatumq; fuit, ut is ſummam militiæ gereret, & imperatoris uice fungeretur, qui prætoria caſtra & prætorianos haberet: nanq; omnis cura & procuratio rei militaris, deſito imperio ueteri, penes prætorianos fuit, qui quãdoq; quum Romæ iuxta pomœrium caſtra metantur, magnarum diſſenſionum cauſam præbuere: nam per celebria urbis loca ſuper aſſumendo principe inextricabiles ſæpe pugnas conſerebãt. Ideo Tiberius Cæſar, ne per hoſpitia diſperſi, populares tumultus ſererent, extra frequentia urbis prætorianis loca dedit. Denique in tantum uiribus proceſſere, ut quem uellent, ad ſpem imperij impellerent, & in principem aſſumerent,

Geſſa. Sariſſa, Lancea. Gladius, Acinacis. Falarica, Sagaris, Rhomphea, Framea, Sparus, Cateiæ. Sica.

C. Marij iacula.

Lacedæmonij Galatæ, Spatæ,

Haſtati. Tyrones,

Milites ætate robuſtiores, Triarij,

Velites,

Sagittarij et Peligna cohors additi uelitibus.

Prætoriani,

Celeres,

Flexumines. Troſſuli,

Imperator q̃s

aſſumptumq; mox deturbarent, eſſentq; arbitri totius imperij & moderatores, qui etiam ſpeculatorum ordinem habebant promptiſſimorum, qui circa ducis latera excubabant: unde magni ſæpe duces adiumenta ſumpſere: quippe Aphricanus primus fortiſſimum quenq; delegit, qui ab eo non diſcederent, & cætero belli munere uacarẽt. Sequuti deinde conſules & demum Cæſares, cohortes circa latera, ueluti firma & ualida præſidia habuerunt. In urbe quoq; ex præfectura Rheatina delecti milites ad latera cõſulum excubantes, ſæpe reipub. operam nauarunt. Manus quoq; equitum Romanorum armata, præſidij cauſa ſenatui plerunq; affuit. Cato quoq; promptos circa ſe Firmianos habuiſſe fertur. Fuitq; moris populi Romani, ſociali fide & fœdere iunctis, quos reges appellauiſſet, turmam equitum Romanorum honoris cauſa, & militarẽ cuſtodiam uelut præſidium impartiri. Reges quoq; Aſiæ, militum cohortes & robora uirorũ habuere, quos *Agraſpidas à genere armorum nuncupariũt. Lacedæmoniorum reges generoſiſſimos iuuenes trecentos habuere cuſtodes. Athenienſes ſacram cohortem, quæ ex ſe inuicem amantibus conſtabat: quæ etiam apud Thebanos fuit. Alexander Macedo clypeatos & Perſarum mille ſatellites excubitores adſciuit. Macedonum quoq; reges obſeruarunt nobilium liberos habere, qui noctu ſeruatis uicibus, pro foribꝰ ubi rex quieſcebat, excubarent. Alexander Epiri ducentos Lucanorum exules habuit expeditos. Aratus uero ad corporis cuſtodiam delectos milites accepiſſe fertur. Piſiſtratus Corynephoros. Marius ſatellites quos uocauit Præcipites. Et Sulpitius tribunus, Marij tempore, manum equitum iuniorum cuſtodes aduocauit. Cumq; ſymbola in caſtris ab Antigono de nece Eumenis darentur, Macedones mille milites expeditos, ad ipſius cuſtodiam dederunt. Dionyſius prævalidis ſeruis latera muniuit, & efferis barbaris commiſit cuſtodiã, quos quum dimitti Plato ſuaſiſſet, penè in diſcrimen uitæ & diſſidium uenit. Petreius beneficiarijs & cetratis ſtipatus fuit. Apud Perſas turmæ immortalium, quæ ex decem millibus conſtabant, ad extremos ſeruabantur caſus, qui aureos torques & manicatas tunicas habuere diſtinctas auro, ex quibus mille ſelectis, Mellophoris dixere nomen: donec Thodoſio imperante, ab Ardaburio & nomen & genus immortalium deſiere: quorum inſtar ordo equitum apud Gallos fuit, quẽ Thymochreſiam, Græci ſomatophylacas uocant. Cyrus cuſtodes corporis eunuchos habuit, quo magis in officio eſſent, eos præter illecebras uoluptatum, firmiſſimum præſidium ratus. Indi uero reges, peruigiles mulieres habuere excubantes. Maſiniſſa parum hominibus credens, ſalutem ſuam canibus uallauit. Iulius autem Cæſar, omiſſis excubijs, cuſtodes corporis nullos admiſit, ſatius arbitratus, ſemel morti ſuccumbere, quàm metu aſſiduo detineri. Auguſtus Calaguritanorum & Germanorum manum aduocauit: ſicut Tiberius Germanos, & Galba euocatos. Caius autem Caligula Batauos. Antoninus etiam Germanos equites acciuit. Traianus quoq; ſine ſtipatoribus, aut militari cuſtodia perdiu uixit. Fuitq; literis proditum, excubias militares & corporis cuſtodes, non Cæſaribus modò, ſed Auguſtis mulieribꝰ, ut matri & coniugi imperatoris, olim apparuiſſe. Secundi ordinis cohortium urbanarum milites ex Romanis frequenter adſcripti ſunt, ex quibus uexillares cohortes delegere. Tertij legionarij, qui legionibus adſcripti militabant, qui tam ex ciuibus quàm Latini nominis, & fœdere iunctis ciuitatibus ſacramento adſciti erant: quoq; facilius dinoſcerentur, diuerſa habuere inſignia: nanque alijs prætoriani, alijs legionarij, atq; urbanarum cohortium milites utebantur inſignijs. Præter quos fuere cataphratti loricati equites, ferro muniti & fulti grauioribus armis, qui ſtabili gradu congredi, & uim excipere ſolebant: quibus arma erant, galea, clypeus, ocreæ, lorica, omnia ex ære, haſta & gladius: Caſſides uerò & thoraces peditibus ſimiles. Hæc enim præ reliquis fortis & inuicta acies, tanto robore munimento' que fuiſſe traditur, ut trepidam diffidentem' que aciem plerunque repararit. Erat enim manus hæc ualidiſſima, præq; cæteris terrori hoſtibus & formidini, ab hiſq; gentes ſæpius ſubactæ fuerunt & domitæ: quibus & equis operimenta fuere lintea, quæ ferreis laminis inſtar plumæ nectebantur, profecto munimentum contra omne telum inſuperabile, quæ tanti fuere, ut eas Hiphicrates cũ æneis commutarit, illaſq; Athenienſibus dederit. Priſcis uero ſeculis perpauci linteis thoracibus (Homero teſte) depugnarunt. Maximæ uero firmitatis celebratur thorax ille linteus

Cohortes circa latera conſulũ & Cæſarum.

Fœdere Romæ iuncti.

Reges Aſiæ.

*Argyraſpidæ.

Lacedæmonij reges.

Athenienſes.

Thebani.

Macedones.

Coryncphori.

Præcipites.

Beneficiarij, Cetrati.

Turmæ immortalium.

Mellophori, Thymochreſia.

Somatophylaces.

Cyrus.

Indi Reges.

Maſiniſſa.

Iulius.

Auguſtus.

Tiberius.

Galba.

Caligula.

Traianus.

Antoninus.

Vexillares cohortes Legionarij.

Cataphratti.

Cataphractorum arma.

Thorax Amasis regis.

Amasis Aegypti regis, cuius singula fila trecentis sexaginta alijs constabant, in quo ex auro & lana uersicolore, diuersis animalium figuris inscriptæ eius uenationes erant. Nonnunquam equites galeis & clypeis ferro coruscantibus, in equis insidentes pariter ferro ærecq; munitis, in acies prodierunt: q licet multimodis munirentur armis, suras tũ & femora nuda armis habebant, quo expeditiores pedib⁹ forent, quos statarios uocatos

Statarij. Crupellarij.

ferunt, quippe graue agmen, qui nisi firma manu & lento gressu prodibãt in aciem. Galli crupellarios uocarunt, quibus continuum tegmen erat ictibus impenetrabile. Persæ clibanarios: quod erat proprium Sarmatarum, ferreis laminis, aut præduro corio cõsertо muniri: qui quum turmis instructi uadunt, mirum dictu quãti roboris quantæcq; formidinis sint. Illorum uerò pedestri pugna nihil ignauius. Græcis quoq; dissimiles equitum fuere species: nam quidam hippotoxotæ dicti, alij scenophori, plericq; Iphicratẽses summæ laudis, sicut apud Romanos Fabiani: alij Dimachæ grauioribus armis, qui quũ opus est, pedestres fiunt acies; nonnulli hippag⍵gi: multi amphippi, qui equis duobus merebant. Vltra quos in Romanis castris Accensi stipẽdia fecere, qui in demortuorum locum suffecti, cooptati ue fuerãt, quasi ad cẽsum adiecti, qui & adscriptitij, ꝙ supplentes numerum militum, legionibus adscribebãtur. Fuitcq; nomen ordinis militaris, sicut principes, commentarienses, uel cornicularij. Inter leuis uerò armaturæ milites, ferentarij non in postremis erant, funditores dicti, ex Balearibus frequentes, qui saxis & sudibus, uelut nimbo grandinis, & omni genere telorum quæ feruntur, non autem gerunt, procul hostem missilibus arcent, & in fugam agunt: nonnunquã ense congrediuntur cominus, qui etiam in cornibus & hostem petere eminus solebant, quibus singulis tres fundæ è neruo uel iunco, aut setis simplici habena fuere: interdũ triplici scutali fundis, sicut ab Aegio, Patris & Dymis, funditores usi sunt, cum scuto & iaculo præusto, qui unà cũ sagittarijs & iaculatoribus incedebant, qui usus apud Indos præcipuus erat, ut misso lapide, extremos pueri capillos attingant impune. Hi inferioris ordinis q̃ pedites, desperatissimicq; inter milites habiti sunt: quare huic incondítæ turbæ, ad populandum uastandumcq; agros magis q̃ iustæ pugnæ idoneæ, Cyrus seruos præfecit, quasi illos non militare, sed præde & rapinis assuetos, seruilia exercere duceret. Tametsi sagittariorum & funditorum plerunq; delecta manus non temere congressi, magna ad uictoriam momenta fecere. Qui quidem sagittarij cum thorace, tibialibus & pharetra, ense accincti, nonnunquam sine pharetra cum hasta & scuto præliabantur. Græcis uerò, licet ex diuersis prouincijs funditores & sagittarij stipendia fecerint, tamẽ Cirtei & Elymæi præcipui habiti sunt. Fertur Scipio Aphricanus aduersus Numantinos dimicaturus, omnibus centurijs delectos sagittarios funditoresq; miscuisse: qua descriptione effecit, ut de Numantinis insignem uictoriam tulerit. Metellus quoq; ducens in Iugurtham, funditores & sagittarios inter manipulos diuisit, ita ut parum abfuerit, quin ingenti uictoria potiretur. Calones uero lixasq;, licet militiæ sacramento adigi non solerent, fiquidem seruilia ministrabant militibus, illos tamen in aciem prodijsse, bonam fidelemq; operam reipub. sæpe nauasse comperimus, tunc quũ accisis rebus & re exterminata, militumq; fracta uirtute, militiam militare coacti sunt: qui ꝙ ligneas clauas uel uallum gestarent, dicti calones fuere. Calas enim antiqui dixerunt fustes, quos serui portabant in comitatu dominorum, dum in expeditionem uadũt, seu ἀπὸ τοῦ καλεῖν. Lixæ quoq;, qui exercitũ sequuti quæstus causa, aquam militibus curabant: Sicut Brutiarij, quorum opera ueluti seruorum magistratus utebantur, persæpe militarunt, & munera fecerunt. Quum enim secundo Punico bello post Cannensem cladem Brutij ad Hannibalẽ primi defecissent, postea deuicto Hannibale, eos Romani, neq; milites scripsere, neq; pro socijs habuere, sed magistratibus præstare iusserunt seruorum munia militiæ domiq;: sicut Picẽtes, obinitam cum Hannibale societatem, pro militari officio, uiatorum & tabellarioꝝ operas præbuere. Super eos quos dixi adnumerantur caligati, quib⁹ caligis militaribus uti permissum: tametsi pro caligatis omne militum genus à militari caliga, multi accipi cõtendant: quæ quidem ferreis clauis multiplicibus munitæ erant. Præter quos legitimi euocati, & tumultuarij milites fuere: legitimi, ꝙ militiæ sacramento iusto delectu adscripti militabant; euocati, qui ex prouincijs socijsq; ciuitatib⁹ æquo iure & fœdere iun-

Clibanarij.

Equitũ Græcorum species, Hippotoxotæ Scenophori, Iphicratenses Fabiani, Dimachæ, Hippagogi. Amphippi.

Accẽsi seu adscriptitij. Principes, Cõmẽtariẽses Cornicularij. Ferentarij, Funditores,

Sagittarij.

Græci

Calones: Lixæ,

Calones unde dicti. Calæ. Brutiarij,

Picentes,

Caligati.

Legitimi, Euocati,

ctis, non Latini nominis, militiæ munere fungebantur: qui non milites, sed pro militib⁹ habiti sunt. Milites enim nominis Latini, proximè morem Romanum instructi erant, lingua, moribus, armoꝝ genere congruentes, disciplina deniq; & cultu Romano, q̃ plerunq; Gabino ritu toga circuncincta, ita ut lacinia reuocata, hominem cingeret, militarunt. Tumultuarij uero dicti, qui repentino aduentu hostium, quũ in discrimine extremo res foret, per trepidationem & metum raptim militiæ adscribebantur. Etiam proletarios, & capite censos quandoq; munera fecisse, & reipu. operam nauasse comperimus: Erant enim hi tenuissimi & modicarum facultatum, qui non ultra mille quingenta æris in censum referebant, domi ad prolem excitandã destinati, dimissa militia, & sacramento soluti, qui temporibus reipu. difficilimis, quum undiq; imperium fluctuaret, rebus absciss is, milites quandoq; scripti sunt. Sicut quum post Cannensem pugnam, seruitia, obæratos & mercenarios, ac capitalia ausos, militiæ sacramento adigere populus coactus fuit, numero octo millium, qui in exemplum iusti militis militarũt, quos uolones dixere, ꝙ sponte militiæ adsciti, libertatis studio militiã meruissent. Fuitcq; animaduersum, in Romanis castris, nisi ingenuos & libertinos seruitute exemptos, militiam meruisse neminem, præter q̃ secundo Punico bello, quo Hannibal Pœnus Italiam omi clade belli peruastabat, quo populus Roman⁹ extremo discrimine adactus, rem desuetã usurpauit, primumcq; seruitia sacramento adegit. Postea sociali bello ex libertinis duodecim cohortes bonam fidelemcq; operam reipu. nauarunt. Mox Iulius Cæsar ex magna parte perdomitis hostibus, quum ob bellorum clades in locum decedentium nullos sufficere ualeret, seruos commodatos militiæ adscripsit. Augustꝰ quoq; Octauius bello Illyrico & Germanico cohortes libertoꝝ legit, quos uoluntarios appellauit, illoscq; cum ingenuis commisceri, aut eodem uti armorum genere uetuit. Hos quoq; Romæ incendioꝝ causa, & si grauior tumultus oriretur, instructos paratoscq; habuit. Ipse enim seruos, qui ciuilibus bellis stipẽdia fecerãt, cõfectis bellis, dominis restituit. Lapsis inde temporib⁹, Antoninus Cæsar uoluntarios, quos obsequẽtes latrones uocauit, & gladiatores cõtra hostes p̃potẽtes militiæ armauit. Cleomenes quoq; dux Lacedæmonioꝝ, seruitia ad nouem millia libertate donasse, & militiæ adscripsisse fertur, quũ bellis attriti milite indigerent. Sed tamen capite censos propter inopiã & modicã rem familiarẽ, diu sacramento adscribere non licuit: donec C. Marius capite cẽsos militiæ munerib⁹ fungi, & militare coẽgit, qui in exẽplum iusti militis militarunt. Postremo causarij dicti, quibus causę ne mererent, legitime suppetebant: sicut beneficiarij, q̃ perfuncti militia, & data missione, post nauatã insigniter operã, muneris uacatiõe donati & militia missi fuere: tametsi beneficiarios, ꝙ beneficio tribunoꝝ ad militiam euecti erant, nonnulli dictos credant. Tria enim fuere missionum genera, quibus milites exautorabant: Honesta, quum emeritis stipendijs, & functis cõmodis missionũ, uacationis munere donant, quo tẽpore scuta, gladios & arma dicabant Laribus, sicut gladiatores Herculi, quod dijs iuuantibus perfuncti militia, rudem accepissent: quod missionis tẽpus, militi quinquagenario erat definitũ. Alij, nisi decennio stipendia meruissent, missionẽ petere, neminem putarũt posse. More tũ Romano, militare sacramẽtum in undecimum diffundebatur annum: quo exacto, militia perfunctis missio dabatur. Deinde ut decimus sextus annus stipendij finem faceret, Tiberio imperante cautũ fuit, qui etiam militiæ tẽpus ad uigesimum annũ propagauit, cauitcq; ut nisi post uigesimũ annum, missio militi non daretur: prætorianæ uero cohortes, nisi annis sedecim militassent, ad penates & domesticos Lares non remittebantur. Apud Assyrios aũt Ninus Semiramis filius, annis singulis copias sacramento solutas domũ remisit. Rursus nouos milites, militiæ sacramẽto, nullo præstituto tẽpore, adegit: quos tũ ultra annũ militiæ nunq̃ adscripsit. Causaria uero missio dicit, quũ senecta aut ualetudine aduersa, uitio ue corporis, domos uellẽt aut res inuisere suas, uel uiribus parũ ualidi, minus idonei munerib⁹ essent. Ignominiosa, quæ & ꝓbrosa dicitur, quũ militi ob delictũ & graue crimẽ, qb⁹ reus agitur, ut qa trãsfuga, desertor, aut fugitiuus arguit, uel timide et diffidẽter cũ hoste cõgredit, ignominia notat⁹, et militia exautorat⁹ fuit: in q̃ re licet animaduertere, ꝙ si tribun⁹ militẽ exautorauit, hoc ẽ, insignia militaria illi ademit, infamia quoq; affecisse uidebat. Post aliquot uero tẽpestates, noui milites

Milites nominis latini.

Tumultuarij.

Proletarij. Capite censi.

Volones.

Causarij.

Beneficiarij. Tria missionum genera,

Causaria missio.

Ignominiosa

Militia exautorati,

Militia exautorati.

Militū uaria nomina,

nominibus uarijs à Cæsaribus, penes quos fuit ius arbitriumq; rerum omnium, militiæ adigi cœperūnā præter gregarios, qui uilissimi inter milites sunt, fuere legionarij, alarij & manipulares, qui in legionibus, alis, uel manipulis militabant: ex quibus Nero Augustianos, & diuus Claudius Dacisianos milites legit. Probus uero Decimanos, Alexāder Seuerus Ostensionales, Tiberius Vigesimanos, & alij Primanos, Secundanos, Quartanos, Quartadecimanos, Vndeuigesimanos, Duodeuigesimanos, à legionum numero, magnæ & expertæ uirtutis. Apud Spartanos Neodomadæ omnium habentur fortissimi, quos Persæ gardates dicunt. Antoninus Cæsar lectos milites, Pitamitem & Laconicam centuriam appellauit. Aegyptij & Aethiopes, calasiries & hermothybies: Antiochus alam mille equitum, * Gencam: Dion uero Dionianos. Illud tamen ad memoriam insigne est, milites Romani nominis à condita urbe ad tribunos militares, & captam à Gallis urbem, per annos ferè trecentos quinquaginta suo sumptu & impensa meruisse, ac stipendia fecisse, parte enim anni sub pellibus militabant: parte uerò, liberis, uxori & penatibus, sibiq; ac familiæ, agrum colendo, & rei rusticæ nauando operā, necessaria parabāt. Quo autem tempore Veij diutina obsidione & intestino malo obsessi fuere, quū hyemare oporteret in castris, Romani utili & necessario exemplo docti, militib⁹ stipendium de publico statuêre, tunc primum collata stipe, æra militibus cōstituta sunt. Et deinceps reliqua militia, sumptu & ære publico meruere. Nonnulli Anxure capto sub tribunis militaribus, patres stipendium annuum militibus decreuisse memorant: quod quidem denis assibus in dies singulos taxabatur. Postea Tiberio regnante, singuli denarij diurni dati, prætorianis uerò bini. Scipio Aphricanꝰ instituit, ut prætorianis * sexquiplex stipendium daretur, hoc est, integrum & dimidiatum. Domitianus, quartū stipendium aureos ternos, militi tradidisse fertur. Apud Germanos epulæ & largi conuictus militi pro stipendio fuere. Cyrus ternos obolos singulis nautis stipendium dedit, quibus Lysander unum adijci procurauit. Aegyptij calasirijs & hermothybijs, quos præcipuos habebant milites, præter prædia dabant panis tosti pondera definita, & carnis bubulæ minas singulis: uini uero sextarios quaternos. Mercenario milite populus Romanus perraro adiutus fuit: solum enim Punico bello Q. Fabio Maximo, & T. Sempronio Graccho cōsulibus, ope externa adiutus, bella gessit, * & Hispania, Celtiberi stipēdiarij militis auxilio fultus, legiones duxit, quos latrones, q⁹ mercede militarent, quasi seruientes, nuncupauit antiquitas, qui plerunq; circa imperatoris latera excubabant. Galli gessatas uocant milites mercenarios. Inter cæteros Cares mercede militasse, & auxilia conduxisse traduntur, ideo uiliores habiti. Fertur tamen Prusias conductis in Thracia mercenarijs militibus, ita Byzantios obsedisse, ut extra mœnia progredi nequirent. Parthi nec mercenarios, nec ordinarios habent exercitus, quibus nec certa imperia, nec duces erant. Sed postquam iussu regis ad bellum educti fuerant, confectis bellis, ad propria dilapsi, nullā mercedem stipendiorum perferunt, nisi prædam. Britanni non ære signato militant, sed aurum, argentum, & alia metalla precium uictoriæ ferunt. Scythis, nisi capite hostis oblato, miles prædæ particeps fieri nequit. Chij autem quū seruis mercenarijs pro militē uterentur, bello subacti, seruis proprijs uincti traditi, & in exilium acti sunt, sicut Syracusis aliquādo possessores à clientibus exacti fuere. Fertur uerò Cato senior cum Celtiberorum manum ducentis talentis, & nimis magno stipendio conduxisset, & ob id increpitus ab amicis foret, q⁹ summam nunquam exoluere ualeret, respondisse: si uicerimus, ex hostili præda illis satisfiet: si uicti forsan erimus, non habebunt unde petāt. Fuit præterea memoriæ literis proditum, apud tot dissonas gentes, linguis moribusq; differētes, uaria etiā armorū specie & dissimili ornatu milites in aciē prodire, & cū hostibus congredi consuesse, quem sibi quisq; proprium & peculiarem fecit. Etenim Vascones tecto capite, aut cum galea pugnare nefas habent. Aetoli & Pelasgi dextro pede nudo dimicant, & sinistro crure uestito armis. Albani & Iberi ferarū tergore caput amicti. Sacæ Scythica gens, cristatis galeis in acutum desinentibus. Lacones pileati. Persæ turrito pileo. Lusitani cristata galea & neruata casside, aut mitratis frontibus, & iaculo hamato. Paphlagones hasta. Spartani breui pugione præliantur. Salētini exerto humero. Gallograeci nullo uestitu calceatuq; amicti, quippe qui nunq̄ nisi in pugna nudentur. Baleares

Gregarij.
Legionarij.
Alarij.
Manipularij.

Neodomadæ.
Gardates lecti milites.
Calasiries.
Hermothybies,
Genca.
Dioniani.

Ro. initio nullis stipendijs militabant.

Calasiries.
Hermothyb.

Milites mercenarij.

Galli.
Gessatæ.
Cares.
Prusias.
Parthi,

Britanni.
Scythæ.
Chij,

Syracusani.

Armorū militariū atq; ornatuū apud uarias gentes diuersitas.

Vascones.
Aetoli.
Pelasgi.
Albani.
Iberi.
Sacæ.
Lacones.

discincti. Cares funda. Persæ, Parthi, Cydones, & Macæ sagittis. Thraces peltati cum iaculis & romphea, Lacones gladio breuiori: Carthaginenses breuibus spiculis. Oretani iaculo, funda, & gladio. Numidæ & Massæsylij effrenatis equis, & sine ephippijs, mirabili uelocitate, ita ut modo citato agmine fugiant, modo insequantur, miræ ad cauendum solertiæ: nonnunquam binos trahentes desultorios equos, ita ut inter pugnandum exfesso in recentem armati confestim transcendant, quod compar fuit cum Sueuis & Dardanis, qui pariter confertim pugnant & cedunt. Samnites uibrare hastas antequam dimicent, assuêrant: quibus in prælio non utuntur. Euboici & Aphri hastis congrediuntur, quas uocant phalangas. Cretenses Cydonio arcu & saltu. Andabatæ nisi obscuro cælo, nouo & inusitato genere, clausis & cōniuentibus oculis, aut in caligine & tenebris pugnant. Idem apud Arios, qui iuxta Sueuos incolunt, ut nisi atra nocte præliari liceat nigro scuto, corpore colore fucato, & oculis uinctis. Auctyles quoq; libyci populi, noctu pugnare discunt: die habent inducias. At non Parthi, quibus pugnare in tenebris est lege uetitum. Lacones uero, ut in tenebris pugnare discerent, nunquam noctu præuio lumine incedebant. Contrà Athenienses: nam è cubiculo egredi noctu, nisi prælato lumine, Solonis lege uetabantur. Galli prælongis gladijs, & sine mucronibus, & uastis scutis supra umbilicum, nudi dimicabant. Hispani breuioribus & acuminatis, leues agilitate corporum & armorum habitu: nam linteis prætextis, cum purpura & candidissimis tunicis præliantur. Aegyptij scutis oblongis, ita ut uix hostē conspiciant, & magnis hastis. Achæi breuioribus, neq; ad protegenda corpora habilibus, & hastilibus minorib⁹, quibus Philopomenes, pro scuto clypeum, pro hastili sarissam dedit. Macedones graui armatura, breui gladiolo, & leuibus peltis. Medi & Thessali equitatu ualent. Massagetæ equis & peditibus. Assyrij, Syri, Arabes, atq; Asiatici ferè omnes frequentius de curru præliantur: sicut Britanni, qui ingētibus gladijs sine mucrone, & breuib⁹ cetris ictus excipiunt. Ipsi etiam Arabes uelocibus camelis comminus oblongo gladio, eminus arcu & sagitta, * Bathriani bipennibus & leuib⁹ scutis. Indi arcu tricubitali uel hasta, pelta & lato gladio. Mauri leonum & elephantum pellibus ursorumq; amicti, bella gerūt. Circa Mæotim Laxamathæ uiri pedibus, fœminæ equestri prælio, non ense, sed laqueo depugnant: Sicut Nomades, qui Perfice uiuunt, hostem illaqueatum conficiunt. Ex Germanis Roxani scuto, thorace & galea ex crudo bouis corio, reliqui immenso scuto armātur, & hasta enormi. Aethiopes arcubus longis non minus quatuor cubitis, & sagittis longissimis. Parthi missilibus telis, aut sagittis assuescunt, citis cohortibus nunc occursantes, nunc terga dantes, simulata fuga: quod apud Scythas & Germanos fortissimū pugnæ genus censebatur, ut cedere loco, & rursus instare, pro consilio haberēt: quibus usus erat cum fœminis equabus præliari, quod ueficas cursu leuarēt: mares uero in aciem nō producere: sicut * Bathriani fœminas camelas, ad bella præparant, maribus in expeditione nō utūtur. Sed tāetsi Persæ, Medi & Assyrij, effuso cursu procursando, eminꝰ iaculis & sagittis hostem incesserent, haud longis inde temporib⁹ Persæ optimates, thorace pectus, scuto sinistram, dextrā gladio uel securi muniuerunt. Lydi quoq; & plerique barbari, longis brachis & longis cristis, sed breui arcu & spiculo armantur. Quod autem de Cydonijs loquor, nō omittendum, nulli Græcorū præter Cretenses sagittis uti, institutū patriū esse: nec solū Cydones, Persas, & Parthos cateruis sagittariorū ualere, quos hippotoxotas uocāt, sed Aethiopes, Arabas, Indos, Scythas, Bathras, Sarmatas, ade Aegyptios, & oriētis populos, cōtra ingētes hostiū copias, calamorū & sagittarum iactu præcipue ualuisse, quibus plerūq; solē obūbrāt, & ideo serenos exoptāt dies. præcæteris Magnesij attē sagittādi habuisse traduntꝰ præcipuā, ubi oppidū Mothona, in quo Philippus sagittæ iactu amisit oculū. Scythis autē adeo sagittarū studiū fuit, ut dextra ac sinistra pariter iaculari, & uice alterna in hostes mittere, sublato discrimine, callerēt.

Persæ.
Lusitani.
Paphlagones
Spartani.
Salentini.
Gallograeci,
Cares.
Persæ.
Parthi.
Cydones,
Macæ.
Thraces.
Carthaginenses.
Oretani.
Numidæ.
Massæsylij,
Samnites.
Euboici.
Cretenses.
Andabatæ.
Arij.
Auctyles,
Parthi.
Lacones.
Athenienses.
Galli.
Hispani.
Aegyptij.
Achæi.
Macedones.
Medi.
Thessali.
Massagetæ,
Assyrij.
Syri.
Arabes.
Britanni.
Bathriani.
Indi.
Mauri,
Laxamathæ.
Nomades.
Roxani.
Aethiopes.
Parthi.

Lydi.
Gentes sagittandi peritæ.

Hippotoxotæ

Magnesij.

Quid sit lex, quid plebiscitum, senatusue consultum, quid prætorum edicta, uel responsa prudentum. Caput XXIII.

Nullæ leges initio Ro. ex scripto populi iudicio.

VErū est quod prodit ab autorib⁹, à principio originū, nullas apud Romanos ex scripto populi iudicio, leges latas fuisse: sed quod reges iudiciū statuebāt, id pro lege seruabatur. Arbitria enim principum pro legibus erant: quippe

Leges curiatę Leges sacratæ.

condendarum legum ius arbitriumq; tunc penes reges erat, quum delictoꝝ pœnas pmiaq; constituunt,& querelas ciuium criminationesq; admittunt. Hinc à Romulo leges curiatæ,& reliquis regibus,pcipuè à Seruio Tullio,absq; populi concilio, sed tantum consulto senatu,leges sacratæ fuere, quibus etiam reges tenebantur: quas sine ordine latas Papyrius in unum collegit & aceruauit,unde ius Papyrianum dictum. Quũ uero exterminatis regibus,cõsules & annui magistratus præessent, ius potestasq; omnis legis condendæ consulibus collata fuit: q quoties ex usu erat,ex consulto senatus,leges ad populũ tulere,quæ firmæ illibataq; manserẽ. Neq; consules modo,sed dictatores,prætores,ædiles, censoresq; ad populum iura dare,& legem ferre poterant, eaq; promulgata & demum lata populi iussu, patribus autoribus, ita summos ac infimos astringebat, ut obedienter imperata facere oporteret. Quòd si in lege ferẽda populus aduersaretur, aut senatus illam non acciperet: quippe qui eam ferri aut promulgari non fineret, nullius exempli,nullarumq; uirium esse cẽsebatur. Ferebat enim præco legem ad populũ, ex autoritate & iussu dictatoris,consulis,prætoris ue, subiiciente uerba & præeũte scriba: qui quum illam promulgasset,id demũ firmũ erat,si in eo quod lege cauebatur,populus autor fieret. Ipsaq; lata & promulgata, atq; in æs incisa, & in ærarium condita, ita eius scitis omnes astringebat,ut eius firma maneret autoritas: aduersusq; eam si quid factũ foret,posset non iure factum uideri. Mulcta quoq; per legẽ lata aduersus eum, q secus fecisset,impune irrogari quibat. Si quid tñ ea promulgata,addẽdum legi foret,detrahendum ue,anteq; in foro proposita, & in æs incisa fuisset, facile licebat, postea uero uetabatur. Si tñ non trinundino lex promulgaretur,aut loue tonante,uel per uim & minas,seu per fulgura & tempestates,uel die ominoso & piaculari edita: si cõtra plebis tribunorum ue intercessiones,aut denicq contra auspicia feratur: si neq; iurata per cõsules tribunos ue esset, poterat haud dubiè abrogari,& pro infecta haberi. Quare quum M. Iubilius Drusus tri.pl leges pro optimatibus tulisset, Philippus consul qui ei infensus aderat,obtinuit à senatu,ut leges eius uno senatusconsulto tollerentur, quia contra auspicia latæ erant,propterea illis populum nõ teneri. Neq; enim fas erat pro lege recipi, quod uitio,& non iusto imperio editum fuisset aut promulgatum: idq; lege ueteri cauebatur,his uerbis: Legum iusta imperia sunto, hisq; ciues modestè & sine recusatione parento: & infra. Dictum est autem trinundino leges ferri, quòd tribus nundinis proponi leges,demum promulgari deberent. Si quid tamen alicui ob gratiam, q dignum aliquod operæprecium feciſſet, contra ius publicum aut legem scriptam indulgendum foret,nonnunq; senatu postulante,populi iussu lex abrogabatur,ut ille legibus solueretur,exemplo Lacedæmoniorũ,& ius interim conniuebat,eademq; post annũ ferebatur denuo. Alexander uero Seuerus imperator,nullã sacrasse dicitur legẽ, sine XX. iurisperitorũ & quinquaginta disertissimorũ consilio. quod quidẽ ius,in legẽ,morem & æquitatem ueteres diuiserunt: iusq; ad res humanas,fas ad religionẽ pertinere uoluerũt. Sed notandum,nõ solũ leges editas consensu populi sacratas, sed & scita plebis, senatusconsulta,edicta magistratuũ,ac iurisperitorum autoritates & responsa,demũ placita principũ,& res iudicatas,uim legis habuisse,in q bus ciuile omne ius consistit. Animaduersionis eñ metu,magistratus dum audaciæ & facinoribꝰ obuiã eunt, his ueluti legibus oẽs alligarunt. Erãt enim plebiscita,quæ rogatione tribunitia legis condendæ causa, plebs statuebat,quæ licet à plebe scita essent,illa tñ uim legis habere haud dubium est. Quintus enim Hortensius quum plebs in Ianiculum secessisset,in Esculeto legem tulit,ut ea quæ plebs iussisset,oĩes Quirites tenerent,quam L. Valerius,& M. Horatius antea tulerant centuriatis comitiis. Magni tñ inter plebiscita legesq; intererat, q plebiscita,tribuno rogante,de his quæ ad plebem pertinent: leges uerò,consule uel prætore,aut alio magistratu consulente,rogabantur. Qui tamẽ populus differt à plebe, q in populo patritij,senatores,cunctaq; nobilitas insunt: in plebe uerò patritij nõ insunt. Non tñ quicquid populus iussit, ratum esse decet: quia quod ius non esset, populus iubere non poterat. Senatus quoq; consulta,tametsi ad populũ non ferantur,si tñ ea tribuni probassent, & rata esse uellẽt, legis uim obtinuere. Erat enim senatusconsultũ, quod senatu iubẽte, decernebat sine lege. Hæc eñ illa sunt decreta & consulta patrum, quæ iuris statuendi

Quæ demum leges ratæ erant Romanis.

Quæ lex abrogari poterat,& pro infecta haberi.

Trinundino leges fieri.

Legis abrogatio ad gratiã priuati cuiuspiam.

Papyrianum ius.

Iuris diuisio. Fas,

Leges sacratæ.

Plebiscita,

Plebiscitorũ & legum differentia.

Populi & plebis differẽtia,

Senatusconsultum.

causi, non ob priuatam utilitatẽ decreto amplissimi ordinis statuuntur: quæ tunc rata erant,si tribuni plebis ea censuissent,aliter poterat senatusconsultum per intercessiones tribunitias impediri. Fuitq; diu obseruatum, in omnibus senatusconsultis,in quibus aliquem solui placebat,adiicere,ut deea re ad populum feratur,quod postea adiecti desitum est. Præter quæ,Prætorum edicta,quæ iuris statuendi causa in albo proponuntur,legũ uicem habuere,ut quum doli metus ue causa,aut ui quod factum sit uel clam, se ratum non habiturum promittit: quæ quidem edicta,uel ciuilis iuris declarandi,uel interpretandi,adiuuãdi,supplendi ue causa,à prætore proponebantur, quod ius honorarium dictum est. Et quum prætores olim ob gratiam plerunq; uarie ius dicerent, Cornelius legem tulit,ut nisi ex edictis suis perpetuis,& scripto iure prætores iura dare nõ possent. Fuitq; constitutum,ut non prætores modo,sed ædiles,censoresq; de his quæ cuiusq; magistratus iurisdictionis sunt,quoties uaria & commutabilis ratio aliquid noui decernẽdi causam daret,edicta proponerent,eaq; circunspecte edita,uelut iura legesq; promulgatas seruari mandarent,ita ut si quid contrà factum esset,poterat in eum haud secus lege agi,quàm si decreta legum labefactasset,aut præterijsset. In quibus etiam seruatum comperimus,tunc quum proponuntur aut eduntur, in primis nomen Cæsaris cum honore præfari. Et tametsi annuam dici legem edicta prætorum quidam censuerint,cõstat tamen,illorum constituta haud secus,quàm si perpetua lex esset,sæpe ualuisse. Estq; memoriæ proditum,ut instar edictorum,prætoris interdicta ualeãt; nam si quid bono publico ne fieret interdixit, haud secus in eos animaduertit, qui admisere aliquid cõtra uetitum,quàm si quid fieri iussisset,& ob nequitiam paritum non fuisset. Responsa deniq; prudentum pro legibus sæpe habita & recepta sunt: quum enim interpretandi iuris & sententiæ ferendæ de his quæ in controuersiam ueniunt, potestas his tributa esset, illorum responsa,librata moderatione edita,nimirum eam uim obtinuere,ac si leges sacratæ fuissent: quæ quidem tantæ autoritatis fuere,ut suppressa ratione,illorum placita instar legis haberent. Ante uero Augusti tempora ius respondendi de iure cõtrouerso nulli datum fuit: sed qui studiorum suorum fiduciam habebant, consulentibus responsa dabant: primus enim Augustus iureconsultis,uelut legum ministris, de iure respondendi super his quæ in dubium disceptationemq; uenirent, munus dedisse fertur: & ex illo traditũ, ut respondendi interpretandiq; iura,pro beneficio à principe peteretur facultas. Quare à Tiberio Cæsare, Sabino iureconsulto interpretandi iuris, magni muneris loco, ius tributum fuit: & post eũ reliqui Cæsares id muneris sui esse uoluere, adeò ut quum ab Hadriano uiri prætorij,ut de iure respondere liceret, pro beneficio peterent, responsse dicatur, hoc non peti à principe, sed præstari solere: & ideo siquis sui fiduciam haberet, esseteq; iuris sciens, respondendi se facultatem non negaturum. Quare illorum responsis leges nonnunquam editæ, sæpius interpretatæ sunt. Feruntq; Mazacenos iuxta Cappadoces, quum Carondæ legibus uterentur, ne fine interprete legũ scita seruarent, si quod dubium ius emergeret, aliquem peritum iuris elegisse, cuius responsis & dictis parerent. Eiusmodi fuere tam Papiniani, Seruij Sulpitij, Pauli & Scæuolæ: quàm Vlpiani, Trebatij, Tuberonis, Cassij, & Saluij Iuliani, aliorumq; iurisconsultorum magno studio curaq; elaboratæ sententiæ: quibus tam leges quàm plebiscita, prætorumq; edicta, & senatusconsulta interpretandi facultas erat, proq; illorum responsis in iudicio & foro ius sæpe dictum est. Hic enim Cassius nepos fuit Tuberonis ex filia, quæ neptis erat Seruij Sulpitij, iuris scientissimus & consultissimus. Papinianus uero Scæuolæ discipulus, & ut in plurium est monumentis, sub Seuero principe in summã cõmendationẽ uenit. Vlpianus aũt, Paulus, Pomponius, Triphonius, Metianus, Celsus, Proculus, Modestinus, Alphenus, Aphricanus, Florẽtinus, Martianus, Callistratus, Hermogenes & Venuleius, sub Alexandro Seuero floruêre: in eius societatẽ & iura familiaritatis allecti, Papiniani omnes discipuli. Vlpianum uero ipse Alexander præceteris ob morum probitatem, & singularem iuris scientiam, amplissimis honoribus honestauit, & re familiari auxit: qui tamen ab Heliogabalo, quòd bonus uir esset, officio motus fuit. Alphenus uero ab adolescentia tonstrinam exercuit, mox sub Sulpitio iuris scientissimus euasit, ita ut consul effici, & decedens, publico funere efferri meruerit,

Prætorũ dicta.

Lex Cornelia.

Responsa prudentum.

Respondendi ius quãdo primo datum Verba sunt Põponij in l. 2. ad hõ longe à fine, ff. de origiur.

Iurisperitus peculiaris ad dãda responsa apud Mazacenos.

Iurisconsulti quibus interpretandi ius datum,

Trebatius, licet sub disciplina Ciceronis iuris peritissimus, aliquot libros de iure ciuili composuisset, & de religionibus nouem, tamen & uersu heroico plurimum ualuit, & inter poetas adnumeratus est. Saluius autem Iulianus, proauus fuit Didio Iuliano, qui post Pertinacem, imperium tenuit. Papinianum uero Caracalla iussit interfici, quod fratris necem quem interfecerat, apud senatum excusare nollet, asserentem non tam facile parricidium excusari posse quàm fieri. Fertur uero Caligula, qui hostis humani generis dictus est, omnia iurisconsultorum placita inducere, & præter se, nullum de iure respondere uoluisse. Postremò PRINCIPVM PLACITA, quæ constitutiones appellantur, pro legibus etiam recepta fuêre: Nam quum diuus Cæsar, & sequuti principes summam imperij haberent, & soli iura darent, omnis condendæ legis ius potestasq; lege Hortensia à populo ad principem translata fuit, ita ut quod principum decretis communis iuris decernendi causa statutum esset, etiam sine populi concilio pro lege haberetur. Non tamen omnis Cæsaris uoluntas lex putanda est, quia si quid princeps non publico decreto, ut inter exempla referatur, sed priuati iuris causa statuisset, id non esse legem conuenit: quippe priuata decreta principis in exemplum non deducũtur. Diuus autem Traianus uir omni laude dignus, quum priuilegijs ab se editis, aut ob merita indultis, multos inniti, atque in exemplum trahi uideret, ueritus ne contra leges moresq; maiorum, ad alias causas perferrentur, illaq; in iudicijs & foro pro lege acciperent, diplomatibus libellisq; nunquam ex scripto respondebat, ne pernicioſum inde exemplũ, & quasi seminarium mali oriretur: sed tantum uerbo, quibus uisum est, assensisse fertur, aut priuilegia induxisse. Tametsi uetus mos esset, principem scripto adire, & consulentibus per libellos respondere. Quod & Nero fecit, qui in iure dicũdo, nisi scripto & sequenti die postulatoribus respondit. Proditur tertius Antiochus tanti decreta legum scisse, ut datis diplomatibus edixerit, ut si quid suo iussu contra leges & iura decretũ foret, ne sibi parerent, impunéq; aduersarentur: cuius exemplo Agesilaus, non aliter promissa præstare uoluit, quàm si iusta essent. Marcus quoq; Antonius orator è tot millib⁹ orationum, nullam ex scripto edidit concionem, ut si quid parum laude dignum, & contra legum decreta in his compertum esset, posset à se dictum inficiari. Quod parũ prospiciens L. Crassus orator, quum à M. Bruto increpitus esset apud iudices, q̃ ex duabus orationibus capita inter se contraria edidisset, respondit, orationes esse causarum & temporum, non autem hominum & patronorum.

Caracallæ insolentia.

Principũ placita.

Priuata decreta principum

Responsio principũ per libellos.

Egregiũ Antiochi edictũ

Qui primi de plebe ad dictaturam, consulatum, & prætoram, aliosq; magistratus euecti fuerint, & de ephoris quæ tradantur.

Caput XXIIII.

QVo tempore in monte sacro magistratus sibi plebs creauit, quos sacrosanctos fecit, id cautum est, ne cui patritio illos capere liceret, quod nõ ab re sancitum fuit: Nam quum aduersus potentiam patritiorum, tribunum propugnatorem fautorem'que sibi plebs creasset, ut querelas criminationes'que in patres acciperet, periniquum uidebatur, ut in quo defensores sibi plebs adsciuerat, ad id fastigium honoris, illos qui sibi infensi infesti'que erant, aduocaret, quorum instar ephori apud Lacedæmonios habuere: qui sicut tribuni plebis Romæ consularem potestatem, ita regum Spartanorum insolentiam reprimerent, ne imperio abuterentur, nimiæ'que ferociæ & audaciæ assuescerent. Qui à principio quinque ex amicorum numero fuere, ut ministri regum auxilio allecti, scilicet quum reges foris bella gererent, ipsi domi iura darent, primum à Theopompo Spartanorum rege instituti, necessitatis causa, licet Spartana lege cautum fuerit, utrique regi cum exercitu foras prodire non licere. Paulatim eò licentiæ processere, ut regi non assurgerent, & seorsum tribunal haberent, & non modo magistratus comprimerent, & in disquisitionem uocarẽt, ac de uendendis emendisq; rebus cognoscerent, sed regi, quid facto opus erat, præscriberent, quibusq; annis copiæ educendæ forent, quoq; tempore equitatus, aut grauis armatura, & peditum acies promouendæ, enunciarent. Adeoq; omnium rerum gerendarum censores erãt, ut Archidamum Lacedæmoniorum regem graui affecerint mulcta,

Ephori.

Lex Spartana

Ephororũ insolentia.

q̃ cum uxore exigui corporis nuptias contraxisset, quod liberos tantum, non reges se geniturum cogitasset, ipsumq; in disquisitionem uocare, & in carcerem trudere, atque morte afficere possent, sicut de Pausania, Agide & alijs factitatum accepimus. eoq; insolentiæ processere, ut quum iniissent magistratum, seruis primum bellum indicerent, q̃ olim cum Messenijs cõspirassent, magnisq; calamitatibus & multiplici incommodo Spartam affecissent: mox, ut singuli barbam rasitarent, per præconem edicerent, ut si q minus dicto audientes forẽt, internoscerẽt. Vtq; maiori formidini essent, iuxta triclinium ubi tribunal habebant, Timoris sacellum erexere. Vtq; occasionem regis criminandi scrutarentur, singulis nouennijs cælum & sidera silenti nocte obseruarunt, ut si stellã ex cæli regione in aliam declinantem, aut radiantem uidissent, reges contra deos aliquid molitos criminarent: itaq; efficiebant, ut regimini cedere & magistratu abire cogerent. Erat tamen ius regi, ut si ab ephoris uocatus, primæ & alteri iussioni non pareret, contumacia fraudi non esset: tertiæ nisi paruisset, imperio cogi poterat. Qui quidem ephori una cum regibus singulis mensibus mutuo iurabant, pro legibus Lycurgi imperatũ ire, & regnum inconcussum tenere. Hos postea Cleomenes, quum crudelem in modũ dominarentur, sustulit, & restituta regi potestate, illos de gradu deiecit, & dominium abrogauit. Si tamen reges dissentirent, uariatis sententijs, illi qui uideretur melior, stando eratq; si in unam sententiam conuenirent, nulli ephororum contraire fas erat. Ergo plebeios magistratus nulli patritio sumere licebat, idq; Volero tribunus plebis rogatione promulgata statuit, plebsq; sciuit, ut plebeij magistratus sine patribus, sed tãtum admissa plebe tribunitijs comitijs fierent. Cumq; patritij magistratus auspicato fierent, solos plebeios inauspicatos esse, & minorib⁹ regi auspicijs, peruulgatum est. Et tametsi ad dictaturam, consulatum, præturam & censuram nulli nisi patritij antea admitterentur, tamen sequutis temporibus patritij magistratus cum plebe communicati fuere: Siquidem Sextius primus de plebe consul factus est, quod deinde fuit Licinia lege cautũ, quam C. Licinius & L. Sextius tri. pl. promulgarunt, ut consulatus cum plebe communis foret. Q. quoq; Philo præturam, & Cl. Licinius Stolo de plebe homines, magisterium equitum cum patrib⁹ gessere. Quinetiam dictaturam, in qua summus splendor & amplitudo erat, censuramq; cum plebe communicatam inuenimus: nam & M. Rutilius primus dictator & censor, deinde Q. Pompeius, & Q. Metellus uterque ex plebe censores facti sunt, quam legem Philo dictator tulisse fertur. Omnes denicq; patritij magistratus, etiam pontificatus, & sacerdotia cum plebe communicata fuere. Nec modo ex plebe ciues, sed Latini nominis, & demum exterarum gentium populi, ad magistratus & honores Romæ prouecti fuerunt. Tribunatum uero plebis longo tempore nihil cum patribus cõsociatum habuisse comperimus, nisi quum finito decemuirali imperio, nouos tribunos plebis cooptari oporteret, Sp. Tarpeium & Aul. Aeternium patritios & consulares, in collegium tribuni adsciuerunt. Et mox Minutius magister equitum, q̃ de Sp. Melio sumpsit pœnas, & postea Appius Pulcher, ut Ptolemæo bellum indiceret, & deinde P. Clodius, ut tribunus plebis fieret, à patribus ad plebem transiuere: donec post Syllæ tempora tribunatus plebis passim à patritijs & summis honoribus functis, appeti cœpit: qui prouincias sortiri, & imperium gerere, atq; cum fascibus, & lictoribus etiam extra urbem incedere cœperunt. Tantiq; postea honoris habitus est, ut populum Romanum Octauio Augusto, & deinceps Cæsaribus tribunatum plebis dedisse, pro magno fuerit munere existimatum. Illud est tamen minime prætereundum, quod quum à tribuno ple. dies dici consuli prætoriq; possit, ipse tamen iure sacrosanctæ potestatis, ab omni potentia magistratus immunis erat. Si tamen potestate tradita abuteretur, aut si iura plebis minueret, uel ubi intercedendum minimè fuisset, intercederet, seu si contra commoda plebis aliquid molitus esset, poterat ei dies dici, & à consule uel tribunis reus agi: cunctisq; suffragantibus tribubus, de gradu deijci, & pœnis coerceri. Tunc enim sacrosanctus esse definebat, & prophanus erat. Quod nouem tribuni plebis cum Sp. Cassio, ne magistratus more maiorum subrogarentur, contra libertatem populi Romani coniurarant, Publius Mutius tribunus plebis eis non solum tribunatũ abrogauit, sed & pœnas debitas iure & lege inferri peruicit, Et Tiberius Gracchus in

Sacellum Timoris.

Ephori grãdu deiecti.

Plebeij magistratus.

Patritij magistratus cũ plebe cõmuni cati.

Exterę gẽtes ad magistratus Ro. prouectę.

Tribunatus plebis à patritijs captus.

Honos tribunitiæ potestatis.

Trib. pl. potestate abutens.

tribunatu Octauium collegam contra commoda plebis intercedentem, tribuum maiori parte suffragante, potestate priuauit. Verba uero legis quibus tribunus plebis sacrosanctus fit, asscripsi: Tribunum inuitum, tanquam unum è multis, nemo cogito agere, neque uerberato, neque alteri ut uerberet imperato, neque occidito, neque occidi iubeto. Si quis autem prohibitorum horum quid fecerit, impius execrabilis que esto, bonaq; eius publicato ad sacra Cereris, & qui aliquem hæc agentium occiderit, cædis expiatus esto.

Legis uerba de tribunis sacrosanctis,

Quas acies, quósve exercitus, qui duces parua manu profligarint, quæve flumina Xerxis exercitus potarit.

Caput XXV.

ACies profligatas & exercitus parua manu cæsos ad interitum, ita ut uix pauci superfuerint, tres præcipuos ab autoribus memoratos ferũt, licet ex omni antiquitate si quis reputare uolet, innumeras inueniet. Quum enim Assyriorũ rex Cyrus contra Scythas cum ualido exercitu occœpisset bellum facere, postquam eos ingenti clade afflixit, cæso etiam unico regis filio, Tomyris regina Scytharum dissimulãs ægritudinem animi, inter angustissimos tramites Assyrios nacta, ita illos cecidit, ut parua manu hostium ingentes copias fuderit, ducentaq; millia Persarum una acie trucidarit, tanta cæde, ut ne nuncius quidem luctuosæ cladis superfuerit. Alteram, quum inter Locrenses Epizephyrios & Crotoniatas sæuientibus odijs certaretur, tanto furore animorum, & quasi uecordia ad pugnam fuisse procursum ferunt, ut quindecim Locrorum millia aduersus Crotoniatarum centum uiginti millia sæuè & atrociter pugnam inire non dubitarint, Locrensesq; tam parua manu tot millia Crotoniatarum felicitate mira uno prælio attriuerint, ita prorsus, ut ex ea strage pauci uix fuga elapsi superfuisse dicantur, eaq; ad Sagram Metaponti fluuium commissa pugna, ad posteros celebrẽ memoriam nominis dederit, uulgo iactato prouerbio, ἀληθέστερα τῶν ἐπὶ Σάγρᾳ. Tertiam, cũ duce Milciade in campis Marathonijs contra Artaphernem & Datym Darij præfectos, ab Athenienſibus uno prælio feliciter pugnatũ & debellatũ est, in qua decẽ Athenienſium millia, Persarum plus centum decem millia crudelem in modum afflixerunt, toto cæso exercitu. Fuit autem Marathon Atticæ ciuitas ab Athenis haud plus decem millibus passuũ distans. Iteq; quum annis intercedentibus, contra Xerxem arma Græciæ inferentem, qui bellum dijs hominibusq; indixerat, memorabilis Spartanorum ad Thermopylas, & clauſtra illa tam natura quàm munimento inexpugnabilia, pugna cõmissa fuit, trophæis & monumentis celebrata: quorum tam insolens uictoria proditur, ut decem hominum millia, duce Leonida, contra innumerabiles Persarum copias, clauſtra tenere, & sexcenti Spartani, quingentoq; milliũ castra inuadere non dubitarint. ubi tanta strage ad satietatem sæuitum est, ut difficile dictu sit, Spartanorum Athenienſiumq;, uel singulorum præcipuam uirtutem, uel uniuersorum laudes dinumerare: ad id uero cladis processum, ut quid funerum absumptum sit, illud argumento fuerit, q̃ cadauera passim strata prælio uel tẽpestate, corporaq; morbo & uastitate enecta, aliosq; alia peste absumptos, mare & terra uix ceperit. Quiq; modo terrestres nauales q; copias ultra decies centena peditum, equitum uerò octoginta millia armatorũ, in expeditionem duxerat, cuiq; sexcenta millia frumenti modia diurna cibo, & tot flumina exhausta potui nõ ſuffecerint: is cum multa cæde & fuga à pauciſſimis cæsus & profligatus, inconsulti certaminis, & temerariæ expeditionis insignes pœnas dederit: ipseq; tanti exercitus imperator magnificus, tanta clade oppressus, inermi naue per stragem corporum armorumq; uix effugerit. In qua quidem re non minori miraculo proditur, tantas copias ab uno Pythio Bithyno epulo exceptas magnificè, frumentoq;, ueste ac uiatico adiutas. Fuit illa quoque memorabilis exempli clades celebrata ſermonibus, cum ad Granicum amnem, aut Arbelam, uel quum ad Amanicas Pylas in faucibus angustis ab Alexandro signis collatis cum Dareo pugnatum est, in qua prope ad internecionem dimicatum fuit. Vbi ultra centum millia Persarũ peditum feruntur cæsa, equitum uero decẽ millia: ex Macedonib⁹ uero nõ ultra trigintaduo pedites, equites aũt centũ q̃nquaginta occidisse. Ad Granicum uero barbarorum uiginti millia, equitum uero duo millia fœdum in modum occubuere, quum ex Alexandri exercitu trigintaquatuor fuisse desideratos, quidã monumentis testati sint. Romani autem licet incredibili felicitate sæpe hostium copias ad extremum exitium profligarint, tamẽ præcipuis cladibus, & infanda strage maxime hostem affecerẽ: uel quum M. Liuius & Claudius Nero Hasdrubalem ſuppetias Hanni bali ferentem, ad Metaurum ingenti strage debellarunt, ubi par Cannenſi cladi exitium redditum fuisse memorãt. Vel quum Fabius Aemylianus uix triginta millibus militum ad Rhodanum plus ducenta Gallorũ millia ingenti strage deleuit. Vel quum cõtra Antiochum haud minus feliciter pugnatum est, plus quinquaginta millibus hostiũ cæsis, uigintiquatuor equitibus, & trecentis peditib⁹ Romæ desideratis. Aut quum C. Marius Cimbros & Theutonos ad aquas Sextias parua manu cecidit. Vel quum Sylla cõtra Mithridatem ad Orchomenum & Cheroniam ducens, illius copias fudit, & in intimas solitudines egit. Aut quum contra Archelaum non longe à Pyræo commisso prælio, ita eum deformauit, ut ex uiginti hostium millibus uix decem superfuerint, ex Syllæ uero exercitu uix quatuordecim desiderati sint. Aut quum Põpeius eundem Mithridatẽ strage atrocissima perculit, quadraginta millibus hostium cæsis, nõ pluribus uiginti ex suis interfectis. Vel quum Lucullus contra Tigranem bellum magnis conatibus aggressus, multiplici eum clade affecit, in quo Romanorum uix pars uigesima copijs hostium accedere uisa est: cuius pugnæ tanta Romanorum felicitas fuisse traditur, ut ultra centum millia hostium promiscua cæde occisa, Romanorum uero non ultra centum uulnerati, occisi autẽ quinq; dicantur. Tam paruo impendio tã insolens uictoria stetit. Aelij quoq; Galli in expeditione Arabica memorabilis uictoria inter illustria adnumeratur, ut post excidia & uastationes agrorũ, pluribus oppidis expugnatis, plus triginta hominum millibus fœde cæsis & profligatis, non amplius septem ex suis interfectis, illustri uictoria potitus fuerit. Mitto Caij Cæsaris felicitatem, cuius longe lateq; diffusa uirtus fuit, quoties belli casibus agitatus contra Aquitanos, Heluetios, Aruernos, reliquosq; Gallos & Germanos, aliasq; exteras & incultis moribus gentes, parua manu innumeras hostium copias fudit. Quoties aduersus maximos conatus inops ipse & imparatus præsentissimo animo restitit: quoties admotas hostiliter legiones fudit, quot prælia confecit, quàm firmissima hostium præsidia sæpe conuulsit & labefactauit, quas urbes & gentes ui & obsidione domuit, aut deditas in deditionẽ fidemq; recepit, ita ut an uirtute animi & mentis magnitudine, an felicitate & fortuna plus ualuerit, difficile sit dijudicare. Sed post tot successus & felicitates una Romanorum clades inter exempla memoratur insignis, quum Lucius Bebius in Hispaniam ducens, agmine inexplorato per abditos saltus & inuias regiones in insidias præcipitatus, circunuentus à Liguribus & oppressus est, oportuerit q̃ Massilienses tam luctuosam cladem per nuncios Romanis significare. Altera post Cannenſem cladem cum duce Caio Manlio & Quinto Cepione, à Cimbris & Theutonis, legionibus fusis, plus octoginta Romanorum & sociorum millia ad Rhodanum fœde cæsa & debellata fuere: ubi tantum cladis acceptum, ut uix decem superfuisse dicantur, qua clade populus Romanus in tanto pauore & luctu fuit, ut uelut ultima publicorum malorum passus, iustitio indicto, sicut in magna consternatione assolet, prætextas & laticlauos dimiserit, & saga sumpserit. Sed super omnem indignitatem fœdi exempli & memoriæ est, quod de Valeriano Cæsare recentiore memoria proditum est, qui quum optimus fuerit, infelix apparuit tamen, postquã uis illa uigorq; & uirtus bellica, atq; antiquum belli decus exoleuit, qui in expeditione in Persas quum fœdissimo euentu pugnasset, à Sapore Persarum rege, occiso exercitu, captus, usq; eò deformatus fuit, tantisq; contumelijs obnoxius, ut post afflictas fortunas, nulla uerecundia pristinæ maiestatis, contra decus imperij, regi Persarum equum ascenſuro, humi prostratus dorso gradum faceret. adeò Romani indignissimam fortunam, & grauissimos casus, ac sortis humanæ uarietatem, uelut magna documenta mortalitatis, nonnunquam experti fuere. In qua quidem re proditur uerbum Galeni filij uecordis & deliri, qui qua die de captiuitate patris resciuit, parum curans, uerbum Catonis usurpauit: Sciebam, inquit, me genuisse mortalem. Quæ autem flumina à tot millibus Persarum epota, Xerxi non suffecerint, hæc præcipuè traduntur: Scamander &

Tres exercitus parua manu profligati,

Tomyris aduersus Assyrios.

Locrenses ad uersus Crotoniatas.

Prouerbium,

Spartani aduersus Xerxẽ

Pugna Alexãdri aduersus. Darium apud Granicum.

Romanorum parua manu uictoriæ,

Flumina ad Xerxis exercitu epota,

Onochonus in Theſſalia: Simois in Phrygia, qui ex Ida ſub Ilio decurrens quandoq; tor rentior, ad Sigeum mare ingreditur: Chydorus in Bœotia, Lyſus in Samothracia, qui per Thaſios fluit: Mænala iuxta Helleſpontum in Lyſimachia. Addit Herodotus lacum in ſinu eodem triginta ſtadiorum, quem ſola iumenta Perſarum, quum aqua ſubſalſum ſaporem habeat, & potui inſalubris homini ſit, paucis diebus eſiccauere.

Quid uariæ gentes de dijs ſenſerint, & quàm impia & deteſtanda ſacra apud exteras gentes fuerint. Caput XXVI.

Hastæ. Ligna delibrata.

Indorum arbores. Draco. Cælum. Iupiter. Sol. Luna. Aqua. Tellus. Ignis. Aqua. Venti. Mars. Enſis. Viſcus. Collis marinus. Mons. Mæander. Marſias. Acinacis. Sol. Luna. Piſces. Columbæ. Teſtudines. Bos. Vacca. Leo. Capra. Hircus. Aquila. Lupus. Cepus. Acor. Cercopithecus. Apis. Iſis. Oſiris. Serapis. Crocodili. Ichneumones. Ibes. Feles. Scarabæi. Sol. Vulcanus. Luna. Sidera. Horus. Iupiter. Bacchus. Pœna. Beneficium.

QVàm impia & falſa inter gentes olim de dijs opinio fuerit, quamq; multiformes deorũ uanitates, & quã infandis ſacris priſci deos coluerint, dictu referre difficile eſt: ſiquidem primi mortales nulla doctrinæ ſchola, nec ratiõe aut lege, ſed ſuo quiſque ingenio, & prout impetus animi tulit, deos genios'q; adoptando, numina coluerunt. Primos enim qui antiquiſſimi fuerunt, haſtas colere cœpiſſe, aut ligna delibrata corticibus pro dijs ueneratos accepimus: inde à Romanis religio fluxit, ut ſingulis deorum ſimulacris haſtas darent: tametſi antiquiſſimos Romanorum, centum ſeptuaginta annos ſine deorum imaginibus uixiſſe nõnulli teſtati ſint. Indi quicquid colere cœperunt, præcipue maximas arbores deos putauerũt, illasq; pro numinibus uenerati ſunt, quas ferro uiolaſſe capitale fuit: ex quibus nonnulli draconem quinque iugerum, uelut Liberi patris ſimulacrum, coluerunt: Perſæ & Maſſagetæ Cælum, Iouem: Solem uero deum maximum dixerunt, equosq; illi ſacrauerunt, quibus interdictum erat, ne quem præter Solem deum colerent. Quicquid uero quernis arboribus naſcebatur, è Cælo miſſum putabant: ĩdem Soli, Lunæ, Telluri & Igni, Aquæ ac Ventis ſacrum facere inſtituerunt, quos omnes deos, Ignem uero præcipuum duxerunt: quæ etiam magorum opinio fuit, cui Thales adſtipulatur, qui Ignem tam religioſe coluerũt, ut cremare corpora ducerent nefas, ne contagio cadaueris, deorum maximum uiolarẽt. Multos comperi perſuaſum habere, Martem peruigilem deum eſſe, & præſentiſſimum numen: quare Neuri qui iuxta Boryſthenem ſunt, enſes pro Martis ſimulacro adorabant. Sunt qui arbitrentur uiſco, quod in querna arbore naſcebatur, nullum præſentius numen æſtimari. Hi fuerunt Druidæ, quorum uana ſuperſtitio inter mortales præcipua fuiſſe traditur. Alĩ mari porrectum collem uelut præſentem deum coluerunt, quòd eo occluſa uallis, æſtu Oceani non inundaret. Cappadocibus quoque Mons deus habetur. Et Phryges Mæandro & Marſyæ ſacrificant. Scythæ illi inhoſpitales, qui in intimas ſolitudines acti ſunt, ſuper ſarmentorum faſcibus uetuſtiſſimo collato acinaci, uelut Martis ſimulacro, annuis hoſtĩs litabant. Pœni Soli & Lunæ uniuerſi ſacrificant. Syri occæcatis animis Piſces & Columbam deos ſibi conſecrarunt. Troglodytæ Teſtudines, Heliopolitani Bouem, Memphitæ Vaccam, Lentopolitani Leonem, Capram & Hircum Mendeſii, Thebani Aquilam, Lycopolitani Lupum, Babylonĩ uero Cepum, ab his uelut propicio numine petita accipere arbitrantes. Cyrenaici Acorem, magnum deum muſcarum æſtimarunt. Arabes ad Memnonium, Cercopithecum cælo dicarunt, illius opem in rebus afflictis implorantes. Mitto Aegyptiorum ſuperſtitionem, & falſarum opinionum ineptias, qui Apim præcipuo honore uenerati, ſolum reſponſa dare, & proſperos euentus, aut futuras calamitates præmonſtrare, fabulati ſunt, modo Iſim & Oſiridem, modo Serapim, & quod dicere piget, crocodilos, à q̃bus homĩ deuorari, tanq̃ à deo expetitũ, magni muneris habebatur loco, modo Ichneumones, Ibes & fœda animalia, aliaq; ludibria religionum, uelut deorum numina colentes, ita ut gentes aliquas quæ Felem auream, & alios qui Scarabæos, pro dijs haberent, circa Scyonem fuiſſe legamus. Germani Solem, Vulcanum & Lunam, ſolos deos quos cernebant, opinati ſunt, quæ Anaximandri opinio fuit, ut cæleſtia ſidera deos eſſe crederet. Quinetiam Aegyptĩ Solis ſimulacrum diplomatibus conſignatis adorant, quem Horum nuncupant, illud'que precibus & uotis frequentant aſſidue. Arabes Iouem & Bacchum. Aethiopes ex dijs unum mortalem, alterum immortalem putant: nonnulli Pœnam & Beneficium, Aſſyrĩ & Perſæ unum bonorum largitorem, alterum malorum. Fuere qui crederent nullos deos eſſe, cæci & excordes, omniaq; agi fato, animasq; cũ corporibus interire unà. Ex his præter Diagoram & Theodorum Cyrenæum, Euemerum

Ἄθεοι.

Tegeatem, & Callimachum, ac Prodicum Cæum, aliosq; plures, qui ἄθεοι dicti, fuere. Ammon. Deus ignotus.

Callaici gens moribus effera, cultu inhumano & fero, neque more neque iure uiuentes. Sacrificia.

Numidæ Ammonem in deſertis arenis magnis honoribus frequentant. Celtiberi cuipiam deo, cuius etiam nomen ignorabant, plena Luna nocturnum ſacrum faeere, & ante Aduenæ immolati.

cuiuſque fores ſaltibus indecoris pernoctare didicerunt. Quod ſi illorum ſacrificia Virgo.

ſcrutari, ac barbaros externosq; ritus eruere conamur, quàm impios cultus & quàm in- Puer.

fanda ſacra, apud tot efferas nationes uario gentium ritu inueniemus? Scythotauri pro Homines & oſſa humana.

hoſtĩs Dianæ aduenas immolabant, Laodicei Palladi uirginẽ, Arcades Ioui Lycæo pue- Humanæ hoſtiæ.

rum. Plericq; iuxta Boryſthenem uecordi animo homines, uictimas dare, & in ſacrifi- Infantes immolati.

cijs deorũ humanis oſſibus adolere ſolebant. Blemmyæ, Cimbri, Galli, Druidæ & Germani, ſtatis diebus, humanis litant hoſtĩs, & cruore captiuorum adolent aras, tunc pro piciari deum maxime arbitrati, quum per cruciatum homines excarnificarent, ex pœnis hominum diuinationem & auguria captantes. Fuitq; apud Phœnices & Carthaginenſes nimium diu ſeruatum, ut infantes principali honore inſignes ſorte ductos, in regio ornatu Saturno immolarent hoſtias: & quem ſors morti deſtinarat, morti ſubtrahere non licebat. quare multorum ciuium largis fletibus deplorata funera fuere, à quibus ſacris quum deſiuiſſent, poſtea uicti ab Agathocle, deos propterea ſubiratos arbitrantes, ut numen placarent, ducentos nobilium filios mactarunt ad aras: adeò cæca mortalitas ſub nomine religionis ad infandas cædes agebatur præceps. Id quod à Rhodĩs & Cretenſibus factitatum comperimus, ut hominem epulis grauatũ, ac pueros impuberes feſtis diebus Saturno mactarent. in Chio & Salamine mos multa ſecula uiguit, ut Diomedi & Dionyſio homines diſcerptos iugularent, eiuſdemq; Dionyſii templum Hoïes diſcerpti.

in Arcadia fuit, in quo puellæ ad aram difflagellabantur ad necem: ſicut Spartæ in ara Puellæ ad nec flagellatæ.

Mercurĩ, & Orthiæ Dianæ pueri. Quin etiam alĩ ingenti ſimulacro uiminibus intexto, & uiuis hominibus oppleto, acigne ſuccenſo, hominibus'que fœdum in modum Pueri flagellati.

exanimatis, maximum holocauſtum dijs offerre putauerunt. Bojs & Celtis purgato ca- Viuihomines exuſti.

ptiui hoſtis capite, caluariam auro cælare, & *in* eo poculo in ſolẽnibus libare, religioſiſſimum erat. Proditur Ariſtomenes Meſſenius, Ioui, quem Ithometem appellant, trecentos ſimul homines, in quibus Theopompus fuit, uno ſacrificio mactaſſe: & Lacedæmonios eò uexaniæ proceſſiſſe, ut Marti humana uictima litarent. Galatæ & Maſſagetæ non aliter deos rite cõſuli arbitrati ſunt, quàm iugulato homine apud aras deorum, Boĩ & Celtæ Trecẽti hoïes uno ſacrificio Hoïes iugulati & immolati.

ex cuius caſu, tum ex membrorum laniatu & fluxu ſanguinis, futura diuinabant. Cimbri noxios homines ſeruatos, ſudibus affixos, dijs pro hoſtĩs dabant. Galli præter Heſum & Theutatem, Mercurium, quos humano cruore placabant, grauioribus morbis aut periculis affecti, ad placandas deorum aras, aut homines immolabant, aut ſe immolaturos uouebant: ad cuius aram etiam grandæuos ætate pro uictimis proſecabant. Luſitanis uetus mos erat, ex inteſtinis hominum exta proſpicere, atq; inde omina & diuinationes captare, abſciſſaſq; captiuorum dextras pro munere dijs offerre. Thraces Zamolſim, quem maximum deum putant, non aliter fieri propicium æſtimarunt, q̃ ſi ad aram Homines affixi ſudibus. Dextræ dijs oblatæ.

facili lancearũ ictu homo concideret, eam optimam & dijs gratiſſimam uictimam opinati. Germani quoq; ritu barbarico, Mercurio humano cruore litare religioſiſſimum Homo lanceæ ictus. Humanus cruor

putant. Idem fecere Senones, qui cæſo publice homine, infanda ſacra ſtatis diebus anni Homo cæſus publice.

celebrabant, his portentis delicta expiari opinati. Perſis quoq; ad habendas dijs gratias, Viuẽtes iuuenes defoſſi.

uiuentes iuuenes, eoſq; ſpirantes ſub terra defodere aſſuetum fuit. quem morem Græcis inoleuiſſe accepimus, ut in anniuerſaria celebritate Baccho uiuos homines ſacrificẽt, Viui hoïes ſacrificati.

quiq; ita fuiſſet immolatus, maximã inter ſuos probitatis laudẽ ferat. Lõgum eſt exeq, qui Tauroq; mores fuerint, ut apud arã hominẽ ſiſterent, & poſt ſolẽnes preces, hoïs caput claua ferirẽt, illudq; cruci affigerent. truncũq; corpus ex ingẽti rupe in præceps darent: quod cũ Leucadĩs cõmune fuiſſe tradit, ut in Apollinis ſacro, auertẽdæ deoq; iræ, Tauri. Leucadĩ.

hoïem de mõtis ſpecula deĵcerẽt, & in mare ꝓcipitẽ agerẽt. Fuitq; apud Albanos uſurpatũ, ut hoïem ſacris initiatũ, q̃ ſanctitate polleret, diu ſeruatũ & opipare ſaginatũ apud Homo immolatus.

Coitus in sacris.

aras sisterent, eumq; furiali carmine excantatum, quibusdam additis precationibus, cum alijs hostijs immolarēt. Tantaq; animorū insipiētia fuit, & tam p̄ceps libido imperiti uulgi, ut oīes ferè mortales in tēplis coire, & nefandis libidinibus immiscerī, ac pudēdis genitalibus sacrum facere, quod procreationis seminarium forent, nefas non putarent, ita

Britanni litāt sanguine captiuorum.

ut Britannis lōgo tempore mos inoleuerit, coniuges & nurus nudas, & succo herbarum delibutas, ad templa ducere, & ita supplicare, ac captiuorum sanguine dijs litare. Et Co

Meretrices in templo Veneris habitātes.

rinthi supra mille prostitutas in templo Veneris assidue degere, & inflammata libidine, quæstui meretricio operā dare, & uelut sacrorum ministras deæ famulari. Piget referre

Romani.

Romanos tunc rerum dominos, quibus fœdera, leges & sacra exteris dare nationibus imperium fuit, quanto in errore, & quam tetra caligine uersatus fuit uictor ille gētium populus, & totius dominator orbis, oīi superstitioni obnoxius, Iunones & Genios quotidie sibi ascisc endo, & noua numina adoptando, qui etiam extraordinaria sacra ex fatalibus libris facere coacti, Græcū & Græcam, totidemq; Gallos, in foro boario ad placandas deorum iras, sub terras uiuos defodere ueriti non fuerunt. Licuitq; diu in sacris hominem interimere, & dijs immolare, adeò ut Saturnum & Latialem Iouem humana placarent hostia, cuius simulacrum, dum sacrificant, humano sanguine proluebant: donec

Homines uiui defossi.

Homines immolare apud Romanos quando ueritum.

Cneo Cornelio Lentulo, & Publio Licinio Crasso consulibus, senatusconsulto cautum fuit, ne nouam inducere religionem, neue hominem immolare, aut humano sanguine litare liceret. Ac præter notissimos deos homini uix initiato, & nondum in lucem edito, turbas deorū tanquam pedissequos & pædagogos, & tot uanitates præfecere: Prosam, Postuertam, Egeriam, Fluoniam, Lucinam, Pilumnum, Picumnum, Edusam, Potinam, Maiam, quæ Fatua dicta est, quos sibi deos finxit antiquitas, etiā Stabilinum, & Statanum, ac Fabulinum, alios que Magnos, alios Geniales, alios Indigetes, nonnullos Patrios deos uenerati. Adeò ignara superstitio hominum mentes deprauat, & nonnunquam sapientum animos transuersos agit. Quantum debemus CHRISTO domino, regi & doctori nostro, quē uerum Deum ueneramur & scimus, quo præmonstrante, explosa ferarum gentium doctrina, tituq; immani & barbaro, ueram religionem edocti, humanitatē & uerum Deum colimus, euictis que erroribus & infandis ineptijs, quas prisci coluere, qd quenque deceat, & quibus sacris, quaque mente Deum colere oporteat, noscitamus.

LIBRI SEXTI GENIALIVM DIERVM, FINIS.

τῷ θεῷ χάρις καὶ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

EXCVDENDVM CVRABAT M. GODEFRIDVS HITTORPIVS CIVIS COLONIENSIS, ANNO CHRISTI NATI M. D. XXXIX.